

Nyɫsua a =haputitie

The New Testament in Tepo Krumen

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society for non-commercial use. This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Language:
Country:
Publisher:
Copyright: © 1995, Wycliffe Bible Translators Inc.
Last Updated: 2023-10-20
ID: 7c96358d-2bbe-4aad-9f9b-8764e8843fb1
ISO: ted
ISBN:

MATIE.....	4
MAKI.....	44
LUKU.....	68
SAAN.....	110
NUNU-TOPPL.....	138
ROMUKUE.....	173
1 KOLETIKUE.....	190
2 KOLETIKUE.....	207
GALATIKUE.....	219
EFESIKUE.....	226
FILIPUKUE.....	232
KOLDSIKUE.....	236
1 TESALONIKIKUE.....	240
2 TESALONIKIKUE.....	244
1 TIMOTE.....	246
2 TIMOTE.....	251
TITL.....	255
FILEMD.....	257
HEBREKUE.....	258
SAKI.....	273
1 PIELL.....	277
2 PIELL.....	282
1 SAAN.....	285
2 SAAN.....	290
3 SAAN.....	291
JUDL.....	292
'KWLA'MU'YEECRUINLE.....	294

MATIE

-Yusu 'Klusu a bunu (Luku 3.23-38)

1 'Cruntε -gbo, -Yusu 'Klusu a -ti εε =tu. -Yusu 'Klusu a -gbe, ɔ mɔ bodɔ Dafidɩ a 'yuo a 'yu a 'Yuu nɩ. Dafidɩ a -gbe, ɔ mɔ -we Abrahamu a 'yuo a 'yu a 'yuu nɩ.

² Abrahamu a -gbe, ɔ kɔ Yisaku,

Yisaku 'kɔ kɔ Sakɔbu,

Sakɔbu 'kɔ kɔ Juda kɔ 'a -ɔɩayuo 'hɛɛn,

³ Juda kɔ Tama 'hɛɛn, 'u kɔ Falesɩ kɔ Sala,

Falesɩ 'kɔ kɔ Esɔmɩ,

Esɔmɩ 'kɔ kɔ Alamu,

⁴ Alamu 'kɔ kɔ Aminada,

Aminada 'kɔ kɔ Naasɔ,

Naasɔ 'kɔ kɔ Sala,

⁵ Sala kɔ Rahabu 'hɛɛn 'u kɔ Buasɩ,

Buasɩ kɔ Rutɩ 'hɛɛn 'u kɔ Jobedɩ,

Jobedɩ 'kɔ kɔ Yisai,

⁶ Yisai 'kɔ kɔ Dafidɩ,

Dafidɩ, ɔ kɔ Uyri a nyrugba 'hɛɛn, 'u kɔ Salomɔ,

⁷ Salomɔ 'kɔ kɔ Rubuamu,

Rubuamu 'kɔ kɔ Abia,

Abia 'kɔ kɔ Asafu,

⁸ Asafu 'kɔ kɔ Sosafatɩ,

Sosafatɩ 'kɔ kɔ Solamu,

Solamu 'kɔ kɔ Osiasɩ,

⁹ Osiasɩ 'kɔ kɔ Suatamu,

Suatamu 'kɔ kɔ Akasɩ,

Akasɩ 'kɔ kɔ Esekiasɩ,

¹⁰ Esekiasɩ 'kɔ kɔ Manase,

Manase 'kɔ kɔ Amɔ,

Amɔ 'kɔ kɔ Sosiasɩ,

¹¹ Sosiasɩ 'kɔ kɔ Yekonia kɔ 'a -ɔɩayuo 'hɛɛn.

Ti a -gbe 'yri, tu klɩ la Yisraekue nɩ, 'u gbu la 'le Babilɔnɩblugba 'mu. ¹² -Tε u gbu la 'le,

Yekonia kɔ Salatɩɩlɩ,

Salatɩɩlɩ 'kɔ kɔ Solobabelɩ,

¹³ Solobabelɩ 'kɔ kɔ Abiudɩ,

Abiudɩ 'kɔ kɔ Eliakimu,

Eliakimu 'kɔ kɔ Asɔ,

¹⁴ Asɔ 'kɔ kɔ Sadɔklɩ,

Sadɔklɩ 'kɔ kɔ Akimu,

Akimu 'kɔ kɔ Eliudɩ,

¹⁵ Eliudɩ 'kɔ kɔ Elasa,

Elasa 'kɔ kɔ Mata,
Mata 'kɔ kɔ Sakɔbu,
Sakɔbu 'kɔ kɔ Sosefu.

Sosefu, nɔ- mɔ Mari a ɔ, -Yusu 'Klusu a 'dii. ¹⁶ -Yusu a -gbe, nɔ- mɔ Waanyɔ, Nyɩsua po la lε, ɔ di la -a mu ye ya.

¹⁷ Kue 'le Abrahamu -wɔn gbo, -bo ye bodɔ Dafidɩ ke, -tunahuin a =hrɩn a gbleii -pu =tu 'o -hɛn, nu- nɩ la 'o 'waa -gbahlɔn. Kue 'le Dafidɩ -wɔn gbo, -bo ye ti =nu -kɔ 'yri u gba la 'le Yisraekue Babilɔnɩblugba 'mu, -tu- nahuin a =hrɩn a gbleii -pu =tu 'o -hɛn, nu- nɩ la 'o 'waa -gbahlɔn. Kɔ, kue 'le ti a -gbe 'yri, -bo ye -Yusu, -ɔ mɔ Waanyɔ =nu a kɔkε ke, -tunahuin a =hrɩn a gbleii -pu =tu 'o -hɛn, nu- nɩ la 'o 'waa -gbahlɔn.

-Tε u nu la -Yusu 'Klusu a kuku (Luku 2.1-7)

¹⁸ -Tε u nu la -Yusu 'Klusu a kuku, ε nε- -gbo: 'A 'dii Mari a -gbe, Sosefu, nɔ- dio kɔ, kεε, u 'de la buɩ na ye po, 'kɔ nɩ la 'kwli 'mu, 'ke 'le Nyɩsua a -Hihiu a 'klɩ 'kwli 'mu. ¹⁹ Sosefu a -gbe, -ɔ dio la kɔ, 'a 'yrinaabul 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. Nε- nue, 'kɔ 'nɩnɩ -hua bɔ kɔ -ti, 'ke 'o nahuin ye, -ε die nu, Mari a 'du 'nɩ =han 'yi lε nyre. ε nε- nue, 'kɔ pue 'le, 'ke nahuon =de nɩ 'wɩn 'le, 'kɔ mɔ Mari gbo tε. ²⁰ Bɔ 'kleε 'lu lε -hie, -ye Nyɩsua a lεleenɩyɔ 'hrɩ =nɔ ye, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «Sosefu o, Dafidɩ a 'yu a 'Yu, =nɩ pɩ 'le huannu, 'ke -bo kɔ Mari, -ε nue, Nyɩsua a -Hihiu a 'klɩ, nɩ- nue, 'kɔ nɩ 'kwli =nu 'mu. ²¹ ɔ di kɔ 'yu nyɩbeyu. 'Yu a -gbe, =tuo 'o -Yusudu, -u =hɛn 'nyre Waanyɔ, -ε nue, nɔ- di Nyɩsua a daku waa, 'ke 'o 'waa dε 'kuku -wɔn.» ²² -Tɩ =nu, Nyɩsua =tu la 'a win- wɩn-hɛnyɔ wɩn, ɩ nyre 'o =o. -Tɩ a -gbe, ɩ nɩ- -gbo:

²³ «Nyrugba =nu, -ɔ 'de nyɩbedε yi,

nɔ- di 'kwli 'mu nɩ,

ɔ 'mu 'yu nyɩbeyu kɔ.

'A 'du di 'mu 'ya Emanuε,

-ε =hɛn 'nyre, Nyɩsua nɩ 'o -a mu -wɔn.»

²⁴ -Tε Sosefu 'ba ye 'mu, -ye dε =nu, Nyɩsua a lεleenɩyɔ le =nɔ, nε- ɔ =tuu 'o, 'kɔ kɔ Mari. ²⁵ Kεε, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, u 'de la buɩ na ye po, Mari 'kɔ kɔ 'yu nyɩbeyu a -gbe, Sosefu 'kɔ =tuo -Yusudu.

-Tε yahroyɩnyu di la -Yusu 'ye wɔn

2 -Yusu a -gbe, 'ke u kɔn 'le Betelemudɔ 'mu, 'ke 'le Sudeblugba 'kwli 'mu. Ti a -gbe 'yri, Helɔdɩ, nɔ- mɔ

Sudeblugba a -gbe a 'kũn gblaka. 'Ke ɔ nu 'le Jrusɛdũ 'mu. -Tɛ u ka -Yusu, ɛ ka nahuin =de, 'ke u nu 'le 'yru a 'hrule a 'blugba 'mu. U mɔ yahroyɔyinyu gblaku nu. Nu -hɔn 'le 'yru a 'hrule 'mu, 'u nyre 'le Jrusɛ 'mu. ²-Tɛ u nyre 'le, -ye u ka: «'Yu -gbo, u ka ɛ ke, -ɔ di -Juukue a 'kũn gblaka -he, -be' ɔ nu ye 'le? -A 'ye 'a yahroye nu, 'e 'hru 'le 'yru a 'hrule 'mu. Nɛ- nue, =a di 'le, -a 'muo 'ye, -a 'muo -ti a 'yi'buaale -nyi.»

³Plu 'kũn Helɔdi 'mu -ti =nu mu 'wɔn, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, ɔ ka Jrusɛ a nahuin 'bii 'hɛɛn, ⁴tii -do a ti 'yri 'k' kukue Nyɔsua a -ɔhɔnɔpinyu gblaku ɛ, ka teteitɔnɔyɔ 'hɛɛn, 'k' =gbu wɔn, ɔ ka: «Waanyɔ =nu, Nyɔsua po la ɛ, ɔ di la -a mu ye ya, 'dũ tio- ka 'mu u dio la 'le ka 'le?» ⁵-Ye u =tuɔ -wɔn, u ka: «'Ke u dio 'le Betelemu 'mu ka, 'ke 'le Sudeblugba 'kwli 'mu, -ɛ nue, dɛ =nu, Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ -ye 'cru la, 'ke 'o Waanyɔ a -gbe ke, ɛ nɛ- -gbo:

⁶Nyɔsua ɔ 'nu:
Betelemu, =hapɔka, 'k' mɔ 'dũ 'cicɛ,
kɛɛ, sɛyi-sɛyi, ɔ mɔ 'dũ gblakaa nu,
'ke 'le Sudeblugba 'kwli 'mu,
-ɛ nue, 'ke 'le =nɔ 'kwli 'mu,
'ke 'kũn gblaka di 'le ka.

Nɔ- di 'na daku Yisraekue naa.»

⁷Plu Helɔdi 'mu -ti a -gbe mu 'wɔn, -ye ɔ da yahroyɔyinyu gblaku =nu ye, 'k' =gbu wɔn, ɔ 'mui yi -tɛɛ, ti =nu -ka 'yri yahroye a -gbe, ɛ 'hru 'le yakɔ 'mu. ⁸-Tɛ u -hɔn kɛɛ, -ye ɔ ka: «Ba mu 'le Betelemu 'mu, ba =mɔ 'yu a -gbe ɛ -tɛɛ. 'Ba 'yo, -ye ba di 'mu le, 'na -gbe, 'mu 'le mu, 'muo -wɛ -ti a 'yi'buaale -nyi.»

⁹Plu u 'mu 'kũn a tiiwin mu 'wɔn, -ye u bi wɔn 'hru. -Tɛ u nu 'hru wɔn, -ye yahroye =nu, u 'yee la 'le 'yru a 'hrule 'mu, nɛ- 'hru 'le =nu ye 'mu lele, 'ɛɛ =nu ye 'mu naa, 'u mu -mumu. Kɛɛ, -tɛ =nu, 'yuplu a -gbe, ɔ nu 'o, -tɛ ɛ nyre 'o, -ye ɛ nyra gbo. ¹⁰Plu u 'mue mu 'ye, -ye uu nu 'manu 'dɔ, ¹¹'u pa kayu gbo, 'u 'ye 'yu a -gbe, ɔ ka 'a 'dii Mari 'hɛɛn. -Ye u bla gbo kwli, 'u 'yu a -gbe -ti a 'yi'buaale -nyi. -Ye u =wɛɛ 'waa blɛ nu, 'u -nyi =nɔ -gulu, ka hunhrunpo-tɔplɛ, uu 'tɔ po, -ɛ die nu, 'a hunhrun 'mu gbo 'sɛɛ, ka hunhrunpo-tɔplɛ -ye, uu milt daa. ¹²Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye Nyɔsua lu nu, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, 'buu de -mɛ, u nu naa 'le 'le 'kũn Helɔdi -wɔn. Nɛ- nue, -tɛ uu 'waa 'bri mu, 'u gba ke'bɛɛhru.

-Tɛ Sosefu, ka -Yusu, ka Mari 'hɛɛn, u 'gba ci ɛ, 'ke 'le Esipublugba 'mu

¹³Plu yahroyɔyinyu a -gbe, u 'mu mu mu, -ye Nyɔsua a lɛleenɔyɔ -ye, nɔ- 'hru Sosefu ye, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, ɔ ka: «'Ba ye 'mu, -bo 'gbaa 'yu, ɔ ka 'a 'dii 'hɛɛn ci ɛ, 'ke 'le Esipublugba 'mu, 'ke -bo nu 'le, ɛ 'mue gba -gbagba, 'mu lele -mu le, -ɛ mɔ, -bo di 'bri, -ɛ nue, Helɔdi, ɔ di 'yu -gbo ɛ 'nu =mɔ, ɔ 'muo 'la.» ¹⁴Plu Sosefu 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye ɔ 'ba 'mu ye, ɔ ka 'yu, ka 'a 'dii 'hɛɛn,

'tɔyruwɔn -do a -gbe 'mu, 'u mu 'le Esipublugba 'mu. ¹⁵'Ke u nu 'le -nɔn, Helɔdi 'k' 'ku, Nyɔsua 'k' da Sosefu, 'ke ɔn -hɔn 'le Esipublugba 'mu, ɔ ka 'yu ka 'a 'dii 'hɛɛn. Dɛ a -gbe, ɛ nyre 'o =o, -ɛ die nu, -ti =nu, Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ -ye, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɔsuaɔcruɔnɛ 'kwli 'mu, u 'mu nue. -Ti a -gbe, u nu -gbo: «Nyɔsua ɔ 'nu: 'N da 'na 'yu nu, 'ke ɔn -hɔn 'le Esipublugba 'mu.»

-Tɛ u 'la 'yuo=pli, 'ke 'le Betelemu dũ 'mu

¹⁶-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ 'de 'o a nyree, -tɛ 'kũn Helɔdi yrie, -ɛ mɔ, yahroyɔyinyu =nu, u kaa =nɔ nu, -ye ɔ bi 'mu yru 'dɔ, 'k' le 'a 'ɔɔyuo, ɔ ka: «Ba bi Betelemu ke, ka 'dɛɛ =nu, -ɛ =glaa 'le =nɔ, a 'mu 'yuo nyɔbɛpu 'bii 'la, -u ka 'yru 'hɔn, ka 'waa dɛ =nu, -u 'de wɛn 'yru 'hɔn a kuɛ,» -ɛ nue, yahroyɔyinyu =nu, u le la =nɔ nu, -ɛ mɔ, -tɛ u 'ye la yahroye a -gbe, 'ke 'le yakɔ 'mu, ɛ -wɛ 'klɛɛ 'le 'yru 'hɔn. 'Plu 'ɔɔyuo a -gbe, 'u mu 'le Betelemu 'mu, 'u 'lɛla 'yuo=pli a -gbe ɛ. ¹⁷-Tɛ -tɔplɛdũ a -gbe, u 'lu -wɔn mue, -ye -ti =nu, Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ Selemi =tu la, ti -hi la a ti 'yri, u nyre 'o =o. -Ti a -gbe, u nu -gbo:

¹⁸«U 'wɔn =hienwewin,
'ke 'le Ramadũ 'mu.
Rasɛl, nɔ-ka wɔn ɛ nu,
'k' 'a 'yuo a =hien we.
ɔ 'nu -hua =le bu =gɔɔ,
-ɛ nue, 'a 'yuo=pli 'ku nu.»

-Tɛ Sosefu, ka -Yusu, ka Mari 'hɛɛn, u -hɔn la 'le Esipublugba 'mu

¹⁹'Ke u nu 'o -nɔn, -ye 'kũn Helɔdi, ɔ 'ku nu. 'Plu ɔ 'mu mu 'ku, -ye Nyɔsua a lɛleenɔyɔ -ye, ɔ 'hru Sosefu ye, 'ke 'le Esipublugba 'mu, ²⁰ɔ ka: «Sosefu o, 'ba ye 'mu, -n ka 'yu ka 'a 'dii 'hɛɛn, ba =hɔn -wɔn, ba mu 'a nu 'bri Yisraɛ, -ɛ nue, nahuin =nu, -uu 'yu -gbo a 'kukue ɛ =mɔ, u 'ku nu,» ²¹Sosefu 'k' 'ba ye 'mu, ɔ ka 'yu ka 'a 'dii 'hɛɛn, 'u =hɔn -wɔn, 'u mu 'le 'waa 'bri Yisraɛ. ²²Kɛɛ, Sosefu, ɔ 'wɔn nu, -ɛ mɔ, Akolawust, ɔ mɔ 'kũn Helɔdi a 'yu, nɔ- 'ɔɔɔ 'a bu. Akolawust, nɔ- mɔ 'klɛɛ Sudeblugba a 'kũn. Nɛ- nue, Sosefu a -gbe, huannu 'u nyo nu, 'ke ɔn 'ti 'le Sudeblugba 'mu. -Ye Nyɔsua lo nu, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, 'ke ɔ nu mu 'le 'le Sudeblugba 'mu. Nɛ- nue, 'k' mu 'le Galileblugba 'mu, ²³'k' 'ti 'le 'dũ =nu 'mu, ɔ mɔ Nasaletɛ. -Ye -ti =nu, Nyɔsua a winwɔn-hɛnyu =tu la, 'ke 'o Waanyɔ =nu ke, Nyɔsua po la ɛ, ɔ di la 'le ya, u nyre 'o =o. -Ti a -gbe, u nu -gbo: «U dio daa Nasaletɛ 'mu a 'yu.»

Saan Batisɛ, ɔ =tu Nyɔsua a -ti, ka, ɔn nahuin 'nie 'lu le po

(Makt 1.1-8; Luku 3.1-18; Saan 1.19-28)

3 Ti =nu 'yri, ɛ ka nahuon =de. 'A 'du mɔ Saan Batisɛ. 'Ke ɔ 'ti 'le Sudeblugba 'mu. 'Blugba a =tɔ =nu, ɔ ka 'mu ɔ 'ti 'le, nahuon =de 'de 'le 'ti, kɛɛ, nahuin 'pɔpɔ, nu-u 'le =nɔ -wɔn mu. 'Ke ɔ 'tati 'le Nyɔsua a -ti a =tutue

gbo, 'ke 'o nahuin =nu -wכח, -טט 'le =כח -wכח di, כח: ² «Ba yree, 'ke 'le 'a nu =wלכ ke, -ε כח, aa nu -תכל, -ל nyre 'yi le, 'ke 'o Nylsua ye. Ba hie 'o 'yilenyre-tכלל a -gבε gbo, ba -nyi 'a nu 'kl 'bii Nylsua, -ε nue, ti =nu -ככ 'yri Nylsua di 'o nahuin 'bii win ke ככ, ל 'muεε yre.» ³ Ti =de a ti 'yri la, -תε ו 'de la -Yusu a כεε, ε כ la Nylsua a winכלח-henyכ =de. 'A 'du כח Esai. Saan, כח- כח nahuon =nu, -כ כ -tl Esai a -gבε, כ 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrלε 'kwli 'mu, -ε כח, כח- di -Yusu a 'hru ye kla, 'plu -Yusu a -gבε, כ 'mu 'le di. -Tl a -gבε, כ 'cru la, ל nu- -gbo:

«Nylsua כח 'nu:
Nahuon =de, -תε 'du di 'le ye bii,
'kee nu, כ di 'le 'ti.
'ככ 'prε, כ 'mu 'le win 'yaa.
Kε כ di po:
Kukככ a 'hru =nu, -ו כח כלח כ di 'o na,
ba 'siu 'o ye,
'plu Kukככ a -gבε, כ 'mu 'le di.
ε 'we =כח ye, 'a nu 'kl ככ 'sii 'o ye,
-ε die nu, a 'mu -wכח -wε,
'plu Kukככ 'mu 'le di -o.»

⁴ Saan a -gבε, 'a wlawlu ככ pue, ו 'de dekככ a wlawlu ye 'we. U nu =gbuke-so a -pupui, 'u hru, כ nyu dahuak a 'betiye ke klu. 'A didi-tכלל, ככ di, nu- כח 'ko-llo כח dunya. (ε 'we =כח ye, Saan, כח כח Nylsua a win-כלח-henyככ nu. -Tε 'a 'bienu winכלח-henyכ -ye =nu, ו nu la 'mu, ti -hi la a ti 'yri, כε'ε nu, Saan, כח nu -wε 'mu.)
⁵ Nahuin 'plככ, nu- nyo yre mu. Nahuin a -gבε, 'ke ו 'ti 'le 'du =nu 'mu, -כ כח Jrusε, כח Sudeblugba 'bii 'kwli 'mu, כח 'blugba 'bii =nu 'mu, -כ 'muεε 'ngblaba =nu ye, -כ כח 'du כח Suden. Nahuin 'bii a -gבε, כε טט nu, 'u nyo yre mu, ו 'mu 'a win 'כח, ⁶ 'טט 'waa nu 'yilenyre-tכלל yre כככ, 'ke 'o nahuin ye, 'plu Saan, כ 'nyu 'nie 'lu le po, 'ke 'le 'le 'ngblaba =nu -wכח, -כ כח Suden.

⁷ Falisi=tumu כח Sadust=tumu, 'waa nahuin 'plככ, nu-ו -wε 'le Saan -wכח mu, כ 'mu 'nie 'lu le po. -Tε Saan 'yu, -ye כח כ: «'A mu =nu, aa kaa nahuin, 'a nu nunukלכ כ nyre 'yi le, -ε 'we =כח hrei ye. Nylsua a yru -wε le כε 'a nu kikle. A nu po 'le le, -ε כח, a -wε 'le ba 'gbu ye 'mu ci le nu. ⁸ 'Plu 'mu 'a mu 'nie 'lu le po, ba nu =hapudε, ו 'mue 'ye, -ε כח, a hie 'o de 'kuku, aa nu gbo, 'a -nyi 'a nu dכלח Nylsua. ⁹ A nu po 'le le, 'ke 'le 'a nu =wלכ ke, -ε כח, 'a mu כח -a nu bu gblaka Abrahamu a 'yuo, 'a -tl, Nylsua 'die 'le -wε ככ poo 'a mu yru le. 'Nu 'a mu 'nu le, -ε כח, Nylsua -wε 'le ככ nue nu, 'he -gbo, בε -he Abrahamu a 'yuo. ¹⁰ U -wε -wכח, 'ke bu nu 'dugbi, bu hra 'ε nu tugbε =de, -ε 'nu nu tu 'kui, ו 'mue 'כח po. ε =hen 'nyre, Nylsua -wε -wכח, 'ke ככ poo nahuin =nu -bati le, -ו 'nu =tuו 'o. ¹¹ 'Mכ -gbo, 'nie, nε- 'nu 'a mu 'lu le po, nahuin 'mue 'ye, -ε כח, a hie 'o de 'kuku gbo, 'a -nyi 'a nu dכלח Nylsua. Kεε, nahuon -ye di 'le di. כח- di 'o 'mu ke 'mu כεε. כח- di 'kl ke nu, כ 'mu 'o 'mu 'mu -hi, 'ke 'le Nylsua a 'du 'kwli 'mu. 'Na -gבε, 'n 'de nyc =de, 'ke =bo dio 'mu

-he, 'ke 'o 'ε nu -kuandε =de a -ta 'mu. Nahuon =nu, -כ di 'le di, Nylsua a -Hihiu, nu- כ di 'a mu -nyi, כח wunwלnna 'heεn. ¹² Nahuon a -gבε, כ di ye 'we =gbla'mule=hloonyכ, -כ 'ble -ηmahεn kwa, כ di nu, כ 'mu =gbla 'mu le =hloon, כ 'mu =gbla =nu gbo =tu. Kεε, 'a -pupui =nu, כ di po 'כ, 'ke 'le na =nu 'mu, -כ 'nu nu di jre.»

Saan Batis, כח- po la -Yusu 'nie 'lu

(Makl 1.9-11; Luku 3.21-22)

¹³ -Nyrככ =de 'mu, -Yusu -כח 'le Galileblugba 'mu, 'u mu 'le 'nie =nu, -ε כח Suden nua 'mu, 'ke 'le Saan 'huln 'mu, -ε die nu, Saan 'muo 'nie 'lu po. ¹⁴ Kεε, Saan, כ בלε ke, כח כ: «'Mככ nu, -n בלε ye -bo po wen 'nie 'lu, 'plu -ye, -מככ nu, -כ di 'le, 'ke =bo po -mu 'nie 'lu.» ¹⁵ Kεε -ye -Yusu =tuו -wכח, כח כ: «-Tε ti nu le 'mu -gbo, =nu בלε 'le ke, -ε nue, de Nylsuaa -hua, -a בלε ye -ba nue.» -Ye Saan wכח nu, כ puo 'nie 'lu. ¹⁶ -Tε כ puo 'nie 'lu, -Yusu ככ 'le 'nie -wכח 'hru, -ye tii -do a ti 'yri, yakכ -ki wכלח, כ 'ye Nylsua a -Hihiu, 'u -כח 'le yakכ 'mu, 'u =tuו 'o =כח 'lu, ε 'we =כח ye, -תε -plija ככ 'nu nu =tuו 'klεε 'o =כח 'lu, ¹⁷ ככ, ו 'wכח Nylsua a wintε. Kε εε po: «כח- כח 'na 'Yuu -do, 'n nuε 'mu -תεε. -Nu 'mu nue 'manu.»

-Tε 'kuo -huln a nyigblaka =כח la -Yusu 'mu le

(Makl 1.12-13; Luku 4.1-13)

4 'Plu de a -gבε, ε 'mu mu -hi, Nylsua a -Hihiu gba 'le -Yusu -tegbi -ye, 'du bii 'le ye, -ε die nu, 'kuo -huln a nyigblaka Satan, כ 'muo 'mu le =כח. ² 'Ke 'le -tegbi a -gבε, 'ke כ -hi 'le -nyrככ a -wlu 'hכח ככ 'ככ yruwל a -wlu 'hכח. Ti a -gבε 'yri, כ 'nu di =le de. -Nyrככ a -wlu 'hכח a -gבε, בל -hi, -ye kanu nyo nu. ³ -Ye 'kuo -huln a nyigblaka, כח- 'yly 'o =כח 'huln 'mu gbo, כח כ: «'Bla =nu 'ya Nylsua a 'Yu 'mu, le 'he -gbo, בε -he 'fככ.» ⁴ -Ye -Yusu כח כ: «U 'crlε nu, 'ke 'le Nylsuacrלε 'kwli 'mu, -ε כח: ε 'de dididεε -do, ε 'nu nue =le, -tunahuon 'nu nu =le 'kl, כεε, win 'bii, -ל 'le Nylsua wכלח 'mu -hכח, nu- nye nu, 'plu -tunahuon 'ככ 'kl nu.»

⁵ 'Plu de a -gבε, ε 'mu mu -hi, -ye 'kuo -huln a nyigblaka gככ 'le 'mu Jrusredככ, -כ כח Nylsua a daku a 'du gblaka, כ 'ככ 'le Nylsua a 'kagblaka ke, ⁶ כח כ: «'Bla =nu 'ya Nylsua a 'Yu 'mu, -ye -bo =pluu 'le =hכלח, -ε nue, ו 'crlε nu, 'ke 'le Nylsuacrלε 'kwli 'mu, -ε כח:

-Na -tl, Nylsua di 'a leleenyu 'nu le,
ו 'mu -mu kl,
-ε die nu, -na bu 'nu =han 'hכח ye bi.»

⁷ -Ye -Yusu כח כ: «U 'crlε -wε nu, 'ke 'le Nylsuacrלε 'kwli 'mu, -ε כח: =Nu =כח 'le -na Kukככ Nylsua 'mu le.»

⁸ -Ye 'kuo -huln a nyigblaka gככ 'le lele, 'ke 'le dugba -petu 'lu, כ 'ככ ככ 'kl a 'blugbl 'bii =nu ככ 'waa -tl a 'yi'bubua, כח כ: ⁹ «'N di -mu ל 'bii 'nu -nyi, 'bla =nu bla 'mu kwli ye gbo, 'ke 'o 'na 'o=tuule a -ta 'mu, ככ, =nu 'buaa 'na -tl 'yi.» ¹⁰ -Ye -Yusu כח כ: «Mu, Satan, hren 'mu -wכח, -ε nue, ו 'crlε nu, 'ke 'le Nylsuacrלε 'kwli 'mu, -ε

מכ: -Na Kūkōnyō Nylsuaa -do, ככ- ככ ye -bo bla 'o kwli gbo, 'ke 'o 'a 'o=tuule a -ta 'mu, =mu 'a -ti 'yi 'buua.»
 11 'Plu כ 'mu mu -yrē, -ye 'kuo -hūtn a nylgblaka -hū 'klēē lē mē. Tii -do a -gbē 'yri, -ye Nylsua a lēlenyu, nu-nyre 'o =ככ 'hūtn 'mu, 'u -tua 'a 'mu-hēēē gbo.

-Tē -Yusu =tu la -kuan -wlu, 'ke 'le Galileblugba 'mu
 (Makl 1.14-15; Luku 4.14-15)

12 -Yusu 'wln nū, -ε מכ, u po Saan Batisū 'mu =jū. Nō- ככ -ti 'k' -hōn 'le Sudeblugba 'mu, 'k' mu 'le 'a -gbē a 'dū 'mu, -כ מכ Nasaletū, 'ke 'le Galileblugba 'mu. Kēē, כ 'de 'le gbo nū, 'k' mu 'le 'dū =nu 'mu, -כ מכ Kapēnaō, -כ nū 'o Galile a 'yru nua 'mu, 'ke 'le Sabuloblugba 'mu ככ Nefutaliblugba 'mu. 14 כ nue nū, -ε die nu, -ti =nu, Nylsua a winwln-hēnyō Esai =tu la, u 'mu 'o nyre. -Ti a -gbē, nū-gbo:

15 «Ba po 'o nua gbo,
 'a mu nahuin =nu, -u nū 'le Sabuloblugba 'mu
 ככ Nefutaliblugba 'mu,
 'ke 'le 'yru nua 'mu,
 ככ 'a mu =nu, -u nū 'le Sudēn a 'nike,
 ככ 'a mu pupunahuin =nu, -u 'de Nylsua yi,
 -u nū 'le Galileblugba 'mu.

16 'Ke 'o 'a nū -ta 'mu, kē Nylsua po:
 Daku =nu, -u nū 'le gblgbyrū -heyri,
 u di 'ye -nyre gblaka.
 -Nyre a -gbē, ε nū wln,
 'ke 'o 'blugba =nu a daku a -gbē -wōn,
 -u nū 'le 'kukue a 'blugba 'mu,
 -כ ככ 'mu -nyre 'de 'le nū.»

Kē Esai a 'puprewin po la.

17 Kue 'o ti a -gbē 'yri gbo, -Yusu -tua Nylsua a -ti a =tutue gbo, ככ: «Ba yree, 'ke 'le 'a nū =wli ke, -ε מכ, aa nu -tōplū, -l nyre 'yi lē, 'ke 'o Nylsua ye. Ba hie 'o 'yilēnyre-tōplū a -gbē gbo, ba -nyī 'a nū 'kl' 'bii Nylsua, -ε nue, ti =nu -ככ 'yri Nylsua di 'o nahuin 'bii win ke ככ, u 'muēē yrē.»

-Tē -Yusu da la 'pupanyū -hēn, 'ke bu -hē la 'a -naagbopu
 (Makl 1.16-20; Luku 5.1-11)

18 -Nyrcōw =de 'mu, -Yusu mu 'le Galileblugba a 'yru nua 'mu. ככ 'klēē 'yru nua 'mu lē 'yraa, -ye כ ye 'o gbo -diayūoo 'hōn. 'Waa 'duū ככ Sim, uu Piēlū daa, ככ Adre. U ככ 'pupanyū 'u nū. 'Ke u nū 'le 'waa 'blagbe wln, 'u 'waa -tātū po. 19 -Ye kē ככ =nu ye po, ככ: «Ba di 'le, ba kue 'mu -wōn, a 'mu 'na -naagbopu -hē. 'N die 'nū nu, a 'mu -tunahuin lē 'kukue. ε 'we =ככ ye, -tē aa nu, 'aa -tātū po, 'aa -hrin lē 'kukue, kē ba nu, ba 'kukue -tunahuin lē, u 'mu -wē 'na -naagbopu -hē.» 20 ככ =tu 'klēē =nu -ti a -gbē ye, 'tata a ti 'yri, -ye u hie 'o 'waa -tātū gbo, 'u -tua 'a -wōnnaale gbo.

21 Bu 'yīya 'o ye 'mu gbo, -ye כ ye 'o gbo -diayūoo 'hōn -ye. 'Waa 'duū ככ Saki ככ Saan. 'Waa bu a 'du ככ Sebede. Nu- nū 'le 'waa 'blagbe wln, u ככ 'waa bu 'hēn, 'u 'waa -tātū -hlēntie. -Tē כ ye 'o -diayūoo 'hōn a -gbē gbo, -ye כ du nū, 'ke bu 'ya 'a -naagbopu 'mu. 22 Tii -do a ti 'yri, -ye u hie 'o 'waa 'blagbe ככ 'waa bu 'hēn gbo, 'u -tua 'a -wōnnaale gbo.

-Tē -Yusu la nahuin Nylsua a -ti ככ, ככ, -tē ככ la 'waa 'kuei -wō
 (Makl 1.39; 3.7-12; Luku 4.44; 6.17-19)

23 -Tē dē a -gbē, ε -hi, -ye -Yusu, ככ Galileblugba 'bii ke 'nū na, ככ Nylsua a -ti ככ, 'ke 'le Nylsua a kayūo gbo, ככ, ככ nyī =tu, -tē Nylsua di nahuin a win a kekōkē nu, ככ 'ככ nahuin a 'kuei 'bii -wō, ככ 'ε nū kīkladē =de 'hēn. 24 Nē- nue, 'a 'du 'u 'sēē gbo, 'ke 'le Galileblugba 'bii 'mu. ε nue, nahuin, -u nū 'le Siliblugba 'mu, 'u 'wōn -wē 'a 'du. Nē- ככ -ti 'u nyo 'le 'hūnhrennyū 'plōplō -wōn gba, ככ nahuin =nu, 'ε nū kīkladē =dee nu. Nahuin a -gbē, 'waa dē -ye nū 'o, 'kuo -hūtn nū 'o =nu ke 'mu, 'waa dē -ye -wuwōkīpī 'ε nyū nu, 'waa dē -ye 'u -yīyrē lē. U 'bii a -gbē, -Yusu 'k' -wō 'waa 'kuei. 25 Nē- nue, nahuin 'plōplō 'u nyo -wōn kē. 'Ke uu 'le Galileblugba 'mu -hōn, ככ Dekapōkblugba 'mu, ככ Jrusredū ככ mu, ככ Sudeblugba 'bii 'mu, ככ 'blugba =nu, -כ nū 'le Sudēn a 'nike.

-Tē -Yusu la 'a -naagbopu ככ, 'ke 'le dugba 'lu

5 -Tē -Yusu 'ye nahuin 'plōplō =nu, -ye 'ke כ 'ya 'le dugba 'lu, ככ 'a -naagbopu 'hēn, 'k' nū gbo, 2 'k' -tua 'waa ככ lē gbo.

-Tēē a plō a bleelē
 (Luku 6.20-23)

3 ככ:
 «Nahuin =nu, -u yie,
 -ε מכ, 'ke 'le 'waa =wli ke, =hapudē 'de 'le nū,
 'blā Nylsua a -Hihiu 'bu 'de 'o =nu ke 'mu nū,
 nahuin a -gbē, bu ככ plō a bleelē,
 -ε nue, nu-u nū, -u di 'le Nylsua a 'klō yrayrū 'kwli 'mu pa.

4 Nahuin =nu, -u ככ =wli bi =hōn,
 bu ככ plō a bleelē,
 -ε nue, Nylsua a -gbē, ככ- diu 'le =wli 'kwli 'mu gbo =tu.

5 Nahuin =nu, -u ככ =wli 'kōkō,
 bu ככ plō a bleelē,
 -ε nue, nu- Nylsua di 'blugba =nu -nyī,
 כ plē, כ di 'a nahuin -nyī.

6 Nahuin =nu, -u nye lē =מכ 'dō,
 'ke 'le waa =wli 'bii ke,
 'waa 'yrinaabū bl' sīi 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye,
 nahuin a -gbē, bu ככ plō a bleelē,
 -ε nue, dē =nu, uu lē =מכ, Nylsua die =nu 'nū -nyī 'bii.

7 Nahuin =nu, -u kɔ 'waa 'bienu -tunahuin a wɔɫɪ, bu kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, Nylsua di -wɛ kɔ 'waa wɔɫɪ.
 8 Nahuin =nu, -u kɔ =wɪ 'sii 'o ye, bu kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, u di Nylsua 'nɪ 'ye.
 9 Nahuin =nu, -u nye lɛ =mɔ, 'ke nahuin bu wɛɛn ke gbo, bu kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, Nylsua diu daa 'a 'yuo.
 10 Nahuin =nu, uɔ =sɔɛ =tue, -ɛ nue, dɛ Nylsuaa -hua, nɛ- uɔ nu, nahuin a -gbɛ bu kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, nu-u nɪ, -u di 'le Nylsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu pa.
 11 'A mu =nu, 'buɔ 'a mu tanɪ =tu, 'buɔ 'a mu =sɔɛ =tue, 'buɔ 'a mu -tɪ yɛɛ, 'ke 'le hɪ 'kwli 'mu, -ɛ nue, 'a mu mɔ 'na -naagbopuɔ nɪ, ba kɔ plɔ a bleelɛ.
 12 Ba nu 'manu, -ɛ nue, Nylsua di 'a mu -nyi 'wio gblaka, 'ke 'le yakɔ 'mu. Nylsua a winwɔɫɪn-hɛnyu =nu, -u nɪ la 'klɔ, ti -hi la a ti 'yri, kɛ'ɛ nɪ, nahuiin la nu, 'uɔ la -wɛ =nu =sɔɛ =tue.»

-Yusu po 'ta kɔ -nyɛ 'hɛɛn a -taludu
 (Maki 9.50; Luku 14.34-35)

13 Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po: «-Tɛ 'ta nɪ 'mu, 'ke 'o dididɛ -wɔɫɪ, kɛ'ɛ nɪ, a nɪ -wɛ 'mu, 'ke 'o -tutu ke a nahuin -wɔɫɪ. Kɛɛ, 'ta a -gbɛ, 'kɔ 'waan 'a wɔɫɪnɔnɔ, -ye u 'die 'le -wɛ bu -nyi lele =nɔ 'a wɔɫɪnɔnɔ a -gbɛ. ɔ 'de 'klɛɛ lele -kuan =de kɔ, 'bɛ 'de bu puo 'kwla 'mu, nahuin bu kɔ ke.
 14 'A mu' u nɪ, -u mɔ 'klɔ -gbo a -nyɛ. 'Dɔɔ =nu, -ɔ nɪ 'o dugba 'lu, ɛ 'de -huhlɪdɔ. 15 Nahuon 'kɔ 'bla 'napɪ, -ye ɔ 'nɪ =jɛ =le kaka 'lu gbo, kɛɛ, 'ke ɔ nye 'o dɛ 'lu gbo =tu, -ɛ die nu, nahuin =nu, -u nɪ 'le kayu gbo, u 'mu lɛ yrii.
 16 -Tɛ 'napɪ nu, 'ɛɛ wɪɫɪ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔɫɪ, -u nɪ 'le gbɪgbɪyɪɪ -hɛyɪɪ, kɛ 'a nɪ nunukɔ kɔ nu wunwɪɛn, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ die nu, =hapudɛ =nu, aa nu, u 'mue 'ye, 'plɪ u 'mu 'a nɪ Bu Nylsua, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu baa.»
 Dɛ =nu, -Yusu, kɔ 'a -naagbopu kɔ, 'ke 'o Nylsua a tetei a -ta 'mu
 17 «'A nɪ =wɪɫɪ nɪ 'ye 'le, -ɛ mɔ, 'n di 'le =le, 'ke =bo -ha 'o tetei =nu, Nylsua -nyi la 'a winwɔɫɪn-hɛnyɔ Moise, ɪ kɔ -tɪ =nu, Nylsua a winwɔɫɪn-hɛnyu -ye 'cɪɪ la. 'N 'de 'le di, 'ke =bo -hɪ 'o, kɛɛ 'n di 'le =le, 'mu 'a mu kɔ, dɛ tio- ɪ =hɛn 'nyɛ, kɔ, -tɪ -gbo, ɪ =tu, 'mui nu. 18 'Nɪ 'a mu 'nɪ le, ɛ 'de Nylsua a tetei bu gbi kɔ, -bu di gbo -wɛ, ɛ 'mue gba -gbagba, yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn, ɪ 'mu gbo -wɛ. 19 Nɛ- nue, nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ Nylsua a tetei bu 'cɪɪɛ gbii -do

'hru wɔɫɪn -ha, kɔ, 'kɔ nye -wɛ =u -ye kɔ, kɔ- u di nyl'ci-cre daa, 'ke 'le Nylsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. Kɛɛ, nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'o tetei 'o =tuu, kɔ, 'kɔ nyi -wɛ =u -ye kɔ -tɛɛ, kɔ- u di nyugblaka daa, 'ke 'le Nylsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. 20 'Nɪ 'a mu 'nɪ le: Dɛ =nu, Nylsuaa -hua, tetei kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, u 'nɪ nue =le. A -mɛ -ye, 'ba 'nɪɪ =tuu 'o Nylsua, 'ba 'de 'o nahuin a -gbɛ 'mu -hi, a 'die 'le -wɛ ba pa 'le Nylsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.»

Dɛ =nu, -Yusu, kɔ 'a -naagbopu kɔ, 'ke 'o nahuin a 'lɪla a -ta 'mu

21 «A yie nɪ, -ɛ mɔ, tete -ye, Nylsua -nyi la -a nɪ bunu, ɛ kɔ 'nɪ: =Nɪ 'la 'le nahuon. Nahuon 'kɔ 'la 'a 'be -tu-nahuon, u dio lɛ poo -bati. 22 'Mɛ -ye, kɛ 'nɪ po: 'ɛ nɪ nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'a 'dɪayɪ yɪɪ lɛ poo, u blɛ ye bu gbɔ 'o -batiponyɔ ye. Nahuon 'kɔ po lɛ 'a 'dɪayɪ ye: -N buba nɪ, u blɛ ye bu gbɔ 'o 'blɔ a nahuin ye, u 'muo -bati lɛ poo. Nahuon 'kɔ po -wɛ lɛ 'a 'dɪayɪ ye: Hanhɪn-nyɔ, -ye ɔ blɛ ye bu mu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɪɪ jɛ gbe.
 23 'Bɪa =nɪ -cɔɫɪɪn pi, 'ke 'o Nylsua ye, 'plɪ 'bɪ bi 'le -mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, -na 'dɪayɪ -ye, ɔ 'de plɔ a bleelɛ kɔ -na -tɪ, 24 hie 'o -na -cɔɫɪɪn a -gbɛ gbo, -bo mu, -n kɔ -na 'dɪayɪ a -gbɛ 'hɛɛn, a 'mu -tɪ a -gbɛ =tu, ɪ 'mu 'le -wɛ, 'plɪ =mu -wɔɫɪn =hɪɪn, =mu -cɔɫɪɪn pi, 'ke 'o Nylsua ye.
 25 'Bɪa nahuon 'kɔ yeɛ -mu -tɪ, -ɛ nue, -n 'ble kwa 'a 'wliye, 'plɪ -n kɔ =nɔ 'hɛɛn, 'baa 'le -batipoolɛ 'mu mu, =muɛ lɛ, 'ke -n kɔ =nɔ 'hɛɛn, ba kɔ kegbowɛɛnɛ, -tɛ -n kɔ =nɔ 'hɛɛn, a 'klɛ nɪ 'hru wɔɫɪn, ɔ 'nɪ =han 'le -mu -batiponyɔ ye gba, -batiponyɔ 'nɪ =han -mu -sadapu kwa po, u 'nɪ =han -mu =jɪ 'mu po. 26 'Nɪ -mu 'nɪ le, 'bu po -mu =jɪ 'mu, 'ke -n di 'le =jɪ a -gbɛ 'mu nɪ, 'wliye 'bii, =mue 'pɛɛ, 'plɪ =mu =jɪ 'mu -hɔɫɪ.»

Dɛ =nu, -Yusu, kɔ 'a -naagbopu kɔ, 'ke 'o -wɪlawli a -ta 'mu

27 «A yie nɪ, -ɛ mɔ, tete -ye, Nylsua -nyi la -a nɪ bunu, ɛ kɔ 'nɪ: =Nɪ nu 'le -wɪlawli. 28 Kɛɛ, 'mɛ -ye, kɛ 'nɪ po, 'ɛ nɪ nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'a 'be a nyrugba 'ye, 'kɔ plɛ, ɔ nyo 'nɪ -hua, nahuon a -gbɛ, ɔ nu -wɪlawli, 'ke 'le 'a =wɪɫɪ ke, ɔ kɔ nyrugba a -gbɛ 'hɛɛn. 29 'Bɛ 'ya -na 'yii a -tɪ, =nɪ dɛ 'kuku nu, -ye -bo -hɪ 'le, =mui 'kwla 'mu po. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo po -na 'hɪɪn a 'plɪ -ye 'kwla 'mu, 'ɛ -hi 'o bu po 'le -na =gble na =nu 'mu, -ɔ 'nɪɪ jɛ gbe. 30 'Bɛ 'ya -na diidɛdabu a -tɪ, =nɪ dɛ 'kuku nu, -ye -bo 'bɪɔ 'o, =mu 'kwla 'mu po. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo po -na 'hɪɪn a 'plɪ -ye 'kwla 'mu, 'ɛ -hi 'o -na =gble -bo mu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɪɪ jɛ gbe.»

**Dε =nu, -Yusu, ƙƙ 'a -naagbopu ƙƙ, 'ke 'o nyrugba ƙƙ ƙƙ
'hεen a yrε-gbugbεε a -ta 'mu**
(Matie 19.9; Maki 10.11-12; Luku 16.18)

³¹ «Tete -ye, Nyɩsua -nyi la -a ni bunu, ε ƙƙ 'nu: Nahuon 'ƙƙ tε 'a nyrugba gbo, ƙƙ ƙƙ ƙƙ -nyi nyrugba a -gbε 'crunε, -ε nyi =tu, -ε mƙ, ƙƙ tƙ gbo. ³² Kεε, 'mε -ye, kε 'nu po: 'E ni nahuon 'ƙƙ ni 'o, 'ƙƙ tε 'a nyrugba gbo, 'bε 'de 'lalude a -ti, 'plu nyrugba a -gbε 'ƙƙ ƙƙ ƙƙ -ye, -ye ye-hεƙƙ =nu, ƙƙ- nye nu, nyrugba a -gbε, ƙƙ -wlawli nu. Nyrugba =nu, ƙƙ tε gbo, nahuon 'ƙƙ ƙƙ, -ye nahuon a -gbε, ƙƙ -wε nu -wlawli.»

**Dε =nu, -Yusu, ƙƙ 'a -naagbopu ƙƙ, 'ke 'o 'susue a -ta
'mu**

³³ «A yie ni, -ε mƙ, tete -ye, Nyɩsua -nyi la -a ni bunu, ε ƙƙ 'nu: 'Bia =ni 'suu Nyɩsua, -ε mƙ, dε -gbo, nε- -n di nu, -ye =ni po 'le lele lε, -ε mƙ, =ni nue =le. Kεε, 'bia =ni 'suu Nyɩsua, -ε mƙ, dε =nu, -n die 'ni nu, -ye nε- -bo nu. ³⁴ Kεε, 'mε -ye, kε 'nu po: A ni 'su 'le gbe. Mƙ, a ni 'suu 'le yakƙ, -ε nue, ƙƙ- mƙ Nyɩsua a kegbonidε. ³⁵ Mƙ, a ni 'suu 'le -wε -tutu, -ε nue, nu- mƙ 'a bu a kegbo=tudε. Mƙ, =ni 'suu 'le Jrusredƙ, -ε nue, ƙƙ- mƙ Nyɩsua a 'dƙ. ³⁶ Mƙ, =ni 'suu 'le -wε -na 'lu, -ε nue, -n 'de 'klε =de ƙƙ, 'ke -bo nue, -na 'lu-pupuu -do bu 'plε, ƙƙ, bu jre -wε. ³⁷ 'Bε 'ya iin 'mu, kε ba po: Iin, ƙƙ, 'bε 'ya 'suu 'mu, kε ba po -wε: 'Suu, -ε nue, 'suule =nu, -nu 'o =ƙƙ 'lu po, ε mƙ 'yilenyredε'ε ni. 'Ke εε 'le 'kuo -huu a nyɩgblaka 'mu -hƙƙ.»

**Dε =nu, -Yusu, ƙƙ 'a -naagbopu ƙƙ, 'ke 'o kle'wuwe a -ta
'mu**
(Luku 6.29-30)

³⁸ «A yie ni, -ε mƙ, tete -ye, Nyɩsua -nyi la -a ni bunu, ε ƙƙ 'nu: Nahuon 'ƙƙ wa 'a 'be a 'yie, 'a -gbε, u ƙƙ bu wa -wε 'a 'yie. Nahuon 'ƙƙ -ha 'le 'a 'be a 'nyεε, 'a -gbε, u ƙƙ bu -ha -wε 'le 'a 'nyεε. ³⁹ Kεε, 'mε -ye, kε 'nu po: Nahuon 'ƙƙ nu 'a mu 'yilenyredε 'mu, a ni 'we 'le 'a ni dƙƙƙ klε. Nahuon 'ƙƙ po 'le -na diidenua 'ηma 'mu, -hƙƙ mε lε, ƙƙ po 'le -na kamranua 'ηma 'mu. ⁴⁰ Nahuon 'ƙƙ -hua ƙƙ yεε -mu -ti, 'ke 'le -batiponyƙ ye, 'ƙƙ -na wlawlu -hua, -hƙƙ mε lε ƙƙ gba -wε -na 'kƙ. ⁴¹ Nahuon 'ƙƙ ni 'o -mu ke 'mu, 'ke -bo 'ble 'a ƙƙ -kiloyεε -do 'yri, -ye -bo po 'o 'a 'hƙƙ a nεnε. ⁴² Nahuon 'ƙƙ -mu dε -hua, -ye -bo -nye =ƙƙ. Nahuon 'ƙƙ -hua ƙƙ 'trƙƙ -mu dε, =ni blε 'le ke.»

Ba nuε 'a ni yraanyu 'mu
(Luku 6.27-28,32-36)

⁴³ «A yie ni, -ε mƙ, tete -ye, Nyɩsua -nyi la -a ni bunu, ε ƙƙ 'nu: Nuε -n 'be 'mu, kεε, yraa -na yraanyƙ. ⁴⁴ Kεε, 'mε -ye, kε 'nu po: Ba nuε 'a ni yraanyu 'mu, ƙƙ, ba da Nyɩsua, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -uu 'a mu =sue =tue, ⁴⁵ -ε die nu, a 'mu 'a ni Bu Nyɩsua, -ƙƙ ni 'le yakƙ 'mu a

'yuo -hε, -ε nue, 'crenyu ƙƙ =haponyu 'hεen, u 'bii a -gbε, Nyɩsua =nu -nyi 'yru a pepe'. Nahuin =nu, -u 'sii 'o ye, ƙƙ nahuin =nu, -u 'de 'o ye 'sii, Nyɩsua nye 'ni nu, 'nu 'uu di, 'ke 'o nahuin 'bii a -gbε a -ta 'mu. ⁴⁶ 'Bia 'ba nuε nahuin -do =nu 'mu, -u nuε 'a mu 'mu, 'a ni =wli ni 'ye 'le, -ε mƙ, 'a -ti Nyɩsua di 'a mu 'mu nu =hapudε. Dεε -do a -gbε, nε- 'crenyuu -wε nu. ⁴⁷ 'Bia 'baa 'a ni 'diayuu -do =hapudε 'mu nu, 'a ni =wli ni 'ye 'le, -ε mƙ, aa nu dε gblaka. Dε a -gbε, nahuin =nu, -u 'de Nyɩsua yi, nε- uu -wε nu. ⁴⁸ Ba 'sii 'o ye, -ε 'we =ƙƙ ye, -tε 'a ni Bu Nyɩsua =nu, -ƙƙ ni 'le yakƙ 'mu, ƙƙ nu, ƙƙ 'sii 'o ye.»

**Dε =nu, -Yusuu 'a -naagbopu ƙƙ, 'ke 'o =suenyu a
'mu-hεεε a -ta 'mu**

6 «'Bia 'baa =suenyu =hapudε 'mu nu, a ni nue 'le, 'ke 'o nahuin 'yi ke, -ε die nu, nahuin a -gbε, u 'mu 'a mu baa a -ti. 'Bia 'baa lε =hapudε a -gbε a nunue nu, 'a ni Bu Nyɩsua, -ƙƙ ni 'le yakƙ 'mu, ƙƙ 'dεε ƙƙ -nyi 'a mu 'a 'wio.

² 'Bia =nu =suenyu dε -nyi, 'ke 'o 'waa 'mu-hεεε a -ta 'mu, =ni =tui 'le nahuin 'bii ye, -ε 'we =ƙƙ ye, nahuin =nu, -uu 'lii 'hƙƙ naa, -tε u nye nu. Nahuin a -gbε, 'bu nu =suenyu =hapudε 'mu, -ye uu 'a -ti -wƙƙ lε 'ni na, 'ke 'le Nyɩsua a kayuo gbo, ƙƙ, 'ke 'le 'dika. U nye 'ni nu, -ε die nu, nahuin 'mu baa. 'Nu 'a mu 'ni le, nahuin a -gbε, -uu lε nu, Nyɩsua 'dεε ƙƙ -nyi =nu 'a 'wio, -ε nue, -tu- nahuin po 'waa 'wio gbo ni -dodo. ³ -Mε -ye, 'bia =nu =suenyu dε -nyi, nue, 'ke =ƙƙ =de ni 'wun 'le, mƙ =beti -na =wlu a ninatumu a -gbε, ƙƙ ni 'wun 'le, ⁴ -ε die nu, 'mu-hεεε a -gbε a -ti 'mu -hli. 'Bia =nu lε 'a nunue nu, -ye -na Bu Nyɩsua, -ƙƙ 'ε ni -huhlidε -nu nu 'ye, ƙƙ- di -mu 'a 'wio -nyi.»

**Dε =nu, -Yusu, ƙƙ 'a -naagbopu ƙƙ, 'ke 'o Nyɩsua a dida
a -ta 'mu**
(Luku 11.2-4)

⁵ «'Bia 'baa Nyɩsua da, a ni dƙ 'le, -ε 'we =ƙƙ ye, -tε nahuin =nu, -uu 'lii 'hƙƙ naa, uu 'a dida nu. Nahuin a -gbε, 'bu nyo da, u nuε 'mu bu nyra gblε, 'ke 'le Nyɩsua a kayuo gbo, ƙƙ 'ke 'le 'dika. 'Bu lε nu, ε 'we =ƙƙ ye, nahuin 'mu 'ye a -tu ni. 'Nu 'a mu 'ni le, nahuin a -gbε, -uu lε nu, Nyɩsua 'dεε ƙƙ -nyi =nu 'a 'wio, -ε nue, -tu- nahuin po 'waa 'wio gbo ni -dodo. ⁶ Kεε, -mε -ye, 'bia =nu -hua -bo da Nyɩsua, pa 'le -na -gblƙ 'mu, -bo po 'o 'maju. =Ni pu 'klεε 'o, -ye -bo da -na Bu Nyɩsua, -ƙƙ ni 'o -mu 'huu 'mu. -Ye -na Bu Nyɩsua a -gbε, -ƙƙ 'ε ni -huhlidε -nu nu 'ye, ƙƙ- di -mu 'a 'wio -nyi.

⁷ 'Bia 'baa Nyɩsua da, 'a ni 'puprewin ni -huo 'le, -ε 'we =ƙƙ ye, -tε nahuin =nu, -u 'de Nyɩsua yi, uu 'a dida nu. U -mε -ye, u ƙƙ 'ni, 'waa 'puprewin 'bi -huo, 'plu Nyɩsua 'mu 'waa win 'wƙƙ. ⁸ Dε =nu, uu nu, a ni nue 'le -wε, -ε nue, 'a ni Bu Nyɩsua, 'plu 'a 'muo dε mu -hua, ƙƙ yi dε a -gbε ni. ⁹ -Tε a di Nyɩsua a dida nu, nε- gbo:

-A ni Bu, -כ ni 'le yakו 'mu,
nue, nahuin 'bii 'mue yi, -ε מכ, -מכ מכ Nylsua.

¹⁰ -מכ ni, -ככ נח nahuin win ke.

-Na keweenε, nε- -βε nue, κε נח -tutu ke,
כ 'ke 'le yakו 'mu.

¹¹ -Nye κε -a mu -nyrככ -gbo a dididε.

¹² -A ni 'yilenyre-tכplε -gbo, -a nu, -hri 'a -tε -wכח,
-ε 'we =נכ ye, -tε -aa nu, =aa 'yilenyre-tכplε =nu a -tε
-wכח -hri, nahuin nu -a mu 'mu.

¹³ =Nε wεen 'le ke, 'kuo -huטח a nyγblaka ni =כ 'le -a
mu 'mu ε,

-ε die nu, -a 'nε =han -tε 'wla,
kεε, -ha 'le -a mu 'kuo -huטח a nyγblaka kwa 'mu,
[-ε nue, -מכ ni, -כ blε ye -ככ נח nahuin win ke,
כ, -מכ ni, -כ כ 'klε כ -tε a 'yi'bubua
-tε 'klε tε ye gbo.

Ke'ε ni, bε ni 'mu.]

Ke'ε ni, ba nu Nylsua a dida!

¹⁴ 'Yilenyre-tכplε =nu, nahuin nu 'a mu 'mu, 'bla 'baa 'a
-tε -wכח -hri, -ye 'a ni Bu Nylsua, -כ ni 'le yakו 'mu, כ di
-wε 'a ni 'yilenyre-tכplε, a nu a -tε -wכח 'nε -hri. ¹⁵ Kεε,
'yilenyre-tכplε =nu, nahuin nu 'a mu 'mu, 'ba 'nε -hri 'a
-tε -wכח, -ye 'a ni Bu Nylsua, כ 'deε ככ -hri -wε 'a ni
'yilenyre-tכplε, a nu a -tε -wכח.»

Dε =nu, -Yusu, ככ 'a -naagbopu ככ, 'ke 'o =cicie a -ta 'mu

¹⁶ «'Bla 'baa =ci, ('ke 'o Nylsua a dida a -ta 'mu,) a ni
=כ 'le 'o 'a ni yigbakla 'o, -ε 'we =נכ ye, -tε nahuin =nu,
-טט 'lii 'hכח naa, טט nu. Nahuin a -gβε, 'bטט =ci, -ye ו כ
בט =כ 'o 'waa yigbaklε 'o, -ε die nu, nahuin 'bii, ו 'mue
'ye, -ε מכ, טט 'nε =ci. 'Nu 'a mu 'nε le, nahuin a -gβε, -טט
ε nu, Nylsua 'deε ככ -nyε =nu 'a 'wio, -ε nue, -tunahuin
po 'waa 'wio gbo ni -dodo. ¹⁷ Kεε, -mε -ye, 'bla =nu =ci,
-ye -bo yra 'yi =hכח ε, -bo po -na 'lu -tεε, ¹⁸ -ε die nu,
nahuin 'nε =hien 'ye, -ε מכ, -nu 'nε =ci. Kεε, -na Bu
Nylsuaa -do =nu, ככ 'ε ni -huhlidε -nu nu 'ye, ככ -di
-mu 'a 'wio -nyε.»

Ba 'kukue kukו-tכplε ε, 'ke 'o Nylsua 'huטח 'mu

(Luku 12.33-34)

¹⁹ «A ni 'kukue 'le kukו-tכplε ε, κε ככ 'klε -gbo ke, -tε
'hrכ ככ =jawε 'hεen, u ככ -tכplε 'yi ε nyree, ככ, -tε
'yrinyuט ככ kayuo waa. ²⁰ Kεε, ba 'kukue kukו-tכplε ε,
'ke 'o Nylsua 'huטח 'mu, -tε 'hrכ ככ =jawε 'hεen, ε 'nε
nyree 'le -tכplε 'yi ε, ככ, -tε 'yrinyu 'nε waa 'le kayuo,
²¹ -ε nue, -tε -na kukו-tכplε ni 'o, 'ke -na =wlu ni -wε 'o.»

-Nyre ככ gbgbyru 'hεen

(Luku 11.34-36)

²² «-Tunahuon a =wlu, ו 'we =נכ 'a 'yii ye, -ε nyo -nyre
-nyε. -Na 'yii 'bε ni -tεε, -ye -nu ε 'nε yrii -tεε. ²³ Kεε, -na
'yii 'bε ככ kεkla, -ye 'ke -n ni 'le gbgbyru -heyri. -Ye

-nyre, -ε ni 'le -mu 'mu, 'bε 'ya gbgbyru 'mu, -ye gbg-
byru a -gβε, ε di 'nε jre 'dכ.»

Nylsua -hee' 'wliye

(Luku 16.13)

²⁴ «Nahuon =de 'die 'le -wε, tii -do 'yri, ככ ni 'masεpu
'hכח a -kuan. כ di yraa =כ -ye, כ 'mu =כ -ye 'mu nue. ε
'die 'le -wε, tii -do 'yri, Nylsua ככ ככ -mu win ke, 'plu
'wliye bε ככ -wε -mu win ke.»

Ba kuo Nylsua =wlu ye

(Luku 12.22-31)

²⁵ «Nε- nue, 'nu 'a mu le: Dε a di di, ככ, dε a di 'na, ככ,
wlawlε a di 'huטח 'mu ε pue, a ni hreti 'le, 'ke 'o -tכplε a
-gβε a -ta 'mu. -Hunhluט -gbo, aa po, ε מכ dε gblakaa
ni, 'ε -hi 'o dididε 'mu, ככ, 'a ni -plahuט, ε מכ dε
gblakaa ni, 'ε -hi 'o 'huטח'mulepue-tכplε 'mu. ²⁶ Ba 'ye ke
nublε. ε 'nε 'dכ =le 'ε ni dididε =de, ככ, ε 'nε 'cε =le dε =de,
ככ, ε 'nε po =le 'le dε =de 'kale. Kεε, 'a ni Bu Nylsua, -כ ni
'le yakו 'mu, ככ- nyε dididε -nyε. Kεε, a -mε -ye, Nylsua,
ככ nue 'a mu 'mu ni, 'ε -hi 'o nublε 'mu. 'A -tε, -tε ככ nu, ככ
nublε dididε -nyε, כ die -wε 'nε nu, כ 'mu 'a mu dididε
-nyε. ²⁷ ε 'de nahuon =de ככ, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'a hretile
a -tε, -ככ ככ 'klε, 'ke -ככ po 'a -nyrככ a dε gbi ke, κε ככ
'klε -gbo ke.

²⁸ Dε- ככ hretile aa hreti 'le? =Be 'huטח'mulepue-tכplε a
-tε? Ba 'ye ke -piti =nu, -tε 'a -puii =giga nu, 'plu, -tε ε ni
'yilenuט. -Piti a -pui a -gβε, ε 'we =נכ -tunahuon a
wlawlε ye. Kεε, -piti a -gβε, ε 'nε nu =le -kuan, ככ, ε 'nε
hra =le wlawlε, ε ככ 'yi ε. ²⁹ Kεε -ye 'nu 'a mu 'nε le,
bodכ Salomכ, =hapukכ, ככ la dε, kεε, -tε -piti a -pui
nu 'yilenuט, Salomכ a -gβε, ככ 'de la 'a wlawlε ככ, -bu nu
la ε 'yilenuט. ³⁰ Nylsua 'ככ ככ ככ ככ ke -piti a -pui 'yi ε
kεkε -gbo, ו di -ηa -ci, 'plu ו di -ηa 'ככ po, =be 'a mu
=nu, ככ nue 'mu, ככ 'deε ככ -nyε 'a mu 'huטח'mulepue-tכplε?
'A mu -gbo, -u 'de Nylsua =wlu ye kuo -tεε.

³¹ 'A -tε, a ni 'wטט 'le 'a ni 'kwli a -koto 'mu, ככ, a ni
hreti 'le, 'ke 'o 'huטח'mulepue-tכplε a -ta 'mu. ³² Nahuin
=nu, -u 'de Nylsua yi, nu-ט -tכplεdu a -gβε 'lu -wכח ε
-hie 'ε ni ti. Kεε, 'a ni Bu Nylsua, -כ ni 'le yakו 'mu, ככ yi
'a ni -huhua-tכplε ni. ³³ Dε, -ε מכ ye-hεdε, a blε ye ba
-hie 'lu -wכח ε 'ε ni ti, nε- מכ Nylsua ככ ככ 'a mu win
ke, ככ, 'a ni 'klε ככ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, -ye כ di 'a
mu 'a ni -huhua-tכplε a -gβε 'nε -nyε. ³⁴ A ni hreti 'le, 'ke
'o -ηaηa a -nyrככ -wכח, -ε nue, Nylsua a -gβε, -כ yi
-nyrככ a -gβε a 'kla-wliye'yly, ככ- di -ηa 'a mu 'mu
-hε. -Tε ככ nu, 'ככ ke 'a mu 'mu -hε, kεkε a -nyrככ -gbo
'kwli 'mu, κε כ di -ηa nu, ככ 'mu -ηa 'a mu 'mu -hε, 'ke 'le
-nyrככ yrayru a -gβε 'kwli 'mu.»

A ni yee 'le 'a ni 'bienu -ti
(Luku 6.37-38,41-42)

7 «A ni yee 'le 'a ni 'bienu -ti, -ε die nu, Nytsua 'ni =han -we 'a mu -ti yee, ² -ε nue, -te aa 'a ni 'bienu a -ti a yeele nu, ke'e ni, Nytsua di -we 'a ni -ti a yeele nu, kɔ, -te a di 'a ni 'bienu a 'yiye nu, ke Nytsua di -we 'a ni 'yiye nu. ³ De- kɔ -ti =nu -n 'be a prapru =nu 'ye, -u ni 'le =kɔ 'yi 'mu, 'plu =nɔn 'ye -we -n ne tikla=tɔ =nu, -ɔ ni 'le -mu 'yi 'mu? ⁴ -N 'de ye ble -bo le -n 'be, -ε kɔ: Ne- =bo -ha 'le -mu prapru 'yi 'mu, -kɔ =nu, tikla=tɔ ni 'le 'yi 'mu. ⁵ -Mɔ =nu, -kɔ 'lii 'hɔn naa, ye-hede -n kɔ -bo nu, -ha 'le -n ne tikla=tɔ =nu 'yi 'mu, -ε die nu, =mu le yrii -teε, 'plu =mu 'le -n 'be =nu prapru 'yi 'mu -ha.

⁶ De -gbo, Nytsua kɔ, a ni -nye 'le nahuin =nu, -u 'de 'o ye 'sii, -u 'we =kɔ buɔɔ ye, kɔ, de -gbo, -ε kɔ 'mini, 'ke 'o 'a mu -wɔn, a ni -nye 'le nahuin =nu, -u 'de 'a 'mini yi, -u 'we =kɔ -gbo ye, -ε nue, 'ba -nye =nu, u die kle 'ni na, 'plu u 'mu -wɔn =hɔn, u 'mu 'a mu gbo di -wɔ.»

-Yusu nye nahuin 'ni kɔ, -ε kɔ, 'buu de -hua, -ye bu -huε Nytsua
(Luku 11.9-13; 6.31)

⁷ «'Baa de -hua, ba -huε Nytsua, ɔ 'mue 'a mu -nyi. 'Baa de -hua, ba =muε le, a die 'ni 'ye. 'Baa -hua 'ke bu paa 'a mu kayu gbo, -ye ba bi gbɔgbɔ, -ye u di 'a mu 'ni le: Ba di pa. ⁸ 'E kɔ -teε, 'ε ni nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ Nytsua de -hua, -ye ɔ die =kɔ 'ni -nyi. Nahuon 'kɔ de le =kɔ, ɔ die 'ni 'ye. Nahuon 'kɔ nyra 'o =gbuhan.ye gbo, 'kɔ gbɔgbɔ po, -ye u dio 'ni le, kɔ pa. ⁹ -Mɔ bu, -na 'yu 'kɔ -mu 'fɔk -hua, =be -n dio -nyi 'hɔ? ¹⁰ Kɔ, 'bla 'kɔ -mu -hrin.e -hua, =be -n dio -nyi hre? ¹¹ =Hapukɔ, 'a mu -tunahuin 'a 'de =hapunahuin, keε, =hapu-tɔplɔ, ni- aa 'mu le 'jra, 'a nyi 'a ni 'yuo=pli -nyi. 'Bla 'be ni le 'mu, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -u kɔ =wɔ nyre 'yi le, -ye 'a ni Bu, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ di nahuin =hapu-tɔplɔ =nu 'ni -nyi, -u nyi =kɔ -hua.

¹² =Hapude 'bii =nu, aa -hua nahuin -ye bu nu 'a mu 'mu, 'a ni -gbe, ne- ba nu -we =nu 'mu. Deε -do a -gbe, ne- Nytsua a teteii kɔ, ε kɔ Nytsua a winwɔn-henyu 'heεn.»

Paale =nu, -εε 'le 'a mu Nytsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu paa, ε 'cɔmɔ le 'yri
(Luku 13.24)

¹³ «Paale =nu, -εε 'le 'a mu Nytsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu paa, ε 'cɔmɔ le 'yri. 'Bla 'ba nye -hua, 'ke ba pa 'le Nytsua a 'klɔ yrayru a -gbe 'kwli 'mu, -ye ba naa 'o paale a -gbe 'yri, -ε nue, paale =nu, ε kɔ 'hru =nu 'heεn, -u 'le 'a mu 'waanle 'mu gba, u 'bua le 'yri, 'a wɔnnaale 'de wɔn kla, 'plu nahuin =nu, -u 'le =kɔ wɔn naa, u -huo ni. ¹⁴ Keε, paale =nu, ε kɔ 'hru =nu 'heεn, -u 'le 'a mu Nytsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu paa, u 'cɔmɔ le 'yri, 'a wɔn-

naale kla wɔn, 'plu nahuin =nu, -u nyu na, u 'de -huo.»

Tugbe a 'kuo, kɔ- u nye yrii
(Luku 6.43-44)

¹⁵ «Ba -gbe 'a ni dɔnɔ, 'ke 'o hitɔɔnyu a -ta 'mu. 'Bla 'ba nyu 'ye, -ye a kɔ 'ni, u 'ni nu =le de 'klan =de. Keε, seyl-seyl, uu gbo -wɔ nahuin. U 'we =kɔ -jio ye, -ɔ pue 'blakɔε. ¹⁶ 'Waa nunuɔmli, uu nu, ni- die nu, a 'mu yrii. =Bo pue lele tikui a de ye. Nahuon =de 'ni -ha =le -gbugbɔnɔ, 'ke 'o dakawi 'yri. Mɔ, nahuon =de 'ni -ha =le -we bubuokui, 'ke 'le hunhranwu 'klɔ. ¹⁷ Tugbe =nu, -εε =hapu'nie -jri, εε tu =hapu'kui. Keε, tugbe =nu, -ε 'nɔnɔ -jri =hapu'nie, ε 'ni tu =le =hapu'kui. ¹⁸ Tugbe =nu, -εε =hapu'nie -jri, ε 'deε be tu 'kui -huɔn. Mɔ, tugbe =nu, -ε 'nɔnɔ -jri =hapu'nie, ε 'deε be tu =hapu'kui. ¹⁹ 'E ni tugbe, -ε 'nɔnɔ tu =hapu'kui, u nye 'ni hra, 'u nye 'tɔ po. ²⁰ 'A -ti o, hitɔɔnyu =nu, 'waa nunuɔmli, uu nu, ni- die nu, a 'mu yrii.»

A ni kaa 'le 'a ni dɔnɔ
(Luku 13.25-27)

²¹ «'E 'de 'ε ni nahuon =nu, -kɔ 'mu Kukɔnyɔ daa ti a pepe, ɔ 'deε kɔ pa 'le Nytsua a 'klɔ 'kwli 'mu. Keε, nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ de =nu nu, 'na Bu Nytsua, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, kɔ -hua, kɔ- di 'le pa. ²² -Nyɔkɔ =nu -kɔ 'mu 'n di 'o nahuin -bati le poo, ke nahuin 'plɔplɔ di 'mu ye po: Kukɔnyɔ o, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu, -a =tu Nytsua a -ti, kɔ, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu, =a bla 'kuo -huɔn le, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, kɔ, 'ke 'le -na 'du a -gbe 'kwli 'mu, =a nu 'ɔmileka-tɔplɔ plɔplɔ. ²³ -Ye ke 'n diu ye po: 'N 'de -hlɔn 'a mu a yie. Ba hren 'mu -wɔn, 'a mu =nu, -u 'nɔnɔ nu de =nu, Nytsuaa -hua.»

=Tɔkɔnyɔ, kɔ nahuon =nu, -ɔ 'de =tɔ kɔ, -u po 'waa kayuo
(Luku 6.47-49)

²⁴ «'A -ti o, 'ε ni nahuon 'kɔ ni 'o, -ti -gbo, 'n =tu wen, 'kɔ nyi nua ye gbo po, 'plu 'kɔ nyi nu, -ye ɔ 'we =kɔ =tɔkɔnyɔ =nu ye, -ɔ po 'a kayu, 'ke 'o 'hɔ 'pa ke, -ε die nu, u 'mu gbo ku -teε. ²⁵ -Te ɔ pu 'kleε, -ye 'nu bi 'o =o, 'niei 'l 'yi, pepe 'εε -hi 'dɔ, 'l -wɔn kayu a -gbe ye, keε, u 'de 'wle, -ε nue, 'ke ɔ pu 'o 'hɔ ke. ²⁶ Keε, 'ε ni nahuon 'kɔ ni 'o, -ti -gbo 'n =tu wen, 'kɔ nyi nua ye gbo po, keε, 'kɔ 'nɔnɔ nui, -ye ɔ 'we =kɔ nahuon =nu ye, -ɔ 'de =tɔ kɔ, -ɔ po 'a kayu, 'ke 'o 'puhɔn ke. ²⁷ -Te ɔ pu 'kleε, -ye 'nu bi 'o =o, 'niei 'l 'yi, pepe 'εε -hi 'dɔ, 'l -wɔn kayu a -gbe ye, -ye kayu a -gbe, u 'wle ni, 'u nyre 'yi le 'bii.»

'Ke 'le 'klɔ 'kwli 'mu ni, 'ke -Yusuu la 'le nahuin Nytsua a -ti kɔ

²⁸ Plu -Yusu 'mu tɔkɔ a -gbe 'lu mu -yra, -ye -te ɔ nu tɔkɔ a -gbe, ε saka nahuin =nu ni, -u ni 'o, ²⁹ -ε nue, -te Nytsua a teteitɔnyu, uu nahuin a tɔkɔ nu, ɔ 'ni nu =le le tɔkɔ, keε, 'ke 'le 'klɔ 'kwli 'mu ni, 'ke kɔ 'le kɔ.

-Tε -Yusu -w la -tϰlt-jϰhϰhϰnnunycy a 'kue
(Makt 1.40-45; Luku 5.12-16)

8 De a -gbe, -tε ε -hi, -ye -Yusuu =ti dugba, nahuin a =ju 'u nyo -wϰn kue. ² Kϰϰ 'kleε 'le di, -ye -tϰlt-jϰhϰhϰnnunycy =de, ϰϰ- mu 'o -Yusu ye, 'k blϰ kwl ye gbo, ϰϰ: «Kϰϰϰϰ o, 'nu -mu le 'nu 'bati, nue, 'na 'kue be -we!» ³ -Yusu 'k 'ϰϰ le, ϰϰ: «'N nye 'nu -hua, -na 'kue be -we.» Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kue -we nu, ⁴ 'k lo, ϰϰ: «=Nu =tui 'le nahuon =de ye gbe! Kεε, mu -bo titie -n dϰϰ Nylsua a -ϰϰhϰhϰnnunycy ye, ϰ 'mue 'ye, -ε ϰϰ, -na 'kue -we nu. 'A -ti, gba -tϰlt =nu, ϰϰ nu, 'ϰϰ -ϰϰhϰhϰ pi, 'ke 'o Nylsua ye, -tε Nylsua a winwϰhϰ-hϰnycy Moise, ϰ nu la 'a =tutue ye-hε-nyre 'mu, -ε die nu, nahuin 'bii, u 'mui yi, -ε ϰϰ, -na 'kue -we nu!»

Romakue a 'sϰyuo a nyigblaka a -kuannunycy =de, ϰϰ- ϰϰ 'kue -Yusu -w la
(Luku 7.1-10)

⁵ -Nyrϰwϰ =de 'mu, -ye 'ke -Yusu mu 'le Kapenaϰϰϰ 'mu. -Tε ϰ pa 'kleε 'du 'mu, -ye Romakue a 'sϰyuo a nyigblaka =de, ϰϰ- muo 'o 'huϰ 'mu, 'k nyo le 'bati, ⁶ ϰϰ: «Tϰϰϰ o, 'na -kuannunycy pε gbo, 'ke 'le kayu gbo, -ε nue, ϰ -yiyre le, ϰϰ =sue 'ye 'd.» ⁷ -Ye -Yusu =tuo -wϰn, ϰϰ: «'N di 'le 'nu di, 'mue nu, 'a 'kue 'mu -we.» ⁸ Kεε -ye 'sϰyuo a nyigblaka a -gbe, ϰ =tuo -wϰn, ϰϰ: «Tϰϰϰ o, 'mϰ -gbo, ϰ 'de -Juukueyu, 'n 'de ye ble -bo pa 'le 'na kayu gbo. Po wuun -do, 'na -kuannunycy a 'kue 'mu -we. ⁹ 'Na -gbe -gbo, 'n ϰϰ nyigblaki -ye, 'u ϰϰ 'mu win ke. 'Mε -ye, 'n ϰ 'sϰyuo -ye, 'nu ϰϰ =nu win ke. 'Bla 'nu po wun, 'nu le 'a nahuon, 'ke ϰϰ mu, -ye ϰϰ 'nu mu, ϰ, 'nu le ϰ -ye, 'ke ϰϰ di 'le, -ye ϰϰ 'le 'nu di. ϰ, 'bla 'nu le 'na -kuannunycy, 'ke ϰϰ nu dε, -ye ϰ nye 'nu nu.»

¹⁰ 'Plu -Yusu 'mu win a -gbe mu 'wϰn, -ye -ti =nu, 'sϰyuo a nyigblaka a -gbe, ϰ =tu, ϰ saka =ϰϰ nu, ϰϰ 'le nahuin =nu -wϰn 'pree, -u nyo -wϰn kue, ϰϰ: «'Nu 'a mu 'nu le -tεε, nahuon, ϰ di le 'na =wlu a yekuole nu, 'n 'de -hϰn 'a nahuon a 'yee, =beti be 'ya ϰ Yisraεkue a daku -heyri. ¹¹ 'Nu 'a mu 'nu 'le, 'ke 'le 'yru a 'hrule 'mu, ϰ 'yru a paale 'mu, 'ke nahuin di 'le 'mu le -hϰn, u 'mu le 'kukue, u ϰ -a nu bunu Abrahamu, ϰ Yisaki, ϰ Sakobu 'hεen, u 'mu dε -wϰn didi, 'ke 'le Nylsua a 'klb yrayru 'kwli 'mu. ¹² Kεε, Yisraεkue -ye =nu, Nylsua da, 'ke bu pa 'le 'a 'klb yrayru =nu 'kwli 'mu, Nylsua diu 'le 'mu po -patu, 'ke 'le gbgbyry -heyri. 'Ke u di 'o =hien wee, ϰ, 'ke u di -we 'o yru poo.»

¹³ -Yusu ϰϰ -yre 'kleε, -ye ke ϰϰ 'sϰyuo a nyigblaka a -gbe ye po, ϰϰ: «-N kue ye =wlu, -ε ϰϰ, Nylsua di -na -kuannunycy a 'kue 'nu -wϰ. 'A -ti, ϰ di dε a -gbe 'nu nu. -N -we 'le -bo mu 'le kayu gbo nu.» Tii -do =nu -ϰ 'yri -Yusu =tuu 'o -ti =nu, 'kee nu, 'sϰyuo a nyigblaka a -kuannunycy a -gbe a 'kue -weε 'o.

-Tε -Yusu -w la 'dai kϰlanyu a 'kuei
(Makt 1.29-34; Luku 4.38-41)

¹⁴ -Nyrϰwϰ -ye 'mu, -ye 'ke -Yusu mu 'le Pieli a -tε. -Tε ϰ pa kayu gbo, -ye 'ke ϰ ye 'o Pieli a 'dϰϰ gbo. -Ye ϰ 'ye nu, -ε ϰ, 'a 'huϰ hren nu, 'k pε gbo, ¹⁵ -Yusu 'k kl 'a dabu gbo. -Ye Pieli a 'dϰϰ a -gbe, 'a 'huϰ 'kee nu, 'k 'ba ye 'mu, 'k pi -Yusu a didide.

¹⁶ -Wiseppei 'mu, -tε -wuwle-nyrϰwϰ -we 'le, -ye nahuin 'pϰpϰ, 'kuo -huϰ nu 'o ke 'mu, nu- u gba 'le -Yusu -wϰn, -Yusu 'k bla 'kuo a -gbe le, 'k -wϰ nahuin 'bii a -gbe a 'kuei. ¹⁷ ϰ nue nu, -ε die nu, -ti =nu, Nylsua a winwϰhϰ-hϰnycy Esai, ϰ 'cru la, ϰ 'mu 'lu -wϰn mue. -Ti a -gbe, nu -gbo: «ϰ =gbla -a mu nu, 'ke 'o -a nu 'kuei -wϰn, 'plu 'k gbl.»

Nahuin =nu, -u -hua -bu naa -Yusu -wϰn
(Luku 9.57-62)

¹⁸ -Yusu 'ye nu, -ε ϰ, nahuin 'pϰpϰ, nu- =glaa 'le =ϰ. Nε- nue, 'k le 'a -naagbopu, 'ke bu =ta 'le 'yru a 'pia =nu ke. ¹⁹ ϰ po 'kleε le, -ye Nylsua a teteitϰϰnycy =de, ϰϰ- 'yiy 'o =ϰ ye gbo, ϰϰ: «Tϰϰϰ o, 'ε nu -tεgbi, -n di 'o muu, 'n di -mu -wϰn 'nu kue.» ²⁰ -Ye -Yusu =tuo -wϰn, ϰϰ: «'Kwlagbodehuεi, ϰ ϰ gboεεεi, nubli 'u ϰ 'le, kεε, 'mϰ -gbo, ϰ ϰ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de gboεεεε ϰ, -tε 'n di 'o ke le -ha.»

²¹ -Ye nahuon -ye, ϰ ϰ -we -Yusu a -naagbopuyu, ke ϰϰ -Yusu ye po, ϰϰ: «Tϰϰϰ, 'plu 'mu -mu -wϰn kue, -ha 'mu mε le, 'na bu, ϰ 'ku, =bo muo 'o -ha, 'plu 'mu 'le di, 'mu -mu -wϰn naa.» ²² -Ye -Yusu ϰϰ: «ε 'de -na -kuan, 'ke -bo -ha 'o 'kukukui le. Kεε, -mε -ye, kue 'mu -wϰn, =mu 'mu -wϰn naa -tεε!»

-Tε -Yusu nyra la -hlonpu gbo
(Makt 4.35-41; Luku 8.22-25)

²³ ϰ po 'kleε le, -ye 'ke -Yusu 'ya 'le 'blagbe wϰn, ϰ ϰ 'a -naagbopu 'hεen. ²⁴ Bu nu 'kleε 'o 'nie ke, buu mu, tii -do a ti 'yri, -ye -hlonpu gblaka εε 'le =le, 'yru 'u 'du po, 'a 'du a -gbe 'u 'le 'blagbe wϰn le 'wleε. Kεε, -Yusu -mε -ye, ϰϰ 'nu ηmo, ²⁵ 'a -naagbopu 'u 'yiy 'o 'huϰ 'mu gbo, 'u -hu ηmla 'mu, u ϰϰ: «Tϰϰϰ o, waa -a mu, -aa gbo mu 'nu -we.» ²⁶ -Ye ke -Yusuu =nu ye po, ϰϰ: «De tio- ϰ -ti 'aa huannu pi 'le? 'A mu -gbo, -u 'de Nylsua =wlu ye kuo -tεε?» 'Plu 'k 'ba ye 'mu, 'k 'pree 'le -hlonpu ϰ 'yru 'hεen -wϰn, 'ke 'le win 'yakli 'kwli 'mu, -ε die nu, ϰ 'mu ke gbo -wan, -ye 'ε ϰ -tεε, -hlonpu =nu, u nyra gbo. ²⁷ -Ye u 'bii, ϰ saka =nu nu, u ϰϰ: «Ba 'ye ke nahuon -gbo, -hlonpu ϰ 'yru 'hεen, ϰ nyo -we 'o 'nu =tuu.»

-Tε -Yusu =gbla la nahuiin 'hohn =de, 'kuo -huon nu la 'o ke 'mu

(Maki 5.1-20; Luku 8.26-39)

28 -Tε δε a -gβε, ε -hi, -ye u nyre 'le Galilebugba a 'yru a 'pla =nu ke nu, -k mō Gadalakue a 'blugba. -Tε u nyre 'le, -ye nytepepu 'hohn =de, nu- -hohn 'le 'deei ke 'mu, 'u mu -Yusu ye 'mu 'be wohn. Nahuiin 'hohn a -gβε, 'kuo -huon nu 'o =nu 'ke 'mu, 'kō =nu =sue =tue. 'Waa ηmli a 'yilenyinyre nue, nahuon =de 'k 'die 'le -we bō na 'o 'hru =nu wohn, -u kō wohn u nu 'le. 29 Bu 'ye 'kleε -Yusu, -ye u 'le 'yaa win, u kō: «Nylsua a 'Yu, δε tio- -n -hua -bo nu -a mu 'mu 'le? =Be -n di 'le =le, =mu -a mu =sue =tue, 'plu Nylsua a -batipo-nyrōkōwō 'mu 'o nyre?»

30 'Ke 'o -tegbii -do a -gβε, buci a =ju gblaka, nu- nu 'le =nu ye 'mu, 'u u le wa. 31 -Ye 'kuo -huon a -gβε, kō -Yusu le 'nu 'batl, kō kō: «'Bla =nu -hua -bo bla -a mu le, wēen ke, 'ke -ba bi 'o buci a =ju =nu ke 'mu.» 32 -Ye -Yusu kō: «Ba mu!» 'k -hohn 'o nahuiin 'hohn a -gβε ke 'mu, 'k bi 'o buci =nu ke 'mu, buci 'bii a -gβε, 'l 'gba ci le, 'l =ti dugba, 'l bi 'yru 'mu le, 'l 'kuku le.

33 Nahuin =nu, -u buci a -gβε naa, u 'gba le ci, 'u 'ya 'dō 'mu, 'u na -tōpl 'bii =nu -woh le, -l mue 'lu -woh, 'ke 'o nahuiin 'hohn =nu a -ta 'mu, 'kuo -huon nu wen 'o ke 'mu. 34 'Plu 'dō a nahuin 'bii 'mui mu 'woh, -ye u =ti 'mu 'dō, 'u mu -Yusu ye 'mu 'be wohn. -Tε u 'yo, -ye u nyo le 'nu 'batl, 'ke bō -hohn 'le 'waa 'blugba 'mu.

-Tε -Yusu -wō la le-yiyrenyc a 'kue

(Maki 2.1-12; Luku 5.17-26)

9 'Plu δε a -gβε, ε 'mu mu -hi, -ye 'ke -Yusu 'ya 'le 'blagbe wohn, 'k =ta lele 'yru =nu ke, 'k mu 'le 'dō =kō 'mu, -k kō 'mu kō 'ti 'le. 2 -Tε kō nyre 'le, -ye nahuin =de, nu- ya =kō le-yiyrenyc =de ye. Le-yiyrenyc a -gβε, 'ke u puo 'le -hanmakl wohn. -Tε -Yusu 'ye, -ε kō, nahuin a -gβε, u kuo ye =wlu, -ε kō, kō -we 'le bō nue nu, 'waa nu le-yiyrenyc a -gβε, 'a 'kue be -we nu, -ye ke kō le-yiyrenyc a -gβε ye po, kō kō: «'Na 'yu o, -na =wlu nu bi 'le =hohn, -tōpl -gbo, -n nu, -l nyre 'yi le, 'ke 'o Nylsua ye, 'l 'wuwle nu.» 3 -Ye Nylsua a teteitōkōnyu =nu, -u nu 'o, ke u 'waa dōkō ye po, u kō: «-Tl -gbo, -Yusu -gbo, kō =tu, ε 'we =kō ye, Nylsua a -tl kō le -haa.» 4 Kεε, δε =nu, u =wli kle naa, -Yusu yie nu. Kō kō: «Dε tio- kō 'yilenyre=wldu =nu aa le naa 'le? A 'de kō ba naa wen =wldu =nu le. 5 'A nu =wli kō 'nu, 'n 'die 'le -we =bo le le-yiyrenyc -gbo, -ε kō, 'a δε 'kuku 'wuwle nu, kō, 'a nu =wli kō 'nu, 'n 'die -we 'le -we =bo le =kō, -ε kō, kō 'ba ye 'mu, bō na. 6 Kεε, ba yie, 'mō kō -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mō kō Nylsua a 'Yu, 'k lee kō 'mu. Nylsua a -gβε, kō -nye 'mu 'kl, 'ke =bo 'wuwla -tunahuin a δε 'kuku, ke kō -tutu ke, 'k -nye -we 'mu 'kl, 'ke =bo -wō -tunahuin a 'kuei. 'A -tl o, nahuon -gbo, u ya 'le, 'n die 'nu nu, 'a 'kue 'mu -we, 'a 'mue yrii, -ε kō, -tl -gbo, 'n =tu

wen 'a mu ye, 'l kō =hapukōkō nu.» -Ye kō =hian -woh, 'kō 'le le-yiyrenyc =nu -woh 'preε, kō kō: «'Ba ye 'mu, 'ba -na -hanmakl 'mu, -bo mu 'le -na kayu gbo, -na 'kue -we nu.» 7 Tii -do a ti 'yri, -ye nahuon a -gβε, kō 'ba 'mu ye, 'k mu 'le 'a kayu gbo. 8 -Tε nahuin 'ye δε a -gβε, u 'ta 'mu gble, 'u Nylsua 'nyreε le pue, -te kō nu, 'k -nyi -tunahuin 'klōd =nu.

-Tε -Yusu le la Matie, -k mō Lefi, 'ke bō -he la 'a -naagbopuyu

(Maki 2.13-17; Luku 5.27-32)

9 -Tε δε a -gβε, ε -hi, -ye -Yusu -hohn 'le -tegbii a -gβε 'mu nu. -Tε kō 'kleε mu, -ye 'ke kō ye 'o nytepepu =de gbo. 'A 'du kō Matie. Matie a -gβε, kō kō 'bluwli'tenykō 'k nu. 'Ke kō nu 'le 'bluwli'teεε 'mu gbo. (Kεε, nahuin 'nu -hua =le 'bluwli'tenyu, -ε nue, u di 'yiyriwli.) -Ye ke -Yusu nyo ye po, kō kō: «Kue 'mu -woh, =mu 'na -naagbopuyu -he!» Matie a -gβε 'k 'ba ye 'mu, 'k kō -woh, 'ke kō 'muo -woh naa. 10 -Ye Matie a -gβε, kō da -Yusu -woh didide, kō kō 'a -naagbopu 'heεn, kō, 'k da -we 'a 'bienu 'bluwli'tenyu -ye, kō pupunahuin -ye, -u kō 'kl 'de 'o ye 'sii, 'ke u 'bii, u 'mu δε di. 11 Bu nu 'o dediiε 'mu, -ye Falisi=tumu a nahuin, u 'ye δε a -gβε nu. -Ye u le -Yusu a -naagbopu nu, u kō: «Dε- nue 'kleε, 'a nu kōkō, kō kō 'bluwli'tenyu kō nahuindu -gbo 'heεn, -u kō 'kl 'de 'o ye 'sii, 'u nu 'o dedihuoo -do ke gbo 'le? Kō 'de wen ye ble bō nu wen δε a -gβε.» 12 -Ye -Yusu 'woh -tl =nu nu, nahuin a -gβε, u =tu. Bō 'wlu 'kleε, -ye kō kō: «Nahuon -gbo, -k kō 'huon nu -teε, kō 'nu =mō =le -data a 'yiye le, kεε, nahuon -gbo, -k kō 'huon- hren, kō -k -data a 'yiye le =mō. 13 U 'cruε nu, 'ke 'le Nylsuacrūne 'kwli 'mu, -ε kō: Nylsua kō 'nu: Dε -gbo, 'nu -hua, ne- mō, ba kō 'a nu 'bienu a wōl. ε 'de ba pi 'wlugba-tōpl a -cōhlun -do, 'ke 'o 'mu -woh.» -Ye ke -Yusu lele po: «'N 'de 'le di, 'ke 'o nahuin -gbo a -ta 'mu, -u ple, -u kō 'kl 'sii 'o ye, kεε, nahuin -gbo, -u yie, -ε kō, 'waa 'kl 'de 'o ye 'sii, nu- kō -tl 'nu di 'le, 'mu le, -ε kō, bu hie 'o 'waa δε 'kuku, u nu gbo, bu -nye 'waa 'kl 'bii Nylsua.»

Nylsua lee kō -Yusu -tutu ke nu, 'k 'ya 'le 'kl yrayru, -k kō 'kl 'ka 'heεn, -l 'de degbloo -do

(Maki 2.18-22; Luku 5.33-39)

14 Dε a -gβε, -te ε -hi, -ye Saan Batisl, -kō nahuin 'nie 'lu le po, 'a -naagbopu, nu- 'ylya 'o -Yusu 'huon 'mu gbo, 'u =gbo wohn, u kō: «Dε- nue 'kleε, -a mu -gbo, -u kō Saan a -naagbopu, -a kō Falisi=tumu a nahuin 'heεn =aa =ci, 'plu -mε -ye, -n ne -naagbopu 'u 'nū =ci 'le?» 15 -Ye ke -Yusu =nu ye po, kō kō: «Nytepepu -gbo, -kō 'bl 'mu pa, 'bō da 'a 'bienu 'bl'mupupa a didide ke, 'bu mu 'bl'mupupa a -gβε a dedī-tuo ke, 'a 'bienu a -gβε, u 'nu =ci =le. ε 'we =kō ye, 'bl'mupupa =nu, ε kō 'manudε'ε nu. 'A -tl, u 'de =cicie kō. Dεε -do a -gβε, ne-ε nu. 'Manu a -tl 'na -naagbopu 'nu =ci =le nu, tii -tie -gbo 'n di kō =nu

'huɪn 'mu -hi. Kεε, ε di kɔ ti, -l kɔ 'yri u di -tado 'o 'mu 'na -naagbopu -heyri -ha. Ti a -gbε 'yri, 'ke u di -tado 'o =cii.

¹⁶ -A 'brikue kɔ 'nu: Nahuon =de 'nu 'ba =le dayrayru a 'pɪa 'mu, kɔ 'nu -ma =le da'ka a 'huɪ. 'Bɪa 'bɔ nu dayrayru a 'pɪa, 'bɔ -ma da'ka a 'huɪ, ti -kɔ 'yri kɔ diu yra, -ye dayrayru =nu, u 'yɪa 'mu nɪ. 'Bu 'yɪa 'mu, -ye dayrayru a -gbε, u cra da'ka =nu nɪ. -Ye 'a 'huɪ 'ka =nu, kɔ di lε 'bua 'yri =hapukɔ. ¹⁷ Mɔ, nahuon =de 'nu 'ba =le nɔ yrayru 'mu, -kɔ 'plu, kɔ 'nu puo =le 'le dahuakɔ a buo 'ka wɪn. 'Bɔ puo 'le buo 'ka =nu wɪn, 'bɔ kɔ ye, ti -kɔ ti 'yri kɔ di 'plu, 'bɔ 'ya, -ye kɔ cra dahuakɔ a buo =nu nɪ. -Ye kɔ 'wɪε gbo. Nε- nue, 'ke 'le dahuakɔ a buo yrayru wɪn, 'ke u 'le nɔ yrayru po. 'Bɔ nu lε, -ye dahuakɔ a buo =nu, kɔ kɔ nɔ =nu 'hεεn, u 'deε bɪ nyre 'yi lε. (ε nε- nue o, nahuon =de 'kɔ 'nu 'ba -tɔplɪ 'kɪ 'mu, 'kɔ 'nu 'pui -tɔplɪ yrayru ke. l 'nu bibi =le 'yi 'mu lε.)

-Tε -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'klɔ, kɔ, -tε nyrugba =de, dablogbo-wεkueε la nu, kɔ 'tu la -Yusu a wɪawlu lε, 'plu 'a 'kue 'ε -wε la
(Makt 5.21-43; Luku 8.40-56)

¹⁸ -Yusu kɔ =nu -tɪ =nu ye =tu, -ye -Juukue a nyɪgblaka =de, kɔ- nyre 'o, 'kɔ bɪ kwɪ ye gbo, kɔ nɔ: «'Na 'yu nyɪkɔy gbi, kɔ- 'ku lε ke 'klεε. 'Nu -mu lε 'nu 'batɪ, di 'le -bo puo dabu 'lu gbo, -ε die nu, kɔ 'mu lele -hunhlun po.» ¹⁹ -Ye -Yusu wɪn nɪ, 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ kɔ -wɪn, kɔ kɔ 'a -naag-bopu 'hεεn.

²⁰ -Ye 'klεε, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -u nɪ 'o, 'ke nyrugba =de nɪ 'le. Nɔ- 'kueε nu. 'A 'kue a -gbε, nε- mɔ dabo kɔ nyo gbo -wε. -Tε 'kue a -gbε, ε 'tati la 'a nunue, 'a 'yru a -pu =tu 'o 'hɔn a nɪnɪ nɪ ke gbo. Nɔ- mu 'o -Yusu ke 'mu, 'kɔ 'tu 'a wɪawlu a bugbodε lε, ²¹ -ε nue, ke kɔ po, 'ke 'le 'a =wɪ ke: «'Nu 'tu 'a wɪawlu lεε -do, 'na 'kue di 'nɪ -wε.» ²² -Ye -Yusu =hɪan -wɪn, 'kɔ 'yo, kɔ nɔ: «'Na 'yu o, -na =wɪ nɪ bi 'le =hɔn. -Tε -n kuo 'mu =wɪ ye a -tɪ, 'nɪ -wɪ -na 'kue.» Tii -do a -gbε 'yri, -ye nyrugba a -gbε a 'kue -wε nɪ.

²³ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye -Yusu nyre 'le -Juukue a nyɪg-blaka -nɪ wen a -tε nɪ, 'kɔ 'ye -tɔplɪbinyu kɔ nahuin 'plɔ- plɔ =nu 'hεεn, 'uɪ popowli po, -ye kɔ nɔ: ²⁴ «Ba =tɪ ke! 'Yu nyɪkɔy -gbo, kɔ 'de 'ku. Nɪmla'a nɪ, kɔ nɔ.» Bɔ po 'klεε lε, -ye u nyo 'nɪ 'caa. ²⁵ -Ye u 'hrɔ nahuin 'bii nɪ, 'kɔ pa 'le -gblɔ =nu 'mu, -tε 'yu pε 'le gbo, 'kɔ klɪ 'a dabu gbo. -Ye 'yu nyɪkɔy a -gbε, kɔ 'hrɔ 'klɔ, 'kɔ 'ba ye 'mu. ²⁶ Dε a -gbε, -ε mue 'lu -wɪn, 'a -tɪ 'sεε gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu.

-Tε -Yusu -wɪ la 'yiisuanɪyɪu 'hɔn a 'yii

²⁷ 'Plu dε a -gbε, ε 'mu mu -hi, -ye -Yusu -hɔn 'o -tεgbi a -gbε 'mu nɪ, kɔ mu. -Tε kɔ 'klεε mu, -ye 'yiisuanɪyɪu 'hɔn =de, nu- bio 'o ke 'mu, 'u nyo -wɪn kue, 'u 'le win 'yaa, u nɔ: «Dafidɪ a 'yuo a 'Yu o, yrii -a nɪ wɪl!» ²⁸ -Tε

-Yusu nyre 'le kayu gbo, -ye u 'yɪyɪ 'o 'mu gbo 'huɪn, 'kɔ =gbu wɪn: «=Be a kuo 'mu ye =wɪ, -ε kɔ, 'n -wε 'le =bo -wɪ 'a nɪ 'kue nɪ?» -Ye u =tuo -wɪn, u nɔ: «Iin -o, Tɔkɔnɔ, -a kuo -mu ye =wɪ.» ²⁹ -Ye -Yusu 'tu 'waa 'yii lε, kɔ nɔ: «Dε =nu, a kuo =wɪ ye, 'n -wε 'le =bo nu 'a mu 'mu, nε- bε mue 'lu -wɪn.» ³⁰ 'waa 'yii 'l klε ke. -Ye -Yusu 'pruu 'le -wɪn, 'ke 'le win 'yaklɪ 'kwɪ 'mu, kɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'nɪ le, a nɪ le 'le nahuon =de!» ³¹ U -mε -ye, -tε u -hɔn 'o 'mu, -ye u 'sεε -Yusu a 'du gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu.

-Tε -Yusu -wɪ la nahuon =de, -kɔ 'de 'prεε yi a 'kue

³² Ti =nu -kɔ 'yri nahuin a -gbε, uɪ mu, tii -do a -gbε 'yri, -ye u ya -Yusu ye nahuon =de, -kɔ 'de 'prεε yi, -ε nue, 'ku -huan nɔ 'o ke 'mu. ³³ -Ye -Yusu bla 'ku -huan a -gbε lε, -u nɪ 'o nahuin a -gbε ke 'mu. -Tε kɔ blɪ 'klεε lε, -ye nahuin a -gbε, kɔ -tua 'puprε gbo. Nahuin =nu, -u nɪ 'o, u saka =nu nɪ 'dɔ, u nɔ: «Dε -gbo, -ε mue 'lu -wɪn, -a 'die -hlɪn a 'yee, ke kɔ Yisraekue a 'bri.» ³⁴ Kεε -ye Fal- isi=tumu a nahuin =nu, -u nɪ -tuo ke, ke uɪ po, u nɔ: «Satan, -kɔ kɔ 'kuo -huɪn a nyɪgblaka, kɔ -kɔ =kɔ 'klɪ -nyi, 'ke kɔ bla 'kuo -huɪn lε, -kɔ nɪ 'o nahuin ke 'mu.»

-Tε -Yusu kɔ la nahuin 'plɔplɔ a wɪl
(Makt 6.34; Luku 10.2)

³⁵ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye -Yusu ke na 'dɪε 'bii, kɔ Nyɪsua a -tɪ kɔ, 'ke 'le Nyɪsua a kayuo gbo, kɔ Nyɪsua a =haputitε =nu po, -ε nyi =tu, -tε Nyɪsua di nahuin a win a kekɔkɔε nu, kɔ, 'kɔ nahuin a 'kuei 'bii -wɪ, u kɔ 'ε nɪ kɪkladε =de 'hεεn. ³⁶ -Tε kɔ nahuin 'plɔplɔ =nu 'ye, -ye 'waa wɪl nyo nu, -ε nue, 'waa 'klɪ -wε 'le =le, kɔ 'waa =wɪ 'l bi =hɔn. U 'we =kɔ blablɔ ye, -kɔ 'de kukɔnyɔ kɔ. ³⁷ -Ye ke kɔ 'a -naagbopu ye po, kɔ nɔ: «=Gbla, -kɔ =hɪ, kɔ -huo nɪ, kεε, =gbla'cenyu 'de -huo. ³⁸ 'A -tɪ, ba 'batɪ -cikɔnyɔ lε, kɔ le 'a -kuannunyɔ -ye, u 'mu 'a mu 'mu -hε, a 'mu =gbla 'cε.» (ε 'we =kɔ ye, ba 'batɪ Nyɪsua lε, kɔ 'mu 'a nahuin -ye le, u 'mu 'a mu 'mu -hε, a 'mu nahuin -ye lε 'kukue, u 'mu 'waa 'klɔ Nyɪsua -nyi.)

-Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn
(Makt 3.13-19; Luku 6.12-16)

10 -Ye -Yusu da 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu nɪ, 'kɔ -nyi =nu 'klɪ, 'ke bu bla 'kuo -huɪn lε, -kɔ nɪ 'o nahuin ke 'mu, 'kɔ -nyu -wε 'klɪ, 'ke bu -wɪ nahuin a 'kuei 'bii, kɔ 'ε nɪ kɪkladε =de 'hεεn. ² -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn a -gbε, uɪ -wε 'a -wɪnnaanyu daa, 'waa 'du, nɪ -gbo: Ye-henahuon, 'ke 'le =nu -heyri, kɔ- mɔ Simɔ, uɪ -wε Piɪl daa, kɔ kɔ 'a 'dɪayɪ Adre 'hεεn; kɔ Sakɪ, kɔ kɔ 'a 'dɪayɪ Saan 'hεεn; u 'hɔn -wε a -gbε, nu- mɔ Sebede a 'yuo=plɪ; ³ 'plu Filipu kɔ Batelemi; 'plu Toma kɔ Matie, -kɔ mɔ 'bluwli'tenyɔ; 'plu Alufe a 'yu Sakɪ, kɔ kɔ Tade 'hεεn; ⁴ 'plu Simɔ =nu, -kɔ nɪ 'le nahuin =nu -heyri, -u 'nɪnɪ -hua

Romakue; 'plu Judia Yisikalio. Nɔ- mɔ nahuon =nu, -ɔ di -Yusu 'a yraanyu kwa po.

-Tɛ -Yusu le la 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn, 'ke bu gba Nylsua a -ti 'dɛ kle
(Maku 6.7-13; Luku 9.1-6)

⁵ -Yusu a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn a -gbɛ, nu- ɔ tɛ gbo, 'ke bu gba Nylsua a -ti 'dɛ kle, 'ɔ tiu, ɔ nɔ: «A nɔ mu 'le 'le 'blugbi =nu 'mu, -ɔ -kɔ 'mu -juukue 'de 'le nɔ, kɔ, a nɔ mu 'le -wɛ Samaliblugba a 'dɔ =de 'mu. ⁶ Kɛɛ, ba mu 'le Yisraekue a nahuin =nu -wɔn, -u 'we =nɔ blabl ye, -ɔ 'wan, -ɔ 'de kukɔnyɔ kɔ. ⁷ 'Bla 'ba mu, -ye ba lu, -ɛ mɔ: Ti =nu -kɔ 'yri Nylsua di 'o nahuin win ke kɔ, ɔ 'muɛɛ yɛ. ⁸ Ba -wɔ nahuin a 'kuɛi, ba -ha 'kukonyu 'klɛ, ba -wɔ -wɛ -tɔplɔ-jɔhɔnnyu a 'kuɛi, ba bla 'kuo -huɔn lɛ, -ɔ nɔ 'o nahuin ke 'mu. Nylsua nu 'a mu 'mu =hapudɛ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu. 'A nɔ -gbɛ, ba nu nahuin =hapudɛ 'mu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu! ⁹ 'Bla 'baa mu, a nɔ gba 'le 'wliye =de. ¹⁰ A nɔ gba 'le blɔ gblaka =de, kɔ wlawlu a 'hɔn a nɔnɔ, kɔ, a nɔ gba 'le -wɛ 'suei, kɔ kotu †, -ɛ nue, nahuin =nu, -u kɔ -ti aa -kuan nu, nu- blɛ ye -bu kikle 'a mu lɛ.

¹¹ 'Bla 'ba nyre 'le 'dɔ =de 'mu, ba =mɔ nahuon lɛ, -ɔ -wɛ -wɔn, 'ke -kɔ 'ble 'a mu kwa. 'Bla 'kɔ 'ble 'a mu kwa, 'kee nɔ, ba nɔ 'le -nɔnɔ, a 'mu 'le -tɛgbi a -gbɛ 'mu -hɔn. ¹² 'Bla 'ba pa 'le kayu -ye gbo, -ye ba le nahuin =nu, -u nɔ 'le, kɛ ba po =nu ye: Nylsua kɔ nɔ 'o 'a mu -wɔn! ¹³ 'Bla kayu a -gbɛ a nahuin 'bu 'ble 'a mu kwa, -ye ba da Nylsua, 'ke kɔ nu =nu =hapudɛ 'mu, kɛɛ, 'ba 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, -ye Nylsua nɔ nu 'le =nu =hapudɛ 'mu. ¹⁴ 'Bla 'ba nɔ 'le 'dɔ =de 'mu, -hee' kayu -ye gbo, 'ba 'bu blɛ ke, 'ke bu 'ble 'a mu kwa, kɔ, 'bu 'nɔnɔ po 'a mu nua ye gbo, -ye ba -hɔn 'le 'mu, ba mu. 'Baa mu, -ye ba bubla 'a nɔ bu, -ɛ die nu, 'pupu 'mu 'o 'a nɔ bu 'huɔn 'mu lɛ -hɔn, a 'mue nahuin kɔ, -ɛ mɔ, Nylsua a yru 'bu ye =nu, -ye nu-u nɔ, -u nue. ¹⁵ 'Nu 'a mu 'nɔ le, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nylsua di 'o 'klɛ ke a nahuin -bati lɛ poo, -ye 'dɔ =nu a nahuin, -u 'de 'a mu kwa 'ble, 'waa -bati di 'nɔ 'yakla, ɔ 'mu 'o nahuin =nu a nɔnɔ 'mu -hi, -u mɔ Sodɔmɔdɔ kɔ Gomɔldɔ a nahuin =nu, -u la 'yilenyre-tɔplɔ nu 'dɔ.»

-Tɛ -Yusu le la 'a -wɔnnaanyu, -ɛ mɔ, u di la =nu =tue =sue
(Maku 13.9-13; Luku 21.12-17)

¹⁶ (-Yusu 'kle 'prɛɛ 'le 'a -naagbopu -wɔn, ɔ nɔ: «Ba po 'mu nua ye gbo. 'Nu 'a mu 'nɔ lee, -ɛ 'we =nɔ 'blayuo ye, u 'le -jio -heyri lee. 'A -ti, ba nɔ 'o -preelɛ 'mu, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -u di 'a mu ye -wɔn, kɛɛ, a nɔ -wɔn 'le ye. ¹⁷ Ba =tu 'a nɔ dɔnɔ 'yie, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -ɛ nue, u kɔ bu gba 'le 'a mu -batipoolɛ 'mu, kɔ, u di 'a mu bii lɔkue, 'ke 'le Nylsua a kayuo gbo. ¹⁸ -Tɛ a

† -Yusu a ti 'yri, nahuin la naa kotio. Dɛ a -gbɛ, 'waa 'bride'ɛ la 'a nɔ.

'ya 'na -naagbopu 'mu a -ti, u di 'a mu ye -ti, 'ke 'o 'blugbanaanyu kɔ 'kɔnpu ye. Nɛ- die nu, a 'mu =nu 'na =haputitie pue, a 'mue -wɛ nahuin =nu ye po, -u 'de -juukue. ¹⁹ 'Bu klɛ 'a mu, 'ke u 'mu 'le 'a mu -batiponyu ye gba, 'kla nɔ 'ya 'le 'a mu -wliye, 'ke 'o -ti =nu, a di =tu, kɔ, -tɛ a di 'a =tutue nu a -ta 'mu. Win =nu, a di po, ti a -gbɛ 'yri, Nylsua 'a nɔ, -ɔ di 'a mu wɔn lɛ po. ²⁰ ɛ 'de 'a nɔ -gbɛgbɛ, a 'nɔ 'prɛ =le nɔ. Kɛɛ, 'a nɔ Bu Nylsua a -Hihiu, -u nɔ 'o 'a mu ke 'mu, nu- di 'prɛ.

²¹ Ti a -gbɛ 'yri, 'diayuopu di 'waa 'diayu 'blugba a ye'munaanyu kwa lɛ 'nɔ po, -ɛ die nu, u 'mu lɛ 'lɔla. Dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- bunu di 'waa 'yuo -wɔn nu, 'yuo=pli 'mue -wɛ 'waa bunu kɔ 'waa 'diinu 'hɛɛn -wɔn nu. ²² Nahuin 'bii di 'a mu 'nɔ yraa, -ɛ nue, 'a mu mɔ 'na nahuin nɔ. Kɛɛ, nahuon 'kɔ nɔ 'o, 'kɔ 'de sɔa, 'ke 'o Nylsua a =wlu a yekuole -wɔn, 'kɔ gbɛ -gbagba, 'klɛ a 'o'mu-hɔnti 'blɛ nyre 'o, nɔ- Nylsua di waa. ²³ Ti =nu -kɔ 'yri u di 'o 'a mu =sue =tue, 'ke 'le 'dɔ -ye 'mu, -ye ba 'gba ci lɛ, 'ke 'le 'dɔ -ye 'mu. 'Nu 'a mu 'nɔ le -tɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, a 'deɛ ba nu 'na -kuan -nunu, ba ka 'le Yisraekue a 'dɛ 'bii, 'mu 'le lele di.

²⁴ ɛ 'de 'nyɔnyɔnɔ =de kɔ, -kɔ di 'o 'a tɔkɔnyɔ 'lu ye nɔ. ɛ 'de -wɛ -kuannunɔ =de kɔ, -kɔ di -wɛ 'o 'a 'masɛ 'lu ye nɔ. ²⁵ 'A -ti, 'nyɔnyɔnɔ kɔ -kuannunɔ 'hɛɛn, u 'deɛ bu plɛ, =sueɔ =nu, 'waa tɔkɔnyɔ kɔ 'waa 'masɛ 'hɛɛn, u di 'ye, u die 'le wɔn 'nɔ =ta. 'Bla 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ 'kabu, 'bu 'mu Besebulɔ (-ɔ mɔ Satan) daa, -ye 'dɔ =nu, u di 'a mu =tue, 'a mu =nu, -u mɔ 'na kayugbokue, ɔ di le nyre 'yi, ɔ 'mu 'o Besebulɔdu a -gbɛ 'mu -hi.»

A nɔ plɛ 'le -tunahuin a huannu, kɛɛ, Nylsua, nɔ- kɔ huannu ba plɛ
(Luku 12.2-7)

²⁶ (Kɛ -Yusu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «'A -ti o, nahuin a -gbɛ, -u di 'a mu =sue =tue, a nɔ plɛ 'le 'waa huannu, -ɛ nue, ti di 'o 'nɔ nyre, -ɔ kɔ 'yri -ti a -tɛɛ di 'o pepe' 'mu bi, kɔ, -tɔplɛ =nu, -ɔ -hli kɛ, nahuin 'bii 'mui yi. ²⁷ 'Bla =ba bii ye, -ti =nu, 'nu 'a mu ye =tu, ba =tui 'o -tɛ =nu, nahuin 'bii -wɛ 'le bu 'wɔn 'o. -Ti =nu, 'nu 'le gbo blee, 'nu 'a mu ye =tu, ba =tui nahuin 'bii ye. ²⁸ A nɔ plɛ 'le -tunahuin a huannu. 'A nɔ -plahɔn -do, nɔ- u -wɛ 'le bu -wɔn gbo. Kɛɛ, u 'die 'le -wɛ bu -wɔn 'a nɔ -hihiu gbo. Nylsua, nɔ- kɔ huannu ba plɛ, -ɛ nue, nɔ- wɛ 'le -kɔ -wɔ -tunahuon a -plahɔn gbo, ɛ kɔ 'a -hihiu 'hɛɛn, 'ke 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɔnɔ jre gbe, -kɔ dɛ'klannunɔ gbo -wɔ. ²⁹ =Bo pue nublɔ 'cicrei a dɛ ye: 'Bla =nɔ nyi -kɔ, ɔ 'nɔ po =le =die 'dɔ, kɛɛ, 'ba 'a nɔ Bu Nylsua 'kɔ 'die ke wɛɛn, 'a 'yɛɛ -do =de 'nɔ 'ku =le. ³⁰ Kɛɛ, a -mɛ -ye, 'lu-pupuii -tie a kɔ, 'a nɔ Bu Nylsua a -gbɛ, ɔ -hri nɔ. ³¹ ɛ 'we =nɔ ye, a kɔ 'mini 'dɔ, 'ke 'o Nylsua ye, 'ɛ -hi 'o nublɔ gbi 'pɔpɔ =nu 'mu. 'A -ti o, a nɔ plɛ 'le -tunahuin a huannu!»

Nahuin =nu, -u nyi =tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε κω, υ κω
 -Yusu a nahuin ni, κω nahuin =nu, -u nyi =tu, -ε κω, υ
 'de -Yusu yi
 (Luku 12.8-9)

³² «'E ni nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ =tui, 'ke 'o nahuin ye, -ε
 κω, κ κω 'na nahuoon ni, -ye -batipo-nyκωκω 'mu, 'na
 -gβε, 'n di -wε 'ni =tu, 'ke 'o 'na Bu Nyisua ye, -κ ni 'le
 yakκ 'mu, -ε κω, nahuon a -gβε, κ κω 'na nahuoon ni.
³³ Κεε, nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ =tui, 'ke 'o nahuin ye, -ε κω,
 κ 'de 'mu yi, -ye -batipo-nyκωκω 'mu, 'na -gβε, 'n di -wε
 'ni =tu, 'ke 'o 'na Bu Nyisua ye, -κ ni 'le yakκ 'mu, -ε κω,
 'n 'dio yi.»

-Yusu a 'ledidie a -ti, nahuin di ye 'ni -wunκωκω
 (Luku 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ «A ni 'ye 'le, -ε κω, 'n di κω -tutu ke ni, 'mu 'le keg-
 bowεεniε ya. 'N 'de 'le di, 'ke =bo ya 'le kegbowεεniε,
 κεε, 'n di 'le =le, 'mue nu, nahuin 'mu ye -wunκωκω. ³⁵ 'N
 di 'le =le, 'mue nu, 'yu nyibeyu 'mu 'a bu ye -wκω, κω, 'yu
 nyκωκω, κ 'mu 'a 'dii ye -wκω, κω, 'yu a nyκω, κ 'mu 'a 'κκω
 ye -wκω. ³⁶ E 'we =κω ye, nahuon 'bκ ni 'o, 'a yraanyu di
 'mu 'ya 'a -gβε a kayugbokε.»

³⁷ Nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ nυε 'a bu κω 'a 'dii 'hεen 'mu,
 'bε -hi 'o 'mu 'mu, -ye κ 'die 'le -wε κω 'ya 'na nahuon
 'mu. Nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ nυε 'a 'yuo=pli 'mu, 'bε -hi 'o
 'mu 'mu, -ye κ 'die 'le -wε κω 'ya 'na nahuon 'mu.
³⁸ Nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ 'nιι =tuu 'o 'na wintε 'o, =beti
 bu ple, υ 'muo 'la 'na -ti, κ 'die 'le -wε κω 'ya 'na nahuon
 'mu. ³⁹ Nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ ple, κ 'ni -hua =le κω 'waan
 'a dκωκω a -hunhlun, κε κω -tutu ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, κ
 di -hlun 'a 'klκ yrayru 'ni 'waan, 'ke 'o Nyisua ye. Κεε,
 nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ wεen ke, 'ke κω 'waan 'a dκωκω a
 -hunhlun, κε κω -tutu ke, -tε κ nυε 'mu 'mu a -ti, -ye
 nahuon a -gβε, 'bla 'bκ 'ku, κ di -hlun κω 'klκ yrayru, -κ
 'nιι -wε 'le, 'ke 'o Nyisua ye.»

Nahuin =nu, -u 'ble Nyisua a -kuannunyu kwa,

Nyisua diu -nyi 'wio
 (Maki 9.41)

⁴⁰ «Nahuon 'bκ ni 'o, 'bκ 'ble 'a mu kwa, 'a mu =nu, -u
 κω 'na -naagbopu, -ye ε 'we =κω ye, 'mκκω ni, κ 'ble kwa.
 'Plu -ye nahuon 'bκ 'ble 'mu kwa, ε 'we =κω ye, 'na Bu
 Nyisua'a ni, -κ lee 'mu, κω -κ 'ble -wε kwa. ⁴¹ 'Bla =ni 'ble
 Nyisua a winwκωκω-henyκω kwa, -ε nue, κ κω Nyisua a
 winwκωκω-henyκωκω ni, -ye 'wio =nu, Nyisua di wen 'a win-
 wκωκω-henyκω -nyi, κω -κ di -wε -mu -nyi. 'Bla =ni 'ble
 nahuon kwa, -ε nue, κκ nu dε =nu, Nyisuaa -hua, -ye
 'wio =nu, Nyisua di wen nahuon a -gβε -nyi, κω -κ di -wε
 -mu -nyi. ⁴² 'Plu, 'na nahuoon -do -gbo, -κ 'de 'mini κω,
 =ni -nyo 'niεε a -gauκωκω -do, -ε nue, κ κω 'na -naag-
 bopuyuu ni, 'ε κω -tεε, Nyisua di -mu -nyi 'wio.»

**-Tε Saan Batisi lee la 'a -naagbopu -ye, 'ke 'le -Yusu
 -wκω**
 (Luku 7.18-23)

11 -Tε -Yusu -wκω 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hκω =nu
 a κκωε -wκω, -ye κ -hκω 'o -tεgbi a -gβε 'mu ni, κ
 mu 'le 'blugba =nu a 'dιε -ye 'mu, 'ke κ 'mu 'le Nyisua a
 -ti nahuin ye =tu.

² Ti a -gβε 'yri, Saan Batisi, -κκ la nahuin 'nie 'lu ε po,
 'ke κ ni 'le =ji 'mu, κ 'wκω -kuan, -Yusu nu a -ti. Ne-
 nue, κ 'le 'a -naagbopu -ye, κ κω: «Ba mu, ba =gβε wκω,
³ =be κω -κω Waanyκ =nu, Nyisua po la ε, κ di la -a mu
 ye ya, -hee' -a 'kιε die Waanyκ a -gβε -pre?» ⁴ -Tε Saan a
 -naagbopu =gβε wκω, -ye -Yusu κω: «Ba mu, ba le Saan
 dε aa 'wκω, κω, aa 'ye. ⁵ Ba lo, -ε κω, 'yiisuanu, υυ ε 'ni
 yrii, ε-yiyrenyu, υυ 'ni na, -κκpl-κκhuunnunyu, 'waa
 'kuεi, υ 'ni -wε, 'kikenyu, υυ 'wκω -ti, 'kukonyu, υυ ε
 'hru 'klκ, κω =suεnyu, υυ 'wκω Nyisua a =haputitie, 'u κω
 =wκω a 'kwli'mugbo=tutue. ⁶ Plκ a bleεε 'ke 'o nahuon
 =nu -wκω, -κ 'nιι blε ke, 'ke κω kuo 'mu =wκω ye.»

-Ti =nu, -Yusu =tu la, 'ke 'o Saan Batisi a -ta 'mu
 (Luku 7.24-35; 16.16)

⁷ 'Plu Saan a -naagbopu 'mu -wκω =hιan, -ye Saan a
 -ti, ni -Yusu ke 'preε, 'ke 'o nahuin =nu -wκω, -u =gβε
 'o =κω 'hιun 'mu, κ κω: «Saan, -tε κκ o Nyisua a -ti =tu,
 'ke 'le -tεgbi =nu, nahuin 'de 'le 'ti, -tε a mu o 'le =κω
 -wκω, nahuon tio- 'a ni =wκω ple, a di o 'le gbo ye 'le? =Be
 'a ni =wκω κω 'ni, a di o 'le gbo ye nahuon, -κκ nahuin a
 huannu pi, 'ke κω =tu -ti a -tεε? 'Uun, ε 'de nahuondu a
 -gβε. ⁸ =Be 'a ni =wκω κω 'ni, a di o 'le gbo ye nahuon, -κ
 pue 'yilεκωκωκω? Κεε, nahuin =nu, -υυ 'yilεκωκωκω
 pue, 'ke υ ni 'le 'kιunpu a kayuo gble. ⁹ =Bo =gba lele 'a
 mu wκω: Nyκ tio- a mu o 'kλεε 'ye wκω 'le? =Be Nyisua a
 winwκωκω-henyκω? Iin, 'nu 'a mu 'ni le, κω, 'ni nyi =tu,
 Saan, κ -hi 'o Nyisua a winwκωκω-henyκω -ye 'mu ni. ¹⁰ κκ-
 κω nahuon =nu, -κ κω -ti υ 'cru la, 'ke 'le Nyisuaκκωκω
 'kwli 'mu, -ε κω, κω - di la 'na 'hru ye kla, 'plu 'mu la 'le
 di. -Ti a -gβε, υ 'cru la, υ ni -gbo: Nyisua κω 'ni: 'Na 'yu
 o, 'n di -ha nahuon, 'ke 'o 'na -kuan a -ta 'mu, κ 'mu mu,
 κ 'mu -na 'hru ye kla, 'plu =mu 'le nyre. ¹¹ 'Nu 'a mu 'ni
 le -tεε, 'ke 'le -tunahuin 'bii -heyri, ε 'de -hlun nahuon
 =de a kuε, -κ ni 'o Saan Batisi 'lu ye. Κεε -ye 'ke 'le
 Nyisua a 'klκ yrayru 'kwli 'mu, nahuon =nu, υυ nahuon
 'cicreε daa, κω - di 'o Saan Batisi 'lu ye ni. ¹² Kuε la 'le ti
 =nu 'yie 'mu gbo, -ι κω 'yri Saan Batisi -tua la 'o Nyisua
 a -ti a =tutue gbo, 'kee ni, Nyisua -tua la 'o nahuin a
 win a kekκωε gbo, κεε, Nyisua a yraanyu, υυ 'o =tu 'kl,
 'ke nahuin 'ni =han 'o Nyisua 'o =tuu. ¹³ Tetei =nu,
 Nyisua -nyi la Moise, κω Nyisua a winwκωκω-henyκω 'bii,
 kuε la 'le gbo, -bo ye Saan a ti ke, υ nyi la 'ni =tu, -ε κω,
 ε di κω ti, -ι κω 'yri Nyisua di la 'o nahuin win ke κκω.
¹⁴ Nyisua a wintε, ni -nyi la =tu, -ε κω, winwκωκω-henyκω

Eli di la 'le 'nɪ di. 'Ba 'di =wlu ye kuo, -hee' 'ba kui =wlu ye, 'nu 'a mu 'nɪ le, Saan, ɲ- ɲ Eli a -gbɛ. 15 'Ba kɔ -tɪ'wɔɲɲua, -ye ba 'wɔɲ -tɪ -dodo.

16 -Tɛ ti -gbo 'yri a nahuin nɪ 'mu, ɛ nɛ- -gbo: U 'we =nɔ 'yuo=pli ye, -uɲ hru 'mre, 'ke 'o 'dika, =u -ye 'uɲ 'waa 'bi-enu -tɪ yɛɛ, u ɲ: 17 -Tɛ -aa 'blɪ 'ti, -aa 'blɪ'mupaale a -wla bre, a 'de -wla di yi. 'Plu -tɛ -aa 'numu=hien we, a 'de wɔɲ lɛ nu. 18 ɛ 'we =nɔ ye, Saan, -tɛ ɲ di la 'le, ɲ =ke 'nɪ =ci, 'ke 'o Nylɲua a dɪda a -ta 'mu, ɲ 'nɪnɪ 'na ɲ, 'plu nahuin 'uɲ lɛ po: 'Ku -huan ɲ ɔ ke 'mu. 19 'Plu 'ɲ -gbo, ɲ ɲ -tunahuin 'bii a Nahuon, -tɛ 'n di 'le, 'nɪ =ci =le, 'nɪ ɲ 'na, 'plu nahuin 'uɲ lɛ po: Ba 'ye kɛ, nahuon -gbo, dididɛ ɲ ɲ a 'nɲnaa -do, nɛ- ɲ ɲ 'lu -wɔɲ lɛ -hie, 'plu 'blɲwli'tɛnyu ɲ nahuin -ye 'hɛɛn, -u ɲ 'klɪ, -u 'de 'o ye 'sii, nɲ- ɲ =nɔ 'hɛɛn- nɲnatumudɛ nu.» -Ye kɛ -Yusuu lele po: «Nahuin =nɲ, -u ɲ ɲ Nylɲua a =ɲ, 'waa nunu-tɔ-plt di nahuin 'nɪ ɲ ɲ, -ɛ ɲ ɲ, Nylɲua a =tɔ a -gbɛ, ɲ 'sii 'o ye.»

'Dɛ -ye a nahuin, u 'de la -Yusu =wlu ye kuo
(Luku 10.13-15)

20 'Dɛ =nɲ -ɲ 'kwli 'mu, -Yusu nuu 'le 'ɲmileka-tɔplt 'plɔɲɔ, -ɛ -hi 'o 'dɛ -ye 'mu, 'a nahuin 'de 'o dɛ 'kuku a nunue gbo hie. Nɛ- nue, ɲ -tua 'waa -tɪ a yɛɛɛ gbo, 'ke 'o nahuin =nɲ ye, -u nɪ 'o, ɲ ɲ: 21 «-Juukɛ =nɲ, -u nɪ 'le Kolasedɲ 'mu, ɲ Betɲsaidadɲ 'mu, 'jrɲ 'ke 'o =nɲ -wɔɲ, -ɛ nue, 'ɲmileka-tɔplt =nɲ, 'n nuu 'le =nɲ -wɔɲ, 'bɲ 'nɪ nui wen 'le nahuin =nɲ -wɔɲ, -u 'de -Juukɛ, -u nɪ 'le Tilɲɲ ɲ Sidɲɲ 'hɛɛn 'mu, si la, nahuin a -gbɛ, u 'mu la wɔɲ lɛ nu, u 'mu la -tɔplt -hɲn 'hɲn 'mu lɛ pue, u 'mu la 'waa dɲnɲ 'tɔpupu 'ɲmlɛ, -ɛ die nu, u 'mue nahuin ɲ ɲ, -ɛ ɲ ɲ, uɲ -hua bu hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, u 'mu 'waa 'klɪ Nylɲua -nyɪ. 22 'Nu 'a mu 'nɪ le, -nyrɲ-ɲ-ɲ-ɲ 'mu Nylɲua di 'o nahuin -bati lɛ poo, nahuin =nɲ, -u nɪ 'le Kolasedɲ ɲ Betɲsaidadɲ a -gbɛ 'mu, 'waa -bati di ke nɪ 'klɪ, ɪ 'mu 'o Tilɲɲ ɲ Sidɲɲ a nahuin a nɲnɪ 'mu -hi. 23 'Plu nahuin =nɲ, -u nɪ 'le Kapɛ-naɲɲ 'mu, u nɪ -hie 'le 'lu -wɔɲ lɛ, -ɛ ɲ ɲ, Nylɲua diu 'le 'nɪ 'yaa -yaayaa, u 'mu yakɲ ye kɛ. Kɛɛ, ɲ diu 'le 'nɪ =tɲ -tɲɲ, u 'mu 'le -tutu a bugbo nyre. 'Nɲmileka-tɔplt =nɲ, 'n nuu 'le =nɲ -wɔɲ, 'bɲ 'nɪ nui wen 'le Sodɲmudɲ a nahuin -heyri, -u ɲ 'klɪ nyre 'yi lɛ, -ye nahuin a -gbɛ, u di la 'o dɛ 'kuku a nunue gbo 'nɪ hie, 'plu Nylɲua 'dɛ ɲ -wu wen gbo. 24 'Nu 'a mu 'nɪ le, -nyrɲ-ɲ-ɲ-ɲ-ɲ-ɲ 'mu Nylɲua di 'o nahuin -bati lɛ poo, -Juukɛ =nɲ, -u nɪ 'le Kolasedɲ 'mu, ɲ Betɲsaidadɲ 'mu, Nylɲua diu =tue =sue, ɛ 'mu 'o nahuin =nɲ 'mu -hi, -u ɲ ɲ Sodɲmukɛ, -u ɲ ɲ nunukɲ nyre la 'yi lɛ.»

-Yusu ɲ 'nɪ: Ba di ɲ 'mu -wɔɲ, 'mue nu, a 'mu -wle
(Luku 10.21-22)

25 Ti a -gbɛ 'yri, kɛ -Yusu po, ɲ ɲ: «'Na Bu o, -ɲ ɲ yakɲ ɲ -tutu 'hɛɛn a Kɲkɲɲ. 'Nu -mu 'nɪ baa, -tɛ -n

nu, =nɪ -hli -na nunu-tɔplt =tɲkɲnyu, ɲ 'crɲɲɛiyinyu 'hɛɛn 'yi ke, 'plu nahuin =nɲ, -u 'de dɛ =de yi, nɲ- n ɲ ɲ -tɔplt a -gbɛ. 26 'Nu -mu 'nɪ baa, -ɛ nue, kɛ'ɛ nɪ, -n nu 'a -huhua.

27 'Na Bu, ɲ -nyɪ 'mu 'klɪ, 'ke 'o -tɔplt 'bii ke. Nahuin 'die yi, nahuon a gblo tio- =bo 'ya 'mu, 'bɛ 'de 'n Buu -do. U 'die -wɛ yi, nahuon a gblo tio- 'n Bu 'ya 'mu, 'bɛ 'de 'mɲ, ɲ ɲ 'a 'Yu. 'Plu 'ɛ nɪ nahuon, 'nɪ -hua =bo le, ɲ yie -wɛ nɪ, nahuon a gblo tio- 'n Bu 'ya 'mu.

28 'A mu =nɲ, -u ɲ 'klɪ -wɛ 'le, 'ke 'o blɛ a 'buble -wɔɲ †, ba di ɲ 'mu -wɔɲ, 'mu 'a mu 'mu -hɛ, 'mue nu, a 'mu -wle. 29 'N 'dɛɛ =bo =tue 'a mu =sue, ɲ, 'nɪ 'yaa =le 'le 'n dɲnɲ. Ba wɛɛn ke, 'ke =bo 'ya 'a nɪ naanyɲ 'mu, -ɛ die nu, 'mu 'a mu ɲ ɲ. 'Bɲ 'ba wɛɛn ke, 'n di 'a mu -nyɪ =hapu'klɲ. 30 -Tɪ =nɲ, 'n di 'a mu ɲ ɲ, ɪ 'dɛɛ bɪ kla wɲn, 'ke 'o 'a mu -wɔɲ, ɲ, blɲ =nɲ, 'n di 'a mu hren, ɲ di 'nɪ 'huhue.»

-Yusu, ɲ-ɲ-ɲ ɲ 'klɪ, 'ke ɲ le nahuon, dɛ ɲ -wɛ 'le ɲ ɲ nu, 'ke 'le -wuwle-nyrɲ-ɲ-ɲ 'kwli 'mu
(Makɪ 2.23-28; Luku 6.1-5)

12 -Tɛ ti gbi -hi, -ye -Yusu ɲ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u mu lɛ na wɔɲ -wuwle-nyrɲ-ɲ-ɲ =de 'mu. 'A -naagbopu a -gbɛ, kanu nyu nu. Buu 'klɛɛ mu, -ye uɲ =tɲ 'bɛ 'dɲɲ-tɔplt =de a -ci, -ɪ 'we =nɲ =gbɲa ye. Nɲ- ɲ 'hlɛ gbi 'a -naagbopuu 'ɛɛ, 'u nye di. 2 'Ke Falisi=tumu a nahuin nɪ 'le -ci a -gbɛ 'mu. -Tɛ u 'ye dɛ a -gbɛ, -ye uɲ -Yusu 'nɪ le, u ɲ: «'Ye kɛ, dɛ -gbo, -na -naagbopu, uɲ nu, ɪ -ɲa nɪ. Nylɲua a tete ɲ 'nɪ: Nahuon nɪ nu 'le -kuan -wuwle-nyrɲ-ɲ-ɲ 'mu.» 3 -Ye ɲ =tu =wɔɲ, ɲ ɲ: «-Tɪ -gbo, u 'cru la 'le Nylɲuacrɲɲɛ 'kwli 'mu, 'ke 'o -a nɪ bu gblaka, ɲ ɲ ɲ bodɲ Dafidɪ a -ta 'mu, 'n pui -tɛɛ, a -hri nɪ. -Tɪ a -gbɛ, u 'cru la, nɪ- -gbo: -Nyrɲ-ɲ-ɲ =de 'mu bodɲ Dafidɪ, -tɛ kanu nyo la nu, ɲ ɲ 'a nahuin 'hɛɛn, 4 'ɲ pa la 'le Nylɲua a kayu gbo, 'u -ha la 'o 'fɲɲ, ɲ pɛ la 'o 'teble ke gbo, 'u dio la. 'Plu -ye tete ɲ 'nɪ, Nylɲua a -cɲhlɲn-pinyuu -do, nɲ- -wɛ 'le -bu di 'fɲɲɲ a -gbɛ. 'Be 'fɲɲɲ a -gbɛ, ɲ nɪ 'le Nylɲua a kayu a -gbɛ gbo, u -hɲ la nɪ, 'ke 'o Nylɲua a -ta 'mu. 5 'Ya 'o lele 'lu, 'n pui -tɛɛ, a -hre dɛ -gbo nɪ, Moise 'cru la 'le Nylɲua a teteicrɲɲɛ 'kwli 'mu. Dɛ a -gbɛ, nɛ- -gbo: -Wuwle-nyrɲ-ɲ-ɲ 'mu, Nylɲua a -cɲhlɲnpinyu, uɲ nu -kuan, 'ke 'le Nylɲua a 'kagblaka gbo. 'A -tɪ, u 'nɪ =tuu =le 'o -wuwle-nyrɲ-ɲ-ɲ a tete. Kɛɛ, ɲ =de 'nɪ yɛɛ =le =nɲ -tɪ. 6 'Nu 'a mu 'nɪ le, nahuon -gbo, ɲ ɲ ɲ ɲ, ɲ 'bua nɪ, ɲ -hi 'o Nylɲua a 'kagblaka 'mu. 7 Ke Nylɲuaa po, 'ke 'le 'a 'crɲɲɛ 'kwli 'mu, -ɛ ɲ ɲ: Dɛ 'nɪ 'a mu -hua, nɛ- ɲ ɲ, ba ɲ nahuin a wɔɲ, 'ɛ -hi 'o ba pie 'mu 'wɲugba-tɔplt a -cɲhlɲn. Dɛ =nɲ, ɛ =hɛn 'nyre, 'bɲ 'ba yrie wen 'mu lɛ, a 'dɛɛ ba po wen lɛ, -ɛ ɲ ɲ, nahuin =nɲ, -u 'de dɛ 'klan =de nu, u ɲ ɲ dɛ'kukununyuu 'u nɪ. 8 'Mɲ -gbo, ɲ ɲ -tunahuin 'bii a Nahuon, Nylɲua lee

† -ɛ ɲ ɲ teteɪ =nɲ, teteɪɲɲnyuu 'a mu hren

נח כ' mu נח, כ' -nye 'mu 'klt, 'ke =bo le 'ε נח nahuon דε כ' -wε 'le כ' nu, 'ke 'le -wuwle-nyr כ' kwli 'mu.»

-Wuwle-nyr כ' =de 'mu, -Yusu -w כ' la nahuon =de a 'kue, -כ' כ' dabu 'ku la
(Makl 3.1-6; Luku 6.6-11)

⁹ -Tε -Yusu -yre 'kleε, -ye כ' -hכ' 'o -tεgbi a -gbe 'mu נח, כ' mu 'le Nylsua a kayu gbo. ¹⁰ 'Ke כ' ye 'le nylybeyu =de gbo, -כ' כ' dabu 'ku. Falisi=tumu a nahuin =nu, -u נח 'o, u nye wεn 'nח -hua, 'ke bu yeε -Yusu -tl, 'bla 'כ' כ' כ' כ' -wכ' wεn nylybeyu a -gbe a 'kue -wuwle-nyr כ' 'mu. (Falisi=tumu a nahuin כ' 'nח, nahuon a 'kue a -wכ' כ' ε כ' -kuaan נח. 'Plu Nylsua a tetei כ' 'nח, nahuon נח נח 'le -kuan -wuwle-nyr כ' 'mu.) Nε- nue, 'u =gכ' wכ' נח, u כ' כ': «Be' Nylsua a tetei po 'le? =Be ל nyi 'nח =tu, -ε כ' כ', -wuwle-nyr כ' 'mu, nahuin -wε 'le bu pla 'huinhrennyu נח?» ¹¹ -Ye כ' כ' =nu ye po, כ' כ': «=Be a -mε -ye, a 'nח נח =le -kuan, -wuwle-nyr כ' 'mu? 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'כ' כ' blable, blable a -gbe 'be bi 'le 'nח כ' wכ' -wuwle-nyr כ' 'mu, =be nahuon a -gbe, כ' 'deε כ' -hε 'le? ¹² 'Plu -ye -tunahuon -hi 'o blable 'mu נח. 'A -tl o, Nylsua a tetei nyi 'nח =tu, -ε כ' כ' ε כ' כ' 'o le, 'ke nahuon כ' nu 'a 'be =hapudε 'mu, 'ke 'le -wuwle-nyr כ' 'kwli 'mu.» ¹³ -Ye כ' כ' 'kleε nylybeyu a -gbe ye po, כ' כ': «Sruu -na dabu =nu, -u 'kul!» -Ye כ' sruu נח. כ' sruu 'kleε 'a dabu a -gbe, -ye u 'hrε 'kכ', 'u bi 'o 'a dכ' כ' =plε 'mu, u 'we =כ' 'a dabu -ye =nu ye. ¹⁴ -Tε -Yusu -wכ' 'kleε nahuon a -gbe a 'kue, -ye Falisi=tumu a nahuin a -gbe, u -hכ' 'o 'mu נח, 'u mu -gboligbo 'mu, 'u mu =tכ' le =כ' כ' נח, -tε bu di nu, u 'mu -Yusu 'la.

-Yusu, כ' כ' Nylsua a -kuannunyc =nu, Nylsua a -gbe, כ' -ha 'le du 'mu
(Makl 3.7-12; Luku 6.17-19)

¹⁵ -Yusu yi דε =nu נח, טט -hua bu nuo 'mu. Nε- nue, כ' -hכ' 'o -tεgbi a -gbe 'mu. -Tε כ' כ' mu, -ye nahuin 'plכ' כ' כ' כ' נח, nahuin 'bii =nu, 'ke 'le =nu -heyri, -u כ' 'huon a hinhren, כ' כ' 'waa 'kuei. ¹⁶ Kεε -ye כ' כ' nyu 'nח tii, 'ke u נח =tui 'le nahuon =de ye, nahuon a gblo tio- כ' 'ya 'mu. ¹⁷ כ' =tui נח, -ε die nu, -tl =nu, Nylsua a winwכ' כ' -henyc Esai 'cru la, ti -hi la a ti 'yri, ל 'mu nue. -Tl a -gbe, נח -gbo:

¹⁸ «Nylsua כ' 'nח:
'Ye כ' ε, nahuon -gbo, כ' כ' כ' 'na -kuannunyc.
Nכ' -n -ha 'le du 'mu, 'ke כ' כ' nu 'na -kuan.
Nahuon a -gbe, 'n כ' כ' 'mu נח, כ' כ' 'mu nue 'manu.
'N die 'nח נח, 'na -Hihiu 'mu 'o =כ' כ' ke 'mu bi.
Nahuin =nu, -u 'de -Juukε, כ' diu 'nח le,
-ε כ' כ', 'n diu 'nח waa.
¹⁹ כ' דεε כ' כ' =כ' כ' =yεε le,
כ', כ' כ' 'pre, כ' דεε כ' כ' po -cici le,
כ', כ' כ' דεε 'mu le na, כ' דεε כ' כ' כ' 'le gbo,
-ε 'we =כ' כ' dכ' כ' כ' -wכ' כ' ye.

²⁰ Nahuin =nu, -u 'de 'klt כ', כ' di yrii 'waa wכ' כ', כ', nahuin =nu, -u 'de 'mu-henyc כ', כ' 'mu 'mu -hε. Nε- כ' di nu -nunu, nahuin 'mue ke wεen, 'ke כ' 'siu 'o ye, 'ke 'o 'mu ye,
²¹ כ', daku a gblegblei 'bii, -u נח כ' 'kכ' ke, u 'muo =wlu ye kuo.»

Nahuin כ' 'nח, 'ku -huan נח 'o -Yusu ke 'mu
(Makl 3.22-30; Luku 11.14-23; 12.10)

²² 'Huinhrennyu =nu, u gba 'o -Yusu ye, 'ke 'le =nu -heyri, nahuon נח 'le, 'a 'yii 'l sua, כ', כ' 'de 'preε yi, -ε nue, 'ku -huan נח 'o ke 'mu. -Tε u nyroo 'o =כ' כ' ye, -ye -Yusu a -gbe, כ' כ' 'a 'kue נח, nahuon a -gbe כ' -tua 'pupre gbo, כ', כ' -tua leyriile gbo. ²³ Nahuin 'bii =nu, -u נח 'o, ל saka =nu נח, u כ': «=Be -Yusu -gbo, כ' כ' כ' Waanyu =nu, Nylsua po la le, כ' di la -a mu ye ya, -כ' כ' bodכ' Dafid l 'yuo a 'Yu?» ²⁴ Kεε, Falisi=tumu a nahuin, -u נח 'o, -tε u 'wכ' כ' -tl a -gbe, -ye u כ': «'Uטח. Nahuon -gbo, כ' le bla 'kuo -huon =nu, -כ' נח 'o nahuin ke 'mu, -ε nue, Besebul, -כ' כ' 'kuo -huon a nyigblaka Satan, כ' כ' -Yusu 'klt -nyi, 'ke כ' nue.»

²⁵ Kεε, -Yusu yi 'waa 'lu a le-hiele נח. Nε- nue, כ' lu, כ' כ': «=Bo pue דε ye: 'Ke 'le 'blugba 'kwli 'mu, nahuin 'bu 'be =כ' כ' le, -ye 'blugba a -gbe, כ' כ' =hכ' נח bi. 'Ya 'o lele 'lu, 'dכ' a nahuin, -hee' kayugbokε, 'bu 'be =כ' כ' le, -ye nahuin a -gbe, טט le 'nח -gbe. ²⁶ -Ye 'kleε, Satan 'כ' כ' 'a dכ' כ' le bla, -ye ε 'we =כ' כ' ye, 'a dכ' כ' כ' ye -כ' כ'. -Ye 'a 'blugba di bi =hכ' כ'. ²⁷ A כ' 'nח, 'nח le bla 'kuo -huon, -כ' נח 'o nahuin ke 'mu, -ε nue, Besebul, כ' כ' כ' 'mu 'klt -nyi. 'Bla 'be 'ya wεn =hapukכ' 'mu, נח כ' כ' 'kleε 'a נח nahuin 'klt -nyi 'le, 'ke bu bla 'kuo -huon le? דε -gbo, 'a נח nahuin nu, ε nye -a mu 'nח כ' כ', -ε כ' כ', -tl =nu, aa 'mu yeε, ל כ' כ' נח. ²⁸ ε 'de Satan, kεε, Nylsua a -Hihiu נח, -טט 'mu 'klt -nyi, 'ke =bo bla 'kuo -huon le, -כ' נח 'o nahuin ke 'mu. דε a -gbe, ε nye 'a mu 'nח כ' כ', -ε כ' כ', Nylsua -tua nahuin a win a kekכ' כ' gbo, 'ke 'le 'a mu -heyri. ²⁹ ε 'we =כ' כ' ye, nahuon =de 'die 'le -wε כ' כ' pa 'le 'klynyc a kayu gbo, כ' 'mu 'a -כ' כ' 'yri, 'bla 'כ' כ' 'de 'klynyc a -gbe mua -tite. 'כ' כ' כ' 'kleε, -ye כ' כ' -wε 'le כ' כ' 'yri 'a kayu a -כ' כ' 'bii נח.

³⁰ Nahuon 'כ' כ' 'o, כ' כ' 'mu 'hεen, =ba 'de pε, -ye ε 'we =כ' כ' ye, כ' כ' 'mu ye 'nח -כ' כ'. 'Plu nahuon 'כ' כ' 'o, 'כ' כ' 'nח -hε 'mu 'mu, 'ke -ba 'kukue nahuin le, 'ke 'o Nylsua -wכ' כ', -ye nahuon a -gbe, כ' כ' ye le 'nח -gba, 'טט Nylsua -wכ' כ' hren. ³¹ Nε- nue, 'nח 'a mu le, Nylsua -wε 'le כ' כ' 'wuwla nahuin a דε 'kuku 'bii נח, =beti bu poo Nylsua tan lε. Kεε, nahuon =nu, -כ' di Nylsua a -Hihiu tan lε poo, Nylsua 'die 'le -wε כ' כ' 'wuwla 'a דε 'kuku a -gbe gbe. ³² 'Ya 'o lele 'lu, 'מכ' כ' -gbo, -כ' כ' כ' -tunahuin 'bii a Nahuon, nahuon =nu, -כ' di 'mu -tl -huon yre =tu, Nylsua -wε 'le כ' כ' 'wuwla 'a דε 'kuku a -gbe נח. Kεε, nahuon =nu, -כ' di Nylsua a -Hihiu -tl -huon yre =tu, Nylsua 'die 'le -wε כ' כ' 'wuwla 'a דε 'kuku a -gbe 'kכ' -gbo, -a נח כ' כ' -כ' כ', כ' 'kכ' =nu, -כ' di 'le di.»

Tugbe a 'kuo, ኡ- u nye yrii
(Matie 7.16-20; Luku 6.43-45)

³³ (Kε -Yusuu lele po:) «Tugbe =nu, -εε =hapu'nie -jri, nε-ε =hapu'kui tu. Kεε, tugbe =nu, -ε 'nulu -jri =hapu'nie, nε-ε 'kui -hulu tu. Tugbe a 'kuo, ኡ- u nye yrii. ³⁴ 'A mu =nu, aa kaa nahuin, 'a nu nunukl ኡ nyre 'yi lε, -ε 'we =ኡ hrei ye. Nε- nue, 'aa =ke -tu -hulu lε =tu, -ε nue, -tu =nu, -tu 'yii 'le nahuon a =wlu ke, nu- ኡ =tu. ³⁵ =Hapu-nahuon a nunu-ጥብብ ኡ lε 'yi, -ε nue, 'a =wlu ኡ lε 'yi. Mኡ, 'creny a nunu-ጥብብ nyre lε 'yi, -ε nue, 'a =wlu nyre lε 'yi. ³⁶ 'Nu 'a mu 'nu le, -nyrኡ =nu -ኡ 'mu Nylsua di 'o nahuin 'bii -bati lε poo, 'ε nu nahuon 'ኡ nu 'o, 'ኡ =tu nahuon =de -tu -hulu =de yre, kε ኡ 'kl -gbo ke, ኡ di Nylsua klε 'nu -hulu, -tu ኡ -tu 'ኡ =tui. ³⁷ 'A -tu, Nylsua 'bu di -tado -na -bati 'be, -tu =nu, -n =tu, kε ኡ 'kl -gbo ke, nu- die nu, ኡ 'mu lε po: -Bati 'de -mu kl, -hee' -bati kl -mu nu.»

Falisi=tumu a nahuin, ህፁ -hua -Yusu ኡ nu la
'ገmilekade
(Maki 8.11-12; Luku 11.29-32)

³⁸ -Yusu ኡ po 'klε lε, -ye Nylsua a teteitኡnyu -ye, kε Falisi=tumu a nahuin -ye, -u nu 'o, u =tuፅ -ኡ, u ኡ: «ኡኡኡኡ o, -aa -hua -ba 'ye, 'bla =nu -we 'le -bo nu 'ገmilekade, -ε nye -a mu ኡ, -ε ኡ, Nylsua, ኡ- lee ኡ -mu -tutu ke.» ³⁹ -Ye -Yusu ኡ: «Ti -gbo 'yri a nahuin -gbo, 'waa nunukl nyre lε 'yi, 'u plee 'le Nylsua ke, 'plu 'ህፁ lele 'ገmilekade -hua, -ε die =nu ኡ, -ε ኡ, Nylsua, ኡ- lee ኡ 'mu -tutu ke. Nylsua 'deε ኡ ween ke, 'ke ba 'ye 'ε nu 'ገmilekade =de. 'Nmilekadeε -do =nu, Nylsua di nu, 'ke 'o 'a mu -ኡ, ε di ye 'we 'ገmilekade =nu, ኡ nu la, 'ke 'o 'a winግሉኡኡኡ Jona -ኡ. ⁴⁰ Dε =nu, Jona a -gbe, ኡ nu, ኡ -hi 'le -nyrኡ ta ኡ 'ጥህፅ ta -hrin.e gblaka =nu 'kwli 'mu, kε'ε nu, ε di 'mu -ti, 'ke 'o 'ኡ -gbo -ኡ, ኡ ኡ -tunahuin 'bii a Nahuon. 'N di 'le -tutu gbo -hi -nyrኡ ta ኡ 'ጥህፅ ta. ⁴¹ 'E ኡ -tεε, -tε Ninifudu 'mu a nahuin, ህ ኡ la Jona a win, -ኡ la =nu Nylsua a -tu ye =tu, -ye ህ hie la 'o 'waa dε 'kuku, ህ la nu gbo, 'u -nyi la 'waa 'kl 'bii Nylsua. -Ye 'klε, 'ኡ -gbo, ኡ nu ኡ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Jona a -gbe 'mu nu. Kεε, 'a 'nu =tuu =le 'o 'na win. Nε- nue, -nyrኡ -ኡ 'mu Nylsua di 'o nahuin -bati lε poo, Ninifudu 'mu a nahuin a -gbe 'u di ye 'mu 'ba, ህ 'mu lε po, ti -gbo 'yri a nahuin, ህ ኡ -tu'wlanu, 'ke 'o Nylsua ye. 'Ya 'o lele 'lu, ti -hi la a ti 'yri, bodu =de, ኡ- ኡ la 'le -tεgbi -petu 'mu, -ε ኡ Sababluga. Bodu a -gbe, ኡ ኡ la nyrugbaa nu. ኡ- di la Jrsufudu 'mu, ኡ 'mu la bodu Salomኡ, ኡ ኡ la Nylsua a nahuon a =ጥwin 'ኡ. -Ye 'klε, 'ኡ -gbo, ኡ nu ኡ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Salomኡ a -gbe 'mu nu. Kεε, 'a 'nu =tuu =le 'o 'na win.»

'Ku -huan, 'bu -ኡ 'o nahuon =de ke 'mu, ህ di 'o lele
=ኡ ke 'mu 'nu bi, 'bla Nylsua a -Hihiu 'bu 'de 'o =ኡ ke
'mu nu
(Luku 11.24-26)

⁴³ Kε -Yusuu lele po: «'Bla 'ku -huan, 'bu nu 'o nahuon ke 'mu, 'plu 'bu -ኡ 'o =ኡ ke 'mu, -ye 'ke ህ 'le 'kwlayre gbo mu, 'ህ gbonule yrayru lε =ኡ. Kεε, ህ 'nu 'ye =le gbonule. ⁴⁴ -Ye kε ህ 'a dኡnyu ye po: 'N di de 'nu -mε, 'mu 'le gbonule 'ka =nu 'mu mu, 'n -ኡ o 'le 'mu. 'Bla 'bu =huan -ኡ, -ye ህ 'ye nu, -ε ኡ, gbonule a -gbe, ε 'ya 'hulu, 'ε 'hren klε -tεε, 'ε -hlentie. (E 'we =ኡ ye, Nylsua a -Hihiu 'de 'o nahuon a -gbe ke 'mu nu.) ⁴⁵ -Ye 'ku -huan a -gbe, ህ bla 'kuo -hulu 'nupata -ye, ኡ ኡ 'cre, ኡ -hi 'o ye-heku a -gbe 'mu, ኡ 'bii a -gbe, ኡ -ኡ bibi, ኡ 'o nahuon a -gbe ke 'mu bi. -Ye 'klε, nahuon a -gbe, 'a 'kl nyre lε 'yi, 'ε -hi 'o 'a ye-hekl 'mu. Kε ε di -we 'mu -ti, 'ke 'o ti -gbo 'yri a nahuin -gbo -ኡ, -u ኡ =wlu nyre 'yi lε.»

-Yusu a 'dii ኡ 'a 'dlayuo 'hεen
(Maki 3.31-35; Luku 8.19-21)

⁴⁶ 'Ke ህ nu 'le kayuu -do a -gbe gbo. -Yusuu wen 'le nahuin a -gbe -ኡ a 'preε, 'a 'dii ኡ 'a 'dlayuo nytebu 'hεen 'ህ nyre 'o. 'Ke ህ hree 'o -patu 'mu, 'ህ nye lε =ኡ, 'ke bu 'preε wen 'le -Yusu a -gbe -ኡ. ⁴⁷ -Ye nahuon =de nyo 'nu le, ኡ ኡ: «'Ye kε, -na 'dii ኡ -na 'dlayuo, 'ke ህ nu 'le -patu 'mu, 'ህ -hua bu 'preε 'le -mu -ኡ.» ⁴⁸ -Ye kε ኡ nahuon a -gbe ye po, ኡ ኡ: «=U -ye ኡ -we 'na 'dii ኡ 'na -dlayuo,» ⁴⁹ ኡ po 'a -naagbopu dabu -ኡ, ኡ ኡ: «Ba 'ye kε, nahuin -gbo, nu- ኡ -we 'na 'dii ኡ 'na 'dlayuo. ⁵⁰ -E nue, nahuin =nu, -ህ 'na Bu Nylsua a keweenle nu, ኡ nu 'le yaku 'mu, nu- ኡ -we 'na 'dlayuo ኡ 'na 'dii.»

-Yusu po la 'diduኡ a -taludu
(Maki 4.1-20; Luku 8.4-15)

13 -Nyrኡ a -gbe 'mu, -Yusu 'hru 'le kayu gbo nu, ኡ mu 'le Galilebluga a 'yru nua 'mu, ኡ nu gbo, -ε die nu, ኡ 'mu nahuin Nylsua a -tu ኡ, ² nahuin 'klkl 'u =gklε 'le. ኡ 'nu 'ye 'hru, nε- nue, ኡ 'ya 'le 'blagbe wlu, ኡ nu gbo, nahuin a -gbe 'u 'wle 'o 'nie nua 'mu gbo, ³ ኡ nyu -ጥብብ 'klkl klε -hulu, 'ke 'le -taludu 'kwli 'mu. Kε ኡ 'klε po: «Ba po 'o nua gbo. E ኡ la -nyrኡ =de, nytebu =de ኡ mu la 'a -ጥብብ 'd ኡ. ኡ nyi lε 'nu -gbla, 'ke 'le 'a -ci 'kwli 'mu. ⁴ -Tε ኡ nyi lε -gbla, -ye 'ke =u -ye bi 'o 'hru wlu lε, nublu 'u di 'le, 'u di. ⁵ Gblo a 'ኡ a ኡ, ኡ lε -gbla, -ye 'ke ኡ bi 'o -tututu =nu ke, ኡ ኡ gbo 'lu 'pa nu 'le, ኡ -hlentie -tεε, ኡ =ga -we 'tata, -ε nue, -tututu a -gbe, ኡ 'de la 'mu gbo hren. ⁶ -Tε 'didu-ጥብብ a -gbe, u =ga 'klε, 'yru bi 'le yrayru, -ye 'a =gagēi 'yru nu, -ε nue, 'a -wlu bu kε 'lu a -gbe ye. ⁷ Gblo a ta a ኡ, ኡ lε -gbla, -ye 'ke ኡ bi 'le 'witi a =gagēi -gbahlu. -Tε

'dɔdɔ-tɔpɫi a -gbe, ɪ =ga, -ye 'witilili =nu, ɪ 'ya 'o =o, ɪ 'bui 'lu ɛ. ⁸ Gblo a -hen a nɔnɔ, ɔɔ ɛ -gbla, nɔ- bi 'o =hapu-tutu ke. -Tɛ 'dɔdɔ-tɔpɫi a -gbe, ɪ =ga, -ye ɪ ku nu -tɛɛ, ɪ po 'hlɛ. 'A 'hɔɔ -do, ɔ po 'yɔ a (100) -wlu =hun, =ɔ -ye po 'yɔ a (60) -wlu ta, 'a 'be -ye po 'yɔ a (30) -wlu =tu 'o -pu. ⁹ 'Bɪa 'ba ɔ -tɪ 'wɔnɔnɔ, -ye ba 'wɔn -tɪ -dodo.»

¹⁰ -Tɛ -Yusu -yɛɛ, -ye 'a -naagbopu 'yɔyɔ 'o 'mu gbo 'huɪn, 'u nyo wɔn =gba, u nɔ: «=Be nahuin -gbo, -n nyu 'nɪ ɔɔ, 'ke 'le -taludɔ 'kwli 'mu?» ¹¹ -Ye ɔ =tu =wɔn: «'Nɪ nu -taludɔ, 'nɪ nyu ɔɔ, -ɛ nue, 'a mu -gbo, -u ɔɔ 'na -naagbopu, Nyɪsua nye 'nɪ nu, 'aa Nyɪsua a -tɪ 'mu ɛ yrii, -tɛ ɔɔ nu, 'ɔ ɔɔ nahuin win ke. Nyɪsua a -tɪ a -gbe, ɪ -hli nahuin ke 'yi. Kɛɛ, nahuin -ye =nu, Nyɪsua 'die nu, 'ke bu yrii 'mu ɛ, ¹² -ɛ nue, nahuon =nu, -ɔɔ Nyɪsua a wintɛ nua ye gbo po, Nyɪsua die 'nɪ nu, ɔ 'mui 'mu ɛ yrii, ɛ 'mu 'o -tɛ ɔ nu o 'a 'wunwɔn 'mu -hi. Kɛɛ, nahuon =nu, -ɔ 'nɪnɪ pui nua ye gbo, ɔ 'nɪ yrii =le 'mu ɛ nɪ gbe. ¹³ Dɛ -ɔ -tɪ 'nɪ 'le -taludɔ 'kwli 'mu naa, 'nɪ nyu 'le -wɔn 'prɛɛ, nɛ- ɔɔ, nahuindu a -gbe, u nyi 'nɪ 'ye -tɛɛ, kɛɛ, u 'nɪ yrii =le ɛ, 'u nyi -wɛ 'wɔn -tɛɛ, kɛɛ, u 'nɪ yrii =le 'mu ɛ. ¹⁴ -Ye 'klɛɛ, -tɪ =nu, Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ Esai =tu la, ɪ kɛ -wɔn mue 'lu, 'ke 'o =nu -wɔn. -Tɪ a -gbe, nɪ -gbo:

Kɛ Nyɪsua po: -Tɪ -gbo, 'n di =tu, a di 'nɪ 'wɔn -tɛɛ, kɛɛ, a 'dɛɛ ba yrii 'mu ɛ;
dɛ -gbo, 'n di nu, a die 'nɪ 'ye -tɛɛ, kɛɛ, a 'dɛɛ ba yree ɛ,
¹⁵ -ɛ nue, daku -gbo, 'waa =wɪ 'gboklo 'mu nɪ, 'u ka 'waa nɪ yɛɛ,
-ɛ die nu, 'waa nɪ 'nɪ =han -tɪ 'wɔn,
'u ka 'waa 'yii ke,
-ɛ die nu, 'waa 'yii 'nɪ =han dɛ 'ye,
ɔɔ, 'waa =wɪ 'nɪ =han -tɪ 'mu ɛ yrii.
'Bɪa 'bu 'nɪnɪ nu wɛn -tɔpɫi a -gbe,
u di wɛn 'mu ye 'nɪ -mɛ,
'mue wɛn nu, u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'mu ye.

Kɛ Nyɪsua po.»
¹⁶ -Ye kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «A -mɛ -ye, ba ɔɔ pɔɔ a bleelɛ, -ɛ nue, 'a nɪ 'yii ɛ 'nɪ yrii, ɔɔ, 'a nɪ nɪnɪ 'u -tɪ 'wɔn. ¹⁷ 'Nɪ 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, ti -hi la a ti 'yri a Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ ɔɔ Nyɪsua a daku a nahuin 'pɔpɔ -ye 'hɛɛn, u nye la ɛ 'nɪ =mɔ, 'ke bu 'ye la -tɔpɫi gblakɪ -gbo, aa kɛ 'ye, kɛɛ, u 'nɪ 'yi =le la, ɔɔ, u nye la -wɛ ɛ 'nɪ =mɔ, 'ke bu 'wɔn la -wɛ -tɔpɫi gblakɪ -gbo a -tɪ, aa kɛ 'wɔn, kɛɛ, u 'nɪ 'wɔn =le la.»

¹⁸ -Ye ɔ nyu lele 'nɪ le, ɔ nɔ: «Ba po 'mu nua ye gbo, dɛ =nu, -taludɔ a -gbe, ɛ =hɛn 'nyɛɛ, 'mue 'a mu klɛ -hɪhɪa. ¹⁹ Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ nyi 'wɔn, -ɛ ɔɔ, Nyɪsuaa -hua ɔɔ ɔɔ nahuin win ke, kɛɛ, 'bɔ 'nɪnɪ yrii 'mu ɛ, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'we =nɔ 'hru =nu ye, -u ɔɔ wɔn 'dɔdɔ-tɔpɫi bi 'o ɛ, 'plɪ nublɪ 'ɪ di 'le, 'ɪ di. 'Bɔ Nyɪsua a wintɛ 'wɔn, -ye 'kuo -huɪn a nyɔgblaka, ɔɔ 'le 'nɪ di, 'ɔɔ 'le =nɔ Nyɪsua a wintɛ a -gbe =wɪ ke -ha. ²⁰ -Tututu =nu, -ɔ nɪ 'o 'hɔ 'pa ke, -ɔ ɔ ke 'dɔdɔ-tɔpɫi -ye =nu, ɪ bi -wɛ 'o, nɔ- ɔɔ

nahuon -gbo, -ɔɔ Nyɪsua a wintɛ 'wɔn, 'plɪ -ɔ nyi ke wɛɛn, 'ke 'le pɔ a bleelɛ 'kwli 'mu, ²¹ 'plɪ -ɔ nyi -wɛ kwa 'ble, 'ke 'o ti 'cicrei gbi -wɔn. Kɛɛ, ɔ 'nɪ -huɛ =le, 'ke bɛ po 'ma, 'ke 'le =nɔ =wɪ ke. Nahuon a -gbe, 'waa 'bienɪ, -u 'nɪnɪ -hua Nyɪsua a wintɛ, 'bu nyo =suɛ =tue, ɔɔ, 'bu yɔɔ, nɛ- ɔɔ nahuin a -gbe, 'a nɪ Nyɪsua a -tɪ bi sia =nɔ. ²² -Ye -tututu =nu, 'witi a =gagɛi nɪ 'o ke, -ɔ ɔ ke 'dɔdɔ-tɔpɫi =nu, ɪ bi -wɛ 'o, nɔ- ɔɔ nahuon -gbo, -ɔɔ Nyɪsua a wintɛ 'wɔn, 'plɪ nahuon a -gbe, ɔɔ 'klɛ ke a 'kla-wliye'yɪa a hɛtɪlɛ hɛtɪ, ɔɔ, 'kɔ kɔkɔ-tɔpɫi =wɪ klɛ naa, -ɪ nyo 'le kɪka 'mu po. -Tɔpɫi 'bii a -gbe, ɪ nue, Nyɪsua a wintɛ 'ɛ 'nɪnɪ nu -kuan, 'ke 'le =nɔ =wɪ ke, 'plɪ 'ɛ hɪhɛ ɛ. ²³ -Ye =hapu-tutu =nu, -u ɔ ke 'dɔdɔ-tɔpɫi -ye =nu, ɪ bi -wɛ 'o, nɔ- ɔɔ nahuon -gbo, -ɔɔ Nyɪsua a wintɛ 'wɔn, 'plɪ 'ɔ nyi 'mu ɛ yrii, 'ɛɛ -kuan nu, 'ke 'le =nɔ =wɪ ke, gblei a (100) -wɪ =hun, ɔ (60) -wɪ ta, 'ke 'o =ɔ -ye -wɔn, ɔ (30) -wɪ =tu 'o -pu, 'ke 'o =ɔ -ye -wɔn, 'ɛ -hi 'o -tɛ ɔ nu o 'a 'wunwɔn 'mu.»

-Yusu po la 'yilɛnyɛ-piti a -taludɔ

²⁴ -Yusu po lele =nu ye -taludɔ -ye, ɔ nɔ: «Nyɪsua 'bɔ ɔɔ nahuon win ke, dɛ, ɛ 'we ye, ɛ nɛ- -gbo: Nyɪbɛyɪ =de, nɔ- 'dɔ =hapu'dɔdɔ=gbla, 'ke 'le 'a -ci ke. ²⁵ 'Tɔyɪrɔwɔ =de 'mu, -tɛ nahuin 'bii pɛ gblɛ, -ye 'a yɛanyɔ =de, nɔ- mu 'le =gbla-ci a -gbe ke, 'ɔ 'dɔ 'yilɛnyɛ-piti, -ɪ 'we =nɔ =gbla ye, 'ke 'le 'a -ci a =hapugbla =nu -hɛyri. ²⁶ -Tɛ =gbla a -gbe, ɔ =ga, ɔ po 'hlɛ, -ye -piti -huɪn -nɪ wɛn, ɪ =ga -wɛ nɪ. ²⁷ -Ye -cikɔnyɔ a -kuannunyu, u di 'le =le, u nɔ: Nyɪbɛyɪ o, =be -n 'de =hapugbla 'dɔ, 'ke 'le -na -ci ke? -Be' -piti -huɪn -hɔn 'mu 'le, 'ɪ =ga 'le? ²⁸ -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: 'Na yɛanyɔ'ɔ nɪ, -ɔ nue. -Ye -kuannunyu nɔ: =Be -n nye 'nɪ -hua, 'ke -ba -ha -piti -huɪn a -gbe? ²⁹ -Ye ɔ nɔ: 'Uɔn, a nɪ -hɪ 'le, -ɛ nue, 'ba nyi -ha, 'ba 'bɛ -wɛ 'le gbo, -ye a 'hri =gbla. ³⁰ Ba -hɪ mɛ ɛ, bi kuu 'o -tɛgbii -do, =gbla'cɛti bi nyɛ 'o. Ti a -gbe 'yri, 'ke 'n di 'o =gbla'cɛnyɔ lee, -ɛ ɔɔ: Ye-hɛdɛ, ba 'kukue 'yilɛnyɛ-piti =nu ɛ, ba nu 'a dui, a 'mui 'tɔ po. 'Ba pui 'tɔ, -ye ba 'kukue =hapugbla ɛ, a 'muo 'le 'na 'kale po.»

-Yusu po la lele 'dɔdɔdɛ =nu, -ɛ ɔ 'yɛɛ 'cɪmɪ a -taludɔ
(Makl 4.30-32; Luku 13.18-19)

³¹ Bɔ po 'klɛɛ ɛ, -ye ɔ po =nu ye -taludɔ -ye, ɔ nɔ: «=Bo tɔɛ 'a mu, -tɛ Nyɪsua, ɔɔ nu, 'ɛ ɔɔ nahuin -ye a -dodo, 'ɔ kuu win ke, 'plɪ nahuin -ye 'u klɛ bii. Dɛ a -gbe, ɛ 'we =nɔ 'dɔdɔdɛ =nu ye, -ɛ ɔ 'yɛɛ 'cɪmɪ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'dɔdɔ-tɔpɫi -ye a 'yɔ 'mu. 'Dɔdɔdɛ a 'yɛɛ a -gbe, nɛ- nahuon =de gba, 'ɔ 'dɔɛ 'le 'a -ci ke. 'Bɛ =ga, 'bɛ ku, -ye ɛ -hɛ tugbɛ gbla-ka, 'ɛɛ 'o -ci a 'dɔdɔ-tɔpɫi -ye 'mu -hi, nublɪ 'u 'le di, 'u 'le po, 'ke 'le 'a babɪ -hɛyri.»

-Yusu po la 'fככ a 'yaade a -taludu

(Luku 13.20-21)

³³ ככ po 'kleε le, -ye כ po =nu ye -taludu -ye, כ ככ: «Nylsua 'ככ ככ nahuin win ke, 'plu nahuin -ye 'buu kle bii, de a -gbe, ε 'we =ככ 'fככ a 'yaade ye, nyrugba, כ 'ba 'mu, כ po 'le 'fכככpupu -huohui -wככ, כ 'nyu ככ -nyuanyua, 'fככ 'bii כ 'ya.»

Dε- ככ -tl -Yusu ככ nahuin -taludu ye po

(Makl 4.33-34)

³⁴ -Tככpl 'bii =nu, 'ke -Yusu nyi 'le -taludu 'kwli 'mu naa, 'u nyi nahuin =nu ככ. כ 'die 'le -we, 'ke ככ 'de -taludu po, ככ 'diu ככ. ³⁵ Ke'ε nu, כ nu 'a nunue, -ε die nu, -tl =nu Nylsua a winwlככ-heny ככ -ye, כ 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, ε 'mu nue. -Tl a -gbe, nu- gbo: «Nylsua ככ 'nu: 'N di nu -taludu, 'mu 'le =nu -wככ 'preε. -Tככpl =nu, nahuin 'de la yi, kuε la 'le 'kl a -wlu=tutue 'yie 'mu gbo, 'mui =nu ככ.»

-Yusu -hחla la kle 'yilenyre-piti a -taludu

³⁶ Dε a -gbe, -tε ε -hi, -Yusu hie 'o nahuin =nu gbo, כ mu 'le kayu gbo, כ ככ 'a -naagbopu 'heεn, 'plu 'a -naagbopu 'u muo 'o 'huט 'mu, 'u =gbo wlככ, u ככ: «'Yilenyre-piti =nu, u 'dככ 'le -ci ke, 'a -taludu =nu, -n po wen, -hחט -a mu kle.» ³⁷ -Ye -Yusu =tu -wככ, כ ככ: «Nahuon =nu, ככ =hapugbla =nu 'dככ, ככ- ככ 'מכ, כ- ככ -tunahuin 'bii a Nahuon. ³⁸ -Ci =nu, nε- ככ 'kl -gbo, -a nu ככ -ככ. =Hapugbla, ככ- ככ nahuin =nu, Nylsua ככ win ke. 'Yilenyre-piti, nu- ככ nahuin =nu, 'kuo -huט a nyugblaka ככ win ke. ³⁹ Yraany ככ =nu, ככ 'yilenyre-piti =nu 'dככ, ככ- ככ 'kuo -huט a nyugblaka. =Gbla'ceti, nu- ככ 'kl a 'o'mu-hככti. =Gbla'cenyu, nu- ככ Nylsua a leeenyu. ⁴⁰ -Tε טט nu, 'טט 'yilenyre-piti =nu le 'kukue, 'u nyi 'ככ po, ke'ε nu, ε di 'mu -ti, 'kl a 'o'mu-hככti 'yri. ⁴¹ Ti a -gbe 'yri, 'ככ -gbo, כ- ככ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di gbo tε Nylsua a leeenyu, 'plu nahuin =nu, -u nye nu, 'waa 'bienu 'טט de 'klan nu, ככ nahuin =nu, -טט de 'klan nu, nu-טט nu, Nylsua a leeenyu a -gbe, u di le 'kukue, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, Nylsua ככ win ke, ⁴² u 'mu 'le na =nu 'mu po, כ- ככ 'nחט jre gbe. 'Ke u di 'o =hien wee, ככ, 'ke u di -we 'o yru poo. ⁴³ Keε, nahuin =nu, -טט 'o Nylsua 'o =tuu, 'ε nu nahuon diu 'nu 'ye, 'ke 'le Nylsua a 'kl yrayru 'kwli 'mu, -ε 'we =ככ ye, -tε ככ nu, ככ 'yru 'ye, -טט huan, 'ke 'le yak ככ 'mu. 'Ba ככ -tl'wככnua, -ye ba 'wככ -tl -dodo.»

-Yusu po la =hapudε gblaka =nu, -εε =die po a -taludu

⁴⁴ «-Tε Nylsuaa nahuon a win a kekככε nu, de, ε 'we ye, nε- gbo: ε ככ la =hapudε gblaka =de, -εε =die po. Nε- u -hlii 'le -ci =de 'kwli 'mu. Nε- nahuon =de 'hru ke.

-Tε ככ 'hrεε 'kleε ke, -ye ככ ככ pl a bleεε 'dככ, ככ -hle lele, 'כ mu, 'a kukככ-tככpl 'bii, ככ pli, ככ nu 'a kukככ-tככpl a -gbe a 'wli, ככ -ככ -ci =nu, -ε ככ 'kwli 'mu =hapudε gblaka a -gbe nu 'le.»

-Yusu po la 'daumaye a -taludu

⁴⁵ «-Tε Nylsuaa nahuon a win a kekככε nu, ε 'we -we =ככ puplony =de ye, ככ 'dauma a 'yככ a -tlככε le =ככ, ככ =die po. ⁴⁶ -Tε ככ ye 'a 'yεε -do ke, -ε ככ 'yi le -tεε, -εε =die po, -ye ככ mu nu, ככ plo 'a kukככ-tככpl 'bii, ככ -ככ 'dauma a 'yεε a -gbe.»

-Yusu po la -tata a -taludu

⁴⁷ «-Tε Nylsuaa nahuin a win a kekככε nu, ε 'we -we =ככ -tata ye, u po 'le 'nie -wככ, ככ -hrin a gblegblei kl. ⁴⁸ 'ככ 'yii 'le, -ye -hrin'panyu nyo 'nu -jri, 'u nyo 'o 'nie nua 'mu gbo po, 'טט gble nu, 'טט 'le -hrin 'mu 'tεε, 'a =hapudε, 'u nye 'le -tugbl wlככε le po, 'a de =nu, -ε 'de 'a =hapudε, 'u nye 'kwla 'mu le po. ⁴⁹ Ke'ε nu, ε di -hחט 'mu -ti, 'kl a 'o'mu-hככti 'yri: Nylsua a leeenyu, u di 'le 'nu di, nahuin =nu, -u 'de 'o Nylsua 'o =tuu, ככ nahuin =nu, -u =tuu 'o Nylsua, u 'mu 'yi 'mu le -hחט, ⁵⁰ nahuin =nu, -u 'de 'o Nylsua 'o =tuu, u 'mu 'le na =nu 'mu po, כ- ככ 'nחט jre gbe. 'Ke u di 'o =hien wee, ככ, 'ke u di -we 'o yru poo.»

Tככwin yrayru ככ ככwin 'kl 'heεn

⁵¹ -Ye -Yusu =gba 'a -naagbopu -nu wen wlככ, כ ככ: «-Tl 'bii -gbo, 'n =tu, =be a yrii 'mu le?» -Ye u ככ: «'Iin, -a yrii 'mu le.» ⁵² -Ye ke ככ nyu ye po, כ ככ: «'ε nu teteitככny =de, 'ככ nu 'o, 'ככ -he 'na -naagbopuyu, -ye ככ 'we =ככ 'kabu =nu ye, כ- ככ =ככ, ככ 'a kukככ-tככpl yrayru ככ -tככpl 'kl =nu 'mu 'ba, כ- ככ nyi -kuan 'yri nu.»

Nasaletl 'mu a nahuin, u 'de la -Yusu =wlu ye kuo

(Makl 6.1-6; Luku 4.16-30)

⁵³ -Tε -Yusu -wככ -taludu =nu a pupue -wככ, -ye ככ -ככ 'o -tegbi a -gbe 'mu nu, ⁵⁴ ככ mu 'le 'dככ =nu 'mu, ככ ככ 'mu ככ kuu 'le. -Ye 'ke ככ mu 'le Nylsua a kayu gbo, ככ -tua Nylsua a -tl a כככε gbo. Nahuin 'plככpl =nu, -u nu 'o, u saka =nu nu, u ככ: «Nyככ- כככ =ככ =ככwin -gbo, ככ po? ככ, nyככ- nyi 'kleε =ככ 'kl, 'ke ככ nu 'ηmileka-tככpl -gbo 'le? ⁵⁵ -A yie nu, -ε ככ, ככ- ככ 'camudε =nu a 'yu. 'A 'dii a 'du ככ Mari. 'A -dlayuo nytbepu, nu- ככ Sakl, ככ Sosefu, ככ Simככ, ככ Judl. ⁵⁶ 'A -dlayuo nyruyuo 'bii nu -we ככ -a mu -heyri. 'A -tl, nyככ- nyi 'kleε =ככ =ככdu -gbo, ככ, nyככ- nyi =ככ 'kludu =nu 'le?» ⁵⁷ 'Waa 'lu a le-hieledu a -gbe, nε- nue, 'u 'dio =wlu ye kuo. -Ye -Yusu ככ: «Nylsua a win-wlככ-heny, u nyo 'o 'nu =tuu, 'ke 'o 'ε nu -tegbi =de. Keε, u 'nu =tuo =le 'o, 'ke 'le 'a -gbe a 'dככ 'mu, ככ, 'ke 'le 'a kayu gbo.» ⁵⁸ 'Ke 'le =nu -heyri, -Yusu 'de 'kleε lele 'ηmileka-tככpl 'plככpl nu, -ε nue, u 'dio =wlu ye kuo.

-Tɛ Saan Batisi nu la 'kukue

(Maki 6.14-29; Luku 9.7-9)

14 Ti a -gbe 'yri, Galilebugba a -gulunuma, -ɔ kɔ 'du mɔ Helɔdi, ɔ 'wɔn -Yusu a 'du nu. ² -Ye kɛ ɔ 'a -kuannunyu ye po, ɔ kɔ: «Saan Batisi, -ɔɔ o nahuin 'nie 'lu le po, ɔɔ-ɔ nu. -Tɛ ɔ 'ku la, ɔ 'hri lele 'klɔ. Nɛ- nue, ɔ 'kɔ 'klɔ, 'ke ɔ nu 'ɲmileka-tɔplɔ =nu, -ɔ kɔ 'du -aa 'wɔn.» ³ 'E mɔ -tɛɛ, dɛ =nu, Helɔdi a -gbe, ɔ nu la Saan 'mu, 'plu Saan a -gbe, ɔ 'mu la 'ku, ɛ nɛ- -gbo: Helɔdi a -ɔɔɔɔ nyɔɔɔɔ Filipu, ɔɔ- ɔ la nyrugba. 'A 'du mɔ Helɔdiadi. Helɔdiadi a -gbe, ɔɔ- Helɔdi -ha la Filipu kwa, ɔ 'ku la. -Tɛ Saan 'wɔn la, -ye ɔ kɔ: «E 'de 'o le kɔ, 'ke -na -ɔɔɔɔ Filipu -gbo, ɔ 'kɔ nɛ 'klɔ, -bo di =ɔ 'a nyrugba kwa -ha, -bo dio ɔ.» -Tɛ Saan =tu -ti a -gbe, nɛ- nue Helɔdiadi a -gbe, ɔ =tutuo Helɔdi, 'ke ɔ le 'a 'sɔɔɔɔ, bu kɔ Saan, bu mɔ, bu puo =ɔ 'mu. -Tɛ u puo 'klɛ =ɔ 'mu, -ye Helɔdi a -gbe, ɔ nye 'nɔ -hua, ɔ le 'a 'sɔɔɔɔ, bu 'la Saan a -gbe. Kɛɛ, ɔ 'die la nu, -ɛ nue, ɔ la pi nahuin a huannu. Nahuin -mɛ -ye, u ɔ 'nɔ, Saan a -gbe, ɔ mɔ Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ nu. U 'de ye blɛ bu 'tɔɔɔɔ. ⁶ -Ye 'klɛɛ, -nyɔɔɔɔ =nu -kɔ 'mu u ɔ la Helɔdi, ɔ nyre 'o =o, Helɔdi ɔ nu 'a le'mimre. 'Ke u nu 'klɛɛ 'o gbo, -ye Helɔdiadi a 'yu nyɔɔɔɔ, ɔɔ- nyre 'o, ɔ -tua -wla a yiyie gbo, 'ke 'o nahuin 'bii ye, u da le'mimre ke. 'A yiyie a -gbe, ɛ kɔ Helɔdi ke 'dɔ. ⁷ Nɛ- nue, ɔ le =ɔ, ɔ kɔ: «'N 'sɔɔɔ ke, 'ɛ nu dɛ =de, -n di 'mu -hua, 'n die -mu 'nɔ -nyɔ.» ⁸ -Ye 'a 'dii, ɔ- le 'a 'yu nyɔɔɔɔ dɛ =nu, ɔ kɔ kɔ nu, 'a 'yu nyɔɔɔɔ a -gbe, ɔ le Helɔdi, ɔ kɔ: «Dɛ 'nɔ -mu -hua, nɛ- mɔ Saan Batisi a 'kukue. 'Bɛ 'o 'a 'lu, -bo pu 'le huo wɔn, -bo yu 'mu ye, -tɛ ti nu le 'mu -gbo.» ⁹ -Tɛ Helɔdi 'wɔn, -ye 'a =wɔ bi =hɔn. Kɛɛ, -tɛ ɔ 'sɔɔɔ wɛn ke, 'ke 'o nahuin =nu ye, ɔ da wɛn le'mimre ke, nɛ- nue, ɔ le 'a nahuon -ye, 'ke ɔ nye 'yu nyɔɔɔɔ dɛ =nu, ɔɔ- hua, ¹⁰ ɔ mu 'le =ɔɔɔɔ gbo, ɔ 'bɛ 'o Saan Batisi a 'lu, 'a nahuon a -gbe, ɔ nu dɛ a -gbe, ¹¹ ɔ po 'le Saan a 'lu huo wɔn gbo, ɔ yu 'le, ɔ -nyu 'yu nyɔɔɔɔ a -gbe, 'yu nyɔɔɔɔ -mɛ -ye, ɔ gbu 'a 'dii ye. ¹² Saan a -naagbopu -mɛ -ye, u di la 'le =le, 'u gba la 'a 'kukuku, 'u -hɔ la 'o. -Tɛ u -hɔ 'o, 'u mu, 'u le -Yusu dɛ =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn.

-Tɛ -Yusu wloo la 'fɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'milowu =hun ye, 'u dio la, 'u =mra la
(Maki 6.30-44; Luku 9.10-17; Saan 6.1-14)

¹³ -Tɛ -Yusu 'wɔn -ti a -gbe, -ye ɔ 'ya 'le wɔn 'blagbe, ɔ mu 'le -tɛgbi -ye, 'du bii 'le ye. Kɛɛ, nahuin 'ye dɛ a -gbe nu, 'u -hɔn 'dɛ 'mu le, 'u 'yraa 'yru nua 'mu le, 'u kɔɛ -Yusu -wɔn. ¹⁴ -Tɛ -Yusu 'hri 'le 'blagbe wɔn, -ye ɔ 'ye nahuin 'plɔɔ =nu nu, -u di 'le. -Ye 'waa wɔn nyo nu, nahuin 'bii =nu, -u ɔ 'hɔn a hinhren, ɔ -wɔ 'waa 'kuei. ¹⁵ -Tɛ 'wɔn -wɔn, -ye -naagbopu 'yɔɔ 'o -Yusu 'mu gbo 'hɔn, 'u lo, u ɔ kɔ: «-Tɛgbi -gbo, -a nu ɔ, 'du bii ɔ ye, didide 'de ɔ nu, 'plu, ɔɔ- 'nɔ -wɔn. 'A -ti, le nahuin -gbo,

bu mu 'le 'dɛ =nu 'mu, -ɔ =glaa 'le -a mu, bu mu 'waa dɔɔɔ a didide le =mɔ, u 'mue -tɔ!» ¹⁶ -Ye -Yusu kɔ: «U 'de ye blɛ bu -hɔn ɔ 'mu. 'A nu -gbe, ba -nyu didide!» ¹⁷ Kɛ u nyo ye po, u ɔ kɔ: «-A 'de dɛ =de ɔ, 'bɛ 'de 'fɔɔkuii =huun -do, ɔ -hriin 'hɔn 'hɛɛn.» ¹⁸ -Ye ɔ kɔ: «Ba yɔ 'mu ye!» 'u yɔ =ɔ ye, ¹⁹ 'plu ɔ le nahuin =nu, bu nu gbe, 'ke 'o -piti ke. -Tɛ u nu 'klɛ gbe, -ye -Yusu 'ba 'fɔɔkuii =hun a -gbe ɔ -hriin 'hɔn a -gbe 'mu nu, ɔ 'ba 'lu ye 'mu, ɔ 'le yrayɔ le ta, ɔ -nye Nyɔsua 'wio, 'ke 'o didide a -gbe a -ta 'mu, 'plu ɔ 'bɔ =tɔ le, ɔ -nyɔ 'a -naagbopu, 'a -naagbopu a -gbe, 'u nyɔ nahuin 'bii a -gbe 'mu le woo. ²⁰ U 'bii, u di dɛ -didi, 'u =mra. -Tɛ u -wɔ dɛ le, -ye didi-tɔplɔ =nu, -ɔ hie gbe, -naagbopu, u 'kukui le, 'u 'yie 'le -tug-bɔwɔ -pu =tu 'o 'hɔn. ²¹ Nahuin =nu, -u di dɛ, 'bu 'de 'yuo ɔ nyru 'hɛɛn -hre, -ye u -wɛ 'le bu 'ya nyɔɔɔɔ a (5'000) 'milowu =hun nu.

-Tɛ -Yusu la 'yru ke na, ɔ la 'le 'a -naagbopu ye mu
(Maki 6.45-52; Saan 6.15-21)

²² -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye tii -do a ti 'yri, -Yusu le 'a -naagbopu nu, 'ke bu 'ya 'le 'blagbe wɔn, bu =ta 'le 'yru a 'pɔ =nu ke, 'plu ɔ 'mu -wɔn kɔɛ. Ti a -gbe 'yri, 'ke ɔ di 'o nahuin wɔ gba. ²³ -Tɛ ɔ gbu 'klɛ wɔ, -ye ɔ -do, 'ke ɔ 'ya 'le dugba 'lu, ɔ mu 'le Nyɔsua -wɔn 'prɛɛ wɔn. -Tɛ 'tɔ -wɔn, -ye ɔ -do, ɔ -kɔ nɛ 'le dugba =nu 'lu. ²⁴ 'Blagbe -mɛ -ye, 'ke ɛ nu 'o 'nɔ-hɛyri 'mu, 'yru a 'du 'u 'blagbe yɛ wɛɛ, -ɛ nue, pepeɛ 'nɔ -hi 'dɔ. ²⁵ Ye-hɛhɛɛ bɛ po wɔn a ti 'yri, -ye ɔ nyu 'o 'mu mu 'hɔn, ɔ 'nie ke na. ²⁶ -Tɛ u 'yo, ɔ 'nie ke na, -ye u 'ta 'mu gbe, huannu a -ti, u ɔ kɔ: «'Kuu nu,» 'u -tua -cici a wɔn-hɛhɛ gbo. ²⁷ Tii -do a ti 'yri, -ye kɛ -Yusu nyu ye po: «Ba 'kee 'mugble-tu-ta. 'Mɔ nu. A nu pi 'le huannu!» ²⁸ -Ye Piɛɔ kɔ: «Sɛyɔ-sɛyɔ, Kukɔɔɔ, 'bɔ 'bɛ 'ya -mu 'mu, -ye -bo le 'mu, =bo na 'nie ke, =bo di 'o -mu 'hɔn 'mu.» ²⁹ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «Di 'le!» -Ye Piɛɔ =tu 'le 'blagbe wɔn, ɔ 'nie ke na, ɔ 'le -Yusu 'hɔn 'mu mu. ³⁰ -Tɛ ɔ 'ye, -ɛ mɔ, pepeɛ 'nɔ -hi 'dɔ, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, ɔ -tua =mɛɛ gbo. ɔ kɔ 'klɛ =mɛɛ, -ye ɔ 'yaa 'le win, ɔ kɔ: «Kukɔɔɔ o, waa 'mu -o!» ³¹ Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu sɔɔ 'a dabu nu, ɔ kɔ, ɔ kɔ: «-N 'de 'mu =wɔ ye kuo -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n -wɛ 'le =bo nue nu, -bo na 'nie ke nu.» ³² -Ye u 'hɔn -wɛ a -gbe, u 'ya 'le 'blagbe wɔn. -Tɛ u 'ya 'klɛɛ, -ye pepe -wan gbo ke. ³³ -Ye 'a -naagbopu =nu, -u nu 'le 'blagbe wɔn, u blɔ ye gbo kwli, u ɔ kɔ: «'E mɔ -tɛɛ, -mɔ mɔ Nyɔsua a 'Yuu nu.»

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuin a 'kuei, 'ke 'le Senesaletɔ 'mu
(Maki 6.53-56)

³⁴ -Tɛ -Yusu ɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u =ta 'yru, -ye u nyre 'le Senesaletɔ 'mu nu. ³⁵ -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'le, -ye nahuin =nu, -u nu 'le 'dɔ a -gbe 'mu, u yrii -Yusu nu, ɔ, 'u 'sɛɛ 'a 'du 'blugba 'bii 'mu gbo, -ɛ mɔ, -Yusu nyre 'le =nu -wɔn nu. Nɛ- nue, nahuin 'u ya =ɔ kɔ kɔlanyu 'bii ye,

³⁶ 'u nyo le 'batl, 'ke bɔ wɛɛn ke, bu 'tu 'a wlawlu le, mɔ =betl bɛ 'ya 'a wlawlu a bugbodɛ 'mu. -Ye nahuin 'bii, -u 'tuɔ le, 'waa 'kuɛi -wɛ nɩ.

-Yusu kɔ 'nɩ, nahuon, ɔ nɩ po 'le 'o -tunahuin a tetei
Nyɩsua a tetei =pl 'mu
 (Makt 7.1-13)

15 ɛ kɔ -nyrɔkɔ =de, Falisi=tumu a nahuin =de, u kɔ Nyɩsua a teteiɔkɔnyu =de 'hɛɛn, nu- hɔn 'le Jrus- rɛdɩ 'mu, 'u mu 'le -Yusu -wɔn, 'u =gbo wɔn, u kɔ: ² «Dɛ tio- kɔ -tɩ -na -naagbopu 'u 'nɩnɩ =tuu 'o tetei =nu 'o, -a nɩ bunu kɔ -a mu? 'Blɔ 'bu 'mu dɛ di, u 'nɩ yra =le kwa le.» ³ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «A -mɛ -ye 'klɛɛ, dɛ tio- kɔ -tɩ 'a 'nɩnɩ =tuu 'o Nyɩsua a tetei 'o, 'aa 'a nɩ -gbe a tɔkwin -wɔn kɛɛ? ⁴ 'ɛ kɔ -tɛɛ, Nyɩsua -nyi -a mu tetei. Tetei a -gbe, ɩ kɔ 'nɩ: =Tuɔ 'o -n bu kɔ -n dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'waa 'munuɛle 'kwli 'mu! =ɛ -ye kɔ 'nɩ: Nahuon 'bɔ =tu 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn a -tɩ 'klɩn, u kɔ bu 'bɔ. ⁵ Kɛɛ, a -mɛ -ye, a kɔ 'nɩ: Nahuon -wɛ 'le bɔ le 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn nɩ, -ɛ kɔ: 'N nɛ kɔkɔ-ɔkɔkɔ a =tɩ -ye, 'n kɔ =bo -nyi wɛn 'a mu, 'ke 'o 'a nɩ 'mu-hɛɛle a -ta 'mu, kɛɛ, 'n -hɩ nɩ, 'ke 'o Nyɩsua -wɔn. ⁶ -Ye a kɔ 'nɩ: Nahuon a -gbe, 'kɔ =tu -tɩ a -gbe, 'ke 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn -wɔn, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'de ye blɛ bɔ -hɩ 'klɛɛ lele 'mu. Kɛ'ɛ nɩ, aa nu, 'aa 'o 'a nɩ -gbe gbe a tetei 'o =tuu, kɔ, 'aa Nyɩsua a -tɩ 'wla. ⁷ A kɔ 'lii 'hɔn. Ti =de a ti 'yri la, winwɔn-hɛnyɔ Esai =tu la -tɩ a -tɛɛ, 'ke 'o 'a mu -gbo -wɔn. Dɛ, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, nɛ- -gbo:

⁸ Kɛ Nyɩsua po:
 Daku -gbo, uɔ 'mu -nyi -tɩ a 'yi'buaalɛ,
 'ke 'o 'waa wuntɔ 'yri,
 kɛɛ, 'waa =wɩ hren 'mu -wɔn.
⁹ U kɔ 'nɩ, 'n kɔ -tɩ a 'yi'buaalɛ,
 kɛɛ, 'na -tɩ 'de 'le =nu =wɩ ke nɩ,
 -ɛ nue, uɔ kɔ -tunahuin a tetei,
 'u nyi Nyɩsua a tetei daa.»

-Yusu kɔ 'nɩ, dɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tunahuon a =wɩ ke 'mu
 -hɔn, ɛ nɛ- nye nu, kɔ -tɩ 'wlanɔy -hɛ, 'ke 'o Nyɩsua ye
 (Makt 7.14-23)

¹⁰ -Ye -Yusu da nahuin -ye =nu nɩ, -u nɩ 'o -tuoo -do a -gbe ke, -ye kɛ ɔ nyu ye po: «Ba po 'mu nua ye gbo, -tɩ 'n di =tu, a 'mui 'mu le yrii -tɛɛ! ¹¹ ɛ 'de dididɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tunahuon wɔn naa, ɛ 'de =nɛ, ɛ 'nɩ nue =le, ɔ 'nɩ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kɛɛ, dɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tu- nahuon a =wɩ ke 'mu -hɔn, ɛ nɛ- nye nu, ɔ 'nɩnɩ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye.» ¹² -Ye 'a -naagbopu 'yɩya 'o =nɔ 'mu gbo 'hɩn, 'u lo, u kɔ: «=Be -n 'die 'ye, -ɛ kɔ, -tɛ -n nu 'puprɛ =nu, ɛ po Falisi=tumu a nahuin 'mu le yru?» ¹³ -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ kɔ: «'ɛ nɩ 'dɩdɩdɛ 'bɛ nɩ 'o, 'na Bu Nyɩsua, -ɔ nɩ 'le yakɔ 'mu, 'bɛ 'de =nɔ, 'bɔ 'die 'dɔ, u die -ha -wɩ.» (-Tɛ -Yusuu -tɩ a -gbe =tu, Falisi=tumu a nahuin =nu, -u 'de -tɛɛ a Nyɩsua a nahuin, nu- ɔ =hɛn

'nyrɛ.) ¹⁴ Kɛ -Yusuu lele po, ɔ kɔ: «Ba -hɩ mɛ le! U mɔ 'yiisuanɩyɩ'u nɩ, -uɔ -hua -bu naa 'waa 'bienu 'yi- isuanɩyɩ. -A 'brikɩɛ kɔ 'nɩ: 'Yiisuanɩyɩ 'kɔ 'a 'be 'yi- isuanɩyɩ naa, -ye u 'hɔn -wɛ a -gbe, u di 'le wɔn bi 'hɩ.» ¹⁵ -Ye kɛ Piɛlu 'klɛɛ po, ɔ kɔ: «-Hɩhɩ -a mu -taludu =nu klɛ, -n po wɛn!» ¹⁶ -Ye -Yusu kɔ: «=Be 'a nɩ -gbe, a 'klɛ 'die wɛn 'le a -wɛɛ, 'ke ba kɔ -tɩ a 'muleyriile? ¹⁷ =Be a 'nɩ yrie =le 'mu le, -ɛ kɔ, dididɛ -gbo, -ɛɛ 'le nahuon wɔn naa, 'ke ɛɛ 'le =nɔ 'kwli 'mu mu, 'ke ɛɛ 'le naa, 'ɛɛ 'le -patu 'mu bi. ¹⁸ Dɛ -gbo, -ɛɛ 'le nahuon wɔn 'mu -hɔn, 'ke ɛɛ 'le nahuon =wɩ ke 'mu -hɔn. ɛ nɛ- nye nu, ɔ 'nɩnɩ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, ¹⁹ -ɛ nue, 'ke 'le -tunahuon a =wɩ ke, 'ke 'lu a le-hiele 'klaan 'le 'mu -hɔn, 'ɛ nye nu, kɔ -tɩ -hɩn nu: kɔ nahuin 'la, kɔ -wɩwɩ nu, kɔ 'lalu nu, kɔ 'yri, kɔ 'a 'bienu hɩ klɛ po, kɔ nahuin a 'duɩ 'yi le nyre. ²⁰ -Tɔkɩ 'bii a -gbe, ɩ nɩ- nye nu, nahuon 'kɔ 'nɩnɩ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kɛɛ, nahuon 'kɔ 'nɩnɩ yra kwa le, 'kɔ 'mu dɛ di, dɛ a -gbe, ɛ 'nɩ nue =le, nahuon 'kɔ 'nɩnɩ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye.» Kɛ -Yusu po 'a -naagbopu ye.

**Nyrugba =de, ɔ 'de -Juukɩɛyɩwɩ, ɔ kuo -Yusu ye =wɩ
 'dɔ**
 (Makt 7.24-30)

²¹ 'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le -Juukɩɛ a 'blugba 'mu nɩ, ɔ mu 'le pupublugba -ye 'mu. 'Ke 'le 'blugba a -gbe 'mu, 'ke 'dɩɛ =nu, -ɛ kɔ 'duɩ kɔ Tɩl kɔ Sidɔ 'hɛɛn, ɛ nɩ 'le. ²² 'Ke 'le -tɛgbi a -gbe, nyrugba =de nɩ 'le. Nyrugba a -gbe, ɔ 'de -Juukɩɛyɩwɩ. Kanaakɩɛyɩwɩ nɩ. (-Juukɩɛ -mɛ -ye, nahuin =nu, -u 'de -Juukɩɛ, nu- uɔ -gbo daa.) -Tɛ -Yusu nyre 'klɛɛ 'le, -ye nyrugba a -gbe, ɔ 'yɩya 'o -Yusu 'mu gbo 'hɩn, kɔ 'le win 'yaa, kɛ kɔ =nɔ ye po, ɔ kɔ: «Dafɩɩ a 'Yu! Yrii 'na wɩkɩ. 'Ku -huan nɩ 'o 'na 'yu nyryɩ ke 'mu, 'u nyo =sue =tue 'dɔ.» ²³ Kɛɛ, -Yusu 'dio mɛ le po, 'a -naagbopu 'u 'yɩyɩ 'o 'hɩn 'mu gbo, 'u nyo le 'batl, u kɔ: «Blɔ le, -ɛ nue, ɔ 'nɩ nyra =le le'gbugbolɛ gbo, kɔ -a mu -wɩ kɛɛ.» ²⁴ -Ye kɛ -Yusuu nyrugba a -gbe ye po, ɔ kɔ: «Yisraekɩɛ, -u kɔ Nyɩsua a daku, -u hren Nyɩsua -wɔn, -u 'we =nɔ blablɔ ye, -ɔ hren 'blakɩyɩ -wɔn, u -do, nu- kɔ -wɩ Nyɩsua lee kɔ 'mu.» ²⁵ Kɛɛ, nyrugba a -gbe, ɔ blɔ ye gbo kwɩ, ɔ kɔ: «Tɔkɩyɩ o, -hɛ 'mu 'mu!» ²⁶ -Ye -Yusu nyo 'klɛɛ -wɩ 'nɩ =tu, ɔ kɔ: «=Bo pue dɛ ye: ɛ 'de 'o le kɔ, 'yuo=pli, (-u kɔ -Juukɩɛ,) bu nɩ 'le dɛ a didie kwa 'mu, 'plu nahuon =de kɔ -ha 'o =nu 'waa dididɛ ye 'mu, 'plu kɔ 'wɩ 'o -gbo ye gbo.» ²⁷ -Ye nyrugba kɔ: «Tɔkɩyɩ o, 'ɛ kɔ -tɛɛ. Kɛɛ 'klɛɛ, nahuin 'bɩ dɛ di, -tɩ nyu kwa le ble, 'waa -gbo 'kɔ nyi le 'tɛ.» ²⁸ -Ye -Yusu =tuo -wɩ, ɔ kɔ: «Nyrugba o, -n kuo 'mu ye =wɩ -tɛɛ. Dɛ =nu, -nɩ 'mu -hua, 'n kɔ =bo nue.» -Ye tii -do a ti 'yri, 'yu nyryɩ a -gbe a 'kɩɛ -wɛ nɩ.

-Tε -Yusu -wɔ la kɪklanyu 'plɔplɔ a 'kuɛi
(Makl 7.31-37)

²⁹ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le -tεgbi a -gbε 'mu nɪ, 'k mu 'le Galilebugba a 'yru nua 'mu. -Tε ɔ nyre 'le, -ye 'ke ɔ 'ya 'le dugba =de 'lu, 'k nɪ gbo. ³⁰ Bɔ nɪ 'klɛɛ gbo, -ye nahuin 'plɔplɔ, nu- -hɔn -tɔplɔ 'mu lɛ, 'u dio 'o 'huɪn 'mu, 'u nyo 'dai kɪklanyu ye ya: lɛ-yɪrɛnyu, 'yi-isuanyu, ɔ nahuin, -u 'de 'prelɛ yi, ɔ nɪanɪnyu, ɔ nahuin 'plɔplɔ -ye, 'kuɛi -yee nu, kɪklanyu 'bii a -gbε, 'u yu 'o -Yusu a buɪ =hlɔn, -Yusu 'k -wɔ 'waa 'kuɛi. ³¹ l saka nahuin nɪ, -tε u 'ye nahuin =nu, -u 'de =ke 'prelɛ yi, 'u 'pre, ɔ, nɪanɪnyu 'u 'de 'klɛɛ lele nɪa nɪ, ɔ, lɛ-yɪrɛnyu, 'u na, ɔ, 'yiisuanyu, 'u lɛ yrii. Dε a -gbε, ε nue, Nylsua =nu, Yisraekusε =ke da, 'u -tua 'a baalɛ gbo.

-Tε -Yusu wloo la 'flɔkɔkuii 'nɪpata, nahuin a 'milowu
-hɛn 'u dio la, 'u =mra la
(Makl 8.1-10)

³² Dε a -gbε, -tε ε -hi, -ye -Yusu da 'a -naagbopu nɪ, ɔ nɔ: «Nahuin -gbo, 'waa wɔlɔ-l 'mu nu, -ε nue, -tε u bi o mɔ 'mu 'huɪn 'mu, 'a -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ nɪ gbo, 'plɪ u 'de dididɛ ɔ. 'Bu 'de dε di, 'nɪ -hua =le =bo plɛ, bu mu 'le 'waa 'dɪɛ klɛ, -ε die nu, kanu a -tɪ, 'waa 'kɪlɪ 'nɪ =han 'le -wε 'hru wɔn.» ³³ -Ye 'a -naagbopu =tuo -wɔn, u nɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ nu 'le, 'plɪ -a 'mu nahuin 'plɔplɔ -gbo dididɛ -nyi, -ε di =nu =mraa. -Tεgbi -gbo, -a nɪ nɔ, 'du bii nɔ ye.» ³⁴ -Ye -Yusu =gbu wɔn, ɔ nɔ: «'Flɔkɔkuii -tie nɪ 'o 'a mu -wɔn 'le?» -Ye u nɔ: «l 'nɪpata, ɔ -hrin.yɔ gbi.» ³⁵ -Ye ɔ le nahuin =nu nɪ, -u nɪ 'o =nɔ 'huɪn 'mu, 'ke bu waa gblɛ, ³⁶ 'k 'ba 'flɔkɔkuii 'nɪpata a -gbε 'mu, l ɔ -hrin 'hɛn, 'k -nyi Nylsua 'wio, 'k 'bɪ =tɔ lɛ, 'k -nyi 'a -naagbopu, 'a -naagbopu 'u wii nahuin 'mu lɛ. ³⁷ -Ye nahuin 'bii, u di dε -tεɛ, 'u =mra. -Tε u =mra, 'flɔkɔ, -ɔ hie gblɛ, -tε -naagbopu 'kukuo lɛ, u 'yie 'le -tugbu gblaku 'nɪpata. ³⁸ Nahuin, -u di dε, 'bu 'de 'yuo ɔ nyru 'hɛn -hre, -ye u mɔ nyɪbɛpu a 'milowu -hɛn. ³⁹ -Tε ε -hi 'klɛɛ, -ye -Yusu tɪu gbo, 'ke bu mu 'le 'waa 'dɪɛ klɛ, ɔ -mε -ye, 'k mu, 'k 'ya 'le 'blagbe wɔn, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hɛn, 'u mu 'le 'blugba=tɔ -ye 'mu. 'Blugba=tɔ a -gbε 'mu, 'ke 'dɔ =nu, -ɔ mɔ Magada, ɔ nɪ 'le.

Falisi=tumu a nahuin, uɪ -hua -Yusu ɔn nu la
'ɲmilekadε
(Makl 8.11-13; Luku 12.54-56)

16 -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye Falisi=tumu ɔ Sadusɪ=tumu a nahuin, nu- 'yɪya 'o -Yusu 'huɪn 'mu gbo, -ε die nu, u 'muo 'mu lɛ =tɔ. Nε- nue, 'u le =nɔ, 'ke ɔn nu 'ɲmilekadε, -ε nyi =nu ɔnɔ, -ε mɔ, Nylsua, nɔ- loo nɔ -tutu ke. ² Kεε -ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «-Wisepɛpei 'mu, 'ba 'ye, -ε mɔ, 'nu 'de 'le yrayrɪ lɛ nɪ, -ye kε aa po: 'Yru di -ɲa 'nɪ huan. ³ -Nyre 'bε cε lɛ, 'ba 'ye, -ε mɔ, 'nu nɪ 'le yakɔ 'mu lɛ, -ye kε aa po: 'Nu di kε 'nɪ di. -Tɔplɔ

=nu, -u 'lu -wɔn mue, 'ke 'le yakɔ 'mu, a yi 'a klɛ-hɪhɪalɛ, 'a nye 'ye, -tε -nyre di 'mu nɪ. Kεε, -tɔplɔ -gbo, Nylsua nu, -u kε 'lu -wɔn mue, a 'de 'a klɛ-hɪhɪalɛ yi. ⁴ Ti -gbo 'yri a nahuin -gbo, 'waa nunukɔ nyre lɛ 'yi, 'u pleɛ 'le Nylsua ke. Kεε, uɪ -hua 'ɲmilekadε, -ε nyi =nu ɔnɔ, -ε mɔ, Nylsua, nɔ- lee nɔ 'mu 'klɔ -gbo ke. Kεε, Nylsua 'deɛ ɔn wɛɛn ke, 'ke 'ɲmilekadε =de bε mue 'lu -wɔn, 'bε 'de 'ɲmilekadɛdu =nu, -ε 'we =nɔ 'ɲmilekadε =nu ye, Nylsua nu la, 'ke 'o 'a winwɔn-hɛnyɔ Jona a -ta 'mu.» Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -hɔn 'o =nu 'huɪn 'mu nɪ, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hɛn, 'u mu 'le Galilebugba a 'yru a 'pɪa =nu ke.

Falisi=tumu a nahuin a 'flɔkɔ a 'yaadε, ɔ 'kuɪn Helɔdɪ a
'flɔkɔ a 'yaadε
(Makl 8.14-21)

⁵ -Tε -Yusu a -naagbopu 'le 'blagbe wɔn 'ya, -ye l -hri =nu -wɔn, 'ke bu gba 'flɔkɔ, u 'muo di, 'u nyre 'le 'yru a 'pɪa =nu ke. ⁶ -Ye -Yusu nyu 'nɪ tii, ɔ nɔ: «Falisi=tumu a nahuin, ɔ Sadusɪ=tumu a nahuin 'hɛn, 'waa 'flɔkɔ a 'yaadε a -tɪ, ba =tu 'a nɪ dɔnɔ 'yie!» ⁷ -Naagbopu, u 'die yrii, -ε mɔ, 'yaadε =nu, -ε ɔ -tɪ -Yusu =tu, ε mɔ dε a yepoodɛ'ε nɪ, -ε =hɛn 'nyre nahuin a -gbε a 'lu a lɛ-hiele 'klan. -Tε u 'die yrii, nε- nue, 'u wɔn lɛ =gbugba, u nɔ: «=Be -tε -a 'de 'le 'flɔkɔ ya, nε- nue, 'k lɛ 'puprɛ nu?» ⁸ -Tɪ =nu, -naagbopu =tu, -Yusu 'wɪn nɪ, ɔ nɔ: «A mu -gbo, -u 'de 'mu =wɪu ye kuo -tεɛ, dε- ɔ 'kla, ɔ 'a mu -wɪye 'ya 'le, -tε -a 'de kε dididɛ ɔ a -tɪ?» ⁹ A 'kɪɛ 'deɛ wɛn -tɪ a 'moleyriile a kusɛ, 'plɪ, -tɪ 'a mu -wɔn -hri. -Tε 'n wloo o 'flɔkɔkuii =hun, 'ke -tunahuin a 'milowu =hun bu di dε a -ta 'mu, -tε u -wɔ o dε lɛ, 'flɔkɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tugbu -tie a 'yie o 'le? =Be l -hri 'a mu -wɔn?» ¹⁰ Plɪ, -tε 'n wloo o 'flɔkɔkuii 'nɪpata, 'ke -tunahuin a 'milowu -hɛn bu di dε a -ta 'mu, -tε u -wɔ o dε lɛ, 'flɔkɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tugbu -tie a 'yie o 'le? =Be l -hri -wε 'a mu -wɔn?» ¹¹ =Be a 'nɪ 'ye =le, -ε mɔ, 'nɪ =tu =le 'flɔkɔ a -tɪ? Kε 'nɪ po: Falisi=tumu a nahuin, ɔ Sadusɪ=tumu a nahuin 'hɛn, 'waa 'flɔkɔ a 'yaadε a -tɪ, ba =tu 'a nɪ dɔnɔ 'yie!»

¹² -Tε -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye 'a -naagbopu yrie 'mu lɛ, -ε mɔ, ɔ 'nɪ le =le =nu, 'ke bu =tu 'waa dɔnɔ 'yie, 'ke 'o 'flɔkɔ a 'yaadε =nu a -ta 'mu, -εɛ 'flɔkɔ 'yaa, kεε, bu =tu 'waa dɔnɔ 'yie, 'ke 'o hɪtɔkɛ =nu a -ta 'mu, Falisi=tumu ɔ Sadusɪ=tumu a nahuin 'hɛn, uɪ ɔnɔ.

Pielɔ nɔ 'nɪ, -Yusu mɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lɛ, ɔ di
la 'a daku ye ya
(Makl 8.27-30; Luku 9.18-21)

¹³ Plɪ dε a -gbε, ε 'mu mu -hi, -ye -Yusu ɔ 'a -naagbopu 'hɛn, 'ke uɪ 'le 'blugba=tɔ =nu 'mu mu, -ɔ 'muɛɛ 'blugba =nu ye, -ɔ ɔ 'du mɔ Filipu a Sesale. -Ye ɔ =gbu wɔn: «'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, nahuin nɔ dε-, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'mu 'le?» ¹⁴ -Ye u =tuo =wɔn, u nɔ: «=U -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Saan Batisɪ, -ɔn o nahuin 'nie 'lu lɛ po. =U -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Nylsua a

winwlon-heny Eli. =U -ye kɔ 'nɛ, -mɔ mɔ Nyɛsua a winwlon-heny Selemi. =U -ye kɔ 'nɛ, -mɔ mɔ Nyɛsua a winwlon-heny -yee nɛ, -kɔ 'ku la, ti -hi la a ti 'yri, 'plɛ -kɔ 'hru lele 'klɛ.»¹⁵ -Ye kɔ kɔ: «A -mɛ -ye, a kɔ 'nɛ, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛ 'mu 'le?»¹⁶ -Ye Simɔ Piɛlɛ kɔ: «-Mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɛsua po la lɛ, kɔ di la 'le ya. -Mɔ mɔ 'klɔhienyɛsua a 'Yuu nɛ.»¹⁷ -Ye kɛ -Yusu nyo ye po, kɔ kɔ: «'E mɔ -tɛɛ, Simɔ Piɛlɛ, -kɔ mɔ Saan a 'yu. -Tɛ =nu, -n =tu, ε 'de -tunahuon, kɔ 'de -mu le. 'Na Bu Nyɛsua, -kɔ nɛ 'le yakɔ 'mu, kɔ -le -mu.»¹⁸ 'Nu -mu 'nɛ le, -na 'du mɔ Piɛlɛ, -ε =hɛn 'nyre 'hɛ. Nɔ- kɔ ke 'n di 'o 'na 'cɛɛ poo. Mɔ =betɛ 'kukɛ, ε 'die 'le -wɛ bɛ -wɔ 'cɛɛ a -gbɛ gbo.»¹⁹ 'N di -mu Nyɛsua a 'klɔ yrayru a 'maju a 'yɔ 'nɛ -nyɛ. -Tɔplɛ 'bii =nu, -n di nahuin le, u nɛ nu 'le, kɛ kɔ -tutu ke, Nyɛsua, -kɔ nɛ 'le yakɔ 'mu, kɔ di -wɛ 'nɛ =tu. Kɔ, -tɔplɛ 'bii =nu, -n di ke wɛɛn, 'ke nahuin bu nu, Nyɛsua, kɔ di -wɛ ke 'nɛ wɛɛn.»²⁰ -Ye -Yusu tii 'a -naagbopu nɛ -tɛɛ, kɔ kɔ: «A nɛ le 'le nahuon =de, -ε mɔ, 'mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɛsua po la lɛ, kɔ di la 'le ya.»

-Tɛ -Yusu =tui la, -ε mɔ, kɔ di 'nɛ 'ku, 'plɛ kɔ 'mu 'klɔ 'hru
(Makɛ 8.31-9.1; Luku 9.22-27)

²¹ Kɛ 'o ti a -gbɛ 'yie 'mu gbo, -Yusu -tua 'a -naagbopu -tɔplɛ =nu a klɛ-hɛlɛ gbo, -ɛ kɔ -bɛ nue =kɔ, kɔ kɔ: «'N kɔ =bo mu -tado 'le Jrusɛdɛ kɔ 'mu. 'Blɔ a nahuin, kɔ Nyɛsua a -kɔhlɔnpinyu gblakɛ, u kɔ Nyɛsua a teteitɔkɔnyu 'hɛɛn, u kɔ bu =tue -tado 'mu =sɛ, kɔ, u 'mu 'mu 'la. 'Blɔ 'nɛ 'ku, -nyrɔwɛ 'hɔkɔ, -nyrɔkɔ a ta a kɔkɔ 'mu, Nyɛsua kɔ kɔ -ha 'mu 'klɛ.»²² -Ye Piɛlɛ kɔ ye, kɔ nyo 'nyre =hɛn, kɔ kɔ: «-Tɛ =nu, -nɛ 'lu -wɔkɛ lɛ -hie, 'nɛ -hua =le, 'ke bɛ nue -mu, kɔ, Nyɛsua nɛ wɛɛn 'le ke, 'ke bɛ nue -mu.»²³ -Ye -Yusu =hɛn -wɔkɔ, kɔ Piɛlɛ le, kɔ kɔ: «Hren 'mu -wɔkɔ, Satan! -Nu 'mu ye 'nɛ ka, 'ke =bo nu dɛ =nu, Nyɛsua -hua. Dɛ =nu, -nɛ 'lu -wɔkɛ lɛ -hie, Nyɛsua a 'lu a lɛ-hiele 'nɛ po =le lɛ, kɛɛ, -tunahuin a 'lu a lɛ-hiele'ε nɛ.»

²⁴ Kɔ po 'klɛ lɛ, -ye kɛ kɔ 'a -naagbopu ye po, kɔ kɔ: «Nahuon 'kɔ nɛ 'o, 'kɔ nye -hua, 'ke kɔ naa 'mu -wɔkɔ, -ye kɔ nɛ kɛ 'le 'a -gbɛ a 'lu a lɛ-hiele -wɔkɔ, kɛɛ, -tɛ =nu, 'nɛ =kɔ ye =tu, kɔ =tui 'o, kɔ nui 'ε nɛ ti, =betɛ nahuin bu plɛ, u 'muo 'la, -tɛ kɔ nu, kɔ 'ya 'na nahuon 'mu a -tɛ.»

²⁵ Nahuon 'kɔ nɛ 'o, 'kɔ plɛ, kɔ 'nɛ -hua =le kɔ 'waan 'a dɔkɔ a -hunhlɔn, kɛ kɔ -tutu ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbɛ 'blɔ 'kɔ 'ku, kɔ di -hlɔn 'a 'klɔ yrayru 'nɛ 'waan, 'ke 'le Nyɛsua ye. Kɛɛ, nahuon 'kɔ nɛ 'o, 'kɔ wɛɛn ke, 'ke kɔ 'waan 'a dɔkɔ a -hunhlɔn, kɛ kɔ -tutu ke, -tɛ kɔ sɛ 'mu 'mu a -tɛ, -ye nahuon a -gbɛ, 'blɔ 'kɔ 'ku, kɔ di -hlɔn kɔ 'klɔ yrayru, -kɔ 'nɛ -wɛ 'le, 'ke 'le Nyɛsua ye.

²⁶ Nahuon 'kɔ kɔ 'klɔ -gbo ke a kukɔ-tɔplɛ a pɛpɛ 'bii, 'plɛ kɔ 'waan 'a dɔkɔ a 'klɔ yrayru, 'ke 'le Nyɛsua ye, -ye kukɔ-tɔplɛ a -gbɛ, u 'nɛ pue =le 'o =kɔ dɛ nɛ. Nahuon =de 'die 'le -wɛ, kɔ po 'o dɛ =de 'klɔ yrayru a -gbɛ =plɛ 'mu.»²⁷ 'Nu 'a mu -tɛ 'bii -gbo ye 'nɛ =tu, -ε nue, 'mɔ -gbo, -kɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di -hlɔn 'le 'nɛ di, 'ke

'le 'na Bu Nyɛsua a -tɛ a 'yi'buaale 'kwli 'mu, 'n kɔ 'a leenyu 'hɛɛn. Ti a -gbɛ 'yri, 'na Bu di 'ε nɛ nahuon -nyɛ 'wio, -hee' kɔ dio lɛ poo yru, -ε 'we =kɔ ye, -tɛ 'ε nɛ nahuon a nunuklɔ nɛ la 'mu, kɛ kɔ -tutu ke.»²⁸ 'Nu 'a mu 'nɛ le -tɛɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin -ye nɛ 'le, u 'mue -hlɔn 'ye, -tɛ 'mɔ -gbo, -kɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'ledidie nu, 'mu nahuin win ke kɔkɔ, 'plɛ ε 'mu -hlɔn nahuin a -gbɛ a 'kukɛ ke yɛ.»

-Tɛ -naagbopu 'ye la -Yusu, 'ke 'le Nyɛsua a -tɛ a 'yi'buaale 'kwli 'mu
(Makɛ 9.2-13; Luku 9.28-36)

17 -Tɛ -nyrɔwɛ -huonkɔ -hi, -ye -Yusu gba Piɛlɛ, kɔ Sakɛ, kɔ Sakɛ a -gbɛ a -dɛɛyɔ Saan 'hɛɛn nɛ, 'u mu 'le dugba -petu =de 'lu.»² 'Ke u nɛ 'klɛ 'le, -ye -Yusu 'cɛɛ nɛ, 'ke 'le =nu 'yi 'mu, 'a yigbakla kɔ wɛlɔn, -ε 'we =kɔ 'yru ye, 'a 'huɔn'mulɛpue-tɔplɛ 'lɛ 'plɛ, -ε 'we =kɔ -nyre ye.

³ -Ye tii -do a ti 'yri, u 'ye Nyɛsua a winwlon-heny Moise kɔ Eli 'hɛɛn. Nahuin 'hɔkɔ a -gbɛ, u 'ku la si la. Nu- 'hru 'o -Yusu 'huɔn 'mu, u kɔ =kɔ 'hɛɛn, 'u -tua toto a pupue gbo.»⁴ -Ye kɛ Piɛlɛ, kɔ -Yusu ye po: «Kukɔnyɔ o, ε nu -tɛɛ, 'ke -ba nɛ kɔ -tɛgbi -gbo gbo. 'Blɔ =nɛ nye -hua, 'n di po blɛ ta: -n kɔkɔ, Moise a kɔkɔ, kɔ Eli a kɔkɔ.»⁵ Win nɛ 'le =kɔ wɛlɔn, tii -do a ti 'yri, -jruɔgba kɔ wɛlɔn, kɔ =tɛ 'o =nu 'lu, kɔ -hɛɛn =nu. 'Ke 'le -jruɔgba a -gbɛ 'kwli 'mu, 'ke Nyɛsua a wiin 'le 'mu -hɔkɔ, 'u lɛ po: «Nahuon -gbo, kɔ -mɔ 'na 'munɔnyu. Kɔ 'mu -nyɛ kɔ a bleeɛ. Nɔ- ba po nua ye gbo.»⁶ 'Plɛ -naagbopu 'mu win a -gbɛ mu 'wɔkɔ, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, 'u bla kwɛ gbo, 'u kɔ yigbaklɛ gblɛ, 'ke 'o Nyɛsua a 'o=tuule a -ta 'mu.»⁷ -Ye -Yusu 'yɛɛ 'o =nu 'mu gbo 'huɔn, kɔ 'tu lɛ, kɔ kɔ: «Ba 'ba ye 'mu, a nɛ pɛ 'le huannu!»⁸ -Tɛ u 'ba 'yie ye 'mu, -ye u 'nɛ 'ye =le nahuon =de, 'blɔ 'bɛ 'de -Yusu -do.

⁹ Bu 'klɛ dugba =tɛ, -Yusu tii nɛ, kɔ kɔ: «Dɛ -gbo, a 'ye, a nɛ le 'le nahuon =de, ε 'mue gba -gbagba, 'mɔ -gbo, -kɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'ku, Nyɛsua 'mu 'le 'mu 'kukɔnyu -heyri -ha, kɔ 'mu 'mu 'klɔ -ha.»

¹⁰ -Ye -naagbopu nyo wɛlɔn 'nɛ =gba, u kɔ: «Dɛ- nue, Nyɛsua a teteitɔkɔnyu 'u lɛ po, Nyɛsua a winwlon-heny Eli, kɔ- kɔ -kɔ di 'le -tɛɛ, 'plɛ Waanyɔ =nu, Nyɛsua po la lɛ, kɔ di la 'le ya, kɔ 'mu 'le di 'le?»¹¹ -Ye kɔ kɔ: «'E mɔ -tɛɛ, Eli kɔ kɔ di 'le, kɔ 'mu Nyɛsua a daku 'mu -hɛ, u 'mu 'waa 'klɔ -hlɛntie, u 'mu -wɔkɔ -wɛ, 'plɛ Waanyɔ a -gbɛ, kɔ 'mu 'le di.»¹² 'Nu 'a mu 'nɛ le: Nahuon, -kɔ 'we =kɔ Eli ye, kɔ di 'le =le, kɛɛ, u 'dio yrii, 'plɛ 'yilɛnyredɛ -gbo, -tunahuin -hua bu nu =kɔ 'mu, 'u nue =kɔ 'mu. -Tɛ u nɛ Eli =sɛ a =tueɛ, kɛ'ε nɛ, u di -wɛ 'mɔ -gbo, -kɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, =sɛ a =tueɛ nu.»¹³ -Ye -naagbopu yrie nɛ, -ε mɔ, Eli =nu, -kɔ kɔ -tɛ kɔ =tu, Saan Batisɛ nɛ, kɔ =hɛn 'nyre.

-Tε -Yusu -wɔ la 'yu =nu a 'kuε, 'ku -huan nɪ la 'o ke 'mu
(Makt 9.14-29; Luku 9.37-43a)

14 -Yusu kɔ 'a -naagbopu ta -nɪ wɛn 'hɛɛn, -tɛ u =tɪ
'klɛɛ dɔgba, -ye u nyre 'o -tɛgbi =nu nɪ, nahuin 'plɔplɔ
nɪ 'o. -Ye nahuon =de, kɔ- 'yɪyɔ 'o -Yusu 'huɪn 'mu gbo,
'kɔ bɔ kwlɪ ye gbo, 15 kɔ: «Tɔkɔkɔ, 'ye 'na 'yu nyɪbɛyɪ a
wɔkɪ, -ɛ nue, -wuwɔkɔpipi nyo nu, kɔ =sɛɛ 'ye 'dɔ. ɛ kɔ ti,
kɔ 'le 'nɛ lɛ bi, kɔ 'ke 'le 'nie -wɔkɔ. 16 'N gbo 'le -na -naag-
bopu ye nɪ, kɛɛ, u 'de 'le 'a 'kuε a -wuwɔ -wɛ.» 17 Kɛ
-Yusuu 'klɛɛ 'a -naagbopu ye po, kɔ: «A mu kɔ nahui-
in nɪ, -u 'de Nyɪsua =wɪɪ ye kuo, kɔ, -u 'de =hapudɛ kɔ
dɛ 'klan a 'yɪ'mulɛ-hɪhɪɛɛ yɪ. Tii -tie 'n kɔ =bo -hi kɔ 'a
mu -hɛyri, 'plɪ a 'mu Nyɪsua =wɪɪ ye kuo 'le? =Be 'n 'kɪɛ
die -hɪn 'a mu lɛ kɪkɪ? Ba ya 'mu 'yu a -gbɛ ye!»

18 -Tɛ u yɔ 'klɛɛ =nɔ ye, -ye -Yusu 'prɛɛ 'le 'ku -huan =nu
-wɔkɔ, -u nɪ 'o 'yu a -gbɛ ke 'mu, 'ke 'le win 'yɔkɪ 'kwɪ
'mu. -Ye 'ku -huan a -gbɛ, u -hɔkɔ 'o =nɔ ke 'mu nɪ. -Ye tii
-do a ti 'yri, 'yu a -gbɛ a 'kuε -wɛ nɪ.

19 -Tɛ ti gbi -hi, -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, -tɛ u -do,
u nɪ 'klɛɛ 'o gbo, -ye u =gbɔ wɔkɔ, u kɔ: «Dɛ- nue 'klɛɛ,
=a 'die wɛn 'le -wɛ, 'ke -ba bla 'ku -huan =nu lɛ 'le?»

20 -Ye -Yusu =tu -wɔkɔ, kɔ: «A 'de Nyɪsua =wɪɪ ye kuo
-tɛɛ, 'ke kɔ -wɔ 'yu a -gbɛ a 'kuε. 'Nu 'a mu 'nɪ le, =betɪ
ba kuo Nyɪsua =wɪɪ ye dɛ gbi, -ye a -wɛ 'le ba le dɔgba
=nu nɪ: -Hɔkɔ kɔ -tɛgbi -gbo 'mu, -bo mu 'le -tɛgbi =nu,
'ɛ kɔ -tɛɛ, kɔ 'mu 'o -hɔkɔ. -Ye a -wɛ 'le ba nu 'ɛ nɪ dɛ =de
nɪ. [21 'Bɪa 'baa Nyɪsua da, 'ke 'le =cɪcɪ 'kwɪ 'muɔ -do,
'plɪ a 'mu 'le -wɛ ba bla 'kuo -huɪndu a -gbɛ lɛ.]»

-Yusu nyi la lele 'nɪ =tu, -ɛ kɔ, kɔ di 'nɪ 'ku, 'plɪ kɔ 'mu 'kɔ
'hɪɪ

(Makt 9.30-32; Luku 9.43b-45)

22 -Nyɔkɔkɔ =de 'mu, -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'bii 'hɛɛn, u
'kukue lɛ, 'ke 'le Galileblugba 'mu. -Ye kɛ -Yusuu =nu ye
po, kɔ: «'Mɔ -gbo, -kɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, u kɔ
bu po 'mu nahuin kwa, 23 u 'mu 'mu 'la. Kɛɛ, 'bɪa 'nɪ 'ku,
-nyɔkɔkɔ 'hɔkɔ 'bɪ -hi, ta a kɔkɔ 'mu, 'n kɔ =bo -hɔkɔ 'le
'kukunyɔ -hɛyri 'mu, 'mu 'kɔ 'hɪɪ.» -Tɛ u 'wɔkɔ -tɪ a -gbɛ,
-ye 'waa =wɪɪ 'muɛ -gbo.

-Tɛ -Yusuu la Nyɪsua a 'kagblaka a 'bluwli a dɛ ke 'prɛɛ

24 -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'ke -Yusu kɔ 'a -naagbopu
'hɛɛn, u nyre 'le Kapɛnɔkɔkɔ 'mu. -Ye 'klɛɛ, 'ke 'le
-Juukɛɛ -hɛyri, ɛ kɔ la 'bluwli'tenyɪ, 'u 'wɪ 'tɛ, 'ke 'o
Nyɪsua a 'kagblaka a -kuan a -ta 'mu. 'Bluwli'tenyɪ a
-gbɛ, nu- 'yɪyɔ 'o Piɛɪ 'huɪn 'mu gbo, 'u =gbɔ wɔkɔ, u kɔ:
«=Be 'a nɪ kɔkɔ -Yusu, kɔ Nyɪsua a 'kagblaka a 'bluwli
'nɪ 'prɛɛ?» 25 -Ye Piɛɪ kɔ: «'ɪɪn, kɔ nyɪ 'nɪ 'prɛɛ.» -Ye kɔ mu 'le
gbo kayu, -ɛ die nu, kɔ 'mui -Yusu ye =tu. Bɔkɔ 'klɛɛ kayu
gbo pa, -ye -Yusu 'nyɛ 'hɪɪ, 'kɔ =gbɔ wɔkɔ, kɔ: «Simɔ
Piɛɪ, dɛ -nu 'klɛɛ 'lu -wɔkɔ lɛ -hie 'le, 'ke 'o 'bluwli a 'prɛɛ
a -ta 'mu? 'Bɪa 'blugba a ye'munaanyu 'buɔ 'bluwli 'tɛ,

nahuin tio- uɔ 'bluwli -hua 'le? =Be 'blugba a 'yuo, -hee'
pupunahuin?» (Ti a -gbɛ 'yri, 'blugba a ye'munaanyu,
pupunahuin, nu- uɔ la 'bluwli -hua, ɛ 'de 'blugba a
'yuo.) 26 -Ye Piɛɪ kɔ: «Pupunahuin nɪ.» -Ye -Yusu kɔ: «'A
-tɪ o, 'blugba a 'yuo 'de 'prɛɛ kɔ. 27 Kɛɛ 'klɛɛ,
'bluwli'tenyɪ -gbo, -u 'de 'na -naagbopu, -a 'nɪ -hua =le
-ba pu yru 'mu lɛ. 'A -tɪ, mu 'le 'yru wɛn, -bo =gba -we-
di. Ye-hɛ-hrin.e =nu, -n di 'pa, kla 'a wuntɔ ye. 'Ke 'le =nɔ
wɔkɔ, -n di 'le 'yɛɛ 'wɪyɔkɔ a 'yɛɛ -do, -ɛ -wɛ 'le -bɛ 'prɛɛ
-a nɪ 'bluwli, -n kɔ 'mu 'hɛɛn. Nɛ- -n di nu, =mu -a nɪ
'bluwli a -gbɛ 'prɛɛ.»

Nahuon tio- nɪ 'o 'a 'be 'lu ye 'le?

(Makt 9.33-37; Luku 9.46-48)

18 Ti a -gbɛ 'yri, -ye -Yusu a -naagbopu 'yɪyɔ 'o 'mu
gbo 'huɪn, 'u =gbɔ wɔkɔ, u kɔ: «'Ke 'le Nyɪsua a
'kɔ yrayru 'kwɪ 'mu, nahuon tio- nɪ 'o 'a 'be 'lu ye 'le?»
2 -Tɛ u =gbɔ 'klɛɛ wɔkɔ, -ye kɔ da 'yu gbi, 'kɔ =tuɔ 'o =nu ye
gbo, 3 kɔ: «'Nu 'a mu 'nɪ le, 'bɪa 'ba 'de 'o dɛ 'kuku a
nunue gbo hie, kɔ, 'bɪa 'ba 'nɪnɪ =tɔ 'le 'a nɪ dɔkɔ, -ɛ
'we =nɔ 'yuo=pli ye, -ye a 'dɛɛ ba pa 'le Nyɪsua a 'kɔ
yrayru =nu 'kwɪ 'mu. 4 Nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'le 'a dɔkɔ
=tɔ, -ɛ 'we =nɔ 'yu gbi -gbo ye, kɔ- di 'a 'bienu 'lu ye nɪ,
'ke 'le Nyɪsua a 'kɔ yrayru 'kwɪ 'mu. 5 'ɛ nɪ nahuon 'kɔ
nɪ 'o, -tɛ 'yu gbi -gbo, kɔ nɪ 'mu, 'kɔ 'ble 'a nahuon kwa,
'ke 'o 'na 'du a -ta 'mu, -ye 'na -gbɛɛ nɪ, kɔ 'ble kwa.»

-Tɛ -Yusu 'prɛɛ la dɛ 'kuku a dɛ ke

(Makt 9.42-48; Luku 17.1-2)

6 -Ye kɛ -Yusuu lele po, kɔ: «Nahuon =nu, -kɔ kuo 'mu
=wɪɪ ye, -ɛ 'we =nɔ 'yu gbidu -gbo ye, 'bɪa nahuon 'kɔ
nue, nahuon a -gbɛ kɔ 'kee 'na =wɪɪ a yekuɔɛ, -ye ɛ
kɔ 'o lɛ, 'ke 'o nahuondu a -gbɛ -wɔkɔ, -kɔ nu dɛ a -gbɛ,
'ke bu puo 'hɔkɔ gbɛtɛɛ dɔ, 'plɪ bu puo 'yru 'mu, kɔ 'mu
'ku. 7 'Jɔ 'ke 'o nahuin =nu -wɔkɔ, -u 'de Nyɪsua yɪ, -u nye
nu, nahuin 'u dɛ 'kuku nu. -Tɔkɔplɪdu a -gbɛ, ɪ kɔ bɪ mue
'lu -wɔkɔ. Kɛɛ, 'jɔ 'ke 'o nahuon =nu -wɔkɔ, -kɔ nye nu, 'u
'lu -wɔkɔ mue.

8 'Bɪa -na dabu -hee' -na bu 'bu nye nu, =nu dɛ 'kuku
nu, -ye -bo 'bu 'o, -bo pu 'kwɪa 'mu. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo nɪ
dabu-tɔ, -hee' bu-tɔ, 'plɪ -bo pa 'le Nyɪsua a 'kɔ
yrayru =nu 'kwɪ 'mu, -kɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, 'ɛ -hi 'o -na dabu
'hɔkɔ -hee' -na bu 'hɔkɔ bɪ =cɛɛ 'o ye, 'plɪ -bo mu 'le na
=nu 'mu, -kɔ 'nɪnɪ jre gbe. 9 'Bɪa -na 'yie 'bɛ nye nu, =nu
dɛ 'kuku nu, -ye -bo -hɪɛ 'le, -bo pue 'kwɪa 'mu. ɛ nu
-tɛɛ, 'ke -bo nɪ 'yie'kɛɛ, 'plɪ -bo pa 'le Nyɪsua a 'kɔ
yrayru 'kwɪ 'mu, 'ɛ -hi 'o -na 'yie 'hɔkɔ bɪ =cɛɛ 'o ye, 'plɪ
bu po 'le -mu na =nu 'mu, -kɔ 'nɪnɪ jre gbe.»

-Tɛ -Yusu pue la blablɛ a dɛ ye, -ɛ 'wan, 'plɪ u 'ye

(Luku 15.3-7)

10 Kɛ -Yusuu lele po, kɔ: «Ba =tu 'a nɪ dɔkɔ 'yie, 'ke a
'nɪ =han 'na nahuon =de yraa, -ɛ nue, kɔ 'de nahuon

gblaka. 'Nu 'a mu 'nu le, nahuin =nu, -u 'de nahuin gblakt, Nylsua a leleenyu, nu- nyu 'yie =tu, leleenyu a -gbe, 'u kɔ 'hru, 'ke bu 'cipi 'o 'na Bu Nylsua 'huɔn 'mu, -ɔ nu 'le yakɔ 'mu. [¹¹ 'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ Nylsua lee kɔ -tutu ke, 'mu nahuin =nu le =mɔ, -u 'wan, -u hren Nylsua -wɔn, 'mu waa, 'ke 'o 'waa 'yilenyre-tɔplɪ =nu, u nu a -ta 'mu, u 'mu Nylsua ye 'muɛɛ.]»

¹² -Ye ɔ nye ye po de, ɔ kɔ: «Nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ kɔ blablɔ a (100) -wlu =hun, 'kɔ gɔ 'le 'cɛɛɛ 'mu, 'plu blablɔ a -gbe, 'a 'yɛɛ -do 'be 'wan, de tio- ɔ di nu 'le? ɔ kɔ kɔ hie 'o blablɔ a (99) -wlu -hen =tu 'o -pu =tu 'o seledo =nu gbo, 'ke 'le 'cɛɛɛ 'mu, kɔ mu blablɛ =nu le =mɔ, -ɛ 'wan. ¹³ 'Nu 'a mu 'nu le, 'kɔ ye ke, blablɛɛ -do =nu a -tɪ, 'a plɔ di 'nu ble, ɛ 'mu 'o blablɔ a (99) -wlu -hen =tu 'o -pu =tu 'o seledo =nu, -ɔ 'de 'wan 'mu -hi. ¹⁴ Deɛ -do, nɛ-ɛ nu, 'ke 'o 'a nu Bu Nylsua -wɔn, -ɔ nu 'le yakɔ 'mu, -ɛ nue, ɔ 'nu -huɛ =le, 'a nahuin =nu, -u 'de nahuin gblakt, 'a nahuon -do kɔ 'wan.»

-N 'be Nylsua a nahuon, 'kɔ nu -mu de 'kuku 'mu, -tɛ -n di nu, 'plu =muo 'mu -hɛ

¹⁵ (-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ kɔ:) «-N 'be Nylsua a nahuon 'kɔ nu -mu de 'klan 'mu, mu -bo lo, 'a 'mu ye bii, =muo le, -ɛ mɔ, de =nu, ɔ nu, ɛ nyre le 'yi. 'Bla 'kɔ wɛɛn ke, -ɛ mɔ, ɔ nu de 'kuku, -ye -n nue nu, 'kɔ -hɛ lele -na 'dɪayɪ. ¹⁶ Kɛɛ, 'bla 'kɔ 'die ke wɛɛn, -ɛ mɔ, ɔ nu de 'kuku, mu -bo da nahuon -do, -hee' nahuiin 'hɔn, bu bi -mu ke. 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nylsuacrɪnɛ, ɛ nyi 'nu =tu, 'plu a 'mu nahuon -tɪ mu yɛɛ, ɛɛ -hua -hɛhɪpuɪ 'hɔn, ta. ¹⁷ Kɛɛ, 'bla 'kɔ 'die lele ke wɛɛn, -ɛ mɔ, ɔ nu de 'kuku, -ye -bo le 'cuɛ a nahuin. 'Bla 'kɔ 'die lele ke wɛɛn, 'ke 'o 'cuɛ a nahuin a -gbe ye, -ɛ mɔ, ɔ nu de 'kuku, -ye 'ke 'le -mu 'yi 'mu, kɔ 'ya hɪnyɔ 'mu, -hee' nahuon =nu, -ɔ 'de Nylsua yi.»

'Klɪ =nu, Nylsua, ɔ -Yusu a -naagbopu -nyi

¹⁸ (-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ kɔ:) «'Nu 'a mu 'nu le -tɛɛ, -tɔplɪ 'bii =nu, a di nahuin le, u nu nu 'le, Nylsua, ɔ di -wɛ 'nu =tu. Kɔ, -tɔplɪ 'bii =nu, a di ke wɛɛn, 'ke nahuin bu nu, Nylsua, ɔ di -wɛ ke 'nu wɛɛn.

¹⁹ 'Nu 'a mu 'nu le, nahuiin 'hɔn, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, 'bu wɛɛn ke, 'bu da Nylsua, 'bu -huɔ 'ɛ nu de =de, 'na Bu Nylsua a -gbe, ɔ die =nu 'nu -nyi, ²⁰ -ɛ nue, nahuiin 'hɔn, ta, 'bu 'kukue le, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, 'ke 'n nu 'le =nu -hɛyri.»

-Yusu kɔ 'nu: -N 'be 'kɔ nu -mu de 'kuku 'mu, -ye -bo -hri de a -gbe a -tɪ -wɔn
(Luku 17.4)

²¹ -Yusu kɔ po 'klɛɛ le, -ye Piɛlɪ 'yɪyɪ 'o 'mu gbo 'huɔn, 'kɔ =gɔ wɔn, ɔ kɔ: «Kukɔnyɔ o, 'n 'be Nylsua a nahuon, 'kɔ 'cipi 'o, 'kɔ 'mu de 'kuku 'mu nu, 'wu -tie =bo -hri 'a

de 'kuku a -gbe a -tɪ -wɔn 'le? =Be =bo nu 'a de 'kuku a -tɪ a -wɔn-hriiwɪ 'nɪpata?» ²² -Ye ɔ kɔ: «'Nu po =le le, -bo nu 'a de 'kuku a -tɪ a -wɔn-hriiwɪ 'nɪpata, kɛɛ, ɛ 'de gbopueɛ kɔ. 'ɛ nu ti, -hri 'a de 'kuku a -tɪ -wɔn.» ²³ -Ye ke -Yusuu lele po, ɔ kɔ: «-Tɛ Nylsua nu nahuin a win a kekɔɔɛ, de, ɛ 'we ye, nɛ- -gbo: 'Blugba 'kuɔn =de, nɔ- da 'a -kuannunyu gblakt, ɔ 'mu 'wli =nu -hre, u kɔ bu 'pɛɛ =mɔ. ²⁴ -Tɛ ɔ =tu 'klɛɛ 'wli a -gbe a -hɪhre -wlu, -ye u ya =mɔ ye 'a -kuannunyu -ye. 'Wli =nu, ɔ 'ble kwa, ɪ -wɛ 'le 'wliblɛ 'plɔplɔ. ²⁵ Kɛɛ, ɔ 'de 'le 'wliɔ a -gbe a 'pɛɛɛ -wɛ. -Ye 'kuɔn a -gbe, ɔ le 'a nahuin -ye, ɔ kɔ: Ba gba nahuon -gbo, ɔ kɔ 'a nyɔ, kɔ 'a 'yuo=pli 'hɛɛn, ba plu, -ɛ 'we =mɔ =go ye, kɔ, ba plo -wɛ 'a kukɔ-tɔplɪ 'bii, -ɛ die nu, ɔ 'mu gba =nu 'pɛɛ. ²⁶ -Ye -kuannunyu a -gbe, ɔ kɔ ye gbo kwli, ɔ kɔ: 'N 'ble -na bu kwa, 'nu -mu le 'nu 'batɪ, kɔ =wlu a 'lɪla. 'N di -na gba 'bii 'nu 'pɛɛ. ²⁷ -Ye 'kuɔn a -gbe, ɔ 'ye 'a wɔlɪ, ɔ kɔ: =Betɪ -n 'dio 'pɛɛ, 'n tɛ -mu gbo, mu.

²⁸ -Tɛ ɔ -hɔn 'o =mɔ ye 'mu, ɔ mu, -ye ɔ ye 'o gbo 'a 'be -kuannunyu -ye. 'A 'be a -gbe, ɔ ye 'o gbo, ɔ 'ble kwa 'a gba 'cɪcrɛ. Nɛ- mɔ, nahuon =nu, 'kuɔn tɛ gbo, kɔ klɪ 'a 'be a -gbe a mranɪ, 'kɔ nyi le mɪa, ɔ kɔ: 'Na gba, 'n kɔ 'le -mu -wɔn, -nyo 'mu! ²⁹ 'a 'be =nu, 'kɔ blɔ kwli ye gbo, ɔ kɔ: 'N 'ble -na bu kwa, 'nu -mu le 'nu 'batɪ, kɔ =wlu a 'lɪla. 'N di -na gba 'nu 'pɛɛ. ³⁰ Kɛɛ -ye ɔ bla nu, 'kɔ nue, 'u po 'a 'be a -gbe =jɪ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le nu, ɔ 'mu 'a gba =nu 'pɛɛ, 'plu u 'muo gbo tɛ. ³¹ -Tɛ 'a 'bie -kuannunyu -ye 'ye de =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, -ye 'waa =wɪ 'muɛ gbo 'dɔ, 'u mu, 'u na 'kuɔn a -gbe -tɔplɪ 'bii =nu -wɔn le, -ɪ mue 'lu -wɔn. ³² -Ye 'kuɔn a -gbe, ɔ da nahuon a -gbe nu, ɔ kɔ: -Kuannunyu o, -n kɔ 'crɛ, gba 'bii =nu, 'n kɔ wɛn 'le -mu -wɔn, 'n kɔ 'nu, =betɪ -n 'dio 'pɛɛ, 'nu tɛ -mu gbo, -ɛ nue, -n 'batɪ 'mu le. ³³ -Tɛ 'n nu, 'nu 'ye -na wɔlɪ, kɛ'ɛ nu, -n kɔ -bo nu wɛn -n 'be =nu a wɔlɪ a 'yiye. ³⁴ ɛ nue, 'kuɔn a -gbe 'kɔ bi yrɪ 'mu 'dɔ, 'kɔ le 'a nahuin, ɔ kɔ: Ba puo =jɪ 'mu, u 'muo =suɛ =tue, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le nu, ɔ 'mu 'a gba 'bii =nu 'pɛɛ, 'plu 'muo gbo tɛ.» ³⁵ -Ye ke -Yusuu lele po, ɔ kɔ: «Kɛ'ɛ nu, 'na Bu =nu, -ɔ nu 'le yakɔ 'mu, ɔ di 'a nu 'yiye nu. -Tɔplɪ =nu, 'a nu 'bienu Nylsua a nahuin nu 'a mu 'mu, 'bla 'ba 'nɪnɪ -hri -tɔplɪ a -gbe a -tɪ -wɔn, 'ke 'le 'a nu =wɪ 'bii ke, -tɛ 'kuɔn a -gbe, ɔ nu nahuon =nu a =tɔ, kɛ'ɛ nu, Nylsua di -wɛ 'a nu =tɔ nu.»

De =nu, -Yusu kɔ, 'ke 'o nyɔbeyu kɔ nyrugba 'hɛɛn bu -gbugbe yre a -ta 'mu
(Makt 10.1-12; Luku 16.18)

19 -Tɛ -Yusu -wɔ kɔɔɛ a -gbe -wɔn, -ye ɔ -hɔn 'le Galileblugba 'mu nu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, 'u mu 'le Sudeblugba 'mu, 'ke 'le Sudeɔn a 'nike, ² nahuin 'plɔplɔ 'u -Yusu -wɔn kuɛ, kɪklanyu 'bu nu 'o, 'kɔ 'waa 'kuɛi -wɔ.

³ -Ye Falisi=tumu a nahuin, -u nu 'o, nu- 'yɪyɪ 'o =mɔ ye gbo, -ɛ die nu, u 'muo 'mu le =tɔ, 'ke ɔ 'mu ka, 'ke 'o Nylsua ye. Kɛ uu 'klɛɛ po, 'u nyo wɔn =gba: «=Be

Nyɩsua a tetei, ɩ nyi 'nɩ =tu, -ɛ mɔ, nyɩbɛyɩ kɔ 'hru, 'ke bɔ po 'le 'a nyrugba -patu 'mu, 'ke 'o 'ɛ nɩ dɛ =de a -ta 'mu?»⁴ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «'N pui -tɛɛ, a -hre nɩ, 'ke 'le Nyɩsuacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, 'klɔ a -wlu=tuule 'mu, -tɛ Nyɩsuaa -tunahuon nu, -ye ɔ nue nɩ, -tunahuon a -gbɛ 'ɔ 'ya nyɩbɛyɩ kɔ nyɔ 'hɛɛn 'mu.⁵ ɛ nɛ- nue, nyɩbɛyɩ 'mu 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn gbo hie, ɔ 'mu nyɔ kɔ, ɔ kɔ =kɔ 'hɛɛn, ɩ 'mu 'huɩn 'mu nɩnɩ, ɩ 'hɔn -wɛ a -gbɛ, ɩ 'mu -tunahuoon -do -hɛ.⁶ ɛ =hɛn 'nyɛ, ɩ 'de 'klɛɛ lele -tunahuiin 'hɔn, kɛɛ, ɩ mɔ -tunahuoon -doo nɩ. 'A -tɩ o, nyɩbɛyɩ kɔ 'a nyɔ 'hɛɛn, Nyɩsua nu, 'u -hɛ -tunahuoon -do, nahuon =de 'de ye blɛ, bɔ -hɩhu yɛɛ.» Kɛ'ɛ nɩ, -Yusu po =nu ye.⁷ -Ye Falisi=tumu a nahuin =tu -wɔn, ɩ kɔ: «Dɛ- nue 'klɛɛ, Nyɩsua a winwɔn-hɛnyɔ Moise 'ɔ =tui la, 'ke 'le 'a tetei 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, nyɩbɛyɩ 'kɔ -hua bɔ po 'le 'a nyɔ -patu 'mu, -ye bɔ -nyo 'crɩnɩɛ, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ, ɔ puo 'le 'mu -patu?»⁸ -Ye -Yusu kɔ: «'A nɩ =wɩ a 'mu'gboklɔɛ a -tɩ nɩ, Moise 'ɔ -nyi 'a mu 'hru, 'ke ba po 'le 'a nɩ nyru -patu 'mu lɛ. Kɛɛ, 'klɔ a -wlu=tuule 'mu, ɛ 'de la lɛ 'mu nɩ.⁹ 'Nɩ 'a mu 'nɩ le, nyrugba 'bɔ 'de 'o 'a tɔ gbo hie, 'plɩ 'a tɔ 'bɔ puo 'le -patu 'mu, 'plɩ 'bɔ kɔ nyɔ -ye, -ye ɔ nu -wɩwɩ, 'ke 'o 'a ye-hɛnyɔ ye.»¹⁰ -Ye 'a -naagbopu nyo 'klɛɛ 'nɩ le, ɩ kɔ: «'Bɩ 'bɛ nɩ le 'mu, 'ke 'o nyɩbɛyɩ kɔ 'a nyɔ 'hɛɛn -wɔn, -ye ɛ nu -tɛɛ, 'ke ɩ nɩ kukɔ 'le.»¹¹ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «ɛ 'de nahuin 'bii, ɩ 'dɛɛ bu 'ble -tɩ a -gbɛ kwa. Nahuiin -do =nu, Nyɩsua -nyi 'klɩ, nu-ɩ -tɩ a -gbɛ 'mu lɛ yrii.¹² ɛ kɔ 'dai -tɔplɩ, 'ɩ nye nu, nyɩbɛyɩ 'u 'nɩnɩ kɔ nyru: =ɩ -ye nɩ 'o, 'u 'de 'yuokɔɛ, =ɩ -ye nɩ 'o, 'u -huɩ bɔkɔ, =ɩ -ye 'nɩ kɔ =le nyru, -ɛ die nu, ɩ 'mu Nyɩsua a -kuaan -do nu, Nyɩsua a -gbɛ, ɔ 'mu nahuin win ke kɔkɔ. 'A -tɩ, nahuon -gbo, -ɔ -wɛ 'le -tɩ a -gbɛ a kwa'buble, kɔ- bɔ 'bli kwa!»

-Tɛ -Yusu da la Nyɩsua, 'ke bɔ nu la 'yuo=pli =hapudɛ 'mu
(Maku 10.13-16; Luku 18.15-17)

¹³ -Nyɔwɔ =de 'mu, ɩ gba 'le -Yusu ye 'yuo=pli, ɔ 'mu dabuɩ 'lu gblɛ po, ɔ 'mu Nyɩsua da, -ɛ die nu, Nyɩsua 'mu 'yuo=pli a -gbɛ =hapudɛ 'mu nu. Kɛɛ -ye -naagbopu, ɩ nahuin =nu =hɛn 'nyɛ, -ɩ ya 'le 'yuo=pli, ɩ kɔ: «'A nɩ yu 'le =kɔ ye!»¹⁴ Kɛɛ -ye -Yusu kɔ: «'Ba -ha 'yuo=pli mɛ lɛ, bu di kɔ 'mu ye. 'A nɩ ku 'le ye, -ɛ nue, nahuin =nu, -ɩ 'we =kɔ 'yuo=pli -gbo ye, nu- di 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu pa,»¹⁵ 'ɔ nyu dabuɩ 'lu gblɛ po, 'kɔ Nyɩsua da, 'ke bɔ nu =nu =hapudɛ 'mu. Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye ɔ -hɔn 'le -tɛgbi a -gbɛ 'mu nɩ, 'ɔ mu.

-Yusu kɔ gblotayu =nu 'hɛɛn, -ɔ mɔ la dɛkɔnyɔ
(Maku 10.17-31; Luku 18.18-30)

¹⁶ 'Wɔ =de 'mu, gblotayu =de, kɔ- 'yɩya 'o -Yusu 'huɩn 'mu gbo, 'ɔ =gbɔ wɔn, ɔ kɔ: «Tɔkɔnyɔ o, =hapudɛ tio- 'n di nu 'le, 'plɩ 'mu Nyɩsua a 'klɩ yrayru =nu kɔ, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le 'le?»¹⁷ -Ye -Yusu kɔ: «Dɛ- kɔ -tɩ =nɩ 'mu wɔn

=gba, 'ke 'o =hapudɛ a -ta 'mu? Nyɩsuaa -do, kɔ- mɔ =hapunahuon. 'Bɩ =nɩ nye -hua, 'ke Nyɩsua bɔ -nyi -mu 'klɩ yrayru, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le, -ye -bo =tuu 'o Nyɩsua a tetei 'o!»¹⁸ -Ye ɔ =gbɔ wɔn, ɔ kɔ: «Tetei tio- 'n di 'o =tuu 'le?»¹⁹ -Ye -Yusu kɔ: «=Nɩ 'la 'le nahuon, =nɩ nu 'le -wɩwɩ, =nɩ 'yri 'le, =nɩ po 'le nahuon hɩ ke, =tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'munuɛɛ 'kwli 'mu, nuɛ -n 'be -tunahuon 'mu, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔkɔ a 'munuɛɛ.»²⁰ -Ye gblotayu a -gbɛ, ɔ =tuɔ -wɔn, ɔ kɔ: «'N =tuu 'o tetei 'bii a -gbɛ nɩ. Dɛ tio- -ɛ hie 'o lele 'mu?»²¹ -Ye kɛ -Yusuu =nɔ ye po, ɔ kɔ: «'Bɩ =nɩ -hua -bo =cɛɛ 'o ye, mu -bo plo -na kukɔ-tɔplɩ, -bo -nye 'a 'wɩye =suɛnyu lɛ, -ye Nyɩsua, kɔ- di -mu =hapudɛ gblaka 'mu nu, 'ke 'le yakɔ 'mu. =Nɩ nue 'klɛɛ, -ye -bo kuɛ 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuyɩ -hɛ.»²² Gblotayu -mɛ -ye, bɔ 'wɔn -tɩ =nu -Yusu =tu, -ye 'a =wɩ bi =hɔn, 'ɔ -hɔn 'o =kɔ 'huɩn 'mu, -ɛ nue, 'a kukɔ-tɔplɩ -huo 'dɔ.

²³ -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye kɛ -Yusuu 'a -naagbopu ye po, ɔ kɔ: «'Nɩ 'a mu 'nɩ le, ɛ kla wɔn, 'ke 'o dɛkɔnyɔ -wɔn, 'ke bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu.²⁴ 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ kla wɔn, 'ke 'o dɛkɔnyɔ -wɔn, -ɔ kuo 'a kukɔ-tɔplɩ =wɩ ye, 'ke bɔ kuo Nyɩsua =wɩ ye, 'ke bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu, 'ɛ -hi 'o =gbuke-so 'mu, 'ke bɔ naa 'le 'die 'a 'huɩ wɔn.»²⁵ -Yusu a pupowin a -gbɛ, ɩ ma 'a -naagbopu lɛ wɔn 'dɔ. -Ye ɩ kɔ: «'Bɛ kɔ bɛ -tɩ le 'mu, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu.»²⁶ -Ye -Yusu nyu 'nɩ 'ye, ɩ kɔ: «ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke 'le -tunahuon a 'klɩ 'kwli 'mu, bɔ kuo Nyɩsua =wɩ ye, ɩ 'mu 'le 'a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu pa. Kɛɛ, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɩ 'kwli 'mu, 'ɛ nɩ dɛ, ɛ -wɛ 'le =le.»

²⁷ -Ye kɛ Piɛlu -Yusu ye po: «-A -mɛ -ye 'le? 'Ye kɛ, -a hie 'o -a nɩ nahuin gbo, ɛ kɔ -a nɩ -tɔplɩ 'bii 'hɛɛn, =aa -mu -wɔn naa. 'A -tɩ, dɛ tio- Nyɩsua di -a mu -nyi 'le?»²⁸ -Ye -Yusu kɔ: «'Nɩ 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ti =nu -kɔ 'yri, 'n di 'o 'na bodɔgbata =nu ke gbo nɩ, 'ke 'le 'klɩ yrayru =nu 'kwli 'mu, ti a -gbɛ 'yri, 'a mu =nu, -ɩ mɔ 'na -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu, 'ke a di -wɛ 'o 'a nɩ gbatɩ ke gblɛ nɩ, -ɛ die nu, a 'mu Yisraekɔɛ a =tugbɩ -pu =tu 'o 'hɔn =nu -bati lɛ poo.²⁹ Kɔ, 'ɛ nɩ nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ hie 'o 'a kayuo gbo, kɔ 'a -dɩayuo, kɔ 'a bu kɔ 'a 'dii, kɔ 'a nyrugba, kɔ 'a 'yuo=pli, kɔ 'a -cii 'hɛɛn, 'na 'munuɛɛ a -tɩ, -ye nahuon a -gbɛ, -tɔplɩ, Nyɩsua di =kɔ -nyi, ɩ di 'nɩ -huo bubakɔ, ɩ 'mu 'o dɛ =nu, ɩ hie 'o gbo 'mu -hi, Nyɩsua 'muo -wɛ 'klɩ yrayru -nyi, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le.³⁰ Kɛɛ, nahuin =nu, -ɩ nɩ 'o 'waa 'bienu 'lu ye, -tɛ ti nɩ lɛ 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nu- di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo nɩ, kɔ, nahuin =nu, -ɩ nɩ 'le 'waa 'bienu bu gbo, -tɛ ti nɩ lɛ 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nu- di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye nɩ.»

-Tɛ -Yusu po la -cikɔnyɔ kɔ -kuannunyu 'hɛɛn a -taludu

20 (-Ye -Yusu po -taludu -ye, ɔ kɔ:) «Nyɩsua 'bɔ kɔ nahuin win ke, dɛ, ɛ 'we ye, ɛ nɛ- gbo: 'Dɩdɔnyɔ

gblaka =de, כֹּחַ -hru -nyrajruwכּ =de 'mu, 'כּ mu -kuan-nunyu לֵא =מִכּ וְכֹחַ, -ε die nu, u 'mu 'a -kuan nu, 'ke 'le 'a -ci ke. ²-Tε כּ yε 'o ye-henahuin gbo, -ye כּ כּ =nu 'hεen, u -yru nı, 'ke כּכּ 'pεε =nu -nyrkwכּ=gble a 'wliye, 'כּ lu, 'ke bu mu 'a -kuan nu, 'ke 'le 'a -ci ke. ³Muu 'o 'yru a 'o'yaale a ti 'yri, -ye כּ 'hru lele nı, 'כּ mu 'le lele -tεgbi =nu, nahuin =nu, -u -kuan לֵא =מִכּ, u 'o gble nı, 'כּ yε 'o nahuin -ye gbo, -u 'nınu nu -kuan =de. ⁴-Ye כּ כּ: Ba mu -wε 'le 'na -ci ke, a 'mu 'na -kuan nu. 'Wliye =nu, -ε ble 'a mu ye, 'n die 'a mu 'nı -nyı. ⁵-Ye u mu 'le =le. Muu 'o 'yru a gbonyrati 'yri, -ye כּ 'hru lele nı, 'כּ mu -kuannunyu -ye לֵא =מִכּ וְכֹחַ. Dεε -do a -gbe, nε- כּ nu 'yru-hiile a ti 'yri. ⁶-Tε ε hie 'kleε 'le -hawכּ -do, 'plu nahuin 'mu -kuan gbo nyra, -ye כּ 'hru lele nı, 'כּ mu 'le -tεgbi =nu, nahuin =nu, -u -kuan לֵא =מִכּ, u 'o gble nı, 'כּ yε 'o lele nahuin -ye gbo. כּ כּ: Dε- כּ -nyrkwכּ =gbu -gbo, aa mכּ -hi, 'a 'nınu nu -kuan =de 'le? ⁷-Ye u =tuo -wכּ, u כּ: =כּ =de 'de -a mu -kuan ke po a -tu nı. -Ye כּ כּ: 'Be nı לֵא 'mu, ba mu -wε 'le 'na -ci ke, a 'mu 'na -kuan nu.

⁸'Yru buu 'le yakכּ 'mu לֵא -wε, -ye -cikכּnyכּ da 'a -kuan-nunyu a nyugblaka nı, כּ כּ: Da -kuannunyu 'bii, =mu 'pεε. Ye-henahuin, -bo 'pεε, nu- mכּ nahuin =nu, -u 'כּכּ 'le לֵא, 'n po -kuan ke. Nε- -bo nu -nunu, -bo ye ye-hε-nahuin ke, 'n po -kuan ke. ⁹Nahuin =nu, -u nu -hawכּ -do a -kuan, -tε u di 'le, -ye u 'ye -nyrkwכּ=gble a 'wliye. ¹⁰-Tε nahuin =nu, -u mכּ ye-henahuin, u po wen -kuan ke, u 'ye dε =nu, -εε 'lu -wכּ mue, -ye u -mε -ye, u כּ 'nı, 'waa 'wliye di 'nı -huo, ε 'mu 'o 'waa 'bienu a nεnε 'mu -hi. Kεε, u -nyı -wε =nu -nyrkwכּ=gble a 'wliye. ¹¹-Tε u -nyı =nu 'wliye a -gbe, -ye u -cikכּnyכּ לֵא poo yru, ¹²u כּ: Nahuin =nu, -u 'כּכּ 'le לֵא, -u nu -hawכּ -do a -kuan, כּ -a mu -gbo, -u 'ye =suε, -nyrkwכּ =gbu -gbo 'mu, 'yru nu kε לֵא, u huan kε ye, u כּ -a mu 'hεen, 'wliyeε -do, nε- n 'pεε -a mu. ¹³Kεε -ye -cikכּnyכּ =tu 'a nahuoon -do -wכּ, כּ כּ: 'Mε o, 'n 'de -mu kaa. =Be -n כּ 'mu 'hεen, -a 'di wen -yra, 'ke =bo 'pεε -mu -nyrkwכּ=gble a 'wliye. ¹⁴'A -tı o, gba -na 'wliye, -bo mu. Nahuin -gbo, -u 'כּכּ 'le לֵא, 'n po -kuan ke, 'wliyeε -do =nu, 'n -hua =bo -nyı =nu, ε -do a -gbe, nε- 'n -hua =bo -nyı -wε -mu. ¹⁵-Tε 'nu 'na kukכּ-כּplı a naale nu, 'mכּ kuı 'le -wכּ. -Hee', =be ca -nu =tu, -tε 'na =wlu כּ 'yi לֵא a -tı?»

¹⁶-Ye -Yusu כּ lele: «'A -tı o, nahuin =nu, -u nı 'le 'waa 'bienu bu gbo, nu- di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye nı, כּ, nahuin =nu, -u nı 'o 'waa 'bienu 'lu ye, nu- di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo nı.»

-Yusu כּ =tu 'a 'kukεε כּ 'a 'klכּ'hlhre a -tı, 'a 'wכּ a ta a כּכּ nı gbo
(Makı 10.32-34; Luku 18.31-34)

¹⁷-Tε -Yusu -yre, -ye כּ 'kleε gbeε 'hru 'lu -wכּ, כּכּ 'le Jrusredı 'mu mu, כּ כּ 'a -naagbopu 'hεen. Buu 'kleε 'hru na, -Yusu 'כּ 'ba 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hכּ =nu 'mu, 'u bii ye. Kε כּ =nu ye po, כּ כּ: ¹⁸«Ba po 'mu nua ye gbo. -Aa 'mu mu Jrusredı. 'Ke u di 'le 'mכּ -gbo, -כּ

mכּ -tunahuin 'bii a Nahuon, Nylsua a -כּhlunpinyu gblakı kwa po, כּ teteitכּnyu 'hεen. U di 'mu לֵא poo -bati, u 'mu לֵא po, 'n nı 'mu 'kukεε. ¹⁹'Be -hi, u 'mu 'mu nahuin =nu, -u 'de Nylsua yi kwa po, nahuin a -gbe, u 'mu 'mu 'caa, כּ, u 'mu 'mu כּכּ bii, כּ, u 'mu 'o 'mu tu 'yie 'mu כּכּ, -ε die nu, u 'mu 'mu 'la. -Nyrkwכּ 'hכּ 'bı -hi, -nyrkwכּ a ta a כּכּ 'mu, 'plı Nylsua 'mu 'le 'mu 'kukunyu -heyri -ha, כּ 'mu 'mu 'klכּ -ha.»

Sakı kכּ Saan 'hεen a 'dii, -tε כּ le la -Yusu, -ε כּכּ, כּ -hua 'a 'yuo=pli bu nı -tado 'le -Yusu 'huı 'mu gbo, 'ke 'le Nylsua a gbonule 'mu
(Makı 10.35-45)

²⁰-Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye Sebede a nyrugba, כּ 'yıya 'o -Yusu 'mu gbo 'huı, כּ כּ 'a 'yuo 'hכּ =nu 'hεen, -u mכּ -Yusu a -naagbopu Sakı kכּ Saan 'hεen, 'כּ blכּ kwı ye gbo, -ε die nu, כּ 'muo dε -hua. ²¹-Ye kε -Yusu =nכּ ye po, כּ כּ: «Dε tio- -nu -hua =bo nu, 'ke 'o -mu -wכּ 'le?» -Ye כּ =tuo -wכּ, כּ כּ: «Ti =nu -כּ 'yri -n di nahuin win ke כּכּ, 'ke 'le Nylsua a gbonule 'mu, 'n nye 'nı -hua, 'ke -bo wεen ke, 'na 'yuo 'hכּ -gbo, bu nı 'o -mu 'huı 'mu gbo, -do 'ke 'le -na diidεrıa ke, -do -ye 'ke 'le -na kamrapıa ke.» ²²Kεε -ye -Yusu כּ: «Dε aa -hua, dε be =hen 'nyre, a 'die yi. =Be a -wε 'le ba 'ye =suεdu =nu nı, 'n di 'ye?» -Ye u כּ: «-A -wε 'le =le.» ²³-Ye כּ כּ: «'E mכּ -tεε, =suεdu =nu, 'n di 'ye, a 'mue 'ye. Kεε -ye ε 'de 'mכּ, 'n 'die 'le -wכּ כּ, 'ke =bo =tui, nahuin tio- di 'le 'na diidεrıa kכּ 'na kamrapıa 'hεen ke gbo nı. 'N Bu Nylsua, כּ- di nahuin a -gbe -ha.»

²⁴-Tε -naagbopu -pu -ye =nu, u 'wכּ -tı =nu, 'diayuo 'hכּ =nu, u =tu -Yusu ye, -ye u nyu לֵא poo yru. ²⁵-Ye -Yusu da u 'bii nı, כּ כּ: «A yie nı, -ε כּכּ, 'klכּ -gbo a 'luyenınyu, -u 'waa daku naa, u nyu =tue =suε, 'u nyu 'mu 'plכּ. 'Waa 'kunde a -gbe, u nye 'le 'kwlı 'mu nuu 'cre. ²⁶A -mε -ye, 'ke 'le 'a mu -heyri, ε 'deε be -tı לֵא 'mu. 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'כּכּ -hua כּ 'ya 'a nı ye'mu-naanyכּ 'mu, nahuon a -gbe, כּ ble ye כּ 'ya 'a nı 'mu-henyכּ 'mu. ²⁷Kכּ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'כּכּ -hua כּ 'ya 'a nı 'luyenınyכּ 'mu, nahuon a -gbe, כּ ble ye כּ -wε -wכּ, 'ke כּ -hε 'a mu 'mu. ²⁸'Na -gbe, -כּ כּ -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de 'le di, 'ke nahuin bu -hε 'mu 'mu, kεε, 'n di 'le =le, 'ke =bo -hε nahuin 'mu, כּ, =bo -ha 'n dıuכּ, 'mu 'ku, -ε die nu, 'na 'kukεε a -gbe, ε 'mue nu, Nylsua 'mu nahuin 'plכּplכּ =gbla, 'ke 'o 'waa dε 'kuku -wכּ.»

-Tε -Yusu nue la, 'yiisuanıyü =de, 'waa 'yii 'l kle la ke
(Makı 10.46-52; Luku 18.35-43)

²⁹'Plı dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye -Yusu כּ 'a -naagbopu 'hεen, 'ke u 'le 'dı =nu 'mu -hכּ, -כּ כּ Seliko. -Tε u 'dı a -gbe 'mu =tı, nahuin 'plכּplכּ, 'u nyu -wכּ kuε. ³⁰-Ye 'ke 'o 'hru nua 'mu, 'ke 'yiisuanıyü 'hכּ =de nı 'o gbo. 'Yiisuanıyü a -gbe, u 'wı nı, -ε כּכּ, -Yusu 'u nı,

-כּי -hi. -Ye u 'yaa 'le win, u כּח: «דַּפִּידֵ אַ דַּפִּידֵ אַ 'Yu, yrii -a mu wɔlt ye -o!»³¹ -Ye nahuin, -u nɔ 'o, u nyu =hɛn 'nyre, u כּח: «Ba ma wien כּח!» Kɛɛ -ye u bla nɔ, 'u 'yaa 'le lele win, u כּח: «Dafidɔ a 'Yu, yrii -a mu wɔlt ye -o!»³² -Tɛ -Yusu 'wɔn 'waa win, -ye כּ nyra gbo, 'k du. -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'o, -ye -Yusu =gɔbɔ wɔn, כּ כּח: «Dɛ tio- aa -hua, =bo nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn 'le?»³³ -Ye u כּח: «דַּפִּידֵ אַ, -a nye 'nɔ -hua, -bo nue, -a nɔ 'yii -gbo, -u kla, bɔ klɛ ke!»³⁴ -Ye -Yusu 'ye 'waa wɔlt, 'k 'tu 'waa 'yii lɛ. Tii -do a ti 'yri, -ye u 'hɔn -wɛ a -gɔɛ, u -tua lɛyriilɛ gbo, 'u bi 'o -Yusu ke 'mu, 'u nyo -wɔn kɛɛ.

-Tɛ -Yusu 'ya la Jrusɛdɔ 'mu
(Makt 11.1-11; Luku 19.28-40; Saan 12.12-19)

21 -Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u Jrusɛdɔ 'mu mu, -ye 'ke u nyre 'le 'dɔ =nu 'mu, -k kɔ 'du mɔ Bettfase, 'ke 'o dugba =nu =hɔn, -k kɔ 'lu ti nɔ 'le, u olifia daa, -Yusu 'k 'le 'a -naagbopu 'hɔn. ² Kɛ kɔ =nu ye po: «Ba mu 'le 'dɔ =nu 'mu, -k nɔ 'le 'a mu ye 'mu. 'Bla 'ba 'ya 'dɔ a -gɔɛ 'mu, -ye a di 'o gbo ye 'kasra kɔ 'a 'yu 'hɛɛn, 'u mu gbo. 'Bla 'ba yɔ 'o gbo, -ye ba =wɔlɔ gbo, ba yɔ 'mu ye. ³ Nahuon =de 'kɔ =gba 'a mu wɔn, -ye kɛ ba po: Kukɔnykɔ nɔ, -k nyi -hua. 'Bla 'ba =tui, -ye tii -do a ti 'yri, u di 'nɔ wɔn, a 'mui 'le ya.»

⁴ Dɛ a -gɔɛ, ɛ mue -wɔn 'lu, -ɛ die nu, -tɔ =nu, Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ =tu la, ɔ 'mu nue. -Tɔ a -gɔɛ, nɔ -gbo:

⁵ «Kɛ ba po Siondɔ (-k kɔ Jrusɛdɔ) a nahuin ye: Ba 'ye kɛ, 'a nɔ bodɔ, kɔ -kɔ kɔ 'a mu -wɔn di. Kɔ =tɔ 'le 'a dɔnɔ, 'k 'ya 'o 'kasra ke, kɔ 'kasrayu 'hɛɛn.»

⁶ -Tɛ -Yusu le 'a -naagbopu 'hɔn a -gɔɛ, -ye u mu nɔ, 'u nu dɛ =nu, -Yusu le =nu, ⁷ 'u ya 'kasra kɔ 'a 'yu 'hɛɛn a -gɔɛ -Yusu ye. -Tɛ u yu 'le, 'u po 'o 'waa danɔ kɔ wlawɔ 'kasra a -gɔɛ ke gɔlɛ, -ɛ die nu, -Yusu 'kɔ 'yɔ 'o ke, kɔ 'mu danɔ a -gɔɛ ke gbo nɔ. (-ɛ nue, kɔ nye nahuin 'nɔ kɔ, -ɛ mɔ, kɔ mɔ bodɔ nɔ, -kɔ 'le kegbowɛɛnɛ ya, ɛ 'de tu, kɔ 'nɔ yu =le 'le. ɛ nɛ- kɔ -tɔ 'kɔ 'ya 'o 'kasra a -gɔɛ ke.) ⁸ -Tɛ u 'le di, nahuin 'kɔkɔ 'u po 'o 'waa nɔ danɔ 'hru wɔn gɔlɛ. =U -ye nɔ 'o, 'u 'bɛ 'kwɔlɔ, 'u puo 'o 'hru wɔn gɔlɛ, -Yusu 'kɔ nyo ke na, ⁹ nahuin 'u nyo ye 'mu naa, kɔ, =u -ye 'u nyo -wɔn kɛɛ. Kɛ u nu, 'u 'le win 'yaa, u כּח: «-Na 'wio, Dafidɔ a 'Yu, -kɔ -gbo, -kɔ 'le di, 'ke 'le Kukɔnykɔ Nyɔsua a 'du 'kwɔlɔ 'mu, Nyɔsua kɔ kɔ -tɔ a 'yi'buaalɛ, 'ke 'le yakɔ 'mu!» ¹⁰ -Tɛ -Yusu 'ya 'klɛɛ Jrusɛdɔ 'mu, -ye 'kɔ 'le 'nɔ mu, 'kɔ 'le di, 'u wɔn lɛ =gɔgɔba: «Nahuon tio- kɔ 'ya 'le?» ¹¹ -Ye nahuin כּח: «Nɔ- mɔ Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ -Yusu. 'Ke kɔ 'ti 'le Nasaletɔ 'mu, 'ke 'le Galileblugba 'mu.»

-Tɛ -Yusu bla la -tɔkɔlɔnyu lɛ, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu
(Makt 11.15-19; Luku 19.45-48; Saan 2.13-22)

¹² -Yusu -mɛ -ye, 'ke kɔ pa 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. 'Ke 'le -yaa a -gɔɛ 'mu, 'ke puplonyu nɔ 'le, 'u wɔlɔgɔ-tɔkɔlɔ plo, 'ke 'o Nyɔsua a -kɔhlɔn a pipie -wɔn. 'Ke 'wɔlɔlɔnyu nɔ -wɛ 'o, 'u pupuwɔlɔlɔ. -Tɛ -Yusu ye 'o puplonyu a -gɔɛ gbo, u kɔ nahuin =nu 'hɛɛn, -u -tɔkɔlɔ -kɔ, -ye kɔ -tua 'waa leɔbɔlɔ gbo, 'k 'wɔlɔlɔnyu a 'teblei ye gɔlɛ =jri, kɔ, 'kɔ 'le -plɔlɔlɔnyu a gɔɔɔlɔ ye 'nyɔnyra. ¹³ Kɛ kɔ =nu ye po, kɔ כּח: «U 'crɔɔ nɔ, 'ke 'le Nyɔsuacrɔɔlɔ 'kwɔlɔ 'mu, -ɛ כּח: Nyɔsua kɔ 'nɔ: 'Na kayu nɔ 'o =o, -ɛ die nu, nahuin, u 'mu 'le 'mu daa.» Kɛ -Yusu lele po, kɔ כּח: «Kɛɛ -ye a -mɛ -ye, a nuu kayu a -gɔɛ 'mu 'yriɔnyu a kayu.»

¹⁴ Tii -do a -gɔɛ 'yri, -ye 'yiisuanɔ, kɔ nɔnɔnyu 'hɛɛn, nɔ- 'yɔlɔ 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, -Yusu 'kɔ -kɔ 'waa 'kɔɛi. ¹⁵ Nyɔsua a -kɔhlɔnpinyu gɔlɔkɔ kɔ tɛtɛitɔnyu =nu, -u nɔ 'o, u 'ye 'ɔmɛlɛkɔ-tɔkɔlɔ =nu nɔ, -Yusu nɔ, 'u 'kɔ -wɛ 'yuo=pli a win, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'yuo=pli a -gɔɛ, 'u 'le win 'yaa, 'u lɛ po: «-Na 'wio, Dafidɔ a 'Yu!» Nɛ- nue, nyɔgɔlɔkɔ a -gɔɛ, 'u bi yru 'mu lɛ, ¹⁶ 'u -Yusu le, u כּח: «=Be -tɔ =nu, u =tu, -n nyi 'nɔ 'kɔn?» -Ye -Yusu כּח: «Iin, 'n nyi 'nɔ 'kɔn. 'N pui -tɛɛ, a -hɛ -tɔ =nu nɔ, u 'crɔɔ la, 'ke 'le Nyɔsuacrɔɔlɔ 'kwɔlɔ 'mu. -Tɔ a -gɔɛ, nɔ -gbo: Nyɔsua o, -n nue nɔ, 'yuo=pli, kɔ 'nyɔnyayuo, 'u -wɛ -mu baa.»

¹⁷ Kɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye kɔ -kɔ 'o =nu 'mu 'hɔn, 'k mu 'le Betanidɔ 'mu. 'Kee nɔ, kɔ pɛɛ 'le.

-Tɛ -Yusu po la tugɔɛ, u figie daa 'jɔ -wɔn
(Makt 11.12-14,20-24)

¹⁸ -Tɛ -nyre ɛɛ lɛ, -ye -Yusu de 'nɔ -mɛ, 'kɔ Jrusɛdɔ 'mu di, kɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn. Buu 'klɛɛ 'le di, -ye kanu bi 'le -Yusu 'kwɔlɔ 'mu. ¹⁹ Kɔ ta 'klɛɛ 'le ye 'mu lɛ, -ye kɔ 'ye tugɔɔɔ -ye, u figie daa, 'ke 'o 'hru nua 'mu, 'k mue 'o =hɔn, kɛɛ, haii -doo nɔ, kɔ 'yee 'le =kɔ 'klɔ. -Ye kɛ -Yusu tugɔɛ a -gɔɛ ye po: «Kɔɛ kɛ 'klɛɛ mɔ gbo, =nɔ tu 'le 'klɛɛ lele 'kui =de nɔ gɔlɔ!» Tii -do a ti 'yri, -ye tugɔɛ a -gɔɛ, ɛ 'ku nɔ.

²⁰ -Tɛ -Yusu a -naagbopu 'ye dɛ a -gɔɛ, -ye ɔ saka =nu nɔ 'dɔ, 'u =gba -Yusu wɔn, u כּח: «Dɛ- nue 'klɛɛ, tii -do a ti 'yri, tugɔɛ -gbo, 'ɛ 'ku 'le?» ²¹ -Ye -Yusu =tu -wɔn, kɔ כּח: «'Nu 'a mu 'nɔ le -tɛɛ: 'Bla 'ba kuo Nyɔsua =wɔlɔ ye -tɛɛ, kɔ, 'ba 'nɔnɔ po gɔlɛ, -ye a -wɛ 'le ba nu dɛ -gbo nɔ, 'n nu tugɔɛ -gbo 'mu. ɛ 'de ɛ -do a -gɔɛ. A -wɛ 'le ba le -wɛ dugba -gbo nɔ: -Hɔn mɔ -tɛgɔlɔ -gbo 'mu, bi 'le 'yru -wɔn! -ye dɛ a -gɔɛ, ɛ di -wɔn mue 'lu. ²² 'Bla 'ba Nyɔsua dɛ -hua, 'ba kue =wɔlɔ ye, -ɛ mɔ, kɔ die 'a mu 'nɔ -nyi, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, kɔ die 'a mu 'nɔ -nyi.»

-Tε -Juukue a ye'munaanyu =gba la -Yusu wlnn, nyc- -nyi
=nn 'kl, 'ke nn nu -tplt =nu, nn nu
(Makt 11.27-33; Luku 20.1-8)

23 -Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le lele Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'k -tua nahuin Nylsua a -ti a twnk gbo. -Tε nn 'kleε nn, -ye Nylsua a -cchlunpinyu gblakt, u k -Juukue a 'blu a nahuin -ye 'hεen, u 'ylyo 'o 'mu gbo 'huln, u nn: «Nyc- -nyi 'kleε -mu 'kl, 'ke -bo bla -tpltlonyu -gbo lε 'le? Nyc- le -mu, 'ke -bo nu -tplt 'bii -gbo, -nu nu 'le?» 24 -Ye -Yusu =tu -wnn, u nn: «'Na -gbe, 'n di -wε 'a mu wlnn =gba dε. 'Bla 'ba -hιhιε 'mu kle, -ye 'n di -wε 'a mu kle 'nι -hιhιa. 25 'A mu 'nu 'kleε wlnn =gba: Nyc- le la Saan, 'ke nn po la nahuin 'nie 'lu lε 'le? =Be Nylsua'a nι, -hee' -tunahuii nι?» -Ye uu wlnn lε 'nι =gbugba: «-Be' -a di 'kleε po 'le? 'Bla =ba ple: Nylsua'a nι, -k lo la, -ye k di -a mu wlnn 'nι =gba: -Tι =nu, Saan, nn la =tu, dε- nue, 'a 'di la -tεε pue 'le? 26 M, 'bla =ba ple, -tunahuii nι, -ye nahuin di -a mu yεε -ti, -ε nue, nahuin pui -tεε, -ε nn, Saan, u nn la Nylsua a winwlnn-heny nι.» 27 Nε- nue, 'u =tu -Yusu -wnn, u nn: «-A 'de 'a dε =de yi.» -Ye ke -Yusu -wε =nu ye po, u nn: «'Na -gbe, 'n 'dεε =bo le -wε 'a mu, nyc- -nyi 'mu 'kl, 'ke =bo nu -tplt 'bii -gbo, 'nu nu.»

-Yusu po la 'yuoo 'hnn k 'waa bu 'hεen a -taludu

28 -Ye ke -Yusu lele -Juukue a ye'munaanyu ye po, u nn: «'N -hua =bo po 'a mu -taludu ye, -ε die nu, dε a di 'lu -wnn lε -hie, 'mue 'ye. Nylbeyu =de, nn -k la 'yuo nylbeyu 'hnn, 'k le 'a ye-hεyu, u nn: 'Na 'yu o, mu ke 'le -ci ke, =mu 'na -kuan nu. 29 -Ye k =tu 'a bu -wnn, u nn: 'N bla nι. 'Nι mu =le 'le. Kεε, muu 'o ye 'mu, 'k 'clcl 'a 'lu a lε-hiele nι, 'k mu 'le 'a bu a -ci ke, 'k mu -kuan nu wn. 30 -Tι =nu, nylbeyu a -gbe, u =tu wen 'a ye-hεyu ye, nι -k =tu -wε 'a 'hnn a nn ye. u -mε -ye, u nn: -k, 'n bu o, 'n di 'le 'nι mu. Kεε -ye k 'de 'le mu.» 31 -Ye -Yusu =gba -Juukue a ye'munaanyu -nι wen wlnn, u nn: «'Ke 'le 'yuoo 'hnn =nu -gbahl, nahuon tio- =tuu 'o 'a bu 'le?» -Ye u nn: «Ye-hεyu nι.» -Ye ke -Yusu =nu ye po, u nn: «'Nu 'a mu 'nι le -tεε, nahuin =nu, -u di 'le Nylsua a 'kl yrayru 'kwli 'mu pa, nu- nn 'blwli'tenyu, k 'lalunyu. A -mε -ye, a 'dεε ba pa 'le gbe. 32 'N nyi 'nι =tu, -ε nue, 'a mu Yisraekue, Saan Batisi di nn 'a mu -hεyri nι, 'k nn 'a mu 'hru =nu, -u 'sii 'o ye, a di gba. Kεε, -ti =nu, u =tu, a 'di -tεε pue. Kεε, 'blwli'tenyu, k 'lalunyu -mε -ye, nu- pui -tεε, 'u 'clcl 'waa nunukb. -Tε a 'ye -wε dε a -gbe, a 'de Saan a -gbe nua ye gbo po, 'a 'de 'a nι nunukb 'clcl.»

-Tε -Yusu po la -ci'yie=tunyu =nu, -u k la -balu a -taludu
(Makt 12.1-12; Luku 20.9-19)

33 (-Yusu 'kie 'preε 'le Nylsua a -cchlunpinyu gblakt a -gbe -wnn, k -Juukue a ye'munaanyu -ye 'hεen, 'ke 'le

Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu.) u nn: «Ba po 'mu nua ye gbo, 'mu lele 'a mu -taludu -ye ye po: ε k la -cikonyu =de. Nn- nu la 'a -ci. -Ci a -gbe ke, u nn 'le ti =de. 'A 'y, u tu, u nyo daa rεsen. 'Didnnyu a -gbe, nn -ha 'a -ci a -gbe ye, 'k 'blu 'le 'hnn gblaka -ye 'kwli 'mu lε, -ε die nu, 'buu 'a 'y =nu 'mu 'kl, 'a 'nie 'mu 'le 'hnn a -gbe wlnn bi, u 'mue nn 'mu nuu. u nu -wε 'hε-gb, -k k ke u di 'o -ci 'yie =tuu, 'ke 'o 'yrinyu a -ta 'mu. -Tε k -wε -kuan 'bii -wnn, -ye k le -kuannunyu =de, 'ke bu nu -ci a -gbe a -kuan, 'didn-tplt 'bi tu, -kuannunyu a -gbe, u 'mu =nn 'a 'pia -nyi, 'waa -gbe, u 'mu -wε 'o 'waa nι 'pia k. -Cikonyu a -gbe, -tε k -wε -kuan a yegble=tutule -wnn, -ye k mu 'mu 'dagba -pεtu. 34 -Tε 'didn-tplt a 'ciceti nyre 'o, -ye -cikonyu a -gbe, u le 'a leleenyu -ye, 'ke bu mu 'le -ci'yie=tunyu =nu -wnn, u 'mu =nu 'cicε-tplt =nu -nyi, -u ble -cikonyu ye, u 'mui =nn ye ya. 35 -Tε leleenyu a -gbe, u nyre 'kleε 'le, -ci'yie=tunyu, 'u bi =k -ye -tεε, 'u 'la =k -ye, k, 'u po -wε ta a nn 'hε -wnn lε, 'u 'k. 36 -Tε -cikonyu 'wnn dε =nu, -ε mue 'lu -wnn, -ye k lee lele 'a leleenyu -ye. Nahuin a -gbe, u -huo nι, 'u -hi 'o ye-hε-nahuin =nu 'mu, u le o. Kεε, -ci'yie=tunyu, dεε -do =nu, u nu ye-hεnahuin 'mu, ε -do a -gbe, nε- u nu =nu 'mu. 37 -Tε leleenyu a -gbe, u -hi, -ye ε hie 'o 'a -gbe a 'yu. Nn- k lee 'le =nu -wnn, -ε nue, 'a =wlu nn 'nι: -Tε k 'ya 'na 'yu 'mu, u di k 'a 'o=tuule. 38 Kεε, -tε -ci'yie=tunyu 'ye 'yu =nu, -k 'le di, ke uu po, 'ke 'le 'waa nn -gbahl: Nahuon, -k di -tado -ci -gbo k, nn -k 'le di. Ba nι -ba 'k, -a 'mu -ci -gbo k, 39 'u klo, 'u 'hnn 'le -ci 'mu, 'u 'k.» 40 -Ye -Yusu nn lele: «'A mu 'nu wlnn =gba, nahuon, -k k -ci a -gbe, 'k di 'le, dε tio- k di -ci'yie=tunyu a -gbe 'mu nu 'le?» 41 -Ye u =tu -wnn, u nn: «'Crenyu =nu, u 'dεε nn 'ye 'waa wlnn, u 'mu 'la, 'plu k 'mu 'le lele -ci a -gbe -ha, u 'mue lele -ci'yie=tunyu -ye -nyi, 'didn-tplt a 'ciceti 'bi nyre 'o, u 'muo 'a 'pia -nyi.» 42 -Ye ke -Yusu =nu ye po, u nn: «-Tι -gbo, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, 'n pui -tεε, a -hri nι. -Tι a -gbe, u nι -gbo:

'Katuo =nu, kayuonyu 'de -hua bu nuu -kuan 'yri, u po 'pia ke, nn -hε kayu a -gbe a 'katuo gblaka. Kukonyu Nylsua, nn -nue, 'k -hε 'katuo gblaka, 'plu 'k nn 'yie ke, 'ke 'o -a mu -wnn.» 43 -Ye ke -Yusu lele po, u nn: «'Nu 'a mu 'nι le, 'a mu Nylsua a daku =nu, Nylsua nn win ke, =hapudε =nu, nn 'a mu 'mu nu, -εε 'le 'a nι win a kekklε 'mu -hnn, u die 'a mu kwa 'nι -ha, u 'mue daku -ye =nu -nyi, -u di 'o Nylsua 'o =tuu. [44 Nahuon 'nn nι 'o, 'k bi 'o 'katuo a -gbe ke, u di lε 'nι -ylyre, nn, 'katuo a -gbe, 'k bi =nn ke, u dio lε 'nι waka.]»

45 Nylsua a -cchlunpinyu gblakt k Falisi=tumu a nahuin =nu, -u nι 'o, u 'wnn -taludu a -gbe nι, 'u yree, -ε nn, nu- -Yusu 'nyre =hen. 46 -Tε u yrii dε a -gbe, -ye uu lε =nn 'hru, 'ke bu klo, u 'muo 'la. Kεε, uu pi huan-nu, 'ke bu klo, -ε nue, u yie nι, -ε nn, nahuin, uu -Yusu daa Nylsua a winwlnn-heny.

-Yusu po la 'bl'mupupa a didide a -taludu

(Luku 14.15-24)

22 -Ye 'ke -Yusu naa 'le lele -taludu 'kwli 'mu, 'ככ -Juukue a ye'munaanyu kle -hitha, -u =gba wen =כח wln, כ כח: 2 «-Te Nylsuaa nahuin a win a kekacke nu, de =nu, e 'we ye, e ne- -gbo: E ka la bodu =de. N- le 'a -kuannunyu, 'ke bu pi 'a 'yu a 'bl'mupupa a didide, 3 כ' da nahuin -ye didide a -gbe ke. -Te dediti nyre 'o, -ye כ le 'a -kuannunyu ni, כ כח: Ba mu, ba da nahuin -ni wen. -Te u mu 'klea, u yu 'o gbo, 'u lu, -ye u כח: -A bla ni, -a 'ni di =le 'le. 4 -Ye כ le lele 'a -kuannunyu -ye, כ כח: Ba mu, ba le nahuin =nu, 'n da wen, 'na didide -we -wahn, 'na bro ka broyuo nuanu =nu, u 'lu ni. -Taptl 'bii, l -we -wahn. Bu di 'le, u 'mu 'bl'mupupa a didide =nu di. 5 Kee, nahuin =nu, u da le, -sagbaku a -tl 'u 'de 'le di, 'u mu 'waa -kuan -wahn le, =כ -ye 'u mu 'le 'a -ci ke, =כ -ye 'u mu plo wahn, 6 =u -ye 'u kl -kuannunyu =nu, -u nyu wen le da, 'u biu -bibi, 'u 'ulu le. 7 -Te bodu a -gbe, כ 'wahn -tl a -gbe, -ye כ bi 'mu yru, 'u le 'a 'suyuo, 'ke bu 'a 'crenyu a -gbe, ka bu po -we 'waa 'du 'ka. 8 -Ye ke כ po lele 'a -kuannunyu ye: 'Bl'mupupa a didide -we -wahn. Kee, didide -gbo, e 'de nahuin =nu ye ble, 'n da wen le. 9 Ba mu 'le -tegi =nu, nahuin -huo 'le, ka, ba da nahuin 'bii =nu, a di 'o gbo ye, 'ke bu di 'bl'mupupa a dedi-tuo ke. 10 -Ye 'a -kuannunyu mu ni, 'u 'kukue nahuin 'bii =nu le, u ye 'o gbo, -u ka nahuin =nu, -u 'o Nylsua =tuu, ka nahuin =nu, -u 'nu =tuu 'o Nylsua. (Nahuin 'bii =nu, u da le, -u di 'le, u -nyi =nu 'bl'mupupa a wawlu, u 'mu pue.) Nahindu a -gbe, nu- -we ti ke. E nue, 'bl'mupakayu =nu, 'u 'yii 'le, 'ke 'o nahuin -wahn.

11 -Ye bodu pa ni, כ 'mu nahuin =nu 'ye, כ da. -Te כ pa 'klea, -ye כ 'ye ni, -e ka, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, nahuoon -do ni 'le, 'u 'de 'bl'mupupa a wawlu pue. 12 -Ye ke כ כ ye po, כ כח: 'Me o, -ka -gbo, -כ 'de 'bl'mupupa a wawlu pue, -n 'de ye ble -bo pa כ. Kee, -tl כ di =כ -wahn =tu, כ 'di yi. 13 Ne- ka bodu ka le 'a -kuannunyu, כ כח: Ba mua 'a bu ka 'a dabu. Ba puo 'le -patu 'mu, 'ke 'le gbigyru -heyri. 'Ke כ di 'o =hien wee, ka, 'ke כ di -we 'o yru poo.» 14 -Ye ke -Yusu lele po: «Nylsua, כ da nahuin 'plak, 'ke bu ween ke, כ ku win ke, kee, nahuiin -do =nu, -u ween =כ ke, nu- כ -ha 'le du 'mu, 'ke כ ku win ke.»

De =nu, -Yusu ככ la, 'ke 'o 'bluwli a -ta 'mu

(Makl 12.13-17; Luku 20.20-26)

15 De a -gbe, -te e -hi, -ye Falisi=tumu a nahuin, u mu 'mu -gboligbo, -e die nu, u 'mu 'hru le =כ, -te u di nu, u 'muo wln le =gba, 'a -wahn=tutue 'kwli 'mu, u 'mu 'le naa, u 'muo -tl ye, -e die nu, u 'muo kl. 16 -Te u =tui 'klea, -ye u te gbo 'waa -naagbopu -ye, ka nahuin -ye 'heen, -u ka 'kun Helodi a =tumu a nahuin, 'ke bu mu 'le -Yusu 'hul 'mu. -Te u nyre 'le =כ -wahn, -ye u כ:

«Tachk o, -a yie ni, -e ka, -nu =tu -tl a -tee, =nu -tl a -tee ככ, 'ke 'o de =nu, Nylsuaa -a mu -hua a -ta 'mu. 'Bla =ni nyi =tu, =ni pi =le huannu, 'ke 'o -tunahuon a 'lu a le-hiele a -ta 'mu, ka =beti ka 'ya nyigblaka 'mu. 17 Le 'klea -a mu de =nu, -nu 'lu -wahn le -hie, 'ke 'o -tl =nu a -ta 'mu, -aa -mu wln mu =gba: =Be Nylsua a tetei כ 'ni, -ba -ha 'bluwli, -ba -nyi Romakue a 'kun gblaka, -hee' -a 'de ye ble -ba -nyi =כ?» 18 Kee -ye -Yusu yie ni, de- ka de 'klan =nu, u 'lu -wahn le -hie, כ כח: «De- ka -tl =nu, aa 'mu wln =gba, 'aa 'mu 'mu le =כ 'le, 'a mu nahuin =nu, -u 'lii 'hahn naa? =Be a 'mue 'ye, 'ba 'ni -haa Romakue a 'kun gblaka a -tl le, ka Nylsua a -tl 'heen, a 'mu 'mu -tl ye? 19 Ba titie 'mu 'wliwli a 'ye -do =nu ye, aa 'mu 'ba, 'aa 'bluwli 'pae,» 'u ya =כ 'wliwli a 'ye -do ye. 20 -Ye כ כח: «Nyc tio- ka 'lu=tu ni 'o 'le? Nyc tio- ka 'du u 'cru -we 'o 'le?» 21 -Ye u כח: «Romakue a 'kun gblakaa ni.» -Ye ke -Yusu 'klea =nu ye po, כ כח: «'A -tl o, ba -nyi 'kun gblaka de =nu, -e ble =כ ye, ka, ba -nyi -we Nylsua de =nu, -e ble =כ ye!» 22 -Te u 'wahn -tl =nu, -Yusu =tu =nu -wahn, l saka =nu ni. -Ye 'ke u hio 'o gbo, 'u mu.

De =nu, -Yusu ככ, 'ke 'o nahuin a 'kl'huhre a -ta 'mu

(Makl 12.18-27; Luku 20.27-40)

23 'Ke 'le Jrsredu 'mu, e ka la =tumu =de. 'A 'du ka Sadu=tumu. Nu-u ni, -u nyi =tu, -e ka, nahuin 'bu 'ku, e 'die 'le -we bu -hahn 'le 'kukunyu -heyri 'mu, bu 'hru 'kl, 'ke 'le Nylsua ye. Nu- ka nahuin mu 'o -Yusu 'hul 'mu, -nyrak -do a -gbe 'mu, -e die nu, u 'muo wln le =gba. -Te u nyre 'klea 'o =כ 'hul 'mu, -ye u כח: 24 «Tachk o, Nylsua a winwln-henyk Moise, כ 'cru la tete -ye, 'u hie la -a mu le. Tete a -gbe, e ne- -gbo: Nyibe yu 'ka ni 'o, 'ka ka nyru, 'plu nyibe yu a -gbe, 'ka 'de 'yu gbo hie, 'ka 'ku, -ye nyibe yu =nu, -כ 'ku, 'ka ka 'diay nyibe yu, ka-ble ye -ka ka 'a nyrugba a -gbe, כ ka =כ 'heen, u 'mu 'yu ka, 'ke 'o 'a 'diay, -כ 'ku a -ta 'mu. Ke Moise a tete po.» 25 -Ye ke u lele po, u כח: «E ka la -diay nyibe yu 'niyata, ke ka -a mu -heyri, 'waa ye-he-nahuon 'ka ka nyrugba, nyibe yu a -gbe, 'u 'de 'yu gbo hie, 'u 'ku, 'u hie 'a nyrugba a -gbe 'a -diay a 'hahn a hahn le. 26 De -do a -gbe, ne- nue 'hahn a hahn, ka ta a hahn. Ne- nue -nuenu, 'e ye nahuon a 'niyata a hahn ke. 27 -Te u 'bii, u 'ku 'klea, -ye nyrugba a -gbe, כ 'ku la -we ni. 28 Ne- ka -tl, -a di wen -mu wln =gba wahn, =mu -a mu kle -hitha. -Nyrak -ka 'mu nahuin di 'le 'kukunyu -heyri 'mu -hahn, u 'mu 'kl 'hru, 'ke 'le Nylsua ye, nahuon tio- di 'klea nyrugba a -gbe ka 'le, 'ke 'le u 'niyata =nu -heyri, -e nue, -te u ni la ka -tutu ke, nahuin 'bii a -gbe, u ku la ni.» 29 -Ye -Yusu =tu -wahn, כ כח: «Aa 'ni ka, -e nue, a 'de Nylsuacru ni ye, 'a 'die -we ye, -e ka, Nylsua ni ke 'kl. 30 Ti =nu -ka 'yri nahuin di 'le 'kukunyu -heyri 'mu -hahn, u 'mu 'kl 'hru, 'ke 'le Nylsua ye, nyibe yu ka nyrugba ye 'heen, u 'de bu ku. Kee, -te Nylsua a leleenyu ni 'mu, ke'e ni, u di -we 'mu ni. 31 'Ya 'o lele 'lu, de -gbo, -e ka nahuin bu -hahn 'le 'kukunyu

-heyri 'mu, bu 'hri 'klb, 'n yie ni, -ε mɔ, a -hre -ti =nu ni, Nylsua =tu, 'ke 'le 'a 'crunε 'kwli 'mu. Ke Nylsuaa la po: ³² 'Mɔ mɔ Nylsua =nu, Abrahamu, ɔɔ da, ɔ kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbu 'hεen. Ke'ε ni, Nylsua po. E 'we =nɔ ye, ti =nu -kɔ 'yri Nylsuaa 'le Moise -wɔn 'prεε, Abrahamu kɔ Yisaki kɔ Sakɔbu 'hεen, u 'ku la ni. Keε, -a yie ni, -ε mɔ, ε 'de 'kukunyu, u 'ni da =le Nylsua, keε, 'klɔnnyu, nu- nyo da. ('A -ti, 'ba plε, nahuon 'kɔ 'ku, ɔ 'ni 'hri =le 'klb, 'ke 'le Nylsua ye, -ye ε 'de =nε.)» Ke'ε ni, -Yusu po.

³³ Nahuin 'bii =nu, -u po -Yusu nua ye gbo, ɪ saka =nu ni, 'ke 'o tɔɔɔɔ =nu, ɔ ɔɔ a -ta 'mu.

Nylsua a tete gblaka, -ε ni 'o tetei 'bii 'lu ye
(Makt 12.28-34; Luku 10.25-28)

³⁴ Falisi=tumu a nahuin, u 'wɩn ni, -ε mɔ, -Yusu =tu Sadus=tumu a nahuin -wɔn, 'kɔ nue, 'u 'de 'klεε lele -ti =de kɔ, bu =tu. Nε- mɔ bu 'kukue ε, bu mu 'o -Yusu 'huɩn 'mu. ³⁵ 'Ke 'le =nu -gbahlɔn, teteitɔɔnyu =de ni 'o. Nɔ- =gba -Yusu wɩn, -ε die nu, ɔ 'muo 'mu ε =ɔ, 'ke ɔ 'mu ka, 'ke 'o Nylsua ye, ɔ ɔ: ³⁶ «Tɔɔɔɔ o, tetei 'bii =nu, Nylsua -nyi -a mu, dε tio- mɔ tete gblaka 'le, 'ε -hi 'o =ɪ -ye 'mu?» ³⁷ «-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ ɔ: -N blε ye -bo nuε -na Kukɔnyɔ Nylsua 'mu, 'ke 'le -na =wɩ 'bii ke, kɔ, 'ke 'le -na 'lu a lε-hiele 'bii 'kwli 'mu. ³⁸ Nε- mɔ Nylsua a tete gblaka, 'ke 'le tetei 'bii -heyri. Nε- ni 'o tetei 'bii 'lu ye. ³⁹ Nylsua a tete -ye, -ε kɩε 'o =nɔ -wɔn, -ε mɔ -wε tete gblaka, ε nε- gbo: -N blε ye -bo nuε -n 'be -tu- nahuon 'mu, -ε 'we =nɔ ye, -tε -n nu -n dɔɔn a 'munuεε. ⁴⁰ Teteii 'hɔn a -gbε, ni- kɔ 'kwli 'mu Moise a tetei 'bii 'le 'mu -hɔn, ɪ kɔ Nylsua a winwɩn-henyu a tɔɔɔ 'hεen.»

Waanyɔ mɔ bodu Dafidɪ a 'yuo a 'yuu ni
(Makt 12.35-37; Luku 20.41-44)

⁴¹ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye Falisi=tumu a nahuin, u 'kukue ε, -Yusu 'u =gbu wɩn, ɔ ɔ: ⁴² «Dε tio- aa 'lu -wɔn lε -hie, 'ke 'o Waanyɔ =nu a -ta 'mu, Nylsua po la lε, ɔ di la 'le ya? Nyɔ- mɔ 'a bu gblaka?» -Ye u =tuo -wɔn, ɔ ɔ: «Waanyɔ a -gbε, nɔ- mɔ bodu Dafidɪ a 'yuo a 'Yu.» ⁴³ -Ye ɔ =gbu wɩn, ɔ ɔ: «'Bɩa 'bε ni lε 'mu, -be' Nylsua a -Hihiu nu, Dafidɪ 'kɔ daa Waanyɔ a -gbε 'a Kukɔnyɔ, 'kɔ =tui la, 'u 'crɩε, 'ke 'le Nylsuacrunε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

⁴⁴ Kukɔnyɔ Nylsua, ɔ le 'na kukɔnyɔ ni, -ε mɔ: Ni mɔ 'na diidεɩa ke gbo, -n kɔ 'mu 'hεen, -a 'mu nahuin win ke kɔ, ε 'mue gba -gbagba, 'mue nu, =mu -na yraanyu bu 'lu gblε =tu.» ⁴⁵ -Ye -Yusu nɔ lele: «-Tε Dafidɪ a -gbε, ɔ Waanyɔ a -gbε 'a Kukɔnyɔ daa, -be' Waanyɔ a -gbε, ɔ -wε 'le ɔ nu Dafidɪ a 'Yu a 'mu'yɩa 'le?» ⁴⁶ Nahuin =nu, -u ni 'o, gbegbe 'a nahuon =de 'die 'le -wε ɔ -hɩhɩa -Yusu klε. Kɩε 'o -nyrɔwɩ a -gbε 'yie 'mu gbo, nahuiin pi huannu, 'ke bu =gbɔ lele dε =de wɩn.

-Tε -Yusu le la 'a -naagbopu, 'ke bu =tu 'waa dɔɔn 'yie, 'ke 'o -Juukε a ye'munaanyu -wɔn
(Makt 12.38-39; Luku 11.43,46; 20.45-46)

23 'Plu dε a -gbε, ε 'mu mu -hi, -ye ke -Yusuu nahuin =nu, ɔ 'a -naagbopu 'hεen ye po, ɔ ɔ: ² «Nylsua a teteitɔɔnyu kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, 'waa -kuan, nɔ- mɔ bu -hɩhɩa nahuin tetei =nu klε, Nylsua -nyi la Moise. ³ 'A -ti, -ti 'bii =nu, u di 'a mu ye =tu, ba nui, kɔ, ba =tui 'o. Keε, -tɔɔɩ =nu, uu nu, a ni nui 'le, -ε nue, -ti =nu, uu nahuin ɔɔ, 'waa -gbε, u 'ni nui =le. ⁴ U ni 'o nahuin ke 'mu, 'ke bu =tuu 'o tetei a gbleg-blei 'o, -ɪ kɔ 'o=tuule kla wɩn, -ɪ 'we =nɔ kwakubε ye, keε, u 'ni -hε =le nahuin 'mu dε gbi, 'ke bu =tuu 'o tetei a -gbε 'o. ⁵ 'Waa -tɔɔɩ 'bii, uu nu, u nyi 'ni nu, -ε die nu, nahuin 'mu 'yie ke gbo 'nεε, kɔ, u 'mu baa. Ba 'ye ke 'waa dokwɩyei gbi =nu, -ɪ kɔ 'kwli 'mu uu 'le Nylsuacrunε po, kɔ, uu ye gbo 'ma, kɔ, uu -wε 'le dabu 'mu po. Dokwɩyei a -gbε, 'waa nɩnɩ 'bua ni 'dɔ. 'Plu, 'lilɩ =nu, uu 'waa wlawɩ a =hlɔnyedε gblε mua, -ɪ mɔ Nylsua a 'o=tuule a yriile, u nye 'ni nu, 'waa nɩnɩ 'ɪ hren lε 'dɔ. -Tɔɔɩ a -gbε, u nyi 'ni nu, -ε die nu, u 'mue nahuin ɔɔ, -ε mɔ, u mɔ -tεε a Nylsua a nahuiin ni. ⁶ U nuε -wε 'mu ni, 'bɩa 'bu du dididε -wɔn, 'ke bu ni 'le ye 'mu gbo, -ε die nu, nahuin 'mu 'ye. Dεε -do a -gbε, nε- uu nu, 'bɩa 'bu mu 'le Nylsua a kayu gbo. ⁷ 'Bɩa 'buu 'o 'ε ni -tεgbi =de mu, -tε nahuin -huo 'o, u nuε 'mu ni, 'ke nahuin bu pu 'wio gblε, 'ke 'o 'waa 'o=tuule a -ta 'mu, 'u nuε -wε 'mu, 'ke nahuin bu duu Tɔɔnyu. ⁸ Keε, a -mε -ye, a ni nue 'le, nahuin ni daa 'le 'a mu Tɔɔnyu, -ε nue, a kɔ Tɔɔnyu -do. A -mε -ye, a 'bii, 'a mu mɔ dεε -do, -ε 'we =nɔ 'diayuo ye. ⁹ Ke ɔ -tutu ke, a ni daa 'le nahuon =de 'a ni Bu, -ε nue, a kɔ Buu -do, 'kɔ ni 'le yakɔ 'mu. ¹⁰ A ni nue 'le, u ni daa 'le 'a mu Nyɩgblaka, -ε nue, a kɔ Nyɩgblakaa -do, -kɔ 'a mu naa. 'Mɔkɩ ni, -kɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lε, ɔ di la 'le ya. ¹¹ Nε- nue, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =nu, -kɔ mɔ 'a ni nyɩgblaka, ɔ blε ye ɔ 'ya 'a ni 'mu-henyu 'mu. ¹² Nahuon =nu, -kɔ 'le 'a dɔɔn 'yaa, Nylsua dio 'le 'ni =tɩ, kɔ, nahuon =nu, -kɔ 'le 'a dɔɔn =tɩ, Nylsua dio 'le 'ni 'yaa.»

-Yusuu la Nylsua a teteitɔɔnyu kɔ Falisi=tumu a nahuin yεε -ti
(Makt 12.40; Luku 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³ Nylsua a teteitɔɔnyu kɔ Falisi=tumu a nahuin, -u ni 'o, nu- -Yusuu 'klεε 'le -wɔn 'prεε, ɔ ɔ: «'A mu Nylsua a teteitɔɔnyu kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'hɔn naa, 'jɩr 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε nue, aa 'hru =nu ye 'ni ka, nahuin di wen na, u 'mu 'le Nylsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu pa. 'A ni -gbε, a 'ni pa =le 'le, 'aa nahuin -ye ye ka, 'ke bu pa 'le, =betɩ bu nye wen -hua.

[¹⁴ 'A mu Nylsua a teteitɔɔnyu kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'hɔn naa, 'jɩr 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε

nue, aa kotianyru 'waa kuko-tokpl 'bii kwa le 'nu -ha. 'Plu 'baa Nylsua da, 'a nu Nylsua a dida hren gbo ye, -ε die nu, nahuin 'mu le po, 'a mu m̄=hapunahuiin nu. Nε-die nu, -bati =nu, Nylsua di 'a mu le poo, 'u di 'kl̄ ke nu, 'mu 'o =u -ye a -bati 'mu -hi.]

¹⁵ 'A mu Nylsua a teteitoknyu k̄ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'h̄n̄ naa, 'jr̄ 'ke 'o 'a mu -w̄n̄. Aa ke na 'blugbl̄ 'bii, 'yru k̄ -tutu ke, 'aa 'o 'kl̄ =tu, 'ke nahuoon -do k̄ w̄εen 'a nu Nylsuade ke. 'Bla 'k̄ w̄εen ke, -ye a nye 'nu nu, 'k̄ cr̄enyk̄ -hε, 'k̄ 'o 'a mu 'mu -hi, 'k̄ 'yilenyre=wlu 'h̄n̄ k̄. -Ye ε bl̄e ye, Nylsua k̄ puo -tado 'le na =nu 'mu, -k̄ 'n̄n̄ jre gbe.

¹⁶ 'A mu nahuinnaanyu =nu, -u 'we =n̄ 'yiisuan̄ȳu ye, 'jr̄ 'ke 'o 'a mu -w̄n̄. A nye nahuin 'nu k̄, -ε m̄, nahuon 'k̄ nu 'o, 'k̄ 's̄s̄ Nylsua a 'kagblaka, -ye k̄ 'de ye bl̄e k̄ nu d̄ε =nu, k̄ 's̄s̄ ke. Kεε, 'k̄ 's̄s̄ -ḡulu =nu, -u nu 'le Nylsua a 'kagblaka a -gb̄ε gbo, -ye k̄ bl̄e ye k̄ nu d̄ε =nu, k̄ 's̄s̄ ke, (-ε nue, a k̄ 'nu, -ḡulu a -gb̄ε, u m̄ d̄ε gblakaa nu, 'ke 'o Nylsua ye, 'ε -hi 'o Nylsua a 'kagblaka 'mu.) ¹⁷ 'A mu =nu, -u 'de 'lu a l̄ε-hiēε k̄, 'plu, -u 'we =n̄ 'yiisuan̄ȳu ye, a yie nu -t̄εε, -ε m̄, Nylsua a 'kagblaka, k̄ m̄ d̄ε gblakaa nu, 'ke 'o Nylsua ye, 'k̄ -hi 'o -ḡulu =nu 'mu, -u nu 'le kayu a -gb̄ε gbo, -ε nue, Nylsua a 'kagblaka, -n̄ -nue, -ḡulu 'u -h̄ε d̄ε gblaka, 'ke 'o Nylsua ye.

¹⁸ Kε aa -w̄ε po, 'aa nahuin k̄, -ε m̄, nahuon 'k̄ nu 'o, 'k̄ 's̄s̄ Nylsua a -k̄hlunpiile, k̄ 'de ye bl̄e k̄ nu d̄ε =nu, k̄ 's̄s̄ ke. Kεε, 'bla 'k̄ 's̄s̄ -k̄hlun =nu, -u nu 'o -k̄hlunpiile ke, -ye k̄ bl̄e ye k̄ nu d̄ε =nu, k̄ 's̄s̄ ke. ¹⁹ 'A mu nahuin =nu, -u 'we =n̄ 'yiisuan̄ȳu ye, a yie nu -t̄εε, -ε m̄, -k̄hlun, u m̄ d̄ε gblakaa nu, 'ke 'o Nylsua ye, 'u -hi 'o -k̄hlunpiile =nu 'mu, -ε k̄ ke -k̄hlun a -gb̄ε nu 'o, -ε nue, -k̄hlun, nu- nye nu, -k̄hlunpiile 'ε 'ya d̄ε gblaka 'mu, 'ke 'o Nylsua ye. ²⁰ 'A -ti o, nahuon 'k̄ nu 'o, 'k̄ -k̄hlunpiile 's̄s̄, k̄ 's̄s̄ -k̄hlunpiile, k̄ -tokpl̄ 'bii =nu, -u nu 'o ke. ²¹ M̄, nahuon 'k̄ nu 'o, 'k̄ Nylsua a 'kagblaka 's̄s̄, k̄ 's̄s̄ Nylsua a 'kagblaka, k̄, 'k̄ -w̄ε Nylsua 's̄s̄, -k̄ nu 'le kayu a -gb̄ε gbo. ²² M̄, nahuon 'k̄ nu 'o, 'k̄ yak̄ 's̄s̄, k̄ 's̄s̄ yak̄, -k̄ m̄ Nylsua a gbonule, 'k̄ -w̄ε Nylsua 's̄s̄, -k̄ nu 'le yak̄ 'mu.

²³ 'A mu Nylsua a teteitoknyu k̄ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'h̄n̄ naa, 'jr̄ 'ke 'o 'a mu -w̄n̄. 'Bla 'ba k̄ hai =nu, aa 'le didide -w̄n̄ po, k̄ 'ε nu 'd̄d̄d̄ε 'cicre, aa 'le -sade 'kwli 'mu -ha, nu- k̄ d̄ε a -pu a n̄εε aa 'le -ha, 'a nye Nylsua -nyi. Kεε, a 'nu -hie =le 'lu -w̄n̄ l̄ε, 'ke ba nu -tokpl̄ gblakl̄ =nu, u 'cru 'le Nylsua a teteicrun̄ε 'kwli 'mu. A 'nu -hie =le 'lu -w̄n̄ l̄ε, 'ke 'a nu nunuk̄ k̄ 's̄i 'o ye, k̄, ba k̄ nahuin a w̄kl̄, k̄, ba kuo Nylsua =wlu ye -t̄εε. Kεε -ye d̄ε a -gb̄ε, n̄ε-ε nu, a k̄ ba nu wen, 'plu a 'mu -w̄ε 'le 'a nu 'd̄d̄d̄ε-tokpl̄ 'cicrei a -pu a n̄n̄ -ha, a 'mui Nylsua -nyi. ²⁴ 'A mu nahuinnaanyu =nu, -u 'we =n̄ 'yiisuan̄ȳu ye, 'n̄ nye ye poo d̄ε: Aa 'a nu 'n̄n̄anie 'nu 'tite, -ε die nu, a 'nu =han -tamrȳεε =de mra, -ε nu 'le 'nie a -gb̄ε -w̄n̄, kεε, a 'nu 'ye =le, 'aa bri mra. (ε 'we =n̄ ye, a

nye 'yie 'nu =tu, 'ke ba =tuu 'o tetei 'cicrei =nu, kεε, tetei gblakl̄ =nu, a 'nu =tui =le 'o.)

²⁵ 'A mu Nylsua a teteitoknyu k̄ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'h̄n̄ naa, 'jr̄ 'ke 'o 'a mu -w̄n̄. 'A nu w̄l̄n̄'naap̄h̄l̄ k̄ d̄ew̄l̄n̄diip̄h̄l̄ 'hεen, nu- aa l̄ε yra. Kεε, 'ke 'le 'a nu =wlu ke, 'yiyre k̄ -huhua-tokpl̄ -h̄n̄ 'hεen, nu- 'yii 'le. ²⁶ -M̄ Falisi=tumu a nahuon, -k̄ k̄ 'yii sua, yra 'le -na w̄l̄n̄'naap̄h̄l̄ w̄l̄n̄ l̄ε, -ye 'a ke di -w̄ε 'le 'nu 'wu, ε 'mu 'o ye 'sii. (ε =h̄n̄ 'nyre, =tu 'o 'kl̄, -ε die nu, -na =wlu 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye, -ye -tokpl̄ 'bii, 'ke 'le -na 'kl̄ -h̄yri, u di -w̄ε 'o ye 'nu 'sii.)

²⁷ 'A mu Nylsua a teteitoknyu k̄ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'h̄n̄ naa, 'jr̄ 'ke 'o 'a mu -w̄n̄. A 'we =n̄ 'd̄εi ye, u 'p̄en̄. 'D̄εi a -gb̄ε, u k̄ 'le 'kwli 'mu l̄ε 'yie, kεε, u 'yii 'le =le, 'ke 'o 'kukukui a 'kl̄ -w̄n̄, k̄, 'ke 'o =hun̄h̄n̄-tokpl̄ a gbleglei -w̄n̄. ²⁸ D̄εε -do a -gb̄ε, n̄ε-ε nu, 'ke 'o 'a mu -w̄n̄. A k̄ 'le nahuin kl̄ε 'yi, kεε, s̄ȳl̄-s̄ȳl̄, aa naa 'lii 'h̄n̄, d̄ε 'kuku 'ε 'yii 'le 'a nu =wlu ke.»

-Yusu k̄ nu, Nylsua a teteitoknyu, u k̄ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'h̄n̄ naa, Nylsua a -bati diu 'nu kl̄
(Luku 11.47-51)

²⁹ «'A mu Nylsua a teteitoknyu k̄ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -uu 'lii 'h̄n̄ naa, 'jr̄ 'ke 'o 'a mu -w̄n̄, -ε nue, Nylsua a winw̄l̄n̄-henyu =nu, k̄ nahuin =nu, -u k̄ 'kl̄ 'sii la 'o ye, 'a nu bunu, uu la l̄ε 'l̄la, nu- k̄ 'd̄εi aa -hl̄entie -t̄εε, ³⁰ 'plu 'aa l̄ε po: 'Bla =ba nu la 'kl̄, -a nu bunu a ti 'yri, -a 'd̄εε -ba biu la ke, -ba 'la la Nylsua a winw̄l̄n̄-henyu a -gb̄ε. ³¹ -T̄ε aa l̄ε 'pupre nu, -ye ε =h̄n̄ 'nyre, a nye 'nu yrii, -ε m̄, nahuin =nu, -uu la Nylsua a winw̄l̄n̄-henyu l̄ε 'l̄la, 'a mu m̄ 'waa 'yuoo nu. ³² 'A -ti, ba gba d̄ε =nu 'lu -w̄n̄, 'a nu bunu =tu la -wlu, -ε die nu, a 'mue 'lu -yra.

³³ 'A mu =nu, aa kaa nahuin, 'a nu nunuk̄ k̄ 'nyre 'yi l̄ε, -ε 'we =n̄ h̄rei ye. Nylsua a -bati di 'a mu 'nu kl̄, k̄ 'mu 'le 'a mu na =nu 'mu po, -k̄ 'n̄n̄ jre gbe. A nu -hie 'le 'lu -w̄n̄ l̄ε, -ε m̄, a die 'le w̄l̄n̄ 'nu =ta. ³⁴ 'Nu 'a mu 'nu le, 'n̄ di 'a mu ye ya Nylsua a winw̄l̄n̄-henyu, k̄ =tok̄nyu, k̄ nahuin =nu, -uu Nylsua a -ti k̄. A di =u -ye 'nu 'la, a 'mu 'o =u -ye tu 'yie 'mu k̄, -ε die nu, u 'mu 'ku, a 'mu =u -ye l̄kue bii, 'ke 'le Nylsua a kayuo gbo, k̄, a 'mu 'd̄ε kl̄ε bla, -ε die nu, a 'mu =sue =tue. ³⁵ Nε-die nu, Nylsua a yru 'mu 'a mu ye, 'ke 'o nahuin 'bii =nu, -u 'sii la 'o ye a -ta 'mu, -u k̄ dablo uu la gbl̄ε 'wowl̄a, ε =h̄n̄ 'nyre, k̄ε la 'le Abel̄, -k̄ 'sii la 'o ye a 'l̄la 'yie 'mu gbo, -bo ye Balasi a 'yu Sakali ke, 'a nu bunu 'la la, 'ke 'le Nylsua a kayu k̄ 'a -k̄hlunpiile a -gb̄ahl̄n̄. ³⁶ 'Nu 'a mu 'nu le -t̄εε, ti -gbo 'yri a nahuin, nu- Nylsua a yru di ye, 'ke 'o -tokpl̄ 'bii a -gb̄ε a -ta 'mu.»

-Yusu nyi 'nɩ =tu, -ε ɩ, Nylsua di 'o Jrusɛdɩ a nahuin gbo 'nɩ hie
(Luku 13.34-35)

³⁷ «Nɩ Jrusɛ 'mu a nahuin 'nɩ le: Nylsua 'bɩ lee ɩ 'a mu 'a winwɩɩn-henyu -wɩɩ, a nyu -wɩɩ le po 'hɛ, 'a nyu 'la. 'E nɩ ti, 'n nye o 'nɩ -hɩa, 'ke =bo 'kukue o ɩ 'a mu le, ke ɩ 'mu 'hɩɩ 'mu, -ε 'we =ɩ ye, -tɛ hape'gbaa nu, 'εɛ 'a 'yuo=pli le 'kukue, 'plɩ 'ε nyi ke gbo =jri, keɛ, a 'die ke wɛɛn. ³⁸ E nɛ- ɩ -tɩ Nylsua 'mu 'o 'a nɩ 'dɩ gbo hie, a -do, a 'mu 'a nɩ dɩɩɩ le kikle. ³⁹ Nɩ 'a mu 'nɩ le, kuɛ 'klɛɛ ɩ gbo, a 'deɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, ε 'mue gba -gbagba, -nyrɩwɩ =nu, ɩ 'mu 'o nyre, -ɩ ɩ 'mu a di 'o le poo: -Na 'wio, -ɩ- gbo, -ɩ- 'le di, -ɩ nyra 'o Kukɩnyɩ Nylsua a -ta 'mu gbo. Nylsua ɩ -nyi -mu -tɩ a 'yi'buaale!»

-Yusu ɩ 'nɩ, u di Nylsua a 'kagblaka 'nɩ 'wla
(Makɩ 13.1-2; Luku 21.5-6)

24 -Tɛ -Yusu -wɩ 'pupɛ -wɩɩ, -ye ɩ 'le Nylsua a 'kagblaka gbo 'nɩ 'hɩ. Bɩ 'klɛɛ mu, -ye 'a -naagbopu 'yɩyɩ 'o 'mu gbo 'hɩɩ, u nyo le: «Ye ke, -tɛ Nylsua a 'kagblaka nu 'yilɛnɩ.» ² -Ye -Yusu =tu -wɩɩ, ɩ nɩ: «Aa kayu -gbo a 'yilɛnɩ 'nɩ 'ye. Keɛ, 'nɩ 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'yilɛnɩkayu -gbo, aa 'klɛɛ 'ye, u diu 'nɩ 'wla 'bii. 'A 'hɩ =de 'deɛ ɩ nɩ 'o 'a 'be 'hɩ 'lu gbo.»

'Kla-wliye'yɩya, -ε di 'o nyre, 'plɩ 'klɩ 'mu 'o 'mu -hɩ
(Makɩ 13.3-13; Luku 21.7-19)

³ -Yusu ɩ po 'klɛɛ le, -ye ɩ ɩ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u =tɩ 'mu 'dɩ, u mu 'le dugba =nu 'lu, -ɩ ɩ 'lu ti nɩ 'le, u olifie daa. -Tɛ u nyre 'le, -ye -Yusu nɩ gbo, nahuon -do =de 'dio 'o 'hɩɩ 'mu nɩ, 'bɛ 'de 'a -naagbopu -do. Nɛ- ɩ 'a -naagbopu bu 'yɩyɩ 'o 'hɩɩ 'mu gbo, bu =gbo wɩɩ, u ɩ: «Le -a mu, ti tio- ɩ 'yri u di 'o Nylsua a 'kagblaka =nu 'wlaa 'le, ɩ de tio- -a di 'ye, -ε di 'lu -wɩɩ mue, 'plɩ -a 'mue yi, -ε ɩ, -na 'lediti ɩ 'klɩ a 'o'mu-hɩnti nyre 'o =o.»

⁴ -Ye -Yusu =tu -wɩɩ, ɩ nɩ: «Ba nɩ 'o -preelɛ 'mu, -ε die nu, =ɩ =de 'nɩ =han 'a mu kaa, ⁵ -ε nue, nahuin 'plɩplɩ di 'le di, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, u 'mu le po, nu- ɩ Waanyɩ =nu, Nylsua po la le, ɩ di la 'le ya, 'plɩ u 'mu 'dai nahuin kaa. ⁶ 'Ya 'o lele 'lu, a di 'nɩ 'wɩɩ, -ε ɩ, u -wɩɩ tu, 'ke 'le 'blugbɩ =nu 'mu, -l 'muɛɛ 'a mu ye, ɩ, -l hren 'a mu -wɩɩ. 'Ba nyi 'wɩɩ, a nɩ pɩ 'le huannu, -ε nue, -tɩplɩ a -gbɛ, l ɩ bɩ mue 'lu -wɩɩ. Keɛ, 'bu 'lu -wɩɩ mue, ε 'de 'nyre =hɛn, -ε ɩ, 'klɩ a 'o'mu-hɩnti nyre 'o =o. ⁷ 'Blugbɩ di ye 'nɩ -wɩɩwɩɩ. 'Ke 'le 'dai 'blugbɩ 'mu, kanu di 'nɩ =tɩ, ɩ, -tutu di 'nɩ 'hɩɩɩ. ⁸ 'Kla-wliye'yɩya a -gbɛ, -ε di 'le di, 'klɩ a 'o'mu-hɩnhɩɩ, nɛ- ɩ -wɩɩ=tutue'e nɩ. Keɛ -ye 'klɩ 'de wen 'o 'mu a -hɩɛn. E 'we =ɩ nyrugba ye, -ɩ nɩ 'kwli 'mu, -tɛ 'kwli bɛ 'nɩnɩ =tu wen 'a nunue -wɩɩ, keɛ -ye 'a -nyɩlati 'de wen 'o a nyree.

⁹ Ti a -gbɛ 'yri, 'a nɩ yraanyu ɩ bu po 'a mu 'blugbanaanyu kwa, -ε die nu, u 'mu 'a mu =sue =tue, ɩ, u 'mu -wɛ 'a mu 'la. Nahuin 'bii =nu, -u nɩ ɩ 'klɩ -gbo ke, u di 'a mu 'nɩ yraa, -ε nue, 'a mu ɩ 'na nahuɩn nɩ. ¹⁰ Ti a -gbɛ 'yri, nahuin 'plɩplɩ 'deɛ bu kuo 'klɛɛ lele 'mu =wɩ ye, =u -ye 'mu 'waa 'bienu -ye kaa, u 'mu 'blunaanyu kwa le po, u 'mu =sue =tue, ɩ, nahuin 'mu yɩyraa, ¹¹ hɩwinwɩɩn-henyu 'plɩplɩ 'mu 'hɩ, u 'mu nahuin 'plɩplɩ kaa. ¹² 'E nɩ -tɛgbi =de, ke nahuin di nu, u 'mu 'yilɛnyre-tɩplɩ nu, 'yilɛnyre-tɩplɩ a -gbɛ, l 'mu klɛ bii, l 'mue nu, nahuin 'plɩplɩ 'mu 'waa 'bienu a 'munueɛ 'kee. ¹³ Keɛ, nahuon 'bɩ nɩ 'o, 'bɩ 'de sɩa, 'ke 'o Nylsua a =wɩ a yekuolɛ -wɩɩ, 'bɩ gbɛ -gbagba, 'klɩ a 'o'mu-hɩnti 'bɩ nyre 'o, ɩ- Nylsua di waa. ¹⁴ Ke ɩ 'klɩ 'bii -gbo ke, 'na nahuin di 'na =haputitie =nu 'nɩ po, -ε nyi =tu, -tɛ Nylsua nu nahuin a win a kekɩɩ, -ε die nu, daku 'bii a nahuin 'mue 'wɩɩ, u 'mu 'hru ɩ, 'ke bu kuo =haputitie a -gbɛ =wɩ ye, 'plɩ 'klɩ -gbo a 'o'mu-hɩnti 'mu 'o nyre.»

=Sue'yeti gblakɩ, -l di 'o nyre, 'plɩ -Yusu 'mu 'le di
(Makɩ 13.14-23; Luku 21.20-24)

¹⁵ «Nahuon -gbo, -ɩ win -gbo -hre, ɩ ble ye ɩ ɩ =tɩ, 'plɩ ɩ 'mui 'mu le yrii. Win a -gbɛ, l nɩ- -gbo: E di ɩ ti -ye, a 'mu 'yilɛnyredɛ =de 'ye, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. 'Yilɛnyredɛ a -gbɛ, Nylsua a =wɩ yɛɛ nɩ, 'plɩ de a -gbɛ, ε nye 'nɩ nu, Nylsua 'ɩ 'a 'kagblaka -wɩɩ hren. 'Yilɛnyredɛ a -gbɛ, -tɛgbi ε 'de 'o ɩ, 'ke ε di 'o nɩ. Nylsua a winwɩɩn-henyɩ Danie, ɩ- =tu la 'yilɛnyredɛ a -gbɛ a -tɩ. 'Bɩ 'baa de a -gbɛ 'ye, ¹⁶ -ye nahuin =nu, -u nɩ 'le Sudeblugba 'mu, bu 'gba ɩ le, bu mu 'le dugbɩ 'lu, u 'nɩ =hiun le 'lɩ. ¹⁷ Nahuon 'bɩ nɩ 'le 'a kayu a -yaa 'mu, ɩ 'gba ɩ le -dodo. ɩ nɩ po 'le le, ɩ pa 'le 'a kayu gbo, ɩ 'mu 'a kukɩ-tɩplɩ bla, 'plɩ ɩ 'mu ɩ le 'gba. ¹⁸ Nahuon 'bɩ nɩ 'le 'a -ci ke, ɩ 'gba ɩ le -dodo. ɩ nɩ po 'le -wɛ le, ɩ =hɩɩ -wɩɩ, ɩ bla 'a wɩwɩ, 'ke 'le 'dɩ 'mu, 'plɩ ɩ 'mu ɩ le 'gba. ¹⁹ Ti a -gbɛ 'yri, nyru =nu, -u di 'kwlii 'mu le nɩ, ɩ, 'waa de -gbo, -ε di 'yuo 'nya, ε di 'ye =sue 'dɩ. ²⁰ Ba da Nylsua, -tɩplɩ a -gbɛ, l 'nɩ =han 'lu -wɩɩ mue, a 'nɩ =han ɩ le 'gba, ti =nu -ɩ 'yri ɩ =tɩ, -hee' -wuwle-nyrɩwɩ 'mu, ²¹ -ε nue, ti a -gbɛ 'yri, nahuin di 'ye =sue 'dɩ, ε 'mu 'o =sue 'bii =nu 'mu -hi, nahuin -tua la 'le 'yiye gbo, kuɛ la 'le 'klɩ a -wɩ=tuule 'yie 'mu gbo, -bo ye =sue gblaka a ti a -gbɛ ke, ε 'mu -wɛ 'o =sue =nu 'mu -hi, nahuin di 'ye, kuɛ 'le ti a -gbɛ 'yri gbo, -bo ye 'klɩ a 'o'mu-hɩnti ke. ²² Nylsua di -nyrɩwɩ a gbɛ =tɩ 'lu, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, ɩ -ha 'le du 'mu, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu. Nɛ- 'de wen =nɛ, nahuon =de 'deɛ ɩ nɩ wen 'klɩ, ti a -gbɛ 'yri.

²³ Tii -do a -gbɛ 'yri, nahuon 'bɩ le 'a mu, 'bɩ ple: Ba 'ye ke, Waanyɩ =nu, Nylsua po la le, ɩ di la 'le ya, ke ɩ nɩ ɩ, -hee' 'ke ɩ nɩ 'le -tɛgbi =nu, a nɩ puo 'le -tɛ gbe, ²⁴ -ε nue, hɩwaanyu, ɩ hɩwinwɩɩn-henyu di 'hɩ, u 'mu 'nyɩleka-tɩplɩ gblakɩ a gblegblei nu, -ε die nu, 'bɛ -wɛ 'le, u 'mu -wɛ nahuin =nu kaa, Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke

bu -he 'a nahuin. ²⁵ 'A -tu, ba po 'mu nua ye gbo, -ε nue, -tɔplɩ 'bii =nu, -ɩ di 'lu -wɔn mue, ε nɩ ke 'mu, 'nu 'a mu le.

²⁶ 'Bla 'bu le 'a mu, -ε mɔ: Ba di 'le, Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya, 'ke ɔ nɩ 'le -tɛgbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti! a nɩ mu 'le 'le. Mɔ, 'bla 'bu le -we 'a mu, -ε mɔ: Ba di 'le, ke ɔ -hli ɔ -tɛgbi -gbo! a nɩ pui 'le -tɛɛ, ²⁷ -ε nue, Waanyɔ a -gbɛ, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'a 'ledidie, ε di ye 'we -tɛ tɩtɩɛɛ nu, 'εɛ wɩn, 'ke 'le yakɔ 'mu, kuɛ 'le 'yru a 'hrɩle 'mu, -bo mu, -bo ye 'yru a gboɛɛ ke. ²⁸ -A 'brikɩɛ ɔ 'nɩ: -Tɛ dɛhɩɛ 'kukuu 'o nɩ, 'ke keii 'o le 'kukue.»

-Yusu, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ɔ di 'le lele 'nɩ di
(Makɩ 13.24-27; Luku 21.25-28)

²⁹ «=Sue'yeti a -gbɛ 'bɩ -hi, -ye 'yru ɔ ɔ -hɔkɔ 'hɛɛn, ɩ di 'nɩ jre, yahroyɔ di 'le yakɔ 'mu le 'nɩ ble, ɔ -tɔplɩ 'bii, -ɩ nɩ 'le yakɔ 'mu, ɩ di 'mu le -hɔn -ta. ³⁰ Tii -do a -gbɛ 'yri, nahuin di 'ye dɛ, 'ke 'le yakɔ 'mu, -ε nye =nu ɔ ɔ, -ε mɔ, 'mɔ -gbo, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le 'nɩ di. -Ye 'klɩ 'bii a daku, ɩ di le nu wɔkɩ, 'mɔ -gbo, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ɩ 'mu 'mu 'ye. 'N di 'le 'nɩ di, 'ke 'le 'na 'klɩ a kenɩtɩ 'kwɩi 'mu, ɔ, 'ke 'le 'na -tu a 'yi'buaale 'kwɩi 'mu. 'Bla 'nu 'le di, 'ke 'n di 'le 'nugbɩ -hɛyri nɩ. ³¹ -Njamɩ gblaka =nu, ɩ di po wun, 'mu Nyɩsua a leelenyu gbo tɛ, ɩ 'mu 'klɩ -gbo a =gei 'bii ye na, ɩ 'mu nahuin =nu le 'kukue, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin.»

Figietu a ɔ ɔ

(Makɩ 13.28-31; Luku 21.29-33)

³² «Ba 'ye ke tugbɛ =nu, ɩ figie daa. 'Ke 'o tugbɛ a -gbɛ 'yie 'mu, ɔ ɔ nɩ 'o. ε nɛ- mɔ, ti =nu ɔ ɔ 'yri εɛ 'o babɩ yrayri le =tuu, ɔ 'a hai 'bu =ga, -ye -a yie nɩ, -ε mɔ, -cii-ci-nyre 'muɛɛ yre. Ke'ε nɩ, ε di 'mu -ti, 'ke 'o 'na 'ledidie a -ta 'mu. ³³ -Tɔplɩ 'bii -gbo, -ɩ ɔ -tu 'n =tu wɛn, 'bu 'lu -wɔn mue, -ye ba ɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'na 'lediti 'muɛɛ yre. ε 'we =nɩ ye, 'ke 'n nɩ 'o 'maju 'yri. ³⁴ 'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, daku -gbo, ɩ 'deɛ bu 'ku, -tɔplɩ 'bii a -gbɛ, ɩ 'mu 'o nyre. ³⁵ Yakɔ ɔ -tutu 'hɛɛn, ɩ di gbo 'nɩ -wɛ, keɛ, 'na wintɛ, ε 'deɛ bɛ -wɛ gbo gbe.»

Ti -ɔ 'yri 'klɩ di -tado 'o 'mu -hɔn, -nyrɔwɔ a -gbɛ, ɔ -Yusu di 'le ya, Nyɩsuaa -do, ɔ -yio
(Makɩ 13.32-37; Luku 17.26-30,34-36)

³⁶ -Ye ke -Yusuu lele po, ɔ ɔ: «Ti =nu ɔ ɔ 'yri 'lele'ɔ ɔ -nyrɔwɔ di 'o nyre, ε 'de nahuon ɔ, -ɔ yi ti a -gbɛ. Mɔ, 'mɔ -gbo, ɔ ɔ Nyɩsua a 'Yu, 'n ɔ Nyɩsua a leelenyu 'hɛɛn, ɔ =de 'de 'o nɩ, ɔ yi -nyrɔwɔ a -gbɛ, 'bɛ 'de -a nɩ Bu Nyɩsuaa -do. ³⁷ Dɛ =nu, -εɛ la 'lu -wɔn mue, nahuon -gbo, ɔ ɔ Noe a ti 'yri, ε -do a -gbɛ, nɛ- di 'lu -wɔn mue, ti =nu ɔ ɔ 'yri 'mɔ -gbo, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di. ³⁸ Noe a ti 'yri, 'plɩ 'nie 'mu la 'o 'klɩ

mu -ha, nahuin la le 'nɩ 'mre, ɩ wɛn -tɔplɩ a die, ɩ wɛn ɔ a 'hɛɛ, ɩ wɛn a kukɩɛ, ɩ wɛn 'waa 'yuo 'blɩ 'mu le a puɛ. Nɛ- ɩ 'ble kwa -bleble, Noe 'ɔ pa la ke 'le 'a 'mu =nu 'kwɩi 'mu. ³⁹ ɩ 'nɩ -hie =le la dɛ =de 'lu -wɔn le, 'ε gbɛ -gbagba, 'nu gblaka 'u bi la =hɔn, 'a 'yiyinie 'ε gba la ɩ 'bii, 'ε 'lɩ la =nu le. Ke ε di -tado 'mu -ti, ti =nu ɔ ɔ 'yri 'mɔ -gbo, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di -tado 'le di. ⁴⁰ Nahuin 'hɔn, 'buɩ -kuan nu, 'ke 'le -cii -do ke, 'n di 'o -ha nahuon -do, 'mu =ɔ -ye gbo hie. ⁴¹ Nyruu 'hɔn, 'buɩ =gbla du, 'ke 'le -tɩtɩ -do wɩn, 'n di 'o -ha nahuon -do, 'mu =ɔ -ye gbo hie. ⁴² 'A -tu, ba nɩ 'o -preɛɛ 'mu, a nɩ nɩ 'le, -ε nue, -nyrɔwɔ, 'a nɩ Kukɔnyɔ di 'le ya, a 'dio yi. ⁴³ ε 'we =nɩ ye, kayukɔnyɔ 'bɩ yi wɛn 'tɩyruɩ a ti =nu ɔ ɔ 'yri 'yriɩnyɔ di wɛn 'le di, -ye ɔ di wɛn 'nɩ -pre, -ε die nu, 'yriɩnyɔ a -gbɛ, ɔ 'nɩ =han 'a kayu wa. ⁴⁴ Nɛ- ɔ -tu, 'a nɩ -gbɛ, ba -wɛ -wɔn, -ε nue, ti =nu, a 'nɩnɩ -hie 'lu -wɔn le, nɩ- 'mɔ -gbo, ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le ya.»

-Kuan -gbo, -Yusu hie 'a -naagbopu le, ɩ ble ye bu nuu
(Luku 12.42-48)

⁴⁵ -Tɛ -Yusu =tu -tu a -gbɛ, -ye ɔ po -talɩdu, ɔ ɔ: «Ba 'we =nɩ -kuannunyu =nu ye, 'a 'masɛ -wɛ 'le ɔ kuo =wɩ ye, ɔ, ɔ ɔ 'lu a le-hiele. Nahuondu a -gbɛ, 'a 'masɛ, 'bɩ 'dagba 'mu mu, ɔ ɔ di 'a kayu 'bii le hie, -ε die nu, dediti 'bɩ nyre 'o, ɔ 'mu 'a 'bie -kuannunyu 'ε nɩ -nyrɔwɔ 'waa dididɛ -nyi. ⁴⁶ 'A 'masɛ 'bɩ -hɔn 'dagba 'mu, 'bɩ ɔ 'o -kuan 'yie 'mu gbo, -ye -kuannunyu a -gbɛ, ɔ ɔ plɩ a bleɛɛ. ⁴⁷ 'Nu 'a mu 'nɩ le, 'a 'masɛ dio 'mu nuu 'a -tɔplɩ a 'yie=tunyu gblaka. ⁴⁸ Keɛ, -kuannunyu a -gbɛ, 'a 'klɩ 'bɩ nyre 'yi le, 'bɩ plɛ, 'a 'masɛ a 'ledidie, εɛ gbo 'nɩ -wɩn, ⁴⁹ 'bɩ -tua 'a 'bie -kuannunyu a bibie gbo, ɔ, 'bɩ 'a dɩɩ dididɛ ɔ ɔ 'hɛɛn wɩn -hie, ɔ ɔ ɔ 'nɩnyu 'hɛɛn, ⁵⁰ -ye 'a 'masɛ a -gbɛ, ɔ di 'le 'nɩ di, -nyrɔwɔ -ɔ 'mu -kuannunyu a -gbɛ, ɔ 'nɩnɩ dio 'o -preɛ, ɔ -haawɔ =nu, ɔ 'de yi. ⁵¹ 'Bɩ di 'klɛɛ 'le, -ye ɔ dio ye gba ti 'yakɩ, 'plɩ ɔ 'muo =sɩɛ =tue, -ε 'we =nɩ nahuin =nu ye, -ɩ 'lii 'hɔn naa. 'Ke ɔ di 'o =hien wee, ɔ, 'ke ɔ di -wɛ 'o yru poo.»

-Yusu po la 'yuo nyruyuoo -pu a -talɩdu

25 (-Ye ke -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ ɔ): «Ti =nu ɔ ɔ 'yri Nyɩsua di 'o nahuin win ke ɔ ɔ 'bii, dɛ, ε di ye 'we, ε nɛ- gbo: 'Yuo nyruyuoo -pu =de, nu- ɩ da 'blɩ'mupaale ke. -Tɛ 'ɔ ɔ -wɔn, -ye ɩ gba 'waa 'nyranapi, ɩ ɩ 'yru nyruyu =nu 'hɛɛn, ɔ ɔ 'blɩ 'mu mu pa, 'u mu 'a ɩ -pre wɔn. ² 'Ke 'le 'yuo nyruyuoo -pu a -gbɛ -hɛyri, ɩ =hun nɩ 'le, 'u ɩ ɩ =tɩ, ɩ =hun -ye 'u 'de =tɩ ɩ. ³ 'Yuo nyruyuoo =nu, -ɩ 'de =tɩ ɩ, -tɛ ɩ 'waa nɩ 'napi gba, ɩ 'de 'nyrayrɩɛ gba, -ε die nu, 'nyra 'bɩ -wɛ 'le, ɩ 'mu 'le 'a dɛ -ye po. ⁴ 'Waa dɛ =nu, -ε ɩ ɩ =tɩ, ɩ -mɛ -ye, -tɛ ɩ 'waa 'napi gba, -ye ɩ gba 'nyrayrɩɛ, -ε die nu, 'nyra 'bɩ -wɛ 'le, ɩ 'mu 'le 'a dɛ -ye po. ⁵ Keɛ 'klɛɛ, 'blɩ'mupanyɔ 'de 'le

di 'tata. Bɔ 'nɪnɪ di 'klɛɛ 'le, nɛ- nue, 'yuo nyruyuoo -pu a -gbɛ, 'waa 'yii 'u ye -wɔ, 'u bi ŋmla 'mu lɛ.

⁶ ʔɔ-heyri 'mu 'klɛɛ, -ye u 'wɔn -cici, nahuin 'u lɛ po: Ba 'ye kɛ, 'blɪ'mupanyɔɔ 'le 'nɪ di, ba di 'le, ba muo ye 'mu 'bɛ! ⁷ -Ye 'yuo nyruyuoo -pu a -gbɛ, u 'ba 'mu ye, 'u 'yaa 'waa 'napɪ 'lu lɛ. ⁸ -Ye 'yuo nyruyuoo =nu, -u 'de =tɔ kɔ, kɛ u 'yuo nyruyuoo =nu ye po, -u kɔ =tɔ, u kɔ: Ba -nyi -a mu 'a nɪ 'nyra a dɛ, -ɛ nue, -a nɪ 'napɪ, u -hua bɪ jre. ⁹ Kɛɛ -ye 'yuo nyruyuoo =nu, -u kɔ =tɔ, u kɔ: -A nɪ 'nyra, -a kɔ, kɔ 'de -huo, 'ke 'o -a 'bii -wɔn. Dɛ a kɔ ba nu, nɛ- kɔ, ba mu 'le 'nyraplonyu -wɔn, a 'mu 'a nɪ kɔnɔ -tɔ!

¹⁰ -Ye 'yuo nyruyuoo =nu, -u 'de =tɔ kɔ, u mu nɪ, 'u mu 'nyra -tɔ wɔn. 'Ke u -mrɛ 'le, 'blɪ'mupanyɔɔ 'kɔ di 'le, 'yuo nyruyuoo =hun =nu, -u -wɛ -wɔn, u kɔ =nɔ 'hɛɛn, 'u pa 'le 'blɪ'mupakayu gbo. -Tɛ u pa 'klɛɛ, -ye u po 'o 'maju nɪ. ¹¹ Ti gbi bɪ -hi, -ye 'yuo nyruyuoo =hun =nu, -u mu wɛn 'nyra -tɔ wɔn, u nyre 'o =o, 'u da 'blɪ'mupanyɔɔ, u kɔ: Nyɪbɛyu o, -ha -a mu 'maju ye! ¹² Kɛɛ -ye kɔ =tu -wɔn, kɔ kɔ: 'Nɪ 'a mu 'nɪ le, 'n 'de 'a mu yi.» ¹³ -Ye kɛ -Yusuu lele po, kɔ kɔ: «'A -tɪ, ba nɪ 'o -preelɛ 'mu, a nɪ ŋmɔ 'le, -ɛ nue, a 'de -nyrɔwɔn kɔ -haawɔ =nu 'hɛɛn yi, 'mɔ -gbo, -kɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le ya.»

-Yusu po la -kuannunyuu ta a -taludu
(Luku 19.11-27)

¹⁴ «Ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua di nahuin win ke kɔ 'bii, dɛ, ɛ di ye 'we, ɛ nɛ- -gbo: ɛ kɔ la nyɪbɛyu =de, kɔ-kɔ la 'dag-ba -petu 'mu mu, 'kɔ da 'a -kuannunyuu, 'kɔ hie =nu 'a 'wli lɛ, -ɛ die nu, u 'mui kuɛɛɛ 'yri hraa; ¹⁵ 'kɔ -nyi 'a ye-hɛ-nahuon 'wliblɛɛ =hun, 'a 'hɔn a kɔnɔ, 'kɔ -nyo 'wliblɛɛ 'hɔn, kɔ, 'a ta a kɔnɔ, 'kɔ -nyo 'wliblɛɛ -do. 'Wliblɛɛ -tie =nu, 'ɛ nɪ nahuon, kɔ -wɛ 'le -kuan a 'yriinuulɛ, nɛ- kɔ -nyi =kɔ. -Tɛ kɔ -wɔ -kɔn a yegblɛ=tutule -wɔn, -ye kɔ mu 'mu 'dagba. ¹⁶ Nahuon =nu, -kɔ 'ye 'wliblɛɛ =hun =nu, tii -do a ti 'yri, kɔ mu nɪ, 'kɔ hrɛɛ kuɛɛɛ 'yri, 'a kuɛɛɛ a -gbɛ, 'ɛ po 'o =kɔ 'wliblɛɛ =hun -ye. ¹⁷ Nahuon =nu, -kɔ 'ye 'wliblɛɛ 'hɔn, kuɛɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- kɔ hra, 'ɛ po -wɛ 'o =kɔ 'wliblɛɛ 'hɔn -ye. ¹⁸ Kɛɛ, nahuon =nu, -kɔ 'ye 'wliblɛɛ -do, kɔ -mɛ -ye, kɔ mu nɪ, 'kɔ 'blu -tutu, 'kɔ -hlii 'le 'a 'mase a 'wliblɔ a -gbɛ 'le.

¹⁹ -Tɛ ɛ -wɛn gbo, -ye 'waa 'mase di 'le =le, 'kɔ da 'a -kuannunyuu, -ɛ die nu, -tɛ u nu 'a 'wli a kuɛɛɛ a 'yrihraalɛ, kɔ 'mue 'ye. ²⁰ -Ye nahuon =nu, -kɔ 'ye o 'wliblɛɛ =hun, kɔ 'yɪya 'o =kɔ ye gbo, kɔ kɔ: 'Na 'mase o, -n -nyi o 'mu 'wliblɛɛ =hun. 'Ye kɛ, 'n hrɛɛ 'yri kuɛɛɛ, 'ɛ po 'o 'wliblɛɛ =hun -ye. ɛ nɛ- -gbo. ²¹ -Ye 'a 'mase kɔ: ɛ nu -tɛɛ. -Mɔ kɔ =hapu-kuannunyuu nɪ. Nahuon -wɛ 'le kɔ kuo -mu =wɪlɔ ye nɪ. -Tɔplɪ -gbo, -l 'de -huo, 'n -nyi -mu, -n nui 'yri -kuan -tɛɛ. 'A -tɪ, 'n di -mu -nyi -tɔplɪ -huohui, =mui -kuan 'yri nuu. Di 'le, -n kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu lɛ 'mre. ²² -Ye nahuon =nu, -kɔ 'ye o 'wliblɛɛ 'hɔn, kɔ 'yɪya 'o =kɔ ye gbo, kɔ kɔ: 'Na 'mase o, -n -nyi o 'mu 'wliblɛɛ 'hɔn. 'Ye kɛ, 'n hrɛɛ 'yri kuɛɛɛ, 'ɛ po 'o 'wliblɛɛ 'hɔn -ye. ɛ nɛ- -gbo. ²³ -Ye 'a 'mase kɔ: ɛ nu -tɛɛ. -Mɔ kɔ =hapu-kuan-

nunyuu nɪ. Nahuon -wɛ 'le kɔ kuo -mu =wɪlɔ ye nɪ. -Tɔplɪ -gbo, -l 'de -huo, 'n -nyi -mu, -n nui 'yri -kuan -tɛɛ. 'A -tɪ, 'n di -mu -nyi -tɔplɪ -huohui, =mui -kuan 'yri nuu. Di 'le, -n kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu lɛ 'mre. ²⁴ -Ye nahuon -gbo, -kɔ 'ye o 'wliblɔ -do, kɔ 'yɪya -wɛ 'o =kɔ ye gbo, kɔ kɔ: 'Na 'mase o, 'n yie nɪ, -ɛ kɔ, -na ŋmli 'yakla nɪ. 'Dɪdɔ-tɔplɪ =nu, -n 'de 'dɔ, nɪ -n plɛ -bo 'ɛɛ. ²⁵ 'N pɪ o huannu. Nɛ-nue, 'nɪ 'blu o -tutu, 'nɪ -hlii o 'le -na 'wliblɔ. 'Ye kɛ, -na 'wliblɔ a -gbɛ, kɔ -gbo. ²⁶ -Ye 'a 'mase =tuo -wɔn, kɔ kɔ: -Kuannunyuu =nu, -kɔ kɔ 'klɔ nyre 'yi lɛ, kɔ, -kɔ hlɛkɛ, kɔ- -n 'ya 'mu. -N yie nɪ, -ɛ kɔ, 'dɪdɔ-tɔplɪ =nu, 'n 'de 'dɔ, nɪ -n plɛ =bo 'ɛɛ. ²⁷ 'A -tɪ, -n kɔ -bo po wɛn 'le 'na 'wliblɔ -baku 'mu, -ɛ die nu, 'ledidie -gbo, 'n di 'le, 'mu wɛn 'le 'na 'wliblɔ =nu 'le -ha, ɛ kɔ dɛ -gbo 'hɛɛn, -ɛ di wɛn 'o =kɔ 'lu 'mu bi. ²⁸ -Ye 'mase a -gbɛ, kɔ le 'a nahuin -ye, kɔ kɔ: Ba -ha =kɔ 'wliblɔ a -gbɛ kwa, ba -nyo nahuon =nu, -kɔ kɔ 'wliblɛɛ -pu. ²⁹ ɛ kɔ -tɛɛ, 'ɛ nɪ nahuon, -kɔ kɔ -tɔplɪ -huohui, u di lele =kɔ -nyi -tɔplɪ -ye, -ɛ die nu, 'a -tɔplɪ =nu, kɔ kɔ, u 'mu -huo, u 'mu =kɔ wɔn -hi. Kɛɛ, nahuon =nu, -kɔ kɔ -tɔplɪ 'de -huo, u di =kɔ kwa 'nɪ -ha. ³⁰ -Kuannunyuu -gbo, -kɔ 'de dɛ =de a nule yi, ba puo 'le -patu 'mu, 'ke 'le gbɪg-bɪyɪrɪ -heyri. 'Ke kɔ di 'o =hien wee, kɔ, 'ke kɔ di -wɛ 'o yru poo.»

-Yusu, -kɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, kɔ di nahuin 'bii lɛ poo -bati, 'plu 'klɔ 'mu 'o 'mu -hɔn

³¹ (Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, kɔ kɔ: «Ti -kɔ ti 'yri 'mɔ -gbo, -kɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di, 'n di bodɔ ye 'we. 'N kɔ Nyɪsua a lɛleenyu 'hɛɛn, -a di 'le di. 'Ke 'n di 'o 'na bodɔgbata ke gbo nɪ. ³² Daku a pɛpɛ, -u nɪ kɔ -tutu ke, u di lɛ 'nɪ 'kukue, 'ke 'o 'mu ye, 'plu 'mu 'yi 'mu lɛ -hɪhɪa, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ blablɔ'yie=tunyuu nu, kɔ blablɔ kɔ wɪlɔ 'hɛɛn 'yi 'mu lɛ -hɪhɪa. ³³ ɛ 'we =kɔ ye, nahuin -gbo, -u la Nyɪsua a -huhua-tɔplɪ nu, 'ke 'n diu 'le 'na diidɛpɪa ke -hie, kɔ, nahuin -gbo, -u 'nɪnɪ nu la Nyɪsua a -huhua-tɔplɪ, 'ke 'n diu 'le 'na kamrapɪa ke -hie. ³⁴ 'Plu 'mɔ -gbo, -kɔ kɔ bodɔ, kɛ 'n di nahuin -gbo ye po, -u nɪ kɔ 'na diidɛpɪa ke: Ba di 'le, 'a mu =nu, 'na Bu Nyɪsua nu =hapudɛ 'mu, ba kɔ Nyɪsua a 'klɔ yrayru =nu, kɔ po la lɛ, kɔ di la 'a mu -nyi, ti =nu -kɔ 'yri kɔ nu la 'klɔ. ³⁵ -ɛ nue, -tɛ kanuu la 'mu nu, a -nyi 'mu dididɛ; kɔ, -tɛ 'nie'natuu la 'mu nu, a -nyi 'mu 'nɪnɪnie; kɔ, -tɛ 'n 'ya la 'dagbatayu 'mu, a paa la 'mu gbo kayu; ³⁶ kɔ, -tɛ 'n 'de la 'huɪn'mupuedɛ kɔ, a -nyi la 'mu 'huɪn'mupuedɛ; kɔ, -tɛ 'n kɔ la 'huɪn a hinhren, a pɪa la 'mu nɪ; kɔ, -tɛ 'n nɪ la =jɪ 'mu, a di la 'mu ye -mrɛ wɔn. ³⁷ -Ye nahuin a -gbɛ, -u la Nyɪsua a -huhua-tɔplɪ nu, kɛ u di 'mu ye po: Kukɔnyɔ, ti tio- kɔ 'yri -a 'ye -mu, kanu 'u la -mu nu, =a -nyi la -mu dididɛ 'le; kɔ, 'nie'natu 'u la -mu nu, =a -nyi la -mu 'nɪnɪnie 'le? ³⁸ Ti tio- kɔ 'yri -n 'ya la 'dagbatayu 'mu, =a paa la -mu kayu gbo 'le? Ti tio- kɔ 'yri, -n 'de la 'huɪn'mupuedɛ kɔ, =a -nyi la -mu 'huɪn'mupuedɛ 'le? ³⁹ Ti tio- kɔ 'yri -a

'ye -mu, -na 'huɩn 'u la hren, kɔ, =nɩ nɩ la 'le =jɩ 'mu, =a di la -mu ye -mrɛ wɔn 'le? 40 -Ye 'mɔ bodɔ, kɛ 'n di =nu ye po: 'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'ɛ nɩ ti, 'ba nu la =hapudɛ =nu 'na -dɩayu -ye =nu 'yi =hlɔn lɛ, -ɔ 'de 'mini kɔ, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'mɔ nɩ, a nue la 'yi =hlɔn lɛ.

41 'Bɛ -hi, -ye 'mɔ bodɔ, 'n di nahuin =nu 'nɩ le, -u nɩ nɔ 'na kamrapɩ ke: Ba hren 'mu -wɔn, 'a mu =nu, Nyɩsua po 'jɔ -wɔn. Ba mu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɩnɩ jre gbe. Na a -gbɛ, Nyɩsua -wɔ -wɔn, 'ke 'o 'kuo -huɩn a nyɩgblaka, kɔ 'a 'mu-hɛnyu 'hɛɛn -wɔn. 42 -ɛ nue, -tɛ kanuu la 'mu nu, a 'de la 'mu dididɛ -nyi; kɔ, -tɛ 'nɩ natuu la 'mu nu, a 'de la 'mu 'nɩnɩnie -nyi; 43 kɔ, -tɛ 'n 'ya la 'dagbatayu 'mu, a 'de la 'mu kayu gbo paa; kɔ, -tɛ 'n 'de la 'huɩn'mupuedɛ kɔ, a 'de la 'mu 'huɩn'mupuedɛ -nyi, kɔ, -tɛ 'na 'huɩn la hren, kɔ, -tɛ 'n nɩ la 'le =jɩ 'mu, a 'de la 'mu ye di -mrɛ. 44 -Ye kɛ nahuin a -gbɛ, u di 'mu ye po: Kukɔnyɔ, ti tio- kɔ 'yri -a 'ye la -mu, kanu 'uu la -mu nu, kɔ, 'nɩnatu 'uu la -mu nu, =nɩ 'ya la 'dagbatayu 'mu, kɔ, =nɩ 'de la 'huɩn'mupuedɛ kɔ, -na 'huɩn 'u la hren, kɔ, =nɩ nɩ la 'le =jɩ 'mu, 'plɩ =a 'de la -mu ke dii 'le? 45 -Ye 'mɔ bodɔ, kɛ 'n di =nu ye po: 'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'ɛ nɩ ti, 'ba 'de la =hapudɛ =nu 'na -dɩayu -ye =nu 'yi =hlɔn lɛ nu, -ɔ 'de 'mini kɔ, ɛ 'we =nɔ ye, 'mɔ nɩ, a 'die la 'yi =hlɔn lɛ nu. 46 -Tɔplɩ a -gbɛ a -tɩ, Nyɩsua diu 'le gba -tɛgbi -ye, -tɛ u diu 'le =sue =tue, -ɛ 'nɩnɩ di 'le -wɛ gbe. Kɛɛ, nahuin =nu, -uu la Nyɩsua a -huhua-tɔplɩ nu, nu- di 'le 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu pa, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le.»

-Tɛ -Juukue a nyɩgblakɩ, uu -hua bu 'la la -Yusu
(Makɩ 14.1-2; Luku 22.1-2; Saan 11.45-53)

26 -Tɛ -Yusu -wɔ -tɔplɩ 'bii =nu a tɔkɛ -wɔn, -ye kɛ kɔ 'a -naagbopu ye po, kɔ kɔ: 2 «A yie nɩ, -ɛ mɔ, ɛ hie 'le -nyɩwɩwɩ 'hɔn, -a nɩ lɛ'mimre, uu Pakɩ daa, ɛ 'mu 'o nyre. 'Kee nɩ, u di 'mɔ -gbo, -ɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon 'na yraanyu kwa po, -ɛ die nu, u 'mu 'o 'mu tu 'yie 'mu kɔ, u 'mu 'mu 'la.»

3 Tii -do a -gbɛ 'yri, 'kee nɩ, Nyɩsua a -cɔhlunpinyu gblakɩ, kɔ -Juukue a ye'munaanyu, u 'kukue lɛ, 'ke 'le -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka a -tɛ. Nahuon a -gbɛ a 'du mɔ Kaifu; 4 u 'bii, 'u -yri, 'ke bu nu gblagblu, bu klɩ -Yusu, -ɛ die nu, u 'muo 'la. 5 Kɛ uu po, u kɔ: «'Bɩa =ba nyo klɩ, -a 'nɩ nue 'le lɛ'mimre a ti 'yri, -ɛ die nu, nahuin 'nɩ =han -a mu -wɔn di -wɔn.»

-Tɛ nyrugba =de 'wlaa la 'o -Yusu -dawinni 'lu, 'ke 'o 'a 'munuɛɛ -wɔn
(Makɩ 14.3-9; Saan 12.1-8)

6 Ti a -gbɛ 'yri, 'ke -Yusu nɩ 'le Betanidɔ 'mu, kɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn. 'Ke u nɩ 'le Simɔ a -tɛ. Simɔ a -gbɛ, -tɔplɩ -jɔhuɩn nuo la. 7 Buu 'klɛɛ dɛ di, -ye nyrugba =de, nɔ- pa kayu gbo, kɔ 'ble -dawinniyrɛ kwa. -Dawinni a -gbɛ, u kɔ 'a 'yriɛ 'hɛɛn, u po =die 'dɔ. -Tɛ kɔ pa 'klɛɛ, -ye kɔ 'yɩya 'o -Yusu 'mu gbo 'huɩn, kɔ 'wlaa 'o -Yusu -dawinni a

-gbɛ 'lu. 8 -Tɛ -Yusu a -naagbopu 'ye dɛ a -gbɛ, -ye u bi 'mu lɛ yru, u kɔ: «Dɛ- kɔ -dawinni a -gbɛ a 'muleɩcɩrale 'le? 9 'Bu pli wen, u di wen 'ye 'wliye 'dɔ, u 'mue wen =suɛnyu -nyi.»

10 -Tɛ -Yusu 'ye, -ɛ mɔ, u bi 'mu lɛ yru, -ye kɔ kɔ: «Ba -huɩ mɛ lɛ, ba 'kee 'a 'nyre=hɩnhɩɛn! Dɛ -gbo, kɔ nu, 'ke 'o 'mu -wɔn, ɛ mɔ 'yilɛnɔdɛ'ɛ nɩ. 11 Ba kɔ 'a yiyie, =suɛnyu 'klɛ die kɔ 'a mu -gbahlɔn nɩ, a 'mu =hapudɛ 'mu nu. Kɛɛ, 'mɛ -ye, ti 'n di kɔ 'a mu -gbahlɔn -hi, u 'de 'klɛɛ lele -huo. 12 Dɛ =nu, nyrugba -gbo, kɔ nu, nɛ- mɔ: kɔ 'wlaa 'na -plahɩn klɛ -dawinni -dodo, 'ke 'o 'na -plahɩn a -gbɛ a 'o-hɩhɩa a -ta 'mu. 13 'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'ɛ nɩ -tɛgbi, u di 'o Nyɩsua a =haputitie 'o poo, kɛ kɔ -tutu ke, =hapudɛ -gbo, nyrugba -gbo, kɔ nu, u di 'a -tɩ -wɔn lɛ 'nɩ na, -ɛ die nu, u 'nɩ =han nahuin -wɔn -hri.» Kɛ -Yusu po.

Judɩa, kɔ -hua kɔ po la -Yusu -Juukue a ye'munaanyu kwa
(Makɩ 14.10-11; Luku 22.3-6)

14 -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopuyu -ye, 'ke 'le 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -gbahlɔn, -ɔ kɔ 'du mɔ Judɩa Yisikalio, nɔ- mu 'le Nyɩsua a -cɔhlunpinyu gblakɩ -wɔn, 15 -ye kɔ kɔ: «'Bɩa 'nɩ po 'a mu -Yusu kwa, dɛ tio- a di 'mu -nyi 'le?» 'u -nyi =nɔ 'wliyɔ a (30) -wlu =tu 'o -pu. ('Wliye a -gbɛ, ɛ -huo 'dɔ.) 16 Kue 'o ti a -gbɛ 'yri gbo, Judɩa, kɔ lɛ =mɔ =hapu=tɔ, -tɛ kɔ di nu, kɔ 'mu =nu -Yusu kwa po.

-Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u di la Pakɩ a dididɛ
(Makɩ 14.12-21; Luku 22.7-14,21-23; Saan 13.21-30)

17 Lɛ'mimre =nu, -ɛ mɔ Pakɩ, 'a ye-hɛ-nyɩwɩwɩ 'mu, 'ke uu 'o 'flɔndu =nu dii, -ɔ kɔ -wɔn u 'nɩnɩ po 'le 'yaadɛ. -Tɛ -nyɩwɩwɩ a -gbɛ, kɔ nyre 'o, -ye -Yusu a -naagbopu mu 'o -Yusu 'huɩn 'mu nɩ, 'u =gbɔ wɔn, u kɔ: «-Be' -nɩ -hua -ba pii 'klɛɛ Pakɩ a dididɛ ye 'le?» 18 -Ye kɔ =tu -wɔn, kɔ kɔ: «Ba mu 'le Jrusɛdɩ 'mu, 'ke 'le nahuon =nu -wɔn, -ɔ kɔ -tɩ 'n =tu 'a mu ye, ba lo, -ɛ mɔ: -A nɩ kɔnɔ kɔ 'nɩ, 'a ti =nu, Nyɩsua wa 'du, u nyre 'o =o. Kɛ kɔ -mu -wɔn, kɛ'ɛ nɩ, kɔ di kɔ Pakɩ a dididɛ dii, kɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn,» 19 'a -naagbopu 'u nu dɛ =nu, -Yusu le =nu, 'u pi Pakɩ a dididɛ a -gbɛ. -Tɛ u -wɔ 'a pipie -wɔn, -ye u -mɛ dɛ.

20 -Tɛ 'yru -wɛ 'le yakɔ 'mu lɛ, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu 'hɛɛn, u nyre 'le kayu =nu gbo nɩ, -u kɔ gbo u di 'le Pakɩ a dididɛ dii, 'u nɩ gblɛ, 'u -tua dɛ a didie gbo. 21 Buu 'klɛɛ dɛ di, -ye -Yusu kɔ: «'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, nahuon nɩ kɔ 'a mu -heyri. Nɔ- di 'mu 'na yraanyu kwa po, -uu 'na 'lɩla lɛ =mɔ.» 22 Bu 'wɔn -tɩ =nu, -Yusu =tu, -ye 'waa =wɩ 'muɛ gbo, 'uu -dodo po, 'uu -Yusu wɔn lɛ =gba: «Kukɔnyɔ o, =be 'mɔ nɩ?» 23 -Ye -Yusu =tu -wɔn, kɔ kɔ: «'Ke 'le 'a mu -heyri, 'ke nahuon nɩ 'le, -ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn -'nyra 'le dɛdihuoo -do wɔn dabu. Nɔ-kɔ nɩ, -ɔ die nu. 24 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ kɔ -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'ku, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ u

nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, kee, 'jru 'ke 'o nahuon =nu -wahn, -c di 'mu 'na yraanyu a -gbe kwa po. E kahn 'o le, 'ke u nu kahn 'le wen nahuon a -gbe.»

²⁵ -Ye Judta =nu, -c di -Yusu 'a yraanyu kwa po, c =gbo -we wahn, c kahn: «Tachahn o, =be kahn nu?» -Ye -Yusu kahn: «Iin, -kahn nu.»

Kukonyo -Yusu a 'lele'kankidide

(Makt 14.22-26; Luku 22.15-20; 1 Koletkuu 11.23-25)

²⁶ Bu 'kue nu 'o dedihuo ke, -ye -Yusu 'ba 'mu 'fahn, 'c -nyi Nylsua 'wio, 'plu 'c 'kahn =tahn le, 'c -nyo 'a -naagbopu, c kahn: «Ba 'kahn 'mu, ba dio. Nahn -kahn 'na 'hahn.» ²⁷ -Ye 'c 'ba lele 'mu -wiin-gaahn, 'c -nyi Nylsua 'wio, 'c -nyo =nu, c kahn: «A 'bii, ba 'na. ²⁸ Nu -kahn 'na dahn. Nahn -n di gbo 'wla, 'ke 'o nahuin 'plahn a -ta 'mu, Nylsua 'muo nu, c 'mu 'yru yrayru =tue, c kahn -tunahuin 'hehn, -e die nu, c 'mu 'waa de 'kuku 'wuwla. ²⁹ Nu 'a mu 'nu le, kue 'kleh mah gbo, 'n 'deh =bo 'na 'kleh lele kahn -gbo, e 'mue gba -gbagba, -nyahn =nu, c 'mu 'o nyre, -c kahn 'kwli 'mu 'n di 'o lele kahn yrayru -ye =nu 'naa, 'n kahn 'a mu 'hehn, 'ke 'le 'na Bu Nylsua a 'kahn yrayru 'kwli 'mu.»

³⁰ De a -gbe, -te e -hi, -ye u bre -wla, 'plu 'u 'ba ye 'mu, 'u =tu 'dahn 'mu, 'u 'le dugba =nu 'lu mu, -te ti nu 'le, u olifie daa.

-Te -Yusu le la Piell, -e mah, Piell a -gbe, c di 'nu =tu, 'ke c 'dio yi

(Makt 14.27-31; Luku 22.31-34; Saan 13.36-38)

³¹ -Te u nyre 'le, -ye ke -Yusu 'a -naagbopu ye po, c kahn: «Tayruahn -gbo 'kwli 'mu, ti di 'o 'nu nyre, a 'mu 'mu 'hahn 'mu le -gbe, -e 'we =kahn ye, -te u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -e kahn: Nylsua kahn 'nu: 'N di 'blakonyo 'nu 'la, blahn a =ju 'mu le -gbe.» ³² -Ye ke -Yusu nyu lele ye po, c kahn: «'Bla 'nu 'ku, 'nu 'hru lele 'kahn, 'ke 'n di 'le Galileblugba 'mu mu, 'mu 'le 'a mu -pree.» ³³ -Ye Piell wun 'nu po, c kahn: «=Betu u 'bii bu hie 'o -mu gbo, 'na -gbe, 'n 'die 'le -we =bo hie 'o -mu gbo gbe.» ³⁴ -Ye -Yusu kahn: «'Nu -mu 'nu le -te: 'Tayruahn -do -gbo 'kwli 'mu, 'plu hape 'mu -nyre mu da, -n di nu 'na -wahn-gaahn ta, -e kahn, -n 'de 'mu yi.» ³⁵ -Ye Piell =tuo -wahn, c kahn: «'Uahn, =betu =bo di 'ku, 'n kahn -mu 'hehn, 'n 'die 'le -we =bo =tui, -e kahn, 'n 'de -mu yi.» -Ye -naagbopu 'bii, -tu -do =nu, Piell =tu, nu -u =tu -we.

-Te -Yusu da la Nylsua, 'ke 'le 'didoti a -ci =nu ke, u Gesumant daa

(Makt 14.32-42; Luku 22.39-46)

³⁶ -Te de a -gbe, e -hi, -ye -Yusu kahn 'a -naagbopu 'hehn, u nyre 'le 'didoti a -ci =nu ke nu, u Gesumant daa. -Ye ke kahn 'kleh =nu ye po, c kahn: «Ba nu mah gbo, =bo mu 'le ye 'mu, 'mu 'le Nylsua -wahn 'pree.» ³⁷ -Te kahn 'kleh mu, -ye Piell kahn Sebede a 'yuo Saku kahn Saan 'hehn, nu -c da, c kahn =nu 'hehn 'u mu. -Ye tii -do a ti 'yri, 'a =wlu 'mue gbo,

huannu 'u nyo nu 'dahn. ³⁸ -Ye ke kahn =nu ye po: «'Na =wlu 'mue gbo 'dahn. 'Na =wlu a gbo'mumue a -gbe, ee -hua be 'la 'mu. A kahn 'mu 'hehn, -ba nu mah gbo, a nu gmo 'le,»

³⁹ 'c hren =nu -wahn de ghi, 'c bla kwli gbo, 'c kahn 'lu gbo, kahn Nylsua le 'bati, c kahn: «'Na Bu o, 'bla 'be -we 'le, nue, 'ke =sue -gbo, 'n kahn =bo 'ye, be hren 'mu -wahn. Kee, e 'de de -gbo, 'nu -hua, kee, de =nu, -nu -hua, ne -be 'ya.»

⁴⁰ Kahn nu le 'pupre, -ye c =hahn -wahn, 'c mu 'o 'a -naagbopu ta =nu 'hahn 'mu, 'c yu 'o gmla a gmoole 'mu gbo. -Ye ke kahn Piell ye po: «=Be a 'die 'le -we ba nu -hahn -do, a kahn 'mu 'hehn, 'ke ba 'de gmo? ⁴¹ A nu gmo 'le, kee, ba da Nylsua, -e die nu, de 'be nyre 'o, 'be 'a mu 'mu le =tahn, 'ke ba -haa Nylsua a -tu le, a 'nu =hahn 'a -tu le -haa. 'N yie nu, -e kahn, 'a nu =wlu nye 'nu -hua 'dahn, 'ke a nu gmo 'le, a 'mu Nylsua da, kee, 'bla 'nahn -he 'a mu 'mu, a 'de 'kahn kahn, 'ke ba nu de a -gbe.» ⁴² Kahn po 'kleh le, -ye c hren lele =nu -wahn, -do 'hahn a kahn, kahn lele Nylsua le 'bati, c kahn: «'Na Bu o, 'bla 'be 'die 'le -we, 'ke =sue -gbo, 'n kahn =bo 'ye wen, be hren 'mu -wahn, -ye de -gbo, -nu -hua, ne -be 'ya.» ⁴³ -Te c -we lele -wahn, -ye 'ke c mu 'o lele =nu 'hahn 'mu, 'c yu 'o lele gmlangmoole 'mu gbo, -e nue, u 'die 'le -we, bu po 'yii le. ⁴⁴ -Ye c hren lele =nu -wahn, kahn Nylsua le 'bati, gbo a ta a kahn, 'ke 'le wiin -do =nu 'kwli 'mu, c po wen. ⁴⁵ -Ye c =hahn lele -wahn, 'c mu 'o 'a -naagbopu 'hahn 'mu, c kahn: «=Be aa lele 'nu gmo, 'aa 'le ke le -ha? Ba 'ye ke, ti 'mue ye, 'ke bu po 'mu de'kukunonyu kwa, 'kahn -gbo, -c kahn -tunahuin 'bii a Nahuon. ⁴⁶ Ba 'ba ye 'mu, -a 'mu mu, -e nue, nahuon =nu, -c di 'mu 'na yraanyu kwa po, kahn 'le 'nu di.»

-Te -Juuku a ye'munaanyu klu la -Yusu

(Makt 14.43-50; Luku 22.47-53; Saan 18.3-12)

⁴⁷ Win nu 'le -Yusu wahn, -ye Judta, -c kahn -Yusu a -naagbopu -pu =tu 'o 'hahn a nahuon -ye, c nyre 'o =o, c kahn nahuin 'plahn 'hehn. Nahuin a -gbe, u 'ble kwa le ta-wahnplie kahn ti 'hehn. Nylsua a -cahlunpinyu gblaki, kahn -Juuku a ye'munaanyu -ye 'hehn, nu -le nahuin a -gbe, 'ke bu mu -Yusu klu. ⁴⁸ Judta, -c di =nu -Yusu kwa po, 'plu c kahn =nu 'hehn, u 'mu 'hru wahn mu bi, ke c po =nu ye: «Nahuon =nu, 'n di 'mu 'wlee, 'ke 'o 'a 'wio a gbopupue -wahn, kahn -ba klu, c 'nu =hahn 'a mu kwa =ta.» ⁴⁹ -Te u nyre 'kleh 'o, -ye Judta a -gbe, c 'ylyo 'o -Yusu 'mu gbo 'hahn, c kahn: «Tachahn o, 'n ye -mu ke,» 'c 'wahn 'mu. ⁵⁰ -Ye -Yusu kahn: «'Me o, de -gbo, -n di nu wahn, nue, =nu -wahn 'le gbo.» -Ye tii -do a ti 'yri, nahuin =nu, Judta gba, u 'ylyo 'o -Yusu 'mu gbo 'hahn, 'u klo. ⁵¹ Nylsua a -cahlunpinyu a nygblaka a -kuannonyu -ye, kahn -nu -we 'o -tuo ke. -Ye -Yusu a -naagbopu -ye, -c nu 'o =kahn 'hahn 'mu, kahn -ha 'le 'a 'plie kahn wahn, 'c 'be -kuannonyu a -gbe nua 'lu. ⁵² -Ye ke -Yusu =kahn ye po, c kahn: «Po 'le -na 'plie kahn wahn, -e nue, nahuin 'bii =nu, -u 'plie nu, -u -wahn, nahuin -ye di -we nu 'plie, u 'mu 'la. ⁵³ -N 'die yi, -e kahn, 'n -we 'le =bo le wen 'na Bu nu, 'ke kahn -he wen 'mu 'mu, -ye c di wen 'mu ye ya 'a leeenyu a 'milowu a 'milowu, -e

die nu, u 'mu wen 'mu ke dii. ⁵⁴ Kεε, 'bla 'be ni wen le 'mu, -ye de =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacruntε 'kwli 'mu, -ε k- bε mue la 'lu -wɔn, de a -gbε, ε 'deε be mue wen 'lu -wɔn.»

⁵⁵ -Ye ke -Yusuu nahuin =nu ye po, -u dio kl wɔn, ɔ kɔ: «Ta-wɔnpliei kɔ ti 'hεen, nɔ- a nu, 'a di 'mu kl wɔn, -tε uu nu, 'uɔ -balunyo kl. Kεε, 'ε ni ti, 'n ni o gbo, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'nu o nahuin kɔ, kεε, 'a 'de o 'mu a klee. ⁵⁶ Kεε, -tɔplɔ 'bii -gbo, ɪ mue -wɔn 'lu, -ε die nu, -tɪ =nu, Nylsua a win-wɔn-henyu, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacruntε 'kwli 'mu, ɪ 'mu nue.» -Tε -Yusu po 'klεε le, -ye 'a -naagbopu 'bii, u -gbε =nɔ 'mu le 'huɔn, 'u 'gba ci le.

-Tε -Juukue a ye'munaanyu po la -Yusu -bati le
(Makl 14.53-65; Luku 22.54-55,63-71; Saan 18.13-14,19-24)

⁵⁷ 'Plu de a -gbε, ε 'mu mu -hi, -ye nahuin =nu, -u kl -Yusu, u gbo ni, 'ke 'le Nylsua a -cɔhlunpinyu a nyigblaka a kayu gbo. Nahuon a -gbε a 'du mɔ Kaifu. 'Ke 'le kayu a -gbε gbo, 'ke Nylsua a teteitɔkɔnyu, kɔ 'blugba a ye'munaanyu 'hεen, u 'kukue 'le le, 'ke 'o -gboligbo a -ta 'mu. ⁵⁸ Pielɔ -mε -ye, kɔ -Yusu -wɔn kuε, 'ke 'le -wɔnhinhrenkɔ 'kwli 'mu, 'u nyre 'le -cɔhlunpinyu a nyigblaka a -yaa 'mu, 'k pa -wε 'le. Nylsua a 'kagblaka a 'yie=tunyu ni -wε 'le. Nu- kɔ -heyri Pielɔ ni 'le gbo, -ε die nu, ɔ 'mue 'ye, -tε -tɪ a -gbε, ɪ di 'le-wuwε nu.

⁵⁹ 'Ke 'le kayu gbo, -cɔhlunpinyu gblakɔ kɔ -gboligbo a nahuin 'bii 'hεen, u nye le 'nɪ =mɔ, 'ke bu yeε -Yusu -tɪ, mɔ =betɪ be 'ya hɪ 'mu, -ε die nu, u 'muo 'la, ⁶⁰ kεε, u 'de 'le =nɔ kɪkadε =de 'mu 'yee, =betɪ -hεhɪpu 'plɔplɔ bu di 'le, bu 'ma =nɔ hɪ 'lu gbo. Nε- u nu -nunu, nahuii 'hɔn 'u =plu 'o, ⁶¹ u kɔ: «Nahuon -gbo, kε ɔ po o, ɔ -wε 'le bɔ 'wla Nylsua a 'kagblaka ni, 'plu kɔ pu lele ni, 'ke 'le -nyrɔwɔl ta 'kwli 'mu.» ⁶² -Ye -cɔhlunpinyu a nyigblaka 'ba 'mu ye, 'k =gba -Yusu wɔn, ɔ kɔ: «=Be -tɪ 'bii -gbo, nahuin -gbo, uu -mu yeε, -n 'de -tɪ =de kɔ, -bo di -wɔn =tu?» ⁶³ Kεε -ye -Yusu 'de =nɔ -tɪ =de klε -hɪhɪa. -Ye -cɔhlunpinyu a nyigblaka =gbo lele wɔn, ɔ kɔ: «'N nye 'nɪ -hua, 'ke -bo 'sue ke, 'ke 'le 'Kɪbhienylsua a 'du 'kwli 'mu, 'bla =nɪ 'ya Waanyu =nu 'mu, Nylsua po la le, ɔ di la 'le ya, kɔ, 'bla =nɪ 'ya -wε Nylsua a 'Yu 'mu.» ⁶⁴ -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ kɔ: «'Iin, 'mɔ nɪ. 'Nu 'a mu 'nɪ le, kuε 'klεε mɔ gbo, a di 'mu 'nɪ 'ye, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'o 'Kɪkenunylsua a diidepa ke gbo ni, 'mu 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le 'nugbɪ -heyri.» ⁶⁵ -Tε -Yusu po 'klεε le, -ye -cɔhlunpinyu a nyigblaka cɪcra 'a -gbε a wlawɔ le, -ε nue, kɔ po yru 'dɔ, ɔ kɔ: «'J -haa Nylsua a -tɪ le. -A 'nɪ =mɔ 'le 'klεε lele -hεhɪnyu =de le. 'A nɪ -gbε, a 'wɔn -tɪ -gbo, ɔ =tu nɪ. 'A wɔn nɪ, -tε ɔ nu Nylsua a -tɪ a le-haale. ⁶⁶ -Be' aa 'klεε po 'le?» -Ye u =tuo -wɔn, u kɔ: «'E mɔ -tεε, ɔ -haa Nylsua a -tɪ le. 'A -tɪ, ɔ nɪ 'mu 'kukue.» ⁶⁷ -Ye u -tua 'a hɔn a 'hinhren gbo, 'ke 'o 'a yigbakla ye, kɔ, 'u nyo ŋmli bii, =u -ye 'u nyo 'le 'ŋmɪ nu 'mu le po, ⁶⁸ u kɔ: «-Mɔ =nu, -ɔ mɔ Waanyu, -mɔ mɔ win-

wɔn-henyu. 'A -tɪ, le -a mu, nahuon tio- =tu -mu de 'le?»

-Tε Pielɔ po la le, ɔ 'de -Yusu yi

(Makl 14.66-72; Luku 22.56-62; Saan 18.15-18,25-27)

⁶⁹ -Tε -tɔplɔ a -gbε, u 'lu -wɔn mue, -ye 'ke Pielɔ 'klε nɪε 'le -yaa 'mu. -Ye 'yu nyrɔyu =de, -ɔ mɔ kayu =nu a -kuan-nunyrɔ, kɔ- 'yɔyɔ 'o 'huɔn 'mu gbo, ɔ kɔ: «-Mɔ -gbo, -n kɔ -Yusu =nu 'hεen, -ɔ kɔ 'le Galileblugba 'mu, 'a mu-u o 'huɔn 'mu nɪna.» ⁷⁰ Kεε -ye Pielɔ -ga nɪ, 'ke 'o nahuin 'bii =nu ye, ɔ kɔ: «-Tɪ -nu =tu, 'nɪ yrii =le 'mu le,» ⁷¹ 'k -huɔn 'o 'huɔn 'mu, 'k mu 'le -yaa a -gbε a paale 'mu. -Ye 'yu nyrɔyu -ye 'yo lele nɪ, 'k le nahuin =nu, -u nɪ 'o, ɔ kɔ: «Nahuon -gbo, aa 'ye, ɔ kɔ Nasaletɪ 'mu a -Yusu 'hεen, nu-u o 'huɔn 'mu nɪna.» ⁷² -Ye Pielɔ -ga lele nɪ, ɔ kɔ: «'N 'sue ke, nahuon -gbo, -ɔ kɔ -tɪ aa =tu, 'n 'dio yi.» ⁷³ Tɪ gbi bl -hi, -ye nahuin =nu, -u nɪ 'o, u 'yɪya 'o Pielɔ 'mu gbo 'huɔn, u kɔ: «'E mɔ -tεε, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyu -yee nɪ, -ε nue, -tε -nu 'puprε nu, ε nye -a mu 'nɪ kɔ, -ε mɔ, 'ke -n kɔ -wε 'le Galileblugba 'mu.» ⁷⁴ -Ye ɔ kɔ: «Nylsua bɔ po 'mu 'jɪrɔ -wɔn, 'bla 'nɪ 'du hɪ le. 'N 'sue ke, nahuon -gbo, -ɔ kɔ -tɪ aa =tu, 'n 'dio yi.» Tii -do a -gbε 'yri, -ye hape da -nyrε. ⁷⁵ -Ye -tɪ =nu, -Yusu =tu wen =nɔ ye, ɪ bi 'le =nɔ 'mu 'kwli, -ɪ mɔ: «'Plu hape 'mu -nyrε mu da, -n di nu 'na -wɔn-gaawɔ ta, -ε mɔ, -n 'de 'mu yi.» -Tε ɪ bi 'klεε 'le =nɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ 'hɪrɪ 'le -yaa 'mu nɪ, 'k -tua wuwe gbo, 'kla-wliye'yɪya a -tɪ.

-Tε u gba la 'le -Yusu Pilatɪ ye

(Makl 15.1; Luku 23.1-2; Saan 18.28-32)

27 -Tε -nyrε cε le, -ye Nylsua a -cɔhlunpinyu gblakɔ 'bii, u 'kukue lele le, u kɔ -Juukue a ye'munaanyu 'hεen, 'u -yri, 'ke bu 'la -Yusu. ² -Ye u kɔ: «-Ba le -a nɪ 'sɔyuo, bu mɔ, u 'muo 'le -gulunuma Pilatɪ ye gba.» (Pilatɪ a -gbε, Romakue a 'kuɔn gblaka, kɔ- =tuo la 'o gbata ke gbo.)

-Tε Judɪa nu la 'kukue

(Nunu-tɔplɔ 1.18-19)

³ -Tε Judɪa =nu, -ɔ po -Yusu 'a yraanyu kwa, ɔ 'ye, -ε mɔ, -gboligbo a nahuin -yri nɪ, 'ke bu 'la -Yusu, -ye ɔ kɔ le po =wɪ, 'ke 'o de =nu, ɔ nu a -ta 'mu. Nε- nue, 'kla 'k nyo -wliye 'ya. Nε- mɔ, 'wliyo (30) a -wɪ =tu 'o -pu =nu, Nylsua a -cɔhlunpinyu gblakɔ kɔ 'blugbaye'munaanyu 'hεen, u -nyi o =nɔ, kɔ gbi =nu ye, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, ⁴ kɔ le =nu, -ε mɔ: «'N nu de 'kuku, 'ke =bo po 'a mu nahuon =nu kwa, -ɔ 'de de =de nu, -be ble 'kukue ye.» Kεε -ye u =tuo -wɔn, u kɔ: «-A mu -gbo, -a 'die 'le -wɔn kɔ. -Mɔ nɪ, -ɔ kuε 'le -wɔn.» ⁵ Nε- mɔ Judɪa bɔ -gbla 'wliye a -gbε le, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, kɔ 'hɪrɪ, kɔ mu, kɔ 'ba 'a dɔkɔn gbo.

⁶ 'Wliye a -gbε, Judɪa -gbla le, Nylsua a -cɔhlunpinyu gblakɔ -mε -ye, u 'tε le, u kɔ: «'E mɔ dablowlɪ'i nɪ. -A nɪ tetei nɔ 'nɪ, -a nɪ po 'le 'le 'wliye a -gbε Nylsua a 'kag-

blaka a -drɔɔ wɔɔn.»⁷ -Tɛ ɔ =tu -ti a -gbɛ, -ye ɔ pue 'le =le, 'ke bu nu 'wliye a -gbɛ, bu -tɔ -ci =nu, ɔ ɔɔɔɔɔɔɔ a -ci daa, -ɛ die nu, ɔ 'mu -ci a -gbɛ 'dagbi a 'dɛɛi 'mu nuu.⁸ Nɛ- nue, kuɛ la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, -ci a -gbɛ, 'u nye dablo-ci daa.

⁹ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ mue 'lu -wɔɔn, -ye -ti -gbo, Nyɔsua a winwɔɔn-hɛnyɔ Selemi, ɔ 'cru la, ɔ nue ke nɔ. -Ti a -gbɛ, ɔ 'cru la, nɔ -gbo: «U gba 'wliɔ a -wɔ =tu 'o -pu =nu nɔ, -ɛ mɔ 'wliye =nu, Yisraekue wɛɛn la ke, bu 'pɛɛ, 'ke 'o 'a -ta 'mu,¹⁰ 'u -tɔ ɔɔɔɔɔɔɔ a -ci, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Kukɔnyɔ Nyɔsua nu la 'a =tutue.»

-Tɛ Pilati, ɔ la -Yusu -bati le poo
(Makl 15.2-5; Luku 23.3-5; Saan 18.33-38)

¹¹ -Yusu -mɛ -ye, 'ke ɔ gbo 'le -gulunuma Pilati ye, -gulunuma a -gbɛ ɔ =gbo wɔɔn, ɔ nɔ: «=Be -mɔ mɔ -Juukue a bodɔ?» -Ye ɔ nɔ: «Iin, 'mɔ nɔ.»¹² -Ye Nyɔsua a -cɔhlunpinyu gblaki, ɔ nyo yeɛ 'dai -ti, kɛɛ, -Yusu 'de -ti =de -wɔɔn =tu.¹³ -Ye Pilati =gbo lele wɔɔn, ɔ nɔ: «=Be -ti 'bii -gbo, ɔ ɔ -mu yeɛ, =be =nɔ 'wɔn =le?»¹⁴ Kɛɛ, -Yusu 'de winbu =de kle -hɔhɔ. ɛ mɔ dɛ'ɛ nɔ, 'ɛ saka -gulunuma Pilati 'dɔ.

-Juukue nɔ 'nɔ, bu ɔ ɔ -Yusu tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku
(Makl 15.6-15; Luku 23.13-25; Saan 18.39-19.16)

¹⁵ ɛ nɔ le'mimre, -ɛ mɔ Paki a ti 'yri, -gulunuma Pilati, ɔ =ke gbo tɛ =jɔɔɔɔ -do, -Juukue -hua.¹⁶ -Ye 'klɛɛ, ti a -gbɛ 'yri, ɛ kɔ =jɔɔɔ =de. 'A 'du mɔ Balabasi. ɔ mɔ -balonyɔ'ɔ nɔ, nahuin 'u yio =ke.¹⁷ -Tɛ nahuin 'kukue 'klɛɛ le, 'ke 'le Pilati -wɔɔn, -ye Pilati a -gbɛ, ɔ =gbu wɔɔn, ɔ nɔ: «Balabasi, ɔ -Yusu -gbo 'hɛɛn, ɔ Waanyɔ =nu daa, Nyɔsua po la le, ɔ di la 'le ya, nahuon tio- aa -hua =bo tɛ gbo 'le?»¹⁸ Kɛ ɔ ɔ 'puprɛ nu, -ɛ nue, Pilati yie nɔ, -ɛ mɔ, 'ke 'le ca 'kwli 'mu nɔ, 'ke -Juukue a nyɔgblaki, ɔ poo 'o =nɔ -Yusu kwa, -ɛ die nu, ɔ 'muo 'la.

¹⁹ -Tɛ Pilati a -gbɛ, ɔ nɔ 'o -batipoolɛ 'mu, 'a nyrugba ɔ yɔ win ye, -ɛ mɔ: «=Nɔ nu 'le nahuon =nu dɛ =de 'mu, -ɛ nue, ɔ 'de dɛ =de nu, -ɛ nyre 'yi le, -ɛ nue, 'tɔɔɔɔɔ -gbo 'mu, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, 'n 'ye =sɔɛ 'dɔ, 'a -tɔ.»²⁰ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛɛ 'lu -wɔɔn mue, -ye Nyɔsua a -cɔhlunpinyu gblaki, ɔ ɔ -Juukue a 'blu a nahuin 'hɛɛn, ɔ 'prɛɛ 'le nahuin -wɔɔn, 'ke bu le Pilati, ɔ tɛ Balabasi gbo, ɔ 'la -Yusu.²¹ -Ye -gulunuma Pilati a -gbɛ, ɔ =gbu lele wɔɔn, ɔ nɔ: «Nahuiin 'hɔn =nu -gbahɔn, nahuon tio- aa -hua =bo tɛ gbo 'le?» -Ye ɔ nɔ: «Balabasi!»²² -Ye Pilati nɔ: «'Bla 'nɔ tɛ Balabasi gbo, dɛ tio- aa -hua =bo nu -Yusu -gbo 'mu, ɔ Waanyɔ daa 'le?» -Ye ɔ 'bii, ɔ =tuo -wɔɔn, ɔ nɔ: «Kuɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!»²³ -Ye Pilati nɔ: «Dɛ 'klandu tio- ɔ nu 'le, -ɛ ɔ mɔ dio ɔ ɔ, 'ke 'o tu 'yie 'mu 'le?» Kɛɛ -ye ɔ ɔ 'le 'yaa win 'dɔ, ɔ nɔ: «Kuɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!»

²⁴ -Ye Pilati 'ye nɔ, -ɛ mɔ, ɔ 'die 'le -wɛ ɔ =tu -wɔɔn, kɛɛ, 'waa -cici a lepupue kle 'nɔ bii. Nɛ- nue, ɔ 'ba 'nie 'mu,

'ɔ yra kwa le, 'ke 'o nahuin 'bii =nu ye, ɔ ɔ =nu le: «'Mɔ -gbo, 'n 'die ke wɛɛn, 'ke nahuon -gbo a dablo ɔ 'wle gbo. 'A nɔ -gbɛ, 'a mu'ɔ nɔ, -u -huɛ.»²⁵ -Ye nahuin 'bii =nu, ɔ =tuo -wɔɔn, ɔ nɔ: «-A nyra gbo, -a ɔ -a nɔ 'yuo=pli 'hɛɛn, 'ke 'o 'a 'kukue a -ta 'mu.»²⁶ Bu po 'klɛɛ le, -ye Pilati tɛ Balabasi gbo, ɔ, ɔ le 'a 'sɔɔyuo, 'ke bu bii -Yusu lɔkue. -Tɛ ɔ bio 'klɛɛ, -ye kɛ ɔ ɔ 'a 'sɔɔyuo a -gbɛ ye po, ɔ nɔ: «Ba gbo, ba kuɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!»

-Tɛ 'sɔɔyuo la -Yusu 'caa
(Makl 15.16-20; Saan 19.2-3)

²⁷ Pilati ɔ po 'klɛɛ le, -ye 'a 'sɔɔyuo gba -Yusu nɔ, 'ke 'le Pilati a -gbɛ a -yaa 'mu, -tɛ 'waa gbonɔle nɔ 'o, 'u da 'waa 'bienu 'sɔɔyuo 'bii.²⁸ -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o, -ye ɔ -hɛ -Yusu wlawli, 'u pue =nɔ wlawli -jɔɔɔn,²⁹ ɔ, 'u hraa =nɔ 'witiklaun le. 'Witiklaun a -gbɛ, nɔ- ɔ =tu =nɔ 'lu, ɔ, 'u 'nyra =nɔ kotu kwa 'mu, 'ke 'le 'a diidɛdabu 'mu, 'u blɔ kwli ye gbo, 'u nyo 'caa, ɔ nɔ: «-Na 'wio, -Juukue a bodɔ.»³⁰ 'u nyo hɔn 'hrin, ɔ, 'u -ha =nɔ kotu kwa, 'u nyu =nɔ 'lu le waa.³¹ -Tɛ ɔ -wɔ 'klɛɛ 'a 'caale -wɔɔn, -ye ɔ -hɛ =nɔ wlawli -jɔɔɔn a -gbɛ nɔ, 'u pue lele =nɔ 'a -gbɛ a wlawli, 'plu 'u =tɔ 'dɔ 'mu, 'u nyo gba, 'ke 'le -tɛgbi =nu, ɔ dio 'o tu 'yie 'mu ɔ ɔ.

-Tɛ ɔ ɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku a -ti
(Makl 15.21-32; Luku 23.26-43; Saan 19.17-27)

³² -Tɛ ɔ ɔ 'klɛɛ 'dɔ 'mu =ti, -ye ɔ ɔ nyɔbeyu =de 'hɛɛn, nɔ- =ɔmoo. Nyɔbeyu a -gbɛ, 'a 'du mɔ Simɔ. 'Ke ɔ ɔ 'le Silɛnɔɔ 'mu. Nɔ- 'sɔɔyuo kɔ, 'u ɔ ɔ ke 'mu, ɔ 'ble tugbɛ =nu, -ɛ ɔ 'yie 'mu ɔ di 'o -Yusu ɔ ɔ.³³ -Ye 'ke ɔ nyre 'o -tɛgbi =nu, ɔ ɔ Gɔɔɔgɔta daa, -ɛ =hɛn 'nyre dugba =nu, ɔ ɔ 'Lukla daa.³⁴ -Tɛ ɔ nyre 'o, -ye ɔ ɔ -hua bu -nyɔ =nɔ nɔ, ɔ ɔ -wɔɔn ɔ po 'le =wɛhɔ klakli, ɔ =tɔ wɔɔn, kɛɛ, ɔ 'nɔ -hua =le ɔ ɔ.

³⁵ -Tɛgbi a -gbɛ, 'ke ɔ ɔ 'o tu 'yie 'mu. -Ye ɔ po 'bla, -ɛ die nu, -Yusu a 'huɔn'mulɛpue-tɔɔɔ, -tɛ bu di 'a wuwe nu, ɔ 'mue yi.³⁶ 'Kee nɔ, ɔ nɔ 'o gbo, -ɛ die nu, ɔ 'muo 'yie =tu.³⁷ 'Plu 'u 'cru 'o 'plɔnplɔ ke, -ti -ka -ti 'u ɔ ɔ 'o tu 'yie 'mu. -Ti a -gbɛ, nɔ- gbo: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ -Yusu, ɔ -mɔ -Juukue a bodɔ.» Tu =nu, -u ɔ 'yie 'mu ɔ ɔ ɔ 'o -Yusu, nɔ- ɔ 'lu ye, 'ke ɔ 'maa 'o 'plɔnplɔ a -gbɛ gbo.³⁸ Tii -do a -gbɛ 'yri, 'ke 'o -Yusu 'huɔn 'mu, ɔ ɔ ɔ -balonyu 'hɔn, 'ke 'o 'waa nɔ ti 'yie 'mu, -do -ye 'ke 'le 'a diidɛpɔ ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamrapɔ ke.

³⁹ -Ye nahuin =nu, -u -hi, ɔ nyo =tu tanɔ, 'plu 'u 'o 'li le -hie,⁴⁰ ɔ nɔ: «-Mɔ =nu, ɔ ɔ ple, ɔ di o Nyɔsua a 'kagbla-ka 'wla, 'plu ɔ diu o po, 'ke 'le -nyrɔwɔ ta 'kwli 'mu, 'bua =nɔ 'ya Nyɔsua a 'Yu 'mu, waa -n dɔnɔ, =mu 'o tu =nu 'yie 'mu -hɔn, =mu =tɔ.»⁴¹ -Ye Nyɔsua a -cɔhlunpinyu gblaki, ɔ tɛtɛtɔɔnyu, ɔ 'blu a nahuin -ye 'hɛɛn, -u nɔ -wɛ 'o, ɔ nyo -wɛ =tu tanɔ, ɔ nɔ: ⁴² «ɔ waa nahuin -ye nɔ, kɛɛ, ɔ 'de 'le 'a dɔnɔ a waale -wɛ. 'Bla ɔ 'ya Yisraekue a bodɔ 'mu, ɔ =ti 'o tu 'yie 'mu, -tɛ ti nɔ le 'mu -gbo.

'Bia 'kb =tu, -ye -a die pue -tææ, -ε מכ, ככ- מכ Waanyo. 43 כ kuo Nyɩsua ye =wlu. 'A -tu, Nyɩsua a -gbe, 'kb ntu 'mu, -ye kb -hɩ 'mu. 'Be nahuon -gbo, כ =tuɩ nɩ, -ε מכ, כ מכ Nyɩsua a 'Yuu nɩ.» 44 -Balunyuu 'hɩn =nu, u ככ 'o 'waa nɩ ti 'yie 'mu, 'ke 'o -Yusu 'hɩn 'mu, kε'ε nɩ, u nu, 'u nyo -wε tant =tu.

-Tε -Yusu nu la 'kukue

(Makt 15.33-41; Luku 23.44-49; Saan 19.28-30)

45 'Yru buu 'o 'lu a -heyri 'mu mu nyre, -ye gbɩgbɩyri ka -tutu 'bii ke. Gbɩgbɩyri a -gbe, ɩ nɩ 'o -nɩnɩ, 'ε ye 'yru-hiile a ti ke. 46 -Tε 'yru-hiile a ti a -gbe, u 'o nyre, -ye -Yusu 'yaa 'le win, כ ככ: «Eli, Eli, lama sabatani?» -ε =hen 'nyre: «Nyɩsua o, Nyɩsua o, dε- ככ 'm -n -ha 'yie -wɩn 'le?» 47 Nahuin =nu, -u nɩ -tuo ke, kε 'waa dε -yee po: «Nyɩsua a winwɩn-hɩnyo Eli, ככ- ככ da.» 48 'Ke 'le =nu -heyri, כ -ye gba cigbei, tii -do a ti 'yri, 'כ 'ba -sapoo 'mu, 'כ 'nyrɩ 'lipan ye, 'plu 'כ 'nɩ 'o tugbe -pɛtu 'lu lε, 'כ -nyo -Yusu, 'ke כ 'muo 'na. 49 Kε =u -yee po, u ככ: «-Ba po 'o 'yie gbo, Eli 'kb di 'le di, 'kb dio 'mu -hε, -a 'mue 'ye.» 50 -Ye -Yusu 'gbo lele nɩ, 'כ mra -hunhlun.

51 Ti a -gbe a ti 'yri, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, כ nɩ 'le Jrusredɩ 'mu, Nyɩsua nue nɩ, dagblaka =nu, -u 'be kayu a -gbe =tu, 'u -ki wɩn 'bii, kue 'le 'a 'lu ye gbo, -bo ye 'a bugbodε ke, -tutu 'u 'hɩrɩ, 'hε gblakɩ 'εε wɩn lε -kiki, 52 dεi 'u wɩn lε =guga, ככ, Nyɩsua a nahuin 'plɩ-plɩ, -u 'ku la, 'u 'hɩrɩ 'klɩ, 53 plu -nyrɩwɩ ta 'mu mu -hi, -ye -Yusu -hɩn 'le 'kukonyu -heyri 'mu nɩ, 'כ 'hɩrɩ 'klɩ, nahuin a -gbe, 'u -hɩn 'le 'dεi wɩn 'mu lε, 'u pa 'le Jrusredɩ 'mu, כ- מכ Nyɩsua a 'dɩ, 'dai nahuin 'u 'yu.

54 'Ke 'o -Yusu =hɩn, 'ke Romakue a 'sɩyuo a nyɩgbla-ka -ye nɩ 'o, כ ככ 'a 'sɩyuo =nu 'hεen, -u nyo 'yie =tu. -Tε u 'ye -tutu a 'hɩrɩlε, ככ -tɩplɩ 'bii =nu, -u 'lu -wɩn mue, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, u ככ: «'ε מכ -tææ, nahuon -gbo, כ מכ la Nyɩsua a 'Yuu nɩ.»

55 Nyrugbapu 'plɩplɩ nɩ 'o, 'u hren -wɩn dε gbi, 'u -tɩ-plɩ 'bii =nu 'ye, -u 'lu -wɩn mue. Nyrugbapu a -gbe, nu-u la -Yusu -wɩn naa, kue la 'le ti =nu -ככ 'yie 'mu gbo, כ nɩ la 'le Galileblugba 'mu, 'u nyo la 'mu -hε. 56 'Ke 'le =nu -heyri, 'ke Madala 'mu a Mari nɩ 'le, ככ Mari =nu, כ- מכ Sakt ככ Sost a 'dii, ככ Sebede a 'yuo a 'dii.

-Tε u po la 'le -Yusu dεε wɩn

(Makt 15.42-47; Luku 23.50-56; Saan 19.38-42)

57 -Tε 'kbnd -wɩn, -ye dekɩnyo =de, ככ- nyre 'o -tuo ke. 'A 'du ככ Sosefu. 'Ke כ ככ 'le Alimatedɩ 'mu. Sosefu a -gbe, כ ככ -wε -Yusu a -naagbopuyuu nɩ. 58 ככ- mu 'le Pilatɩ -wɩn, 'כ lo, 'ke ככ wεen ke, ככ -ha 'o -Yusu a -plahɩn tu 'yie 'mu, כ 'mui 'o -ha. -Ye Pilatɩ le 'a 'sɩyuo nɩ, 'ke bu -nyi =ככ -Yusu a -plahɩn, -ε die nu, כ 'mui 'o -ha. 59 -Tε u -nyi =ככ, -ye כ gbi nɩ, 'כ 'hunhuɩn dayrayru lε, 60 'plu 'כ gbi 'le -tegbi =nu, כ di 'o -ha. -Tegbi a -gbe, 'hɩ gblaka nɩ 'o, 'כ hren 'klɩ, 'כ 'we =ככ dugba ye. 'Hɩ

gblaka a -gbe 'kwli 'mu, 'ke u 'bluu la 'le 'dεε, (ti =de a ti 'yri la, -ε 'we =ככ -wɩlukayu ye). 'Dεε a -gbe wɩn, 'ke כ po 'le -Yusu a -plahɩn, 'plu 'כ nɩ 'hɩ 'papa =nu, כ- nɩ 'o, כ- =hɩn 'le -wɩn lε, 'כ ka 'dεε a -gbe ye. -Tε כ -wε -wɩn, -ye כ mu nɩ. 61 Madala 'mu a Mari, ככ Mari -ye =nu 'hεen, u nɩ -wε ke -tuo, 'u 'be 'dεε 'yi 'mu, 'u nɩ gbo.

'Sɩyuo =nu, -u -Yusu a 'dεε 'yie =tu

62 -Nyrɩwɩ =nu, כ- hi, -wuwle-nyrɩwɩ ככ 'o nyre, ככ- ככ 'kwli 'mu, Nyɩsua a -cɩhlɩnpinyu gblakɩ ככ Falisi=tu-mu a nahuin 'hεen, u 'kukue 'o lε, 'u mu 'le Pilatɩ ye, 63 u ככ: «Nyɩbeyu o, -tɩ bi 'le -a mu 'kwli 'mu. Nɩ- מכ, -tε hɩnyo =nu, כ nɩ 'o 'klɩ, kε ככ o po: 'Bia 'nɩ 'ku, -nyrɩwɩ 'hɩn, -nyrɩwɩ a ta a כככ 'mu, 'n ככ =bo 'hɩrɩ 'klɩ. 64 'A -tu, -a nye 'nɩ -hua, -bo le -na 'sɩyuo, bu =tu 'a 'dεε a -gbe 'yie -tutu, -nyrɩwɩ ta 'mu 'lu -yɩε, -ε die nu, 'a -naagbopu 'nɩ =han 'le di, u 'nɩ =han 'a -plahɩn 'yri, 'plu u 'nɩ =han nahuin le, -ε ככ, כ- hɩn 'le 'kukonyu -heyri 'mu nɩ, 'כ 'hɩrɩ 'klɩ. Hɩdu a -gbe, ɩ di wen ke nɩ 'klɩ, ɩ 'mu wen 'o 'a ye-hedε 'mu -hi.» 65 -Ye Pilatɩ =tu -wɩn, כ ככ: «'Sɩyuo, nu- gbo, u 'mu 'dεε a -gbe 'yie =tu. Ba mu, ba le 'sɩyuo a -gbe, bu =tu 'dεε a -gbe 'yie, -tε aa 'a -huhua nu,» 66 u mu 'le 'dεε ye, 'u =tue 'hɩ =nu yriile, u nu wen, 'u ka wen -Yusu a 'dεε ye, ככ, 'u =tu 'o 'sɩyuo -nɩ wen gbo, -ε die nu, u 'mu 'dεε 'yie =tu. (Yriile a -gbe, u =tue 'hɩ, ε die =nu 'nɩ ככ, 'bɩa nahuon 'kb kla 'dεε a -gbe ye.)

-Tε Nyɩsua -ha la -Yusu 'klɩ

(Makt 16.1-10; Luku 24.1-12; Saan 20.1-10)

28 -Tε -Juukue a -wuwle-nyrɩwɩ a -gbe, כ- hi, 'a 'ככndɩ a -nyrɩgblɩ 'mu, Madala 'mu a Mari, ככ Mari -ye 'hεen, nu- mu -Yusu a 'dεε 'ye wɩn. 2 Tii -do a ti 'yri, -ye -tutu -tua 'hɩrɩlε gbo, -ε nue, Nyɩsua a lεleenyo, ככ- hɩn 'le yakɩ 'mu, 'כ brike kwakuhɩ =nu lε, u nu, 'u ka o -Yusu a 'dεε ye. -Tε כ briko 'klεε lε, -ye כ nu כ gbo ke. 3 Nyɩsua a lεleenyo a -gbe, ככ 'nɩ wɩn, 'ε 'we =ככ tiatɩ ye, 'a 'hɩn'mulepue-tɩplɩ 'ɩ 'plε 'dɩ, 'ε 'we =ככ -nyre ye. 4 'Sɩyuo =de, nu- nɩ -wε 'o, 'u 'dεε 'yie =tu. -Tε dε a -gbe, εε 'lu -wɩn mue, -ye huannu nyu nu 'dɩ. Nε-nue, 'u -tua 'hɩrɩlε gbo, 'u bibi =hɩn lε, 'u pε 'o gble, -ε 'we =ככ nahuin ye, -u 'ku.

5 -Ye kε Nyɩsua a lεleenyo, ככ nyru =nu ye po, כ ככ: «'A mu =nu, a nɩ plɩ 'le huannu! 'N yie nɩ, -ε ככ, -Yusu =nu, u ככ 'o tu 'yie 'mu, ככ- aa lε =ככ. 6 כ 'de ככ nɩ, -ε nue, -tε 'a -gbe, כ nu 'o 'a =tutue, Nyɩsua -hɩn 'le 'kukonyu -heyri nɩ, 'כ -hɩn 'klɩ. Ba di 'le, ba 'ye -tegbi =nu, u plɩ o 'o gbo. 7 'A -tu, ba 'kɩka, ba le 'a -naagbopu, -ε ככ, Nyɩsua -hɩn 'le 'kukonyu -heyri 'mu nɩ, 'כ -hɩn 'klɩ. -Yusu a -gbe, ככ- di 'hɩrɩ 'nyε, כ 'mu 'a mu -pre, 'ke 'le Galile-blugba 'mu. 'Kee nɩ, a dio 'le gbo yε. -Tɩ -gbo, 'n ככ =bo =tu wen 'a mu ye, nɩ-ɩ nɩ.»

8 -Tε u 'wɩn 'klεε, -ye 'tata a ti 'yri, u -hɩn 'le 'dεε ye 'mu nɩ. Huannu nyu wen a nue, ככ, 'manu 'u nyu -wε a

nue, 'u 'gba ci le, -ε die nu, δε =nu, -ε mue 'lu -wahn, u 'mue -Yusu a -naagbopu -wahn le na. ⁹-Tε uu 'kleε mu, -ye tii -do a ti 'yri, -Yusu 'u diu ye 'mu 'be wahn, wahn: «A nu 'wio,» u -mε -ye, 'u 'ylyl 'o 'huhn 'mu gbo, 'u bln kwli ye gbo, 'u kl 'a bu, 'u nyo baa. ¹⁰-Ye kε -Yusuu =nu ye po, wahn: «A nu pl 'le huannu! Ba mu, ba le 'na -naagbopu, bu mu 'le Galileblugba 'mu. 'Kee nu, u di 'le 'mu gbo ye.»

'Soyuo =nu, -uu la -Yusu a 'dεε 'yie =tu, u 'du la le hu

¹¹-Tε nyrugbapu a -gbe, uu 'kleε 'le -Yusu a -naagbopu -wahn mu, -ye 'soyuo =nu, -uu -Yusu a 'dεε 'yie =tu, 'waa nahuin -ye, u 'ya 'mu 'du, 'u le Nytsua a -cchlunpinyu a nygblaku -ti 'bii =nu, -u mue 'lu -wahn. ¹²-Tε u 'wln 'kleε, -ye u wahn 'blu a nahuin 'hεen, u 'kukue le, -ε die nu, u 'mu -ti a -gbe 'mu le pupo. -Tε u pupui 'kleε 'mu le, -ye u wεen ke, 'ke bu -ha 'le 'dai 'wliye, bu -nye 'soyuo. -Tε u -nye 'kleε =nu, ¹³-ye kε uu =nu ye po, u wahn: «Kε ba po: -A nu 'le ηmla 'mu, -Yusu a -naagbopu 'u di 'le 'wahn 'mu, 'u 'yri 'a -plahuhn.» ¹⁴Kε uu lele po: «'Bla -gulunuma 'wahn, -a di 'a kle-hthiale 'nu yi, -ε die nu, a 'nu =han 'kla-wliye'ylya 'ye,» ¹⁵'soyuo 'u gba 'wliye =nu,

δε -gbo, 'blu a nahuin, u ple bu nu, 'u nue. Nε- nue, -hahn 'o -nyrwahn a -gbe 'yie 'mu, -bo ye -nyrwahn -gbo ke, -ti a -gbe 'u 'sεε gbo, 'ke 'le -Juukue -heyri.

-Tε -Yusu 'hru la 'a -naagbopu ye

(Maki 16.14-18; Luku 24.36-49; Saan 20.19-23; Nunu-tapl 1.6-8)

¹⁶'Plu δε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o -do =nu, u mu nu, 'ke 'le Galileblugba 'mu, 'u 'ya 'le dugba =nu 'lu, -Yusu wahn o =nu. ¹⁷Dugba a -gbe 'lu, 'ke wahn 'hru 'o =nu ye. -Tε u 'yo 'kleε, -ye u bln ye gbo kwli, 'u nyo baa. Kεε, 'ke nahuin -ye nu 'o, 'u 'nuh pui -tεε, -ε wahn, -Yusu'u nu, wahn 'hru 'o =nu ye, ¹⁸-Yusu 'u 'ylya 'o =nu ye gbo, wahn: «Kue 'le yak wahn 'mu gbo, -bo ye -tutu ke, 'kl 'bii =nu, 'nu nu, 'nu 'ε nu δε =de win ke wahn, Nytsua, wahn -nyi 'mu. ¹⁹Ba mu 'le daku 'bii -wahn, -u nu nu 'kl ke, ba nue, u 'mu 'na -naagbopu -hε. Ba pu 'nie 'lu le, 'ke 'le -a nu Bu Nytsua, wahn 'a 'Yu, wahn 'a -Hihiu a 'du 'kwli 'mu. ²⁰Ba wahn =nu, 'ke bu =tuu 'o -ti 'bii =nu, 'n le 'a mu, ba nu. Ba wahn 'a yiyie, 'ke 'n di 'o 'a mu 'huhn 'mu nu, 'ε nu -nyrwahn, ε 'mue gba -gbagba, 'kl 'mu 'o 'mu -hahn.»

MAKL

-Tɛ Saan Batisu, ɔɔ la Nylsua a -tu =tu, ɔɔ, -tɛ ɔɔ la nahuin 'nie 'lu lɛ po

(Matie 3.1-12; Luku 3.1-18; Saan 1.19-28)

1 Nylsua a =hapuwɪn, nɪ- 'crɛɛ ɔɔ 'crɪnɪɛ -gbo 'kwli 'mu. Nylsua a win a -gbe, 'a 'Yu a -tu, ɪ -wɔɔn lɛ na. 'A 'Yu a -gbe a 'du ɔɔ -Yusu 'Kɪsu.

² Ti =de a ti 'yri la, (-tɛ ɪ 'de la -Yusu a kuɛ,) ɛ ɔɔ la Nylsua a winwɔɔn-hɛnyɔ =de. 'A 'du ɔɔ la Esai. -Yusu bi 'le ye, ɔɔ nahuon -ye 'hɛɛn, ɔɔ ɔɔ Saan Batisu, nɪ- ɔɔ -tu Esai a -gbe, ɔɔ 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu. -Tu a -gbe, nɪ- -gbo:

«Nylsua ɔɔ 'nɪ:

'Na 'Yu o, 'n di -ha nahuon,

'ke 'o 'na -kuan a -ta 'mu,

ɔɔ 'mu mu, 'hru =nu, -u ɔɔ wɔɔn -n di 'o na,

ɔɔ 'mu ye kla, 'plɪ =mu 'le nyre.

ɛ 'we =nɔɔ ye, nahuon a -gbe,

ɔɔ di ye kla -tunahuin a =wɪ,

'plɪ =mu 'le nyre -o.»

³ 'Ke 'le Nylsuacrɪnɪɛ a -gbe 'kwli 'mu, ɪ 'cru la lele -tu -ye. -Tu a -gbe, ɪ nɪ- -gbo:

«Nylsua ɔɔ 'nɪ:

Nahuon a -gbe, -tɛ 'du di 'le ye bii,

'kee nɪ, ɔɔ di 'le 'ti.

'Bɔɔ 'prɛ, ɔɔ 'mu 'le win 'yaa.

Kɛ ɔɔ di po: Kɔɔɔɔɔɔ a 'hru =nu,

-u ɔɔ wɔɔn ɔɔ di 'o na,

ba 'siu 'o ye,

'plɪ Kɔɔɔɔɔɔ a -gbe, ɔɔ 'mu 'le di.

ɛ 'we =nɔɔ ye, 'a nɪ 'klɔɔ ɔɔ 'sii 'o ye,

-ɛ die nu, a 'mu -wɔɔn -wɛ,

'plɪ Kɔɔɔɔɔɔ 'mu 'le di -o.»

⁴ -Tɛ Esai a -gbe, ɔɔ nu la 'a =tutue, kɛ nahuon a -gbe, ɔɔ nu naalɛ. ɔɔ nɔɔ- ɔɔ Saan Batisu. -Ye Saan a -gbe, -tɛ 'du bii 'le ye, 'ke ɔɔ 'ti 'le, nahuin 'tu 'le =nɔɔ -wɔɔn di. 'Bɔɔ 'prɛ, ɔɔ 'le win 'yaa, ɔɔ ɔɔ win lɛ -gba, ɔɔ ɔɔ: «Ba yree, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke, -ɛ ɔɔ, aa nu -tɔɔplɪ, -ɪ nyre 'yi lɛ, 'ke 'o Nylsua ye. Ba hie 'o 'yilɛnyre-tɔɔplɪ a -gbe gbo, ba -nye 'a nɪ 'klɔɔ 'bii Nylsua, Nylsua 'mu 'a nɪ 'yilɛnyre-tɔɔplɪ 'wɔɔwla, 'mu 'a mu 'nie 'lu lɛ po.» ⁵ Nahuin 'plɔɔplɔɔ, -u 'ti 'le Sudeblugba 'kwli 'mu, ɔɔ 'dɔɔ -gbo, ɔɔ ɔɔ Jrusɛ 'mu, kɛ ɔɔ nu, ɔɔ nyo ye mu, ɔɔ 'mu 'a win 'wɔɔn, 'tu 'waa nɪ 'yilɛnyre-tɔɔplɪ yɛ wɔɔn, 'ke 'o nahuin ye, 'plɪ Saan, ɔɔ nyu 'nie 'lu lɛ po, 'ke 'le 'nɔɔɔɔɔɔ =nɔɔ -wɔɔn, -ɛ ɔɔ 'du ɔɔ

Sudɛn. ⁶ Saan a -gbe, 'a wɔɔwɔɔ, ɔɔ pue, ɪ 'de dɛkɔɔnyɔ a wɔɔwɔɔ ye 'we. ɪ nu =gbuke-so a -pupui, 'u hru, ɔɔ nyu dahuakɔ a 'bɛtɪɛ ke kɪ. 'A didi-tɔɔplɪ, ɔɔ di, nɪ- ɔɔ 'kɔɔliɔ ɔɔ dɔɔnyra. (ɛ 'we =nɔɔ ye, Saan, ɔɔ ɔɔ Nylsua a winwɔɔn-hɛnyɔ ɔɔ nɪ. -Tɛ 'a 'biɛnu Nylsua a winwɔɔn-hɛnyɔ -ye =nu, ɪ nɪ la 'mu, ti -hi la a ti 'yri, kɛ'ɛ nɪ, Saan, ɔɔ nɪ -wɛ 'mu.) ⁷ Nahuin =nu, -u nɪ 'o, kɛ ɔɔ =nu ye po: «Ti gbi a ti 'yri, nahuon =de di 'le di. Nɔɔ- di 'o 'mu ke 'mu kuɛ. Nahuon a -gbe, ɔɔ di 'le di, ɔɔ di ke nɪ 'klɪ, ɔɔ 'mu 'o 'mu 'mu -hi, 'ke 'le Nylsua a 'du 'kwli 'mu. 'Na -gbe, 'n 'de nyɔ =de, 'ke =bo dio 'mu -hɛ, 'ke 'o 'ɛ nɪ -kuandɛ =de a -ta 'mu. ⁸ 'Mɛ -ye le, 'nie, nɛ- 'nɪ 'a mu 'lu lɛ po, kɛɛ, ɔɔ -mɛ -ye, Nylsua a -Hihiu, nɪ- ɔɔ di 'a mu -nyi.»

Saan, nɔɔ- po la -Yusu 'nie 'lu

(Matie 3.13-4.11; Luku 3.21-22; 4.1-13)

⁹ -Nyrɔɔɔɔ =de 'mu, -Yusu -hɔɔn 'le 'dɔɔ =nu 'mu, ɔɔ ɔɔ Nasaletɪ, 'ke 'le Galileblugba 'kwli 'mu, ɔɔ mu 'le Saan ye, Saan ɔɔ puo 'nie 'lu, 'ke 'le 'nɔɔɔɔɔɔ -do =nu -wɔɔn, -ɛ ɔɔ 'du ɔɔ Sudɛn. ¹⁰ -Tɛ ɔɔ la 'le 'nie -wɔɔn 'hɪɪ, -ye ɔɔ ye yakɔ, ɔɔ -ki wɔɔn, Nylsua a -Hihiu 'u =tu 'o =nɔɔ 'lu, ɛ 'we =nɔɔ ye, -tɛ -plɪja, ɔɔ 'nɔɔ =tu 'klɛɛ 'o =nɔɔ 'lu, ¹¹ 'plɪ 'u 'wɔɔn Nylsua a wɪntɛ, 'ɛ -hɔɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛɛ lɛ po: «-Mɔɔ ɔɔ 'na 'Yuu -do, 'n nɛɛ 'mu -tɛɛ. -Nu 'mu nue 'manu.»

¹² 'Tata a ti 'yri, -tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi 'klɛɛ, -ye 'ke Nylsua a -Hihiu gbo 'le -tɛgbi -ye, 'du bii 'le ye. ¹³ -Tɛgbi a -gbe, ɔɔ -hi 'le -nyrɔɔwɔɔ a -wɔɔn 'hɔɔn, 'ke 'le dɛhɔɔɛi -hɛyri. Ti =nu 'yri, 'ke 'kuo -hɔɔn a nyɔɔɔɔɔɔ, ɔɔ ɔɔ Satan, ɔɔ muo 'mu lɛ =tɔɔ wɔɔn, -ɛ die nu, -Yusu 'mu -tu 'wɔɔ, 'ke 'o 'a Bu Nylsua ye, kɛɛ, ɔɔ 'de -tu 'wɔɔ. -Ye Nylsua tɛ gbo 'a lɛleenyɔ. Nu- nyo 'mu -hɛ.

-Tɛ -Yusu da la 'pupanyɔɔ -hɛn, 'ke bu -hɛ la 'a -naag-bopu

(Matie 4.12-22; Luku 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ ɪ nɪ 'o -nɔɔn, -ye Saan Batisu -nɪ wɛn, ɪ puo 'mu =ɔɔ. -Tɛ ɪ puo =ɔɔ 'mu, -ye 'ke -Yusu mu 'le Galileblugba 'kwli 'mu, ɔɔ Nylsua a =hapuwɪn -wɔɔn lɛ na. ¹⁵ Kɛ ɔɔ po: «Ti =nu -kɔ 'yri Nylsua di 'o nahuin 'bii win ke ɔɔ, ɪ muɛɛ yɛɛ. 'A -tu, ba yree, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke, -ɛ ɔɔ, aa nu -tɔɔplɪ, -ɪ nyre 'yi lɛ, 'ke 'o Nylsua ye. Ba hie 'o 'yilɛnyre-tɔɔplɪ a -gbe gbo, ba -nyi 'a nɪ 'klɔɔ 'bii Nylsua, ɔɔ, ba kuo Nylsua a =hapuwɪn =wɔɔ ye.»

¹⁶ -Nyrɔɔɔɔ =de 'mu, -Yusu mu 'le Galileblugba a 'yru nua 'mu. ɔɔ 'klɛɛ 'yru nua 'mu lɛ 'yɛɛ, -ye ɔɔ ye 'o gbo

nahuiin 'hכח =de. 'Waa 'duł mč Simč (Piell) kč 'a -dlayu Adre. U mč 'pupanyu'u nł. 'Ke u nł 'le 'waa 'blagbe włn, 'u 'waa -tati po. ¹⁷ -Ye ke kč =nu ye po, kč: «Ba di 'le, ba kuē 'mu -wכח, a 'mu 'na -naagbopu -he. 'N die 'nł nu, a 'mu -tunahuin le 'kukue. E 'we =nכ ye, -te aa nu, 'aa -tata po, 'aa -hrin le 'kukue, ke ba nu, ba 'kukue -tunahuin le, u 'mu -we 'na -naagbopu -he.» ¹⁸ Bč =tu 'kleē =nu -tł a -gbe ye, 'tata a ti 'yri, -ye u hie 'o 'waa -tati gbo, 'u -tua 'a -wכחnaale gbo.

¹⁹ Bu 'ylya 'o ye 'mu gbo de gbi, -ye k ye 'o gbo 'pupanyu -ye. 'Pupanyu a -gbe, nu- mč Sakt kč 'a -dlayu Saan, kč 'waa bu Sebede, kč 'waa bu a -kuannunyu, 'u nł 'le 'waa 'blagbe włn, 'u 'waa -tati -hlentie. ²⁰ -Te k ye 'o -dlayuoo 'hכח a -gbe gbo, -ye k du nł, 'ke bu 'ya 'a -naagbopu 'mu. Tii -do a ti 'yri, -ye u hie 'o 'waa bu gbo, kč 'a -kuannunyu 'heēn, 'u nyo -wכח kuē.

-Te -Yusu bla la 'ku -huan le
(Luku 4.31-37)

²¹ 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye 'ke -Yusu kč 'a -naagbopu 'heēn, u mu 'le 'dכ =nu 'mu, -k kč 'du mč Kapenac. -Te -Juukue a -wuwle-nyrככ nyre 'o, -ye 'ke u pa 'le Nylsua a kayu gbo, ²² -Yusu 'k bi 'o, kč Nylsua a -tł kč. Nahuin =nu, -u nł 'o, ł ka =nu le 'hmi, -Yusu bč di le lככ nu. K 'nł kč =le, -e 'we =nכ ye, -te -Juukue a teteitככnyu nu, keē, 'ke 'le Nylsua a 'klı 'kwli 'mu, 'ke kč 'le kč. ²³ E kč nylbeyu =de. Nכ- 'ku -huan nł 'o ke 'mu. 'Ke k nł -we 'le Nylsua a kayu gbo. Tii -do a ti 'yri, 'k -tua win a 'le'yaale gbo, ²⁴ kč: «Nasaletł 'mu a -Yusu, -ha -a mu mē le, =nł bi 'le 'le -a nł -tł -heyri. -N 'de =le, =mu -a mu gbo -kč. 'N yie nł, nahuon a gblo tio- n 'ya. -Mč mč Nylsua a 'Yu, -mč k lee kč.» ²⁵ Bč po 'kleē le, -ye -Yusu, k 'prēē 'le 'ku -huan a -gbe -wכח nł, kč: «Ma wien, 'plu -hכח 'o nahuon =nu ke 'mu!» ²⁶ 'ku -huan a -gbe, 'u bubla nahuon a -gbe, 'u -he -cici włn, 'plu 'u -hכח 'o =nכ ke 'mu, 'u mu. ²⁷ -Ye nahuin 'bii =nu, -u nł 'o, ł ka =nu le 'hmi, 'u 'mu le 'pupre, de =nu, -e mue 'lu -wכח, a -tł, u kč: «De a -gbe, e mč de'e nł. Tččč yrayru -yee nł, k ya 'le, 'ke 'le Nylsua a 'klı 'kwli 'mu. Kč wen 'le Nylsua a 'klı 'kwli 'mu a tūē, 'k kč 'kuo -hłn win ke, 'plu 'kuo -hłn a -gbe, 'k nyo 'o =tuu.» ²⁸ -Ye -Yusu a 'du 'sēē gbo, 'ke 'le Galileblugba 'bii =nu 'kwli 'mu.

-Te -Yusu -wכ la 'dai kłlanyu a 'kuēi
(Matie 8.14-17; Luku 4.38-41)

²⁹ -Te u -hכח 'le Nylsua a kayu gbo 'mu, -ye 'ke u mu 'le Simč kč Adre 'heēn a -te. Saan kč Sakt 'heēn, nu- kuē =nu -wכח. ³⁰ Simč a 'kčč, kč- kč 'hłn hren, 'k pē gbo. -Te u nyre 'le kayu gbo, -ye u le -Yusu nł, -e mč, Simč a 'dčč a 'hłn hren nł, ³¹ -Yusu 'k 'ylya 'o =nכ 'hłn 'mu gbo, 'k klı 'a dabu gbo, 'k 'kč ye 'mu. -Ye Simč a 'dčč a -gbe, 'a 'hłn 'kee nł, 'k bi 'o, 'k pi 'waa didide.

³² -Wisepepei 'mu, -te -wuwle-nyrככ -we 'le, -ye nahuin 'bii =nu, -u kč kłlanyu, kč =u -ye, -u kč nahuin, 'kuo -hłn nł 'o ke 'mu, -ye 'ke u gbu 'le -Yusu -wכח, ³³ 'du a nahuin 'plkplk, 'u =gbee 'o kayu a -gbe a =gbuhan.ye, ³⁴ -Yusu 'k -wכ 'kuēi a gbleglei, -u nahuin nu, 'k bla -we 'kuo -hłn 'plkplk le. K le 'kuo -hłn a -gbe nł, -e mč, k nł po 'le wun, -e nue, k yi -Yusu nł.

-Te -Yusuu la Galileblugba 'mu le na
(Luku 4.42-44)

³⁵ -Nyregbli, gbugbyri nł -tutu kle, -Yusu 'k 'ba ye 'mu, 'k mu 'le -tegi, 'du bii 'o ye, kč 'le Nylsua -wכח 'prēē. ³⁶ -Ye Simč kč 'a 'bienu 'heēn, u muo le =mč wכח. ³⁷ -Te u yč 'kleē ke, -ye u kč: «-Mč nahuiin 'bii le =mč.» ³⁸ -Ye k kč: «-Ba mu 'le -tegi -ye, -ba mu 'le 'de -ye =nu kle, -u =glaa 'le -a mu, 'mu -we 'le Nylsua a -tł 'le =tuu. l nł- kč -tł Nylsua 'k lee kč 'mu -tutu ke,» ³⁹ -Yusu 'k bi Galileblugba 'bii =nu ke, kč Nylsua a kayuo gble na, kč Nylsua a -tł =tu, kč, kč -we 'kuo -hłn le bla.

-Te -Yusu -wכ la -tčplı-jhłnnyu a 'kuē
(Matie 8.1-4; Luku 5.12-16)

⁴⁰ -Nyrככ =de 'mu, -tčplı-jhłnnyu =de, nכ- mu 'o -Yusu ye, 'k blk kwly ye gbo, kč: «'Nł -mu le 'nł 'batı, nue, 'na 'kuē be -we!» ⁴¹ -Ye 'a włł -Yusu nu, 'k 'tč le, k kč: «'N nye 'nł -hua, -na 'kuē be -we.» ⁴² Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kuē -we nł, ⁴³ -Yusu 'k tio -teē, kč: «-N -we 'le -bo mu 'kleē nł. ⁴⁴ Keē, =nł =tui 'le nahuon =de ye gbe! Keē, mu -bo titie -n nčnč Nylsua a -čhłnpinyo ye, k 'mue 'ye, -e mč, -na 'kuē -we nł. 'A -tł, gba -tčplı =nu, u nł, 'u -čhłn pi, 'ke 'o Nylsua ye, -te Nylsua a win-włn-henyo Moise, k nu la 'a =tutue ye-he-nyre 'mu, -e die nu, nahuin 'bii, u 'mui yi, -e mč, -na 'kuē -we nł!» -Ye k -hכח 'o =nכ 'hłn 'mu nł, 'k mu. ⁴⁵ Keē, -te k mu, -ye k nyi le na -wכח, 'ke 'o nahuin ye, -te 'a 'kuē be nu -wuwē, 'k 'sēē -tł a -gbe 'blugba ke gbo. -Tčplı a -gbe a -tł, e nue, -Yusu 'die 'le -we, kč 'ya 'kleē lele 'dכ =de 'mu. Kč ye 'nł bii, nahuin 'u -tčplı 'mu le -hכח, 'u nyo 'le ye mu.

-Te -Yusu -wכ la le-ylyrenyo a 'kuē
(Matie 9.1-8; Luku 5.17-26)

2 -Nyrככ gbi bl -hi la, -ye -Yusu =hıan la -wכח, 'k di la 'dכ =nu 'mu, -k mč Kapenac. -Te nahuin 'włn, -e mč, -Yusu =hıan -wכח, ² -ye nahuin 'plkplk, u mu 'le =nכ -wכח. 'Tata a ti 'yri, -ye kayu, k nł 'le gbo, u 'yii 'le =le, 'ke 'o -tunahuin -wכח, -u muo 'ye wכח, mč, 'hru 'de -we 'o =gbuhan.ye nł. 'Ke 'le nahuin a -gbe -heyri, 'ke -Juukue a teteitככnyu -ye nł 'le. Nahuin a pēpe 'bii, -u di -tuo a -gbe ke, nu- -Yusu, kč Nylsua a -tł ye =tu. ³ -Ye nahuin -ye, nu-u 'le -Yusu -wכח mu. 'Ke 'le nahuin a -gbe -heyri, 'ke nahuiin -hen nł 'le, 'u 'ble -hanmaki. -Hanmaki a -gbe, nē- kč 'kwli 'mu, 'ke u pia 'le le-ylyrenyo gbo, 'u nyo 'le -Yusu -wכח gba. ⁴ Bu nyre 'le kayu a -gbe ye, -ye

'hru 'de -te nu, 'ke 'o -tunahuin a -huhue a -ta 'mu. -Te bu di nu, u 'mu 'o 'waa nu le-ylyreny -Yusu 'huin 'mu nyree, u 'die yi. Ne- mɔ bu 'ya 'le kayu ke, -te -Yusu 'be 'o 'yi 'mu, 'ke u -haa 'o 'huɔ, 'u =tu 'o le-ylyreny =nu, -ɔ nu 'le -hanmaki wɔn, -ε die nu, -Yusu 'mue nu, 'a 'kuε 'mu -we. ⁵ -Te -Yusu 'ye, -ε mɔ, nahuin a -gbe, u kuo ye =wɔ, -ε mɔ, -we 'le bɔ nue nu, 'waa nu le-ylyreny a -gbe, 'a 'kuε 'mu -we, -ye ke ɔ le-ylyreny a -gbe ye po, ɔ nɔ: «'Na 'yu o, -tɔplɔ -gbo, -n nu, -ɪ nyre 'yi le, 'ke 'o Nylsua ye, ɪ 'wuwle nu.»

⁶ -Ye teteitɔnyu, -u nu 'o gbo, uu 'mu le 'nu 'pupre, 'ke 'le 'waa dɔnɔ a =wɔ ke, u nɔ: ⁷ «De -gbo, -Yusu -gbo, ɔ nu, ε 'we =nɔ ye, Nylsua a -tɔ ɔ le -haa, 'ɔ le 'pupre nu. 'Plu ɔ nɔ 'nu, ɔ mɔ Nylsua'a nu. Nylsuaa -do, nɔ -we 'le -bɔ 'wuwla -tunahuin a de 'kuku.» ⁸ De a -gbe, uu =wɔ kle naa, -Yusu yrie nu. ɔ nɔ: «De tio- ɔ =wɔdu =nu aa le naa 'le? A 'de ɔ ba naa wen =wɔdu =nu le. ⁹ A nu =wɔ nɔ 'nu, 'n 'die 'le -we =bo le le-ylyreny -gbo, -ε mɔ, 'a de 'kuku 'wuwle nu, ɔ, 'a nu =wɔ nɔ 'nu, 'n 'die -we 'le -we =bo le =nɔ, -ε mɔ, ɔ 'ba ye 'mu, ɔ 'ba 'a -hanmaki 'mu, ɔ na. ¹⁰ Keε, 'mɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ mɔ Nylsua a 'Yu, 'ɔ lee nɔ 'mu. Nylsua a -gbe, nɔ -nye 'mu 'kl, 'ke =bo 'wuwla -tunahuin a de 'kuku, ke nɔ -tutu ke, 'ɔ -nye -we 'mu 'kl, 'ke =bo -wɔ -tunahuin a 'kuεi. 'A -tɔ o, nahuon -gbo, u ya 'le, 'n die 'nu nu, 'a 'kuε 'mu -we, a 'mue yrii, -ε mɔ, -tɔ -gbo, 'n =tu wen 'a mu ye, ɪ mɔ =hapukɔ nu.» ¹¹ -Ye ɔ =hɔn -wɔn, 'ɔ 'le le-ylyreny =nu -wɔn 'preε, ɔ nɔ: «'Nu -mu 'nu le, 'ba ye 'mu, 'ba -na -hanmaki 'mu, -bo mu 'le -na kayu gbo, -na 'kuε -we nu.» ¹² Tii -do a ti 'yri, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'ba 'mu ye, 'ɔ 'ba 'a -hanmaki 'mu. Nahuin nyo -wɔn le a teε, 'ɔ 'hru, 'ɔ mu. -Ye nahuin, -u nu 'o, ɪ ka =nu le 'ɲmi, 'uu Nylsua 'nyreε le pue, u nɔ: «-A 'die -hɔn a 'yee.»

-Te -Yusu le la Lefi, 'ke ɔ -he la 'a -naagbopuy

(Matie 9.9-13; Luku 5.27-32)

¹³ Ti gbi bɔ -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le lele Galilebugba a 'yru nua 'mu, nahuin 'pɔpɔ 'u 'le =nɔ ye mu, 'ɔ nyu Nylsua a -tɔ ɔ. ¹⁴ Bɔ 'yru a -gbe nua 'mu le 'yraa, -ye 'ke ɔ ye 'o nyɔbeyu =de gbo. 'A 'du mɔ Lefi, -ɔ mɔ Alufe a 'yu. Lefi a -gbe, ɔ mɔ la 'bluwli'tenyɔ'ɔ nu. 'Ke ɔ nu 'le 'bluwli'teεε 'mu gbo. Keε, nahuin 'nu -hua =le la 'bluwli'tenyu, -ε nue, uu di 'yiyriwli. -Ye ke -Yusu, ɔ Lefi a -gbe ye po: «Kuε 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuy -he!» Lefi a -gbe 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ kɔ -wɔn, 'ke ɔ 'muo -wɔn naa. ¹⁵ -Ye Lefi a -gbe, ɔ da -Yusu -wɔn didide, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'heεn, ɔ, 'ɔ da -we 'a 'bienu 'bluwli'tenyu -ye, ɔ pupunahuin -ye, -u ɔ 'kl 'de 'o ye 'sii, 'ke u 'bii u 'mu de di. -Ye nahuindu a -gbe, -u ɔ 'kl 'de 'o ye 'sii, nu- -huo, nu-u -Yusu -wɔn kuε. ¹⁶ Bu nu 'o dɛdiile 'mu, -ye -Juukue a teteitɔnyu ɔ Falisi=tumu a nahuin 'heεn, u 'ye nu, -ε mɔ, -Yusu ɔ nahuindu a -gbe 'heεn, -u ɔ 'kl 'de 'o ye 'sii, nu- nu 'o dɛdi-tuoo -do ke. -Ye u le -Yusu a -naagbopu nu, u nɔ: «De- nue 'kleε, -Yusu ɔ

'bluwli'tenyu ɔ nahuindu -gbo 'heεn, -u ɔ 'kl 'de 'o ye 'sii, 'u nu 'o dɛdihuoo -do ke gbo 'le? ɔ 'de wen ye ble bɔ nu wen de a -gbe.» ¹⁷ -Ye -Yusu 'wɔn -tɔ =nu nu, nahuin =nu, uu =tu. Bɔ 'wɔn 'kleε, -ye ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, -ɔ ɔ 'huin nu -teε, ɔ 'nu =mɔ =le -data a 'yiye le, keε, nahuon -gbo, -ɔ ɔ 'huin -hɔn, nɔ -ɔ -data a 'yiye le =mɔ. 'N 'de 'le di, 'ke 'o nahuin -gbo a -ta 'mu, -u ple, 'waa 'kl 'sii 'o ye, keε, nahuin -gbo, -u yie, -ε mɔ, 'waa 'kl 'de 'o ye 'sii, nu- ɔ -tɔ 'nu di 'le, 'mu le, -ε mɔ, bu hie 'o 'waa de 'kuku, uu nu gbo, bu -nye 'waa 'kl 'bii Nylsua.»

Nylsua lee nɔ -Yusu -tutu ke nu, 'ɔ 'ya 'le 'kl yrayru, -ɔ ɔ 'kl 'ka 'heεn, -ɪ 'de degbloo -do

(Matie 9.14-17; Luku 5.33-39)

¹⁸ -Nyrɔwɔ =de 'mu, Saan Batisɔ, -ɔ nahuin 'nie 'lu le po, 'a -naagbopu, u ɔ Falisi=tumu a nahuin 'heεn, nu-u =ci, -ε 'we =nɔ ye, -te 'waa teteε 'a =tutue nu, nahuin =de 'u mu 'le -Yusu ye, 'u muo wɔn =gba wɔn, u nɔ: «De- nue 'kleε, Saan a -naagbopu ɔ Falisi=tumu a nahuin 'heεn 'u =ci, 'plu -mε -ye, -n nε -naagbopu 'u 'nɔnɔ =ci 'le?» ¹⁹ -Ye ke -Yusu =nu ye po, ɔ nɔ: «Nylbeyu -gbo, -ɔ 'bl 'mu pa, 'bɔ da 'a 'bienu 'bl'mupupa a didide ke, 'bu mu 'bl'mupupa a -gbe a dɛdi-tuo ke, 'a 'bienu a -gbe, u 'nu =ci =le. ε 'we =nɔ ye, 'bl'mupupa =nu, ε mɔ 'manude'ε nu. 'A -tɔ, ti 'bii =nu, 'bl'mupanyɔ =nu, ɔ di 'o =nu 'huin 'mu -hi, u 'de =cicie ɔ. Deε -do a -gbe, nε-ε nu. 'Manu a -tɔ 'na -naagbopu 'nu =ci =le nu, tii -tie -gbo 'n di mɔ =nu 'huin 'mu -hi. ²⁰ Keε, ε di ɔ ti, -ɪ ɔ 'yri u di -ta-do 'o 'mu 'na -naagbopu -heyri -ha. Ti a -gbe 'yri, 'ke u di -tado 'o =cii.

²¹ -A 'brikue nɔ 'nu: Nahuon =de 'nu 'ba =le dayrayru a 'pɔa 'mu, ɔ 'nu -ma =le da'ka a 'huɔ. 'Bɔa 'bɔ nu dayrayru a 'pɔa, 'bɔ -ma da'ka a 'huɔ, ti -ɔ 'yri ɔ diu yra, -ye dayrayru =nu, u 'yɔya 'mu nu. 'Bu 'yɔya 'mu, -ye dayrayru a -gbe, u cra da'ka =nu nu, -ye 'a 'huɔ 'ka =nu, ɔ di le 'bua 'yri =hapukɔ. ²² Mɔ, nahuon =de 'nu 'ba =le nɔ yrayru 'mu, -ɔ 'plu, ɔ 'nu puo =le 'le dahuakɔ a buo 'ka wɔn. 'Bɔ puo 'le buo 'ka =nu wɔn, 'bɔ ɔ ye, ti -ɔ ti 'yri ɔ di 'plu, 'bɔ 'ya, -ye ɔ cra dahuakɔ a buo =nu nu. -Ye nɔ 'wle gbo. Ne- nue, 'ke 'le dahuakɔ a buo yrayru wɔn, 'ke uu 'le nɔ yrayru po. (ε nε- nue o, nahuon =de 'ɔ 'nɔnɔ 'ba -tɔplɔ 'kl 'mu, 'ɔ 'nɔnɔ pui -tɔplɔ yrayru ke. ɪ 'nu bibi =le 'yi 'mu le.)»

-Yusu, nɔ- ɔ 'kl, 'ke ɔ le nahuon, de ɔ -we 'le ɔ nu, 'ke 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu

(Matie 12.1-8; Luku 6.1-5)

²³ -Wuwle-nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu ɔ 'a -naagbopu 'heεn 'u mu le na wɔn. Bɔu 'kleε mu, -ye uu -tɔ 'be 'dɔdɔ-tɔplɔ =de a -ci, -ɪ 'we =nɔ =gbla ye. Nɔ- ɔ 'hle gbi a -naagbopu 'ce, 'u nye di. ²⁴ 'Ke Falisi=tumu a nahuin nu 'le -ci a -gbe 'mu. -Te -Yusu a -naagbopu, uu 'dɔdɔ-tɔplɔ =nu a 'hle gbi 'ce, -ye uu 'kleε -Yusu 'nu le, u nɔ: «'Ye ke,

dε -gbo, -na -naagbopu, u u nu, u =ηa nu. Nylsua a tete nɔ 'nu: Nahuon nu nu 'le -kuan -wuwle-nyrkwɔ 'mu.»

²⁵ -Ye ɔ nyu =tu =wɔn: «-Ti -gbo, u 'cru la 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, 'ke 'o -a nu bu gblaka, -ɔ ɔ bodɔ Dafidi a -ta 'mu, 'n pui -tεε, a -hri nu. -Ti a -gbε, u 'cru la, nu -gbo: -Nyrkwɔ =de 'mu, bodɔ Dafidi, -tε kanu nyo la nu, ɔ ɔ 'a nahuin 'hεen, ²⁶ ɔ pa la 'le Nylsua a kayu gbo, ɔ -ha la 'o 'flɔ, -ɔ pε la 'o 'teble ke gbo, ɔ dio la, ɔ -nye la 'a dε -ye 'a nahuin, 'u dio la -wε. 'Plu -ye tete nɔ 'nu, Nylsua a -ɔchlunpinyu -do, nu -wε 'le -bu di 'flɔɔ a -gbε. 'Be 'flɔɔ a -gbε, -ɔ nu 'le Nylsua a kayu a -gbε gbo, u -hu la nu, 'ke 'o Nylsua a -ta 'mu. Ti a -gbε 'yri, nylbeyu =nu, -ɔ ɔ Abiata, nɔ -ɔ la -ɔchlunpinyu a nylgblaka.»

²⁷ -Ye kε ɔ nyu lele ye po: «-Tε Nylsua nu la 'klɔ, -ye ɔ nu la -tunahuon, 'plu ɔ -ha la 'le -nyrkwɔ -do, -ɔ ɔ 'kwli 'mu -tunahuon di 'le -wlee, ɔ 'mu 'le 'hɔn lε -ha. Nylsua 'de 'le -wuwle-nyrkwɔ -ha, 'ke nahuon ɔ 'ye =sε -nyrkwɔ a -gbε 'mu. ²⁸ ε nε- nue, 'mɔ -gbo, -ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, Nylsua ɔ lee nɔ 'mu, ɔ -nye 'mu 'klɔ, 'ke =bo le 'ε nɔ nahuon dε, ɔ -wε 'le ɔ nu, 'ke 'le -wuwle-nyrkwɔ 'kwli 'mu.»

-Wuwle-nyrkwɔ =de 'mu, -Yusu -wɔ la nahuon =de a 'kuε, -ɔ ɔ dabu 'ku la
(Matie 12.9-14; Luku 6.6-11)

3 -Wuwle-nyrkwɔ -ye 'mu, -Yusu ɔ mu 'le lele Nylsua a kayu gbo. 'Ke ɔ ye 'le nylbeyu =de gbo. Nylbeyu a -gbε, 'a dabu 'ku la nu. ² Bu nu 'klεε 'o, -ye Falisi=tumu a nahuin, -u nu 'o, u ke gbaa 'yie, 'u -Yusu 'ye, 'ba 'ɔ ɔ ɔ -wɔ nylbeyu a -gbε a 'kuε -wuwle-nyrkwɔ 'mu, -ε die nu, 'bɔ nue, u 'muo -ti yeε. (Falisi=tumu a nahuin nɔ 'nu, nahuon a 'kuε a -wuwɔ, ε ɔ -kuaan nu. 'Plu Nylsua a tete nɔ 'nu, nahuon nu nu 'le -kuan -wuwle-nyrkwɔ 'mu.) ³ -Ye -Yusu le nylbeyu a -gbε nu, ɔ ɔ: «'Ba ye 'mu, -bo nyra 'o nahuin -heyri 'mu gbo!» ⁴ -Ye -Yusu, ɔ Falisi=tumu a nahuin wɔn 'nu =gba: «-Be' Nylsua a tete po 'le? Nahuon ɔ nu =hapudε -wuwle-nyrkwɔ 'mu, ɔ ɔ nu dε 'klan, dε tio-nu -tεε 'le? Nahuon ɔ waa 'a 'be -wuwle-nyrkwɔ 'mu, ɔ 'nu =han 'ku a -ti, ɔ ɔ -ha 'a 'be a -hunhlun mε lε bu 'wan, dε tio- nu -tεε 'le?» -Ye u 'bii, u nu -miaa. U 'die -hua, 'ke bu =tuo -wɔn. ⁵ -Yusu 'ye nu, -ε ɔ, nahuin =nu, 'waa 'lu a lε-hiele nyre lε 'yi, ɔ, u 'de nahuon =de a wɔlɔ ɔ. Nε- nue, -Yusu ɔ -ha 'le yru yigbakla, ɔ nyu 'ye, ɔ, 'kla ɔ nyo -wε -wliye 'yaa. -Ye kε ɔ po nylbeyu a -gbε ye: «Sruu -na dabu =nu, -u 'ku!» -Ye ɔ sruu nu. ɔ sruu 'klεε 'a dabu a -gbε, -ye u 'hru 'klɔ, 'u bi 'o 'a dɔnɔ =pɔ 'mu. ⁶ -Tε -Yusu -wɔ 'klεε nahuon a -gbε a 'kuε, -ye Falisi=tumu a nahuin a -gbε, u -hɔn 'o 'mu nu, 'u mu -gboligbo 'mu, u ɔ 'kun Helɔdɔ a =tumu a nahuin 'hεen, 'u mu =ɔ lε =mɔ wɔn, -tε bu di nu, u 'mu -Yusu 'la.

Nahuin 'plɔplɔ, -u 'le -Yusu ye mu
(Matie 4.23-25; 12.15-21; Luku 6.17-19)

⁷ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le Galilebugba a 'yru nua 'mu, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hεen, nahuin 'plɔplɔ 'u nyo -wɔn kεε. Nahuin a -gbε, =u -ye -hɔn 'le Galilebugba 'mu, ɔ =u -ye 'u -hɔn 'le Sudebugba 'mu, ⁸ ɔ Jrusre 'mu, ɔ Yidumebugba 'mu, ɔ 'bugba =nu, -ɔ nu 'le Sudan a 'nike, ɔ 'bugbɔ =nu, -u =glaa 'le 'dε =nu, -ε ɔ Tɔlɔ ɔ Sidɔ 'hεen. Nahuin 'bii =nu, -u 'le 'waa 'dε klε 'mu lε -hɔn, -ɔplɔ 'bii =nu, -Yusu nu, nu -ɔ -ti u 'wɔn. Nε- nue, 'u nyo ye di. ⁹ -Ye ɔ le 'a -naagbopu nu, 'ke bu =mɔ =mɔ =mɔ 'blagbe lε, -ε die nu, daku 'bu =mɔ -hunhlun 'mu lε kɔka, ɔ 'mue 'le wɔn 'ya. ¹⁰ 'Plu ɔ 'mu 'le 'yru nua 'mu mu, ɔ -wɔ nahuin 'plɔplɔ a 'kuεi. Nε- nue, nahuin 'bii, -u ɔ 'hɔn a hinhren, 'u 'kɔka, 'u nyo 'o 'hɔn 'mu =gbee, 'ε nɔ nahuon, ɔ 'mu -Yusu lε 'tu, 'a 'kuε 'mu -wε. ¹¹ 'Waa 'bie =nu, -u ɔ ke 'mu 'kuo -hɔn nu 'o, 'bu 'yo, -ye u bla gbo kwli, 'ke 'o =mɔ ye, ɔ, 'u 'le win 'le 'yaa 'dɔ, u ɔ: «-Mɔ ɔ Nylsua a 'Yuu nu.» ¹² Kεε -ye -Yusu nyu 'le -wɔn 'nu 'prεε, 'ke 'le win 'yaklɔ 'kwli 'mu, 'ke u nu =tui 'le nahuon =de ye, nahuon a gblo tio- ɔ 'ya 'mu.

-Tε -Yusu -ha la 'le nahuin -pu =tu 'o 'hɔn, u 'mu 'a -wɔnnaanyu -hε
(Matie 10.1-4; Luku 6.12-16)

¹³ Dε a -gbε, -tε ε -hi, -ye 'ke -Yusu 'ya 'le dugba =de 'lu. -Ye nahuin =nu, ɔ -hua -bu 'ya 'a -wɔnnaanyu 'mu, nu -ɔ da, 'u mu 'o =mɔ 'hɔn 'mu. ¹⁴ U ɔ nahuin -pu =tu 'o 'hɔn nu. Nu- ɔ -ha 'le du 'mu, ɔ nu =nu 'a -wɔnnaanyu 'mu, -ε die nu, u 'muo 'o 'hɔn 'mu nu ti a pεpε, ɔ, ɔ 'mu le, 'ke bu pue nahuin 'a =haputitie, ¹⁵ ɔ, ɔ 'mu =nu 'klɔ -nyi, 'ke bu bla 'kuo -hɔn lε, -ɔ nu 'o nahuin ke 'mu. ¹⁶ 'A -wɔnnaanyu -pu =tu 'o 'hɔn a -gbε, 'waa 'du, u nu -gbo: Simɔ, ɔ =tue Pielidu, ¹⁷ ɔ Sebede a 'yuo=pli, -u ɔ Sakt, ɔ ɔ 'a 'dɔyɔ Saan 'hεen. -Yusu =tue =nu Buanɔsɔdu, -ε =hɔn 'nyre 'yuo=pli, -u 'we =mɔ -tε ye; ¹⁸ ɔ Adre, ɔ Filipu, ɔ Batelemi, ɔ Matie, ɔ Toma, ɔ Sakt, -ɔ ɔ Alufe a 'yu, ɔ Tade, ɔ Simɔ. Simɔ a -gbε, 'ke ɔ nu 'le nahuin =nu -heyri, -u 'hɔn -hua Romakε; ¹⁹ ɔ Judɔ Yisikaliu. Nɔ- ɔ nahuon =nu, -ɔ di -Yusu 'a yaanyu kwa po.

-Tε -Yusu a 'dukε, u la 'a gbugba lε =mɔ

²⁰ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le kayu gbo, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hεen, kεε, nahuin 'plɔplɔ 'u =glaa 'le lele =mɔ. ε nue, u 'nu ɔ =le 'hru, 'ke bu di dε. ²¹ -Tε 'a 'dukε 'wɔn dε =nu, -εε 'lu -wɔn mue, -ye u -mε -ye, u da, 'a 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru. ε nε- nue, 'u bi 'hru wɔn, 'ke 'o 'a gbugba a -ta 'mu.

Nahuin כֹּחַ 'nל, 'ku -huan nל 'o -Yusu ke 'mu

(Matie 12.22-32; Luku 11.14-23; 12.10)

22 Nyisua a teteitכֹּחַnyu =de, nu- -חֲכַל la 'le Jrusε 'mu, u כֹּחַ: «-Yusu -gbo, Besebul, כֹּחַ כֹּחַ 'kuo -huט a nyugbla-ka Satan, כֹּחַ- nל 'o =כֹּחַ ke 'mu, כֹּחַ-כֹּחַ =כֹּחַ 'kl- nyi, 'ke כֹּחַ bla 'kuo -huט לε, כֹּחַ nל 'o nahuin ke 'mu.» 23 Bu po 'klεε לε, -ye -Yusu du nל, כֹּחַ -taludu nל, כֹּחַ nyu klε -hחֲחֲא, כֹּחַ כֹּחַ: «=Be Satan, כֹּחַ -wε 'le כֹּחַ bla 'a dחֲחֲא לε nל? 24 =Bo pue dε ye: 'Ke 'le 'blugba 'kwli 'mu, nahuin 'bu 'bε =tu לε, -ye 'blugba a -gbε, כֹּחַ bi =חֲחֲא. 25 'Ya 'o lele 'lu, kayug-bokue 'bu 'bε =tu לε, -ye kayu a -gbε, u -gbε לε. 26 -Ye 'klεε, Satan 'כֹּחַ 'a dחֲחֲא ye -כֹּחַ, -ye כֹּחַ 'die 'le -wε כֹּחַ nu dε =de, 'a 'kl di gbo 'nל -wε. 27 ε 'we =כֹּחַ ye, nahuon =de 'die 'le -wε כֹּחַ pa 'le 'kl nyc a kayu gbo, כֹּחַ 'mu 'a -tִּכְּל 'yri, 'bua 'כֹּחַ 'de 'kl nyc a -gbε mua -tִּכְּל. 'B כֹּחַ כֹּחַ 'klεε, -ye כֹּחַ -wε 'le כֹּחַ 'yri 'a kayu a -tִּכְּל 'bii nל.

28 'Nל 'a mu 'nל le -tεε, Nyisua -wε 'le כֹּחַ 'wuwla nahuin a dε 'kuku 'bii nל, =beti bu poo Nyisua tan לε. 29 Kεε, nahuon =nu, כֹּחַ di Nyisua a -Hihiu tan לε poo, Nyisua 'die 'le -wε כֹּחַ 'wuwla 'a dε 'kuku a -gbε gbe, -ε nue, כֹּחַ nu dε 'kuku, -ε hie 'kl.»

30 Kε -Yusu nu la 'waa klε-hחֲחֲאε, -ε nue, u כֹּחַ 'nל, 'ku -huan nל 'o =כֹּחַ ke 'mu.

-Yusu a 'dii כֹּחַ 'a 'dlayuo 'hεen

(Matie 12.46-50; Luku 8.19-21)

31 'Ke u nל 'le kayuu -do a -gbε gbo, 'a 'dii כֹּחַ 'a 'dlayuo nytbεpu 'hεen 'u nyre 'o. 'Ke u hree 'o -patu 'mu, 'u le nahuon, כֹּחַ mu -Yusu da כֹּחַ. 32 'Dai nahuin nל gbo, 'u =glaa 'le =כֹּחַ. -Ye kε u nyo ye po: «'Ye kε, -na 'dii כֹּחַ -na 'dlayuo, 'ke u nל 'le -patu 'mu, -כֹּחַ כֹּחַ da.» 33 -Ye כֹּחַ כֹּחַ: «=U -ye כֹּחַ -wε 'na 'dii כֹּחַ 'na 'dlayuo,» 34 כֹּחַ 'ba 'yii ye 'mu, כֹּחַ 'ye nahuin =nu, -u nל gblε, -u =glaa 'le =כֹּחַ, -ye כֹּחַ כֹּחַ: «Ba 'ye kε, nahuin -gbo, nu- כֹּחַ -wε 'na 'dii כֹּחַ 'na 'dlayuo. 35 Nahuin =nu, -u Nyisua a kewεen לε nu, nu-כֹּחַ -wε 'na 'dlayuo כֹּחַ 'na 'dii.»

-Yusu po la 'dudכֹּחַnyu a -taludu

(Matie 13.1-23; Luku 8.4-15)

4 -Nyrכֹּחַ =de 'mu, -Yusu כֹּחַ mu 'le lele Galileblugba a 'yru nua 'mu, כֹּחַ 'le Nyisua a -tִּכְּל nahuin כֹּחַ, nahuin 'plכֹּחַ 'u =gכֹּחַ 'le. כֹּחַ 'nחֲחֲא 'ye 'hru, nε- nue, כֹּחַ 'ya 'le 'blagbe wכֹּחַ, כֹּחַ nל gbo, כֹּחַ 'yִיָּא 'le 'nie ke gbo, nahuin a -gbε 'u 'wלε 'o 'nie nua 'mu gbo, 2 כֹּחַ nyu -tִּכְּל 'plכֹּחַ כֹּחַ, 'ke 'le -taludu 'kwli 'mu. Kε כֹּחַ nyu 'klεε ye po: 3 «Ba po 'mu nua ye gbo. ε כֹּחַ la -nyrכֹּחַ =de, nytbeyu =de כֹּחַ mu la 'a -tִּכְּל 'd כֹּחַ. כֹּחַ nyi לε 'nל -gbla, 'ke 'le 'a -ci 'kwli 'mu. 4 -Tε כֹּחַ nyi לε -gbla, -ye 'ke =l -ye bi 'o 'hru wכֹּחַ לε, nubל 'l di 'le, 'l di. 5 Gblo a 'חֲחֲא a כֹּחַ כֹּחַ לε -gbla, -ye 'ke כֹּחַ bi 'o -tututכֹּחַ =nu ke, כֹּחַ כֹּחַ gbo 'חֲחֲא 'pa nל 'le, כֹּחַ -hlentie -tεε, כֹּחַ =ga -wε 'tata, -ε nue, -tututכֹּחַ a -gbε, כֹּחַ 'de la 'mu gbo hren. 6 -Tε 'dudכֹּחַnyu a -gbε, l =ga

'klεε, 'yru bi 'le yrayrל, -ye 'a =gagεi 'yכֹּחַ nל, -ε nue, 'a -wלubל kεε 'חֲחֲא a -gbε ye. 7 Gblo a ta a כֹּחַ כֹּחַ לε -gbla, -ye 'ke כֹּחַ bi 'le 'witi a =gagεi -gbahכֹּחַ. -Tε 'dudכֹּחַnyu a -gbε, l =ga, -ye 'witi לε =nu, l 'ya 'o =o, 'l 'bui 'lu לε. 'A -tִּכְּל, l 'de 'hלε po. 8 Gblo a -hen a כֹּחַ כֹּחַ לε -gbla, -כֹּחַ bi 'o =hapu-tutu ke. -Tε 'dudכֹּחַnyu a -gbε, l =ga, -ye l ku nל -tεε, 'l po 'hלε. 'A 'חֲחֲא -do, כֹּחַ po 'yכֹּחַ a (30) -wל =tu 'o -pu, =כֹּחַ -ye po 'yכֹּחַ a (60) -wל ta, 'a 'be -ye po 'yכֹּחַ a (100) -wל =hun.» 9 -Ye kε -Yusu nyu la 'klεε ye po: «'Bla 'ba כֹּחַ -tִּכְּל wכֹּחַ nua, -ye ba 'כֹּחַ -tִּכְּל -dodo.»

10 Ti gbi בל -hi, -ye -Yusu כֹּחַ 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'חֲחֲא 'hεen, כֹּחַ pupu-naagbopu -ye, כֹּחַ כֹּחַ =nu 'hεen, u -do, nu- nל la 'o. -Ye u =gכֹּחַ wכֹּחַ: «-Taludu -gbo, -n po, dε tio- ε =hεn 'nyre 'le?» 11 -Ye כֹּחַ כֹּחַ: «'A mu -gbo, -u כֹּחַ 'na -naagbopu, Nyisua nye 'nל nu, 'aa Nyisua a -tִּכְּל 'mu לε yrii, -tε כֹּחַ nu, כֹּחַ כֹּחַ nahuin win ke. Nyisua a -tִּכְּל a -gbε, l -hli nahuin ke 'yi. Nahuin -gbo, -u 'nחֲחֲא naa 'mu -wכֹּחַ, u -mε -ye, 'ke u nyi 'le -taludu -do 'kwli 'mu 'כֹּחַ. 12 l -do a -gbε, u 'cru la, 'ke 'le Nyisuacrue 'kwli 'mu, -ε כֹּחַ:

U nyi 'nל 'ye -tεε,
kεε, u 'nל yrii =le לε,
'u nyi -wε 'כֹּחַ -tεε,
kεε, u 'nל yrii =le 'mu לε.
'Bla 'bu nyi wen 'mu לε yrii,
-ye u di wen -wכֹּחַ 'nל =חֲחֲא,
u 'mu wen 'waa nל 'kl Nyisua -nyi,
-ye Nyisua di wen 'waa dε 'kuku 'nל 'wuwla.»

13 -Ye כֹּחַ nyu lele 'nל le: «'Bla 'ba 'nחֲחֲא yrii -taludu -gbo 'mu לε, -ye a 'die 'le -wε ba yrii =l -ye =nu 'mu לε gbe.» 14 Kε כֹּחַ 'klεε po: «ε 'we =כֹּחַ ye, 'dudכֹּחַnyu =nu, כֹּחַ- כֹּחַ nahuon -gbo, -כֹּחַ Nyisua a wintε -wכֹּחַ לε na. -Ye 'dudכֹּחַnyu =nu, nל- כֹּחַ Nyisua a wintε. 15 -Ye 'hru =nu, -u כֹּחַ wכֹּחַ l bi 'o לε, 'plu nubל 'l di 'le, 'l di, nu- כֹּחַ nahuin -gbo, -u Nyisua a wintε 'כֹּחַ, 'plu Satan, כֹּחַ כֹּחַ 'kuo -huט a nyugbla, כֹּחַ 'le di, כֹּחַ 'le =nu Nyisua a wintε a -gbε =wל ke -ha. 16 -Ye -tututכֹּחַ =nu, כֹּחַ nל 'o 'חֲחֲא 'pa ke, כֹּחַ כֹּחַ ke 'dudכֹּחַnyu -ye =nu, l bi -wε 'o, כֹּחַ- כֹּחַ nahuin -gbo, -u Nyisua a wintε 'כֹּחַ, 'plu -u nye ke wεen, 'ke 'le pl a bleelε 'kwli 'mu, 17 'plu -u nye -wε kwa 'ble, 'ke 'o ti 'cicrei gbi -כֹּחַ. Kεε, u 'nל -huε =le, 'ke bε po 'ma, 'ke 'le =nu =wל ke. Nahuin a -gbε, 'waa 'bienu, -u 'nחֲחֲא -hua Nyisua a wintε, 'bu nyu =suε =tue, כֹּחַ 'bu yru, nε-כֹּחַ nahuin a -gbε, 'waa nל Nyisua a -tִּכְּל bi sia =nu. 18 -Ye -tututכֹּחַ =nu, 'witi a =gagεi nל 'o ke, כֹּחַ כֹּחַ ke 'dudכֹּחַnyu =nu, l bi -wε 'o, 19 nu- כֹּחַ nahuin -gbo, -u Nyisua a wintε 'כֹּחַ, 'plu nahuin a -gbε 'u 'kl ke a 'kla-wliye'yִיָּא a hretile hreti, כֹּחַ 'u kukכֹּחַnyu =wל klε naa, -u nyu 'le kִּכֲא 'mu po, 'plu 'waa =wל 'u 'kl -gbo a -tִּכְּל -ye -wכֹּחַ לε kεε, u nεε 'mu. -Tִּכְּל 'bii a -gbε, l nue, Nyisua a wintε, 'ε 'nחֲחֲא nu -kuan, 'ke 'le =nu =wל ke, 'plu 'ε hihre לε. 20 -Ye =hapu-tutu =nu, -u כֹּחַ ke 'dudכֹּחַnyu -ye =nu, l bi -wε 'o, nu- כֹּחַ nahuin =nu, -u Nyisua a wintε 'כֹּחַ, -u nye kwa 'ble, 'εε -kuan nu, 'ke 'le =nu

=wlu ke, gblei a (30) -wlu =tu 'o -pu, kɔ (60) -wlu ta, kɔ (100) -wlu =hun, 'ε -hi 'o -tε u nu o 'a 'wunwɔn 'mu.»

-Yusu po la lele 'napɪ a -taludu
(Luku 8.16-18)

²¹ Kε -Yusu nyu lele ye po: «Nahuon 'bɔ 'bla 'napɪ, kɔ 'nɪ =jre =le kaka 'lu gbo, kɔ, nahuon 'bɔ 'bla 'napɪ, kɔ 'nɪ =tue =le 'le -bele gbo. Kεε, 'ke kɔ nye 'le de 'klɔ gbo =tu, -ε die nu, ε 'mu kayu gble yri. ²² -Tɔplɪ 'bii, -ɪ -hli, ε di kɔ -nyrɔwɔ, l 'mu pepe' 'mu le bi, kɔ, -tɔplɪ 'bii, nahuon =de 'de o yi, ε di kɔ -nyrɔwɔ, l 'mu 'muleyriile kɔ. ²³ Ba po 'mu nua ye gbo -tεε: Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kɔ -tɪ'wɔn-nua, kɔ 'wɔn -tɪ -dodo.»

²⁴ -Ye kε kɔ lele =nu ye po: «Nyɪsua a wintε -gbo, 'nɪ -wɔn le na, ba =tue 'yie. -Tε a di 'a 'wunwɔn nu, kε Nyɪsua di 'a mu 'a 'muleyriile nu. ²⁵ Nahuon =nu, -kɔ Nyɪsua a wintε nua ye gbo po, Nyɪsua die 'nɪ nu, kɔ 'mue 'mu le yrii, ε 'mu 'o -tε kɔ nu o 'a 'wunwɔn 'mu -hi. Kεε, nahuon =nu, -kɔ 'nɪ nɪ pue nua ye gbo, kɔ 'nɪ yrie =le 'mu le nɪ gbe.»

-Yusu po la lele 'dɪdɔ-tɔplɪ, -ɪ kɔ -do =ga a -taludu

²⁶ Kε -Yusuu lele =nu ye po, kɔ kɔ: «-Tε Nyɪsuaa nahuin a win a kekɔkɔε nu, ε 'we =nɔ ye nahuon -gbo, -kɔ -gbla 'dɪdɔ-tɔplɪ le, 'ke 'le 'a -ci ke. ²⁷ -Tε kɔ -wɔ 'a le-gbugbla -wɔn, -ye kɔ mu 'mu 'dɔ. -Nyrɔwɔ 'bii, kɔ 'le 'dɔ 'mu -hi, -ye 'dɪdɔ-tɔplɪ =nu, kɔ -gbla o le, 'ke 'le -ci ke, l -do, u 'nɪ =ga, kɔ, kɔ 'nɪ -hi =le 'le -ci a -gbε ke. ²⁸ -Tutuu -do, nu-nye nu, 'u =ga. 'A =gbaa -do, kɔ -ga -tɪtε, 'kɔ ku, 'kɔ po 'hle, 'plɪ 'a 'yɔ =nu, 'kɔ ku. ²⁹ -Tε 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbε, l =hlu, -ye kɔ mu nɪ, 'kɔ gba 'a -faka, 'kɔ 'cɪ, -ε nue, 'a 'cɪcɪti nyre 'o =o.»

-Yusu po la lele 'dɪdɔde =nu, -ε kɔ 'yεε 'cɪmɪ a -taludu
(Matie 13.31-32,34; Luku 13.18-19)

³⁰ Kε -Yusuu lele =nu ye po, kɔ kɔ: «'N di po -taludu -ye, 'mue 'a mu kɔ, -tε Nyɪsuaa nu, 'ε kɔ nahuin -ye a -do-do, 'kɔ kuu win ke, 'plɪ nahuin -ye 'u kɔ bii. ³¹ Dε a -gbε, ε 'we =nɔ ye 'dɪdɔde =nu, -ε kɔ 'yεε 'cɪmɪ 'dɔ, 'ε -hi 'o 'dɪdɔ-tɔplɪ 'bii a 'yɔ 'mu. ³² Kεε, 'bu 'dɪtε, -ye ε =ga nɪ. 'Bε ku, -ye ε 'bua nɪ, 'εε 'o 'dɪdɔ-tɔplɪ 'bii 'mu -hi, kɔ, 'εε babuu gblakɪ gble po. 'A babuu gblakɪ a -gbε 'kwli 'mu, ε -wε 'le nublɪ bɪ poo 'le 'le nɪ.»

³³ -Tε -taluduu -gbo, l nɪ 'mu, kε =l -ye nɪ -wε 'mu, -Yusu 'kɔ nyi po, kɔ nahuin Nyɪsua a wintε kɔ. -Ye de =nu, nahuin, u -wε 'le bu yrii 'mu le, nε -kɔ =nu kɔ. ³⁴ -Ye ti a pepe, 'bɔ kɔ =nu de kɔ, 'ke 'le -taluduu 'kwli 'mu, 'ke kɔ nyu 'le kɔ. Kεε, kɔ kɔ 'a -naagbopuu -do 'hεn, 'bu nɪ 'o, 'plɪ -taluduu 'bii =nu, kɔ po, 'kɔ nyi =nu kɔ hɪhɪa.

-Tε -Yusu nyra la -hlonpu gbo
(Matie 8.23-27; Luku 8.22-25)

³⁵ -Nyrɔwɔ -do =nu a -wise, -ye -Yusu le 'a -naagbopu nɪ, kɔ kɔ: «-Ba =ta 'le 'yru a 'pɪa -ye =nu ke!» ³⁶ 'a -naagbopu 'u gbo, 'u 'ya 'le 'blagbe =nu wɔn, -ε kɔ 'kwli 'mu kɔ wen 'le nahuin Nyɪsua a -tɪ kɔ, 'u gba nahuin a -gbε wlu, 'u mu. 'Ke 'o 'waa nɪ 'blagbe 'huɪn 'mu, 'blagbei -ye nɪ 'o. ³⁷ Bu nɪ 'klεε 'o 'nie ke, buu mu, tii -do a ti 'yri, -ye -hlonpu gblaka cε 'le =le, 'yru 'u 'duɪ po, 'a 'duɪ a -gbε 'u 'le 'blagbe wɔn le 'wɛε, -ye 'blagbe a -gbε, ε 'tati 'le'yiiε nɪ, 'ke 'o 'yru a 'duɪ -wɔn, -u 'le =nɔ wɔn le 'wɛε. ³⁸ -Ye 'ke -Yusu -mε -ye, kɔ pε 'le 'blagbe a -hunma 'mu gbo, 'kɔ po 'o 'a 'lu 'pela ke gbo, kɔ ηmo, 'a -naagbopu 'u -hɔ ηmla 'mu, u kɔ: «Tɔkɔyε, =be l 'nɪ 'yaa =le -mu 'kla -wliye, -ε kɔ, -aa gbo mu 'nɪ -wε?» ³⁹ -Yusu 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ 'pɛε 'le -hlonpu kɔ 'yru 'hεn -wɔn, 'ke 'le win 'yakɪ 'kwli 'mu, kɔ kɔ: «Ba ma wien, 'plɪ ba -wan ke gbo!» -ye 'ε kɔ -tεε, -hlonpu =nu, u nyra gbo, 'yru 'bii =nu, 'u -wan ke gbo. ⁴⁰ -Tε -hlonpu kɔ 'yru 'hεn, l -wan ke gbo, -ye -Yusu =hɪan -wɔn, 'kɔ 'le 'a -naagbopu -wɔn 'pɛε, kɔ kɔ: «Dε tio- kɔ -tɪ 'aa huannu pɪ 'le? A 'klε 'dee wen Nyɪsua =wlu ye a kue.» ⁴¹ 'A -naagbopu -mε -ye, u 'ta 'mu gble 'dɔ, 'u 'mu le 'pupɛ, u kɔ: «Ba 'ye kε nahuon -gbo, -hlonpu kɔ 'yru 'hεn, l nyo -wε 'o 'nɪ =tuu.»

-Tε -Yusu =gbla la nahuon =de, 'kuo -huɪn nɪ la 'o ke 'mu

(Matie 8.28-34; Luku 8.26-39)

5 'Plɪ de a -gbε, ε 'mu mu -hi, -ye u nyre 'le Galile-blugba a 'yru a 'pɪa =nu ke nɪ, -kɔ kɔ Gelasakε a 'blugba. ² -Yusu kɔ =tɪ 'le 'blagbe wɔn, tii -do a ti 'yri, -ye nyɪbeyu =de, kɔ -hɔn 'le 'dεεi ke 'mu, 'kɔ muo ye 'mu 'bε wɔn. Nahuon a -gbε, 'ku -huan nɪ 'o =nɔ 'ke 'mu, 'u =nɔ =sue =tue. ³ 'Ke kɔ 'ti 'le 'dεεi ke, -l nɪ 'le dugbɪ 'kwli 'mu. Nahuon =de 'de 'le lele 'a mumua -wε, =betɪ bu nu 'cɪn. ⁴ ε kɔ ti, 'u nyo la 'le kɪ dabuu 'mu le po, kɔ, 'u la -wε cɪn nu, 'u la 'a buɪ mua. Kεε, l 'bii =nu, nahuon a -gbε, kɔ nyi la le 'nɪ cɪcε. =ɔ =de 'de 'klεε lele 'klɪ kɔ, 'ke bɔ kiklo le. ⁵ Ti a pepe, 'kɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, dugbɪ, nɪ -kɔ 'lu le na, kɔ 'dεεi =nu, -l nɪ 'le dugbɪ =nu 'kwli 'mu, nɪ -kɔ 'le -gbahlɔn le na, kɔ le 'gbugbo, kɔ, kɔ 'a wɔn 'hε le hra.

⁶ Kɔ 'yee 'klεε 'le -Yusu ye 'mu, -ye kɔ kɔ 'le ye cigbei, 'kɔ kɔ kwɪ ye gbo, -ε die nu, -Yusu 'muo 'mu -hε. ⁷ -Ye kε -Yusuu 'ku -huan =nu ye po, -u nɪ 'o nahuon a -gbε ke 'mu, kɔ kɔ: «'Ku -huan, -hɔn 'o nahuon -gbo ke 'mu!» -Ye nahuon a -gbε, kɔ 'le 'yaa win, kɔ kɔ: «-Yusu, Yrayryɪsua a 'Yu, de tio- n -hua -bo nu 'mu 'mu 'le? 'Nu -mu le 'nɪ 'batɪ, 'ke 'le Nyɪsua a 'du 'kwli 'mu, =nɪ =tue 'le 'mu =sue.» ⁹ -Ye -Yusu nyo wɔn 'nɪ =gba, kɔ kɔ: «-Na 'du 'le?» -Ye kɔ =tuo -wɔn, kɔ kɔ: «'Na 'du kɔ daku, -ε

nue, -a -huo nu.»¹⁰ -Ye ככ -Yusu ל'נ' batl 'd, 'ke כ nu bla 'le 'kuo -huln ל, 'ke 'le 'blugba =nu 'mu.

¹¹ 'Ke 'o -tegbii -do a -gbe, dugba nu 'o. 'A =tu -ye bi 'le 'yru -wahn. 'Ke bucl a =ju gblaka nu 'o, 'u ל wa. ¹² -Ye 'kuo -huln a -gbe, ככ -Yusu ל'נ' batl, כ כ: «Wēen ke, 'ke -ba bi 'o bucl =nu ke 'mu!»¹³ -Ye -Yusu wahn nu, 'kuo -huln a -gbe כ -hahn 'o nahuon a -gbe ke 'mu, 'plu כ bi 'o bucl =nu ke 'mu, bucl 'bii a -gbe, 'l 'gba ci ל, 'l =tu dugba, 'l bi 'yru 'mu ל, 'l 'kuku ל. Bucl a -gbe, -l 'kuku ל, l -we 'le bucl a 'milowu 'hahn nu.

¹⁴ Nahuin =nu, -u bucl a -gbe naa, u 'gba ל ci, -taptl 'bii =nu, -l mue 'lu -wahn, 'u nyi -wahn ל na, 'ke 'le 'die 'mu, כ -gligbl ke. 'Plu nahuin 'mui mu 'wahn, -ye u di 'le =le, u 'mu -taptl a -gbe 'ye, -l mue 'lu -wahn. ¹⁵ -Te u nyre 'klē 'o -Yusu 'huln 'mu, -ye 'ke u ye 'o nahuon a -gbe gbo, 'kuo -huln -huohui nu wen 'o ke 'mu, כ nu gbo, כ pue wlawlu. כ 'we =ahn nahuon =nu ye, hanhuln 'de -huln a nue. Nahuin a -gbe bu 'yo 'klē, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu. ¹⁶ Nahuin =nu, -u 'ye -taptl 'bii a -gbe, -l mue 'lu -wahn, 'ke 'o nahuon a -gbe כ bucl 'hēen -wahn, u nu ל -wahn, 'ke 'o nahuin =nu -wahn, -u di -ta 'ye wahn. ¹⁷ -Ye u -tua -Yusu a le'batle gbo, 'ke כ -hahn 'le 'waa 'blugba =nu 'mu.

¹⁸ -Ye -Yusu 'ya nu, 'ke 'le 'blagbe wahn. Nahuon =nu, 'kuo -huln nu wen 'o ke 'mu, ככ -Yusu ל'נ' batl, 'ke כ naa =ahn -wahn. ¹⁹ Kē -ye -Yusu 'die ke wēen, כ כ: «Mu 'le -na 'd' mu, 'ke 'le -na 'dukē -wahn, -bo na -taptl 'bii =nu a -tu -wahn ל, Kukahn Nylsua nu -mu 'mu, כ, -te כ nu -na wahn a 'yiyē.»²⁰ כ po 'klē ל, -ye nahuon a -gbe, כ bi wahn 'hru, כ mu 'le Dekapblugba 'mu. -Ye -taptl gblakl 'bii =nu, -Yusu nu =ahn 'mu, nu -k -tu, ככ -wahn ל na. -Ye nahuin 'bii =nu, -u nyi 'wahn, l saka =nu nu.

-Te -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'kl, כ, -te nyrugba =de, dablogbo-wēkē la nu, כ 'tu la -Yusu a wlawlu ל, 'plu 'a 'kuē 'ē -wē la

(Matie 9.18-26; Luku 8.40-56)

²¹ 'Ke -Yusu nu 'le 'blagbee -do -nu wen wahn, כ mu 'le Galieblugba a 'yru a 'pia =nu ke. -Te כ =tu, כ nu 'o 'yru a -gbe nua 'mu, -ye nahuin 'plapl, nu -wē ti ke, 'u =glaa 'le =ahn. ²² Bu nu 'klē 'o gbo, -ye Nylsua a kayu a nyg-blaka =de, כ -nyre 'o. 'A 'du כ Sayilu. כ 'ye 'klē -Yusu, -ye כ bl ye gbo kwli, ²³ כ nyo ל 'batl, כ כ: «'Na 'yu nyrcyu gbi, 'a 'huln 'nu hren, כ -hua כ 'ku. 'Nu -mu ל 'nu 'batl, di 'le -bo puo dabul 'lu gbo, -ē die nu, 'a 'kuē 'mu -wē, כ 'mu -hunhuln po.»²⁴ -Ye -Yusu wahn nu, כ כ nylbeyu a -gbe 'hēen 'u mu, nahuin 'plapl 'u nyo -wahn kuē, 'u nyo 'le yre 'nynyraa.

²⁵ -Ye 'klē, 'ke 'le nahuin a -gbe -heyri, 'ke nyrugba =de nu 'le. כ -kuē nu. 'A 'kuē a -gbe, nē -m dablo כ nyo gbo -wē. -Te 'kuē a -gbe, ε 'tatl la 'a nunue, 'a 'yru a -pu =tu 'o 'hahn a nahn nu ke gbo. ²⁶ 'A 'huln a -gbe a -tu, כ na la -datapu a gbleglei yre, 'כ la =sue 'ye, 'a 'wli 'bii 'l -wē la =ahn kwa ל. Kē, 'a 'kuē a -gbe, ε 'nu -wē =le la,

κē, ε la 'le ל 'nu 'yaa. ²⁷ -Te כ 'wahn 'klē -Yusu a 'du, כ bi 'le nahuin 'plapl =nu -heyri, כ nyre 'o -Yusu ke 'mu, כ 'tu 'a wlawlu ל, ²⁸ -ε nue, κē כ po, 'ke 'le 'a =wlu ke: «'Nu 'tu 'a wlawlu לē -do, 'na 'kuē di 'nu -wē.»²⁹ Tii -do a ti 'yri, כ 'tu 'a wlawlu ל, -ye dablo 'kee 'a gbo-wuē nu. -Ye כ yree nu, 'ke 'le 'a dahn 'huln -wahn, -ε כ, 'a 'kuē -wē nu. ³⁰ Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu yree nu, -ε כ, 'kl -hahn 'le =ahn 'mu, כ =huln -wahn, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, κē כ po: «Nyc- 'tu 'na wlawlu ל 'le?»³¹ -Ye 'a -naagbopu =tu -wahn, u כ: «'Be -na -gbe, -n nye 'nu 'ye, -ε כ, nahuin -huo nu, 'u 'le -mu yre 'nynyraa. 'Plu =nu wahn =gba: Nyc- 'tu 'mu ל.»³² Kē -ye -Yusu, כ nahuin =nu -nyre 'yii, -ε die nu, כ 'mui yi, nahuon tio- 'tu ל. ³³ Nyrugba a -gbe, huannu a -tu, כ -tua 'huln gbo, -ε nue, כ yie nu, -ε כ, 'a 'kuē -wē nu, כ mu 'o -Yusu ye 'mu, כ כ kwli ye gbo, -ye κē כ =ahn ye po: «'Mahn nu, כ -tu -na wlawlu ל, -ε die nu, 'na 'kuē 'mu -wē.»³⁴ -Te -Yusu 'wuln, -ye כ כ: «'Na 'yu o, -te -n kuo 'mu =wlu ye a -tu, nē -nue, 'nu -k -na 'kuē. Mu, 'ke 'le pl a bleelē 'kwli 'mu, -na 'kuē -wē nu.»

³⁵ Win nu 'le =ahn wahn, nahuin 'u -hahn 'le nygblaka Sayilu a -te 'mu, u כ: «Sayilu, -na 'yu nyrcyu gbi -nu wen, כ 'ku nu. 'A -tu, -ha Tahn -Yusu mē ל, =betl -n dio 'ku 'mu -ha.»³⁶ Kē, -tu 'bii =nu, u =tu, -Yusu 'nu du =le dē. κē כ 'klē Sayilu ye po, כ כ: «'Na =wlu nu bi 'le =hahn, kuo 'mu =wlu yee -do!»³⁷ 'Plu u 'mu mu mu, -Yusu 'die ke wēen, 'ke nahuin -ye bu kuē =ahn -wahn, 'bē 'de 'a -naagbopu Piel, כ Saki, כ כ 'a 'diayu Saan -do. Nu -k =ahn 'hēen mu, 'ke 'le Sayilu a -te. ³⁸ -Te u nyre 'klē 'le, -ye -Yusu 'ye nahuin 'plapl, 'u ל 'gbugbo, 'u popowli po, כ, 'u wahn ל nu. ³⁹ -Te כ pa 'le kayu a -gbe gbo, -ye כ כ: «Dē -k -cici a ל po 'le? Dē -k -wē wuē 'le? 'Yu -gbo, כ 'de 'ku. Nymla' a nu, כ nyo.»⁴⁰ כ po 'klē ל, -ye u nyo 'nu 'caa. -Ye כ 'hahn nahuin 'bii nu, כ da 'yu a bu, כ 'a 'dii, כ 'a -naagbopu ta a -gbe 'hēen, 'u pa 'le -gbo =nu 'mu, -te 'yu pē 'le gbo. ⁴¹ -Te u pa 'klē 'le, -ye -Yusu kl 'yu a -gbe a dabu gbo, -ye כ כ: «Talita kumi!» -ε =hen 'nyre: «'Yu nyrcyu, -m 'nu le, 'ba ye 'mu!»⁴² Tii -do a ti 'yri, כ 'ba ye 'mu, כ -tua nuna gbo. 'Yu a -gbe, כ כ 'yru -pu =tu 'o 'hahn. Bu 'ye 'klē dē a -gbe, ye ε saka =nu nu 'd. ⁴³ -Ye -Yusu tiu nu, 'ke 'le win 'yaki 'kwli 'mu, כ כ: «Dē -gbo, 'n nu, nahuon =de nu 'le 'le =de!» -Ye κē כ lele po: «Ba -nyo dididē, כ 'mue di!»

Nasaletl 'mu a nahuin, u 'de la -Yusu =wlu ye kuo

(Matie 13.53-58; Luku 4.16-30)

6 -Te -taptl a -gbe, l -hi, -ye -Yusu -hahn 'le 'd' a -gbe 'mu nu, כ mu 'le 'd' =nu 'mu, כ -k 'mu כ kuu 'le. כ כ 'a -naagbopu 'hēen, nu -mu 'le. ² -Te -wuwle-nyrcyu nyre 'o, -ye 'ke כ mu 'le Nylsua a kayu gbo, כ -tua Nylsua a -tu a wahn gbo. Nahuin 'plapl =nu, -u nu 'o, -te u 'wahn 'a wahn a -gbe, -ye l saka =nu nu, u כ: «Nyc- כ =ahn -tu -gbo, כ =tu 'le? Nyc- -nyi =ahn =tu =nu 'le? כ, nyc- -nyi 'klē =ahn 'kl, 'ke כ nu 'nymileka-taptl -gbo 'le?

³-A yie ni, -ε κν, κν- κν 'camude, 'κ κν Mari a 'yu. 'A -dlayuo nylβεpu, nu- κν Saki, κν Sosti, κν Judt, κν Simκ. 'A -dlayuo nyrubyuo ni -we κν -a mu -heyri.» 'Waa 'lu a le-hieledu a -gbe, νε- nue, 'u 'dio =wlu ye kuo. ⁴-Ye -Yusu κν: «Nylsua a winwlon-henyκ, u nyo 'o 'nu =tuu, 'ke 'o 'ε ni -tegbi =de. Kεε, u 'nu =tuo =le 'o, 'ke 'le 'a -gbe a 'duκ 'mu, κν, 'ke 'le 'a 'duκue -heyri, κν, 'ke 'le 'a kayu gbo.» ⁵'Ke 'le =nu -heyri, -Yusu 'de 'kleε lele 'ηmilekade =de nu, 'be 'de κν po 'huinhrennyu gbi -ye dabu 'lu gbo, 'waa 'kuε 'mu -we a -tu. ⁶ε saka -Yusu ni, -te u nu, 'u 'dio =wlu ye kuo.

-Te -Yusu le la 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hκn, 'ke bu nu la 'hκn -hκn, 'plu bu gba la Nylsua a -tu 'dε kle
(Matie 10.5-15; Luku 9.1-6)

-Te de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu 'mu mu 'dε =nu, -ε =glaa 'le Nasaletι, κν nahuin Nylsua a -tu κν. ⁷-Ye κ da 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hκn =nu ni, -ε die nu, κ 'mu le, 'ke bu nu 'hκn -hκn, bu na 'dε kle, 'κ -nyi =nu 'kli, 'ke bu bla 'kuo -hutu le, -κ nu 'o nahuin ke 'mu, ⁸-ye κ κν: «'Bla 'baa 'dε kle na, a nu gba 'le de =de, 'be 'de kotuu -do †, κν, a nu gba 'le -we didide, κν blκ, κν 'wliyε, ⁹κεε, ba gba 'sueii -do, κν wlawli =nu 'hεεn, aa pue.» ¹⁰-Ye κε κν lele po: «'Bla 'ba nyre 'le 'duκ =de 'mu, kayu =nu, -u κν gbo u di 'le 'a mu paa, 'ke ba nu 'le -nunu, a 'mu 'le 'duκ a -gbe 'mu -hκn. ¹¹'Bla 'ba mu 'le 'duκ -ye 'mu, 'bla 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, κν, 'bu 'nunu po 'a nu win nua ye gbo, -ye ba -hκn 'le 'duκ a -gbe 'mu. 'Baa mu, -ye ba bubla 'a nu but, -ε die nu, 'pupu 'mu 'o 'a nu but 'hutu 'mu le -hκn, a 'mue nahuin κν, -ε κν, Nylsua a yru 'bu ye =nu, -ye nu-u ni, -u nue 'waa dκnκ -wκn.» ¹²-Te κ -wκ 'kleε 'waa tiile -wκn, -ye 'a -naagbopu bi 'kleε kle 'dε, 'u nyi nahuin yre =tu, u κν: «Ba hie 'o 'a nu de 'kuku gbo, ba -nyi 'a nu 'klκ 'bii Nylsua!» ¹³'tu 'kuo -hutu le bla, -κ nu 'o nahuin ke 'mu, κν, 'tu 'huinhrennyu 'plκplκ 'nyra 'lu le po, 'u -wκ 'waa 'kuεi.

-Te Saan Batisu nu la 'kukue
(Matie 14.1-12; Luku 9.7-9)

¹⁴Ti a -gbe 'yri, Galileblugba a 'kluκ, -κ κν 'du κν Helbdι, κ κνκ -Yusu a 'du ni, -ε nue, 'a 'ηmileka-κplκ =nu, κ nu a -tu, 'a 'du 'u 'sεε gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu. Kε nahuin -yee po: «Saan Batisu, -κκ o nahuin 'nie 'lu le po, κκ-κκ nu. -Te κ 'ku la, κ 'hru lele 'klκ. Ne- nue, 'κ κν 'kli, 'ke κν nu 'ηmileka-κplκ -gbo, -u κν 'du -aa 'wκn.» ¹⁵-Ye κε =u -yee -we po: «Eli, -κ κν la Nylsua a winwlon-henyκ, κκ-κκ nu, κκ- 'hru 'klκ.» Kε =u -yee lele po: «Nylsua a winwlon-henyκ -yee nu. -Te 'a winwlon-henyκ nu la 'mu, ti -hi la a ti 'yri, κε'ε nu, κ nu 'mu.» ¹⁶Helbdι -mε -ye, -te κ κν, -ye κ κν: «Saan Batisu ni, -κ κν 'lu 'n le o nahuin bu 'be o 'o, κκ-κκ nu, -κ 'hru lele 'klκ.»

† -Yusu a ti 'yri, nahuin la naa kotio. De a -gbe, 'waa 'bride'e la'a ni.

¹⁷'ε κν -teε, de =nu, Helbdι nu la Saan 'mu, 'plu κ 'mu la 'ku, ε ne- -gbo: Helbdι, 'a -dlayu nylβεyu Filipu, κκ- κκ la nyrugba. 'A 'du κν la Helbdιadi. Helbdιadi a -gbe, κκ- Helbdι -ha la Filipu kwa, 'κ κνκ la. -Te Saan 'wln la, -ye κ κν: «ε 'de 'o le κκκ, 'ke -na -dlayu Filipu -gbo, -κ 'kleε nuε 'klκ, -bo di =κκ 'a nyrugba kwa -ha, -bo dio κκ.» -Te Saan =tu -tu a -gbe, νε- nue, Helbdιadi a -gbe 'κ =tutuo Helbdι, 'ke κν le 'a 'sκyuo, bu kli Saan, bu muκ, 'plu bu puo =jι 'mu. -Te u puo 'kleε =jι 'mu, -ye Helbdιadi, κ nye le 'nu =κκ, 'ke bu 'κ. Kεε, κ 'die 'le -we, ²⁰-ε nue, Helbdι, κκ Saan 'nu πι, κκ, 'κ nyo -we 'o =tuu. κ yie ni, -ε κν, 'a 'klκ 'sii 'o ye, 'plu κ κν Nylsua a nahuon. Ne- nue, 'κ nyo 'yie =tu. 'ε ni ti, κ κκ =κκ 'hεεn, 'buκ toto po, -ye Saan a totowin, u Helbdι 'mu -ha 'ku 'dκ, κεε -ye κ nue 'mu ni, 'ke κν 'wκn 'a win.

²¹-Nyrκwκ =de 'mu 'kleε, -ye 'a nyrugba Helbdιadi, κ 'ye la 'hru, 'ke κν nue, bu 'la Saan. -Nyrκwκ a -gbe, κκ- κκ la -nyrκwκ =nu -κκ 'mu, u κν la 'o Helbdι a le'mimre. -Nyrκwκ a -gbe a -tu, 'κ da la nahuin, 'ke u 'mu la le 'mre, κκ, u 'mu la de di. Nahuin =nu, κ da la, nu- κκ la 'a 'blugba, -κ κν Galileblugba a ye'munaanyu, u κν 'sκyuo a nylgblakι, κν 'blugba a nylgblakι -ye 'hεεn. ²²'Ke u ni 'kleε 'o gbo, -ye Helbdιadi a 'yu nyrκyuo, κκ- pa 'le =nu -heyri, 'κ -tua -wla a yiyie gbo. 'A yiyie a -gbe, ε klu Helbdι ke 'dκ, κ κν nahuin =nu, κ da wen le'mimre ke 'hεεn. -Ye κε κ nyo 'kleε ye po: «-Hua 'ε ni de, -na =wlu nue 'mu. 'N die -mu 'nu -nyi.» ²³-Ye κε κκ lele po: «'N 'suκ nu, 'ε ni de, -n di -hua, 'n die -mu 'nu -nyi, =betι be 'ya 'na 'blugba a =tuκ 'mu.» ²⁴-Te 'yunyrκyuo =nu, κ κν, -ye κ κν 'hru ni, 'κ mu 'a 'dii wlon =gba wκn, κ κν: «'Na 'dii, de tio- =bo -hua 'le?» -Ye 'a 'dii κκ: «De -bo -hua, νε- κκ Saan Batisu a 'kukue. Bu 'be 'o 'a 'lu, bu yu 'le, -a 'mue 'ye, -ε κκ, κ 'ku nu.» ²⁵'Plu 'a 'dii 'mu mu -yre, -ye 'yunyrκyuo a -gbe, κ 'klκ nu, 'κ pa lele, 'κ mu 'o 'kluκ ye, κ κκ: «De 'nuκ -mu -hua, νε- κκ Saan Batisu a 'kukue. 'Be 'o 'a 'lu, -bo pu 'le huο wlon, -bo yu 'mu ye, -te ti ni le 'mu -gbo.» ²⁶-Te 'kluκ 'wln, -ye 'a =wlu 'mue gbo. Kεε, -te κ 'sue wen ke, 'ke 'o nahuin =nu ye, κ da wen le'mimre ke, νε- nue, 'κ 'die -hua, 'ke κν ble ke. ²⁷Tii -do a ti 'yri, 'κ le 'a 'sκyuoayuo -ye, 'ke κν mu 'le =jιkayu gbo, κν 'be 'o Saan Batisu a 'lu, κν yu 'le, 'sκyuoayuo a -gbe 'κ mu 'le =jιkayu gbo, 'κ 'be 'o Saan a 'lu, ²⁸'κ pu 'le huο wlon gbo, 'κ yu 'le, 'κ -nyu 'yu nyrκyuo a -gbe, 'yu nyrκyuo -me -ye 'κ gbu 'a 'dii ye. ²⁹-Te Saan a -naagbopu 'wκn 'a 'kuku-tι, -ye u di la 'le =le, 'u gba la 'a 'kukuku, 'u -huκ la 'o.

-Te -Yusu wloo la 'fκκ, 'ke 'o nahuin a 'milowu =hun ye, 'u dio la, 'u =mra la

(Matie 14.13-21; Luku 9.10-17; Saan 6.1-14)

³⁰-Te -Yusu le o 'a -wκnnaanyu, 'ke bu na o 'dε kle, bu =tu o Nylsua a -tu, -ye 'a -wκnnaanyu a -gbe, u =huan -wκn, 'u 'kukue le, 'ke 'o =κκ 'hutu 'mu. -κplκ 'bii =nu, u nu, κκ, -tu 'bii =nu, u κκκ nahuin, nu- tu 'kleε -Yusu -wκn

yrɛ na. ³¹ -Ye nahuin 'plɔpɔ nyu la 'o 'hɔɩn 'mu ɛ mu, u 'mu toto po, 'plɩ 'u nyu 'o 'hɔɩn 'mu -hɔn. Nɛ- nue, -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn 'u 'nɔn kɔ ti, 'ke bu di dɛ. Nɛ- kɔ -ti, -Yusu 'ɔ le 'a -naagbopu, ɔ kɔ: «Ba di 'le, -ba mu 'le -tɛgbi, 'du bii 'le ye, -ɛ die nu, a 'mu 'le 'hɔɩn ɛ -ha dɛ gbi!» ³² -Ye u bi 'le wɔn 'blagbe, 'u mu 'le -tɛgbi, 'du bii 'le ye, ³³ nahuin 'plɔpɔ 'u 'yu, -tɛ u mu, 'u yruu, 'dɛ pepe 'bii a nahuin 'u 'bɛ -wɩu, 'u 'yɩa 'yru nua 'mu ɛ, 'u 'bɩ ye 'mu, 'ke 'le -tɛgbi =nu, u di 'o kwɛɛ.

³⁴ -Tɛ -Yusu 'hɩ 'le 'blagbe wɔn, -ye ɔ 'ye nahuin 'plɔpɔ =nu nɩ, -u di 'le, -ye 'waa wɔɩ nyo nu, -ɛ nue, u 'we =nɔ blabl ye, ɔ 'de kɔkɔny ɔ kɔ, 'ɔ bi 'o, 'ɔ -tua 'waa -tɔplɩ 'plɔpɔ a tɔkɛ gbo. ³⁵ -Tɛ tɔkɛ -wɔn, -ye -naagbopu 'yɩa 'o -Yusu 'mu gbo 'hɔɩn, 'u lo, u kɔ: «-Tɛgbi -gbo, -a nɩ kɔ, 'du bii kɔ ye, dididɛ 'de kɔ nɩ, 'plɩ, tɔkɛ 'nɩ -wɔn. ³⁶ 'A -ti, le nahuin -gbo, bu mu 'le -gɩgɩ kɔ 'dɛ =nu 'mu, -tɩ =glaa 'le -a mu, bu mu 'waa dɔnɩ a dididɛ ɛ =kɔ, u 'mue -tɔ!» ³⁷ -Ye -Yusu kɔ: «'A nɩ -gbɛ, ba -nyu dididɛ!» -Ye u kɔ: «Dɛ tio- -a di gba, 'plɩ -a 'mu 'waa dididɛ -tɔ 'le? 'Be -ye, ɛ kɔ 'wɩɩɩɩ nɩ, -a di gba, 'plɩ -a 'mu 'waa dididɛ 'ye.» ³⁸ -Ye ɔ kɔ: «'Flɔkɔkɩi -tie a kɔ 'le? Ba mu 'le 'a nɩ kɔ wɔn ɛ ta!» -Tɛ u ta 'le ɛ, -ye u lo nɩ, u kɔ: «-A kɔ 'flɔkɔkɩi =hun kɔ -hriin 'hɔn.» ³⁹ Bu po 'klɛ ɛ, -ye -Yusu le =nu nɩ, ɔ kɔ: «Ba le nahuin =nu, bu nu dui, bu nɩ gblɛ, 'ke 'o -piti ke!» Yakɔ a -gbɛ gbo, -piti 'de wɛn a 'kɩɛɛ, ⁴⁰ 'u nu dui, 'u nɩ gblɛ. Du -ye nɩ 'o, 'u -wɛ 'le nahuin a (100) -wɩu =hun, du -ye nɩ 'o, 'u -wɛ 'le nahuin a (50) -wɩu 'hɔn =tu 'o -pu. ⁴¹ -Tɛ u nɩ 'klɛ gblɛ, -ye -Yusu 'ba 'flɔkɔkɩi =hun a -gbɛ kɔ -hriin 'hɔn a -gbɛ 'mu nɩ, 'ɔ 'ba 'lu ye 'mu, kɔ 'le yɩayɩ ɛ ta, 'ɔ -nye Nyɩsua 'wio, 'ke 'o dididɛ a -gbɛ a -ta 'mu, 'plɩ 'ɔ 'bɩ =tu ɛ, 'ɔ -nyi 'a -naagbopu, -ɛ die nu, u 'muo nahuin 'bii a -gbɛ 'mu ɛ woo, 'ɔ woo -wɛ -hriin 'hɔn a -gbɛ nahuin 'bii 'mu ɛ. ⁴² U 'bii, u di dɛ -didi, 'u =mra. ⁴³ -Tɛ u -kɔ dɛ ɛ, -ye didi-tɔplɩ =nu, -tɩ hie gblɛ, -naagbopu 'u 'kukui ɛ, 'u 'yie 'le -tɔgbɩwɩ -pu =tu 'o 'hɔn. ⁴⁴ 'Ke 'le nahuin =nu -hɛyri, -u di dɛ, nyɩbɛpu a 'milowɩ =hun nɩ la 'le.

-Tɛ -Yusuu la 'yru ke na, ɔ la 'le 'a -naagbopu ye mu
(Matie 14.22-33; Saan 6.15-21)

⁴⁵ Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye tii -do a ti 'yri, -Yusu le 'a -naagbopu nɩ, 'ke bu 'ya 'le 'blagbe wɔn, bu =ta 'le 'yru a 'pɩa =nu ke, 'ke bu mue 'le 'dɩ =nu ye, ɔ kɔ kɔ Bɛtusai-da, 'plɩ ɔ 'mu -wɔn kɩɛ. Ti a -gbɛ 'yri, 'ke ɔ di 'o nahuin wɩu gba. ⁴⁶ -Tɛ u -gbɛ 'klɛɛ ɛ, -ye 'ke ɔ mu 'le dugba 'lu, 'ɔ mu 'le Nyɩsua -wɔn 'prɛɛ wɔn. ⁴⁷ -Tɛ tɔkɛ -wɔn, -ye 'ke 'blagbe nɩ 'o 'nɩ-hɛyri 'mu, -Yusuu -do, kɔ- nɩ 'le gbogbo ye. ⁴⁸ -Ye ɔ 'ye nɩ, -ɛ kɔ, bibree =nu ɛ 'nɩ pa, -ɛ nue, pepeɛ =nu ye 'nɩ -wɔn. Ye-hehɛpɛ bɛ po wun a ti 'yri, -ye ɔ nyu 'o 'mu mu 'hɔɩn, kɔ 'nie ke na, 'ɔ nyu ɛ -hi. ⁴⁹ -Tɛ u 'yo, kɔ 'nie ke na, -ye u kɔ 'ku, 'u 'ta 'mu gblɛ, huannu a -ti, 'u -hɛ -cici wɔn. Tii -do a ti 'yri, -ye kɛ -Yusu nyu ye po: «Ba 'kee 'mugblɛ'tita. 'Mkɔ nɩ. A nɩ pɩ 'le huannu!» ⁵¹ 'ɔ 'ya 'le =nu -wɔn, 'ke 'le 'blagbe wɔn.

-Tɛ ɔ 'ya 'klɛɛ, -ye pepe -wan gbo ke. I saka =nu nɩ 'dɩ, ⁵² -ɛ nue, -tɛ -Yusu wɩoo 'flɔkɔ, u 'die wɛn a yree, -ɛ kɔ, -Yusu, kɔ- -wɛ 'le 'ɛ nɩ dɛ =de. 'Waa =wɩ 'die 'le -wɛ bɩ yrii 'o dɛ ɛ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuin a 'kɩɛi, 'ke 'le Senesaletɩdɩ 'mu
(Matie 14.34-36)

⁵³ -Tɛ -Yusu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u =ta 'yru, -ye u nyre 'le Senesaletɩdɩ 'mu nɩ, 'u =tɩ 'le 'blagbe wɔn, 'u muɛ gbo. ⁵⁴ -Tɛ u =tɩ 'klɛɛ, -ye tii -do a ti 'yri, nahuin yrii -Yusu nɩ, ⁵⁵ 'u bi 'blugba 'bii =nu ke, 'u bla 'waa kɩk-lanyu, 'u pu -hanmaki wɔn ɛ, 'u 'tatt 'waa 'leɛyɩa, 'ke 'o -tɛgbi =nu, u plɛ, -Yusu nɩ 'o, ɔ 'mu 'waa 'kɩɛi -wɔ a -tɩ. ⁵⁶ 'ɛ nɩ -tɛgbi, -Yusuu 'o muu, 'dɛ 'mu kɔ -gɩgɩ ke, kɛ u nu, 'u kɩkɩanyu ti ke -wɔ, 'ke 'o 'dika, 'plɩ 'u nyo ɛ 'batɩ, 'ke kɔ wɛɛn ke, bu 'tu 'a wɩwɩu ɛ, kɔ =betɩ bɛ 'ya 'a wɩwɩu a bugbodɛ 'mu. -Ye nahuin 'bii, -u 'tuɔ ɛ, 'waa 'kɩɛi -wɛ nɩ.

-Yusu kɔ 'nɩ, nahuon, ɔ nɩ po 'le 'o -tunahuin a tetei Nyɩsua a tetei =pɩ 'mu
(Matie 15.1-9)

7 ɛ kɔ -nyɩwɔ =de, Falisi=tumu a nahuin =de, u kɔ Nyɩsua a teteitɔkɔnyu =de 'hɛɛn, nu- -hɔn 'le Jɩrɩs-rɛdɩ 'mu, 'u 'kukue ɛ, 'ke 'o -Yusu 'hɔɩn 'mu. ² 'Ke u nɩ 'o, -ye u 'ye nɩ, -ɛ kɔ, -Yusu a -naagbopu -ye, 'bɩa 'bu 'mu dɛ di, u 'nɩ yɩa =le kwa ɛ. ³ 'ɛ kɔ -tɛɛ, Falisi=tumu a nahuin bi 'le ye, kɔ -Juukɩɛ -ye 'hɛɛn, u 'o 'waa bunu a tetei 'o 'nɩ =tuu. ɛ 'die 'le -wɛ, 'waa 'dɩanyɔ kɔ 'de kwa le yɩa -tɛɛ, 'plɩ kɔ di dididɛ di. ⁴ ɛ 'die 'le -wɛ, 'waa 'dɩanyɔ kɔ -hɔn 'le 'mal ye 'mu, kɔ 'de bu ɛ yɩa, 'plɩ kɔ di dididɛ di, 'u 'o 'waa bunu a tetei 'plɔpɔ -ye 'o =tuu, u hie =nu ɛ: -tɛ u di nu, u 'mu 'nie'mu'naapɔhlɩ ɛ yɩa, kɔ 'mlaa-tɔplɩ, kɔ 'plɩyɩ 'hɛɛn. U kɔ 'nɩ, nɛ- nye nu, 'plɩ u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye. ⁵ -Ye u =gba 'klɛɛ -Yusu wɔn: «Dɛ tio- kɔ -tɩ -na -naagbopu 'u 'nɩnɩ =tuu 'o tetei =nu 'o, -a nɩ bunu kɔ -a mu? 'Bɩa 'bu 'mu dɛ di, u 'nɩ yɩa =le kwa ɛ.» ⁶ -Ye ɔ =tu =wɔn, ɔ kɔ: «Aa naa 'lii 'hɔn. Ti =de a ti 'yri la, winwɔn-hɛnyɔ Esai =tu la -tɩ a -tɛɛ, 'ke 'o 'a mu -gbo -wɔn. Dɛ, ɔ 'cɩu la, 'ke 'le Nyɩsuacɩɩnɩ 'kwɩi 'mu, nɛ- -gbo:

Kɛ Nyɩsua po:
Daku -gbo, u 'mu -nyi -tɩ a 'yi'buaalɛ,
'ke 'o 'waa wuntɔ 'yri,
kɛɛ, 'waa =wɩ hɛn 'mu -wɔn.
⁷ U kɔ 'nɩ, 'n kɔ -tɩ a 'yi'buaalɛ,
kɛɛ, 'na -tɩ 'de 'le =nu =wɩ ke nɩ,
-ɛ nue, u kɔ kɔ -tunahuin a tetei,
'u nyi Nyɩsua a tetei daa.»
⁸ Kɛ -Yusu nyu lele ye po: «A hie 'o Nyɩsua a tetei gbo, 'aa 'o -tunahuin a tetei 'o =tuu.» ⁹ -Ye ɔ 'prɛɛ 'le lele =nu -wɔn, ɔ kɔ: «A kɔ 'nɩ, a kɔ =tɔ, 'a po Nyɩsua a tetei 'pɩa ke, 'aa 'a nɩ tetei naa. ¹⁰ 'ɛ kɔ -tɛɛ, Nyɩsua a win-

wlɔn-hɛnyɔ Moise =tui la nɪ, 'ke 'le Nyɪsua a tetei 'kwli 'mu, ɔ kɔ: =Tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'waa 'munuɛɛ 'kwli 'mu! =ɛ -ye ɔ 'nɪ: Nahuon 'bɔ =tu 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn a -tɪ 'klɪn, u kɔ bu 'ɔ. ¹¹ Kɛɛ, a -mɛ -ye, a ɔ 'nɪ: Nahuon, ɔ -wɛ 'le bɔ le 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn nɪ, -ɛ kɔ: 'N nɛ kukɔ-tɔplɪ a =tɪɔ -ye, 'n kɔ =bo -nyo wɛn 'a mu, 'ke 'o 'a nɪ 'mu-hɛɛɛ a -ta 'mu, kɛɛ, 'n -hɪɔ nɪ, 'ke 'o Nyɪsua a -ta 'mu. ¹² -Ye a ɔ 'nɪ: Nahuon a -gbɛ 'bɔ =tu -tɪ a -gbɛ, 'ke 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn -wɔn, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ nɪ -hɪɔ 'le lele 'mu. ɛ 'we =nɔ ye, ɪ =ŋa nɪ, 'ke 'o nahuon a -gbɛ -wɔn. ¹³ Kɛ'ɛ nɪ, aa nɪ, 'aa 'o 'a nɪ -gbɛg-bɛ a tetei 'o =tuu, kɔ, 'aa Nyɪsua a -tɪ 'wla, kɔ, 'aa lele 'yilɛnyɛ-tɔplɪ -ye nɪ, -u Nyɪsua a tetei 'wla.»

-Yusu ɔ 'nɪ, dɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tunahuon a =wlu ke 'mu -hɔn, ɛ nɛ- nye nu, ɔ 'kɔ -tɪ 'wlanɔyɔ -hɛ, 'ke 'o Nyɪsua ye (Matie 15.10-20)

¹⁴ -Ye -Yusu da lele nahuin -ye =nu nɪ, -u nɪ 'o -tuoo -do a -gbɛ ke. -Ye kɛ ɔ nyu ye po: «A 'bii, ba po 'mu nua ye gbo, -tɪ, 'n di =tu, a 'mui 'mu lɛ yrii -tɛɛ! ¹⁵ ɛ 'de dididɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tunahuon wlɔn naa, ɛ 'de =nɛ, ɛ 'nɪ nue =le, ɔ 'nɪ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kɛɛ, dɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tunahuon a =wlu ke 'mu -hɔn, ɛ nɛ- nye nu, ɔ 'nɪ 'nɪ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. ¹⁶ Ba 'nɛɛ 'o nua gbo -tɛɛ, nahuon 'bɔ kɔ -tɪ 'wɔnnɪ, ɔ 'mui 'mu lɛ yrii!» ¹⁷ -Tɛ -Yusu -wɔ 'klɛɛ 'le nahuin a -gbɛ a -wɔn 'prɛɛɛ -wɔn, -ye ɔ -hɔn 'o =nu 'mu 'hɪɔn, ɔ mu 'le kayu gbo. -Tɛ ɔ nyɛ 'le, -ye 'a -naagbopu =gbɔ wlɔn, 'ke 'o -talɔɔ =nu, ɔ po wɛn, a -ta 'mu. ¹⁸ Kɛ ɔ nyu ye po: «=Be 'a nɪ -gbɛ, a 'die -wɛ 'le -wɛ ba kɔ -tɪ a 'mulɛyriiɛ? =Be 'a 'nɪ yriɛ =le 'mu lɛ, -ɛ kɔ, ɛ 'de dididɛ -gbo, -ɛɛ 'le nahuon wlɔn naa, ɛ 'de =nɛ, ɛ 'nɪ nue =le, ɔ 'nɪ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye? ¹⁹ -ɛ nue, dididɛ 'nɪ mu =le 'le nahuon a =wlu ke. Kɛɛ, 'ke ɛɛ 'le =nɔ 'kwli 'mu mu, 'ke ɛɛ 'le naa, 'ɛɛ 'le -patu 'mu bi.» 'Ke 'le wintɛ a -gbɛ 'kwli 'mu, -Yusu nyu 'nɪ le, -ɛ kɔ, 'ɛ nɪ dididɛ nu -tɛɛ, 'ke -tunahuon bɔ die, -ɛ nue, ɛ 'de =nɛ, ɛ 'nɪ nue =le, ɔ 'nɪ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. ²⁰ Kɛ ɔ nyu lele ye po: «Dɛ -gbo, -ɛɛ 'le nahuon a =wlu ke 'mu -hɔn, ɛ nɛ- nye nu, ɔ 'nɪ 'nɪ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, ²¹ -ɛ nue, 'ke 'le -tunahuon a =wlu ke, 'ke 'lu a lɛ-hiɛɛ 'klaan 'le 'mu -hɔn, 'ɛ nye nu, ɔ 'kɔ -tɔplɪ -hɪɔn nɪ: kɔ 'lalu nu, kɔ 'yri, kɔ nahuin 'la, ²² kɔ -wlawli nu, 'a 'bie a kukɔ-tɔplɪ, nɪ -kɔ -hɪɔn kɔ -wɛ, kɔ 'crɛ nu, kɔ 'a 'bie gblagblu lɛ nu, ɔ 'de -tɪɔ kɔ, ɔ kɔ ca, kɔ nahuin a 'duɔ 'yi lɛ nyɛ, kɔ 'le 'a dɔnɔ 'yaa, ɔ 'nɪ -hie 'lu lɛ. ²³ 'Yilɛnyɛ-tɔplɪ 'bii a -gbɛ, 'ke u 'le nahuon a =wlu ke 'mu -hɔn. l nɪ- nye nu, ɔ 'nɪ 'nɪ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye.» Kɛ -Yusu po 'a -naagbopu ye.

Nyrugba =de, ɔ 'de -Juukɛyɔwlu, ɔ kuo -Yusu ye =wlu 'dɔ (Matie 15.21-28)

²⁴ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le -Juukɛ a 'blugba 'mu nɪ, ɔ mu 'le pupublugba -ye 'mu. 'Ke 'le 'blugba a -gbɛ 'mu, 'ke 'dɔ =nu, ɔ kɔ 'dɔ kɔ Tɪɪ, ɔ nɪ 'le. -Tɛ ɔ nyɛ 'le Tɪɪ a -gbɛ 'mu, -ye 'ke ɔ pa 'le nahuon =de a -tɛ, kɔ lɛ -huhli, -ɛ nue, ɔ 'die -hua, 'ke nahuon =de bɔ yroo. Kɛɛ, nahuin yroo nɪ. ²⁵ -Ye 'klɛɛ, 'ke 'le nahuin a -gbɛ -hɛyri, 'ke nyrugba =de nɪ 'le. Nyrugba a -gbɛ, ɔ 'de -Juukɛyɔwlu. 'Ke ɔ kɔ 'le Fenisi, 'ke 'le Sili-blugba 'mu. (-Juukɛ -mɛ -ye, nahuin, -u 'de -Juukɛ, nu- u -gbo daa.) Nyrugba a -gbɛ, kɔ -kɔ 'yu nyrɔyɔ 'ku -huan nɪ 'o ke 'mu. -Tɛ nyrugba a -gbɛ, ɔ 'kɔn 'klɛɛ -Yusu a 'dɔ, -ye 'ke ɔ mu 'le =nɔ -wɔn, ɔ bɔ kɔ wlu ye gbo, ɔ kɔ: «'Nɪ -mu lɛ 'nɪ 'batɪ, bla 'ku -huan =nu lɛ, -u nɪ 'o 'na 'yu ke 'mu.» ²⁷ -Ye -Yusu nyu 'klɛɛ -hɔn 'nɪ =tu, ɔ kɔ: «=Bo pue dɛ ye: -N kɔ -bo -ha 'yuo=pli mɛ lɛ, bu =mra, 'plɪdo. ɛ 'de 'o lɛ kɔ, 'yuo=pli, -u kɔ -Juukɛ, bu nɪ 'le dɛ a didie kwa 'mu, 'plɪ nahuon =de bɔ -ha 'o =nu 'waa dididɛ ye 'mu, 'plɪ kɔ 'wɛ 'o -gbo ye gbo.» ²⁸ -Ye nyrugba a -gbɛ, ɔ =tuɔ -wɔn, ɔ kɔ: «Tɔnɔyɔ o, 'ɛ kɔ -tɛɛ. Kɛɛ 'klɛɛ, 'yuo=pli 'buɔ dɛ di, -tɔplɪ nyu kwa lɛ ble, -gbo ɔ nyi lɛ 'tɛ.» ²⁹ -Ye -Yusu kɔ: «-Tɛ -n =tu 'mu -wɔn, 'ke 'le =hapuwintɛ 'kwli 'mu, nɛ- nue, 'nɪ nue, 'ku -huan 'u -hɔn 'o -na 'yu nyrɔyɔ =nu ke 'mu. 'A -tɪ, -n -wɛ 'le -bo mu 'le kayu gbo nɪ.» ³⁰ -Tɛ nyrugba a -gbɛ, ɔ nyɛ 'le kayu gbo, 'ɛ kɔ -tɛɛ, 'ke ɔ ye 'o 'a 'yu gbo, ɔ pɛ gbo, gbee. 'Ku -huan -hɔn 'o =nɔ ke 'mu nɪ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuon =nu a 'kuɛ, ɔ 'ke, 'plɪ ɔ 'de 'preɛ yi

³¹ 'Plɪ dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le Tɪɪɔɔ 'mu nɪ, ɔ 'bɛ Sidɔkɔ =tɪɔ, kɔ, ɔ naa -wɛ 'le Dekapɔblugba 'mu, 'plɪ, ɔ nyɛ 'le Galileblugba a 'yru nua 'mu. ³² bɔ nyɛ 'klɛɛ, -ye u ya 'o =nɔ ye nahuon =de, ɔ 'ke, 'plɪ ɔ 'de 'preɛ yi. -Ye u -Yusu lɛ 'nɪ 'batɪ, 'ke bɔ puo dabɪɔ 'lu gbo, ɔ 'mue nu, 'a 'kuɛ 'mu -wɛ, ³³ -Yusu ɔ -hɪɔ 'le nahuin -hɛyri, 'u bii ye, 'plɪ ɔ 'nyɔ 'le -jio nɪ 'mu lɛ, 'plɪ ɔ po 'a -jio hɔn lɛ, ɔ puo 'o nahuon a -gbɛ a mɛ ke gbo, ³⁴ 'plɪ ɔ 'wla 'yii wla, kɔ 'le yakɔ 'mu lɛ ta, ɔ 'wla -hunhlun gbo, ɔ le nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ: «ɛfata!» -ɛ =hɛn 'nyɛ: «Bɪ klɛ ye.» ³⁵ Tii -do a ti 'yri, -ye 'a nɪ klɛ yɛ, ɔ -tua -tɪ a 'wɔnɔn gbo -tɛɛ, kɔ, 'a mɛ 'ɛ =wɛɛ -wɛ gbo, ɔ -tua -wɛ 'puprɛ gbo -tɛɛ. ³⁶ -Ye -Yusu tii nahuin =nu nɪ, -u =gbee 'o, 'ke -tɔplɪ 'bii a -gbɛ, -u mue 'lu -wɔn, u nɪ nɪ 'le nahuon =de -wɔn lɛ. Kɛɛ, -tɛ kɔ nu, ɔ nyu le, kɛ u 'a -wɔnɔnɔnɔ nu. ³⁷ -Ye nahuin saka nɪ 'dɔ, 'u lɛ po: «-Tɔplɪ 'bii, kɔ nu, ɔ kɔ lɛ 'yi 'dɔ. Ba 'ye kɛ, ɔ nye -wɛ 'nɪ nu, 'kikenɔyɔ 'u -tɪ 'wɔn, kɔ nahuin, -u 'de 'preɛ yi, 'u -wɛ 'prɛ -tɛɛ.»

**-Tε -Yusu wloo la 'flɔɔkuii 'nɪpata, nahuin a 'milowu
-hɛn, 'u dio la, 'u =mra la**
(Matie 15.32-39)

8 Ti =nu 'yri, nahuin 'plɔɔɔ -ye, nu- di 'le, 'u =gbee 'o
-Yusu 'hɔɔn 'mu, u 'mu 'a wɔɔwin 'wɔɔn. U 'de didide
kɔ. -Ye k da 'a -naagbopu nɪ, k kɔ: ² «Nahuin -gbo, 'waa
wɔɔɔ-l 'mu nu, -ε nue, -tε u bi o mɔ 'mu 'hɔɔn 'mu, 'a
-nyrɔɔwɔɔ a ta a kɔɔn nɪ gbo, 'plu u 'de didide kɔ. ³ 'Bu 'de
dε di, 'nɪ plɛ, bu mu 'le 'waa 'dɛ klɛ, -ye kanu a -tɪ 'waa
'kɪ di 'le 'nɪ -wɛ 'hru wɔɔn, -ε nue, =u -ye, -tɛgbi u -hɔɔn
'le 'mu, 'du hren 'le =le.» ⁴ -Ye 'a -naagbopu =tuo -wɔɔn, u
kɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ nu 'le, 'plu -a 'mu =nu didide -nyi, -ε
di =nu =mraa. -Tɛgbi -gbo, -a nɪ kɔ, 'du bii kɔ ye.» ⁵ -Ye
-Yusu =gbu wɔɔn, k kɔ: «'Flɔɔkuii -tie nɪ 'o 'a mu -wɔɔn
'le?» -Ye u kɔ: «l 'nɪpata.» ⁶ -Ye k le nahuin =nu nɪ, -u nɪ
'o =nɔ 'hɔɔn 'mu, 'ke bu waa gblɛ, 'k 'ba 'flɔɔkuii 'nɪpata
a -gbɛ 'mu, 'k -nyi Nɪysua 'wio, 'k 'bɪ =tɔ lɛ, 'k -nyi 'a
-naagbopu, 'ke bu wii nahuin 'mu lɛ, 'u wi. ⁷ U -do a
-gbɛ lele, u kɔ -wɛ -hrin.ɔɔ gbi, -Yusu 'k -nyi lele Nɪysua
'wio, 'k le lele 'a -naagbopu, 'ke bu woo nahuin 'mu lɛ,
'u wo. ⁸ -Ye nahuin 'bii, u di dε -tɛɛ, 'u =mra. -Tɛ u =mra,
'flɔɔ, -ɔ hie gblɛ, -tɛ -naagbopu 'kukuo lɛ, u 'yie 'le -tug-
bɪ gblaku 'nɪpata. ⁹ Nahuin, -u di dε, u -wɛ 'le -tunahuin
a 'milowu -hɛn. -Tɛ ε -hi 'klɛɛ, -ye -Yusu tu gbo, 'ke bu
mu 'le 'waa 'dɛ klɛ. ¹⁰ ɔ -mɛ -ye, k kɔ 'a -naagbopu
'hɛɛn, u 'ya 'le 'blagbe wɔɔn, 'u mu 'le 'blugba=tɔ -ye
'mu. 'Blugba=tɔ a -gbɛ 'mu, 'ke 'dɔ =nu, -ɔ kɔ 'du mɔ
Damanuta, k nɪ 'le.

Falisi=tumu a nahuin, u -hua -Yusu kɔ nu la
'ɲmilekadɛ
(Matie 16.1-4)

¹¹ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ε -hi, -ye Falisi=tumu a nahuin nyre 'o
=o, u kɔ -Yusu 'hɛɛn, 'u -tua 'puprɛ gbo, -ε die nu, u
'muo 'mu lɛ =tɔ. Uu -hua bu 'ye, 'bɪa 'kɔ -wɛ 'le kɔ nu
'ɲmilekadɛ, -ε nye =nu kɔ, -ε kɔ, Nɪysua, kɔ- loo kɔ
-tutu ke. ¹² Bu po 'klɛɛ lɛ, -ye k 'wɪa gbo -hunhlun, k kɔ:
«Dɛ- nue 'klɛɛ, ti -gbo 'yri a nahuin 'u lele 'ɲmilekadɛ
-hua, -ε die =nu kɔ, -ε kɔ, Nɪysua, kɔ- lee kɔ 'mu -tutu
ke. 'Nu 'a mu 'nɪ le -tɛɛ: -Tɛ a nɪ 'mu a nahuin, Nɪysua
'dɛɛ kɔ wɛɛn ke, 'ke ba 'ye 'ɛ nɪ 'ɲmilekadɛ =de.» ¹³ Bɔ
po 'klɛɛ lɛ, -ye k -hɔɔn 'o =nu 'hɔɔn 'mu nɪ, k kɔ 'a -naag-
bopu 'hɛɛn, 'u 'ya 'le 'blagbe wɔɔn, 'u mu 'le Galileblug-
ba a 'yru a 'pla =nu ke.

Falisi=tumu a nahuin a 'flɔɔ a 'yaadɛ, kɔ 'kuɔn Helɔɔɔ a
'flɔɔ a 'yaadɛ
(Matie 16.5-12)

¹⁴ -Tɛ -Yusu a -naagbopu 'le 'blagbe wɔɔn 'ya, -ye u
-hri =nu -wɔɔn, 'ke bu gba didide, 'bɛ 'de 'flɔɔkuoo -do, -ɔ
nɪ 'le 'waa -tɔɔɔ -hɛyri. ¹⁵ -Ye -Yusu nyu 'nɪ tii, k kɔ: «Fal-
isi=tumu a nahuin, 'waa 'flɔɔ a 'yaadɛ a -tɪ, kɔ 'kuɔn

Helɔɔɔ a 'flɔɔ a 'yaadɛ a -tɪ, ba =tu 'a nɪ dɔɔnɔ 'yie!»
¹⁶ -Naagbopu, u 'die yrii, -ε mɔ, 'yaadɛ =nu, -ε kɔ -tɪ
-Yusu =tu, ε mɔ dɛ a yepoodɛ'ɛ nɪ, -ε =hɛn 'nyre nahuin
a -gbɛ a 'lu a lɛ-hiele 'klan. -Tɛ u 'die yrii, nɛ- nue, 'u
wɔɔn lɛ =gbugba, u kɔ: «=Be -tɛ -a 'de 'le 'flɔɔ ya, nɛ-
nue, 'kɔ lɛ 'puprɛ nu?» ¹⁷ -Tɪ =nu, -naagbopu =tu, -Yusu
'wɔɔn nɪ, k kɔ: «Dɛ- kɔ 'kla, kɔ 'a mu -wɪye 'ya 'le, -tɛ -a
'de kɛ didide kɔ a -tɪ? A 'klɛ 'dee wen -tɪ a 'muleyriile a
kuɛ. 'A nɪ =wɪ 'gboklo 'mu nɪ. ¹⁸ A kɔ 'yii, kɛɛ, a 'nɪ yrii
=le lɛ, 'a kɔ nɪ, kɛɛ, a 'nɪ yrii =le -tɪ 'mu lɛ. 'Plu, -tu 'a
mu -wɔɔn -hri. ¹⁹ -Tɛ 'n wloo o 'flɔɔkuii =hun, 'ke -tu-
nahuin a 'milowu =hun bu di dɛ a -ta 'mu, -tɛ u -wɔɔn o dɛ
lɛ, 'flɔɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tugbu -tie a 'yie o 'le 'le?» -Ye
u kɔ: «l -pu =tu 'o 'hɔɔn.» ²⁰ -Ye k kɔ lele: «'Plu, -tɛ 'n wloo
o 'flɔɔkuii 'nɪpata, 'ke -tunahuin a 'milowu -hɛn bu di dɛ
a -ta 'mu, -tɛ u -wɔɔn o dɛ lɛ, 'flɔɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tug-
bu -tie a 'yie o 'le 'le?» -Ye u kɔ: «l 'nɪpata.» ²¹ -Ye k kɔ:
«A 'klɛ 'dee wen -tɪ a 'muleyriile a kuɛ.»

-Tɛ -Yusu -wɔɔ la 'yiisanany =de a 'yii, 'ke 'le Bettsaidadu
'mu

²² -Tɛ u nyre 'le Bettsaidadu 'mu, -ye u ya -Yusu ye 'yi-
isanany, 'u nyo lɛ 'batɪ, 'ke kɔ puo dabu 'lu gbo, 'a 'kuɛ
'mu -wɛ, ²³ 'k 'ble 'yiisanany a -gbɛ a dabu kwa, 'k =tɔ
'dɔ 'mu. -Tɛ k =tɔ 'klɛɛ 'dɔ 'mu, -ye k plu 'yi klɛ hɔɔn, 'k
puo dabu 'lu gbo, 'k =gbɔ wɔɔn, k kɔ: «=Be -nu 'ye dɛ?»
²⁴ -Ye 'yiisanany a -gbɛ, k =wɛɛ 'yii, k kɔ: «'Nu 'ye -tu-
nahuin, kɛɛ, u 'we =nɔ ti ye, -u na.» ²⁵ -Yusu 'k gbɔ 'o
lele dabu 'yi ke. -Tɛ k -ha 'o 'a dabu, -ye 'ke nahuon a
-gbɛ, kɔ 'le ye 'mu lɛ ta. 'A 'kuɛ -wɛ nɪ. Kɔ 'klɛɛ lɛ 'nɪ yrii
-tɛɛ. ²⁶ -Ye -Yusu kɔ: «Mu 'le -na 'dɔ 'mu, kɛɛ, =nɪ naa 'le
'le Bettsaida 'mu.»

Pielɔ kɔ 'nɪ, -Yusu mɔ Waany =nu, Nɪysua po la lɛ, k di
la 'a daku ye ya
(Matie 16.13-20; Luku 9.18-21)

²⁷ Dɛ a -gbɛ, -tɛ ε -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn,
'ke u 'le 'dɛ =nu 'mu mu, -ε 'muɛɛ 'blugba =nu ye, -ɔ kɔ
'du mɔ Filipu a Sesale. U nɪ 'klɛɛ 'hru wɔɔn, -ye k =gbu
wɔɔn: «Nahuin kɔ dɛ-, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'mu
'le?» ²⁸ -Ye u =tuo =wɔɔn, u kɔ: «=U -ye kɔ 'nɪ, -mɔ kɔ
Saan Batistɪ, -kɔ o nahuin 'nie 'lu lɛ po. =U -ye kɔ 'nɪ, -mɔ
kɔ Nɪysua a winwɔɔn-hɛnyɔ Eli. =U -ye kɔ 'nɪ, -mɔ kɔ
Nɪysua a winwɔɔn-hɛnyɔ -yee nɪ, -ɔ 'ku la, ti -hi la a ti
'yri, 'plu -ɔ 'hru lele 'klɔ.» ²⁹ -Ye k =gbu wɔɔn, k kɔ: «A -mɛ
-ye, a kɔ 'nɪ, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'mu 'le?» -Ye
Pielɔ kɔ: «-Mɔ kɔ Waany =nu, Nɪysua po la lɛ, k di la 'le
ya.» ³⁰ -Ye -Yusu tiu nɪ -tɛɛ, k kɔ: «A nɪ le 'le nahuon =de,
nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu!»

-Te -Yusu =tui la, -ε κμ, κ di 'n' 'ku, 'plu κ 'mu 'kl 'hru
(Matie 16.21-28; Luku 9.22-27)

³¹ -Ye -Yusu bi 'o =o, 'κκ 'a -naagbopu le, 'ke 'o -tκplu
'bii a -ta 'mu, -l κ -bu nue =κκ, κ κ: «'Mκ -gbo, -κ κ
-tunahuin 'bii a Nahuon, 'n κ =bo 'ye -tado =sue 'dκ.
'Blu a nahuin, κ Nylsua a -κhklunpinyu gblaki, u κ
Nylsua a teteitκκnyu 'hεεn, u κ bu yraa -tado 'mu, κ,
u 'mu 'mu 'la. 'Bla 'n' 'ku, -nyrκwlu 'hκκ, -nyrκw a ta a
κκκ 'mu, 'n κ =bo 'hru 'klκ.» ³² -Tl 'bii =nu, κ κκ =nu, κ
'de =nu dε =de 'yi ke -hli. -Ye Piεl κκ ye, κ 'nyo 'nyre
=hεn, κ κ: «-Tl =nu, -nu 'lu -κκκ le -hie, 'n' -hua =le, 'ke
bu nue -mu.» ³³ -Ye -Yusu =huan -κκκ, κ ta 'le 'a -naag-
bopu -ye =nu -κκκ le, 'plu κ =hεn Piεl 'nyre, κ κ: «Hren
'mu -κκκ, Satan! Dε =nu, -nu 'lu -κκκ le -hie, Nylsua a
'lu a le-hiele 'n' po =le le, κεε, -tunahuin a 'lu a le-hiele'e
n.»

³⁴ Bκ po 'klεε le, -ye κ da nahuin =nu n, -u n' 'o, κ 'a
-naagbopu 'hεεn, κ κ: «Nahuon 'κκ n' 'o, 'κκ nye -hua,
'ke κκ naa 'mu -κκκ, -ye κ n' κεε 'le 'a -gbe a 'lu a
le-hiele -κκκ, κεε, -tl =nu, 'n' =κκ ye =tu, κκ =tui 'o, κκ
nui 'ε n' ti, =betu nahuin bu plε, u 'muo 'la, -tε κ nu, κ
'ya 'na nahuin 'mu a -tl. ³⁵ Nahuon 'κκ n' 'o, 'κκ plε, κ
'n' -hua =le κκ 'waan 'a dκκκ a -hunhlun, ke κκ -tutu
ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe 'bla 'κκ 'ku, κ di
-hlun 'a 'kl yrayru 'n' 'waan, 'ke 'le Nylsua ye. κεε,
nahuon 'κκ n' 'o, 'κκ wεεn ke, 'ke κκ 'waan 'a dκκκ a
-hunhlun, ke κκ -tutu ke, -tε κ n'ε 'mu 'mu a -tl, κκ,
Nylsua a =haputitie a -tl, -ye nahuon a -gbe, 'bla 'bκ
'ku, κ di -hlun κκ 'kl yrayru, -κ 'n' -wε 'le, 'ke 'le
Nylsua ye. ³⁶ Nahuon 'κκ κκ 'kl -gbo ke a κκκ-κκplu a
pεpε 'bii, 'plu κκ 'waan 'a dκκκ a 'kl yrayru, 'ke 'le
Nylsua ye, -ye κκκ-κκplu a -gbe, l 'n' pue =le 'o =κκ dε
n. ³⁷ Nahuon =de 'die 'le -wε, κκ po 'o dε =de 'kl yrayru
a -gbe =pl 'mu. ³⁸ 'Ke a n' 'le nahuin -gbo -hεyri, -u 'n' n' n'
=tuu 'o Nylsua, -u plee 'le Nylsua ke. 'Bla 'baa -tuu p, 'ke
'o nahuin a -gbe ye, 'ke =bo di 'a n' κκκκnyu 'mu 'ya,
κκ, 'ke ba di 'o 'na win 'o =tuu, -ye 'κκ -gbo, -κ κκ -tu-
nahuin 'bii a Nahuon, ti -κκ ti 'yri 'n di -hlun 'le di, 'ke 'le
'na Bu Nylsua a -tl a 'yi'buaaε 'kwli 'mu, 'n κκ 'a
leleenyu 'hεεn, ti a -gbe 'yri, 'n di -wε p, -tu, 'ke 'o
Nylsua ye, 'ke =bo =tui, -ε κκ, 'a mu κκ 'na nahuin.»

⁹ -Ye -Yusu nyu lele 'n' le, κ κ: «'Nu 'a mu 'n' le -tεε,
'ke 'le 'a mu -hεyri, nahuin -ye n' 'le, u 'mue -hlun
'ye, -tε Nylsua di nahuin a win a κκκκε nu, 'ke 'le 'a 'kl
'kwli 'mu, 'plu ε 'mu -hlun nahuin a -gbe a 'κκκε ke ye.»

**-Te -naagbopu 'ye la -Yusu, 'ke 'le Nylsua a -tl a
'yi'buaaε 'kwli 'mu**
(Matie 17.1-13; Luku 9.28-36)

² -Te -nyrκwlu -huonκκ -hi, -ye -Yusu gba Piεl κκ Saku
κκ Saan 'hεεn n, 'u mu 'le dugba -pεtu =de 'lu. U -do,
'ke u n' 'klεε 'le, -ye -Yusu 'κκκ n, 'ke 'le =nu 'yi 'mu. ³ 'A

'huln'mulepue-κκplu 'plε n' 'dκ, 'plu 'u wln. -Te l nu 'pu-
ple, κ =de 'de κκ 'kl -gbo ke n, -κκ nu dε, -bε nu le 'pu-
ple. ⁴ -Ye u 'ye Nylsua a winwκκκ-hεnyu Eli, κκ Moise,
Nylsua -nye la 'a tetei. Nahuiin 'hκκ a -gbe, u 'ku la si
la. Nu- 'hru 'o -Yusu 'huln 'mu, u κκ =κκ 'hεεn, 'u -tua
toto a pupue gbo. ⁵ -Ye ke Piεl, κκ -Yusu ye po, κ κ:
«κκκκκ o, ε nu -tεε, 'ke -ba n' κκ -tεgbi -gbo gbo, -ba
po blεε ta, -n nε κκ, Eli a κκκκ, κκ Moise a κκκκ.» ⁶ Piεl
=tu -tl a -gbe n, -ε nue, κ κκ 'a 'bienu 'hεεn, u 'ta 'mu
gble, 'plu -tl κκ di =tu, κ 'di yi. ⁷ -Ye tii -do a ti 'yri, -jrug-
ba =tu 'o =nu 'lu, κ -hli =nu. 'Ke 'le -jrugba a -gbe 'kwli
'mu, 'ke Nylsua a wiin 'le 'mu -κκκ, 'u le po: «Nahuon
-gbo, κκ- κκ 'na 'munuεy. Nκ- ba po nua ye gbo!» ⁸ Tii
-do a ti 'yri, bu ta 'o 'waa dκκκ 'huln 'mu le, -ye u 'n' 'ye
=le nahuon =de, 'bla 'bε 'de -Yusuu -do.

⁹ Buu 'klεε dugba =tl, -ye -Yusu tiu n, κ κ: «Dε -gbo,
a 'ye, a n' le 'le nahuon =de, ε 'mue gba -gbagba, 'mκ
-gbo, -κ κκ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'ku, 'mu 'le
'kukunyu -hεyri 'mu -κκκ, 'mu 'kl 'hru.» ¹⁰ -Tl =nu, -Yusu
=tu =nu ye, u =tui 'o =o. κεε, u wln le 'n' =gbugba: «Bκ
'ku, κκ -κκκ 'le 'kukunyu -hεyri 'mu, κκ 'hru 'kl, dε tio- ε
=hεn 'nyre 'le?» ¹¹ -Ye -naagbopu nyo wln 'n' =gba, u
κκ: «Dε- nue, Nylsua a teteitκκnyu 'u le po, Nylsua a
winwκκκ-hεnyu Eli, κκ- κκ -κκ di 'le -tεε, 'plu Waanyκ
=nu, Nylsua po la le, κ di la 'le ya, κ 'mu 'le di 'le?» ¹² -Ye
κ κ: «'ε κκ -tεε, Eli κκ κκ di 'le -tεε, κ 'mu Nylsua a
daku 'mu -hε, u 'mu 'waa 'kl -hlentie, u 'mu -κκκ -wε,
'plu Waanyκ a -gbe, κ 'mu 'le di. 'Nu 'a mu 'n' le:
Nahuon, -κ 'we =κκ Eli ye, κ di 'le =le, 'plu 'yilenyreε
-gbo, -tunahuin, u -hua bu nu =κκ 'mu, 'u nue =κκ
'mu, -tε u nu la 'a 'cruε, 'ke 'le Nylsuacruε 'kwli 'mu,
ti -hi la ti 'yri. U 'cruε -wε n, 'ke 'mκ -gbo, -κ κκ -tu-
nahuin 'bii a Nahuon, 'n κκ =bo 'ye =sue 'dκ, 'plu
nahuin, u di -wε 'mu 'n' yraa. Dε ε =hεn 'nyre, =be a -hie
-κκκ le 'lu?»

-Te -Yusu -wκ la 'yu =nu a 'kuε, 'ku -huan n' la 'o ke 'mu
(Matie 17.14-21; Luku 9.37-43a)

¹⁴ -Te u =tl 'klεε dugba, -naagbopu =nu, -Yusu hie 'o
gbo, 'plu κ 'mu 'o 'huln 'mu mu nyre, κ 'ye nahuin -huo-
hui, 'u =glaa 'le =nu, κκ teteitκκnyu 'hεεn. Teteitκκnyu a
-gbe, nu-u gble po, u κκ -naagbopu a -gbe 'hεεn. ¹⁵ -Te
nahuin 'ye 'klεε -Yusu, -κκ 'le di, -ye u saka n, 'u muo
ye 'mu 'bε κκκ, 'ke 'le cilε'gbakκ 'kwli 'mu, u 'muo 'wio
-nyi. ¹⁶ -Te -Yusu nyre 'o, -ye κ =gba 'a -naagbopu wln,
κ ye 'o gbo, κ κ: «Dε- κκ gble aa po 'le, a κκ teteitκκnyu
'hεεn?» ¹⁷ 'Ke 'le nahuin -huohui a -gbe -hεyri, 'ke
nahuon =de n' 'le. Nκ- =tuo -κκκ, κ κ: «κκκκ, 'n ya κκ
-mu -κκκ 'na 'yu, =mu 'a 'kuε -κκ, -ε nue, 'ku -huan n' 'o
=κκ ke 'mu. Nu- nye nu, 'ke κ 'de 'le 'pupre -wε. ¹⁸ 'ε n'
ti, 'ku -huan a -gbe 'bu 'hru 'blo, u κκ bu puo =hκκ le,
'plu 'yu a -gbe, hκκκpru 'u =κκκ wien gbo nyra, κκ, κκ
'nyl di, κκ, 'a 'huln 'l 'titio. 'N le -na -naagbopu n, bu
bla 'ku -huan a -gbe le, κεε, u 'die 'le -wε.» ¹⁹ Kε -Yusuu

'klɛɛ 'a -naagbopu ye po, ɔ kɔ: «'A mu mɔ nahuiin ni, -u 'de Nylsua =wlu ye kuo. Tii -tie 'n kɔ =bo -hi kɔ 'a mu -heyri, 'plu a 'mu Nylsua =wlu ye kuo 'le? =Be 'n 'kɛɛ die -hɩn 'a mu le kikle? Ba ya 'mu 'yu a -gbɛ ye!»²⁰ 'u ɔ =nɔ ye. -Tɛ 'ku -huan 'ye -Yusu, -ye u -tua 'yu a -gbɛ a gblɛ-huhlilɛ gbo, 'ke 'le 'klɛ 'kwli 'mu, 'yu a -gbɛ 'ɔ bi =hɩn, 'ɔ -tua -tutu a klɛ'brikele gbo, hɩnpru 'u nyra =nɔ wien gbo,²¹ -Yusu 'ɔ =gba 'a bu wɩn, ɔ kɔ: «Tii -tie ɛ nu 'o =nɔ 'hɩn 'mu 'le?» -Ye 'a bu kɔ: «Kue 'le 'a 'yu-nyre 'yie 'mu gbo'o ni.²² ɛ kɔ ti, 'ku -huan a -gbɛ 'u nyo 'le 'tɔ po, kɔ 'nie -wɩn 'hɛɛn, 'ke u 'muo 'la a -ti. 'Ye -a ni wɩkɩ, -hɛ -a mu 'mu, =ni -wɛ 'le.»²³ -Ye -Yusu kɔ: «-N kɔ 'ni: =Ni -wɛ 'le. 'ɛ ni dɛ, ɛ -wɛ 'le =le, 'ke 'o nahuon =nu -wɩn, -ɔ kuo Nylsua =wlu ye.»²⁴ Tii -do a ti 'yri, -ye 'yu a -gbɛ a bu kɔ: «Iin, 'n -hua =bo kuo =wlu ye, kɛɛ, -hɛ 'mu 'mu, 'ke =bo kuo =wlu ye -tɛɛ.»

²⁵ -Ye -Yusu 'ye ni, -ɛ mɔ, nahuiin klɛ 'ni bii 'dɔ, 'ɔ 'prɛɛ 'le 'ku -huan a -gbɛ -wɩn, 'ke 'le win 'yaklɛ 'kwli 'mu, ɔ kɔ: «'Ku -huan, -mɔ =nu, -u nye nu, 'yu -gbo 'ɔ 'ke, kɔ, 'ɔ 'nɩn 'prɛ, 'nɩ -mu 'ni le, -hɩn 'o =nɔ ke 'mu, =ni bi 'le 'klɛɛ 'o lele =nɔ ke 'mu!»²⁶ -Yusu kɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye 'ku -huan -tua lɛ'gbugbolɛ gbo, kɔ, 'u nyo gblɛ bubla 'dɔ. U ni 'le 'a gblɛbubla lɛ 'kwli 'mu, 'u -hɩn 'o =nɔ ke 'mu. -Tɛ u -hɩn 'o =nɔ ke 'mu, -ye 'yu a -gbɛ, ɔ pɛ gbo gbee, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ kɔ 'nɩn 'ku wɛn. Nɛ- nue, 'dai nahuin, -u ni -tuo ke, 'u lɛ po: «'ɔ 'ku ni.»²⁷ Kɛɛ -ye -Yusu klɛ 'a dabu gbo, 'ɔ 'kɔ ye 'mu, 'yu a -gbɛ 'ɔ nyra gbo. -Ye nahuin pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu -wɩn 'a 'kuɛ ni.

²⁸ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u mu 'le gbo kayu. -Tɛ u -do, u ni 'klɛɛ 'o, -ye 'a -naagbopu =gbo wɩn: «Dɛ- nue 'klɛɛ, =a 'die wɛn 'le -wɛ, 'ke -ba bla 'ku -huan =nu lɛ 'le?»²⁹ -Ye -Yusu =tu -wɩn, ɔ kɔ: «'Bla 'baa Nylsua daa -do, 'plu 'a 'mu 'le -wɛ ba bla 'kuo-huɩndu a -gbɛ lɛ.»

-Yusu nyi la lele 'ni =tu, -ɛ mɔ, ɔ di 'ni 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɛ 'hɩ
(Matie 17.22-23; Luku 9.43b-45)

³⁰ 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u -hɩn 'o -tɛgbi a -gbɛ 'mu ni, 'u mu, 'u 'bɛ Galileblugba =tu. 'ɔ 'die -hua, nahuin =de bu 'yo,³¹ -ɛ die nu, ɔ 'mu ti kɔ, 'ke kɔ kɔ 'a -naagbopu. -Ye kɛ ɔ nyu ye po: «'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, u kɔ bu po 'mu nahuin kwa, u 'mu 'mu 'la. Kɛɛ, 'bɩa 'ni 'ku, -nyrɔwɩn 'hɩn 'bɩ -hi, ta a kɔkɔ 'mu, 'n kɔ =bo -hɩn 'le 'kukunyɩ -heyri 'mu, 'mu 'klɛ 'hɩ.»³² -Ti =nu, -Yusu =tu, 'a -naagbopu 'ni yrii =le 'mu lɛ. Kɛɛ, u pɩ huannu, 'ke bu =gbo wɩn, dɛ tio- ɛ =hɛn 'nyre.

Nahuon tio- ni 'o 'a 'be 'lu ye 'le?
(Matie 18.1-5; Luku 9.46-48)

³³ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye u nyre 'le Kapɛnɔkɔ 'mu ni, 'u mu 'le kayu gbo. -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'le kayu gbo, -ye ɔ

'a -naagbopu wɩn 'ni =gba, ɔ kɔ: «-Ti tio- aa wɛn =tu 'le, 'ke 'le 'hru wɩn?»³⁴ Kɛɛ, u 'bii, u nu -brii, -tuɩ a -ti, -ɛ nue, 'ke 'le 'hru wɩn, u nyi wɛn 'mu lɛ 'ni pupo, 'ke 'le =nu -heyri, nahuon tio- -kɔ ni 'o 'a 'be 'lu ye.³⁵ -Ye -Yusu ni gbo, 'ɔ da 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɩn, ɔ kɔ: «Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ -hɩn -hua kɔ ni 'o 'a 'bie 'lu ye, kɔ =tu 'le 'a dɩn, ɔ 'mu 'a 'bie a -gbɛ a 'mu-hɛnyɔ -hɛ.»³⁶ -Ye ɔ da 'le gbo 'yu gbi, 'ɔ =tuo 'o =nu ye gbo, 'ɔ 'blo kwa, 'ɔ =jro dabu 'lu gbo, ɔ kɔ: «³⁷ 'ɛ ni nahuon 'kɔ ni 'o, -tɛ 'yu gbi -gbo, ɔ ni 'mu, 'kɔ 'ble 'a nahuon kwa, 'ke 'o 'na 'du a -ta 'mu, -ye 'na -gbɛɛ ni, ɔ 'ble kwa, kɔ, nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'ble 'mu kwa, ɛ 'de 'n -do, ɔ 'de 'mu kwa 'ble, kɛɛ, ɔ 'ble -wɛ kwa Nylsua, -ɔ lee kɔ 'mu -tutu ke.»

Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'nɩn -wɩn -a mu ye, -ye ɛ =hɛn 'nyre, ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn pɛ
(Luku 9.49-50)

³⁸ -Ye Saan, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyɩ -ye, ɔ kɔ: «Tɔkɔkɔ, -a 'ye nahuon =de, kɔ 'kuo -hɩn lɛ bla, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu. -A -mɛ -ye, -a lo ni, 'ke kɔ 'kee 'a nunue, -ɛ nue, ɔ 'ni naa =le -a mu -wɩn.»³⁹ -Ye -Yusu kɔ: «A ni lo 'le kɔ 'kee, -ɛ nue, ɛ 'die 'le -wɛ nahuon =de kɔ gba 'na 'du, kɔ nu 'hɩmɛkade, 'plu kɔ -hɩn 'o 'mu, kɔ nyre lele 'na 'du a -gbɛ 'yi lɛ.⁴⁰ Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'nɩn -wɩn -a mu ye, -ye ɛ =hɛn 'nyre, ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn pɛ.⁴¹ Kɔ, nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ -nyɩ 'a mu 'ni-gauwɩ, a 'mu 'na a -ti, -ɛ nue, 'a mu mɔ 'na nahuiin ni, 'ni 'a mu 'ni le -tɛɛ, Nylsua, kɔ- di nahuon a -gbɛ 'wio -nyɩ.»

-Tɛ -Yusu 'prɛɛ la dɛ 'kuku a dɛ ke
(Matie 18.6-9; Luku 17.1-2)

⁴² -Ye kɛ -Yusu lele po, ɔ kɔ: «Nahuon =nu, -ɔ kuo 'mu =wlu ye, -ɛ 'we =nɔ 'yu gbidu -gbo ye, 'bɩa nahuon 'kɔ nue, nahuon a -gbɛ kɔ 'kee 'na =wlu a yekuolɛ, -ye ɛ kɔ 'le, 'ke 'o nahuondu a -gbɛ -wɩn, -ɔ nu dɛ a -gbɛ, 'ke bu puo 'hɩn gbɛtɛɛ dɔ, 'plu bu puo 'yru 'mu, ɔ 'mu 'ku.⁴³ 'Bla -na dabu 'bu nye nu, =nu dɛ 'kuku nu, -ye -bo 'bu 'o. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo ni dabu-tɩ, 'plu -bo pa 'le 'klɛ yrayru =nu 'kwli 'mu, -ɔ 'nɩn -wɛ 'le, 'ɛ -hi 'o -na dabu 'hɩn bɩ =cɛɛ 'o ye, 'plu -bo mu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɩn jre gbe. [⁴⁴ -Tɛgbi a -gbɛ, nyɩ =nu, -u 'hɩn di, u 'ni 'ku =le, 'plu na 'ni jre =le -wɛ 'le gbe.]⁴⁵ 'Bla -na bu 'bu nye nu, =nu dɛ 'kuku nu, -ye -bo 'bu 'o. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo ni bu-tɩ, 'plu -bo pa 'le 'klɛ yrayru =nu 'kwli 'mu, -ɔ 'nɩn -wɛ 'le, 'ɛ -hie 'o -na bu 'hɩn, bɩ =cɛɛ 'o ye, 'plu bu po 'le -mu na =nu 'mu, -ɔ 'nɩn jre gbe. [⁴⁶ -Tɛgbi a -gbɛ, nyɩ =nu, -u 'hɩn di, u 'ni 'ku =le, 'plu na 'ni jre =le -wɛ 'le gbe.]⁴⁷ 'Bla -na 'yie 'bɛ nye nu, =nu dɛ 'kuku nu, -ye -bo -hɩɛ 'le. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo ni 'yie'kɛɛ, 'plu -bo nyre 'le Nylsua a gbonulɛ 'mu, 'ɛ -hi 'o -na 'yii 'hɩn bɩ =cɛɛ 'o ye, 'plu bu po 'le -mu na =nu 'mu, -ɔ 'nɩn jre gbe.⁴⁸ -Tɛgbi a -gbɛ, nyɩ =nu, -u 'hɩn di, u 'ni 'ku =le, 'plu na 'ni jre =le -wɛ 'le gbe.⁴⁹ 'ɛ ni nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'mu -wɩn

naa, ɔ kɔ bɔ -ha Nyɩsua mɛ lɛ, bɔ klɔ 'yi 'mu, -ɛ die nu, 'a nunuklɔ 'nɩ =han 'yi lɛ nyre, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʊʊ nu, 'bu po dɛhuɛ 'ta, 'u nye na 'mu po, -ɛ die nue, ɛ 'nɩ =han 'yi lɛ nyre.

⁵⁰ =Bo pue lele 'ta a dɛ ye. 'Ta mɔ =hapudɛɛ nɩ. Kɛɛ, 'bɔ 'waan 'a wɔnɔnɔn, ʊ 'die 'klɛɛ 'le lele -wɛ bu nue, bɔ nɔ lele wɔnɔn. -Ye ɔ 'de 'klɛɛ lele -kuan =de kɔ. A nɩ 'we 'le =nɔ 'tadu a -gbɛ ye, ɔ 'waan 'a wɔnɔnɔn, kɛɛ, a kɔ 'a nɩ 'bie 'hɛɛn, ba kɔ kegbowɛɛnɩɛ.»

Dɛ =nu, -Yusu tɔk, 'ke 'o nyɩbɛyɩ kɔ nyrugba 'hɛɛn bu -gbugbɛ yrɛ a -ta 'mu
(Matie 19.1-12; Luku 16.18)

10 -Nyrɔwɩ gbi bɩ -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le Kapɛnaɔɔɩ 'mu nɩ, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, 'u mu 'le Sudeblugba 'mu, 'ke 'le Sudɛn a 'nike. -Tɛgbi a -gbɛ, nahuin 'pɔpɔkɔ, nu- -wɛ lele ti ke, 'u =glaa 'le =nɔ, -ye ɔ nyu tɔk Nyɩsua a -tɩ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nye lɛ nu. ² -Ye Falisi=tumu a nahuin, nu- 'yɩya 'o =nɔ ye gbo, -ɛ die nu, ʊ 'muo 'mu lɛ =tɔ, 'ke ɔ 'mu ka, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kɛ ʊʊ 'klɛɛ po, 'u nyo wɔnɔn =gba: «=Be ɛ kɔ 'o =o, -tɛ -a nɩ teteii po, 'ke nyɩbɛyɩ kɔ po 'le 'a nyrɔ -patu 'mu?» ³ -Ye -Yusu =tu -wɔnɔ, ɔ kɔ: «Tetedu tio- Nyɩsua a winwɔnɔn-hɛnyɔ Moise -nye la 'a mu 'le?» ⁴ ʊ kɔ: «Moise, nɔ =tui, -ɛ mɔ, nyɩbɛyɩ 'bɔkɔ -hua bɔ po 'le 'a nyrɔ -patu 'mu, -ye bɔ -nyo 'crunɩɛ, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ, ɔ puo 'le 'mu -patu.» ⁵ -Ye -Yusu kɔ: «'A nɩ =wɩ a 'mu'gboklɔɛ a -tɩ nɩ, Moise 'ɔ -nyi 'a mu tetedu a -gbɛ.» ⁶ -Ye kɛ ɔ nyu lele ye po, ɔ kɔ: «Ye-hɛ-nyrɛ 'mu, -tɛ Nyɩsua nu la 'klɔ, ɔ nu -tunahuon, -tunahuon a -gbɛ 'ɔ 'ya nyɩbɛyɩ kɔ nyrɔ 'hɛɛn 'mu. ⁷ ɛ nɛ- nue, nyɩbɛyɩ 'mu 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn gbo hie, ɔ 'mu nyrɔ kɔ, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, ʊ 'mu 'hɩɩn 'mu nɩnɩ, ⁸ ʊ 'hɔn -wɛ a -gbɛ, ʊ 'mu -tunahuon -do -hɛ. ɛ =hɛn 'nyrɛ, ʊ 'de 'klɛɛ lele -tunahuiin 'hɔn, kɛɛ, ʊ mɔ -tunahuon -doo nɩ. ⁹ 'A -tɩ o, nyɩbɛyɩ kɔ 'a nyrɔ 'hɛɛn, Nyɩsua nu, 'u -hɛ -tunahuon -do, nahuon =de 'de ye blɛ bɔ -hɩhɩ yrɛ.» Kɛ'ɛ nɩ, -Yusu po =nu ye.

¹⁰ -Tɛ ʊ -gbugbɛ yrɛ, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, ʊ mu 'le gbo kayu. -Ye 'a -naagbopu a -gbɛ, ʊ nyo lele wɔnɔn 'nɩ =gba, 'ke 'o nyɩbɛyɩ kɔ nyrugba bu -gbugbɛ yrɛ a -ta 'mu. ¹¹ -Ye ɔ kɔ: «Nyɩbɛyɩ 'bɔ po 'le 'a nyrugba -patu 'mu, 'plɩ 'bɔ kɔ nyrɔ -ye, -ye ɔ nu -wɩwɩli, 'ke 'o 'a ye-hɛnyrɔ ye. ¹² Kɛ'ɛ nɩ, ɛ -ti 'mu, 'ke 'o nyrugba -wɔn. Nyrugba 'bɔ hie 'o 'a tɔ gbo, 'bɔ kɔ tɔ -ye, -ye ɔ nu -wɩwɩli.»

-Tɛ -Yusu da la Nyɩsua, 'ke bɔ nu la 'yuo=pli =hapudɛ 'mu
(Matie 19.13-15; Luku 18.15-17)

¹³ -Nyrɔwɩ =de 'mu, ʊ gba 'le -Yusu ye 'yuo=pli, ɔ 'mu lɛ 'tu, ɔ 'mu Nyɩsua da, -ɛ die nu, Nyɩsua 'mu 'yuo=pli a -gbɛ =hapudɛ 'mu nu. Kɛɛ -ye -naagbopu, ʊʊ nahuin =nu =hɛn 'nyrɛ, -ʊ ya 'le 'yuo=pli, ʊ kɔ: «A nɩ yu 'le =nɔ

ye!» ¹⁴ -Tɛ -Yusu 'ye dɛ a -gbɛ, 'a -naagbopu nu, -ye ɛ 'de 'a plɔ blee, ɔ kɔ: «Ba -ha 'yuo=pli mɛ lɛ, bu di nɔ 'mu ye. A nɩ ku 'le ye, -ɛ nue, nahuin =nu, -ʊ 'we =nɔ 'yuo=pli -gbo ye, nu- di 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu pa.

¹⁵ 'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, nahuon 'bɔ 'nɩnɩ -ha Nyɩsua mɛ lɛ, 'ke bɔ kɔ win ke, -tɛ 'yu gbi, ɔ kɔ, 'bɔ 'a bu mɛ lɛ -ha, 'ke bɔ kɔ win ke, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwɩ 'mu.» ¹⁶ -Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -tua 'yuo=pli a kwalɛ'buble gbo, kɔ, 'ɔ nyu dabuɩ 'lu gblɛ po, 'ɔ da Nyɩsua, 'ke bɔ nu =nu =hapudɛ 'mu.

-Yusu kɔ dɛkɔnyɩ 'hɛɛn
(Matie 19.16-30; Luku 18.18-30)

¹⁷ -Tɛ ɔ -wɛ -wɔnɔ, 'ke bɔ bi lele 'hru wɔnɔ, ɛ kɔ nahuon =de, 'ɔ ya 'o -Yusu cigbɛi ye, 'ɔ bɔ kwɩ ye gbo, ɔ kɔ: «Tɔkɔnyɩ o, -mɔ mɔ =hapunahuon. Dɛ tio- 'n di nu, 'plɩ 'mu Nyɩsua a 'klɔ yrayru =nu kɔ, ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le 'le?»

¹⁸ -Ye -Yusu kɔ: «Dɛ- kɔ mɔ -nu =hapunahuon daa? Nahuon =de 'de =hapunahuon, 'bɛ 'de Nyɩsuaa -do.

¹⁹ -N yi Nyɩsua a tetei nɩ, -tɩ mɔ: =Nɩ 'la 'le nahuon, =nɩ nu 'le -wɩwɩli, =nɩ 'yri 'le, =nɩ po 'le nahuon hɩ ke, =nɩ kaa 'le nahuin, =tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'munɩɛɛ 'kwɩ 'mu.» ²⁰ -Ye ɔ =tuo -wɔnɔ, ɔ kɔ: «Tɔkɔnyɩ o, kuɛ la 'le 'na 'yu-nyrɛ a ti 'yie 'mu gbo, -bo ye -nyrɔwɩ -gbo ke, 'n =tuu 'o tetei 'bii a -gbɛ nɩ.» ²¹ -Tɛ ɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye -Yusu tɔ 'le 'mu lɛ 'yi, 'ke 'le 'munɩɛɛ 'kwɩ 'mu, ɔ kɔ: «ɛ hie 'o -mu dɛɛ -do. Nɛ- mɔ, mu -bo plo -tɔplɩ 'bii =nu, -n kɔ, -bo -nye 'a 'wɩye =suɛnyu lɛ, -ye Nyɩsua, nɔ- di -mu =hapudɛ gblaka 'mu nu, 'ke 'le yakɔ 'mu. =Nɩ nue 'klɛɛ, -ye -bo kuɛ 'mu -wɔnɔ, =mu 'na -naagbopuyɩ -hɛ.» ²² Bɔ 'wɩn 'klɛɛ, -ye 'a =wɩ bi =hɩnɔ, 'ɔ -hɔn 'o =nɔ 'hɩnɩ 'mu, 'ke 'le 'kla-wɩye'yɩya 'kwɩ 'mu, -ɛ nue, 'a kɔkɔ-tɔplɩ -huo 'dɔ.

²³ -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye -Yusu naa 'a -naagbopu ke 'yie, ɔ kɔ: «ɛ kla wɔnɔ, 'ke 'o dɛkɔnyɩ -wɔnɔ, 'ke bu pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu.» ²⁴ -Tɛ -Yusu nu 'puprɛ, ɩ saka =nu nɩ. Kɛ -Yusu lele =nu ye po: «'Na 'yuo=pli -a, dɛkɔnyɩ =nu, -ʊ kuo 'waa kɔkɔ-tɔplɩ =wɩ ye, ɛ kla wɔnɔ, 'ke 'o =nu -wɔnɔ, 'ke bu pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu. ²⁵ ɛ kla wɔnɔ, 'ke 'o dɛkɔnyɩ -wɔnɔ, ɔ kuo 'a kɔkɔ-tɔplɩ =wɩ ye, 'ke bɔ kuo Nyɩsua =wɩ ye, bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu, 'ɛ -hi 'o =gbuke-so 'mu, bɔ naa 'le 'die a 'hɩ wɔnɔ.» ²⁶ -Yusu a pupowin a -gbɛ, ɩ ma 'a -naagbopu lɛ wɔnɔ 'dɔ. -Ye ʊ kɔ: «'Bɛ kɔ bɛ -ti lɛ 'mu, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu.» ²⁷ -Ye -Yusu nyu 'nɩ 'ye, ɔ kɔ: «ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke 'le -tunahuon a 'klɩ 'kwɩ 'mu, bɔ kuo Nyɩsua =wɩ ye, ɔ 'mu 'le 'a 'klɔ yrayru 'kwɩ 'mu pa. Kɛɛ, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɩ 'kwɩ 'mu, 'ɛ nɩ dɛ, ɛ -wɛ 'le =lɛ.»

²⁸ -Ye kɛ Piɛɩɩ -Yusu ye po: «-A -mɛ -ye 'le? 'Ye kɛ, -a hie 'o -a nɩ nahuin gbo, ɛ kɔ -a nɩ -tɔplɩ 'bii 'hɛɛn, =aa -mu -wɔnɔ naa.» ²⁹ -Ye -Yusu kɔ: «'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ hie 'o 'a kayu gbo, kɔ 'a -dɩayuo, kɔ

'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, kɔ 'a 'yuo=pli, kɔ 'a -cii 'hɛɛn, 'na 'munuɛɛ a -ti, kɔ, kɔ 'mu 'na =haputitie nahuin pue a -ti, ³⁰-ye nahuon a -gbe, 'klɔ -gbo, -a nɛ kɔ -wɔn, -tɔplɔ, Nylɔsua di =nɔ -nyi, ɪ di 'nɛ -huo bubakɔ, ɪ 'mu 'o dɛ =nu, kɔ hie 'o gbo 'mu -hi, -ɪ kɔ kayuo nu, -dɪayuo nu, 'diinu, 'yuo=pli nu, kɔ -cii 'hɛɛn, kɛɛ, ɪ dio -wɛ =tue =sue. 'Ya 'o lele 'lu, ti =nu -kɔ 'yri Nylɔsua di 'o 'klɔ -ye nuu, nahuon a -gbe, Nylɔsua di =nɔ -nyi 'klɔ yrayru, -kɔ 'nɛnɛ -wɛ 'le. ³¹Kɛɛ, nahuin =nu, -ɪ nɛ 'o 'waa 'bienu 'lu ye, -tɛ ti nɛ le 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nu- di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo nɛ, kɔ, nahuin =nu, -ɪ nɛ 'le 'waa 'bienu bu gbo, -tɛ ti nɛ le 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nu- di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye nɛ.»

-Yusu kɔ =tu 'a 'kukue kɔ 'a 'klɔ'hɪhrɛ a -ti, 'a 'wɔ a ta a kɔnɔ nɛ gbo
(Matie 20.17-19; Luku 18.31-34)

³²'Hru =nu, -ɪ Jrusɛdɔ 'mu mu, nu- kɔ wɔn ɪ nɛ 'o, 'ɪ mu. -Yusu, kɔ- 'nye 'hru, 'a -naagbopu, 'ɪ nɛ 'o =nɔ ke 'mu. Huannu nyu nu. Tii -do a ti 'yri, -Yusu 'kɔ 'ba lele 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn =nu 'mu, 'ɪ bii ye. -Tɛ ɪ bii 'klɛɛ ye, -ye kɔ nyu 'le -wɔn 'nɛ 'prɛɛ, 'ke 'o -tɔplɔ 'bii =nu, -ɪ -wɛ le kɛ =nɔ nuele a -ta 'mu, ³³kɔ kɔ: «Ba po 'mu nua ye gbo. -Aa 'mu mu Jrusɛdɔ. 'Ke ɪ di 'le 'mɔ -gbo, -kɔ kɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, Nylɔsua a -kɔhlɔnpinyu gblakɔ kwa po, kɔ teteitɔnyu 'hɛɛn. ɪ di 'mu le poo -bati, ɪ 'mu le po, 'nɛ nɛ 'mu 'kukue. 'Bɛ -hi, ɪ 'mu 'mu nahuin =nu, -ɪ 'de Nylɔsua yi kwa po, ³⁴nahuin a -gbe, ɪ 'mu 'mu 'caa, kɔ, ɪ 'mu 'mu hɔn 'hrin, kɔ, ɪ 'mu 'mu kɔ kɔ bii, 'plɔ ɪ 'mu 'mu 'la. -Nyrɔwɔ 'hɔn 'bɛ -hi, -nyrɔwɔ a ta a kɔnɔ 'mu, 'plɔ 'mu 'le 'kukunyɔ -hɛyri 'mu -hɔn, 'mu 'klɔ 'hrɛ.»

-Tɛ Sakɔ kɔ Saan 'hɛɛn, ɪ le la -Yusu, -ɛ mɔ, 'ke ɪ ɪ -hua bu nɛ -tado 'le =nɔ 'hɔn 'mu gbo, 'ke 'le Nylɔsua a gbonule 'mu
(Matie 20.20-28)

³⁵-Tɛ dɛ a -gbe ɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopu 'hɔn -ye, -ɪ mɔ Sakɔ kɔ Saan 'hɛɛn, -ɪ mɔ Sebede a 'yuo=pli, nu- mu 'o =nɔ 'hɔn 'mu, ɪ kɔ: «Tɔnɔnyɔ o, dɛ -gbo, -a di -mu -hua, -a nye 'nɛ -hua, 'ke -bo nue, 'ke 'o -a mu -wɔn.» ³⁶-Ye -Yusu kɔ: «Dɛ tio- aa -hua =bo nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn 'le?» ³⁷-Ye ɪ kɔ: «Ti =nu -kɔ 'yri nahuin 'bii die 'ye, -ɛ mɔ, -nɔ kɔ nahuin 'bii ke win, 'ke 'le Nylɔsua a gbonule 'mu, -a nye 'nɛ -hua, 'ke -ba nɛ 'o -mu 'hɔn 'mu gbo, -do 'ke 'le -na diidɛɪa ke, -do -ye 'ke 'le -na kamrapia ke.» ³⁸Kɛɛ -ye -Yusu kɔ: «Dɛ aa -hua, dɛ bɛ =hɛn 'nyɛ, a 'die yi. =Be a -wɛ 'le ba 'ye =suɛdu =nu nɛ, 'nɛ di 'ye? Kɔ, =be a -wɛ 'le ba wɛɛn ke nɛ, -tɛ 'nɛ di 'kukue nu, ba nu -wɛ le 'kukue?» ³⁹-Ye ɪ kɔ: «-A -wɛ 'le =le.» -Ye kɔ kɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, =suɛdu =nu, 'nɛ di 'ye, a 'mue 'ye, kɔ, 'kukueɛdu =nu 'nɛ di 'ku, a 'mu -wɛ le 'kukue nu. ⁴⁰Kɛɛ -ye ɛ 'de 'mɔ, 'nɛ 'die 'le -wɔn kɔ, 'ke =bo =tui, nahuin tio- di

'le 'na diidɛɪa kɔ 'na kamrapia 'hɛɛn ke gbo nɛ. Nylɔsua, kɔ- di nahuin a -gbe -ha.» ⁴¹-Tɛ -naagbopu -pu -ye =nu, ɪ 'wɔn -ti =nu, Sakɔ kɔ Saan 'hɛɛn, ɪ =tu -Yusu ye, -ye ɪ nyu le poo yru. ⁴²-Ye -Yusu da ɪ 'bii nɛ, kɔ kɔ: «A yie nɛ, -ɛ mɔ, 'klɔ -gbo a 'luyɛnyɔ, -ɪ ɪ 'waa daku naa, ɪ nyu =tue =sue, 'ɪ nyu 'mu 'klɔ. 'Waa 'kuunde a -gbe, ɪ nye 'le 'kwli 'mu nuu 'crɛ. ⁴³A -mɛ -ye, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, ɛ 'de le 'mu nɛ. 'Ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon 'kɔ -hua kɔ 'ya 'a nɛ ye'mu- naanyɔ 'mu, nahuon a -gbe, kɔ blɛ ye kɔ 'ya 'a nɛ 'mu-hɛnyɔ 'mu. ⁴⁴Kɔ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon 'kɔ -hua kɔ 'ya 'a nɛ 'luyɛnyɔ 'mu, nahuon a -gbe, kɔ blɛ ye kɔ -wɛ -wɔn, 'ke kɔ -hɛ a 'bii 'mu. ⁴⁵'Na -gbe, -kɔ mɔ -tu- nahuin 'bii a Nahuon, 'nɛ 'de 'le di, 'ke nahuin bu -hɛ 'mu 'mu, kɛɛ, 'nɛ di 'le =le, 'ke =bo -hɛ nahuin 'mu, kɔ, =bo -ha 'nɛ dɔnɔ, 'mu 'ku, -ɛ die nu, 'na 'kukue a -gbe, ɛ 'mue nu, Nylɔsua 'mu nahuin 'plɔplɔ =gbla, 'ke 'o 'waa dɛ 'kuku -wɔn.»

-Tɛ -Yusu nue la, 'yiisananyɔ Batime, 'a 'yii 'lɛ klɛ la ke
(Matie 20.29-34; Luku 18.35-43)

⁴⁶Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, ɪ nyɛ 'le 'dɔ =nu 'mu, -kɔ mɔ Seliko. -Tɛ ɪ dɔ a -gbe 'mu =ti, ɪ kɔ nahuin 'plɔplɔ 'hɛɛn, -ye 'ke 'o 'hru nua 'mu, 'ke 'yiisananyɔ =de nɛ 'o gbo, 'kɔ nahuin 'wli le -hua, -ɛ die nu, kɔ 'mu dɛ di. 'Yiisananyɔ a -gbe, 'a 'du mɔ Ba- time. Nɔ- mɔ Time a 'yu. ⁴⁷-Tɛ kɔ 'wɔn, -ɛ mɔ, Nasaletɔ 'mu a -Yusu'u nɛ, -kɔ -hi, -ye kɔ 'yaa 'le win, kɔ kɔ: «-Yusu o, Dafidɔ a 'Yu, yrii 'mu wɔn ye -o!» ⁴⁸Nahuin, -ɪ nɛ 'o, -ye ɪ nyo =hɛn 'nyɛ, ɪ kɔ: «Ma wien mɔ!» Kɛɛ -ye kɔ bla nɛ, kɔ 'yaa 'le lele win 'dɔ, kɔ kɔ: «-Yusu o, Dafidɔ a 'Yu, yrii 'mu wɔn ye -o!» ⁴⁹-Tɛ -Yusu 'wɔn 'a win, -ye kɔ nyra gbo, kɔ kɔ: «Ba dɔ, kɔ di 'le!» 'ɪ dɔ, ɪ kɔ: «-Mɔ kɔ da. Po 'le 'klɔ, -bo 'ba ye 'mu, -bo mu 'le =nɔ 'hɔn 'mu!» ⁵⁰-Ye Batime a -gbe, kɔ =hɛnɛn 'o 'a 'kɔ kɔ gbo, -ye -gbisa, tii -do a ti 'yri, -ye kɔ nyra gbo, 'kɔ mu 'o -Yusu 'hɔn 'mu. ⁵¹-Tɛ kɔ nyɛ 'klɛɛ 'o, -ye -Yusu =gbo wɔn, kɔ kɔ: «Dɛ tio- nɛ -hua =bo nu, 'ke 'o -mu -wɔn 'le?» -Ye kɔ kɔ: «Tɔnɔnyɔ o, 'nɛ nye 'nɛ -hua, -bo nue, 'na 'yii -gbo, -ɪ kla, bɛ klɛ ke!» ⁵²-Ye kɔ lo nɛ, kɔ kɔ: «-Tɛ -nɛ kuo 'mu =wɔn ye, nɛ- nue, 'nɛ nue, -na 'yii 'lɛ klɛ ke. 'A -ti, -nɛ -wɛ 'le -bo mu 'le kayu gbo nɛ.» Tii -do a ti 'yri, -ye kɔ -tua le'yriile gbo, 'kɔ bi 'o -Yusu ke 'mu, 'kɔ nyo -wɔn kɛɛ.

-Tɛ -Yusu 'ya la Jrusɛdɔ 'mu
(Matie 21.1-11; Luku 19.28-40; Saan 12.12-19)

11 -Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, ɪ Jrusɛdɔ 'mu mu, bu 'muɛɛ 'die =nu ye, -ɛ mɔ Betɪfase kɔ Betani, -ye 'ke ɪ nyɛ 'o dugba =nu =hɔn, -kɔ kɔ 'lu ti nɛ 'le, ɪ olifɛ daa, -Yusu 'kɔ le 'a -naagbopu 'hɔn. ²Kɛ kɔ =nu ye po: «Ba mu 'le 'dɔ =nu 'mu, -kɔ nɛ 'le 'a mu ye 'mu. 'Bla 'ba 'ya 'dɔ a -gbe 'mu, -ye a di 'o gbo ye 'kas- rayu, 'ɪ mu gbo. Nahuon =de 'diu -hlɔn 'o ke a 'yɛɛ. 'Bla

'ba yu 'o gbo, -ye ba =wluu gbo, ba yu 'mu ye. ³ Nahuon =de 'ba =gba 'a mu wlnn, 'ba ple: De tio- aa nu 'le? -ye ke ba po: Kukonyo'k' n, -k nyu -hua. D diu de 'n' -m'ata 'tata a ti 'yri.» ⁴ -Te u mu, 'u 'ya 'd'na a -gbe 'mu, -ye 'e m' -tee, 'ke u ye 'o 'kasrayu a -gbe gbo, 'u mu 'o =gbuhan.ye gbo, -naagbopuu 'h'nn -we a -gbe, 'u =wluu gbo. =Gbuhan.ye a -gbe, 'ke nahuin 'pl'pl'nn 'o naa. ⁵ 'Ke 'le nahuin =nu -h'eyri, 'ke =u -ye n' 'le, 'u nyu wlnn =gba: «De tio- aa nu 'le? De- k' 'kasrayu =nu a gbo=wlele 'le?» ⁶ -naagbopu a -gbe 'u le =nu, -te -Yusu po =nu ye, -ye nahuin a -gbe, u wlnn n, 'u -huu me le, ⁷ 'u 'ya 'kasrayu a -gbe -Yusu ye. -Te u yu 'le, 'u po 'o 'waa dant k' wlawl 'kasrayu a -gbe ke gble, -e die nu, -Yusu 'ba 'yu 'o ke, k' 'mu dant a -gbe ke gbo n. (-e nue, k' nye nahuin 'n' k'nn, -e m' k' k' bodu'nn n, -k' 'le kegbowee'ne ya. E 'de tu, k' 'n' yu =le 'le. E n' -k' -tl, 'k' 'ya 'o 'kasra a -gbe ke.) ⁸ -Te u 'le di, nahuin 'pl'pl'nn 'u po 'o 'waa n' dant 'hru wlnn gble. =U -ye n' 'o, 'u 'be 'kwla, 'u puo 'o 'hru wlnn gble, -Yusu 'k' nyo ke na, ⁹ nahuin 'u nyo ye 'mu na, k' =u -ye 'u nyo -w'nn k'ue. Ke u nu, 'u 'le win 'yaa, u k'nn: «-Na 'wio, -m' -gbo, -k' 'le di, 'ke 'le Kukonyo Nylsua a 'du 'kwli 'mu. Nylsua k' -nye -mu -tl a 'yi'buaale! ¹⁰ Ba pue Nylsua 'nyre le, -e nue, k' -di -a mu win ke k'nn k'nn, -te -a n' u gblaka bodu'nn Dafidi nu la, 'k' k'nn la nahuin win ke. Nylsua k' k' -tl a 'yi'buaale, 'ke 'le yak' 'mu!» ¹¹ -Te -Yusu 'ya 'klele Jrusredu 'mu, -ye 'ke k' mu 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, 'k' 'ye -t'pl' 'bii =nu, -l n' 'le. -Te 'k'nn -w'nn, -ye k' k' 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'h'nn a -gbe 'h'een, u =h'nn -w'nn, 'u mu 'd'nn =nu 'mu, -k' m' Betani.

-Te -Yusu po la tugbe, uu figie daa, 'jru ye
(Matie 21.18-19)

¹² -Te -nyre ce le, -ye -Yusu, k' k' 'a -naagbopu 'h'een, u 'le Betanidu 'mu 'n' -h'nn, 'u 'u mu. Uu 'klele 'd'nn 'mu =tu, -ye kanu bi 'le -Yusu 'kwli 'mu. ¹³ B' ta 'klele 'le ye 'mu le, -ye k' 'ye tugbedu -ye, u figie daa. Tugbe a -gbe, e hren =nu -w'nn, hai 'l -huo 'le =nn 'kl, 'k' mue 'o =h'nn, -e die nu, k' 'mue 'ye, 'ba 'be tu 'kui. B' nyre 'klele 'o =nn =h'nn, -ye haii -doo n, k' 'yee 'le =nn 'kl, -e nue, e 'de wen 'a tututi a nue. ¹⁴ -Ye ke -Yusu tugbe a -gbe ye po: «Kue ke 'klele m' gbo, =n' tu 'le 'klele lele 'kui =de n' gbe, nahuin 'n' =hin di!» -Yusu a pupowin a -gbe, 'a -naagbopu 'wlnn.

-Te -Yusu bla la -t'pl'pl'nyu le, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu
(Matie 21.12-17; Luku 19.45-48; Saan 2.13-22)

¹⁵ -Te de a -gbe, e -hi, -ye u nyre 'le Jrusredu 'mu n, -Yusu 'k' pa 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. 'Ke 'le -yaa a -gbe 'mu, 'ke puplonyu n' 'le, 'u 'wlugba-t'pl'plo, 'ke 'o Nylsua a -c'hlun a pipie -w'nn. 'Ke 'wli'c'c'nyu n' -we 'o, 'u pupowli 'c'c'c'. -Te -Yusu ye 'o puplonyu a -gbe gbo, u k' nahuin =nu 'h'een, -u -t'pl' -t', -ye k' -tua

'waa leubla gbo, 'k' 'wli'c'c'nyu a 'teblei ye gble =jri, k' k' 'le -plijplonyu a gbati yre 'nyraa, 'u =h'nn le bi, ¹⁶ k' k' 'de 'a nahuon =de me le -ha, 'ke k' 'ble de, 'plu k' 'be -yaa a -gbe =tu. ¹⁷ -Ye k' -tua 'waa k'nn gbo, ke k' 'klele po: «U 'c'c' n, 'ke 'le Nylsua'c'c' 'kwli 'mu, -e m'k: Nylsua k' 'n': 'Na kayu n' 'o =o, -e die nu, 'kl -gbo a nahuin 'bii, u 'mu 'le 'mu daa.» Ke -Yusu lele po, k' k'nn: «Kee -ye a -me -ye, a nuu kayu a -gbe 'mu 'yrynyu a kayu.» ¹⁸ De a -gbe, -e mue 'lu -w'nn, Nylsua a -c'hlun-pinyu gblak, u k' teteit'nn 'h'een, u 'wlnn n. Ne- nue, 'u 'hru le =m'k, -e die nu, u 'mu -Yusu 'la, -e nue, nahuin, u nu'e 'a k'nn 'mu n' 'd'nn. Ne- nue, nylgblak a -gbe 'u ca =tu.

¹⁹ -Te 'k'nn -w'nn, -ye -Yusu k' 'a -naagbopu 'h'een, u =tl 'mu 'd'nn, 'u mu 'le -tegi -ye.

'Baa Nylsua de -hua, ye ba kuo =wlu ye -tee
(Matie 21.20-22)

²⁰ -Nyrajru 'mu, uu 'klele de -me, -ye tugbe, -e m' figie, -Yusu po 'tu 'jru ye, n' -k' 'h'nn 'mu u 'le le naa. -Te u nyre 'klele 'o 'h'nn 'mu, k'ue 'le 'a 'lu ye gbo, -bo ye 'a -wlu'nn ke, l 'bii, l 'ku n. ²¹ -Ye de =nu, -e mue 'tu 'lu -w'nn, e bi 'le Piel 'mu 'kwli, k' k'nn: «K'nn, 'ye tugbe -gbo, -n po 'tu 'jru -w'nn, e 'ku n.» ²² -Ye -Yusu k'nn: «'Nu 'a mu 'n' le -tee, ba kuo Nylsua =wlu ye! ²³ 'Ba kuo =wlu ye, -ye a -we 'le ba le dugba =nu n: -h'nn 'o -tegi =nu 'mu, bi 'le 'yru -w'nn! 'Ba 'n'nn po gble, 'ke 'le 'a n' =w'nn ke, kee, 'ba pue -tee, -e m'k, -tl =nu, a =tu, l di -w'nn mue 'lu, -ye 'e m'k -tee, Nylsua die 'n' n, l 'mu 'lu -w'nn mue. ²⁴ Ne- nue, 'nu 'a mu le, 'baa Nylsua de -hua, -ye ba kuo =wlu ye, -e m'k, k' -nye 'a mu n' -dodo, -ye 'e m'k -tee, k' die 'a mu 'n' -nyi. ²⁵ Kee, 'baa Nylsua da, nahuon 'k'nn 'a mu 'yilenyrede 'mu, -ye ba -hri 'a 'yilenyrede a -gbe a -tl -w'nn, -e die nu, 'a n' Bu Nylsua, -k' n' 'le yak' 'mu, k' 'mu -we 'a n' 'yilenyre-t'pl' a -tl -w'nn -hri. [²⁶ Kee, 'yilenyre-t'pl' =nu, nahuin nu 'a mu 'mu, 'ba 'n'nn -hri 'a -tl -w'nn, -ye 'a n' Bu Nylsua, -k' n' 'le yak' 'mu, k' 'de' k' -hri -we 'a n' 'yilenyre-t'pl', a nu a -tl -w'nn.]»

-Te -Juukue a ye'munaanyu =gba la -Yusu wlnn, ny- -nyi =nn 'kl, 'ke k'nn -t'pl' =nu, k'nn nu
(Matie 21.23-27; Luku 20.1-8)

²⁷ 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye -Yusu k' 'a -naagbopu 'h'een, u 'klele gbe 'waa 'hru 'lu -w'nn, -u Jrusredu 'mu mu. -Te u nyre 'klele 'le, -ye 'ke -Yusu mu 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. -Te k'nn le 'de, -ye Nylsua a -c'hlun-pinyu gblak, k' Nylsua a teteit'nn, u k' -Juukue a 'blu a nahuin -ye 'h'een, u nyro 'o 'mu 'h'nn, ²⁸ u k'nn: «Ny- -nyi 'klele -mu 'kl, 'ke -bo bla -t'pl'pl'nyu -gbo le 'le? Ny- le -mu, 'ke -bo nu -t'pl' 'bii -gbo, -nu nu 'le?» ²⁹ -Ye -Yusu k'nn: «'N di -we 'a mu wlnn =gba de. 'Ba 'ba -h'nn 'mu kle, -ye 'n di 'a mu kle 'n' -h'nn. ³⁰ 'A mu 'nu 'klele wlnn =gba: Ny- le la Saan, 'ke k'nn po la nahuin 'nie

'lu le 'le? =Be Nylsua'a ni, -hee' -tunahuiin ni? Ba -hthia 'mu kle!»³¹ -Ye uu wlon le 'ni =gbugba: «-Be' -a di 'kle po 'le? 'Bla =ba ple: Nylsua'a ni, -k lo la, -ye k di -a mu wlon 'ni =gba: -Ti =nu, Saan, k la =tu, de- nue, 'a 'di la -tεε pue 'le? »³² M, 'bla =ba ple, -tunahuiin ni, -ye nahuin di -a mu yεε -tu.» Ke'ε ni, u po, -tε uu wlon le =gbugba, -ε nue, nahuin pui -tεε, -ε m, Saan, k m la Nylsua a winwlon-henyk ni.³³ Ne- nue, 'u =tu -Yusu -wch, u k: «-A 'de 'a de =de yi.» -Ye -Yusu k: «'Na -gbe, 'n 'deε =bo le -wε 'a mu, nyk- -nyi 'mu 'kl, 'ke =bo nu -t- pl 'bii -gbo, 'nu nu.»

-Tε -Yusu po la -ci'yie=tunyū =nu, -u k la -balu a -taludu (Matie 21.33-46; Luku 20.9-19)

12 (-Yusu 'kle 'prεε 'le Nylsua a -cchlunpinyu gblaki a -gbe -wch, k teteitwch, k -Juukue a ye'munaanyu -ye 'hεen, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu.) 'Ke k 'le -taludu 'kwli 'mu naa, k 'le =nu -wch 'prεε, k k: «ε k la 'dudwch =de. N- nu la 'a -ci. -Ci a -gbe ke, k 'dudwch 'le ti =de. 'A 'y, u tu, u nyo daa resen. 'Dudwch a -gbe, k -ha 'a -ci a -gbe ye, k 'blu 'le 'hε gblaka -ye 'kwli 'mu le, -ε die nu, 'bū 'a 'y =nu 'mu 'pl, 'a 'nie 'mu 'le 'hε a -gbe wlon bi, u 'mue k 'mu nuu. K nu -wε 'hε-gb, k k ke u di 'o -ci 'yie =tuu, 'ke 'o 'yrinyu a -ta 'mu. -Tε k -k -kuan 'bii -wch, -ye k le -kuannunyu =de, 'ke bu nu -ci a -gbe a -kuan, 'dudwch-pl 'bi tu, -kuannunyu a -gbe, u 'mu =k 'a 'pia -nyi, 'waa -gbe, u 'mu -wε 'o 'waa ni 'pia k. -Cikwch a -gbe, -tε k -w -kuan a yeg- ble=tutule -wch, -ye k mu 'mu 'dagba -petu. ² -Tε 'dudwch-pl a 'ciceti nyre 'o, -ye -cikwch a -gbe, k 'le 'a leleeny -ye, 'ke k mu 'le -ci'yie=tunyū =nu -wch, u 'mu =k 'cε-twch a 'pia -nyi, k 'mui -cikwch ye ya. ³ -Tε leleeny a -gbe, k nyre 'kleε 'le, -ye -ci'yie=tunyū, u klo ni, 'u bio -tεε, 'plu, u 'de =k de =de -nyi, 'u -mu de. ⁴ -Ye -cikwch, k lee lele 'a leleeny -ye, 'u klo lele, 'u hra 'a 'lu de, 'u =tu tant, 'u -mu lele de, ⁵ -cikwch a -gbe, k le lele =k -ye, 'u klo, 'u 'b, k le lele =u -ye, 'u bi =u -ye, 'u 'a =u -ye. ⁶ Nahuon -do, k -hie 'kleε 'o -cikwch a -gbe 'hεn 'mu. Nahuon a -gbe, k -k 'a 'mūnyu, k loo 'le =nu -wch, -ε nue, 'a =wlon k 'ni: -Tε k 'ya 'na 'yu 'mu, u di k 'a 's=tuule. ⁷ -Tε k waan 'le ye, -ye ke uu po, 'ke 'le 'waa dūch -gbahlon: Nahuon, -k di -tado -ci -gbo k, k -k 'le di. Ba ni -ba 'b, -a 'mu -ci -gbo gba, ⁸ 'u klo, 'u 'b, 'u 'b ye 'mu, 'u 'hrc 'le -ci 'mu.»

⁹ -Ye -Yusu k lele: «'A mu 'nu wlon =gba, nahuon, -k k -ci a -gbe, 'k 'wch -twch 'bii =nu, -u mue 'lu -wch, de tio- k di nu 'le? 'A -gbe, k di 'le 'ni di, k 'mu -ci'yie=tunyū a -gbe 'la, 'plu k 'mu 'le lele -ci a -gbe -ha, k 'mue lele =u -ye -nyi. ¹⁰ -Ti -gbo, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, 'n pui -tεε, a -hri ni. -Ti a -gbe, u -gbo:

'Katuo =nu, kayuonyu 'de -hua bu nuu -kuan 'yri, u po 'pia ke, k -hε kayu a -gbe a 'katuo gblaka.

¹¹ Kukwch Nylsua, k -nue, k -hε 'katuo gblaka,

'plu k k 'yie ke, 'ke 'o -a mu -wch.»

¹² 'Plu -Yusu 'mu mu -yε, -ye -Juukue a ye'munaanyu, -u ni 'o, u yree ni, -ε m, nu- -Yusu po -taludu a -gbe ye. -Tε u yrii de a -gbe, -ye uu le =m k 'hru, 'ke bu klo, u 'muo 'la. Keε, -tε uu nahuin a huannu pl, ne- nue, 'u -hε mε le, 'u mu.

De =nu, -Yusu k la, 'ke 'o 'bluwli a -ta 'mu

(Matie 22.15-22; Luku 20.20-26)

¹³ -Tε de a -gbe, ε -hi, -ye -Juukue a ye'munaanyu, u te gbo Falisi=tumu a nahuin -ye, k nahuin -ye 'hεen, -u k 'kūn Helcdi a =tumu a nahuin. Nu- di 'o -Yusu 'hεn 'mu, u 'muo wlon le =gba, 'a -wch=tutue 'kwli 'mu, u 'mu 'le naa, u 'muo -ti yεε, -ε die nu, u 'muo kl. ¹⁴ -Tε u nyre 'kleε 'o =k 'hεn 'mu, -ye u k: «Tkwch o, -a yie ni, -ε m, -nu =tu -ti a -tεε. 'Bla =ni nyi =tu, =ni pl =le huannu, 'ke 'o -tunahuon a 'lu a le-hiele a -ta 'mu, k =beti bō 'ya nygblaka 'mu. Keε, -nu k -ti a -tεε, 'ke 'o de =nu, Nylsuaa -a mu -hua a -ta 'mu. Le 'kleε -a mu, =be Nylsua a tetei k 'ni, -ba -ha 'bluwli, -ba -nyi Romakue a 'kūn gblaka. =Be -a ble ye -ba 'pεε 'bluwli a -gbe, -hee' -a 'de ye ble -ba 'pl?» ¹⁵ Keε -ye -Yusu yie ni, de- m 'waa 'lu a le-hiele, 'u nye =k 'yi ke -hli, k k: «De- k -ti =nu, aa 'mu wlon =gba, 'aa 'mu 'mu le =k 'le? =Be a 'mue 'ye, 'bla 'ni -haa Romakue a 'kūn gblaka a -ti le, k Nylsua a -ti 'hεen, a 'mu 'mu -ti yεε? Ba ya 'mu 'wlykō a 'yεε -do ye, 'mue 'ye,» ¹⁶ 'u ye =k ye. -Ye k k: «Nyc tio- k 'lu=tu ni 'o 'le? Nyc tio- k 'du u 'cru -wε 'o 'le?» -Ye u k: «Romakue a 'kūn gblakaa ni.» ¹⁷ -Ye ke -Yusu 'kleε =nu ye po, k k: «'A -ti o, ba -nyi 'kūn gblaka de, -ε ble =k ye, k, ba -nyi -wε Nylsua de, -ε ble =k ye!» -Ti -Yusu =tu =nu -wch, u saka =nu ni.

De =nu, -Yusu k, 'ke 'o nahuin a 'kl'hεre a -ta 'mu

(Matie 22.23-33; Luku 20.27-40)

¹⁸ 'Ke 'le Jrsredu 'mu, ε k la =tumu. 'A 'du m Sadu=tumu. Nu-u ni, -u nyi =tu, -ε m, nahuin 'bu 'ku, ε 'die 'le -wε bu -k 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bu 'hri 'kl, 'ke 'le Nylsua ye. Nu- k nahuin mu 'o -Yusu 'hεn 'mu, -ε die nu, u 'muo wlon le =gba. -Tε u nyre 'kleε 'o =k 'hεn 'mu, -ye u k: ¹⁹ «Tkwch o, Nylsua a winwlon-henyk Moise, k 'cru la tete -ye, k hie la -a mu le. Tete a -gbe, ε ne- gbo: Nybyu 'b ni 'o, 'k k nyrc, 'plu nybyu a -gbe, 'k 'de 'yuo gbo hie, 'k 'ku, -ye nybyu =nu, -k 'ku, 'k k 'dayu nybyu, k -ble ye -bō k 'a nyrugba a -gbe, k k =k 'hεen, u 'mu 'yuo k, 'ke 'o 'a 'dayu, -k 'ku a -ta 'mu. Ke Moise a tete po.» ²⁰ -Ye ke uu lele po, u k: «ε k la -dayu nyberpu 'nūpata, 'waa ye-henahuon k k nyrugba, nybyu a -gbe k 'de 'yuo gbo hie, k 'ku, ²¹ 'hεn a kch k k, k 'de -wε 'yuo gbo hie, k 'ku -wε. Deε -do a -gbe, ne- nue ta a kch. ²² Ne- nue -nue, nahuon a 'nūpata a kch k k -wε, k 'de -wε 'yuo gbo hie, k 'ku. -Tε u 'bii, u 'ku 'kleε, -ye

nyrugba a -gbe, ɔ 'ku la -we ni. ²³ Ne- mɔ -ti, -a di wen -mu wɔn =gba wɔn, =mu -a mu kle -hiha. -Nyrɔwɔ -kɔ 'mu nahuin di 'le 'kukunya -heyri 'mu -hɔn, u 'mu 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyɔsua ye, nahuon tio- di 'kleɛ nyrugba a -gbe kɔ 'le, -ɛ nue, -tɛ u ni la kɔ -tutu ke, nahuiin 'nɔpa-ta a -gbe, u kɔ la ni.» ²⁴ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «Aa 'ni ka, -ɛ nue, a 'de Nyɔsuacrɔnɛ yi, 'a 'die -we yi, -ɛ mɔ, Nyɔsua ni ke 'kli. ²⁵ Ti =nu -kɔ 'yri nahuin di 'le 'kukunya -heyri 'mu -hɔn, u 'mu 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyɔsua ye, nyɔbɛpu kɔ nyrugbapu 'hɛɛn, u 'deɛ bu kɔkɔ. Keɛ, -tɛ Nyɔsua a leɛenyu ni 'mu, ke'ɛ ni, u di -we 'mu ni. ²⁶ 'Ya 'o lele 'lu, dɛ -gbo, -ɛ mɔ nahuin bu -hɔn 'le 'kukunya -heyri 'mu, bu 'hri 'klɔ, 'n yie ni, -ɛ mɔ, a -hre Nyɔsuacrɔnɛ =nu ni, Moise 'crɔ la. ɔ 'crɔ la dɛ =nu ni, Nyɔsua le =kɔ, -tɛ Nyɔsua a -gbe, ɔ ni la 'le -gbakuduo =nu 'kwli 'mu, -kɔ wɔn, 'plɔ -tɛ ɔ 'prɛɛ la 'le Moise a -gbe -wɔn. Ke Nyɔsuaa la po: 'Mɔ mɔ Nyɔsua =nu, Abrahamu, ɔ da, ɔ kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbu 'hɛɛn. Ke'ɛ ni, Nyɔsua po. ²⁷ E 'we =kɔ ye, ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsuaa 'le Moise -wɔn 'prɛɛ, Abrahamu kɔ Yisaki kɔ Sakɔbu 'hɛɛn, u 'ku la ni. Keɛ, -a yie ni, -ɛ mɔ, e 'de 'kukunya, u 'ni da =le Nyɔsua, keɛ, 'klɔnɔnyu, nu- nyo da. 'A -ti, 'ba plɛ, nahuon 'kɔ 'ku, ɔ 'ni 'hri =le 'klɔ, 'ke 'le Nyɔsua ye, -ye e 'de =nɛ. A ka ni 'bii.» Ke'ɛ ni, -Yusu po.

Nyɔsua a tete gblaka, -ɛ ni 'o tetei 'bii 'lu ye
(Matie 22.34-40; Luku 10.25-28)

²⁸ Teteitɔkɔnyɔ -ye, ɔ ni -tuo ke, ɔ kɔnɔ -ti 'bii =nu ni, u =tu. -Tɛ ɔ 'wɔn 'kleɛ, -ɛ mɔ, -Yusu =tu Sadusi=tumu a nahuin -wɔn -tɛɛ, -ye ɔ 'yɔyɔ 'o 'mu gbo 'huɔn, 'kɔ =gbo wɔn, ɔ kɔ: «Tetei 'bii =nu, Nyɔsua -nyi -a mu, tete tio- ni 'o tetei 'bii 'lu ye 'le?» ²⁹ -Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ kɔ: «Nyɔsua a tete =nu, -ɛ ni 'o tetei 'bii 'lu ye, e nɛ- -gbo: Ba po 'o nua gbo, 'a mu Yisraekue: -A ni Kukɔkɔ Nyɔsua, kɔ- mɔ Nyɔsuaa -do. 'Bɛɛ 'o ke, nyɔsua =de 'de 'kleɛ 'o lele ni. ³⁰ -N blɛ ye -bo nuɛ -na Kukɔkɔ Nyɔsua 'mu, 'ke 'le -na =wɔn 'bii ke, kɔ 'ke 'le -na 'lu a lɛ-hiele 'bii 'kwli 'mu, kɔ 'ke 'le -na 'kli 'bii 'mu. ³¹ Nyɔsua a tete -ye, -ɛ kɔɛ 'o =kɔ -wɔn, e nɛ- -gbo: -N blɛ ye -bo nuɛ -n 'be -tunahuon 'mu, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔkɔ a 'munuɛɛ. E 'de Nyɔsua a tete =de kɔ, -bɛ ni 'o lɔ 'hɔn a -gbe 'lu ye.» ³² -Ye teteitɔkɔnyɔ a -gbe, ɔ kɔ: «=Hapukɔ ni, -ti =nu, -n =tu, 'a -tɛɛ, nɛ-ɛ ni. -A ni Kukɔkɔ Nyɔsua, kɔ- mɔ Nyɔsuaa -do. 'Bɛɛ 'o ke, Nyɔsua =de 'de 'kleɛ 'o lele ni. ³³ -Tunahuon blɛ ye kɔ nuɛ Nyɔsua 'mu, 'ke 'le 'a =wɔn 'bii ke, kɔ 'ke 'le 'a 'lu a lɛ-hiele 'bii 'kwli 'mu, kɔ 'ke 'le 'a 'kli 'bii 'mu. E blɛ -we ye kɔ nuɛ 'a 'be -tunahuon 'mu, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ ɔ nu 'a dɔkɔ a 'munuɛɛ. Ne- mɔ dɛ gblaka, 'e -hi 'o kɔ pi 'e ni 'wɔlɔgbatɔplɔ a -cɔhlɔn a gbleglei =de, 'ke 'o Nyɔsua ye.» ³⁴ -Yusu kɔ 'ye, -ɛ mɔ, teteitɔkɔnyɔ a -gbe, ɔ =tuo -wɔn, 'ke 'le =tɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ kɔ: «E hie 'o dɛ gbii -do, =mu Nyɔsua ye 'muɛɛ, 'ke kɔ kɔ -mu win ke.» Dɛ a -gbe, -tɛ e -hi, =ɔ =de 'dio 'kleɛ lele

dɛ wɔn =gba, -ɛ die nu, 'ke 'le 'a -wɔn=tuwin 'kwli 'mu, u 'mu 'le naa, u 'muo wen -ti yeɛ.

Waanyɔ, ɔ mɔ bodɔ Dafidi a 'yuo a 'yuu ni
(Matie 22.41-46; Luku 20.41-44)

³⁵ -Tɛ dɛ a -gbe, e -hi, -ye -Yusu nahuin kɔ Nyɔsua a -ti, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo. -Tɛ ɔ nyu 'kleɛ kɔ, -ye ɔ kɔ: «Teteitɔkɔnyɔ kɔ 'ni: Waanyɔ =nu, Nyɔsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya, Waanyɔ a -gbe, kɔ- mɔ bodɔ Dafidi a 'yuo a 'Yu. 'A mu 'ni 'kleɛ wɔn =gba: Dɛ- kɔ -ti 'u nyi =tu 'le? ³⁶ -ɛ nue, Nyɔsua a -Hihi nue ni, bodɔ Dafidi 'kɔ =tui la, 'u 'crɛ, 'ke 'le Nyɔsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: Kukɔkɔ Nyɔsua, ɔ le 'na Kukɔkɔ ni, -ɛ mɔ: Ni mɔ 'na diidɛɔ ke gbo, -n kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu nahuin win ke kɔ, e 'mue gba -gbagba, 'mue nu, =mu -na yraanyu bu 'lu gblɛ =tu.» ³⁷ -Ye -Yusu kɔ lele: «-Tɛ Dafidi a -gbe, ɔ Waanyɔ a -gbe 'a Kukɔkɔ daa, -be' Waanyɔ a -gbe, ɔ -we 'le kɔ nu Dafidi a 'Yu a 'mu'yɔ 'le?»

-Tɛ -Yusu le la nahuin, bu =tu 'waa dɔkɔ 'yie, 'ke 'o teteitɔkɔnyɔ -wɔn
(Matie 23.1-36; Luku 20.45-47)

Nahuin -huohui =nu, -u ni -tuo ke, -ti =nu, -Yusu =tu, u blee 'waa plɔ ni 'dɔ. ³⁸ Ke ɔ =nu ye po, 'ke 'le 'a kɔwin 'kwli 'mu: «Ba =tu 'a ni dɔkɔ 'yie, 'ke 'o teteitɔkɔnyɔ -wɔn, u 'ni =han 'a mu kaa. U nuɛ 'mu ni, 'ke nahuin bu daa =nu nyɔgblaki. 'Buɔ lɛ na, 'u nyɔgblaki a wɔwɔl pue, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'ye. 'Buɔ 'o 'e ni -tɛgbi =de mu, -tɛ nahuin -huo 'o, -ye u nye 'ni -hua, nahuin bu pu 'wio gblɛ, 'ke 'o 'waa 'o=tuule a -ta 'mu, ³⁹ 'u nuɛ -we 'mu, 'bu mu 'le Nyɔsua a kayu gbo, 'ke bu ni 'le ye 'mu gbo, -ɛ die nu, nahuin 'bii 'mu 'ye. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- u nu, 'bu du dididɛ -wɔn, ⁴⁰ 'plɔ, 'u kotianyru kɔkɔ-tɔ-plɔ 'bii kwa lɛ -ha. 'Plɔ teteitɔkɔnyɔ a -gbe, 'buɔ Nyɔsua da, 'waa Nyɔsua a dɔda hren gbo ye, -ɛ die nu, nahuin 'mu lɛ po, u mɔ =hapunahuiin ni. 'Nu 'a mu 'ni le, -bati =nu Nyɔsua diu lɛ poo, u di ke ni 'kli, u 'mu 'o =u -ye a -bati 'mu -hi.»

-Tɛ =suɛnyɔ =de -ha la 'a 'wliye 'bii, 'ke 'o Nyɔsua a -kuan a -ta 'mu
(Luku 21.1-4)

⁴¹ -Tɛ -Yusu -wɔ 'puprɛ -wɔn, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo, -ye ɔ ni gbo, 'ke 'o dokwliye =nu 'huɔn 'mu, -ɛ kɔ wɔn nahuiin 'le 'wli lɛ po, 'ke 'o Nyɔsua a -kuan a -ta 'mu. -Ye -Yusu, ɔ nye 'ni 'ye, -tɛ nahuiin 'le 'wli a lɛpupue nu. Dokwliye a -gbe wɔn, 'dai dɛkɔnyu, 'u 'le 'wli 'plɔplɔ lɛ po. ⁴² E kɔ -we =suɛnyɔ =de. 'A ɔ 'ku la ni. Kɔ- nyre 'o, 'kɔ po 'le 'wli kɔkɔ a 'kɔ 'hɔn, -ɔ 'de 'le dɛ =de a -tɔtɔ -we. ⁴³ -Tɛ -Yusu 'yo, -ye ɔ da 'a -naagbopu ni, ɔ kɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, 'ke 'le Nyɔsua 'yi 'mu, =suɛnyɔ

-gbo, ɔ po 'le 'wliye, 'ε -hi 'o nahuin 'bii -gbo 'mu, ⁴⁴ -ε nue, nahuin 'bii -gbo, 'wliye, -ε 'de -kuan ɔ, 'ke 'o =nu -wɔn, nε- u po 'le. Nyrugba -gbo, ɔ -mε -ye, =hapukɔ, =sue 'ε nyo nu, kεε, 'wliye 'bii, ɔ di wen nu, ɔ 'mu wen 'a dɔ ye -wɔn, nε- ɔ po 'le.»

-Yusu ɔ 'nɩ, u di Nylsua a 'kagblaka 'nɩ 'wla
(Matie 24.1-2; Luku 21.5-6)

13 -Tε -Yusu -yɛ 'klεε, -ye ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hεen, u 'ba 'mu ye, 'u 'le Nylsua a 'kagblaka gbo 'hɩ. -Tε u 'klεε mu, -ye -Yusu a -naagbopuyɩ -ye ɔ: «Tɔɔɔɔ o, 'ye kε, 'hε gblakɩ -gbo, u nu, 'u po Nylsua a 'kagblaka -gbo, -tε kayu a -gbε, u nu 'yilɛnɔ.» ² -Ye -Yusu ɔ: «Baa kayu -gbo, 'a 'yilɛnɔ a -tɩ. Kεε, ɔ 'a yiyie, 'yilɛnɔkayu -gbo, -nɩ 'klεε 'ye, u diu 'nɩ 'wla 'bii. 'A 'hɩ =de 'dεε ɔ nɩ 'o 'a 'be 'hɩ 'lu gbo.»

'Kla-wliye'yɩya, -ε di 'o nyre, 'plɩ 'klɩ 'mu 'o 'mu -hɔn
(Matie 24.3-14; Luku 21.7-19)

³ -Yusu ɔ po 'klεε lε, -ye ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hεen, u =tɩ 'mu 'dɔ, 'u mu 'le dugba =nu 'lu, ɔ ɔ 'lu ti nɩ 'le, u olifia daa. Dugba a -gbε, ɔ 'bε Nylsua a 'kagblaka 'mu 'yi. -Tε u nyre 'le, -ye -Yusu nɩ gbo. Piɛl, ɔ Saki, ɔ Saan, ɔ Adre 'hεen, nu- mu 'o =nɔ 'hɩn 'mu, 'u =gbɔ wɔn, u ɔ: ⁴ «Le -a mu, ti tio- ɔ 'yri u di 'o Nylsua a 'kagblaka =nu 'wlaa 'le, ɔ, dε tio- -a di 'ye, -ε di 'lu -wɔn mue, 'plɩ -a 'mue yi, -ε mɔ, -tɩ 'bii -gbo, -n =tu wen, u di 'nɩ nue?» ⁵ -Ye kε -Yusu nyu ye po: «Ba nɩ 'o -pree lε 'mu, -ε die nu, ɔ =de 'nɩ =han 'a mu kaa, ⁶ -ε nue, nahuin 'plɩplɩ di 'le di, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, u 'mu lε po, nu- mɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lε, ɔ di la 'le ya, 'plɩ u 'mu 'dai nahuin kaa. ⁷ 'Ya 'o lele 'lu, a di 'nɩ 'wɔn, -ε mɔ, u -wɔn tu, 'ke 'le 'blugbɩ =nu 'mu, -lɩ 'mɩεε 'a mu ye, ɔ, -lɩ hren 'a mu -wɔn. 'Ba nyi 'wɔn, a nɩ pɩ 'le huannu, -ε nue, -tɩplɩ a -gbε, u ɔ ɔ bɩ mue 'lu -wɔn. Kεε, 'bu 'lu -wɔn mue, ε 'de 'nyre =hen, 'klɩ a 'o'mu-hɔnti nyre 'o =o.

⁸ 'Blugbɩ di ye 'nɩ -wɔnwɔn. 'Ke 'le 'dai 'blugbɩ 'mu, -tutu di 'nɩ 'hɩɔɔ, ɔ kanu di 'nɩ =tɩ. 'Kla-wliye'yɩya a -gbε, -ε di 'le di, 'klɩ a 'o'mu-hunhɔn, nε- ɔ -wɩ=tutue' nɩ. Kεε -ye 'klɩ 'de wen 'o 'mu a -hɩen. ε 'we =nɔ nyrugba ye, ɔ nɩ 'kwli 'mu, -tε 'kwli bε 'nɩnɩ =tu wen 'a nunue -wɩ, kεε -ye 'a -ɣɩlɩti 'de wen 'o a nyree.

⁹ -Tɔplɩ a -gbε, 'bu 'lu -wɔn mue, ba nɩ 'o -pree lε 'mu. U ɔ bu gba 'le 'a mu -batipoolε 'mu, ɔ, u di 'a mu 'nɩ bi, 'ke 'le Nylsua a kayu gbo. -Tε a 'ya 'na -naagbopu 'mu a -tɩ, u di 'a mu yεε -tɩ, 'ke 'o 'blugbanaanyu ɔ 'kɩnpu ye. Nε- die nu, a 'mu =nu 'na =haputitie pue. ¹⁰ ε blε ye 'na -naagbopu bu po 'na =haputitie a -gbε, 'ke 'o 'klɩ -gbo a daku 'bii ye, 'plɩ 'klɩ a 'o'mu-hɔnti 'mu 'o nyre. ¹¹ 'Bu klɩ 'a mu, 'ke u 'mu 'le 'a mu -batiponyu ye gba, 'kla nɩ 'ya 'le 'a mu -wliye, 'ke 'o -tɩ =nu, a di =tu a -ta 'mu. Win =nu, a di po ti a -gbε 'yri, Nylsua'a nɩ, ɔ di 'a mu wɔn =tu. ε 'de 'a nɩ -gbεgbε, a 'nɩ 'prε =le nɩ, kεε,

Nylsua a -Hihiu, -u nɩ 'o 'a mu ke 'mu, nu- di 'prε. ¹² Ti a -gbε 'yri, 'diayuopu di 'waa 'diayu 'blugba a ye'mu-naanyu kwa lε 'nɩ po, -ε die nu, u 'mu lε 'lɩla. Dεε -do a -gbε, nε- bunu di 'waa 'yuo -wɔn nu, 'yuo=plɩ 'mue -wε 'waa bunu ɔ 'waa 'diinu 'hεen -wɔn nu. ¹³ Nahuin 'bii di 'a mu 'nɩ yɩaa, -ε nue, 'a mu mɔ 'na nahuiin nɩ. Kεε, nahuon 'ɔ nɩ 'o, 'ɔ 'de sɩa, 'ke 'o Nylsua a =wɩ a yekuole -wɔn, 'ɔ gbε -gbagba, 'klɩ a 'o'mu-hɔnti 'bɩ nyre 'o, ɔ- Nylsua di waa.»

=Sue'yeti gblakɩ, -lɩ di 'o nyre, 'plɩ -Yusu 'mu 'le di
(Matie 24.15-28; Luku 21.20-24)

¹⁴ «Nahuon -gbo, -ɔ win -gbo -hre, ɔ blε ye ɔ ɔ =tɔ, 'plɩ ɔ 'mui 'mu lε yrii. Win a -gbε, u nɩ -gbo: ε di ɔ ti -ye, a 'mu 'yilɛnyredε =de 'ye, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. 'Yilɛnyredε a -gbε, Nylsua a =wɩ yɛε nɩ, 'plɩ dε a -gbε, ε nye 'nɩ nu, Nylsua 'ɔ 'a 'kagblaka -wɔn hren. 'Yilɛnyredε a -gbε, -tεgbɩ ε 'de 'o ɔ, 'ke ε di 'o nɩ. 'Baa dε a -gbε 'ye, -ye nahuin =nu, -u nɩ 'le Sudeblugba 'mu, bu 'gba ci lε, bu mu 'le dugbɩ 'lu, u 'nɩ =hiun lε 'lɩla. ¹⁵ Nahuon 'ɔ nɩ 'le 'a kayu a -yaa 'mu, ɔ 'gba ci lε -do-do. ɔ nɩ po 'le lε, ɔ pa 'le 'a kayu gbo, ɔ 'mu 'a kɔkɔ-tɔ-plɩ bla, 'plɩ ɔ 'mu ci lε 'gba. ¹⁶ Nahuon 'ɔ nɩ 'le 'a -ci ke, ɔ 'gba ci lε -dodo. ɔ nɩ po 'le -wε lε, ɔ =hɩan -wɔn, ɔ bla 'a wɩwɩ, 'ke 'le 'dɩ 'mu, 'plɩ ɔ 'mu ci lε 'gba. ¹⁷ Ti a -gbε 'yri, nyru =nu, -u di 'kwlii 'mu lε nɩ, ɔ 'waa dε -gbo, -ε di 'yuo 'nya, ε di 'ye =sue 'dɔ. ¹⁸ Ba da Nylsua, -tɩplɩ a -gbε, u 'nɩ =han 'lu -wɔn mue, a 'nɩ =han ci lε 'gba, ti =nu -ɔ 'yri cεε 'o =tɩ, ¹⁹ -ε nue, -nyɔwɩ a -gbε 'mu, nahuin di 'ye =sue 'dɔ, ε 'mu 'o =sue 'bii =nu 'mu -hi, nahuin -tua la 'le 'yie gbo, ti =nu -ɔ 'yri Nylsua nu la 'klɩ, -bo ye =sue gblaka a ti a -gbε ke, ε 'mu -wε 'o =sue =nu 'mu -hi, nahuin di 'ye, kɩε 'le ti a -gbε 'yri gbo, -bo ye 'klɩ a 'o'mu-hɔnti ke. ²⁰ Nylsua di -nyɔwɩ a gbε =tɩ 'lu, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu. Nε- 'de wen =nε, nahuon =de 'dεε ɔ nɩ wen 'klɩ ti a -gbε 'yri.

²¹ Tii -do a -gbε 'yri, nahuon 'ɔ le 'a mu, 'ɔ plε: Ba 'ye kε, Waanyɔ =nu, Nylsua po la lε, ɔ di la 'le ya, kε ɔ nɩ mɔ, -hee' 'ke ɔ nɩ 'le -tεgbɩ =nu, a nɩ puo 'le -tεε gbε, ²² -ε nue, hɩwaanyu, ɔ hɩwinwɔn-henyu di 'hɩ, u 'mu 'ɣmɩlεka-tɩplɩ a gbleglei nu, -ε die nu, 'bε -wε 'le, u 'mu nahuin =nu kaa, Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -hε 'a nahuin. ²³ 'A -tɩ, a -mε -ye o, ba nɩ 'o -pree lε 'mu, -ε nue, -tɩplɩ 'bii =nu, -lɩ di 'lu -wɔn mue, 'n le 'a mu nɩ -dodo.»

-Yusu, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ɔ di 'le lele 'nɩ di
(Matie 24.29-31; Luku 21.25-28)

²⁴ «=Sue'yeti a -gbε 'bɩ -hi, -ye 'yru ɔ ɔ -hɔkɔ 'hεen, u di 'nɩ jre, ²⁵ yahroyɔ di 'le yakɔ 'mu lε 'nɩ ble, ɔ -tɩplɩ 'bii, -lɩ nɩ 'le yakɔ 'mu, u di 'mu lε -hɔn -ta. ²⁶ Tii -do a -gbε 'yri, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, nahuin di 'mu 'nɩ 'ye. 'N di 'le 'nɩ di, 'ke 'le 'na 'klɩ a kenɩtε 'kwli 'mu,

ƙo 'ke 'le 'na -tu a 'yi'buaale 'kwli 'mu. 'Bia 'nu 'le di, 'ke 'n di 'le 'nugbi -heyri nu. ²⁷ 'N di gbo te Nyɔsua a leeenyu, u 'mu 'kb -gbo a =gei 'bii ye na, u 'mu nahuin =nu le 'kukue, Nyɔsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin.»

Figietu a ɓɓɓe

(Matie 24.32-35; Luku 21.29-33)

²⁸ «Ba 'ye ke tugbe =nu, uu figie daa. 'Ke 'o tugbe a -gbe 'yie 'mu, ɓɓɓe ni 'o. E ne- mɓ, ti =nu -ko 'yri ee 'o babu yrayri le =tuu, ko, 'a hai 'bu =ga, -ye -a yie ni, -e mɓ, -cii-ci-nyre 'mu ee yre. Ke'e ni, e di 'mu -ti, 'ke 'o 'na 'ledidie a -ta 'mu. ²⁹ -Tɓplɩ 'bii -gbo, -ɩ ko -tu 'n =tu wen, 'bu 'lu -wɔn mue, -ye ba ko 'a yiyie, -e mɓ, 'na 'lediti 'mu ee yre. E 'we =mɓ ye, 'ke 'n ni 'o 'maju 'yri. ³⁰ 'Nu 'a mu 'ni le -tee, daku -gbo, u 'deɛ bu 'ku, -tɓplɩ 'bii a -gbe, ɩ 'mu 'o nyre. ³¹ Yakɔ ko -tutu 'hɛɛn, ɩ di gbo 'ni -we, kee, 'na wintɛ, e 'deɛ be -we gbo gbe.»

Ba ni 'o -preele 'mu, a ni ŋmo 'le!

(Matie 24.36-44)

³² -Ye ke -Yusuu lele po, ɔ ko: «Ti =nu -ko 'yri 'lele'kɔkɔ-nyrɔwɔ di 'o nyre, e 'de nahuon ko, -ko yi ti a -gbe. Mɓ, 'mɓ, Nyɔsua a 'Yu, 'n ko Nyɔsua a leeenyu 'hɛɛn, =ɔ =de 'de 'o ni, -ɔ yi -nyrɔwɔ a -gbe, 'be 'de -a ni Bu Nyɔsuaa -do. ³³ Ba ni 'o -preele 'mu, a ni ŋmo 'le, -e nue, a 'de 'lele'kɔkɔ-nyrɔwɔ a ti yi. ³⁴ 'Na mumue ko 'na 'ledidie lele, ɩ di ye 'we nyɩbeyu =de, -ko la 'dagba 'mu mu. Nɔ- hie la 'a kayu 'a -kuannunyu le. 'Plu ɔ 'mu la mu mu, ɔ wo la -kuan ni. 'E ni -kuannunyu 'ko ni 'o, ɔ yi la 'a ni -kuandɛ ni, ɔ di la nu. -Ye ke ɔ la 'a kayu'yie=tunɔ ye po, ɔ ko: =Tu kayu 'yie, =ni ŋmo 'le. ³⁵ 'A -tu o, ba ni 'o -preele 'mu, a ni ŋmo 'le, -e nue, ti -ko 'yri kayukɔnyɔ di 'dagba 'mu -hɔn, a 'di yi. -Tado -wise'e ni, -hee' 'tɔ-heyri 'mu, -hee' mu 'o -nyre a 'yriɩceti 'yri, -hee' -nyrajru 'mu, 'ke ɔ di nyre. A 'de 'a de =de yi. ³⁶ 'Bɔ =han -wɔn tii -do a ti 'yri, e 'de ye ble, ko ye 'o 'a mu ŋmlaŋmoolɛ 'mu gbo. ³⁷ Ni- mɓ -tu 'n -hua =bo =tu wen 'a mu ye, a ko nahuin 'bii 'hɛɛn: Ba ni 'o -preele 'mu, a ni ŋmo 'le.»

-Te -Juukue a nygblaki, uu -hua bu 'la la -Yusu

(Matie 26.1-5; Luku 22.1-2; Saan 11.45-53)

14 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye e hie 'le -nyrɔwɔ 'hɔn, 'plu -Juukue a le'mimre gblaka -ye 'mu 'o nyre. Le'mimre a -gbe, 'a 'du mɓ Paki. Paki a -gbe a ti 'yri, 'flɔkɔ =nu, -ɔ ko -wɔn u 'nɩnɩ po 'le 'yaade, nu- uu la di. -Ye Nyɔsua a -cɔhlɩnpinyu gblaki, u ko teteitɔnyu 'hɛɛn, uu le =mɓ =tɔ, u 'mu -Yusu klɩ, 'ke 'le gblagblu 'kwli 'mu, -e die nu, u 'muo 'la. ² Ke uu po, u ko: «'Bia =ba nyo klɩ, -a 'die 'le -we -ba nue le'mimre a ti 'yri, -e die nu, nahuin 'ni =han -a mu -wɔn di -wɔn.»

-Te nyrugba =de 'wlaa la 'o -Yusu -dawinni 'lu, 'ke 'o 'a 'munuɛɛ -wɔn

(Matie 26.6-13; Saan 12.1-8)

³ Ti a -gbe 'yri, 'ke -Yusu ni 'le Betanidɔ 'mu, ɔ ko 'a -naagbopu 'hɛɛn. 'Ke u ni 'le Simɔ a -te. Simɔ a -gbe, -tɓplɩ -jɔhɩn nuo la. Buu 'kleɛ de di, -ye nyrugba =de, nɔ- pa kayu gbo, ɔ 'ble -dawinniyre kwa. -Dawinni a -gbe, ɩ ko 'a 'yrie 'hɛɛn, u po =die 'dɔ. -Te ɔ pa 'kleɛ, -ye ɔ 'be 'o 'yrie a 'lu ni, 'plu -dawinni a -gbe, ɔ 'wlu 'o -Yusu 'lu. ⁴ Nahuin -ni 'o, 'waa de -ye, 'waa plɔ 'de ble, u ko: «De- ko -dawinni a -gbe a 'mulɛɩɩcraɩ 'le? ⁵ 'Bu pli wen, ɩ di wen 'ye 'wliye 'dɔ, -e -we 'le -kuannunyu -ye a 'pɛɛwli, 'ke 'le 'yru=gble 'kwli 'mu, u 'mui wen =suɛnyu -nyi.» Ke'e ni, e -ti 'mu, 'uu nyrugba a -gbe 'nyre =han. ⁶ Keɛ, -Yusu ko: «Ba -hu mɛ le, ba 'kee 'a 'nyre=hɩnhɩn! De -gbo, ɔ nu, 'ke 'o 'mu -wɔn, e mɓ 'yilɛnɔde'e ni. ⁷ Ba ko 'a yiyie, =suɛnyu 'kle die ko 'a mu -gbahlɔn ni. Ti -ko 'yri a die 'o -hua, a -we 'le ba nu =nu =hapude 'mu ni. Keɛ, 'mɛ -ye, ti 'n di ko 'a mu -gbahlɔn -hi, ɩ 'de 'kleɛ lele -huo. ⁸ De nyrugba -gbo, ɔ -we 'le, ne- ɔ nu: e ni ke 'mu, ɔ 'wlaa 'na -plahɩn -dawinni kle, 'ke 'o 'na -plahɩn a -gbe a 'o-hɩɩa a -ta 'mu. ⁹ 'Nu 'a mu 'ni le -tee, 'e ni -tegbi, u di 'o Nyɔsua a =haputitie 'o poo, ke ko -tutu ke, =hapude -gbo, nyrugba -gbo, ɔ nu, u di 'a -tu -wɔn le 'ni na, -e die nu, ɩ 'ni =han nahuin -wɔn -hri.» Ke -Yusu po.

Judɩa, ɔ -hua ko po la -Yusu -Juukue a ye'munaanyu kwa

(Matie 26.14-16; Luku 22.3-6)

¹⁰ -Te de a -gbe, e -hi, -ye Judɩa Yisikalio, -ɔ ko -Yusu a -naagbopuyu -ye, 'ke 'le 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -gbahlɔn, nɔ- mu 'le Nyɔsua a -cɔhlɩnpinyu gblaki -wɔn, ɔ mu la 'ye wɔn, -te ɔ di =nu -Yusu a kwapupue nu a -tu. ¹¹ -Te ɔ -ha 'le kuna, -ye uu nu 'manu 'dɔ, u ko: «-A di -mu -nyi 'wliye.» Kuɛ 'o ti a -gbe 'yri gbo, Judɩa, ɔ le =mɓ =hapu=tɔ, -te ɔ di nu, ɔ 'mu =nu -Yusu kwa po.

-Te -Yusu ko 'a -naagbopu 'hɛɛn, u di la Paki a didide

(Matie 26.17-25; Luku 22.7-14,21-23; Saan 13.21-30)

¹² Le'mimre =nu, -e mɓ Paki, 'a ye-he-nyrɔwɔ 'mu, 'ke uu 'o 'flɔkɔ =nu dii, -ɔ ko -wɔn u 'nɩnɩ po 'le 'yaade, 'uu -we 'o 'blayuo 'laa, 'ke 'o didide gblaka a -ta 'mu. -Te -nyrɔwɔ a -gbe, ɔ nyre 'o, -ye -Yusu a -naagbopu =gba -Yusu wɔn, u ko: «-Be' -nu -hua -ba pii 'kleɛ Paki a didide ye 'le?» ¹³ -Ye ɔ le 'a -naagbopuu 'hɔn -ye, ɔ ko: «Ba mu 'le Jrusɛdɔ 'mu. A ko nahuon =de 'hɛɛn, 'a mu di =ŋmoo. Nahuon a -gbe, ɔ 'ble 'nɩya. Nɔ- ba kuɛ -wɔn.

¹⁴ Kayu =nu, -u ko gbo ɔ di 'le pa, ba le kayu a -gbe a kukɔnyɔ, -e mɓ: -A ni Tɔkɔkɔ wɔn 'ni =gba: -Be' -gblo ni ye, -ɔ ko 'mu ɔ di 'le Paki a didide 'le dii, ɔ ko 'a -naagbopu 'hɛɛn? ¹⁵ -Ye ɔ di 'a mu ko -gblo gblaka, 'ke 'le 'a yrayrukayu a -gbe a ye-he-gbo 'mu. 'Ke kayu a -tɓplɩ 'bii

=cεε 'le. 'Kee ni, ba pii 'le -a ni didide,»¹⁶ -naagbopuu 'hɔn a -gbε 'u mu 'le Jrusre 'mu. 'Plu u 'mu 'le mu nyre, -ye 'ε mɔ -tεε, -tε -Yusu nu 'a =tutue, ke'ε ni, u nu 'o -tɔ-pli a -gbε a 'ogbooyε. -Ye u pi Paki a didide a -gbε ni. -Tε u -wɔ 'a pipie -wɔn, -ye u -mε de.

¹⁷ -Tε 'yru -wε 'le yakɔ 'mu lε, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu 'hεen, u nyre 'le kayu =nu gbo ni, -u kɔ gbo u di 'le Paki a didide dii, 'u -tua dε a didie gbo. ¹⁸ Buu 'klεε dε di, -ye -Yusu kɔ: «'Nu 'a mu 'n le -tεε, nahuon ni kɔ 'a mu -heyri, -ɔ kɔ 'mu 'hεen- dε di. Nɔ- di 'mu 'na yraanyu kwa po, -uu 'na 'lula lε =mɔ.»
¹⁹ Bu 'wɔn -ti =nu, -Yusu =tu, -ye 'waa =wli 'mυε gbo, 'u -dodo po, 'u -Yusu wɔn lε =gba: «=Be 'mɔ kɔ?»²⁰ -Ye -Yusu =tu -wɔn, kɔ: «'Ke 'le 'a mu -heyri, -u mɔ 'na -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn, 'ke nahuon ni 'le, -ɔ kɔ 'mu 'hεen- 'le dεdihuoo -do wɔn dabu 'nyra. Nɔ-ɔ ni, -ɔ die nu. ²¹ 'ε mɔ -tεε, mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'ku, -ε 'we =nɔ ye, -tε u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrulle 'kwli 'mu, kεε, 'jɔ 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ di 'mu 'na yraanyu a -gbε kwa po. ε kɔ 'o lε, 'ke u ni kɔ 'le wɛn nahuon a -gbε.»

Kukɔnyɔ -Yusu a 'lele'kɔdidide

(Matie 26.26-30; Luku 22.15-20; 1 Koletkue 11.23-25)

²² Bu 'kue nε 'o dεdihuo ke, -ye -Yusu 'ba 'mu 'flɔ, 'ɔ -nyi Nylsua 'wio, 'plu 'ɔ 'kɔ =tu lε, 'ɔ -nyo 'a -naagbopu, kɔ: «Ba 'kɔ 'mu, ba dio. Nɔ- mɔ 'na 'hɔn.»²³ -Ye 'ɔ 'ba lele 'mu -wiin-gaawu, 'ɔ -nyi Nylsua 'wio, 'ɔ -nyo =nu, u 'bii 'u 'na. ²⁴ -Ye kɔ: «Ni- mɔ 'na dablo. Nɔ- 'n di gbo 'wla, 'ke 'o nahuin 'plɔplɔ a -ta 'mu, Nylsua 'muo nu, kɔ 'mu 'yri yrayri =tue, kɔ -tunahuin 'hεen. ²⁵ 'Nu 'a mu 'n le -tεε, kue 'klεε mɔ gbo, 'n 'dεε =bo 'na 'klεε lele nɔku -gbo, ε 'mυε gba -gbagba, -nyrɔ =nu, kɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'kwli 'mu 'n di 'o lele nɔ yrayri -ye =nu 'naa, 'ke 'le Nylsua a 'klɔ yrayri 'kwli 'mu.»²⁶ Dε a -gbε, -tε ε -hi, -ye u bre -wla, 'plu 'u 'ba ye 'mu, 'u =tu 'dɔ 'mu, 'u 'le dugba =nu 'lu mu, -tε ti ni 'le, uu olifie daa.

-Tε -Yusu le la Pieli, -ε mɔ, Pieli a -gbε, kɔ di 'nɔ =tu, 'ke ɔ 'dio yi

(Matie 26.31-35; Luku 22.31-34; Saan 13.36-38)

²⁷ -Tε u nyre 'le, -ye ke -Yusu 'a -naagbopu ye po, kɔ: «Ti di 'o 'nɔ nyre, a 'mu 'mu 'hɔn 'mu lε -gbε, -ε 'we =nɔ ye, -tε u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrulle 'kwli 'mu, -ε mɔ: Nylsua kɔ 'nɔ: 'N di 'blakɔnyɔ 'nɔ 'la, blablɔ 'mu lε -gbε.»²⁸ -Ye ke -Yusu nyu lele ye po, kɔ: «'Bla 'nɔ 'ku, 'nɔ 'hɔ lele 'klɔ, 'ke 'n di 'le Galileblugba 'mu mu, 'mu 'le 'a mu -pree.»²⁹ -Ye Pieli kɔ: «=Betɔ u 'bii bu hie 'o -mu gbo, 'na -gbε, 'n 'die 'le -wε =bo hie 'o -mu gbo gbe.»³⁰ -Ye -Yusu kɔ: «'Nu -mu 'nɔ le -tεε, 'tɔyruwɔ -do -gbo 'kwli 'mu, 'plu hape 'mu -nyre a dawu 'hɔn mu nu, -n di nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ε mɔ, -n 'de 'mu yi.»³¹ -Ye Pieli 'yaa 'le win, 'ɔ =tuo -wɔn, kɔ: «'Uun, =betɔ =bo di

'ku, 'n kɔ -mu 'hεen, 'n 'die 'le -wε =bo =tui, -ε mɔ, 'n 'de -mu yi.» -Ye u 'bii, -tu -do =nu, Pieli =tu, ni- u =tu -wε.

-Tε -Yusu da la Nylsua, 'ke 'le 'dɔdɔti a -ci =nu ke, uu Gesumanɔ daa

(Matie 26.36-46; Luku 22.39-46)

³² -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye u nyre 'le 'dɔdɔti a -ci =nu ke ni, uu Gesumanɔ daa. -Ye ke -Yusu 'klεε 'a -naagbopu ye po, kɔ: «Ba ni mɔ gbo, =bo mu 'le ye 'mu, 'mu 'le Nylsua -wɔn 'pree.»³³ -Tε kɔ 'klεε mu, -ye Pieli kɔ Saku kɔ Saan 'hεen, nu- ɔ da, kɔ kɔ =nu 'hεen 'u mu. -Ye tii -do a ti 'yri, huannu nyo nu 'dɔ, 'a =wlu 'u 'mυε gbo. ³⁴ -Ye ke kɔ =nu ye po: «'Na =wlu 'mυε gbo 'dɔ. 'Na =wlu a gbo'mumυε a -gbε, εε -hua bε 'la 'mu. Ba ni mɔ gbo, a ni ηmo 'le,»³⁵ 'ɔ hren =nu -wɔn dε gbi, 'ɔ bla kwli gbo, 'kɔ Nylsua lε 'batɔ, 'bla 'bε -wε 'le, 'ke 'a =sue'yeti =nu, -tɔ di 'le di, bu hren =nɔ -wɔn. ³⁶ ɔ kɔ: «'Na Bu o, -n -wε 'le 'nɔ dε ni. Nue, 'ke =sue -gbo, 'n kɔ =bo 'ye, bε hren 'mu -wɔn. Kεε, ε 'de dε -gbo, 'nu -hua, kεε dε =nu, -nu -hua, nε- bε 'ya.»

³⁷ ɔ nu lε 'pupre, -ye ɔ =hɔn -wɔn, 'ɔ mu 'o 'a -naagbopuu ta =nu 'hɔn 'mu, 'ɔ yu 'o ηmla a ηmoole 'mu gbo. -Ye ke kɔ Pieli ye po: «Simɔ, -nu 'nɔ ηmo? =Be -n 'die 'le -wε -bo nu -haawɔ -do, 'ke -bo 'de ηmo?»³⁸ A ni ηmo 'le, kεε, ba da Nylsua, -ε die nu, dε 'bε nyre 'o, 'bεε 'a mu 'mu lε =tɔ, 'ke ba -haa Nylsua a -tu lε, a 'nɔ =han 'a -tu lε -haa. 'N yie ni, -ε mɔ, 'a ni =wli nye 'nɔ -hua 'dɔ, 'ke a ni ηmo 'le, a 'mu Nylsua da, kεε, 'bla 'nɔnɔ -hε 'a mu 'mu, a 'de 'klɔ kɔ, 'ke ba nu dε a -gbε.»

³⁹ ɔ po 'klεε lε, -ye ɔ hren lele =nu -wɔn, kɔ lele Nylsua lε 'batɔ, 'ke 'le wiin -do =nu 'kwli 'mu, kɔ po wɛn. ⁴⁰ -Tε ɔ -wε lele -wɔn, -ye 'ke ɔ mu 'o lele =nu 'hɔn 'mu, 'ɔ yu 'o lele ηmlaηmoole 'mu gbo, -ε nue, u 'die 'le -wε, bu po 'yii lε. -Tε u =wleε 'yii, -ye -tu bu di =nɔ 'yri -wɔn =tuu, u 'di yi.

⁴¹ -Ye ɔ mu lele ni, 'plu 'ɔ =hɔn lele -wɔn, gblo a ta a kɔnɔ, kɔ: «=Be aa lele 'nɔ ηmo, 'aa 'le ke lε -ha? ε 'de 'klεε lele ηmunmoti. Ba 'ye ke, ti nyre 'o =o, 'ke bu po 'mu dε'kukununyɔ kwa, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon. ⁴² Ba 'ba ye 'mu, -a 'mu mu, -ε nue, nahuon =nu, -ɔ di 'mu 'na yraanyu kwa po, kɔ 'le 'nɔ di.»

-Tε -Juukue a ye'munaanyu kɔ la -Yusu

(Matie 26.47-56; Luku 22.47-53; Saan 18.3-12)

⁴³ Win ni 'le -Yusu wɔn, -ye Judia, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn a nahuon -ye, kɔ nyre 'o =o, kɔ kɔ nahuin 'plɔplɔ 'hεen. Nahuin a -gbε, u 'ble kwa lε ta-wɔnpliei kɔ ti 'hεen. Nylsua a -cɔhlunpinyu gblaki, kɔ teteitɔnyu, kɔ -Juukue a ye'munaanyu -ye 'hεen, nu- le nahuin a -gbε, 'ke bu mu -Yusu kɔ. ⁴⁴ Judia, -ɔ di =nu -Yusu kwa po, 'plu ɔ kɔ =nu 'hεen, u 'mu 'hru wɔn mu bi, ke ɔ po =nu ye: «Nahuon =nu, 'n di 'mu 'wleε, 'ke 'o 'a 'wio a gpopupue -wɔn, kɔ- ba kɔ, 'nɔ =han 'a mu kwa

=ta, a 'muo gba.»⁴⁵ -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'o, -ye Judia a -gbe, ɔ 'yɪya 'o -Yusu 'mu gbo 'huɪn, ɔ kɔ: «Tɔkɔnyɔ o,» ɔ 'wɔwɔ 'mu.⁴⁶ -Ye tii -do a ti 'yri, nahuin =nu, Judia gba, u klɪ -Yusu nɪ.⁴⁷ Nyɪsua a -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka a -kuan-nunyo -ye, nɔ- nɪ -wɛ 'o -tuo ke. -Ye -Yusu a -naag-bopɔyɪ -ye, nɔ- -ha 'le 'a 'plie ɔ wɔn, ɔ 'bɛ -kuannun-yɔ a -gbe nua 'lu.⁴⁸ -Ye kɛ -Yusu =nu ye po: «Ta-wɔn-plieɪ ɔ ti 'hɛɛn, nɪ- a nu, 'a di 'mu klɪ wɔn, -tɛ u nu, 'uɔ -balunyo klɪ.⁴⁹ 'E nɪ ti, 'ke 'n nɪ o 'le 'a mu -hɛyri, 'nɪ o 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu ɔkɔ, kɛɛ, a 'de o 'mu a klee. Kɛɛ, dɛ -gbo, ɛɛ -wɔn mue 'lu, -ɛ die nu, -tɪ =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nyɪsuacruɪɛ 'kwli 'mu, ɪ 'mu nue.»⁵⁰ -Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye 'a -naagbopu 'bii, u -gbe =nɔ 'mu lɛ 'huɪn, 'u 'gba ci lɛ.⁵¹ Kɛɛ, ɛ ɔ gblotayu =de, nɔ-ɔ -Yusu -wɔn kɛɛ. Gblotayu a -gbe, ɔ 'wɛɛ klɛ danuɔ -do. -Ye u klo nɪ.⁵² Kɛɛ -ye 'ke ɔ hie 'le =nu danu a -gbe kwa 'mu gbo, ɔ =ga 'huɪn wɔn, ɔ 'gba -wɛ ci lɛ.

-Tɛ -Juukɛɛ a ye'munaanyu poo la -Yusu -bati lɛ
(Matie 26.57-68; Luku 22.54-55,63-71; Saan 18.13-14,19-24)

⁵³ 'Plɪ dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye u gba -Yusu nɪ, 'ke 'le Nyɪsua a -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka a kayu gbo. 'Ke 'le kayu a -gbe gbo, 'ke -cɔhlunpinyu gblakɪ a pɛpɛ, ɔ Nyɪsua a tɛtɛɪɔnyu, ɔ 'blugba a ye'munaanyu -ye 'hɛɛn, 'ke u 'bii, u -wɛ 'le ti ke, 'ke 'o -gboligbo a -ta 'mu.⁵⁴ Piɛɪɪ -mɛ -ye, nɔ-ɔ -Yusu -wɔn kɛɛ, 'ke 'le -wɔn-hinhrenkɔ 'kwli 'mu, ɔ pa -wɛ 'le -cɔhlunpinyu a nyɪg-blaka a -yaa 'mu. Nyɪsua a 'kagblaka a 'yie=tunyo nɪ -wɛ 'le, 'u 'tie na, 'u nyo 'wen. Nu- ɔ -hɛyri Piɛɪɪ nɪ 'le gbo, ɔ -wɛ na 'wen.

⁵⁵ 'Ke 'le kayu gbo, -cɔhlunpinyu gblakɪ ɔ -gboligbo a nahuin 'bii 'hɛɛn, u nye lɛ 'nɪ =nɔ, 'ke bu yɛɛ -Yusu -tɪ, -ɛ die nu, u 'muo 'la, kɛɛ, u 'de 'le =nɔ kɪkade =de 'mu 'yee.⁵⁶ Nahuin 'plɔplɔ, nu-u hɪ-hɛhɪɪɪɪ nu, 'ke 'o =nɔ ke. Kɛɛ, 'waa 'pupɛwin 'de dɛɛ -do.⁵⁷ Kɛɛ -ye nahuin -ye 'ba 'mu ye, 'u nyo -tɪ yɛɛ, 'ke 'le hɪkɔ 'kwli 'mu, u nɔ: ⁵⁸ «A nɪ -gbe, -a 'wɔn o nɪ, -tɛ ɔ o lɛ po, -ɛ nɔ, Nyɪsua a 'kagblaka -gbo, -tunahuin po, ɔ dio 'nɪ 'wla, 'plɪ, 'ke 'le -nyɔwɔ ta 'kwli 'mu, ɔ di po 'a dɛ -ye, -tunahuin 'de 'o dabuɪ 'huɪn 'mu gba.»⁵⁹ Kɛɛ, 'ke 'o -tɪ a -gbe a -ta 'mu, 'waa 'pupɛwin 'de lele dɛɛ -do.

⁶⁰ -Ye -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka 'ba 'mu ye, 'ke 'o nahuin 'bii ye, ɔ =gba -Yusu wɔn, ɔ nɔ: «=Be -tɪ 'bii -gbo, nahuin -gbo, uɔ -mu yɛɛ, -n 'de -tɪ =de ɔ, -bo di -wɔn =tu?»⁶¹ Kɛɛ -ye -Yusu 'de =nɔ -tɪ =de klɛ -hɪhɪa. -Ye -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka =gbo lele wɔn, ɔ nɔ: «=Be -mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya? =Be -mɔ mɔ -wɛ Nyɪsua a 'Yuu nɪ?»⁶² -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Iin, 'mɔ nɪ. A di 'mu 'nɪ 'ye, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'o 'Klɪkenɪnyɪsua a diidɛpa ke gbo nɪ, 'mu 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le 'nugbɪ -hɛyri.»

⁶³ -Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka cɪcra 'a -gbe a wɔwɔ lɛ, -ɛ nue, ɔ po yɪu 'dɔ, ɔ nɔ: «A 'nɪ =nɔ 'le 'klɛɛ lele -hɛhɪnyɔ =de lɛ,⁶⁴ -ɛ nue, 'a nɪ -gbe,

a 'wɔn -tɪ -gbo, ɔ =tu nɪ. A 'wɔn nɪ, -tɛ ɔ nu Nyɪsua a -tɪ a lɛ-haale. -Be' aa 'klɛɛ po 'le?» -Ye u 'bii, u nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, ɔ -haa Nyɪsua a -tɪ lɛ. 'A -tɪ, ɔ nɪ 'mu 'kukue.»⁶⁵ -Ye =u -ye, u -tua 'a hɔn a 'hinhren gbo, ɔ, 'u mɔ 'yi klɛ, 'u nyo nɪmli bii, u nɔ: «Winwɔn-hɛnyɔ o, le -a mu, nahuon tɪo -tu -mu dɛ 'le?» ɔ, Nyɪsua a 'kagblaka a 'yie=tunyo =nu, 'u nyo -wɛ 'le 'nɪmɪ nɪ 'mu lɛ po.

-Tɛ Piɛɪɪ po la lɛ, ɔ 'de -Yusu yi
(Matie 26.69-75; Luku 22.56-62; Saan 18.15-18,25-27)

⁶⁶ -Tɛ -tɔplɪ a -gbe, u 'lu -wɔn mue, -ye 'ke Piɛɪɪ 'klɛ nɪɛ 'le -yaa 'mu. -Ye 'yu nyɔnyu =de, ɔ -wɛ 'le -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka a -tɛ -kuan nuu, nɔ- nyre 'o, ɔ 'ye Piɛɪɪ, ɔ -nɔ na 'wen.⁶⁷ ɔ 'yo 'klɛɛ, -ye ɔ nyo 'mu -hru 'yie, ɔ nɔ: «-Mɔ -gbo, -n ɔ Nasaletɪ 'mu a -Yusu 'hɛɛn, 'a mu-u o 'huɪn 'mu nɪna.»⁶⁸ Kɛɛ -ye Piɛɪɪ -ga nɪ, ɔ nɔ: «-Tɪ -nu =tu, 'nɪ 'wɔn =le, ɔ 'nɪ yrii =le 'mu lɛ,» ɔ -hɔn 'o 'huɪn 'mu, ɔ mu 'le -yaa a -gbe a paale 'mu. Tii -do a -gbe 'yri, -ye hape da -nyɛ.⁶⁹ Kɛɛ -ye 'yu nyɔnyuu -do a -gbe, ɔ 'yo lele nɪ, -ye kɛ ɔ nahuin =nu ye po, -u nɪ 'o, ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, ɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyɪ -yee nɪ.»

⁷⁰ -Ye Piɛɪɪ -ga lele nɪ. Ti gbi bɪ -hi, -ye nahuin =nu, -u nɪ 'o, u nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyɪ -yee nɪ, -ɛ nue, -na -gbe, 'ke -n ɔ -wɛ 'le Galileblugba 'mu.»⁷¹ -Ye ɔ nɔ: «Nyɪsua ɔ po 'mu 'jɔn -wɔn, 'bɪa 'nɪ 'du hɪ lɛ. 'N 'sue ke, nahuon -gbo, ɔ ɔ -tɪ aa =tu, 'n 'dio yi.»⁷² Tii -do a -gbe 'yri, -ye hape da lele -nyɛ -do 'hɔn a ɔ. -Ye -tɪ =nu, -Yusu =tu wen =nɔ ye, ɪ bi 'le =nɔ 'mu 'kwli, -ɪ mɔ: «'Plɪ hape 'mu -nyɛ a dawu 'hɔn mu nu, -n di nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mu yi.» -Tɛ ɪ bi 'klɛɛ 'le =nɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ -tua wuwe gbo.

-Tɛ u gba la 'le -Yusu Pilatɪ ye
(Matie 27.1-2,11-14; Luku 23.1-5; Saan 18.28-38)

15 -Tɛ -nyɛɛ lɛ mu cɛ, -ye Nyɪsua a -cɔhlunpinyu gblakɪ, u 'kukue lele lɛ, u ɔ -Juukɛɛ a ye'mu-naanyu, ɔ tɛtɛɪɔnyu, ɔ -gboligbo a nahuin 'bii 'hɛɛn, 'ke u 'mu -Yusu a -tɪ 'mu lɛ pupo. -Ye u nɔ: «-Ba le -a nɪ 'mɔnyu, bu mɔ, u 'muo 'le Pilatɪ ye gba.» Pilatɪ a -gbe, nɔ- mɔ -gulunuma. (Romakɛɛ a 'kun gblaka, nɔ- =tuo la 'o gbata ke gbo.)² Bu gbo 'klɛɛ 'le Pilatɪ ye, -ye ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «=Be -mɔ mɔ -Juukɛɛ a bodɔ?» -Ye ɔ nɔ: «Iin, 'mɔ nɪ.»³ -Ye Nyɪsua a -cɔhlunpinyu gblakɪ, u nyo yɛɛ 'dai -tɪ.⁴ -Ye Pilatɪ =gba lele wɔn, ɔ nɔ: «=Be -tɪ 'bii -gbo, uɔ -mu yɛɛ, =nɪ =tu =le 'a -tɪ =de -wɔn?»⁵ Kɛɛ -ye -Yusu 'de -tɪ =de -wɔn =tu. ɛ mɔ dɛ'ɛ nɪ, 'ɛ saka Pi-latɪ.

-Juukɛɛ nɔ 'nɪ, bu ɔkɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku
(Matie 27.15-26; Luku 23.13-25; Saan 18.39-19.16)

⁶ 'E nɪ lɛ'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ a ti 'yri, Pilatɪ, ɔ gbo tɛ =jɪnyɔ -do, -Juukɛɛ -hua.⁷ -Ye 'klɛɛ, ti a -gbe 'yri, ɛ ɔ =jɪnyɔ =de. 'A 'du mɔ Balabasi. ɔ mɔ -balunyo ɔ nɪ. Bal-

abasi a -gbe, u puo o 'mu =ju, k ka 'a 'bienu -balunyu -ye 'heen, -e nue, 'blugba a =gbugblale 'kwli 'mu, 'ke u 'laa o 'le nahuon. ⁸ -Ye nahuin -huohui mu ni, 'ke 'le Pilati ye, u n: «-A nye 'ni -hua, 'ke -bo te =jnyy -do gbo, -e 'we =nonye, -te -n nye le nu 'e ni 'yru, le'mimre, -e m Paki a ti 'yri.» ⁹ -Ye Pilati n: «=Be a nye 'ni -hua, 'ke =bo te 'a ni bodu, -k m -Juukue a bodu gbo?» ¹⁰ Ke k 'pupre nu, -e nue, Pilati yie ni, -e m, 'ke 'le ca 'kwli 'mu ni, 'ke Nylsua a -cchlunpinyu gblaki, u poo 'o =n -Yusu kwa, -e die nu, k 'muo 'la. ¹¹ -Te Pilati =gbu 'kle wlon, -ye -cchlunpinyu gblaki =tutuo nahuin, 'ke bu le Pilati, k te Balabasi gbo, kee, k ni te 'le -Yusu gbo. ¹² -Ye Pilati =tu -wch, k n: «'Bla 'ni te Balabasi gbo, de tio- aa -hua =bo nu nahuon -gbo 'mu, aa 'a ni bodu daa 'le?» ¹³ -Ye u 'le 'yaa win, u n: «Kut 'o tu 'yie 'mu, k 'mu 'ku!» ¹⁴ -Ye Pilati n: «De 'klandu tio- k nu 'le, -e k 'm dio k, 'ke 'o tu 'yie 'mu 'le?» Kee -ye u 'yaa 'le lele win, 'e -hi 'o 'a ye-hede 'mu, u n: «Kut 'o tu 'yie 'mu, k 'mu 'ku!» ¹⁵ -Ye Pilati -hua k blee nahuin a pl. Ne-nue, k te Balabasi gbo, k, 'le 'a 'sajuo, 'ke bu bii -Yusu loku. -Te u bio 'kle, -ye ke k 'a 'sajuo a -gbe ye po, k n: «Ba gb, ba kut 'o tu 'yie 'mu, k 'mu 'ku!»

-Te 'sajuo -Yusu 'caa
(Matie 27.27-31; Saan 19.2-3)

¹⁶ Pilati k po 'kle le, -ye 'a 'sajuo gba -Yusu ni, 'ke 'le Pilati a -gbe a -yaa 'mu, -te 'waa gbonule ni 'o, 'u da 'waa 'bienu 'sajuo 'bii. ¹⁷ -Te u nyre 'kle 'o, -ye u pue -Yusu wlawl -jchun, k 'u hraa =n 'witiklaun le. 'Witiklaun a -gbe, nu- u =tu =n 'lu. ¹⁸ -Ye u nyo gble po 'wio, u n: «-Na 'wio, -Juukue a bodu,» ¹⁹ k, 'u nu kotu, 'u nyu =n 'lu le waa, 'u nyo hch 'hrin, 'plu 'u bl kwly ye gbo, 'u =tu 'o 'li le, 'u nyo 'caa. ²⁰ -Te u -w 'kle 'a 'caale -wch, -ye u -he =n wlawl -jchun a -gbe ni, 'u pue lele =n 'a -gbe a wlawl, 'plu 'u =tu 'd' 'mu, 'u nyo gba, 'ke 'le -tegbi =nu, u dio 'o tu 'yie 'mu k.

-Te u k la 'o -Yusu tu 'yie 'mu, k 'mu 'ku a -tu
(Matie 27.32-44; Luku 23.26-43; Saan 19.17-27)

²¹ -Te u 'kle mu, -ye u k nylbeyu =de 'heen, nu- =nmo. Nylbeyu a -gbe, 'a 'du m Sim. 'Ke k k 'le Silenud 'mu. N- m Alasadri k Rufus 'heen a bu. N-k 'dakl 'mu -hch. Bu 'kle le -hihi, -ye 'sajuo klo ni, 'u n 'o ke 'mu, k 'ble tugbe =nu, -e k 'yie 'mu u di 'o -Yusu k. ²² -Ye u gba -Yusu ni, 'ke 'le -tegbi =nu, u Gologota daa, -e =hen 'nyre dugba =nu, u 'Lukla daa. ²³ -Te u nyre 'o, -ye u -hua bu -nyi =n k, -k -wch u po 'le =weh, u milt daa, kee, k 'dio 'na. ²⁴ -Tegbi a -gbe, 'ke u kut 'o tu 'yie 'mu. -Ye u po 'bla, -e die nu, -Yusu a 'huin'mulepue-tpl, -te bu di 'a wuwe nu, u 'mue yi. ²⁵ Muu 'o 'yru a 'o'yaale a ti 'yri, 'ke u kut 'o tu 'yie 'mu. ²⁶ 'Plu 'u 'cru 'o 'plaipla ke, -tu -k -tu 'u kut 'o tu 'yie 'mu. -Tu a -gbe, ni- -gbo: «Nahuon -gbo, k- m -Juukue

a bodu.» (Tu =nu, -u k 'yie 'mu u k 'o -Yusu, nu- k 'lu ye 'ke u 'maa 'o 'plaipla a -gbe gbo.) ²⁷ Tii -do a -gbe 'yri, 'ke 'o -Yusu 'huin 'mu, u k 'o -balunyu 'hch, 'ke 'o 'waa ni ti 'yie 'mu, -do -ye 'ke 'le 'a diidrepla ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamrapla ke. [²⁸ -Ye -tu =nu, u 'cru, la 'ke 'le Nylsuacru 'kwli 'mu ti -hi la a ti 'yri, u mue ke -wch 'lu. -Tu a -gbe, ni- -gbo: «'Ke u -hroo 'le -balunyu -heyri.»]

²⁹ -Ye nahuin 'bii =nu, -u -hi, u nyo =tu tan, 'plu 'u 'o 'li le -hie, u n: «-M =nu, -k pl, -k di o Nylsua a 'kagblaka 'wla, 'plu -k diu o po, 'ke 'le -nyruw ta 'kwli 'mu, ³⁰ waa -n dch, =mu 'o tu =nu 'yie 'mu -hch, =mu =tu.» ³¹ -Ye Nylsua a -cchlunpinyu gblaki, u k teteitonyu 'heen, -u ni -we 'o, u nyo -we =tu tan, u n: «'Waa nahuin -ye ni, kee, k 'de 'le 'a dch a waale -we. ³² 'Bla 'k 'ya Waany 'mu, -k m -we Yisraekue a bodu, k =tu 'o tu 'yie 'mu, -te ti ni le 'mu -gbo. =Ba 'ye de a -gbe, -ye -a die pue -te, -e m, k- m Waany.» Nahuin 'hch =nu, u k 'o 'waa ni ti 'yie 'mu, 'ke 'o -Yusu 'huin 'mu, u nyo -we 'ni 'caa.

-Te -Yusu nu la 'kukue
(Matie 27.45-56; Luku 23.44-49; Saan 19.28-30)

³³ 'Yru buu 'o 'lu a -heyri 'mu mu nyre, -ye gbugbyru ka -tutu 'bii ke. Gbugbyru a -gbe, u ni 'o -nu, 'e ye 'yru-hiile a ti ke. ³⁴ -Te 'yru-hiile a ti a -gbe, u nyre 'o, -ye -Yusu 'yaa 'le win, k n: «Eloi, Eloi, lama sabatani?» -e =hen 'nyre: «Nylsua o, Nylsua o, de- k m -n -ha 'yie -wch 'le?» ³⁵ Nahuin =nu, -u ni -tuo ke, ke 'waa de -yee po: «Ba 'ye ke, Nylsua a winlon-heny Eli, k- k da.» ³⁶ 'Ke 'le =nu -heyri, =k -ye gba cigbei, k 'ba -sapoo 'mu, k 'nyru 'lipan ye, 'plu k kut 'o tugbe -petu 'lu le, k -nyo -Yusu, 'ke k 'muo 'na. k n: «-Ba po 'o 'yie gbo, Eli 'k di 'le di, 'k dio 'o tugbe =nu 'yie 'mu -ha, -a 'mue 'ye.» ³⁷ Kee -ye -Yusu 'gbo ni, k mra -hunhlon.

³⁸ Ti a -gbe a ti 'yri, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, -k ni 'le Jrsred 'mu, Nylsua nue ni, dagblaka =nu, -u 'be kayu a -gbe =tu, 'u -ki wlon 'bii, ke 'le 'a 'lu ye gbo, -bo ye 'a bugbode ke. ³⁹ 'Ke 'o -Yusu =hch, 'ke Romakue a 'sajuo a nylgblaka -ye ni 'o. N- k 'yi 'mu. k 'ye 'kle, -te -Yusu nu 'kukue, -ye k n: «'E m -te, nahuon -gbo, k m la Nylsua a 'Yuu ni.»

⁴⁰ Nyrugbapu -ye ni 'o, 'u hren -wch de gbi, 'u -tchl 'bii =nu 'ye, -u 'lu -wch mue. 'Ke 'le =nu -heyri, 'ke Madala 'mu a Mari ni 'le, k Mari =nu, -k m Sak 'cicre k Sosu a 'dii, k Salome 'heen. ⁴¹ Nyrugbapu a -gbe, nu-u la -Yusu -wch naa, ti =nu -k 'yri k ni la 'le Galile-blugba 'mu, 'u nyo la 'mu -he. U k nyrugbapu 'plkl -ye, k -Yusu a -gbe 'heen, nu- di o Jrsred 'mu.

-Tɛ u po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɔn
(Matie 27.57-61; Luku 23.50-56; Saan 19.38-42)

⁴² -Tɛ ƙɔɔɔ a -wɔn, -ye -Juukɔɛ a -gboligbo a nahuon -ye, u u 'o =tuu 'dɔ, ƙɔ- nyre 'o -tuo ke. 'A 'du ƙɔ Sosefu. 'Ke ƙɔ 'le Alimatedɔ 'mu. Nahuon a -gbɛ, ƙɔ -wɛ ti =nu 'nɔ -pre 'dɔ, -ɪ ƙɔ 'yri Nyɩsua di 'o nahuin win ke ƙɔɔ. -Tɛ Sosefu a -gbɛ, ƙɔ nyre 'o -tuo a -gbɛ ke, -Juukɔɛ a -wuwle-nyrɔwɔ ƙɔ 'nɔ nyre, 'yru bu pa a ti 'yri. ɛ nɛ-nue, 'kɔ =tu 'o 'klɪ, 'kɔ 'de 'yie pɪ, 'ke ƙɔ mu 'le Pilatɪ -wɔn, 'kɔ lo, 'ke ƙɔ wɛɛn ke, ƙɔ -ha 'o -Yusu a -plahɔn tu 'yie 'mu, ƙɔ 'mui 'o -ha. ⁴⁴ -Tɛ -Yusu nu 'kukɔɛ 'tata a ti 'yri, ɛ saka Pilatɪ nɔ. Nɛ- nue, 'kɔ da 'a 'sɔyuo a nyɩgblaka =nu, 'kɔ =gɔwɔn wɔn, 'bɩa -tɛ -Yusu 'ku, 'bɛ -wɛn gbo. ⁴⁵ -Tɛ 'sɔyuo a nyɩgblaka a -gbɛ, ƙɔ =tuo -wɔn, -ye Pilatɪ wɛɛn ke, 'ke Sosefu ƙɔ -hɔ 'o tu 'yie 'mu. ⁴⁶ -Tɛ ƙɔ wɛɛn 'klɛɛ ke, -ye Sosefu mu -tɔ wɔn -jɩsɛ, 'kɔ =hɩan -wɔn, 'kɔ -ha 'o -Yusu tu 'yie 'mu, 'kɔ ƙɔ 'le -jɩsɛ a -gbɛ wɔn ɩɛ, 'plɩ 'kɔ gɔwɔn 'le -tɛgbi =nu, ƙɔ dio 'o -ha. -Tɛgbi a -gbɛ, 'hɩ gblaka nɔ 'o, 'kɔ hren 'klɪ, 'kɔ 'we =nɔ dugba ye. 'Hɩ gblaka a -gbɛ 'kwɩi 'mu, 'ke u 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti =de a ti 'yri la, -ɛ 'we =nɔ -wlukayu ye). 'Dɛɛ a -gbɛ wɔn, 'ke ƙɔ po 'le -Yusu a -plahɔn, 'plɩ 'kɔ nu 'hɩ 'papa =nu, -ɔ nɔ 'o, -ɔ =hɩan 'le -wɔn ɩɛ, 'kɔ ka 'dɛɛ a -gbɛ ye. ⁴⁷ -Tɛgbi =nu, u po 'o -Yusu gbo, Madala 'mu a Mari, ƙɔ Mari, -ɔ ƙɔ Sosɩ a 'dii, u 'yee 'o =o.

-Tɛ -Yusu 'hru la 'klɪ
(Matie 28.1-8; Luku 24.1-12; Saan 20.1-10)

16 -Wuwle-nyrɔwɔ a -gbɛ ƙɔ -hi, 'yru bu -wɛ 'le yakɔ 'mu ɩɛ a ti 'yri, -ye Madala 'mu a Mari, ƙɔ ƙɔ Mari, -ɔ ƙɔ Saki a 'dii, ƙɔ ƙɔ nyrugba -ye 'hɛɛn, -ɔ ƙɔ Salome, nu- mu hunhɩnɩpo-tɔplɩ -tɔ wɔn, u 'mui -Yusu a -plahɔn ɩɛ po. ² 'Sɔɔɔɔ a -nyrajru 'mu 'klɛɛ, 'yru a 'hruɩɛ a ti 'yri, -ye nyrugbapu a -gbɛ, nu- -tuo 'le 'dɛɛ ye. ³ -Tɛ u nɔ 'hru wɔn, 'u nyi 'le 'mu ɩɛ pupo, u ƙɔ: «Nyc- di 'o kwakuhɩ =nu 'o -ha 'le, u nu, 'u ka 'dɛɛ ye?» ⁴ Kɛɛ, -tɛ u nyre 'klɛɛ 'le, -ye u 'ye nɩ, -ɛ ƙɔ, kwakuhɩ a -gbɛ, u briko nɩ, 'u puo 'pɩa ke. ⁵ -Ye u pa 'le 'dɛɛ wɔn nɩ. 'Ke u ye 'o gblotayu =de gbo. Nɔ- nɩ 'o diidepɩa ke gbo, 'kɔ pue wɩwɩ pɩɩɩ. Ƙɔ ƙɔ Nyɩsua a ɩɩɩɩɩɩɩɩ nɩ. Bu 'yo 'klɛɛ, -ye huannu nyu nu 'dɔ. ⁶ Kɛɛ -ye ƙɔ ƙɔ: «A nɩ pɩ 'le huannu! 'N yie nɩ, -ɛ ƙɔ, Nasaɩɩ 'mu a -Yusu, u ƙɔ 'o tu 'yie 'mu, ƙɔ- aa ɩɛ =ƙɔ. Ba 'ye kɛ, -tɛgbi, u puo 'o 'o gbo, nɛ-gbo. Nyɩsua -hɩ 'le 'kukɔnyu -hɛyri nɩ, 'kɔ -hɩ 'klɪ. Ƙɔ 'dɔ ƙɔ nɩ. ⁷ 'A -tɩ, ba mu, ba le 'a -naagbopu, ƙɔ, ba le -wɛ Pɩɩɩ, -ɛ ƙɔ, ƙɔ di 'nyɛ 'hru, ƙɔ 'mu 'a mu -pre, 'ke 'le Galile-blugba 'mu. 'Kee nɩ, a dio 'le gbo ye, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ƙɔ nu 'o 'a =tutue.» ⁸ -Tɛ gblotayu a -gbɛ, ƙɔ -wɔ 'klɛɛ 'pupre -wɔn, -ye u 'hru 'le 'dɛɛ wɔn nɩ, 'u 'gba ci ɩɛ, -ɛ nue, huannu -hi =nu wɔn 'dɔ. Huannu a -tɩ u 'de =ɔ =de -tɩ =de -wɔn ye na.

-Tɛ -Yusu 'hru Madala 'mu a Mari ye
(Matie 28.9-10; Saan 20.11-18)

[⁹ 'Sɔɔɔɔ a -nyrɛgblɩ, 'ke -Yusu -hɩ 'le 'kukɔnyu -hɛyri 'mu, 'kɔ 'hru 'klɪ. Ye-hɛnahuon, ƙɔ 'hru ye, ƙɔ- ƙɔ Madala 'mu a Mari. Nɔ- ƙɔ nyrugba =nu, -ɔ ƙɔ ke 'mu ƙɔ bla 'o 'kuo -hɩɩɩ 'nɩpata ɩɛ. ¹⁰ Nahuin =nu, -u la -Yusu -wɔn naa, nu- Mari a -gbɛ, ƙɔ mu le wɔn, -ɛ ƙɔ, -Yusu -hɩ 'le 'kukɔnyu -hɛyri 'mu nɩ, 'kɔ 'hru 'klɪ. -Tɛ ƙɔ nyre 'le =nu -wɔn, 'ke ƙɔ yu 'le 'kla-wɩye'yɩya ƙɔ =hɩen 'hɛɛn -gbahɩn gbo. ¹¹ -Ye kɛ ƙɔ nyu ye po, ƙɔ ƙɔ: «-Yusu 'hru 'klɪ, 'na -gbɛ, 'n 'yo nɩ.» Kɛɛ, u 'dio -tɛɛ pue.

-Tɛ -Yusu 'hru -naagbopu 'hɩn -ye ye
(Luku 24.13-35)

¹² -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopu 'hɩn -ye, nu- -hɩn 'le Jrusɛdɩ 'mu, 'u 'le 'dɩ -ye ke mu. Nu- -Yusu 'hru -wɛ ye, 'ke 'le 'tu -ye 'kwɩi 'mu. ¹³ -Tɛ u yroo, -ye u =hɩan -wɔn, 'u di Jrusɛ 'mu, 'u le 'waa 'bienu -ye. Kɛɛ -ye u 'diu -wɛ -tɛɛ pue.

-Tɛ -Yusu 'hru la 'a -naagbopu -pu =tu 'o -do =nu ye
(Matie 28.16-20; Luku 24.36-49; Saan 20.19-23; Nunu-tɔplɩ 1.6-8)

¹⁴ Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi -wɛ, -ye -Yusu a -naagbopu -pu =tu 'o -do =nu, u di dɛ. Bu nɩ 'le dɛ a didie kwa 'mu, -ye -Yusu, ƙɔ 'hru -wɛ =nu ye, 'kɔ =hɩn 'nyre, 'ke -tɛ u nu, 'u 'de =wɩ a yekuɩɩ ƙɔ, 'plɩ 'waa =wɩ 'ɩ 'gboklo 'mu, -ɛ nue, -tɛ ƙɔ 'hru 'klɪ, nahuin =nu, -u 'yo, 'a -naagbopu a -gbɛ, u 'diu -tɛɛ pue. ¹⁵ -Ye kɛ ƙɔ nyu 'klɛɛ lele ye po, ƙɔ ƙɔ: «Ba mu, ba na 'klɪ 'bii -gbo ke, ba pue 'na =haputitie nahuin 'bii. ¹⁶ Nahuon 'kɔ nɩ 'o, 'kɔ 'wɔn =haputitie a -gbɛ, 'plɩ 'kɔ kuo 'mu =wɩ ye, ƙɔ, 'bu puo 'nie 'lu, nahuon a -gbɛ, ƙɔ- 'n di waa, 'ke 'o Nyɩsua a yru -wɔn. Kɛɛ, nahuon 'kɔ nɩ 'o, 'kɔ 'de 'mu =wɩ ye kuo, nahuon a -gbɛ, ƙɔ- Nyɩsua a -bati di klɩ. ¹⁷ Nahuin =nu, -u di 'mu =wɩ ye kuo, 'ɩmileka-tɔplɩ =nu, 'n di 'le =nu 'mu naa, 'n di nu, nɩ- gbo: 'Ke 'le 'na 'du 'kwɩi 'mu, u di ɩɛ bla 'kuo -hɩn, -ɔ nɩ 'o nahuin ke 'mu, ƙɔ, u di po win =nu, u 'de yi. ¹⁸ 'Ya 'o lele 'lu, =bett buu hrei klɩ, ƙɔ, bu 'na 'ɛ nɩ dɛ =de, -ɛ ƙɔ -hɛyri 'kɩɩ nɩ 'le, -tɔplɩ a -gbɛ, 'ɩ dɛɛ bɩ nu =nu dɛ 'klan =de 'mu. 'Bu 'hɩnɩhɩrennyu dabu 'lu gbo po, -ye 'waa 'kɩɩ di 'nɩ -wɛ.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le yakɔ 'mu
(Luku 24.50-53; Nunu-tɔplɩ 1.9-11)

¹⁹ -Tɛ Kukɔnyu -Yusu -wɔ 'klɛɛ 'le 'waa -wɔn'pɩɩɩɩɩ -wɔn, -ye Nyɩsua nue nɩ, -Yusu 'kɔ 'ya 'le yakɔ 'mu, 'kɔ nɩ 'o 'a diidepɩa ke gbo. ²⁰ 'A -naagbopu -mɛ -ye, 'u mu, 'u 'a =haputitie =nu nahuin pue, 'ke 'o 'ɛ nɩ -tɛgbi =de. Kukɔnyu a -gbɛ, ƙɔ nyu 'mu 'nɩ -hɛ, 'ke 'le 'waa -kuan a -gbɛ 'kwɩi 'mu. 'Ke ƙɔ 'le 'ɩmileka-tɔplɩ 'mu naa, 'kɔ nye nahuin ƙɔ, -ɛ ƙɔ, -tɩ =nu, 'a -naagbopu, u =tu, 'ɩ ƙɔ -tɩ a -tɛɛ nɩ.]

LUKU

-Tl -k- -tl Luku, k 'cru 'cruue -gbo, l nu- -gbo

1 -Na 'wio Teofil. -N k 'a yiyie, -ε k, ke k -a mu -heyri, -taptl 'pklpkl mue la 'lu -wkn, 'ke 'o -Yusu 'Klsu a -ta 'mu. -Taptl a -gbe, -l mue la 'lu -wkn, 'dai nahuin pui 'yie le, 'u -he la nahuin =nu, -bu po Nylsua a =haputitie, 'u nyi la nahuin -wkn le na. ε k -we nahuin 'pklpkl -ye, 'u nyi 'cru, -ε 'we =k ye, -te nahuin =nu, -u 'ye la -taptl a -gbe, u nu la 'a =tutue. ³ 'A -tl, 'na -gbe, 'n =gba le wkn -tεε, -te -taptl a -gbe, l nu la 'lu a -wknmu-mue, kue la 'o 'a -wlu=tutue 'yie 'mu gbo. -Te 'n =gba wkn le, -ye 'n 'ye nu, -ε k, ε k k 'o le, -taptl a -gbe, -te l nu yrekukle, 'ke =bo 'cru, 'ke 'o -mu -wkn, nytblaka Teofil. ⁴ 'N nye 'nu nu, -ε die nu, tckε =nu, u k- -mu, =mue yrii, -ε k, ε k -tl a -tεε nu. -Ye 'kleε, dε 'n 'cru, ε nε- -gbo:

-Te Nylsua a leleenyc =tu la Saan Batist a kuele a -tl

⁵ Ti =nu -k 'yri Helbdl k la Sudeblugba a 'kun, ε k la Nylsua a -cchlunpinyo =de. 'A 'du k la Sakali. 'Ke k nu la 'le -cchlunpinyo a =tumu -ye -heyri, -uu =ke -kuan le nu, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, 'ke 'le Jrusredl 'mu. =Tumu a -gbe, nu- k la -cchlunpinyo Abia a =tumu. Sakali a nyrugba, 'a 'du k la Elisabetl. 'Ke k k la 'le -cchlunpinyo Ayrk a =tugba 'mu. ⁶ Sakali k Elisabetl a -gbe, u 'sii la 'o ye, 'ke 'le Nylsua 'yi 'mu, k, 'uu la 'o Nylsua a tetei 'bii 'o =tuu -tεε, 'ke 'le 'waa =wll 'bii ke. ⁷ Kee, u 'de la 'yu k, -ε nue, Elisabetl 'de la 'yukde, 'plu u 'hkn -we a -gbe, u ku la 'd.

⁸ -Nyrkw =de 'mu 'kleε, -ye Abia a =tumu a ti nyre 'o =o, 'ke bu nu -cchlunpi-kuan, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. Nε- nue, Sakali k -cchlun pi, 'ke 'o Nylsua ye. ⁹ ε 'we =k ye, -te -cchlunpinyo nye le nu, =tumu -ye a ti 'bu nyre 'o, 'uu 'bla po, -cchlunpinyo =nu, 'blaa -ha, k- k nu, -k 'le Nylsua a 'kagblaka gbo pa, -ε die nu, k 'mu hunhrunpo-taptl nu, k 'mu -cchlun pi, 'ke 'o Nylsua ye. Sakali a -gbe, k- 'bla di, 'ke k pa 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, k 'mu hunhrunpo-taptl a -cchlun pi. ¹⁰ -Ye 'kleε, ti =nu -k 'yri k =tu -cchlun a pipie -wlu, -ye 'ke nahuin 'pklpkl 'wle 'o -patu 'mu gbo, 'uu Nylsua da.

¹¹ Sakali k 'kleε -cchlun pi, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, -ye Nylsua a leleenyc 'hru 'o =k ye. 'Ke k nyra 'o -tegbi =nu, Sakalii 'o -cchlun pii a diidepia ke gbo. ¹² -Te Sakali a -gbe, k 'yo, -ye k ta 'mu gbo, huannu 'u -tua 'a nunue gbo. ¹³ Kee -ye Nylsua a leleenyc k: «Sakali, =nu

pl 'le huannu, -ε nue, Nylsua wεen -na 'batlwin ke. -Na nyrugba Elisabetl, k di -mu le k 'yu nylbeyu. 'Yu a -gbe, =tue =k Saandu. ¹⁴ 'Ba k 'yu a -gbe, -n di k pl a bleele 'd, k, nahuin 'pklpkl, u di -we nu 'manu. ¹⁵ k di -he nahuon gblaka, 'ke 'le Nylsua 'yi 'mu. k 'deε k 'na k, k, k 'deε k 'na -we 'ε nu kklank =de. Nylsua a -Hi-hiu di 'o =k ke 'mu 'nu nu, 'plu u 'muo k. ¹⁶ k die 'nu nu, Yisraekue 'pklpkl, u 'mu lele Kukknyo Nylsua =wlu ye kuo. ¹⁷ -Te Nylsua a winwkn-henyk Eli nu la 'kl a kenue, k, -te 'a 'kl nu la 'mu, ke'ε nu, k di 'mu nu, k 'mu nahuin le, -ε k, Waanyo =nu, Nylsua po la le, k di la 'a daku ye ya, k di 'le 'nu di, k, k die 'nu nu, Nylsua a daku 'mu -wkn -we, 'plu Waanyo a -gbe, k 'mu 'le di. k die 'nu nu, bunu k 'waa 'yuo 'heen, u 'mu win 'mu le 'wunwkn, k 'mue -we nu, nahuin =nu, -u 'nlu =tuu 'o Nylsua 'o, u 'mu =k k, 'plu u 'mu Nylsua =wlu ye kuo.»

¹⁸ 'Plu Nylsua a leleenyc a -gbe, k 'mu mu -yre, -ye ke Sakalii =k ye po: «-Be' 'n di 'a yiyie nu, -ε k, -tl -nu =tu, l k -tl a -tεε nu 'le? -ε nue, 'n k 'na nyrugba 'heen, -a -we 'yi.» ¹⁹ -Ye Nylsua a leleenyc =tuo -wkn, k k: «'Na 'du k Gabriε. 'Ke 'n 'cipi 'o Nylsua 'huln 'mu, 'nu 'a -kuan nu. K- k nu, -k le 'mu, ke k -mu -wkn, 'ke =bo pue -mu =haputitie -gbo. ²⁰ Kee, -n 'de 'na win -tεε pue. Nε- die nu, -n 'deε -bo yi 'prele, ε 'mue gba -gbagba, -tl -gbo 'n =tu, l 'mu nue, ti =nu -k 'yri Nylsua die 'o -hua.»

²¹ Tii -do =nu -k 'yri Nylsua a leleenyc k Sakali 'heen, uu 'pre, nahuin -huohui =nu, -u 'wle 'o -patu 'mu gbo, uu Sakali 'nu -pre, 'l saka =nu, -te k nu, k -wlen 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. ²² 'Plu k 'mu mu 'hru, k 'de 'le nahuin a -wkn'prele -we. k po dabuu -do. Nε- nue, nahuin 'u yrie, -ε k, k 'ye dε =de, -ε mue 'lu -wkn, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. ²³ -Te dε a -gbe, ε -hi, k nu lele -nyrkw gbi, k 'mu -kuan =nu -wkn -k, k ble ye k nu, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. -Te 'a -nyrkw gbi a -gbe, l -yre 'lu, -ye k mu 'mu 'waa 'd.

²⁴ Ti gbi bl -hi, -ye 'a nyrugba Elisabetl nu 'mu 'kwli. k 'nu 'hru =le, -ε die nu, nahuin 'nu =hion 'ye, 'ε nu yakueε =hun. Ke k po: ²⁵ «Nylsua po 'na -tl -wkn =wlu, k nue, nahuin 'u 'nlu di 'kleε lele 'mu 'caa, 'ke =bo 'nlu di 'yu k a -tl.»

-Te Nylsua a leleenyc le la Mari, -ε k, k di la k 'yu, -k k -Yusu

²⁶ -Te Elisabetl a -gbe a 'kwli k yakueε -huonk, -ye Nylsua te gbo 'a leleenyc Gabriε, 'ke k mu la 'le Galile-

blugba a 'du =nu 'kwli 'mu, -k ka 'du ma Nasaletu. ²⁷ 'Du a -gbe 'mu, 'ke 'yunyoyu =de ni 'le. 'A 'du ma Mari. ²⁸ 'de nyibede yi. Kee, nyibeyu =de ni 'o, 'u nyo Sosefu daa. 'A bu gblaka, n-k ma la bodu Dafidu. Sosefu a -gbe, n-k dio ka. -Ye Mari a -gbe, n-k ka -wank Nylsua lee 'le 'a leeeny. ²⁹ -Te k pa 'le Mari a -te, k ka: «Mari, -ma 'n ye. K pl a bleele! -Ma -gbo Kukony Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu. K -mu 'yie 'ni =tu.» ³⁰ 'Plu k 'mu wintedu a -gbe mu 'wank, -ye k 'ta 'mu gbo, k 'lu le -hie, de tio- wintedu a -gbe be =hen 'nyre. ³¹ -Ye Nylsua a leeeny =nu, k nyo 'ni le, k ka: «Mari, =ni pl 'le huan-nu! Nylsuaa -mu ye k ka 'a 'munue. ³² E ne- ma, -n di 'mu ni 'kwli, =mu 'yu nyibeyu ka. 'Yu a -gbe, -n di ka, -n dio daa -Yusu. ³³ K di ka -ti a 'yi'bubua, 'plu k di 'ya Yrayrnylsua a 'Yu, 'plu Kukony Nylsua die 'ni nu, 'yu a -gbe, k 'mu bodu -he, -e 'we =n ye, -te 'a bu gblaka bodu Dafidu ni la 'mu. ³⁴ K di 'ya Yisraeku a bodu, -te ti te ye gbo. 'A bodude, e 'dee be k 'lu-yreele.» ³⁵ -Ye k ka: «-Te 'n 'de nyibeyu =de yi, -be' 'n -we 'le =bo nu 'klele 'kwli a 'munue 'le?» ³⁶ -Ye Nylsua a leeeny k ka: «Nylsua a -Hihiu di 'le -mu 'mu 'ni =tu. Yrayrnylsua a -gbe, k di ke ni -tu, 'plu 'a 'kl 'mue nu, 'ke 'le 'hmilekade 'kwli 'mu, =mu 'kwli 'mu ni. N-k ka 'yu a -gbe, -n di ka, Nylsua dio 'ni -ha, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu, k, k di 'ya Nylsua a 'Yu. ³⁷ 'Ye ke, -na 'dlayu nyroyu Elisabeti, =hapuka, k -we 'yi, kee, -te k ni o 'kwli 'mu, 'a yak a -huonka a kaka ni gbo, 'plu -ye nahuin k 'ni, k 'de o 'yukade. ³⁸ Kee, Nylsua, k -we 'le k nu 'e ni de nu.» ³⁹ -Ye Mari k ka: «-K, 'ma ma Kukony Nylsua a -kuan-nuny ka ni. De -gbo, k -hua, 'na -gbe, 'n nye -we 'ni -hua. -Te -n nu 'pupre, ke be nu 'lu a -wankmumue.» -Ye Nylsua a leeeny =nu, k mu ni.

-Te Mari mu la 'le Elisabeti -wank

³⁹ Tii -do a -gbe 'yri, -ye Mari bi wank 'hru, k 'klka, k mu 'le 'du =nu 'mu, -k ka 'mu Sakali k Elisabeti 'heen, u 'ti 'le. 'Du a -gbe, 'ke k ni 'le Sudeblugba a dugbu -gbahl. ⁴⁰ -Te k nyre 'le, 'ke k pa 'le Sakali a kayu gbo, k po Elisabeti a 'wio gbo. ⁴¹ Tii -do a ti 'yri, 'plu Elisabeti 'mu Mari a win mu 'wank, -ye 'yu =nu, -k ni 'le Elisabeti 'kwli 'mu, k -tua gble-jihiele gbo, Nylsua a -Hihiu 'u bi 'o Elisabeti ke 'mu, 'u nue, ⁴² k 'yaa 'le win, k ka: «Nylsua nu -mu 'mu =hapude, 'e -hi 'o nyru 'bii 'mu, k, 'yu -gbo, -n di ka, k 'muo -we =hapude 'mu nu. ⁴³ 'Ma -gbo, -k 'de nahuon =de, 'plu 'na Kukony a 'dii, k di k 'na kayu gbo di, ee 'mu 'ni saka. ⁴⁴ 'Ye ke, -te -n pa kayu gbo, 'plu 'mu -na win mu 'wank, 'manu nue ni, 'yu -gbo, -k ni 'le 'mu 'kwli 'mu, k -tua gble-jihiele gbo. ⁴⁵ De =nu, Nylsua po o le, k di o nu, -n kue ye =wlu, -e k, k die 'ni nu. Ne-nue, =ni k pl a bleele.»

-Te Mari baa la Nylsua, 'ke 'le -wla a bibre 'kwli 'mu

⁴⁶ -Ye Mari k ka:

«'Ke 'le 'na =wlu 'bii ke, 'nu Kukony Nylsua 'ni baa. ⁴⁷ 'N k pl a bleele, 'ke 'o Nylsua a -ta 'mu, -k ka 'na Waany, ⁴⁸ -e nue, 'ma -gbo, -k ka 'a -kuannuny, =bett =bo 'de nahuon =de, k po 'na -ti -wank =wlu. 'E k -te, kue 'klele k gbo, nahuin a =hrn a =hrn, u di 'ni =tu, -e k, 'ma k nyrugba =nu, -k ka pl a bleele, ⁴⁹ -e nue, 'Klukenylsua, k nu 'mu 'mu =hapude gbla-ka. N-k ma Nylsua. ⁵⁰ Nahuin a =hrn a =hrn =nu, -u nyo pl, 'plu, -u nyo 'o =tuu, k di yrii 'waa wlu. ⁵¹ K ka 'kl, 'ke k nu -tapt gblaku: Nahuin =nu, -u 'yaa 'le 'waa du, Nylsua, k -gbugbu le. ⁵² 'Klunpu k bodupu 'heen, k -hu kle gbatu, kee, nahuin =nu, -u 'de nahuin =de, nu -k po gbatu kle. ⁵³ Nahuin =nu, kanu nu, k -ha 'le =hapu-tapt, k -nyi =nu. Dekony -me -ye, k 'diu de =de -nyi, k blu le. ⁵⁴ 'Plu, k le la -a ni bunu, -e k, k di la 'a daku Yisraeku 'mu nu =hapude, -te 'kl te ye gbo. Ke'e ni, k nu la Abrahamu k 'a 'yuo a 'yuo a leele. 'Lepode a -gbe, e 'de =n-k -hri, k dii 'a daku ke.» Ke'e ni, Mari nu Nylsua a baale. ⁵⁶ De a -gbe, -te e -hi, tii -tie Mari -hi 'le Elisabeti -wank, u -we 'le yakue ta, 'plu k =han -wank, k mu 'le 'a 'du 'mu.

-Te u k la Saan Batisi

⁵⁷ Ti =nu -k 'yri Elisabeti di 'o -hlaa, u nyre 'o =o, k k 'yu nyibeyu. ⁵⁸ 'Waa 'du a nahuin k 'a =tugba a nahuin, u 'wlu ni, -e k, Nylsua yrii 'a wlu, k nu =n-k =hapude gblaka 'mu. Ne- nue, 'u -we 'manu nu. ⁵⁹ -Te 'yu =cee 'wee, -ye u di 'le =le, -e die nu, u 'muo ye 'be. -Ye u -hua bu =tu o 'a bu Sakali 'nyre. ⁶⁰ Kee -ye 'a 'dii k ka: «'Uun, 'a 'du di k Saan.» ⁶¹ -Ye nahuin, -u ni -tu ke, u k ka: «De- k Saandu 'le, -e nue, nahuon =de 'de 'le -na =tugba 'mu ni, bu =tue 'du a -gbe.» ⁶² 'u po dabu, 'u =gba 'a bu Sakali wlu, 'du tio- k -hua k =tue 'a 'yu. ⁶³ -Ye Sakali a -gbe, k -hua =nu 'plaupla gbi, -k ka ke u 'o 'cru. -Te u -nye =n-k, -ye k 'cru 'o: «'A 'du k Saan.» ⁶⁴ -Te nahuin -hre de =nu, k 'cru, -ye u 'bii, e saka =nu ni. -Ye tii -do =nu a ti 'yri, Sakali a me =wle gbo, k 'tatu lele 'pupre, k 'yaa 'le win, k -tua Nylsua a baale. ⁶⁵ De a -gbe, -e mue 'lu -wank, e saka 'waa 'du a nahuin ni, k, nahuin =nu, -u 'ti 'le Sudeblugba a dugbu -gbahl, 'u nyi -wank yre nu. ⁶⁶ Nahuin 'bii =nu, -u nyi 'wank, u nyi

-wɔn lɛ -hie 'lu, u kɔ: «'Yu gbi -gbo le, ɔ di -hɛ nahuon gblaka.» 'E mɔ -tɛɛ, Nyɩsua a -gbɛ, nɔ- nyo 'yie =tu.

Sakali, nɔ-ɔ la Nyɩsua a win wɔn -hɛ, 'ke 'o -kuan =nu, Saan Batisɩ di la nu a -ta 'mu

⁶⁷ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'yu a -gbɛ a bu Sakali, Nyɩsua a -Hihi bi 'o =nɔ ke 'mu nɩ, Sakali a -gbɛ ɔ -tua Nyɩsua a win a wɔn-hɩhɩɛ gbo, ɔ kɔ:

⁶⁸ «Nahuin 'bii, bu baa -a nɩ Kukɔnyɔ,

-ɔ mɔ Yisraekue a Nyɩsua,

-ɛ nue, -a mu -gbo, -u mɔ 'a daku,

ɔ kɔ 'le -a nɩ dɛ -wɔn.

Nɛ- nue, ɔ di -a mu =gbla wɔn.

⁶⁹ 'Ke 'le 'a -kuannunyɔ bodɩ Dafidɩ a 'yuo a 'yuo -heyri,

ɔ -ha 'le Waanyɔ, ɔ nɩ 'klɩ ke, ɔ ɔ -a mu ye.

⁷⁰ -Tɩ a -gbɛ, 'a winwɔn-hɛnyu, u =tui la nɩ,

ti -hi la a ti 'yri.

⁷¹ Waanyɔ a -gbɛ, nɔ-ɔ nɩ, ɔ di -a mu nahuin =nu kwa -ha,

-uu -a mu ye -wɔn, kɔ, -u yraa -a mu.

⁷² ɔ yrii -a nɩ bunu a wɔlɩ, kɔ, 'yri =nu,

ɔ =tue la, ɔ kɔ -a nɩ bunu 'hɛɛn, ɔ nyi 'o 'nɩ =tuu.

⁷³ ɔ 'sue la nɩ, 'ke 'o -a nɩ bu Abrahamu ye,

⁷⁴ -ɛ mɔ, ɔ di -a mu 'nɩ =gbla,

'ke 'le -a nɩ yraanyu kwa 'mu,

-ɛ die nu, =baa 'a -kuan nu, -a 'nɩ =han huannu pɩ,

⁷⁵ kɔ, -a 'mu 'a -kuan nu -tɛɛ,

ti 'bii =nu, -a di nɔ 'klɩ ke -hi,

-ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, ɔ kɔ win ke.

⁷⁶ 'Na 'yu o, -mɛ -ye, u di -mu daa Yrayrɩnyɩsua a win-wɔn-hɛnyɔ,

-ɛ nue, -mɔ di 'hru 'nyɛ, =mu 'hru ye kla,

-tunahuin a =wɩ 'mu -wɔn -wɛ,

'plɩ Kukɔnyɔ a -gbɛ, ɔ 'mu 'le di,

⁷⁷ =mu Nyɩsua a daku le, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -gbɛ,

ɔ di 'waa dɛ 'kuku 'nɩ 'wuwla, ɔ 'mu waa,

⁷⁸ -ɛ nue, Nyɩsua a =wɩ nɔ lɛ 'yi, kɔ,

'nɩ nahuin a wɔlɩ yrii 'dɔ.

ɔ -a mu -nye -nyɛ, -ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mu,

⁷⁹ -nyɛ a -gbɛ, ɛ 'mue nu, nahuin =nu,

-u nɩ 'le gbugbɩyri -heyri,

kɔ, -uu 'kukue a huannu pɩ,

u 'mu lɛ yrii,

ɛ 'mue -wɛ nu, kegbowɛɛnɩ, ɛ 'mu nɔ -a mu -gbahlɔn nɩ.»

Nɛ- mɔ Sakali a -wla a win.

⁸⁰ 'Yu a -gbɛ, ɔ kɔ Saan, kɔ 'nɩ ku, 'a =wɩwɩ klɛ 'nɩ bii, 'ke 'o Nyɩsua a 'munueɩ -wɔn. -Tɛ ɔ ku 'klɛɛ, 'ke ɔ 'ti 'le -tɛgbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti. 'Ke ɔ nɩ 'le -nɩnɩ, ti 'l nyɛ 'o, 'ke ɔ =tu 'a -kuan -wɩ, 'ke 'le Yisraekue -gbahlɔn.

-Tɛ Mari kɔ la -Yusu, 'ke 'le Betelemudɩ 'mu

(Matie 1.18-25)

2 Ti a -gbɛ 'yri, Romakue a 'kuɩ gblaka -ye nɩ la 'le. 'A 'du mɔ la Ogusɩ. 'Kuɩ Ogusɩ a -gbɛ, nɔ- mɔ la

Romakue a 'blugbɩ 'bii a 'kuɩ gblaka. -Nyɔwɔ =de 'mu, ɔ 'le 'a -kuannunyɩ, 'ke bu -hre 'a 'blugbɩ a -gbɛ a nahuin 'bii, ɔ kɔ: «'E nɩ nahuon 'nɩ nɩ 'o, 'ke ɔ mu 'le 'a 'du 'mu, 'ke u dio 'le -hree!» ² Nahuin-hredɛ a -gbɛ, ɛ mɔ la 'a ye-hɛdɛɛ nɩ. Ti a -gbɛ 'yri, nahuon -gbo, ɔ kɔ 'du mɔ la Kiliniusɩ, nɔ- mɔ la Siliblugba a -gulunuma. ³ ɛ nɛ- nue, 'ɛ nɩ nahuon 'nɩ nɩ 'o, kɔ 'le 'a 'du 'mu mu, -ɛ die nu, u 'muo 'le -hree.

⁴ Ti a -gbɛ 'yri, nyɩbeyu =nu, ɔ kɔ Sosefu, ɔ kɔ 'a 'bua Mari 'hɛɛn, 'ke u 'ti 'le 'waa 'du =nu 'mu, ɔ kɔ 'du mɔ Nasaletɩ, 'ke 'le Galileblugba 'mu. Mari a -gbɛ, ɔ nɩ la 'mu 'kwɩi, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɩ 'kwɩi 'mu. ɔ kɔ Sosefu 'hɛɛn, u 'de bu na ye po. Kɛɛ, Sosefu, nɔ- dio kɔ. Sosefu a -gbɛ, 'ke ɔ kɔ 'le 'du =nu 'mu, uu Betelemu daa, 'ke 'le Sudeblugba 'mu. Betelemu a -gbɛ 'mu, Sosefu a bu gblaka, ɔ mɔ la bodɩ Dafidɩ, 'ke ɔ kɔ la -wɛ 'le. Nɛ- nue, Sosefu kɔ Mari 'hɛɛn 'u -hɔn 'le Nasaletɩ 'mu, 'u mu 'le Sosefu a -gbɛgbɛ a 'du =nu 'mu, ɔ mɔ Betelemu, -ɛ die nu, u 'mu 'le -hree. ⁶ -Tɛ u nyɛ 'klɛɛ 'le Betelemu 'mu, -ye 'du a kayu 'bii 'yri 'le lɛ, 'ke 'o 'dagbɩ -wɔn. Nɛ- nue, 'u mu 'le 'wɩugba-tɔplɩ a kayu -ye gbo. -Ye ti =nu, Mari di 'yri -ɩlaa, u nyɛ 'o =o, ɔ kɔ 'a ye-heyu. 'Yu a -gbɛ, ɔ mɔ 'yu nyɩbeyu' u nɩ, ɔ 'hɩnhɩwɔn danɩ lɛ, ɔ pɩ 'le 'wɩugba-tɔplɩ a -gbɛ a dedihuo wɔn gbo.

Nyɩsua a lɛleenyɩ le la blablɩ'yie=tunyɩ, -ɛ mɔ: Kɛkɛ -gbo, 'ke u kɔ kɛ 'a nɩ Waanyɔ

⁸ 'Tɩ 'mu, 'ke blablɩ'yie=tunyɩ nɩ la 'o Betelemu a -gbɛ =hɩn, 'uu la 'waa blablɩ'yie =tu. ⁹ Tii -do a ti 'yri, -ye Nyɩsua a lɛleenyɩ 'hru =nu ye, Nyɩsua a -nyɛɛ 'ɛ =glaa 'le =nu, 'ɛɛ wɩn. Nyɩsua a -nyɛɛ a -gbɛ kɔ 'a lɛleenyɩ a -gbɛ 'hɛɛn, nɩ- po 'le =nu huannu 'kwɩi 'mu. ¹⁰ Kɛɛ -ye Nyɩsua a lɛleenyɩ =nu, kɛ ɔ =nu ye po: «A nɩ pɩ 'le huannu. 'N ya 'a mu ye =haputitie. ɛ mɔ 'manu gblaka, 'ke 'o 'a nɩ daku 'bii -wɔn. ¹¹ =Haputitie a -gbɛ, nɛ- gbo: Kɛkɛ a -nyɔwɔ -gbo 'mu, 'ke u kɔ kɛ 'a nɩ Waanyɔ. Kɛ u kɔ kɛ nɔ Betelemu 'mu, ɔ kɔ 'mu bodɩ Dafidɩ kɔ la -wɛ 'le. Nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la lɛ, ɔ di la 'a mu ye ya. Waanyɔ a -gbɛ, nɔ- mɔ Kukɔnyɔ, ɔ kɔ nahuin 'bii win ke. ¹² -Tɛ a di 'a yriile nu, nɛ- gbo: 'Bla 'ba mu 'du 'mu, 'ba pa 'le 'wɩugba-tɔplɩ a kayu gbo, a di 'le gbo ye 'yuplu, u 'muo danɩ lɛ 'hɩnhɩwan, u 'muo 'le 'wɩugba-tɔplɩ a -gbɛ a dedihuo wɔn gbo pla. -Ye Waanyɔ a -gbɛ, nɔ- mɔ nɩ.» ¹³ Tii -do a ti 'yri, -ye Nyɩsua a lɛleenyɩ 'pɩkɩpɩ -ye =glaa 'le ye-hɛlɛleenyɩ =nu nɩ, 'uu Nyɩsua 'nyɛɛ lɛ pue. Kɛ uu po: ¹⁴ «Yrayrɩnyɩsua kɔ -tɩ a 'yi'bubua, kɔ, kɔ nahuin -gbo kegbowɛɛnɩ -nye, -u nɩ nɔ -tutu ke, 'ke 'o 'waa 'munueɩ a -ta 'mu.»

¹⁵ -Ye Nyɩsua a leleenɩyɩ =nu, u -hɔn 'o blablɔ'yie=tun-
 yu 'huɩn 'mu nɩ, 'u mu 'le yakɔ 'mu. -Tɛ u mu 'le yakɔ
 'mu, -ye blablɔ'yie=tunɩyɩ =nu, u nɔ: «-Ba mu 'le
 Betelemu 'mu, -a 'mu 'yuplu a -gbe 'ye, -ɔ kɔ -tɩ Kukɔnyɔ
 Nyɩsua =tu -a mu ye.» ¹⁶ Tii -do a ti 'yri, -ye u bi wɔn
 'hru. 'Plu u 'mu 'le 'yuplu a -gbe a kɔkɛ 'mu mu nyre, 'ɛ
 mɔ -tɛɛ, 'ke u ye 'o Mari kɔ Sosefu kɔ 'yuplu a -gbe 'hɛɛn
 gbo, 'yuplu a -gbe, 'u 'hɩnhɩwɔn danɩ lɛ, 'u kɔ 'le 'wlug-
 ba-tɔplɩ a dɛdihuo wɔn gbo. ¹⁷ 'Plu u 'mu 'yuplu a -gbe
 mu 'ye, -ye -tɩ 'bii =nu, Nyɩsua a leleenɩyɩ =tu wen =nu
 ye, 'ke 'o 'yuplu a -gbe a -ta 'mu, -ye u nɩ lɛ -wɔn, 'ke 'o
 nahuin 'bii =nu ye, -u nɩ 'o. ¹⁸ -Tɛ nahuin a -gbe, u 'wɔn
 'klɛɛ -tɩ a -gbe, blablɔ'yie=tunɩyɩ na -wɔn lɛ, -ye u saka
 nɩ. ¹⁹ -Tɩ 'bii =nu, l 'de Mari -wɔn -hri, 'plu kɔ nyi klɛ naa
 =wɩ ti a pɛpɛ 'bii -wɔn. ²⁰ -Ye blablɔ'yie=tunɩyɩ, u =hɩn
 la -wɔn, 'u la Nyɩsua 'nyrɛɛ lɛ pue, -tɛ kɔ nu, 'kɔ ya =nu 'a
 leleenɩyɩ ye, kɔ, 'kɔ nue, 'u 'ye 'yuplu a -gbe. 'Plu -tɔplɩ 'bii
 =nu, Nyɩsua a leleenɩyɩ =tu =nu ye, kɔ 'waa -gbe, u 'ye, l
 'bii a -gbe, 'ɛ mɔ -tɛɛ, l nue.

-Tɛ u =tue la Mari a 'yu -Yusudu

²¹ -Nyrɔwɩ -yehɛn-yehɛn bu -hi, -ye ti =nu -kɔ 'yri u di
 'o 'yuplu =nu ye 'bɛ, l nyre 'o =o, 'u 'bɔ ye, -ɛ 'we =nɔ ye,
 -tɛ Moise a tetee po, -ɛ mɔ, 'yu 'kɔ kɔ -nyrɔwɩ
 -yehɛn-yehɛn, -ye bu 'bɔ ye. -Ye u =tue 'yu a -gbe
 -Yusudu, -u mɔ 'du =nu, Nyɩsua a leleenɩyɩ tɔn la 'a 'dii,
 -tɛ kɔ 'de la 'kwli 'mu a nɛ.

-Tɛ u gba la -Yusu 'Kɩsu, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo

²² -Tɛ -nyrɔwɩ =de -hi, -ye ti nyre 'o =o, 'ke Sosefu kɔ
 Mari 'hɛɛn bu -ha -cɔhlun, -ɛ die nu, Nyɩsua a -cɔhlun-
 pinyu 'mu pi, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'ke 'o Mari a 'oye'siile a
 -ta 'mu. Nɛ- mɔ tete -ye, Nyɩsua -nye la 'a win-
 wɔn-hɛnyɔ Moise, ti -hi la a ti 'yri la, 'ke 'o 'ɛ nɩ nyrug-
 ba, -ɔ -ɳla, a 'oye'siile a -ta 'mu. -Ye u gba 'yu nɩ, 'ke 'le
 Nyɩsua a 'kagblaka gbo, -u nɩ 'le Jrusɛdɩ 'mu, -ɛ die
 nu, u 'muo 'le -ha, u 'muo Nyɩsua -nyi, 'ke 'o 'a -kuan a
 -ta 'mu, ²³ -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ u nu la 'a 'crule, 'ke 'le
 Nyɩsuacrɩlɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «'ɛ nɩ nyrugba a
 ye-hɛyɩ, -ɔ mɔ 'yu nyɩbeyɩ, u dio 'nɩ -ha, u 'muo Nyɩsua
 -nyi.» ²⁴ 'Plu ɛ 'mu mu -hi, -ye u pi -cɔhlun =nu nɩ,
 Nyɩsua a tetee -hua, 'ke 'o nyrugba, -ɔ -ɳla a 'oye'siile a
 -ta 'mu. -Cɔhlundu a -gbe, u mɔ la -plijɩ 'hɔn, -hee'
 -hungbeii 'hɔn.

-Tɛ Simeɔ, kɔ =tu la -Yusu a -tɩ

²⁵ ɛ kɔ -wɛ nahuon =de, 'kɔ 'ti 'le Jrusɛdɩ 'mu. 'A 'du
 mɔ Simeɔ. Simeɔ a -gbe, 'a 'klɔ 'sii 'o ye, 'kɔ 'o Nyɩsua 'o
 =tuu. Waanyɩ =nu, Kukɔnyɩ Nyɩsua po la lɛ, kɔ di la 'le
 ya, kɔ 'mu 'a daku waa, nɔ- kɔ 'ledidie Simeɔ a -gbe, kɔ
 -pre. 'Ke Nyɩsua a -Hihiu nɩ 'o =nɔ ke 'mu. ²⁶ Nyɩsua a
 -Hihiu a -gbe, u le la =nɔ nɩ, -ɛ mɔ, kɔ 'dɛɛ kɔ 'ku, 'bɩa 'bɔ
 'de Waanyɩ a -gbe 'ye. ²⁷ Nyɩsua a -Hihiuu -do a -gbe,

nu- kɔ 'klɩ nue, 'kɔ mu 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo. Bɔ nɩ
 'klɛɛ 'o gbo, -ye -Yusu a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn, u di 'le =le, 'u
 ya 'le -Yusu a -gbe 'le, -ɛ die nu, -tɩ =nu, Nyɩsua a tetee
 =tu, u 'mue nu. ²⁸ Bɔ 'yu 'klɛɛ, -ye kɔ -ha =nu 'yuplu a -gbe
 kwa, 'kɔ 'blo kwa, 'kɔ -nyi Nyɩsua 'wio, kɔ nɔ:

²⁹ «Kukɔnyɩ o,
 -n -wɛ 'le -bo daa 'klɛɛ 'le 'mu gbo nɩ, =bo 'ku,
 'ke 'le plɔ a bleelɛ 'kwli 'mu,
 -ɛ nue, dɛ -n po la 'le 'mu, ɛ mue kɛ -wɔn 'lu.

³⁰ Waanyɩ =nu, -n po la lɛ, -n di 'le ya,
 'ke 'o daku 'bii a waalɛ a -ta 'mu,
 'na 'yie 'yo kɛ nɩ.

³² Waanyɩ a -gbe, nɔ- mɔ -nyrɛ.
 Nɔ- die nu, daku 'bii, u 'mue lɛ yrii,
 -ɛ mɔ, -mɔ mɔ Nyɩsua.

ɔ die -wɛ 'nɩ nu, -na daku Yisraekue,
 u 'mu -tɩ a 'yi'buaalɛ kɔ.»

³³ -Tɩ 'bii =nu, Simeɔ =tu, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, l saka
 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn nɩ. ³⁴ Simeɔ -do a -gbe, kɔ -hua
 Nyɩsua 'klɩ, 'ke kɔ nu la =nɔ =hapudɛ 'mu. -Ye kɛ kɔ 'klɛɛ
 Mari ye po: «Nyɩsua, kɔ le 'yu -gbo nɩ, kɛ nɔ -tutu ke, -ɛ
 die nu, nahuin 'plɔplɔ, 'ke 'le Yisraekue -hɛyri, -u dio
 nua ye gbo po, Nyɩsua 'mu waa, kɛɛ, nahuin =nu, -u
 'nɩnɩ dio nua ye gbo po, Nyɩsua 'mu -bati lɛ poo. 'Yu a
 -gbe, nɔ- die nahuin kɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsuaa nu -kuan, kɛɛ,
 nahuin 'plɔplɔ die ke 'nɩ bla, 'ke bu po Nyɩsua a 'Yu a
 -gbe nua ye gbo. ³⁵ Kɛ'ɛ nɩ, kɔ di 'a nunue nu, nahuin
 'plɔplɔ a -huhli-tɩ =nu, u 'lu -wɔn lɛ -hie, l 'mu pepe'
 'mu bi. -Mɛ -ye, 'kla -di -mu -wliye 'ya, ɛ di ye 'we -tɛ bu
 'nɩnɩ 'nyra wen -mu ta-wɔnplie 'mu.» Kɛ Simeɔ po.

-Tɛ Nyɩsua a winwɔn-hɛnyɩ Hana =tu la -Yusu a -tɩ

³⁶ ɛ kɔ -wɛ nyrugba =de. 'A 'du mɔ Hana. ɔ mɔ Nyɩsua
 a winwɔn-hɛnyɩ. 'A bu a 'du mɔ Fanɛ. ɔ po Ase=tug-
 ba. Hana a -gbe, kɔ -wɛ la 'yi 'dɔ. -Tɛ kɔ 'klɛ 'yɛɛ la nyrɔkue
 'mu, kɔ kɔ la tɔ. ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, u nu 'yru 'nɩpata, 'plu 'a
 tɔ a -gbe a -tɩ 'l -wɛ. ³⁷ ɔ 'de 'klɛɛ lele tɔ kɔ, 'kɔ nɩ 'klɔ
 -nɩnɩ, 'kɔ =cɛɛ 'yri a (84) -wɩ -hɛn =tu 'o -hɛn. 'ɛ nɩ ti, 'tɔ
 'mu kɔ -nyrɛ 'mu, kɔ 'cipi 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo nɩ.
 Nyɩsua a -kuan, kɔ nu, nɔ- mɔ kɔ =ci, kɔ kɔ da Nyɩsua a
 -gbe. ³⁸ ɔ kɔ Simeɔ 'hɛɛn, u nyre 'o tii -do 'yri, 'kɔ -nyi
 Nyɩsua 'wio, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, kɔ, Jrusɛ 'mu a
 nahuin 'bii =nu, -u -pre, 'ke Nyɩsua kɔ waa 'a daku, nu-
 kɔ -Yusu a -tɩ -wɔn yɛ na.

-Tɛ Mari kɔ Sosefu 'hɛɛn, u =hɩn la -wɔn, 'u mu la 'le Nasaletɩ 'mu, u kɔ -Yusu 'hɛɛn

³⁹ -Tɛ Mari kɔ Sosefu 'hɛɛn, u -wɔ -tɔplɩ 'bii =nu,
 Nyɩsua a tetee -hua a nunue -wɔn, -ye u =hɩn -wɔn, 'u
 mu 'le Galileblugba a 'dɩ =nu 'mu, -kɔ mɔ Nasaletɩ, -kɔ
 mɔ 'waa 'dɩ. ⁴⁰ 'Yu =nu, u kɔ, kɔ 'nɩ ku, kɔ, 'kɔ nɩ 'klɩ 'mu,
 Nyɩsua 'kɔ -nyo =tɔ. Nahuin 'bii, u nye 'nɩ 'ye, -ɛ mɔ,
 Nyɩsua nɩ 'mu nɩ.

-Tε -Yusu mu la 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, ɔ ƙɔ teteitɔɔnyu 'hɛɛn, 'uɔ la toto po, 'ke 'o Nylsua a -ta 'mu

⁴¹ 'E nɪ 'yru, -Yusu a 'dii ƙɔ 'a bu 'hɛɛn, uɔ la 'mu mu Jrusɛɗɔ, lɛ'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ a -tɪ. ⁴² -Tɛ -Yusu ƙɔ la 'yru -pu =tu 'o 'hɔn, nɛ- mɔ 'a ye-hɛwɔ, 'ke bɔ mu lɛ'mimreɗu a -gbɛ ke, ɔ ƙɔ 'a 'dii ƙɔ 'a bu 'hɛɛn, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ u nye lɛ nu. ⁴³ -Tɛ lɛ'mimre -wɛ 'le, -ye -Yusu a 'dii ƙɔ 'a bu 'hɛɛn, u =hɪan -wɔn, 'uɔ 'waa 'ɗɔ 'mu mu. Kɛɛ, -Yusu -mɛ -ye, ɔ 'diu -wɔn kɛɛ. 'Ke ɔ 'klɛ nɛ 'le Jrus- rɛ 'mu. Kɛɛ, 'a bu ƙɔ 'a 'dii 'hɛɛn, u 'die 'o dɛ =dɛ 'huɪn 'mu yi. ⁴⁴ U -mɛ -ye, u da, -Yusu ƙɔ 'hrunanyu -ye 'hɛɛn, nu-u mu. Bu na -nyrɔwɔ=gbɛ a 'hru, -ye u 'ye nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu 'de 'le =nu -hɛyri nɪ, 'u -tua 'a lɛ=mumɔ gbo, 'ke 'le 'waa 'ɗukɛ ƙɔ 'waa yiyinyu -gbahlɔn. ⁴⁵ -Tɛ u 'dio 'klɛɛ 'ye, -ye u =hɪan -wɔn, 'u mu Jrusɛ 'mu, 'u =mɔɔ 'yie 'mu lɛ -mɔmɔ, 'u 'dio 'ye. ⁴⁶ -Nyrɔwɔ a ta a ƙɔnɔ 'mu 'klɛɛ, -ye u 'yo nɪ, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, 'ɔ nɪ gbo, 'ke 'le -Juukɛ a teteitɔɔnyu -hɛyri, 'ɔ nyu nua ye gbo po, 'ɔ nyu -wɛ wɔn lɛ =gba. ⁴⁷ Nahuin 'bii =nu, -u nɪ -tuo ke, ɪ saka =nu nɪ, 'yu bɔ di lɛ 'mu nɪ, bɔ di =ɗɔɗɔ =nu ƙɔ, ƙɔ, 'buɔ =nɔ 'ɛ nɪ dɛ wɔn =gba, -tɛ ƙɔ 'a klɛ-hɪhɪɛ nu. ⁴⁸ -Tɛ 'a 'ɗukɛ 'yo, -ye ɪ saka =nu nɪ, -ye 'a 'dii ƙɔ: «'Na 'yu, dɛ- ƙɔ -mɔ nu lɛ 'a nunue, =nɪ po 'le -a mu huannu 'kwli 'mu 'le? -N bu ƙɔ 'mu 'hɛɛn, huannu 'kwli 'mu, 'ke -aa 'le -mu lɛ =mɔmɔ.» ⁴⁹ -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ ƙɔ: «A 'dɛɛ ba =mɔ wɛn 'mu lɛ. Bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, kɛ 'n di wɛn ƙɔ 'na Bu Nylsua a 'kagblaka gbo nɪ.» ⁵⁰ Kɛɛ, -tɪ =nu, ƙɔ =nu ye =tu, u 'nɪ yrii =le 'mu lɛ.

⁵¹ 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Yusu ƙɔ =nu 'hɛɛn, u =hɪan -wɔn, 'u mu Nasaletɪ 'mu, -ɛ mɔ 'waa 'ɗɔ, 'ɔ nyu 'o =tuu 'ɛ nɪ ti. -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, ɪ 'de 'a 'dii -wɔn -hri. 'A =wɪu 'bli kwa. ⁵² -Ye -Yusuu la 'nɪ ku, ƙɔ, 'a =ɗɔ ƙɔ la klɛ bii, ƙɔ, Nylsua ƙɔ nahuin 'hɛɛn, 'u nɔ la 'mu 'ɗɔ.

-Tɛ Saan Batisɪ, ƙɔ la Nylsua a -tɪ =tu, ƙɔ, -tɛ ƙɔ la nahuin 'nie 'lu lɛ po

(Matie 3.1-12; Makɪ 1.1-8; Saan 1.19-28)

3 -Tɛ 'dai 'yru -hi, 'ke Saan, ɔ mɔ Sakali a 'yu, ɔ 'klɛ nɛ 'le -tɛgbɪ =nu, nahuin =dɛ 'de 'le 'ti, Nylsua 'ɔ ɗɔ, 'ke bɔ =tu 'a -tɪ, 'ke 'o nahuin ye. Ti a -gbɛ 'yri, Romakɛ a 'kɪun gblaka Tibɛɪ, 'a 'yru a -pu =tu 'o =hun a 'yruu nɪ, -tɛ ɔ bi la gbata ke. Pusɪ Pilatɪ, ƙɔ- mɔ Sudeblugba a -gulɔnuma. Helɗɪ, ƙɔ- Galileblugba win ke. 'A -ɗɪayu Filipu, ƙɔ- Yituleblugba win ke, ƙɔ Trakonitɪblugba 'hɛɛn. Lisaniastɪ, ƙɔ- Abilɛnɪblugba win ke. Hanɪ ƙɔ Kaifu 'hɛɛn, nu- mɔ Nylsua a -cɔhlunpinyu a nyɔgblakɪ. ³ -Ye 'klɛɛ, Saan a -gbɛ, ɔ bi wɔn 'hru, 'ɔ mu 'le 'nie =nu, uɔ Sudɛn daa nua 'mu, 'ɔ -tua 'blugba=tɔ =nu a kenaalɛ gbo, ɔ nɪ 'o 'nie nua 'mu. 'Ke 'le 'a nɪ =wɪl ke, -ɛ mɔ, aa nu -tɔplɪ, -ɪ nyre 'yi lɛ, 'ke

'o Nylsua ye. Ba hie 'o 'yilɛnyre-tɔplɪ a -gbɛ gbo, ba -nyi 'a nɪ 'klɔ 'bii Nylsua, Nylsua 'mu 'a nɪ 'yilɛnyre-tɔplɪ 'wuwla, 'mu 'a mu 'nie 'lu lɛ po!» ⁴ -Tɛ Saan, ƙɔ -tɪ a -gbɛ =tu, -ye -tɪ =nu, Nylsua a winwɔn-hɛnyɔ Esai 'cru la, 'ke 'le Nylsuaacrunɛ 'kwli 'mu, ti =dɛ -hi la a ti 'yri, ɪ nyre 'o =o. -Tɪ a -gbɛ, ɪ nɪ- gbo:

«Nylsua ƙɔ 'nɪ:
Nahuon =dɛ, -tɛ 'du di 'le ye bii,
'kee nɪ, ɔ di 'le 'ti.
'Bɔɔ 'prɛ, ɔ 'mu 'le win 'yaa.
Kɛ ɔ di po: Kukɔnyɔ a 'hru =nu, -u ƙɔ wɔn ɔ di 'o na,
ba 'siu 'o ye,
'plɪ Kukɔnyɔ a -gbɛ, ɔ 'mu 'le di.
ɛ 'we =nɔ ye, 'a nɪ 'klɔ ƙɔ 'sii 'o ye,
-ɛ die nu, a 'mu -wɔn -wɛ,
'plɪ Kukɔnyɔ 'mu 'le di -o.
⁵ Ba 'yie 'le 'nɪhannɪ 'bii =nu lɛ,
ƙɔ, ba wa dugbɪ 'bii =nu,
-ɛ die nu, 'hri 'mu ke gbo wɛɛn.
'Hri =nu, -ɪ 'de 'o ye 'sii, ba 'sii -wɛ 'o ye,
'a dɛ =nu, -ɛ nyre 'yi lɛ, ba -hlɛntie.
⁶ -Ye Waanyɔ =nu, Nylsua di 'le ya,
nahuin 'bii, u dio 'nɪ 'ye.»

⁷ Nahuin -huohui, nu-u 'le Saan -wɔn mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'nie 'lu lɛ po. Kɛ ƙɔ nahuin a -gbɛ ye po, ɔ ƙɔ: «'A mu =nu, aa kaa nahuin, 'a nɪ nunukɔ ƙɔ nyre 'yi lɛ, -ɛ 'we =nɔ hrei ye. Nylsua a yru -wɛ lɛ kɛ 'a nɪ kikle. A nɪ po 'le lɛ, -ɛ mɔ, a -wɛ 'le ba 'gbu ye 'mu ci lɛ nɪ. ⁸ 'Plu 'mu 'a mu 'nie 'lu lɛ po, ba nu =hapɔdɛ, u 'mue 'ye, -ɛ mɔ, a hie 'o dɛ 'kuku, aa nu gbo, 'a -nyi 'a nɪ ɗɔnɔ Nylsua. A nɪ po 'le lɛ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪl ke, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ Abrahamu a 'yuo, 'a -tɪ, Nylsua 'die 'le -wɛ ƙɔ poo 'a mu yru lɛ. 'Nu 'a mu 'nɪ lɛ, -ɛ mɔ, Nylsua -wɛ 'le =le ƙɔ nu 'hɛ -gbo, bɛ -hɛ Abrahamu a 'yuo. ⁹ U -wɛ -wɔn, 'ke bu nu 'dugbɪ, bu hra 'ɛ nɪ tugbɛ =dɛ, -ɛ 'nɪnɪ tu 'kui, u 'mue 'tɔ po. ɛ =hɛn 'nyre, Nylsua -wɛ -wɔn, 'ke ƙɔ poo nahuin =nu -bati lɛ, -u 'nɪnɪ =tuo 'o.»

¹⁰ -Ye nahuin =nu, -u nɪ -tuo ke, kɛ uɔ po, 'u nyo wɔn =gba: «Dɛ tio- -a di nu 'le?» ¹¹ -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ ƙɔ: «Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ ƙɔ wlawɪu 'hɔn, ƙɔ -ha 'le wlawɪu -do, ƙɔ -nyu nahuon =nu, ɔ -de 'a dɛ ƙɔ. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ ƙɔ dididɛ, ƙɔ -nyi 'a 'be =nu, ɔ -de 'a dɛ ƙɔ.» ¹² ɛ ƙɔ -wɛ 'bluwɪ'tɛnyu. Nu- mu -wɛ 'le =nɔ -wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'nie 'lu lɛ po, u ƙɔ: «Tɔɔnyɔ, dɛ tio- -a di nu 'le?» ¹³ -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ ƙɔ: «-Tie =nu, Romakɛ a ye'munaanyu plɛ, nahuin bu 'pɛɛ, a nɪ pue 'le dɛ 'lu. 'A -tɛɛ, nɛ- ba 'tɛ.» ¹⁴ ɛ ƙɔ -wɛ 'sɔyuo. Nu- mu -wɛ 'le =nɔ -wɔn, u ƙɔ: «-A nɪ -gbɛ, dɛ tio- -a ƙɔ -ba nu 'le?» -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ ƙɔ: «A nɪ nu 'le 'klɪ, a nɪ -ha 'le nahuin 'wli kwa lɛ, A nɪ po 'le nahuin hɪ ke, 'ke 'o dɛ =nu, u 'de nu a -ta 'mu, 'ke u 'mu 'a mu 'wli -nyi a -tɪ. Kɛɛ, 'a nɪ 'pɛɛwɪ, ɪ nu -tɛɛ. A nɪ pui 'le 'klɛɛ lele 'yiyriwɪ =dɛ ke.»

¹⁵ Nahuin 'bii, uɔ nɪ -pre. U -mɛ -ye, u ƙɔ 'nɪ, -bakla =dɛ, Saan, ƙɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lɛ, ɔ di la

'le ya, 'ke 'o 'a daku a waale a -ta 'mu. ¹⁶ Kε Saan nyu ye po, ƙ: «'Mƙ -gbo, 'niee nɪ, 'nu 'a mu 'lu lε po. Kε nahuon -ye di 'le di. Nƙ- di 'o 'mu ke 'mu kuε. Nƙ- di 'kl ke nɪ, ƙ 'mu 'o 'mu 'mu -hi, 'ke 'le Nyɪsua a 'du 'kwli 'mu. 'Na -gbε, 'n 'de nyƙ =de, 'ke =bo dio 'mu -hε, 'ke 'o 'ε nɪ -kuandε =de a -ta 'mu. Nahuon =nu, ƙ di 'le di, Nyɪsua a -Hihiu, nu- ƙ di 'a mu -nyi ƙ wunwɪnna 'hεn.

¹⁷ Nahuon a -gbε, ƙ di ye 'we =gbla'mulε=hloonnɪ, ƙ 'ble -ŋmahen kwa, ƙ di nu, ƙ 'mu =gbla 'mu lε =hloon, ƙ 'mu =gbla =nu gbo =tu. Kεε, 'a -pupui =nu, ƙ di po 'tɔ, 'ke 'le na =nu 'mu, ƙ 'nɪnɪ di jre.»

¹⁸ Kε Saan nu, ƙ nahuin =tɔ a gblegblei 'mu lε po. Nɪ- ƙ 'kwli 'mu ƙ naa 'le, ƙ nyu Nyɪsua a =haputitie pue.

¹⁹ Kεε -ye -gulunuma Helɔɔɔ, ƙ Saan =hen 'nyre, -ε nue, Helɔɔɔ a -gbε, ƙ -ha 'a -ɔlayu nyƙ kwa, ƙ, ƙ nu 'yilenyre-tɔɔɔɔ 'pɔɔɔɔ -ye. ²⁰ -Tε Saan =hɔnɔn 'nyre, -ye Helɔɔɔ a -gbε, ƙ nu 'yilenyredε -ye. Nε- mƙ ƙ po Saan a -gbε =jɪ 'mu.

Saan, ƙ- po la -Yusu 'nie 'lu

(Matie 3.13-17; Makl 1.9-11)

²¹ -Tε u 'de Saan =jɪ 'mu a pue, 'plɪ Saan 'mu nahuin 'bii 'nie 'lu lε mu po, -ye -Yusu a -gbε, ƙ nyre 'o =o, Saan ƙ puo 'nie 'lu, -Yusu ƙ -tua Nyɪsua a dɪda gbo. ƙ nɪ 'le Nyɪsua a dɪda 'kwli 'mu, yak ƙ -ki wɔn, ²² -ye Nyɪsua a -Hihiu =tu 'o =ƙ 'lu, nahuin 'bii 'u 'yu. ε 'we =nɔ ye, -tε -plija 'nɔnɔ =tu 'o =ƙ 'lu, 'plɪ 'u 'kɔw Nyɪsua a wintε, 'ε -hɔnɔ 'le yak 'mu, 'εε lε po: «-Mƙ mƙ 'na 'Yuu -do, 'n nɪ 'mu -tεε. -Nu 'mu nue 'manu.»

-Yusu a bunu

(Matie 1.1-17)

²³ Dε a -gbε bε -hi, -ye -Yusu =tu -kuan -wlu. Ti a -gbε 'yri, ƙ -wε 'le ƙ ƙ la 'yri a (30) -wlu =tu 'o -pu nɪ. Nahuin a =wɪ ƙ nɪ, Sosefu, ƙ- mƙ 'a bu. Sosefu a -gbε a bunu a 'duɪ, nɪ- -gbo:

- Nyɪsua, ƙ- nu Adamu,
- Adamu ƙ ƙ Setɪ,
- Setɪ ƙ ƙ Henɔsɪ,
- Henɔsɪ ƙ ƙ Kaina,
- Kaina ƙ ƙ Maleleɛɛɪ,
- Maleleɛɛɪ ƙ ƙ Salɛɔɔɔ,
- Salɛɔɔɔ ƙ ƙ Henɔkɪ,
- Henɔkɪ ƙ ƙ Matusala,
- Matusala ƙ ƙ Lamɛkɪ,
- Lamɛkɪ ƙ ƙ Noe,
- Noe ƙ ƙ Sɛmu,
- Sɛmu ƙ ƙ Afasadtɪ,
- Afasadtɪ ƙ ƙ Kainamu,
- Kainamu ƙ ƙ Sala,
- Sala ƙ ƙ Ebelɪ,
- Ebelɪ ƙ ƙ Falɛkɪ,
- Falɛkɪ ƙ ƙ Yrago,

- Yrago ƙ ƙ Seluku,
- Seluku ƙ ƙ Nakɔ,
- Nakɔ ƙ ƙ Tala,
- Tala ƙ ƙ Abrahamu,
- Abrahamu ƙ ƙ Yisaku,
- Yisaku ƙ ƙ Sakɔbɔ,
- Sakɔbɔ ƙ ƙ Juda,
- Juda ƙ ƙ Falɛstɪ,
- Falɛstɪ ƙ ƙ εsrɔmɔ,
- εsrɔmɔ ƙ ƙ Ani,
- Ani ƙ ƙ Adɪmε,
- Adɪmε ƙ ƙ Aminada,
- Aminada ƙ ƙ Naasɔ,
- Naasɔ ƙ ƙ Sala,
- Sala ƙ ƙ Buasɪ,
- Buasɪ ƙ ƙ Jobɛɔɔɔɔ,
- Jobɛɔɔɔɔ ƙ ƙ Yisai,
- Yisai ƙ ƙ Dafidɪ,
- Dafidɪ ƙ ƙ Nata,
- Nata ƙ ƙ Matata,
- Matata ƙ ƙ Mena,
- Mena ƙ ƙ Melea,
- Melea ƙ ƙ Eliakimu,
- Eliakimu ƙ ƙ Sonamu,
- Sonamu ƙ ƙ Sosefu,
- Sosefu ƙ ƙ Suda,
- Suda ƙ ƙ Simeɔ,
- Simeɔ ƙ ƙ Lefi,
- Lefi ƙ ƙ Matatɪ,
- Matatɪ ƙ ƙ Solimu,
- Solimu ƙ ƙ Eliese,
- Eliese ƙ ƙ Jesu,
- Jesu ƙ ƙ Elɪ,
- Elɪ ƙ ƙ Elumadamu,
- Elumadamu ƙ ƙ Kosamu,
- Kosamu ƙ ƙ Adi,
- Adi ƙ ƙ Melki,
- Melki ƙ ƙ Neli,
- Neli ƙ ƙ Salatiɛɛɪ,
- Salatiɛɛɪ ƙ ƙ Solobabelɪ,
- Solobabelɪ ƙ ƙ Yresa,
- Yresa ƙ ƙ Soana,
- Soana ƙ ƙ Soda,
- Soda ƙ ƙ Sosekɪ,
- Sosekɪ ƙ ƙ Semε,
- Semε ƙ ƙ Matatiasɪ,
- Matatiasɪ ƙ ƙ Maatɪ,
- Maatɪ ƙ ƙ Nagai,
- Nagai ƙ ƙ Esri,
- Esri ƙ ƙ Nahɔmɔ,
- Nahɔmɔ ƙ ƙ Amɔsɪ,
- Amɔsɪ ƙ ƙ Matatiasɪ,
- Matatiasɪ ƙ ƙ Sosefu,
- Sosefu ƙ ƙ Sanai,

Sanai 'k k Mɛlki,
 Mɛlki 'k k Lefi,
 Lefi 'k k Matati,
 Matati 'k k Heli,
 Heli 'k k Sosefu,
 -ye Sosefu a -gbe, nɔ- nahuin a =wli plɛ, -ɔ k -Yusu.

-Tɛ 'kuo -huɪn a nyɪgblaka =tɔ la -Yusu 'mu lɛ
 (Matie 4.1-11; Maki 1.12-13)

4 Nyɪsua a -Hihiu kɔ -Yusu ke win 'bii, -Yusu a -gbe, 'k -hɔn 'o 'nie =nu nua 'mu, -ɛ kɔ Sudɛn, Nyɪsua a -Hihiu a -gbe, 'u gɔ 'le -tɛgbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti. ²-Ye 'kuo -huɪn a nyɪgblaka, -ɔ kɔ Satan, 'k plɛ, 'k 'mu -Yusu 'mu lɛ =tɔ, -ɛ die nu, -Yusu 'mu -ti 'wla, 'ke 'o 'a Bu Nyɪsua ye, 'k =tɔ 'mu lɛ, 'ke 'le -nyɔwɔ a -wli 'hɔn 'kwli 'mu. -Nyɔwɔ a -gbe 'mu, -Yusu =ci nɔ. -Tɛ ɪ -hi, -ye kanu nyo nu. ³-Ye 'kuo -huɪn a nyɪgblaka kɔ: «'Bla =nɔ 'ya Nyɪsua a 'Yu 'mu, le 'hɔ -gbo, kɔ -hɛ 'fɔkɔ.» ⁴-Ye -Yusu =tuɔ -wɔn, kɔ kɔ: «U 'crɛ nɔ, 'ke 'le Nyɪsuacrɛnɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: ɛ 'de dididɛɛ -do, ɛ 'nɔ nue =le, -tunahuon 'nɔ nɔ =le 'kɔ.»

⁵-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'ke 'kuo -huɪn a nyɪgblaka gba 'le -Yusu dugba =de 'lu, 'k titie =kɔ tii -do a ti 'yri -tutu ke a 'blugbɔ 'bii =nu ye, ⁶ u kɔ: «'Blugbɔ -gbo a 'klɔ, kɔ 'a -ti a 'yi'bubua, 'n di -mu 'nɔ -nyi. l 'bii -gbo, u -nyi 'mu nɔ. 'Na -gbe, nahuon 'nɔ -hua, kɔ- 'n nyi -wɛ -nyi. ⁷'A -ti, 'bla =nɔ bla 'mu kwli ye gbo, 'ke 'o 'na 'o=tuule a -ta 'mu, ɪ 'bii -gbo, -kɔ di kɔ.» ⁸-Ye ɔ =tu -wɔn, kɔ kɔ: «U 'crɛ nɔ, 'ke 'le Nyɪsuacrɛnɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: -Na Kɔkɔnyɔ Nyɪsuaa -do, kɔ- kɔ ye -bo bla 'o kwli gbo, 'ke 'o 'a 'o=tuule a -ta 'mu. Nɔ- blɛ -ti a 'yi'buuaale ye.»

⁹Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye 'kuo -huɪn a nyɪgblaka gɔ 'le Jrusɛdɔ 'mu, 'u 'kɔ 'le Nyɪsua a 'kagblaka ke, u kɔ: «'Bla =nɔ 'ya Nyɪsua a 'Yu 'mu, -ye -bo =pluu 'le =hɔn, ¹⁰-ɛ nue, u 'crɛ nɔ, -ɛ kɔ: -Na -ti, Nyɪsua di 'a leleenyu 'nɔ le, u 'mu -mu 'yie =tu, ¹¹ u 'mu -mu klɔ, -ɛ die nu, -na bu 'nɔ =han 'hɔ ye bi.» ¹²-Ye -Yusu =tu -wɔn, kɔ kɔ: «U 'crɛ nɔ, 'ke 'le Nyɪsuacrɛnɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: =Nɔ =tɔ 'le -na Kɔkɔnyɔ Nyɪsua 'mu lɛ.»

¹³-Tɛ 'kuo -huɪn a nyɪgblaka -wɔ 'klɛɛ -Yusu a 'mulɛ=tɔ -wɔn, 'ke 'le 'pɔ a gblegblei 'kwli 'mu, -ye ɔ -hɔ lɛ mɛ, 'k mu 'o ti 'mu lɛ -pre wɔn, -ɪ kɔ 'yri ɔ dio 'o lele 'mu lɛ =tɔ.

-Tɛ -Yusu =tu la 'a -kuan -wlu, 'ke 'le Galilebugba 'mu
 (Matie 4.12-17; Maki 1.14-15)

¹⁴-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusu =huan -wɔn, 'k mu 'le Galilebugba 'mu. Nyɪsua a -Hihiu kɔ ke win 'bii, 'u -nyi =kɔ 'klɔ. 'A 'du 'sɛɛ 'blugba 'bii ke gbo, ¹⁵ kɔ Nyɪsua a -ti kɔ, 'ke 'le Nyɪsua a kayuo gbo, nahuin 'bii 'u 'a -ti 'yi 'buaa.

Nasaletɪ 'mu a nahuin, u 'de la -Yusu =wlu ye kuo
 (Matie 13.53-58; Maki 6.1-6)

¹⁶-Nyɔwɔ =de 'mu, 'ke -Yusu mu 'le Nasaletɪdɔ 'mu, -ɔ kɔ 'mu ɔ kuu 'le. -Wuwle-nyɔwɔ 'mu, 'k pa 'le Nyɪsua a kayu gbo, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ ɔ nye lɛ nu, 'k 'ba ye 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu Nyɪsuacrɛnɛ -hre, ¹⁷ 'u -nyi =kɔ 'crɛnɛ =nu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Esai 'crɔ la, 'k =wɛɛ, 'k ye 'crɛnɛ=tɔ =nu ke, kɔ wen lɛ =kɔ. 'Crɛnɛ=tɔ a -gbe, 'a win, ɪ nɔ -gbo:

¹⁸«Nyɪsua a -Hihiu, nu- nɔ 'o 'mu ke 'mu, Nyɪsua 'k -ha 'le 'mu du 'mu, 'ke =bo pue 'a =haputitie nahuin =nu, -u nɔ kɔ lɛ. Nyɪsua, ɔ 'le 'mu nɔ, 'ke =bo le =go, -ɛ kɔ, ɔ diu 'nɔ =gbla. =Bo le -wɛ 'yiisuanyu, -ɛ kɔ, ɔ die 'nɔ nu, u 'mu lɛ yrii. =Bo le -wɛ nahuin =nu, u =sɛɛ =tue, -ɛ kɔ, ɔ diu -wɛ 'nɔ =gbla. ¹⁹=Bo le u 'bii, -ɛ kɔ, ti nyre 'o =o, -ɪ kɔ 'yri Kɔkɔnyɔ di 'o =nu kɔ, -ɛ kɔ, ɔ nu 'mu nɔ.»

²⁰-Tɛ -Yusu -wɛ -wɔn, -ye ɔ 'pla 'crɛnɛ nɔ, 'k -nye Nyɪsua a kayu a -kuannunyɔ, 'k nɔ gbo. Nahuin 'bii, -u nɔ 'le Nyɪsua a kayu gbo, u 'wlaa 'le =kɔ 'yii 'klɔ gbo.

²¹-Ye ke ɔ nyu lele ye po, kɔ kɔ: «'Crɛnɛ=tɔ =nu, 'n -hre, a 'wɔn, -ti -gbo, kɔ =tu, keke -gbo, 'ke ɪ mue ke 'lu -wɔn.» ²²Nahuin 'bii, -u nɔ 'o, u kɔ nɔ: «Kɔ 'nɔ 'pre -tɛɛ.» l saka =nu nɔ, 'ke 'o 'yilɛnɔwintɛ, kɔ po a -ta 'mu, u kɔ: «=Be nahuon -gbo, ɔ 'de Sosefu a 'yu?» ²³-Ye -Yusu kɔ: «'N yie nɔ, -ɛ kɔ, a di 'mu -taludu -gbo ye 'nɔ po, -u kɔ: -Data, pla -n dɔnɔ. Ke a di lele 'mu ye po: 'Nmileka-tɔ-plɔ 'bii =nu, -n nu 'le Kapɛnɔdɔ 'mu, -a 'wɔn 'a -ti nɔ. l -do a -gbe, nui -wɛ, ke kɔ -na -gbe a 'dɔ 'mu.» ²⁴ ɔ kɔ lele: «'Nɔ 'a mu 'nɔ le -tɛɛ, ɛ 'de Nyɪsua a winwɔn-henyɔ =de kɔ, u kuo =wlu ye, 'ke 'le 'a -gbe a 'dɔ 'mu. ²⁵'Nɔ lele 'a mu 'nɔ le, 'Nmileka-tɔ-plɔ =nu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Elii la nu, bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, ti =nu -kɔ 'yri 'nɔ 'kee la didie, 'ɛ gba 'yru ta, nɔ lɛ yakɛɛ -huon-kɔ, kɔ, -tɛ kanu la =ti, ke kɔ -tutu ke. Ti a -gbe 'yri, kotianyru -huo la kɔ Yisraekɛ a 'blugba 'mu nɔ, 'u la 'mu-hɛɛɛ -hua. ²⁶ Keɛ, ɛ 'de la 'a nahuon =de kɔ, Nyɪsua kɔ lee la 'le Eli -wɔn, 'bɛ 'de kotianyru -do =nu -wɔn, -ɔ 'de Yisraekɛyɔwɔ. Nyɔwɔ a -gbe, 'ke ɔ 'ti la 'le pupudaku -hɛyri, 'ke 'le Saletadɔ 'mu, -ɔ nɔ 'le Sidɔblugba 'mu, Eli a -gbe 'k -hɔ 'mu, 'ke 'le 'Nmilekadɛ 'kwli 'mu, -ɛ nue, kotianyru, a -gbe, ɔ kuo la Nyɪsua ye =wlu. ²⁷'Ya 'o lele 'lu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Elise a ti 'yri, -kɔ-plɔ-jɔhuunnunyɔ -huo la kɔ Yisraekɛ a 'blugba 'mu nɔ. Keɛ, Elise a -gbe, ɔ 'die la 'le -wɛ, kɔ -wɔ la nahuon =de a 'kɛɛ, 'bɛ 'de nahuon -gbo, -ɔ kɔ Naama, -ɔ 'de Yisraekɛyɔ, -ɔ kɔ 'le Siliblugba 'mu. Nɔ- kɔ 'kɛɛ ɔ -wɔ la, -ɛ nue, ɔ kuo la Nyɪsua ye =wlu.»

²⁸ Nahuin 'bii =nu, -u nu 'le Nylsua a kayu gbo, -te u 'wahn -ti a -gbe, -Yusu =tu, -ye u bi 'mu le yru, ²⁹ u 'ba ye 'mu, 'u klo, 'u =tu d' d' 'mu, 'u gbo 'le dugba =nu 'lu, -o ko 'lu 'waa d' d' nu 'o, -e die nu, u 'muo 'le ye 'nyraa, o 'mu 'le =hlon bii, o 'mu 'ku. ³⁰ Kee, 'ke o naa 'le =nu -gbahlon, o mu.

-Te -Yusu bla la 'ku -huan le
(Makt 1.21-28)

³¹ 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le 'du =nu 'mu, -o ko 'du mo Kapenao, 'ke 'le Galilebugba 'mu. -Te -Juukue a -wuwle-nyrwo nyre 'o, -ye 'ke -Yusu mu 'le Nylsua a kayu gbo, 'o bi 'o, ko nahuin Nylsua a -ti ko. ³² Nahuin =nu, -u nu 'o, u ka =nu le 'hmi, -Yusu ko di le ko nu, -e nue, 'ke 'le Nylsua a 'kl' 'kwli 'mu, 'ke ko 'le ko. ³³ E ko nylbeyu =de. N-ku -huan nu 'o ke 'mu. 'Ke ko 'le Nylsua a kayu a -gbe gbo, 'o -tua win a 'le'yaale gbo, ko ko: ³⁴ «Nasaletu 'mu a -Yusu, -ha -a mu me le, =nu bi 'le 'le -a nu -ti -heyri. -N 'de =le, =mu -a mu gbo -w. 'N yie nu, nahuon a gblo tio- -n 'ya. -Mo ko Nylsua a 'Yu, -mo ko lee ko.» ³⁵ Ko po 'kle le, -ye -Yusu 'pre le 'ku -huan a -gbe -w nu, ko ko: «Ma wien, 'plu -hko 'o nahuon =nu ke 'mu!» 'ku -huan a -gbe, 'u -hli nahuon a -gbe gbo, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'plu 'u -hko 'o =ko ke 'mu, 'u mu, kee, u 'de nahuon a -gbe de 'klan =de 'mu nu. ³⁶ -Ye nahuin 'bii =nu, -u nu 'o, u ka =nu le 'hmi. Ke u yre pupo, u ko: «De a -gbe, e ko de'e nu. Nahuon -gbo, 'a pupowin nu ke 'kl, 'plu, 'ko ko 'kuo -hlon win ke. 'Ko lo, 'ke 'le Nylsua a 'kl' 'kwli 'mu, ko -hko 'o nahuon ke 'mu, 'ko 'o 'mu -hko.» ³⁷ De a -gbe, ne- nue, -Yusu a 'du 'u 'se gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'kwli 'mu.

-Te -Yusu -w la 'dai kklanyu a 'kuei
(Matie 8.14-17; Makt 1.29-34)

³⁸ -Te -Yusu -hko 'le Nylsua a kayu gbo 'mu, -ye 'ke o mu 'le Simo (Pielt) a -te. 'Ke o ye 'le Simo a 'd' ko gbo, Simo a 'd' ko a -gbe, ko ko 'hlon hren 'd. -Ye nahuin 'bii =nu, -u nu 'o, u -Yusu le 'nu 'batu, 'ke ko nue, 'a 'hlon bi 'kee, ³⁹ -Yusu 'o =jro 'lu 'mu gbo, 'plu, 'ke 'le win 'yaklu 'kwli 'mu, 'o 'pre le 'le 'hlonhinhren a -gbe -w, 'ke be hren nyrugba a -gbe -w. -Ye tii -do a ti 'yri, 'a 'hlon 'kee nu, 'o 'ba ye 'mu, 'o pi 'waa didide.

⁴⁰ -Te 'yru -we 'le yako 'mu le, -te -wuwle-nyrwo -we 'le, -ye nahuin 'bii =nu, -u ko kklanyu, 'kuei a gblegbleii nu, 'ke u gbu 'le -Yusu -w, -Yusu 'o po u 'bii dabu 'lu gble, 'o -w 'waa 'kuei a -gbe, ⁴¹ 'kuo -hlon 'o -hko 'o 'hlonhennyu 'plopko ke 'mu le, 'kuo -hlon a -gbe ko 'le win 'yaa, ko ko: «-Mo ko Nylsua a 'Yu!» Kee -ye -Yusu 'poko 'le -w, 'ke 'le win 'yaklu ko 'kwli 'mu, 'o lo, 'ke ko nu po 'le wun, -e nue, 'kuo -hlon a -gbe, ko yie nu, -e ko, -Yusu, ko -w Waanyo =nu, Nylsua po la le, ko di la 'a daku ye ya.

-Te -Yusu la Nylsua a -ti =tu, 'ke 'le -Juukue a 'blugba 'mu
(Makt 1.35-39)

⁴² -Te -nyre ce le, -ye -Yusu 'ba 'mu ye, 'o mu 'le -tegi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti, nahuin a =ji 'u muo 'yie 'mu le =mo ko. -Te u ko 'kle ke, -ye u -hua bu ko ye, u ko: «=Nu -hko 'le ko -a mu 'hlon 'mu.» ⁴³ O -me -ye, ke ko =nu ye po, ko ko: «=Haputitie =nu, -e nyi =tu, -te Nylsuaa nahuin a win a keko nu, 'n ko =bo pue -we 'dye -ye a nahuin; u nu -ko -ti Nylsua 'o lee ko 'mu -tutu ke,» ⁴⁴ -Yusu 'o bi -Juukue a 'blugba 'bii =nu ke, 'ko Nylsua a kayu gbo na, ko Nylsua a -ti =tu.

-Te -Yusu da la 'a ye-he-naagbopo
(Matie 4.18-22; Makt 1.16-20)

5 -Nyrwo =de 'mu, 'ke -Yusu nu la 'le Galilebugba a 'yru nua 'mu, nahuin 'plopko 'u =gboo 'hlon 'mu, -e die nu, u 'mu Nylsua a -ti 'w. ² 'Ke ko nu 'kle 'o gbo, -ye ko 'ye 'blagbei 'hko, 'u nu 'le gbogbo ye. 'Blagbei a -gbe wko, 'ke 'pupanyu -hko 'le 'mu, 'u 'waa -tatu le yra. ³ 'Blagbei -a gbe, nu -ko 'ye -ye wko -Yusu 'ya 'le, nahuin a -huhuo-tu. 'Blagbe a -gbe, Simo, ko -kue, -Yusu 'o ko ko le, 'ke ko 'yia 'le 'nie ke gbo de gbi. -Te u 'yia 'le 'nie ke gbo, -ye ko nu gbo, 'o -tua nahuin a -gbe Nylsua a -ti a ko ko gbo.

⁴ -Te ko -w nahuin a ko ko -w, -ye ko le Simo nu, ko ko: «Bri, -ba mu 'le 'wlo ke, 'plu -n ko -n 'bienu 'heen, ba po 'a nu -tatu.» ⁵ -Ye Simo =tuo -w, ko ko: «Ko ko o, 'wyrwo 'bii -gbo 'mu, -a 'ye =sue, -a 'de de =de 'pa. Kee, -te -n ple =bo nue, 'n die 'nu nu,» ⁶ 'u po 'waa -tatu, 'u kl -hrin. -Hrin =nu, u kl, 'a -huhuo-tu, 'waa -tatu 'u -tua lekrele gbo, ⁷ 'u po dabu, 'u da 'waa 'bienu, -u nu 'le 'blagbe -ye wko, 'ke bu di =nu 'mu -he, 'u di 'le, 'u 'yie 'le 'blagbei 'hko -we a -gbe, 'ke 'o -hrin -w. -Hrin a kwakue a -ti, 'blagbei a -gbe, u -hua bu pa. ⁸ -Te Simo, u Pielt daa, ko 'ye de a -gbe, -ye ko bla -Yusu ye gbo kwli, ko ko: «Kuko ko, hren 'mu -w, 'mo ko de'kukunonyo ko nu!» ⁹ Ke'e nu Simo po, -e nue, ko 'ta 'mu gbo, ko ko 'a 'bienu 'pupanyu 'heen, 'ke 'o -hrin 'plopko =nu, u kl a -ta 'mu. ¹⁰ De -do a -gbe, ne- mue 'lu -w, 'ke 'o Saku ko Saan 'heen -w, -u ko Sebede a 'yuo, -u ko Simo 'heen, -u -kuan nu. Kee -ye -Yusu le Simo, ko ko: «=Nu nu 'le huannu. Kue ke 'kle ko gbo, e 'de 'kle lele -hrin, -n 'de -bo 'kukui le, kee, -tunahuin, nu -n di le 'kue, -e die nu, u 'mu 'na -naagbopo -he.» ¹¹ -Te -Yusu -yre, -ye u kwle 'waa 'blagbei nu, 'u hie 'o 'waa -tatu 'bii gbo, 'u -tua 'a -wannaale gbo.

-Te -Yusu -w la -tatu-jhuunnuny a 'kue
(Matie 8.1-4; Makt 1.40-45)

¹² -Nyrwo =de 'mu, 'ke -Yusu nu la 'le 'd' =de 'mu. 'Ke 'le 'd' a -gbe 'mu, 'ke -tatu-jhuunnuny nu 'le. 'A 'hlon

mo =ji -gbugbe. -Te ɔ 'ye -Yusu, -ye ɔ blɔ ye gbo kwli, ɔ
 nɔ: «Kukɔnyɔ, 'nu -mu le 'nɔ 'batl, nue, 'na 'kuɛ bɛ -wɛ!»
 13 -Yusu ɔ 'tuɔ le, ɔ nɔ: «'N nye 'nɔ -hua, -na 'kuɛ bɛ -wɛ.»
 Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kuɛ -wɛ nɔ, 14 -Yusu ɔ lo, ɔ nɔ: «=Nɔ
 =tui 'le nahuon =de ye gbe! Kɛɛ, mu -bo titie -n dɔnɔ
 Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ ye, ɔ 'mue 'ye, -ɛ mɔ, -na 'kuɛ
 -wɛ nɔ. 'A -ti, gba -tɔplɔ =nɔ, uɔ nu, 'uɔ -cɔhlɔn pi, 'ke 'o
 Nyɔsua ye, -tɛ -a nɔ bu gblaka, -ɔ mɔ Moise, ɔ nu la 'a
 =tutue ye-hɛ-nyɛ 'mu, -ɛ die nu, nahuin 'bii, u 'mui yi,
 -ɛ mɔ, -na 'kuɛ -wɛ nɔ!» 15 =Hapukɔ, ɔ nu le 'puprɛ, kɛɛ,
 -Yusu a 'du a gbo'sɛɛɛ bii ke, 'ke 'le 'blugba =nu 'mu. De
 a -gbɛ a -ti, nahuin 'pɔpɔ 'uɔ -tɔplɔ 'mu le -hɔn, 'u nyo
 ye mu, -ɛ die nu, u 'mu 'a win 'wɔn, ɔ, -Yusu 'mu 'waa
 'kuɛi -wɔ. 16 Kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, ɔ -hɔn 'le 'mu nɔ, ɔ mu 'le
 -tɛgbi =nɔ, nahuin =de 'de 'le 'ti, -ɛ die nu, ɔ 'mu Nyɔsua
 da.

-Te -Yusu -wɔ la le-yɔrɛnyɔ a 'kuɛ
 (Matie 9.1-8; Maki 2.1-12)

17 -Nyɔwɔ =de 'mu, 'ke -Yusu nɔ la 'le kayu =de gbo,
 ɔ nɔ nahuin Nyɔsua a -ti ɔ. Falisi=tumu a nahuin, ɔ
 Nyɔsua a teteitɔnyɔ =de 'hɛɛn, nɔ -nɔ 'le =nu -gbahlɔn
 gbo. 'Ke u -hɔn 'le Galileblugba ɔ Sudeblugba a 'dɛ
 'bii 'mu, ɔ Jrusɛdɔ 'mu, 'u di 'le. Kukɔnyɔ Nyɔsua, ɔ
 -Yusu -nyi 'klɔ, 'ke ɔ -wɔ nahuin a 'kuɛi. 18 Bu nɔ 'klɛɛ 'o
 gbo, -ye nahuin =de, nɔ -nyɛ 'o, 'u 'ble -hanmaki.
 -Hanmaki a -gbɛ, nɛ- ɔ 'kwli 'mu, 'ke u pɔa 'le
 le-yɔrɛnyɔ gbo, 'u nye le =mɔ, 'ke bu ɔ ɔ 'le kayu gbo,
 -ɛ die nu, u 'muo 'o -Yusu ye 'mu gbo =tu. 19 Bu nyɛ 'le
 kayu a -gbɛ ye, nahuin a -huhue a -ti, u 'nɔ 'ye =le 'hru,
 'ke bu paa 'waa nɔ le-yɔrɛnyɔ kayu gbo. Nɛ- ɔ bu 'ya
 'le kayu ke, bu -ha 'o 'hɔ. 'Ke u naa 'o le-yɔrɛnyɔ =nɔ,
 -ɔ nɔ 'le -hanmaki wɔn, 'u =tɔ 'o -Yusu ye, 'ke 'le nahuin
 =nɔ -gbahlɔn, -ɛ die nu, -Yusu 'mue nɔ, 'a 'kuɛ 'mu -wɛ.
 20 -Te -Yusu 'ye, -ɛ mɔ, nahuin a -gbɛ, u kuo ye =wɔ, -ɛ
 mɔ, ɔ -wɛ 'le ɔ nue nɔ, 'waa nɔ le-yɔrɛnyɔ a -gbɛ, 'a
 'kuɛ bɛ -wɛ nɔ, -ye ɔ lo nɔ, ɔ nɔ: «Nyɔbɛyɔ o, -tɔplɔ -gbo,
 -n nɔ, -ɔ nyɛ 'yi le, 'ke 'o Nyɔsua ye, u 'wɔwɛ nɔ.»
 21 -Ye teteitɔnyɔ, -u nɔ 'o, uɔ 'mu le 'nɔ 'puprɛ, u nɔ:
 «-Yusu -gbo, ɔ Nyɔsua a -ti le 'nɔ -haa. Nahuon a gblo
 tio- ɔ 'ya 'klɛɛ 'mu? 'Plɔ ɔ nɔ 'nɔ, ɔ mɔ Nyɔsua'a nɔ.
 Nyɔsuaa -do, ɔ -wɛ 'le -ɔ 'wɔwɛ -tunahuin a de
 'kuku.» 22 De =nɔ, uɔ =wɔ klɛ naa, -Yusu yrie nɔ. ɔ nɔ:
 «De tio- ɔ =wɔdu =nɔ aa le naa 'le? 'A 'de ɔ ba naa wen
 =wɔdu =nɔ le. 23 'A nɔ =wɔ nɔ 'nɔ, 'n 'die 'le -wɛ =bo le
 nahuon -gbo, -ɛ mɔ, 'a de 'kuku 'wɔwɛ nɔ, ɔ, 'a nɔ =wɔ
 nɔ 'nɔ, 'n 'die -wɛ 'le -wɛ =bo le =nɔ, -ɛ mɔ, ɔ 'ba ye 'mu,
 ɔ na. 24 Kɛɛ, 'mɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ mɔ
 Nyɔsua a 'Yu, ɔ lee ɔ 'mu. Nyɔsua a -gbɛ, ɔ -nyɛ 'mu
 'klɔ, 'ke =bo 'wɔwɛ -tunahuin a de 'kuku, ke ɔ -tutu ke,
 ɔ -nyɛ -wɛ 'mu 'klɔ, 'ke =bo -wɔ -tunahuin a 'kuɛi. 'A -ti
 o, nahuon -gbo, u ya 'le, 'n die 'nɔ nɔ, 'a 'kuɛ 'mu -wɛ, a
 'mue yrii, -ɛ mɔ, -ti -gbo, 'n =tu wen 'a mu ye, u mɔ
 =hapukɔ nɔ.» -Ye ɔ =han -wɔn, ɔ 'le le-yɔrɛnyɔ =nɔ

-wɔn 'prɛɛ, ɔ nɔ: «'Nɔ -mu 'nɔ le, 'ba ye 'mu, 'ba -na
 -hanmaki 'mu, -bo mu 'le -na kayu gbo, -na 'kuɛ -wɛ
 nɔ.» 25 Tii -do a ti 'yri, nahuin nyo 'o -wɔn le a tɛɛ, ɔ 'ba
 ye 'mu, ɔ 'ba 'a -hanmaki 'mu, ɔ 'hru, ɔ mu 'le 'a kayu
 gbo, ɔ Nyɔsua 'nyɛɛ le pue. 26 -Ye nahuin =nɔ, -u nɔ 'o,
 u ka =nɔ le 'nɔ, 'u 'ta 'o 'mu gblɛ, 'u Nyɔsua 'nyɛɛ le
 pue, u nɔ: «-A 'ye ke 'nɔmɛka-tɔplɔ gblakɔ.»

-Te -Yusu le la Lefi, 'ke ɔ -hɛ la 'a -naagbopuyɔ
 (Matie 9.9-13; Maki 2.13-17)

27 -Te de a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu 'mu =tu 'dɔ. ɔ ɔ 'klɛɛ
 mu, -ye 'ke ɔ ye 'o 'bluwli'tɛnyɔ =de gbo. 'A 'du mɔ Lefi,
 ɔ nɔ 'le 'bluwli'tɛɛɛ 'mu gbo. (Kɛɛ, nahuin 'nɔ -hua =le
 'bluwli'tɛnyɔ, -ɛ nue, u di 'yiyriwli.) -Ye ke -Yusu nyo ye
 po, ɔ nɔ: «Kuɛ 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuyɔ -hɛ!»
 28 Lefi a -gbɛ ɔ 'ba ye 'mu, ɔ hie 'o -kuan 'bii gbo, -ɛ die
 nu, ɔ 'muo -wɔn naa.

29 -Ye ɔ da -Yusu -wɔn didide, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn,
 ɔ da -wɛ 'a 'bienu 'bluwli'tɛnyɔ 'pɔpɔ, ɔ pupunahuin
 -ye 'hɛɛn, -u ɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sii. 30 -Ye 'klɛɛ, Falisi=tumu
 a nahuin, u ɔ Nyɔsua a teteitɔnyɔ 'hɛɛn, -u mɔ -wɛ
 Falisi=tumu a nahuin, u 'ye de a -gbɛ, 'u wɔn le
 'puprɛ, 'u le -Yusu a -naagbopu, u nɔ: «De- nue 'klɛɛ, a
 ɔ 'bluwli'tɛnyɔ ɔ nahuindu -ye -gbo 'hɛɛn, -u ɔ 'klɔ
 'de 'o ye 'sii, 'a nɔ 'o dedihuoo -do ke gbo 'le? 'A 'de wen
 ye blɛ ba nu wen de a -gbɛ.» 31 -Yusu ɔ 'wɔn -ti a -gbɛ,
 nɛ- mɔ ɔ po le: «Nahuon -gbo, -ɔ ɔ 'hɔn nu -tɛɛ, ɔ 'nɔ
 -hua =le -data a 'yiye, kɛɛ, nahuon -gbo, -ɔ ɔ 'hɔn-
 hren, ɔ -data a 'yiye -hua. 32 'N 'de 'le di, 'ke 'o
 nahuin -gbo a -ta 'mu, -u pɛ, 'waa 'klɔ 'sii 'o ye, kɛɛ,
 nahuin -gbo, -u yie, -ɛ mɔ, 'waa 'klɔ 'de 'o ye 'sii, nɔ -ɔ
 -ti, 'nɔ di 'le, 'mu le, -ɛ mɔ, bu hie 'o 'waa de 'kuku, u
 nu gbo, bu -nyɛ 'waa 'klɔ 'bii Nyɔsua.»

**Nyɔsua lee ɔ -Yusu -tutu ke nɔ, ɔ 'ya 'le 'klɔ yrayru, -ɔ
 ɔ 'klɔ 'ka 'hɛɛn, -ɔ 'de degbloo -do**
 (Matie 9.14-17; Maki 2.18-22)

33 Ke nahuin -ye, uɔ -Yusu ye po, u nɔ: «Saan, -ɔ
 nahuin 'nie 'lu le po, 'a -naagbopu, uɔ le 'nɔ =ci 'ɛ nɔ ti,
 'u Nyɔsua da. Deɛ -do a -gbɛ, nɛ- Falisi=tumu a nahuin
 nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'waa teteɛ 'a =tutue nu. Kɛɛ, -mɛ
 -ye, -n nɛ -naagbopu, u 'nɔ =ci =le.» 34 -Ye ke -Yusu =nɔ
 ye po, ɔ nɔ: «Nyɔbɛyɔ -gbo, -ɔ 'blɔ 'mu pa, 'ɔ da 'a 'bi-
 enu 'blɔ'mupupa a didide ke, 'bu mu 'blɔ'mupupa a
 -gbɛ a dedi-tuo ke, 'a 'bienu a -gbɛ, nyo =de 'nɔ lu =le bu
 =ci. ɛ 'we =nɔ ye, 'blɔ'mupupa =nɔ, ɛ mɔ 'manude'ɛ nɔ. 'A
 -ti, u 'de =cicie ɔ. Deɛ -do a -gbɛ, nɛ-ɛ nɔ. 'Manu a -ti
 'na -naagbopu 'nɔ =ci =le nɔ, tii -tie -gbo 'n di mɔ =nu
 'hɔn 'mu -hi. 35 Kɛɛ, ɛ di ɔ ti, -ɔ ɔ 'yri u di 'o 'mu 'na
 -naagbopu -heyri -ha. Ti a -gbɛ 'yri, 'ke u di -tado 'o
 =cii.»

36 -Ye ɔ lele =nu ye po -taludu -ye, ɔ nɔ: «Nahuon =de
 'nɔ cra =le wɔwɔ yrayru, ɔ 'nɔ -ha =le 'o 'a 'pɔa, ɔ 'nɔ -ma

-ε nue, ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua di 'o 'klɔ yrayru nuu,
a kɔ 'mu 'hɛɛn- di 'le 'klɔ yrayru a -gbɛ 'kwli 'mu nɩ.
²¹ 'A mu -gbo, kanuu nu, kɛ kɔ 'klɔ ke,
ba kɔ plɔ a bleelɛ,
-ε nue, kanu 'deɛ bu nu lele 'a mu.
'A mu -gbo, -uu we, kɛ kɔ 'klɔ ke,
ba kɔ plɔ a bleelɛ,
-ε nue, a di 'nɩ 'ca.

²² 'Bla nahuin 'bu yraa 'a mu, kɔ, 'bu po 'le 'a mu
-patu 'mu, kɔ, 'buu 'a mu tanɩ =tu, kɔ, 'buu 'a nɩ 'du 'yi lɛ
nyre, -ε nue, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, a
-hɛ 'na -naagbopu, 'bla 'baa =suɛdu a -gbɛ 'ye, -ye ba
kɔ plɔ a bleelɛ. ²³ Ti =nu -kɔ 'yri 'kla-wliye'yɩya a -gbɛ, ε
di 'o nyre, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ye ba nu 'manu, ba yi -wla,
-ε nue, 'ke 'le yakɔ 'mu, Nyɩsua di 'a mu -nyi 'wio gbla-
ka. 'E mɔ -tɛɛ, ke'ɛ nɩ, nahuin =nu, -u yraa 'a mu, 'waa
bunu, uu la -wɛ Nyɩsua a winwɔn-henyu a =suɛ a =tueɛ
nu.» ²⁴ Kɛɛ -ye kɛ -Yusuu nahuin =nu ye po, -u 'nɩnɩ =tuu
'o Nyɩsua, ɔ kɔ:

«A -mɛ -ye, 'jɔr 'ke 'o 'a mu -wɔn, -u mɔ dɛkɔnyu,
-ε nue, a 'ye 'a nɩ plɔ a bleelɛ nɩ -dodo.

²⁵ 'Jɔr 'ke 'o 'a mu -wɔn,
-u kɔ kɛ didi-tɔplɩ 'bii =nu, aa -hua,
kɛ kɔ 'klɔ -gbo ke,
-ε nue, kanu di 'a mu 'nɩ nu.
'Jɔr 'ke 'o 'a mu -wɔn, -uu kɛ 'ca,
kɛ kɔ 'klɔ -gbo ke,
-ε nue, a di lɛ nu wɔlɩ, a 'mu we.

²⁶ 'Jɔr 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'bla nahuin 'bii 'buu 'a nɩ
=hapu-tɩ =tu, -ε nue, nahuin =nu, -u yraa 'na -naag-
bopu, dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- 'waa bunu la -wɛ 'waa huwin-
wɔn-henyu -wɔn nu, 'uu la -wɛ 'waa =hapu-tɩ =tu.»

Ba nuɛ 'a nɩ yraanyu 'mu
(Matie 5.38-48; 7.12a)

²⁷ -Ye kɛ -Yusuu lele po: «Ba po 'o nua gbo, a 'bii. 'Nu
'a mu 'nɩ le: Ba nuɛ 'a nɩ yraanyu 'mu. Nahuin 'bu yraa
'a mu, ba nu =nu =hapudɛ 'mu. ²⁸ Nahuin 'bu po 'a mu
'jɔr -wɔn, nahuin 'buu 'a mu =suɛ =tue, ba da Nyɩsua,
'ke kɔ nu =nu =hapudɛ 'mu. ²⁹ Nahuon 'kɔ po 'le -mu
'ɣma nua 'mu, titie 'o nua -ye 'o, ɔ 'mu =ɔ -ye po.
Nahuon 'kɔ -ha 'o -na 'kɔkɔ, -hɩ mɛ lɛ, kɔ gba -wɛ -na
wlawlu -ye. ³⁰ Nahuon 'kɔ -mu dɛ -hua, -nye =kɔ.
Nahuon 'kɔ -ha -mu -na dɛ kwa, =nɩ =gba 'le dɛ a -gbɛ a
-tɩ wɔn. ³¹ =Hapudɛ =nu, aa -hua -tunahuin bu nu 'a mu
'mu, 'a nɩ -gbɛ, nɛ- ba nu -wɛ =nu 'mu.

³² 'Bla 'ba nuɛ nahuiin -do =nu 'mu, -u nuɛ 'a mu 'mu,
a nɩ po 'le lɛ, Nyɩsua di 'a mu 'nɩ baa. Mɔ, nahuin =nu,
-u 'de Nyɩsua yi, u nuɛ -wɛ nahuin =nu 'mu nɩ, -u nuɛ
-wɛ =nu 'mu. ³³ Nahuiin -do =nu, -uu 'a mu =hapudɛ 'mu
nu, 'bla 'ba nyu -wɛ =hapudɛ 'mu nu, a nɩ po 'le lɛ, -ε
mɔ, Nyɩsua di 'a mu 'nɩ baa. Dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- nahuin
=nu, -u 'de Nyɩsua yi, uu -wɛ nu. ³⁴ 'Bla 'baa nahuiin -do
=nu 'a nɩ 'wliye -nyi, a yrii ti lɛ, -u die de -mɩa, u 'mue 'a

mu -nyi, a nɩ po 'le lɛ, -ε mɔ, Nyɩsua di 'a mu 'nɩ baa.
Nahuin =nu, -u 'de Nyɩsua yi, u nyi -wɛ 'nɩ nu, 'ke 'le
'waa dɔkɔ -gbahɔn, -ε nue, u yie nɩ, -ε mɔ, 'waa 'bienu
=nu, u di 'wliye a -gbɛ de 'nɩ -mɩa, u 'mue =nu -nyi. ³⁵ Dɛ
ba nu, nɛ- mɔ, ba nuɛ 'a nɩ yraanyu 'mu, ba nu =nu
=hapudɛ 'mu. 'Bla 'ba -nyi nahuin dɛ, a nɩ =muɛ 'le lɛ,
'ke bu -mɩɛ de. 'Bla 'baa lɛ nu, Nyɩsua di 'a mu 'mu nu
=hapudɛ gblaka, kɔ, a di -hɛ YrayruNyɩsua a -gbɛ a 'yuo,
-ε nue, 'kuepanyu kɔ 'crɛnyu 'hɛɛn, ɔ nyu -wɛ 'mu nu
=hapudɛ. ³⁶ Ba kɔ nahuin a wɔlɩ, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ 'a nɩ
Bu Nyɩsua nu, 'ɔ kɔ nahuin a wɔlɩ 'dɔ.»

A nɩ yɛɛ 'le 'a nɩ 'bienu -tɩ
(Matie 7.1-5)

³⁷ «A nɩ yɛɛ 'le 'a nɩ 'bienu -tɩ, -ε die nu, Nyɩsua 'nɩ
=han -wɛ 'a mu -tɩ yɛɛ. A nɩ =hɛn 'le 'a nɩ 'bienu 'nyrɛ, -ε
die nu, Nyɩsua 'nɩ =han -wɛ 'a mu 'nyrɛ =hɛn.
'Yilɛnyre-tɔplɩ =nu, nahuin, uu 'a mu 'mu nu, ba -hri 'a
-tɩ -wɔn, -ε die nu, 'yilɛnyre-tɔplɩ =nu, aa nu, Nyɩsua 'mu
-wɛ 'a -tɩ -wɔn -hri. ³⁸ -Tɔplɩ =nu, 'a nɩ 'bienu -hua, ba
-nyi =nu, -ε die nu, Nyɩsua 'mu -wɛ 'a mu -tɔplɩ =nu -nyi,
aa -hua. 'Bla 'baa lɛ nu, -ye ε 'we =nɔ ye, -tɛ nyɔ kɔ 'nɩnɩ
sra wɛn =gbla, ɔ 'muo 'a mu -nyi. =Gbla'musraapɔhlu
=nu, ɔɔ nu, 'kɔ =gbla sra, ɔ diu 'le 'nɩ 'yie -tɛɛ, u 'mu 'le
=gbla a -gbɛ 'a nɩ blɔ wɔn po, u 'muo 'le kɔkɔ, kɔ ɔ 'mu
blɔ gbo bla, -ε die nu, u 'mu 'le 'a dɛ -ye po, blɔ 'mu 'le
'yii -tɛɛ. -Tɛ a di 'a nɩ 'bienu a 'yiye nu, kɛ Nyɩsua di -wɛ
'a nɩ 'yiye nu.»

³⁹ -Ye -Yusu po =nu ye -taludu, ɔ kɔ: «Yiisuanyc 'die 'le
-wɛ kɔ 'ble 'a 'be 'yiisuanyc a dabu kwa, bu na 'hru. 'Bla
'bu nye nu, -ye u 'hɔn -wɛ a -gbɛ, u di 'le wɔn bi 'huɔ.
⁴⁰ E 'de 'nyɩnyɩnyɩ =de kɔ, -kɔ di 'o 'a kɔkɔ 'lu ye nɩ.
Kɛɛ, 'nyɩnyɩnyɩ =nu, -ɔ 'nyɩ -tɛɛ, -tɛ 'a kɔkɔ nɩ 'mu, kɛ ɔ
di -wɛ 'mu nɩ.

⁴¹ Dɛ- kɔ -tɩ, =nu -n 'be a prapru =nu 'ye, -u nɩ 'le =nɔ
'yi 'mu, 'plu =nɩnɩ 'ye -wɛ -n nɛ tikla=tɔ =nu, -ɔ nɩ 'le -mu
'yi 'mu? ⁴² -N 'de ye blɛ -bo le -n 'be, -ε mɔ: Nɛ- =bo -ha
'le prapru =nu, -u nɩ 'le -mu 'yi 'mu, -mɔ =nu, -ɔ 'nɩnɩ 'ye
tikla=tɔ =nu, -ɔ nɩ 'le -mu 'yi 'mu? -Mɔ =nu, -kɔ 'lii 'hɔn
naa, ye-hɛdɛ, -n kɔ -bo nu, -ha 'le -n nɛ tikla=tɔ =nu 'yi
'mu, -ε die nu, =mu lɛ yrii -tɛɛ, 'plu =mu 'le prapru =nu,
-u nɩ -n 'be =nu 'yi 'mu -ha.»

Tugbɛ a 'kuo, kɔ- u nye yrii
(Matie 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Kɛ -Yusuu lele po: «Tugbɛ =nu, -ɛɛ =hapu'nie -jri, ε
'deɛ bɛ tu 'kui -huɩn. Kɛɛ, tugbɛ =nu, -ε 'nɩnɩ -jri
=hapu'nie, ε 'deɛ bɛ tu =hapu'kui. ⁴⁴ Tugbɛ a 'kuo, kɔ- u
nye yrii. Nahuon =de 'nɩ -ha =le bubuokui, 'ke 'le
hunhranwu 'klɔ. Mɔ, nahuon =de 'nɩ -ha =le -wɛ -gbug-
bɔkɔ, 'ke 'o dakawi 'yri. ⁴⁵ =Hapunahuon a nunu-tɔplɩ
kɔ lɛ 'yi, -ε nue, 'a =wlu kɔ lɛ 'yi. Dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ-ε nɩ,
'ke 'o 'crɛnyu -wɔn. 'A nunu-tɔplɩ nyre lɛ 'yi, -ε nue, 'a

=wlu nyre le 'yi. -Ti =nu, -l 'yii 'le nahuon a =wlu ke, nu-
k =tu.»

=Tɔkɔny, kɔ nahuon =nu, -ɔ 'de =tɔ kɔ, -u po 'waa kayuo
(Matie 7.24-27)

46 -Ye ke -Yusuu lele po, ɔ kɔ: «Dɛ- kɔ -tu, 'aa 'mu
Kukɔny daa ti a pɛpɛ, 'plu -tu =nu, 'nu =tu, 'a 'nɔnɔ nui
'le? 47 'E nɔ nahuon 'kɔ nɔ 'o, -tu -gbo, 'nu =tu, 'kɔ nyi nua
ye gbo po, 'plu 'kɔ nyi nu, 'n di 'a mu 'nɔ le, nahuon, ɔ
'we ye. 48 ɔ 'we =kɔ nahuon =nu ye, -ɔ -tua kayu a
pupue gbo. ɔ 'blu -tutu -blublu, 'kɔ ye 'hɔ 'pa ke. 'Ke ɔ
po 'o kayu a -gbe, -ɛ die nu, u 'mu gbo ku -tɛɛ. -Tɛ ɔ pu
'klɛɛ, -ye 'nie a 'yiyiti nyre 'o =o, 'nie a -gbe 'ɛ -wɔn kayu
a -gbe ye. Kɛɛ, ɛ 'de 'le 'a 'wuwla -wɛ, -ɛ nue, u ku gbo
-tɛɛ. 49 Kɛɛ, 'ɛ nɔ nahuon 'kɔ nɔ 'o, -tu -gbo, 'nu =tu, 'kɔ
nyi nua ye gbo po, kɛɛ, 'kɔ 'nɔnɔ nui, -ye ɔ 'we =kɔ
nahuon =nu ye, -ɔ 'de -tutu 'blu, -ɔ po 'a kayu. -Tɛ ɔ pu
'klɛɛ, -ye 'nie 'yi nɔ, 'ɛ -wɔn kayu a -gbe ye. -Ye tii -do a ti
'yri, kayu a -gbe, u 'wɛ nɔ, 'u nyre 'yi le 'bii.»

**Romakue a 'sɔyuo a nyigblaka a -kuannunyc =de, kɔ-
kɔ 'kuɛ -Yusu -wɔ la**
(Matie 8.5-13)

7 -Tɛ -Yusu -wɔ 'le nahuin a -wɔn'prɛɛɛ -wɔn, -ye ɔ
mu 'le Kapɛnɔkɔ 'mu. 2 'Ke 'le 'dɔ a -gbe 'mu, Ro-
makue a 'sɔyuo a nyigblaka =de nɔ 'le. Nɔ- kɔ =wlu -ha
'le 'a -kuannunyc =de 'dɔ. -Kuannunyc a -gbe, kɔ- kɔ
'hɔn- hren, kɔ mu 'nɔ 'ku. 3 -Tɛ 'sɔyuo a nyigblaka a
-gbe, ɔ 'wɔn -Yusu a 'ledi-ti, -ye ɔ lee 'le =kɔ -wɔn
-Juukue a 'blu a nahuin =de, 'ke bu lo, kɔ di 'le =kɔ -wɔn,
ɔ 'mu 'a -kuannunyc a -gbe a 'kuɛ -wɔ. 4 -Juukue a 'blu a
nahuin a -gbe, -tɛ u nyre 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -ye u -tua
'a le'batle gbo 'dɔ, u kɔ: «'Sɔyuo a nyigblaka =nu, ɔ ble
ye, 'ke -bo -hɔ 'mu, 5 -ɛ nue, ɔ nɛɛ -a nɔ daku 'mu nɔ,
kɔ, kɔ- hɛ -a mu 'mu, 'ke -ba po Nyɔsua a kayu, kɛ kɔ -a
nɔ 'dɔ 'mu.»

6 -Tɛ u po 'klɛɛ le, -ye -Yusu kɔ =nu 'hɛɛn, u mu nɔ. -Tɛ
u 'muɛɛ 'sɔyuo a nyigblaka a kayu yrɛ, -ye nyigblaka a
-gbe, ɔ le 'a 'bie -ye, 'ke bu le -Yusu, -ɛ kɔ: «Tɔkɔny o, 'nɔ
-hɔa =le =bo -ha -mu 'ku 'mu. 'Mɔ -gbo, -ɔ 'de
-Juukueyu, 'n 'de ye ble -bo pa 'le 'na kayu gbo. 7 Nɛ-
nue, 'nɔ plɛ, -ɛ kɔ, ɛ 'de 'o le kɔ, 'ke 'na -gbegbe =bo
mu wen 'le -mu ye. Kɛɛ, po wuun -do, 'na -kuannunyc a
'kuɛ 'mu -wɛ. 8 'Na -gbe -gbo, 'n kɔ nyigblaki -ye, 'u kɔ
'mu win ke. 'Mɛ -ye, 'n kɔ 'sɔyuo -ye, 'nɔ kɔ =nu win ke.
'Bɔ 'nɔ po wun, 'nɔ le 'a nahuon, 'ke kɔ mu, -ye kɔ 'nɔ
mu. 'Bɔ 'nɔ le =ɔ -ye, 'ke kɔ di 'le, -ye kɔ 'le 'nɔ di. Kɔ,
'bɔ 'nɔ le 'na -kuannunyc, 'ke kɔ nu dɛ, -ye ɔ nye 'nɔ
nu.» 9 'Plu -Yusu 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye -tu =nu,
'sɔyuo a nyigblaka a -gbe, ɔ =tu, u saka =kɔ nɔ, 'kɔ =hɔn
-wɔn, 'kɔ 'prɛɛ 'le nahuin =nu -wɔn, -u nyo -wɔn kɛɛ, ɔ kɔ:
«'Nɔ 'a mu 'nɔ le: Nahuon, kɔ di le 'na =wlu a yekuole

nu, 'n 'de -hɔn 'a nahuon a 'yee, =betɔ be 'ya kɔ Yis-
raekue a daku -heyri.»

10 -Yusu kɔ -yrɛ, -ye 'sɔyuo a nyigblaka a leenyu -nɔ
wen, u -mɛ de. -Tɛ u nyre 'le 'sɔyuo a nyigblaka a -gbe a
kayu gbo, -ye u 'ye nɔ, -ɛ kɔ, 'a -kuannunyc -nɔ wen, 'a
'hɔn 'kee nɔ.

**-Tɛ -Yusu -ha la gblotayu 'kɔ, -ɔ 'ku la, 'ke 'le 'dɔ =nu
'mu, -ɔ kɔ Nae**

11 Ti gbi bl -hi, -ye 'ke -Yusuu 'le 'dɔ =de 'mu mu. 'Dɔ
a -gbe a 'dɔ kɔ Nae. ɔ kɔ 'a -naagbopu kɔ nahuin -huo-
hui -ye 'hɛɛn, nɔ-u 'hruu -do na, nɔ-u 'le 'dɔ a -gbe 'mu
mu. 12 -Tɛ u 'o 'dɔ a -gbe a 'dɔmu 'yri mu nyre, -ye
nahuin -hɔn 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu, 'u 'ble 'kukuku.
'Kukuku a -gbe, ɔ kɔ 'a 'dii a 'yu nyɔbeyuu -doo nɔ. 'A 'dii
a -gbe, ɔ kɔ kotianyrɔ nɔ; 'dɔ a -gbe a nahuin -huohui
'u =glaa 'le nyrugba a -gbe 'le. 13 -Tɛ Kukɔny -Yusu 'ye
nyrugba a -gbe, -ye 'a wɔn nyo nɔ. -Ye kɛ ɔ nyo ye po:
«Po nua gbo -o!» 14 -Ye ɔ 'yɔyɔ 'o 'kɔft a -gbe 'mu gbo
'hɔn, nahuin 'ble, 'kɔ 'tɛ le, -ɛ die nu, u 'mu gbo nyra.
'Kɔft a -gbe, ɛ 'de =ju kɔ. 'Plu u 'mu gbo mu nyra, -ye kɛ
-Yusuu 'kukuku a -gbe ye po: «Gblotayu, 'nɔ -mu 'nɔ le,
'ba ye 'mu!» 15 Tii -do a ti 'yri, -ye gblotayu a -gbe, ɔ
=wɛɛ 'yii, 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ nɔ gbo, 'kɔ -tua 'pupue gbo. -Ye
-Yusu 'ba 'a dabu 'mu nɔ, 'kɔ =tuo 'le 'a 'dii kwa 'mu gbo.
16 'A -tu, nahuin 'bii =nu, -u nɔ 'o, ɛ po 'le =nu 'kwli 'mu
huannu, 'plu 'u Nyɔsua 'nyrɛ le pue, kɛ u po:
«Nyɔsua a winwɔn-henyɔ gblaka 'hru kɔ -a mu -heyri,
'plu Nyɔsua a -gbegbe 'kɔ di 'a daku 'mu -hɛ wɔn.» 17 ɛ
-do =nu a -tu, -Yusu a 'dɔ ka 'le -Juukue a 'blugba 'bii =nu
nɔ, kɔ, 'u ka -wɛ 'le 'blugbl a =tɛ -ye =nu, -l =glaa 'le =nu.

**-Tɛ Saan Batisɔ lee la 'a -naagbopu -ye, 'ke 'le -Yusu
-wɔn**
(Matie 11.2-6)

18 Ti a -gbe 'yri, Saan, -kɔ la nahuin 'nie 'lu le po, ('ke ɔ
nɔ la 'le =jl 'mu.) -Tɔplɔ 'bii a -gbe, -Yusuu nɔ, kɔ 'a -tu 'nɔ
'wɔn, -ɛ nue, Saan a -naagbopu, u nyi =kɔ -wɔn yrɛ 'nɔ
na. Nɛ- nue, Saan a -gbe, 'kɔ da 'a -naagbopu 'hɔn =de,
19 'kɔ luu 'le Kukɔny -Yusu -wɔn, ɔ kɔ: «Ba mu, ba =gɔ
wɔn, 'bɔ 'kɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɔsua po la le, ɔ di
la -a mu ye ya, -hee', -a 'kɛ die Waanyɔ a -gbe -pre?»
20 -Tɛ u nyre 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -ye u kɔ: «Saan Batisɔ
lee -a mu nɔ, kɛ kɔ -mu -wɔn, -ɛ die nu, -a 'mu -mu wɔn
=gba, 'bɔ =nɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɔsua po la le, ɔ di
la -a mu ye ya, -hee', =ba 'kɛ die Waanyɔ a -gbe -pre?»
21 -Tɛ u nyre 'o, -ye u nye -wɛ 'nɔ 'ye, -ɛ kɔ, -Yusu, kɔ -wɔ
nahuin 'plɔplɔ a 'kuɛi, kɔ, kɔ 'kuo -hɔn 'plɔplɔ le bla, -ɔ
nɔ 'o nahuin ke 'mu, kɔ, kɔ 'yiisuanyc 'plɔplɔ a 'yii ke
kla. 22 -Ye kɛ -Yusu Saan a nahuin a -gbe ye po, ɔ kɔ:
«Ba mu, ba le Saan dɛ =nu, a 'ye, kɔ -tu =nu, a 'wɔn. Ba
lo, -ɛ kɔ, 'yiisuanyc le 'nɔ yrii, kɔ, le-yɔyɛnyu 'nɔ na,
kɔ, -kɔplɔ-jɔhɔnnyu a 'kuɛi, u 'nɔ -wɛ, kɔ, 'kikenycu

'wɔn -ti, kɔ, 'kukunyu, ʊʊ lɛ 'hri 'klɔ, kɔ, =suɛnyu, ʊʊ Nylɔsua a =haputitie 'nɪ 'wɔn. 23 Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ 'nɪnɪ blɛ ke, 'ke bɔ kuo 'mu =wlu ye.»

-Ti =nu, -Yusu =tu la, 'ke 'o Saan Batisi a -ta 'mu
(Matie 11.7-19)

24 Plɪ Saan a leenyu 'mu -wɔn mu =hɪan, -ye Saan a -ti, nɪ -Yusuu ke 'prɛɛ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u =gbe 'o =nɔ 'hɪnɪ 'mu, ɔ nɔ: «Saan, -tɛ ɔ o Nylɔsua a -ti =tu, 'ke 'le -tɛgbi =nu, nahuin 'de 'le 'ti, -tɛ a mu o 'le =nɔ -wɔn, nahuon tio- 'a nɪ =wlu plɛ, a di o 'le gbo yɛ 'le? =Be 'a nɪ =wlu nɔ 'nɪ, a di o 'le gbo yɛ nahuon, -ɔ -tunahuin a huannu plɪ, 'ke bɔ =tu -ti a -tɛɛ? 'ʊʊn, ɛ 'de nahuondu a -gbe. 25 =Be 'a nɪ =wlu nɔ 'nɪ, a di o 'le gbo yɛ nahuon, -ɔ pue 'yilɛnɔwlawlɪ? Kɛɛ, nahuin =nu, -ʊʊ 'yilɛnɔwlawlɪ pue, kɔ, -u ɔ kɛ nɪ dɛ, 'waa =wlu -hua, 'ke ʊ nɪ 'le 'kɪnpu a kayuo gblɛ. 26 =Bo =gba 'a mu wɔn lele: Nyo tio- a mu o 'klɛɛ 'ye wɔn 'le? =Be Nylɔsua a winwɔn-hɛnyɔ? Iin, 'nɪ 'a mu 'nɪ le, kɔ, 'nɪ nyi =tu, Saan, ɔ -hi 'o Nylɔsua a winwɔn-hɛnyu -ye 'mu nɪ. 27 Nɔ- ɔ nɔ nahuon =nu, -ɔ kɔ -ti ʊ 'cru la, 'ke 'le Nylɔsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -ɛ ɔ, nɔ- di la 'na 'hru ye kla, 'plɪ 'mu la 'le di. -Ti a -gbe, ʊ 'cru la, ʊ nɪ -gbo:

Nylɔsua nɔ 'nɪ:
'Na 'yu o, 'n di -ha nahuon,
'ke 'o 'na -kuan a -ta 'mu,
ɔ 'mu mu, ɔ 'mu -na 'hru ye kla,
'plɪ =mu 'le nyre.

28 Nɪ 'a mu 'nɪ le, 'ke 'le -tunahuin 'bii -hɛyri, ɛ 'de -hɪn nahuon =de a kuɛ, -ɔ nɪ 'o Saan 'lu ye. Kɛɛ -ye 'ke 'le Nylɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu, nahuon =nu, ʊʊ nahuon 'cicrɛ daa, nɔ- di 'o Saan 'lu ye nɪ.»

29 -Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Nahuin 'bii, ʊ nyo la ye gbo po nua, ʊ kɔ 'blɔwli'tenyu 'hɛɛn, 'ʊʊ la Nylɔsua =wɔn -nyi, kɔ, 'ʊ nye la -hua, 'ke Saan bɔ pu 'nie 'lu lɛ.

30 Kɛɛ, Falisi=tumu a nahuin, kɔ Nylɔsua a teteitɔnɔnyu 'hɛɛn, dɛ =nu, Nylɔsua -hua, 'ke 'o =nu -wɔn, ʊ blɛ la ke, nɛ- nue, 'ʊ blɛ la -wɛ ke, 'ke Saan bɔ pu 'nie 'lu lɛ.»

31 -Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «-Tɛ ti -gbo 'yri a nahuin nɪ 'mu, ɛ nɛ- -gbo: 32 ʊ 'we =nɔ 'yuo=pli ye, -ʊʊ hru 'mre, 'ke 'o 'dika, =ʊ -yee 'ʊʊ 'waa 'bienu -ti yɛɛ, ʊ nɔ: -Tɛ -aa 'blɪ 'ti, -aa 'blɪ'mupaalɛ a -wla bre, a 'de -wla di yi. 'Plɪ -tɛ -aa 'numu=hien we, a 'de we. 33 ɛ 'we =nɔ ye, Saan Batisi, -tɛ ɔ di la 'le, ɔ =ke 'nɪ =ci, 'ke 'o Nylɔsua a dida a -ta 'mu, ɔ 'nɪnɪ 'na nɔ, 'plɪ 'aa lɛ po: 'Ku -huan nɔ 'o ke 'mu. 34 Plɪ 'mɔ -gbo, -ɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, -tɛ 'n di 'le, 'nɪ =ci =le, 'nɪ nɔ 'na, 'plɪ 'aa lɛ po: Ba 'ye kɛ, nahuon -gbo, dididɛ kɔ nɔ a 'nunaa -do, nɛ- ɔ 'lu -wɔn lɛ -hie, 'plɪ -ye 'blɔwli'tenyu kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, -ʊ kɔ 'klɔ, -ʊ 'de 'o ye 'sii, nɔ- kɔ =nɔ 'hɛɛn- nɪnatumudɛ nu.»

35 -Ye kɛ -Yusuu lele po: «Nahuin 'bii =nu, -ʊ wɛɛn Nylɔsua a =tɔ ke, ʊ nye 'nɪ yrii, -ɛ ɔ, Nylɔsua a =tɔ a -gbe, ɔ 'sii 'o ye.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le Falisi=tumu a nahuon, -ɔ ɔ Simɔ a -tɛ

36 ɛ kɔ la Falisi=tumu a nahuon =de. 'A 'du ɔ la Simɔ. Nɔ- da -Yusu dɛ di wɔn. -Tɛ ʊ nɪ 'klɛɛ 'le kayu gbo, -ye ʊ nɪ gbo, 'ʊ -tua dɛ a didie gbo. 37 'Ke 'le 'du a -gbe 'kwli 'mu, ɛ kɔ -wɛ nyrugba =de, ɔ kɔ 'lalunyrɔ. -Tɛ ɔ 'wɪn, -ɛ ɔ, -Yusu mu di wɔn dɛ, 'ke 'le Simɔ -wɔn, -ye ɔ ya 'le 'yriɛ, ʊ nɪ 'yilɛnɔwlawlɪ 'mu. 'Ke 'le 'yriɛ a -gbe 'kwli 'mu, hunhrunponyra nɪ 'le; 38 'ɔ mu 'o -Yusu a buɪ =hɔn, ɔ kɔ we, 'a 'yii a mɪ 'u 'o -Yusu a buɪ klɛ bi, ɔ nɪ 'a 'lu-pupui, ɔ kɔ -Yusu buɪ lɛ 'hran, ɔ 'ble 'a buɪ kwa, ɔ nyi hunhrunponyra -nɪ wɛn lɛ 'wlaa. 39 -Tɛ Simɔ -nɪ wɛn, ɔ 'ye dɛ a -gbe, -ye ɔ kɔ 'le 'a dɔnɔ a =wlu ke 'nɪ 'prɛɛ, ɔ nɔ: «'Bla nahuon -gbo 'bɔ 'ya wɛn Nylɔsua a -tɛɛ a winwɔn-hɛnyɔ 'mu, ɔ di wɛn 'nɪ yi, -ɛ ɔ, nyrugba -gbo, -ɔ nyo lɛ 'tu, nahuon a gblo tio- ɔ 'ya 'mu. ɔ di wɛn 'nɪ yi, -ɛ ɔ, 'lalunyrɔ'kɔ nɪ, ɔ 'de ye blɛ ɔ -hɔ mɛ lɛ, 'ke ɔ kɔ 'mɔ ye.» 40 -Ye kɛ -Yusuu 'klɛɛ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Simɔ, 'n ɔ -ti =bo =tu -mu ye.» -Ye ɔ nɔ: «Tɔnɔ, po wun.»

41 -Ye -Yusu nɔ: «ɛ kɔ la dɛkɔnyɔ =de. Nɔ- nahuin 'hɔn 'trɔɪ 'wliye. Ye-hɛnahuon a gba, ɔ kɔ 'wliye =nu, -kuan-nunyo ɔ-ɔ, ɔ -wɛ 'le ɔ ye, 'ke 'le -nyrɔwɪ a (500) -hɔtrɔwɪ =hun 'kwli 'mu. Nahuon a 'hɔn a nɔnɔ a nɪ gba, ɔ kɔ 'wliye =nu, -kuannunyo ɔ-ɔ, ɔ -wɛ 'le ɔ ye, 'ke 'le -nyrɔwɪ a (50) -wlu 'hɔn =tuɔ 'o -pu 'kwli 'mu.

42 -Tɛ ʊ 'de 'wliye kɔ, 'ke bu 'prɛɛ nyɪbeyu -nɪ wɛn a gba, -ye nyɪbeyu a -gbe, ɔ lu nɪ, ɔ nɔ: 'Na gba -nɪ o, =betɪ ba 'dio 'prɛɛ, bɛ nɪ lɛ 'mu, 'n -hri 'a -ti -wɔn.» -Ye -Yusu =gba 'klɛɛ Simɔ wɔn, ɔ nɔ: «ʊ 'hɔn =nu -gbahɔn, sɛyɪ-sɛyɪ, nahuon tio- di nyɪbeyu =nu 'mu nɛɛ, ɔ 'mu 'o 'a 'be 'mu -hi 'le?»

43 -Ye Simɔ nɔ: «'N pue -tɛɛ, nahuon =nu, -ɔ kɔ gba gblaka a -ti ɔ -hri -wɔn, ɔ nɔ.» -Ye -Yusu nɔ: «'A -tɛɛ, nɛ-ɛ nɪ.» 44 -Ye ɔ =hɪan -wɔn, ɔ kɔ 'nyrugba -nɪ wɛn -wɔn lɛ ta, -ye kɛ ɔ kɔ 'klɛɛ Simɔ ye po, ɔ nɔ: «'Ye kɛ nyrugba -gbo. -Tɛ 'n pa nɔ -na -tɛ, -n 'de -na -kuannunyo lɛ, 'ke ɔ yra 'na buɪ lɛ, -tɛ ʊ nye lɛ nu, kɛ nɔ -a 'bri. Kɛɛ, nyrugba -gbo, ɔ -mɛ -ye, ɔ nɪ 'a 'yii a mɪ, ɔ yra 'mu buɪ lɛ, ɔ kɔ nɪ 'a 'lu-pupui, ɔ 'hrɪn lɛ. 45 'Ya 'o lele 'lu, -tɛ 'n pa nɔ -na -tɛ, -n 'de 'mu 'mu 'wɛɛ, 'ke 'o 'na 'wio a gbopupue a -ta 'mu, -ɛ ɔ -a nɪ 'bride. Kɛɛ, -tɛ 'n pa nɔ -mu -wɔn, nyrugba -gbo, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'klɛ 'wɛɛ kɛ 'na buɪ 'mu lɛ. 46 -N 'de 'mu 'nyra 'lu pue, -ɛ ɔ -a nɪ 'bride, kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'wlaa 'na buɪ lɛ hunhrunponyra. 47 'A -ti, 'nɪ -mu 'nɪ le, 'yilɛnyre-tɔplɪ 'plɔplɔ =nu, nyrugba -gbo, ɔ nɪ, Nylɔsua -hri 'a -ti -wɔn. Nɛ- nue, ɔ kɔ 'munɛɛɛ gblaka, 'ke 'o 'mu -wɔn. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'a 'yilɛnyre-tɔplɪ =nu, -ʊ kɔ -ti Nylɔsua -hri -wɔn, 'bɪ 'de -huo, -ye nahuon a -gbe a 'munɛɛɛ 'de -wɛ 'bua, 'ke 'o 'mu -wɔn.» 48 -Ye kɛ -Yusu, ɔ nyrugba a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Nylɔsua -hri -na dɛ 'kuku a -ti -wɔn.» 49 -Yusu ɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye nahuin =nu, -ʊ kɔ -Yusu 'hɛɛn -nɪ 'o dɛdihuo

ke, ut 'mu le 'nu 'pupre, 'ke 'le 'waa =wli ke, u kɔ: «Nahuon a gblo tio- nahuon -gbo, ɔ 'ya 'mu 'le, ɔ kɔ le po: Nyɔsua -hri -na de 'kuku a -ti -wɔn?»⁵⁰ -Ye ke -Yusuu lele nyrugba a -gbe ye po, ɔ kɔ: «-N -we 'le -bo mu nu, 'ke 'le plɔ a bleele 'kwli 'mu, -ɛ nue, -te -n kuo 'mu =wlu ye, Nyɔsua =gbla -mu nu, 'ke 'le de 'kuku a 'kli gbo.»

-Yusu a -naagbopu kɔ nyrugbapu =nu 'heɛn, -u nyo la -wɔn naa

8 Ti gbi bi -hi, -ye -Yusuu la kle na 'die, 'kɔ la Nyɔsua a =haputitie po, -ɛ nyi =tu, -ɛ kɔ, Nyɔsua di nahuin ke kɔ win. 'A -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn =nu,² u kɔ nyrugbapu =de 'heɛn, nu- nyo -wɔn naa. Nyrugbapu a -gbe, nu- kɔ ke 'mu ɔ bla la 'o 'kuo -huɔn le, kɔ, 'ɔ -wɔ la 'waa 'kuɛi. Nyrugbapu a -gbe, 'waa 'du, nu- gbo: Mari, ut Madala 'mu a Mari daa; kɔ- kɔ ke 'mu -Yusu bla la 'o 'kuo -huɔn 'nɔpata le; ³ kɔ 'kuɔn Helɔdi a kayu'ye=tunyo Kusa a nyɔ, ɔ kɔ Sanɔ, kɔ Sisani, kɔ nyrugbapu 'plɔplɔ -ye 'heɛn. Nyrugbapu 'bii a -gbe, u kɔ de kɔnyru'u nu, 'u 'waa kuko-ɔplɔ nu, 'u -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heɛn 'mu -he.

-Yusu po la 'dɔdɔnyɔ a -taludu
(Matie 13.1-23; Makl 4.1-20)

⁴ 'E nu 'dɔ kɔ 'nɔ 'o, 'ke nahuiin 'le 'mu -hɔn, 'u -Yusu ye mu, nahuin 'plɔplɔ 'u =glaa 'le =nɔ. -Ye ɔ nyu ye po -taludu, ɔ kɔ: ⁵ «E kɔ la -nyɔwɔ =de, nyɔbeyu =de, ɔ mu la 'a -ɔplɔ 'dɔ kɔ. ɔ nyi le 'nu -gbla, 'ke 'le 'a -ci 'kwli 'mu. -Te ɔ nyi le -gbla, -ye 'ke =u -ye bi 'o 'hru wɔn le, nahuin 'u nyi kle na, nubli 'l di 'le, 'l di. ⁶ Gblo a 'hɔn a kɔkɔ, kɔ le -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'o -tututu =nu ke, ɔ kɔ gbo 'hɔ 'pa nu 'le, 'ɔ -hlentie -teɛ, 'ɔ =ga -we. Kɛɛ, -te 'dɔdɔ-ɔplɔ a -gbe, u =ga, -ye u 'nyɔ nu, -ɛ nue, -tututu a -gbe, ɔ de 'nie kɔ. ⁷ Gblo a ta a kɔkɔ, kɔ le -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'le 'witi a =gagɛi -gbahlɔn. -Te 'dɔdɔ-ɔplɔ a -gbe, u =ga, -ye 'witilili =nu, 'l 'ya 'o =o, 'l 'bui 'lu le. ⁸ Gblo a -hen a kɔkɔ, kɔ le -gbla, kɔ- bi 'o =hapu-tutu ke. -Te 'dɔdɔ-ɔplɔ a -gbe, u =ga, -ye u ku nu -teɛ, 'l po 'hle. 'A 'hɔn -do, ɔ po 'yɔ a (100) -wlu =hun.» -Ye ke -Yusu nyu 'kleɛ ye po: «'Bia 'ba kɔ -ti 'wɔnna, -ye ba 'wɔn -ti -dodo.»

⁹ -Ye -Yusu a -naagbopu nyo wɔn 'nu =gba, u kɔ: «-Taludu -gbo, -n po 'kleɛ, de tio- u =hen 'nyɛ 'le?»¹⁰ -Ye ɔ kɔ: «'A mu -gbo, -u kɔ 'na -naagbopu, Nyɔsua nye 'nu nu, 'aa Nyɔsua a -ti 'mu le yrii, -te kɔ nu, 'kɔ kɔ nahuin win ke. Nyɔsua a -ti a -gbe, u -hli nahuin ke 'yi. Nahuin -gbo, -u 'nɔnɔ naa 'mu -wɔn, u -mɛ -ye, 'ke u nyi 'le -taludu -do 'kwli 'mu 'wɔn. l -do a -gbe, nu- u 'cru la, 'ke 'le Nyɔsuacruɔ le 'kwli 'mu, -ɛ kɔ:

U nyi 'nu 'ye -teɛ,
kɛɛ, u 'nu yrii =le le,
'u nyi -we 'wɔn -teɛ,
kɛɛ, u 'nu yrii =le 'mu le.»

¹¹ -Ye ɔ nyu lele 'nu le, ɔ kɔ: «De =nu, -taludu a -gbe, u =hen 'nyɛ, nɛ- gbo: 'Dɔdɔ-ɔplɔ =nu, nu- kɔ Nyɔsua a wintɛ. 'Dɔdɔnyɔ =nu, kɔ- kɔ nahuon -gbo, -kɔ Nyɔsua a wintɛ -wɔn le na. ¹² -Ye 'hru =nu, -u kɔ wɔn u bi 'o le, 'plu nubli 'l di 'le, 'l di, nu- kɔ nahuin -gbo, -u Nyɔsua a wintɛ 'wɔn, 'plu 'kuo -huɔn a nyɔgbɔlaka, 'kɔ 'le di, 'kɔ 'le =nu Nyɔsua a wintɛ a -gbe =wlu ke -ha, -ɛ die nu, u 'nu =han Nyɔsua a wintɛ a -gbe =wlu ye kuo, Nyɔsua 'nu =hi-un waa. ¹³ -Ye -tututu =nu, ɔ nu 'o 'hɔ 'pa ke, ɔ kɔ ke 'dɔdɔ-ɔplɔ -ye =nu, u bi -we 'o, kɔ- kɔ nahuin -gbo, -u Nyɔsua a wintɛ 'wɔn, 'plu -u nye ke wɛn, 'ke 'le plɔ a bleele 'kwli 'mu, 'plu -u nye -we =wlu ye kuo, 'ke 'o ti 'ci-cɛi gbi -wɔn. Kɛɛ, u 'nu -hɔ =le, 'ke be po 'ma, 'ke 'le =nu =wlu ke. Nahuin a -gbe, ti =nu -kɔ 'yri 'kuo -huɔn a nyɔgbɔlaka nyu 'mu le =ɔ, 'ke bu nu de 'kuku, -ye u 'kee Nyɔsua a wintɛ a =wlu a yekuole nu. ¹⁴ -Ye -tututu =nu, 'witi a =gagɛi nu 'o ke, ɔ kɔ ke 'dɔdɔ-ɔplɔ =nu, u bi -we 'o, kɔ- kɔ nahuin -gbo, -u Nyɔsua a wintɛ 'wɔn, 'plu nahuin a -gbe 'u 'kɔ ke a 'kla-wliye'yɔya a hɛtilɛ hɛti, kɔ 'u kuko-ɔplɔ =wli kle naa, -u nyu 'le kɔka 'mu po, 'plu 'waa =wli 'u 'kɔ -gbo a -ɔplɔ -ye -wɔn le kɛɛ, -u kɔ 'tu nyu nu. -ɔplɔ 'bii a -gbe, u nue, Nyɔsua a wintɛ, 'ɛ 'nɔnɔ nu -kuan, 'ke 'le =nu =wlu ke, 'plu 'ɛ hihre le. ¹⁵ -Ye =hapu-tutu =nu, -u kɔ ke 'dɔdɔ-ɔplɔ -ye =nu, u bi -we 'o, nu- kɔ nahuin =nu, -u Nyɔsua a wintɛ 'wɔn, kɔ, -u nye gbo =tu, 'ke 'le =hapu=wlu ke, 'plu 'u nye mɛ le -ha, 'ke be nu -kuan 'ɛ nu ti, 'ke 'le =nu =wlu ke.»

-Yusu po la lele 'napi a -taludu
(Makl 4.21-25)

¹⁶ Kɛ -Yusu nyu lele ye po: «Nahuon 'kɔ 'bia 'napi, ɔ 'nu =jre =le kaka 'lu gbo, kɔ, nahuon 'kɔ 'bia 'napi, ɔ 'nu =tue =le 'le -beɛ gbo. Kɛɛ, 'ke ɔ nye 'le de 'kɔ gbo =tu, -ɛ die nu, nahuin =nu, -u 'le kayu gbo pa, u 'mu le yrii. ¹⁷ -ɔplɔ 'bii, -u -hli, ɛ di kɔ -nyɔwɔ, u 'mu pepe' 'mu le bi, kɔ, -ɔplɔ 'bii, nahuon =de 'de o yi, ɛ di kɔ -nyɔwɔ, u 'mu 'muleyriile kɔ, 'plu u 'mu -we pepe' 'mu le bi. ¹⁸ Nyɔsua a wintɛ, 'nu -wɔn le na, ba =tue 'yie. -Te a di 'a 'wɔnɔn nu, ke Nyɔsua di 'a mu 'a 'muleyriile nu. Nahuon =nu, -kɔ Nyɔsua a wintɛ nua ye gbo po, Nyɔsua die 'nu nu, ɔ 'mue 'mu le yrii, ɛ 'mu 'o -te ɔ nu 'o 'a 'wɔnɔn 'mu -hi. Kɛɛ, nahuon =nu, ɔ 'nɔnɔ pue nua ye gbo, ɔ 'nu yrie =le 'mu le nu gbe, =beti kɔ plɛ, ɔ nye 'mu le 'nu yrii.»

-Yusu a 'dii kɔ 'a 'dɔyuo 'heɛn
(Matie 12.46-50; Makl 3.31-35)

¹⁹ 'Ke u nu 'le kayuu -do a -gbe gbo, -Yusu a 'dii kɔ 'a 'dɔyuo nyɔbeyu 'heɛn 'u nyɛ 'o, -ɛ die nu, u 'muo 'ye. Kɛɛ, nahuin a -huhuo-ti, u 'die 'le -we bu nyɛ 'o =nɔ 'huɔn 'mu. ²⁰ -Ye nahuin lo nu, u kɔ: «'Ye ke, -na 'dii kɔ -na 'dɔyuo, 'ke u nu 'le -patu 'mu, 'u -hua bu 'ye -mu.»
²¹ -Ye ɔ kɔ: «Nahuin =nu, -u Nyɔsua a wintɛ nua ye gbo po, 'plu -u nye nu, nu- kɔ -we 'na 'dii kɔ 'na 'dɔyuo.»

-Tɛ -Yusu nyra la -hlonpu gbo

(Matie 8.23-27; Maki 4.35-41)

²² -Nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu 'ya 'le 'blagbe wɔn, ɔ ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn. Kɛ ɔ ɔ =nu ye po, ɔ ɔ: «-Ba =ta 'le 'yru a 'pia -ye =nu ke!» 'u mu. ²³ -Tɛ ɔ ɔ 'klɛɛ mu, -ye -Yusu bi 'mu ŋmla. Tii -do a ti 'yri, 'ke 'le 'yru a -gbe ke, -ye -hlonpu ɔɛ 'le =le. -Ye 'blagbee 'le 'nɛ 'yii, 'ke 'o 'yru a 'duɔ -wɔn, ɛɛ -hua bɛ =mɛɛ, ²⁴ 'a -naagbopu 'u 'yɔyɔ 'o 'hɔn 'mu gbo, 'u -hɔn ŋmla 'mu, ɔ ɔ: «Tɔɔɔɔ o, -aa gbo mu 'nɛ -wɛ,» -Yusu 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ 'prɛɛ 'le -hlonpu ɔ 'yru a 'duɔ 'hɛɛn -wɔn, 'ke 'le win 'yaklɔkɔ 'kwli 'mu. Bɔ po 'klɛɛ wun, -ye 'ɛ ɔ ɔ -tɛɛ, ɪ -wan gbo ke, pepe 'ɛ nyra gbo. ²⁵ -Ye kɛ -Yusuu 'a -naagbopu ye po: «'Bla 'nɛ 'a mu 'ye, ɛ 'we =nɔ ye, a 'de Nyɔsua =wɔ ye kuo.» 'A -naagbopu -mɛ -ye, ɔ 'ta 'mu gblɛ, 'ɪ saka =nu, 'u 'mu lɛ 'puprɛ, ɔ ɔ: «Ba 'ye kɛ nahuon -gbo. ɔ ɔ 'le -hlonpu ɔ 'yru 'hɛɛn -wɔn 'nɛ 'prɛɛ, 'ɪ nyo -wɛ 'o =tuu.»

-Tɛ -Yusu =gbla la nahuon =de, 'kuo -hɔn nɛ la 'o ke 'mu

(Matie 8.28-34; Maki 5.1-20)

²⁶ 'Plɩ dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye ɔ nyre 'le Galile-blugba a 'yru a 'pia =nu ke nɛ, -ɔ ɔ Gelasakɛ a 'blugba. 'Blugba a -gbe, ɔ 'bɛ Galileblugba 'mu 'yi. ²⁷ -Yusu ɔ ɔ =tɪ 'klɛɛ 'le 'blagbe wɔn, -ye nyɔbɛyɔ =de, ɔ ɔ -hɔn 'le 'dɔ =nu 'mu, 'kɔ muo ye 'mu 'bɛ wɔn. Nahuon a -gbe, 'kuo -hɔn nɛ 'o ke 'mu, 'kɔ =nɔ =sɛ =tue. Kɛ la 'le gbo, ɔ 'nɛ pue =le wɔwɔ, ɔ ɔ, 'de -wɛ 'le kayu =de gbo 'ti, kɛɛ, 'ke ɔ 'ti 'le 'dɛɛi -gbahɔn, -ɪ nɛ 'le dugbɩ 'kwli 'mu. ²⁸ -Nyrɔwɔ -ye 'kwli 'mu, 'ku -huan 'u nyo 'yi klɛ 'ya, nahuin 'u la 'cɩn nu, 'u la 'a buɔ mɛa, ɔ ɔ, 'u nyo la -wɛ 'le klɩ dabɩ 'mu lɛ po. Kɛɛ, ɪ 'bii =nu, nahuon a -gbe, ɔ nyi la lɛ 'nɛ ɔɔɛ, 'ku -huan 'u nyo 'le -tɛgbi =nu gba, -tɛ nahuin =de 'de 'le 'ti. -Tɛ ɔ 'ye 'klɛɛ -Yusu, -ye ɔ 'yɔyɔ 'o 'mu gbo 'hɔn, 'kɔ blɩ kwɩ ye gbo, -ɛ die nu, -Yusu 'muo 'mu -hɛ, -Yusu 'kɔ 'le 'ku -huan a -gbe, 'ke bu -hɔn 'o nahuon a -gbe 'ke 'mu, nahuon a -gbe, 'kɔ 'le win 'yaa, ɔ ɔ: «-Yusu, Yrayrɩnyɔsua a 'Yu, dɛ tio- n -hua -bo nu 'mu 'mu 'le? 'Nɩ -mu lɛ 'nɛ 'batɩ, =nɛ =tue 'le 'mu =sɛ.» ³⁰ -Ye -Yusu nyo wɔn 'nɛ =gba, ɔ ɔ: «-Na 'du 'le?» -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ ɔ: «'Na 'du ɔ ɔ dakɩ.» Kɛ ɔ po, -ɛ nue, 'kuo -hɔn 'pɔpɔ, ɔ ɔ -bi 'o =nɔ ke 'mu. ³¹ -Ye 'kuo -hɔn a -gbe, ɔ ɔ -Yusu lɛ 'nɛ 'batɩ, ɔ nɛ lo 'le, 'ke ɔ mu 'le 'hɔn =nu wɔn, -tɛ =sɛ a 'yiye nɛ 'le.

³² 'Ke 'o -tɛgbii -do a -gbe, dugba nɛ 'o, 'a =tɔ -ye 'kɔ bi 'le 'yru -wɔn. 'Ke buɔ a =ju gblaka nɛ 'o, 'u lɛ wa. -Ye 'kuo -hɔn a -gbe, ɔ ɔ -Yusu lɛ 'nɛ 'batɩ, ɔ ɔ: «Wɛɛn ke, 'ke -ba bi 'o buɔ =nu ke 'mu!» -Ye -Yusu wɔn nɛ, ³³ 'kuo -hɔn a -gbe 'kɔ -hɔn 'o nahuon a -gbe ke 'mu, 'plɩ 'kɔ bi 'o buɔ =nu ke 'mu, buɔ a =ju 'bii a -gbe, 'u 'gba ɔ lɛ, 'u =tɩ dugba, 'u bi 'yru 'mu lɛ, 'u 'kuko lɛ.

³⁴ Nahuin =nu, -u buɔ a -gbe naa, -tɛ ɔ 'ye -tɔpɩ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, -ye ɔ 'gba lɛ ɔ, 'u nyi -wɔn lɛ na, 'ke 'le 'dɛɛ 'mu, ɔ ɔ -gligbɩ ke. ³⁵ 'Plɩ nahuin 'mui mu 'wɔn, -ye ɔ di 'le =le, ɔ 'mu -tɔpɩ a -gbe 'ye, -ɪ mue 'lu -wɔn. -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -ye 'ke ɔ ye 'o nahuon a -gbe gbo, -ɔ ɔ ke 'mu 'kuo -hɔn -hɔn wɛn 'o 'mu, 'kɔ nɛ 'o -Yusu a buɔ =hɔn gbo, 'kɔ pue wɔwɔ. ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, hanhɩn 'de -hɩn a nue. Nahuin a -gbe bu 'yo 'klɛɛ, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu. ³⁶ Nahuin =nu, -u 'ye -tɔpɩ 'bii a -gbe, -ɪ mue 'lu -wɔn, ɔ nyi nahuin =nu -wɔn yrɛ 'nɛ na, -u di -ta 'ye wɔn, -tɛ -Yusu nu, 'kɔ bla 'kuo -hɔn =nu lɛ, -ɔ nɛ 'o nahuon a -gbe ke 'mu. ³⁷ -Ye nahuin 'bii =nu, -u 'ti 'le 'blugba a -gbe 'mu, -ɔ ɔ Gelasakɛ a 'blugba, ɔ ɔ -Yusu lɛ 'nɛ 'batɩ, 'ke ɔ -hɔn 'le 'waa 'blugba =nu 'mu, -ɛ nue, huannu biu 'le 'kwli 'mu. -Ye -Yusu 'ya 'le 'blagbe wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'mu mu.

³⁸ Kɛɛ, nahuon =nu, 'kuo -hɔn -hɔn wɛn 'o ke 'mu, ɔ ɔ -Yusu lɛ 'nɛ 'batɩ, 'ke ɔ naa =nɔ -wɔn. Kɛɛ, -Yusu 'die ke wɛɛn, ɔ ɔ: ³⁹ «=Hɩn -wɔn, -bo mu 'le -na 'dɩ 'mu, 'ke 'le -na 'dukɛ -wɔn, -bo na -tɔpɩ gblakɩ 'bii =nu a -tɩ -wɔn lɛ, Nyɔsua nu -mu 'mu.» Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye nahuon a -gbe, ɔ bi wɔn 'hru, 'kɔ mu 'le 'a 'dɩ 'mu. -Ye -tɔpɩ gblakɩ 'bii =nu, -Yusu nu =nɔ 'mu, nɛ -ɔ -tɩ, ɔ ɔ -wɔn lɛ na.

-Tɛ -Yusuu -ha la Sayilu a 'yu 'klɩ, ɔ ɔ, -tɛ nyrugba =de, dablogbo-wekɛɛ la nu, ɔ 'tu la -Yusu a wɔwɔ lɛ, 'plɩ 'a 'kɛɛ 'ɛ -wɛ la

(Matie 9.18-26; Maki 5.21-43)

⁴⁰ Ti =nu -kɔ 'yri -Yusu -hɔn 'le 'yru a 'pia -ye =nu ke 'mu, nahuin 'pɔpɔ, nu- 'bɩ ye 'mu, -ɛ nue, ɔ 'bii, ɔ nyo 'nɛ -pre. ⁴¹ Bu nɛ 'klɛɛ 'o gbo, -ye nyɔbɛyɔ =de, ɔ ɔ -nyre 'o. 'A 'du ɔ ɔ Sayilu. ɔ ɔ Nyɔsua a kayu a nyɔgblakaa nɛ. -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o, -ye ɔ bla gbo kwɩ, 'ke 'o -Yusu ye, 'kɔ nyo lɛ 'batɩ, 'ke ɔ di 'le 'a -tɛ. ⁴² Nyɔbɛyɔ a -gbe, ɔ ɔ 'yu nyrɔyuu -do. ɔ -wɛ 'le ɔ ɔ 'yru -pu =tu 'o 'hɔn nɛ. Nɔ -kɔ -hua -kɔ 'ku. -Ye -Yusu wɔn nɛ, ɔ ɔ nyɔbɛyɔ a -gbe 'hɛɛn 'u mu, nahuin 'pɔpɔ 'u nyo 'le yrɛ 'nyɩnyraa.

⁴³ -Ye 'klɛɛ, 'ke 'le nahuin a -gbe -hɛyri, 'ke nyrugba =de nɛ 'le. Nɔ -'kɛɛ nu. 'A 'kɛɛ a -gbe, nɛ -ɔ ɔ dablo ɔ nyo gbo -wɛ. -Tɛ 'kɛɛ a -gbe, ɛ 'tatɩ la 'a nunue, 'a 'yru a -pu =tu 'o 'hɔn a nɩnɩ nɛ ke gbo. 'A 'hɩn a -gbe a -tɩ, 'kɔ na la -datapɩ a gbleglei yrɛ, 'a 'wɩ 'bii 'ɪ -wɛ la =nɔ kwa lɛ. Kɛɛ, nahuon =de 'de la 'le 'a pɩalɛ -wɛ. ⁴⁴ Nyrugba a -gbe, ɔ ɔ -mu 'o -Yusu ke 'mu, 'kɔ 'tu 'a wɔwɔ a bugbode lɛ. -Ye tii -do a ti 'yri, dablo 'kee 'a gbo-wuwɛ nɛ. ⁴⁵ -Ye -Yusu =gba wɔn, ɔ ɔ: «Nɔ -'tu 'mu lɛ 'le?» Nahuin 'bii 'nɛ =ga, -ye Piɩl ɔ ɔ: «Tɔɔɔɔ o, nahuin =nu, -u =glaa 'le -mu, ɔ -huo nɛ, 'plɩ 'u 'le -mu yrɛ 'nyɩnyraa.» ⁴⁶ -Ye -Yusu ɔ ɔ: «Nahuon 'tu 'mu lɛ, -ɛ nue, 'n yree nɛ, -ɛ ɔ ɔ, 'klɩ -hɔn 'le 'mu 'mu.» ⁴⁷ Nyrugba a -gbe, ɔ 'ye nɛ, -ɛ ɔ ɔ, ɔ bi 'mu pepe', huannu 'u bio 'le 'kwli 'mu, 'kɔ 'yɩya 'o -Yusu 'hɩn 'mu gbo, 'kɔ blɩ kwɩ ye gbo, 'kɔ le =nɔ, 'ke 'o

nahuin 'bii ye, -ti -ka -ti 'k' tuɔ le, ka, -te 'a kuɛ nu -wuwɛ tii -do a ti 'yri, 'k' nu -wɔn le. ⁴⁸ -Te -Yusu 'wɔn 'klɛɛ, -ye 'k' nɔ: «'Na 'yu o, -te -n kuo 'mu =wɔ ye a -ti, 'nɔ -wɔ -na 'kuɛ. -N -wɛ 'le -bo mu nɔ, 'ke 'le plɔ a bleɛɛ 'kwli 'mu.» ⁴⁹ Win nɔ 'le =nɔ wɔn, nahuon =de 'k' -hɔn 'le nyɔgbɔka Sayilu a -te 'mu, 'k' nɔ: «Sayilu, -na 'yu nyrɔɔyɔ gbi -nɔ wɛn, 'k' 'ku nɔ. 'A -ti, -ha tɔɔɔɔɔɔ -Yusu mɛ le, =betɔ -n dio 'ku 'mu -ha.» ⁵⁰ 'Plɔ -Yusu 'mu -ti a -gbɛ mu 'wɔn, -ye 'k' le Sayilu, 'k' nɔ: «-Na =wɔ nɔ bi 'le =hɔn, kuo 'mu =wɔ ye -do, 'k' di 'hru 'klɔ.» ⁵¹ -Te u nyre 'le Sayilu a -te, -ye -Yusu 'die ke wɛn, 'ke nahuin -ye 'k' =nɔ 'hɛn, bu pa 'le, 'bɛ 'de 'a -naagbopu Piɛlɔ, 'k' Saan, 'k' Saktɔ, 'k' 'yu a -gbɛ a bu 'k' a 'dii 'hɛn. ⁵² Nahuin 'bii po popowlii, 'u wɔlɔ le nu, 'yu a -ti. -Ye -Yusu nɔ: «A nɔ we 'le! 'k' 'de 'ku. Nymla'a nɔ, 'k' nɔ.» ⁵³ Bɔ po 'klɛɛ le, -ye u nyo 'nɔ 'caa, -ɛ nue, u yie nɔ, -ɛ nɔ, 'yu 'ku nɔ. ⁵⁴ -Yusu -mɛ -ye, 'k' klɔ 'yu a -gbɛ a dabu gbo, 'k' 'yaa 'le win, 'k' nɔ: «'Yu o, 'ba ye 'mu!» ⁵⁵ 'a -hihiu 'u bi 'o lele =nɔ ke 'mu, tii -do a ti 'yri, 'k' 'ba ye 'mu, -Yusu 'k' le 'a 'dukuɛ, 'k' nɔ: «Ba -nyo dididɛ, 'k' 'mue di.» ⁵⁶ -Ye 'a bu 'k' a 'dii 'hɛn, u saka =nɔ nɔ. Kɛɛ -ye -Yusu tiu nɔ, 'k' nɔ: «Dɛ =nɔ, -ɛ mue 'lu -wɔn, a nɔ le 'le nahuon =de.»

-Te -Yusu le la 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn, 'ke bu nu la 'hɔn -hɔn, 'plɔ bu gba la Nyɔsua a -ti 'dɛ klɛ
(Matie 10.5-15; Makt 6.7-13)

9 -Te dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu 'kukue 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn =nɔ le, 'k' -nyi =nɔ 'klɔ, 'ke bu bla 'kuo -hɔn le, 'k' nɔ 'o nahuin ke 'mu, 'k' 'ke bu -wɔ nahuin a 'kuɛi, ² 'k' lu, 'ke bu na 'dɛ klɛ, bu =tu nahuin ye, -te Nyɔsua di nahuin a win a kekɔɔɔɔɔ nu, 'k' bu -wɔ nahuin a 'kuɛi. ³ Kɛ nɔ =nɔ ye po, 'k' nɔ: «'Bla 'baa 'dɛ klɛ na, a nɔ gba 'le dɛ =de, 'k' nɔ gba 'le kotu †, 'k' nɔ, 'k' dididɛ, 'k' wliye, 'k' a nɔ gba 'le wlawlu a 'hɔn a nɔnɔ. ⁴ 'Bla 'ba nyre 'le 'dɔ =de 'mu, kayu =nɔ, -u 'k' gbo u di 'le 'a mu paa, 'ke ba nɔ 'le -nɔn, a 'mu 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu -hɔn. ⁵ 'Bla 'ba mu 'le 'dɔ -ye 'mu, 'bɔ 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, -ye ba -hɔn 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu. 'Baa mu, -ye ba bubla 'a nɔ bɔ, -ɛ die nu, 'pupu 'mu 'o 'a nɔ bɔ 'hɔn 'mu le -hɔn, a 'mue nahuin tɔ, -ɛ nɔ, Nyɔsua a yru 'bu ye =nɔ, -ye nɔ -u nɔ, -u nue 'waa tɔɔɔɔɔ -wɔn.»

⁶ -Te 'k' -wɔ 'klɛɛ 'waa tiile -wɔn, -ye 'a -naagbopu bi 'klɛɛ wɔn 'hru, 'u 'dɛ 'bii klɛ na, 'u nahuin Nyɔsua a =haputitie =nɔ pue, 'plɔ 'ɛ nɔ -tegbi =de, 'u 'hɔnhrennyu a 'kuɛi -wɔ.

-Gulunuma Helɔɔ, 'k' 'a dɔɔɔ wɔn 'nɔ =gba, nahuon a gblo tio- -Yusu 'ya 'mu
(Matie 14.1-12; Makt 6.14-29)

⁷ Ti a -gbɛ 'yri, Galileblugba a -gulunuma, 'k' 'k' 'du mɔ Helɔɔ, 'k' 'wɔn -tɔɔ 'bii =nɔ nɔ, -Yusu nu, 'k' 'a -naagbopu 'hɛn. Dɛ bɔ di 'lu -wɔn le -hie, 'ke 'o -Yusu a -ta

† -Yusu a ti 'yri, nahuin la naa kotio. Dɛ a -gbɛ, 'waa 'bride'ɛ la nɔ.

'mu, 'k' 'die yi, -ɛ nue, kɛ nahuin -yee po: «Saan Batisu nɔ. -Te 'k' 'ku la, 'k' 'hru lele 'klɔ.» ⁸ -Ye kɛ =u -ye -wɛ po: «Eli, 'k' mɔ la Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ, 'k' -hru lele 'klɔ.» Kɛ =u -yee lele po: «Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ -ye, 'k' 'ku la, 'k' -hru lele 'klɔ.» ⁹ Helɔɔ -mɛ -ye, kɛ nɔ po: «Saan, 'n le o nahuin, bu 'bɛ o 'o 'a 'lu. 'A -ti, nahuon -gbo, 'k' 'k' 'du 'nɔ 'wɔn, 'k' -tɔɔ 'bii -gbo nu, nahuon a gblo tio- 'k' 'ya lele 'mu?» Nɛ- nue, 'k' -Yusu a 'yiye le =mɔ.

-Te -Yusu wloo la 'fɔ, 'ke 'o nahuin a 'milowu =hun ye, 'u dio la, 'u =mra la
(Matie 14.13-21; Makt 6.30-44; Saan 6.1-14)

¹⁰ -Te -Yusu le o 'a -wɔnnaanyu, 'ke bu na o 'dɛ klɛ, u =hɔn -wɔn, 'u le -Yusu -tɔɔ 'bii =nɔ, u nu, 'k' gbu, 'u mu 'le -tegbi, 'du bii 'le ye, 'ke 'o 'dɔ =nɔ =hɔn, u Betɔsaida daa. ¹¹ Kɛɛ, nahuin =nɔ, u hie wɛn 'o gbo, u 'wɔn nɔ, -tegbi =nɔ, -Yusu mu 'o, 'k' 'a -naagbopu 'hɛn, 'u 'ku -wɔn. Nahuin 'bii a -gbɛ, -u 'le le di, -Yusu 'blu kwa -teɛ, 'k' 'k' tɛɛ =nɔ, -te Nyɔsua di nahuon a win a kekɔɔɔɔ nu, 'k' nahuin, -u 'k' kɔkɔ, 'k' -wɔ 'waa 'kuɛi.

¹² -Te 'k' -wɔn, -ye -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn =nɔ, u 'yɔyɔ 'o -Yusu 'mu gbo 'hɔn, u nɔ: «Le nahuin -gbo, 'ke bu mu 'le 'dɛ 'k' -gɔɔ 'hɛn klɛ, -ɛ die nu, u 'mu 'le gboɛɛɛ 'k' dididɛ 'hɛn le =mɔ, -ɛ nue, -tegbi -gbo, -a nɔ nɔ, 'du bii nɔ ye.» ¹³ Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «A nɔ -gbɛ, ba -nyu dididɛ!» U nɔ: «'Flɔkɔkɔ =hun 'k' -hriin 'hɔn gbii -do, nɔ -nɔ. 'Bla =ba 'de didi-tɔɔ mu -tɔ, 'ke 'o nahuin 'bii -gbo -wɔn, -a 'die 'le -wɛ -ba -nyu dididɛ.» ¹⁴ 'Ke 'le nahuin =nɔ -heyri, nyɔɔɔɔɔ a (5'000) 'milowu =hun nɔ 'le.

-Ye kɛ -Yusuu 'klɛɛ 'a -naagbopu ye po, 'k' nɔ: «Ba le =nɔ, bu nu dui, bu nɔ gblɛ, duu -do, bu -wɛ 'le -wɔn 'hɔn =tu 'o -pu (50).» ¹⁵ Dɛ =nɔ, -Yusu le =nɔ, nɛ -u nɔ, 'u le nahuin, 'ke bu nɔ gblɛ. ¹⁶ -Te u nɔ 'klɛɛ gblɛ, -ye -Yusu 'ba 'flɔkɔkɔ =hun 'k' -hriin 'hɔn a -gbɛ 'mu nɔ, 'k' 'ba 'lu ye 'mu, 'k' 'le yrayri le ta, 'k' -nye Nyɔsua 'wio, 'ke 'o dididɛ a -gbɛ a -ta 'mu, 'k' 'bɔ =tɔ le, 'k' -nyi 'a -naagbopu, 'ke bu wii nahuin a -gbɛ 'mu le, ¹⁷ nahuin a -gbɛ, 'u di dɛ -didi, u 'bii, 'u =mra. -Te u -wɔ dɛ le, -ye didi-tɔɔ =nɔ, -u hie gblɛ, -naagbopu 'u 'kukui le, 'u 'yie 'le -tugbɔwɔ -pu =tu 'o 'hɔn.

Piɛlɔ nɔ 'nɔ, -Yusu mɔ Waanyɔ =nɔ, Nyɔsua po la le, 'k' di la 'a daku ye ya
(Matie 16.13-19; Makt 8.27-29)

¹⁸ -Nyrɔɔɔ =de 'mu, -Yusu bii ye, 'k' Nyɔsua da, 'a -naagbopu 'u mu 'o =nɔ 'hɔn 'mu, 'k' =gbu wɔn, 'k' nɔ: «Nahuin nɔ dɛ-, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'le?» ¹⁹ -Ye u =tuo =wɔn, u nɔ: «=U -ye nɔ 'nɔ, -mɔ mɔ Saan Batisu, 'k' o nahuin 'nie 'lu le po. =U -ye nɔ 'nɔ, -mɔ mɔ Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ Eli. =U -ye nɔ 'nɔ, -mɔ mɔ Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ -yee nɔ, 'k' 'ku la, ti -hi la a ti 'yri, 'plɔ 'k' -hru lele 'klɔ.» ²⁰ -Ye 'k' =gbu wɔn, 'k' nɔ: «A -mɛ

-ye, a ƙo 'nu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'kleɛ 'le?» -Ye Piɛl ƙo: «-M ƙo Waanyo =nu, Nyɛsua po la ɛ, ƙ di la 'le ya.»

-Tɛ -Yusu =tɛi la, -ɛ ƙo, ƙ di 'nu 'ku, 'plu ƙ mu 'klɔ 'hru
(Matie 16.20-28; Maki 8.30-9.1)

²¹ -Ye -Yusu, ƙ tiu nu -tɛɛ, ƙ ƙo: «A nu le 'le nahuon =de, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu!» ²² -Ye ƙe ƙo lele =nu ye po: «'M ƙo -gbo, ƙo ƙo -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n ƙo =bo 'ye -tado =sue 'do. 'Blu a nahuin, ƙo Nyɛsua a -ƙɔhlun-pinyu gblaki, u ƙo Nyɛsua a teteitɔƙnyo 'hɛɛn, u ƙo bu yraa -tado 'mu, ƙo, u 'mu 'mu 'la. 'Bla 'nu 'ku, -nyrɔwu 'hɔn, -nyrɔƙo a ta a ƙo 'mu, Nyɛsua ƙo ƙo -ha 'mu 'klɔ.»

²³ -Ye nahuin 'bii, -u nu 'o, ƙe ƙo nyu ye po: «Nahuon 'bo nu 'o, 'bo nye -hua, 'ke ƙo naa 'mu -wɔn, -ye ƙo nu ƙue 'le 'a -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn, ƙɛɛ, -ti =nu, 'nu =ƙo ye =tu, ƙo =tui 'o, ƙo nui 'ɛ nu -nyrɔƙo, =beti nahuin bu ple, u 'muo 'la, -tɛ ƙo nu, ƙo 'ya 'na nahuon 'mu a -ti. ²⁴ Nahuon 'bo nu 'o, 'bo ple, ƙo 'nu -hua =le ƙo 'waan 'a dɔnɔ a -hunhlun, ƙe ƙo -tutu ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe 'bla 'bo 'ku, ƙo di -hlun 'a 'klɔ yrayru 'nu 'waan, 'ke 'le Nyɛsua ye. Ƙɛɛ, nahuon 'bo nu 'o, 'bo wɛɛn ke, 'ke ƙo 'waan 'a dɔnɔ a -hunhlun, ƙe ƙo -tutu ke, -tɛ ƙo nɛ 'mu 'mu a -ti, -ye nahuon a -gbe, 'bla 'bo 'ku, ƙo di -hlun ƙo 'klɔ yrayru =nu, ƙo 'nu -wɛ 'le, 'ke 'le Nyɛsua ye.

²⁵ Nahuon 'bo ƙo 'klɔ ke a ƙoƙo-ƙɔplɔ a pɛpɛ 'bii, 'bo 'waan 'a dɔnɔ a 'klɔ yrayru, 'ke 'le Nyɛsua ye, ƙo, Nyɛsua a -bati 'bu ƙlɔ =ƙo, -ye ƙoƙo-ƙɔplɔ a -gbe, u 'nu pue =le 'o =ƙo de nu. ²⁶ 'Bla 'baa -tuɔ plɔ, 'ke 'o nahuin a -gbe ye, 'ke =bo di 'a nu ƙoƙoƙo 'mu 'ya, ƙo, 'ke ba di 'o 'na win 'o =tuu, -ye 'm ƙo -gbo, ƙo ƙo -tunahuin 'bii a Nahuon, ti -ƙo ti 'yri 'n di -hlun 'le di, 'ke 'le 'na Bu Nyɛsua a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu, 'n ƙo 'a leleenyu 'hɛɛn, ti a -gbe 'yri, 'n di -wɛ plɔ -tuɔ, 'ke 'o Nyɛsua ye, 'ke =bo =tui, -ɛ ƙo, 'a mu ƙo 'na nahuin. ²⁷ 'Nu 'a mu 'nu le, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin -ye nu 'le, u 'mue -hlun 'ye, -tɛ Nyɛsua di nahuin a win a ƙeƙoƙe nu, 'plu ɛ 'mu -hlun nahuin a -gbe 'waa 'kukue ke ye.»

-Tɛ -naagbopu 'ye la -Yusu, 'ke 'le Nyɛsua a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu
(Matie 17.1-8; Maki 9.2-8)

²⁸ -Tɛ -Yusu nu le 'pupre, 'wee -do be -hi, -ye ƙo gba Piɛl ƙo Saan ƙo Saki 'hɛɛn, 'u 'ya 'le dugba =de 'lu, u 'mu Nyɛsua da. ²⁹ U nu 'le Nyɛsua a dida 'kwli 'mu, -ye -Yusu a yigbakla 'ɔɔɔ nu, ƙo, 'a wlawlɔ 'u -tua 'pupre gbo, 'plu 'u wɛn bubakɔ. ³⁰ Tii -do a ti 'yri, u 'ye nahuiin 'hɔn, u ƙo -Yusu 'hɛɛn 'u toto po. Nahuin a -gbe, nu- ƙo Moise, Nyɛsua -nye la tetei, 'hɔn a ƙoƙo, ƙo- ƙo Nyɛsua a winwɔn-henyɔ Eli, ti =de -hi la a ti 'yri. Nahuiin 'hɔn a -gbe, u 'ku la nu, ³¹ 'u 'hru 'kleɛ 'o -Yusu 'hɔn 'mu, 'ke 'le -ti a 'yi'buaale =nu 'kwli 'mu, Nyɛsua -nyi =nu. -Tɛ Nyɛsua -hua -Yusu ƙo nu 'kukue, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu,

ne- ƙo -tu u =tu. ³² -Tɛ de a -gbe, ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye Piɛl ƙo 'a 'bienu 'hɛɛn, u bi 'mu nymla -petu. Ƙɛɛ, -tɛ u =wɛɛ 'yii, -ye u 'ye -ti a 'yi'buaale =nu nu, 'ɛ =glaa 'le -Yusu ƙo nahuiin 'hɔn -nu wen 'hɛɛn. ³³ -Tɛ Moise ƙo Eli 'hɛɛn, u 'o -Yusu 'hɔn 'mu mu -hɔn, -ye Piɛl le -Yusu nu, ƙo ƙo: «Tɔƙnyo, ɛ nu -tɛɛ, 'ke -ba nu ƙo -tɛgbi -gbo gbo. -Ba po bleɛ ta, -n ne blɔ, Moise a ƙoƙo, ƙo Eli a ƙoƙo.» -Ti ƙo di =tu, ƙo 'di yi. Ne- nue, ƙo le 'pupre nu.

³⁴ Piɛl nu 'le 'pupre kwa 'mu, -jruɔba ƙo 'hru 'o, ƙo -hli -Yusu ƙo Moise ƙo Eli 'hɛɛn. -Tɛ Piɛl ƙo 'a 'bienu 'hɛɛn, u 'ye de a -gbe, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu. ³⁵ 'Ke 'le -jruɔba a -gbe 'kwli 'mu, 'ke Nyɛsua a wiin 'le 'mu -hɔn, 'u le po: «Nahuon -gbo le, ƙo- ƙo 'na 'Yu. Ƙo- 'n -ha 'le, 'ke 'o 'na -kuan a -ta 'mu. Ba puo nua ye gbo!» ³⁶ -Tɛ u 'wɔn win a -gbe, -ye -Yusuu -do, ƙo- -naagbopu, u 'o 'yee. -Tɛ u =ti 'le dugba 'lu, de =nu, -Yusu a -naagbopu 'ye, u 'di =de ye =tu, 'ɛ gba 'dai ti.

-Tɛ -Yusu -wɔ la 'yu =nu a 'kue, 'ku -huan nu la 'o ke 'mu
(Matie 17.14-18; Maki 9.14-27)

³⁷ -Tɛ -nyre ce le, -ye -Yusu ƙo 'a -naagbopu ta =nu 'hɛɛn, u =ti dugba. Bu =ti 'kleɛ dugba, -ye nahuin -huo-hui di -Yusu ye 'mu 'be wɔn. ³⁸ 'Ke 'le nahuin 'plɔplɔ a -gbe -heyri, 'ke nahuon =de nu 'le, ƙo 'le win 'yaa, ƙo ƙo: «Tɔƙnyo, 'nu -mu le 'nu 'batɔ, 'ye ƙe 'na 'yu nyɔbeyu. Ƙo- ƙo 'na 'yuu -do. ³⁹ ɛ ƙo ti, 'ku -huan 'u nyo 'yi kle 'ya, 'u nye nu, ƙo le 'gbugbo, 'u nyo bubla 'do, 'u nye nu, huɔn-pru 'u =ƙo wien gbo nyra, 'u nyo =sue =tue. 'Plu u 'mu 'o =ƙo ke 'mu mu -hɔn, ɛɛ gba 'dai ti. ⁴⁰ 'N 'batɔ -na -naagbopu le, 'ke bu bla 'ku -huan a -gbe le, ƙɛɛ, u 'die 'le -wɛ.» ⁴¹ Ke -Yusuu 'kleɛ 'a -naagbopu ye po, ƙo ƙo: «A mu ƙo nahuiin nu, -u 'de Nyɛsua =wɛ ye kuo, ƙo, -u 'de =hapude ƙo de 'klan a 'yi'mule-hihiale yi. Tii -tie 'n ƙo =bo -hi ƙo 'a mu -heyri, 'plu a 'mu Nyɛsua =wɛ ye kuo 'le? =Be 'n 'kle die -hlun 'a mu le kikle? Ya 'mu -na 'yu a -gbe ye!»

⁴² -Tɛ 'yu =nu, ƙo 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo 'yɔya, -ye 'ku -huan a -gbe, u puo =hlɔn, 'u -tua 'a gble-huhlile gbo, -Yusu ƙo 'preɛ 'le 'ku -huan a -gbe -wɔn, 'ke 'le win 'yak-lɔ ƙo 'kwli 'mu. -Ye 'ku -huan a -gbe, u -hɔn 'o 'yu a -gbe ke 'mu nu. Ƙe'ɛ nu, -Yusu nu 'yu a -gbe a 'kue a -wɔwɔ. ⁴³ Nahuin 'bii, -u nu 'o, u saka =nu nu, 'ke 'o Nyɛsua a 'klɔkenɔɔ a -ta 'mu.

-Yusu nyi la lele 'nu =tu, -ɛ ƙo, ƙ di 'nu 'ku, 'plu ƙ mu 'klɔ 'hru
(Matie 17.22-23; Maki 9.30-32)

-Tɔplɔ =nu, -Yusu nu, u 'kle seƙɛɛ 'ɛ nu nahuon. -Ye ƙe ƙo 'a -naagbopu ye po, ƙo ƙo: ⁴⁴ «Ba po 'mu nua ye gbo -tɛɛ, -ti =nu, 'nu 'kleɛ 'a mu ye mu =tu, a 'mui kwa 'ble: 'M ƙo -gbo, ƙo ƙo -tunahuin 'bii a Nahuon, u ƙo bu po 'mu nahuin kwa.» ⁴⁵ -Ti =nu, -Yusu =tu, 'a -naagbopu 'nu

yrii =le 'mu le. Kεε, uu pu huannu, 'ke bu =gb wln, de tio- ε =hen 'nyre.

Nahuon tio- nu 'o 'a 'be 'lu ye 'le?

(Matie 18.1-5; Maki 9.33-37)

⁴⁶ De a -gbe, -te ε -hi, -ye -Yusu a -naagbopu, u nyi wen 'mu le 'nu pupo, 'ke 'le =nu -heyri, nahuon tio- bu nu 'o 'a 'be 'lu ye. ⁴⁷ -Yusu -me -ye, de =nu, uu 'lu -wln le -hie, u yrie nu. -Ye u da 'le gbo 'yu gbi, 'k =tuo 'o 'a dlnu 'huon 'mu gbo, ⁴⁸ u nu: «'E nu nahuon 'bu nu 'o, -te 'yu gbi -gbo, u nu 'mu, 'bu 'ble 'a nahuon kwa, 'ke 'o 'na 'du a -ta 'mu, -ye 'na -gbeε nu, u 'ble kwa. Kε, nahuon 'bu nu 'o lele, 'bu 'ble 'mu kwa, u 'ble -we kwa Nytsua, -u lee nu 'mu -tutu ke. Nahuon -gbo, -u 'de nahuon =de, 'ke 'le 'a mu -heyri, sey-sey, nu- nu nahuon =nu, -u nu 'o 'a 'bi-enu 'lu ye.»

Nahuon 'bu nu 'o, 'bu 'nulu -wln -a mu ye, -ye ε =hen 'nyre, u nu -a mu 'heεn pe

(Maki 9.38-40)

⁴⁹ -Ye Saan, -u nu -Yusu a -naagbopuyu -ye, u nu: «Tnny, -a 'ye nahuon =de, nu 'kuo -huon le bla, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu. -A -me -ye, -a lo nu, 'ke nu 'kee 'a nunue, -ε nue, u 'nu naa =le -a mu -wln.» ⁵⁰ -Ye -Yusu nu: «A nu lo 'le nu 'kee, -ε nue, nahuon 'bu nu 'o, 'bu 'nulu -wln 'a mu ye, -ye ε =hen 'nyre, u nu 'a mu 'heεn pe.»

Samalibugba a 'du -ye a nahuin 'nu -hua =le bu 'ble -Yusu kwa

⁵¹ Ti =nu -ka 'yri Nytsua die nu, -Yusu 'mu 'le yak 'mu mu, ti a -gbe, u 'muεε yre. Ne- ka -tu 'k -yri, 'ke nu 'mu 'le Jrusredu 'mu. ⁵² -Ye u le nahuin, 'ke bu 'nye 'hru, nahuin a -gbe 'u mu, 'u nyre 'le Samalibugba a 'du -ye 'mu, -ε die nu, u 'mu kayu le =mu, -u ka gbo -Yusu di 'le pa. ⁵³ Kεε -ye 'du a nahuin ble ke, 'ke bu 'ble -Yusu kwa, -ε nue, nu 'mu mu Jrusredu. ⁵⁴ -Te -Yusu a -naagbopu Saki ka Saan 'heεn, u 'wln, -ye u nu: «Kukny, =be -n nye 'nu -hua, 'ke -ba nue, -te be -hln 'le yak 'mu, ε 'mu =tu, ε 'mu nahuin -gbo gbo -wln?» ⁵⁵ -Yusu -me -ye, u =hlan -wln, u =huon 'nyre, 'ke 'o -tu =nu, u =tu, a -ta 'mu. ⁵⁶ -Te de a -gbe, ε -hi, -ye 'ke u mu 'le 'du -ye 'mu.

Nahuin =nu, -uu -hua -bu naa -Yusu -wln

(Matie 8.19-22)

⁵⁷ -Te u nu 'le 'hru wln, -ye nahuon =de le -Yusu, u nu: «'E nu -tegi, -n di 'o muu, 'n di -mu -wln 'nu ke.» ⁵⁸ -Ye -Yusu =tuo -wln, u nu: «'Kwlagbodehei, u ka gbopεlei, nubli 'u ka 'le, kεε, 'mu -gbo, -u nu -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de gbopεle ka, -te 'n di 'o ke le -ha.» ⁵⁹ -Ye ke -Yusu nahuon -ye ye po, u nu: «'Kue 'mu -wln, =mu 'na -naagbopuyu -he!» -Ye nahuon a -gbe, u =tuo -wln, u nu: «Tnny, -ha 'mu me le, 'na bu, -u 'ku, =bo muo 'o -ha, 'plu 'mu 'le di, 'mu -mu -wln naa.» ⁶⁰ -Ye -Yusu nu:

«'E 'de -na -kuan, 'ke -bo -ha 'o 'kukukui le. Mu, -bo le nahuin, -ε nu, Nytsua, nu -hua nu nu =nu win ke.» ⁶¹ -Ye ke nahuon -ye po: «Tnny, 'n di -mu -wln 'nu ke, 'mu -na -naagbopuyu -he. Kεε, -ha 'mu me le, =bo mu 'na 'dukue wlu gba, 'plu 'mu 'le di, 'mu -mu -wln naa.»

⁶² -Ye ke -Yusu nyo ye po: «-N 'we =nu nahuon =nu ye, -u kl -ci, 'plu -u 'kee 'a -cicie. Nahuon 'bu nu 'o, 'bu ke le -kuan a nunue nu, -ye Nytsua 'die 'le -we nu 'a -kuannunyu 'mu.»

-Te -Yusu le la 'a -naagbopu a (72) -wlu ta =tu 'o -pu =tu 'o 'hln, u 'mu Nytsua a =haputitie po

10 'Plu de a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye Kukny -Yusu -ha 'le du 'mu nahuin a (72) -wlu ta =tu 'o -pu =tu 'o 'hln -ye, u 'le 'waa 'hln -hln, 'ke bu 'nye 'hru, bu mu 'le 'de 'bii =nu 'mu, u -tegi =nu, -ε ka 'mu 'a -gbe, u di -we 'le mu. ² Kε u nyu ye po, u nu: «=Gbla, -u =hlu, -u -huo nu, kεε =gbla'cenyu 'de -huo. 'A -tu, ba 'bati -cikny le, nu 'le 'a -kuannunyu -ye, u 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu =gbla 'ce. (ε 'we =nu ye, ba 'bati Nytsua le, u 'mu 'a nahuin -ye le, u 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu nahuin -ye le 'kukue, u 'mu 'waa 'kl Nytsua -nyi.) ³ Ba mu 'kleε. 'Nu 'a mu 'nu lee, -ε 'we =nu 'blayu ye, uu 'le -jio -heyri lee. ⁴ 'Baa mu, a nu gba 'le 'wliye, a nu gba 'le -we bl, u 'suei 'heεn. Kε, a nu -wln 'le 'hru wln, nahuin a 'wiog-blepo-ti.

⁵ 'Ba pa 'le kayu =de gbo, ye-hede, ke ba po: Nytsua nu 'o 'a mu -wln. ⁶ Nahuon 'bu nu 'le kayu a -gbe gbo, 'bu nye -hua, 'ke Nytsua nu 'o =nu -wln, nu nuo =hapude 'mu, -ye Nytsua dio 'o -wln 'nu nu. Kεε, 'bu 'bu 'nulu -hne, -ye Nytsua 'de nu 'o =nu -wln, -ye u 'de nu nuo =hapude 'mu. ⁷ Kayu =nu, -u ka gbo u di 'le 'a mu kwa 'blee, 'kee nu, ba nu 'le gbo. A nu na 'le kayu gble. Didide u di 'a mu -nyi, ne- ba di, ka, 'nie u di 'a mu -nyi, ne- ba 'na, -ε nue, nahuon -gbo, -u -kuan nu, u ble ye 'peεle.

⁸ 'Ba 'ya 'du =de 'mu, 'bu 'ble 'a mu kwa, ba di didide =nu, u di 'a mu -nyi, ⁹ ka, ba da Nytsua, 'ke nu -wln 'du a -gbe a nahuin a 'kuei, ka, ba le =nu, -ε nu: Ti =nu -ka 'yri Nytsua di 'a mu win ke nu, u 'muεε yre. ¹⁰ Kεε, 'ba pa 'le 'du =de 'mu, 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, ba mu 'le 'du a -gbe a 'dika. Ke ba po: ¹¹ 'A nu 'du a 'pupu =nu, -u nu -a mu bu le, -a di -a nu bu 'nu bubla, -ε die nu, -a 'mue 'a mu nu, -ε nu, Nytsua a yru 'bu ye 'a mu, -ye 'a mu 'u nu, -u nue 'a nu nu -wln. Kεε, ba ka 'a yiyie: Ti =nu -ka 'yri Nytsua di nahuin win ke nu, u 'muεε yre. ¹² 'Nu 'a mu 'nu le, -nyru =nu -ka 'mu Nytsua di 'o nahuin -bati le po, 'du a -gbe a nahuin, Nytsua diu =tue =sue, ε 'mu 'o nahuin =nu 'mu -hi, -u nu Sodmukue, -u nu nunuklu nyre la 'yi le.»

'Dɛ -ye a nahuin, u 'de la -Yusu =wlu ye kuo
(Matie 11.20-24)

¹³ (Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ ɔ: «Juukue =nu, -u nu 'le Kolasedu 'mu, ɔ Betisaidadu 'mu, 'jɔ 'ke 'o =nu -wɔn, -ɛ nue, 'ɛmileka-tɔplɪ =nu, 'n nuu 'le =nu -wɔn, 'bla 'nɪ nui wen 'le nahuin =nu -wɔn, -u 'de -Juukue, -u nu 'le Tildu ɔ Sidɔdu 'hɛɛn 'mu, si la, nahuin a -gbe, u 'mu la wɔlɪ lɛ nu, u 'mu la -tɔplɪ -huɪn 'huɪn 'mu lɛ pue, u 'mu la 'waa dɔnɔ 'tɔpupu 'ɛmɪ, -ɛ die nu, u 'mue nahuin ɔɔ, -ɛ ɔɔ, u -hua bu hie 'o de 'kuku a nunue gbo, u 'mu 'waa 'klɔ Nylsua -nyi. ¹⁴ 'ɛ ɔɔ -tɛɛ, -nyɔɔ -kɔ 'mu Nylsua di 'o nahuin -bati lɛ poo, nahuin =nu, -u nu 'le Kolasedu ɔ Betisaidadu a -gbe 'mu, 'waa -bati di ke nu 'klɪ, u 'mu 'o Tildu ɔ Sidɔdu a nahuin a nuɪ 'mu -hi. ¹⁵ 'Plu nahuin =nu, -u nu 'le Kapɛ-naɔdu 'mu, u nu -hie 'le 'lu -wɔn lɛ, -ɛ ɔɔ, Nylsua diu 'le 'nɪ 'yaa -yaayaa, u 'mu yakɔ ye kɛ. Kɛɛ, ɔ diu 'le 'nɪ =tuɔ -tɔɔ, u 'mu 'le -tutu a bugbo nyre.»

¹⁶ Kɛ ɔɔ lele 'a -naagbopu ye po, ɔ ɔ: «Nahuon 'bɔ nu 'o, 'bɔ 'a mu nua ye gbo po, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'mu ɔɔ, ɔɔ nua ye gbo po, ɔ, nahuon 'bɔ bla 'a mu ye, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'mu ɔɔ, ɔ bla ye. 'Plu -ye nahuon, 'bɔ bla 'mu ye, -ye ɛ 'we =nɔ ye, Nylsua, -ɔ lee ɔ 'mu 'klɔ ke, ɔ-ɔ nu, ɔ bla ye.»

-Tɛ -Yusu a -naagbopu, u -hɔn la 'dagba 'mu

¹⁷ -Tɛ ti gbi -hi, -ye -naagbopu a (72) -wlu ta =tu 'o -pu =tu 'o 'hɔn =nu, -Yusu le o, 'ke bu mu Nylsua a =haputitie po, u =hɪan -wɔn, 'manu nyu nu 'dɔ, u ɔ: «Kukɔnyɔ, 'ye kɛ, 'kuo -huɪn, 'bla =baa -na 'du da, =ba nyo 'le -wɔn 'prɛɛ, ɔ -wɛ 'o -a mu 'nɪ =tuu, ɔ 'o nahuin ke 'mu -hɔn.»

¹⁸ -Ye -Yusu ɔ: «-Tɛ 'nu 'le yakɔ 'mu lɛ ta, -ye 'n 'ye Satan nu, ɔ ɔ 'kuo -huɪn a nyɔɔblaka, ɔ ble 'le yakɔ 'mu, -ɛ 'we =nɔ -tɛ ye, -tɛ bɛ 'nɪnɪ =tu wen. ¹⁹ Ba 'ye kɛ, 'n -nyi 'a mu 'klɪ, 'ke ba na hrei ɔ -gayɪ 'hɛɛn ke, ɔ, 'ke ba -wɔ Nylsua a yraanyɔ Satan a 'klɪ gbo. De =de 'deɛ bɛ nu 'a mu de 'klan 'mu. ²⁰ Kɛɛ, a nu nu 'le 'manu, -tɛ 'kuo -huɪn, ɔ 'o 'a mu =tuu. Kɛɛ, de -kɔ 'manu ba nu, nɛ- ɔ -tɛ Nylsua nu, ɔ 'cru 'a nu 'du, 'ke 'le yakɔ 'mu.»

-Yusuu la 'a -naagbopu 'nɔ ɔɔ, nyɔ- ɔ Nylsua
(Matie 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Tii -do a -gbe a ti 'yri, -ye Nylsua a -Hihiu nue nu, 'manu 'u -hi -Yusu wɔn. Kɛ ɔɔ Nylsua ye po, ɔ ɔ: «'Na Bu o, -ɔ ɔ yakɔ ɔ -tutu 'hɛɛn a Kukɔnyɔ. 'Nu -mu 'nɪ baa, -tɛ -n nu, =nu -hli -na nunu-tɔplɪ nahuin =nu 'yi ke, -u plɛ, -u ɔ =tɔɔnyɔ, ɔ 'cruɪɪɪnyɔ, 'plɪ, nahuin =nu, -u plɛ, -u 'de de =de yi, nu- -n ɔ -tɔplɪ a -gbe. 'Nu -mu 'nɪ baa, -ɛ nue, kɛ'ɛ nu, -n nu 'a -huhua. ²² 'Na Bu, ɔ -nyi 'mu 'klɪ, 'ke 'o -tɔplɪ 'bii ke. Nahuin 'die yi, nahuon a gblo tio- =bo 'ya 'mu, 'bɛ 'de 'n Buu -do. U 'die -wɛ yi,

nahuon a gblo tio- 'n Bu 'ya 'mu, 'bɛ 'de 'ɔ, ɔ ɔ 'a 'Yu. 'Plɪ, 'ɛ nu nahuon, 'nu -hua =bo =tui ye, ɔ yie -wɛ nu, nahuon a gblo tio- 'n Bu 'ya 'mu.»

²³ -Tɛ -Yusu ɔ 'a -naagbopu -do 'hɛɛn, u nu 'o, kɛ ɔ nyu ye po, ɔ ɔ: «'A mu =nu, -u -tɔplɪ 'bii -gbo 'ye, ba ɔ plɔ a bleɛ! ²⁴ 'Nu 'a mu 'nɪ le, ti -hi la a ti 'yri a Nylsua a winwɔn-henyɔ ɔ boduɔ 'plɔ 'hɛɛn, u nye la lɛ 'nɪ =ɔ, 'ke bu 'ye la -tɔplɪ gblakɪ -gbo, aa kɛ 'ye, kɛɛ, u 'nɪ 'yi =le la, ɔ, u nye la -wɛ lɛ 'nɪ =ɔ, 'ke bu 'wɔn la -wɛ -tɔplɪ gblakɪ -gbo, aa kɛ 'wɔn, kɛɛ, u 'nɪ 'wɔn =le la.»

-Yusu po la Samalikueyu a -taludu, -ɔ waa 'a 'be -tu-nahuon, u dua 'lɪ

(Matie 22.34-40; Mark 12.28-31)

²⁵ -Yusu ɔ po 'klɛ lɛ, -ye Nylsua a teteitɔnyɔ -ye, ɔ nu 'o, ɔ- 'ba ye 'mu, ɔ 'mu -Yusu 'mu lɛ =tɔ, -ɛ die nu, u 'mue 'ye, 'bla 'bɔ di -tu =de =tu, -u 'de 'o ye 'sii, ɔ =gbɔ wɔn, ɔ ɔ: «Tɔnyɔ, de tio- 'n ɔ =bo nu 'le, -ɛ die nu, 'mu Nylsua a 'klɔ yrayɪ =nu ɔ, ɔ- 'nɪnɪ -wɛ 'le?» ²⁶ -Ye -Yusu ɔ: «De tio- u 'cru 'le Nylsua a teteicruɪɪ 'kwli 'mu? De -gbo, u 'cru, =nɪ nye -hre, -be' -nu 'a 'wɔnɔn nu 'le?» ²⁷ -Ye ɔ ɔ: «-N blɛ ye -bo nuɛ -na Kukɔnyɔ Nylsua 'mu, 'ke 'le -na =wlu 'bii ke, ɔ, 'ke 'le -na 'klɪ 'bii 'mu, ɔ, 'ke 'le -na 'lu a lɛ-hieɛ 'bii 'kwli 'mu, ɔ, -n blɛ ye -bo nuɛ -n 'be -tunahuon 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔnɔ a 'munueɛ.» ²⁸ -Ye -Yusu ɔ: «'A -tɛɛ, nɛ-ɛ nu. Nu de a -gbe, 'plɪ =mu 'klɔ yrayɪ a -gbe ɔ.»

²⁹ Kɛɛ -ye teteitɔnyɔ a -gbe, ɔ -hua ɔ -nyi 'a dɔnɔ =wɔn. Nɛ- ɔ ɔ =gba -Yusu wɔn, ɔ ɔ: «Nyɔ- ɔ 'klɛ 'n 'be -tunahuon 'le?» ³⁰ -Ye -Yusu ɔ: «ɛ ɔ la nyɔɔye =de. Nɔ- -hɔn 'le Jrusɛdu 'mu, ɔ 'le Selikodu 'mu mu. -Tɛ ɔ 'klɛ mu, -ye ɔ bi 'le -balonyɔ -heyri, 'u -hɔ wlawlɪ, -ɛ die nu, u 'mu 'a -tɔplɪ 'yri, 'u bio -bibi, 'u duɔ 'lɪ, 'plɪ, 'u hio 'o gbo, 'u mu. ³¹ ɔ pɛ 'klɛ 'o gbo, -ye Nylsua a -cɔhlunpinyɔ =de, ɔ-ɔ 'le di. -Tɛ ɔ 'yo, -ye 'ke ɔ na 'le 'hru a 'pɪa -ye ke, ɔ -hi. ³² -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye Lefipuyɔ =de, ɔ- ɔ Nylsua a -cɔhlunpinyɔ a 'mu-henyɔ, ɔ- nyre 'o -tɛgbi a -gbe. -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o, ɔ 'yo, -ye 'ke ɔ na 'le 'hru a 'pɪa -ye ke, ɔ -hi. ³³ -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye Samalikueyu =de, ɔ- ɔ pupudaku a nahuon, ɔ-ɔ 'le di. ('Ke ɔ nu 'o 'kasra ke gbo. 'Plɪ, ti a -gbe 'yri, Samalikue ɔ -Juukue 'hɛɛn, u nyinyre la lɛ.) Samalikueyu -mɛ -ye, -tɛ ɔ nyre 'o nahuon a -gbe 'huɪn 'mu, ɔ 'yo, -ye 'a wɔlɪ nyo nu 'dɔ, ³⁴ ɔ 'yɪ 'o 'huɪn 'mu gbo -tɛɛ, ɔ nu 'nyra ɔ -wiin, ɔ nu 'a =ji a -kuan, ɔ, ɔ mu lɛ. -Tɛ ɔ -wɔ 'a =ji a -kuan a nunue -wɔn, ɔ 'kɔ 'o 'a 'kasra ke, 'u mu 'le Selikodu 'mu, 'ke 'le 'dagbɪ a kayu -ye gbo, ɔ po 'a =tɔ. ³⁵ -Tɛ -nyre -nyɛ, -ye ɔ -ha 'le 'wliye, ɔ -nye kayukɔnyɔ, ɔ ɔ: Nu 'wliye -gbo, -bo kikle 'na nahuon -gbo lɛ. 'Bla 'wliye a -gbe, 'bɛ 'de -huo, =nɪ nu -n dɔnɔ a 'wliye, ti =nu -kɔ 'yri 'n di 'o -wɔn =hɪaan, 'nɪ di 'le, 'n die -mu 'nɪ -nyi.»

³⁶ 'Plu -Yusu 'mu mu -yre, -ye ke ככ lele teteitככnyכ -nu wen ye po, כ כ: «'Ke 'le -mu 'yi 'mu, nahuiin ta =nu -heyri, nahuon tio- nu de, -ε nyi -a mu ככ, -ε מכ, nyubeyu =nu, -balonyu bi, 'a 'be -tunahuoon nu 'le?»
³⁷ -Ye teteitככnyכ כ: «Nahuon =nu, כ nuo =hapude 'yi =hlכn le, ככ-כ n.» -Ye -Yusu כ: «-Na -gbe, =nu mu, de a -gbe, nε- -bo nu.»

-Tε -Yusu pa la Matl ככ Mari 'hεen ye

³⁸ -Tε de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu ככ 'a -naagbopu 'hεen, u bi lele wlכn 'hru, 'u pa 'le 'dכd -ye 'mu. 'Ke 'le 'dכd a -gbe 'mu, 'ke nyrugba =de nu 'le. 'A 'du ככ la Matl. Nכ- 'ble -Yusu kwa, 'ke 'le 'a kayu gbo. ³⁹ -Tε -Yusu nu gbo, -ye כ -tua Nyysua a -tl a tככle gbo. 'Ke Matl a -gbe a -diayu nyrכy nu -we 'o. 'A 'du ככ Mari. Nכ- nu 'o -Yusu 'huln 'mu gbo, -ε die nu, כ 'mu 'a ככwin nua ye gbo po. ⁴⁰ Matl -mε -ye, kayu a -kuan a gblegblei =nu, nu- ככ -tl =ככ 'kla -wliye 'yaa. Nε- ככ ככ 'yia 'o -Yusu 'huln 'mu gbo, כ כ: «Kukכnyכ, =be ε 'nu 'yaa =le -mu 'kla -wliye, 'ke 'n -diayu ככ -ha 'mu mε le, 'n -do =bo nu -kuan 'bii? 'A -tl, lo, ככ -hε 'mu 'mu.» ⁴¹ -Ye Kukכnyכ =tuo -wכn, כ כ: «Matl o, -nu -n dככn -wliye 'yaa 'kla, ככ, =nu =wll le naa, 'ke 'o -ככpl 'kככ ke. ⁴² Kεε, dεε -do nu 'o, 'ε ככ 'yilεכde. De a -gbe, nε- Mari -ha 'le. 'Plu nahuon =de 'deε ככ -hε =ככ kwa.»

-Yusuu 'a -naagbopu 'nu ככ, -tε u di Nyysua a dכd nu
(Matie 6.9-13; 7.7-11)

11 -Nyrכwכ =de 'mu, 'ke -Yusu mu 'o -tegbi -ye, 'ככ Nyysua da. -Tε כ -we -wכn, -ye 'a -naagbopuyy -ye 'yכy 'o 'mu gbo 'huln, כ כ: «Tככnyכ o, Saan Batisכ ככ 'a -naagbopu nu, -tε u di Nyysua a dכd nu. -Na -gbe, tεε -we -a mu, -tε -a di Nyysua a dכd nu.» ² -Ye ke ככ =nu ye po, כ כ: «'Bla 'baa Nyysua da, ke ba po:

- A nu Bu,
- nue, nahuin 'bii 'mue yi, -ε ככ, -m ככ Nyysua.
- Mכ nu, -ככ ככ nahuin win ke.
- ³ -Nye -a mu 'ε nu -nyrכwכ a didide.
- ⁴ -A nu de 'kuku -gbo, -a nu, -hri 'a -tl -wכn,
- ε nue, de 'kuku -gbo, nahuin nu -a mu 'mu,
- aa -we 'a -tl -wכn 'nu -hri.
- =Nu wεn 'le ke,
- 'kuo -huln a nyigblaka nu =tכ 'le -a mu 'mu le,
- ε die nu, -a 'nu =han -tl 'wla.»

⁵ Ke -Yusuu lele =nu ye po, כ כ: «=Bo pue nuna- tumupuu 'hכn a de ye: 'Bla =nu ככ nunatumu, 'plu 'bla =nu mu 'le =ככ -wכn, 'ככ-heyri 'mu, =nu lo, -ε מ: 'N ככ 'dagbatayu. Nכ- pa 'mu ye. 'Nu -mu le 'nu 'batl, -nye 'mu didide. 'N 'de didide ככ, =bo di =se =ככ -nyi. ⁷ -Tado, -na nunatumu a -gbe, ככ nu 'le 'a kayu gbo, ke כ di -mu ye po: -Nu 'mu 'mu -ha 'ku. 'N po 'o 'na 'maju nu -dodo. 'N ככ 'na 'yuo=pli 'hεen, -a pε gbo. 'N 'die 'le -we =bo di ye 'mu 'ba, 'mu -mu didide -nyi.» ⁸ -Ye -Yusu ככ lele:

«'Nu 'a mu 'nu le, =betl ככ di ye 'mu 'ba, ε 'de ככ 'ya -na nunatumu 'mu a -tl. Kεε, -tε -n 'de 'yie a pכpε ככ, -n 'kεε -hכ, nε- die nu, 'כ 'mu ye 'mu 'ba, כ 'mu -mu -ככpl 'bii =nu -nyi, -nu -hua.

⁹ 'Nu 'a mu 'nu le, 'baa de -hua, ba -hεε Nyysua, כ 'mue 'a mu -nyi. 'Baa de -hua, ba =muε le, a die 'nu 'ye. 'Baa -hua 'ke bu paa 'a mu kayu gbo, -ye ba bi gככgכ, -ye u di 'a mu 'nu le: Ba di pa. ¹⁰ 'ε מכ -tεε, 'ε nu nahuon 'ככ nu 'o, 'ככ Nyysua de -hua, -ye כ die =ככ 'nu -nyi. Nahuon 'ככ de le =מכ, -ye כ die 'nu 'ye. Nahuon 'ככ nyra 'o =gbuhan.ye gbo, 'ככ gככgכ po, u dio 'nu le, ככ pa. ¹¹ -Mכ bu, -na 'yu 'ככ -mu -hrin.e -hua, =be -n dio -nyi hre, ¹² ככ, 'bla 'ככ -mu hape'yi-חכ -hua, =be -n dio -nyi -gaya. ¹³ =Hapukכ, 'a mu -tunahuin, 'a 'de =hapu- nahuin, kεε, =hapu-ככpl, nu- aa 'mu le 'jra, 'a nyi 'a nu 'yuo=pli -nyi. 'Bla 'be nu le 'mu, 'ke 'o 'a mu -wכn, -u ככ =wll nyre 'yi le, -ye 'a nu Bu, -ככ nu 'le yakכ 'mu, -ככ ככ =wlu ככ 'yi le, 'ε מכ -tεε, כ di 'a -Hihiu nahuin =nu 'nu -nyi, -u nyu =ככ -hua.»

Nahuin ככ 'nu, 'ku -huan nu 'o -Yusu ke 'mu
(Matie 12.22-30; Makl 3.22-27)

¹⁴ -Nyrכwכ =de 'mu, -Yusu bla la 'ku -huan le, -u nu 'o nahuon =de ke 'mu. 'Ku -huan a -gbe, u nue nu, nahuon a -gbe 'כ 'de 'prele yi. -Tε 'ku -huan a -gbe, u -hכn 'o nahuon a -gbe ke 'mu, -ye nahuon a -gbe, כ -tua 'pupre gbo. -Ye nahuin =nu, -u nu 'o, u saka =nu nu 'dכ. ¹⁵ Kεε, ke =u -yee po, u כ: «Bεsebul, ככ ככ 'kuo -huln a nyigbla- ka Satan, ככ- nyo 'klε -nyi, 'ke ככ bla 'kuo -huln =nu le, ככ nu 'o nahuin ke 'mu.»

¹⁶ Nahuin -ye, -u nu 'o, uu -hua bu =tכ 'mu le, 'u =gככ wlכn, 'ke ככ nu 'hמilekade, כ 'mue =nu ככ, -ε מכ, Nyysua'a nu, ככ =ככ 'klε -nyi, 'ke ככ bla 'kuo -huln le. ¹⁷ Kεε, -Yusu yi 'waa 'lu a le-hiele nu. Nε- nue, 'כ lu, כ כ: «=Bo pue de ye: 'Ke 'le 'blugba 'kwli 'mu, nahuin 'bu 'be =tכ le, -ye 'blugba a -gbe, כ bi =hlכn, kayuo 'ככ le 'wuwle. ¹⁸ 'A -tl, Satan 'ככ 'a dככn ye -wכn, -ye 'a 'blug- ba di bi =hlכn. A ככ 'nu, 'nu le bla 'kuo -huln, ככ nu 'o nahuin ke 'mu, -ε nue, Bεsebul, ככ-ככ 'mu 'klε -nyi. ¹⁹ 'Bla 'be 'ya wen =hapukכ 'mu, nyכ-ככ 'klεε 'a nu nahuin 'klε -nyi 'le, 'ke bu bla 'kuo -huln le? De -gbo, 'a nu nahuiin nu, ε nye -a mu 'nu ככ, -ε מכ, -tl =nu, aa 'mu yεε, u ככ hl' n. ²⁰ ε 'de Satan, kεε, Nyysua'a nu, ככ 'mu 'klε -nyi, 'ke =bo bla 'kuo -huln le, ככ nu 'o nahuin ke 'mu. De a -gbe, ε nye 'a mu 'nu ככ, -ε מכ, Nyysua -tua nahuin a win a keככle gbo, 'ke 'le 'a mu -heyri. ²¹ ε 'we =ככ ye, 'bla 'klnyכ, 'ככ ככ ta-wכn-ככpl, 'ke 'le 'a kayu gbo, ככ, 'ככ 'a kayu a -gbe 'yie =tu, nahuon =de 'die 'le -we ככ pa 'le 'a kayu a -gbe gbo, ככ 'yri 'a kukכ-ככpl. ²² Kεε, 'klnyכ -ye, ככ nu 'klε ke, ככ -hi 'o ye-hεnahuon =nu 'mu, 'ככ nyre 'o, -ye ככ -hכn 'o wlכn 'hru, ככ =ככ 'a ta-wכn-ככpl kwa le -ha, ככ kuo =wlu ye, ככ 'a kukכ-ככpl 'bii gba, 'plu 'ככ nyi nahuin 'mu le woo. ²³ Nahuon 'ככ nu 'o, ככ ככ 'mu 'hεen, =ba 'de pε, -ye ε 'we =ככ ye, ככ 'mu ye 'nu -wכn.

'Plu nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ 'nɔnɔ -hɛ 'mu 'mu, 'ke -ba 'kukue nahuin lɛ, 'ke 'o Nyɩsua -wɔn, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ nyu lɛ 'nɔ -gba, 'uɔ Nyɩsua -wɔn hren.»

'Ku -huan, 'bu -hɔn 'o nahuon =de ke 'mu, u di 'o lele =nɔ ke 'mu 'nɔ bi, 'bɩ Nyɩsua a -Hihiu 'bu 'de 'o =nɔ ke 'mu nɩ

(Matie 12.43-45)

²⁴ Kɛ -Yusuu lele po: «'Bɩa 'ku -huan, 'bu nɩ 'o nahuon ke 'mu, 'plu 'bu -hɔn 'o =nɔ ke 'mu, -ye 'ke uɔ 'le 'kwlayre gbo mu, 'uɔ gbonulɛ yrayru lɛ =mɔ. 'Bu 'de gbonulɛ 'ye, -ye kɛ uɔ 'a dɔnɔ ye po: 'N di de 'nɩ -mɛ, 'mu 'le gbonulɛ 'ka =nɩ 'mu mu, 'n -hɔn 'o 'le 'mu. ²⁵ 'Bɩa 'bu =huan -wɔn, -ye u 'ye nɩ, -ɛ mɔ, gbonulɛ a -gbɛ, ɛ 'hren klɛ -tɛɛ, 'ɛ -hlɛntie. (ɛ 'we =nɔ ye, Nyɩsua a -Hihiu 'de 'o nahuon a -gbɛ ke 'mu nɩ.) ²⁶ -Ye 'ku -huan a -gbɛ, u bla 'kuo -huɩn 'nɩpata -ye, ɔ kɔ 'crɛ, ɔ -hi 'o ye-hɛku a -gbɛ 'mu, ɔ 'bii a -gbɛ, 'kɔ -wɔn bibi, 'kɔ 'o nahuon a -gbɛ ke 'mu bi. -Ye 'klɛɛ, nahuon a -gbɛ, 'a 'klɔ nyre lɛ 'yi, 'ɛ -hi 'o 'a ye-hɛklɔ 'mu.»

Nahuin =nu, -uɔ Nyɩsua a wintɛ nua ye gbo po, 'plu -u nye 'o =tuu, sɛyl-sɛyl, nu- kɔ plɔ a bleelɛ

²⁷ -Yusu nɩ 'le 'puprɛ kwa 'mu, -ye nyrugba =de, ɔ nɩ 'le nahuin -huohui =nu -hɛyri, ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nyɔ =nu -wɔn, ɔ kɔ -mu, ɔ, ɔ -nya -mu!» ²⁸ -Ye -Yusu =tuɔ -wɔn, ɔ nɔ: «Nahuin =nu, -uɔ Nyɩsua a wintɛ nua ye gbo po, 'plu -u nye 'o =tuu, sɛyl-sɛyl, nu- kɔ plɔ a bleelɛ.»

Nahuin =nu, -uɔ kɛ 'ɲmilekadɛ -hua, nu- -Yusuu -wɔn =tu

(Matie 12.38-42)

²⁹ -Ye nahuin -huohui, uɔ lɛ 'nɩ 'kukue, 'ke 'o -Yusu 'huɩn 'mu. Kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «Ti -gbo 'yri a nahuin -gbo, 'waa nunuklɔ nyre lɛ 'yi. Uɔ -hua 'ɲmilekadɛ, -ɛ nye =nu ɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsua, nɔ- lee nɔ 'mu 'klɔ -gbo ke. Kɛɛ, Nyɩsua 'deɛ bɔ wɛn ke, 'ke bu 'ye 'ɲmilekadɛ =de. 'Nɲmilekadɛ -do =nu, Nyɩsua di nu, 'ke 'o =nu -wɔn, ɛ di ye 'we 'ɲmilekadɛ =nu, ɔ nu la, 'ke 'o 'a winwɔn-hɛnyɔ Jona -wɔn. ³⁰ 'Nɲmilekadɛ =nu, Nyɩsua nu la, 'ke 'le Jona a 'klɔ -hɛyri, 'plu Ninifudɔ a nahuin 'ye la, kɛ'ɛ nɩ, ɛ di 'mu -ti, 'ke 'o 'mu -wɔn, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon. Nyɩsua di -wɛ nu 'ɲmilekadɛ, 'ke 'le 'na 'klɔ -hɛyri, ti -gbo 'yri a nahuin 'mue 'ye. ³¹ 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ Ninifudɔ 'mu a nahuin, u 'wɔn la Jona a win, -kɔ la =nu Nyɩsua a -ti ye =tu, -ye u hie la 'o 'waa dɛ 'kuku, uɔ la nu gbo, 'u -nyi la 'waa 'klɔ 'bii Nyɩsua. -Ye 'klɛɛ, 'mɔ -gbo, ɔ nɩ mɔ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Jona a -gbɛ 'mu nɩ, kɛɛ, a 'nɩ =tuu =le 'o 'na win. Nɛ- nue, -nyɔwɔn -kɔ 'mu Nyɩsua di 'o nahuin -bati lɛ poo, Ninifudɔ 'mu a nahuin a -gbɛ 'u di ye 'mu 'ba, u 'mu lɛ po, ti -gbo 'yri a nahuin, u mɔ -tɩ'wɩanyu, 'ke 'o Nyɩsua ye. 'Ya 'o lele 'lu, ti -hi la a ti

'yri, bodɔ =de, nɔ- -hɔn la 'le -tɛgbi -pɛtu 'mu, -ɛ mɔ Sabablugba. Bodɔ a -gbɛ, ɔ mɔ la nyrugbaa nɩ. Nɔ- di la Jrusredɔ 'mu, ɔ 'mu la bodɔ Salomɔ, ɔ mɔ la Nyɩsua a nahuon a =tɔwin 'wɔn. -Ye 'klɛɛ, 'mɔ -gbo, ɔ nɩ mɔ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Salomɔ a -gbɛ 'mu nɩ. Kɛɛ, a 'nɩ =tuu =le 'o 'na win.

-Tunahuon a =wlu, u 'we =nɔ 'a 'yii ye

(Matie 5.15; 6.22-23)

³³ Nahuon 'bɔ 'bɩa 'napɩ, -ye ɔ 'nɩ -hle =le, mɔ, ɔ 'nɩ =jre =le kaka 'lu gbo, kɛɛ, 'ke ɔ nye 'o dɛ 'lu gbo =tu, -ɛ die nu, nahuin -gbo, -uɔ 'le kayu gbo pa, u 'mu lɛ yrii.

³⁴ -Tunahuon a =wlu, u 'we =nɔ 'a 'yii ye, -u nyo pepe' -nyi. -Na 'yii 'bɩ nu -tɛɛ, -ye -nɩ lɛ 'nɩ yrii -tɛɛ. Kɛɛ, -na 'yii 'bɩ kɔ kɩkla, -ye 'ke -nɩ 'le gbɩgbɩyri -hɛyri. ³⁵ 'A -tɩ, =tu -n dɔnɔ 'yie, pepe' =nu, -ɛ nɩ 'le -mu 'mu, ɛ 'nɩ =han gbɩgbɩyri -hɛ. ³⁶ 'Bɩa -na =wlu 'bu nɩ 'le pepe' -hɛyri, gbɩgbɩyri a dɛ =de 'bɛ 'de 'le -na =wlu ke nɩ, -ye -na =wlu 'bii a -gbɛ, 'ke u di 'le pepe' 'mu nɩ 'bii, -ɛ 'we =nɔ 'napɩ ye, -ɛ nye nu, =nɩ lɛ yrii.»

Falisi=tumu a nahuin kɔ teteitɔnyu 'hɛɛn, nu-u -Yusu -tɩ yɛɛ

(Matie 23.1-36; Maku 12.38-40)

³⁷ -Tɛ -Yusu -wɔ 'puprɛ -wɔn, -ye Falisi=tumu a nahuon =de, nɔ- dɔ dididɛ -wɔn. -Tɛ -Yusu pa 'le 'a -tɛ, 'u nɩ 'o dɛdihuo ke gbo. ³⁸ -Ye 'klɛɛ, -tɛ -Juukɛ a teteii 'a =tutue nu, -ɛ mɔ, nahuon bɔ yra kwa lɛ, 'plu ɔ 'mu dɛ di, -Yusu 'de lɛ nu. -Tɛ Falisi=tumu a nahuon a -gbɛ, ɔ 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu 'de kwa lɛ yra, -ye ɛ saka =nɔ nɩ. ³⁹ -Ye kɛ Kukɔnyɔ nyo ye po, ɔ nɔ: «'A mu Falisi=tumu a nahuin, 'a nɩ wɔn'naapɔhlɩ kɔ dɛwɔndiipɔhlɩ 'hɛɛn, nɩ- aa lɛ yra. Kɛɛ, 'ke 'le 'a nɩ =wlu ke, 'yiyre kɔ 'crɛ 'hɛɛn, nɩ- 'yii 'le. ⁴⁰ 'A bu- ba nɩ -tɛɛ. 'Be a yie nɩ, -ɛ mɔ, Nyɩsua nu -tɔplɩ =nu nɩ, -tunahuon a 'yie, ɛɛ 'ye, 'kɔ nu -wɛ -tɔplɩ =nu, -tunahuon a 'yie 'nɩnɩ 'ye. 'Be a pui -tɛɛ, -tunahuon a =wlu =nu, 'yie 'nɩnɩ 'ye, Nyɩsua 'nɩ 'yu =le -wɛ. ⁴¹ Dɛ a kɔ ba nu, nɛ- mɔ, -tɔplɩ =nu, -u nɩ 'le 'a nɩ wɔn'naapɔhlɩ 'kwli 'mu, kɔ 'a nɩ dɛwɔndiipɔhlɩ 'kwli 'mu, ba -hɩ 'le, ba -nyi =suɛnyu. 'Bɩa 'baa lɛ nu, -ye -tɔplɩ 'bii di 'o ye 'nɩ 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye, a 'mui -kuan 'yri nuu.

⁴² 'A mu Falisi=tumu a nahuin, 'jɔn 'ke 'o 'a mu -wɔn! 'Bɩa 'ba kɔ hai =nu, aa 'le dididɛ -wɔn po, kɔ 'ɛ nɩ 'dɩdɩdɛ 'cicrɛ, aa 'le -sadɛ 'kwli 'mu -ha, nɩ- kɔ dɛ a -pu a nɛnɛ aa 'le -ha, 'a nye Nyɩsua -nyi. Kɛɛ, a 'nɩ -hie =le 'lu -wɔn lɛ, 'ke 'a nɩ nunuklɔ kɔ 'sii 'o ye, kɔ, ba nuɛ Nyɩsua 'mu. Kɛɛ -ye dɛ a -gbɛ, nɛ-ɛ nɩ, a kɔ ba nu wɛn, 'plu a 'mu -wɛ 'le 'a nɩ 'dɩdɩ-tɔplɩ 'cicrɛi a -pu a nɩnɩ -ha, a 'mui Nyɩsua -nyi.

⁴³ 'A mu Falisi=tumu a nahuin, 'jɔn 'ke 'o 'a mu -wɔn! 'Bɩa 'ba mu 'le Nyɩsua a kayuo gbo, a nuɛ 'mu nɩ, 'ke ba nɩ 'le ye 'mu gbo, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'a mu 'ye -tɛɛ. Kɔ, 'bɩa 'ba mu 'le 'dika, a nuɛ 'mu nɩ, 'ke nahuin bu po

'a mu 'wio gbo, 'ke 'le 'a nu 'o=tuule 'kwli 'mu. ⁴⁴ 'Jr 'ke 'o 'a mu -wɔn, -u 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye! A 'we =nɔ 'dɛɛi ye, -l 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. -Tunahuin 'bu 'nunu yrii 'dɛɛi a -gbe, 'bu nyi kle na, -ye 'dɛɛi a -gbe, l nye 'nu nu, 'ke u 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye.»

⁴⁵ -Ye teteitɔnyu, -u nu 'o, ke 'waa nahuon -ye -Yusu ye po, ɔ kɔ: «Tɔɔɔɔ, 'bla =nu le 'pupre nu, -ye ε =hen 'nyre, -a nu -gbe, -nu -we -a mu =tu tan.» ⁴⁶ -Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ kɔ: «'Jr -we 'ke 'o 'a mu teteitɔnyu -wɔn, -ε nue, aa nahuin hren tetei a gblegblei, -l 'we =nɔ ben ye, u 'de 'le 'buble -we. 'Plu a 'nu -hu =le 'mu, 'ke bu =tuu 'o tetei a -gbe 'o.

⁴⁷ 'Jr 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε nue, Nylsua a win-wlɔn-henyu =nu, 'a nu bunu, uu la le 'lila, nu- kɔ 'dɛɛi aa -hlentie -tɛɛ. ⁴⁸ -Tɛ aa le 'a nunue nu, a nye nahuin 'nu tɔɔ, -ε mɔ, dɛ =nu, 'a nu bunuu la nu, a wɛɛn ke, -ε nue, u -mɛ -ye, u 'la Nylsua a winwlɔn-henyu nu, a -mɛ -ye, 'aa 'waa 'dɛɛi -hlentie. ⁴⁹ 'E mɔ -tɛɛ, Nylsua =nu, -ɔ kɔ =tɔ, ke ɔ po la, 'ke 'o 'a mu ke, ɔ kɔ: 'N di =nu ye ya win-wlɔn-henyu, kɔ titieponyu 'hɛɛn, keɛ, u di 'la =u -ye, u 'mu =u -ye =sue =tue. ⁵⁰ 'A mu =nu, Nylsua a yru di 'a mu 'nu ye, 'ke 'o winwlɔn-henyu 'bii =nu a -ta 'mu, -u kɔ dablo uu la gble 'wuwla, kuɛ la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -l kɔ 'yri Nylsua nu la 'klɔ, -bo ye ti -gbo ke, ⁵¹ -ε =hen 'nyre, kuɛ la 'le Abelɔ a 'lila 'yie 'mu gbo, -bo ye Sakali ke, -ɔ kɔ Sakali =nu, u 'la la, 'ke 'le Nylsua a -cɔhlunpiile kɔ 'a kayu a -gbahlɔn. 'Nu 'a mu 'nu le, ti -gbo 'yri a nahuin, nu- Nylsua a yru di ye, 'ke 'o -tɔplɔ a -gbe a -ta 'mu.

⁵² 'Jr 'ke 'o 'a mu Nylsua a teteitɔnyu -wɔn. 'A nu tɔɔɔ, ε ka 'hru =nu ye, nahuin di gba, u 'mue yi, -tɛ Nylsua, ɔɔ -tunahuin a waale nu. 'A nu -gbe, a 'nu gba =le 'hru a -gbe, 'plu 'a ka nahuin =nu ye, -uu -hua -bu gbu wɛn.»

⁵³ -Tɛ -Yusu -wɔ 'pupre -wɔn, -ye ɔ -hɔn 'o -tɛgbi a -gbe 'mu nu. Nylsua a teteitɔnyu, u kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, u -mɛ -ye, kuɛ 'le ti a -gbe 'yie 'mu gbo, u -tua 'a yru a lepupue gbo 'dɔ, 'u nyo wlɔn le =gba 'ε nu ti, 'ke 'o -tɔplɔ lɔkɔkɔ ke. ⁵⁴ Wlɔnle=gbugba a -gbe 'kwli 'mu, 'kee nu, uu 'le naa, 'u nyo 'mu le =tɔ, -ε die nu, 'kɔ ka, u 'muo -ti yeɛ.

-Yusu le la 'a -naagbopu, u nu naa 'le 'lii 'hɔn
(Matie 10.26-27)

12 -Tɛ -Yusuu nahuin tɔɔ, -ye nahuin 'lɔkɔkɔ -ye 'kukue le. Nahuon =de 'de 'le 'waa -hihre -we. 'Waa -huhue a -tu 'uu kle nuna. Ye-henahuin, -Yusuu 'le -wɔn 'preɛ, nu- mɔ 'a -naagbopu. Ke ɔɔ =nu ye po: «Ba =tu 'a nu tɔɔɔ 'yie, 'ke 'o Falisi=tumu a nahuin -wɔn, -uu 'lii 'hɔn naa. 'Waa 'lii 'hɔn a naale a -gbe, ε 'we =nɔ -weye =nu ye, -ε pa, 'plu -ε nye nu, 'a 'bienu -wo 'kɔ -we pa. ¹² Ti di 'o 'nu nyre, -l kɔ 'yri -tu a -tɛɛ di 'o pepe' 'mu

† -hee': ε 'we =nɔ 'flɔ a 'yaade ye, -ε nye nu, 'flɔpupu 'bii 'uu 'ya

bi, kɔ, -tɔplɔ =nu, -l -hli ke, nahuin 'bii 'mui yi. ³ 'Bla 'ba bii ye, -tu =nu, aa =tu, u di 'o -tɛ =nu 'nu =tuu, nahuin 'bii -we 'le bu 'wuu 'o. -Tu =nu, a blee 'le gbo, aa =tu, -tɛgbi =nu, 'du bii 'o ye, u di 'nu =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye.»

A nu pi 'le -tunahuin a huannu, keɛ, Nylsua, nɔ- kɔ huannu ba pi
(Matie 10.28-31)

⁴ (Ke -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ kɔ: «'A mu =nu, -u mɔ 'na nɔnatumupu, 'nu 'a mu 'nu le: A nu pi 'le -tunahuin a huannu. 'A nu -plahuu -do, nu- u -we 'le bu -wɔ gbo. Keɛ, u 'de 'kleɛ lele 'klɔ kɔ, 'ke bu nuu 'o 'a mu dɛ =de 'yie 'mu. ⁵ Keɛ, Nylsua, nɔ- kɔ huannu ba pi, -ε nue, nɔ- kɔ 'klɔ, 'ke kɔ -wɔ -tunahuon gbo, 'kɔ kɔ -we 'klɔ, 'ke kɔ po 'le nahuon na =nu 'mu, -ɔ 'nunu jre gbe. Iin, Nylsua, nɔ- kɔ huannu ba pi. ⁶ =Bo pue nubli 'cicrei a dɛ ye. 'Bla =nu nyi -tɔ, l 'nu po =le =die 'dɔ. Keɛ, nubli gbi a -gbe, 'a dɛ 'bɛ nu 'o, Nylsua yie nu. ⁷ Keɛ, a -mɛ -ye, 'lu-pupuii -tie a kɔ, 'a nu Bu Nylsua a -gbe, ɔ -hri nu. E 'we =nɔ ye, a kɔ 'mini 'dɔ, 'ke 'o Nylsua ye, 'ε -hi 'o nubli gbi 'lɔkɔkɔ =nu 'mu. 'A -tu o, a nu pi 'le -tunahuin a huannu!»

Nahuin =nu, -u nyi =tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε mɔ, u mɔ -Yusu a nahuin nu, kɔ nahuin =nu, -u nyi =tu, -ε mɔ, u
'de -Yusu yi
(Matie 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ «'Nu 'a mu 'nu le, 'ε nu nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ =tui, 'ke 'o nahuin ye, -ε mɔ, ɔ kɔ 'na nahuon nu, -ye -batipo-nyrɔwɔ 'mu, 'na -gbe, -ɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di -we 'nu =tu, 'ke 'o Nylsua a leleenyu ye, -ε mɔ, nahuon a -gbe, ɔ kɔ 'na nahuon nu. ⁹ Keɛ, nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ =tui, 'ke 'o nahuin ye, -ε mɔ, ɔ 'de 'mu yi, -ye -batipo-nyrɔwɔ 'mu, 'na -gbe, 'n di -we 'nu =tu, 'ke 'o Nylsua a leleenyu ye, -ε mɔ, 'n 'dio yi.

¹⁰ 'Ya 'o lele 'lu, 'mɔ -gbo, -ɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, nahuon =nu, -ɔ di 'mu -tu -huɔn ye =tu, Nylsua -we 'le kɔ 'wuwla 'a dɛ 'kuku a -gbe nu. Keɛ, nahuon =nu, -ɔ di Nylsua a -Hihiu -tu -huɔn ye =tu, Nylsua 'die 'le -we kɔ 'wuwla 'a dɛ 'kuku a -gbe.

¹¹ 'Bu klɔ 'a mu, 'ke u 'mu 'le 'a mu -batipoolɛ 'mu gba, 'ke 'o Nylsua a kayuo a nyɔgblakɔ ye, kɔ 'ke 'o 'blugba a ye'munaanyu ye, 'kla nu 'ya 'le 'a mu -wliye, 'ke 'o -tɛ a di 'waa kle-hɔlale nu a -ta 'mu, kɔ 'ke 'o -tu =nu, a di =tu a -ta 'mu, ¹² -ε nue, ti a -gbe 'yri, -tu =nu, a di =tu, Nylsua a -Hihiu, nu- di 'a mu tɔɔ.»

-Yusu po dekɔnyu =nu, -ɔ 'de =tɔ kɔ a -taludu

¹³ -Yusu kɔ nu 'le 'pupre kwa 'mu, -ye nahuon -ye, -ɔ nu 'le nahuin -heyri, ke ɔɔ -Yusu ye po, ɔ kɔ: «Tɔɔɔ, le 'na -dɔɔɔ, 'ke -tɔplɔ =nu, -a nu bu hie -a mu le, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn -ba wi.» ¹⁴ -Ye ke -Yusuu =nɔ ye po, ɔ kɔ: «Nylbeyu o, nyɔ =de 'de 'mu 'a nu -batiponyɔ 'mu nuu, kɔ 'a nu -tɔ-

pluwonyk 'hεεn.» ¹⁵ -Ye ke ƙƙ 'klεε nahuin 'bii =nu ye po, ƙ ƙ: «Ba =tu 'a nɪ dɪɔnɔ 'yie, 'ke 'o kɔkɔ-tɔplɪ 'plɔplɔ a 'munuεε a -ta 'mu. =Betɪ nahuon ƙɔ 'ble 'dai kɔkɔ-tɔplɪ kwa, ƙ 'de 'a -hunhlun kwa 'ble.»

¹⁶ -Ye ƙ nyu ye po -taludu, ƙ ƙ: «E ƙ la dεƙɔnyƙ =de. Nƙ- ƙ la -cii 'plɔplɔ, 'a 'dɪdɪ-tɔplɪ 'ɪ 'wɔɔ la =nɔ lε 'dɔ.

¹⁷ Kε ƙƙ 'klεε 'a dɪɔnɔ ye po, ƙ ƙ: -Be' 'n di 'klεε 'na 'dɪdɪ-tɔplɪ -gbo a gbo=tutue nu 'le, -ε nue, 'n 'de 'a gbopoolε ƙɔ. ¹⁸ -Ye ƙ ƙ: Dε 'n di nu, nε- -gbo: Kayuo

'bii, ƙ ƙ gbo 'nu 'le 'na 'dɪdɪ-tɔplɪ lε poo, 'n dio 'nɪ 'wla, 'mu 'a yrayrɪ po, ƙ ƙ 'bubua di 'o 'a 'kɪ 'mu -hi. Nɪ- ƙ 'kwli 'mu 'n di 'le 'na =gbla ƙ 'na kɔkɔ-tɔplɪ 'bii po. ¹⁹ 'Nɪ -wε -wɔn, kε 'n di 'n dɪɔnɔ ye po: 'N =tu gbo kɔkɔ-tɔplɪ 'plɔplɔ, -ɪ di 'mu 'mu -hε, 'ke 'le 'dai 'yɪ 'kwli 'mu. 'A -tɪ o, =bo nɪ gbo, 'mu -wle, 'mu dε di -tεε, 'mu lε 'mre.

²⁰ Kεε -ye kε Nyɪsua nyo 'klεε ye po, ƙ ƙ: -N buba nɪ -tεε. 'Tɔyɪwɔwɔ -do -gbo 'mu, -n di 'nɪ 'ku. =Nɪ 'ku 'klεε, -tɔplɪ 'bii -gbo, -n =tu gbo, dε tɪo- ɪ di 'o -mu pue 'le?»

²¹ -Ye -Yusu ƙ lele: «Kε'ε nɪ, ε di 'mu -ti, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, ƙƙ kɔkɔ-tɔplɪ lε 'kukue, 'ke 'o 'a dɪɔnɔ -wɔn, kεε, ƙ 'de dε =de ƙ, 'ke 'o Nyɪsua 'yi ke.»

Ba kuo Nyɪsua =wɪ ye
(Matie 6.25-34)

²² -Ye kε -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ƙ ƙ: «Nε- nue, 'nu 'a mu le: Dε a di di, ƙ wlawlɪ a di 'huɪn 'mu lε pue, a nɪ hrɛti 'le, 'ke 'o -tɔplɪ a -gbε a -ta 'mu.

²³ -Hunhlun -gbo, aa po, u ƙ dε gblakaa nɪ, 'u -hi 'o dididε 'mu, ƙ, 'a nɪ -plahɪn, ɪ ƙ dε gblakaa nɪ, 'ɪ -hi 'o 'huɪn'mulεpue-tɔplɪ 'mu. ²⁴ Ba 'ye kε 'mamɪ. ɪ 'nɪ 'dɔ =le 'ε nɪ dididε =de, ƙ, ɪ 'nɪ 'cε =le dε =de, ƙ, ɪ 'de -wε 'kale ƙ, -ε ƙ 'mu ɪ di 'le dididε po. Kεε, Nyɪsua, ƙƙ- nyi dididε -nyi. Kεε, a -mε -ye, Nyɪsua, ƙ nɪε 'a mu 'mu nɪ, 'ε -hi 'o nublɪ 'mu. 'A -tɪ, -tε ƙ nɪ, ƙƙ nublɪ dididε -nyi, ƙ die -wε 'nɪ nɪ, ƙ 'mu 'a mu dididε -nyi. ²⁵ E 'de nahuon =de ƙ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, 'a hrɛtilε a -tɪ, -ƙɔ ƙ 'klɪ, -ƙɔ po 'a -nyrɔwɪ a dε gbi ke, kε ƙ 'klɪ -gbo ke. ²⁶ 'A -tɪ, -tε a 'de 'klεε 'klɪ ƙ, 'ke ba po 'a nɪ -nyrɔwɪ ke, a 'de 'klεε lele hrɛtilε ƙ, 'ke 'o 'klɪ -gbo a -tɔplɪ a -ta 'mu.

²⁷ Ba 'ye kε -piti =nu, -tε 'a -pui nu 'yilɛnɔ. -Piti a -pui a -gbε, ɪ 'we =nɔ -tunahuon a wlawlɪ ye. Kεε, -piti a -gbε, ɪ 'nɪ nɪ =le -kuan, ƙ, ɪ 'nɪ hra =le wlawlɪ, 'plɪ -piti a -gbε 'ɪ ƙ 'yi lε. Kεε -ye 'nu 'a mu 'nɪ le, bodɪɔ Salomɔ, =hapukɔ, ƙ ƙ la dε, kεε, -tε -piti a -pui nu 'yilɛnɔ, Sa-lomɔ a -gbε, ƙ 'de la 'a wlawlɪ ƙ, -bu nɪ la lε 'yilɛnɔ.

²⁸ 'Bɪa Nyɪsua 'bɔ ƙ ƙ ƙ ƙ kε -piti a -pui 'yi lε, u di -ɲa -ci, 'plɪ u di -ɲa 'tɔ po, =be 'a mu =nu, ƙ nɪε 'mu, ƙ 'dεε ƙ -nyi 'a mu 'huɪn'mulεpue-tɔplɪ? 'A mu -gbo, -u 'de Nyɪsua =wɪ ye kuo -tεε. ²⁹ 'A -tɪ, a nɪ 'wɔɔ 'le 'a nɪ 'kwli a -koto 'mu. ³⁰ Nahuin =nu, -u 'de Nyɪsua yi, nu-u -tɔ-plɪdu a -gbε 'lu -wɔn lε -hie 'ε nɪ ti. Kεε, 'a nɪ Bu Nyɪsua, ƙ yi 'a nɪ -huhua-tɔplɪ nɪ. ³¹ Dε a blε ye ba -hie 'lu -wɔn lε 'ε nɪ ti, nε- ƙ, Nyɪsua ƙ ƙ ƙ 'a mu win ke, -ye ƙ di 'a mu 'a nɪ -huhua-tɔplɪ a -gbε 'nɪ -nyi.»

Ba 'kukue kɔkɔ-tɔplɪ lε, 'ke 'o Nyɪsua 'huɪn 'mu
(Matie 6.19-21)

³² (Kε -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ƙ ƙ: «'A mu =nu, -uɪ 'mu -wɔn naa, -u ƙ 'na nahuin, a 'de -huo, kεε, a nɪ pɪ 'le huannu. 'A nɪ Bu Nyɪsua, ƙ -ha 'le 'a mu 'mu du, ƙ 'mu 'a mu 'a 'klɪ yrayrɪ -nyi. ³³ Ba plo 'a nɪ kɔkɔ-tɔplɪ, ba -ha 'le 'a 'wli =nu, ba -nyi =suɛnyu. E 'we =nɔ ye, ba =ƙɔ 'wli a wɪɔnpoodε =nu lε, -ε 'nɪnɪ di lε cɪɪcɪε. Ba 'kukue kɔkɔ-tɔplɪ lε, 'ke 'le yakɔ 'mu, -tε ɪ 'nɪnɪ di 'le gbo -wεε, ƙ, -tε 'yrinyu 'de 'le nyinyre -wε, ƙ, -tε 'hrɔ 'de 'le -wε ƙ nyree 'le -tɔplɪ 'yi lε. ³⁴ 'Nɪ lε 'puprε nu, ε 'we =nɔ ye, -tε 'a nɪ kɔkɔ-tɔplɪ nɪ 'o, 'ke 'a nɪ =wɪ nɪ -wε 'o.»

-Kuannunyu =nu, -uɪ 'waa 'masε a 'lediti -pre

³⁵ (Kε -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ƙ ƙ: «Ba -wε -wɔn, a 'mu -kuan nɪ. Ba 'we =nɔ -kuannunyu =nu ye, -uɪ 'waa 'masε =nu a 'lediti -pre, ƙ mu 'blɪ'mupaalε ke. -Tε 'a -kuannunyu, uɪ nɪ, kε'ε nɪ, ba nɪ -wε. 'Tɔ 'mu, 'plɪ ƙ 'mu 'le di, u -wε -wɔn, 'ke bu nɪ -kuan, 'waa 'napɪ 'nɪ jre =le gbe. 'Bɪa 'bɔ di 'klεε 'le, 'bɔ bibie 'majɪ, -ye u -huɔ =nɔ ye. ³⁷ -Kuannunyu a -gbε, 'bɪa 'waa 'masε 'bɔ di 'le, 'bɔ yu 'o -preele 'mu gbo, 'bu 'nɪnɪ ɲmo, -ye bu ƙ plɔ a bleelε. 'Nɪ 'a mu 'nɪ le, ƙ di -wɔn 'nɪ -wε, ƙ 'mu le, bu nɪ gbo, u 'mu dε di, 'a -gbε, ƙ 'mu 'o bi, ƙ 'mu didi-tɔ-plɪ -hie. ³⁸ 'Bɪa 'bɔ di 'le 'tɔ-hɛyri 'mu, -hee' 'tɔ-hɛyri 'bε -hi, 'bɔ yu 'o -preele 'mu gbo, 'bu 'nɪnɪ ɲmo, -ye bu ƙ plɔ a bleelε.

³⁹ Ba ƙ 'a 'mulεyriilε: 'bɪa kayukɔnyƙ 'bɔ yi wɛn ti =nu -ƙ 'yri 'yrinyƙ di wɛn 'le di, ƙ dio wɛn 'nɪ -pre, -ε die nɪ, 'yrinyƙ a -gbε, ƙ 'nɪ =han wɛn 'a kayu wa. ⁴⁰ Nε- nue, 'a nɪ -gbε, ba nɪ 'o -preele 'mu, a nɪ ɲmo 'le, -ε nue, ti =nu ƙ 'yri a 'nɪnɪ di 'o 'mu -pree, 'mɔ -gbo, ƙ ƙ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'ke 'n di 'le di.»

-Kuan -gbo, -Yusu hie 'a -naagbopu lε, u blε ye bu nuo
(Matie 24.45-51)

⁴¹ -Yusu ƙ po -taludu a -gbε, -ye Piɪlɪ ƙ: «Kukɔnyƙ o, =be -a -do a -tɪ nɪ, =nɪ po -taludu -gbo, -hee', nahuin 'bii a -tɪ nɪ?» ⁴² -Ye Kukɔnyƙ ƙ: «Ba 'we =nɔ -kuannunyu =nu ye, ƙ ƙ 'lu a lε-hielε, ƙ, 'a 'masε -wε 'le ƙ kuo =wɪ ye. Nahuondu a -gbε, 'a 'masε, 'bɔ ƙ 'dagba 'mu mu, ƙ ƙ di 'a kayu 'bii lε hie, -ε die nɪ, dɛditi 'bɪ nyre 'o, ƙ 'mu 'a 'bie -kuannunyu 'ε nɪ -nyrɔwɪ a dididε -nyi. ⁴³ 'A 'masε 'bɔ -hɔn 'le 'dagba 'mu, 'bɔ ƙ 'o -kuan 'yie 'mu gbo, -ye -kuannunyu a -gbε, ƙ ƙ plɔ a bleelε. ⁴⁴ 'Nɪ 'a mu 'nɪ le, 'a 'masε dio 'mu nuu 'a -tɔplɪ a 'yie=tunƙyƙ gblaka. ⁴⁵ Kεε, -kuannunyu a -gbε 'bɔ plε, 'a 'masε a 'lediti, u gbo 'nɪ -wɛn, 'bɔ -tua 'a 'bie -kuan-nunyu a bibie gbo, ƙ, 'bɔ 'a dɪɔnɔ dididε ƙ ƙ 'hεεn wɪɔn -hie, ⁴⁶ -ye 'a 'masε a -gbε, ƙ di 'le 'nɪ di, -nyrɔwɪ -ƙ 'mu -kuannunyu a -gbε, ƙ 'nɪnɪ dio 'o -pree, ƙ

-haawɔ =nu, ɔ 'de yi. 'Bɔ di 'klɛɛ 'le, -ye ɔ dio ye gba ti 'yakli, 'plu ɔ 'muo =sue =tue, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -u 'de Nyɛsua =wlu ye kuo.

⁴⁷ -Kuannunycɔ 'bɔ nɔ 'o, dɛ =nu, 'a 'masɛɛ -hua, 'bɔ yie, 'plu 'bɔ 'nɔnɔ -hua bɔ nue, -ye u dio =tue =sue 'dɔ. ⁴⁸ Kɛɛ, -kuannunycɔ 'bɔ nɔ 'o, dɛ =nu, 'a 'masɛɛ -hua, 'bɔ 'die yi, 'plu 'bɔ ɔ -tɔplɛ =nu nu, -lɛ bɛ =sue a =tueɛ ye, =sue =nu, u dio =tue, ɛ 'dɛɛ bɛ -huo. Nyɛsua 'bɔ -nyi nahuon -tɔplɛ 'plɔplɔ, -ye ɔ di =nɔ -hua -tɔplɛ 'plɔplɔ, kɔ, 'bɔ hie nahuon -tɔplɛ 'plɔplɔ lɛ, -ye ɔ di =nɔ -hua -tɔplɛ 'plɔplɔ, ɪ 'mu 'o 'a dɛ =nu 'mu -hi, ɔ hie o =nɔ lɛ.»

-Yusu a 'ledidie nye 'nɔ nu, nahuin 'uɔ wo: =u -ye, u kuo ye =wlu, =u -ye 'u 'dio =wlu ye kuo

(Matie 10.34-36)

⁴⁹ Kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «'N di 'le =le, 'mue nu, na 'mu wɔn, kɛ nɔ -tutu ke. 'N nye wen 'nɔ -hua 'dɔ, 'ke na a -gbɛ bɔ wɔn wen -dodo. ⁵⁰ Kɛɛ, 'plu na a -gbɛ, ɔ 'mu wɔn, 'n ɔ =bo 'ye -tado =sue. 'Plu =sue a 'yiye a -gbɛ, ɛ 'mu 'o nyre, 'na =wlu 'mue gbo. ⁵¹ A nɔ 'ye 'le, -ɛ nɔ 'n di nɔ -tutu ke nɔ, 'mue nu, nahuin 'mu kegbowɛnɛ kɔ. Kɛɛ, 'n di 'le =le, 'mue nu, nahuin 'mu wo. ⁵² ɛ 'we =nɔ ye, kue 'klɛɛ nɔ gbo, kayugbokueɛ =hun 'bu nɔ 'o, u di 'nɔ wo, nahuiin ta, u 'mu nahuiin 'hɔn ye -wɔn. kɔ, nahuiin 'hɔn, u 'mu nahuiin ta ye -wɔn. ⁵³ Bu di 'a 'yu nyɛyɛ ye 'nɔ -wɔn, 'yu nyɛyɛ -mɛ -ye, ɔ 'mu 'a bu ye -wɔn; 'dii 'mu -wɛ 'a 'yu nyɛyɛ ye -wɔn, 'yu nyɛyɛ -mɛ -ye, ɔ 'mu -wɛ 'a 'dii ye -wɔn; 'yu a nyɛ 'mu 'a 'dɔ ye -wɔn, 'dɔ -mɛ -ye, ɔ 'mu -wɛ 'a 'yu a nyɛ ye -wɔn.»

-Yusu, ɔ nahuin 'nɔ le, 'ke bu yrii kɛ -tɔplɛ -gbo, Nyɛsua, ɔ nɔ, ɔ bu -hlɛntie 'waa 'klɔ

(Matie 16.2-3; 5.25-26)

⁵⁴ Kɛ -Yusuu lele nahuin =nu ye po, ɔ nɔ: «'Bɔ 'ba 'ye, -ɛ nɔ 'nu nɔ 'le yrayɪ, kɛ aa po: 'Nu di 'nɔ di. 'ɛ nɔ -tɛɛ, 'nu a -gbɛ 'uɔ di. ⁵⁵ Kɔ, 'ba 'ye, -ɛ nɔ 'nu 'de 'le yrayɪ lɛ nɔ, kɛ aa po: 'Yru di 'nɔ huan. 'ɛ nɔ -tɛɛ, 'yru a -gbɛ 'uɔ huan. ⁵⁶ 'A mu nahuin =nu, -uɔ 'lii 'hɔn naa, aa yakɔ ɔ -tutu 'hɛɛn a -tɔplɛ 'mu lɛ 'nɔ yrii, 'a nye 'ye, -tɛ -nyre di 'mu nɔ. Kɛɛ, -tɔplɛ -gbo, Nyɛsuaa nu, -uɔ kɛ 'lu -wɔn mue, ti -gbo 'yri, a 'nɔ -hua =le ba yrii 'mu lɛ, dɛ tio- bɔ =hɛn 'nyre.

⁵⁷ Dɛ- ɔ -tɔ 'a nɔ -gbɛ 'a 'nɔnɔ 'ye, -tɛ a ɔ ba nu 'a nɔ dɔnɔ a naale -tɛɛ? ⁵⁸ ɛ 'we =nɔ ye, 'bɔ nahuon 'bɔ -mu -tɔ yeɛ, -ɛ nue, -n 'ble kwa 'a 'wliye, 'plu ɔ ɔ -mu 'hɛɛn, 'baa 'le -batipoolɛ 'mu mu, =tu 'o 'kli, -ɛ die nu, -tɛ a 'klɛ nɛ 'hru wɔn, a 'mu ke gbo wɛɛn, ɔ 'nɔ =han 'le -mu -batiponyɔ ye gba, -batiponyɔ 'nɔ =han -mu -sadapu kwa po, u 'nɔ =han -mu =jɪ 'mu po. ⁵⁹ 'Nɔ -mu 'nɔ le, 'bu po -mu =jɪ 'mu, 'ke -n di 'le =jɪ a -gbɛ 'mu nɔ, 'wliye 'bii =nu, -n 'ble kwa, =mue 'pɛɛ, 'plu =mu =jɪ 'mu -hɔn.»

-Yusu le nahuin, 'bu 'de 'o 'waa dɛ 'kuku gbo hie, 'bu 'de 'waa 'klɔ Nyɛsua -nyi, u di 'nɔ 'ku

13 Ti a -gbɛ 'yri, nahuin =de, nu- mu 'le -Yusu -wɔn, 'u lo dɛ =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'ke 'le Galileblugba 'mu, 'ke 'o nahuin -ye a -ta 'mu. Nahuin a -gbɛ, ti =nu ɔ 'yri uɔ 'o 'o -ɔɔhɔn pii, 'ke 'o Nyɛsua ye, 'ke -gulɔnuma Pilatɛ lɛ 'o 'a 'ɔɔyuo, bu 'lu o, 'waa dablo =nu, ɔ 'wɛ gbo, ɔ bi 'le -ɔɔhlundɛhue a dablo -hɛyri. ² Bu =gba 'klɛɛ -Yusu wɔn, -ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «=Be a pui -tɛɛ, -ɛ nɔ, Galilekue a -gbɛ, -tɛ u nɔ lɛ 'waa 'lɔlɔ, =be ɛ =hɛn 'nyre, 'waa dɛ 'kuku, ɛ -huo nɔ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'waa 'bienu Galilekue a nɛnɛ 'mu? ³ 'Uɔn, kɛ 'nɔ 'a mu ye po, 'ba 'de 'o 'a nɔ dɛ 'kuku gbo hie, 'ba 'de 'a nɔ 'klɔ 'bii Nyɛsua -nyi, kɛ'ɛ nɔ, a di -wɛ lɛ'kukulɛ nu. ⁴ 'Ya 'o lele 'lu, nahuiin -pu =tu 'o -yehɛn-yehɛn, -u 'ku, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu, 'waa -tɔ bɔ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. Yrayɪkayudu =nu, -u =hɔn 'le -wɔn lɛ, -u nɔ 'le Jrusɛ a 'dɔ=ɔn =nu 'mu, uɔ Siloe daa, nu- bi =nu ke, 'u 'ku. =Be a pui lele -tɛɛ, -ɛ nɔ, ɛ =hɛn 'nyre, 'waa dɛ 'kuku, ɛ -huo nɔ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'waa 'bienu Jrusɛkue a nɛnɛ 'mu? ⁵ 'Uɔn, kɛ 'nɔ 'a mu ye po, 'ba 'de 'o 'a nɔ dɛ 'kuku gbo hie, 'ba 'de 'a nɔ 'klɔ 'bii Nyɛsua -nyi, kɛ'ɛ nɔ, a di -wɛ lɛ'kukulɛ nu.»

-Tɛ -Yusu po la figietu =nu, -u 'nɔnɔ tu 'kui a -taludu

⁶ -Ye -Yusu po lele =nu ye -taludu, ɔ nɔ: «Nylɛyɛ =de, nɔ- 'dɔ figietu, -ɛ nɔ, tugbɛ, -ɛɛ 'kui tu, 'ke 'le 'a -ci 'kwli 'mu. 'Dai ti bɔ -hi, -ye -cikonyɔ a -gbɛ, ɔ di 'le =le, ɔ 'mu tugbɛ a -gbɛ a 'kui -ha, kɛɛ, ɔ 'de 'le =nɔ 'kuoo -do 'klɔ 'yee. ⁷ -Ye kɛ ɔ -ci'yie=tunycɔ ye po, ɔ nɔ: Ta 'o lɛ, ɛ nɔ 'klɛɛ 'yru ta, 'ɛ nɔ ti, kɛ 'nɔ nu, 'nu nɔ di, 'mu tugbɛ -gbo a 'kui -ha. Kɛɛ, 'bɔ 'nɔ di 'le, 'nɔ 'yee =le 'le =nɔ 'kuoo -do 'klɔ gbo. 'A -tɔ, hɛɛ! -ɛ nue, ɛ nɔ nɔ -tututɔ -gbo ke -gbugbɛ. ⁸ Kɛɛ -ye -ci'yie=tunycɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: -Hɛ me lɛ, 'yru -gbo bu -hi. 'N ɔ =bo 'ble 'hɔn 'mu lɛ, 'mu 'le -tutu yrayɪ po. ⁹ 'Nɔ nue 'klɛɛ, 'n pue -tɛɛ, 'yru -de' di, ɛ di tu 'kui. 'Bɔ 'bɛ 'de =nɛ, -ye -n -wɛ 'le -bo hɛ nɔ.»

-Tɛ -Yusu -wɔ la nyrugba =de a 'kue, -wuwle-nyɛwɔ 'mu

¹⁰ -Wuwle-nyɛwɔ =de 'mu, -Yusu ɔ nahuin Nyɛsua a -tɔ nɔ, 'ke 'le Nyɛsua a kayu gbo. ¹¹ Nyrugba =de nɔ 'o. Nɔ- 'ku -huan nɔ 'o ke 'mu. 'Ku -huan a -gbɛ, nu- puo 'kue ye. 'A 'kue a -gbɛ, 'a 'yru a -pu =tu 'o -yehɛn-yehɛn a nɔnɔ nɔ gbo. ɔ 'klii ye. ɔ 'die 'le -wɛ bɔ 'wu 'le lɛ. ¹² -Tɛ -Yusu 'yo, -ye ɔ dɔ nɔ, ɔ nɔ: «Nyrugba o, -na 'kue -wɛ nɔ,» ¹³ ɔ puo dabu 'lu gbo. Tii -do a ti 'yri, -ye ɔ 'wu 'le lɛ, ɔ -tua Nyɛsua a baale gbo.

¹⁴ Kɛɛ -ye Nyɛsua a kayu a nyigblaka, ɔ nɔ 'o, -tɛ ɔ 'ye dɛ a -gbɛ, -Yusu nu, -ye ɔ bi 'mu yru, -ɛ nue, -wuwle-nyɛwɔ 'mu, 'ke -Yusu -wɔn 'o nahuon a 'kue. -Ye kɛ nyigblaka a -gbɛ, ɔ nahuin -huohui =nu ye po, ɔ nɔ: «'Ke 'le 'wee 'kwli 'mu, -nyɛwɔ -huonɔn nɔ 'le, -ɔ ɔ 'kwli 'mu -a bɛ ye -ba nuu 'o -kuan. 'A -tɔ, -nyɛwɔ a

-gbe 'kwli 'mu, 'kee ni, ba di 'le, ɔ 'mu 'a ni 'kuei -wɔ. A ni di 'le 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.»¹⁵ -Ye ke Kɔkɔnyɔ nyo ye po, ɔ nɔ: «A mu -gbo, -uɔ 'lii 'hɔn naa. 'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ 'bɔ kɔ bri kɔ 'e ni 'wlugbadɛ, =be ɔ 'ni =wlu =le gbo, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -e die nu, ɔ 'mui 'le 'naale 'mu gba?»¹⁶ 'Plu nyrugba -gbo, -ɔ ɔ -a ni bu gblaka Abrahamu a 'yuo a 'yu -ye, Satan mua, 'ke 'le 'yru -pu =tu 'o -yehen-yehen 'kwli 'mu, =be e 'de 'o le nɔ, 'ke =bo -wɔ 'a 'kuei -wuwle-nyrɔwɔ 'mu?»¹⁷ -Yusu bɔ po 'klɛɛ le, -ye 'a yraanyu =nu, -tuɔ nyu nu 'dɔ. Kɛɛ, nahuin -ye =nu, -u ni 'o, u ɔ kɔ plɔ a bleelɛ, 'ke 'o 'yilɛnɔ-tɔplɔ 'bii =nu, -Yusuu nu a -ta 'mu.

-Yusu po la 'dɔdɔɛ =nu, -e ɔ 'yɛɛ 'ɔmɔ a -taludu
(Matie 13.31-32; Maku 4.30-32)

¹⁸ Dɛ a -gbe, -tɛ e -hi, -ye ke -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «N di po -taludu, 'mue 'a mu tɔɔ, -tɛ Nyɔsuaa nu, 'e ɔ nahuin a -dodo, 'ɔ kuu win ke, 'plu nahuin -ye 'uɔ kle bii. ¹⁹ Dɛ a -gbe, e 'we =nɔ 'dɔdɔɛ =nu ye, -e ɔ 'yɛɛ 'ɔmɔ 'dɔ, 'e -hi 'o 'dɔdɔ-tɔplɔ -ye 'a 'yɔ 'mu. 'Dɔdɔɛ a 'yɛɛ a -gbe, nɛ- nahuon =de gba, 'ɔ 'dɔɛ 'le 'a -ci ke, 'e =ga, 'e -hɛ tugbe gblaka, 'a babuɔ -heyri, nobli 'u 'le 'le poo.»

-Yusu po la 'fɔɔ a 'yaadɛ a -taludu
(Matie 13.33)

²⁰ -Ye ke -Yusuu lele =nu ye po ɔ nɔ: «=Bo po -taludu -ye, 'mue 'a mu tɔɔ, -tɛ Nyɔsuaa nu, 'e ɔ nahuin a -dodo, 'ɔ kuu win ke, 'plu nahuin -ye 'uɔ kle bii. ²¹ Dɛ a -gbe, e 'we =nɔ 'fɔɔ a 'yaadɛ ye, nyrugba po 'le 'fɔɔpupu -huohui -wɔnɔ, 'ɔ nyuɔ -nyuanyua, 'fɔɔ 'bii 'ɔ 'ya.»

-Yusu nɔ 'ni, nahuin =nu, -uɔ 'yilɛnyre-tɔplɔ nu, u 'deɛ bu pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu
(Matie 7.13-14,21-23)

²² -Yusu 'klɛ nɛ 'le Jrusɛɔɔ 'mu a 'hru wɔnɔ, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn. -Tɛ ɔ nɔ, ɔ 'dɛ =tuɔ le 'bɛ, ke ɔ nɔ, ɔ 'Nyɔsua a -tuɔ nɔ. ²³ A 'wɔ =de 'mu, nahuon =de, nɔ =gɔ wɔnɔ, ɔ nɔ: «Nahuin =nu, Nyɔsua di waa, 'ke 'o 'a -bati a lɛpupue -wɔnɔ, =be u 'deɛ bu -huo?» -Ye nahuin =nu, -u ni 'o, ɔ =tu -wɔnɔ, ɔ nɔ: ²⁴ «Paale =nu, -ɛɛ 'a mu Nyɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu paa, e 'ɔmɔ le 'yri. 'Bɔ 'ba nye -hua, ba pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru a -gbe 'kwli 'mu, -ye ba =tu 'o 'klɔ, a 'mu 'o paale a -gbe 'yri naa. 'Nu 'a mu 'ni le, nahuin 'plɔplɔ, u die le 'ni =nɔ, 'ke bu pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu. Kɛɛ, u 'deɛ bu -wɛ 'le.

²⁵ Dɛ e di ye 'we, nɛ- -gbo: Kayukɔnyɔ, 'ke ɔ di 'le dɛdɛ ile 'mu ye 'mu 'baa, ɔ 'mu 'maju =gba. A -mɛ -ye, 'ke a di 'le -patu 'mu ni, a 'mu 'maju bibie, a 'mu -wɛ le po: Kɔkɔnyɔ o, -ha -a mu 'maju ye. Ke ɔ di po, ɔ 'mu 'a mu -wɔnɔ =tu: 'N 'de 'a mu yi. ²⁶ -Ye ke a dio ye po: -N ɔ -a mu 'hɛɛn, -a muɔ o 'o -tɛgbii -do dɛ dii, ɔ, =nu o Nyɔsua a -tuɔ nɔ, 'ke 'le -a ni 'dɛɛ a 'dika. ²⁷ Ke ɔ di lele 'a

mu ye po: 'N 'de 'a mu yi. Ba hren 'mu -wɔnɔ, -e nue, a 'bii =nu, 'yilɛnyre-tɔplɔ =nu, Nyɔsua 'nɔnɔ -hua ba nu, nɔ -aa nu. ²⁸ Ti a -gbe 'yri, a di 'ye 'a ni bunu Abrahamu, Yisaku ɔ Sakɔbu 'hɛɛn, ɔ Nyɔsua a winwɔnɔ-henyu 'bii, 'ke 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu. A -mɛ -ye, u di 'le 'a mu 'mu po -patu. 'Ke a di 'o =hien wee, ɔ, 'ke a di -wɛ 'o yru poo. ²⁹ Ti a -gbe 'yri, 'klɔ a =geii -hɛn -gbo 'yri, 'ke nahuin di 'le 'mu le -hɔn, u 'mu le 'kukue, u 'mu dɛ -wɔnɔ didi, 'ke 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. ³⁰ -Ye 'klɛɛ, nahuin -ye, -u ni 'le 'waa 'bienu bu gbo, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, nu- di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye ni, ɔ, nahuin -ye, -u ni 'o 'waa 'bienu 'lu ye, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, nu- di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo nɔ.»

-Yusu nyi 'ni =tu, -e ɔ, Nyɔsua di 'o Jrusɛɔɔ a nahuin gbo 'ni hie
(Matie 23.37-39)

³¹ Tii -do a -gbe 'yri, Falisi=tumu a nahuin =de, nu- 'yɔɔ 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, 'u lo, u nɔ: «-Tɛgbi -gbo, -n ni nɔ, -hɔn ɔ 'mu, -bo mu 'le -tɛgbi -ye, -e nue, 'kuɔn Helɔɔɔ, ɔ -na 'lɔɔ le 'ni =nɔ.»³² -Ye ke ɔ nɔ ye po, ɔ nɔ: «Ba mu, ba le Helɔɔɔ a -gbe, -ɔ ɔ gblagblu, -nɔ 'gbekle, -e nɔ: Keke -gbo, ɔ -ɔnɔ 'hɛɛn, 'nu le bla 'kuo -hɔn =nu, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, ɔ, 'nu nahuin a 'kuei -wɔ, -ye =nyɛɛ, 'n -yri 'na -kuan 'lu. ³³ Kɛɛ, keke -gbo, ɔ -ɔnɔ, ɔ =nyɛɛ 'hɛɛn, 'n ɔ =bo gba 'na 'hru 'lu -wɔnɔ, 'mu 'le Jrusɛɔɔ 'mu nyre, -e nue, e 'de 'o le nɔ, 'ke bu 'la Nyɔsua a winwɔnɔ-henyu, 'ke 'le -tɛgbi -ye, 'bɛ 'de 'le Jrusɛɛ 'mu.

³⁴ 'Nu Jrusɛɛ 'mu a nahuin 'ni le: Nyɔsua 'bɔ lee ɔ 'a mu 'a winwɔnɔ-henyu -wɔnɔ, a nyu -wɔnɔ le po 'hɛ, 'a nyu 'la. 'E ni ti, 'n nye o 'ni -hua, 'ke =bo 'kukue o ɔ 'a mu le, ke ɔ 'mu 'hɔn 'mu, -e 'we =nɔ ye, -tɛ hape'gbaa nu, ɔ 'a 'yuo=pli le 'kukue, 'plɔ, 'ɔ nyi ke gbo =jri, kɛɛ, a 'die ke wɛɛn. ³⁵ E nɛ- ɔ -tu Nyɔsua 'mu 'o 'a ni 'dɔ gbo hie, a -do, a 'mu 'a ni dɔnɔ le kikle. 'Nu 'a mu 'ni le, kɛɛ 'klɛɛ ɔ gbo, a 'deɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, e 'mue gba -gbagba, ti =nu, u 'mu 'o nyre, -u ɔ 'yri a di 'o le poo: -Na 'wio, -mɔ -gbo, -ɔ 'le di, 'ke 'le Kɔkɔnyɔ Nyɔsua a 'du 'kwli 'mu. Nyɔsua ɔ -nyi -mu -tu a 'yi'buaale!»

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuon =de a 'kuei -wuwle-nyrɔwɔ 'mu

14 -Wuwle-nyrɔwɔ =de 'mu, Falisi=tumu a nyrɔgblaka =de, nɔ- da -Yusu dɛ di wɔnɔ. -Tɛ -Yusu pa 'klɛɛ 'le 'a kayu gbo, -ye Falisi=tumu a nahuin, -u ni 'o, u nyo 'ni -gbeɛ. ² -Ye 'klɛɛ, 'ke nylɔyɔ =de nyra 'o =nɔ ye gbo. 'Kuei nyo nu. ɔ 'yii 'le le. ³ Nyɔsua a tɛtɛɔwɔnyu ɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, -u ni 'o, ke -Yusu nyu ye po: «-A ni tɛtei, u nyi 'ni =tu, =be e nɔ 'o le, -hee', e 'de 'o le nɔ, 'ke nahuon ɔ -wɔ 'hɔnhrennyɔ a 'kuei -wuwle-nyrɔwɔ 'mu?»⁴ Kɛɛ, u 'ni -hua =le bu =tuo -wɔnɔ. Nɛ- ɔ -Yusu ɔ 'tu 'hɔnhrennyɔ le, ɔ -wɔ 'a 'kuei, ɔ lo: «-Na 'kuei -wɛ ni. -N -wɛ 'le -bo mu 'le kayu gbo nɔ.»

⁵-Ye ke ƙƙ =nu ye po, ƙ ƙ: «'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon a 'yu 'bɔ bi 'le 'le nɔhɔ wɔnɔ, ƙ ƙ ƙ -hɔ 'le tii -do a ti 'yri, -hee' 'a bri 'bɛ bi -wɛ 'le 'nɔhɔ wɔnɔ, ƙ ƙ ƙ -hɛ 'le tii -do a ti 'yri, =betɔ bɛ 'ya -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.» ⁶-Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye u 'nɔ 'ye =le -tɔ =de, bu di =nɔ -wɔnɔ 'yri =tu.

Nahuin =nu, -u 'le 'waa dɔnɔ =tɔ, -Yusu, nɔ- diu 'le 'yaa

⁷-Tɛ u 'nɔ 'klɛɛ 'o dɛdihuo ke, -ye -Yusu nye 'nɔ -gbɛɛ, -ɛ mɔ, nahuin 'bii =nu, 'kabu da wɛn, 'ke u 'o =nɔ 'hɔn 'mu gblɛ nɔ. -Ye ƙ nyu 'mu po =tɔ, ƙ pue 'blɔ'mupupa a dididɛ a dɛ ye, ƙ nɔ: ⁸«'Bɔ nahuon 'bɔ da -mu 'blɔ'mupupa a dididɛ ke, =nɔ =muɛ 'le lɛ, 'ke -bo nɔ 'o nahuon =nu 'hɔn 'mu gbo, -ƙ da -mu, -ɛ nue, ƙ -wɛ 'le bɔ da nahuon -ye nɔ, -ƙ nɔ 'o -mu 'lu ye, ⁹'plɔ nahuon a -gbɛ, -ƙ da a 'hɔn -wɛ a -gbɛ, bɔ le -mu: 'Ba ye 'mu, nahuon -gbo, ƙ 'mu nɔ 'mu 'hɔn 'mu gbo nɔ. =Nɔ ƙ -bo -hɔn -ta 'mu, -ye -tɔ di -mu nɔ. ¹⁰ɛ nɔ 'le lɛ 'mu, kɛɛ, 'bu da -mu, =nɔ gbo nɔ, hren nahuon =nu -wɔnɔ, -ƙ da -mu, -ɛ die nu, ti =nu -ƙ 'yri ƙ di 'le di, ƙ 'mu -mu le: 'Mɛ o, 'ya 'lu, -bo di mɔ 'mu 'hɔn 'mu, =mu gbo nɔ. Dɛ a -gbɛ, nɛ- die nu, =mu yrɛ 'bua, 'ke 'o nahuin 'bii =nu ye, -u ƙ -mu 'hɛɛn -nɔ 'o dɛdihuo ke, ¹¹-ɛ nue, 'ɛ nɔ nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'kɔ 'le 'a dɔnɔ 'yaa, u dio 'le 'nɔ =tɔ, 'plɔ nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'kɔ 'le 'a dɔnɔ =tɔ, u dio 'le 'nɔ 'yaa.»

¹²-Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ke ƙƙ 'kabu ye po, -ƙ da =nɔ dɛ di wɔn, ƙ nɔ: «'Bɔ =nɔ nahuin lɛ'mimre a dididɛ -wɔn da, =nɔ da 'le -na nɔnatumupɔ -do, ƙ -na 'dɔyuo, ƙ -na =tugba a nahuin, ƙ 'dɔ a nahuin, -u mɔ dɛkɔnyu, -ɛ nue, dɛ =nu, -nɔ =nu -wɔnɔ nu, u -wɛ 'le bu nue -wɛ -mu -wɔnɔ nɔ. ¹³'Bɔ =nɔ nahuin lɛ'mimre a dididɛ ke da, -ye -bo da =suɛnyu, ƙ nɔnɔnyu, ƙ buɔlɛ-yɔrɛnyu, ƙ 'yiisuanɔyɔ 'hɛɛn. ¹⁴'Bɔ =nɔ nye nu, -ye -n di ƙ ƙɔ a bleelɛ, -ɛ nue, dɛ =nu, -nɔ =nu -wɔnɔ nu, u 'die 'le -wɛ bu nue -wɛ -mu -wɔnɔ. Kɛɛ, Nyɔsua, ƙ -di -mu 'a 'wio -nyi, -nyrɔwɔ -ƙ 'mu ƙ di 'le nahuin =nu, -u 'sii 'o ye, 'kukonyu -heyri -ha, ƙ 'mu 'klɔ -ha.»

-Tɛ -Yusu po la -dina gblaka a -taludu
(Matie 22.1-10)

¹⁵-Tɛ -Yusu =tu -tɔ a -gbɛ, -ye nahuon =de, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -u nɔ 'o dɛdihuo ke, ƙ le -Yusu nɔ, ƙ nɔ: «'Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nahuin =nu -wɔnɔ, Nyɔsua di -tado 'a -dina ke da, 'ke 'le 'a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu, ƙ di nu.»

¹⁶-Ye -Yusu nahuon a -gbɛ ye po -taludu, ƙ nɔ: «ɛ ƙ la nahuon =de. Nɔ- le nahuin 'plɔplɔ, -ɛ mɔ, ƙ diu ke da -dina. ¹⁷-Tɛ dɛditi nyre 'o, ƙ 'le 'a -kuannunɔyɔ, 'ke bɔ le nahuin =nu, ƙ da wɛn, -ɛ mɔ, dididɛ -wɛ -wɔnɔ, bu di 'le. ¹⁸Kɛɛ, nahuin 'bii a -gbɛ, u 'bɔɔ lɛ, u nɔ: ɛ 'de 'hru ƙ, -a 'dɛɛ -ba di 'le. Ye-hɛnahuon, ƙ le -kuannunɔyɔ a -gbɛ

nɔ, ƙ nɔ: 'N -tɔ 'na -ci. 'N ƙ =bo mue 'ye. 'A -tɔ, -n ƙ 'o =wɔn, 'n 'dɛɛ =bo di 'le. ¹⁹-Ye nahuon a 'hɔn a nɔhɔ, ƙ nɔ: 'N -tɔ 'na broo -pu. 'N ƙ =bo muo 'ye. 'A -tɔ, -n ƙ 'o =wɔn, 'n 'dɛɛ =bo di 'le. ²⁰-Ye nahuon a ta nɔhɔ, ƙ nɔ: 'Mɔ pa lɛ ke 'blɔ 'mu. Nɛ- nue, 'nɔnɔ di 'le di. ²¹-Ye -kuan-nunɔyɔ a -gbɛ, ƙ mu nɔ, ƙ 'le 'a 'mase -tɔ 'bii =nu, nahuin =nu, u =tu =nɔ -wɔnɔ. 'Plɔ 'mase 'mu -tɔ a -gbɛ mu 'wɔn, -ye ƙ bi 'mu yrɔ, ƙ 'le 'a -kuannunɔyɔ, ƙ nɔ: 'Kɔka, -bo mu 'o 'dika, ƙ -bo =glaa 'le 'dɔ, -bo -wɔ =suɛnyu ti ke, ƙ nɔnɔnyu, ƙ 'yiisuanɔyɔ, ƙ buɔlɛ-yɔrɛnyu, bu di 'le, ²²-kuannunɔyɔ a -gbɛ ƙ mu, ƙ du lɛ, ƙ =hɔn -wɔnɔ, ƙ 'le 'a 'mase, ƙ nɔ: -Tɔ 'bii =nu, -n le 'mu, 'n nui nɔ. Kɛɛ, keg-bonɔ-tɔplɔ 'klɛ hihie gblɛ. ²³-Ye kayukɔnyɔ =tuo -wɔnɔ, ƙ nɔ: =Tɔ 'dɔ 'mu, -bo pa 'hri wɔn lɛ, 'ɛ nɔ nahuon, -n di 'o gbo ye, nɔ 'o =nɔ ke 'mu, bɔ di 'le!» ²⁴'Plɔ -Yusu 'mu mu -yrɛ, -ye ƙ nɔ: «'Nɔ 'a mu 'nɔ le, 'ke 'le ye-hɛnahuin 'bii =nu -heyri, 'n da, 'waa nahuon =de 'dɛɛ bɔ di -tado 'na -dina a -gbɛ ke, 'ke 'le 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu, Nyɔsua di nu.»

Nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ 'ya -Yusu a -naagbopuyɔ 'mu, 'bɔ 'bɔ 'de -wɔn -wɛ, 'ke bɔ hie 'o 'a kukɔ-tɔplɔ 'bii gbo

(Matie 10.37-38; 5.13; Maki 9.50)

²⁵-Nyrɔwɔ -ye 'mu, nahuin -huohui, u ƙ -Yusu 'hɛɛn, nɔ-u 'hru na. -Ye -Yusu =hɔn -wɔnɔ, ƙ nyu le, ƙ nɔ: ²⁶«'Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ 'bɔ di ƙ 'mu 'hɔn 'mu, -ɛ die nu, ƙ 'mu 'na -naagbopuyɔ 'mu 'ya, ƙ ƙ ƙ nɔɛ 'mu 'mu, bɛ -hi 'o 'a bu ƙ 'a 'dii 'hɛɛn 'mu, ƙ 'a nyrɔ, ƙ 'a 'yuo, ƙ 'a -dɔyuo, ƙ 'a dɔnɔ 'hɛɛn. 'Bɔ 'bɛ 'de =nɛ, -ye ƙ 'dɛɛ bɔ 'ya 'na -naagbopuyɔ 'mu. ²⁷Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ 'nɔnɔ =tuu 'o 'na wintɛ 'o, =betɔ bu plɛ, u 'muo 'la 'na -tɔ, ƙ 'die 'le -wɛ bɔ 'ya 'na -naagbopuyɔ 'mu. ²⁸=Bo pue kayuonyɔ a dɛ ye. =Nɔ 'mu kayu gblaka po, 'plɔ =mu -kuan -wɔnɔ =tu, -nɔ gbo 'nɔ nɔ, =nɔ 'lu lɛ -hie -tɔtɛ, =nɔ 'wliye =nu -wɔnɔ lɛ gbugba, -n di 'mu 'ba, =mu kayu a -gbɛ po, -ɛ die nu, =mue yi, 'bɔ 'dai 'wliye, 'bɛ nɔ 'le -mu kwa 'mu, -n di 'mu 'ba, =mu kayu a -gbɛ -wɔnɔ -wɔ. ²⁹'Bɔ =nɔ 'die nu, =nɔ =tu -kuan a -gbɛ -wɔnɔ, 'plɔ, =nɔ 'die 'le -wɛ -bo -wɔ kayu a -gbɛ -wɔnɔ, -ye nahuin 'bii, -u di dɛ a -gbɛ 'ye, u di -mu 'nɔ 'caa, ³⁰u 'mu lɛ po: Nahuon -gbo, ƙ =tu 'a kayu a pupue -wɔnɔ, kɛɛ, ƙ 'die 'le -wɛ bɔ -yra -kuan a -gbɛ 'lu. ³¹=Bo pue lele bodɔ a dɛ ye. Bodɔ =de 'bɔ 'mu tu ke mu, 'bɔ 'mu 'a 'be bodɔ -ye -wɔnɔ mu -wɔnɔ, -ye ƙ gbo 'nɔ nɔ -tɔtɛ, ƙ 'lu lɛ -hie, 'bɔ 'bɔ gba 'a 'sɔyuo a (10'000) 'milowɔ -pu, 'bɔ -wɛ 'le bɔ nyra 'a 'be bodɔ ye gbo, -ƙ gba 'a 'sɔyuo a (20'000) 'milowɔ a -wɔ. ³²'Bɔ 'die 'le -wɛ, 'a 'be bodɔ 'bɔ 'klɛ hreen 'le -wɔnɔ, tu 'bu 'de wɛn a 'bɔ, -ye ƙ tɛ gbo 'a lɛleenɔyɔ, 'ke bu =gba 'a 'be bodɔ a -gbɛ wɔnɔ: Dɛ tio- -a di nu, tu 'nɔ =han gbo bi 'le?» ³³'Plɔ -Yusu 'mu mu -yrɛ, -ye ƙ nɔ: «'A -tɔ o, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ 'ya 'na -naagbopuyɔ 'mu, 'bɔ 'bɔ 'de -wɔn -wɛ, 'ke bɔ hie 'o 'a kukɔ-tɔplɔ 'bii gbo.

³⁴ A yie nu, -ε κς, 'ta κς =hapudεε nu. Kεε, 'bκ 'waan 'a wlnκnκn, u 'die 'kleε 'le lele -wε bu nue, bκ κς lele wlnκ. ³⁵ κ 'de 'kleε lele -kuan =de κς. -Ye u nyo 'mu po 'kwla. 'Ba κς -tκ-wκnnua, -ye ba po 'mu nua ye gbo -dodo.»

-Tε -Yusu pue la blable a dε ye, -ε 'wan, 'plu u 'ye
(Matie 18.12-14)

15 -Nyrκwκ =de 'mu, 'bluwli'tenyu, κς pupunahuin, -u κς 'klκ 'de 'o ye 'sii, nu- mu 'o -Yusu 'huκn 'mu, -ε die nu, 'bκκ 'prε, u 'muo nua ye gbo po, u 'mu 'a tκwκwin 'wκn. ² Falisi=tumu a nahuin κς teteitκwκnyu 'hεεn, -u nκ 'o, -tε u 'ye dε a -gβε, -ye u bi 'mu yru, 'u wlnκ lε 'puprε, u κς: «Nahuon -gbo, nahuin, -u κς 'klκ 'de 'o ye 'sii, nu- κς 'o 'huκn 'mu -wlen, κ κς =nu 'hεεn 'u -wε dε di.»

³ -Tε -Yusu 'wκn, -ye κς pue ye dε, κ κς: ⁴ «'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bκ nκ 'o, 'bκ κς blablκ a (100) -wlu =hun, 'bκ gbo 'le 'cεεlε 'mu, 'plu blablκ a -gβε, 'a 'yεε -do 'bε 'wan, dε tio- κς di nu 'le? κς κς hie 'o blablκ a (99) -wlu -hen =tu 'o -pu =tu 'o seledo =nu gbo, 'ke 'le 'cεεlε 'mu, κς mu blable =nu lε =κς, -ε 'wan, κς 'mue 'yie 'mu lε =mυε, κς 'mue ke ye. ⁵ 'Bκ ye ke, 'a plκ di 'nκ ble, κς 'mue -plκ 'mu gbo pue, ⁶ κς 'mu 'le kayu gbo mu, κς 'mu 'a 'bi-enu da, u κς nahuin =nu 'hεεn, -u =glaa 'le =κς, κς 'mu lε po: Ba bi 'mu ke, -ba nu 'manu, 'na blable, -ε 'wan, 'n 'ye nκ.» ⁷ -Ye -Yusu κς: «'Nu 'a mu 'nκ le, κε'ε nκ, ε di 'mu -ti, 'ke 'le yakκ 'mu. U 'dεε bu nu 'manu, 'ke 'le yakκ 'mu, nahuin a (99) -wlu -hen =tu 'o -pu =tu 'o seledo =nu a -tκ, -u plε, -u 'sii 'o ye, -u 'dεε -bu -nye 'waa 'klκ Nyκsua. Kεε, dε'kukununyκ -do 'bκ hie 'o 'a dε 'kuku gbo, 'bκ -ha 'le 'a dκnκ a 'klκ, 'bκ -nyo Nyκsua, ε nε- κς -tκ, u 'mu 'manu nu, 'ke 'le yakκ 'mu.»

-Tε -Yusu pue la 'wliye a dε ye, -ε 'wan, 'plu u 'ye

⁸ Kε -Yusu lele po, κς κς: «=Bo pue lele 'wliye a dε ye: 'Bκ nyrugba 'bκ κς 'wliyκκ -pu, 'plu 'bκ 'waan 'a 'yεε -do, κς κς 'bκ 'napκ, κς -ha kayu =nu kuεtκ gble, 'plu κς 'mu 'wliye =nu 'yie 'mu lε =mυε. ⁹ 'Bκ 'ye, κς 'mu 'a 'bienu da, u κς nahuin =nu 'hεεn, -u =glaa 'le =κς, κς 'mu lε po: Ba bi 'mu ke, -ba nu 'manu, -ε nue 'na 'wliye, -ε 'wan, 'n 'ye nκ.» ¹⁰ -Ye -Yusu κς: «'Nu 'a mu 'nκ le, κε'ε nκ, ε di 'mu -ti, 'ke 'le Nyκsua a lεleenyu -heyri, -u nκ 'le yakκ 'mu. Dε'kukununyκ -do 'bκ hie 'o 'a dε 'kuku gbo, 'bκ -ha 'le 'a dκnκ a 'klκ, 'bκ -nyo Nyκsua, nε- κς -tκ Nyκsua a lεleenyu 'mu 'manu nu, 'ke 'le yakκ 'mu.»

-Yusu po la -taludu, 'ke 'o nyκbεhκn =nu -wκn, -κς κς 'yu 'wan la, 'plu κς 'ye la

¹¹ -Ye -Yusu po lele -taludu, κς κς: «Nyκbeyu =de, κς- κς la 'yuo nyκbeyu 'hκn. ¹² -Nyrκwκ =de 'mu, -ye 'yu 'cicre le 'a bu nκ, κς κς: 'N bu o, -na 'wliye -gbo, -ε ble 'mu ye, =nκ 'ku, 'n di wen gba, -nyκ 'mu -dodo. Bκ =tui, -ye 'waa bu woo =nu 'a 'wliye 'mu lε. ¹³ -Nyrκwκ gbi bκ -hi, -ye 'yu

'cicre a -gβε, 'wliye 'bii =nu, 'a bu -nyκ =κς, κς 'bυε 'mu nκ, κς mu 'le 'blugba -ye 'mu, -κς hren 'a 'bri -wκn 'dκ. -Tε κς nyre 'le 'blugba a -gβε 'mu, -ye κς -tua 'a 'wliye a 'muleκcraε gbo. 'Klκ a -gβε, κς- nue, 'a 'wliye 'bii 'ε -we lε. ¹⁴ -Tε κς -wκ 'kleε 'wliye a 'muleκcraε -wκn, -ye kanu gbetεε bi 'le 'blugba a -gβε 'mu, 'yu a -gβε 'κς -tua =sυε a 'yie gbo, kanu a -tκ. ¹⁵ Nε- nue, κς mu -kuan lε =κς wκn, 'ke 'le nyκbeyu =de -wκn, -κς κς 'le 'blugba a -gβε 'mu. Nyκbeyu a -gβε, κς- κς buκκ, 'ke 'le 'a -gligba ke, 'lκ nκ 'le -gblκ 'kwli 'mu; κς lε =κς, κς =tui 'yie. ¹⁶ -Tε κς nyκ 'kleε 'yie =tu, -ye κς nye 'nκ -hua 'dκ, buκκ a didi-κκplκ =nu, uκ 'le ya, kanu a -tκ, bκ di -wε 'a dε, κεε, nahuon =de 'nκ -nyκ =lε =κς 'a dε =de. ¹⁷ -Ye =wlu di =κς -wκn, κς κς: 'Na bu a -kuannunyκ 'bii, uκ di dε, 'uκ =mra, didi-κκplκ 'u gble hihie. 'Mε -ye, κε 'nκ nκ kanu -heyri. ¹⁸ 'N di 'mu 'ba ye, 'mu -wκn =hκn, 'mu 'le 'n bu -wκn mu, 'muo lε, -ε κς: 'N bu o, 'n -haa Nyκsua a -tκ lε, 'nκ -haa -wε -na -tκ lε. ¹⁹ 'A -tκ, 'n 'de ye ble -bo daa 'kleε lele 'mu -na 'yu. Daa 'mu -na -kuannunyκ, ²⁰ κς 'ba ye 'mu, κς bi 'hru wlnκ, κς mu 'le 'a bu -wκn.

κς nκ 'le ye 'mu, 'a bu κς yroo, κς 'ye 'a 'yu a -gβε a wκlκ 'dκ, κς gba cigbei, κς muo ye 'mu 'bε wκn. -Tε κς nyro 'o 'huκn 'mu, -ye κς wκwκ 'mu nκ. ²¹ 'A 'yu κς: 'N bu o, 'n -haa Nyκsua a -tκ lε, 'nκ -haa -wε -na -tκ lε. 'A -tκ, 'n 'de ye ble -bo daa 'kleε lele 'mu -na 'yu. ²² Kεε, 'a bu lε 'a -kuan-nunyκ nκ, κς κς: Ba po 'le 'klκ lε, ba ya 'le wlawlκ =nu, -u κς 'yi lε, 'ke 'le wlawlκ 'bii -heyri, -u nκ κς kayu gbo. Ba pu =κς. Ba po -wε 'le =κς -jie 'mu 'bκye, (κς 'mue yi, -ε κς, 'n nyo daa 'na 'yu.) Ba puo -wε 'suei. ²³ Ba ya 'le briyu -tutu =nu, -a po 'pκa ke, a 'mu 'la, -ε die nu, -a 'mu dε di, -a 'mu lε 'mre -tεε, ²⁴ -ε nue, 'na 'yu -gbo, ε 'we =κς ye, κς 'ku o nκ, κς 'hru lele 'klκ. κς 'wan o nκ, 'nκ 'yo κε. -Ye u -tua lε'mimre gbo.

²⁵ Ti a -gβε 'yri, 'ke 'a 'yu kuku nκ 'le 'dakκ. -Tε κς 'kleε 'dakκ 'mu -hκn, κς kayu ye 'mυεε, -ye κς wκn bibi-κκplκ κς -wla a win, ²⁶ κς da -kuannunyκ -ye, κς =gbo wlnκ: Dε tio-o 'lu -wκn mue, -ε κς -wla nahuiκn yi 'le? ²⁷ -Ye κς =tuo -wκn, κς κς: -N -dκayu, -κς mu la, κς di 'le =lε. ε κς -n bu a 'manu' u nκ, 'a 'yu, -κς 'wan la, bκ dio 'ye, 'a 'huκn bκ di -tεε nu. Nε- nue, κς 'la briyu -tutu =nu, κς po 'pκa ke. ²⁸ -Tε 'yu kuku a -gβε, κς 'wκn, -ye κς bi 'mu yru. Yru a -tκ, κς 'nκ -hua =lε bκ pa kayu gbo. Nε- κς 'a bu κς 'hru 'le kayu gbo, κς 'bκwκ lε, κς κς: Pa kayu gbo. ²⁹ Kεε -ye κς κς: 'Ye κε, κε 'nκ nκ κς -mu 'huκn 'mu 'ε nκ ti, 'nκ -mu 'mu -hε. 'N 'de -hlκn -na -tκ lε a -hεε, 'a 'yri =gbugβε 'mu nκ. Kεε, -n 'de -hlκn 'mu wliyu a -nyee, 'ke 'mu 'la, 'n κς 'n 'bienu 'hεεn, -a 'mu lε 'mre. ³⁰ Kεε, -na 'yu =nu, -κς gba -na 'wliye, -κς -nyκ 'lalunyru lε, -tε κς =hκn 'kleε -wκn, -ye κς- κς -tκ, =nκ 'la briyu -tutu, -a po 'pκa ke. ³¹ -Ye 'a bu κς: 'Na 'yu o, κε -nκ nκ κς 'mu 'huκn 'mu 'ε nκ ti. 'ε nκ dε 'n κς, -κς κς. ³² Kεε, ε ble ye -ba 'mre lε, -ε nue, -n -dκayu -gbo, ε 'we =κς ye, κς 'ku o nκ, κς 'hru lele 'klκ. κς 'wan o nκ, 'nκ 'yo κε.»

-Te -Yusu po la -taludu, 'ke 'o 'wli'yie=tunyc =de a -ta 'mu

16 -Nyrkwo -ye 'mu, -Yusu po -taludu, 'ke 'o 'a -naagbopu -wɔn, ɔ nɔ: «E kɔ la dekonyc =de. Nɔ- kɔ la 'wli'yie=tunyc. -Nyrkwo =de 'mu, -ye nahuin di 'le =le, 'u le dekonyc a -gbɛ, u nɔ: 'Ye kɛ, -na 'wli'yie=tunyc -gbo, ɔ nɔ -na kukɔ-tɔplɪ 'mu lɛ 'nɪ cɪcra. ² -Ye dekonyc a -gbɛ, ɔ dɔ nɪ, ɔ nɔ: 'Nɪ 'wɔn -na 'yilenyredu. 'A -tɪ, le 'mu, -tɛ -nɪ 'na kukɔ-tɔplɪ a =tɔ nu. 'N pui -tɛɛ, -n 'die 'le -wɛ -bo 'ya 'klɛɛ lele 'na 'wli'yie=tunyc 'mu. ³ -Ye kɛ 'wli'yie=tunyc a -gbɛ, ɔ nɔ: 'Na 'masɛ di 'mu ke -ha -kuan. -Be' 'n di nu 'le? 'N 'de 'klɪ kɔ, 'ke =bo -mɛ -tutu ye, ɔ, ɛ di 'mu nue -tɪ, =bo di lɛ -hua. ⁴ -In'hun, dɛ 'n di nu, 'n yie nɪ. 'Nɪ nu dɛ a -gbɛ, 'bɔ -ha 'mu -kuan ke, -ye nahuin di 'mu kwa 'nɪ 'ble, 'ke 'le 'waa kayuo gbo. ⁵ Bɔ po 'klɛɛ lɛ, nahuin, -u kɔ gba a 'pɛɛlɛ, 'ke 'o 'a 'masɛ -wɔn, -ye ɔ da 'waa -dodo. -Tɛ 'a ye-hɛ-nahuon nyre 'o, -ye ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: 'Na 'masɛ a gba =nu, -n 'ble kwa, -tie 'le? ⁶ -Ye ɔ nɔ: 'Nyratɛɛi a (100) -wɪlɪ =hun a 'wliye a gba, nɔ- nɪ nɔ 'mu -wɔn. -Ye 'wli'yie=tunyc nɔ: 'Ye kɛ, -na 'crɪnɪɛ, -ɛ kɔ ke u 'crɪl 'o -na gba, ɛ nɛ-gbo. 'Kɪkɪ, -bo nɪ gbo, -bo 'crɪl 'nyratɛɛi a (50) -wɪlɪ 'hɔn =tu 'o -pu a 'wliye a gba, nɔ- nɪ nɔ 'mu -wɔn. ⁷ -Ye kɛ ɔ nɔ: -Mɛ -ye, -tie -n 'ble kwa 'le? -Ye ɔ nɔ: =Gblablɛ a (500) -hɔtrɪwɪlɪ =hun a 'wliye a gba, nɔ- nɪ nɔ 'mu -wɔn. -Ye 'wli'yie=tunyc nɔ: 'Ye kɛ, -na 'crɪnɪɛ, -ɛ kɔ ke u 'crɪl 'o -na gba, ɛ nɛ- gbo. 'Kɪkɪ, -bo nɪ gbo, -bo 'crɪl =gblablɛ a (400) -hɔtrɪwɪlɪ -hɛn a 'wliye a gba. ⁸ 'Wli'yie=tunyc =nu, ɔ 'de 'o ye 'sii, -tɛ 'a 'masɛ 'ye dɛ =nu, ɔ nu, -ye ɔ nyo lɛ po 'nyrɛɛ, -ɛ nue, ɔ -hie lɛ 'lu -tɛɛ, 'ke 'o dɛ =nu, ɔ di -ɲa -hɛ a -ta 'mu. 'E mɔ -tɛɛ, nahuin =nu, -u 'nɪnɪ =tuu 'o Nylɪsua, -u 'klɔ -gbo a -hɪhɪa-tɔplɪ lɛ =mɔ, u kɔ =tɔ, 'ke 'o gblagblɪ a nunue a -ta 'mu. 'Waa =tɔ a -gbɛ, ɔ -hi 'o Nylɪsua a nahuin a =tɔ 'mu nɪ, u kɔ, 'ke 'o 'oye'siide a nunue a -ta 'mu.»

⁹ Kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «=Tɔ 'nɪ 'a mu 'mu po, nɔ- mɔ: 'Nɪ 'a mu 'nɪ le, 'klɔ -gbo a kukɔ-tɔplɪ =nu, -u nahuin kaa, ba 'buɪ 'mu, ba -nyi nahuin lɛ, nahuin a -gbɛ, u 'mu 'a nɪ nunatumupu -hɛ, -ɛ die nu, kukɔ-tɔplɪdu a -gbɛ, tɪ =nu -kɔ 'yri u di 'a mu kwa lɛ -wɛ, u 'mu 'a mu kwa 'ble, 'ke 'le yakɔ 'mu. ¹⁰ Nahuon -gbo, ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o -tɔplɪ 'cicrɛi a yegblɛ=tutulɛ a -ta 'mu, ɔ di -wɛ 'o ye 'nɪ 'sii, 'ke 'o -tɔplɪ gblakɪ a yegblɛ=tutulɛ a -ta 'mu. Kɛɛ, nahuon -gbo, ɔ 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o -tɔplɪ 'cicrɛi a yegblɛ=tutulɛ a -ta 'mu, ɔ 'deɛ bɔ 'sii -wɛ 'o ye, 'ke 'o -tɔplɪ gblakɪ a yegblɛ=tutulɛ a -ta 'mu. ¹¹ 'A -tɪ o, 'ba 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o 'klɔ -gbo a kukɔ-tɔplɪ a yegblɛ=tutulɛ a -ta 'mu, -u nahuin kaa, Nylɪsua 'deɛ bɔ kuo 'a mu =wɪlɪ ye, 'ke bɔ -nyi 'a mu -tɛɛ a kukɔ-tɔplɪ. ¹² 'Ya 'o lele 'lu, 'ba 'ba 'de 'o ye 'sii, 'ke ba =tutu nahuin -ye a kukɔ-tɔplɪ ye gblɛ -tɛɛ, Nylɪsua 'deɛ bɔ -nyi 'a mu kukɔ-tɔplɪ, -lɪ blɛ 'a mu ye.

¹³ -Kuannunyc =de 'die 'le -wɛ, tii -do 'yri, bɔ nu 'masɛpu 'hɔn a -kuan. ɔ di yraa =ɔ -ye, ɔ 'mu =ɔ -ye 'mu nɛɛ. E 'die 'le -wɛ, tii -do 'yri, Nylɪsua bɔ kɔ 'a mu win ke, 'plɪ 'wliye bɛ kɔ -wɛ 'a mu win ke.»

-Yusuu po =haputitie, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ, Nylɪsua kɔ nahuin ke win

(Matie 11.12-13; 5.31-32; Maku 10.11-12)

¹⁴ -Ye Falisi=tumu a nahuin =nu, -u nɪ 'o, u 'wɔn -Yusu a pupowin 'bii =nu nɪ, 'u -tua 'a 'caalɛ gbo, -ɛ nue, u nɛɛ 'mu 'wliye 'dɔ. ¹⁵ Kɛ -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «Aa nu -tɔplɪ, -ɛ die nu, nahuin 'mu lɛ po: A 'sii 'o ye. Kɛɛ, Nylɪsua yi 'a nɪ =wɪlɪ nɪ. 'E mɔ -tɛɛ, -tɔplɪ =nu, nahuin, u -tɔplɪ gblakɪ daa, Nylɪsua yru nɪ.

¹⁶ -Tɔplɪ =nu, u 'crɪl la, 'ke 'le Moise a teteicrɪnɪɛi kɔ Nylɪsua a winwɔn-henyu a 'crɪnɪɛi 'hɛɛn 'kwɪlɪ 'mu, nɪ- u tɔn -tɔn, Saan Batisɪ 'kɔ di 'le. Kɛɛ 'le tɪ a -gbɛ 'yie 'mu gbo, 'nɪ Nylɪsua a =haputitie 'nɪ po, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ, Nylɪsua kɔ nahuin ke win, 'ɛ nɪ nahuon 'kɔ 'o 'klɪ =tu, -ɛ die nu, Nylɪsua 'muo win ke kɔ. ¹⁷ Yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn, u -wɛ 'le blɪ -wɛ gbo nɪ, kɛɛ, ɛ 'die 'le -wɛ, Nylɪsua a tetebu =de a =tɔ gbi bɔ -wɛ gbo.

¹⁸ 'E nɪ nyɪbeyu 'kɔ nɪ 'o, 'bɔ po 'le 'a nyɪ -patu 'mu, 'kɔ kɔ nyɪ -ye, -ye nyɪbeyu a -gbɛ, ɔ nu -wɪlawli. Kɔ, nyɪrugba =nu, ɔ po 'le -patu 'mu, nyɪbeyu -ye 'kɔ kɔ, -ye nyɪbeyu a -gbɛ, ɔ nu -wɛ -wɪlawli.»

Dekonyc kɔ Lasa 'hɛɛn

¹⁹ Kɛ -Yusuu lele po: «E kɔ la dekonyc =de. 'A 'hɪn'mɔlɛpue-tɔplɪ, ɔ la pue, u nɔ la lɛ 'yi 'dɔ, 'plɪ 'u la =die po. 'E nɪ -nyɪkwo, ɔ la lɛ 'nɪ 'mre, ɔ la =hapudi-di-tɔplɪ a gblegblei pi, ɔ kɔ 'a 'bienu 'hɛɛn, 'u nyi la di. ²⁰ E kɔ la -wɛ nahuon -ye. 'A 'du mɔ Lasa. =Sue nyo la nu, 'a 'hɪn 'bii 'u mɔ la =ji -gbugbɛ. -Nyrkwo =de 'mu, nɔ- pɛ 'o dekonyc a -gbɛ a 'maju 'yri gbo. ²¹ ɔ nye 'nɪ -hua, kɛɛ, ɔ 'die 'le -wɛ, didi-tɔplɪ =nu, -u dekonyc kɔ 'a nunatumupu 'hɛɛn kwa lɛ ble, 'ke bɔ 'tɪ lɛ, bɔ di. 'Ke ɔ 'o gbo pɛ, -gbo kɔ 'le 'a =ji 'yi 'mu lɛ bɛ. ²² 'Ke u nɪ 'o -nɪnɪ, -ye =sɛnyc a -gbɛ, ɔ 'ku nɪ, Nylɪsua a leleenyc 'u kɔ 'le -a nɪ bu Abrahamu 'hɪn 'mu, ('ke 'o Nylɪsua ye). -Ye dekonyc -mɛ -ye, ɔ 'ku -wɛ nɪ, 'u -hɪ 'o. ²³ -Tɛ ɔ mu 'yii =wɪɛ wɔn, -ye 'ke ɔ 'hrɪl -wɛ 'le 'kuopu a 'bri, 'kɔ =sɛɛ 'ye 'dɔ. Bɔ 'ba 'klɛɛ 'lu ye 'mu, -ye 'ke 'le -tɛgbi -pɛ-tu 'mu, 'ke ɔ 'le Abrahamu 'yee, Lasa 'kɔ nɔ 'o 'hɪn 'mu gbo. ²⁴ -Ye ɔ 'le 'yaa win, ɔ nɔ: -A nɪ bu Abrahamu, 'nɪ 'ye =sɛɛ 'dɔ, kɛ nɔ na 'mu. 'Ye 'na wɔlɪ, -bo le Lasa, bɔ 'nyra 'a -jie 'nie ye, ɔ 'mue 'o 'na mɛ ke 'tee, 'na mɛ a -gbɛ, ɛ 'mu pupɛ. ²⁵ -Ye Abrahamu nɔ: 'Na 'yu o, bɪ bɪ 'le -mu 'kwɪlɪ 'mu, -tɛ -nɪ la 'klɔ, 'ɛ nɪ dɛ, -nɪ la -hua, -nɪ kɛɛ la nɪ. Kɛɛ, Lasa -mɛ -ye, ɔ 'de la dɛ =de kɔ. -Tɛ tɪ nɪ lɛ 'mu -gbo, ɔ kɔ kɔ plɔ a bleelɛ, -mɛ -ye, -nɪ 'le 'ye =sɛɛ. ²⁶ Dɛ 'nɪ kɔ =bo le -mu, nɛ- mɔ, a kɔ -a mu 'hɛɛn -gbahlɔn 'hɪn nɪ 'o, 'kɔ hren 'mu gbo 'dɔ. E nue, nyɪ =de 'die -wɛ

'le -wε כב -חכ -a מו כב 'mu מו 'le 'a מו -אכ, מו, נכ =de 'die -wε 'le -wε כב -חכ -wε 'le 'a מו -אכ מו, כב di כב -a מו -אכ.

27 -Ye dεkɔnyɔ ככ: -A nɪ bu Abrahamu, 'nu -mu lε 'nɪ 'batɪ, lε Lasa, כב mu 'le 'na bu a kayu gbo, 28 -tε 'n 'dɪayuoɔ =hun nɪ 'le, כ 'mu lε, -tε 'n nu naalε, u 'nɪ =han lε naalε nu, -ε die nu, 'bu 'ku, u 'nɪ =han -wε ככ =suε a 'yeelε -gbo 'mu di. 29 -Ye Abrahamu =tuo lele -אכ, ככ: -N -dɪayuo =nu, u כב Nylsua a tetei =nu nɪ, Moise 'cru la, כב, 'u כב -wε Nylsua a winwɔɔn-henyu a 'cruɪɪ. Nylsua a nahuin a -gbe, nu- bu po nua ye gbo, u 'mu Nylsua a 'hru a nalε yi. 30 -Ye dεkɔnyɔ ככ: 'Uɔn, -a nɪ bu Abrahamu, ε 'de a =cεε. Kεε, nahuon 'כב -חכ ככ 'kukonyu -אכ 'mu, כב nyu 'le -אכ 'prεε, u di 'waa dε 'kuku 'nɪ yrii, u 'mue 'o gbo hie, u 'mu 'waa 'kl Nylsua -nyi. 31 -Ye Abrahamu =tuo lele -אכ, ככ: 'Blɔ 'bu 'de Moise כב Nylsua a winwɔɔn-henyu nua ye gbo po, u 'deε bu po nahuon =de nua ye gbo, כב, bu kuo -wε Nylsua =wɔ ye, =betɪ nahuon a -gbe, כב -חכ ככ 'kukonyu -אכ 'mu, כב 'hru 'kl, כב nyu 'le -אכ 'prεε.» Kε -Yusu po nahuin ye.

A nɪ nue 'le, nahuin nɪ 'kee 'le Nylsua a =wɔ a yekuolε, כב, ba -hri 'a nɪ 'bienu -tunahuin a dε 'kuku a -tɪ -אכ (Matie 18.6-7,21-22; Maki 9.42)

17 Kε -Yusu 'a -naagbopu ye po, ככ: «'E nɪ ti, ε di ככ -tɔplɪ -ye, -ɪ di nahuin 'tu, u 'mu Nylsua a =wɔ a yekuolε 'kee. Kεε, 'jɔɔ 'ke 'o nahuon =nu -אכ, -כ nye nu, 'a 'be =nu ככ Nylsua a =wɔ a yekuolε 'kee. 2 'Blɔ 'bu po wɛn nahuondu a -gbe 'hɔ gbεtεε dɔ, 'bu puo wɛn 'yru 'mu, כ 'mu 'ku, ε di wɛn nu -tεε, 'ε -hi 'o כב nue wɛn, nahuon =de, -כ kuo 'mu =wɔ ye, -ε 'we =ככ 'yu gbi ye, כב 'kee wɛn Nylsua a =wɔ a yekuolε. 3 Ba =tu 'a nɪ dɔɔnɔ 'yie -tεε.

-N 'be Nylsua a nahuon 'כב nu -mu dε 'klan 'mu, lε =ככ, -ε ככ, dε =nu, כ nu, ε nyre lε 'yi. 'Blɔ 'כב 'wɔ, 'כב 'ɔɔɔ 'a nunukɔ, -ye -bo -hri 'a dε 'kuku a -tɪ -אכ. 4 'Blɔ 'כב nu -mu dε 'kuku 'mu, 'wɔ 'nɪpata, 'ke 'le -nyɔככ -do 'kwli 'mu, ככ, 'ε nɪ ti, כככ 'le -mu ye di, 'בכ yrie, -ε ככ, dε =nu, כ nu -mu -אכ, ε nyre lε 'yi, -ye -bo -hri 'a dε 'kuku a -tɪ -אכ.»

=Betɪ ba כב Nylsua a =wɔ a yekuolε dε gbi, -ye ככ -wε 'le כב nu 'ɲmileka-tɔplɪ nɪ

5 Kε -אככnaanyuɔ Kukonyɔ -Yusu ye po, u ככ: «-He -a מו 'mu, 'ke -ba kuo Nylsua =wɔ ye -tεε, -a nɪ =wɔ a yekuolε a -gbe, ε 'mu klε bii.» 6 -Ye Kukonyɔ =tu -אכ, ככ: «=Betɪ ba kuo wɛn Nylsua =wɔ ye dε gbi, a -wε 'le ba lε wɛn tugbe =nu nɪ: -חכ -wɔ 'mu, -bo mu -n dɔɔnɔ 'dɔ, 'ke 'le 'yru -אכ! 'ε ככ -tεε, ε 'mu wɛn 'o 'a מו 'o =tuu.»

Nylsua a -kuannunyɔ

7 Kε -Yusu lele 'a -naagbopu ye po, ככ: «=Bo pue -kuannunyɔ a dε ye: 'Ke 'le 'a מו -heyri, nahuon 'כב nɪ 'o, 'כב ככ -kuannunyɔ, -kuannunyɔ a -gbe, 'כככ nahuon a -gbe a -ci a -kuan nu, ככ, 'כככ 'a 'wɔlugba-tɔplɪ naa, 'plɪ 'כככ 'le -ci ke 'mu -חכ, -cikonyɔ ככ 'yoo 'le ye 'mu, =be kε ככ dio ye po: 'Kɪka, -bo di 'le, =mu dε di? 8 'Uɔn, ככ 'deε ככ po lε, kεε, kε ככ dio ye po: Mu -na wɔwɔlɪ 'ɔɔɔ, =mu 'na dididε pi, =mue 'le ya, 'mu dε di. 'Nɪ -ככ 'klεε dε lε, -ye -na -gbe, -n -wε 'le -bo di dε nɪ. 9 -Kuannunyɔ a -gbe, 'כב nu -kuan =nu, 'a 'mase plε ככ nu, =be a pui -tεε, -ε ככ, 'a 'mase a -gbe, ככ dio -nyi 'wio? 'Uɔn, ככ 'deε ככ -nyo 'wio. 10 Kε'ε nɪ, ε -ti 'mu, 'ke 'o 'a מו -אכ: 'Blɔ 'ba nu -tɔplɪ 'bii =nu, Nylsua plε ba nu, kε ba po: -A מו ככ -na -kuannunyɔ nɪ -do. -A 'de 'wio ככ, -ε nue, -kuan, -a ככ -ba nu wɛn, ככ- -a nu.»

-Tε -Yusu -ככ la -tɔplɪ-jɔɔɔnnyuɔ -pu a 'kuε

11 -Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu ככ 'a -naagbopu 'hεεn, uɔ 'lu -אכ gba 'hru =nu, -uɔ Jɔɔɔɔɔɔ 'mu mu. 'Ke u naa 'le Samalibɔlugba ככ Galileibɔlugba a 'blɪ-pamu 'yri. 12 Buɔ 'klεε 'le 'dɔ -ye 'mu mu pa, -ye -tɔplɪ-jɔɔɔnnyuɔ -pu, nu- di -Yusu ye 'mu 'be אכ. -Tε u ככככ 'klεε ye dε gbi, -ye u nyra gbo, 13 'u 'yaa 'le win, 'uɔ -Yusu da, u ככ: «Tכככ, 'ye -a nɪ wɔwɔ!» 14 -Tε ככ 'yu, -ye ככ: «Ba mu, ba titie 'a nɪ dɔɔnɔ Nylsua a -כככɔnpinyu ye, -ε die nu, u 'mue 'ye, -ε ככ, 'a nɪ 'kuε -wε nɪ.» 15 -Tε uɔ mu, -ye u 'ye nɪ, -ε ככ, 'waa 'kuε -wε nɪ. Nahuon -do, 'ke 'le =nu -heyri, ככ =hɔn -אכ, ככ 'le win 'yaa, ככ Nylsua 'nyrεε lε pue. 16 -Tε ככ nyre 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -ye ככ כב ye gbo kwɔ, ככ -nyo 'wio. 'Plɪ -ye nahuon a -gbe, ככ ככ Samalikueyu'u nɪ. (Samalikue a -gbe, -juukue ככ 'nɪ, u 'de =hapudaku.) 17 Kε -Yusu lele po, ככ: «'Be nahuin -pu =nu, -u ככ 'kuε 'n -אכ, u seledɔ -ye =nu, -be' u nɪ 'klεε ye 'le? 18 Dε- nue, nahuon =de 'ke 'le =nu -heyri, ככ 'die 'lu -אכ lε -hie, 'ke ככ di ככ 'mu ye, ככ 'mu Nylsua 'wio -nyi, 'be 'de pupudaku a nahuon -gbo?» 19 -Ye kε -Yusu 'klεε nahuon a -gbe ye po, ככ: «'Ba ye 'mu, -bo mu. -N kuo 'mu ye =wɔ, nε- nue, Nylsua 'ככ waa -mu.»

-Tε Nylsua di nahuin a win a kekɔɔlε nu (Matie 24.23-28,37-41)

20 -Nyɔככ =de 'mu, Falisi=tumu a nahuin =de, nu- =gba -Yusu wɔn, u ככ: «Ti tɪo- ככ 'yri Nylsua di 'o nahuin a win a kekɔɔlε -wɔ =tuu, ככ 'mu 'a -kuan 'lu -yra 'le?» -Ye ככ =tu -אכ, ככ: «Nylsua 'ככ =tu nahuin a win a kekɔɔlε -wɔ, nahuon =de 'deε ככ 'ye -tɔplɪ, -ɪ di 'lu -אכ mue, -ɪ die nahuin ככ, -ε ככ, Nylsua =tu 'a nunue -wɔ. 21 U 'die -wε 'le -wε bu plε: Ba ta ככ lε, -hee', ba ta 'le -tε =nu lε. Ba ככ 'a yiyie, Nylsua =tu nahuin a win a kekɔɔlε -wɔ nɪ -dodo, 'ke 'le 'a מו -heyri.»

²² -Ye κε κκ 'klεε 'a -naagbopu ye po, κ κκ: «E di κ κ ti, -l κ κ 'yri a die 'o -hua 'dκ, 'ke 'mκ -gbo, -κ κκ -tunahuin 'bii a Nahuon, =bo nκ 'o 'a mu 'hκn 'mu, 'ke 'le -nyrκwκ=gble 'kwli 'mu, κεε, ε 'nκ -wε =le 'le =le. ²³ Ti a -gbe 'yri, κε nahuin di 'a mu ye po: Ba 'ye κε, κε κ κ nκ κκ, -hee', 'ke κ κ 'le -tεgbi =nu, κεε, a nκ mu 'le 'le, κκ, a nκ gba 'le 'le cigbei. ²⁴ -Nyrκwκ =nu -κκ 'mu, 'mκ -gbo, -κ κκ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le lele di, 'na 'ledidie di ye 'we -tε tκtκεε nu, 'εε wκn, κuε 'le 'yru a 'hrκle 'mu gbo, -bo mu, -bo ye 'yru a gbopεεε ke. ²⁵ Κεε, 'plu δε a -gbe, ε 'mu 'lu -wκn mue, 'n κκ =bo 'ye =suε 'dκ, κκ, ti -gbo 'yri a nahuin κκ bu yraa 'mu.

²⁶ Δε =nu, -εε la 'lu -wκn mue, nahuon -gbo, -κ κκ Noe a ti 'yri, ε -do a -gbe, nε- di 'lu -wκn mue, ti =nu -κκ 'yri 'mκ -gbo, -κ κκ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di. ²⁷ Noe a ti 'yri, nahuiin wen -tκplκ a die, su wen κκ a 'nεε, su wen a κukue, su wen 'waa 'yuo 'blκ 'mu le a puε. Nε- u 'ble kwa -bleble, Noe 'κ κ pa la κε 'le 'a 'mu =nu 'kwli 'mu, 'nu gblaka 'u bi la =hκn, 'a 'yiyinie 'ε gba la u 'bii, 'ε -wu la gbo.

²⁸ -Tκplκ -do =nu, -l mue la 'lu -wκn, nahuon -gbo, -κ κκ mκ Lκtκ a ti 'yri, nκ- di -wε 'lu -wκn mue, 'na 'lediti 'yri. Lκtκ a ti 'yri, nahuiin wen -tκplκ a die, su wen κκ a 'nεε, κκ, su wen -tκplκ a -tuε, su wen -tκplκ a plee, κκ, su wen -tκplκ a 'dκε, su wen kayuo a pue. ²⁹ Κεε, -nyrκwκ =nu -κκ 'mu Lκtκ -hκn la 'le Sodκmudκ 'mu, -ye na κκ 'nu =nu 'hεεn, -su nahuin le 'lκlκ, nκ- ble la 'le yakκ 'mu, 'l -κκ la nahuin 'bii gbo. ³⁰ Ti =nu -κκ 'yri, 'mκ -gbo, -κ κκ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le lele di, -tκplκ -do a -gbe, κ κκ blκ mue 'lu -wκn. ³¹ -Nyrκwκ a -gbe 'mu, nahuon 'κκ nκ 'le 'a kayu a -yaa 'mu, κκ 'gba ci le -dodo. κ κκ po 'le le, κκ pa 'le 'a kayu gbo, κ 'mu 'a κukκ-tκplκ bla, 'plκ κκ 'mu ci le 'gba. Nahuon 'κκ nκ 'le 'a -ci ke, κκ 'gba ci le -dodo. κ κκ po 'le -wε le, κκ =hκn -wκn, κκ mu 'le 'dκ 'mu. ³² Δε =nu, -ε nyre la 'o, 'ke 'o Lκtκ a nyrugba -wκn, 'a -tκ blκ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ³³ Nahuon 'κκ nκ 'o, 'κκ ple, κκ 'nκ -hua =le κκ 'waan 'a dκnκ a -hunhκn, κε κκ -tutu ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe, 'bla 'κκ 'ku, κκ di -hκn 'a 'κκ yrayru 'nκ 'waan, 'ke 'le Nyκsua ye. Κεε, nahuon 'κκ nκ 'o, 'κκ wεεn ke, 'ke κκ 'waan 'a dκnκ a -hunhκn, κε κκ -tutu ke, -tε κκ nκε 'mu 'mu a -tκ, -ye nahuon a -gbe, 'bla 'κκ 'ku, κκ di -hκn κκ 'κκ yrayru, -κκ 'nκnκ -wε 'le, 'ke 'le Nyκsua ye. ³⁴ 'Nu 'a mu 'nκ le, ti a -gbe 'yri, nahuiin 'hκn 'bu pε 'o gbopεδεε -do ke, 'n di gba nahuon -do, 'mu =κκ -ye gbo hie. ³⁵ Nyruu 'hκn 'buu =gbla du, 'ke 'le -tκκκ -do wκn, 'n di gba nahuon -do, 'mu =κκ -ye gbo hie. [³⁶ Nahuiin 'hκn, 'buu -kuan nu, 'ke 'le -cii -do ke, 'n di gba nahuon -do, 'mu =κκ -ye gbo hie.]» ³⁷ -Tε -Yusu po 'klεε le, -ye 'a -naagbopu =gbo wκn, u κκ: «-Be' -tκplκ a -gbe, κκ di 'lu -wκn ye mue 'le?» -Ye κκ =tu -wκn, κκ κκ: «-A 'brikue κκ 'nκ: -Tε δεhuε 'kukuu 'o nκ, 'ke keii 'o le 'kukue.»

-Yusu po kotianyκ κκ -batiponyκ a -taludu

18 'Plu δε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye -Yusu, κκ Fal-isi=tumu a nahuin ye po -taludu -ye, κκ 'mue =nu κκ, 'ke bu 'cipi 'o Nyκsua a dκdκ, u nκ sta 'le. Κε κκ po: ² «'Ke 'le 'dκ =de 'mu, ε κκ la -batiponyκ =de. -Batiponyκ a -gbe, κκ 'nκ pκ =le la Nyκsua, κκ, κκ 'de la 'o nahuon =de a 'o=tuule κκ. ³ 'Ke 'le 'dκκκ -do a -gbe 'mu, kotianyκκ =de nκ -wε 'le. Kotianyκκ a -gbe, κκ- 'cipi la 'le -batiponyκ a -gbe -wκn, κκ κκ: E κκ nahuon =de. Nκ- κκ 'mu 'hεεn- κκ -tκ. 'N nye 'nκ -hua, -bo nue, 'ke =bo κκ 'o =wκn. ⁴ 'Ke 'le ti 'κκpκκκ 'kwli 'mu, -batiponyκ, κκ 'nκ -hua =le κκ -nye la nyrugba a -gbe =wκn. Nε- κκ nu la -nunu, -batiponyκ a -gbe κκκ 'le 'a dκnκ -wκn 'pρεε, κκ κκ: 'E κκ -tεε, 'nκ pκ =le Nyκsua, κκ, 'nκ 'de nahuon =de a 'o=tuule κκ. ⁵ Κεε, -tε nyrugba -gbo, κκ 'klεε 'mu 'ku 'mu -ha, 'n die 'nκ nu, κκ 'mu 'o =wκn κκ. Nε- 'de =nε, κκ 'kle die 'mu 'ku 'mu -ha, κκ 'mue nu -nunu, 'na 'κκ 'mu 'le -wε 'bii.»

⁶ Κε -Yusu lele po, κκ κκ: «Hκ-batiponyκ =nu, -tκ =nu, κκ =tu, a 'wκn nκ. ⁷ -Ye 'klεε, Nyκsua -mε -ye, nahuin =nu, κκ -ha 'le du 'mu, 'ke -bu 'ya 'a nahuin 'mu, -u nyo da, 'κκ 'mu κκ -nyre 'mu, =be κκ 'dee κκ nue, u 'mu 'o =wκn κκ, κκ, =be ε di 'o gbo 'nκ -wκn, 'ke κκ -hu 'mu? ⁸ 'Nu 'a mu 'nκ le, κκ diu -nyi =wκn, κκ 'mu 'mu -he, tii -do a ti 'yri. Κεε, =bo =gba 'a mu wκn: ti =nu -κκ 'yri 'mκ -gbo, -κ κκ -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di, =be 'n di κκ gbo ye nahuin, -u nu le Nyκsua a =wκn a yekuole?»

-Yusu po Falisi=tumu a nahuon κκ 'bluwli'tenyκ 'hεεn a -taludu

⁹ -Tε δε a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu po -taludu -ye, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -u ple, 'waa 'yrinaabu 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyκsua ye, 'plκ -u ple, u nκ 'o 'waa 'bienu -tu-nahuin ye 'lu, -su 'yilenyre-tκplκ nu. Κε -Yusu po, κκ κκ: ¹⁰ «Nahuiin 'hκn, nu-u Nyκsua mu da, 'ke 'le Nyκsua a 'kagblaka gbo. =κκ -ye κκ Falisi=tumu a nahuon, (-κκ ple, 'a 'yrinaabu 'sii 'o ye.) =κκ -ye κκ -wε 'bluwli'tenyκ. (E κκ -nyrκwκ -ye, κκ 'yiyriwli 'tε.) ¹¹ -Tε u nyre 'klεε 'le Nyκsua a 'kagblaka gbo, -ye Falisi=tumu a nahuon =nu, 'ke κκ mu 'o ye 'mu gbo nyra wκn, κκ -tua Nyκsua a dκdκ gbo, κκ κκ: Nyκsua o, 'n -nyi -mu 'wio, -tε -n nu, =nκ nue, 'nκ 'de nahuindu -gbo ye 'we, -u κκ 'yrynyu, κκ 'crenyu, κκ -wlawliny. 'N -nyi lele -mu 'wio, -tε -n nu, =nκ nue, 'nκ 'de 'bluwli'tenyκ =nu ye 'we. ¹² 'Nu nu =ciiwκ 'hκn, 'ke 'le 'wee 'kwli 'mu, ε κκ, 'bla 'nκ κκ -tκplκ -pu, 'nκ -mu 'a -pu a nεε 'nκ -nyi. Κε Falisi=tumu a nahuon po.

¹³ 'Bluwli'tenyκ -mε -ye, κκ bii ye, κκ, κκ 'de -wε 'yii ye 'mu 'ba, κεε, κκ 'ma 'a dκnκ -wliye gbo dabu, κκ κκ: Nyκsua o, 'mκ -gbo, -κ κκ de'kukununyκ, 'ye 'na wκlκ.» ¹⁴ -Ye -Yusu κκ: «'Nu 'a mu 'nκ le, 'bluwli'tenyκ -gbo, -tε κκ =hκn -wκn, κκ mu 'le kayu gbo, -ye Nyκsua 'sio 'o ye, 'ke 'o 'a dκnκ ye. Κεε, κκ 'de 'o Falisi=tumu a nahuon ye 'sii. 'E κκ -tεε, nahuon =nu, -κκ 'le 'a dκnκ 'yaa, Nyκsua dio 'le

'nu =tu, k, nahuon =nu, -k 'le 'a dɔnu =tu, Nyɩsua dio 'le 'nu 'yaa.»

-Tɛ -Yusu da la Nyɩsua, 'ke bɔ nu la 'yuo=pli =hapudɛ 'mu

(Matie 19.13-15; Maki 10.13-16)

¹⁵ -Nyɩwɔ =de 'mu, 'u gba 'le 'yuo=pli -Yusu ye, k 'mu dabu 'lu gbo po, -ɛ die nu, k 'mu Nyɩsua da, Nyɩsua 'mu 'yuo=pli a -gbe =hapudɛ 'mu nu. Kɛɛ, -tɛ -naagbopu 'ye dɛ a -gbe, -ye u nyu =hɛn 'nyɛ, u kɔ: «A ni yu 'le =nɔ ye!» ¹⁶ Kɛɛ -ye -Yusu da 'a -naagbopu ni, kɔ: «Ba -ha 'yuo=pli mɛ lɛ, bu di kɔ 'mu ye. A ni ku 'le ye, -ɛ nue, nahuin =nu, -u 'we =kɔ 'yuo=pli -gbo ye, nu- di 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu pa. ¹⁷ 'Nu 'a mu 'nu le -tɛɛ, nahuon 'bɔ 'nu -ha Nyɩsua mɛ lɛ, 'ke bɔ kɔ win ke, -tɛ 'yu gbi, kɔ nu, kɔ 'a bu mɛ lɛ -ha, 'a bu 'kɔ nyo win ke kɔ, -ye nahuon a -gbe, kɔ 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru =nu 'kwli 'mu.»

-Yusu kɔ dɛkɔnyɩ 'hɛɛn

(Matie 19.16-30; Maki 10.17-31)

¹⁸ -Juukɛ a nyɩgblaka =de, -kɔ ni 'o, kɔ- =gba -Yusu wɔn, kɔ: «Kɔkɔ o, -kɔ mɔ =hapunahuon. Dɛ tio- 'n di nu, 'plɩ 'mu Nyɩsua a 'klɩ yrayru =nu kɔ, -kɔ 'nu -wɛ 'le 'le?» ¹⁹ -Ye -Yusu kɔ: «Dɛ- kɔ mɔ -nu =hapunahuon daa? Nahuon =de 'de =hapunahuon, 'bɛ 'de Nyɩsua -do. ²⁰ -N yi Nyɩsua a tetei ni, -u kɔ: =Ni nu 'le -wlawli, =ni 'la 'le nahuon, =ni 'yri 'le, =ni po 'le nahuon hi ke, =tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'munɩɛ 'kwli 'mu.» ²¹ -Ye kɔ: «Kɛ la 'le 'na 'yu-nyɛ a ti 'yie 'mu gbo, -bo ye -nyɩwɔ -gbo ke, 'n =tuu 'o tetei 'bii a -gbe ni.» ²² -Tɛ -Yusu 'wɔn, -ye kɛ kɔ =kɔ ye po, kɔ: «ɛ hie 'o -mu dɛɛ -do. Nɛ- mɔ, mu -bo plo -tɔplɩ 'bii =nu, -n kɔ, -bo woo 'a 'wliye =sɛnyu 'mu lɛ, -ye Nyɩsua, kɔ- di -mu =hapudɛ gblaka 'mu nu, 'ke 'le yakɔ 'mu. =Ni nue 'klɛɛ, -ye -bo kɛ 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuyɩ -hɛ.» ²³ Bɔ 'wɔn 'klɛɛ, -ye 'a =wɔ bi =hɔn 'dɔ, -ɛ nue, kɔ mɔ dɛkɔnyɩ 'kɔ ni. ²⁴ -Tɛ -Yusu 'ye, -ɛ kɔ, nahuon a -gbe a =wɔ bi =hɔn, -ye kɔ: «ɛ kla wɔn, 'ke 'o dɛkɔnyɩ -wɔn, 'ke bu pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu. ²⁵ ɛ kla wɔn, 'ke 'o dɛkɔnyɩ -wɔn, -kɔ kuo 'a kukɔ-tɔplɩ =wɔ ye, 'ke bɔ kuo Nyɩsua =wɔ ye, bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu, 'ɛ -hi 'o =gbuke-so bɔ naa 'le 'die a 'hɔ wɔn.» ²⁶ -Tɛ nahuin =nu, -u ni 'o, u 'wɔn -Yusu a pupowin a -gbe, -ye u kɔ: «Bɛ kɔ bɛ -ti lɛ 'mu, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu.» ²⁷ -Ye -Yusu kɔ: «ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke 'le -tunahuon a 'klɩ 'kwli 'mu, bɔ kuo Nyɩsua =wɔ ye, kɔ 'mu 'le 'a 'klɩ yrayru 'kwli 'mu pa. Kɛɛ, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɩ 'kwli 'mu, ɛ -wɛ 'le =le.»

²⁸ -Ye kɛ Piɛlu -Yusu ye po: «-A -mɛ -ye 'le? 'Ye kɛ, -a hie 'o -a ni nahuin gbo, ɛ kɔ -a ni -tɔplɩ 'bii 'hɛɛn, =aa -mu -wɔn naa.» ²⁹ -Ye -Yusu kɔ: «'Nu 'a mu 'nu le -tɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ hie 'o 'a kayu gbo, kɔ 'a nyɩgba,

kɔ 'a -ɔɩyuo, kɔ 'a dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, kɔ 'a 'yuo=pli, -tɛ Nyɩsua kɔ win ke a -tu, ³⁰ -ye nahuon a -gbe, 'klɩ -gbo, -a ni kɔ -wɔn, -tɔplɩ, Nyɩsua di =kɔ -nyi, u di 'nu -huo bubakɔ, u 'mu 'o dɛ =nu, kɔ hie 'o gbo 'mu -hi. 'Ya 'o lele 'lu, ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua di 'o 'klɩ -ye nuu, nahuon a -gbe, Nyɩsua di =kɔ -nyi 'klɩ yrayru, -kɔ 'nu -wɛ 'le.»

-Yusu bɔ =tu 'a 'kukɛ kɔ 'a 'klɩ'hɩhɩɛ a -tu, 'a 'wɔ a ta a kɔkɔ ni gbo

(Matie 20.17-19; Maki 10.32-34)

³¹ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu 'ba 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn 'mu ni, u bii ye. Kɛ kɔ 'klɛɛ =nu ye po, kɔ: «Ba po 'mu nua ye gbo. -Aa 'mu mu Jrusɛdɩ. 'Ba =ba nyɛ 'le, -ye -tɔplɩ 'bii =nu, Nyɩsua a winwɔn-hɛnyɩ -ye, kɔ 'cru la, 'ke 'o 'mu ke, kɔ -gbo, -kɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, -tɔplɩ 'bii a -gbe, u di -wɔn mue 'lu. ³² Nahuin =nu, -u 'de Nyɩsua yi, nu- u di 'mu kwa po, nahuin a -gbe, u 'mu 'mu 'caa, kɔ, u 'mu 'mu =sɛ =tue, kɔ, u 'mu 'mu hɔn 'hrin, ³³ kɔ, u 'mu 'mu kɔ kɔ bii, 'plɩ u 'mu 'mu 'la. -Nyɩwɔ 'hɔn 'bɩ -hi, -nyɩwɔ a ta a kɔkɔ 'mu, 'plɩ 'mu 'le 'kukɔnyɩ -heyri 'mu -hɔn, 'mu 'klɩ 'hrɩ.» ³⁴ -Tɩ a -gbe, -Yusu =tu, 'a -naagbopu 'di 'mu lɛ yrii. Dɛ =nu, 'a pupowin =hɛn 'nyɛ, u -hli =nu ke 'yi. Dɛ -kɔ -tu kɔ =tu, u 'di yi.

-Tɛ -Yusu nue la, 'yiisananyɩ =de a 'yii 'lɩ klɛ la ke

(Matie 20.29-34; Maki 10.46-52)

³⁵ -Tɛ dɛ a -gbe ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u 'muɛɛ 'dɔ =nu ye, -kɔ mɔ Seliko, nahuin 'kɔkɔ 'u nyu -wɔn kɛɛ. -Ye 'ke 'yiisananyɩ =de ni 'o 'hru nua 'mu gbo, 'kɔ nahuin 'wli lɛ -hua, -ɛ die nu, kɔ 'mu dɛ di. ³⁶ -Tɛ kɔ 'wɔn nahuin =nu, -tu 'le di a win, -ye kɔ =gba wɔn, kɔ: «Dɛ tio-o 'lu -wɔn mue 'le?» ³⁷ -Ye u lo ni, -ɛ kɔ, Nasaletɩ 'mu a -Yusu'u ni, -kɔ -hi. ³⁸ -Ye kɔ 'yaa 'le win, kɔ: «-Yusu o, Dafidɩ a 'Yu, yrii 'mu wɔlɩ ye -o!» ³⁹ -Ye nahuin =nu, -tu -hi, u nyo =hɛn 'nyɛ, u kɔ: «Ma wien mɔ!» Kɛɛ -ye kɔ bla ni, kɔ 'yaa 'le lele win 'dɔ, kɔ: «-Yusu o, Dafidɩ a 'Yu, yrii 'mu wɔlɩ ye -o!» ⁴⁰ -Tɛ -Yusu 'wɔn 'a win, -ye kɔ nyra gbo, kɔ le nahuin, bu kɔ 'o =kɔ 'hɔn 'mu. -Tɛ 'yiisananyɩ a -gbe, kɔ 'yɩyɩ 'o 'hɔn 'mu gbo, -ye -Yusu =gbo wɔn, kɔ: ⁴¹ «Dɛ tio- -nu -hua, =bo nu, 'ke 'o -mu -wɔn 'le?» -Ye kɔ =tuo -wɔn, kɔ: «Kukɔnyɩ o, 'n nye 'nu -hua, -bo nue, 'na 'yii -gbo, -u kla, bɩ klɛ ke!» ⁴² -Ye kɔ lo ni, kɔ: «-Na 'yii bɩ klɛ ke. -Tɛ -n kuo 'mu =wɔ ye, nɛ- nue, 'nu nue, -na 'yii 'lɩ klɛ ke.» ⁴³ Tii -do a ti 'yri, -ye kɔ -tua lɛyriile gbo, kɔ bi 'o -Yusu ke 'mu, kɔ nyo -wɔn kɛɛ, kɔ Nyɩsua 'nyɛɛ lɛ pue. -Ye nahuin 'bii =nu, -u 'ye dɛ a -gbe, u Nyɩsua -nyi -tu a 'yi'buaale.

-Tɛ Sase -hua bɔ 'ye la -Yusu

¹⁹ -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusu 'ya 'mu 'dɔ -ye =nu, -kɔ mɔ Seliko, kɔ 'dɔ a -gbe =tu 'bɛ. ² 'Ke 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu, 'ke nyɩbeyu =de ni 'le. 'A 'du mɔ Sase. ɔ

ma 'bluwli'tenyu a nyugblakaa ni, 'k ma dekonyo. (-Ye nahuin, u 'ni -hua =le la 'bluwli'tenyu, -e nue, uu la 'te 'yiyriwli. -Te 'a 'bienu 'bluwli'tenyuu nu, ke k -we nu, k nahuin a 'wli -hua 'da.)³ N -hua -bo 'ye, nahuon a gblo tio- -Yusu bo 'ya 'mu. Kee, 'a 'gbugbele a -ti, k 'de 'le 'a 'yiye -we, -e nue, -tunahuin -huohui -gbahlon 'ke -Yusu ni 'le.⁴ -Ye k 'gba le ci, 'k mu 'le ye 'mu, -tegbi =nu, -Yusu k bo naa 'o. 'Ke pepetu =de nyra 'o gbo, 'u nye sikom daa. E ne- k 'kl k 'ya 'le, k 'mu -Yusu 'ye.⁵ 'Ke k ni 'klea 'o, -ye -Yusu nyre 'o -tegbi a -gbe ni, 'k 'wla pepetu a -gbe 'yii wla, -ye k 'ye Sase ni, k k: «Sase, po 'le 'kl le, -bo =ti, -e nue, keke -gbo, 'ke 'n di ke 'le -mu -wahn pa.»⁶ 'Tata a ti 'yri, Sase 'k =ti, 'k gba 'le -Yusu kayu gbo, 'k 'blo kwa, 'ke 'le pl a bleel 'kwli 'mu.⁷ Nahuin 'bii =nu, -u ni 'o, u 'ye ni, -e m, -Yusu pa ye Sase. -Te u 'ye, -ye uu 'mu le 'ni 'pupre, u k: «'Ke k pa 'le de'kukunonyo a -te.»⁸ 'Ke 'le kayu gbo, Sase a -gbe, k 'ba 'mu ye, 'k nyra 'o -Yusu ye 'mu gbo, -ye ke k nyo 'klea ye po, k k: «Kukonyo o, 'n ne kuka-tapl -gbo, 'n di 'be =ti, 'mu 'a =ti -ye =nu =suenyu -nyi. 'Bla 'ni kaa o nahuon, -tie -gbo, 'n -ha 'o =k kwa, 'a gbleii -hen, 'mue 'le po, 'mue =k -nyi.»⁹ -Ye ke k Sase ye po: «Keke -gbo, -n k -na kayugbokue 'heen, Nytsua waa ke 'a mu ni. Abrahamu, -k ma Nytsua a daku -gbo a bu gblaka, -ma k -we 'a 'yuo a 'yu -yee ni.¹⁰ 'Ma -gbo, -k ma -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'ma Nytsua lee k -tutu ke, 'mu nahuin =nu le =m, -u 'wan, -u hren Nytsua -wahn, 'mu waa, 'ke 'o 'waa 'yilenyre-tapl =nu, u nu a -ta 'mu, u 'mu Nytsua ye 'mu.»

-Yusu po la -kuannunyu ta a -taludu
(Matie 25.14-30)

¹¹ Nahuin =nu, -u ni 'o, -u po wen -Yusu nua ye gbo, -Yusu pu lele ye -taludu. -Te -Yusu a -gbe, k la Jrusredu ye 'mu, nahuin a -gbe, 'waa =wli k 'ni, Nytsua -we le ke 'kl yrayru a -wlu=tutue.¹² -Yusu 'mue =nu k, -e m, e 'de =ne, ne- nue, 'k po =nu -taludu ye, k k: «=Tugba gblaka =de a nahuon, k -la 'dagba -petu 'mu mu, 'ke 'le 'kupun -wahn, -e die nu, 'kupun a -gbe, u 'muo 'a 'blugba=ti -ye a 'kun 'mu nuu.¹³ 'Plu k 'mu mu mu, -ye k da 'a -kuannunyu -pu =nu ni, 'k hie =nu 'wlible =pu le, 'e ni nahuon 'bo ni 'o, k k 'a 'wlibl -do, 'k le =nu, k k: Tii -tie 'n di 'le -hi, 'plu 'mu 'le di, ba hraa 'wli -gbo kuese 'yri.¹⁴ Kee -ye nyugblaka a -gbe, nahuin yk ni, 'u le nahuin, 'ke bu le 'blugba a 'kupun, -e m, u 'ni -hua =le, 'ke nahuon a -gbe, k -he 'waa 'kun.¹⁵ Kee, ke e ni 'mu, 'u -nyo 'kuunde, 'k di 'bri. -Te k di 'klea 'le, -ye nahuin =nu, k hie 'wlible le, k du ni, -e die nu, 'wli -tie 'e ni nahuon 'ye, 'ke 'le kuese a hihra 'kwli 'mu, k 'mue yi.¹⁶ -Te ye-henahuon nyre 'o, -ye k k: 'Na 'mase o, 'wlibl =nu, -n -nyi o 'mu, 'n hahn 'yri kuese, 'k po 'o 'wlible =pu -ye.¹⁷ -Ye 'a 'mase k: E nu -te. -Ma k =hapu-kuannunyu ni. -Tapl -gbo, -l 'de -huo, 'n -nyi -mu, -n nui 'yri -kuan -te. 'A -ti, 'n di -mu -nyi 'kl,

'ke -bo k 'dte -pu win ke.¹⁸ -Te ye-henahuon -hi, -ye nahuon a 'hahn a kahn, k -nyre 'o, k k: 'Na 'mase o, 'wlibl =nu, -n -nyi o 'mu, 'n hahn 'yri kuese, 'k po 'o 'wlible =hun -ye.¹⁹ -Ye 'a 'mase k: 'N di -mu -nyi 'kl, 'ke -bo k 'dte =hun win ke.²⁰ -Te nahuon a 'hahn a kahn -hi, -ye nahuon a ta a kahn, k -nyre 'o, k k: 'Na 'mase o, 'wlibl =nu, -n -nyi o 'mu, k k -gbo. 'N mua o 'wlibl a -gbe le, 'ke 'le danu wahn, 'ni -hlo o -te.²¹ 'Nu o pi -na huannu, -e nue, -na hmli 'yakla ni. De =nu, -n 'de gbo =tu, ne- -n ple -bo gba, k, 'dud-tapl =nu, -n 'de 'd, ni -n ple -bo 'ce.²² -Ye 'a 'mase k: -Kuannunyu =nu, -k k 'kl nyre 'yi le, k -n 'ya 'mu. -Na pupowin, ni -n di nu, 'mu -na -bati 'be. -N yie ni, -e m, 'na hmli 'yakla ni, k, 'dud-tapl =nu, 'n 'de 'd, ni -n ple =bo 'ce.²³ 'A -ti, -n k -bo po wen 'le 'na 'wlibl -baki 'mu, -e die nu, 'ledie -gbo, 'n di 'le, 'mu wen 'na 'wlibl =nu -hua, e k de -gbo 'heen, -e di wen 'o =k 'lu 'mu bi.²⁴ -Ye 'mase a -gbe, k le nahuin =nu, -u ni 'o, k k: Ba -ha =k 'wlibl a -gbe kwa, ba -nyo nahuon =nu, -k k 'wlible =pu.²⁵ -Ye ke uu =k ye po, u k: 'Mase o, k k 'wlible =pu.²⁶ -Ye k =tu -wahn, k k: 'Nu 'a mu 'ni le, 'e ni nahuon, -k k -kapl -huohui, u di lele =k -nyi -kapl -ye. Kee, nahuon =nu, -k k -kapl 'de -huo, u di =k kwa 'ni -ha.²⁷ 'Ya 'o lele 'lu, 'na yraanyu =nu, -u 'die -hua, 'ke =bo -he 'waa 'kun, ba yu 'mu ye, a 'mu 'la.»

-Te -Yusu 'ya la Jrusredu 'mu
(Matie 21.1-11; Maki 11.1-11; Saan 12.12-19)

²⁸ -Yusu k po 'klea le, -ye k po nahuin =nu 'mu ye, 'uu Jrusredu 'mu mu.²⁹ Bu 'mu 'klea 'dte =nu ye, -e m, Betifase k Betani, -ye 'ke u nyre 'o dugba =nu =hahn, -k k 'lu ti ni 'le, uu olifie daa, 'k le 'a -naagbopuu 'hahn, k k: ³⁰ «Ba mu 'le 'du =nu 'mu, -k ni 'le 'a mu ye 'mu. 'Bla 'ba 'ya 'du a -gbe 'mu, -ye a di 'o gbo ye 'kasrayu, 'u mu gbo. Nahuon =de 'diu -hln 'o ke a 'ye. Nu- ba =wle gbo, ba yu 'mu ye.³¹ 'Bla nahuon =de 'k =gba 'a mu wahn, 'k ple: De- k 'a gbo=wlele 'le? -ye ke ba po: -A ni Kukonyo k ni, -k nyu -hua.»³² -Te u mu, u 'ya 'du a -gbe 'mu, -ye 'e m -te, 'ke u ye 'o 'kasrayu a -gbe gbo, -e 'we =k ye, -te -Yusu nu wen 'a =tutue,³³ u -tua 'a gbo=wlele gbo. -Ye ke 'kasrayu a -gbe a kukonyu, uu =nu ye po, u k: «De- k 'kasrayu -gbo a gbo=wlele 'le?»³⁴ -Ye u =tu -wahn, u k: «-A ni Kukonyo k ni, -k nyu -hua,»³⁵ u yu -Yusu ye. -Te u yu 'le, 'u po 'o 'waa danu k wlawl 'kasrayu a -gbe ke gble, 'u -hahn 'mu, 'k 'ya 'o 'kasrayu a -gbe ke. (-e nue, k nye nahuin 'ni k, -e m, k k bodu ni, -k 'le kegbowenle ya, e 'de tu, k 'ni yu =le 'le. E ne- k -ti 'k 'ya 'o 'kasra a -gbe ke.)³⁶ k 'klea mu, -ye nahuin =nu, -u ni 'o, u po 'o 'waa ni danu wahn gble 'hru, 'ke 'o -Yusu a -ti a 'yi'buaale a -ta 'mu, -Yusu 'k nyi ke na.³⁷ -Te k Jrusre ye 'mu, -ye 'ke u nyre 'o 'hru=ti =nu wahn, -k -hahn 'le olifiedugba 'lu 'mu, -k Jrusre 'mu mu. -Ye nahuin 'bii =nu, -u -Yusu -wahn naa, u -tua 'manu a nunue gbo, 'uu 'le win 'yaa, 'uu Nytsua

'nyrɛɛ lɛ pue, 'ke 'o 'ɲmileka-tɔplɪ 'bii =nu, -Yusu nu a -ta 'mu, ³⁸ u kɔ: «-Na 'wio, -m kɔ bodɔ -gbo, -kɔ 'le di, 'ke 'le Kɔkɔnyɔ Nyɪsua a 'du 'kwli 'mu, Nyɪsua kɔ -nyi -mu -tɪ a 'yi'buaaɛ. Nyɪsua, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu, kɔ-kɔ -a mu keg-bowɛɛnɛ -nyi. -Tɪ a 'yi'buaaɛ, 'ke 'o =kɔ -wɔn.»

³⁹ 'Ke 'le nahuin a -gbe -hɛyri, Falisi=tumu a nahuin -ye nɪ 'le. Kɛ uɔ -Yusu ye po: «Tɔkɔnyɔ o, le -na -naag-bopu -gbo, bu 'kee -cici a wɔnɔɔpupue!» ⁴⁰ -Ye -Yusu =tu -wɔn, kɔ: «'Nɪ 'a mu 'nɪ le, 'bla 'bu 'kee -cici a wɔnɔɔpupue, -ye 'hɛ -gbo, -ɛ 'wɛ 'hru wɔn gblɛ, nɛ- di -cici wɔn lɛ po, ɛ 'mu 'mu 'nyrɛɛ lɛ pue.»

-Tɛ -Yusu, ɔ kɛ la Jrusɛdɔ 'mu a nahuin 'mu gbo, -ɛ mɔ, Jrusɛdɔ di gbo 'nɪ -wɛ

⁴¹ -Tɛ -Yusu 'muɛɛ 'klɛɛ Jrusɛdɔ ye, ɔ 'yo, -ye ɔ -tua wuwe gbo, 'ke 'o -tɔplɪ =nu a -ta 'mu, -ɪ di 'o nyre, 'ke 'o 'dɔ a -gbe a nahuin -wɔn, ⁴² kɔ: «'N nye wɛn 'nɪ -hɛa 'dɔ, -nyrɔkɔ -gbo 'kwli 'mu, 'a mu Jrusɛ 'mu a nahuin, 'ke ba yrii wɛn -wɛ -tɔplɪ =nu 'mu lɛ, -u kɛ 'lu -wɔn mue, -ɪ -wɛ 'le -bɪ nue wɛn, a 'mu wɛn kegbowɛɛnɛ kɔ, a kɔ Nyɪsua 'hɛɛn. Kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, -tɔplɪ a -gbe, ɪ -hli 'a mu ke 'yi. ⁴³ 'ɛ mɔ -tɛɛ, ti di 'o 'nɪ nyre, -ɪ kɔ 'yri daku -ye a nahuin, -u mɔ 'a nɪ yraanyu, u di 'le di, u 'mu 'le 'dɔ -gbo 'le =glaa, -ɛ die nu, nahuon =de 'nɪ =han 'hri, u 'mu 'a mu -wɔn di -wɔn, ⁴⁴ u 'mu 'a mu gbo -wɔ 'bii, a kɔ 'a nɪ 'dɔ a -tɔplɪ 'bii 'hɛɛn, kɔ, u 'mu -wɛ 'a nɪ 'dɔ a kayuɔ 'bii 'wla, -ɛ nue, ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua dii 'a mu ke, a 'de ti a -gbe yrii.»

-Tɛ -Yusu bla la -tɔplɪplonyu lɛ, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu

(Matie 21.12-17; Makt 11.15-19; Saan 2.13-22)

⁴⁵ -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'le Jrusɛdɔ 'mu, -ye 'ke -Yusu pa 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. 'Ke 'le -yaa a -gbe 'mu, 'ke puplonyu nɪ 'le, 'uɔ 'wɔlɔgba-tɔplɪ plo, 'ke 'o Nyɪsua a -kɔhlun a pipie -wɔn. -Tɛ ɔ yu 'o gbo, -ye ɔ -tua 'waa lɛubla gbo. ⁴⁶ Kɛ kɔ =nu ye po, kɔ: «U 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: Nyɪsua kɔ 'nɪ: 'Na kayu nɪ 'o =o, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'le 'mu daa.» Kɛ -Yusuu lele po, kɔ: «Kɛɛ -ye a -mɛ -ye, a nuu kayu a -gbe 'mu 'yrinyu a kayu.»

⁴⁷ Kɛɛ 'le -nyrɔkɔ a -gbe 'yie 'mu gbo, kɔ nahuin kɔ Nyɪsua a -tɪ 'ɛ nɪ -nyrɔkɔ, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. Nyɪsua a -kɔhlunpinyu gblakɪ -mɛ -ye, u kɔ Nyɪsua tɛtɛitɔkɔnyu, kɔ 'blu a nyɪgblakɪ 'hɛɛn, uɔ lɛ =mɔ 'hru, 'ke bu 'la -Yusu. ⁴⁸ Kɛɛ, -tɛ bu di 'a 'lɪla nu, u 'die yi, -ɛ nue, 'ɛ nɪ -nyrɔkɔ, nahuin 'bii, u nyo 'le 'nɪ =glaa, -ɛ die nu, u 'mu 'a tɔkɔwin 'wɔn.

-Tɛ -Juukɛɛ a ye'munaanyu =gba la -Yusu wɔn, nyɔ- -nyi =kɔ 'klɪ, 'ke kɔ nu -tɔplɪ =nu, kɔ nu
(Matie 21.23-27; Makt 11.27-33)

20 -Nyrɔkɔ =de 'mu, -Yusuu lele kɔ nahuin, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, kɔ nyu Nyɪsua a =haputitie pue. -Tɛ ɔ nɪ 'klɛɛ 'o, -ye Nyɪsua a -kɔhlunpinyu gblakɪ, kɔ Nyɪsua a tɛtɛitɔkɔnyu, kɔ -Juukɛɛ a 'blu a nahuin -ye 'hɛɛn, nu- nyro 'o 'huɔn 'mu, ² u kɔ: «Nyrɔ-nyɪ 'klɛɛ -mu 'klɪ, 'ke -bo bla -tɔplɪplonyu -gbo lɛ 'le? Nyrɔ- le -mu, 'ke -bo nu -tɔplɪ 'bii -gbo, -nu nu 'le?»

³ -Ye -Yusu =tu -wɔn, kɔ: «'Na -gbe, 'n di -wɛ 'a mu wɔn =gba dɛ. Ba 'le 'mu, ⁴ nyɔ- le la Saan, 'ke kɔ po la nahuin 'nie 'lu lɛ 'le? =Be Nyɪsua'a nɪ, -hee' -tunahuiin nɪ?» ⁵ -Ye uɔ wɔn lɛ 'nɪ =gbugba: «-Be' -a di 'klɛɛ po 'le? 'Bla =ba plɛ: Nyɪsua'a nɪ, -ɔ lo la, -ye ɔ di -a mu wɔn 'nɪ =gba: -Tɪ =nu, Saan, kɔ la =tu, dɛ- nue, 'a 'di la -tɛɛ pue 'le? ⁶ Mɔ, 'bla =ba plɛ, -tunahuiin nɪ, -ye nahuin 'bii, u di -a mu -wɔn lɛ poo 'hɛ, u 'mu -a mu 'la, -ɛ nue, u pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Saan, ɔ mɔ la Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ nɪ.» ⁷ Nɛ- nue, 'u =tu -Yusu -wɔn, u kɔ: «-A 'de nahuon =nu yi, -ɔ lo, 'ke kɔ po nahuin 'nie 'lu lɛ.» ⁸ -Ye -Yusu kɔ: «'Na -gbe, 'n 'dɛɛ =bo le -wɛ 'a mu, nyɔ- -nyi 'mu 'klɪ, 'ke =bo nu -tɔplɪ 'bii -gbo, 'nu nu.»

-Tɛ -Yusu po la -ci'yie=tunyu =nu, -u kɔ la -balu a -taludu
(Matie 21.33-46; Makt 12.1-12)

⁹ (-Yusu 'kɪɛ 'prɛɛ 'le nahuin =nu -wɔn, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu,) kɔ: «ɛ kɔ la 'dɪdɔnyɔ =de. Nɔ- nu la 'a -ci. -Ci a -gbe ke, kɔ 'dɔ 'le ti =de. 'A 'yɔ, u tu, u nyo daa rɛsɛn. -Tɛ ɔ -wɔ 'a 'dɪdɔ -wɔn, -ye ɔ le -kuan-nunyu =de, 'ke bu nu -ci a -gbe a -kuan, 'dɪdɔ-tɔplɪ 'bu tu, -kuannunyu a -gbe, u 'mu =kɔ 'a 'pɪa -nyi, 'waa -gbe, u 'mu -wɛ 'o 'waa nɪ 'pɪa kɔ. -Cikɔnyɔ a -gbe, -tɛ ɔ -wɔ -kuan a yegblɛ=tutule -wɔn, -ye ɔ mu 'mu 'dagba, kɔ 'mu 'le 'dai ti -hi. ¹⁰ -Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a 'cɪcɛti nyre 'o, -ye -cikɔnyɔ a -gbe, kɔ le 'a lɛleenycy -ye, 'ke kɔ mu 'le -ci'yie=tunyu =nu -wɔn, u 'mu =kɔ 'cɪcɛ-tɔplɪ a 'pɪa -nyi, kɔ 'mui -cikɔnyɔ ye ya. -Tɛ lɛleenycy a -gbe, kɔ nyre 'klɛɛ 'le, -ye -ci'yie=tunyu, u bio nɪ -tɛɛ, 'plɪ, u 'de =kɔ dɛ =de -nyi, 'u -mɔ de. ¹¹ -Ye -cikɔnyɔ lee lele 'a lɛleenycy -ye, 'u bio lele, 'u =tuo tanɪ, 'plɪ, u 'de =kɔ dɛ =de -nyi, 'u -mɔ lele de, ¹² -cikɔnyɔ a -gbe, kɔ le 'a lɛleenycy a ta a kɔnɔ, 'u klo, 'u hɔkɔ -wɛ dɛ, 'plɪ 'u =hunhuon 'le -patu 'mu. ¹³ -Ye kɛ -cikɔnyɔ 'a dɔnɔ ye po, kɔ: -Be' 'n di nu 'le? 'Na 'mɔnɔyɛyɛ, kɔ- =bo lee 'le =nu -wɔn. 'N pue -tɛɛ, u di kɔ 'a 'o=tuulɛ. ¹⁴ -Tɛ ɔ waan 'le ye, -ye kɛ uɔ yre pupo, u kɔ: Nahuon, -ɔ di -tado -ci -gbo kɔ, kɔ-kɔ 'le di. Ba nɪ -ba 'lɔ, -a 'mu -ci -gbo kɔ, ¹⁵ 'u klo, 'u 'hɔkɔ 'le -ci 'mu, 'u 'lɔ.»

-Ye -Yusu kɔ lele: «'A mu 'nu wɔn =gba, nahuon, -ɔ kɔ -ci a -gbe, 'kɔ 'wɔn -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, dɛ tio-ɔ diu 'mu nu 'le? ¹⁶ 'A -gbe, kɔ di 'le 'nɪ di, kɔ 'mu -ci'yie=tunyu a -gbe 'la, 'plɪ kɔ 'mu 'le lele -ci a -gbe -ha, kɔ

'mue lele =u -ye -nyi.» Nahuin =nu, -uu -Yusu nua ye gbo po, -te u wahn -ti a -gbe, -ye u nu: «Gbegbe, e' dee be mue 'lu -wahn.»¹⁷ Kee -ye -Yusu nyu 'nu 'ye, nu: «'A -ti, ba -hie 'lu -wahn le, de tio- -ti =nu, u =hen 'nyre, u 'cru la 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, u nu- -gbo: 'Katuo =nu, kayuonyu 'de -hua bu nuu -kuan 'yri, u po 'pla ke, nu- -he kayu a -gbe a 'katuo gblaka.»

¹⁸ -Ye ke nu lele po, nu: «Nahuon 'bu nu 'o, 'bu bi 'o 'katuo a -gbe ke, nu di le 'nu -yure, nu, 'katuo a -gbe, 'bu bi 'o =nu ke, nu dio le 'nu waka.»

De =nu, -Yusu nu la, 'ke 'o 'bluwli a -ta 'mu
(Matie 22.15-22; Maki 12.13-17)

¹⁹ 'Plu -Yusu 'mu mu -yre, -ye Nylsua a teteitonyu, nu Nylsua a -chwlonpinyu gblaku 'heen, -u nu 'o, u yree nu, -e nu, nu- -Yusu po -taludu a -gbe ye. -Te u yrii de a -gbe, -ye tii -do a -gbe 'yri, uu le =nu 'hru, 'ke bu klo, u 'muo 'la. Kee, uu pi nahuin a huannu, u -hu me le.
²⁰ Kee -ye u -tua -Yusu a -gbeele gbo. Ne- nue, 'u lee 'le =nu nahuin -wahn, u 'mu 'o 'kl =tu, u 'mu o nahuin =nu, -u nu 'o =tuule a nmli le nu, u 'muo wahn le =gba, 'a -wahn =tutue 'kwli 'mu, u 'mu 'le naa, u 'muo -ti ye, -e die nu, u 'muo kl, u 'muo 'le Romakue a -gulunuma kwa 'mu po, nu 'muo -bati le poo.
²¹ -Te u nyre 'kle 'o =nu 'huln 'mu, -ye u nu: «Tachny o, -a yie nu, -e nu, -nu =tu -ti a -tee, =nu nyi nahuin nu. 'Bia =nu nyi =tu, =nu pi =le huannu, 'ke 'o -tunahuon a 'lu a le-hiele a -ta 'mu, nu =beti nu 'ya nyigblaka 'mu. Kee, -nu nu -ti a -tee, 'ke 'o de =nu, Nylsuaa -a mu -hua a -ta 'mu.
²² Le 'kle -a mu, =be Nylsua a tetei nu 'nu, -ba -ha 'bluwli, -ba -nyi Romakue a 'kun gblaka, -hee', -a 'de ye ble -ba -nyi =nu?»
²³ Kee -ye -Yusu yrii 'waa gblagblu nu, nu: ²⁴ «Ba titie 'mu 'wliyaku a 'ye -do ye.» -Te u ye =nu ye, -ye nu: «Nyc tio- nu 'lu =tu nu 'o 'le? Nyc tio- nu 'du u 'cru -we 'o 'le?» -Ye u nu: «Romakue a 'kun gblakaa nu.»
²⁵ -Ye ke -Yusu 'kle =nu ye po, nu: «'A -ti o, ba -nyi 'kun gblaka de, -e ble =nu ye, nu, ba -nyi -we Nylsua de, -e ble =nu ye!»
²⁶ E 'we =nu ye, -Yusu 'de de =de -wahn =tu, 'ke 'o nahuin ye, -e nu 'kwli 'mu 'a yraanyu, u -we 'le bu naa 'le, bu nu -ti. Kee, -ti =nu, -Yusu =tu =nu -wahn, u saka =nu nu, u 'de 'kle lele -ti =de =tu.

De =nu, -Yusu nu, 'ke 'o nahuin a 'kl'hthre a -ta 'mu
(Matie 22.23-33; Maki 12.18-27)

²⁷ 'Ke 'le Jrusred nu 'mu, e nu la =tumu. 'A 'du nu Sadu =tumu. Nu-u nu, -u nyi =tu, -e nu, nahuin 'bu 'ku, e 'die 'le -we bu -hahn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bu 'hru 'kl, 'ke 'le Nylsua ye. Nu- nu nahuin mu 'o -Yusu 'huln 'mu, -e die nu, u 'muo wahn le =gba. -Te u nyre 'kle 'o =nu 'huln 'mu, -ye ke uu =nu ye po, u nu: ²⁸ «Tachny o, Nylsua a winwahn-heny Moise, nu 'cru la tete -ye, 'u hie la -a mu le. Tete a -gbe, e ne- -gbo: Nylbeyu 'bu nu 'o, 'bu

ku nyru, 'plu nyibeju a -gbe, 'bu 'de 'yuo gbo hie, 'bu 'ku, -ye nyibeju =nu, -u 'ku, 'bu nu 'dlayu nyibeju, nu- ble ye -bu nu nyrugba a -gbe, nu nu =nu 'heen, u 'mu 'yuo nu, 'ke 'o 'a 'dlayu, -u 'ku a -ta 'mu. Ke Moise a tete po.»
²⁹ -Ye u nu lele: «E nu la -dlayu nyibeju 'nu'pata, 'waa ye-henahuon 'u nu nyrugba, nyibeju a -gbe 'u 'de 'yuo gbo hie, 'u 'ku,
³⁰ 'hahn a nu nu 'u nu, 'u 'de -we 'yuo gbo hie, 'u 'ku -we.
³¹ De -do a -gbe, ne- nue -we nahuon a ta a nu. Ne- nue -nuenu, nahuon a 'nu'pata a nu nu 'u nu, 'u 'de -we 'yuo gbo hie, 'u 'ku.
³² -Te u 'bii, u 'ku 'kle, -ye nyrugba a -gbe, nu 'ku la -we nu.
³³ Ne- nu -ti -a di wen -mu wahn =gba nu, =mu -a mu kle -hthre. -Nyru nu -a nu nahuin di 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hahn, u 'mu 'kl 'hru, 'ke 'le Nylsua ye, nahuon tio- di 'kle nyrugba a -gbe nu 'le, -e nue, -te u nu la nu -tutu ke, nahuin 'nu'pata a -gbe, u nu la nu.»
³⁴ -Ye -Yusu =tu -wahn, nu: «Nyru nu nyibeju 'heen, -u 'kle nu 'kl, nu-u kuku.
³⁵ Kee, nyru nu nyibeju 'heen, -u 'ku, Nylsua ple, -bu -hahn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, -bu 'hru 'kl, 'ke 'le Nylsua a 'kl yrayru =nu 'mu, nahuin a -gbe, u 'nu kuku =le.
³⁶ U 'de nu 'ku 'kle lele. U 'we =nu Nylsua a leleenyu ye. U nu Nylsua a 'yuo nu, -e nue, 'ke u -hahn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, u 'hru 'kl.
³⁷ De -gbo, -e nu nahuin bu di 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hahn, bu di 'kl 'hru, Nylsua a winwahn-heny Moise, nu- 'cru la 'a -ti. Nu 'cru la de =nu nu, Nylsua le =nu, -te Nylsua a -gbe, nu nu la 'le -gbakuduo =nu 'kwli 'mu, -u wahn, 'u 'pre la 'le Moise a -gbe -wahn. 'Ke 'le 'cru =tu a -gbe 'kwli 'mu, -te Moise la kukonyu da, -ye nu nyo daa Nylsua =nu, Abrahamu, nu da, nu nu Yisaki, nu Sakabu 'heen.»
³⁸ Ke -Yusu lele po: «Ti =nu -ku 'yri Nylsuaa 'le Moise -wahn 'pre, Abrahamu nu Yisaki nu Sakabu 'heen, u 'ku la nu. Kee, -a yie nu, -e nu, e 'de 'kukonyu, u 'nu da =le Nylsua, ke, 'klonyu, nu- nyo da. Nahuin =nu, -u nu 'le Nylsua a 'kl yrayru 'kwli 'mu, u 'de 'ku, ke, u nu 'kl.»
³⁹ -Ye teteitonyu -ye, -u nu 'o, u nu: «Tachny, -ti =nu, -n =tu, 'a -tee, ne-e nu.»
⁴⁰ Bu po 'kle le, -ye nahuin =nu, uu pi huannu, 'ke bu =gbu lele wahn le.

Waany, nu nu bodu Dafid a 'yuo a 'yuu nu
(Matie 22.41-46; Maki 12.35-37)

⁴¹ -Ye ke -Yusu =nu ye po, nu: «E nu nahuin, 'uu le po: Waany =nu, Nylsua po la le, nu di la 'le ya, Waany a -gbe, nu- nu bodu Dafid a 'yuo a 'yu. 'A mu 'nu 'kle wahn =gba: De- nu -ti 'u nyi =tu 'le?»
⁴² -E nue, bodu Dafid a -gbe, nu =tui la nu, 'ke 'le Nylsua a -wlabrecru nu 'kwli 'mu, -e nu: Kukonyu Nylsua, nu 'le 'na kukonyu nu, -e nu: Nu nu 'na diidre ke gbo, -n nu 'mu 'heen,
⁴³ -a 'mu nahuin win ke nu, e 'mue gba -gbagba, 'mue nu, =mu -na yraanyu bu 'lu gble =tu.»

44 -Ye -Yusu כּוּ לֵלֵ: «-Tε Dafidι a -gbε, כּוּ Waanyכּ a -gbε 'a Kukonyכּ daa, -be' Waanyכּ a -gbε, כּ -wε 'le כּוּ nu Dafidι a 'Yu a 'mu'ylya 'le?»

-Tε -Yusu le la nahuin, bu =tu 'waa dɔkɔnu 'yie, 'ke 'o teteitɔkɔnyu -wɔkɔn (Matie 23.1-36; Makl 12.38-40)

45 Nahuin -huohui =nu, -u nɪ -tuo ke, -tɪ =nu, -Yusu =tu, u pui ye gbo nua, -Yusu כּוּ 'a -naagbopu le, כּוּ כּ: 46 «Ba =tu 'a nɪ dɔkɔnu 'yie, 'ke 'o teteitɔkɔnyu -wɔkɔn, u 'nɪ =han 'a mu kaa. U nɪ 'mu nɪ, 'ke nahuin bu daa =nu nyɔgbɔlɔkɪ. 'Buu le na, 'u nyɔgbɔlɔkɪ a wɔlɔlɪ pue, -ε die nu, nahuin 'mu 'ye. 'Buu 'o 'ε nɪ -tεgbi =de mu, -tε nahuin -huo 'o, -ye u nye 'nɪ -hua, nahuin bu pu 'wio gblε, 'ke 'o 'waa 'o=tuule a -ta 'mu, 'u nɪ -wε 'mu, 'bu mu 'le Nyɪsua a kayu gbo, 'ke bu nɪ 'le ye 'mu gbo, -ε die nu, nahuin 'bii 'mu 'ye. Dεε -do a -gbε, nε- u nu, 'bu dɔ dididε -wɔkɔn. 47 'Plu, 'u kotianyrɔ kukɔ-tɔplɪ 'bii =nu kwa le -ha. 'Plu, teteitɔkɔnyu a -gbε, 'buu Nyɪsua da, 'waa Nyɪsua a dɪda hren gbo ye, -ε die nu, nahuin 'mu le po, u כּ =hapunahuiin nɪ. 'Nu 'a mu 'nɪ le, -bati =nu, Nyɪsua diu le poo, ɪ di ke nɪ 'klɪ, ɪ 'mu 'o =u -ye a -bati 'mu -hi.»

-Tε =sɛnyrɔ =de -ha la 'a 'wliye 'bii, 'ke 'o Nyɪsua a -kuan a -ta 'mu (Makl 12.41-44)

21 -Yusu, כּוּ כּ 'a -naagbopu 'hεεn, u 'kɪε nɪε 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo. 'Ke u nɪ 'o dokwliye =nu 'huɪn 'mu, -ε כּ wɔkɔn nahuin 'le 'wli le po, 'ke 'o Nyɪsua a -kuan a -ta 'mu. -Ye -Yusu 'ye nɪ, -tε dεkɔnyu, u 'le 'wli a le pupue nu. 2 -Ye כּ 'ye -wε =sɛnyrɔ =de. 'A tɔ 'ku la nɪ. Nɔ- nyre 'o, כּוּ po 'le 'wliyכּכּ a 'kɔkɔ 'hɔkɔ, כּוּ 'de 'le dε =de a -tɪtɔ -wε. 3 -Tε -Yusu 'yo, -ye כּ כּ: «'Nu 'a mu 'nɪ le -tεε, 'ke 'le Nyɪsua 'yi 'mu, =sɛnyrɔ -gbo, כּ po 'le 'wliye, 'ε -hi 'o nahuin 'bii -ye -gbo 'mu, 4 -ε nue, nahuin 'bii -ye =nu, 'wliye, -ε 'de -kuan כּ, 'ke 'o =nu -wɔkɔn, nε- u po 'le. Nyrugba -gbo, כּ -mε -ye, =hapukɔ, =sɛε 'ε nyo nu, kεε, 'wliye 'bii, כּ di wen nu, כּ 'mu wen 'a dɔ ye -wɔkɔn, nε- כּ po 'le.»

-Yusu כּוּ 'nɪ, u di Nyɪsua a 'kagblaka 'nɪ 'wla (Matie 24.1-2; Makl 13.1-2)

5 Nahuin -ye, u =tu Nyɪsua a 'kagblaka =nu a -tɪ. Kε u po, -ε כּ: «U כּ le 'yi 'dɔ. 'Ye kε, 'yilεnɔhε =nu, u nu, 'u pu, כּ 'yilεnɔ-tɔplɪ a gblegblei, u -ha, u =tu 'le kayu a -gbε gbo, Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale a -ta 'mu.» -Ye -Yusu כּ: 6 «Kayu -gbo, aa 'klεε 'ye, -nyrɔwɪ di 'o 'nɪ nyre, -ɪ כּ 'mu u diu 'o 'wlaa 'bii. 'A 'hɔ =de 'dεε כּ nɪ 'o 'a 'be 'hɔ 'lu gbo.»

'Kla-wliye'ylya, -ε di 'o nyre, 'plu 'klɔ 'mu 'o 'mu -hɔkɔn (Matie 24.3-14; Makl 13.3-13)

7 -Ye u =gbɔ wɔkɔn, u כּ: «Tɔkɔnyu, le -a mu, ti tio- כּ 'yri u di 'o Nyɪsua a 'kagblaka =nu 'wlaa, כּ dε tio- -a di 'ye, -ε di 'lu -wɔkɔn mue, 'plu -a 'mue yi, -ε כּ, -tɪ 'bii -gbo, -n =tu wen, ɪ di 'nɪ nue?» 8 -Ye כּ =tu -wɔkɔn, כּ כּ: «Ba =tu 'a nɪ dɔkɔnu 'yie, =de 'nɪ =han 'a mu kaa, -ε nue, nahuin 'plɔplɔ di 'le di, u 'mu le po, nu- כּ Waanyכּ =nu, Nyɪsua po la le, כּ di la 'le ya, u 'mu -wε le po, ti =nu -כּ 'yri Waanyכּ a -gbε, כּ כּ כּ di 'le, ɪ 'muεε yrε. Kεε, a nɪ kuu 'le -wɔkɔn. 9 'Ya 'o lele 'lu, a di 'nɪ 'wɔkɔn, -ε כּ, u -wɔkɔn tu, 'ke 'le 'blugbɪ -ye 'mu, כּ, a 'mui -wε 'wɔkɔn, -ε כּ, ε כּ nahuin, -u 'blugbɪ -ye =gbugbɔ. 'Ba nyi 'wɔkɔn, a nɪ plɪ 'le huannu, -ε nue, -tɔplɪ a -gbε, ɪ כּ bɪ mue 'lu -wɔkɔn. Kεε, 'bu 'lu -wɔkɔn mue, ε 'de 'nyrε =hɛn, tii -do a -gbε 'yri, 'ke 'klɔ a 'o'mu-hɔkɔnti di 'o nyre.»

10 Kε כּ lele po: «'Blugbɪ di ye 'nɪ -wɔkɔn. 11 'Ke 'le 'dai 'blugbɪ 'mu, -tutu di 'nɪ 'hɪhɪrɔ 'dɔ, kanu 'mu =tɪ, =tɪ-takɔsɪ 'mu nahuin nu. 'Plu, ε di כּ huannu-tɔplɪ, ɪ 'mu 'le yakɔ 'mu 'hru.»

12 Kεε, 'plu -tɔplɪ 'bii a -gbε, ɪ 'mu 'o nyre, u di 'a mu 'nɪ klɪ, -tε a 'ya 'na nahuin 'mu a -tɪ, u 'mu 'a mu =sɛε =tue, כּ, u 'mu -wε 'le 'a mu Nyɪsua a kayu a nyɔgbɔlɔkɪ -wɔkɔn gba, -ε die nu, u 'mu 'a mu -bati le poo, כּ, u 'mu -wε 'a mu =ju 'mu le pupo, כּ, u 'mu -wε 'a mu -tɪ yεε, 'ke 'o 'blugbɪ a bodɔkɔpɔ כּ 'a -gulɔnɔmapu ye. 13 'Bɪa 'bε nyre 'o 'a mu -wɔkɔn, -ye a di כּ 'hru, 'ke ba =tui, -ε כּ, a kuo 'mu ye =wɔ. 14 'A -tɪ, 'bɪa 'bu yεε 'a mu -tɪ, -tɪ a di =tu, a nɪ -hii 'le 'lu -wɔkɔn le, 'plu -tɔplɪ a -gbε 'mu 'o nyre. 15 'Na -gbε, 'mɔ die nu, a 'mu =tɔwin po. Nahuin =nu, -u 'a mu -tɪ yεε, u 'die 'le -wε bu nyra 'a mu ye gbo, כּ, bu =tu -wε 'a mu -wɔkɔn. 16 'A nɪ bunu, 'a nɪ 'diinu, 'a nɪ -dɪayuo, כּ 'a nɪ =tugba a nahuin, כּ 'a nɪ nɪnatumupu, u di 'a mu kwa po 'blugba a ye'munaanyu, u 'mu =u -ye le 'lɪla, 'ke 'le 'a mu -hɛyri. 17 Nahuin 'bii, u di 'a mu 'nɪ yraa, -ε nue, 'a mu כּ 'na nahuin nɪ. 18 Kεε, dε =de 'dεε bε nyre 'o 'a mu -wɔkɔn, כּ, a 'dεε ba 'waan -wε 'a nɪ 'lu-pupuu -do. 19 A nɪ sla 'le. Nε- die nu, Nyɪsua 'mu 'a mu 'a 'klɔ yrayru -nyi.»

=Sɛε'yeti gblakɪ, -ɪ di 'o nyre, 'plu -Yusu 'mu 'le di (Matie 24.15-21; Makl 13.14-19)

20 Kε -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, כּ כּ: «'Bɪa 'ba 'ye Jrusɛdɔ, pupudaku -ye a 'sɔkyuo 'bu =glɔ 'le, -ye ba yie, -ε כּ, u -wε le kε Jrusɛ a -gbε a 'wɔwla. 21 'Baa dε a -gbε 'ye, -ye nahuin =nu, -u nɪ 'le Sudeblugba 'mu, bu 'gba ci le, bu mu 'le dugbɪ 'lu, כּ, nahuin =nu, -u nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, u כּ bu hren -wɔkɔn, כּ, nahuin =nu, -u nɪ 'le 'dakɔ, u nɪ 'di 'le 'dɔ 'mu, u 'nɪ =hiun le 'lɪla, 22 -ε nue, -nyrɔwɔ a -gbε 'mu, Nyɪsua di 'a daku =tue =sɛε. Kε'ε nɪ, -tɪ 'bii =nu, Nyɪsua a winwɔkɔn-henyu =tu la, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnε 'kwli 'mu, ɪ di 'lu a -wɔkɔnmumue nu. 23 Ti a

-gbe 'yri, nyru =nu, -u di 'kwlii 'mu le ni, ka, 'waa de -gbo, -e di 'yuo 'nya, e di 'ye =sue 'da, ka, daku 'mu -we =sue 'ye 'da, ka, Nyisua 'mu 'a daku =nu yru le poo. ²⁴ U di nu -hɔtɔplie, u 'mu =u -ye le 'lula, u 'mu 'le =u -ye daku =nu, -u 'de Nyisua yi a 'bri le gbugba, u 'mu 'le =gode nu, daku =nu, -u 'de Nyisua yi, u 'mu Jrusɛdɔ 'bii =nu 'wla, e 'mue gba -gbagba, 'waa ni ti 'mu 'le -we.»

-Yusu, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ɔ di 'le lele 'ni di
(Matie 24.29-31; Maki 13.24-27)

²⁵ Ke -Yusuu lele po: «=Sue'yeti a -gbe 'yri, huannu-tɔ-plt di -wɔn mue 'lu, 'ke 'le 'yru 'yi 'mu, ka -hɔkɔ, ka yahroyɔ. Ke ka -tutu ke, daku di 'mu gbo ni huannukɔ, 'ke 'o 'yru ka 'a 'du 'hɛɛn a -cici a -ta 'mu. De bu di 'lu -wɔn le -hie, u 'deɛ bu yie. ²⁶ -Tɔplɩ, -ɩ di 'lu -wɔn mue, ke ka -tutu ke, nahuin 'bu nyi 'lu -wɔn le -hie, 'a huannu diu le 'ni 'lula. -Tɔplɩ 'bii, -ɩ ni 'le yakɔ 'mu, ɩ di 'mu le -hɔn -ta. ²⁷ Tii -do a -gbe 'yri, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, u di 'mu 'ni 'ye. 'N di 'le 'ni di, 'ke 'le 'na 'klɩ a kenɩɩe 'kwli 'mu, ka 'ke 'le 'na -tɩ a 'yi'buaale 'kwli 'mu. 'Bla 'nu 'le di, 'ke 'n di 'le 'nugbi -hɛyri ni. ²⁸ Ti =nu -ka 'yri -tɔplɩ a -gbe a nunue di 'o -wlu =tuu, ba 'wu 'le le, ka ba -ha 'le 'lu -wlu le, -e nue, -nyrɔkɔ -ka 'mu Nyisua di 'a mu =gbla, ɔ 'mueɛ ye.»

-Yusu nye 'ni -hua, ti =nu -ka 'yri Nyisua di 'o nahuin win ke kɔ 'bii, nahuin bu yi ti a -gbe
(Matie 24.32-35; Maki 13.28-31)

²⁹ 'Plɩ, -Yusu 'ɔ po =nu -talɔdu ye, ɔ ka: «Ba 'ye ke tugbe =nu, uu figietu daa, ka ti -ye. ³⁰ 'Bla 'ba nyi 'ye, 'bu hai yrayru =gaa, -ye a yie ni, -e mɔ, -cii-ci-nyre 'mueɛ ye. ³¹ -Tɔplɩ 'bii -gbo, -ɩ ka -tɩ 'n =tu wen, 'bu 'lu -wɔn mue, -ye ba ka 'a yiyie, -e mɔ, ti =nu -ka 'yri Nyisua di nahuin win ke kɔ 'bii, ɩ 'mueɛ yre. ³² 'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, daku -gbo, u 'deɛ bu -we gbo, -tɔplɩ 'bii a -gbe, ɩ 'mu 'o nyre. ³³ Yakɔ ka -tutu 'hɛɛn, ɩ di gbo 'ni -we, Keɛ, 'na wintɛ, e 'deɛ be -we gbo gbe.»

Ba ni 'o -preele 'mu

³⁴ -Ye ke -Yusuu lele po, ɔ ka: «Ba =tu 'a ni dɔnɔ 'yie, 'a ni 'lu a le-hiele ni ni 'le 'o le'mimree -do ke, ka, a ni 'na 'le ka 'da, ka, a ni hɛti 'le, 'ke 'o -tɔplɩ -gbo -wɔn, nahuon ble ye ka ka. -Tɔplɩ 'bii a -gbe, ɩ nye 'ni nu, 'a ni 'lu a le-hiele 'ɛɛ 'le 'mu le bibi. 'Baa -tɔplɩ a -gbe nu, -ye -nyrɔkɔ -ka 'mu 'n di 'le lele di, ɔ di 'a mu 'mu gbo 'ni =huo, ³⁵ -e 'we =nɔ ye, -tɛ tutuu nu, 'u dehuɛ klɩ. -Nyrɔkɔ a -gbe, ɔ ka ka ye 'o nahuin 'bii gbo, -u ni ka -tutu ke. ³⁶ Ba ni 'o -preele 'mu, a ni nɔ 'le, ba 'cipi 'o Nyisua a dida, -e die nu, -tɔplɩ 'bii =nu, -ɩ di 'o nyre, a 'mui 'le wɔn =tɩ 'beɛ, 'plɩ, 'bla 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'ni di 'le, 'a 'ni =han huannu pl.» Ke -Yusuu nahuin ye po.

³⁷ -Nyre 'mu, 'ke -Yusuu 'le Nyisua a 'kagblaka gbo tɔkɔ. 'Tɔ 'ka -wɔn, -ye ka 'mu =tɩ 'da, ka 'le dugba =nu 'lu mu pɛɛ, -ɔ ka 'lu olifieti ni 'le. ³⁸ -Nyre 'be ce le, nahuin 'bii ke -we ti, 'ke 'le Nyisua a 'kagblaka gbo, u 'mu 'a win 'wɔn.

Judia -hua ɔ po la -Yusu -Juukɛ a nyigblaki kwa
(Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Saan 11.45-53)

22 'Plɩ de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye -Juukɛ a le'mimre gblaka, eɛ 'o mu 'ni nyre. Le'mimre a -gbe, 'a 'du mɔ Pakɩ. Pakɩ a -gbe a ti 'yri, 'flɔkɔ =nu, -ɔ ka -wɔn u 'nɩnɩ po 'le 'yaade, ka -u la di. -Tɛ -nyrɔkɔdu a -gbe, ka yre 'mueɛ, ² -ye Nyisua a -cɔhlɔnpinyu gblaki, u ka teteitɔkɔnyu 'hɛɛn, uu le =mɔ -Yusu a 'lula. Keɛ, uu pi nahuin a huannu. E ne- nue, 'u =tɩ le =mɔ, -tɛ u di 'a 'lula nu.

Judia, ka -hua ɔ po la -Yusu -Juukɛ a ye'munaanyu kwa
(Matie 26.14-16; Maki 14.10-11)

³ 'Ke 'le -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -gbahlɔn, e ka la -naagbopuyi -ye. 'A 'du mɔ Judia. 'A kegbohraadu mɔ Yisikaliɔ. Nɔ -ka ke 'mu 'kuo -huɩn a nyigblaka, -ɔ mɔ Satan, ɔ bi 'o, ⁴ Judia a -gbe 'ka 'ba ye 'mu, 'ka mu 'le -cɔhlɔnpinyu gblaki -wɔn, ka Nyisua a 'kagblaka a 'yie=tunyɩ gblaki 'hɛɛn, 'ka mu 'ye wɔn, -tɛ ɔ di =nu -Yusu a kwapupue nu. ⁵ 'Plɩ u 'mui 'mu le mu pupo, -ye 'waa plɩ ble ni. -Ye u pue 'le =le, -e mɔ, u di =nɔ -nye 'wliye, 'bla -tɔplɩ 'bii a -gbe 'bi mue 'lu -wɔn. ⁶ -Ye Judia weɛn ke. Kuɛ 'o ti a -gbe 'yie 'mu gbo, ka le =mɔ =hapu=tɩ, -tɛ ɔ di nu, ɔ 'mu =nu -Yusu kwa po, 'ke nahuin =nu, u 'nɩnɩ die 'o de =de 'huɩn 'mu yi.

-Tɛ -Yusu po la Pakɩ a didide a =tɩ
(Matie 26.17-25; Maki 14.12-21; Saan 13.21-30)

⁷ Le'mimre =nu, -e mɔ Pakɩ, 'a ye-he-nyrɔkɔ 'mu, 'ke uu 'o 'flɔkɔ =nu dii, -ɔ ka -wɔn u 'nɩnɩ po 'le 'yaade, ka, 'u -we 'o 'blayuo -tutui 'laa, 'ke 'o didide gblaka a -ta 'mu. -Tɛ -nyrɔkɔ a -gbe, ɔ nyre 'o, ⁸ -ye -Yusu, ka Piɛlɩ ka Saan 'hɛɛn 'ni le, ɔ ka: «Ba mu Pakɩ a didide -wɔn -ka.» ⁹ -Ye u =gbo wɔn: «-Be' -nu -hua -ba pii 'klɛɛ didide a -gbe ye 'le?» ¹⁰ -Ye ɔ =tu =wɔn, ɔ ka: «Ba po 'o nua gbo: Ba mu 'le Jrusɛdɔ 'mu. A ka nyɩbeyu -ye 'hɛɛn, 'a mu di =nɔ. Nahuon a -gbe, ɔ 'ble 'niya. Kayu -ka gbo ɔ di 'le pa, 'ke ba pa 'le. ¹¹ Ba le kayu a -gbe a kukɔnyu, a ka: -A ni ka kɔkɔ wɔn 'ni =gba: -Be' -gblo ni ye, -ɔ ka 'mu ɔ di 'le Pakɩ a didide 'le dii, ɔ ka 'a -naagbopu 'hɛɛn? ¹² -Ye ɔ di 'a mu ka -gbo gblaka, 'ke 'le yrayrɩkayu a -gbe a ye-he-gbo 'mu. 'Ke kayu a -tɔplɩ 'bii =ceɛ 'le. 'Kee ni, ba pii 'le didide a -gbe!» ¹³ -Tɛ u mu, u nyre 'le, 'e mɔ -tɛɛ, -tɛ -Yusu nu 'a =tutue, ke'e ni, u nu 'o -tɔplɩ a -gbe a 'og-boyiye. -Ye u pi Pakɩ a didide a -gbe ni. -Tɛ u -wɔ 'a pipiye -wɔn, -ye u -mɛ de.

Kukɔnyɔ -Yusu a 'lele'baɔɔdidide

(Matie 26.26-30; Maki 14.22-26; 1 Kolestikue 11.23-25)

14 -Wise, -te dediti nyre 'o, -ye -Yusu ko 'a -naagbopu 'hɛɛn, u 'kukue le, u 'mu de di. 15 Ke ko =nu ye po, ko: «'Na =wlu nye o le 'nu =mo 'do, 'ke a ko 'mu 'hɛɛn -ba di Paki a didide -gbo, 'plu e 'mu 'na =sue a 'yiye a ti ke ye. 16 Keɛ =be 'nu 'a mu 'nu le: 'N 'deɛ =bo di lele dididedu -gbo, e 'mu -hɩn ti =nu ke ye, -i ko 'yri Nylsua di -tado 'a daku a waale -wɔn -wɔ, 'ke 'le 'a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu.» 17 Ko po 'klɛ le, -ye ko 'ba 'mu -wiin-gauwɔ, ko po Nylsua a 'wio gbo, ko: «Ba klɩ -wiin-gauwɔ -gbo gbo, a 'muo -hie. 18 'Nu 'a mu 'nu le: Kuɛ 'klɛ mo gbo, 'n 'deɛ =bo 'na lele koɔdu -gbo, e 'mu -hɩn ti =nu ke ye, -i ko 'yri Nylsua di -tado 'a daku a waale -wɔn -wɔ.» 19 'plu, ko 'ba 'fɔɔ 'mu, ko po Nylsua a 'wio gbo, ko 'be 'fɔɔ a -gbe =tu le, ko -nyo 'a -naagbopu le. -Ye ke ko po: «'Fɔɔ -gbo, ko -mo 'na 'huɩn, 'n di -ha, 'ke 'o 'a nu -ta 'mu. Kuɛ 'klɛ mo gbo, 'fɔɔ =tuɩe'bede a -gbe, ko 'a didie 'hɛɛn, ne- ba gba 'lu -wɔn, -e die nu, a 'mu 'na -tu 'lu -wɔn le -hie 'e nu ti.» 20 -Te u -wɔ de le, -ye ko 'ba 'mu -wiin-gauwɔ, ko po Nylsua a 'wio gbo, ko -nyo 'a -naagbopu, u 'muo -hie. -Ye ke ko po: «-Wiin -gbo, i =hen 'nyre Nylsua a 'yri yrayru a =tuele. Nylsua a -gbe, ko di nu 'na dablo, ko 'mu 'yri yrayru a -gbe =tue, ko ko 'a mu 'hɛɛn. 'Na dablo a -gbe, 'n dio gbo 'nu 'wla, 'ke 'o 'a nu -ta 'mu.» 21 -Ye ke ko lele po: «Ba po 'o nua gbo -tɛɛ: Nahuon =de nu ko dedi-tuo -gbo ke. Ko- di 'mu 'na yraanyu kwa po, -su 'na 'lɩa le =mo. 22 'E ko -tɛɛ, 'mo -gbo, -ko ko -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'n ko =bo 'ku, -te Nylsua nu 'a -huhua. Keɛ, 'jɔ 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ko di 'mu 'na yraanyu a -gbe kwa po.» 23 -Te -Yusu -yre, -ye 'a -naagbopu, u -tua wɩnle=gbugbale gbo, -ye ke su po: «Nahuon tio-, -ko nu ko -a mu 'nyl 'mu, -ko dio 'a yraanyu kwa po.»

-Yusu tue 'a -naagbopu nu, -te nyɩgblaka a 'klɔ di 'mu nu

24 -Te de a -gbe, e -hi, -ye -naagbopu -tua wɩnle=gbugbale gbo, 'ke 'le gble a pupue 'kwli 'mu, -e mo, nahuon tio-, 'ke 'le =nu -gbahlɔn, nahuin di le po, ko- nu 'o 'a 'bienu 'lu ye. 25 Buu le 'pupre nu, -ye -Yusu le =nu nu, ko: «Ke ko -tutu -gbo ke, 'kuɩpu ko bodɔpu 'hɛɛn, u nye 'waa nahuin 'nu koɔ, -e mo, u nu ke 'klɩ, 'plu, u nye -hua, 'ke nahuin a -gbe, bu =tui, -e mo 'waa ye'mu-naanyu a -gbe, su nahuin 'yi =hɩn le nu =hapude. 26 Keɛ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, e 'de ye ble be nu le 'mu. Nahuon =nu, -ko ko nyɩgblaka, ko ble ye ko 'ya 'a nu 'mu-henyɔ 'mu, 'plu, nahuon =nu, -ko ko 'a mu win ke, ko ble ye ko 'we =ko nahuon =nu ye, -ko 'o 'a 'mu =tuu. 27 =Bo pue de ye: Nahuon =nu, -ko nu 'o dedihuo ke, ko nahuon =nu, -ko ko 'mu-henyɔ, -ko didi-koɩ -hie, nyɔ- nu 'o 'a 'be 'lu ye 'le? =Be e 'de nahuon =nu, -ko nu 'o dedihuo

ke? Ke'e nu, e nu 'mu, 'ke 'le -tunahuin -heyri. Keɛ, 'me -ye, ke ko 'a mu -heyri, 'n 'we =ko 'mu-henyɔ ye. 28 -Te su o 'mu le =tu, a 'de o 'mu gbo hie, keɛ, a 'cipi o 'o 'mu 'huɩn 'mu nu. 29 Ne- nue, 'nu 'a mu le, ti =nu -ko 'yri 'n di nahuin win ke koɔ, 'n di 'a mu -nyi 'klɩ, a ko 'mu 'hɛɛn, -a 'mu -kuan a -gbe nu, -e 'we =ko ye, -te 'n Bu Nylsua nu, ko -nyi 'mu 'klɩ, 'ke ko ko 'mu 'hɛɛn, -ba ko nahuin win ke. 30 'Nu di -tado nahuin win ke koɔ, 'ke a di 'o -tegbii -do de dii, a ko 'mu 'hɛɛn, ko, 'ke a di 'o -bati-pogbati ke gble nu, a 'mu Yisraekue a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -bati le poo.»

-Te -Yusu le la Piɩlɩ, -e mo, Piɩlɩ a -gbe, ko di 'nu =tu, 'ke ko 'dio yi

(Matie 26.31-35; Maki 14.27-31; Saan 13.36-38)

31 -Ye -Yusu, ko 'le Simo Piɩlɩ -wɔn 'nu 'preɛ, ko ko: «Simo o, po 'mu nua ye gbo. Satan, -ko ko 'kuo -huɩn a nyɩg-blaka, ko- -hua Nylsua 'klɩ, 'ke ko =tu 'a mu 'mu le, -e 'we =ko ye, -te nyrugbaa nu, ko =gbla 'mu le =hloon, ko 'le -pupui 'le -ha, =hapugbla ko 'le -nɩmahɛn wɩn hie. 32 Keɛ, 'mo -gbo, 'n 'bati Nylsua le, 'ke 'o -na -ta 'mu, 'ke -bo 'cipi 'o 'na =wlu a yekuole. Ti =nu -ko 'yri -n die yrii, -e mo, -n nu 'yilenyredɛ, -ye -bo -nyi -n -dayuo 'klɩ, 'ke bu kuo 'mu =wlu ye.» 33 -Ye ke Simo Piɩlɩ, ko =ko ye po: «Kukɔnyɔ, 'bla 'bu po -mu =ji 'mu, 'n nye 'nu -hua, bu po -we 'mu =ji 'mu. Mo, 'bla 'bu 'la -mu, 'na -gbe, 'n nye -we 'nu -hua, bu 'la -we 'mu.» 34 -Ye ke -Yusu nyo ye po, ko ko: «Piɩlɩ, 'nu -mu 'nu le: 'Ke 'le 'tɔyruwɔ -do -gbo 'kwli 'mu, hapebu 'deɛ bu da -nyre, =mu ke 'na -wɔn-gaawu ta nu, =mu ke le po, -n 'de 'mu yi.»

-Yusu le la 'a -naagbopu, 'ke bu -we -wɔn, u 'mu -wɔn

35 -Ye ke -Yusu lele =nu ye po, ko ko: «'N le o 'a mu nu, 'ke ba na o 'dɩe 'mu le, ba pue o nahuin 'na =haputitie, 'nu le o 'a mu, 'baa o mu, a nu gba 'le o 'wliye, ko ko, ko 'suei 'hɛɛn. -Te a 'de o -koɩ a -gbe gba, =be de =de nu 'o, aa o -hua, a 'de o ko?» -Ye u ko: «'Uɩn, e 'de o de =de ko, -aa o -hua, -a 'de o ko.» 36 -Ye ke ko lele po: «Keɛ, -te ti nu le 'mu -gbo, e 'de le 'mu nu. Nahuon 'ko ko 'wliye, 'ko ko ko, ko 'bu 'mu. Ko, nahuon 'ko 'de -hɔɩplie ko, ko plo 'a wlawu -ye, ko 'mu -hɔɩplie -ko. 37 'E ko -tɛɛ, 'nu 'a mu 'nu le, -ti =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrɩne 'kwli 'mu, i ko bu mue 'lu -wɔn, 'ke 'o 'mu -wɔn. -Ti a -gbe, i nu -gbo: 'Ke u -hroo 'le 'crenyu -heyri. 'E ko -tɛɛ, -ti a -gbe, u 'cru la, 'ke 'o 'mu ke, i -we le ke 'onyinyre.» 38 -Ye u ko: «Kukɔnyɔ, 'ye ke, -a ko -hɔɩplieii 'hɔn.» -Ye ko ko: «l nu -tɛɛ.»

-Tɛ -Yusuu la Nylsua da, 'ke 'le dugba =nu 'lu, -ɔ kɔ 'lu olifieti ni 'le

(Matie 26.36-46; Maki 14.32-42)

³⁹ Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u =tu 'mu 'dɔ, 'u mu 'le dugba =nu 'lu, -ɔ kɔ 'lu ti ni 'le, uu olifie daa. 'Ke -Yusu 'cipi 'le. ⁴⁰ -Tɛ u nyre 'o -tuo a -gbɛ ke, -ye kɛ kɔ po: «Ba da Nylsua, -ɛ die nu, 'kuo -huɔn a nyɔɔɔblaka, 'kɔ 'a mu 'mu lɛ =tɔ, a 'ni =han dɛ 'kuku nu.» ⁴¹ Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye kɔ -hɔn 'o =nu 'mu 'huɔn, 'kɔ 'yɔya 'o ye 'mu gbo dɛ gbi. -Ye kɔ bla gbo kwli, 'kɔ -tua Nylsua a dida gbo, ⁴² kɔ: «'Na Bu, 'bia =ni nye -hua, -ye -bo hren 'mu =sue -gbo -wɔn, 'n kɔ =bo 'ye. Kɛɛ, bɛ 'ya -na kewɛɛnlɛ 'mu, bɛ nue, ɛ ni 'ya 'le 'na kewɛɛnlɛ 'mu.»

[⁴³ -Ye Nylsua a leleenyc 'hru =nɔ ye, 'kɔ -nye =nɔ 'klɛ. ⁴⁴ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, 'kɔ 'le lele 'klɛ =tu, 'kɔ Nylsua da. Hinhiun -gbo, -u 'le =nɔ 'mu ble, u 'we =nɔ dablo a tapu ye.] ⁴⁵ -Tɛ kɔ da 'klɛɛ Nylsua, -ye kɔ 'ba 'mu ye, 'kɔ mu 'o 'a -naagbopu 'huɔn 'mu. -Tɛ kɔ nyru 'o 'huɔn 'mu, -ye u 'ni ŋmo, 'kla-wliye'yɔya a -tu. ⁴⁶ -Ye kɛ kɔ =nu ye po: «Dɛ- kɔ ŋmla aa ŋmo 'le? Ba 'ba ye 'mu, ba da Nylsua, -ɛ die nu, 'kuo -huɔn a nyɔɔɔblaka 'kɔ 'a mu 'mu lɛ =tɔ, a 'ni =han dɛ 'kuku nu.»

-Tɛ -Juukue a nyɔɔɔblaki nu la -Yusu a kikle

(Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Saan 18.3-11)

⁴⁷ Win ni 'le -Yusu wɔn, nahuin -huohui 'u waan 'le ye. -Ye Judia, -ɔ kɔ -Yusu a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn a nahuon -ye, nɔ- po nahuin -huohui a -gbɛ ye 'mu. -Ye kɔ 'yɔya 'o -Yusu 'mu gbo 'huɔn, 'kɔ 'wɔ 'mu. ⁴⁸ -Ye kɛ -Yusu nyo ye po: «Judia, =be 'ke 'le 'na 'mu'wɛɛɛɛ 'kwli 'mu, 'ke -n -hua -bo naa 'le, -bo po 'mu 'na yraanyu kwa, 'kɔ -gbo, -ɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon?» ⁴⁹ -Yusu a -naagbopu, -u ni 'o -Yusu 'huɔn 'mu, u yrii dɛ =nu ni, -ɛɛ 'o mu nyre, 'u =gbo wɔn, u kɔ: «Kukɔnyɔ, =be -ba nu -hɔtɔplie, -ba -wunwɔn ye?» ⁵⁰ 'Ke Nylsua a -cɔhlunpinyu a nyɔɔɔblaka a -kuannunyc ni -wɛ 'o -tuo a -gbɛ ke. -Ye 'klɛɛ, -Yusu a -naagbopuyu -ye, nɔ- nu 'a -hɔtɔplie, 'kɔ 'bɛ 'o -kuannunyc a -gbɛ a diidenua 'o. ⁵¹ -Ye -Yusuu wun 'ni po, kɔ: «ɛ -wɛ -wɔn,» 'kɔ 'tu nyɔɔɔblaka a -gbɛ a nua lɛ, 'kɔ -wɔ 'a nua a -gbɛ.

⁵² -Tɛ kɔ -wɔ 'klɛɛ 'a nua, -ye kɔ =hɔn -wɔn, 'kɔ 'le nahuin =nu -wɔn 'prɛɛ, -u kɔ Nylsua a -cɔhlunpinyu gblaki, kɔ Nylsua a 'kagblaka a 'yie=tunyu gblaki, kɔ -Juukue a 'blu a nahuin, -u dio klɛ wɔn. Kɛ kɔ po: «A 'ble kwa lɛ -hɔtɔplie kɔ ti 'hɛɛn, 'a di 'mu klɛ wɔn, -ɛ 'we =nɔ nyɔ mu 'yrii nyɔ klɛ wɔn. ⁵³ 'Plu -ye ti a pɛpɛ, 'ke a kɔ 'mu 'hɛɛn, -a ni 'o 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, 'ke a 'de 'o 'na kikle lɛ =nɔ. Kɛɛ =be ti =nu, Nylsua -nye 'a mu, a kɔ 'kuo -huɔn a nyɔɔɔblaka 'hɛɛn, -ɔ kɔ gɔɔɔɔɔɔɔɔ a nyɔɔɔblaka, ti a -gbɛ, ni- nyre 'o. Nɛ- nue, 'a kɔ 'klɛ, 'ke ba nu 'a ni -kuan.»

Pielɔ nɔ 'ni, kɔ 'de la -Yusu yi

(Matie 26.57-58,69-75; Maki 14.53-54,66-72; Saan 18.12-18,25-27)

⁵⁴ 'Plu -Yusu 'mu 'puprɛ -wɔn mu -wɔ, -ye u klo ni, 'u gbo 'le -cɔhlunpinyu a nyɔɔɔblaka a kayu gbo. Pielɔ -mɛ -ye, kɔ nyu -wɔn 'ni kɛɛ, 'ke 'le 'waa -wɔnhinhrenkɔ 'kwli 'mu. ⁵⁵ 'Ke 'o -patu 'mu, 'ke u 'tie 'o na, 'u =gbo 'le lɛ. Nahuin =nu, -u =glaa 'le na a -gbɛ lɛ, nu- kɔ -heyri Pielɔ ni 'le gbo. ⁵⁶ 'Ke kɔ ni 'o -gbo, -ye -kuannunycɔyɔ =de, kɔ 'yo ni, 'kɔ -tua 'a 'yie a 'mu-hruulɛ gbo, -ye kɛ kɔ po: «Nahuon -gbo, kɔ kɔ -wɛ -Yusu a -naagbopuyuu ni.»

⁵⁷ Kɛɛ -ye Pielɔ -ga ni, kɔ: «Nyrugba o, 'n 'dio yi kɔ.»

⁵⁸ Bɛ -hi 'klɛɛ, -ye nyɔɔɔblaka -ye 'ye Pielɔ ni. Kɛ kɔ nyo ye po: «-Na -gbɛ -gbo, 'ke -n ni 'o 'le 'a nahuin =nu -heyri.» -Ye Pielɔ kɔ: «Nyɔɔɔblaka o, ɛ 'de 'mu kɔ.»

⁵⁹ -Haawɔ -do kɔ -hi, -ye nyɔɔɔblaka -ye ni 'o. Kɛ kɔ =nɔ ye po, 'ke 'le win 'yaklɔ 'kwli 'mu: «=Hapukɔ ni, nyɔɔɔblaka -gbo, kɔ kɔ -wɛ -Yusu a -naagbopuyuu ni, -ɛ nue, u 'hɔn -wɛ a -gbɛ, u kɔ Galilekue'ɛ ni.» ⁶⁰ -Ye kɛ Pielɔ nyɔɔɔblaka a -gbɛ ye po, kɔ: «Nyɔɔɔblaka o, -tu -gbo -nu =tu, 'ni yrii =le 'mu lɛ.» Kɔ ni 'le 'puprɛ 'kwli 'mu, -ye hape da -nyre ni. ⁶¹ Hape bɛ da 'klɛɛ -nyre, -ye Kukɔnyɔ -Yusu =hɔn -wɔn, 'kɔ Pielɔ 'ye. Tii -do a ti 'yri, -ye -tu =nu, Kukɔnyɔ =tu wɛn =nɔ ye, -ɛ kɔ: «'Plu hape 'mu kɛ -nyre mu da le, -n di kɛ nu 'na -wɔn-gaawɔ ta, -ɛ kɔ, -n 'de 'mu yi -o,» -ye -tu a -gbɛ, u bi 'le =nɔ 'mu 'kwli. ⁶² -Ye kɔ 'hru 'le -yaa 'mu ni, 'kɔ -tua wuwe gbo, 'kla-wliye'yɔya a -tu.

-Tɛ -Yusu a 'yie=tunyu nu la 'a bibie kɔ 'a tanɔ a =tutue

(Matie 26.67-68; Maki 14.65)

⁶³ -Ye nahuin =nu, -u -Yusu 'yie =tu, u nyo 'ni 'caa, 'u mu dapɔ 'yi klɛ, 'plu 'u nyo bi. 'Ke 'le 'a bibie 'kwli 'mu, -ye u nyo wɔn 'ni =gba, u kɔ: «Nylsua a win-wɔn-henyɔ o, le -a mu, nahuon tio- =tu -mu dɛ 'le?» ⁶⁵ U 'mu mu -yre, -ye u 'ŋmlɛ lele =nɔ 'dai tanɔ.

-Tɛ -Juukue a nyɔɔɔblaki po la -Yusu a -bati

(Matie 26.59-66; Maki 14.55-64; Saan 18.19-24)

⁶⁶ -Tɛ -nyre cɛ lɛ, -ye -Juukue a 'blu a nahuin, kɔ Nylsua a -cɔhlunpinyu gblaki, kɔ teteitɔnyu 'hɛɛn, u 'kukue lɛ, 'ke 'o -Yusu a -bati a -ta 'mu. -Ye u le 'waa 'mu-henyu, 'ke bu ya -Yusu 'waa -gboligbo gblaka ye. ⁶⁷ -Tɛ u kɔ =nu ye, -ye u =gbo wɔn, u kɔ: «=Be -kɔ kɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lɛ, kɔ di la 'le ya, 'ke 'o 'a daku a waalɛ a -ta 'mu? 'Bɛ 'ya -kɔ 'mu, le -a mu!» -Ye kɛ kɔ =nu ye po: «'Bla 'ni ple: Iin, 'mu kɔ, a 'ni pui =le -tɛɛ ni. ⁶⁸ 'Plu, 'ni =gba 'a mu dɛ wɔn, a 'ni -hɔhɔ =le 'mu klɛ ni. ⁶⁹ Kɛɛ, kɛɛ 'klɛɛ kɔ gbo, 'kɔ -gbo, -ɔ kɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'ke 'n di 'o 'Klukenunycɔ a diidɛɔ ke gbo ni.» ⁷⁰ -Ye u 'bii, u kɔ: «=Be -kɔ kɔ 'klɛɛ Nylsua a 'Yuu ni?» -Ye kɔ =tu -wɔn, kɔ: «'ɛ kɔ -tɛɛ, 'mu kɔ.» ⁷¹ -Ye u kɔ: «-A 'ni -hua =le 'klɛɛ lele -hɛhɛnyu -ye. -A ni -gbɛ, -a

'wɔn 'a -gbɛ a win nɩ. -Tɛ ɔ plɛ, ɔ mɔ Nyɩsua a 'Yuu nɩ, ɔ poo Nyɩsua lɛ tanɩ. 'A -tɩ 'klɛɛ o, ɔ nɩ 'mu 'kukue.»

-Tɛ u gba la 'le -Yusu Pilatɩ -wɔn, -ɔ mɔ Romakue a -gulɩnuma

(Matie 27.1-2,11-14; Maki 15.1-5; Saan 18.28-38)

23 Bu -yre 'klɛɛ, -ye u 'ba 'mu ye, 'u gbo 'le Romakue a -gulɩnuma -wɔn. 'A 'du mɔ Pilatɩ. (Romakue, nu- kɔ -Juukue win ke. -Juukue, u 'die 'le -we bu 'la nahuon =de, 'bia Romakue 'bu 'die ke wɛɛn. Nɛ-nue, -Juukue 'u gba 'le -Yusu Pilatɩ -wɔn,) ² 'u -tua 'a -tɩ a yeɛle gbo, u nɔ: «-A 'nɛɛ nahuon -gbo ke gbo 'yie, -ɛ mɔ, kɔ -a nɩ 'blugba yra 'mu bla. Nɔ-kɔ nahuin le, -ɛ mɔ, -a 'nɩ 'pɛɛ 'le 'bluwli =nu, Romakue a 'kɩn gblaka plɛ, -ba 'pɛɛ. 'Ya 'o lele 'lu, kɔ lɛ po, kɔ -mɔ Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la lɛ, ɔ di la -a mu ye ya, ɛ =hɛn 'nyre, ɔ kɔ 'nɩ, ɔ mɔ bodɩ -yee nɩ.» ³ -Ye Pilatɩ nyo wɔn 'nɩ =gba, ɔ nɔ: «=Be -mɔ mɔ -Juukue a bodɩ?» -Ye kɛ -Yusuu po: «'Iin, nɛ-ɛ nɩ.» ⁴ -Ye Pilatɩ, kɔ 'le Nyɩsua a -ɔhlɩnpinyu gblakɩ =nu kɔ nahuin -huohui =nu 'hɛɛn -wɔn 'nɩ 'pɛɛ, ɔ nɔ: «'Nɩ 'yee =le 'le nahuon -gbo dɛ 'klan =de 'mu, kɔ nu.» ⁵ -Ye u 'de Pilatɩ ke wɛɛn, 'u 'le win 'yaa, u nɔ: «Nahuon -gbo, 'a wɔn =gbugbɩ 'blugba 'bii nɩ, kɛ 'le Galileblugba 'mu gbo, -bo nyre kɔ Jrusɛdɩ 'mu.»

-Tɛ u gba 'le -Yusu 'kɩn Helɔdɩ -wɔn

⁶ -Tɛ Pilatɩ 'wɔn 'waa win a -gbɛ, -ye kɔ wɔn 'nɩ =gba, ɔ nɔ: «=Be nahuon -gbo, ɔ mɔ Galilekueyɩ'u nɩ?» ⁷ -Ye u nɔ: «'Iin.»

-Ye 'klɛɛ, 'kɩn -gbo, -ɔ mɔ Helɔdɩ, kɔ -kɔ Galileblugba win ke. -Tɛ Pilatɩ 'wɔn 'klɛɛ, -ɛ mɔ, 'ke -Yusu -hɔn 'le Galileblugba 'mu, 'kɩn Helɔdɩ a -gbɛ, ɔ kɔ win ke, -ye ɔ le 'a nahuin nɩ, 'ke bu gbo 'le =nɔ ye. Ti a -gbɛ 'yri, 'ke 'kɩn Helɔdɩ a -gbɛ, ɔ nɩ 'le Jrusɛ 'mu. ⁸ -Tɛ Helɔdɩ 'ye -Yusu, -ye ɔ kɔ plɔ a bleɛɛ, -ɛ nue, kɔ 'a 'du lɛ 'nɩ 'wɔn, si la, kɔ -wɛ 'a 'yiye lɛ =mɔ, 'plɩ ɔ 'mu -wɛ 'ɲmilekade 'ye, -Yusu di nu. ⁹ -Yusu kɔ nɩ 'o =nɔ ye, -ye ɔ =gbo wɔn lɛ 'dai -tɔplɩ. Kɛɛ, -Yusu 'de =nɔ dɛ =de klɛ -hɩhɩa. ¹⁰ 'Ke Nyɩsua a -ɔhlɩnpinyu gblakɩ kɔ teteitɔkɩnyu 'hɛɛn, u nɩ 'o. Nu-u -Yusu -tɩ yeɛ, 'ke 'le win 'yakɩkɩ 'kwli 'mu, ¹¹ Helɔdɩ kɔ 'a nahuin 'hɛɛn, 'u -Yusu 'caa, kɔ, 'u 'a -tɩ lɛ -haa, 'plɩ 'u puo bodɩwɩlawɩ, 'u gbo 'le lele Pilatɩ -wɔn. ¹² Helɔdɩ kɔ Pilatɩ 'hɛɛn, u mɔ -gbo, u nyinyre la lɛ, kɛɛ, -nyrɔkɔ a -gbɛ 'mu, u -hɛ la nɩnatumupu.

-Yusu a -bati a 'lu-yɛɛɛ 'mu, Pilatɩ kɔ 'nɩ, ɔ nɩ 'mu 'kukue

(Matie 27.15-26; Maki 15.6-15; Saan 18.39-19.16)

¹³ -Ye Pilatɩ da Nyɩsua a -ɔhlɩnpinyu gblakɩ, kɔ -Juukue a ye'munaanyu kɔ nahuin -ye 'hɛɛn. ¹⁴ -Ye kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «A kɔ 'nɩ, nahuon -gbo, kɔ -kɔ 'blugba yra 'mu bla. ɛ nɛ- nue, 'a yɔ 'mu ye. Ba po 'mu nua ye gbo -tɛɛ: 'Na -gbɛgbɛ, 'n =gbo lɛ wɔn -tɛɛ, kɛ mɔ 'a mu

ye. 'Yilenyre-tɔplɩ 'bii -gbo, -l kɔ -tɩ aa =nɔ yeɛ, 'n 'ye nɩ, -ɛ mɔ, ɛ 'de 'a nunu-tɩ. ¹⁵ Mɔ, Helɔdɩ 'ye -wɛ nɩ, -ɛ mɔ, 'yilenyre-tɔplɩ 'bii =nu, -l kɔ -tɩ aa =nɔ yeɛ, ɛ 'de 'a nunu-tɩ. ɛ nɛ- nue, 'kɔ -mɔ de. 'A -tɩ 'klɛɛ o, nahuon -gbo, ɔ 'de 'yilenyredɛ =de nu, -bɛ blɛ 'kukue ye. ¹⁶ 'A -tɩ, 'na 'sɔyuo bu nu kɔkɔ, bu bio, 'plɩ 'muo gbo tɛ.» [¹⁷ 'Be 'ɛ nɩ -Juukue a lɛ'mimre =nu, -ɔ mɔ Pakɩ a ti 'yri, Pilatɩ kɔ kɔ -ha nahuoon -do =jɩ 'mu, 'ke 'o -Juukue a plɔ a bleɛɛ a -ta 'mu.]

¹⁸ Kɛɛ -ye u 'bii a -gbɛ, u -tua Pilatɩ a 'yi'mulɛ=mumalɛ gbo, u nɔ: «Nue, nahuon -gbo kɔ 'ku, -bo -ha Balabastɩ =jɩ 'mu.» ¹⁹ 'Plɩ -ye u po o Balabastɩ 'mu =jɩ, -ɛ nue, ɔ kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, u o Romakue a ye'munaanyu ye 'nɩ -wɔn, 'ke 'le Jrusɛ 'mu, 'plɩ, 'ke 'le ye-wunwɔnɩ a -gbɛ 'kwli 'mu, u 'laa o 'le nahuon. ²⁰ Pilatɩ nye 'nɩ -hua, kɔ tɛ -Yusu gbo. ɛ nɛ- nue, 'kɔ -tua 'le lele nahuin =nu a -wɔn'pɛɛɛ gbo. ²¹ Kɛɛ, 'plɩ u 'mu 'a wintɛ mu 'wɔn, -ye u 'bii a -gbɛ, u -tua lele Pilatɩ a 'yi'mulɛ=mumalɛ gbo. Kɛ u po: «Kɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku; kɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku.»

²² -Ye kɛ Pilatɩ lele =nu ye po, 'ke 'le gbo a ta a kɔkɔ 'kwli 'mu: «'Yilenyredɛ tio- ɔ nu 'klɛɛ 'le? 'N 'de 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mu 'yee, -bɛ blɛ 'kukue ye. 'A -tɩ o, 'n di le 'na 'sɔyuo, bu bio kɔkɔ. 'Bia 'bu bio, -ye 'n tɩ gbo.» ²³ Kɛɛ -ye u 'klɛ gbɛɛ 'a 'yi'mulɛ=mumalɛ a -gbɛ 'lu -wɔn. Kɛ u po: «Kɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku.» -Ye 'waa win nɩ 'o Pilatɩ 'le 'lu. ²⁴ Bu 'nɩnɩ wɛɛn 'klɛɛ =nɔ, -ye Pilatɩ -yri nɩ, 'ke kɔ wɛɛn dɛ =nu ke, u -hua. ²⁵ -Ye ɔ tɛ nahuon =nu gbo, -Juukueɛ -hua, -ɔ mɔ Balabastɩ, u po o =jɩ 'mu, 'ke 'o 'blugba a =gbugbɩɩ a -ta 'mu, kɔ, 'ke 'o nahuon a 'lɩla a -ta 'mu. -Yusu -mɛ -ye, kɔ -kɔ -nye 'a 'sɔyuo, 'ke bu gbo, bu 'lɩ, -tɛ -Juukueɛ 'a -huhua nu.

-Tɛ u kɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu

(Matie 27.32-44; Maki 15.21-32; Saan 19.17-27)

²⁶ -Ye Pilatɩ a 'sɔyuo -Yusu 'nɩ gba, 'u nyo 'dɩ 'mu =tɩ, u 'muo 'la. Bu nɩ 'le mumue 'kwli 'mu, -ye u kɔ nyɩbeyu =de 'hɛɛn, nu- =ɲmoo. Nyɩbeyu a -gbɛ, 'a 'du mɔ Simɔ. 'Ke ɔ kɔ 'le Silɛnɩdɩ 'mu, 'kɔ -hɔn 'le -ci ke 'mu. Nɔ- 'sɔyuo klɩ, 'u hren =nɔ -Yusu a tu, 'ke kɔ kɔ -wɔn, ²⁷ nahuin -huohui 'u -Yusu -wɔn kɛɛ, nyrugbapu -ye 'u nyo -wɛ -wɔn kɛɛ, 'u we, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. ²⁸ Bu nyo -wɔn weɛ, -ye -Yusu =hɩn -wɔn, 'kɔ nyu 'le -wɔn 'pɛɛɛ, ɔ nɔ: «Jrusɛ 'mu a nyrugbapu, a nɩ we 'le =hien, 'ke 'o 'na -ta 'mu, kɛɛ, ba we, 'ke 'o 'a nɩ dɩnɩ kɔ 'a nɩ 'yuo=plɩ a -ta 'mu, ²⁹ -ɛ nue, =sue'yeti di 'o 'nɩ nyre. Ti a -gbɛ 'yri, kɛ u di po: Plɔ a bleɛɛ 'ke 'o nyrugbapu -gbo -wɔn, -u 'de 'yukɔdɛ, kɔ =u -ye, -u 'de -hlɩn 'yuo a kɛɛ, kɔ =u -ye, -u 'de -hlɩn 'yuo a 'nyɛɛ. ³⁰ Ti a -gbɛ 'yri, -ye ke -tunahuin di po, dugbɩ bɩ bi =nu klɛ, u 'mu lɛ 'kuku. ³¹ 'Mɔ -gbo, -ɔ kɔ 'klɩ 'sii 'o ye, -ɔ 'we =nɔ tugbɛ yrayru ye, u lɛ nu, u =sue =tue, 'plɩ 'a mu -gbo, -u kɔ 'klɩ 'de 'o ye 'sii, -u 'we =nɔ ti 'kuku ye, -be' 'a nɛnɛ di -hlɩn 'mu nɩ 'le?»

³² 'Sɔyuo, ʊt -wɛ gba 'crenyuʊt 'hɔn, ʊ 'mu 'la, ʊ kɔ -Yusu 'hɛɛn. ³³ 'Ke ʊ nyre 'klɛɛ 'o -tuo =nu ke, -ɔ kɔ 'du mɔ 'Lukla. -Ye 'ke 'sɔyuo kɔk 'o -Yusu tu 'yie 'mu, 'ke 'o -tuo -do a -gbɛ ke. -Ye 'ke ʊ kɔk -wɛ 'o 'crenyuʊt 'hɔn a -gbɛ 'waa nɪ ti 'yie 'mu, -do 'ke 'le 'a diidɛpɪa ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamrapɪa ke. ³⁴ -Yusu 'mu 'o tu 'yie 'mu nɪ, -ye kɛ kɔ po: «'Na Bu o, dɛ 'kuku -gbo, ʊt nu, -hri 'a -tɪ -wɔn, -ɛ nue, -tɔpɪ -gbo, ʊt nu, ʊ 'di yi.» 'Sɔyuo -mɛ -ye, ʊ po 'bla, -Yusu a 'hɔn'mulɛpue-tɔpɪ a -tɪ, -tɛ bu di 'a wuwe nu, ʊ 'mue yi.

³⁵ Pupunahuin -ye, -ʊ nɪ 'o -tuo a -gbɛ ke, 'ke ʊ po 'o 'yie gbo, 'ʊt -tɔpɪ 'bii =nu 'ye, -ɪ 'lu -wɔn mue. -Ye -Juukɛ a 'blɔ a nahuin, ʊ nyo 'nɪ 'caa, ʊ kɔ: «ɔ waa nahuin -ye nɪ, 'k -ha 'o 'waa -hunhlun wɔn, 'u 'de 'ku. 'A -tɪ 'klɛɛ o, 'blɔ 'kɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la -a mu ye ya, kɔ waa 'klɛɛ 'a dɔnɔ!» ³⁶ -Ye 'sɔyuo -mɛ -ye, ʊ nyo -wɛ 'nɪ 'caa. -Ye ʊ 'yɪya 'o =kɔ 'mu gbo 'hɔn, 'ʊt =kɔ 'lipanɔ -nye. ³⁷ -Ye kɛ ʊ nyo ye po: «'Bla =nɪ 'ya -Juukɛ a bodɔ 'mu, -ye -bo waa -n dɔnɔ!» ³⁸ 'Ke 'o 'a tu a -gbɛ 'yie 'mu, 'ke ʊ 'cru 'o 'plɔnɪa ke, -ɛ kɔ: «Nahuon -gbo, kɔ -Juukɛ a bodɔ.»

³⁹ -Ye 'crenyuʊt 'hɔn =nu, -ʊ kɛ 'o ti =nu 'yie 'mu lɛ, nahuon -do nɪ 'le, kɔ -Yusu tanɪ =tu, ɔ kɔ: «'N 'de lɛ po, -mɔ kɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la -a mu ye ya. Waa 'klɛɛ -n dɔnɔ, =mu -wɛ -a mu waa.» ⁴⁰ Kɛɛ -ye 'a 'be -ye =nu, -ɔ nɪ 'o, ɔ -tua 'a 'be a 'nyre a =hunhlɛn gbo, ɔ kɔ: «'Mɔ -gbo, =nɪ pɪ =le Nyɪsua kɔ. =Sɛɛ -do, -nɪ 'ye, nɛ -nyɪbɛyɪ -gbo, kɔ -wɛ 'ye. ⁴¹ -A -mɛ -ye, -a nɪ =sɛɛ -gbo, ɛ kɔ 'o =o, -ɛ nue, 'yilɛnyre-tɔpɪ =nu, -a nu, nɪ -kɔ -bati klɪ -a mu. Kɛɛ -ye ɔ -mɛ -ye, ɔ 'de dɛ 'klan =de nu.» ⁴² ɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye kɛ kɔ -Yusu ye po, ɔ kɔ: «'Yusu o, 'nɪ -mu lɛ 'nɪ 'batɪ, 'na -tɪ nɪ -hri 'le -mu -wɔn, ti -kɔ 'yri -n di 'le di, 'ke 'le 'klɔkɔ 'kwli 'mu, =mu nahuin win ke kɔk 'bii.» ⁴³ -Ye kɛ -Yusu =kɔ ye po: «'Nɪ -mu 'nɪ lɛ, kɛkɛ -gbo, -n kɔ 'mu 'hɛɛn, 'ke -a di kɛ 'le 'n Bu Nyɪsua a =hapɔ'dɔ 'mu nɪ.»

-Tɛ -Yusu nu la 'kukɛ

(Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Saan 19.28-30)

⁴⁴ Muu 'o 'yru a gbonyrati 'yri, -ye 'yru 'kee hunhuan nɪ. -Ye gbɪgbɪyɪ ka 'blugba 'bii ke. Gbɪgbɪyɪ a -gbɛ, ɪ nɪ 'o -nɪnɪ, 'ɛ ye 'yru-hiile a ti ke. Tii -do a ti 'yri, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo, -ɔ nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, Nyɪsua nue nɪ, dagblaka =nu, -ɔ 'bɛ kayu a -gbɛ =tɔ, 'k -ki wɔn 'bii. ⁴⁶ -Ye -Yusu -hɛ wɔn -cici, ɔ kɔ: «'Na Bu, -mɔ 'n po 'le 'na -hihiu kwa 'mu.» ɔ -yɛ 'klɛɛ, -ye ɔ mra -hunhlun nɪ.

⁴⁷ Romakɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka =nu, -ɔ nɪ 'o, ɔ 'ye -tɔpɪ 'bii =nu nɪ, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'k -tua Nyɪsua a 'nyɛɛɛpupue gbo, 'plɪ kɔ lele wun po, ɔ kɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, ɔ 'de dɛ 'klan =de nu.» ⁴⁸ Nahuin 'bii =nu, -ʊ di -ta 'ye wɔn, ʊ 'ye -tɔpɪ =nu nɪ, -ɪ mue 'lu -wɔn. 'Waa pɔkɔ 'le gbo a 'nɛɛ, 'ʊ -mɛ de.

⁴⁹ -Yusu a nɪnatumupu 'bii =nu, kɔ nyruɔgbapɪ -ye, -ʊ nyo la -wɔn kɛɛ, -ʊ -hɔn 'le Galileblugba 'mu, ʊ =gbɛ -wɔn, 'ʊ 'ye -tɔpɪ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn.

-Tɛ ʊ po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɔn

(Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Saan 19.38-42)

⁵⁰ ɛ kɔ -wɛ nyɪbɛyɪ =de. 'A 'du mɔ Sosefu. 'Ke ɔ kɔ 'le -Juukɛ a 'dɔ -ye =nu 'mu, -ɔ kɔ 'du mɔ Alimate. Nyɪbɛyɪ a -gbɛ, 'a =wɔ nɔ lɛ 'yi, kɔ, 'a 'klɔ 'kɔ 'sii 'o ye, kɔ ti =nu -pre 'dɔ, -ɪ kɔ 'yri Nyɪsua di 'o nahuin win ke kɔk. ɔ mɔ -Juukɛ a -gboligbo gblaka a nahuon -yee nɪ. Kɛɛ, -tɔpɪ =nu, 'a 'bienu =tu, kɔ, ʊ nu, 'ke 'o -Yusu -wɔn, ɔ 'di ke wɛɛn. ⁵² Sosefu a -gbɛ, kɔ -mu 'le Pilatɪ -wɔn, 'kɔ lo, 'ke kɔ wɛɛn ke, kɔ -ha 'o -Yusu a -plahɔn tu 'yie 'mu, ɔ 'mui 'o -ha, Pilatɪ a -gbɛ 'kɔ wɛɛn ke, ⁵³ Sosefu a -gbɛ 'kɔ mu, 'kɔ =tɔ 'o -Yusu a -plahɔn tu 'yie 'mu, 'kɔ 'hunhlɔn -jise lɛ, 'plɪ 'kɔ gbɔ 'le -tɛgbɪ =nu, ɔ dio 'o -ha. -Tɛgbɪ a -gbɛ, 'hɔ gblaka nɪ 'o, 'kɔ hren 'klɔ, 'kɔ 'we =kɔ dugba ye. 'Hɔ gblaka a -gbɛ 'kwli 'mu, 'ke ʊ 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti =de a ti 'yri la, -ɛ 'we =kɔ -wlukayu ye). 'Dɛɛ a -gbɛ wɔn, ʊ 'de -hlɔn 'le 'kukuku a pue. Nɛ -kɔ wɔn, 'ke ɔ po 'le -Yusu a -plahɔn. ⁵⁴ ɛ mɔ 'wee a 'wɔ =hun a 'yru-hiile 'mu nɪ, -Juukɛ a -wuwle-nyruɔkɔ, -ɔ kɔ 'sɛɛdɪ, kɔ 'o mu nyre, 'yru bu pa a ti 'yri.

⁵⁵ Nyruɔgbapɪ =nu, -ʊt o -Yusu -wɔn kɛɛ, -ʊ -hɔn o 'le Galileblugba 'mu, nu -mu 'le 'dɛɛ ye, ʊ kɔ Sosefu 'hɛɛn, nyruɔgbapɪ a -gbɛ 'ʊ tɛ 'le wɔn lɛ, 'ʊ 'ye, -tɛ ʊ nu 'le -Yusu a 'dɛɛ a wɔnpupue. ⁵⁶ Bu -gbɛ -tɔpɪ 'bii =nu, -ye ʊ -mɛ de, 'ʊ 'ya 'dɔ 'mu, 'ʊ -wɔ hunhrunpo-tɔpɪ -wɔn, kɔ -dawinninyra 'hɛɛn, 'ke 'o -Yusu a 'hɔn a lɛplɔlɛ a -ta 'mu. 'Plɪ -wuwle-nyruɔkɔ 'mu 'o mu nyre, -ye ʊ -wɛ nɪ, -tɛ Nyɪsua a tetee 'a =tutue nu.

-Tɛ Nyɪsua a lɛleenyu le la nyruɔgbapɪ =nu, -ɛ mɔ, -Yusu 'hrɪ 'klɔ

(Matie 28.1-10; Maki 16.1-8; Saan 20.1-10)

24

-Wuwle-nyruɔkɔ kɔ -hi a 'kɔkɔ a -nyɛgbɪ, -ye nyruɔgbapɪ a -gbɛ, ʊ 'ba 'mu ye, -dawinninyra =nu, ʊ -wɔ o -wɔn, 'ʊ gbɔ 'le -Yusu a 'dɛɛ ye. ² -Tɛ ʊ nyre 'le, -ye ʊ 'ye nɪ, -ɛ mɔ, gbɛtɛɛ 'mu a 'hɔ =nu, nahuin nu o, 'ʊ ka o 'dɛɛ ye, ʊ briko lɛ, 'ʊ -hɔ 'o 'dɛɛ ye. ³ -Ye ʊ pa 'le 'dɛɛ a -gbɛ wɔn nɪ, kɛɛ, ʊ 'de 'le Kukɔnyɔ -Yusu a -plahɔn gbo ye. ⁴ Bu 'di 'klɛɛ 'le gbo ye, -ye ʊ saka nɪ. Dɛ bu di 'lu -wɔn lɛ -hie, ʊ 'die yi. Bu nɪ 'klɛɛ 'o gbo, -ye nyɪbɛpɔt 'hɔn =de 'hrɪ =nu ye. Nyɪbɛpɔt 'hɔn a -gbɛ, ʊ pue wlawɪ kɔkɔtɔ, 'ɪ wɔn. Nyɪsua a lɛleenyu'ʊ nɪ. ⁵ 'Plɪ ʊ 'mu nahuiin 'hɔn a -gbɛ mu 'ye, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, 'ʊ po 'li -wɔ lɛ. -Ye kɛ nahuiin 'hɔn a -gbɛ, ʊ nyu ye po: «A nɪ =mɔ 'le kɔ 'kukunyɔ -heyri lɛ. ɔ nɪ 'klɔ. ⁶ ɔ 'de kɔ nɪ. Nyɪsua -hɔ 'le 'kukunyɔ -heyri nɪ, 'kɔ -hɔ 'klɔ. -Tɛ ɔ 'kɛ nɛ o 'le Galileblugba 'mu, -tɪ -gbo, ɔ =tu o 'a mu ye, 'ke 'o 'a -ta 'mu, bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ⁷ Kɛ kɔ o 'a mu ye po: -Tunahuin 'bii a Nahuon, ʊ kɔ bu

puo de'klannunyu kwa, u 'muo 'o tu 'yie 'mu kka, k 'mu 'ku. 'Plu 'ka 'ku, -nyrkwu 'hka, ta a kaka 'mu, k 'mu 'le 'kukunyu -heyri 'mu -hka, k 'mu 'kl 'hru.»⁸ U 'mu 'klea -ti a -gbe mu 'wka, -ye -ti =nu, -Yusu =tu o =nu ye, i bi 'le =nu 'mu 'kwli.⁹ 'Plu i 'mu 'le =nu 'kwli 'mu mu bi, -ye u =hian -wka, 'u mu 'le -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o -do =nu -wka, k nahuin 'bii -ye =nu 'heen, -uu -we -Yusu -wka naa, 'u na =nu -tapt 'bii =nu -wka yre, -i mue 'lu -wka.¹⁰ Nyrugbapu a -gbe, -uu -tapt a -gbe -wka le na, 'waa 'duu ka Madala 'mu a Mari, k Sant, k Mari -ye, -k ka Saki a 'dii. Nyrugbapu -ye, -u ka =nu 'heen, -u mu 'le 'dax ye, -tapt -do a -gbe, nu -u na -we -Yusu a -wannaanyu a -gbe yre.¹¹ Kee -ye -Yusu a -wannaanyu nye -wka le -hie 'lu, -e ka, -ti =nu, nyrugbapu a -gbe, u na =nu -wka yre, i 'de 'lukutu ka, 'u 'diu -tax pue.¹² Kee -ye Piel 'ba 'mu ye, k gba 'le 'dax ye cigbei, k =titi 'mu, k te 'le wka le, k 'de 'le de =de 'ye, 'be 'de -jiseii -do =nu, u 'hnhwan o =ka le, k =hian -wka, k 'mu 'le kayu gbo. 'A -gbe, i saka =ka nu 'ka, 'ke 'o -tapt =nu, -i mue 'lu -wka a -ta 'mu.

-Te -Yusu 'hru la 'a -naagbopuu 'hka =nu ye, -uu 'le Emausuu 'mu mu (Maki 16.12-13)

¹³ -Nyrkwuu -do a -gbe 'mu, -Yusu a -naagbopuu 'hka -ye, ka -hka 'le Jrusedu 'mu, 'uu 'le 'du =nu 'mu mu, uu Emaus daa. -hka 'le Jrusu 'mu, -bo mu 'le Emaus 'mu, e -we 'le -kiluu -pu =tu 'o -do nu.¹⁴ -Te u nu 'klea 'hru wka, -ye -tapt 'bii =nu, -i mue 'lu -wka, nu -ka -ti u =tu.¹⁵ Buu 'klea -ti a -gbe 'mu le pupo, -ye -Yusu a -gbe, k 'yia 'o =nu 'mu gbo 'huu, k ka =nu 'heen 'uu mu.¹⁶ Kee, =nu nyu 'ye, e 'we =ka ye, de =de ka 'waa 'yii ke. Ne- nue, 'u 'nuu yroo.¹⁷ -Ye -Yusu =gbu wka, k ka: «-Ti tio- aa 'mu le pupo 'le?» -Te k =gbu wka, -ye nahuii 'hka a -gbe, u nyra gbo, -e nue, 'waa =wli 'mue gbo.¹⁸ -Ye nahuon =nu, -k ka Klopasi, k =tuo -wka, k ka: «'N pue -tax, 'ke 'le Jrusu 'mu a nahuin -heyri, -n -do, -kka nu, -k 'de -ti =nu 'wka, -i mue 'lu -wka.»¹⁹ -Ye k ka: «-Ti tio- 'le?» -Ye u ka: «-Ti =nu, -i mue 'lu -wka, 'ke 'o Nasalet 'mu a -Yusu -wka. K ka Nylua a winwka-henyu nu. 'Ke 'o Nylua ka nahuin 'bii ye, 'a 'hmileka-tapt, k o nu, i ka 'a kawin 'heen, i tue o -a mu nu, -e ka, k nu o ke 'kl 'du.²⁰ Kee, Nylua a -chhlpinyu gblaki, u ka -a nu ye'munaanyu 'heen, nu- puo Romakue a 'kuupu kwa, -e die nu, u 'muo -bati le poo. 'E ka -tax, -te u puo -bati le, 'u ku tu 'yie 'mu, k 'ku.²¹ -A -me -ye, -a kue o ye =wlu, -e ka, ka Waany =nu, Nylua ya o 'le, -k di -a mu Yisraekue =gbla, 'ke 'le Romakue kwa 'mu. -Te -tapt 'bii a -gbe, i mue 'lu -wka, 'a -nyrkwu a ta kaka nu ke gbo.²² 'E ka -tax, nyru -ye ke nu -a mu -heyri, -ti -gbo, u =tu, i saka -a mu nu. -Nyrugbl wen, nyru a -gbe, nu- -tuo wen 'le 'dax ye,²³ kee, u 'de 'le -Yusu a -plahuu 'dax wka gbo ye, 'u di wen -a mu le wka, -e ka, Nylua a leenyu 'hru =nu ye, 'u le =nu, -e

ka, -Yusu -hka 'le 'kukunyu -heyri 'mu nu, k 'hru 'kl.²⁴ Nahuin -ye 'ke 'le -a mu -heyri, -te u 'wka -ti a -gbe, 'u mu 'le 'dax a -gbe ye. 'E ka -tax, -ti =nu, nyrugbapu =tu =nu ye, ke'e nu, i nu naale, kee, u 'de 'le -Yusu a -gbe gbo ye.»

²⁵ Ke -Yusu =nu ye po, k ka: «'Oo-, a 'de 'lu a le-hiele ka. -Ti 'bii =nu, Nylua a winwka-henyu =tu la, ti -hi la a ti 'yri, 'a nu =wli 'nu kli =le 'tata, k, 'a 'di =wlu ye kuo.

²⁶ Winwka-henyu a -gbe, u =tu la nu, -e ka, Waany =nu, Nylua di la 'le ya, k ble ye ka 'ye =sue, 'plu Nylua 'muo -ti a 'yi'buaale -nyi.»²⁷ -Ye -tapt 'bii =nu, u 'cru la, 'ke 'o =ka ke, 'ke 'le Nylua-cruu 'kwli 'mu, k -hhu =nu kle, ke 'le Moise a 'cruu 'yie 'mu gbo, -bo ye Nylua a winwka-henyu -ye a 'cruu ke.

²⁸ -Te uu 'le Emausuu 'mu mu nyre, -k ka 'mu uu 'le mu, -ye e 'we =ka ye, -Yusu -hua ka gba 'hru 'lu -wka.

²⁹ Kee, u nyo le 'nu 'bati, u ka: «Pe ka -a mu -wka, kka 'nu -wka,» k ka =nu 'heen 'u 'ya 'du 'mu, k pa 'le =nu -wka.³⁰ -Te u pa, 'u =glaa 'le dedihuo 'le, k 'ba 'fka 'mu, k -nyi Nylua 'wio, 'plu k 'ka =tu le, k -nyo =nu.³¹ -Te k -nyo 'klea =nu, -ye 'waa 'yii kle ke, 'u yroo. Kee -ye tii -do a ti 'yri, k 'wan =nu ke 'yi.³² Ke uu yre pupo, u ka: «'E ka -tax, -te ka wen 'pre, 'ke 'le 'hru wka, ka wen -a mu Nylua-cruu kle -hhu, 'manu nu wen 'le -a nu =wli ke 'du.»³³ -Ye tii -do a ti 'yri, u 'ba 'mu ye, 'u bi lele 'hru wka, 'u mu 'le Jrusu 'mu. 'Ke u ye 'o -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o -do =nu gbo, u ka 'waa 'bienu 'heen. Nahuin a -gbe, u 'kue le, 'ke 'le kayu -do gbo,³⁴ 'u le nahuii 'hka =nu, -u di 'le, u ka: «'E ka -tax, -a nu Kukony -hka 'le 'kukunyu -heyri 'mu nu, k 'hru Simo Piel ye.»³⁵ U 'hka =nu, -u di 'le, de =nu, -e mue 'lu -wka, 'ke 'le 'hru wka, u 'ye, nu -u na -wka le, e ka -te u nu 'a yriile, ti =nu -ka 'yri ka 'o 'fka =tu le 'be.

-Te -Yusu nyre la 'o 'a -naagbopu 'huu 'mu, -u 'kue le, 'ke 'le Jrusedu 'mu (Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Saan 20.19-23; Nunu-tapt 1.6-8)

³⁶ Bu nu 'klea 'le -ti a -gbe a =tutue 'kwli 'mu, -ye 'ke -Yusu 'hru 'le =nu -heyri, k po 'waa 'wio gbo, k ka: «Nylua ka nu 'o 'a mu -wka!»³⁷ -Te u 'yo, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu. U -me -ye, u ka 'nu, 'kuu nu, -u 'hru 'le =nu -heyri.³⁸ -Ye k ka: «De tio- ka huannu aa 'klea pi 'le? De- nue 'klea, 'a 'nuu pue -tax, -e ka, 'mu ka nu 'le?»³⁹ Ba 'ye 'na kwati ka 'na bu. 'Ma -Yusu'u nu. Ba 'tu 'na 'huu le. A die 'nu 'ye, -e ka, 'n 'de 'ku. 'Kuo 'de 'huu ka, k 'de -we 'kla ka, 'plu -ye, a nye 'nu 'ye -tax, -e ka, 'n ka 'huu.»⁴⁰ -Te k -ka -ti =nu a =tutue -wka, -ye k titie =nu 'a kwati ka 'a bu 'heen ye, (u 'mu kakuie a 'hue 'ye, -te 'suyuo nu, 'u ku o 'o tu 'yie 'mu.)⁴¹ 'Manu nyu wen a nue, i saka =nu. Ne- nue, 'u 'kle 'dio wen =wlu ye a kue, -e ka, k 'hru 'kl. Ne- ka, ka po le: «'Ba 'ba ka ka didide =de, ba -nye 'mu, 'mue di!»⁴² 'u -ha 'le 'kpo-hrine a =tu, 'u -nyo =ka,⁴³ k klo gbo, k dio, 'ke 'o =nu ye.⁴⁴ -Ye ke ka =nu ye po: «-Te 'n 'kle nu o ka 'a mu -heyri, -ti -gbo, 'n

=tu o 'a mu ye, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. Ke 'n po o 'a mu ye: -Tɔplɪ 'bii =nu, u 'cru la 'le Nyɪsuacrɪnɪ 'kwli 'mu, 'ke 'o 'na -ta 'mu, ɪ kɔ bi nue. 'E mɔ -tɛɛ, 'ɪ nue o. -Tɔplɪ a -gbɛ, 'ke =ɪ -ye nɪ 'le Moise a teteicrɪnɪ 'kwli 'mu, kɔ, =ɪ -ye 'ɪ nɪ -wɛ 'le winwɔn-hɛnyu -ye a 'crɪnɪɪ 'kwli 'mu, kɔ, =ɪ -ye 'ɪ nɪ -wɛ 'le -wlabrecrɪnɪ 'kwli 'mu.»⁴⁵ -Ye ɔ nue nɪ, 'u yrii Nyɪsua a -tɪ a -gbɛ 'mu lɛ, -ɪ nɪ 'le Nyɪsuacrɪnɪ 'kwli 'mu.⁴⁶ -Ye ɔ kɔ: «Ke Nyɪsua a wintɛɛ po: Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'a daku ye ya, ɔ kɔ kɔ 'ye =sue, kɔ, ɔ kɔ kɔ 'ku. 'Bɔ 'ku, 'a -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, ɔ kɔ kɔ -hɔn 'le 'kukonyu -hɛyri 'mu, ɔ 'mu 'klɔ 'hɪ. ⁴⁷Plɪ Waanyɔ a -gbɛ a 'dɔ 'kwli 'mu, 'ke a di 'le Nyɪsua a -tɪ =tuu. Nyɪsua a -tɪ a gbɛ, a di nahuin ye =tu, ɪ nɪ -gbo: Bu hie 'o 'waa dɛ 'kuku gbo, bu -nyɪ 'waa 'klɔ 'bii Nyɪsua, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'waa dɛ 'kuku 'wowla. 'Bɪa 'baa Nyɪsua a -tɪ a -gbɛ =tu, kɛ ba kuɛ nɔ Jrusɛdɔ 'mu gbo, kɔ, ba =tɪ -wɛ daku a gbɛgbɛɪ 'bii a nahuin ye, -u nɪ nɔ 'klɔ ke. ⁴⁸'Be a 'ye o -tɔplɪ 'bii =nu nɪ, -ɪ mue o 'lu -hɔn. 'A -tɪ 'klɛɛ, ba mu, ba =tu 'na -tɪ nahuin 'bii ye.

⁴⁹'Na Bu Nyɪsua pui la 'le =le, -ɛ mɔ, ɔ di 'a mu -nyɪ 'a -Hihiu. 'Na -gbɛ, 'mɔ di 'a mu -Hihiu a -gbɛ ye ya. Kɛɛ -ye a -mɛ -ye, kɛ ba nɪ nɔ 'dɔ -gbo 'mu gbo, -Hihiu a -gbɛ, u 'mu 'le yrayɪ 'mu -hɔn, u 'mu 'o 'a mu ke 'mu bi, u 'mu 'a mu 'klɪ -nyɪ.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le yakɔ 'mu
(Makɪ 16.19-20; Nunu-tɔplɪ 1.9-11)

⁵⁰Dɛ a -gbɛ bɛ -hi, -ye -Yusu gba 'a -naagbopu nɪ, 'u =tɪ Jrusɛ 'mu, 'u mu 'le 'dɔ =nu =hɔn, uu Betani daa. -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'o 'hru a -hɛyri 'mu, -ye ɔ po dabɪ yrayɪ, 'kɔ nyu wa -hɔn po. ⁵¹ɔ nɪ 'le 'puprɛ 'kwli 'mu, 'kɔ -hɔn 'o =nu 'hɪn 'mu, 'kɔ mu 'le yakɔ 'mu. ⁵²'A -naagbopu -mɛ -ye, u bla gbo kwɪ, 'ke 'o 'a -tɪ a 'yi'buaalɛ a -ta 'mu. 'Plɪ dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye u =hɪan -hɔn, 'u 'le Jrusɛ 'mu mu, 'ke 'le 'manukɔ 'kwli 'mu. ⁵³'Ke 'le Jrusɛ 'mu, u 'cipi 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo nɪ, 'uu Nyɪsua 'nyrɛɛ lɛ pue.

SAAN

Nahuon =nu, כ- נח Nylsua a Wintε

1 Ye-he-nyre 'mu, 'plu Nylsua 'mu la 'ε ni de mu nu, nahuon -gbo, כ- נח Nylsua a Wintε, כ- נח la 'klb. 'Ke כ- נח la 'o Nylsua 'huln 'mu. 'A -gbe, כ- נח -we Nylsua'a ni. ³ Nכ- כ- 'mu Nylsua naa 'le, כ- נח nu 'ε ni de. ε 'de de =de כ- נח, Nylsua כ- נח nu, כ- נח 'de 'le =נח 'mu naa. ⁴ Nahuon a -gbe, כ- נח nahuin 'klb yrayru -nyi, כ- נח 'huln -we 'le. 'Klb yrayru a -gbe, כ- נח nahuin -nyre -nyi. ⁵ -Nyre a -gbe, εε 'ni wln, 'ke 'le gbigbyri -heyri, -ye gbigbyri 'de 'klb כ- נח, 'ke bu jre -nyre a -gbe.

⁶ ε כ- נח la nahuon =de. 'A 'du כ- נח Saan Batist. Nכ- Nylsua lee la, ⁷ 'ke כ- נח =tu -nyre a -gbe a -ti nahuin ye, nahuin 'mu Nylsua a Wintε =wlu ye kuo. ⁸ Saan a -gbe, כ- נח 'de la -nyre a -gbe, כεε, כ- נח di la 'le =le, 'ke כ- נח =tu la -nyre a -gbe a -ti. ⁹ -Nyre a -gbe, נε- כ- נח la -tεε a -nyre, -ε di la כ- נח 'klb ke, -ε die nu, nahuin 'bii 'mu ε yrii.

¹⁰ Nahuon a -gbe, כ- נח Nylsua a Wintε, 'ε כ- נח -tεε, כ- נח 'mu Nylsua naa 'le, כ- נח nu 'klb, כεε, -tε כ- נח di la כ- נח 'klb ke, 'klb ke a nahuin 'dio la yrii. ¹¹ כ- נח di la כ- נח 'a -gbe a daku -wכn, -u כ- נח -Juukε, כεε, u 'dio la kwa 'ble. ¹² כεε, 'ke 'le =nu -heyri, nahuin -ye 'blo kwa, 'plu 'u kuo =wlu ye. Nahuin a -gbe, -u kuo =wlu ye, כ- נח -nyi =nu 'hru, 'ke bu -he Nylsua a 'yuo. ¹³ U 'de Nylsua a 'yuo -he, -tε -tu nahuon, כ- נח nu, כ- נח 'a bu a 'yu 'mu 'ya. כεε, Nylsua a -gbe, כ- נח כ- נח nu, כ- נח -nyi =nu 'klb yrayru.

¹⁴ Nahuon a -gbe, כ- נח Nylsua a Wintε, כ- נח -he -tu nahuon, כ- נח 'ti la כ- נח -a mu -gbahlכn, =a 'ye 'a -ti a 'yi'bubua, -ε כ- נח -ti a 'yi'bubua =nu, Nylsua -nyi 'a 'Yuu -do. 'Munuelε כ- נח wכl a yeyriile, כ- נח -ti a -tεε, ni- 'yii la 'le =כ- נח 'mu. ¹⁵ Nahuon a -gbe, כ- נח כ- נח -ti Saan =tu la 'ke 'o nahuin ye. כε כ- נח la po: «Nכ- di 'o 'mu ke 'mu kεε, כεε, כ- נח ni 'o 'mu 'lu ye, -ε nue, 'plu u 'mu 'mu כ- נח, כ- נח la 'klb.»

¹⁶ Nahuon a -gbe, כ- נח 'cipi 'o, כ- נח -a mu =hapu-כ- נח 'mu nu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu. =Hapu-כ- נח, כ- נח -a mu 'mu, u -huo 'do. ¹⁷ Nahuon a -gbe, כ- נח כ- נח -Yusu 'Klisu. 'Ke 'le Nylsua a winwlכn-henyכy Moise 'mu, 'ke Nylsua naa 'le, כ- נח -nyi -a mu 'a tetei, כεε, 'ke 'le -Yusu 'Klisu 'mu, 'ke כ- נח naa 'le, כ- נח nu -a mu =hapudε 'mu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, כ- נח כ- נח -a mu -ti a -tεε. ¹⁸ =כ- נח =de 'de -hlכn Nylsua a 'yee. כεε, 'a 'Yuu -do =nu, כ- נח כ- נח -we Nylsua, 'plu כ- נח ni 'o -a ni Bu Nylsua 'huln 'mu, כ- נח כ- נח -a mu Nylsua a -gbe.

-Ti =nu, Saan Batist =tu la, 'ke 'o 'a -gbe a -ta 'mu

(Matie 3.1-12; Maku 1.1-8; Luku 3.1-18)

¹⁹ -Nyrכwכ =de 'mu, -Juukε a 'blu a nahuin, -u ni 'le Jrusredכ 'mu, nu- le Nylsua a -כhlunpinyu כ- נח Lefipu a =tugba a nahuin, 'ke bu mu 'le Betanidכ 'mu, 'ke bu =gba Saan wlכn, nahuon tio- כ- נח 'ya 'mu. -Tε u nyre 'le Saan -wכn, u כ- נח: «=Be -כ- נח כ- נח Waanyכ =nu, Nylsua po la ε, כ- נח di la 'le ya?» ²⁰ -Ye כ- נח -hכhכ klε, 'ke 'le -tεεכ 'kwli 'mu, כ- נח: «'Uכn, 'n 'de Waanyכ a -gbe, כ- נח כ- נח -ti aa =tu.» ²¹ כε u lele po, u כ- נח: «=Be -כ- נח כ- נח Nylsua a win-wlכn-henyכ Eli'i ni?» כ- נח: «'Uכn, ε 'de -we 'כ- נח.» -Ye u =gbכ lele wlכn, u כ- נח: «'A -ti, =be -כ- נח כ- נח Nylsua a win-wlכn-henyכ gblaka =nu, Moise po la ε, Nylsua di la 'le ya?» -Ye כ- נח: «'Uכn, 'n 'de winwlכn-henyכ a -gbe.» ²² -Ye u 'klε =gbככ wlכn ε: «Nahuon tio- -n 'ya 'klεε 'mu 'le? -Hכhכ -a mu klε, -ε die nu, nahuin -gbo, -u lee -a mu, -a 'mu 'waa klε-hכhכε yi, nahuon tio- -n 'ya 'mu.» ²³ -Ye כε כ- נח po: «Nylsua a winwlכn-henyכ Esai, כ- נח 'crε la ni, 'ke 'le Nylsuacrulε 'kwli 'mu, -ε כ- נח:

Nylsua כ- נח ni:
 Nahuon =de, 'ke כ- נח di 'le -tegbi =nu 'ti,
 nahuin =de 'de 'le 'ti.
 Nahuon a -gbe, 'כ- נח 'prε, כ- נח 'mu 'le win 'yaa.
 כε כ- נח di nahuin =nu ye po,
 -u dio nua ye gbo po:
 Ba 'sii 'o Kukכnyכ a 'hru ye,
 'plu Kukכnyכ a -gbe, כ- נח 'mu 'le di.
 ε 'we =כ- נח ye, 'a ni 'klb כ- נח 'sii 'o ye,
 -ε die nu, a 'mu -wכn -we,
 'plu Kukכnyכ 'mu 'le di -o.»
 כε Saan, כ- נח lele leenyu a -gbe ye po: «Nahuon =nu, כ- נח כ- נח -ti Nylsua =tu la, 'כ- נח כ- נח.» ²⁴ Leenyu =nu, -u di 'le Saan -wכn, 'ke 'le =nu -heyri Falisi=tumu a nahuin ni 'le. ²⁵ כε u 'klεε po, 'u Saan wlכn =gba, u כ- נח: «-N כ- נח ni, -n 'de Waanyכ =nu, Nylsua plε, כ- נח di la 'le ya, כ- נח, -n 'de Eli, כ- נח, -n כ- נח ni, -n 'de -we Nylsua a winwlכn-henyכ =nu, כ- נח כ- נח -ti Moise =tu la. 'A -ti, nyכ- -nyi 'klεε -mu 'kl, 'ke -bo po nahuin 'nie 'lu ε 'le?» ²⁶ -Ye כ- נח: «'Mε -ye, 'nie, נε- 'nu nahuin 'lu ε po, כεε, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon ni 'le. Nahuon a -gbe, a 'dio a yie. ²⁷ Ti =nu -כ- נח 'yri 'n di 'o -kuan 'lu -yra, 'ke nahuon a -gbe, כ- נח di 'a -kuan -wlu =tu, כε כ- נח 'a mu -heyri. 'Na -gbe, 'n 'de nyכ =de, =bo dio 'mu -he, 'ke 'o 'ε ni -kuandε =de a -ta 'mu.» כε Saan po leenyu a -gbe ye. ²⁸ -כ- נח 'bii a -gbe, 'ke 'le 'do =nu, כ- נח

מכ Betani 'mu, 'ke ן mue 'le 'lu -wכנ. 'Dׁ a -gbe, 'ke ן
nׁ 'le 'nie =nu, -ε מכ Suden a 'nike. 'Ke Saan, ככ 'le
nahuin 'nie 'lu ן po.

**-Cׁhlun =nu, Nylsua -ha, -u di 'klב ke a nahuin a de
'kuku 'wowlא**

²⁹ -Tε -nyrε cε ןε, -ye Saan 'ye -Yusu nׁ, -Yusu a
-gbe ככ 'le =כנ -wכנ mu. -Ye Saan ככ: «Ba 'ye ke,
nahuon -gbo, -ככ 'le di, ככ- מכ -cׁhlun =nu, Nylsua -ha,
-u 'we =כנ 'blayu ye, ן Nylsua pie. -Cׁhlun a -gbe, nׁ-
di 'klב ke a nahuin a de 'kuku 'wowlא. ³⁰ Nכ- ככ -tׁ 'n =tu
o, -ε מכ: Nahuon di 'o 'mu ke 'mu kׁε, kεε, ככ- nׁ 'o 'mu
'lu ye, -ε nue, 'plu ן 'mu 'mu ככ, כ nׁ la 'klב. ³¹ -Tε 'n nyi
o =tu, nahuon ככ di 'o 'mu 'ya, 'n 'dio o yi. Kεε, 'n di 'le
=le, 'mu nahuin 'nie 'lu ן po, -ε die nu, nahuon ככ 'ya,
daku, -u מכ Yisraekׁε, ן 'mue yi.»

³² -Ye ke Saan, ככ lele po: «Nahuon ככ di o 'mu 'ya, -tε
'n 'dio o a yie, -ye Nylsua =nu, -כ lee 'mu, 'ke =bo di
nahuin 'nie 'lu ן po, כ ככ: -N di 'ye 'na -Hihiu, ן 'mu 'o
nahuon =de 'lu =tu, ן 'mu 'o =כנ ke 'mu nׁ. Nahuon a
-gbe, ככ- di nahuin 'na -Hihiu -nyi. -Ye 'ε מכ -tεε, 'n 'ye o
Nylsua a -Hihiu a -gbe nׁ, 'u =tu o 'o nahuon a -gbe 'lu,
-ε 'we =כנ ye, -tε -plija, ככ 'nׁnׁ =tu o 'o =כנ 'lu, ן 'mu o
'o =כנ ke 'mu nׁ. ³⁴ 'N 'ye de a -gbe nׁ, nε- nue, 'n nyi
=tu, -ε מכ, nahuon a -gbe, ככ- מכ Nylsua a 'Yu.»

-Tε -Yusu da la 'a ye-he-naagbopu

³⁵ -Tε -nyrε cε ןε, -ye -tegbii -do a -gbe, 'ke Saan Batist
di 'o lele, ככ 'a -naagbopׁׁ 'hכנ -ye 'hεεn. ³⁶ 'Ke ן nׁ
'o, -ye ככ 'ye -Yusu nׁ, ככ -hi. -Tε ככ 'yo 'klεε, -ye ככ ככ: «Ba
'ye ke, nahuon -gbo, -ככ 'le di, ככ- מכ -cׁhlun =nu,
Nylsua -ha, -u 'we =כנ 'blayu ye, ן Nylsua pie.» ³⁷ -Tׁ a
-gbe, Saan =tu, 'a -naagbopׁׁ 'hכנ -ye, -u nׁ -tuo ke, ן
'wׁn nׁ. -Tε ן 'wׁn 'klεε, -ye ן 'ba 'mu ye, 'u kׁε -Yusu
-wכנ. ³⁸ -Ye -Yusu a -gbe, ככ =hׁan -wכנ. ככ 'ye 'klεε, -ε
מכ, ן nyo -wכנ 'nׁ kׁε, -ye ככ ככ: «=Be ן kla nׁ, -ε ככ 'מכ
aa -wכנ kׁε 'le?» -Ye ן =tuo -wכנ, ן ככ: «-Be' -n 'tii ye
'le, Rabi?» -ε =hεn 'nyrε Tכככ, 'ke 'le -Juukׁε a 'briwin
'kwli 'mu. ³⁹ -Ye ככ ככ: «Ba kׁε 'mu -wכנ, a di de 'nׁ 'ye,»
'u כככ -wכנ, -tegbii ככ nׁ 'o, 'u 'yee 'o. U nyre 'o 'yru-hiile a
ti 'yri. 'Ke ן nׁ 'o =כנ 'hׁn 'mu -nׁnׁ, 'ככ- wכנ. ⁴⁰ -Naag-
bopׁׁ 'hכנ a -gbe, -u 'wכנ Saan a -gbe a win, 'plu -u
kׁε -Yusu -wכנ, ככ -ye a 'du מכ Adre. Adre a -gbe, ככ מכ
Simכ Piell a -dlayuu nׁ. ⁴¹ -Tε de a -gbe, ε -hi, Adre a
-gbe ככ mu 'le, 'ke 'le 'a -dlayu Simכ Piell -wכנ, ככ ככ: «-A
'ye Waanyכ =nu nׁ, Nylsua po la ןε, ככ di la 'le ya, 'ke 'o 'a
daku a waale a -ta 'mu.» ⁴² ככ 'gבכ 'le -Yusu 'hׁn 'mu.
-Yusu ככ 'yo 'klεε, -ye ככ ככ: «-Mכ מכ Simכ, Saan a 'yu.
Kׁε 'klεε מכ gbo, 'bׁׁ -mu da, ke ן di po: Sefas.» Se-
fasidu a -gbe, nׁ- מכ Piell, -ε =hεn 'nyrε 'hכנ.

**-Tε -Yusu da la Filipu ככ Natanael, 'ke bu -he 'a -naag-
bopu**

⁴³ -Tε -nyrε cε ןε, -ye -Yusu pue 'le =le, 'ke ככ mu 'le
Galileblugba 'mu. -Tε ככ mu, -ye ככ ככ nahuon =de 'hεεn,
ן =ηmoo nׁ. Nahuon a -gbe, 'a 'du מכ Filipu. -Yusu ככ:
«Kׁε 'mu -wכנ, =mu 'na -naagbopuyu -he,» ככ kׁε =כנ
-wכנ. ⁴⁴ Filipu a -gbe, 'ke ככ ככ 'le 'dׁ =nu 'mu, -כ ככ
Betisaida, ככ ככ Adre ככ Piell 'hεεn. ⁴⁵ 'Plu de a -gbe, ε
'mu mu -hi, -ye 'ke Filipu mu 'le nahuon -ye -wכנ.
Nahuon a -gbe, 'a 'du מכ Natanael. -Ye Filipu ככ: «-A
'ye Waanyכ =nu nׁ, -כ ככ -tׁ Moise ככ Nylsua a win-
wכנ-henyu -ye, ן 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrׁnׁε 'kwli 'mu.
Waanyכ a -gbe, 'a 'du מכ -Yusu. 'A bu, ככ- מכ Sosefu, -כ
nׁ 'le Nasaletidu 'mu.» ⁴⁶ Natanael ככ: «Nasaletidu
'mu, =hapunahuon =de 'die 'le -we ככ -hכנ 'le 'mu.» Fil-
ipu ככ: «Di 'le -ba mu, -na -gbe, =muo 'ye.»

⁴⁷ Bu nyo 'klεε yrε 'muεε, -Yusu ככ 'yo 'klεε, -ye ככ ככ:
«Nahuon -gbo, -ככ 'le di, ככ 'sii 'o ye. ן מכ -tεε a Yis-
raekׁεyuu nׁ.» ⁴⁸ -Ye Natanael ככ: «-Be' -n nu 'na yiyie
'le?» -Ye ככ ככ: «-Tε -n nׁ wen 'o pepetu =nu gbo, ןן figie
daa, 'plu Filipu 'mu wen -mu da, 'ke 'n 'yee wen 'o -mu.»

⁴⁹ -Ye Natanael ככ: «Tכככ o, 'ε מכ -tεε, -ככ מכ
Nylsua a 'Yuu nׁ, =nׁ מכ -we Yisraekׁε a bodכ.» ⁵⁰ -Ye ככ
ככ: «=Be -tε 'n po ןε, 'n 'ye wen -mu nׁ, 'ke 'le pepetu
gbo, nε- ככ -tׁ =nׁ ple, -n kuo 'mu ye =wlu? Nu gbe, -n di
'ye -tכplׁ gblakׁ -ye, ן 'mu 'o de -gbo 'mu -hi, -n 'ye ke.»
⁵¹ -Ye ככ ככ lele: «'Nu 'a mu 'nׁ le -tεε, a di yakׁ 'nׁ 'ye, ככ
'mu wכנ -ki, Nylsua a leleenyu 'mu 'le =כנ -wכנ 'mu
-hכנ, ן 'mu 'ya, ן 'mu =tׁ 'ke 'o 'mu 'lu ye, -ככ מכ -tu-
nahuin 'bii a Nahuon.»

'Blׁ a 'mupupa a le'mimre, 'ke 'le Kanadכ 'mu

2 -Nyrכׁׁ 'hכנ blׁ -hi, -ye 'blׁ a 'mupupa a le'mimre,
nε-ε 'le 'lu -wכנ mue, 'ke 'le Galileblugba a 'dׁ =nu
'mu, -ככ מכ Kana. 'Ke ן da 'le -Yusu a 'dii, ² 'u da -we
-Yusu, 'ke 'le 'blׁ'mupupa a -gbe ke. ³ Tii -do a ti 'yri, -ye
'nׁnׁכ, ןן 'na, ככ -we nׁ. -Ye ke -Yusu a 'dii nyo ye po, ככ
ככ: «ככ 'bii, ככ -we nׁ.» ⁴ Kε -Yusu nyo 'klεε ye po, ככ ככ:
'«'Na 'dii o, -ha 'mu mε ןε, ε 'de -מכ, -n 'de ye ble -bo le
'mu, -kuan tio- 'n ככ =bo nu. Ti =nu -ככ 'yri 'n ככ =bo nuu
'o 'ηmilekadε, ן 'de wen 'o a nyree.» ⁵ ככ po 'klεε ןε, -ye
-tכplwonyu, -u nׁ 'o, -Yusu a 'dii, ככ nyu 'nׁ le, ככ ככ: «-Tׁ
'bii -gbo, ככ di =tu, nׁ- ba nu -o!»

⁶ Kεε -ye yׁ gblakׁ -huonככ =de nׁ 'o, ן nuu 'he 'mu, -ׁ
ככ wכנ ןן 'le 'nie ן po, 'ke 'o buׁ a leylyra a -ta 'mu, -ε
'we =כנ ye, -tε -Juukׁε a teteii 'a -huhua nu. Yׁ a -gbe, 'a
yaa -do, ככ gba 'litayrׁε a =wlu =hun. ⁷ Kε -Yusu -tכpl-
wonyu a -gbe ye po, ככ ככ: «Ba 'yie 'le yׁ =nu ןε, 'ke 'o 'nie
-wכנ!» 'u 'yii 'le ןε -tεε. ⁸ -Ye ככ ככ: «Ba 'pi 'klεε 'a de gbi,
ba gbe -tכplwonyu a nyׁgblaka ye!» 'u gbe 'le, ככ =tue
wכנ. ⁹ ככ =tue 'klεε wכנ, -ye ε -he ככ. ן 'de 'o yii, -tε ככ
a -gbe ככ -hכנ 'o 'mu. -Tכplwonyu -mε -ye, nׁ- yi. -Ye

nyigblaka a -gbe, ɔ da 'bli'mupanyɔ nɛ, ¹⁰ ɔ: «'E nɛ nahuon 'bɔ da le'mimre, =hapɔnɔ, nɔ- ɔ ɔ po -tɛɛ. Nahuin 'bu 'na 'klɛɛ -tɛɛ, 'plɛ nɔ =nɔ, -ɔ 'de -tɛɛ a nɔ, 'u nyo -wɛ po. Kɛɛ, -mɛ -ye, kɛɛ wɛn 'le gbo, =hapɔnɔ, nɔ- n =tu gbo.»

¹¹ Kɛ'ɛ nɛ, -Yusu nu 'a ye-hɛŋmilekade a nunue, 'ke 'le Galileblugba a 'duɔ =nɔ 'mu, -ɔ ɔ Kana. Kɛ ɔ nu, ɔ ɔ ɔ 'a -naagbopu 'klɛ =nɔ, Nylɔsua -nyi =nɔ. Dɛ a -gbe, nɛ-nue, 'a -naagbopu a -gbe 'u kuo =wɛ ye. ¹² -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye ɔ mu 'le Kapɛnɔɔɔɔ 'mu, ɔ ɔ 'a 'dii kɔ 'a -ɔɔɔɔ, ɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn -wɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le -nyrɔwɛ gbi -hi.

-Tɛ -Yusu bla la -tɔplɔplonyo ɛ, 'ke 'le Nylɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu

(Matie 21.12-13; Maku 11.15-17; Luku 19.45-46)

¹³ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Juukɛɛ a le'mimre gblaka, ɔ Pakɛ daa, ɛ 'muɛɛ ye. Nɛ- nue, -Yusu 'ɔ mu 'le Jɔrɔ- rɛɔɔɔ 'mu, ɔ ɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn. ¹⁴ -Tɛ ɔ nyre 'le Nylɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ke ɔ ye 'o puplonyo gbo, 'u ɔ bro plo, ɔ ɔ blablɔ, ɔ -plijɛ 'hɛɛn, 'ke -tunahuin 'mui -tɔ, -ɔɔɔɔ a -tɛ. 'Ke ɔ ye -wɛ 'o 'wli'ɔɔɔɔnyo gbo, 'u ɔ pupɔwli 'ɔɔɔɔ, 'u nɛ 'le 'waa 'teblei ke 'mu gblɛ. ¹⁵ -Tɛ -Yusu 'yu, nɛ- ɔ ɔ nɔ ɔ ɔ, ɔ ɔ blɔ ɛ 'bii, 'u -hɔn 'le Nylɔsua a 'kagblaka a -yaa a -gbe 'mu, ɔ ɔ 'waa 'wɛɔɔɔ- ba-tɔplɔ a -gbe 'hɛɛn, 'plɛ, 'wli'ɔɔɔɔnyo a 'wli, ɔ 'wli gbo, 'ke 'o -tutu ke, ɔ =jri 'waa 'teblei ye gblɛ. ¹⁶ -Ye kɛ ɔ -pli- jɔplonyo =nɔ ye po: «Ba -ha ɔ ɔ -tɔplɔ -gbo! A nɛ nuu 'le 'na Bu Nylɔsua a kayu puplokayu 'mu!» ¹⁷ -Yusu a -naag- bopu, -ɔ nɛ 'o, -tɛ =nɔ, ɔ 'cɔɔɔ la, 'ke 'le Nylɔsuaɔɔɔɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ bi 'le =nɔ 'mu 'kwli. -Tɛ a -gbe, nɛ- -gbo: «Nylɔsua ɔ, 'n nɛɛ -na kayu 'mu nɛ 'dɔ. -Tɛ 'n nu 'a 'munɔɛɛ, ɛ 'wɛ =nɔ na ye, -ɔ ɔ wɛn, 'ke 'le 'mu 'mu, -ɔ ɔ 'mu ɛ hien.»

¹⁸ -Ye -Juukɛɛ a nyigblaki, -ɔ nɛ -tuo ke, ɔ =gbo wɛn, ɔ nɔ: «Nahuon a gblo tɔ- n 'ya 'le, =nɛ nyu ɛ bla? Nu 'ŋmilekade, ɛ 'mue -a mu ɔ ɔ, -ɛ ɔ ɔ, 'klɛ =nɔ, -ɔ ɔ 'kwli 'mu -n nyu 'le ɛ bla, 'ke ɔ kɛ 'le Nylɔsua 'mu gbo.»

¹⁹ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ ɔ: «Dɛ 'n di nu, nɛ- -gbo: Ba 'wla Nylɔsua a 'kagblaka -gbo, 'n diu lele ye 'mu 'nɛ 'ba, 'ke 'le -nyrɔwɛ ta 'kwli 'mu.» ²⁰ -Ye ɔ nɔ: «=Be kayu -gbo, ɔ po, 'ke 'le 'yri a (46) -wɛn 'hɔn =tu 'o -huonɔɔɔ 'kwli 'mu, nu- -n plɛ, -n di ye 'mu 'ba, 'ke 'le -nyrɔwɛ ta 'kwli 'mu?»

²¹ Kɛɛ -ye Nylɔsua a 'kagblaka =nɔ, dɛ ɔ =hɛn 'nyrɛ, ɛ nɛ- ɔ 'a -plahɔn. ²² -Tɛ 'dai ti -hi, -tɛ ɔ 'ku, ti =nɔ -kɔ 'yri ɔ 'hɔ 'klɔ, ti a -gbe 'yri, 'keɛ nɛ, ɔ bi 'le 'a -naagbopu 'kwli 'mu, -ɛ ɔ ɔ, 'a -plahɔn a -tɛ ɔ la =tu, ɛ 'de Nylɔsua a 'kagblaka, ɔ 'dio la 'nyrɛ =hɛn. -Ye -tɛ =nɔ, ɔ 'cɔɔɔ la, 'ke 'le Nylɔsuaɔɔɔɔ 'kwli 'mu, ye-hɛ-nyrɛ 'mu, ɔ kui 'klɛɛ ye =wɛ, ɔ ɔ -tɛ 'bii =nɔ 'hɛɛn, -Yusu =tu la =nɔ ye.

-Yusu, ɔ yi -tɔplɔ 'bii =nɔ nɛ, -ɔ nɛ 'le -tunahuon a =wɛ ke

²³ Ti =nɔ -kɔ 'yri -Yusu 'klɛ nɛɛ 'le le'mimre =nɔ ke, -ɛ ɔ Pakɛ, 'ke 'le Jɔrɔrɛɔɔɔ 'mu, ɔ ɔ nu 'ŋmileka-tɔplɔ -huo- hui. Nahuin 'plɔplɔ bu 'ye 'ŋmileka-tɔplɔ a -gbe, ɛ nɛ- nue, 'u pui -tɛɛ, -ɛ ɔ ɔ, nɔ- ɔ Waanyɔ =nɔ, Nylɔsua po la ɛ, ɔ di la 'le ya. ²⁴ Kɛɛ, -Yusu 'diu =wɛ ye kuo, -ɛ nue, -tɛ 'waa =wɛ nɛ 'mu, ɔ ye nɛ -tɛɛ. ²⁵ -Yusu 'nɛ -hɛɛ =le, 'ke nahuon =de ɔ lo, -tɛ -tunahuin a =wɛ nɛ 'mu, -ɛ nue, 'a -gbe, ɔ yi -tɔplɔ 'bii =nɔ nɛ, -ɔ nɛ 'le -tunahuin a =wɛ ke.

-Tɛ Nikodɛmu mu la 'le -Yusu -wɔn

3 ɛ ɔ la nahuon =de. 'A 'du ɔ la Nikodɛmu. ɔ ɔ la Falisi=tumu a nahuon nɛ. ɔ ɔ -wɛ -Juukɛɛ a ye'munaanyɔ -yee nɛ. ² 'Tɔɔɔɔ =de 'mu, nɔ- mu 'le -Yusu -wɔn, ɔ ɔ: «Tɔɔɔɔ, -a ye nɛ, -ɛ ɔ ɔ, Nylɔsua, nɔ- lee nɔ -mu -a mu -hɛyri, =mu -a mu ɔ ɔ, -ɛ nue, 'ŋmile- ka-tɔplɔ =nɔ, -nɛ nɛ, ɔ =de 'de 'le 'a nunue 'le -wɛ, 'bla Nylɔsua 'bɔ 'de 'o =nɔ -wɔn nɛ.» ³ -Ye -Yusu nɔ: «'Nɛ -mu 'nɛ le -tɛɛ, nahuon =de 'die 'le -wɛ ɔ pa 'le Nylɔsua a 'klɔ yrayɔ =nɔ 'kwli 'mu, 'bɔ 'de kɛɛwɛ 'hɔn nɛ.» ⁴ -Ye Nikodɛmu nɔ: «-Tunahuon 'bɔ ku, -be' ɔ -wɛ 'le ɔ nɛ 'a kɛɛwɛ 'hɔn a nunue 'le? ɛ 'die 'le -wɛ ɔ bi 'le lele 'a 'dii 'kwli 'mu, ɔ 'muo lele ɔ.»

⁵ -Ye ɔ nɔ: «'Nɛ -mu 'nɛ le -tɛɛ, nahuon 'bɔ nɛ kɛɛwɔɔ -do, ɔ 'die 'le -wɛ ɔ pa 'le Nylɔsua a 'klɔ yrayɔ =nɔ 'kwli 'mu. Kɛɛ, ɛ nye 'nɛ -hua, 'ke Nylɔsua a -Hihiu bu -nyi =nɔ 'klɔ yrayɔ, 'plɛ ɔ 'mu 'le Nylɔsua a 'klɔ yrayɔ =nɔ 'kwli 'mu pa. ⁶ -Tunahuin, nu- nye nu, 'u -tunahuon yrayɔ ɔ, kɛɛ, Nylɔsua a -Hihiu, nu- nye nu, -tunahuon ɔ ɔ 'klɔ yrayɔ ɔ, -ɔ 'nɛn -wɛ 'le. ⁷ l nɛ saka 'le -mu, 'bla 'nɛ po ɛ, a ɔ ba nɛ kɛɛwɛ 'hɔn. ⁸ -Tɛ pepee 'o -hua, 'ke ɛɛ 'o -hii, =nɛ 'a -hihiwin 'wɔn, kɛɛ, -tɛgbi bɛɛ 'o 'mu -hɔn, ɔ, -tɛgbi bɛɛ 'o muu, -n 'de 'a dɛ =de yi. Kɛ'ɛ nɛ, Nylɔsua a -Hihiu nɛ 'mu. Nahuon =nɔ, -Hihiu a -gbe, ɔ di 'klɔ yrayɔ -nyi, -n 'dio yi.»

⁹ -Ye Nikodɛmu nɔ: «-Be' ɛ -wɛ 'le bɛ nɛ 'klɛɛ 'lu a -wɔnɔmumue 'le?» ¹⁰ -Ye ɔ nɔ: «-Mɔ ɔ ɔ ɔ gblaka, ke ɔ -Juukɛɛ a 'bri, -mɔ 'de -tɔplɔ a -gbe yi. ¹¹ Dɛ -gbo, 'n 'ye, ɛ ɔ dɛ -gbo, 'n yi, nɛ- ɔ -tɛ nɛ =tu. Kɛɛ -ye a 'nɛ pue =le 'mu -tɛɛ. ¹² -Tɔplɔ -gbo, -ɔ 'lu -wɔn ɔ ɔ, kɛ ɔ ɔ -tutu ke, 'bla 'nɛ 'a -tɛ =tu, a 'nɛ pui =le -tɛɛ. 'A -tɛ, -tɔplɔ =nɔ, -ɔ 'lu -wɔn ɔ ɔ, 'ke 'le yakɔ 'mu, 'bla 'nɛ 'a -tɛ =tu, a 'die 'le -wɛ ba pui -wɛ -tɛɛ. ¹³ -Tunahuon =de 'de -hɔn 'le yakɔ 'mu a mue, 'bɛ 'de 'mɔ -gbo, -ɔ ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon. 'Mɔ nɛ, -ɔ -hɔn 'le yakɔ a -gbe 'mu. 'A -tɛ, 'hru pɛ 'o gbo, 'ke =bo na yakɔ 'mu a -tɛ -wɔn ɛ. ¹⁴ Bɛ bi 'le -mu 'kwli 'mu, ti =nɔ -kɔ 'yri Yisraɛkɛɛ nɛ la 'hru wɛn, 'ke 'le 'pɔhɔnɔɔɔɔ gblaka 'mu, ti -hi la a ti 'yri, 'ke Moise 'ba la 'o 'plɔɔɔ 'mu, ɔ nu la hɛ, 'plɛ ɔ 'bɛ la tugbɛ. Nɛ- ɔ 'lu ɔ 'ba la 'o hɛ a -gbe gbo, -ɛ die nu, 'ɛ nɛ nahuon, 'bɔ 'wla la 'yii wla, 'bɔ ta la 'le hɛ a -gbe -wɔn ɛ, 'ke 'le =wɛ a yekuɔɔɔ 'kwli 'mu, ɔ nɛ =han la 'ku. Kɛ'ɛ nɛ, ɛ di 'mu -ti,

'ke 'o 'כמ -gbo -wכח, כ-כמ -tunahuin 'bii a Nahuon. U di -wε 'mu gbo 'nι 'ba, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ¹⁵ -ε die nu, 'ε nι nahuon, 'כב ta 'le 'mu -wכח le, 'ke 'le 'na =wlu a yekuole 'kwli 'mu, Nylsua 'muo 'klב yrayru -nyi, כ- 'nιnι -wε 'le.

¹⁶ 'ε כמ -tεε, Nylsua nuε -tunahuin 'mu nι 'dכ. Nε-nue, כ- 'ha 'a 'Yuu -do, -ε die nu, 'ε nι nahuon, 'כב kuo =wlu ye, כ 'nι =han 'wan, kεε, Nylsua a -gbe, כ 'muo 'klב yrayru -nyi, כ- 'nιnι -wε 'le. ¹⁷ Nylsua 'de nכ 'a 'Yu -tutu ke lee, 'ke ככ poo -tunahuin -bati le, kεε, 'ke ככ waa =nu, u 'nι =han 'wan. ¹⁸ Nahuon 'כב nι 'o, 'כב kuo Nylsua a 'Yu =wlu ye, Nylsua a -bati 'die 'le -wε bι kl =nכ. Kεε, nahuon 'כב nι 'o, 'כב 'dio =wlu ye kuo, -ye Nylsua a -bati klo nι -dodo, -ε nue, כ 'de Nylsua a 'Yuu -do a -gbe =wlu ye kuo. ¹⁹ -Tε Nylsuaa nahuin a -bati a lepupue nu, nε-gbo: =Hapukכ, -nyre, -ε ככ Nylsua a 'Yu, 'ε di nכ -tutu ke, kεε, nahuin 'de -nyre a -gbe -hua. Gbιgbιyri, nι- uט -hua, -ε nue, 'waa nunu-tכpl nι ye 'yi. ²⁰ Nahuon 'כב nι 'o, 'כככ dε 'klan nu, 'a =wlu yraa -nyre nι. Gbιgbιyri -hεyri, 'ke ככ 'le gbo nι, -ε nue, ככ pl huannu, 'ke 'a nunu-tכpl -huln bι bi pepe' 'mu. ²¹ Kεε, nahuon 'כככ =hapudε nu, ככ ye 'muεε -nyre, -ε die nu, nahuin 'mue 'ye, -ε ככ, 'a nunu-tכpl, ככ nu, Nylsua nyi 'nι -hua.»

-Yusu 'Kltsu a 'du bu 'bua

²² -Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu ככ 'a -naagbopu 'hεen, 'ke u mu 'le Sudeblugba 'mu. -Tεgbi a -gbe, כ -hi 'le ti gbi, ככ nahuin 'nie 'lu le po. ²³ Saan, ככ -wε nahuin 'lu le po 'nie. כ -mε -ye, 'ke כ nι 'le Enכככ 'mu, 'ke 'le Sal-imudכ 'huln 'mu, -ε nue, -tεgbi a -gbe 'nie -huo 'o, nahuin 'טט 'le =nכ -wכח mu, כ 'nyu 'nie 'lu le po. ²⁴ Ti a -gbe 'yri, u 'dio =jl 'mu a pue.

²⁵ -Ye 'kleε, Saan a -naagbopu -ye, u ככ -Juukue a ye'munaanyכ -ye 'hεen, nu-u toto po, 'ke 'o nahuon a bu a leytyra a -ta 'mu, ²⁶ 'u mu 'le Saan 'huln 'mu, u ככ: «Tכככ, =be ι bi 'le -mu 'mu 'kwli, nahuon =nu, כ-ככ -mu 'hεen -nι o 'le 'nie, -ε ככ Sudan a 'nike, כ-ככ -tι -n =tu o -a mu ye, -ε ככ, ככ-ככ Waanyכ =nu, Nylsua po la le, כ di la 'le ya? -Ye 'kleε, nahuon a -gbe, ככ -wε nahuin 'lu le po 'nie, 'plu nahuin 'bii, -u di wen ככ -mu -wכח di, 'ke טט 'le =nכ -wכח mu, כ 'nyu 'nie 'lu le po.»

²⁷ Saan =tu -wכח, ככ: «Nylsua, כ-ככ 'le yakכ 'mu, ככ-ככ -a mu 'ε nι -kuandε -nyi, -a di nu. ²⁸ 'Mכ Saan, 'na -kuan, ככ-ככ =bo כככ nahuin Waanyכ a -gbe, -ε die nu, u 'muo 'le -wכח mu. 'A nι -gbe, a yie nι, -ε ככ, 'n le o 'a mu nι, 'n 'de Waanyכ =nu, Nylsua po la le, כ di la 'le ya. 'Mε -ye, 'n 'nye 'hru, -ε die nu, 'mu 'a mu le, -ε ככ, Waanyכ a -gbe, ככ 'le 'nι di. ²⁹ =Bo pue 'blι'mupaale a dε ye. Nylbeyu =nu, ככ-ככ 'blι 'mu pa, nyrugba =nu, כ-ככ =nכ 'hεen 'blι 'mu pa, ככ-ככ. ε 'de 'blι'mupanyכ a -gbe a nunatumu, כ 'de nyrכ a -gbe ככ. Kεε, 'ke ככ 'o 'blι'mupa-nyכ 'huln 'mu nι, כ 'nyo nua ye gbo po, ככ, ככ 'manu nu, 'כככ 'a win 'wכח. -Yusu 'we =nכ 'blι'mupanyכ ye, 'mo

'we =nכ 'a nunatumu ye, 'a 'manu ככ 'na 'manu'ט nι. U nu- 'yie 'le 'mu. Nahuin, u 'we =nכ 'blι'mupanyכ ye. Nε-nue, 'טט 'le -Yusu -wכח mu. ε 'de 'ככ, u 'deε bu di ככ 'mu -wכח. ³⁰ ε כככ 'o le, 'ke -Yusu a 'du bu 'bua, 'mε -ye, 'na 'du bu =tu 'le.»

Nahuon =nu, כ-ככ 'le yakכ 'mu

³¹ 'Ke -Yusu -hכח 'le yakכ 'mu. Nε-nue, כ 'nι 'o nahuin 'bii 'lu ye. -A -mε -ye, ke -a ככ ככ -tutu ke. Nε-nue, =aa -tutu ke a -tכpl ke 'prεε. כ -mε -ye, 'ke כ -hכח 'le yakכ 'mu. ³² -Tכpl =nu, כ 'ye, ככ, כ 'wכח, nι-ככ -tι ככ -wכח le na. Kεε -ye nahuin =nu, -u kuo =wlu ye, u 'de -huo. ³³ Kεε, nahuin =nu, -u kuo =wlu ye, u nyi 'nι =tu, -ε ככ, -tι 'bii =nu, Nylsuaa =tu, ι ככ -tι a -tεε nι. ³⁴ -Yusu 'Kltsu a -gbe, Nylsua lee ככ -a mu -wכח, Nylsua a win, nι-ככ -wכח le na, -ε nue, Nylsua a -gbe, כ -nyi =nכ 'a -Hihiu 'bii nι. ³⁵ Nylsua nuε 'a 'Yu a -gbe 'mu nι. Nε-nue, כ -nyi =nכ -tכpl 'bii, כ 'mui win ke כככ. ³⁶ Nahuon 'כב nι 'o, 'כב kuo Nylsua a 'Yu a -gbe =wlu ye, -ye ככ ככ 'klב yrayru, כ- 'nιnι -wε 'le. Kεε -ye nahuon 'כב nι 'o, 'כב 'dio =wlu ye kuo, 'plu 'כב 'nιnι =tuu 'o =nכ, -ye ככ 'de 'klב yrayru a -gbe ככ, kεε, Nylsua a yru, nu- dio ye, -tε 'klב tε ye gbo.

-Tε -Yusu 'prεε la 'le Samalikueyrכwlu -wכח

4 Falisi=tumu a nahuin, u 'wln nι, -ε ככ, -Yusu nue nι, nahuin 'u nyo -wכח naa, ככ, כ 'nyu 'nie 'lu le po, 'plu nahuin a -gbe, u -huo nι, 'u -hi 'o Saan a nahuin 'mu. ² Kεε, 'ke 'le -tεεככ 'kwli 'mu, -Yusu a -gbe, כ 'nι po =le nahuin 'nie 'lu le, kεε, 'a -naagbopu nι, -uט nahuin 'nie 'lu le po. ³ -Tι =nu, nahuin =tu, -tε -Yusu 'wln, -ye ככ -hכח 'le Sudeblugba 'mu nι, ככ 'a -naagbopu 'hεen, u 'mu 'le Galileblugba 'mu mu. ⁴ Samaliblugba, ככ- u ככ bu 'be =tכ, 'plu u 'mu 'le Galileblugba 'mu nyre.

⁵ -Tε טט 'kleε Samaliblugba =tכ 'be, -ye 'ke u nyre 'o 'du =de =hכח. 'Dכ a -gbe, 'a 'du ככ Sika. 'Ke 'o -tεgbi a -gbe, 'ke -Juukue a bu gblaka Sakכbu a -ci nι 'o, כ -nyi la 'a 'yu Sosefu. ⁶ 'Ke 'le -ci a -gbe 'kwli 'mu, 'ke Sakכbu 'bluu la 'o 'nιhכ. -Tε u nyre 'kleε 'o 'nιhכ a -gbe wien, 'ke -Yusu a -naagbopu hio 'o gbo, 'u mu 'le 'du 'mu, -ε die nu, u 'mu didi-tכpl -ככ. -Yusu -mε -ye, 'a 'klι -wε 'le =le, 'ke 'o 'hru =nu, טט na a -ta 'mu. Nε-nue, כ 'nι 'o 'nιhכ a -gbe nua 'mu gbo. Ti a -gbe 'yri, 'yru nyra gbo.

כ -do ככ nι 'kleε 'o gbo, -ye Samalikueyrכwlu =de, ככ- di 'nie 'pi wכח. -Ye ke -Yusu nyo ye po, ככ: «-Nye 'mu 'nie, =bo 'na!» ⁹ -Ye nyrugba a -gbe, ככ =tuo -wכח, ככ: «-Mbe', -mכ ככ -Juukueyu, 'plu =nu 'מכ -gbo, כ-ככ Samalikueyrכwlu 'nie -hua.» 'ε ככ -tεε, -Juukue, u ככ Samalikue 'hεen, u nyinyre le. ¹⁰ Ke -Yusu 'kleε =nכ ye po: «'Bla =nι yi wen dε =nu, Nylsuaa nahuin -nyi, ככ, =nι yi wen -wε 'מכ -gbo, ככ-ככ -mu 'nie -hua, -ye -mככ nι, כ-כ di wen 'mu 'nie -hua. 'Mε -ye, 'niedu =nu, -εε nahuon 'klב yrayru -nyi, nε- 'n di wen -mu -nyi.»

¹¹ -Ye nyrugba a -gbε, ɔ ɔ: «Nylbeyu o, -n 'de 'nie'pi-
ide =de ɔ, 'plu -ye 'huɔ -gbo, ɔ hren 'mu gbo. -Be' -n
-wε 'le -bo nu 'nie a -gbε a 'pipie 'le?» ¹² -A nɪ bu gblaka
Sakɔbu, ɔ- hie -a mu 'nɪhuɔ -gbo lε. 'A -gbε, ɔ 'na 'a 'nie
nɪ, ɔ ɔ 'a 'yuo=pli 'hεen, 'a 'wlugba-tɔplɪ 'l 'na -wε 'nie a
-gbε. =Be -n pui -tεε, -mɔ nɪ 'o 'lu ye?» ¹³ -Ye -Yusu ɔ:
«Nahuon =nu, -ɔ di 'nɪhuɔ -gbo a 'nie 'na, 'nie'natu dio
lele 'nɪ nu. ¹⁴ Kεε, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'niedu =nu 'na,
'n di =ɔ -nyɪ, gbegebe, 'nie'natu 'deε bu nuo 'klεε lele. -ε
nue, 'niedu =nu, 'n di =ɔ -nyɪ, ε di ye 'we 'nie =nu, -εε 'le
-tutu gbo 'mu -hɔn ti a pεpε, -εε nahuon a -gbε 'klɔ
yrayru =nu -nyɪ, -ɔ 'nɪnɪ -wε 'le.»

¹⁵ -Ye nyrugba a -gbε, ɔ ɔ: «-Nye 'mu 'niedu a -gbε, -ε
die nu, 'nie'natu 'nɪ =han 'klεε lele 'mu nu, ɔ, 'nɪ =han
'klεε lele ɔ 'nɪhuɔ -gbo wien di, 'nie'pi-tɪ.» ¹⁶ -Ye -Yusu
ɔ: «Mu -bo da -na ɔ, ɔ ɔ -mu 'hεen ba di 'le!» ¹⁷ -Ye
nyrugba ɔ: «'N 'de ɔ ɔ.» -Ye -Yusu ɔ: «'A -tεε, nε-ε nɪ.
-N 'de ɔ ɔ, ¹⁸ -ε nue, -bo ɔ ɔ, -bo ɔ ɔ, ε -wε 'klεε 'le
tɔnɔ =hun, 'plu -ye, nahuon =nu, -ɔ ɔ -mu 'hεen- nye
'mu na, -tε ti nɪ lε 'mu -gbo, ɔ 'de -na ɔ.»

¹⁹ -Ye nyrugba =nu, ɔ ɔ: «'N nye 'nɪ 'ye, -ε mɔ, -mɔ mɔ
Nyɪsua a winwɔn-henyɔ nɪ. ²⁰ -A mu Samalikue a
bunu, 'ke 'le dugba =nu 'lu, 'ke uɔ 'le Nyɪsua daa, kεε, 'a
mu -Juukue, a ɔ 'nɪ, Nyɪsua a daalεε -do, nε- mɔ Jrus-
redɔ.» ²¹ -Ye -Yusu ɔ: «Nyrugba o, -tɪ -gbo, 'nu =tu, pui
-tεε. Ti di 'o 'nɪ nyre, -l ɔ 'yri a 'nɪnɪ di 'o lele dugba =nu
'lu -a nɪ Bu Nyɪsua daa, ɔ Jrusε 'mu. ²² 'A mu Sama-
likue, Nyɪsua =nu, aa da, a 'dio yi. Kεε, -a mu -gbo, -u
mɔ -Juukue, Nyɪsua =nu, -aa da, -a yio nɪ, -ε nue, 'ke
Nyɪsuaa 'le -Juukue 'mu naa, ɔ nahuin waa. ²³ Ti di 'o
'nɪ nyre, 'plu ti a -gbε 'l nyre 'o -dodo, -l ɔ 'yri Nyɪsua a
-Hihɪu di 'o nahuin 'klɪ -nyii, 'ke bu da -a nɪ Bu Nyɪsua,
'ke 'o 'ε nɪ -tεgbi =de, -u mɔ Nyɪsua a -Hihɪu =nu, -uɔ
-tunahuin -tɪ a -tεε ɔ. -Tε -a nɪ Bu Nyɪsuaa -hua
nahuin bu nu 'a dɪda, ke'ε nɪ, ε nɪ 'mu. Nyɪsua mɔ -Hi-
hiu. Nahuin =nu, -u nye -hua, -bu da Nyɪsua, 'a -Hihɪu
ɔ bu nɪ 'o =nu ke 'mu. 'A -Hihɪu a -gbε, u nye -tunahuin
'nɪ ɔ, -tε Nyɪsua a -gbε, ɔ nɪ 'mu.»

²⁵ -Ye nyrugba =nu, ɔ ɔ: «'N yie nɪ, -ε mɔ, Waanyɔ
=nu, Nyɪsua po la lε, ɔ di la -a mu ye ya, ɔ ɔ ɔ di 'le.
'Bɔ di 'le, -ye ɔ di -a mu -tɔplɪ 'bii klε 'nɪ -hɪhɪa.» ²⁶ -Ye
-Yusu ɔ: «'Mɔ nɪ gbo mɔ, -ɔ ɔ -mu 'hεen- 'prε.»

²⁷ Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu a -naagbopu -nɪ wɛn, -u
mu wɛn 'dɔ 'mu, u nyre 'o =o. l saka =nu nɪ, -tε -Yusu ɔ
nyrugba 'hεen, u toto po. Kεε, 'waa nahuon =de 'de
wɔn =gba, -ε mɔ: «-Tɪ tio- -n nyo wɔn =gba 'le?» ɔ, «-Tɪ
tio- ɔ ɔ -mu 'hεen, aa =tu 'le?»

²⁸ Nyrugba -mε -ye, ɔ hie 'o 'a 'nɪya gbo, 'ɔ gba cigbei,
'ɔ mu 'dɔ 'mu, 'ɔ le nahuin, ɔ ɔ: ²⁹ «Ba di 'le, a 'mu
nahuon =de 'ye. ɔ- le 'mu -tɔplɪ 'bii =nu, 'n nu lε. =Be ε
-wε 'le bε 'ya Waanyɔ =nu 'mu nɪ, Nyɪsua po la lε, ɔ di la
-a mu ye ya?» ³⁰ -Ye nahuin a -gbε, u -hɔn 'le 'dɔ 'mu nɪ,
'u muo 'le 'huɔn 'mu.

³¹ -Tε nahuin a -gbε, u 'de wɛn 'le a die, -ye -Yusu a
-naagbopu, u nyo lε 'nɪ 'batɪ, u ɔ: «Tɔɔnɔ ɔ, di de
'plu.» ³² Kεε -ye ɔ ɔ: «'N ɔ didide =de, a 'de yi.» ³³ -Ye 'a
-naagbopu wɔn lε 'nɪ =gbugba, u ɔ: «=Be =ɔ =de ɔ di-
dide ye -le?» ³⁴ -Ye ɔ ɔ: «'Na didide, nε- mɔ =bo nu
Nyɪsua, -ɔ lee ɔ 'mu 'klɔ -gbo ke a kewεnɪ, ε =hɛn
'nyre =bo -yra -kuan =nu 'lu, ɔ -nyɪ 'mu, =bo nu. ³⁵ -A
'brikue ɔ 'nɪ: =Nɪ 'dɔ =gbla, yakueε -hɛn 'bε =cε, -ye -n
nyo 'nɪ 'cε. Kεε, 'mε -ye, 'nu 'a mu 'nɪ le: Ba 'ba 'yii 'mu,
ba ta 'le -ci klε. =Gbla =hɪu nɪ -dodo. ɔ -wε 'le 'cɪcε.» (ε
'we =ɔ ye, nahuin -gbo, -u nyo 'le 'huɔn 'mu di, -u -wε
-wɔn, 'ke -bu ɔ 'klɔ yrayru =nu, -ɔ 'nɪnɪ -wε 'le, nu- ɔ -tɪ
ɔ =tu.) ³⁶ «-Kuannunɔ =nu, -ɔ =gbla 'cε, ɔ ɔ 'a nɪ 'pεε
nɪ. 'A -kuan a -gbε, ɔ- nye nu, nahuin 'uɔ 'klɔ yrayru
=nu ɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wε 'le. -Ye 'klεε, nahuon =nu, -ɔ =gbla
'dɔ, ɔ nahuon =nu, -ɔ nyo 'cε, u di 'mu lε bibi 'yi, u 'mu
'manu nu. ³⁷ -Taludu =nu, -uɔ lε po: =U -yee 'dɔ =gbla, =u
-ye 'u nyo 'cε, u mɔ -tɪ a -tεε nɪ. ³⁸ 'N lee 'le 'a mu ke -ci
-ye, -ε ɔ -kuan a 'de o nu, kεε, -ε ɔ =gbla aa 'klεε 'cε.
=U -ye, nu- nu o -ci a -gbε a -kuan, a -mε -ye, 'aa 'klεε 'a
=gbla 'cε.»

³⁹ Samalikue -nɪ wɛn, -u nɪ 'le 'dɔ -nɪ wɛn 'mu, 'waa
nahuin 'plɔplɔ kuo -Yusu ye =wɪ, -ε nue, ke nyrugba
=nu, ɔ po =nu ye: «Nahuon -gbo, ɔ- le 'mu -tɔplɪ 'bii
=nu, 'n nu lε.» ⁴⁰ Nε- ɔ -tɪ, -tε Samalikue a -gbε, u nyre
'klεε 'o -Yusu 'huɔn 'mu, 'u nyo lε 'batɪ, 'ke ɔ nɪ 'le =nu
-wɔn, 'ε mɔ -tεε, 'ɔ wɛn ke, 'ɔ -hi 'le -nyrɔwɪ 'hɔn.
⁴¹ Nahuin 'plɔplɔ -ye kuo =wɪ ye, 'ke 'o -tɪ =nu, ɔ =tu a
-ta 'mu. ⁴² Kε uɔ 'klεε nyrugba =nu ye po, u ɔ: «-Tε ti nɪ
lε 'mu -gbo, ε 'de -tɪ -do -gbo, -n =tu -a mu ye a -tɪ, -a
'dio =wɪ ye kuo, kεε, -a kuo ye =wɪ, -ε nue, -a nɪ -gbε,
-a 'wɔn 'a win nɪ, ɔ, -a ɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'ε mɔ -tεε, ɔ-
mɔ Waanyɔ =nu, -ɔ ɔ 'klɔ -gbo a nahuin waa.»

-Tε -Yusu -wɔ la nyrugblaka =de a 'yu a 'kue

⁴³ Plu ɔ 'mu 'o -nyrɔwɪ 'hɔn mu -hi, 'ke 'o -tεgbi a
-gbε, -ye 'ke ɔ mu 'le Galileblugba 'mu. ⁴⁴ 'A -gbε, ɔ =tui
o nɪ, -ε mɔ: «Nyɪsua a winwɔn-henyɔ 'bɔ nɪ 'le 'a 'brikue
-heyri, -ye u 'nɪ =tuo =le 'o.» ⁴⁵ Kεε, Galileblugba a
nahuin a -gbε, u mu o ke lε'mimre =nu, -ε mɔ Pakɪ, 'ke
'le Jrusredɔ 'mu, 'u 'ye o -tɔplɪ 'bii =nu, -Yusu nu o. Nε-
nue, -tε -Yusu nyre 'klεε 'le Galileblugba 'mu, nahuin 'u
'blo kwa -tεε. ⁴⁶ -Ye 'ke ɔ mu 'le 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ
Kana. 'Ke 'le 'dɔ a -gbε 'mu, 'ke ɔ nuu la 'o 'hɪmɪlekade,
'nie 'ε -hε la -wiin.

-Ye 'klεε, ε ɔ la nylbeyu =de. ɔ mɔ 'blugba a 'kɪn a
-kuannunɔ gblakaa nɪ, 'ɔ nɪ la 'le Kapenadɔ 'mu, 'ke
'le Galileblugba 'mu. ɔ ɔ la 'yu nylbeyu. ɔ- ɔ 'huɔn-
hɛn. ⁴⁷ -Tε nyrugblaka a -gbε, ɔ 'wɔn, -ε mɔ, 'ke -Yusu
-hɔn 'le Sudeblugba 'mu, 'ɔ mu 'le Galileblugba 'mu, -ye
ɔ -hɔn 'le 'a 'dɔ 'mu nɪ, 'ɔ mu 'le -Yusu -wɔn, 'ɔ ɔ ɔ lε,
ɔ ɔ: «Di 'le 'na 'dɔ Kapenadɔ 'mu, =mu 'na 'yu a 'kue
-wɔ. ɔ -hua ɔ 'ku.»

⁴⁸ -Ye ke -Yusuu =nɔ ye po: «E 'we =nɔ ye, a 'kle 'die 'le 'a -wɛɛ ba kuo 'mu =wlu ye, 'bla 'ba 'nɔnɔ 'ye 'ɲmileka-tɔ-pli gblaku =nu, 'nu nu.» ⁴⁹ -Ye nyɔgblaka a -gbɛ, ɔ =tuɔ -wɔnɔ, ɔ nɔ: «Tɔnɔnɔ o, di 'le 'na 'duɔ 'mu, 'na 'yu 'nɔ =han 'ku.» ⁵⁰ -Ye ke -Yusuu =nɔ ye po: «-N -wɛ 'le -bo mu nɔ. -Na 'yu 'kle die 'klɔ nɔ.» -Ti =nu, -Yusu =tu =nɔ ye, ɔ kui ye =wlu, ɔ mu.

⁵¹ ɔ nɔ 'hru wɔnɔ, 'a -kuannunyu 'u dio ye 'mu 'bɛ wɔnɔ, u nɔ: «-Na 'yu nɔ 'klɔ.» ⁵² -Ye ɔ =gbu wɔnɔ, ɔ nɔ: «Ti tio- ɔ 'yri 'a 'hɔn 'kee 'le?» -Ye u nɔ: «-Dina bɔ bi 'tu 'le, 'a -haawɔ -do bɔ -hi 'tu, -ye 'a 'hɔn 'kee 'tu nɔ.» ⁵³ -Ye ɔ 'ye nɔ, -ɛ mɔ, ti =nu -kɔ 'yri -Yusu lee 'tu 'o =nɔ, -ɛ mɔ, 'a 'yu 'kle die 'klɔ nɔ, 'kee nɔ, 'a 'yu a -gbɛ a 'hɔn 'kee 'tu 'o. -Ye ɔ bi 'le ye, ɔ kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn, u kuo -Yusu ye =wlu.

⁵⁴ -Yusu bɔ -hɔn 'le Sudeblugba 'mu, bɔ mu 'le Galile-blugba 'mu, bɔ nu 'ɲmilekadɛ, 'a 'wlu 'hɔn a dɛ'ɛ nɔ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la lɛ-yɔrɛnyɔ a 'kuɛ

5 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Juukue, uu ke mu lɛ'mimre, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu. 'Ke -Yusu mu -wɛ 'le. ² Paalɛ =de nɔ 'o, -ɛ kɔ 'yri uu 'o naa, 'uu 'le Jrusɛdɔ 'mu pa. U nye daa Blablɔ a Paalɛ. 'Ke 'o paalɛ a -gbɛ 'hɔn 'mu, 'ke 'wlo =de nɔ 'o, nahuin 'blu la. 'Wlo a -gbɛ, 'a 'du mɔ Betesada, 'ke 'le -Juukuewin 'kwli 'mu. Nɛ- kɔ nua 'mu, u poo 'o papuei =hun. ³ 'Ke 'le papuei a -gbɛ gbo, 'hɔnhrennyu 'pɔpɔ pɛ 'le gblɛ, 'yiisuananyu, butk-lanyu, kɔ lɛ-yɔrɛnyu. [U nye 'nɔ -pre, 'ke 'nie bɛ po =tablɔ, ⁴ -ɛ nue, ɛ kɔ ti, Nyɔsua a leleenɔ =de, 'kɔ 'le =ti, ɔ nye =gbɔti, -ɛ die nu, ɛ 'mu =tablɔ po. 'E nɔ ti, Nyɔsua a leleenɔ 'bɔ =gbɔtie, 'bɛɛ 'klɛɛ =tablɔ po, ye-hɛhɔnhrennyu, ɔ di 'le =ti, -tɛ 'a 'kuɛ bɛ nɔ 'mu, ɛ kɔ bɛ -wɛ.]

⁵ Ti a -gbɛ 'yri, ɛ kɔ -wɛ 'hɔnhrennyu =de, ɔ nɔ 'le 'a 'bienu -hɛyri. -Tɛ 'a 'hɔn -tua la 'le hinhren gbo, ɛ -wɛ 'klɛɛ 'le 'yri a (38) =wlu =tu 'o -pu =tu 'o -yehɛn-yehɛn. ⁶ -Tɛ -Yusu nyre 'o, -ye ɔ 'ye nahuon a -gbɛ nɔ, ɔ pɛ gbo. ɔ yie nɔ, -ɛ mɔ, -tɛ 'a 'hɔn -tua la 'le hinhren gbo, ɛ -wɛn gbo. -Ye ɔ =gbɔ wɔnɔ, ɔ nɔ: «=Be -n nye 'nɔ -hua, 'ke -na 'kuɛ bɛ -wɛ?» ⁷ -Ye 'hɔnhrennyu nɔ: «Tɔnɔnɔ o, 'n 'de nahuon =de kɔ, -bɔ =tuɔ 'le 'mu 'nie -wɔnɔ, ti =nu -kɔ 'yri ɛ 'o =tablɔ po. 'Bla 'nɔ -hua =bo =ti wɛn 'le, -ye ɔ -ye -hi 'mu ye.» ⁸ -Ye ke -Yusuu =nɔ ye po, ɔ nɔ: «'Ba ye 'mu, -bo 'ba -na 'craka 'mu, -bo na!» ⁹ Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kuɛ -wɛ nɔ, ɔ 'ba 'a 'craka 'mu, ɔ -tua nɔna gbo.

Kɛɛ -ye dɛ a -gbɛ, -Juukue a -wuwle-nyrɔwɔ 'mu nɔ, 'ke ɛ mue 'lu -wɔnɔ. ¹⁰ -Juukue a ye'munaanyu, u 'ye nahuon a -gbɛ nɔ, ɔ kɔ 'kuɛ -wɛ, 'u lo, u nɔ: «Kɛkɛ a -nyrɔwɔ -gbo, ɔ mɔ kɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu nɔ. 'A -ti, -n 'de ye blɛ -bo 'ble -na 'craka -wuwle-nyrɔwɔ a -gbɛ 'mu. ɛ mɔ -kuaan nɔ, 'plu -ye ɛ =ɲa nɔ.» ¹¹ -Ye ɔ nɔ: «Nahuon =nu, ɔ -wɔ 'na 'kuɛ, nɔ- le 'mu, =bo 'ba 'na 'craka 'mu, =bo na.» ¹² -Ye u nɔ: «Nahuon tio- le -mu, -bo 'ba -na

'craka 'mu, -bo na?» ¹³ Nahuon =nu, ɔ kɔ 'kuɛ -wɛ, ɔ 'de -Yusu yi, -ɛ nue, -Yusu mu nɔ 'tata a ti 'yri, nahuin -huo-hui =nu, -u nɔ 'o a -ti.

¹⁴ -Tɛ ɛ gba ti gbi, -ye 'ke -Yusu yɔ 'le Nyɔsua a 'kag-blaka gbo. Kɛ ɔ nɔ ye po, ɔ nɔ: «'Ye kɛ, -na 'kuɛ -wɛ nɔ. =Nɔ nu 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku, -ɛ die nu, =suɛ a 'yiye =nu, -ɛ -hi 'a dɛ -gbo wɔnɔ, -n 'ye, ɛ 'nɔ =han -mu ye.» ¹⁵ -Ye nahuon a -gbɛ, ɔ mu nɔ, ɔ le -Juukue a ye'munaanyu, -ɛ mɔ, -Yusu'u nɔ, ɔ -wɔ 'a 'kuɛ.

¹⁶ Kuɛ 'o ti a -gbɛ 'yie 'mu gbo, -ye u -tua -Yusu a buɔ a lɛ=mumɔ gbo, -ɛ nue, -Yusu -wɔ nahuon a 'kuɛ, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu. ¹⁷ Kɛɛ -ye -Yusu -hɔhɔ klɛ, ɔ nɔ: «'Na Bu, ɔ nɔ nu -kuan 'ɛ nɔ ti. 'Na -gbɛ, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɔ.» ¹⁸ -Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye -Juukue a ye'munaanyu a -gbɛ, uu lele lɛ =mɔ 'hru, 'ke bu 'bɔ, -ɛ nue, ɔ =tuɔ nɔ, -ɛ mɔ, Nyɔsua, nɔ- mɔ 'a Bu, ɛ =hɛn 'nyre, ɔ nɔ 'nɔ, ɔ kɔ Nyɔsua 'hɛɛn, u wɛɛn nɔ. ɛ 'de bɔ 'wla -wuwle-nyrɔwɔ a tetee -do a -ti, u 'nɔ =mɔ =le 'a 'lɔla lɛ.

Nyɔsua, ɔ -nyi 'a 'Yu 'klɔ 'bii nɔ

¹⁹ -Ti =nu, -Juukue a ye'munaanyu, uu -Yusu yeɛ, ɔ nyu klɛ -hɔhɔ, ɔ nɔ: «'Nɔ 'a mu 'nɔ le -tɛɛ, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ Nyɔsua a 'Yu, 'n -do, 'n 'de 'le dɛ =de a nunue 'le -wɛ. Dɛ 'nɔ 'ye, 'na Buu nu, ɛ -do a -gbɛ, nɛ- 'nɔ nɔ. -Tɔpɔ 'bii, 'na Buu nu, 'n nyi -wɛ 'nɔ nɔ. ²⁰ 'E mɔ -tɛɛ, 'na Bu nɔ 'mu 'mu nɔ, kɔ 'mu -tɔpɔ 'bii =nu nɔ, 'a -gbɛ, ɔ nɔ. ɔ di lele 'mu 'nɔ le, =bo nu 'ɲmileka-tɔpɔ -ye, -ɔ -hi 'o 'a dɛ -gbo 'mu, 'n nu, -tɛ ti nɔ lɛ 'mu -gbo, ɔ 'mu 'a mu sa-ka. ²¹ ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'na Buu nu, kɔ 'le nahuin 'kukunyu -hɛyri -ha, ɔ nyu 'klɔ -ha, kɛ 'nɔ nɔ, 'nɔ nahuin =nu 'klɔ yrayru -nyi, 'nɔ -hua =bo -nyo. ²² 'Ya 'o lele 'lu, 'na Bu 'nɔ poo =le nahuon =de -bati lɛ, kɛɛ, ɔ -nyi 'mu 'klɔ 'bii nɔ, 'ke =bo poo nahuin -bati lɛ, ²³ -ɛ die nu, nahuin 'bii, u 'mu 'mu 'o =tuu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ uu 'na Bu a 'o=tuule nu. Nahuon -gbo, ɔ 'nɔnɔ =tuu 'o 'mu, ɛ 'we -wɛ =nɔ ye, 'na Bu, ɔ lee nɔ 'mu 'klɔ -gbo ke, nɔ- ɔ 'nɔnɔ =tuu 'o.

²⁴ 'Nɔ 'a mu 'nɔ le, nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'kɔ 'na win nua ye gbo po, kɔ, 'kɔ kuo 'na Bu =wlu ye, ɔ lee nɔ 'mu -tutu ke, nahuon a -gbɛ, nɔ- kɔ 'klɔ yrayru =nu, ɔ 'nɔnɔ -wɛ 'le. -Bati 'dɛɛ blɔ klo, kɛɛ, ɔ -hɔn 'le 'kukue wɔnɔ 'mu nɔ, ɔ pa 'le 'klɔ yrayru =nu -hɛyri, ɔ 'nɔnɔ -wɛ 'le. ²⁵ 'Nɔ 'a mu 'nɔ le -tɛɛ, ti di 'o 'nɔ nyre, 'plu ti a -gbɛ 'ɔ nyre 'o -dodo, -ɔ kɔ 'yri 'kukunyu di 'o 'mɔ -gbo, ɔ mɔ Nyɔsua a 'Yu a win 'kɔwɔ, kɔ, nahuin =nu, -u di 'na win 'wɔnɔ, u di kɔ 'klɔ yrayru =nu, ɔ 'nɔnɔ -wɛ 'le. ²⁶ 'Na Bu kɔ 'klɔ, 'ke bɔ nue, nahuin 'mu 'klɔ nɔ. 'Klu -do a -gbɛ, nɔ- ɔ -nyi 'mu, 'ke =bo -nyi nahuin 'klɔ yrayru =nu, ɔ 'nɔnɔ -wɛ 'le, ²⁷ ɔ -nyi -wɛ 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon 'klɔ, 'ke =bo poo nahuin -bati lɛ. ²⁸ ɛ nɔ saka 'le 'a mu, ti di 'o 'nɔ nyre, -ɔ kɔ 'yri nahuin 'bii -gbo, u -ha 'o lɛ, u 'mu 'na win 'wɔnɔ. ²⁹ 'Bu 'wɔnɔ 'na win a -gbɛ, -ye u di 'le 'dɛɛi wɔnɔ 'mu 'le 'nɔ -hɔn. Nahuin =nu, -u nu =hapudɛ, u di kɔ 'klɔ

yrayru =nu, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, kɛɛ, nahuin =nu, -u nu de 'klan, -bati diu 'nɪ klɪ.

³⁰ 'N -do, 'n 'de 'le dɛ =de a nunue 'le -wɛ, Nyɪsua 'bɔ 'de 'mu 'a 'klɪ -nyɪ. 'Bɪa 'nɪ nahuon =de a -bati 'bɛ, -tɛ Nyɪsua 'na leelɛ nu, kɛ 'nɪ 'a nunue nu. 'Nu po -tɛɛ a -bati, -ɛ nue, Nyɪsua, -ɔ lee kɔ 'mu -tutu ke, dɛ =nu, kɔ -hɹa =bo nu, nɛ- 'nɪ nu -tɛɛ. ɛ 'de dɛ -gbo, 'na -gbɛ, 'nɪ -hɹa, 'nɪ nue =le.»

Nyɪsua, kɔ- lee kɔ -Yusu 'klɪ -gbo ke

³¹ Kɛ -Yusu lele po, kɔ kɔ: «'Bɪa 'n -do, 'nɪ nyɪ wɛn =tu, nahuon a gblo tɪo- 'n 'ya 'mu, -ye nahuin, u 'deɛ bu yrie wɛn, -ɛ mɔ, 'nɪ =tu -tɪ a -tɛɛ. ³² Kɛɛ, Nyɪsua, kɔ- nyɪ =tu, nahuon a gblo tɪo- 'n 'ya 'mu, 'plɪ 'n yie nɪ, -tɪ =nu, kɔ =tu, 'ke 'o 'mu ke, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. ³³ A -mɛ -ye, a tɛ gbo nahuin, 'ke 'le Saan Batɪsɪ -wɔkɔ, 'ɔ =tɪ -wɛ 'a mu ye, nahuon a gblo tɪo- 'n 'ya 'mu. ³⁴ ɛ 'die 'nyrɛ =hɛn, -ɛ mɔ, 'nɪ ɛ =mɔ nahuon, -ɔ nyɪ =tu, nahuon a gblo tɪo- 'n 'ya 'mu. Kɛɛ, 'n nye 'nɪ nu, 'ke ba -hie Saan a dɛ 'lu -wɔkɔ ɛ, -ɛ die nu, a 'mue 'mu ɛ yrii, -ɛ mɔ, Nyɪsua, kɔ -hɹa bɔ waa 'a mu. ³⁵ Saan a -gbɛ, kɔ 'we la =kɔ 'napɪ ye, -ɛ nye la nu, nahuin 'u ɛ yrii. 'Ke 'le tɪ gbi 'kwɪ 'mu, aa la nu 'manu, 'ke 'o dɛ a -gbɛ a -ta 'mu.

³⁶ ɛ kɔ -wɛ -tɔplɪ -ye, 'lɪ 'nɪ 'o, 'lɪ -hi Saan a pupowin wɔkɔ. Nɪ- mɔ 'ŋmɪlɛka-tɔplɪ =nu, 'nɪ nu, 'ke 'le 'na Bu a 'klɪ 'kwɪ 'mu. 'Nɪmɪlɛka-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ nye nahuin 'nɪ kɔ -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'na Bu, kɔ- lee kɔ 'mu 'klɪ -gbo ke. ³⁷ Plɪ 'na Bu =nu, -kɔ lee kɔ 'mu, kɔ nyɪ -wɛ 'nɪ =tu, nahuon a gblo tɪo- 'n 'ya 'mu. A 'de -hlɪn 'a win a 'wɛɛn, kɔ, a 'dio -hlɪn -wɛ a 'yee. ³⁸ A 'nɪ =tu =le 'a win gbo, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke, -ɛ nue, a 'de 'mu =wɪ ye kuo, 'mɔ -gbo, kɔ lee kɔ 'klɪ -gbo ke. ³⁹ Aa Nyɪsuacrɪnɪ 'nɪ 'nyɪ, -ɛ nue, a yie nɪ, -ɛ mɔ, nɪ-ɪ 'a mu 'klɪ yrayru =nu kɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsuacrɪnɪ a -gbɛ, nɪ-ɪ 'na -tɪ =tu. ⁴⁰ Kɛɛ -ye a 'nɪ -hɹa =le ba di kɔ 'mu -wɔkɔ, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'klɪ yrayru a -gbɛ -nyɪ.

⁴¹ A kɔ 'nɪ, -ɛ mɔ, 'n nye ɛ 'nɪ =mɔ, 'ke nahuin bu baa 'mu. Kɛɛ, ɛ 'de ɛ 'mu nɪ. ⁴² A -mɛ -ye, a nɪ 'dɔ. 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke, a 'de Nyɪsua 'mu nɪ. ⁴³ 'Na Bu lee kɔ 'mu 'a mu -hɛyri, kɛɛ, a 'nɪ -hɹa =le ba 'ble 'mu kwa. Kɛɛ, nahuon 'bɔ di 'le, 'ke 'le 'a -gbɛ a 'klɪ 'kwɪ 'mu, -ye a 'blo kwa. ⁴⁴ A nɪ 'mu nɪ, 'ke 'a nɪ 'bienu bu baa 'a mu. Kɛɛ, a 'nɪ =mɛ =le ɛ, 'ke Nyɪsua =nu, -ɔ mɔ Nyɪsuaa -do, bɔ baa 'a mu. 'Bɪa 'ba nɪ ɛ 'mu, -ye a 'die 'le -wɛ ba kuo 'mu =wɪ ye. ⁴⁵ Kɛɛ, a nɪ 'ye 'le, -ɛ mɔ, 'n di 'a mu yɛɛ -tɪ, 'ke 'o 'na Bu ye. 'A winwɔkɔ-hɛnyɔ Moise =nu, a kuo =wɪ ye, kɔ- di 'a mu -tɪ yɛɛ. ⁴⁶ 'Bɪa 'bɛ mɔ wɛn -tɛɛ, 'ba kuo wɛn Moise =wɪ ye, 'na -gbɛ, a di wɛn -wɛ 'mu ye kuo =wɪ, -ɛ nue, Moise, kɔ 'crɪ 'na -tɪ nɪ.

⁴⁷ Kɛɛ, -tɪ =nu, kɔ 'crɪ, -tɛ a 'di -tɛɛ pue, a 'die -wɛ 'le -wɛ, ba pue 'na win a -tɪ -tɛɛ.»

-Tɛ -Yusu wloo la 'fɔkɔ, 'plɪ nahuin a 'milowɪ =hun 'u dio la, 'u =mra la

(Matie 14.13-21; Makt 6.30-44; Luku 9.10-17)

6 -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u =ta nɪ, 'ke 'le Galileblugba a 'yru a 'pɪa =nu ke. 'Yru a -gbɛ, u nyu -wɛ daa Tibeliadɪ a 'yru; ² nahuin 'plɔkɔ 'u -Yusu -wɔkɔ kɹɛ, -ɛ nue, 'ŋmɪlɛka-tɔplɪ =nu, kɔ o nu, kɔ nahuin a 'kɹɛi -wɔ, u 'yɪ o nɪ. ³ -Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, u nyre 'le, -ye 'ke u 'ya 'le dugba 'lu, 'u nɪ gbo. ⁴ Tɪ =nu 'yri, -Juukɹɛ a ɛ'mimre, u Pakɪ daa, 'a tɪ 'mɹɛɛ yɹɛ. Nɛ- nue, nahuin 'plɔkɔ 'u nɪ -tuo ke.

⁵ -Yusu kɔ 'ba 'lu ye 'mu, -ye kɔ 'ye nahuin -huohui, 'u 'o =kɔ 'hɪn 'mu di. -Tɛ kɔ 'yu 'klɛɛ, -ye kɔ =gba 'a -naagbopuyɪ Filipu wɔkɔ, kɔ kɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ dididɛ ye 'yee, -a 'mue -tɔ, nahuin 'bii -gbo, -u di 'le, u 'mu dɛ di?» ⁶ kɔ =gɔkɔ wɔkɔ, -ɛ die nu, kɔ 'mue yi, 'bɪa Filipu 'kɔ kuo =wɪ ye, -ɛ nue, 'plɪ kɔ 'muo wɔkɔ mu =gba, dɛ kɔ di nu, kɔ yie nɪ -dodo. ⁷ -Ye Filipu =tuo -wɔkɔ, kɔ kɔ: «Mɔ =betɪ -ba kɔ wɛn 'wɪbɔkɔ, -a 'die 'le -wɛ -ba -tɔ 'fɔkɔ, 'ɛ nɪ nahuon bɔ di 'a =tɔ 'cɪkrɛ di.» ⁸ -Ye -Yusu a -naagbopuyɪ Adre, -ɔ mɔ Simɔ Pɪɛɪ a -dɪayɪ, kɛ kɔ 'klɛɛ -Yusu ye po, kɔ kɔ: ⁹ «'Yu nyɪbɛyɪ =de nɪ mɔ, 'kɔ kɔ 'fɔkɔkɪi =hun kɔ -hriin 'hɔkɔ. Kɛɛ, ɪ 'die 'le -wɛ bɪ nu dɛ =de, 'ke 'o nahuin -huohui -gbo -wɔkɔ.»

¹⁰ -Ye -Yusu kɔ: «Ba le nahuin 'bii -gbo, bu nɪ gblɛ.» -Tɛgbi a -gbɛ, -piti 'plɔkɔ nɪ 'o. 'Ke 'le nahuin 'bii =nu -hɛyri, nyɪbɛpɹɹɹ, -u nɪ -tuo ke, u -wɛ 'le 'milowɪ =hun nɪ. ¹¹ -Tɛ u nɪ 'klɛɛ 'o -piti ke gblɛ, -ye -Yusu 'ba 'fɔkɔ a -gbɛ 'mu nɪ, 'kɔ -nyɪ Nyɪsua 'wɪo, 'kɔ woo nahuin 'mu ɛ, 'kɔ 'ba -wɛ -hrin 'mu, 'kɔ wii -wɛ =nu 'mu ɛ, nahuin 'bii, 'u di 'waa =wɪ a dɛ, 'u =mra. ¹² -Tɛ u =mra 'klɛɛ, -ye kɛ -Yusu 'a -naagbopu ye po: «Ba 'tɛ 'fɔkɔ=tɛ 'bii =nu ɛ, -ɛ hie gbo, 'a dɛ =de 'nɪ =han 'wan.» ¹³ 'fɔkɔkɪi =hun =nu, -Yusu wloo, nahuin di, 'a dɛ, -ɛ hie gbo, nɛ- u 'tɛ ɛ, 'u 'yie 'le -tugbu -pu =tu 'o 'hɔkɔ.

¹⁴ 'Nɪmɪlɛkadɛ =nu, -Yusu nu, -tɛ nahuin 'ye, -ye u nɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, kɔ- mɔ Nyɪsua a winwɔkɔ-hɛnyɔ =nu, Nyɪsua po la ɛ, -ɔ di la kɔ 'klɪ ke di.» ¹⁵ Kɛɛ, -Yusu yrie nɪ, -ɛ mɔ, u dio 'nɪ klɪ, 'ke 'le 'klɪkɔ 'kwɪ 'mu, kɔ 'muo bodɔdɛ -nyɪ. Dɛ a -gbɛ, ɛ 'de -Yusu a kewɛɛnɛ. Nɛ- nue, 'kɔ hren =nu -wɔkɔ, kɔ -do, 'kɔ mu 'le lele dugba 'lu.

-Tɛ -Yusu na la 'yru ke

(Matie 14.22-33; Makt 6.45-52)

¹⁶ -Wisepɛpɛi 'mu, -Yusu a -naagbopu 'u mu 'le 'yru nua 'mu. ¹⁷ 'Tɔkɔ 'nɪ -wɔkɔ, -Yusu 'de wɛn 'le =nu -hɛyri a mue. Nɛ- nue, 'u 'ya 'le 'blagbe wɔkɔ, 'u bri, 'u 'yru =nu =ta, 'u 'le 'dɔ =nu 'mu mu, -ɔ mɔ Kapɛnɔkɔ. ¹⁸ -Tɛ u nɪ 'klɛɛ 'le 'yru ke, -ye pɛpɛ gblaka, ɛɛ 'nɪ -hi, 'yru 'u 'duɪ gblakɪ po, ¹⁹ 'u bri -bribri, 'u nu -kilowɪ =hun -hoo' -huonnɔ. -Ye tii -do a tɪ 'yri, u 'ye -Yusu nɪ, kɔ 'yru ke na,

כ'כ 'blagbe ye 'muεε. Bu 'yo 'klεε, huannu biu 'le 'kwli 'mu. ²⁰ Kεε -ye -Yusu nyu 'nι le, כ כ: «'מכמ נל, א נל πל 'le huannu!» ²¹ Uu -hua -Yusu כ'כ 'ya 'le =nu -wכn. -Ye tii -do a ti 'yri, -tεgbi uu 'le mu, 'blagbe nyre 'o =o, 'u kwle.

-Yusu, כ-כ dididεdu =nu, -εε nahuin 'klב yrayru -nyi, כ-כ 'nιnι -wε 'le

²² -Tε -nyre cε le, nahuin 'plכplכ =nu, -u hie 'le 'yru a 'pια =nu ke, -tεgbii -do =nu, -Yusu wloo 'tu 'o 'flככ, nahuin a -gbe, nu-υ -Yusu le =מכ. U yie nι, -ε מכ, 'blag-bee -do, nε- nι 'tu 'o 'nυhכnכ 'mu, 'u yie -wε, -ε מכ, -Yusu 'de 'tu 'le 'blagbe a -gbe wכnכ 'ya. 'A -naagbopuu -do, nu- 'ya 'tu 'le, 'u mu 'tu. ²³ 'Ke 'le 'dכט =nu 'mu, -כ מכ Tibeliadi, nahuin -ye ya 'le 'blagbei, 'u di 'o -tεgbi =nu, -Yusu -nyii 'tu 'o Nylsua 'wio, כ wloo 'tu 'o 'flככ, 'u dio 'tu. ²⁴ -Tε nahuin a -gbe, u 'ye, -ε מכ, -Yusu כ'כ 'a -naag-bopu 'hεεn, 'waa nahuon =de 'de 'o nι, u 'ya 'le 'waa 'blagbei wכnכ, 'u mu 'le Kapεnכ 'mu, 'u mu -Yusu le =מכ wכnכ.

²⁵ 'Ke u ye 'le -Yusu 'yru a 'pια =nu ke gbo, u כ: «'מככnyכ, ti tio- כ'כ 'yri -n nyre כ'כ 'le?» ²⁶ -Ye -Yusu =tu -wכnכ, כ כ: «'Nι 'a mu 'nι le -tεε: 'Njmileka-tכplכ =nu, 'nι nu, Nylsua, כ-כ -nyi 'mu 'klב, 'nι nyi nu. Kεε, ε 'de ba yrii de a -gbe 'mu le a -tι, a 'nι =מכ =le 'mu le. Kεε -ye dididε, a di 'tu, 'a =mra 'tu, nε- כ-כ -tι 'aa 'mu le =מכ. ²⁷ A nι -hie 'le dididεε -do a -tι 'lu -wכnכ le, -ε 'nιnι -wלεn 'o, -εε כ, kεε, dididε =nu, -εε 'a mu 'klב yrayru -nyi, -כ 'nιnι -wε 'le, nε- כ-כ -tι ba -hie 'lu -wכnכ le. 'Mכ -gbo, -כ מכ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'מכ di 'a mu dididε a -gbe -nyi, -ε nue, 'na Bu Nylsua, כ-כ lee ככ 'mu 'klב -gbo ke, 'ke =bo -nyi 'a mu dididε a -gbe.»

²⁸ -Ye u כ: «Dε tio- a di nu 'le, 'plכ Nylsua 'mu -a mu ke wεεn?» ²⁹ -Ye -Yusu =tu -wכnכ, כ כ: «Dε Nylsuaa -hua ba nu, nε- מכ ba kuo 'מכ -gbo =wלכ ye, כ lee ככ 'klב -gbo ke.» ³⁰ -Ye u כ: «=Nι nye -hua, -ba pue -na pupowin -tεε, -ye -bo nu 'njmilekadε -ye, -ε 'we =ככ 'a dε =nu ye, Nylsua a winwכnכ-henyכ Moise, ככ la nu. 'ε nι -nyrככ, -nyi -a mu dididε, -a 'mue di, -ε 'we =ככ ye, -tε -a nι bunטט la nu, ti =nu -ככ 'yri u nι la 'le 'pυhכnכblug-ba 'mu, 'u la dididε =nu di, u manι daa, -εε la 'le yakכ 'mu -hכnכ. Dεε -do a -gbe, nε- u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrυnε 'kwli 'mu, -ε מכ: כ -nyi =nu didiflככ, -כ -hכnכ 'le yakכ 'mu.»

³² -Ye -Yusu =tu -wכnכ, כ כ: «'Nι 'a mu 'nι le -tεε, -tεε a dididε, -ε כ-כ -tι 'n =tu wen, ε 'de Moise, כ 'die 'a mu -nyi. Kεε, -tεε a dididε, -ε -hכnכ 'le yakכ 'mu, 'na Bu Nylsua, כ-כ nye 'a mu -nyi. ³³ -Tεε a dididε, Nylsuaa nahuin -nyi, nε- מכ dididεdu =nu, -ε -hכnכ 'le yakכ 'mu, 'plכ -ε di 'klב ke a nahuin 'klב yrayru -nyi, -כ 'nιnι -wε 'le.» ³⁴ -Ye u כ: «'מככnyכ, -nyi -a mu dididεdu a -gbe 'ε nι til!» ³⁵ -Ye kε ככ 'klεε =nu ye po, כ כ: «'מכ 'we =ככ dididεdu =nu ye, -εε nahuin 'klב yrayru -nyi. Nahuon 'ככ nι 'o, 'ככ kuo 'mu

=wלכ ye, 'ככ -hε 'na -naagbopuyu, כ 'we =ככ nahuon =nu ye, kanu 'nιnι nu, ככ 'nie'natu 'hεεn.

³⁶ 'N =tui 'a mu ye, -ε מכ, a 'ye 'mu nι, kεε, a 'de 'mu =wלכ ye kuo. ³⁷ Nahuin 'bii =nu, 'na Buu 'mu -nyi, u di -hε 'na -naagbopu. Gbegbe, 'n 'deε =bo bla 'waa nahuoon -do =de ke. ³⁸ 'N 'de 'le yakכ 'mu -hכnכ, 'ke =bo nu 'na -gbe a kewεεnε, kεε, Nylsua, -כ lee ככ 'mu -tutu ke, כ-כ כ kewεεnε 'n ככ =bo nu. ³⁹ Dε Nylsuaa -hua, nε- מכ, nahuin 'bii -gbo, כ -nyi 'mu, 'nι 'waan 'le 'a nahuoon -do, kεε, 'lele'כככ-nyrכככ 'mu, 'n ככ =bo -hu 'le 'kukunyu -heyri, 'mu 'klב -ha. ⁴⁰ 'ε מכ -tεε, dε 'na Buu -hua, nε- מכ, 'ε nι nahuon 'ככ nι 'o, 'ככ yrie, -ε מכ, 'מכ מכ Nylsua a 'Yu, ככ, 'ככ kuo 'mu =wלכ ye, nahuon a -gbe ככ ככ 'klב yrayru, -כ 'nιnι -wε 'le, 'plכ 'lele'כככ-nyrכככ 'mu, 'n ככ =bo -hכnכ 'le 'kukunyu -heyri, 'muo 'klב -ha.»

⁴¹ -Juukε a nyιgblakι bu 'wכnכ dε a -gbe, -ye uu -Yusu le poo yru, -ε nue, כ ככ 'nι, כ-כ 'we =ככ dididεdu =nu ye, -ε -hכnכ 'le yakכ 'mu. ⁴² Kε uu po: «=Be nahuon -gbo, כ 'de Sosefu a 'yu -Yusu? -A yi 'a bu ככ 'a 'dii 'hεεn nι. -Be' כ -wε 'le ככ nu 'klεε 'a =tutue, -ε מכ, 'ke כ -hכnכ 'le yakכ 'mu 'le?»

⁴³ -Ye כ =tu -wכnכ, כ כ: «Dε- ככ 'מכ aa yru le poo 'le?» ⁴⁴ Nahuon =de 'die 'le -wε ככ kuo 'mu =wלכ ye, 'ke ככ -hε 'na -naagbopuyu, 'blכ 'na Bu, -כ lee 'mu, 'ככ 'dio 'le -jri. 'Na -gbe -gbo, 'lele'כככ-nyrכככ 'mu, 'ε nι nahuon, -כ kuo 'mu =wלכ ye, 'מכ dio 'le 'kukunyu -heyri -ha, 'muo 'klב -ha. ⁴⁵ Nylsua a winwכnכ-henyכ 'creε la nι, 'ke 'le Nylsuacrυnε 'kwli 'mu, -ε מכ: Nahuin 'bii, Nylsua, כ-כ diu ככ. 'ε nι nahuon 'ככ nι 'o, 'כככ 'na Bu Nylsua nua ye gbo po, 'plכ 'כככ 'a wכnכ win kwa 'ble, כ-כ di 'na -naag-bopuyu -hε. ⁴⁶ 'ε 'de 'nyre =hεn, -ε מכ, nahuon =de 'ye 'na Bu Nylsua, 'be 'de 'n -do, -כ -hכnכ 'le =ככ -wכnכ 'mu.

⁴⁷ 'Nι 'a mu 'nι le -tεε, nahuon 'ככ nι 'o, 'ככ kuo 'mu =wלכ ye, כ-כ ככ 'klב yrayru, -כ 'nιnι -wε 'le. ⁴⁸ 'מכ 'we =ככ dididεdu =nu ye, -εε nahuon 'klב yrayru -nyi, -כ 'nιnι -wε 'le. ⁴⁹ 'A nι bunטט, -u nι la 'le 'pυhכnכblugba 'mu, =betι bu la dididεdu =nu di, u manι daa, -εε la 'le yakכ 'mu -hכnכ, u la le 'nι 'kuku. ⁵⁰ Kεε, -tεε a dididε, -εε 'le yakכ 'mu -hכnכ, nahuon =nu, -כ die di, כ 'deε ככ 'ku, -ε =hεn 'nyre, כ di ככ 'klב yrayru, -כ 'nιnι -wε 'le. ⁵¹ 'Mכ מכ di-didεdu =nu, -ε -hכnכ 'le yakכ 'mu, -εε nahuin 'klב yrayru -nyi, -כ 'nιnι -wε 'le. 'ε nι nahuon, -כ di dididε a -gbe di, 'a 'klב yrayru, כ di ככ, כ 'die 'le -wε ככ ככ 'lu-ylyre. Dididε -gbo, 'n di -ha, nε- מכ 'na 'hυn. 'Nι 'na 'hυn a -gbe 'nι -ha, -ε die nu, 'klב ke a nahuin, u 'mu 'klב yrayru ככ.»

⁵² -Juukε a ye'munaanyu, -tι =nu, -Yusu =tu, u po =nu 'mu yru, 'u wכnכ le =gbugba, u כ: «-Be' nahuon -gbo, כ -wε 'le ככ nu -a mu 'a 'hυn a -nyinyie, 'plכ -a 'mui di 'le?» ⁵³ -Ye -Yusu =tu -wכnכ, כ כ: «'Nι 'a mu 'nι le -tεε, 'מכ -gbo, -כ מכ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'blכ 'ba 'nιnι di 'na 'hυn, ככ, 'blכ 'ba 'nιnι 'na 'na dablo, a 'deε ba ככ 'klב yrayru, -כ 'nιnι -wε 'le gbe. ⁵⁴ Nahuon 'ככ nι 'o, 'כככ 'na 'hυn di, ככ, 'כככ 'na dablo 'na, nahuon a -gbe, כ ככ

'klb yrayru, -כ 'nntu -wε 'le, 'plu 'lele'כככ-nyrכככ 'mu, 'n dio 'le 'kukonyu -heyri 'n -ha, 'muo 'klb -ha. ⁵⁵ 'Na 'huin כ -tεε a didide'ε n, 'na dablo, כ כ -tεε a 'nlnade'ε n. ⁵⁶ Nahuon -gbo, -ככ 'na 'huin di, ככ, -ככ 'na dablo 'na, כ ככ 'mu 'hεεn, -a -mυε n. ⁵⁷ 'Na Bu =nu, -כ lee ככ 'mu 'klb -gbo ke, ככ- nye nu, 'plu nahuin 'u n 'klb. Nכ- nue, 'plu 'na -gbe, 'n n 'klb. Ke'ε n, ε -ti 'mu, 'ke 'o nahuon =nu -wככ, -ככ 'na 'huin di. 'Mכ nye nu, 'plu nahuon a -gbe 'כ n 'klb. ⁵⁸ 'Mכ ככ -tεε a didide, -ε -hככ 'le yak 'mu. ε 'de didide =nu ye 'we, -εε la 'le yak 'mu -hככ, u man daa, 'a n bunuu la di, 'ke 'le 'puhuככnblugba 'mu. =Betu buu la dididedu a -gbe di, u la ε 'n 'kuku. Nahuon =nu, -כ di -tεε a didide =nu di, 'n 'ya 'mu, כ di ככ 'klb yrayru =nu, -כ 'nntu -wε 'le.»

⁵⁹ Tככwin 'bii -gbo, -Yusu תככ, 'ke כ תל 'le Nytsua a kayu =nu gbo, -u n 'le Kapenכככ 'mu.

-Yusu a win, nu nahuon 'klb yrayru -nyi, -כ 'nntu -wε 'le

⁶⁰ Nahuin =nu, -טט -Yusu -wככ כεε, 'plu 'waa 'klpkl, u 'mu 'a תככwin =nu mu 'wככ, -ye u ככ: «Tככwin -gbo, u n ke 'kl. Nahuon =de 'die 'le -wε ככ wun ke.» ⁶¹ -Yusu yree n, -ε ככ, nahuin =nu, u 'mu ε 'n 'pupre. Ne-nue, כ nyu le, כ ככ: «=Be -ti -gbo, 'n =tu, u 'a mu 'n 'hran? ⁶² 'Mכ -gbo, -כ ככ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'bla 'ba 'ye 'mu, 'nu yak 'mu mu, -tegbi =nu, 'n -hככ 'le 'mu, -be' a di 'kleε po 'le? ⁶³ Nytsua a -Hihuu -do, nu-u nahuin 'klb yrayru -nyi. -Tunahuon a 'kl 'de 'le de =de 'le -wε. Win -gbo, 'n כככ 'a mu, n- nye nu, 'plu Nytsua 'ככ 'a mu 'a -Hihuu -nyi, 'plu -Hihuu a -gbe, u 'mu 'a mu 'klb yrayru -nyi, -כ 'nntu -wε 'le. ⁶⁴ Keε, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin n 'le, 'u 'de 'mu =wlu ye kuo.» כεε la 'le gbo, -Yusu yi nahuin =nu n, -u 'dio =wlu ye kuo, ככ, כ 'n nahuin =nu, -כ dio 'a yraanyu kwa po. ⁶⁵ -Ye ke ככ lele po, כ ככ: «Ne- nue, 'n le 'a mu, -ε ככ, nahuon =de 'die 'le -wε ככ kuo 'mu =wlu ye, 'ke ככ -he 'na -naagbopuyu, 'bla Nytsua 'ככ 'dio 'le -jri.»

⁶⁶ Nahuin 'klpkl, -u nyo o -wככ כεε, כεε 'o ti a -gbe 'yie 'mu gbo, -ye u 'kee 'a -wככkukεε n. ⁶⁷ 'A -naagbopuu -pu =tu 'o 'hככ =nu, ke -Yusu nyu ye po: «'A n -gbe, =be aa -hua ba hie -wε 'o 'mu gbo, ba 'kee 'na -wככkukεε?» ⁶⁸ -Ye Simכ Piεl =tuo -wככ, כ ככ: «Kukככny, nכ- ככ -wככ -a di 'kleε 'le mu 'le? -N -do, -ככ ככ win, -u nahuon 'klb yrayru -nyi, -כ 'nntu -wε 'le. ⁶⁹ -Te ti n ε 'mu -gbo, -a kuo -mu ye =wlu, 'plu -a yie n, -ε ככ, -ככ ככ Nytsua a 'Yu -Yusu 'Kltsu, כ lee ככ 'klb ke.» ⁷⁰ -Ye -Yusu =tu -wככ, כ ככ: «'A mu -pu =tu 'o 'hככ -gbo, 'mככ n, -כ -ha 'le 'a mu du 'mu, 'ke 'a 'mu 'na -naagbopu -he. Keε, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon n 'le, כ ככ 'ku -huan.»

⁷¹ Judia, -כ ככ Simכ Yisikalio a 'yu, ככ- כ =hen 'nyre. כ ככ -Yusu a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hככ a nahuon -yee n. Keε, ככ- di -Yusu 'a yraanyu kwa po.

-Yusu a -dlayuo, u 'dio =wlu ye kuo

7 De a -gbe, -te ε -hi, -ye -Yusu, ככ Galileblugba ke 'n n; כ 'n -hua =le ככ mu 'le Sudeblugba 'mu, -ε nue, -Juukεε a ye'munaanyu, u ε =ככ 'a 'lila. ² Ti a -gbe 'yri, -Juukεε a le'mimre =nu, u Papuεi a le'mimre daa, 'a ti 'muεε yre. ³ Ne- nue, -Yusu a -dlayuo 'u lo, u ככ: «-Hככ ככ Galileblugba 'mu, -bo mu 'le Sudeblugba 'mu, -ε die nu, -na -naagbopu, -u n 'le, u 'mu -wε 'ηmileka-ככpl =nu 'ye, -nu n. ⁴ Nahuon =nu, -ככ -hua, 'ke nahuin 'bii bu yio, כ 'n n =le -ככpl, 'ke 'le -huhliko 'kwli 'mu. 'A -ti, -te -nu 'ηmileka-ככpl n, nui 'ke 'o nahuin 'bii ye, u 'mu -mu yi.» ⁵ 'A -dlayuo a -gbe, u 'de 'ε -ככ -Yusu =wlu ye kuo.

⁶ -Ye ke ככ =nu ye po, כ ככ: «'Ti 'de wen 'o a nyree, 'ke =bo mu 'le. 'ε n ti ככ =haputii n, 'ke 'o 'a mu -wככ. ⁷ 'Kl -gbo ke a nahuin, u 'deε bu yraa 'a mu, keε, 'me -ye, u yraa 'mu n, -ε nue, 'n nyi 'n =tu, -ε ככ, 'waa nunu-ככpl nyre ε 'yi. ⁸ 'A -me -ye, ba mu 'le le'mimre ke. 'Me -ye, 'n mu =le 'le, -ε nue, ti 'de wen 'o a nyree, 'ke =bo mu 'le.» ⁹ Ke ככ po =nu ye, כ 'de -ta 'mu -hככ. 'Ke ככ 'kleε n ε 'le Galileblugba 'mu.

-Te -Yusu mu la Papuεi a le'mimre ke, 'ke 'le Jrusεdככ 'mu

¹⁰ -Te -Yusu a -dlayuo -n wen, u mu 'kleε le'mimre ke, 'ke 'le Jrusεdככ 'mu, -ye -Yusu a -gbe, ככ mu -wε 'le =le, 'ke 'le -huhliko 'kwli 'mu, -ε die nu, nahuin 'n =hion 'ye. ¹¹ Le'mimre a ti 'yri, -Juukεε a ye'munaanyu, u nyo ε 'n =ככ, 'u wככn ε =gbugba: «-Be' -Yusu n ye 'le?» ¹² 'ke 'le nahuin =nu -heyri, 'u 'a -ti =tu. =U -ye ככ: «כ ככ =hapunahuon n.» =U -ye ככ: «'Uun, ככ 'de =hapu-nahuon, ככ kaa nahuin.» ¹³ Keε, nahuon =de 'die 'le -wε ככ =tui, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'be 'de bu bii yee -do, -ε nue, u p 'waa ye'munaanyu a huannu.

¹⁴ -Te u -wle 'kleε le'mimre 'mu gbo, -ye 'ke -Yusu mu 'le Nytsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, ככ -tua nahuin a תככεε gbo. ¹⁵ -Te -Juukεε, u 'a win 'wככ, -ye u saka =nu n, u ככ: «Nahuon -gbo, teteitככny =de 'dio -hlun tetei a tuε. -Be' ככ -wε 'le ככ n -ככpl 'klpklככdu -gbo a yiyie 'le?»

¹⁶ -Ye ke ככ nyu ye po, כ ככ: «-ככpl -gbo, 'nu 'a mu ככ, Nytsua, -כ lee ככ 'mu, ככ-ככ 'mu 'a =ככ -nyi. ε 'de 'na -gbe a =ככ. ¹⁷ Nahuon 'ככ n 'o, 'כככ -hua ככ n de =nu, -εε Nytsua a pl blee, -ye ככ die 'mu ε 'n yrii, 'bla תככεε -gbo, 'nu כככ, 'be 'ya Nytsua a 'lu a le-hiele 'mu, -hee' 'bla 'n כככ, 'ke 'le 'na -gbe a 'kl 'kwli 'mu. ¹⁸ Nahuon =nu, -כככ, 'ke 'le 'a -gbe a 'kl 'kwli 'mu, ככ nye 'n -hua, 'ke nahuin bu כככ. Keε, nahuon =nu, -כככ, 'ke nahuin bu baa nahuon =nu, -כ lee =ככ, ככ-ככ -ti a -tεε =tu. Hε 'de 'le 'a pupowin -heyri n. ¹⁹ Moise, ככ -nye 'a n bunu tetei n. Keε, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'n =tui =le 'o. De 'klan tio- 'n n, -ε ככ 'mu aa -hua ba 'la?»

²⁰ -Ye nahuin =tuo -wɔn, u nɔ: «-Mɔ nɔy -gbo, 'ku -huan nɔ 'o -mu ke 'mu. Nahuon tio-o -na 'lɔla lɛ =mɔ?»
²¹ -Ye -Yusu nɔ: «Dɛɛ -do, 'n nu, nɛ- mɔ, 'n -wɔ o nahuon =de a 'kɛɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu. 'Plɔ -ye, a 'bii, ɪ saka o 'a mu nɔ, 'ke =bo di o dɛ a -gbɛ nu -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.
²² Kɛɛ, a -mɛ -ye, aa -wɛ nu -kuan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ɛ nue, Moise le la 'a nɔ bunu nɔ, 'ke ba 'bɛ 'a nɔ 'yuo nyɪbɛpu yɛ, 'yɔ 'kɔ kɔ -nyrɔwɔ -yehɛn-yehɛn. -Ye 'klɛɛ, =betɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, aa 'a nɔ 'yuo nyɪbɛpu yɛ 'nɔ 'bɛ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'a nɔ bunu, -u nɔ la 'klɔ, 'plɔ Moise 'mu la 'klɔ nɔ, nu- =tue -wɔ, ɛ 'de Moise. ²³ -Tɛ aa 'a nɔ 'yuo nyɪbɛpu yɛ 'bɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ɛ die nu, a 'nɔ =han Moise a tete 'wɔla, =be nahuon -gbo, 'kuɛɛ nu, -bo -wɔ 'a 'kɛɛ a -gbɛ, ɛ 'de 'o ye'bɔbɛ 'mu -hi? -Tɛ 'n -wɔ o nahuon a 'kɛɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, dɛ- kɔ 'mɔ aa yɔ lɛ poo 'le? ²⁴ -Tɔplɔ -do -gbo, 'a nɔ 'yii 'ye, ɪ nɔ nue 'le, a nɔ yɛɛ 'le nahuon -tɪ. Kɛɛ, 'plɔ a 'mu -tɪ mu =tu, ba -hie 'lu lɛ -tɛɛ, 'plɔ a 'mui =tu.»

=Be -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya

²⁵ Jrusɛ 'mu a nahuin -ye, kɛ u po: «=Be ɛ 'de nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'lɔla u lɛ =mɔ? ²⁶ Ba 'ye kɛ, nɔ-ɔ 'prɛ, 'ke 'le nahuin 'bii ye, 'plɔ -a nɔ ye'munaanyu, u 'nɔ puo =le mɛ lɛ. =Be u yrie nɔ, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la -a mu ye ya? ²⁷ Kɛɛ, 'ke 'le 'plɔ -ye ke, Waanyɔ a -gbɛ 'kɔ di 'le, -tɛgbi ɔ -hɔn 'o 'mu, nahuon =de 'dɛɛ bɔ yii 'o. Kɛɛ -ye nahuon -gbo, -tɛgbi ɔ -hɔn 'o 'mu, -a yii 'o =o.»

²⁸ Tii -do a -gbɛ 'yri, -Yusu 'nɔ kɔ, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'kɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «=Be sɛyɪ-sɛyɪ, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu, a yio nɔ? Kɔ, -tɛgbi 'n -hɔn 'o 'mu, a yii -wɛ 'o =o? ɛ 'de 'na -gbɛ a 'klɔ 'kwli 'mu, 'n 'de 'le di. Nahuon -ye, nɔ- lee nɔ 'mu. Nahuon a -gbɛ, ɔ mɔ =wɔyɛkuonyɔ'kɔ nɔ. A -mɛ -ye, a 'dio yi. ²⁹ Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'n yio nɔ, -ɛ nue, 'ke 'n -hɔn 'le =nɔ -wɔn 'mu, kɔ, nɔ- lee nɔ 'mu.»

³⁰ -Tɛ nahuin =nu, u 'wɔn, -ye u -hua bu klo, kɛɛ, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ gbo 'o dabu 'hɔn 'mu, -ɛ nue, ti 'de wɛn 'o a nyree, 'ke bu klo. ³¹ Kɛɛ -ye 'ke 'le nahuin =nu -hɛyri, 'waa 'plɔplɔ kuo =wɔ ye. Kɛ u po: «-Tado, nahuon -gbo, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la -a mu ye ya. =Be ɛ di kɔ nahuon -ye, -ɔ di 'ɲmɪlɛka-tɔplɔ 'plɔplɔ nu, ɔ 'mu 'o nahuon -gbo 'mu -hi?»

-Tɛ Falisi=tumu a nahuin le la 'sɔyuo, 'ke bu klɔ la -Yusu

³² -Ye Falisi=tumu a nahuin, u 'wɔn -tɪ =nu nɔ, nahuiin 'le gbo ble, u =tu, 'ke 'o -Yusu ke. Nɛ- mɔ Nyɪsua a -ɔhɔnɔpinyu gblakɔ kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, bu le 'sɔyuo, 'ke bu klɔ -Yusu. ³³ -Tɛ -Yusu 'ye dɛ a -gbɛ, -ye kɛ ɔ po: «'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'n 'klɛ die nɔ 'a mu -hɛyri nɔ, 'plɔ 'mu 'le nahuon =nu -wɔn mu, -ɔ lee nɔ

'mu. ³⁴ A di 'mu lɛ 'nɔ =mɔ, kɛɛ, a 'dɛɛ ba 'ye 'mu, -ɛ nue, -tɛgbi =nu, 'nɔ 'le mu, a 'die 'le -wɛ ba mu 'le.»
³⁵ -Ye -Juukɛ, u wɔn lɛ 'nɔ =gbugba, u nɔ: «-Be' ɔ di 'klɛɛ ye mue 'le, 'ke -a 'nɔnɔ dio 'ye? =Be 'ke ɔ di 'le -a nɔ 'bienu -Juukɛ =nu -wɔn mu, -u nɔ 'le daku a nahuin -hɛyri, -u 'de -Juukɛ, ɔ 'mu -wɛ daku a nahuin a -gbɛ tɔkɔ? ³⁶ -Tɪ -gbo, ɔ =tu, dɛ tio- ɛ =hɛn 'nyɛ 'le, -tɛ ɔ plɛ, -ɛ mɔ: A di 'mu lɛ 'nɔ =mɔ, kɛɛ, a 'dɛɛ ba 'ye 'mu, -ɛ nue, -tɛgbi =nu, 'nɔ 'le mu, a 'die 'le -wɛ ba mu 'le.»

'Niedu =nu, -ɛɛ -tunahuin 'klɔ yrayru -nyi

³⁷ Lɛ'mimre =nu, 'a 'lelɛ'kɔkɔ-nyrɔwɔ, nɔ- mɔ -nyrɔwɔ gblaka. -Nyrɔwɔ a -gbɛ 'mu, -ye -Yusu 'ba 'mu ye, 'ke 'o nahuin -huohui =nu ye, 'kɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «Nahuon 'kɔ nɔ 'o, 'nie'natu 'bu nyo nu, -ye kɛ bɔ di nɔ 'mu -wɔn, ɔ 'mu 'na. ³⁸ Nahuon =nu, -ɔ kuo 'mu =wɔ ye, ɛ 'we =nɔ ye, 'nɔnɔ 'le 'a =wɔ ke, 'plɔ 'niedu =nu, -ɛɛ -tunahuin 'klɔ yrayru -nyi, nɛ- di 'le 'a =wɔ ke 'mu -hɔn. Kɛ'ɛ nɔ, u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɪsuacrɔnɔ 'kwli 'mu.» ³⁹ Dɛ =nu -kɔ -tɪ -Yusu =tu, nɛ- mɔ Nyɪsua a -Hihiu =nu, Nyɪsua di nahuin =nu -nyi, -u kuo -Yusu =wɔ ye. Ti a -gbɛ 'yri, Nyɪsua 'de wɛn 'a -Hihiu nahuin a -nyee, -ɛ nue, -Yusu 'de wɛn 'le yrayru a mue, 'ke 'le 'a -tɪ a 'yi'buaalɛ 'kwli 'mu.

Nahuin 'bɛ lɛ =tɔ, -Yusu a -tɪ

⁴⁰ Nahuin =nu, -tɛ u 'wɔn -Yusu a win, 'waa dɛ -ye, kɛ u po: «'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, nɔ- mɔ Nyɪsua a win-wɔn-hɛnyɔ =nu, u po la lɛ, -ɔ kɔ -bɔ di la 'le.» ⁴¹ Kɛ =u -yee po: «Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya, nɔ-ɔ nɔ.» Kɛ =u -yee po: «Waanyɔ a -gbɛ, ɔ 'dɛɛ bɔ kɔ 'le Galileblugba 'mu. ⁴² Kɛ Nyɪsuacrɔnɔɛ po: Waanyɔ a -gbɛ, 'ke ɔ di 'le bodɔ Dafidɔ a =tugba -hɛyri kɔ, kɔ, 'ɔ di 'le Betelemɔdɔ 'mu kɔ, -ɔ mɔ Dafidɔ a -gbɛ a 'dɔ.»
⁴³ ɛ 'we =nɔ ye, nahuin =nu, u 'bɛ lɛ =tɔ, -Yusu a -tɪ. ⁴⁴ =U -yee -hua bu klo, kɛɛ, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ gbo 'o dabu 'hɔn 'mu.

-Juukɛ a ye'munaanyu, u 'de -Yusu =wɔ ye kuo

⁴⁵ -Ye 'sɔyuo -nɔ wɛn, u =hɔn -wɔn, 'u mu 'le Nyɪsua a -ɔhɔnɔpinyu gblakɔ kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn -wɔn. -Ye nyɪgblakɔ a -gbɛ, u =gbu wɔn: «Dɛ- kɔ -Yusu a 'de 'le ya 'le?» ⁴⁶ -Ye 'sɔyuo a -gbɛ, u =tu -wɔn, u nɔ: «-A 'de -hɔn nahuon =de a 'yee, -bɔ 'prɛ, -ɛ 'we =nɔ nahuon -gbo ye.» ⁴⁷ Nɛ- mɔ Falisi=tumu a nahuin bu =gbu wɔn: «=Be 'a nɔ -gbɛ, a wɛɛn -wɛ ke, 'ke nahuon =nu bɔ kaa 'a mu. ⁴⁸ -A mu Falisi=tumu a nahuon -do =de 'dio =wɔ ye kuo, 'plɔ ɛ 'de -wɛ 'blugba a ye'munaanyɔ =de kɔ, -bɔ kuo =wɔ ye. ⁴⁹ Kɛɛ, daku a dɛ =nu, -u kuo =wɔ ye, u 'de Moise a tetei yi. 'A -tɪ, Nyɪsua a -bati diu 'nɔ klɔ.»

⁵⁰ Falisi=tumu a nahuon =nu, -ɔ mɔ Nikodemu, ɔ nɔ la -wɛ ke -tuo. Nɔ-ɔ nɔ, -ɔ mu la -Yusu 'ye wɔn, ti =de a ti 'yri la. Kɛ ɔ 'klɛɛ 'a 'bienu ye po, ɔ nɔ: ⁵¹ «-A nɔ tetei nɔ

'nu: 'Plu -a 'mu nahuon -ti yεε, -a kɔ -ba puo nua ye gbo. =Ba 'ye, -ε kɔ, kɔ nu dε 'klan, -ye -bati dio 'nɪ klɪ.»
⁵² -Ye u =tuo -wɔn, u kɔ: «=Be -na -gbe, 'ke -n kɔ -wε 'le Galilebugba 'mu? -Hre Nylsuacrɪnɪ -tεε. -N die 'nɪ 'ye, -ε kɔ, Nylsua a winwɔn-hɛnyɔ =de 'die 'le -wε bɔ kɔ 'le Galilebugba 'mu.»

[⁵³ -Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye u -gbe lε. Nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'ke kɔ mu 'le 'a kayu gbo.

-Tε u gba la 'o -wlawlinyɔ =de -Yusu ye

8 -Ye 'ke -Yusu mu 'le dugba =nu 'lu, -kɔ kɔ 'lu ti =de nɪ 'le, u olifie daa. ² -Tε -nyrε cε lε, -ye kɔ =hɪan -wɔn, 'kɔ mu 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, nahuin 'plɔplɔ 'u 'yɪya 'o =kɔ 'hɪn 'mu gbo, 'kɔ nɪ gbo, 'kɔ -tua 'waa kɔ lε gbo. ³ -Tε kɔ nɪ 'klεε 'le nahuin a kɔ lε 'kwli 'mu, -ye -Juukε a teteitɔkɔnyɔ kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, nu- gba 'o =kɔ nyrugba =de 'hɪn 'mu. Nyrugba a -gbe, kɔ nɪ 'le -wlawli a nunue 'kwli 'mu, 'u klo, 'u kɔ 'le, 'u =tuo 'o nahuin 'bii ye gbo. ⁴ -Ye u 'klεε -Yusu 'nɪ le, u kɔ: «kɔkɔ, nyrugba -gbo, kɔ nɪ 'le -wlawli a nunue 'kwli 'mu, =a klo, =a kɔ 'le. ⁵ 'ε kɔ -tεε, Nylsua a win-wɔn-hɛnyɔ Moise, 'a tete -ye nye -a mu 'nɪ kɔ, -ε kɔ, nyrugbapɔ, -u dε a -gbe nu, -ba pu 'hε -wɔn lε, -ba 'lu. -Mε -ye, -be' -nɪ po 'le?»

⁶ U nyi 'nɪ =tu, -ε die nu, u 'muo 'mu lε =kɔ, u 'mue 'ye, 'bia 'bɔ di Nylsua a tete 'wla, -ε die nu, u 'muo -ti yεε. Kεε -ye -Yusu =tɪtɪ 'mu nɪ, kɔ -jie nu, kɔ 'o -tutu ke 'cɪu. ⁷ -Tε u 'klεε =gbo wɔn lε, nε- kɔ kɔ 'kɔ 'le ke lε, kɔ kɔ: «'Ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon =nu, -kɔ 'de -hɪn dε 'kuku a nue, kɔ -kɔ 'ya ye-hɛnahuon 'mu, -kɔ puo 'hɪn -wɔn.»
⁸ -Ye kɔ =tɪtɪ lele 'mu nɪ, kɔ 'o lele -tutu ke 'cɪu. ⁹ 'Plu u 'mu -Yusu a pupowin a -gbe mu 'wɔn, -ye u po -dodo, 'u lε mumu. Nyɔglakɪ, nu- kɔ ye-hɛnahuin, -u -tua lε-mumule gbo. -Ye -Yusu kɔ nyrugba a -gbe 'hɛɛn, u -do, nu- hie 'o, 'ke 'o nahuin ye. Nyrugba a -gbe, kɔ 'klεε nyrεε 'o =kɔ ye gbo. ¹⁰ -Ye kɔ 'kɔ 'le lele lε ke, kɔ kɔ: «Nyrugba o, nahuin -gbo, -u wɛn -mu -ti yεε, -be' u nɪ ye 'le? =Be =kɔ =de 'de 'o hie, -kɔ plε, -n nɪ 'mu 'kukue?»
¹¹ -Ye kɔ kɔ: «Iin -o, Kukɔnyɔ o. 'A nahuon =de 'de 'o hie.» -Ye -Yusu kɔ: «'Na -gbe, 'nɪ po =le -wε lε, -ε kɔ, -n nɪ 'mu 'kukue. -N -wε 'le -bo mu nɪ. Kεε, =nɪ nu 'le 'klεε lele dε 'kuku.»]

-Yusu, kɔ-kɔ 'klεε -gbo a nahuin -nyrε -nyi

¹² Kε -Yusu, kɔ lele nahuin =nu ye po, kɔ kɔ: «'Mɔ kɔ, -kɔ 'klεε -gbo a nahuin -nyrε -nyi, -ε die nu, u 'mu -ti a -tεε 'mu lε yrii. Nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ kuo 'mu =wɪ ye, -ye kɔ di -nyrɛdu =nu 'nɪ kɔ, -εε nahuon 'klεε yrayɪ -nyi. kɔ 'deε kɔ na 'klεε lele gbɪgbɪyɪ 'mu lε.»

¹³ -Ye Falisi=tumu a nahuin =tuo -wɔn, u kɔ: «-Na -gbe, -kɔ -n dɔnɔ a -ti =tu. 'A -ti, -ti -nɪ =tu, u 'de -ti a -tεε.»
¹⁴ -Ye -Yusu kɔ: «Mɔ =betɪ 'n -do, =boo 'n dɔnɔ a -ti =tu, -ti 'nɪ =tu, u kɔ -ti a -tεε nɪ, -ε nue, -tɛgbɪ 'n -hɔn 'o 'mu, kɔ, 'n di 'le lele mu, 'n yii 'o =o. Kεε, a -mε -ye, a 'de 'o yii.

¹⁵ -Tε -tunahuiin 'waa 'bienu -tunahuin a -ti a yεε nu, kε'ε nɪ, aa nahuin a -ti a yεε nu. 'Mε -ye, 'nɪ yεε =le nahuon =de -ti. ¹⁶ Kεε, 'bia 'nɪ kɔ =bo yεε nahuin -ti, -ye -ti =nu, 'nɪ =tu, u kɔ -ti a -tεε nɪ, -ε nue, ε 'de 'n -do, 'nɪ yεε =le nahuin -ti, kεε, 'na Bu -gbo, -kɔ lee kɔ 'mu, kɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -a mu pε. ¹⁷ U 'cɪrɪ la nɪ, 'ke 'le Nylsua a tete-icɪrɪnɪ 'kwli 'mu, -hɛhɪpɪpɪ 'hɔn, 'bu =tu -tu -do, -ye -ti a -gbe, u =tu, u kɔ -ti a -tεε nɪ. ¹⁸ 'Nɪ =tu 'n dɔnɔ a -ti, kɔ, 'na Bu, -kɔ lee kɔ 'mu, 'kɔ -wε 'na -ti =tu.»
¹⁹ -Ye u =gbo wɔn, u kɔ: «-Be' -na Bu nɪ ye 'le?» -Ye -Yusu kɔ: «Mɔ, a 'de 'mu yi, kɔ, 'a 'de -wε 'na Bu yi. 'Bia 'ba yi wɛn 'mu, -ye a di wɛn -wε 'na Bu 'nɪ yi.»

²⁰ -Tε -Yusu, kɔ nahuin -tɔplɔ =nu kɔ, 'ke kɔ nɪ 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu gbo, 'ke 'o dokwliye =nu 'hɪn 'mu, -ε kɔ wɔn u 'le 'wli lε po. Kεε, =kɔ =de 'die 'le -wε kɔ klo, -ε nue, ti 'de wɛn 'o a nyree, 'ke bu klo.

-Yusu kɔ 'nɪ, kɔ 'de 'klεε -gbo a nahuon

²¹ -Ye kε -Yusu lele =nu ye po: «'N di 'nɪ mu, a 'mu 'na 'yie lε =kɔ, kεε, a 'deε ba 'ye 'mu. A di lε 'nɪ 'kuku, 'ke 'le 'a nɪ dε 'kuku -hɛyri. -Tɛgbɪ 'nɪ 'le mu, a 'de 'le mu-mue -wε.»
²² -Ye kε -Juukε a ye'munaanyu po: «=Be kɔ di 'a dɔnɔ 'nɪ 'la, -ε nue, kɔ kɔ 'nɪ, -tɛgbɪ =nu, kɔ 'le mu, -a 'de 'le mumue -wε?»
²³ -Ye -Yusu kɔ: «'A mu kɔ 'klεε -gbo a nahuin nɪ. Kεε, 'mε -ye, 'n 'de kɔ 'klεε -gbo ke 'mu -hɔn. 'Ke 'n -hɔn 'le yakɔ 'mu. ²⁴ 'N le 'a mu nɪ, -ε kɔ, a di lε 'nɪ 'kuku, 'ke 'le 'a nɪ dε 'kuku -hɛyri. A kɔ ba kɔ 'a yiyie, -ε kɔ, 'kɔ kɔ nahuon =nu, 'n plε, 'n 'ya 'mu. 'Bia 'ba 'die -tεε pue, -ye a di lε 'nɪ 'kuku, 'ke 'le 'a nɪ dε 'kuku -hɛyri.»
²⁵ -Ye u =gbo wɔn, u kɔ: «Nahuon a gblo tɪo -n 'ya 'klεε 'le?» -Ye kɔ kɔ: «=Be a nye 'nɪ -hua, 'ke =bo =tui lele? 'Mɔ kɔ nahuon =nu, -kɔ kɔ -ti 'nɪ =tu, kɔ lε 'le gbo. ²⁶ 'N kɔ wɛn -ti 'plɔplɔ a =tutue, 'ke 'o 'a mu ke, kɔ, 'nɪ kɔ wɛn 'hru, 'ke =bo yεε wɛn 'a mu -ti. Kεε, 'nɪ =tu =le 'klεε -ti 'bii. Nahuon =nu, -kɔ lee kɔ 'mu, -tu -do =nu, 'n 'wɔn 'o =kɔ wɛn, nɪ -nɪ =tu, 'plɔ nahuon a -gbe, kɔ =tu -ti a -tεε.»

²⁷ U 'nɪ yrii =le 'mu lε, -ε kɔ, 'a Bu a -tu nɪ, kɔ =tu. ²⁸ -Ye kε kɔ lele =nu ye po, kɔ kɔ: «'Ti =nu -kɔ 'yrii kɔ -gbo, -kɔ mu -tunahuin 'bii a Nahuon, a di 'o 'mu ye 'mu 'baa, 'ke 'o tu 'yie 'mu, 'mu -tutu -wɔn hɛn, a die 'nɪ yrii, -ε kɔ, 'mu kɔ nahuon =nu, 'n plε, 'n 'ya 'mu. A die -wε 'mu lε 'nɪ yrii, -ε kɔ, 'nɪ nu =le dε =de, 'ke 'le 'na -gbe a 'klɪ 'kwli 'mu. -Tu -do =nu, 'na Bu kɔ 'mu, nɪ -nɪ =tu. ²⁹ Nahuon =nu, -kɔ lee kɔ 'mu, 'ke kɔ nɪ 'o 'mu 'hɪn 'mu. kɔ 'de 'o 'n -do gbo hie, -ε nue, ε nɪ ti, dε =nu, -εε 'a plɔ blee, nε -nɪ nu.»

³⁰ -Yusu kɔ po 'klεε lε, -ye nahuin 'plɔplɔ kuo ye =wɪ.

Nahuin =nu, -u dε 'kuku nu, nu- kɔ dε 'kuku a =go

³¹ -Ye kε -Yusu nahuin =nu ye po, -u kuo =wɪ ye, kɔ kɔ: «'Na kɔ win =nu, 'ba nyi 'o =tu, -ye 'a mu kɔ 'na -tεε a -naagbopɪ nɪ. ³² 'Na kɔ win a -gbe a 'o =tu, ε

die 'nɪ nu, 'plu a 'mu -tɪ a -tɛɛ yi. -Tɪ a -tɛɛ a -gbɛ, ɪ di 'a mu 'nɪ =gbla, 'ke 'le =godɛ =nu wɔn.»

³³ -Ye -Juukue a ye'munaanyu, u kɔ: «-A mu kɔ Abrahamu a 'yuo a 'yuo nɪ. -A 'de -hɪn ɔ =de a =go 'mu a 'yɛɛ. Dɛ- kɔ -tɪ =nu lɛ -a mu yrɛ poo, -ɛ kɔ, -tɪ a -tɛɛ di -a mu 'nɪ =gbla, 'ke 'le =godɛ =nu wɔn.» ³⁴ -Ye -Yusu kɔ: «'Nɪ 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ dɛ 'kuku nu, -ye kɔ kɔ dɛ 'kuku a =ge'e nɪ. ³⁵ =Ge 'de ye blɛ bɔ 'cipi 'le kayuu -do gbo. Kɛɛ, 'kabu a 'yu, kɔ- 'cipi 'le kayu gbo. ³⁶ 'Mɔ -gbo, -kɔ kɔ Nylsua a 'Yu, 'bla 'nɪ =gbla 'a mu, -ye 'ɛ kɔ -tɛɛ, a 'dɛɛ ba 'ya lele =go 'mu. ³⁷ 'N yie nɪ, -ɛ kɔ, 'a mu kɔ Abrahamu a 'yuo a 'yuo nɪ. Kɛɛ, aa lɛ =kɔ 'na 'lɪla, -ɛ nue, a 'nɪ wɛɛn =le 'na tɔkwin ke. ³⁸ Dɛ =nu, 'na Bu kɔ 'mu, nɛ- 'nɪ 'a mu le. Kɛɛ, a -mɛ -ye, dɛ =nu, 'a nɪ bu le 'a mu, nɛ- aa nu.» ³⁹ -Ye u kɔ: «-A nɪ bu, kɔ- kɔ Abrahamu.» -Ye -Yusu kɔ: «'Bla 'ba 'ya wɛn Abrahamu a 'yuo 'mu, -ye -tɔplɪ =nu, kɔ la nu, nɪ- a di wɛn -wɛ nu. ⁴⁰ Kɛɛ, =betɪ =bo =tu 'a mu -tɪ a -tɛɛ =nu ye, Nylsua le 'mu, aa lɛ =kɔ 'na 'lɪla. Dɛdu a -gbɛ, Abrahamu, kɔ 'nɪ nue =le la. ⁴¹ Kɛɛ, -tɔplɪ -do =nu, 'a nɪ bu, kɔ nu, nɪ- aa -wɛ nu.» -Ye u kɔ: «-A nɪ 'dii 'de 'lalunyrɔ. -A nɪ buu -do, -a yi, kɔ- kɔ Nylsua.» ⁴² -Ye -Yusu kɔ: «'Bla Nylsua 'bɔ 'ya wɛn 'a nɪ Bu 'mu, -ye a di wɛn 'mu 'mu 'nɪ nuɛ, -ɛ nue, 'ke 'n -hɔn 'le Nylsua -wɔn 'mu. 'N 'de 'le di, 'ke 'le 'na -gbɛ a 'klɪ 'kwɪlɪ 'mu, kɛɛ, kɔ- kɔ nɪ, -kɔ lee kɔ 'mu. ⁴³ Dɛ- nue, -tɪ -gbo, 'nɪ =tu, 'a 'nɪnɪ yrɪi 'mu lɛ 'le? -Tɪ kɔ -tɪ 'a 'nɪnɪ yrɪi 'mu lɛ, nɛ- kɔ, a 'die 'le -wɛ ba po 'mu nua ye gbo. ⁴⁴ 'A nɪ bu, kɔ- kɔ Satan, -kɔ kɔ 'kuo -hɔn a nylgblaka. 'A mu kɔ 'a 'yuo=plɪ. -Ye -tɔplɪ =nu, -u 'a nɪ bu a plɔ blee, nɪ- a nuɛ 'mu ba nu. Kuɛ la 'le gbo, kɔ =ke 'la nahuin. ɔ yraa -tɪ a -tɛɛ nɪ, -ɛ nue, -tɪ a -tɛɛ 'de 'le 'a =wɪlɔ ke nɪ. Hɪ a lɛ'dudue, nɛ- kɔ 'a -kuan, -ɛ nue, kɔ kɔ hɪnɔyɔ nɪ, 'plɪ hɪ a gblegblei 'bii, 'ke u 'le =kɔ -wɔn 'mu -hɔn.»

⁴⁵ Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'nɪ =tu -tɪ a -tɛɛ. Nɛ- nue, 'a 'de 'mu =wɪlɔ ye kuo. ⁴⁶ 'Ke 'le 'a mu -hɛyri, =be ɛ kɔ nahuon, -kɔ -wɛ 'le -bɔ tɔɛ 'mu, -ɛ kɔ, 'n nu dɛ 'kuku? ɛ 'de 'a nahuon =de kɔ. -Tɛ 'nɪ -tɪ a -tɛɛ =tu, dɛ- kɔ 'kɔ a 'nɪnɪ pue -tɛɛ 'le? ⁴⁷ Nahuon =nu, -kɔ kɔ Nylsua a nahuon, kɔ Nylsua a -gbɛ a win ye gbo po nua. Kɛɛ, a -mɛ -ye, a 'de Nylsua a nahuin, nɛ- nue, 'a 'nɪnɪ puo nua ye gbo.»

'Plu u 'mu la Abrahamu kɔ, -Yusu nɪ la 'klɔ

⁴⁸ -Ye -Juukue a ye'munaanyu =tuo -wɔn, u kɔ: «'A -tɪ, -tɛ -a le wɛn -mu, -ɛ kɔ, -n 'de Nylsua yi, kɔ, 'ku -huan nɪ 'o -mu ke 'mu, -a kɔ wɛn 'o =wɔn.» ⁴⁹ -Ye -Yusu kɔ: «'Ku -huan 'de 'o 'mu ke 'mu nɪ. Kɛɛ, 'na Bu, kɔ- 'nɪ -tɪ a 'yi'buaale -nyi. A -mɛ -ye, a blɛ ke, 'ke ba -nye 'mu -tɪ a 'yi'buaale. ⁵⁰ 'Mɛ -ye, 'nɪ =muɛ =le lɛ, 'ke nahuin bu -nye 'mu -tɪ a 'yi'buaale, kɛɛ -ye Nylsua, kɔ- nye lɛ =kɔ. Nɔ- kɔ nɪ, -kɔ di -bati 'bɛ. ⁵¹ 'Nɪ 'a mu 'nɪ le, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'o 'na wɪntɛ 'o =tuu, kɔ 'dɛɛ bɔ 'ku gbe.»

⁵² -Ye u kɔ: «-A yie 'klɛɛ nɪ, -ɛ kɔ, 'ku -huan nɪ 'o -mu ke 'mu. -A nɪ bu gblaka Abrahamu 'ku nɪ, Nylsua a winwɔn-henyu 'u 'ku -wɛ. -Mɛ -ye, kɛ -nɪ po, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'o -na wɪntɛ 'o =tuu, kɔ 'dɛɛ bɔ 'ku gbe. ⁵³ -A nɪ bu Abrahamu, kɔ 'ku nɪ. =Be -n pue -tɛɛ, -mɔ kɔ 'o 'lu ye? Nylsua a winwɔn-henyu, u 'ku -wɛ nɪ. Nahuon a gblo tɪo- nɪ 'klɛɛ -n dɪkɔ daa 'le?»

⁵⁴ -Ye -Yusu kɔ: «'Bla 'nɪ wɛn 'n dɪkɔ baa, -ye 'na baale a -gbɛ, ɛ 'dɛɛ bɛ da wɛn dɛ =de. Nahuon -gbo, -kɔ 'mu baa, kɔ- kɔ 'na Bu. A kɔ 'nɪ, kɔ- kɔ Nylsua =nu, aa da. ⁵⁵ Kɛɛ, a 'dio yi. 'Mɛ -ye, 'n yio nɪ. 'Bla 'nɪ po wɛn lɛ, 'n 'dio yi, -ye 'n 'ya wɛn hɪnɔyɔ, -ɛ 'wɛ =kɔ 'a mu ye. Kɛɛ, 'n yio nɪ, 'nɪ -wɛ 'o 'a win 'o =tuu. ⁵⁶ 'A nɪ bu gblaka Abrahamu, kɔ nye la -wɔn lɛ -hie 'lu, -ɛ kɔ, kɔ di la -nyrɔkɔ =nu 'nɪ 'ye, -kɔ kɔ 'mu u di la 'o 'mu kɔ. Nɛ- nue, 'kɔ la 'manu nu. -Tɛ kɔ 'ye la 'klɛɛ -nyrɔkɔ a -gbɛ, -ye kɔ la nu 'manu 'dɔ.»

⁵⁷ -Ye u kɔ: «-N 'de 'yri a (50) -wɪlɔ 'hɔn =tu 'o -pu a kuɛ, =nu lɛ po, -n 'ye Abrahamu nɪ.» ⁵⁸ -Ye -Yusu kɔ: «'Nɪ 'a mu 'nɪ le, 'plɪ u 'mu la Abrahamu kɔ, 'n nɪ la 'klɔ.» ⁵⁹ Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye u 'ba 'mu lɛ 'hɛ, 'ke u 'mue =kɔ -wɔn lɛ poo a -tɪ, u 'muo 'la. Kɛɛ -ye -Yusu -hɪ =nu ke 'yi, 'kɔ 'hɪ 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu.

-Tɛ -Yusu -wɔ la 'yiisanany a 'kuɛ

9 -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, bu nɪ 'hru wɔn, -ye kɔ ye 'o gbo nyɔbɛyɔ =de. Nyɔbɛyɔ a -gbɛ, kuɛ la 'le 'a kɔkɔ 'yie 'mu gbo, 'a 'yii sua nɪ. ² -Ye 'a -naagbopu =gbo wɔn, u kɔ: «Tɔkɔ o, nahuon tɪo- nu la dɛ 'kuku? =Be nahuon a -gbɛɛ nɪ, -hee' 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn- nɪ, -u nu dɛ 'kuku, -ɛ kɔ -tɪ 'a 'yii 'lɪ sua?» ³ -Yusu =tu -wɔn, kɔ kɔ: «ɛ 'de 'a -gbɛ a dɛ 'kuku a -tɪ, kɔ, ɛ 'de -wɛ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn a dɛ 'kuku a -tɪ, 'a 'yii 'de sua. 'A 'yii sua nɪ, -ɛ die nu, nahuin 'mue 'ye, -ɛ kɔ, Nylsua kɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu -kuan, 'ke 'o =kɔ 'yie 'mu. ⁴ -Tɛ -nyrɛ 'klɛ nɛ 'le, -a kɔ -ba nu -kuan =nu, Nylsua, -kɔ lee kɔ 'mu, kɔ plɛ -ba nu. 'Tɔkɔ mu 'nɪ -wɔn. 'Tɔ 'bɔ -wɔn, nahuon =de 'de 'le -kuan a nunue -wɛ. ⁵ -Tɛ 'n 'klɛ nɛ kɔ 'klɔ ke, 'kɔ kɔ, -kɔ 'klɔ -gbo ke a nahuin -nyrɛ -nyi. -ɛ die nu, u 'mu -tɪ a -tɛɛ 'mu lɛ yrɪi.»

⁶ 'Plɪ kɔ 'mu la 'klɛɛ mu -yrɛ, -ye kɔ po gbo hɔn, kɔ nyua hɔn a -gbɛ -tutu ke, 'kɔ nuo 'bru 'mu, 'kɔ 'bɔ 'mu, 'kɔ hruu 'o 'yiisanany a -gbɛ a 'yii klɛ, ⁷ kɔ: «Mu 'le 'wɔ =nu -wɔn, u 'blɪ, u Siloe daa, =mu 'le 'yi =hɔn lɛ yra.» Siloedu a -gbɛ, ɛ =hɛn 'nyrɛ leenyɔ; 'yiisanany a -gbɛ 'kɔ mu, 'kɔ yra 'yi =hɔn lɛ. -Tɛ kɔ =hɪan -wɔn, -ye kɔ -tua lɛyriile gbo.

⁸ 'A 'bienu, kɔ nahuin =nu 'hɛɛn, -u nyo o lɛ 'ye, -tɛ kɔ o 'wɪlɛ -hua, -ɛ die nu, kɔ 'mu dɛ di, nahuin a -gbɛ, kɛ u 'klɛɛ po, 'u wɔn lɛ =gbugba: «=Be ɛ 'de nahuon -gbo, -kɔ o gbo nɪ, -kɔ o 'wɪlɛ -hua?» ⁹ =U -ye kɔ: «Nɔ- kɔ nɪ.» =U -ye kɔ: «'Uɔn, ɛ 'de =kɔ, kɛɛ, kɔ 'wɛ =kɔ =kɔ ye.» Kɛɛ, nahuon a -gbɛ, kɛ kɔ po, kɔ kɔ: «'Mɔ nɪ.» ¹⁰ -Ye u

nyo 'klɛɛ wɔn 'nɪ =gba: «-Be' -na 'yii nu kekɪklɛ 'le?»
 11 -Ye ɔ kɔ: «Nahuon -gbo, ɔɔ -Yusu daa, kɔ- po hɔn
 gbo, ɔ nyua hɔn a -gbɛ -tutu ke, ɔ nuo 'bru' mu. Nu- ɔ
 hrii 'mu 'yi klɛ, ɔ le 'mu, 'ke =bo mu 'le 'wlo =nu -wɔn,
 ɔɔ Siloe daa, -ɛ die nu, 'mu 'yi =hɔn lɛ yra, 'nɪ mu, 'nɪ
 yra 'yi =hɔn lɛ. -Tɛ 'n yra 'klɛɛ 'yi =hɔn lɛ, -ye 'n -tua
 lɛyriile gbo.» 12 -Ye ɔ =gbo wɔn: «-Be' nahuon a -gbɛ nɪ
 ye 'le?» -Ye ɔ kɔ: «'N 'de 'a dɛ =de yi.»

**-Tɛ Falisi=tumu a nahuin =gba la 'yiisanycɔ =nu wɔn, -ɔ
 kɔ 'yii -Yusu kla la ke**

13 Nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ 'yii sua o, 'ke ɔ gbo 'le Fal-
 isi=tumu a nahuin ye. 14 Plɪ -ye, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu -Yusu
 nu 'bru, ɔ kla 'a 'yii ke, -nyrɔwɔ a -gbɛ, ɔ kɔ
 -wuwle-nyrɔwɔ kɔ nɪ. 15 Nɛ- nue, Falisi=tumu a nahuin
 'ɔɔ nahuon a -gbɛ wɔn =gba: «Dɛ- nue, =nɪ lɛ yrii 'le?»
 -Ye ɔ kɔ: «ɔ nu 'bru, ɔ hruu 'o 'na 'yii klɛ, 'nɪ yra 'yi =hɔn
 lɛ. -Tɛ 'n yra 'klɛɛ 'yi =hɔn lɛ, -ye 'n -tua lɛyriile gbo.»
 16 -Ye kɛ Falisi=tumu a nahuin -yee po: «Nahuon =nu, ɔ
 kɔ -Yusu, ɔ 'de 'le Nyɪsua -wɔn 'mu -hɔn, -ɛ nue, ɔ 'nɪ
 =tuu =le 'o tete =nu 'o, -ɛ nyi =tu, -ɛ kɔ, -wuwle-nyrɔwɔ
 'mu, nahuon nɪ nu 'le -kuan.» =U -ye kɔ: «'Bɪa 'kɔ 'ya
 wɛn -tunahuon, -kɔ dɛ 'kuku nu, -ye ɔ 'de wɛn 'le 'ɣmilɛ-
 ka-tɔplɪ -gbo, kɔ nu a nunue -wɛ.» Nɛ- nue, 'u 'bɛ =tɔ.

17 -Ye nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ 'yii sua o, ɔ nyo lele wɔn
 'nɪ =gba: «Nahuon =nu, ɔ kla -na 'yii ke, -mɛ -ye, -n kɔ
 'nɪ, nahuon tio- ɔ 'ya 'le?» -Ye ɔ kɔ: «'Mɛ -ye, 'n kɔ 'nɪ, ɔ
 kɔ Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ nɪ.» 18 Kɛɛ -ye -Juukɛ a
 ye'munaanyu a -gbɛ, -ɔ kɔ Falisi=tumu a nahuin, ɔ 'nɪ
 -hɔɛ =le bu pui -tɛɛ, -ɛ kɔ, nahuon a -gbɛ a 'yii sua o nɪ,
 kɔ kɛ lɛ yrii. Nɛ- nue, 'u da 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, 19 'u
 =gbɔ wɔn, ɔ kɔ: «=Be sɛyɪ-sɛyɪ, nahuon -gbo, 'a nɪ 'yuu
 nɪ? =Be a kɔ 'nɪ, -tɛ a kɔ la, 'a 'yii sua la nɪ? 'Bɛ kɔ -tɛɛ,
 -ɛ kɔ, 'a 'yii sua la nɪ, dɛ- nue, kɔ kɛ lɛ yrii 'le?» 20 -Ye 'a
 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, ɔ kɔ: «-A yie nɪ, -ɛ kɔ, -a nɪ 'yuu nɪ. -A
 yie -wɛ nɪ, -ɛ kɔ, -tɛ -a kɔ la, 'a 'yii sua la nɪ. 21 Kɛɛ, dɛ-
 nue, 'plɪ kɔ lɛ yrii, kɔ, nahuon tio- kla 'a 'yii ke, dɛ a
 -gbɛ, nɛ- -a 'de yi. 'A -gbɛ, ba =gbo wɔn, -ɛ nue, ɔ 'de
 'yu. ɔ -wɛ 'le kɔ -hɪhɪa 'a mu klɛ nɪ.» 22 Kɛ 'a 'dii kɔ 'a bu
 'hɛɛn, ɔ po, -ɛ nue, ɔ pɪ -Juukɛ a ye'munaanyu a
 -gbɛ a huannu. 'ɛ kɔ -tɛɛ, -Juukɛ a ye'munaanyu a
 -gbɛ, ɔ pue 'le =le, -ɛ kɔ, nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ plɛ, -Yusu
 kɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya, -ye
 nahuon a -gbɛ, ɔ 'die 'le -wɛ kɔ pa 'klɛɛ lele Nyɪsua a
 kayu =nu gbo. 23 Nɛ- kɔ -tɪ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, 'u po lɛ:
 «ɔ 'de 'yu. 'A -gbɛ, ba =gbo wɔn.»

24 -Tɛ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, ɔ -yrɛ, -ye -Juukɛ a ye'mu-
 naanyu, -ɔ kɔ 'klɛ Falisi=tumu a nahuin, ɔ dɔ lele nɪ, ɔ
 kɔ: «Kɛ kɔ Nyɪsua ye 'mu nɪ, -a nɪ kɔ. 'A -tɪ, =tu -tɪ a
 -tɛɛ, -nyi Nyɪsua -tɪ a 'yi'buaalɛ. -A -mɛ -ye, -a yie nɪ, -ɛ
 kɔ, -Yusu a -gbɛ, ɔ kɔ dɛ'kukununycɔ kɔ nɪ. ɔ 'de 'le
 Nyɪsua -wɔn 'mu -hɔn.» 25 -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ kɔ: «=Be ɔ
 kɔ dɛ'kukununycɔ kɔ nɪ, -hee' ɔ 'de dɛ'kukununycɔ, 'n 'de

'a dɛ =de yi. 'Mɛ -ye, dɛ -gbo, 'n yi, nɛ- kɔ, 'na 'yii sua la
 nɪ, kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'nɪ lɛ 'nɪ yrii.» 26 -Ye ɔ kɔ:
 «Dɛ tio- ɔ nu -mu 'mu 'le? -Be' ɔ nu, 'plɪ =nɪ lɛ yrii 'le?»
 27 -Ye ɔ =tu lele -wɔn, ɔ kɔ: «'Be 'n le wɛn 'a mu nɪ. Kɛɛ, a
 'de 'mu nua ye gbo po. Dɛ- kɔ -tɪ 'a nye -hua, =bo =tui
 lele 'le? 'N nye 'nɪ 'ye, -ɛ kɔ, aa -hua ba -hɛ -wɛ -Yusu a
 -gbɛ a -naagbopu.» 28 Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -tua 'a tanɪ a
 =tutue gbo, ɔ kɔ: «-Mɔwɔ nɪ, ɔ kɔ 'a -naagbopuyɪ. -A
 -mɛ -ye, Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ Moise, kɔ -naag-
 bopu -a 'ya 'mu. 29 -A yie nɪ, -ɛ kɔ, Moisee nɪ, Nyɪsua
 'prɛɛ 'le -wɔn. Kɛɛ, -Yusu -mɛ -ye, -tɛ kɔ -hɔn 'o 'mu, -a
 'de 'o yii.»

30 -Ye ɔ kɔ: «-Yusu -gbo, ɔ kɔ nue, 'nɪ lɛ yrii, 'bɪa 'baa lɛ
 po, -tɛgbi ɔ -hɔn 'o 'mu, a 'de 'o yii, -ye dɛ a -gbɛ, ɛ saka
 'mu nɪ. 31 -A yie nɪ, -ɛ kɔ, nahuon 'kɔ 'ya dɛ'kukununycɔ
 'mu, 'kɔ Nyɪsua da, Nyɪsua 'nɪ 'wɔn =le 'a win nɪ. Kɛɛ,
 nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ nyo 'o =tuu, dɛ =nu, Nyɪsuaa -hua,
 'kɔ nye nu, -ye nahuon a -gbɛ, kɔ -win Nyɪsua, kɔ
 nua ye gbo po. 32 Gbegbe, ɔ =de 'di -hɪn a 'wɛɛn, -tu-
 nahuon -gbo, ɔ kɔ 'yii sua, kɛɛ 'le 'a kɔkɔ 'yie 'mu gbo,
 nahuon -ye kɔ die nu, 'yiisanycɔ a -gbɛ kɔ -tua lɛyriile
 gbo. 33 -Yusu a -gbɛ 'kɔ 'de wɛn 'le Nyɪsua -wɔn 'mu
 -hɔn, ɔ 'die wɛn 'le -wɛ, kɔ nu wɛn 'ɣmilekadɛdu a
 -gbɛ.» 34 -Tɛ ɔ 'wɔn 'klɛɛ 'a pupowin, -ye ɔ kɔ: «-Mɔ
 -gbo, kɛɛ 'le -na kɔkɔ 'yie 'mu gbo, dɛ 'kukuu -do, nɛ-
 -nɪ nu, 'plɪ -kɔ plɛ, -kɔ -a mu kɔkɔ,» 'u puo 'le -patu 'mu.

**Nahuin =nu, -ɔ plɛ, -ɔ yrii Nyɪsua a -tɪ 'mu lɛ, kɛɛ, 'ke 'le
 -tɛɛkɔ 'kwli 'mu, -ɔ 'nɪnɪ yrii 'mu lɛ**

35 -Ye -Yusu 'wɔn nɪ, -ɛ kɔ, ɔ puo 'le 'mu -patu. -Tɛ ɔ kɔ
 =kɔ 'hɛɛn, ɔ =ɣmoo, -ye -Yusu kɔ: «-Tunahuin 'bii a
 Nahuon, ɔ kɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'le
 ya, =be -n kuo ye =wlu?» 36 -Ye nahuon =nu, ɔ kɔ 'yii sua
 o, ɔ kɔ: «Le 'mu, nahuon a gbo tio- kɔ 'ya 'mu, -ɛ die
 nu, 'muo =wlu ye kuo.» 37 -Ye -Yusu kɔ: «-N 'yo nɪ -dodo.
 'Mɔwɔ nɪ, -kɔ 'klɛɛ 'le -mu -wɔn 'prɛɛ.» 38 -Ye ɔ kɔ:
 «Kukɔnyɔ, 'n kuo -mu ye =wlu,» ɔ kɔ kɔ kwɪ ye gbo, 'ke 'o
 'a baalɛ a -ta 'mu.

39 -Ye -Yusu kɔ: «'N di 'le =le, kɛ kɔ -tutu ke, -ɛ die nu,
 'mue nu, nahuin -gbo, -ɔ kuo Nyɪsua =wlu ye, kɔ
 nahuin -gbo, -ɔ 'dio =wlu ye kuo, ɔ 'mu 'yi 'mu lɛ -hun-
 hɔn. ɛ 'we =kɔ ye, nahuin =nu, -ɔ kɔ 'yii sua, ɔ di lɛ 'nɪ
 yrii, kɛɛ, nahuin =nu, -ɔ plɛ, -ɔ lɛ yrii, 'n die =nu 'nɪ kɔ,
 -ɛ kɔ, 'waa 'yii sua nɪ.» 40 Falisi=tumu a nahuin -ye =nu,
 -ɔ nɪ 'o, ɔ 'wɔn wintɛ a -gbɛ nɪ. -Ye kɛ ɔ 'klɛɛ =kɔ ye po,
 ɔ kɔ: «=Be ɛ =hɛn 'nyrɛ, -a nɪ -gbɛ, -a nɪ 'yii sua -wɛ nɪ
 'a?» 41 -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «'A nɪ 'yii, 'bɪ sua wɛn, -ɛ
 =hɛn 'nyrɛ, 'ba 'nɪnɪ yrii wɛn Nyɪsua a -tɪ 'mu lɛ, -ye
 Nyɪsua a -bati 'die wɛn 'le -wɛ bɪ klɪ wɛn 'a mu. Kɛɛ, -tɛ
 aa lɛ po, aa lɛ 'nɪ yrii, -ɛ =hɛn 'nyrɛ, aa Nyɪsua a -tɪ 'mu
 lɛ 'nɪ yrii, nɛ- die nu, Nyɪsua a -bati 'mu 'a mu klɪ.»

-Tε -Yusu po la blabl kɔ 'a kukɔnyɔ a -taludu

10 (-Juukue a ye'munaanyu, nu- -Yusu 'kle 'prεε 'le -wɔn.) Kε kɔ =nu ye po: «=Bo pue blabl a dε ye, ɔ kɔ blablɔkɔnyɔ 'hεεn, -ɔ kɔ -wε blabl'yie=tunyc. 'Nu 'a mu 'nɪ le -tεε, blabl =nu, -ɔ nɪ 'le -gblo 'mu, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'kɔ 'le =nɔ -wɔn pa, 'kɔ 'nɪnɪ naa 'o -gblo a -gbε a paale 'yri, kεε, 'kɔ -gblo 'ya, -ye nahuon a -gbε, ɔ kɔ 'yrinyɔ kɔ nɪ, kɔ -balunyc 'hεεn. ² Kεε, 'kɔ 'o -gblo a -gbε a paale 'mu naa, -ye ɔ kɔ blabl a -gbε a kukɔnyɔ kɔ nɪ. ³ -Ye -gblo'yie=tunyc =nu, -ɔ nɪ 'o -gblo a paale 'mu, kɔ blablɔkɔnyɔ lε -ha mε, 'kɔ 'le 'a blabl -wɔn pa. Blablɔkɔnyɔ a -gbε, 'kɔ 'a blabl da, -ye 'a blabl nyo ye gbo po nua. -Ye blablɔkɔnyɔ, kɔ 'ε nɪ blablε a 'du 'nɪ da, 'plu 'kɔ nyo 'le -gblo 'mu 'hɔkɔ. ⁴ 'Bɔ 'hɔkɔ 'kleε 'a blabl 'bii, -ye ɔ nyo 'mu naa ye, blabl a -gbε 'kɔ nyo -wɔn kɔε, -ε nue, ɔ yi 'a win nɪ. ⁵ Kεε -ye nahuon 'kɔ nɪ 'o, blabl a -gbε 'kɔ 'dio yi, -ye ɔ 'deε kɔ kɔε =nɔ -wɔn, kεε, ɔ di lε 'gba ci, -ε nue, ɔ 'de 'a win yi.»

⁶ -Taludu a -gbε, -Yusu po -Juukue a ye'munaanyu a -gbε ye, u 'de 'a 'mulεyriilε kɔ.

-Yusu, nɔ -kɔ -tεε a blablɔkɔnyɔ

⁷ -Ye kε -Yusu lele po, ɔ kɔ: «'Nu 'a mu 'nɪ le -tεε, 'mɔ -gbo, 'n 'we =nɔ blabl a -gblo a paale ye. ⁸ Nahuin 'bii =nu, -u plε, -u kɔ -tεε a blablɔkɔnyɔ, -u -hi, 'plu 'nɪ di 'le, nahuin a -gbε, nu- kɔ 'yrinyu kɔ -balunyc 'hεεn. Kεε, -tεε a blabl 'diu nua ye gbo po. ⁹ 'Mɔ kɔ blabl a -gblo a paale a -gbε. Paale -gbo, 'n 'ya 'mu, nahuon =nu, -ɔ di 'o naa, nɔ- Nylsua di waa. ɔ di 'nɪ pa, ɔ 'mu 'hɪ, ɔ 'mu dididε 'ye. ¹⁰ 'Yrinyɔ 'le 'nɪ di, ɔ 'mu 'na blabl, -ɔ kɔ 'na nahuin 'yri, ɔ 'mu lε 'lɪa, kɔ, ɔ 'mu gbo -wɔ a -tɪ. 'Mε -ye, 'n di 'le =le, -ε die nu, 'mu nahuin 'klɔ yrayru -nyi, 'mu =nu =hapu-tɪ 'plɔkɔ 'yi =hɔn lε nu.

¹¹ 'Mɔ -gbo, 'mɔ kɔ -tεε a blablɔkɔnyɔ, 'nɪ 'ya -wε 'a 'yie=tunyc 'mu. -Tεε a blablɔkɔnyɔ, kɔ 'a -hunhlun 'nɪ -ha, 'ke 'o 'a blabl a -ta 'mu. ¹² Kεε, -kuannunyc =nu, -ɔ 'de blabl a kukɔnyɔ, kɔ 'yie =tu blabl, 'wliye a -tɪ. 'Bɪa nahuon a -gbε 'kɔ 'ye -ji, 'bεε 'le di, -ye ɔ hie 'o blabl gbo, 'kɔ ci lε 'gba, -ε nue, ε 'de =nɔ, ɔ 'de blabl a -gbε a kukɔnyɔ. -ji 'bε nyre 'kleε 'o, -ye ε klɔ blabl -ye nɪ, 'a dε -ye =nu, 'ε nyo -tɔplɔ 'nyl 'mu lε -gbugba. ¹³ -Kuannunyc 'kɔ 'ye -ji, -ye kɔ lε 'gba ci, -ε nue, 'wliye a -tɪ nɪ, 'kɔ -kuan nu. Nε- nue, blabl a -gbε a -tɪ 'lɪ 'nɪnɪ 'yaa =nɔ 'kla -wliye.

¹⁴ 'Mɔ -gbo, 'mɔ kɔ -tεε a blablɔkɔnyɔ. -Tε 'na Bu Nylsua nu, 'kɔ yi 'mu, 'na -gbε 'nɪ yio, kε'ε nɪ, 'n nu 'na blabl, -ɔ kɔ 'na nahuin a yiyie, 'na nahuin a -gbε, 'u yi -wε 'mu. 'Nu -ha 'na -hunhlun, 'ke 'o 'waa -ta 'mu. ¹⁶ 'N kɔ blabl -ye, -ɔ 'de kɔ 'bla-gblo -gbo 'kwli 'mu nɪ, (ε =hen 'nyre, 'na nahuin -ye, -u 'de -Juukue). 'N kɔ =bo naa -wε =nu, ɔ 'mu 'na win 'wɔn, ɔ 'mu 'mu nua ye gbo po, ɔ kɔ 'a 'bienu 'hεεn, ɔ 'mu 'yi 'mu lε bibi, ɔ 'mu 'bla=juu

-do -hε, -ε =hen 'nyre Nylsua a dakuu -do, -u kɔ blablɔkɔnyɔ -do.

¹⁷ 'Na Bu Nylsua nuε 'mu 'mu nɪ, -ε nue, 'n di 'na -hunhlun 'nɪ -ha, 'mu 'ku, -ε die nu, 'mu -tado lele -hunhlun a -gbε 'mu 'ba, 'mu 'klɔ 'hɪ. ¹⁸ Nahuon =de 'die 'le -wε kɔ 'la 'mu, 'bɪa 'nɪ 'die ke wεεn. 'Na -gbε, 'n nye 'nɪ -hua, =bo -ha 'na -hunhlun, 'mu 'ku. 'N kɔ 'klɔ, 'ke =bo -ha 'na -hunhlun, 'nɪ kɔ -wε 'klɔ, 'ke =bo 'ba lele -hunhlun a -gbε 'mu. Nε- kɔ dε =nu, 'na Bu Nylsua le 'mu, =bo nu.»

¹⁹ -Tɪ =nu -Yusu =tu, ɪ nue, -Juukue a ye'munaanyu, -u nɪ 'o, 'u wo lele. ²⁰ 'Waa 'plɔkɔ kɔ: «'Ku -huan, nu- nɪ 'o =nɔ ke 'mu. 'A 'lu -hɔn 'o wɔn 'hɪ. A nɪ puo 'le nua ye gbo!» ²¹ =U -ye kɔ: «Nahuon =nu, 'ku -huan nɪ 'o ke 'mu, ɔ 'die 'le -wε kɔ nɪ lε 'puprε. 'Ku -huan 'die 'le -wε bu nue, 'yisuanyc kɔ yrii lε.»

-Juukue a ye'munaanyu 'nɪ wεεn =le -Yusu ke

²² -Tε 'dai ti -hi, -ye cε a ti nyre 'o =o. Ti a -gbε 'yri, lε'mimre nɪ 'le Jrusrε 'mu, 'ke 'o Nylsua a 'kagblaka a -ta 'mu. -Nyɔwɔ =nu, u =tu la 'le lele 'kagblaka a -gbε Nylsua kwa 'mu gbo, ti -hi la a ti 'yri, nε- kɔ lε'mreti nyre 'o. ²³ 'Ke -Yusu nɪ 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'kɔ 'le papuε =nu gblε -hihie, u Salomɔ a papuε daa; ²⁴ -Juukue a ye'munaanyu 'u 'kukue 'o =nɔ 'hɔn 'mu lε. Kε u =nɔ ye po, u kɔ: «Tii -tie -a di -pre, 'plu =mu -a mu le, nahuon a gblo tio- -n 'ya 'mu? =Nɪ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nylsua po la lε, ɔ di la -a mu ye ya, -ye -bo le -a mu -dodo.» ²⁵ -Ye -Yusu kɔ: «'N le 'o 'a mu nɪ, kεε, -tɪ -gbo, 'nɪ =tu, a 'nɪ pui =le -tεε. 'Njileka-tɔplɔ -gbo, 'nɪ nu, 'ke 'le Nylsua a 'du 'kwli 'mu, ɪ nyi 'a mu 'nɪ kɔ, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu. ²⁶ Kεε, -tɪ -gbo, 'nɪ =tu, a 'nɪ pui =le -tεε, -ε nue, a 'de 'na nahuin. ²⁷ 'Bɪa 'nɪ wun po, 'na nahuiin 'mu ye gbo po nua, -ε 'we =nɔ ye, -tε blablɔkɔnyɔ, 'kɔ 'a kukɔnyɔ nua ye gbo po, 'nɪ yiu -wε, 'u 'mu -wɔn kɔε. ²⁸ 'Na nahuin a -gbε, 'n nyu -nyi 'klɔ yrayru, -ɔ 'nɪnɪ -wε 'le. Gbegbe, u 'deε bu -wε gbo. Nahuon =de 'de 'klɔ kɔ, 'ke kɔ -hɔ 'mu kwa. ²⁹ 'Na Bu Nylsua, nɔ- -nyu 'mu, 'plu 'a 'klɔ nɪ 'o 'kli 'bii ye 'lu. ε 'de nahuon =de kɔ, -kɔ kɔ 'klɔ, -kɔ -ha 'a nahuon =de 'na Bu Nylsua kwa. ³⁰ 'N Bu Nylsua kɔ 'mu 'hεεn, -a mu kɔ -tu- nahuon -doo nɪ.»

³¹ -Tε -Juukue a ye'munaanyu -nɪ wen, u 'wɔn 'kleε -tɪ =nu, ɔ =tu, -ye u 'ba lele 'mu lε 'hε, u 'mue =nɔ -wɔn lε po, u 'muo 'la. ³² -Ye kε ɔ nyu ye po, ɔ kɔ: «'Ke 'le 'na Bu Nylsua a 'klɔ 'kwli 'mu, 'n nu =hapu-tɔplɔ 'plɔkɔ, 'ke 'o 'a mu ye. =Hapudε tio- kɔ -tɪ 'aa -hua ba 'la 'mu 'le?» ³³ -Ye u =tuo -wɔn, u kɔ: «ε 'de -bo nu =hapudε =de a -tɪ, -ba -hua -ba 'la -mu, kεε, -aa -hua -ba 'la -mu, -ε nue, -nɪ Nylsua a -tɪ lε 'nɪ -haa. -Mɔ -gbo, -ɔ kɔ -tunahuon, -mɔ plε, -ɔ kɔ -wε Nylsua.»

³⁴ -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ kɔ: «U 'crɪε la nɪ, 'ke 'le 'a nɪ teteicrɪnɪε 'kwli 'mu, -ε kɔ Nylsuacrɪnɪε: Nylsua nɔ

'nu: 'A mu ʔm ʔnɪsuapuu nɪ. ³⁵-Tɪ =nu, Nɪɪsua =tu, 'ke 'le 'a 'crɪnɪe 'kwli 'mu, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ =tui, -ɛ mɔ, ɪ 'de -tɪ a -tɛɛ. Nahuin =nu, ʔ =tu wintɛdu a -gbɛ ye, nu-u nɪ, ʔ ʔnɪsuapuu daa. ³⁶'Mɛ -ye, Nɪɪsua po 'mu ke 'pɪa, 'ke =bo nu 'a -kuan. Nɔ- lee -wɛ ʔ 'mu 'klɔ -gbo ke. A -mɛ -ye, a ʔ 'nɪ, 'nɪ Nɪɪsua a -tɪ lɛ 'nɪ -haa, -ɛ nue, 'n =tui nɪ, -ɛ mɔ, 'mɔ ʔ Nɪɪsua a 'Yuu nɪ. ³⁷'Bɪa -kuan -gbo, 'nɪ nu, 'bɔ 'de Nɪɪsua a kewɛɛnɛ, -ye a nɪ kuo 'le 'mu =wɪ ye. ³⁸Kɛɛ, 'bɪa 'nɪ -kuan -gbo nu, ʔ mɔ Nɪɪsua a kewɛɛnɛ, 'bɪa 'ba 'nɪnɪ -hua ba kuo 'mu =wɪ ye, -ye -kuan a -gbɛ, ʔ- ba kuo =wɪ ye, -ɛ die nu, a 'mue 'mu lɛ yrii -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n Bu ʔ 'mu 'hɛɛn, -a mu mɔ -tunahuoon -doo nɪ.»

³⁹Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye -juukɛ a ye'munaanyu -nɪ wen, uu lele lɛ =mɔ 'hru, 'ke bu klo, kɛɛ, ʔ =ta =nu kwa, 'ʔ mu.

⁴⁰'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'ke ʔ mu 'le lele Sudɛn a 'nike, -tɛgbii -do =nu, Saan la 'o nahuin 'nie 'lu lɛ poo, ti -hi la a ti 'yri. 'Ke -Yusu a -gbɛ, ʔ -hi 'le 'dai ti, ⁴¹nahuin 'pɔpɔ 'u 'le =mɔ ye mu, u ʔ: «Saan 'de 'ɲmɪɛkadɛ =de nu, kɛɛ, -tɪ 'bii =nu, ʔ =tu la, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ.» ⁴²-Ye 'ke 'o -tuoo -do a -gbɛ ke, nahuin =nu, -u nɪ 'o, 'waa 'dai dɛ kuo -Yusu ye =wɪ.

-Tɛ -Yusu a nɪnatumu Lasa 'ku la

11 ɛ ʔ la -Yusu a nɪnatumu =de. 'A 'du mɔ Lasa. 'Ke ʔ nɪ 'le Betanidɔ 'mu, 'ke 'le Sudeblugba 'mu, ʔ ʔ 'a -dɪayuo nyruyuo 'hɔn 'hɛɛn, -u ʔ 'du mɔ Mari ʔ Matɪ. ²Mari, ʔ- mɔ nyrugba =nu, ʔ 'ba la hunhrun-ponyra 'mu, ʔ 'wɔ la -Yusu buɪ lɛ, 'plu 'ʔ nu la 'a dɔnɔ a 'lu-pupui, 'ʔ 'hran -Yusu a buɪ lɛ. 'Waa -dɪayu Lasa, ʔ- 'kɛɛ klɪ. ³-Ye -dɪayuo nyruyuo a -gbɛ, u le nahuon, 'ke 'le -Yusu -wɔn, 'ke ʔ lo, -ɛ mɔ: «-Na nɪnatumu Lasa, 'a 'huɪn 'nɪ hren.» ⁴'Plu -Yusu 'mu titie a -gbɛ mu 'wɔn, ʔ ʔ: «Lasa a 'huɪn a hinhren, ɛ 'dɛɛ bɛ 'la =mɔ. Kɛɛ, ɛ die nahuin 'nɪ ʔ ʔ, -ɛ mɔ, Nɪɪsua ʔ 'klɪ ʔ -tɪ a 'yi'bubua. 'Huɪn a hinhren a -gbɛ, 'ke Nɪɪsua di 'o naa, ʔ 'mue nahuin ʔ ʔ, -ɛ mɔ, 'mɔ -gbo, ʔ mɔ Nɪɪsua a 'Yu, 'n ʔ -wɛ -tɪ a 'yi'bubua.»

⁵-Dɪayuoo ta a -gbɛ, Matɪ ʔ Mari ʔ Lasa 'hɛɛn, -Yusu nu 'mu nɪ 'dɔ. ⁶=Hapukɔ, 'ʔ nu 'mu 'dɔ, kɛɛ, -tɛ ʔ 'wɔn Lasa a 'huɪnhren-tɪ, -tɛgbɪ =nu, ʔ nɪ 'o, ʔ -hi 'o lele -nyrɔwɪ 'hɔn, ⁷'plu 'ʔ le 'a -naagbopu, ʔ ʔ: «-Ba 'ba ye 'mu, -ba mu lele Sudeblugba 'mu!» ⁸-Ye 'a -naagbopu ʔ: «Tɔnɔnɔ o, -tɛgbɪ =nu, -n plɛ, -ba mu 'le, -tɛ uu -hua bu nu o 'hɛ, bu 'la o -mu, 'a ti 'de wen ke gbo a hreen, 'ke -n -hua -bo mu 'le lele?» ⁹-Ye -Yusu ʔ: «-Nyrɔwɪ ʔ 'a nɪ ti, gbɪgbɪyɪ ʔ 'a nɪ ti. Nahuon 'bɔ -nyrɛ 'mu na, 'a buɪ 'nɪ bibi =le lɛ, -ɛ nue, ʔ nahuon =nu 'nɪ 'ye, ʔ- ʔ 'klɔ -gbo a nahuin -nyrɛ -nyi. ¹⁰Kɛɛ, nahuon 'bɔ 'dɔ 'mu na, -ye 'a buɪ lɛ 'nɪ bibi, -ɛ nue, 'ke ʔ nɪ 'le gbɪgbɪyɪ -hɛyri.» ¹¹-Ye kɛ ʔ lele po, ʔ ʔ: «-A nɪ nɪnatumu, ʔ 'nɪ ɲmɔ, kɛɛ, 'nɪ 'nɪ mu, 'muo ɲmla 'mu -ha.» ¹²-Ye -naagbopu =tuo -wɔn, u ʔ: «Kukɔnɔ o, 'bɪa 'bɔ

ɲmɔ, -ye ɛ 'we =mɔ ye, 'a 'huɪn di 'nɪ 'kee.» ¹³Kɛɛ, -tɛ -Yusu plɛ, Lasaa 'nɪ ɲmɔ, -ye 'kukɔɛ nɪ, ʔ =hɛn 'nyrɛ. Kɛɛ -ye -naagbopu -mɛ -ye, u ʔ 'nɪ, ɲmla a ɲmɲmɛ a -tɪ -Yusu =tu. ¹⁴-Ye -Yusu 'de 'klɛɛ lele =nu -tɪ =de 'yi ke -hli, ʔ ʔ: «Lasa 'ku nɪ. ¹⁵'A nɪ -tɪ, 'n ʔ plɔ a bleɛɛ, 'ke =bo 'de 'le Lasa 'huɪn 'mu nɪ, -ɛ nue, dɛ a -gbɛ, ɛ di 'a mu 'mu 'nɪ -hɛ, 'ke ba kuo 'mu =wɪ ye. 'A -tɪ, -ba mu 'o =mɔ 'huɪn 'mu.» ¹⁶-Ye Toma, uu =Yrupoyu daa, kɛ ʔ 'a 'bienu -naagbopu ye po: «-Ba kɛɛ -wɛ -Yusu -wɔn, ʔ ʔ -a mu 'hɛɛn, -a 'mu 'o -tɛgbii -do 'ku.»

-Yusu, ʔ- ʔ 'le nahuin 'kukɔnyu -hɛyri -ha, ʔ- nyu 'klɔ yrayru -nyi, ʔ 'nɪnɪ -wɛ 'le

¹⁷-Tɛ -Yusu 'le 'dɔ =nu 'mu mu nyre, -ye ʔ 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ u -ha o 'o Lasa, ɛ ʔ 'klɛɛ -nyrɔwɪ -hɛn. ¹⁸Betanidɔ 'muɛɛ Jrusɛdɔ ye. 'A -wɔnɛhinhrenɛ 'de 'le -kilowɪ ta -wɛ. ¹⁹Nɛ- nue, -juukɛ 'pɔpɔ 'u 'hɔn 'le Jrusɛ 'mu, 'u di Matɪ ʔ Mari 'hɛɛn yɛ 'ye wɔn, u 'mu 'le =wɪ 'kwli 'mu gbo =tu, 'waa -dɪayu Lasa a 'kuko-tɪ. ²⁰-Tɛ Matɪ 'wɪn, -ɛ mɔ, -Yusu 'le 'nɪ di, -ye ʔ muo ye 'mu 'bɛ wɔn, kɛɛ, Mari -mɛ -ye, 'ke ʔ nɪ 'le kayu gbo. ²¹-Tɛ Matɪ nyre 'o -Yusu 'huɪn 'mu, ʔ ʔ: «Kukɔnɔ o, 'bɪa =nɪ nɪ o ʔ, 'n -dɪayu 'dɛɛ ʔ 'ku o. ²²Kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'n yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ dɛ, -n di Nɪɪsua -hua, ʔ die 'nɪ nu.» ²³-Ye -Yusu ʔ: «-Na -dɪayu di 'hru 'klɔ.»

²⁴-Ye Matɪ ʔ: «Iin, 'n yie nɪ, -ɛ mɔ, 'lele'ʔ-nyrɔwɪ 'mu, ti =nu -ʔ 'yri Nɪɪsua di 'le nahuin 'kukɔnyu -hɛyri lɛ -ha, 'kee nɪ, ʔ di 'o 'klɔ 'hru.» ²⁵-Ye -Yusu ʔ: «'Mɔ nɪ, ʔ- ʔ 'le nahuin 'kukɔnyu -hɛyri lɛ -ha, ʔ- nyu 'klɔ yrayru -nyi, ʔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɪa 'bɔ kuo 'mu =wɪ ye, -ye 'n -nyi =mɔ 'klɔ yrayru a -gbɛ. =Betɪ ʔ 'ku, ʔ 'klɛ kɛɛ 'klɔ a -gbɛ. ²⁶Nahuon -gbo, ʔ- -hunhlun po, 'bɪa 'bɔ kuo 'mu =wɪ ye, -ye sɛyɪ-sɛyɪ ʔ 'dɛɛ ʔ 'ku gbe. =Be dɛ a -gbɛ, -n pui -tɛɛ?» ²⁷-Ye ʔ ʔ: «Iin, Kukɔnɔ, 'n pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, -mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nɪɪsua po la lɛ, ʔ di la 'a daku ye ya. -Mɔ mɔ Nɪɪsua a 'Yu, ʔ di la ʔ 'klɔ -gbo ke di.»

-Tɛ -Yusu la 'a nɪnatumu Lasa a =hien we

²⁸Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Matɪ mu 'a -dɪayu Mari da wɔn, 'ʔ dɔ ye, ʔ ʔ: «Tɔnɔnɔ di 'le =le, -mɔ ʔ da.» ²⁹'Plu Mari 'mu didawin a -gbɛ mu 'wɔn, -ye tii -do a ti 'yri, ʔ 'ba 'mu ye, 'ʔ mu 'le -Yusu 'huɪn 'mu. ³⁰-Yusu a -gbɛ, ʔ 'de wen 'dɔ 'mu a 'yɛɛ. -Tɛgbii -do =nu, Matɪ yɔ wen 'o gbo, 'ke ʔ 'klɛ nɛ 'o. ³¹-Juukɛ =nu, -u dio 'le =wɪ 'kwli 'mu gbo =tu wɔn, -tɛ u 'ye, -ɛ mɔ, Mari a -gbɛ, ʔ 'klɔ nɪ, 'ʔ 'hru, -ye 'waa -gbɛ, u 'ba 'mu lɛ ye, 'u kɔn -wɔn. U -mɛ -ye, u ʔ 'nɪ, 'ke ʔ 'le 'dɛɛ ye mu, ʔ 'mu we.

³²-Tɛ Mari nyre 'o -tɛgbɪ, -Yusu nɪ 'o, 'plu ʔ 'muo mu 'ye, -ye ʔ 'wɛ kwɪ, 'ke 'o -Yusu a buɪ =hɔn, ʔ ʔ: «Kukɔnɔ o, 'bɪa =nɪ nɪ o ʔ, 'na -dɪayu 'dɛɛ ʔ 'ku o.» ³³-Yusu nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, ʔ 'nɪ we, ʔ, nahuin =nu, -u kɔn -wɔn, 'uu -wɛ we. Dɛ a -gbɛ, ɛ bubla =nu gbo 'dɔ, ʔ,

'εε -wε =nכ wכl nue, ³⁴ -ye כ כ: «-Tε a -hכ 'o, -be' a puo gbo 'le?» U כ: «Kukכnyכ, di 'le, =mu 'o -tεgbi a -gbe 'yee.» ³⁵ -Ye -Yusu -tua wuwe gbo. ³⁶ -Ye nahuin כ: «Ba 'ye kε, כ כט 'mu nכ 'dכ.» ³⁷ 'Ke 'le nahuiin -do =nu -gbahlכn, kε =u -yee po: «'Be כ- kla o 'yiisuanyc a 'yii ke. כ ככ כ nue wen, Lasa 'nכ =han wen 'ku.»

-Tε -Yusu -ha la Lasa 'kl

³⁸ -Ye -Yusu bubble lele gbo, כ mu 'le 'dεε ye. 'Dεε a -gbe, ε ככ 'hכ a 'hככ nכ, כ nכ 'le dugba 'kwli 'mu, 'u nu o 'hכ gbetεε -ye, 'u kε o ye. ³⁹ -Ye -Yusu כ: «Ba -ha 'o 'hכ -gbo 'o, u nu, 'u ka 'dεε -gbo ye.» Kεε -ye kε Lasa a -dlayu nyrכyu Matu po: «Kukכnyכ o, כ di po 'nu, -ε nue, כ -hi 'le 'dεε wכn -nyrכwu -hεn.» ⁴⁰ -Ye -Yusu =tuo -wכn, כ כ: «'N le wen -mu nכ, -ε ככ, 'bכ =nכ kuo 'mu =wכ ye, -ye -n di Nylsua a -tכ 'a 'yi'bubua 'nכ 'ye.» ⁴¹ -Ye u -ha 'o 'hכ a -gbe nכ, -Yusu כ 'ba 'lu ye 'mu, ככ 'le yakכ 'mu lε ta, כ כ: «'Na Bu o, 'nu -mu -nyi 'wio, -ε nue, -n wεn 'na 'batwın ke. ⁴² 'N yie nכ, -ε ככ, 'ε nכ ti, -nu 'na 'batwın ke 'nכ wεn. Kεε, -tכ -gbo, 'n =tu wen, 'n =tui nכ, nahuin -gbo, -u =glaa 'le 'mu a -tכ, -ε die nu, u 'mue -tεε pue, -ε ככ, -mכ nכ, כ lee ככ 'mu 'kl -gbo ke.» ⁴³ 'Plu כ 'mu 'klεε lε mu po, -ye כ 'yaa 'le win, כ כ: «Lasa, 'hrч 'le 'dεε wכn!» ⁴⁴ Lasa כ 'hrч, 'a buכ kכ 'a dabuכ 'u 'hчhчwчn -jisei lε, 'u mua -wε 'a 'lu daptla lε. -Ye -Yusu כ: «Ba =wככ lε, kכ, ba -hכ mε lε, ככ na!»

-Tε -Juukue a ye'munaanyu -yra la -Yusu a 'lila-tч
(Matie 26.1-5; Makt 14.1-2; Luku 22.1-2)

⁴⁵ 'Ke 'le -Juukue =nu -heyri, -u di 'le Mari -wכn, ככ, -u 'ye dε =nu, -Yusu nu, 'waa 'plכplכ kuo -Yusu =wכ ye. ⁴⁶ Kεε, 'ke 'le =nu -heyri, =u -ye mu 'le Falisi=tumu a nahuin -wכn, dε =nu, -Yusu nu, 'u =tui =nu ye. ⁴⁷ -Tε u 'wчn, -ye Nylsua a -cчhlunpinyu gblakч, u ככ Falisi=tumu a nahuin a -gbe 'hεen, u ככ 'waa 'bie nyчgblakч 'hεen, 'u da -gboligbo, u כ: «-Be' -a di 'klεε nu 'le? -ε nue, nahuon -gbo, ככ nu 'hчmileka-tчplч 'plכplכ. ⁴⁸ 'Bכ =ba -hכ mε lε, ככ 'kч gbεε 'lu -wכn, nahuin 'bii dio ye kuo =wכ, 'plu Romakue a nyчgblakч, u 'mu 'le di, u 'mu -a mu gbatч klε -ha, -a mu -gbo, -u ככ Nylsua a 'kagblaka -gbo ככ -a nכ daku 'bii a nyчgblakч.» ⁴⁹ 'Ke 'le =nu -heyri, nahuon =nu, -כ ככ Kaifu, -כ ככ la 'yru =nu gbo a -cчhlunpinyu a nyчgblakч, כ כ: «=Be a 'nч yrii =le 'mu lε, ⁵⁰ ε nu -tεε, 'ke nahuoon -do ככ 'ku, 'ke 'o -a nכ daku 'bii a -ta 'mu, 'ε -hi 'o -a nכ daku 'bii a -gbe bu -wε gbo.» ⁵¹ Seyч-seyч, win =nu, כ po, ε 'de 'a -gbe a 'lu a lε-hiele. Kεε, -tε כ 'ya 'yru =nu a -cчhlunpinyu a nyчgblakч 'mu, nε- nue, Nylsua כ =tu =nכ win a -gbe wכn, ככ nyi =tu, -ε ככ, -Yusu di 'nч 'ku, 'ke 'o -Juukue a daku 'bii a -ta 'mu. ⁵² ε 'de -Juukueε -do a -ta 'mu, כ 'dεε ככ 'ku. Kεε, כ di 'nч 'ku, 'ke 'o Nylsua a 'yuo=pli 'bii a -ta 'mu, -u 'sεε 'klч 'bii -gbo ke gbo, -Yusu a -gbe, כ 'mu lε 'kukue, u 'mu dεε -do 'mu 'ya.

⁵³ Kue 'o -nyrכwכ a -gbe 'yie 'mu gbo, -Juukue a ye'mu-naanyu -yri nכ, 'ke bu 'la -Yusu. ⁵⁴ Dε a -gbe a -tч -Yusu כ 'nчnч pa 'klεε lele nahuin -heyri, 'ke 'le -Juukue a 'blugba 'mu. -Ye כ ככ 'a -naagbopu 'hεen, 'ke u mu 'le 'dכ =nu 'mu, u Eflaimu daa, 'u -hi 'le 'dai ti. 'Ke 'le Eflaimu a -gbe ke 'mu, -tututч =nu, -כ nכ 'le, nahuon =de 'de 'le 'ti.

⁵⁵ -Juukue a lε'mimre =nu, u Pakч daa, 'a ti 'muεε yre. 'Plu lε'mimre a -gbe, ε 'mu 'o nyre, 'blugba =nu a nahuin 'plכplכ mu 'le Jrusε 'mu, -ε die nu, dε =nu, u ככ bu nu, 'plu u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye, u 'mue nu, 'plu u 'mu lε'mimre a -gbe ke mu. ⁵⁶ Nahuin a -gbe, u lε =mכ -Yusu. -Tε u nכ 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, -ye u wכn lε 'nч =gbugba, u כ: «=Be 'a nч =wכ ככ 'nч, u di lε'mimre ke 'nч di?»

⁵⁷ Nylsua a -cчhlunpinyu gblakч kכ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, u =tui o nכ, -ε ככ, 'bכ nahuon =de 'ככ yii 'o -tεgbi =nu, -Yusu nכ 'o, -ye ככ lee =nu, -ε die nu, u 'muo klч.

-Tε Mari plu la -Yusu a buч -dawinni lε
(Matie 26.6-13; Makt 14.3-9)

12 -Nyrכwu -huonכ hie 'le, 'plu -Juukue a lε'mimre, -ε ככ Pakч, ε 'mu 'o nyre, 'ke -Yusu mu 'le Be-tanidч 'mu, כ ככ 'a -naagbopu 'hεen. 'Dч a -gbe 'mu, 'ke nahuon -gbo, -כ ככ Lasa nכ 'le. Lasa a -gbe, ככ -Yusu -ha o 'le 'kukunyc -heyri, כ -ha o 'klч. 'Ke כ mu 'le Lasa a -gbe -wכn, כ ככ Lasa a -dlayuo nyrчyuo o 'hכn =nu 'hεen, -u ככ Mari ככ Matu. ² -Tε כ nyre 'le, 'u pie =nכ, Matu כ po 'le -Yusu a dididε. Lasa bi 'le ye, כ ככ nahuin -ye, nu-u dε di, u ככ -Yusu 'hεen. ³ Buч 'klεε dε di, -ye Mari 'ba 'mu -dawinniyre. -Dawinni a -gbe, u po =die 'dכ. -Tε כ 'buч 'mu, -ye כ plu -Yusu a buч lε, כ nu 'a dчnכ a 'lu-pupui, כ 'hrчn -Yusu a buч lε, -dawinni a hunhrun 'u 'sεε kayu gbo. ⁴ 'Plu Mari 'mu dε a -gbe mu nu, -ye -Yusu a -naagbopuyu -ye, -כ ככ 'du ככ Judч Yisikalio, -כ di -Yusu 'a yraanyu kwa po, kε כ po: ⁵ «'Aa. Dε- kכ -dawinni a -gbe, u 'de plo? -Dawinni a -gbe a 'wliye, ε -wε 'le be 'ya wen -kuannunyc -do a 'pεεwч nч, 'ke 'le yakueε -pu 'kwli 'mu. 'Bч 'bu pli wen, -ye -a -wε 'le -ba -nyi wen 'a 'wliye a -gbe =suenyu nч.» ⁶ ε 'de ככ ככ =suenyu a wכl a -tч, ככ nu lε 'pupre. Kεε, ε 'we =nכ ye, כ ככ 'yrinyч 'nч. Nε- nue, כ nu lε 'pupre. 'ε ככ -tεε, ככ -mכ =ke 'waa 'wligbo=tunyc, 'plu 'wli a -gbe, ככ gblε =tu, ככ nyi =ke lε 'yri. ⁷ Kεε -ye -Yusu כ: «-Hч mε lε! Dε u ככ bu nu wen ti -ככ 'yri 'n di wen 'o 'kuo, כ nue kε nч -dodo. ⁸ Ba ככ 'a yiyie, =suenyu 'klε die ככ 'a mu -gbahlכn nч. 'Mε -ye, ti 'n di ככ 'a mu -gbahlכn -hi, ч 'de 'klεε lele -huo.»

-Juukue a nyчgblakч, u -hua bu 'la la -wε Lasa

⁹ Tii -do a -gbe 'yri, -Juukue 'plכplכ 'wчn nч, 'ke -Yusu nч 'le Betanidч 'mu, 'u mu 'le. ε 'de -Yusu a 'yiyε-tu -do, u 'de 'le mu. Kεε, u mu -wε 'le =le, -ε die nu, u 'mu -wε

Lasa 'ye, -Yusu -ha o 'le 'kukunyū -heyri, ɔ -ha o 'klɔ.
10 -Ye Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu gblakɩ -yri nɩ, 'ke bu 'la
-wɛ Lasa, 11 -ɛ nue, ɔɔ- kɔ -tu nɩ, -Juukue 'plɔplɔ 'u kuo
-Yusu =wɩ ye, 'u 'kee nyɩgblakɩ a -gbɛ a -wɔnnaale.

-Tɛ -Yusu 'ya la Jrusɛdɔ 'mu
(Matie 21.1-11; Maku 11.1-11; Luku 19.28-40)

12 -Tɛ -nyrɛ ɔɔ lɛ, -ye nahuin =nu, -u di Pakɩ a lɛ'mimre
ke, u 'wɩn nɩ, -ɛ mɔ, -Yusu di 'mu di Jrusɛdɔ. 13 -Ye u
'bɛ yuohran, 'u 'blo kwa lɛ, 'u =tu 'dɔ 'mu, 'u mu -Yusu
ye 'mu 'bɛ wɔn, 'u 'le win 'yaa, u ɔɔ: «-Na 'wio, -mɔ
=nu, ɔɔ 'le di, 'ke 'le Kukɔnyɔ a 'du 'kwli 'mu. Nyɩsua bɔ
nu -mu =hapudɛ 'mu. Ba 'ye kɛ, Yisraekue a bodɔ, ɔɔ-ɔ
'le di. Ba nɩ -ba ɔɔ.» 14 'Ke 'kasrayu =de nɩ 'o. Nu- kɔ ke
-Yusu 'ya 'o, -ɛ 'we =ɔɔ ye, -tɛ Nyɩsuacrɩnɩɛ, ɛɛ la 'a
=tutue nu, -ɛ mɔ:

15 «Sion (Jrusɛ) 'mu a nahuin,
a nɩ pɩ 'le huannu.

Ba 'ye kɛ, 'a nɩ bodɔ, ɔɔ-ɔ 'le di.

Nɔ- nɩ 'o 'kasrayu ke gbo.»

16 -Ye ti a -gbɛ 'yri, -tɔplɩ =nu, -Yusu, ɔ kɔ nahuin 'hɛɛn,
u u, 'a -naagbopu 'nɩ yrii =le 'mu lɛ. Kɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri
-Yusu mu 'le yakɔ 'mu, 'ke 'le -tɩ a 'yi'buaale 'kwli 'mu, ɩ
bi 'le =nu 'mu 'kwli, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ Nyɩsuacrɩnɩɛ, ɛ
nu la 'a =tutue, kɛ'ɛ nɩ, nahuin =nu, u u 'a nunue nu.

17 -Tɛ -Yusu le o Lasa, 'ke bɔ 'hɩ 'klɔ, ɔɔ -hɔn 'le 'dɛɛ
wɔn 'mu, nahuin 'plɔplɔ 'ye o dɛ a -gbɛ, 'u mu o, 'u le o
nahuin -ye dɛ =nu, -Yusu nu. 18 Nɛ- nue, nahuin -nɩ wen
'u dio 'klɛɛ ye 'mu 'bɛ wɔn, -ɛ nue, u 'wɩn o nɩ, -ɛ mɔ,
-Yusu nu o 'ɣmilekadɛ a -gbɛ nɩ. 19 -Ye Falisi=tumu a
nahuin =nu, -u nɩ 'o, u -mɛ -ye, kɛ u yɛ pupo, u ɔɔ: «A
nye 'nɩ 'ye, nahuon -gbo, ɔ -hi -a mu wɔn. Nahuin 'bii
nyo -wɔn 'nɩ kɛɛ.»

Gɛkɩkue -ye, u -hua bu yi wen -Yusu

20 -Juukue a lɛ'mimre a -gbɛ a ti 'yri, -tɛ nahuin mu 'le
Jrusɛdɔ 'mu, 'ke bu da Nyɩsua, 'ke 'le nahuin a -gbɛ
-heyri, 'ke Gɛkɩkue nɩ 'le. 21 Nahuin a -gbɛ, nu- mu 'o
Filipu 'hɩn 'mu, ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyi -ye, ɔ kɔ
'le Betsaidadɔ 'mu, 'ke 'le Galileblugba 'mu, u ɔɔ:
«Nyɩbeyu, -aa -hua -ba yi wen -Yusu.» 22 -Ye Filipu a
-gbɛ, ɔ mu nɩ, ɔ =tui 'a 'be Adre ye, u 'hɔn a -gbɛ 'u bibi
ke, 'u mu, 'u =tui -Yusu ye. 23 -Ye -Yusu ɔɔ: «Ti nyre 'o =o,
-ɩ kɔ 'yri mɔ -gbo, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon,
Nyɩsua di 'o 'mu -tɩ a 'yi'buaale -nyee. 24 =Bo pue
=gblaye a dɛ ye. =Gblaye a -gbɛ 'bɛ 'de -tutu lɛ 'tu, ɛ 'nɩ
=ga =le nɩ, -ye ɛ 'die 'le -wɛ bɛ po 'hlɛ, kɛɛ, ɛ -do, nɛ- di
'o nɩ. Kɛɛ, 'bia 'bɛ 'tu -tutu lɛ, ɛ di 'nɩ =ga, ɛ 'mu 'hlɛ po.
=Gblaye a -gbɛ a =gɩga, ɛ 'we =ɔɔ 'kukue ye. 'Na -gbɛ, 'n
'we =ɔɔ =gblaye ye. 'N kɔ =bo 'ku, 'dai nahuin 'mu 'klɔ
yrayru kɔ, ɔ -nɩnɩ -wɛ 'le. 25 -Ye 'klɛɛ, nahuon 'bɔ nɩ 'o,
'bɔ 'de -wɔn -wɛ, 'ke bɔ 'ku, 'na =wɩ a yekuolɛ a -tɩ, ɔ
'dɛɛ bɔ kɔ 'klɔ yrayru, ɔ -nɩnɩ -wɛ 'le. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɩ

'o, 'bɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ 'ku, -ɛ nue, ɔ mɔ 'na nahuon nɩ,
ɔ di kɔ 'klɔ yrayru, ɔ -nɩnɩ -wɛ 'le. 26 'Bia nahuon 'bɔ
-hua bɔ nu 'na -kuan, -ye ɔ bɛ ye bɔ naa 'mu -wɔn, -tɛg-
bi 'nɩ 'o muu, ɔ kɔ bɔ muu -wɛ 'o, =betɩ bɔ di 'ku. 'ɛ nɩ
nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'na -kuan nu, 'na Bu Nyɩsua, ɔɔ-
dio -tɩ a 'yi'buaale -nyi.»

-Yusu =tu 'a 'kukue a -tɩ

27 «-Tɛ ti nɩ lɛ 'mu -gbo, 'na -hihiu hren 'mu -wɔn. -Be'
'n di 'klɛɛ 'na Bu ye po 'le? =Be kɛ =bo po: 'Na Bu Nyɩsua
o, nue, =suɛ'yeti, -ɩ di 'le di, bɩ hren 'mu -wɔn. 'Uɩn, 'nɩ
po =le lɛ, -ɛ nue, =suɛ'yeti =nu, nɩ- 'mu 'le wɔn naa. Nɛ-
kɔ -tɩ 'nɩ di ɔɔ 'klɔ -gbo ke. 28 Kɛ 'n di po: 'Na Bu o, nue,
=mu -tɩ a 'yi'buaale kɔ.» Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Nyɩsua a win
-hɔn 'le yakɔ 'mu, 'u lɛ po: «'N nue nɩ -dodo, 'na -tɩ 'ɩ kɔ
-tɩ a 'yi'buaale, 'plɩ 'mue lele nu.»

29 Nahuin =nu, -u nɩ 'o, u 'wɔn win a -gbɛ nɩ, u ɔɔ:
«-Tɛɛ nɩ, -ɛ ma.» =U -ye ɔɔ: «Nyɩsua a lɛleenɔ -yee nɩ,
ɔ 'prɛ.» 30 Kɛɛ -ye -Yusu ɔɔ: «ɛ 'de 'na -tɩ, win =nu, ɩ 'de
pue, kɛɛ, 'a mu kɔ -tɩ nɩ. 31 Ti nyre 'o =o, -ɩ kɔ 'yri Nyɩsua
di 'o 'klɔ -gbo ke a nahuin -bati lɛ poo. -Tɛ ti nɩ lɛ 'mu
-gbo, Nyɩsua di 'klɔ -gbo a nyɩgblaka Satan gbata ke 'nɩ
-ha. 32 'Mɛ -ye, ti =nu -kɔ 'yri u di 'o 'mu ye 'mu 'baa, 'ke
'o tu 'yie 'mu, 'mu -tutu -wɔn hren, 'n die 'nɩ nu, nahuin
'bii, u 'mu 'mu ye 'muɛɛ.» 33 'Kukuedu =nu, ɔ di 'ku, nɛ- ɔ
=hen 'nyrɛ, ɔ nu lɛ 'puprɛ.

34 -Ye kɛ nahuin =nu, u nyo ye po, u ɔɔ: «'Ke 'le Nyɩsua
a teteicrɩnɩɛi 'kwli 'mu, u 'crɩɛ la nɩ, -ɛ mɔ, Waanyɔ =nu,
Nyɩsua po la lɛ, ɔ di la -a mu ye ya, ɔ di hie 'klɔ. Dɛ- kɔ
-tɩ, -mɛ -ye, =nu lɛ po, -ɛ mɔ, u di nahuon =nu, ɔ mɔ
-tunahuin 'bii Nahuon 'mu 'ba ye, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ɔ
'mu -tutu -wɔn hren? Nahuon tio- mɔ 'klɛɛ -tunahuin
'bii a Nahuon a -gbɛ 'le?» 35 -Ye kɛ -Yusuu =nu ye po, ɔ
ɔɔ: «Kɛ -nyrɛ 'klɛ nɩ ɔɔ 'a mu -gbahlɔn, 'ke 'le ti gbi
'kwli 'mu. Ba na -nyrɛ a -gbɛ 'mu, -tɛ ɛ 'klɛ nɩ ɔɔ 'a mu
-gbahlɔn, -ɛ die nu, gbɩgbɩyɩ 'nɩ =han 'a mu 'mu gbo
'ta, -ɛ nue, nahuon =nu, ɔɔ gbɩgbɩyɩ -heyri na, -tɛgbi
ɔɔ 'o muu, ɔ 'de 'o yii. 36 'A -tɩ, ba kuo -nyrɛ =nu =wɩ ye,
-tɛ ɛ 'klɛ nɩ ɔɔ 'a mu -gbahlɔn, -ɛ die nu, a 'mu nahuin
=nu 'mu 'ya, -u -nyrɛ 'mu na.»

-Juukue, u 'de -Yusu =wɩ ye kuo

-Tɛ -Yusu -wɔ -tɩ =nu a =tutue -wɔn, -ye ɔ hren =nu
-wɔn, ɔ -hɩ 'yi ke. 37 =Hapukɔ, ɔ nu 'ɣmileka-tɔplɩ, 'ɩ
-huo, kɛɛ, nahuin, u 'dio =wɩ ye kuo. 38 Dɛ a -gbɛ, ɛ
mue -wɔn 'lu, -ɛ die nu, -tɩ =nu, Nyɩsua a winwɔn-henyɔ
Esai =tu la, ɩ 'mu nue. -Tɩ a -gbɛ, Esai =tu la, nɩ- gbo:
«Nyɩsua o, -tɩ -gbo, -aa =tu, nahuon tio- pui -tɛɛ?
Nahuon tio- yrii -na 'klukenɩɛ 'le?
ɛ 'de 'a nahuon =de kɔ.»

39 Esai a -gbɛ, ɔ =tui la -wɛ nɩ, -tɩ kɔ -tɩ 'u 'die 'le -wɛ bu
kuo -Yusu =wɩ ye. Kɛ ɔ po:

40 «Nyɩsua sua 'waa 'yii nɩ,

-ε die nu, u 'nu =han dε lε yrii,
 כ, כ' nue, 'waa =wlu 't 'gboklo 'mu,
 -ε die nu, u 'nu =han -tu 'mu lε yrii.
 'E מו -תע, 'bla 'buu wen -tu 'mu lε yrii,
 u dio wen ye 'nu 'muεε,
 -ε die nu, כ 'mu wen waa.»

⁴¹ Esai a -gbe, כ =tui la nu, -ε nue, כ 'ye la -Yusu a -tu a 'yi'buaale nu, כ' =tu la -Yusu a -gbe a -tu.

⁴² Mo =beti Esai כ nu lε 'pupre, -Juukue a ye'mu-naanyu 'plokpl, u kuo -we -Yusu ye =wlu. Kεε, u 'di =tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε nue, uu pi Falisi=tumu a nahuin a huannu, 'ke bu blu lε, 'ke 'le Nytsua a kayuo gbo. ⁴³ U nye 'nu -hua, 'ke nahuin bu baa =nu, 'ε -hi 'o 'ke Nytsua כ baa =nu.

Nahuin =nu, -u 'nulu po -Yusu a wintε nua ye gbo, nu-bati di kl

⁴⁴ -Ye -Yusuu 'le win 'nu 'yaa, kε כ nahuin ye po, כ כ: «Nahuon 'כ nu 'o, 'כ kuo 'mu =wlu ye, ε 'de 'n -do, כ 'de 'mu =wlu ye kuo, kεε, כ kuo -we 'na Bu ye =wlu, -כ lee כ 'mu 'kl -gbo ke. ⁴⁵ Nahuon 'ככ 'mu 'ye, -ye ככ -we 'na Bu 'nu 'ye, -כ lee כ 'mu 'kl -gbo ke. ⁴⁶ 'N di כ 'kl -gbo ke nu, -ε 'we =כ -nyre ye, -ε die nu, 'ε nu nahuon 'כ nu 'o, 'כ kuo 'mu =wlu ye, כ 'nu =han 'le gbigbyri -heyri nu. ⁴⁷ Nahuon 'ככ 'na wintε 'wכ, 'כ 'nulu =tui 'o, ε 'de 'mכ, 'n 'deε =bo puo -bati lε, -ε nue, 'n di 'le =le, 'ke =bo waa nahuin. 'N 'de 'le di, 'ke =bo puu -bati lε. ⁴⁸ Nahuon 'כ nu 'o, 'כ bla 'mu ye, כ, 'כ 'nulu po 'mu nua ye gbo, -ye 'lele'ככ-nyrככ 'mu, -bati dio 'nu kl, -ε nue, כ 'de 'na wintε nua ye gbo po. ⁴⁹ 'E מו -תע, ε 'de 'le 'na 'klu -do 'kwli 'mu, 'n 'de 'le nahuin ככ, kεε, 'na Bu =nu, -כ lee כ 'mu 'kl ke, כ- le 'mu -tu =nu, 'n כ =bo ככ. ⁵⁰ 'N yie nu, -ε כ, -tu =nu, ככ -hua =bo ככ nahuin, nu- nye nu, nahuin 'ט 'kl yrayru =nu כ, -כ 'nulu -we 'le. Ne- nue, -tu =nu, 'na Bu le 'mu, 'ke =bo ככ nahuin, l -do, nu- 'nu =nu ככ.»

-Te -Yusu yra la 'a -naagbopu a bu lε

13 ε hie 'le -nyrככ -do, 'plu -Juukue a lε'mimre, -ε מו Paki, ε 'mu 'o nyre. -Yusu yie nu, -ε כ, ti nyre 'o =o, 'ke ככ -ככ כ 'kl -gbo ke 'mu, ככ mu 'le 'a Bu Nytsua -ככ. Nahuin =nu, -u ככ 'a nahuin, kε ככ 'kl -gbo ke, ככ nu 'mu nu ti a pεpε, ככ, כ 'cipi 'o 'waa 'munuele.

² -Wise, -Yusu ככ 'a -naagbopu 'hεen, 'ke u nu 'o dεdiile 'mu. 'Plu u 'mu dε mu di, ε 'de kayu a 'mu-henyכ ככ, -ככ yra 'waa bu lε, -ε 'we =ככ ye, -te -Juukue 'a nunue nu. 'Plu u 'mu dε mu di, -ye 'kuo -hulu a nyglblaka Satan, כ 'preε 'le Judia Yisikalio -ככ, -ככ מו Simכ 'a 'yu, 'ke ככ po -Yusu 'a yraanyu kwa. ³ -Yusu a -gbe, כ yie nu, -ε ככ, Nytsua -nyi =ככ 'kl, 'ke ככ כככ -ככpl 'bii win ke, כ yie -we, -ε ככ, 'ke ככ -ככ 'le Nytsua -ככ 'mu, ככ, ככ ככ ככ =han -ככ, כ 'mu 'le =ככ -ככ mu. ⁴ =Hapuk, כ yi -ככpl

'bii a -gbe, kεε, כ 'ba 'mu ye, כ -he 'a 'luyewlawlu, כ 'ba -ploodanu 'mu, כ kluu -bubui ke, ⁵ כ po 'le 'nie 'pohlulu wככ, כ -tua 'a -naagbopu a bu lε a leytyra gbo. 'ככ yra nahuon -do a bu lε, -ye ככ nu -ploodanu =nu, כ kluu wen -bubui ke, ככ nyo bu lε 'hran. ⁶ Ne- ככ nu -nunu, ככ nyre 'o Simכ Piell 'hulu 'mu. -Te ככ nyro 'klεε 'o 'hulu 'mu, -ye Simכ Piell ככ: «Kukonyכ, =be -כככ 'na bu lε mu yra?» ⁷ -Ye -Yusu ככ: «De -gbo, 'nulu nu, -te ti nu lε 'mu -gbo, =nu yrie =le 'mu lε, kεε, 'ke 'le ye 'mu, -n die 'mu lε 'nu yrii.» ⁸ -Ye Piell ככ: «Gbegbe, -n 'deε -bo yra 'na bu lε.» -Ye -Yusu ככ: «'Bla 'nu 'de -na bu lε -gbo lε yra, -n 'deε -bo 'ya 'klεε lele 'na nahuon 'mu.» ⁹ -Ye Simכ Piell ככ: «'Bla 'be nu lε 'mu, ε nu 'ya 'le 'na bu lε -do 'mu, kεε, yra -we 'mu kwa lε, ככ, yra -we 'na 'lu lε.» ¹⁰ -Ye -Yusu ככ: «Nahuon 'ככ -plo, 'ככ na lε dε gbi, כ 'de ככ ככ -plo lele, 'be 'de ככ yra 'a bu lεε -do, -ε nue, ככ 'wu 'le =le 'bii. A -mε -ye, a 'wu 'le =le. Kεε -ye ε 'de a 'bii, a 'de 'le 'wu.» ε 'we =ככ ye, 'waa 'oye'siile, 'ke 'o Nytsua ye, ne- ככ -tu -Yusu =hen 'nyre. ¹¹ ככ yi nahuon =nu nu, 'ke 'le =nu -gbahlכ, -כ di =ככ 'a yraanyu kwa po. Ne- nue, ככ po wen lε: «ε 'de u 'bii, u 'de 'le 'wu.»

¹² -Te ככ -ככ 'waa bu lε a leytyra -ככ, -ye ככ pue lele 'a 'luyewlawlu nu, ככ nu lele gbo, 'ke 'o dεdi-tuoo -do =nu ke, ככ: «De -gbo, 'n nu 'a mu 'mu, =be dε -gbo, ε =hen 'nyre, a yree 'mu lε?» ¹³ 'Baa 'mu da, kε aa po: Tokonyכ ככ Kukonyכ 'hεen. 'Plu -ye, -tu a -teε aa =tu, -ε nue, 'ε ככ -teε, ככ ככ Tokonyכ, ככ Kukonyכ 'hεen. ¹⁴ 'A -tu o, -te ככ -gbo, -ככ ככ 'a nu Kukonyכ ככ 'a nu Tokonyכ 'hεen, 'n nu, 'nu =tu 'le 'n dככ, 'nu yra 'a mu bu lε, 'a nu -gbe, kε ba nu, ba =tu -we 'le 'a nu dככ, a 'mu -we bu lε ytyra. ¹⁵ 'N tεε 'a mu nu, -ε ככ, 'n =tu 'le 'n dככ nu, 'nu -he 'a nu 'mu-henyכ, -ε die nu, dε -gbo, 'n nu 'a mu 'mu, a 'mue -we 'mu nunu. ¹⁶ 'Nu 'a mu 'nu le -teε, ε 'de -kuannunyכ =de ככ, -ככ di 'o 'a 'mase 'lu ye nu. ε 'de -we lεleenyכ =de ככ, -ככ di -we 'o nahuon -gbo, -כ lee =ככ 'lu ye nu. ¹⁷ 'A -tu o, a yie 'klεε nu. 'Bla 'baa lε 'a nunue nu, -ye a di ככ plכ a bleleε.

¹⁸ ε 'de a 'bii, 'n 'de 'a mu 'nyre =hen. Nahuin =nu, 'n -ha 'le du 'mu, 'ke bu 'ya 'na nahuin 'mu, 'n yiu nu. Kεε, -tu =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nytsuacruntε 'kwli 'mu, ε ble ye bu mue 'lu -ככ. -Tu a -gbe, nu- -gbo: Nahuon -gbo, -ככ 'mu 'hεen, -u 'nyra 'le dabu dεdihuoo -do wככ, ככ -he 'na yraanyכ. ¹⁹ 'N nyi 'a mu ye 'nu =tu -dodo, 'plu ε 'mu 'o nyre, -ε die nu, ti -ככ 'yri ε di 'o nyre, a 'mu 'mu =wlu ye kuo, -ε ככ, 'מכ ככ nahuon -gbo, Nytsua lee ככ -tutu ke. ²⁰ 'Nu 'a mu 'nu le -teε, nahuon 'ככ nu 'o, 'ככ 'ble 'na lεleenyכ kwa, ε 'we =ככ ye, 'מכ ככ, ככ 'ble kwa. ככ, nahuon 'ככ 'ble 'mu kwa, ε 'we =ככ ye, 'na Bu Nytsua 'a nu, -כ lee 'mu, ככ- ככ 'ble kwa.»

-Yusu ככ 'nu, Judia dio kwa po 'a yraanyu
 (Matie 26.20-25; Maki 14.17-21; Luku 22.21-23)

²¹ 'Plu -Yusu 'mu win a -gbe mu po, -ye 'a =wlu 'mue gbo 'כ. Kε ככ 'a -naagbopu ye po, כ 'de =nu dε =de 'yi

ke -hli, ɔ ɔ: «'Nu 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, nahuon nɪ ɔ 'a mu -hɛyri. Nɔ- di 'mu 'na yraanyu kwa po.»²² -Ye uɔ 'nɪ 'yiyɛ. Nahuon tio- -Yusu =hɛn 'nyrɛ, 'ke 'le =nu -hɛyri, u 'dio yi.²³ -Naagbopuyɛ -ye nɪ 'o, -Yusu nuɛ 'mu -tɛɛ, ɔ- nɪ 'o -Yusu 'huɪn 'mu gbo.²⁴ Nɔ- Simɔ Piɛlɪ nu -jie, ɔ le, ɔ =gba -Yusu wɔn, nahuon tio- -Yusu =hɛn 'nyrɛ,²⁵ -naagbopuyɛ a -gbɛ 'ɔ 'prɛɛ 'le -Yusu nua 'mu, 'ɔ =gbɔ wɔn, ɔ ɔ: «Kukɔnyɔ, nahuon tio- -n =hɛn 'nyrɛ 'le?»²⁶ -Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ ɔ: «'Flɔɔ=tɔ -gbo, 'n di 'le 'yanu -wɔn 'nyra, nahuon, 'n dio -nyi, ɔ-ɔ nɪ,» 'ɔ 'ba 'flɔɔ=tɔ 'mu, 'ɔ 'nyrɔ 'le 'yanu -wɔn, 'ɔ -nyo Judɪa, ɔ-ɔ ɔ Simɔ Yisikalio a 'yu.²⁷ 'Plu Judɪa 'mu 'flɔɔ=tɔ a -gbɛ mu di, -ye Satan kuɔ ke win 'bii. Ke -Yusu nyo 'klɛɛ ye po, ɔ ɔ: «Po 'le 'klɪ lɛ, dɛ -n ɔ-ɔ -bo nu, =mue nu!»²⁸ Nahuin 'bii, -u nɪ 'o dɛdi-tuoo -do a -gbɛ ke, =ɔ =de 'di 'mu lɛ yrii, -tɪ ɔ-ɔ -tɪ -Yusu 'ɔ nu lɛ 'puprɛ.²⁹ -Tɛ Judɪa 'ya la 'wligbo=tunyo 'mu a -tɪ, =u -ye ɔ-ɔ 'nɪ, -Yusu lo nɪ, 'ke ɔ mu lɛ'mimre a dididɛ =nu -tɔ, =u -ye ɔ-ɔ 'nɪ, -Yusu lo nɪ, 'ke ɔ-ɔ -ha 'le 'wli, ɔ-ɔ -nyi =suɛnyu.³⁰ -Tɛ Judɪa -wɔ 'klɛɛ 'flɔɔ=tɔ a -gbɛ lɛ, -ye tii -do a ti 'yri, ɔ bi 'le 'mu -patu, 'ke 'le gbɔgbɔyri 'mu.

-Tɛ -Yusu -nye la 'a -naagbopu tetebu yrayru

³¹ -Tɛ Judɪa bi 'klɛɛ 'le -patu 'mu, -ye ke -Yusuu 'a -naagbopu ye po, ɔ ɔ: «-Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'mɔ -gbo, ɔ-ɔ ɔ-ɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'na -tɪ a 'yi'buaalɛ di 'mu bi pepe'. -Ye 'n die 'nɪ nu, nahuin 'mu -wɛ Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaalɛ 'ye.³² 'Bla 'nɪ nu dɛ a -gbɛ, -ye Nyɪsua die lele 'nɪ nu, nahuin 'mu 'na -tɪ a 'yi'buaalɛ 'ye. ɔ -wɛ lɛ ke 'a nunue. ɔ di 'mu -nyi =hapugbonulɛ, 'ke 'le =ɔ-ɔ 'huɪn 'mu.³³ 'Na 'yuo o, ti =nu, 'n 'klɛ die 'o 'a mu 'huɪn 'mu -hi, l 'de 'klɛɛ lele -huo. A di 'mu lɛ 'nɪ =mɔ. Kɛɛ, -tɪ =nu, 'n =tu o -Juukuɛ a ye'munaanyu ye, nɪ -nɪ -wɛ 'a mu ye mu =tu. -Tɪ a -gbɛ, l nɪ -gbo: -Tɛgbi 'nɪ 'le mu, a 'de 'le mumue -wɛ.³⁴ 'Nu 'a mu -nye tetebu yrayru. Tetebu a -gbɛ, nu- -gbo: Ba nunuɛ 'mu. -Tɛ 'n nu 'a nɪ 'munuɛlɛ, ke'ɛ nɪ, a ɔ ba nu -wɛ 'munuɛnɛlɛ.³⁵ 'Bla 'ba nunuɛ 'mu, -ye nahuin 'bii, u die 'nɪ yrii, -ɛ mɔ, 'a mu ɔ-ɔ 'na -naagbopu nɪ.»

-Tɛ -Yusu le la Piɛlɪ, -ɛ mɔ, Piɛlɪ a -gbɛ, ɔ di 'nɪ =tu, -ɛ mɔ, ɔ 'dio yi

(Matie 26.31-35; Maku 14.27-31; Luku 22.31-34)

³⁶ -Ye Simɔ Piɛlɪ =gbɔ wɔn, ɔ ɔ: «Kukɔnyɔ, -be' -nɪ ye mue 'le?» -Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ ɔ: «-Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, -tɛgbi 'nɪ 'le mu, -n 'de 'le 'na -wɔnkukue -wɛ. Kɛɛ, ti di 'o 'nɪ nyre, -l ɔ-ɔ 'yri -n di 'o 'mu -wɔn kuɛɛ.»³⁷ -Ye Piɛlɪ nɔ: «Kukɔnyɔ, 'n -wɛ -wɔn, 'ke =bo -ha 'na -hunhlun, 'ke 'o -na -ta 'mu. Dɛ- nue, =nɪ plɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'n 'de 'le -na -wɔnkukue -wɛ 'le?»³⁸ -Ye -Yusu nɔ: «=Be 'ɛ mɔ -tɛɛ, -n -wɛ -wɔn, 'ke -bo -ha -na -hunhlun, 'ke 'o 'na -ta 'mu? 'Nu -mu 'nɪ le, 'plu hape

'mu ke -nyrɛ mu da, -n di nu 'a =tuuɪ ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mu yi.»

-Yusu, ɔ-ɔ mɔ 'hru =nu, -uɔ 'le Nyɪsua -wɔn mu

14 -Ye ke -Yusuu =nu ye po, ɔ ɔ: «'A nɪ =wlu nɪ bi 'le =hlɔn. Ba kuo Nyɪsua =wlu ye, a 'mu -wɛ 'mu =wlu ye kuo.² Gbonulɛ -huo 'le 'na Bu -wɔn. 'Nu 'nɪ mu, 'mu 'a nɪ gbonulɛ -wɔn -wɔ. 'Bla 'bɛ 'de wɛn -tɪ a -tɛɛ, 'n 'dɛɛ =bo =tui wɛn 'a mu ye.³ 'Bla 'nɪ mu, 'nɪ -wɔ 'a nɪ gbonulɛ -wɔn, -ye 'n di 'le lele 'nɪ di, 'mu 'a mu gba, -ɛ die nu, -tɛgbi =nu, 'n nɪ 'o, a 'mu -wɛ 'o nɪ.⁴ A yi 'hru =nu nɪ, nahuon di na, -tɛgbi =nu, 'n nɪ 'le, ɔ 'mu 'le nyre.»⁵ -Ye ke Toma, ɔ-ɔ =ɔ ye po, ɔ ɔ: «Kukɔnyɔ o, -tɛgbi =nu, -nɪ 'le mu, -a 'de 'le yii. -Be' -a -wɛ 'le -ba nu 'klɛɛ 'a 'hru a yiyie 'le?»⁶ -Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ ɔ: «'Na -gbɛ, 'mɔ mɔ 'hru =nu, 'mɔ mɔ -wɛ -tɪ a -tɛɛ, ɔ, 'mɔ mɔ -wɛ 'klɔ yrayru. ɛ 'de nahuon =de ɔ, -ɔ mu 'le 'n Bu -wɔn, -ɔ 'de 'le 'mu naa.⁷ 'Bla 'ba yi 'mu, -ye a yi -wɛ 'n Bu nɪ. Kuɛ 'klɛɛ mɔ gbo, a yio nɪ, 'a 'yo -wɛ.»⁸ -Ye Filipu nɔ: «Kukɔnyɔ o, ɔ-ɔ -a mu -na Bu. =Nɪ tɔ-ɔ -a mu, -ye -a di ɔ plɔ a bleelɛ.»⁹ -Ye -Yusu =tuo lele -wɔn, ɔ ɔ: «Fil- ipu o, -tɛ a ɔ 'mu 'hɛɛn, -a bibi la 'huɪn 'mu, ɛ -wɛn gbo, 'plu -n 'klɛ 'dɛɛ 'mu a yie. Nahuon 'ɔ 'ye 'mu, -ye ɔ 'ye 'na Bu nɪ. Dɛ- ɔ-ɔ -tɪ =nɪ 'klɛɛ lɛ po, =bo ɔ-ɔ 'a mu 'na Bu?¹⁰ =Be =nɪ pui =le -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n ɔ-ɔ 'na Bu 'hɛɛn, -a -mue nɪ, -a 'we =ɔ-ɔ nahuoon -do ye? -Tɪ =nu, 'nɪ a 'bii ye =tu, l 'de 'na -gbɛ a 'lu a lɛ-hielɛ, kɛɛ, 'na Bu a 'lu a lɛ-hielɛ'ɛ nɪ. Nɔ- nɪ 'le 'mu ke 'mu, ɔ-ɔ 'le 'mu 'mu naa, ɔ-ɔ -kuan nɪ.¹¹ -Tɪ -gbo, 'nɪ =tu, -ɛ mɔ, 'n ɔ-ɔ 'na Bu 'hɛɛn, -a -mue nɪ, -a 'we =ɔ-ɔ nahuoon -do ye, ba pui -tɛɛ. 'Na pupowin, 'bɪ 'die 'le -wɛ bɪ nue, ba po -tɪ a -gbɛ -tɛɛ, -ye 'na nunu-tɔplɪ, nɪ -bɪ nue, ba pui -tɛɛ.¹² 'Nu 'a mu 'nɪ le, nahuon 'ɔ nɪ 'o, 'ɔ kuo 'mu =wlu ye, -ye nunu-tɔplɪ -gbo, 'nɪ nu, ɔ di -wɛ 'nɪ nu. 'Plu -ye, nunu-tɔplɪ =nu, ɔ di nu, l di 'o 'n nɪ 'mu 'nɪ -hi 'dɔ, -ɛ nue, 'ke 'nɪ 'le 'na Bu -wɔn mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'na nahuin =nu 'klɪ -nyi, 'ke bu nu 'a -kuan.¹³ -Tɔplɪ 'bii =nu, a di -hua, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, 'n di 'nɪ nu, -ɛ die nu, 'mɔ -gbo, ɔ-ɔ ɔ Nyɪsua a 'Yu, 'mu nahuin 'na Bu a -tɪ a 'yi'bubua ɔ-ɔ.¹⁴ 'Bla 'baa dɛ -hua, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, 'n die 'nɪ nu.»

-Tɛ -Yusu le la 'a -naagbopu, -ɛ mɔ, Nyɪsua a -Hihiu di 'o =nu ke 'mu 'nɪ nɪ

¹⁵ -Ye ke -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ ɔ: «'Bla 'ba nuɛ 'mu 'mu, a di 'o 'na tetei 'nɪ =tuu.¹⁶ Ti =nu -ɔ-ɔ 'yri 'n di 'le 'n Bu Nyɪsua -wɔn mu, 'n dio lɛ 'nɪ 'batɪ, 'ke ɔ ya 'a mu nahuon -ye ye, 'ke 'o 'na -ta 'mu. Nahuon a -gbɛ, ɔ-ɔ mɔ Nyɪsua a -Hihiu, -uɔ -tɪ a -tɛɛ =tu. Nu- di 'a mu 'mu -hɛ, u 'mu 'o 'a mu ke 'mu nɪ ti a pepɛ.¹⁷ 'Klɔ ke a nahuin, -u 'de Nyɪsua yi, -Hihiu a -gbɛ, u 'dɛɛ bu nɪ 'o =nu ke 'mu, -ɛ nue, nahuin a -gbɛ, u 'dɛɛ bu yruu, 'plu u 'nɪ =mue =le lɛ, 'ke bu yiu. A -mɛ -ye, a yi Nyɪsua a -Hi-

hiu a -gbe ni, -ε nue, Nylsua a -Hihiu a -gbe, 'ke u ni 'le 'a mu -gbahlɔn, kɔ, u 'mu 'o -tado 'a mu ke 'mu ni.

¹⁸ 'N 'deε =bo hie 'o 'a mu gbo, ba 'ya -do 'mu. Kεε, 'n mu, 'n di 'le lele 'ni di, ke kɔ 'a mu -gbahlɔn. ¹⁹ Ti =de 'de 'le hie, 'klɔ ke a nahuin 'mu 'na 'yiye 'kee. Kεε, a -mε -ye, a di 'mu 'ni 'ye, -ε nue, 'n ni 'klɔ, 'a ni -gbe, 'a di -wε 'klɔ ni. ²⁰ -Nyrɔkwɔ a -gbe 'kɔ nyre 'o, -ye a die 'mu le 'ni yrii, -ε kɔ, 'n kɔ 'na Bu 'hεεn, -a -mυε ni, -a mu kɔ -tu-nahuoon -do, kɔ, a kɔ 'mu 'hεεn, -a -mυε -wε ni, -a mu kɔ -tunahuoon -do.

²¹ Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'ble 'na tetei kwa, kɔ, 'kɔ nyi 'o =tuu, nahuon a -gbe, kɔ-kɔ ni, -kɔ nυε 'mu 'mu. Nahuon =nu, -kɔ nυε 'mu 'mu, 'na Bu dio -wε 'mu 'ni nυε. 'Na -gbe, 'n dio -wε 'mu 'ni nυε, 'plu 'mυe nu, kɔ 'mu 'mu yrii.»

²² -Ye Judta, kεε, ε 'de Judta Yisikalio, ke kɔ =kɔ ye po, kɔ kɔ: «Kukɔnyɔ o, -be' -n nu 'klεε, =nu le po, -ε kɔ, =mυe nu, -a 'mu -mu yrii, kεε, -n 'deε -bo nue, 'ke 'klɔ ke a nahuin bu yrii -mu?» ²³ -Ye -Yusu =tuɔ -wɔn, kɔ kɔ: «Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ nυε 'mu 'mu, kɔ, -ti =nu, 'n di =nɔ ye =tu, 'kɔ nyi 'o =tuu, 'n die 'ni nu, nahuon a -gbe, kɔ 'mu 'mu yrii. -Ye 'na Bu dio 'mu 'ni nυε, 'plu 'na Bu a -gbe, kɔ kɔ 'mu 'hεεn, -a 'mu 'le =kɔ -wɔn mu, -a 'muo 'le -wɔn ni. ²⁴ Nahuon, 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'de 'mu 'mu nυε, kɔ 'ni =tuu =le 'o 'na wintε ni. -Ti -gbo, 'nu 'klεε 'a mu ye =tu, aa 'wɔn, ε 'de 'na -gbe gbe a wɔn a win, kεε, 'na Bu Nylsua, kɔ- le 'mu, =bo =tui 'a mu ye.

²⁵ -Tε 'n 'klεε nυε kɔ 'a mu 'hɔn 'mu, 'n nyi 'a mu ye 'ni =tu -dodo. ²⁶ 'Na Bu Nylsua, kɔ- di 'a mu 'a -Hihiu ye ya, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu. 'A -Hihiu a -gbe, nu- di 'a mu -tɔ-pli 'bii kɔ, kɔ, -ti 'bii =nu, 'n =tu 'a mu ye, u 'mui 'le 'a mu 'kwli 'mu le po.

²⁷ 'N die 'ni nu, a 'mu plɔ a bleelε kɔ. Plɔ a bleelεdu =nu, 'n kɔ, nε- 'n di 'a mu -nyi. Plɔ a bleelεdu =nu, 'klɔ ke a nahuin, u 'waa 'bienu -nyi, ε 'de =nε, 'ni -nye =le 'a mu. 'A -ti o, a ni plɔ 'le huannu, kɔ, 'a ni =wli ni bi 'le =hlɔn. ²⁸ 'A 'wun ni, -tε 'n =tui 'a mu ye, -ε kɔ: 'Nu 'klεε 'ni mu, kεε, 'n di 'le lele 'ni di, ke kɔ 'a mu -gbahlɔn. 'Bla 'ba nυε wen 'mu 'mu, -ye a di wen nu 'manu, -ε nue, 'ke 'nu 'le 'na Bu -wɔn mu. 'Na Bu, kɔ- ni 'o 'mu 'lu ye.

²⁹ -Tɔplɔ 'bii -gbo, 'n nyi 'a mu ye 'ni =tu -dodo, 'plu u 'mu 'lu -wɔn mυe. 'Bla 'bu 'lu -wɔn mυe, -ye u di 'le 'a mu 'mu bi 'kwli, a 'mu 'mu =wlu ye kuo. ³⁰ 'Dai ti =de 'de 'le hie, 'ke =bo 'prεε 'le 'a mu -wɔn, -ε nue, 'klɔ -gbo a nyɔgblaka Satan, kɔ 'le 'ni di. =Hapukɔ, 'kɔ 'de 'klɔ kɔ, 'ke 'o 'mu ke, ³¹ kεε, 'klɔ ke a nahuin blε ye bu yree, -ε kɔ, 'n nυε 'n Bu Nylsua 'mu ni. Nε- nue, dε =nu, 'n Bu le 'mu, =bo nu, 'ni die nu.

'A -ti o, ba 'ba ye 'mu, -a 'mu mu.»

-Yusu, kɔ 'we =kɔ =haputugbe ye

15 Kε -Yusu lele 'a -naagbopu ye po, kɔ kɔ: «'Mɔ -gbo, 'n 'we =kɔ =hapu'dɔdɔtugbe † ye, 'a mu =nu,

-u kɔ 'na nahuin, 'a 'we =kɔ 'dɔdɔtugbe a babu ye, 'na Bu Nylsua, kɔ- kɔ tugbe a 'dɔdɔkɔ. ² 'ε ni babu =de 'bu ni 'o, 'bu 'nɔni tu 'yɔ, -ye 'dɔdɔkɔ a -gbe, kɔ nyu 'o 'ni 'bε, kɔ, 'ε ni babu =de 'bu ni -wε 'o, 'buu 'yɔ tu, kɔ nyu 'le le 'ni 'bε, -ε die nu, u 'mu 'o ye 'sii, u 'mu lele 'yɔ 'plɔplɔ -ye tu. ³ A -mε -ye, -ti =nu, 'n kɔ 'a mu, u nue ni, 'a 'sii 'o ye. ⁴ Ba 'klεε kυεε 'le 'mu 'mu gbo, -ε 'we =kɔ ye, -tε 'n nu, 'n kɔ 'a mu 'hεεn, =a -mυε. Babu =nu, 'bu 'de 'le tugbe 'mu gbo kυε, u 'die 'le -wε bu tu 'yɔ. Kε'ε ni, ε -ti 'mu, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'Bla 'ba 'de 'le 'mu 'mu gbo kυε, a 'die 'le -wε ba nu 'na -kuan.

⁵ 'Mɔ kɔ tugbe, 'a mu kɔ 'a babu. Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ kυε 'le 'mu 'mu gbo, 'plu kɔ kɔ 'mu 'hεεn, =ba -mυε, -ye kɔ 'we =kɔ babu =nu ye, -u 'yɔ 'plɔplɔ tu, -ε =hεn 'nyre, nahuon =nu, -kɔ 'na -kuan nu -tεε. 'Bla 'ba 'de 'le 'mu 'mu gbo kυε, -ye a 'die 'le -wε ba nu dε =de.

⁶ Nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'de 'le 'mu 'mu gbo kυε, -ye Nylsua dio 'mu po 'kwla, -ε 'we =kɔ tibabu =nu ye, u 'bε 'o le, 'plu u po 'kwla 'mu. 'Blɔ ma, -ye u nye le 'ni 'kukue, u 'mui 'tɔ le po. ⁷ 'Bla 'ba kυε 'le 'mu 'mu gbo, kɔ, 'ba 'ble 'na kɔwin kwa, 'ke 'le 'a ni =wli ke, -ye ba -hua Nylsua 'ε ni dε =de, kɔ die 'a mu 'ni -nyi. ⁸ 'Bla 'ba 'cipi 'o 'na -kuan a nunue -tεε, -ye a die nahuin 'ni kɔ, -ε kɔ, 'a mu kɔ 'na -naagbopu ni. Dε a -gbe, nε- die nu, nahuin, u 'mu 'na Bu Nylsua -ti a 'yi'buaaale -nyi.

⁹ 'N nυε 'a mu 'mu ni, -ε 'we =kɔ ye, -tε 'na Bu Nylsua nu, kɔ nυε 'mu 'mu. Ba 'klεε kυεε 'le 'mu 'mu gbo, -ε die nu, a 'mυe yi, -ε kɔ, 'n nυε 'a mu 'mu ni. ¹⁰ 'Bla 'baa 'o 'na tetei 'o =tuu, -ye a die 'ni yi 'ε ni ti, -ε kɔ, 'n nυε 'a mu 'mu ni, -ε 'we =kɔ ye, -tε 'n nu, 'ni =tuu 'o 'na Bu Nylsua a tetei 'o, 'ni yie 'ε ni ti, -ε kɔ, kɔ nυε 'mu 'mu ni.

¹¹ -Ti 'bii -gbo, 'n nyi 'a mu ye 'ni =tu, -ε die nu, -tε 'nu 'manu a nunue nu, a 'mu -wε le nu, kɔ, 'a ni 'manu a -gbe, u 'mu 'o ye =cεε. ¹² Ba 'ye kε, -ti =nu, 'nu 'a mu ye =tu, ni -gbo: Ba nunue 'mu, -ε 'we =kɔ ye, -tε 'n nu, 'ni nυε 'a mu 'mu. ¹³ 'Munueε gblaka, -ε -hi 'o 'munuelei 'bii 'mu, nε- kɔ, nahuon 'kɔ -ha 'a -hunhlun, 'ke 'o 'a 'bienu a waale a -ta 'mu. ¹⁴ -Ti =nu, 'nu 'a mu ye =tu, 'ba nyi nu, -ye 'a mu kɔ 'na nunatumupu ni. ¹⁵ 'Ni daa =le 'klεε lele 'a mu -kuannunyɔ, -ε nue, dε =nu, -kuannunyɔ a 'mase, kɔ nu, -kuannunyɔ a -gbe, kɔ 'die yi. 'Nu 'a mu daa 'na nunatumupu. A yi dε a -gbe ni, -ε nue, -ti 'bii =nu, 'na Bu Nylsua kɔ 'mu, 'n tu -wε 'a mu ni. ¹⁶ 'ε 'de 'a mu, a 'de 'le 'mu du 'mu -ha, 'ke =bo 'ya 'a ni Kukɔnyɔ 'mu. Kεε, 'mɔ kɔ, -kɔ -ha 'le 'a mu du 'mu, 'ke ba kυε 'mu -wɔn, 'ni le -wε 'a mu, 'ke ba mu 'na -kuan nu. -Kuan =nu, a di nu, kɔ 'deε kɔ 'ya -gbugbe 'mu. 'ε ni dε, a di 'na Bu Nylsua -hua, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, kɔ die 'a mu 'ni -nyi. ¹⁷ 'A -ti o, dε =nu, 'nu 'a mu -hua, nε- kɔ: Ba nunue 'mu!»

† Tugbe =nu, -ε kɔ -ti kɔ =tu, 'a 'yɔ, u nyo daa rεsen.

'Kl ke a nahuin, u di -Yusu a -naagbopu 'nɪ yraa

18 Kε -Yusuu lele po, ɔ ɔ: «'Kl ke a nahuin 'bu yraa 'a mu, ba ɔ 'a yiyie, -ε ɔ, 'm ɔ ɔ ye-henahuon, u yraa, 'plu 'u yraa 'a mu. 19 'Bla 'ba 'ya wen 'kl ke a nahuin 'mu, -ye 'kl ke a nahuin, u di wen 'a mu 'mu 'nɪ nuε, -ε nue, 'ke a di wen 'le =nu -heyri nɪ. Kεε, ε 'de lε 'mu nɪ. 'Na -gbε, 'm ɔ -ha 'le 'a mu 'kl ke a nahuin -heyri, 'nɪ po 'a mu 'pɪa ke. A 'de 'klεε lele 'le =nu -heyri nɪ. Nε- nue, 'u yraa 'a mu. 20 -Tɪ -gbo, 'n =tu o 'a mu ye, ɪ nɪ -hri 'le 'a mu -wɔn, -ε ɔ: -Kuannunɔɔ =de 'de 'o 'a 'mase 'lu ye nɪ. ε =hen 'nyre, nahuin =nu, -u =tue 'mu =suε, u di -wε 'a mu =tue =suε. Nahuin =nu, -u 'o 'na ɔɔwin 'o =tuu, u di -wε 'o 'a nɪ ɔɔwin 'o 'nɪ =tuu. 21 =Suε 'bii =nu, u di 'a mu =tue, u die 'a mu 'nɪ =tue, -ε nue, 'a mu ɔ 'na -naagbopu nɪ, 'plu 'na Bu, -ɔ lee ɔ 'mu 'kl ke, u 'dio yi. 22 'Bla 'nɪ 'de wen 'le di, ɔ, 'nɪ 'de wen =nu Nyɪsua a -tɪ ye =tu, Nyɪsua 'deε ɔ yeε wen =nu -tɪ, 'ke 'o 'waa dε 'kuku =nu, u nu a -ta 'mu. Kεε, -tε 'n di 'klεε 'le, 'n =tu =nu Nyɪsua a -tɪ ye, 'bla 'bu 'kɪε nue dε 'kuku, -ye u 'deε bu ɔ 'hru, 'ke bu =ta 'le Nyɪsua kwa 'mu. 23 Nahuon -gbo, -ɔ yraa 'mu, ɔ yraa -wε 'na Bu nɪ. 24 'Bla 'nɪ 'de wen 'le =nu -heyri 'ɲmɪlεka-ɔpɪ nɪ, nahuon =de 'de -hlɪn a nue, -ye Nyɪsua 'deε ɔ yeε wen =nu -tɪ, 'ke 'o 'waa dε 'kuku =nu, u nu a -ta 'mu. Kεε 'klεε, u 'ye 'ɲmɪlεka-ɔpɪ =nu nɪ, 'n nɪ, 'plu 'n ɔ 'na Bu 'hεen, 'u yraa -a mu. 25 Kεε, -ɔpɪ a -gbε, u -wɔn mue 'lu, -ε die nu, dε =nu, 'waa bunu, u 'cru la, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪε 'kwli 'mu, ε 'mu nue. Dε a -gbε, nε- -gbo: =Betɪ =bo 'de dε =de nu, u yraa 'mu nɪ.»

26 Kε -Yusuu lele =nu ye po, ɔ ɔ: «Nahuon =nu, -ɔ di 'a mu 'mu -hε, ɔ di 'le 'nɪ di. 'Ke ɔ di 'le 'na Bu -wɔn 'mu -hɔn. 'Bla 'nɪ mu 'le 'na Bu -wɔn, 'n di 'a mu nahuon a -gbε ye 'nɪ ya. Nahuon a -gbε, ɔ- ɔ Nyɪsua a -Hihiu. Nu- di nahuin -tɪ a -tεε ɔ. 'Bla 'bu di 'le, u di 'nɪ =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu. 27 A -mε -ye, a di -wε 'nɪ =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu, -ε nue, kuε la 'le 'na -kuan a -wlu=tuule 'yie 'mu gbo, a ɔ 'mu 'hεen, -a 'kɪε nɪε 'hɪn 'mu.

16 -Tɪ a -gbε, 'n nyi 'a mu ye 'nɪ =tu, -ε die nu, =suε a 'yiyeti a -gbε 'bɪ nyre 'o, a 'nɪ =han 'na =wɪ a yekuolε 'kee. 2 U di 'a mu lε 'nɪ bla, 'ke 'le Nyɪsua a kayuo gbo. Ti di -wε 'o 'nɪ nyre, -ɪ ɔ 'yri nahuin =nu, -u di 'a mu lε 'lɪla, u 'mui =tu, -ε ɔ, Nyɪsua a -kuaan nɪ, u nɪ. 3 Kε'ε nɪ, u di 'a nunue nu, -ε nue, u 'de 'na Bu yi, 'u 'de -wε 'mu yi. 4 Kεε, -tɪ a -gbε, 'n nyi 'a mu ye 'nɪ =tu, -ε die nu, ti =nu -ɔ 'yri u di -ɔpɪ a -gbε nu, ɪ 'mu 'le 'a mu 'kwli 'mu bi, -ε ɔ, 'n =tui 'a mu ye nɪ.»

Dε =nu, Nyɪsua a -Hihiu nu

«Kuε la 'le gbo, 'n 'de la 'a mu -tɪ a -gbε le, -ε nue, 'ke 'n nɪ la 'le 'a mu -gbahlɔn. 5 -Tε ti nɪ lε 'mu -gbo, 'nɪ 'nɪ mu, 'ke 'o nahuon =nu 'hɪn 'mu, -ɔ lee ɔ 'mu -tutu ke,

'plu -ye 'ke 'le 'a mu -heyri, ɔ =de 'nɪ -gba =le 'mu wɔn, -ε ɔ: -Be' -nɪ ye mue 'le? 6 'A nɪ =wɪ 'muε gbo, -ε nue, 'n le 'a mu nɪ, -ε ɔ, 'n di 'nɪ mu. 7 Kεε, ba pui -tεε, ε ɔ ɔ 'o lε, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'ke =bo mu, -ε nue, 'bɪa 'nɪ 'de mu, -ye nahuon =nu, -ɔ di 'a mu 'mu -hε, -ɔ ɔ Nyɪsua a -Hihiu, ɔ 'deε ɔ di ɔ 'a mu -wɔn. Kεε, 'bɪa 'nɪ mu, 'n dio 'a mu ye 'nɪ ya. 8 'Bla 'ɔ di 'le, ɔ die 'kl ke a nahuin 'nɪ ɔ, -ε ɔ, u nɪ dε 'kuku, 'plu ɔ 'mu -wε =nu 'hru =nu ɔ, -u 'sii 'o ye, ɔ -bati =nu, Nyɪsua di po. 9 Dε 'kuku =nu, ɔ di nahuin ɔ, nε- ɔ bu 'de 'mu =wɪ ye kuo. 10 U die 'nɪ 'ye, -ε ɔ, 'na 'hru, nu- 'sii 'o ye, -ε nue, 'ke 'nɪ 'le 'na Bu -wɔn mu, 'plu a 'deε ba 'ye 'klεε lele 'mu. 11 'Ya 'o lele 'lu, -bati =nu, Nyɪsua di =nu lε poo, nɪ- ɔ -bati =nu, -ɪ kl 'kl -gbo a nyɪgblaka, -ɔ ɔ Satan.

12 'N ɔ lele -tɪ 'pɪpɪ =bo =tu wen 'a mu ye, kεε, -tε ti nɪ lε 'mu -gbo, a 'deε ba ɔ 'a 'muleyriile, -ε nue, ɪ -hi 'a nɪ 'lu a lε-hie lε wɔn. 13 Nyɪsua a -Hihiu, -u nahuin -tɪ a -tεε ye =tu, 'bu di 'le, -ye u die 'nɪ nu, a 'mu -tɪ a -tεε 'mu lε yrii 'bii. -Tɪ =nu, u di 'a mu ye =tu, ε 'de 'a -gbεgbε a wɔn a win, kεε, -tɪ 'bii =nu, u di 'wɔn, nɪ- u di 'a mu ye =tu, ɔ, -ɔpɪ =nu, -ɪ di -hlɪn 'lu -wɔn mue, nɪ- u di 'a mu ɔ. 14 U di nahuin 'na -tɪ a 'yɪ'buuaale 'nɪ ɔ, -ε nue, -tɪ =nu, 'n di Nyɪsua a -Hihiu ye =tu, nɪ- u di 'wɔn, 'plu u 'mui 'a mu ye =tu. 15 -Tɔpɪ 'bii, 'n Bu ɔ, 'm ɔ kuε -wε. Nε- ɔ -tɪ, 'nɪ =tui, -tɪ =nu, 'n di Nyɪsua a -Hihiu ye =tu, nɪ- u di 'wɔn, 'plu u 'mui 'a mu ye =tu.»

A di nu 'manu

16 «'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, a 'deε ba 'ye 'klεε lele 'mu, 'plu 'ke 'le ti gbi -ye 'kwli 'mu, a 'mu lele 'mu 'ye.»

17 -Ye 'a -naagbopu -ye, 'ke 'le 'waa dɔnɔn -gbahlɔn, kε u po, 'u wɔn lε =gbugba: «Dε tio- dε a -gbε, ε =hen 'nyre 'le? Kε ɔ po -a mu ye: 'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, a 'deε ba 'ye 'klεε lele 'mu, 'plu 'ke 'le ti gbi -ye 'kwli 'mu, a 'mu lele 'mu 'ye. Dε- ɔ -tɪ ɔ po -wε lε, -ε ɔ: A 'deε ba 'ye 'mu, -ε nue, 'ke 'nɪ 'le 'n Bu -wɔn mu. 18 Ti gbi =nu, -ε ɔ -tɪ ɔ =tu, dε tio- ε =hen 'nyre 'le? -Tɪ =nu, ɔ =tu, -a 'nɪ yrii =le 'mu lε.»

19 -Ye -Yusu yree nɪ, -ε ɔ, u -hua bu =gbo wɔn. Nε- ɔ ɔ lu, ɔ ɔ: «'N le 'a mu nɪ, -ε ɔ: 'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, a 'deε ba 'ye 'klεε lele 'mu, 'plu 'ke 'le ti gbi -ye 'kwli 'mu, a 'mu lele 'mu 'ye. =Be dε a -gbε, nε- ɔ ke aa 'o wɔn lε =gbugba? 20 'Nu 'a mu 'nɪ le: A di 'nɪ we, ɔ, a 'mu wɔl lε nu, kεε, 'kl ke a nahuin, u di nu 'manu. A -mε -ye, 'a nɪ =wɪ di gbo 'nɪ 'muε, kεε, ti gbi 'bɪ muu 'o ye 'mu, -ye a di lele nu 'manu. 21 =Bo pue -ɲlanyɔ a dε ye: -ɲlanyɔ 'bɔ ɔ mu -ɲla, -ye 'a =wɪ 'muε gbo, 'ke 'o =suε =nu, ɔ di 'ye a -ta 'mu. Kεε, 'bɔ -ɲla, -ye 'a =suε a 'yie-tɪ =nu, ɪ -hri =ɔ -wɔn. -Ye ɔ nu 'manu, -tε 'yu yrayru nu, ɔ di ɔ 'kl ke. 22 Kε'ε nɪ, ε nɪ -wε 'mu, 'ke 'o 'a mu -wɔn. -Tε ti nɪ lε 'mu -gbo, 'a nɪ =wɪ 'muε gbo, =suε a 'yie-tɪ. Kεε, 'n ɔ 'a mu 'hεen, -a di lele 'nɪ 'yie.

'Bia =ba 'yiye, -ye a di nu 'manu, 'plu nahuon =de 'dee bo nue, ba 'kee 'manu a -gbe a nunue.

²³ Ti a -gbe 'bi nyre 'o, -ye a 'dee ba =gba 'kleε lele 'mu wln, -ε nue, a di -tɔplu 'bii =nu, a di 'na Bu -hua, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, ɔ di 'a mu 'nu -nyi. ²⁴ Kuε la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, a 'de wen 'na Bu de =de a -huε, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu. 'Bia 'baa de -hua, -ye ba -huε 'na Bu. ɔ die 'a mu 'nu -nyi, -ε die nu, 'a nu 'manu 'mu 'o ye =ceε.»

-Yusu ɔ 'nu, -a nu =wlu nu bi 'le =hln

²⁵ «-Taludu 'kwli 'mu, 'n naa 'le, 'nu =tu 'a mu -tu 'bii a -gbe ye. Ti di 'o 'nu nyre, -t ɔ 'yri 'nɔnu di 'le 'a mu -wɔn 'preε, 'ke 'le -taludu 'kwli 'mu, keε, -tɔplu =nu, -t kuε 'o 'na Bu ke gbo, 'n di 'a mu 'mu le 'nu yrii -tεε. ²⁶ Ti a -gbe 'bi nyre 'o, a di 'na Bu -hua -tɔplu, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu. 'Na -gbe, 'n 'dee =bo -huɔ de =de, 'ke 'o 'a nu -ta 'mu, 'a nu -gbe, 'a mu die =nɔ -hua, ²⁷ -ε nue, 'na Bu a -gbe, ɔ nuε 'a mu 'mu nu. ɔ nuε 'a mu 'mu nu, -ε nue, a nuε -wε 'mu 'mu nu, 'plu 'a kuo 'mu =wlu ye, -ε ɔ, 'ke 'n -hɔn 'le Nyɔsua -wɔn 'mu. ²⁸ 'Ke 'n -hɔn 'le 'n Bu -wɔn 'mu, 'nu di ɔ 'kl ke. -Tε ti nu le 'mu -gbo, 'nu ɔ 'kl ke 'mu 'nu -hɔn, 'mu 'le 'na Bu -wɔn mu.»

²⁹ -Ye 'a -naagbopu =tuo -wɔn, u ɔ: «'Ye ke, -tε ti nu le 'mu -gbo, 'bia =nu 'pre, =nu nu =le -taludu, -ye -a nyi 'mu le 'nu yrii -tεε. ³⁰ -A yie 'kleε nu, -ε ɔ, -n yi -tɔplu 'bii nu. =Betɔ nahuin bu 'de -mu wln =gba, de u di -mu wln =gba, -n yie nu -dodo. Ne- ɔ -tu, =a yie, -ε ɔ, 'ke -n -hɔn 'le Nyɔsua -wɔn 'mu.» ³¹ -Ye -Yusu =tu -wɔn: «=Be a yie 'kleε nu, -ε ɔ, 'ke 'n -hɔn 'le Nyɔsua -wɔn 'mu? ³² 'A -tu 'kleε, ti di 'o 'nu nyre, 'plu ti a -gbe 'l nyre 'o -dodo, -t ɔ 'yri a 'bii, a di le -gbe, 'ε nu nahuon 'bɔ nu 'o, ɔ 'mu 'le 'a kayu gbo mu, a 'mu ɔ 'n -do gbo hie. Keε, 'n 'dee =bo 'ya -do 'mu, -ε nue, ke 'n Bu nu ɔ 'mu 'huɔn 'mu.

³³ 'N =tu 'a mu -tu 'bii a -gbe ye nu, -ε die nu, 'a mu =nu, -u ɔ 'mu 'heεn -muε, a 'mu kegbowεεnε ɔ. Ke ɔ 'kl -gbo ke, a di 'ye =suε. Keε, 'a nu =wlu nu bi 'le =hln, -ε nue, 'kl -gbo a 'kl, 'n -wɔ gbo.»

-Tε -Yusu da la Nyɔsua, 'ke 'o 'a -naagbopu a -ta 'mu

17 'Plu -Yusu 'mu 'kleε mu -yre, -ye ɔ 'ba 'mu ye 'a 'lu, ɔ ta 'le yak ɔ 'mu le, ɔ ɔ: «'Na Bu o, ti nyre 'o =o. ɔ -gbo, -ɔ ɔ -na 'Yu, nue, nahuin, u 'mu 'na -tu a 'yi'buaale 'ye, -ε die nu, 'mu -wε =nu -na -tu a 'yi'buaale ɔ. ² -N -nyi 'mu 'kl, 'ke 'o nahuin 'bii ke, -ε die nu, nahuin 'bii, -n -nyi 'mu, 'mu =nu 'kl yrayru -nyi, -ɔ 'nɔnu -wε 'le. ³ 'Kl yrayru a -gbe, ɔ -n ɔ bu yi -mu, -n ɔ =nu, -ɔ ɔ -tεε a Nyɔsua -do, ɔ, bu yi -wε 'mu, -ɔ ɔ -Yusu 'Kɔsu, -n lee ɔ 'kl ke. ⁴ -Tε 'n nu ɔ 'kl ke, 'n ɔ nahuin -na -tu a 'yi'buaale nu. -Kuan =nu, -n -nyi 'o 'mu, =bo nu, 'n -yɔ 'lu. ⁵ -Ye 'kleε, 'na Bu o, wεεn ke, 'ke =bo 'di 'le lele -mu 'huɔn 'mu, 'mu -tu a 'yi'buaale ɔ. -Nye

lele 'mu -tu a 'yi'buaale -do =nu, 'n ɔ la, ti =nu -ɔ 'yri 'n nu la 'o -mu 'huɔn 'mu, 'plu 'kl 'mu mu nue.

⁶ Nahuin =nu, -u nu la 'le 'kl 'ka -heyri, -n -hu 'le =le, =nu -nyu 'mu, 'nu nue, nahuin a -gbe, 'u yi -mu. -M ɔ nahuin a -gbe, =nu -hu 'le, =nu -nyu 'mu, 'u 'o -na wintε 'o =tuu. ⁷ U yie 'kleε nu, -ε ɔ, 'ε nu de, -n -nyi 'mu, 'ke ε -hɔn 'le -mu -wɔn 'mu. ⁸ Win -gbo, -n =tu 'mu wln, nu -n ɔ =nu, 'u 'bli kwa -tεε. U yrie nu, -ε ɔ, 'ke 'n -hɔn 'le -mu -wɔn 'mu, ɔ, 'u yie -tεε, -ε ɔ, -n ɔ nu, -ɔ lee ɔ 'mu 'kl ke.

⁹ Nahuin a -gbe, nu- ɔ -tu 'nu -mu da. 'Nu da =le -mu, 'ke 'o 'kl ke a nahuin =nu, -u 'de -mu yi a -ta 'mu. Keε, nahuin -gbo, -n -nyi 'mu, nu- ɔ -tu 'nu -mu da, -ε nue, -n ɔ. ¹⁰ 'ε nu de, 'n ɔ, -n ɔ kuε, ɔ, 'ε nu de, -n ɔ, 'm ɔ kuε -wε, ɔ, 'ε nu nahuon, 'n ɔ, -n ɔ kuε, ɔ, 'ε nu nahuon, -n ɔ, 'm ɔ kuε -wε. Nu- nye nu, nahuin 'mu 'na -tu a 'yi'buaale 'ye. ¹¹ Ti =de 'de 'le hie, 'mu ɔ 'kl -gbo ke 'mu -hɔn, 'mu 'le -mu -wɔn di. Keε, u -mε -ye, ke u 'kle die ɔ 'kl -gbo ke nu. 'Na Bu Nyɔsua, nu 'kl =nu, -n -nyi 'mu, =mu 'yie =tu, -ε die nu, u 'mu -muε, -ε 'we =nɔ ye, -tε -n ɔ 'mu 'heεn -a nu, =a -muε. ¹² Ti 'bii -gbo, 'n -hi ɔ =nu -heyri, 'n nyu o =tu 'yie, 'ke 'le -na 'kl =nu 'kwli 'mu, -n -nyi 'mu. 'N =tu 'yie -tεε, 'waa nahuon -do =de 'o 'de 'wan, 'be 'de nahuon -do =nu, -ɔ ɔ -tu u 'cru la, 'ke 'le Nyɔsuacruε 'kwli 'mu, -ε ɔ, ɔ di 'nu 'wan. -Ye -tu a -gbe, u 'cru la, u nue nu. ¹³ Keε, -tε ti nu le 'mu -gbo, 'ke 'nu 'le -mu -wɔn di. -Tu 'bii -gbo, 'n nyi =nu ye 'nu =tu, -tε 'n 'kuε nu ɔ =nu -heyri, ke ɔ 'kl -gbo ke, -ε die nu, -tε 'nu 'manu a nunue nu, u 'mu -wε le 'manu a nunue nu, 'plu 'manu a -gbe, u 'mu 'o ye =ceε. ¹⁴ 'N ɔ =nu -na win nu, keε, 'kl ke a nahuin yraa =nu nu, -ε nue, 'na nahuin, u 'de 'kl ke a nahuin, -ε 'we =nɔ ye, -tε 'n nu, 'nu 'de 'kl ke a nahuon. ¹⁵ 'Nu 'batɔ =le -mu le, 'ke -bo -hu ɔ 'kl -gbo ke, keε, 'nu -mu le 'nu 'batɔ, 'ke -bo =tu 'yie, 'ke 'o 'kuo -huɔn a nyɔgblaka a -ta 'mu, ɔ 'nu =hi -un le 'tu. ¹⁶ U 'de 'kl ke a nahuin, -ε 'we =nɔ ye, -tε 'n nu, 'nu 'de 'kl ke a nahuon. ¹⁷ ɔ =nu -tu a -tεε, -ε die nu, u 'mu -na nahuin 'mu 'ya 'bii. -Tu a -tεε a -gbe, ne- ɔ -na wintε. ¹⁸ -Tε -n nu, =nu lee ɔ 'mu 'kl -gbo ke, ke'ε nu, 'n nu, 'nu lu -wε, 'ke bu bi 'kl -gbo ke, u 'mu nahuin -na =haputitie pue. ¹⁹ 'Nu 'n dɔnu 'nu -ha 'bii, 'mu -mu 'n dɔnu -nyi, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, -ε die nu, 'waa -gbe, u 'mu -na nahuin 'mu 'ya -tεε.

²⁰ 'Nu da =le -mu -do, 'ke 'o 'na nahuin -gbo a -ta 'mu. Keε, 'na nahuin -gbo, 'bu =tu 'na -tu, nahuin -ye 'bu kuo -wε 'mu =wlu ye, nu- ɔ -tu 'nu -wε -mu da. ²¹ 'Nu -mu le 'nu 'batɔ, 'ke u 'bii bu -muε. 'Na Bu o, -tε -n ɔ 'mu 'heεn, -a nu, =a 'we =nɔ nahuon -do ye, nue, u ɔ -a mu 'heεn, -ba -muε -wε. Nue, bu -muε, -ε die nu, 'kl ke a nahuin =nu, -u 'de -mu yi, u 'mui -tεε pue, -ε ɔ, -n ɔ nu, -ɔ lee ɔ 'mu 'kl ke. ²² -Tu a 'yi'buaale =nu, -n -nyi 'mu, 'n -nye =nu nu, -ε die nu, u 'mu -muε, -ε 'we =nɔ ye, -tε -n ɔ 'mu 'heεn, -a nu, =a -muε, ²³ ε =hen 'nyre, u ɔ 'mu 'heεn, -a 'we =nɔ nahuon -do ye, 'plu -n ɔ 'mu

'hεen, -a 'we =nɔ nahuoon -do ye, -ε die nu, u 'mu -mυε 'bii, kɔ, 'klɔ ke a nahuin, u 'mυe yrii, -ε mɔ, -mɔ nɔ, -ɔ lee nɔ 'mu, 'plu u 'mυe -wε yrii, -ε mɔ, -n nuu 'mu nɔ, -ε 'we =nɔ ye, -tε -n nu, =nɔ nuε 'mu 'mu.

²⁴ 'Na Bu o, -n -nyu 'mu nɔ. 'A -tɪ, 'n nye 'nɪ -hua, -tεgbi 'n di 'o nɔ, u kɔ 'mu 'hεen, -ba nɔ -wε 'o, -ε die nu, u 'mu 'na -tɪ a 'yi'buaalε 'ye. -Tɪ a 'yi'buaalε a -gbe, -n -nye la 'mu nɔ, -ε nue, 'plu 'klɔ, ɔ 'mu mu nue, -n nuε la 'mu 'mu nɔ. ²⁵ 'Na Bu o, -mɔ =nu, -ɔ 'sii 'o ye, nahuin 'plɔplɔ, -u nɔ nɔ 'klɔ ke, u 'de -mu yi. Kεε, 'mε -ye, 'n yi -mu nɔ, kɔ, nahuin =nu, -u yie, -ε mɔ, -mɔ lee nɔ 'mu 'klɔ ke, nahuin a -gbe, u yi -wε -mu nɔ. ²⁶ 'N nue nɔ, 'u yi -mu, kɔ, 'mυe 'lu -wɔn gba, u 'mu -mu yi -tεε, -ε die nu, u 'mu 'waa 'bienu 'mu nuε, -ε 'we =nɔ ye, -tε -n nu, =nɔ nuε 'mu 'mu, 'plu 'n kɔ =nu 'hεen, -a 'mu nahuoon -do ye 'we.»

-Tε Judia po la -Yusu -Juukυε a 'blu a nahuin kwa
(Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Luku 22.47-53)

18 -Tε -Yusu -wɔ 'klεε 'le Nyɩsua a -wɔn'prεεle -wɔn, -ye ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hεen, u 'ba 'mu ye, 'u =tɪ Jrusɛdɔ 'mu. Kεε, Judia, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyu -ye, ɔ -do, nɔ- kɔ =nu 'hεen- 'de mu. 'Nɪhannu =de nɔ 'o, 'a 'du mɔ Sedrɔ. Nu- kɔ 'nike 'dɪdɪtɪ a -ci =de nɔ 'o. Nε- ke u mu 'le. ² U 'bii, 'ke uu o 'le le 'ya. Nε- nue, Judia a -gbe ɔ yii 'o -tεgbi a -gbe, -ye ɔ kɔ 'hru, 'ke bɔ po -Yusu 'a yraanyu kwa. ³ 'Ke 'le 'dɔ 'mu, 'ke Romakυε a tayie nɔ 'le, ε kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tunyɩ 'hεen. Nu- Judia po ye 'mu, 'u -Yusu mu klɔ, 'ke 'le 'dɪdɪtɪ a -ci a -gbe ke. Nahuin a -gbe, Nyɩsua a -cɔhlunpinyu gblakɔ kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hεen, -u mɔ -Juukυε a 'blu a nahuin, nu- lu, 'plu 'blu a nahuin a -gbe, -u luu 'le, u kɔ =nu 'hεen, u 'bii, nu- mu 'le -tεgbi a -gbe. 'Sɔyuo a -gbe, u 'ble kwa le 'napi, kɔ -hri kɔ ta-wɔn-tɔpli, 'u mu. ⁴ -Yusu, ɔ yi -tɔpli 'bii =nu nɔ, -tɔ kɔ -bɪ nue =nɔ. Nε- nue, ɔ 'yɩya 'o =nu ye gbo, ɔ nɔ: «Nyɔ tio- aa le =mɔ 'le?» ⁵ -Ye u nɔ: «-Aa le =mɔ Nasaletɪ 'mu a -Yusu.» -Ye ɔ nɔ: «'Mɔ nɔ gbo.» -Ye 'ke Judia 'klε nɔε 'le -Yusu a yraanyu -heyri. ⁶ -Yusu bɔ po 'klεε le: «'Mɔ nɔ gbo,» -ye tii -do a ti 'yri, u duu ke -duudu, 'u bi =hɔn le. ⁷ -Ye ɔ =gbu lele wɔn, ɔ nɔ: «Nyɔ tio- aa 'klεε le =mɔ 'le?» -Ye u nɔ: «Nasaletɪ 'mu a -Yusu.» ⁸ -Ye ɔ nɔ: «'Be 'n le wɛn 'a mu nɔ, -ε mɔ: 'Mɔ nɔ gbo mɔ. -Tε ε 'ya 'mɔ 'mu o, aa -hua ba klɔ o, a nɔ klɔ 'le 'na -naagbopu, ba -hu mε le bu mu.» -Ye 'sɔyuo, u -ha -Yusu a -naagbopu a -gbe le mε. ⁹ -Tε ɔ po le, -ye dε -gbo, ɔ =tu o ti =de 'yri o, ε nue ke nɔ. Dε a -gbe, nε- -gbo: «'Na Bu Nyɩsua o, nahuin, -n nyi 'mu, 'n 'de 'a nahuoon -do =de 'wan.» ¹⁰ 'Ke 'le -Yusu a yraanyu -heyri, 'ke nahuon =de nɔ 'le. 'A 'du mɔ Malikusɪ. ɔ mɔ Nyɩsua a -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka a -kuannunyɔ nɔ. -Ye Simɔ Piɛlɪ, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyu -ye, -ɔ nɔ 'o -Yusu 'huɩn 'mu, ɔ nu 'a -hɔtɪplie, ɔ 'bε 'o Malikusɪ a -gbe a diidenua. ¹¹ -Ye -Yusu nɔ: «Piɛlɪ o, po 'le -na -hɔtɪ-

plie bɔ wɔn. =Be -n 'di yi, 'ke 'n kɔ =bo -yra =sυε -gbo 'lu, Nyɩsuaa -hua, =bo 'ye?»

-Tε u gba la -Yusu, 'ke 'o nahuon =nu ye, -ɔ mɔ -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka Hanɪ

¹² -Ye tii -do a ti 'yri, nahuin =nu, Judia gba, kɔ 'waa nyɩgblakɔ 'hεen, u klɔ -Yusu nɔ, 'u mɔ, ¹³ 'u gbo 'dɔ 'mu. Ye-henahuon, u gbo 'le ye, nɔ- mɔ -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka. Nyɩbeyu a -gbe, 'a 'du mɔ Hanɪ. Nɔ- mɔ Kaifu a 'tɔ. Kaifu a -gbe, nɔ- mɔ 'yru =nu gbo -cɔhlunpinyu 'bii a nyɩgblaka. ¹⁴ Kaifuu -do a -gbe, nɔ-ɔ nɔ, -ɔ po o -Juukυε =tɔ 'mu, 'ke 'o ti =de -hi o a ti 'yri, -ε mɔ: «ε nu -tεε, 'ke nahuoon -do bɔ 'ku, 'ke 'o -a nɔ daku 'bii a -ta 'mu, 'ε -hi 'o -a nɔ daku 'bii a -gbe, bu 'ku.»

-Tε Piɛlɪ po la le, ɔ 'de la -Yusu a -naagbopuyu
(Matie 26.69-70; Maki 14.66-68; Luku 22.55-57)

¹⁵ Buu 'klεε -Yusu gba, -ye Simɔ Piɛlɪ kɔ -Yusu a -naagbopuyu -ye 'hεen, uu =nɔ -wɔn 'nɔ kυε. -Naagbopuyu -ye a -gbe, -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka, -ɔ mɔ Hanɪ, ɔ yio nɔ. Nε- nue, ɔ kɔ -Yusu 'hεen 'u pa 'o -tεgbii -do, 'ke 'le nyɩbeyu a -gbe, -ɔ mɔ Hanɪ a -yaa 'mu. ¹⁶ Kεε, Piɛlɪ -mε -ye, 'ke ɔ hree 'o -yaa a -gbe a 'maju 'yri. -Naagbopuyu =nu, -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka yi, nɔ- 'prεε 'le 'yu nyɩyɩ =nu -wɔn, -ɔ 'maju 'yie =tu, ɔ paa Piɛlɪ. ¹⁷ Bɔ pa 'klεε, -ye 'yu nyɩyɩ a -gbe, ɔ le Piɛlɪ nɔ, ɔ nɔ: «'Be -mɔ mɔ -we -Yusu a -naagbopuyu -yee nɔ 'a.» -Ye ɔ nɔ: «Gbe, 'n 'diu 'le -heyri nɔ.» ¹⁸ Cε bεε 'klεε =tɪ, -ye -kuannunyɩ =nu, u kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tunyɩ 'hεen, -u nɔ 'o, u 'tie na, 'u nyo 'wɛn. 'Ke Piɛlɪ nɔ -wε 'le =nu -heyri, ɔ -wε na 'wɛn.

-Tε -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka Hanɪ =gba la -Yusu wɔn le
(Matie 26.59-66; Maki 14.55-64; Luku 22.66-71)

¹⁹ Ti a -gbe 'yri, -ye -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka Hanɪ -nɔ wɛn, ɔ -tua -Yusu a tetei a wɔnle=gbugba gbo, ɔ nɔ: «Nahuin tio- mɔ -na -naagbopu, kɔ, dε tio- mɔ -na tɔwɔn 'le?» ²⁰ -Ye ɔ =tuo =wɔn, ɔ nɔ: «Nahuin 'bii yie nɔ, -tɪ 'nɔ nɔ. 'N 'de -tɪ =de -hli. 'ε nɔ ti, 'ke 'nɔ o 'le Nyɩsua a kayuo gbo nɔ, kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, -tε -Juukυε 'bii, uu 'le 'ya, kɔ 'waa nyɩgblakɔ 'hεen. ²¹ 'A -tɪ, =nɔ =gba 'le 'mu wɔn! =Gba nahuin =nu wɔn, -u nɔ o -tuo ke. U yi nɔ, -tɪ 'nɔ o nɔ. 'Waa 'dai dε nɔ nɔ -a mu -heyri.» ²² Bɔ po 'klεε le, -ye Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tunyɩ -ye, -ɔ nɔ 'o, nɔ- mɔ bɔ puo 'le 'ɣma nua 'mu, ɔ nɔ: «=Be kε -nɔ -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka a -wɔn=tutue nu?» ²³ -Ye -Yusu nɔ: «'Bia 'nɔ =tu -tɪ, 'bɪ nyre 'yi le, tυε 'mu, kεε, 'bɪ 'nɔ =tu -tɪ, 'bɪ nɔ 'yi le, dε- kɔ 'mɔ -nɔ bi?» ²⁴ Ti a -gbe 'yri, -ye Hanɪ le 'a 'sɔyuo, 'u gbo 'le -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka Kaifu ye. -Ye 'ke -Yusu 'klε nɔε 'le 'kuɩ 'mu.

-Tɛ Piɛlɩ po la lele lɛ, -ɛ mɔ, ɔ 'de la -Yusu a -naagbopuyu

(Matie 26.71-75; Maku 14.69-72; Luku 22.58-62)

25 Ti =nu 'yri, -ye 'ke Simɔ Piɛlɩ 'kɩɛ nɩɛ 'le na'wennyu -heyri, 'ke 'le -yaa 'mu. -Ye kɛ nahuon -ye nyo lele ye po, ɔ kɔ: «-Mɔ -gbo, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyu -yee nɩ.» Kɛɛ, -ye ɔ kɔ: «'Mm, 'n 'diu 'le -heyri nɩ mɔ.» 26 Kɛɛ, -ɔɔhlunpinyu a nyɔɔblaka a -kuannunyɔ =de nɩ -wɛ 'o. Nahuon =nu, -ɔ kɔ nua Piɛlɩ 'bɛ wɛn 'o, kɔ- kɔ 'dɩyuu nɩ. Nɔ-ɔ -wɛ Piɛlɩ le, ɔ kɔ: «-Mɔ -gbo, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyuu nɩ, -ɛ nue, 'n 'ye wɛn -mu nɩ, ɔ kɔ -mu 'hɛɛn, 'ke 'le ti gbo.» 27 Kɛɛ -ye Piɛlɩ -ga lele nɩ. Tii -do a ti 'yri, -ye hape da -nyre nɩ.

-Tɛ Pilatɩ, ɔ mɔ Romakue a -gulunuma, ɔ =gba la -Yusu wɔn lɛ, 'plɩ ɔ puo la -bati lɛ

(Matie 27.1-2,11-14; Maku 15.1-5; Luku 23.1-5)

28 -Tɛ -nyreɛ 'klɛɛ lɛ ɛɛ, -ye -Juukue -ha 'le -Yusu Kaifu a -yaa 'mu nɩ, 'u ɔ gbo 'le Romakue a -gulunuma a 'kagblaka gbo. -Gulunuma a -gbɛ, 'a 'du mɔ Pilatɩ. -Juukue -me -ye, 'waa nahuon =de 'de 'le -yaa 'mu pa. U ɔ nɩ, 'bu pa 'le -gulunuma a -tɛ, ɔ 'de -Juukueyu, -ye u 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye. 'A -tɩ, u 'nɩ di =le lɛ'mimre, -ɛ mɔ Pakɩ a dididɛ nɩ. Nɛ- nue, 'u hree 'o -patu 'mu. 29 Bu 'wɛ 'klɛɛ 'o -patu 'mu gbo, nɛ- nue, Pilatɩ 'ɔ 'hri 'o, ɔ kɔ: «Ba le 'mu, dɛ tio- nahuon -gbo, ɔ nu, -ɛ kɔ -tɩ a nyo yɛɛ.» 30 -Ye u ɔ kɔ: «'Bɔ 'de wɛn dɛ'klannunyɔ, -a 'deɛ -ba yɔ wɛn -mu ye.» 31 Bu po 'klɛɛ lɛ, -ye Pilatɩ kɔ: «Ba gbo, ba puo -bati lɛ 'a nɩ -gbɛ. Dɛ a 'ye, ba nue =nɔ 'mu, -tɛ 'a nɩ tetei, u 'a 'yiye nu!» -Ye u ɔ kɔ: «'A mu Romakue, a pue 'mu tete, 'ke -a mu -Juukue -a nɩ 'la 'le nahuon. -Aa -hua 'ke ba kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku.» 32 -Tɛ u po 'klɛɛ lɛ, -ye dɛ -gbo, -Yusu =tu o, 'ke 'o 'a 'kukuedu a -ta 'mu, ti =de -hi o a ti 'yri o, -ye dɛ a -gbɛ, nɛ- kɔ -bɛ mue kɛ 'lu -wɔnɔ.

33 -Ye Pilatɩ pa lele nɩ, 'ɔ le 'a 'ɔɔyuo, bu 'yɩya 'o =nɔ -Yusu ye gbo, ɔ kɔ: «=Be -mɔ nɩ, ɔ- kɔ -Juukue a bodɩɔ?» 34 -Ye ɔ kɔ: «=Be -tɩ -gbo, -nɩ 'mu wɔn =gba, -na -gbɛ, -mɔ -hii 'lu -wɔn lɛ, 'ke 'o 'mu -wɔn, -hee' =be nahuin =de le -mu?» 35 -Ye Pilatɩ kɔ: «'Mɔ -gbo, 'n 'de -Juukueyu. -Na -gbɛ a daku kɔ -ɔɔhlunpinyu gblakɩ 'hɛɛn, nu- ya -mu 'mu ye.» 36 -Ye -Yusu kɔ: «'Na bodɩɔdɛ, ɛ 'de 'klɔ -gbo ke a nahuin a bodɩɔdɛ ye 'we, 'plɩ ɛ 'de nahuin, u 'de 'mu bodɩɔdɛ -nyi, Nyɩsua a -gbɛgbɛ, kɔ- -nye 'mu. 'Bɩa 'nɩ 'we wɛn =nɔ 'klɔ -gbo ke a bodɩ ye, 'na -naagbopu, u ɔ kɔ bu -wɔn wɛn 'mu ke, 'ke 'le 'dɩdɩ gbo, u 'nɩ =han wɛn 'mu -Juukue kwa po.»

37 -Ye Pilatɩ kɔ: «ɛ 'we =nɔ ye, -mɔ mɔ 'klɛɛ bodɩɔ nɩ 'a.» -Ye -Yusu kɔ: «-N nyi wɛn a =tue, 'mɔ mɔ bodɩɔ. Nɛ- nue, 'nɩ -hɔn 'le Nyɩsua -wɔn 'mu, 'u ɔ kɔ 'mu, 'mu nahuin -tɩ a -tɛɛ kɔ. 'A -tɩ, 'bɩa nahuon 'bɔ nuɛ -tɩ a -tɛɛ 'mu, ɔ kɔ

'mu ye gbo po nua, 'plɩ 'kɔ 'na -tɩ -tɛɛ pue.» 38 -Ye Pilatɩ kɔ: «Dɛ- mɔ -tɩ a -tɛɛ 'le?»

-Juukue nɔ 'nɩ, bu kɔ -Yusu, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku
(Matie 27.15-31; Maku 15.6-20; Luku 23.13-25)

Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ 'hri 'o lele =o, 'ɔ mu 'le -Juukue ye, ɔ kɔ: «'Mɛ -ye o, 'nɩ 'yee =le 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mu, bɔ nu, -bɛ blɛ 'kukue ye. 39 Kɛɛ, ɛ mɔ -a nɩ dɛ'ɛ nɩ, =a nye lɛ nu, 'ke 'o lɛ'mimre =nu, -ɛ mɔ Pakɩ a ti 'yri, 'n kɔ =bo tɛ =jɩnyɔ -do gbo, aa -hua. 'A -tɩ, =be a nye 'nɩ -hua, 'ke =bo tɛ wɛn 'a nɩ bodɩɔ gbo?» 40 -Ye tii -do a ti 'yri, -ye u lɛ 'nɩ =muma: «Gbegbe, ɛ 'de =nɔ, Balabastɩ -aa -hua.» 'Plɩ -ye Balabastɩ a -gbɛ, ɔ mɔ -balunyɔ.

19 -Ye Pilatɩ le 'ɔɔyuo nɩ, ɔ kɔ: «Ba gbo, ba bio lɔkue!» 'u bio. 2 -Tɛ u -wɔ 'a bibie -wɔn, -ye u hra =nɔ lɛ 'witiklaun, 'u =tu =nɔ 'lu, kɔ, 'u puo -wɛ wlawɩ -jɩhun. Wlawɩdu a -gbɛ, bodɩɔpuu -do, nu- nyu pue. 3 -Ye u 'yɩya 'o =nɔ 'mu gbo 'huɩn, 'u nyo 'caa, u ɔ kɔ: «-Na 'wio mɔ, -Juukue a bodɩɔ,» 'u nyo -wɛ 'le 'ɩmɩ nu 'mu lɛ po.

4 -Ye Pilatɩ 'hri 'o lele =o, ɔ kɔ: «'N nyo kɔ 'a mu ye 'nɩ ya, kɛ nɔ -patu 'mu, a 'mue yi, -ɛ mɔ, 'nɩ 'yee =le 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mu, bɔ nu, -bɛ blɛ 'kukue ye.» 5 -Ye -Yusu 'hri 'o =o, 'a 'witiklaun nɩ 'o =nɔ 'lu, kɔ, 'a wlawɩ -jɩhun 'u nɩ 'le =nɔ 'mu. -Ye Pilatɩ kɔ: «'A nɩ nahuon, kɔ- -gbo.»

6 -Tɛ Nyɩsua a -ɔɔhlunpinyu gblakɩ kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tunyɔ 'hɛɛn, u po 'le -Yusu 'yie 'mu, -ye u lɛ 'nɩ =muma, u ɔ kɔ: «Kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!» -Ye Pilatɩ kɔ: «Ba gbo, ba kɔɔ 'o tu 'yie 'mu 'a nɩ -gbɛ, -ɛ nue, 'mɛ -ye, 'nɩ 'yee =le 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mu, -bɛ blɛ 'kukue ye.» 7 -Ye -Juukue kɔ: «Pilatɩ, -a kɔ tete. Tete a -gbɛ, ɛ nɔ 'nɩ, nahuon, -ɔ di Nyɩsua a 'du -wɔn -ha, ɔ nɩ 'mu 'kukue. 'A -tɩ, -tɛ ɔ plɛ, ɔ mɔ Nyɩsua a 'Yuu nɩ, ɔ nɩ 'mu 'kukue.» 8 -Tɛ Pilatɩ 'wɔn 'klɛɛ -Juukue a pupowin, -ye 'a huannu bii ke, 9 'ɔ pa 'le lele 'a 'kagblaka gbo, kɔ -Yusu wɔn =gba, ɔ kɔ: «=Be Nyɩsua -wɔn, -n -hɔn 'le 'mu?» Kɛɛ, -Yusu 'de =nɔ dɛ =de klɛ -hɩɩa. 10 Nɛ- nue, Pilatɩ 'ɔ nyo le, ɔ kɔ: «=Be 'mɔ Pilatɩ, 'mɔ -mu wɔn =gba, =nɩ -hɩɩa 'mu klɛ? -N 'di yi, -ɛ mɔ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ 'blugba -gbo a -gulunuma, 'n kɔ 'klɩ, 'ke =bo tɛ -mu gbo, 'nɩ kɔ -wɛ 'klɩ, 'ke =bo kɔɔ 'o -mu tu 'yie 'mu.» 11 -Ye -Yusu kɔ: «-N 'deɛ -bo kɔ wɛn 'klɩ =de, 'ke 'o 'mu ke, 'bɩa Nyɩsua 'bɔ 'de wɛn -mu 'klɩ -nyi. Nɛ- nue o, nahuon -gbo, -ɔ po 'mu -mu kwa, ɔ nu dɛ 'klan, 'ɔ -hi 'o -mu 'mu.» 12 Kɛɛ 'klɛɛ 'o ti =nu 'yri gbo, -ye Pilatɩ 'o lele =tu 'klɩ, -ɛ die nu, ɔ 'mu -Yusu gbo tɛ. -Ye -Juukueɛ 'nɩ =ma, u ɔ kɔ: «'Bɩa =nɩ tɛ nahuon =nu gbo, -ye -n kɔ Romakue a 'kuɩ gblaka 'hɛɛn, a 'de pɛ. Kɔ, 'bɩa nahuon 'kɔɔ 'a dɩɩɩ bodɩ daa, -ye ɔ kɔ 'kuɩ gblaka a -gbɛ 'hɛɛn, u 'de pɛ.» 13 Pilatɩ kɔ 'wɔn 'klɛɛ -tɩ =nu, u =tu, nɛ- mɔ kɔ 'hri 'o -Yusu -patu 'mu, -ye ɔ nɩ gbo, 'ke 'le 'a -batipogbata wɔn. -Tɛgbi, ɔ nɩ 'o gbo, u po la 'o gblɛ 'hɛ papuɩ. -Tɛgbi a -gbɛ, u nye daa Gabata, 'ke 'le -Juukuewin 'kwɩ 'mu. 14 ɛ mɔ Pakɩ a 'wee a 'wɩ =hun 'mu a -nyregblɩ, 'ke

Pilatı poo -Yusu -bati lɛ. -Ye Pilatı nɔ: «-Juukue -a, 'a nı bodıɔ, nɔ- -gbo.»¹⁵ -Ye u -tua lele lɛ=mumale gbo, u nɔ: «Bɔ 'ku, bɔ 'ku, kɔ 'o tu 'yie 'mu!» -Ye Pilatı nɔ: «=Be 'a nı bodıɔ, nɔ- =bo kɔ 'o tu 'yie 'mu?» -Ye -cɔhlunpinyu gblakı nɔ: «-A 'de bodıɔ =de yi, 'bla 'bɛ 'de Romakue a 'kɔn gblaka.»¹⁶ -Ye Pilatı le 'a 'sɔyuo nı, k nɔ: «Ba gbo, ba kɔ 'o tu 'yie 'mu, k 'mu 'ku, -tɛ -Juukue, u 'a -huhua nu!» u klo, 'u nyo gba.

-Tɛ u kɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu, -ɛ die nu, k 'mu 'ku a -tɛ
(Matie 27.32-44; Maku 15.21-32; Luku 23.26-43)

¹⁷ -Ye u hren -Yusu nı, k 'ble 'a -gbe a tu =nu, -u kɔ 'yie 'mu u dio 'o kɔ, 'u =tɔ Jrusɛdɔ 'mu. -Tɛgbi a -gbe, u gbo 'le, 'a 'du kɔ 'Lukla, -ɛ kɔ Gɔlugɔta, 'ke 'le -Juukuewin 'kwli 'mu. ¹⁸ 'Ke u kɔ 'o tu 'yie 'mu. U kɔ -wɛ 'o de'klannunyɔ 'hɔn 'waa nı ti 'yie 'mu, -do 'ke 'le -Yusu a diideɾa ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamrapıa ke. ¹⁹ -Ye Pilatı le 'a nahuin, 'u 'cru wintɛ, 'ke 'o 'plɔn.yɛ ke, 'u 'muɛ 'o -Yusu a tu 'lu 'mu gbo. Wintɛ a -gbe, ke ɛ po: «Nahuon -gbo, nɔ- kɔ Nasaletı 'mu a -Yusu, -kɔ kɔ -Juukue a bodıɔ.»²⁰ Wintɛ a -gbe, 'ke u 'crɛɛ 'le wing-bleii ta 'kwli 'mu, -l kɔ -Juukuewin, kɔ Romakuewin, kɔ Glɛkıkuewin. -Tɛgbi =nu, u kɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɛ 'muɛ 'dɔ a -gbe ye. Nɛ- kɔ -tɔ, -Juukue 'plɔkɔ 'u 'cruwintɛ a -gbe -hre. ²¹ -Tɛ -Juukue a -cɔhlunpinyu gblakı -hre wintɛ a -gbe, -ye u mu 'le Pilatı ye, u nɔ: «Pilatı, -n 'deɛ -bo 'cru wen: -Yusu, -kɔ kɔ -Juukue a bodıɔ, ke -n di wen po: Nahuon -gbo, k nɔ 'nı, nɔ- kɔ -Juukue a bodıɔ.»²² Kɛɛ, -ye Pilatı nɔ: «Dɛ -gbo, 'n 'cru, 'n 'crɛɛ nı. Gbe 'n 'deɛ =bo 'cɔɔɛ.»

²³ -Tɛ 'sɔyuo -wɔ 'klɛɛ -Yusu a kukue -wɔn, 'ke 'o tu 'yie 'mu, -ye u 'ba 'a 'hɔn'mulɛpue-tɔplı 'mu nı, 'u po 'a duii -hɛn, 'u wi, nahuon 'kɔ nı 'o, 'a nı du. Kɛɛ, -ye wlawlɔ -do nı 'o, ɛ kɔ danɔ -do a wlawlɔ -pɛtu'u nı. -Ye u nɔ: ²⁴ «-A nı cɔcru 'le lɛ. 'A -ta 'mu, -ba po 'bla, nahuon, -kɔ die di, nɔ- diu gba.» Dɛ a -gbe, 'sɔyuo nue nı. -Ye ɛ 'we =nɔ ye, -tɔ -gbo, Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ -ye, k 'cru la, 'ke 'le Nyɔsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, ti =de -hi la a ti 'yri la, -tɔ a -gbe, l nue kɛ nı. -Tɔ a -gbe, nı- -gbo:

«U wo 'na 'hɔn'mulɛpue-tɔplı,
'plı 'u po 'bla, 'na wlawlɔ a -tɔ.»

²⁵ -Tɛ -Yusu nı 'o tu 'yie 'mu, nyrugbapɔu -tie, -u nɔ 'o =hɔn, nı- kɔ 'du nı gbo: 'a 'dii, kɔ 'a 'dii a -dɔyɔ, kɔ Mari -ye, -kɔ kɔ Klopastı a nyɔ, kɔ Mari, -kɔ kɔ 'le Madala 'mu. ²⁶ 'Ke -naagbopɔyɔ =nu, -Yusu nɛ 'mu -tɛɛ, k nı -wɛ 'o. -Ye -Yusu kɔ 'ye 'klɛɛ 'a 'dii, 'ke 'o =nɔ =hɔn, 'ke 'o 'a -naagbopɔyɔ a -gbe 'hɔn 'mu, -ye k nɔ: «'Na 'dii o, -n nɛ 'yɔ, nɔ- -gbo kɛ.»²⁷ -Ye k le 'a -naagbopɔyɔ =nu nı, k nɔ: «-Mɛ -ye, -n nɛ 'dii, nɔ- -gbo kɛ.» Kue 'o ti a -gbe 'yri gbo, -ye -naagbopɔyɔ a -gbe, k gba -Yusu a 'dii nı, 'ke 'le 'a dɔnɔ -wɔn.

-Tɛ -Yusu nu la 'kukue

(Matie 27.45-56; Maku 15.33-41; Luku 23.44-49)

²⁸ -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi 'klɛɛ, -ye -Yusu yie nı, -ɛ kɔ, 'a -kuan -yrɛ 'lu, -ye k nɔ: «'Na plɔ ma ye.» Kɛ k po, -ɛ die nu, -tɔ -gbo, -l 'crɛɛ la 'le Nyɔsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, -tɔ a -gbe, l 'mu kɛ nue. ²⁹ 'Ke 'o tu a -gbe 'hɔn 'mu, 'ke 'li-panɔ a 'kɔhlɔwɔ nı 'o. Nu- kɔ -wɔn 'sɔyuo 'nyra 'le dɛ, -ɛ 'we dakuo ye, 'u muɛ 'o tugbayɛ 'yri lɛ, 'u -nyo -Yusu, k 'nɔ. ³⁰ -Tɛ k nɔ 'klɛɛ, -ye k nɔ: «-Kuan 'bii -yrɛ 'lu.» -Ye k =tɔ 'o 'lu nı, k mra -hunhlun.

-Tɛ 'sɔyuoɔayɔ nu la 'di, k waa la -Yusu a =muɛ ke

³¹ -Ye ti, -l hie 'le, -Juukue a -wuwle-nyɔwɔ 'mu -wlu =tue, l 'de -huo. -Nyɔwɔwɔ a -gbe, k nı 'dɔ, 'ke 'le -nyɔwɔ 'bii -hɛyri, -l kɔ Pakı a 'wee. 'A -ta 'mu, u 'die -hɔa, 'ke 'kukukui bı 'klɛ nɛ 'o ti 'yie 'mu -wuwle-nyɔwɔ a -gbe 'mu. Nɛ- nue, 'u le Pilatı, kɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu nu 'plɔdɛ, bu -yɔyɔ -Yusu kɔ -balɔnyɔ 'hɔn =nu 'hɛɛn a bu lɛ, -ɛ die nu, u 'mu 'ku 'tata, ɛ 'mu =nu 'hru -nye, u 'mu 'o ti 'yie 'mu -ha.

³² 'Sɔyuo bu nyre 'klɛɛ 'o, -ye u -yɔyɔ nahuin 'hɔn =nu a bu lɛ, -u kɔ -Yusu 'hɛɛn u kɔ 'o ti 'yie 'mu. ³³ Bu 'yɔyɔ 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, -ye u 'ye nı, -ɛ kɔ, k 'ku nı. 'A -tɔ, u 'de 'a bu lɛ -yɔyɔ. ³⁴ Kɛɛ -ye 'sɔyuoɔayɔ -ye nu 'di, k waa 'a =muɛ ke. Tii -do a ti 'yri, -ye dablo kɔ 'nie 'hɛɛn, nı- -hɔn 'le =nɔ 'mu. ³⁵ Nahuon, -kɔ 'ye -tɔplı 'bii =nu, nɔ- kɔ nı, -kɔ nyi -wɔn lɛ na, 'plı 'a -wɔnɛnawin, l kɔ -tɔ a -tɛɛ. Kɔ yrii lɛ ti, k =tɔ -tɔ a -tɛɛ, -ɛ die nu, 'a nı -gbe, a 'mui -wɛ -tɛɛ pue. ³⁶ -Tɛ 'sɔyuo nu -tɔplı a -gbe, 'ke 'o -Yusu -wɔn, -ye -tɔ =nu, -l 'crɛɛ la 'le Nyɔsuacrɔnɛ -ye 'kwli 'mu, -tɔ a -gbe, l nue kɛ nı. -Tɔ a -gbe, nı- -gbo: «U 'deɛ bu -yɔyɔ 'a 'klaa -do.»³⁷ -Ye 'ke 'le Nyɔsuacrɔnɛ -ye 'kwli 'mu, u 'cru la 'le lele: «Nahuon -gbo, u waa ke, u dio 'nı 'ye.»

-Tɛ u po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɔn

(Matie 27.57-61; Maku 15.42-47; Luku 23.50-56)

³⁸ -Ye -Yusu a -naagbopɔyɔ =de nı 'o. 'A 'du kɔ Sosefu. 'Ke k kɔ 'le Alimatedı 'mu. Kɛɛ, k nı le =le nahuon =de, -ɛ kɔ, kɔ -Yusu a -naagbopɔyɔ nı, -ɛ nue, kɔ pı -Juukue a 'blɔ a nahuin a huannu. -Yusu kɔ 'ku 'klɛɛ, -ye Sosefu a -gbe, nɔ- mu 'le Pilatı ye, kɔ -hɔa -hala, k 'mu 'o -Yusu a 'hɔn tu 'yie 'mu -ha, k 'muo 'o -ha. -Ye Pilatı wɔn nı. Pilatı kɔ wɔn 'klɛɛ, -ye Sosefu mu nı, kɔ -ha 'o -Yusu a 'hɔn tu 'yie 'mu. ³⁹ Ti a -gbe 'yri, -ye Nikodemu nyre 'o =o. Nikodemu -do a -gbe, nɔ- mu la 'le -Yusu -wɔn 'dɔ 'mu, ti =de a ti 'yri la; kɔ 'ya 'le hunhrunpo-tɔplı, -l -wɛ 'le -bı 'wɛɛ -kilowı a (30) -wlu =tu 'o -pu. Hunhrunpo-tɔplı a -gbe a 'du kɔ millı kɔ alowɛɔ. ⁴⁰ -Ye nahuin 'hɔn -wɛ a -gbe, u 'ba -Yusu a 'hɔn 'mu nı, 'u nu hunhrunpo-tɔplı a -gbe kɔ -jisei

† Nahuon a -gbe, nɔ- kɔ Saan, -kɔ 'cru 'crɔnɛ -gbo.

'hæen, 'u 'hinhwɔɩn =nɔ lɛ, -tɛ -juukɔɛ, uɔ 'o 'waa 'kukukui a 'o-hɩhɩa nu.

⁴¹ -Tɛgbi a -gbɛ, u kɔkɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, 'dɩdɔti a -ci -ye nɩ 'le. -Ci a -gbɛ 'mu, 'hɔ gblaka nɩ 'le, 'kɔ hren 'klɔ, 'kɔ 'we =nɔ dugba ye. Nɔ- kɔ 'kwli 'mu, 'ke u 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti =de a ti 'yri la, -ɛ 'we =nɔ -wlukayu ye). 'Dɛɛ a -gbɛ wɔɩn, u 'de -hɩn 'le 'kukuku a pue. ⁴² -Ye -juukɔɛ a -wuwle-nyrɔkɔw gblaka, kɔ -wɩ mu 'nɩ =tue. Nɔ- kɔ -tɩ 'uɔ 'kɩka, 'u po 'le -Yusu a 'hɩn 'dɛɛdu a -gbɛ wɔɩn, -ɛ nue, ɛ 'muɛɛ 'o -tɛgbi, -Yusu 'kuɔ 'o ye.

-Tɛ -Yusu -hɔn la 'le 'dɛɛ wɔɩn 'mu
(Matie 28.1-8; Maki 16.1-8; Luku 24.1-12)

20 -juukɔɛ a -wuwle-nyrɔkɔw, -kɔ kɔ 'sɛɛɔɩ, kɔ -hi, a 'sɔkɔɩ a -nyrɛgblɩ, gɩgɩgɩyɩ bɩ 'kɩɛ nɩɛ -tutu klɛ, Mari, -kɔ kɔ 'le Madala 'mu, kɔ 'a 'bienu -ye 'hæen, -ye u -tuo 'le 'dɛɛ ye nɩ, -ɛ kɔ wɔɩn u po 'le -Yusu a 'hɩn. -Ye u 'ye nɩ, -ɛ kɔ, 'dɛɛ =nu a =ju, -u kɔ 'hɩ, u briku lɛ, 'u -hɩ 'o 'dɛɛ a -gbɛ wien. ² Bu 'ye 'klɛɛ, -ɛ kɔ, u briku lɛ, -ye Mari 'gba lɛ ci, 'kɔ mu 'le Simɔ Piɛɩ kɔ -naagbopɔyɩ -ye =nu -wɔn, -Yusu nuɛ 'mu -tɛɛ, kɔ kɔ: «U -ha 'le -a nɩ Kukɔnɔyɩ -Yusu a 'hɩn 'dɛɛ wɔɩn nɩ, 'plɩ -tɛ u pui 'o gbo, -a 'de 'o yii.»

³ 'Tata a ti 'yri, Simɔ Piɛɩ kɔ -naagbopɔyɩ -ye =nu 'hæen, u 'hɩ nɩ, 'u gba 'le 'dɛɛ ye cigbɛi. ⁴ Buɔ 'klɛɛ mu, -ye -naagbopɔyɩ -ye =nu, kɔ -hi Piɛɩ lɛ, 'kɔ nyre 'le 'dɛɛ ye -tɩtɛ. ⁵ -Ye kɔ -tɩtɩ 'mu nɩ, 'kɔ ta 'le 'dɛɛ wɔɩn lɛ, 'kɔ 'ye -jɩsɛi =nu, -ɩ pɛ 'o gbo, kɛɛ, kɔ 'de 'le 'dɛɛ wɔɩn pa. ⁶ Simɔ Piɛɩ -mɛ -ye, kɔ nyre 'o, -ye kɔ pa 'le =le, 'kɔ 'ye -wɛ -jɩsɛi =nu, u 'hinhwɔɩn -Yusu a 'hɩn lɛ, ⁷ kɔ danu =nu, u mua =nɔ 'lu lɛ. -jɩsɛi kɔ danu a -gbɛ, ɩ pɛ gbo 'dɔ. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɩ nɩ 'o 'mu, 'u 'hinhwɔɩn o -Yusu lɛ, kɛ ɩ nɩ 'mu, 'ɩ pɛ 'o gbo. ⁸ -Ye -naagbopɔyɩ =nu, -kɔ kɔ -tɩtɛ nyre 'o, kɔ pa -wɛ 'le 'dɛɛ wɔɩn nɩ, 'kɔ 'ye, -ɛ kɔ, -Yusu 'de 'le 'dɛɛ wɔɩn nɩ. Nɛ- kɔ kɔ pui 'klɛɛ -tɛɛ, -ɛ kɔ, -Yusu -hɔn 'le 'kukunyu -hɛyri 'mu nɩ, 'kɔ 'hɩ 'klɔ, ⁹ -ɛ nue, kuɛ la 'le gbo, u 'die 'mu lɛ a yree, -tɛ Nylsua a winwɔɩn-hɛnyu nu la 'a 'crulɛ, 'ke 'le Nylsuacrulɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ, -Yusu kɔ bɔ -hɔn 'le 'kukunyu -hɛyri 'mu, kɔ 'hɩ 'klɔ. ¹⁰ -Ye -naagbopɔyɩ 'hɔn -wɛ a -gbɛ, u =hɩn -wɔn, 'u mu lele Jrusɛɔɩ 'mu.

-Tɛ -Yusu 'hɩn la Mari ye, 'ke 'o 'dɛɛ ye
(Matie 28.9-10; Maki 16.9-11)

¹¹ -Ye Mari -mɛ lele de, 'kɔ nɩ 'o -Yusu a 'dɛɛ nua 'mu gbo, kɔ we. kɔ wɛn a wee, 'kɔ =tɩtɩ 'mu, 'kɔ ta 'le 'dɛɛ wɔɩn lɛ. ¹² Bɔkɔ 'klɛɛ 'le lɛ ta, -ye kɔ 'ye 'le Nylsua a leleenyuu 'hɔn, 'u po -tɔkɩ pɔkɩpɩ, 'u nɩ 'o -tɛgbi =nu gbo, u pɩa 'o -Yusu a -plahɩn gbo, -do -tɛ -Yusu a 'lu =gbɛɛ 'o, -do -ye -tɛ 'a buɩ =gbɛɛ 'o. ¹³ -Ye u kɔ: «Nyrugba o, ɩ kla 'klɛɛ nɩ, -ɛ kɔ =hien -nu we 'le?» -Ye Mari kɔ: «U -ha kɔ 'na Tɔkɔnɔyɩ nɩ. 'N 'de 'o yii, -tɛ bu puo 'o gbo.» ¹⁴ kɔ nɩ 'klɛɛ 'le 'a =tutue kwa 'mu, -ye kɔ =hɩn -wɔn. Bɔ =hɩn 'klɛɛ -wɔn,

-ye kɔ 'ye -Yusu nɩ, kɛɛ, kɔ 'nɩ yroo =le lɛ. ¹⁵ -Ye -Yusu nyo wɔɩn 'nɩ =gba, kɔ kɔ: «Nyrugba o, dɛ- kɔ =hien -nu we 'le? Nyrɔ- -nu lɛ =kɔ 'le?» -Ye Mari -mɛ -ye, -tɛ kɔ 'ye -Yusu, 'a =wɩ ke, kɔ kɔ 'nɩ, 'dɩdɔti a -ci =nu, kɔ- kɔ 'yie=tunɔyɩ kɔ nɩ. 'A -tɩ, -ye kɔ kɔ: «Nylɔɔyɩ o, 'bɛ 'ya -mɔ 'mu o, =nɩ gɔkɔ, le 'mu, -tɛ -n puo 'o gbo, -ɛ die nu, 'muo bla.» ¹⁶ Kɛɛ -ye -Yusu dɔkɩ nɩ, kɔ kɔ: «Mari!» -Ye Mari =hɩn -wɔn, kɔ kɔ: «Rabuni,» -ɛ kɔ Tɔkɔnɔyɩ, 'ke 'le -juukɔɛwin 'kwli 'mu. ¹⁷ Kɛɛ -ye -Yusu kɔ: «=Nɩ ka 'le 'mu ye, -ɛ nue, 'n 'de wɛn 'le 'na Bu -wɔn a mue, 'ke 'le yrayɩ. Kɛɛ, mu 'le 'na -dɩayɩ -wɔn, -u kɔ 'na -naagbopɩ, -bo lu, -ɛ kɔ, 'ke 'nɩ 'le 'na Bu -wɔn mu, -kɔ kɔ -wɛ 'a nɩ Bu, 'ke 'le 'na Nylsua -wɔn, -kɔ kɔ -wɛ 'a nɩ Nylsua.» ¹⁸ -Ye Mari mu -naagbopɩ le wɔn, -ɛ kɔ, kɔ 'ye Tɔkɔnɔyɩ nɩ. Nɔ-kɔ nɩ, -kɔ lɛ =nɔ -tɔkɩ 'bii =nu, kɔ =nu lɛ.

-Tɛ -Yusu 'hɩn la 'le 'a -naagbopɩ -hɛyri, 'ke 'le 'maji 'kwli 'mu

(Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Luku 24.36-49)

¹⁹ -Nyrɔkɔw a -gbɛ 'mu, -kɔ kɔ 'sɔkɔɩ a -wise, 'ke -Yusu a -naagbopɩ 'kukue lɛ, 'ke 'le kayu -ye gbo. -Tɛ uɔ -juukɔɛ a 'blɩ a nahuin a huannu pɩ, nɛ- nue, 'u =gba 'maji 'bii. 'Ke u nɩ 'klɛɛ 'o, -ye tii -do a ti 'yri, 'ke -Yusu 'hɩn 'le =nu -hɛyri, kɔ kɔ: «Ba kɔ plɔ a bleelɛ!» ²⁰ Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye kɔ titie =nu 'a kwatɩ kɔ 'a =muɛi 'hæen ye. -Naagbopɩ bu 'ye Kukɔnɔyɩ -Yusu, -ye uɔ nu 'manu. ²¹ -Ye kɛ kɔ lele po, kɔ kɔ: «Ba kɔ plɔ a bleelɛ! -Tɛ 'na Bu nu, 'kɔ lee kɔ 'mu 'klɔ ke, 'mu 'a -tɩ =tu, 'na -gbɛ o, 'nu 'a mu 'nɩ le, ba na 'klɔ ke, ba =tu 'na -tɩ.» ²² -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi 'klɛɛ, -ye kɔ =hloon =nu 'lu pepe, kɔ kɔ: «Nylsua a -Hihiu bu nɩ 'o 'a mu ke 'mu! ²³ Nahuon 'kɔ nɩ 'o, 'ba lo, 'ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'klɔ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: -Na dɛ 'kuku 'wuwle nɩ, 'ɛ kɔ -tɛɛ, 'a dɛ 'kuku 'wuwle nɩ 'bii. Kɛɛ, nahuon 'kɔ nɩ 'o, 'ba 'dio le, -ɛ kɔ: -Na dɛ 'kuku 'wuwle nɩ, -ye 'ɛ kɔ -tɛɛ, 'a dɛ 'kuku 'de 'wuwle.»

-Yusu kɔ Toma 'hæen

²⁴ -Tɛ -Yusu 'hɩn =nu ye -tɩtɛ, Toma, -kɔ kɔ -Yusu a -naagbopɩ -ye =nu, uɔ =Yrupoyɩ daa, kɔ 'de 'le 'a 'bienu -hɛyri nɩ. ²⁵ -Tɛ 'a 'bienu 'yo 'klɛɛ, -ye kɛ uɔ =nɔ ye po, u kɔ: «Toma, -a 'ye Kukɔnɔyɩ nɩ.» -Ye kɔ kɔ: «'Blɩ 'nɩ 'de kuɛkuɛi =nu a =pɩ 'ye, u kɔkɔ 'le =nɔ kwa 'mu, 'na -jie 'bɛ 'di lɛ 'tu, kɔ, 'nɩ 'de 'le 'na dabu 'a =muɛi =nu, u waa ke a 'hɩn wɔɩn 'nyra, 'n 'dɛɛ =bo pue -tɛɛ gbe, -ɛ kɔ, Kukɔnɔyɩ 'hɩn 'klɔ.»

²⁶ 'Wee -do bɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopɩ 'kukue lele lɛ. 'Ke Toma nɩ 'klɛɛ 'le =nu -hɛyri. -Ye u =gba lele kayu -kɔ gbo u nɩ 'le a 'maji 'bii nɩ. Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu 'hɩn 'le lele =nu -hɛyri nɩ, kɔ kɔ: «Ba kɔ plɔ a bleelɛ!»

²⁷ -Ye kɔ kɔ: «Toma, 'yɩya kɔ -na -jie gbo, kɔ, 'ye 'na kwatɩ, 'yɩya -wɛ kɔ -na dabu gbo, -bo 'nyra 'le -na -jɩomɩ 'na =muɛi, u waa o ke a 'hɩn wɔɩn! 'N 'hɩn 'klɔ, =nu pui 'le lele gblɛ, pui -tɛɛ!» ²⁸ -Ye Toma kɔ: «'Na Kukɔnɔyɩ,

ka 'na Nylsua.» -Ye 29 כּכּ=Be -תּע -n 'ye 'mu, כּכּ- כּכּ -tּי =nּי nּיe -תּעּ pue, -ע כּכּ, 'n 'hru 'klb. 'Manu 'ke 'o nahuon =nּו -wכּn, כּ- 'de 'mu 'ye, 'plu כּ- pue -תּעּ, -ע כּכּ, 'n 'hru 'klb, 'plu כּ- kuo 'mu =wּו ye.»

'Cruntε -gbo a 'mini

30 -Yusu nu 'ηmileka-tkplı -ye, 'ke 'o 'a -naagbopu ye. -Tkplı a -gbe, ı 'de 'creε, ke nı 'cruntε -gbo 'kwli 'mu. 31 Keε, 'a de -gbo, -ε 'creε, ε 'creε nı, -ε die nu, a 'mue =wּו ye kuo, -ε כּכּ, -Yusu, כּכּ- כּכּ Waanyo, Nylsua po la ε, כּ di la 'le ya, כּ 'mu 'a daku waa, כּ, 'k 'k Nylsua a 'Yu. 'Bla 'ba pue Waanyo a -gbe a -tּי -תּעּ, 'ba kuo =wּו ye, כּ, 'ba nyo -wכּn kuε, כּ di 'a mu -nye 'klb yrayru.

-Tε -Yusu 'hru la 'a -naagbopu ye, u mu la 'pa wכּn, 'ke 'le Galileblugba a 'yru -wכּn

21 -Tε -tkplı 'bii a -gbe, ı -hi, -ye -Yusu 'hru lele 'a -naagbopu ye, 'ke 'le Galileblugba a 'yru nua 'mu. -Yusu a -naagbopu =nּו, -u nı 'o, 'waa 'duı, nı -gbo: Simo Piεl, k Toma, u =Yrupoyu daa, k Natanaεl, כּ- k 'le Kanad k 'mu, 'ke 'le Galileblugba 'mu, k Sebede a 'yuoo 'hכּn, k -naagbopu 'hכּn -ye 'hεen. Nu- -Yusu 'hru ye. -Tε כּ nu 'waa ye 'hrule, nε -gbo:

3 -Nyrkwo =de 'mu, Simo Piεl k: «-A 'bi -a o, 'nu mu 'nı 'pa.» -Ye u k: «-N k -a mu 'hεen- mu.» -Ye u 'ba 'mu ye, 'u mu 'le 'yru nua 'mu. 'Ke u 'ya 'le 'blagbe wכּn, 'u mu 'pa wכּn. Keε, u 'de -hrin.εε -do 'pa, 'tgyruwı 'bii =nּו 'mu.

4 -Nyre be ce 'kleε ε, -ye u 'ye -Yusu nı, 'ke 'o 'yru nua 'mu, keε, u 'dio yrii. 5 -Ye u k: «'Hıanpli -a, =be a 'pa de?» U k: «Gbe -o, -a 'de de 'ye.» 6 -Ye u k: «Ba po 'le 'a nı -tata 'blagbe a diidepta ke. A di 'ye de,» 'u puo 'le diidepta ke. Bu puo 'kleε 'le, -ye k po 'le -hrin 'plkplk. 'A -tı, u 'die 'le -we, 'ke bu -hı k 'nie 'mu. 7 -Naagbopuyı =nּו, -Yusu nıe 'mu -tεε, k 'ye 'kleε 'ηmilekade =nּו, -ye k k: «Simo Piεl, -a nı Tכּnıy k 'nı.» Tii -do a ti 'yri, -tε k 'wı 'kleε, -ε כּכּ, 'waa Tכּnıy k 'nı, -ye k pue 'a wlawı nı, 'k mu gbo, -ε nue, k =ga wen wכּn 'huı, 'plu 'k bi 'nie 'mu, 'k mu 'le -Yusu 'huı 'mu.

8 -Naagbopu -ye =nּו, 'blagbe, nε- u gba, 'u -we 'le -Yusu ye mu. Bu 'kleε mu, -ye u 'waa -tata -wכּn ε -jri 'nie, -hrin a kwaku-tı. U 'de gbogbo -wכּn hren. 9 -Tε u kwıεε 'kleε 'blagbe, 'u =tı. -Ye u 'ye 'o =k 'huı 'mu wunwıunna, -hrin pε 'o 'lu gble k 'fכּk, 'ke 'o =k mamı ε. 10 -Ye u k: «-Hrin, 'a nı -tata po 'le, ba ya 'le 'a de!» 11 Simo Piεl 'k 'ya 'le 'blagbe wכּn, 'k -jri 'le -tata, 'k puo -tutu 'mu gbo, 'ke 'le =k wכּn 'u -ha 'le -hrin gblakı a (153) -wı 'nıpata =tu 'o -pu =tu 'o ta. =Hapuk, -hrin a -gbe 'ı -huo, keε, -tata 'de ε cıcre. 12 -Ye -Yusu k: «Ba 'de, a 'mu de di!» U -hua bu =gbo wכּn, -ε k: «Nıy tıo -n 'ya 'kleε 'le?» keε, u 'die nu, -tuı a -tı, -ε nue, u yie nı,

-ε כּכּ, Kukınyo k 'nı, 13 'k 'yıya 'o =nּו 'huı 'mu gbo, 'k -nyı =nּו 'fכּk, k, 'k -nyı -we =nּו -hrin. 14 -Tε k -hכּn 'le 'kukunıy -heyri 'mu, 'a gbo a ta a nı k 'k nı, 'ke k 'hru 'a -naagbopu ye.

-Yusu k Piεl 'hεen

15 -Tε u -wכּ de ε, -ye -Yusu -tua 'le Simo Piεl a 'le-wכּn'preeε gbo, k k: «Simo, Saan a 'yu, =be -n nıe 'mu 'mu nı, 'ε -hi 'o nahuin -ye -gbo 'mu?» -Ye Piεl k: «Iin, Kukınyo, -n yie nı, -ε כּכּ, 'n nıe -mu 'mu nı.» -Ye -Yusu k: «Naa 'na -naagbopu. -Tε blabıkınyo, k 'a blabık a naale nı, ke -bo nı 'na -naagbopu a naale.» 16 -Ye -Yusu =gbo lele wכּn, k k: «Simo, Saan a 'yu, =be -n nıe 'mu 'mu nı?» -Ye k k: «Iin, Kukınyo o, -n yie nı, -ε כּכּ, 'n nıe -mu 'mu nı.» -Ye -Yusu k: «Naa 'na -naagbopu!» 17 -Ye -Yusu =gbo lele wכּn: «Simo, Saan a 'yu, =be -n nıe 'mu 'mu nı?» -Tε -Yusu =gba 'kleε =k de =nּו wכּn, gbo a ta a kכּk, -ye Piεl a =wּו 'muε gbo, -ye k k: «Kukınyo o, -n yı 'ε nı de nı. -N yie nı, 'n nıe -mu 'mu nı.» -Ye -Yusu k: «Naa 'na -naagbopu! 18 'Nu -mu 'nı le -tεε, -tε -n 'ya la gılotayu 'mu, -tε -na =wıu la 'le 'yee, 'ke -nı la 'le mu, keε, =nı -we -hıı 'yi, -n di -hıı 'mu ε =gble dabı, k -ye 'mu -hıı 'le -mu -tεgbi -ye gba, -tε -na =wּו 'de 'le nı.» 19 ε 'we =k ye, =sue'kukıεdu =nּו, Piεl di 'ku, -ε di Nylsua -tı a 'yi'buaaε -nye, nε- -Yusu 'muo kכּ. Nε- k -tı, 'k 'pree de =nּו ke.

Bk po 'kleε ε, -ye u 'ba 'mu ye, k k: «Piεl, kuε 'mu -wכּn!»

-Yusu k 'a -naagbopuyı =nּו 'hεen, k nıe 'mu -tεε

20 -Ye Piεl =hıan -wכּn. -Tε k =hıan 'kleε -wכּn, -ye k 'ye -naagbopuyı =nּו nı, -Yusu nıe 'mu -tεε, 'k nyu -we -wכּn kuε. -Tε -Yusu k 'a -naagbopu 'hεen, u o 'waa 'lele'kכּdidide di, -tε k 'de o a 'kuε, -naagbopuyı -do a -gbe, k-k nı, k 'ma o 'o 'a 'lu -Yusu -wııye gbo, 'k =gbo o wכּn, k k: «Kukınyo, nahuon tıo-, k di 'kleε -mu -na yraanyı kwa po 'le?» 21 -Tε Piεl 'ye 'kleε -naagbopuyı a -gbe, -ye k k: «Kukınyo, k -ye -gbo 'le? De tıo- di -hıı =k nue 'le?» 22 -Ye -Yusu k: «=Be 'nı nye -hua, k hie 'kl, =bo 'ya 'le yrayrı, =bo =hıan -wכּn, =bo y k k gbo, =be -n kuε 'le -wכּn? -Mε -ye o, kuε 'mu -wכּn!» 23 -Tı =nּו, -Yusu =tu, ı nue, Nylsua a nahuin 'u ε po, -naagbopuyı a -gbe, k 'deε k 'ku. Keε, 'ke 'le -tεε k 'kwli 'mu, -Yusu 'de ε po, -ε k: «J 'deε k 'ku,» keε, k k 'nı: «'Bla 'nı nye -hua, k hie 'kl, =bo 'ya 'le yrayrı, =bo =hıan -wכּn, =bo y k k gbo, =be -n kuε 'le -wכּn?»

24 -Naagbopuyı -do a -gbe, k k -tı -Yusu =tu, k-k nı, k-k tkplı -gbo -wכּn ε na. J 'yi nı, -ε nue, k nı la ke -tuo, 'k pui k 'cruntε -gbo 'kwli 'mu. 'ε nı nahuon, ke k -a mu -heyri, k yie nı, -ε k, -tı a -tεε nı, k =tu.

Κε 'cruuε -gbo, ε pue mɔ gbo

²⁵ -Tɔplɪ -ye, -Yusu nu, ɪ -huo nu. 'Bɪa =ba kɔ -ba 'cru
wɛn ɪ 'bii, 'n yie nɪ, 'a 'cruuɛi 'deɛ bɪ wɛɛn wɛn kɔ 'klɔ
-gbo ke.

NUNU-TOPPL

-Yusu le la 'a -wannaanyu ni, -ε κμ, Nylsua di =nu 'a -Hihiu 'ni -nyi

1 -Na 'wio Teofilt. 'Ke 'le 'na ye-hecrune 'kwli 'mu, 'n le -mu -toppl 'bii =nu ni, -Yusu 'Kltsu la nu, κμ, κμ la nahuin κμ, κμε la 'le gbo, ²-bo mu -mumu, -bo ye -nyr κμ =nu ke, -κ κμ 'mu Nylsua nue la, -Yusu a -gbe κμ mu la yak κμ 'mu. 'Plu κμ 'mu la mu mu, nahuin =nu, κμ -ha la 'le du 'mu, 'ke bu -he la 'a -wannaanyu, κμ 'le la =nu 'lele'κμκμwinte, 'ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu. ³-Te κμ 'ku, -te κμ 'hru 'kl, 'ke 'le -nyr κμ a -wlu 'hκ 'kwli 'mu, 'ke κμ 'hru =nu yε, κμ tuε =nu, -ε κμ, κμ 'hru 'kl, 'plu -te Nylsua, κμ nahuin a win a kek κμε nu. Ne- κμ -ti κμ κμ =nu.

⁴-Nyr κμ =de 'mu, -te -Yusu ni 'kleε 'le lele 'a -wannaanyu -heyri, -ye κμ nyu 'ni le, κμ κμ: «A ni hren 'le 'du -gbo -wκ, -κ κμ Jrusre, κεε, ba -pre Nylsua a -Hihiu =nu, Nylsua a -gbe, κμ ple, κμ di la 'a mu -nyi, -ε 'we =κμ ye, -te 'n nu la 'a mu 'a ye=tutue. ⁵Saan -mε -ye, 'niee ni, κμ po 'a mu 'lu ε, κεε, 'ke 'le -nyr κμ gbi 'kwli 'mu, Nylsua di 'a mu -nyi 'a -Hihiu.»

-Te -Yusu mu la 'le yak μmu

⁶Nahuin =nu, -u =gbee 'o -Yusu 'huln 'mu, -ye u =gbo wκn, u κμ: «Kuk κμny κμ o, -a mu Yisraekue, =be ti -gbo 'yri ni, -n di 'le -a mu Romakue a 'kl gbo -ha, -ε die nu, -a -do, -a 'mu -a ni 'blugba naa.» ⁷-Yusu κμ =tu =nu -wκ, κμ κμ: «Ti =nu, -u κμ 'yri -toppl a -gbe, u di 'lu -wκn mue, a 'de ye ble ba yi, -ε nue, -a ni Bu Nylsua'a ni, -κ wa ti a -gbe 'du, -te κμ nu 'a -huhua. ⁸Ti =nu -κμ 'yri Nylsua a -Hihiu di 'o 'a mu ke 'mu bi, a di κμ 'kl, 'ke ba le nahuin -toppl 'bii =nu, a 'ye, 'ke 'o 'na -ta 'mu. Ba =tu 'na -ti, ke κμ Jrusre 'mu, ba mu -we 'le Sudeblugba κμ Samaliblugba 'bii 'mu, κμ, ba bi 'kl 'bii -gbo ke, a 'mu 'na -ti =tu.»

⁹κμ -yrε 'kleε, -ye κμ -tua yak a 'mumumue gbo. 'A -wannaanyu nyo wen 'o -wκn ε a teε, 'nugba κμ -hlo =nu 'yi ke, 'u 'kee 'a 'yiye. ¹⁰U ni 'le yrayr a letta 'kwli 'mu, tii -do a ti 'yri, nahuiin 'hκ, -u pue -toppl κμκμ 'huln 'mu ε, 'u 'hru 'o =nu 'huln 'mu. Nylsua a leleenyu'u ni. ¹¹Ke u =nu ye po: «Galilekue -a, de- κμ -ti 'a ni κμ gbo, 'aa 'le yrayr ε ta 'le? -Yusu mu 'le yak μmu ni. -Te a nu 'a 'yiye, κμ nu mumue, ke κμ di 'le lele didie nu.»

Nahuon =nu, -κ bi la 'o Judia a -ta 'mu

¹²-Te de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu a -wannaanyu a -gbe, u =ti 'le dugba =nu 'lu ni, -κ κμ 'lu ti ni 'le, u olifie daa, 'u mu 'le Jrusre 'mu. -Hκn 'le Jrusre 'mu, -bo mu 'le dugba a -gbe 'lu, ε -we 'le be 'ya -kiloyε ni. ¹³-Te u nyre 'le, -ye 'ke u 'ya 'le yrayrkayu =nu 'kl, 'u mu 'le -gbo =nu -κμ 'mu, u =ke 'le ε 'kukue. Nahuin, -u ni -tuο ke, 'waa 'du, u ni -gbo: Piel, κμ Saan, κμ Sakt, κμ Adre, κμ Filipo, κμ Toma, κμ Batelemi, κμ Matie, κμ Alufe a 'yu Sakt, κμ Sim, -κ ni la 'le nahuin =nu -heyri, -u 'nuni -hua Romakue, κμ Sakt a 'yu Jud. ¹⁴Nyrugbapu ni -we 'le =nu -heyri, u κμ Mari 'heen, -κ κμ -Yusu a 'dii, u κμ -Yusu a 'diayuο nylβεu 'heen. U 'bii a -gbe, nu-u =ke 'le -gbo a -gbe 'mu ε 'kukue, 'u Nylsua da.

¹⁵-Nyr κμ =de 'mu, nahuin a -wlu -huonκμ, nu -'kukue lele ε, 'ke 'o Nylsua a dida -wκ. -Te u ni 'kleε 'o, -ye Piel 'ba 'mu ye, κμ κμ: ¹⁶«-Diyuo -a, -ti =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, ('ke 'o Judia a -ta 'mu,) u κμ bi mue 'lu -wκ. 'ε κμ -teε, Nylsua a -Hihiu, 'ke u naa la 'le bodu Dafid 'mu, κμ 'cruε la, -ε κμ, Judia, κμ -di la -Yusu 'a yraanyu ye ya, u 'muo la kl. ¹⁷Judia a -gbe, -κ nu la 'yilenyredε, κμ -Yusu -ha 'le du 'mu, 'ke κμ nu Nylsua a -kuan, -ε 'we =κμ ye, -te -Yusu a -gbe, κμ nu, κμ -ha -we 'le -a mu du 'mu, 'ke -ba nu Nylsua a -kuan.

¹⁸-Te Judia a -gbe, κμ po -Yusu 'crenyu kwa, 'wliye =nu, u 'pεε o =κμ, ne- κμ gba, κμ -κμ -ci, 'ke 'le -ci a -gbe 'kwli 'mu, κμ ble 'le yrayr, κμ bi =hκn, 'a 'kwli 'ε cre, 'a 'hmi 'u -gble ε. ¹⁹Nahuin 'bii, -u ni κμ Jrusre 'mu, de a -gbe, -ε mue 'lu -wκ, u 'wen ni. Ne- nue, -ci a -gbe, 'u nye Hakedama daa, 'ke 'le -Juukuewin 'kwli 'mu, -ε =hen 'nyre dabo a -ci. ²⁰'ε κμ -teε, de u 'cru la, 'ke 'le Nylsua a -wlabrecrune 'kwli 'mu, ε ne- -gbo:

Nahuin bu hie 'o 'a kayu gbo, =κμ =de ni nu 'le 'le gbo.

'Ya 'o lele 'lu, de -ye, u 'cru la, ε ne- -gbo:

'A -kuan =nu, κμ la nu, =κμ -ye κμ nuo!

²¹'A -ti o, -a ble ye -ba =κμ nahuon ε, -κ di 'o Judia a -ta 'mu bi. Nahuon a -gbe, κμ ble ye κμ 'ya nahuon =nu 'mu, -κ κμ -a mu 'heen =ke Kuk κμny -Yusu -wκn naa, κμε la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -u κμ 'yri Saan po la 'o -Yusu 'nie 'lu, -bo ye -nyr κμ =nu ke, -κ κμ 'mu Nylsua nue, -Yusu κμ mu o yak μmu. Nahuon a -gbe, κμ κμ -a mu 'heen, -a 'mu ke bibi, -a 'mu nahuin le, -ε κμ, -a yie ni, 'ke -Yusu -hκn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, κμ 'hru 'kl.»

²³ Pliu Pieli 'mu 'kleε mu -yre, -ye u wa 'du nahuiin 'hcn. =D -ye a 'du mč Sosefu, ut Basabast daa, 'u nyo la lele Jutust daa. =D -ye a 'du mč Matiasl. ²⁴ -Te u wu 'kleε 'du, -ye u da Nylsua nu, u nč: «Kukonyo o, -mč yi nahuiin 'bii a =wli, kč -a mu nahuon =nu, -n -ha 'le du 'mu, ke nč nahuiin 'hcn -gbo -heyri, ²⁵ 'ke nč nu -Yusu a -wcn-naanyo a -kuan =nu, Judla hie 'o gbo, 'k mu 'le -tegi =nu, k kč mu 'le.» ²⁶ -Te u -wč Nylsua a dida -wcn, -ye u po 'bla, 'bla a -gbe 'k -ha Matiasl. Nč-k nu, u po 'kleε -Yusu a -wcnnaanyu -pu =tu 'o -do =nu ke.

-Te Nylsua a -Hihiu nu la 'ledidie

2 E kč la -Juukue a le'mimre -ye, 'u nye Patkoti daa. -Te le'mimre a -nyrčwč a -gbe, k nyre 'o, -ye -Yusu a nahuiin, u 'kukue le, 'ke 'o -tegi -do, 'ke 'le Jrusredu 'mu. ² -Te u nu 'kleε 'o, -ye tii -do a ti 'yri, u 'wcn winte, 'ε -hcn 'le yak' mu, -ε 'we =nč ye, -te pepe gblaka be 'nuni -hi wen. Win a -gbe, u 'yie 'le kayu 'bii =nu nu, -u kč gbo u 'kukue 'le le. ³ -Ye u 'ye -tčpli =nu, -u 'we =nč nahri ye, 'u po -dodo, 'u =tu 'o =nu 'lu le. ⁴ Ke'ε nu, ε -ti 'mu, Nylsua a -Hihiu 'u bi 'o nahuiin 'bii a -gbe ke 'mu, nahuiin a -gbe 'u -tua daku a win a gbleglei a pupue gbo, 'waa -gbe, u 'de yi. Nylsua a -Hihiu a -gbe, nu- nue, 'u po win a -gbe.

⁵ -Ye 'kleε, 'ke 'le Jrusre 'mu, ε kč la -Juukue =de, -uu Nylsua -wcn kue. -Juukue a -gbe, nu- -hcn la 'le 'blugbi a gbleglei 'kwli 'mu, -u nu nč 'klb ke, 'u di la Jrusre 'mu. ⁶ Nahuiin a -gbe, 'plu u 'mu win a -gbe mu 'wcn, 'waa 'dai de 'u ya 'le cigbei, 'u 'kukue le, 'ke 'o -tuo a -gbe ke. -Ye u 'bii, u saka nu, -ε nue, ut -Yusu a nahuiin 'nu 'ye, 'u 'briwiin a gbleglei po, 'plu 'ε nu nahuon, -k di -tuo ke, 'kč 'a -gbe a 'briwin 'wcn. ⁷ l ka =nu le 'ηmi 'dč, u nč: «Nahuiin -gbo, -uu 'pre, u 'bii, 'ke u kč 'le Galileblugba 'mu. 'Waa 'briwin mč -Juukuewin. ⁸ De- nye 'kleε nu, 'u -a nu 'briwiin po, =a nyi 'wcn 'le? ⁹ 'Ke 'le -a mu -heyri nahuiin nu nč, 'u -hcn 'le Patlbugba 'mu, =u -ye 'u -hcn 'le Medlbugba 'mu, kč Elamu, kč Mesopotami, kč Sude, kč Kapadčs, kč Pčn, kč Asi, ¹⁰ kč Flisi, kč Pafili, kč Esipublugba 'mu, kč Libi a 'blugba=tu =nu 'mu, -k 'muε Silenudu ye, kč Kletlbugba kč Arablbugba 'mu, =u ye 'u -hcn 'le Rčmudu 'mu. =U -ye nu nč -a mu -heyri, 'u mč -Juukue. =U -ye 'de -Juukue, keε u -he -Juukue. Keε, -a 'bii, -a nyi 'nu 'wcn, -te ut -a nu 'briwiin po, 'u Nylsua a nunu-tčpli gblakl a -tu -wcn le na.» ¹² U 'bii, u saka nu 'dč, 'plu, de bu di 'lu -wcn le -hie, u 'nu 'ye =le. Ke ut yre pupo: «De tio- de a -gbe, ε =hen 'nyre 'le?» ¹³ Keε, =u -ye nu 'o, 'u -Yusu a nahuiin 'caa, u nč: «Nč-k nu, -k nyu nu.»

-Ti -gbo, Pieli daku ye =tu, Patkoti a -nyrčwč 'mu

¹⁴ Pieli kč 'a 'bienu -Yusu a -wcnnaanyu -pu =tu 'o -do =nu, 'plu u 'mu -ti a -gbe mu 'wcn, -ye u 'ba 'mu ye, Pieli 'k 'yaa 'le win, 'k 'tatu 'le nahuiin -huohui =nu, -u nu 'o, a -wcn'preεle gbo, kč: «A mu -Juukue, 'dagbi kč

Jrusre 'mu a nahuiin 'heεn, ba po 'mu nua ye gbo, -tu 'n di =tu, a 'mui 'wcn. ¹⁵ 'Ke 'le 'a mu -heyri, =u -ye nč 'nu, nahuiin -gbo, nč nyu nu. Keε, ε 'de nč, kč 'nu nu =le =nu, -ε nue, 'yru, nu- 'ya le ke 'o. ¹⁶ Keε, -tčpli -gbo, -u 'kleε 'lu -wcn mue, Nylsua a winwlcn-henyč Suεl =tui la nu, 'a 'yru =gbugbe 'mu nu, -ε mč:

¹⁷ Nylsua nč 'nu, 'lele'nbčti 'yri, -tčpli -gbo, -u di 'lu -wcn mue, u nu- -gbo: 'N di 'na -Hihiu daku 'bii 'nu -nyl. 'A nu 'yuo=pli, u di wlcn -he 'na win, u 'mu -tčpli 'ye, 'a nu kukuny u bi 'le ye, u di po yain, 'ke 'o Nylsua a -tčpli ke.

¹⁸ 'Na -Hihiu di 'o 'na 'mu-heny u 'mu bi ke, nybepu kč nyru 'heεn, u 'mu 'na win wlcn -he.

¹⁹ 'N die 'nu nu, 'ke 'le yrayr kč ke nč -tutu ke, a 'mu -tčpli 'ye, -u di 'a mu saka. A di 'ye dablo, kč nahru, kč 'nyanyu 'heεn.

²⁰ 'Yru di 'nu jre, -hčk di 'nu =hlu, -ε 'we =nč dablo ye, 'plu Kukonyo a -nyrčwč 'mu 'o nyre, -k mč -nyrčwč gblaka =nu, -k kč 'mu k di 'o 'a -ti 'yi 'buaa.

²¹ Ti a -gbe 'yri, nahuon 'kč nu 'o, 'kč di Kukonyo a -gbe da, -ye Kukonyo, kč dio 'nu waa.»

²² Ke Pieli lele po: «Yisraekue -a, ba po 'mu nua ye gbo: Nasaletl 'mu a -Yusu, Nylsua, nč- loo nč 'a mu -heyri, 'kč nč 'le 'mu, 'k nu 'ηmileka-tčpli a gbleglei, 'ke 'le 'a mu -heyri, -ε die nu, a 'mui yi, -ε mč Nylsua, nč- loo nč 'a mu -wcn. ²³ Keε, -Yusu a -gbe, u puo 'a mu kwa, 'a naa 'le Romakue 'mu, -u 'de Nylsua yi, 'a kč 'o tu 'yie 'mu, -ε die nu, a 'muo 'la. Keε, -tčpli a -gbe, Nylsua, nč- -hul la, nč- -hii la 'lu -wcn le, ti -hi la a ti 'yri, 'plu, 'u mue o 'lu -wcn. ²⁴ -Te -Yusu 'ku, Nylsua -hul 'le 'kukue a 'kl gbo nu, 'k -hul 'kl, -ε nue, ε 'die 'le -we, 'kukue be kč 'kl ke. ²⁵ 'E mč -teε, ke -a nu bu gblaka bodu Dafidl po la, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, kč:

Kukonyo Nylsua, 'n nyo 'nu 'ye 'ε nu ti. 'Ke kč nu 'o 'mu 'hul 'mu, -ε die nu, 'nu =han huannu pl.

²⁶ Ne- nue, 'nu kč pl a blele, kč, 'na winte 'ε mč 'manuwin. =Betl =bo di 'ku, 'nu pl =le 'kukue a huannu, -ε nue, 'n yie nu, -ε mč, Nylsua di 'mu 'mu nu =hapude,

²⁷ 'nu yie -we, -ε mč, -mč Nylsua, -n 'deε -bo hie 'le 'mu 'kuopu a 'bri gbo, kč, -n 'deε -bo weεn ke, 'ke 'na -plahul bu =hčk 'le 'deε wlcn, 'mč -gbo, -k mč -na nahuon.

²⁸ -N kč 'mu 'hru nu, 'n kč =bo na,

'plu 'mu =hapu'klb kb.
 'Ke -n di 'o 'mu 'huln 'mu nu.
 Ne- die nu, 'mu 'manu nu 'db.»
 29 -Ye Piell kb lele: «'Na -dayuo -a, ba kb 'a yiyie, -ti =nu, -a nu bu gblaka bodu Dafid =tu la, kb 'de la 'a dlnu 'nyre =hen, -e nue, kb 'ku la nu, 'u -hul la 'o. 'A 'de' 'kle nue kb -a 'bri. 30 Kee, Dafid a -gbe, kb kb la Nylsua a win-wln-heny nu, 'plu kb yie la, -e kb, Nylsua 'sue la ke, 'ke Dafid a -gbe a 'yuo a 'yu -ye di la -he bodu gblaka, kb kb Waany =nu, Nylsua po la le, kb di la 'a daku ye ya. 31 -Te Dafid =tui la, -e kb: Nylsua, -n 'de' -bo hie 'le 'mu 'kuopu a 'bri gbo, kb, -n 'de' -bo ween ke, 'na -plahuln bu =hkn 'le 'de' wln, -te Dafid =tu la -ti a -gbe, -Yusu 'Klusu kb -hkn 'le 'kukunyu -heyri 'mu, kb 'hru 'klb, ne- kb 'ye la, kb nu la -wkn le. 32 -Yusu -gbo, kb kb -ti 'nu =tu, Nylsua -hul 'le 'kukunyu -heyri 'mu nu, kb -hul 'klb. De a -gbe, -a 'bii -gbo, -u nu kb, -a 'ye nu, =a nyi =tu. 33 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, Nylsua nue nu, -Yusu kb mu yak 'mu, kb nu 'o =kn 'huln 'mu, Nylsua a -gbe kb -nyl =kn 'kl, 'ke kb ya -a mu Nylsua a -Hihiu ye, Nylsua po la le, kb di la -a mu ye ya, 'e kb -te, -Hihiu a -gbe, kb yu -a mu ye, -e 'we =kn ye, -te aa 'a 'yie nu, -te ti nu le 'mu -gbo. 34 -Te -Yusu nu, kb 'hru 'klb, kb mu yak 'mu, Dafid a -gbe, kb 'de la le nu. Kee, -Yusu'u nu, Dafid =hen 'nyre, kb po la le: Kukunyu Nylsua, kb le 'na Kukunyu nu, -e kb: Nu kb 'na diideta ke gbo, -n kb 'mu 'heen, -a 'mu nahuin win ke kb, e 'mue gba -gbagba, 35 'mue nu, =mu -na yraanyu bul 'lu gble =tu.»
 36 Ke Piell lele po: «'A mu Yisraekue 'bii, 'nu 'a mu 'nu le: -Yusu -gbo, a kb o 'o tu 'yie 'mu, kb- Nylsua nuu -a nu Kukunyu kb -a nu Waany 'heen 'mu.»
 37 Nahuin =nu, -u nu 'o, bu 'wkn win a -gbe, -ye u 'tu 'waa =wli le 'db, 'u Piell kb -Yusu a -wknnaanyu -ye =nu 'heen wln =gba, u kb: «'Dayuo -a, de tio- -a di 'kle nu 'le?» 38 -Ye Piell =tu -wkn, kb kb: «'E nu nahuon 'kb nu 'o, kb hie 'o 'a de 'kuku gbo, kb -nyl 'a 'klb 'bii Nylsua, kb -hul, 'ke bu puo 'nie 'lu, 'ke 'le -Yusu 'Klusu a 'du 'kwli 'mu, -e die nu, Nylsua 'mu 'a de 'kuku a -gbe 'wuwla, 'plu kb 'muo 'a -Hihiu -nyl. 39 Ne- kb de, Nylsua po la le, kb di la nu, 'ke 'o 'a mu -wkn, kb 'ke 'o 'a nu 'yuo=pli -wkn, kb 'ke 'o nahuin =nu -wkn, -u nu kb 'klb 'bii -gbo ke, -e =hen 'nyre, nahuin 'bii =nu, Nylsua di da, u 'mu 'a nahuin -he.»
 40 Piell =tu -ti 'plkplk -ye, -e die nu, u 'muo -te pue, kb kb: «Ba ween ke, 'ke Nylsua kb waa 'a mu, 'a -bati 'nu =han 'a mu kl, -e 'we =kn ye, -te u di nu, u 'mu nahuin =nu kl, -u de 'kuku nu.» 41 Nahuin 'plkplk 'ke 'le =nu -gbahlkn, u po Piell a win -te, 'plu nahuin a -gbe, 'u pu 'nie 'lu le. -Nyrkw a -gbe 'kwli 'mu, nahuin, -u bi -Yusu a nahuin ke, u -we 'le nahuin a 'milowu ta nu. 42 'E nu ti, nahuin a -gbe, u nye le 'nu =kb, 'ke -Yusu a -wknnaanyu

bu kb =nu Nylsua a -ti, 'u de -wkn didi, 'u -we -Yusu a 'lele'kbkbkb didi, 'u Nylsua da.

-Yusu a nahuin a nunuklb

43 'E nu nahuon 'kb nu 'o, kb pl Nylsua, -e nue, 'ke Nylsuaa 'le -Yusu a -wknnaanyu 'mu naa, kb 'hmlk-ka-kplk 'plkplk nu. 44 Nahuin 'bii, -u kuo -Yusu =wlu ye, u -mue nu, -tkplk 'bii, u kb, 'u nyi 'mu le wuwoo, 45 'u 'waa kuka-kplk plo, 'u 'le 'a 'wliye =nu -ha, 'u nye nahuin 'mu le woo, 'e nu nahuon 'kb nu 'o, -te 'a 'kla-wliye'ylu -ti 'mu. 46 'E nu -nyrkw, 'ke u 'le Nylsua a 'kagblaka gble 'kukue, 'ke 'o 'a dda -wkn, 'u ye gble bibi, 'ke 'le 'waa kayuo gbo, 'u -Yusu a 'lele'kbkbkb didi di, kb, 'u didi-kplk -wkn didi, 'ke 'le =wlu a 'ogbo'wlele 'kwli 'mu, 47 'u Nylsua baa, daku 'bii 'u nue 'waa de 'mu, kb, 'e nu -nyrkw, Nylsua kb nye nu, nahuin -ye 'u -Yusu =wlu ye kuo, nahuin a -gbe 'u -Yusu a nahuin ke bi.

Le-yiyreny =nu, Piell le la, 'ke 'le -Yusu a 'du 'kwli 'mu, -e kb, 'a 'kue be -we

3 -Nyrkw =de 'mu, 'yru-hiile a ti 'yri, -te Nylsua a d-dati nyre 'o, Piell kb Saan 'heen, 'u 'le Nylsua a 'kagblaka gbo mu, u 'muo da. 2 Nylsua a 'kagblaka a -gbe a -yaa, kb kb 'maju -ye, 'u nyu 'Yilenkmaju daa. 'Ke le-yiyreny =de nu 'o gbo. Kue la 'le 'a kuele 'yie 'mu gbo, kb 'de -hln a nee. 'E nu -nyrkw, u nyo 'le 'nu ya, 'u nyo 'o -tegi a -gbe gbo =tu, -e die nu, nahuin =nu, -u 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu pa, kb 'mu =nu 'wli le -hua. 3 'Ke kb nu 'kle' 'o gbo, Piell kb Saan 'heen, 'u 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu mu pa. Kb 'yu 'kle, -ye kb nyu -hua 'wliye, 4 Piell kb Saan 'heen, 'u nyo 'ye, -ye Piell kb: «Ta kb -a mu -wkn le!» 5 le-yiyreny a -gbe kb -tua 'waa 'yie gbo. kb -me -ye, 'a =wlu kb 'nu, Piell nu dio -nye de =de. 6 -Ye ke Piell nyo 'kle lele ye po, kb kb: «'N 'de 'wli kb. Kee, de 'n kb, 'n die -mu 'nu -nye: 'Ke 'le Nasalet 'mu a -Yusu 'Klusu a 'du 'kwli 'mu, 'nu -mu 'nu le, 'ba ye 'mu, -bo na!» 7 Piell kb 'ble 'a diidedabu kwa, kb 'kb ye 'mu. Tii -do a ti 'yri, 'a bu kb 'a -hekei 'heen, -u 'ku o, u kb 'kle 'kl, 8 kb 'ya yrayr, kb nyra gbo, 'plu kb -tua nuna gbo, kb kb Piell kb Saan 'heen, 'u pa 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, kb na, kb =plu, kb, kb Nylsua baa. 9 Nahuin 'bii =nu, -u nu 'o, u 'yo nu, -te kb na, kb, -te kb Nylsua baa. 10 -Te u yroo 'kle, -e kb, kb-kb nu, -kb o 'o Nylsua a 'kagblaka a 'maju 'yri gbo nu, kb nahuin 'wli le -hua, -ye u 'bii, u ta 'mu gble, u saka =nu, 'ke 'o de =nu, -e mue 'lu -wkn, 'ke 'o =kn -wkn.

-Te Piell, kb la 'le nahuin -wkn 'pree, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka a -yaa 'mu

11 Nahuon a -gbe, kb kb 'kue -we, kb 'nu -hkn =le 'o Piell kb Saan 'heen 'huln 'mu. 'Ke u nu 'le Nylsua a 'kagblaka a papue =nu gbo, u Salom a papue daa. -Ye nahuin

'bii =nu, -u 'wɔn -tu a -gbe, ɪ saka =nu nɪ, 'u gba 'le cig-bei. ¹² 'Plu Pieli 'mu daku =nu mu 'ye, -u di 'le, -ye ke ɔɔ =nu ye po, ɔ ɔ: «'A mu Yisraekue, ɪ nɪ saka 'le 'a mu, -te nahuon -gbo a 'kuɛ -we a -tu. =Be a nye -wɔn lɛ -hie 'lu, -ɛ mɔ, -a nɪ 'klu nɪ, kɔ, -ba 'ya -tɛɛ a Nyɪsua a nahuin 'mu, nɛ- nue, nahuon -gbo, -ɔ 'de =ke nalɛ yi, 'ɔ yi nalɛ? ¹³ 'Uɔn, ɛ 'de lɛ 'mu nɪ. Kɛɛ, Nyɪsua =nu, -a nɪ bunu Abrahamu, kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbu 'hɛɛn, uɔ la da, u kɔ -a nɪ bunu -ye 'hɛɛn, Nyɪsuaa -do a -gbe, nɔ- -nyi 'a -kuan-nunyo -Yusu -tu a 'yi'buaalɛ. ɛ nɛ- nue, nahuon -gbo a 'kuɛ 'ɛ -we. -Yusu a -gbe, 'a mu puo o Romakue kwa, 'plu, 'waa -gulɔnuma Pilati 'ɔ puo o -bati lɛ, 'ɔ plɛ, ɔ 'muo o gbo tɛ, kɛɛ, a -mɛ -ye, 'a puo -tu 'lu lɛ, 'a plɛ, -Yusu mɔ -balunyo 'kɔ nɪ, Pilati nɪ tɔ 'le gbo, kɔ 'kɔ. ¹⁴ Kɛɛ, -Yusu a -gbe, ɔ -nyi 'a dɔnɔ 'bii Nyɪsua, 'ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kɛɛ, a -mɛ -ye, 'a nɪ -hua =le o, 'ke Pilati bɔ tɔ o gbo, kɛɛ, -balunyo =de, -ɔ nɪ o 'le =jɪ 'mu, nɔ- a -hua o Pilati a -gbe, kɔ tɛ o gbo, -Yusu 'mu o 'o -balunyo a -gbe a =pɪ 'mu bi. ¹⁵ Kɛ'ɛ nɪ, 'a nu, 'a 'la o -Yusu =nu, -ɔ nye nu, nahuin 'uɔ 'klɛ yrayru kɔ, -ɔ 'nɔnɔ -wɛ 'le. Kɛɛ, Nyɪsua -hɔ o 'le 'kukunyo -heyri nɪ, 'ɔ -hɔ o 'klɛ. -Tɛ -Yusu 'hɪ o 'klɛ, -a nɪ -gbe, -a 'yo o nɪ.

¹⁶ Nahuon -gbo, a yi, 'plu -ɔ nyra nɔ 'a mu ye gbo, -tɛ -a kuo -Yusu a -gbe =wɔ ye, nɛ- nue, -Yusu a -gbe 'ɔ nue, 'ɔ yi 'klɛ nalɛ. -Yusu a -gbe, nɔ- nue, 'plu nahuon -gbo, 'ɔ kuo =wɔ ye, -Yusu 'ɔ -wɔ 'a 'kuɛ. Nɛ- aa 'klɛ 'ye.

¹⁷ -Ye 'klɛɛ, -dɪayuo -a, 'n yie nɪ, -ɛ mɔ, a bi 'le ye, a kɔ 'a nɪ nyɪgblaki 'hɛɛn, dɛ =nu, a nu -Yusu 'mu, a 'die yi.

¹⁸ Kɛɛ, -tɛ 'a 'la -Yusu, dɛ =nu, Nyɪsua naa 'le 'a win-wɔn-henyu 'bii wɔn, u na la -wɔn lɛ, dɛ a -gbe, Nyɪsua nue nɪ, 'ɛ nyre 'o. ɛ nɛ- mɔ: Waanyo =nu, ɔ po la lɛ, ɔ di la 'a daku ye ya, Waanyo a -gbe, ɔ kɔ kɔ 'ye =sue, 'plu ɔ 'mu 'ku. ¹⁹ 'A -tu o, ba hie 'o 'a nɪ dɛ 'kuku gbo, ba -nyi 'a nɪ 'klɛ 'bii Nyɪsua, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a nɪ dɛ 'kuku a -gbe 'wɔwla, ²⁰ 'plu Kukunyo Nyɪsua a -gbe, ɔ 'mue nu, a 'mu plɔ a bleelɛ kɔ, kɔ, ɔ 'mu 'a mu -Yusu ye ya, -ɔ mɔ Waanyo =nu, ɔ -ha la 'le du 'mu, si la a ti 'yri, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu. ²¹ -Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, -Yusu 'kɛ die 'le yrayru nɪ, ɛ 'mue gba -gbagba, ti =nu 'mu 'o nyre, -ɪ kɔ 'yri Nyɪsua di 'o -tɔplɪ yrayru nuu. -Tu a -gbe, Nyɪsua =tui la 'a win-wɔn-henyu wɔn, 'u =tui la, ti =de -hi la a ti 'yri.

²² 'ɛ mɔ -tɛɛ, kɛ Nyɪsua a win-wɔn-henyu Moise po la, ɔ nɔ: Kukunyo Nyɪsua di -ha win-wɔn-henyu, 'ke 'le -a nɪ daku -heyri, ɔ 'mu 'mu ye 'we. -Tu 'bii =nu, ɔ di =tu, ba pui nua ye gbo. ²³ Nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'nɔnɔ di win-wɔn-henyu a -gbe nua ye gbo po, u blɛ ye bu -hɔ 'le daku -heyri, u 'muo 'la.

²⁴ Kue la 'le Nyɪsua a win-wɔn-henyu Samuelɪ -wɔn gbo, kɔ win-wɔn-henyu -ye, -u kue 'o =nɔ -wɔn, -tu -gbo, -u kɛ 'lu -wɔn mue, u 'bii, u =tui la nɪ. ²⁵ -Tu =nu, Nyɪsua naa 'le 'a win-wɔn-henyu wɔn, u =tu la, 'a mu kɔ -tu nɪ, 'u =tui la. 'Yri =nu, Nyɪsua =tue la, ɔ kɔ 'a nɪ bunu 'hɛɛn, 'a mu kɔ -tu nɪ -wɛ, 'ɔ =tue la 'yri a -gbe. 'ɛ mɔ -tɛɛ, kɛ ɔɔ la Abrahamu ye po, ɔ nɔ: 'Ke 'n di 'le -na 'yuo

a 'yuo 'mu naa, 'mu 'klɛ -gbo a daku 'bii =hapudɛ 'mu nu. ²⁶ 'A mu mɔ ye-hɛnahuin, 'a mu kɔ -tu Nyɪsua 'ɔ -ha 'le 'a 'mu-henyu -Yusu 'kukunyo -heyri, 'ɔ -hɔ 'klɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu =hapudɛ 'mu nu. =Hapudɛ a -gbe, nɛ- mɔ, kɔ -hɛ 'a mu 'mu, ba hie 'o 'a nɪ dɛ 'kuku gbo.»

-Tɛ -Juukue a nyɪgblaki, u yeɛ la Pieli kɔ Saan 'hɛɛn -tu

4 Pieli kɔ Saan 'hɛɛn, -u mɔ 'klɛɛ -Yusu a -wɔn-naanyu, bu nɪ 'le daku a 'le-wɔn'prɛɛɛ 'kwli 'mu, -ye Nyɪsua a -cɔhlunpinyu a nyɪgblaki, nu- nyre 'o, u kɔ Nyɪsua a 'kagblaka a 'yie=tunyo a nyɪgblaki, u kɔ Sadusi=tumu a nahuin -ye 'hɛɛn. (Sadusi=tumu a nahuin a -gbe, nu- nyi =tu, -ɛ mɔ, ɛ 'die 'le -wɛ, -tu-nahuon 'kɔ 'ku, 'plu Nyɪsua kɔ -hɔ 'le 'kukunyo -heyri, kɔ -hɔ 'klɛ.) ² -Juukue a nyɪgblaki a -gbe, -u di 'le, u 'de plɔ a bleelɛ kɔ, -ɛ nue, -Yusu a -wɔnnaanyu a -gbe, u nye daku 'nɪ kɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsua, ɔ -ha 'le -Yusu 'kukunyo -heyri nɪ, 'ɔ -hɔ 'klɛ, ɛ =hɛn 'nyre, ɛ -wɛ 'le =le, -tu-nahuon 'kɔ 'ku, Nyɪsua kɔ -hɔ 'le 'kukunyo -heyri, ɔ 'muo 'klɛ -ha. ³ -Tɛ -Juukue a nyɪgblaki a -gbe, u nyre 'klɛɛ 'o, tii -do a ti 'yri, -ye u kɪ -Yusu a -wɔnnaanyu 'hɔn a -gbe nɪ. 'Tɔ kɔ -wɔn a -tu, 'u 'diu -bati lɛ poo, 'u pu =jɪ 'mu. ⁴ Kɛɛ -ye nahuin 'plɔplɔ =nu, -u 'wɔn -Yusu a -tu, 'waa 'dai dɛ kuo -Yusu ye =wɔ, 'u bi -Yusu a nahuin ke. Nɛ- nue, 'ke 'le -Yusu a nahuin 'bii -heyri, 'u -wɛ kɛ 'le nyɪbɛpu a 'milowu =hun.

⁵ -Tɛ -nyre cɛ lɛ, -ye -Juukue a nyɪgblaki, kɔ Nyɪsua a tɛtɛtɔnnyu 'hɛɛn, -u nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, nu- 'kukue lɛ, u 'mu -Yusu a -wɔnnaanyu a -gbe -bati lɛ poo. ⁶ Nyɪsua a -cɔhlunpinyu a nyɪgblaka, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Hanɪ, ɔ nɪ -wɛ ke -tuo, ɔ kɔ Kaifu, kɔ Saan, kɔ Alɛsadrɪ, kɔ Hanɪ a -gbe a =tugba a nahuin -ye 'hɛɛn. ⁷ -Tɛ u 'bii a -gbe, u -wɛ 'klɛɛ ti ke, -ye u le nahuin, 'ke bu ya =nu -Yusu a -wɔn-naanyu 'hɔn =nu ye. -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'le =nu -heyri, -ye nyɪgblaki a -gbe, u nyu wɔn 'nɪ =gba: «Nahuon tio-nyɛ 'a mu 'klɛ, kɔ, nahuon tio- le 'a mu, 'ke ba nue, lɛ-yɪyɛnyɔ =nu kɔ na 'le?»

⁸ -Ye Pieli a -gbe, Nyɪsua a -Hihiu kɔ win ke 'bii, kɛ ɔɔ 'klɛɛ po, ɔ nɔ: «'A mu daku a ye'munaanyu, 'a mu nyɪg-blaki, ⁹ aa kɛ -a mu lɛ poo -bati, 'aa kɛ -a mu wɔn =gba, 'ke 'o =hapudɛ =nu, -a nu a -ta 'mu, 'ke 'o lɛ-yɪyɛnyɔ -gbo -wɔn. -Tɛ aa -a mu wɔn =gba, ¹⁰ 'a mu -gbo, a kɔ daku 'bii, -u mɔ Yisraekue 'hɛɛn, ba kɔ 'a yiyie: Nahuon -gbo, -ɔ nɪ mɔ 'a mu ye, -ɔ kɔ 'kuɛ -wɛ, Nasaletɪ 'mu a -Yusu 'Kɪtsu, nɔ- kɔ 'klɛ nue, 'a 'kuɛ a -gbe 'ɛ -wɛ. -Yusu a -gbe, nɔ- kɔ nɪ, a kɔ 'o tu 'yie 'mu, a 'la. Nɔ- kɔ nɪ, Nyɪsua -ha 'le 'kukunyo -heyri, ɔ -ha 'klɛ. ¹¹ 'Ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, u 'cru la -tu, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. -Tu =nu, u 'cru la, ɪ nɪ -gbo:

'Katuo =nu, 'a mu kayuponyo,
 a 'de -hua ba nuu -kuan 'yri,
 a po gbo,
 nɔ- hɛ 'katuo gblaka.

Nɔ- nye nu, 'plu kayu a -gbe, 'u kuku 'mu le.
 Ke Nylsua a winte po. 'Katuo a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu.
 (Kayuponyu -me -ye, 'a mu'u nɔ.)»¹² Ke Pieli lele po:
 «-Yusuu -do, nɔ-ɔ nu, ɔ -we 'le -nɔ waa nahuin, 'ke 'o
 Nylsua a -bati a -ta 'mu. Ke nɔ 'klɔ 'bii -gbo ke, Nylsua
 'de nahuon -ye -ha, ɔ -we 'le -nɔ waa -a mu.»
¹³ -Gboligbo a nahuin, u nye 'nu 'ye, -e mɔ, Pieli kɔ
 Saan 'heɛn, u 'nu pi =le huannu, 'buɔ -ti =tu, 'plu -ye, u
 yie nu, -e mɔ, u 'de 'crɔnɛ gblaka yi, kɔ, u 'de nylgblaku.
 De a -gbe, e saka =nu nɔ. Keɛ, u yruu nu, 'u yie, -e mɔ, u
 o -wɔn naa -Yusu. ¹⁴ Keɛ -ye u 'die 'le -we bu =tui, -e mɔ,
 le-yiyrenyɔ a 'kuɛ 'de -we, -e nue, 'ke ɔ nu 'o =nu ye gbo.
¹⁵ 'A -ti, 'u le Pieli kɔ Saan 'heɛn, 'ke bu 'hru 'le =nu
 -gbahlɔn, -ye u -tua wɔnɛ=gbugbale gbo, ¹⁶ u nɔ: «De
 tio- a di nahuin -gbo 'mu nu 'le, -e nue, nahuin 'bii, -u
 'ti nɔ Jrusɛ 'mu, u yie nu, -e mɔ, Pieli kɔ Saan 'heɛn, u
 nu 'ɔmɛkade gblaka. 'Plu, -a 'die 'le -we -ba =tui, -e mɔ,
 hu'u nu, u 'die nu. ¹⁷ -Ba -ha 'le 'yii a hɔɔ, -ba tiu, 'ke u
 nu =tu 'le 'klɛ lele -Yusu a -ti nahuon =de ye gbe, -e die
 nu, de -gbo, -e mue 'lu -wɔn, 'a -ti 'nu =han 'blugba 'bii
 ke gbo 'sɛɛ.» ¹⁸ 'Plu u 'mu mu -yre, -ye u da lele Pieli kɔ
 Saan 'heɛn nu, u nɔ: «A nu =tu 'le lele -Yusu a -ti nahuon
 =de ye gbe!» ¹⁹ Keɛ -ye Pieli kɔ Saan 'heɛn, u =tu -wɔn, u
 nɔ: «'A nu -gbe, ba 'ye, 'bia 'be nɔ ɔ le, 'ke 'o Nylsua ye,
 'ke -ba =tuu 'o 'a mu, 'e -hi 'o -ba =tuu 'o Nylsua. ²⁰ -A
 -me -ye, de -gbo, -a 'ye, kɔ -ti -gbo, -a 'wɔn, -a 'die 'le
 -we, -ba ma wien, -ba 'die ke 'prɛɛ.»
²¹ -Ye -Juukue a nylgblaku, -u nu 'o, u 'nu 'ye =le 'hru, bu
 di gba, u 'mu Pieli kɔ Saan 'heɛn =sue =tue, -e nue,
 nahuin 'bii, u baa Nylsua, 'ke 'o de, -e mue 'lu -wɔn a
 -ta 'mu. Ne- nue, nylgblaku a -gbe 'u nahuin a huannu
 pi, 'u Pieli kɔ Saan 'heɛn le, u nɔ: «'Bia 'ba 'kie gbɛɛ 'a
 nu nunuɔmli 'lu -wɔn, -a di 'a mu =tue =sue,» 'plu, 'u tu
 gbo. ²² Nahuon a -gbe, ɔ kɔ 'kuɛ -we, 'ke 'le 'ɔmɛkade
 'kwli 'mu, ɔ kɔ 'yru a -wlu 'hɔn, 'u nu le.

-Te -Yusu a nahuin, u la Nylsua da

²³ -Te u te 'klɛ Pieli kɔ Saan 'heɛn gbo, -ye 'ke u mu 'le
 'waa 'bienu -wɔn, 'u na =nu -tɔplɔ 'bii =nu -wɔn le,
 Nylsua a -ɔchlɔnpinyu gblaku kɔ nylgblaku -ye 'heɛn, u
 =tu =nu ye. ²⁴ -Te u 'wɔn -ti a -gbe, -ye -Yusu a nahuin, u
 po 'o 'waa =wlu -tɛɛ -do, 'u -tua Nylsua a dɔda gbo, u nɔ:
 «Kukɔnyɔ, -mɔ nu, ɔ nu yakɔ, kɔ -tutu, kɔ 'yru 'heɛn, kɔ
 'e nu de =de, -e nu nɔ 'klɔ ke. ²⁵ -A nu bu gblaka bodu
 Dafidi, ɔ mɔ -na -kuannunyɔ, -na -Hihiu nue la nu,
 Dafidi a -gbe ɔ =tui la, -e mɔ:
 De- kɔ -ti daku a gbleglei =nu, -u 'de -Juukue,
 'u 'yaa 'le 'waa dɔnɔ,
 'plu 'u yru po,
 'u -tɔplɔ -huɔn 'lu -wɔn le -hie,
 'ke 'o Kukɔnyɔ -wɔn.
 Keɛ, -tɔplɔ a -gbe, u 'die 'le -we bu nui.
²⁶ -Tutu -gbo a 'blugbunaanyu, u bibi 'mu le 'yi,

u 'mu Kukɔnyɔ Nylsua ye -wɔn,
 ɔ kɔ Waanyɔ =nu 'heɛn,
 ɔ po la le, ɔ di la 'le ya.
 Ke Dafidi po la. ²⁷ 'E mɔ -tɛɛ, ke nɔ 'dɔ -gbo 'mu, 'kuɔn
 Helɔdu kɔ -gulunuma Pusu Pilatu 'heɛn, u bibi 'mu le 'yi,
 u kɔ daku a nahuin =nu, -u 'de -Juukue, u kɔ Yisraekue a
 =tugbu 'heɛn, 'ke bu -wɔn -na -kuannunyɔ -Yusu ye. Nɔ-
 -n -ha 'le du 'mu, 'ke nɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, -n po la le,
 -n di la 'le ya. ²⁸ Keɛ, -tɔplɔ -do =nu, -mɔ 'Klɔkenɔnyɔ,
 -n -hie la 'lu -wɔn le, kɔ -n -yra la, si la a ti 'yri, u -do, nu-
 u -we 'le bu nu. ²⁹ -Te ti nu le 'mu -gbo, Kukɔnyɔ o, 'ye ke
 -ti u =tu, u nɔ 'nu, u di -a mu =tue =sue. 'A -ti o, -a mu
 -gbo, -u mɔ -na -kuannunyɔ, -nyi -a mu 'klɔ, -e die nu, -a
 'nu =han huannu pi, 'ke -ba =tu -na -ti. ³⁰ Nue, nahuin
 bu 'ye, -e mɔ, -n nu ke 'klɔ. Kɔ, nue -we, nahuin a 'kuɛ bu
 -we, -bo nu -we 'ɔmɛkade-tɔplɔ -ye, 'ke 'le -na 'Yu -Yusu a
 'du 'kwli 'mu, -n -nyi 'klɔ.»

³¹ -Te u -wɔ 'klɛ Nylsua a dɔda -wɔn, -ye 'ke 'o -tegbi
 =nu, u 'kukue 'o le, -tutu -tua 'hɔhɔle gbo. -Ye Nylsua a
 -Hihiu =nu, -u nu 'o =nu ke 'mu, u kuɔ ke win 'bii, -Yusu
 a nahuin a -gbe, u 'nu pi =le huannu, 'u Nylsua a -ti
 nahuin ye =tu.

-Te -Yusu a nahuin, u waa kukɔ-tɔplɔ wo

³² Nahuin 'bii =nu, -u kuo -Yusu =wlu ye, =hapukɔ, 'u
 -huo, keɛ, u kɔ 'lu a le-hieɛɛ -do kɔ =wlu -do. 'Ke 'le
 =nu -heyri, ɔ =de 'nu po =le le, -e mɔ, 'a kukɔ-tɔplɔ, ɔ -do,
 nɔ- kuɔ, keɛ, 'e nu nahuon, 'nɔ nu 'o, -tɔplɔ 'bii -gbo, ɔ kɔ,
 ɔ nyi 'nu wo, ɔ kɔ nahuin 'bii 'heɛn. ³³ -Yusu a -wɔn-
 naanyu, u kɔ 'klɔ 'dɔ, 'ke bu =tui nahuin yre, -e mɔ,
 Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔɔ, -te ɔ 'ku, ɔ -hɔn 'le 'kukonyu -heyri
 'mu nu, ɔ 'hru 'klɔ. -Yusu a nahuin a -gbe, Nylsua nyu
 'mu nu =hapude 'dɔ. ³⁴ 'Ke 'le =nu -heyri, nahuon =de 'nu
 'ye =le =sue, -e nue, 'e nu nahuon 'nɔ nu 'o, 'nɔ kɔ -cii kɔ
 kayuo, ɔ nyi 'nu plo, ³⁵ kɔ 'le 'a 'wliye a -gbe -Yusu a
 -wɔnnaanyu -wɔn gba, 'u nye nahuin 'mu le woo, 'e nu
 nahuon 'nɔ nu 'o, -te 'a 'kla-wliye'ya -ti 'mu.

³⁶ E kɔ -we nahuon =de. 'A 'du mɔ Sosefu. Lefi=tugba a
 nahuon nu. 'Ke ɔ kɔ 'le Sipreblugba 'mu, -Yusu a -wɔn-
 naanyu 'u =tuo la Banabasidu, -e =hen 'nyre, ɔ 'le
 nahuin =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. ³⁷ Sosefu a -gbe, ɔ plo 'a
 -ci -ye, ɔ kɔ, 'plu, 'u gba 'le 'a 'wliye -Yusu a -wɔnnaanyu
 -wɔn.

Aniasɔ kɔ Safila 'heɛn

5 E kɔ la nylbeyu =de. 'A 'du mɔ Aniasɔ. 'A nyrug-
 ba a 'du mɔ Safila. Nu- plo 'waa -ci -ye, ² Aniasɔ
 'u =tu 'wliye a -gbe a =tu -ye gbo, 'u gba 'a de -ye =nu
 -Yusu a -wɔnnaanyu ye. 'A nyrugba yie nu, -e mɔ, 'a ɔ
 =tu 'wliye a =tu -ye gbo. ³ -Te Aniasɔ a -gbe nyre 'klɛ
 'o, -ye Pieli nɔ: «Aniasɔ, de- kɔ =nu -ha 'kuo -huɔn a
 nylgblaka Satan me le, 'u nɔ mɔ win ke, 'e nue, =nu 'du
 hu, 'ke 'o Nylsua a -Hihiu ye, -e mɔ, 'a nu -ci, a plo wen, 'a

'wliye 'bii, nε- -gbo? Kεε -ye -n =tu 'a =tu -ye gbo. ⁴Plu =mu -ci a -gbe mu plo, =be ε 'de -mκ, -n 'die κ -le? -Mκκ nι, -κ κυε. -Tε -n plo -ci a -gbe, -mκ κ -wε 'a 'wliye. =Be ε 'de =nε? Dε- nue, =nι -yri, 'ke 'le -na =wlu ke, 'ke -bo 'du hudu -gbo 'le? ε 'de -tunahuin, -n 'diu hι lε nu, kεε -ye Nyɩsua'a nι, -n nuu hι lε.»

⁵Plu Ananiast 'mu wintεdu a -gbe mu 'wκn, tii -do a ti 'yri, -ye κ bi =hlκn, κ 'ku. ε nue, nahuin 'bii =nu, -u 'wκn -ti a -gbe, huannu 'u nyu nu 'dκ. ⁶-Ye gblotayuo =nu, -u nι 'o, u 'hunhɩwκn lε danu, 'u gbo, 'u -hκ 'o.

⁷-Hawu ta bi -hi, -ye Ananiasta a nyrugba Safila, κ nyre 'le 'a 'bienu -heyri nι. Dε =nu, -ε mue 'lu -wκn, κ 'die 'o dε =de 'hɩn 'mu yi. ⁸-Ye Piεl =gbo wκn, κ κ: «=Be seyl-seyl, -tε a plo 'a nι -ci, 'a 'wliye 'bii, nε- -gbo?» -Ye κ κ: «Iin, 'wliye 'bii, nε-ε nι.» ⁹-Ye Piεl κ lele: «=Be' a nu 'klεε 'le, -n κ -n tκ 'hεεn, 'a -yra hudu =nu, 'ke ba =tκ Nyɩsua a -Hihiu 'mu lε 'le? 'Ye κε, nahuin =nu, -tε -n tκ 'ku, -u -hκ 'o, 'ke u nι 'o 'maju 'yri. -Na -gbe o, -n di -wε 'nι 'ku, u 'mu -wε 'o -mu -ha.» ¹⁰Tii -do a ti 'yri, -ye κ bi =hlκn, 'ke 'o Piεl a -gbe =hlκn, κ 'ku. Gblotayuo -nι wen, u pa nι, 'u 'ye, -ε κ, nyrugba a -gbe, κ 'ku nι, 'u gbo, 'u -hκ 'o, 'ke 'o 'a tκ 'hɩn 'mu, ¹¹'cue a nahuin 'bii, κ nahuin -ye =nu, -u 'wκn, huannu 'u nyu nu 'dκ.

-Yusu a -wκnnaanyu nu 'ηmileka-tκpl κ'κlκκ

¹²-Yusu a -wκnnaanyu, u nu 'ηmileka-tκpl κ'κlκκ, 'ke 'le Nyɩsua a 'kl κwli 'mu. 'Ke -Yusu a nahuin 'bii, u 'kukue 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu lε, 'ke 'le papue =nu gbo, u Salomκ a papue daa. ¹³Nahuin =nu, -u 'de -Yusu =wlu ye kuo, u la pι huannu, 'ke bu biu ke. Kεε, κε ε nι 'mu, 'u 'buaa la 'waa -ti 'yi 'dκ, ¹⁴nahuin κ'κlκκ, nyɩbeyu κ nyru, 'u κukκnκ -Yusu =wlu ye kuo, 'u -Yusu a nahuin ke bi. ¹⁵-Ye nahuin, u gba 'hɩnhrennyu 'ke 'le 'hri wκn, 'u pɩ 'o 'sapu κ 'crakl 'hεεn ke gblε, -ε die nu, ti =nu -κ 'yri Piεl di 'o -hii, 'a -gbe 'κ κ 'de =u -ye lε 'tu, 'a -hikκκ -do 'mu lε 'tu. ¹⁶Dlε =nu, -ε =glaa 'le Jrusre, nahuin nye 'le klε 'mu -hκn, 'u 'le 'hɩnhrennyu lε ya, κ nahuin =nu, 'kuo -hɩn nι 'o ke 'mu lε, u 'bii a -gbe, 'waa 'kuεi 'u -wε.

-Tε -Juukue a nyɩgblakl, u la -Yusu a -wκnnaanyu =sue =tue

¹⁷-Ye Nyɩsua a -cκhlunpinyu a nyɩgblaka, κ nahuin 'bii =nu, -u nι 'o =κ 'hɩn 'mu, -u κ =tumu =nu, u Saduκ=tumu a nahuin daa, ca -huo 'le =nu 'mu, 'ke 'o -tκpl =nu, -Yusu a -wκnnaanyu u a -ta 'mu. -Ye u -yri nι, 'ke bu nyra -tκpl a -gbe gbo, ¹⁸'u kl -Yusu a -wκnnaanyu a -gbe, 'u pu =jι 'mu. ¹⁹Kεε, 'tκ 'mu, Nyɩsua a lεleeny =de, κ -ha 'o =jκayu a -gbe a 'maji lε, κ 'hruu, κ lu, κ κ: ²⁰«Ba mu 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, -ε die nu, 'klκ yrayru =nu, -Yusu ya 'le, a 'mu 'a -ti nahuin ye =tu.» ²¹-Tl =nu, Nyɩsua a lεleeny =tu, -Yusu a

-wκnnaanyu =tui 'o =o. -Nyregblι, 'u mu 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'u -tua nahuin a tκκ lε gbo. -Ye Nyɩsua a -cκhlunpinyu a nyɩgblaka, κ nahuin =nu, -u nι 'o =κ 'hɩn 'mu, u -mε -ye, u 'kukue -Juukue a 'blu a nahuin lε, 'ke 'o 'waa -gboligbo gblaka a -ta 'mu. -Tε u 'kukue 'klεε lε, -ye u le Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tuny, 'ke bu bla -Yusu a -wκnnaanyu, 'ke 'le =jκayu gbo. ²²Kεε, -tε u nyre 'le =jκayu gbo, u 'diu 'le gbo ye. -Ye u =hɩn -wκn, 'u mu, 'u le -gboligbo a nahuin, u κ: ²³«-Tε -a nyre 'le, =jκayu a 'maji -hlentie, 'u pue 'o lε -tεε, =jκayu a 'yie=tuny 'u nι 'o 'waa -tui ke gblε, 'ke 'o 'maji 'yri. Kεε, -tε -a -ha 'o 'maji lε, -a 'de 'le =κ =de gbo ye.»

²⁴Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tuny a nyɩgblaka, κ -cκhlunpinyu gblakl 'hεεn, -tε u 'wκn -ti a -gbe, -Yusu a -wκnnaanyu bu 'de 'le =jκayu gbo nι a -ti, dε bu di 'lu -wκn lε -hie, κ dε, -ε di 'lu -wκn mue, u 'die yi. ²⁵-Ye tii -do a ti 'yri, nahuon =de nyre 'o =o, κ κ: «Ba 'ye κε, nahuin =nu, a po =jι 'mu, -tε ti nι lε 'mu -gbo, 'ke u nι 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, 'u nahuin tκκ.»

²⁶Bu 'wκn 'klεε, -ye Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie=tuny a nyɩgblaka, κ 'a nahuin 'hεεn, u mu nι, 'u -mɩa -Yusu a -wκnnaanyu de. Kεε, u 'die 'le 'kl κwli 'mu nuu, -ε nue, u pι nahuin a huannu, u 'nι =han =nu 'hɩε -wκn lε po, 'ke bu 'u. ²⁷-Tε u -mɩ κlεε de, -ye 'ke u gbu 'le -gboligbo gblaka ye, Nyɩsua a -cκhlunpinyu a nyɩgblaka κ -tua 'waa wκn lε=gbugba gbo, ²⁸κ κ: «=Be -a 'de 'o 'a mu le -tεε, 'ke a nι =tu 'le 'o nahuon =de -Yusu a -ti ye. Ba 'ye κε dε, a nu. 'A nι tκκ ka 'le Jrusredκ 'bii nι, 'pɩ, 'aa -hua ba po -a mu -Yusu a 'kuku-tι 'lu lε.» ²⁹Kεε -ye Piεl κ -Yusu a -wκnnaanyu -ye 'hεεn, u =tuu -wκn, u κ: «Ye-henahuon, -a blε ye -ba =tuu 'o, κ- κ Nyɩsua, ε 'de -tunahuin. ³⁰-Yusu -gbo, a κκ o 'o tu 'yie 'mu, 'ke κ 'mu o 'ku, Nyɩsua, -a nι bunuu la da, κ- -hκ o 'le 'kukonyu -heyri, κ -hκ o 'kl, ³¹κ 'nue, -Yusu a -gbe κ 'mu 'o =κ 'hɩn 'mu, 'ke 'le yakκ 'mu, Nyɩsua κ -nyι =κ 'kl, 'ke κκ 'ya 'luyenyny 'mu κ Waanyκ 'hεεn. Dε a -gbe, Nyɩsua nue nι, -ε die nu, κ 'mu Yisraekue 'kl -nyι, 'ke bu hie 'o 'waa dε 'kuku gbo, u 'mu 'waa 'kl 'bii Nyɩsua -nyι, Nyɩsua, κ 'mu 'waa dε 'kuku a -gbe 'wuwla. ³²-A 'ye -tκpl 'bii =nu nι, -ι mue 'lu -wκn, =a nyι =tu, -a κ Nyɩsua a -Hihiu 'hεεn. -Hihiu a -gbe, Nyɩsua nyu nahuin =nu 'nι -nyι, -u nyo 'o =tuu.»

³³-Tε -gboligbo a nahuin 'wκn win a -gbe, -ye u bi 'mu lε yru bubakκ, 'u -hua bu 'la -Yusu a -wκnnaanyu. ³⁴Kεε, 'ke 'le =nu -heyri, ε κ Falisi=tumu a nahuon -ye. 'A 'du κκ Gamaliel. κ κ Nyɩsua a teteitκκnκ nι. Nahuin nyo 'o 'nι =tuu 'dκ. κ-κ 'ba ye 'mu, 'ke 'le -gboligbo a nahuin -heyri, κ le nahuin, bu 'hκκ -Yusu a -wκnnaanyu, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. ³⁵-Tε u 'hruu 'klεε, -ye κε κκ -gboligbo a nahuin ye po, κ κ: «Yisraekue, dε a di nahuin -gbo 'mu nu, ba -hie 'lu -wκn lε -tεε.» ³⁶κ κ lele: «'A ti 'de wen ke gbo a hreen, nyɩbeyu =de, κ-κ 'hri o. 'A 'du κκ Tedast. κ κ nι, κ κκ o nyɩgblakaa nι,

nahuin, -u -we 'le -hōtruwu -hen (400) 'u nyo o -wōn kuε. Kεε, nahuon =de 'lō o, nahuin 'bii, -u nyo o -wōn kuε, 'u -gbe o 'kwla 'nyl 'mu lε, =tumu a -gbe 'u -we gbo. ³⁷ -Tε Tedaſt a dε -hi, ti =nu -kō 'yri ſu o 'o nahuin -hree, nylyeyu =de 'hri o -we. 'A 'du mō Judā. 'Ke kō kō 'le Galilebugba 'mu; 'kō nue, nahuin 'plōplō 'u kō -wōn. Kεε, nahuon =de 'lō o -we, nahuin 'bii, -u nyo o -wōn kuε, 'u -gbe lε. ³⁸ 'A -tū o, 'nu 'a mu 'nū lε, nahuin -gbo, -aa 'klεε -bati lε poo, a nū nu 'le =nu dε =de 'mu! Kεε, ba -hu mε lε, bu mu. 'Bla 'waa tōkō kō 'waa nunu-tōpli 'hεen, 'bū 'ya -tunahuin a 'lu a lε-hie lε 'mu, ſ di gbo 'nū -we. ³⁹ Kεε, 'bla 'bε 'ya Nyſua 'mu, -kō nyu 'klū -nyī, -ye a 'die 'le -we ba -wū gbo. 'Bla 'ba nyu ye -wōn, -ye ε 'we =nō ye, Nyſua aa ye -wōn.»

-Ye -tū =nu, Gamaliel =tu, -gboligbo a nahuin wūn ke, ⁴⁰ 'u da lele -Yusu a -wōnnaanyu -nū wēn, 'u le 'kōkyu, 'ke bu biu lōkuε. -Tε ſ -wō 'klεε 'waa bibie -wōn, -ye ſ -nyu lele tete, ſ kō: «A nū kō 'le lele -Yusu a -tū.» 'plū 'u tū gbo. ⁴¹ -Tε -Yusu a -wōnnaanyu, ſ 'le -gboligbo a nahuin -heyri 'mu -hōn, -ye ſ ſ nu 'manū, -ε nue, Nyſua nu =nu 'mu =hapudε. =Hapudε a -gbe, nε- mō bu 'ye =sue, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. ⁴² -Ye 'ε nū -nyrōwō, 'ke 'le Nyſua a 'kagblaka gbo, kō 'ke 'le 'waa -gbe a kayu gblε, ſ 'cipi 'o, 'u nyi nahuin ye =tu, -ε mō, -Yusu, nō- mō Waanyō =nu, Nyſua po la lε, kō di la 'le ya.

U -ha nahuiin 'nūpata, ſ 'mu -Yusu a -wōnnaanyu 'mu -hε

6 Ti a -gbe 'yri, -Yusu a nahuin, ſ klε 'nū bii 'dō. -Yusu a nahuin a -gbe, ſ mō la -Juukue. =U -ye, ſ po Glekukuewin. 'Ke ſ kuu 'le 'blugbū -ye 'mu, 'plū 'u -hōn 'le 'mu, 'u mu 'bri; =ſ -ye =nu, -ſ -Juukuewin po, 'ke ſ nū =ke 'le 'bri. Nahuin =nu, -ſ Glekukuewin po, ſ 'mu lε 'nū 'puprε, 'ke 'o 'waa 'bienu =nu ke, -ſ -Juukuewin po, -ε nue, ſ kō 'nū, 'ε nū -nyrōwō, ti =nu -kō 'yri ſ 'o didi-tōpli 'o woo, 'waa kotianyru, nahuin 'nū kō =le 'le 'waa dε -wōn. ² Nε- kō -tū -Yusu a -wōnnaanyu -pu =tu 'o 'hōn =nu, 'u da -Yusu a nahuin 'bii, 'u 'kukue lε, ſ kō: «ε 'de 'o lε kō, 'ke -a mu -Yusu a -wōnnaanyu -ba hie 'o Nyſua a -tū a =tutue gbo, -ba wo didi-tōpli. ³ Nε- nue, -dīayuo -a, ba ta 'le 'a nū dōnū -heyri lε, ba -ha 'le nahuiin 'nūpata, -ſ kō -pli nahuiin po, -ε mō, 'waa 'klō kō lε 'yi, kō, Nyſua a -Hihiu kō win ke 'bii, 'plū, -ſ kō =kō. Nahuin a -gbe, nū-ſ nū, -a di didi-tōpli a wuwe a -kuan a -gbe -nyī, ⁴ -a -mε -ye, -a 'mu ti kō, 'ke -ba da Nyſua, kō, -ba =tu Nyſua a -tū nahuin ye.»

⁵ -Tū =nu, -Yusu a -wōnnaanyu =tu, ſ klū nahuin 'bii ke. Nε- nue, 'u ta 'le 'waa dōnū -heyri lε, 'u -ha 'le nahuiin 'nūpata a -gbe. Ye-hēnahuon, ſ -ha 'le, kō- mō Etienl. kō kuo -Yusu ye =wū 'dō, Nyſua a -Hihiu 'u kō win ke 'bii, kō, 'u -ha -we 'le Filipu, kō Plukōkō, kō Nikanōl, kō Timō, kō Pamūnāſt, kō Nikola, -kō kō 'le Atiōſidō 'mu. Nikola a -gbe, kō 'de la -Juukueyu, kεε, kō -hε -Juukueyu. ⁶ -Tε ſ wū

'klεε 'du, -ye ſ gbu nū, 'u titiu -Yusu a -wōnnaanyu ye, -Yusu a -wōnnaanyu a -gbe 'u da Nyſua, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, 'u pu dabu 'lu gblε, -ε die nū, Nyſua 'mu =hapudε 'mu nū.

⁷ Ti a -gbe 'yri, Nyſua a wintε 'sεε gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu. Dε a -gbe, nε- nue, -Yusu a nahuin 'u bii ke 'dō, 'ke 'le Jruſredō 'mu, kō, Nyſua a -cōhlunpinyu 'plōplō 'u kuo -we -Yusu =wū ye.

-Tε ſ klū la Etienl

⁸ Nyſua, kō Etienl 'mu nū =hapudε gblaka, kō, 'kō -nyī =nō 'klū, Etienl a -gbe kō 'hōmileka-tōpli gblakū nū, 'ke 'le nahuin -heyri. ⁹ -Nyrōwō =de 'mu, nahuin =de, nū- di 'le, 'u ſ Etienl =yue 'mu lε =mūε. Nahuin a -gbe, 'waa dε -ye, εε lε 'nū 'kukue, 'ke 'le Nyſua a kayu =de gbo.

Nahuindu a -gbe, ſ nyu daa gbotε=go. 'Waa dε -ye, -ſ ya 'le =yue, 'ke ſ -hōn 'le Silenidō 'mu, kō Alεadridō, 'ke =ſ -ye -hōn 'le Silisibugba kō Asibugba 'mu. Nū- kō Etienl 'hεen- gblε po. ¹⁰ Kεε, -tε bu di 'a -wōn=tutue nū, ſ 'die yi, -ε nue, =kō =nu, Nyſua a -Hihiu =nō -nyī, kō- kō 'kwli 'mu kō 'le naa, kō 'prε. ¹¹ -Ye nahuin =nu, -ſ ya 'le =yue, ſ 'pεε nahuin, 'u lu, ſ kō: «Kε ba po nahuin ye, -ε mō, Etienl -gbo, a 'wūn nū, -ε mō, Nyſua kō 'a win-wlōn-henyō Moise 'hεen, nū- kō -tū 'hūn 'mu lε =tu.»

¹² Nε- ε kue ye, 'u =tutuo nahuin kō 'blugba a ye'mu-naanyu, kō Nyſua a teteitōnyu 'hεen, 'u 'yīya 'o Etienl 'hūn 'mu gbo, 'u klo, 'u gbo 'le -Juukue a -gboligbo a nahuin ye, -ε die nū, ſ 'muo -bati lε poo, ¹³ 'u lee nahuin -ye, 'ke bu po Etienl hū ke, ſ kō: «Nahuon -gbo, Nyſua a 'kagblaka kō tetei =nu, Nyſua -nyī la Moise, nū- kō -tū -hūn 'hūn 'mu lε =tu. Nε- kō 'cipi 'o nunue. ¹⁴ -A 'wūn nū, -tε kō nyī =tu, -ε mō, Nasaletū 'mu a -Yusu -gbo, kō di Nyſua a 'kagblaka 'nū 'wla, kō, -a nū nunuklō, Moise kō la -a nū bunū, -ba 'lōkō.»

¹⁵ Nahuin 'bii =nu, -ſ nū 'le -gboligbokayu gbo, ſ Etienl 'mu -hrūſ 'yie, -ye ſ 'ye nū, -ε mō, 'a yigbaklaa 'nū wūn, -ε 'we =nō Nyſua a lēleenyō a yigbakla ye.

-Tε Etienl 'prεε la 'le -Juukue a ye'munaanyu -wōn

7 -Ye Nyſua a -cōhlunpinyō gblaka =gba Etienl wūn, kō kō: «=Be -tū 'bii -gbo, ſ -mu yεε, =hapukō nū?» ² -Ye Etienl kō: «Bunū -a, kō 'dīayuo -a, ba po 'mu nua ye gbo. Ti -hi la a ti 'yri, Nyſua, -kō kō -tū a 'yi'bubua, kō- 'hri la -a nū bu gblaka Abrahamu ye, -tε kō nū la 'le 'a 'blugba =nu 'mu, ſ Mesopotami daa, 'plū kō 'mu la 'le Haladō 'mu mu. ³ -Ye kε Nyſuaa =nō ye po, kō: Abrahamu, -hōn kō -na 'blugba -gbo 'mu, kō, hie kō -na =tugba gbo, -bo mu 'le 'blugba =nu 'mu, 'n di -mu kō. ⁴ -Ye Abrahamu -hōn 'le 'a 'blugba 'mu nū, -kō mō Kalidukue a 'blugba, kō kō 'a 'dukue 'hεen, 'kō mu 'le Haladō 'mu 'ti wōn. 'Ke kō nū 'le -nū, 'a bu 'kō 'ku. -Tε 'a bu 'ku 'klεε, -ye Nyſua nue nū, 'kō di kō Kanaablugba -gbo 'mu, -kō kō ke a 'ti kε kō. ⁵ Kεε, Nyſua 'dio kō 'tiile

-nyi, mɔ, ɔ dio -wɛ -tututu gbi =de -nyi. Kɛɛ -ye ɔ pue 'le =le, 'ke 'o =nɔ -wɔn, -ɛ mɔ, ti 'bu nyre 'o, ɔ di =nɔ 'blugba -gbo 'nɔ -nyi, ɔ kɔ ke a nɔ nɔ; 'plu 'bɔ 'ku, 'a 'yuo a 'yuo 'mu 'blugba a -gbe win ke kɔ. Ti a -gbe 'yri, Abrahamu a -gbe, ɔ 'de la 'yuo a kuɛ. ⁶ -Tu =nu, Nylsua =tu =nɔ ye, ɔ nɔ -gbo: 'Ke -na 'yuo di 'le pupublugba =de 'mu 'ti, ɔ 'de 'waa 'blugba. 'Ke 'le 'blugba a -gbe 'mu, ɔ di -hɛ =go, ɔ 'mu =sue =tue, 'ke 'le 'yri a -hɔrowu -hen (400) 'kwli 'mu. ⁷ Kɛɛ, daku =nu, -u ɔ =gode ɔ di nu, 'n diu le poo -bati. 'Nɔ puu -bati le, -ye -na 'yuo a -gbe, ɔ di 'le 'blugba a -gbe 'mu 'nɔ -hɔn, ɔ 'mu nɔ di, ɔ 'mu nɔ 'na dɔ -da 'cipi. ⁸ -Ye Nylsua =tue 'yri, ɔ kɔ Abrahamu 'hɛn. 'Yri a -gbe, 'a yriile, nɛ -mɔ nyɔɔye a ye'ɔɔɛ. Nɛ -kɔ -tu, -tɛ Abrahamu a 'yuo Yisaku kɔ 'wee, 'kɔ 'bɔ ye, Yisaku -mɛ -ye 'kɔ 'bɛ 'a 'yuo Sakɔbu ye, Sakɔbu -mɛ -ye 'kɔ 'bɛ 'a 'yuo=plii -pu 'tu 'o 'hɔn ye, -u mɔ -a nɔ daku a =tugbi a bunu gblaku.

⁹ -A nɔ bunu a -gbe, ɔ la =tu ca, 'ke 'o 'waa -ɔɔye Sosefu -wɔn, 'u plo la, -ɛ die nu, ɔ 'mu =gode nu, 'ke 'le Esipublugba 'mu. Kɛɛ, Nylsua, nɔ -hɔ 'mu, ¹⁰ 'kɔ -hɔ 'le 'a 'kla-wliye'yɔa 'bii wɔn. -Tɛ Sosefu a -gbe, ɔ nɔ la 'o 'blugba a -gbe a bodɔ ye, -ye Nylsua nue nɔ, bodɔ a -gbe 'kɔ nɔ Sosefu 'mu, 'kɔ 'ye, -ɛ mɔ, Sosefu mɔ =kɔnɔnɔ nɔ, 'kɔ nɔ Sosefu 'kɔ -hɛ Esipublugba 'bii a -gulunuma, 'kɔ -hɛ -wɛ bodɔ a kayuo 'bii a 'yie=tunyɔ. ¹¹ 'Ke ɔ nɔ 'o -nɔnɔ, -ye kanu bi la 'le Esipublugba 'bii 'mu nɔ, kɔ Kanaablugba 'hɛn, -tɛ -a nɔ bunu nɔ la 'le. -A nɔ bunu a -gbe, ɔ 'nɔ 'ye =le la dididɛ, 'u la =sue 'ye 'dɔ, kanu a -tu. ¹² -Ye -a nɔ bu gblaka Sakɔbu 'wɔn nɔ, -ɛ mɔ, dididɛ nɔ 'le Esipublugba 'mu, 'kɔ lee 'le -a nɔ bunu. Nɛ -mɔ 'waa ye-hɛɛ, 'ke bu bla dididɛ. ¹³ -Tɛ ɔ kuɛ 'o gbo, ɔ mu 'le lele -do 'hɔn a kɔ, -ye Sosefu titie 'a dɔnɔ 'a 'ɔɔye ye, 'u yroo. Kɛ'ɛ nɔ, Esipublugba a bodɔ nu Sosefu a 'dɔkuɛ a yiyie. ¹⁴ -Ye Sosefu le 'a 'ɔɔye nɔ, 'ke bu bla 'waa bu Sakɔbu, kɔ 'a =tugba a nahuɔn 'bii 'hɛn, -u -wɛ 'le nahuɔn a (75) -wɔn ta =tu 'o -pu =tu 'o =hun. ¹⁵ Kɛ'ɛ nɔ, Sakɔbu nu Esipublugba a 'mumumue. 'Kee nɔ, ɔ 'kuɔ 'le, ɔ kɔ -a nɔ bunu -ye 'hɛn. ¹⁶ -Tɛ ɔ 'ku, 'u gba 'waa 'kukukui, 'ke 'le Sisemudɔ 'mu, ɔ nɔ nɔ Kanaablugba 'mu, 'u -hɔ 'o. 'Dɛɛ =nu, Abrahamu -tɔ la nahuɔn -gbo, ɔ mɔ Hemɔ a 'yuo kwa 'mu, nɛ -kɔ wɔn ɔ pu 'le.

¹⁷ 'Ke ɔ nɔ 'o -nɔnɔ, -ye Sakɔbu, ɔ kɔ 'du mɔ -wɛ Yisraɛ, 'a 'yuo, ɔ nɔ wɔ, 'ke 'le Esipublugba 'mu, Yisraɛkuɛ a -gbe 'u -hɛ daku gblaka. -Ye ti =nu -kɔ 'yri Nylsua kɔ bɔ nu dɛ =nu, ɔ pue la 'le Abrahamu, ɔ 'muɛ ye, -ɛ mɔ, bɔ -ha 'le -a nɔ daku, 'ke 'le =gode wɔn. ¹⁸ Ti a -gbe 'yri, bodɔ yrayru bi gbata ke. Bodɔ yrayru a -gbe, ɔ 'de la Sosefu yi, ¹⁹ 'kɔ nu gblagblu, 'kɔ kaa -a nɔ daku, 'kɔ =tue -a nɔ bunu =sue, kɔ, 'kɔ nɔ 'o =nu ke 'mu, 'ke bu hie 'o 'waa 'hɔnpli gblɛ, ɔ kɔ le ke, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'ku. ²⁰ Ti a -gbe 'yri, 'ke ɔ kɔ Moise. ɔ mɔ 'yuu nɔ, Nylsua a =wɔn nue 'mu. 'Ke 'le yakue ta 'kwli 'mu, 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛn, ɔ -hɔ nɔ, 'ke 'le 'waa kayu gbo. ²¹ -Tɛ ɔ kɔ bu hio 'o gbo,

-ye Esipublugba a bodɔ a 'yuo nyɔɔye, nɔ -'yo, 'kɔ 'blo kwa, 'kɔ nyo naa, -ɛ 'we =nɔ 'a -gbe a 'yuo ye. ²² Nɛ -nue, -tɛ Moise a -gbe, kɔ 'klɛɛ ku, -ye kɔ 'nyɔ Esipukue a 'crunɔi kɔ 'waa lɛnu-tɔplɔ 'bii 'hɛn, 'a 'puprewin 'u nɔ 'klɛ ke.

²³ 'Ke ɔ nɔ 'o -nɔnɔ, 'kɔ =cɛɛ 'yri a -wɔn 'hɔn. -Tɛ ɔ kɔ 'klɛɛ 'yri a -wɔn 'hɔn, -ye 'a =wɔn pue 'le =le, 'ke bɔ 'ye 'a 'ɔɔye Yisraɛkuɛ. ²⁴ -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye ɔ 'ye Esipukueye =de. Nɔ -kɔ Yisraɛkuɛye =de 'crɛ 'mu nu, Moise 'kɔ -hɔn ye, 'kɔ po 'a 'ɔɔye 'lu 'mu a yru, 'kɔ 'la Esipukueye a -gbe. ²⁵ Moise -mɛ -ye, 'a =wɔn nɔ 'nɔ, 'a 'ɔɔye Yisraɛkuɛ die 'mu le 'nɔ yrii, -ɛ mɔ, nɔ -kɔ 'mu Nylsua di 'le naa, ɔ 'mu =gbla. Kɛɛ, ɔ 'die 'mu le yrii. ²⁶ -Nyɔ bɛ cɛ le, -ye Moise 'ye Yisraɛkuɛ 'hɔn, 'u -wɔn. -Ye kɔ -hua bɔ nue, bu yiyrii win 'mu le, ɔ nɔ: -A 'bi -a, 'a mu mɔ -ɔɔye nɔ. Dɛ -kɔ -gbete aa -wɔn 'le? ²⁷ Kɛɛ, nahuɔn =nu, -kɔ 'a 'be dɛ 'kɔn 'mu nu, -ye ɔ 'nyraa 'le Moise ye, ɔ nɔ: Nyɔ -nu -mu -a nɔ ye'munaanyɔ kɔ -a nɔ -batiponyɔ 'mu 'le? ²⁸ =Be -n -hua -bo 'la 'mu, -tɛ -n nɔ 'tu, =nɔ 'la 'tu Esipukueye =nu? ²⁹ 'Plu Moise 'mu win a -gbe mu 'wɔn, nɛ -mɔ kɔ 'gba ci le, kɔ -hɔn 'blu ke 'mu, kɔ mu 'le Madiablugba 'mu. 'Ke ɔ 'ti 'le, 'kɔ 'le 'yuo=plii 'hɔn.

³⁰ 'Ke ɔ nɔ 'le -nɔnɔ, 'ɛ gba 'yri a -wɔn 'hɔn. -Nyɔ =de 'mu 'klɛɛ, 'ke ɔ nɔ la 'le -tɛgbi =nu, nahuɔn =de 'de 'le 'ti, 'ke 'o dugba =nu 'hɔn 'mu, ɔ Sinai daa. 'Ke 'o -tɛgbi a -gbe, 'ke Nylsua a lelenyɔ 'hru 'o =nɔ ye, 'kɔ nɔ 'le -gbakuduo 'kwli 'mu, -gbakuduo a -gbe kɔ wɔn. ³¹ -Tɛ Moise 'ye dɛ a -gbe, -ye ɔ ta 'mu gbo, kɔ 'o gbo 'yɔa, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le le ta. -Ye ɔ 'wɔn Kukɔnɔ Nylsua a win-tɛ, 'ɛ le po: ³² 'Mɔ mɔ Nylsua =nu, -na bunu la da, -u mɔ Abrahamu, kɔ Yisaku, kɔ Sakɔbu. 'Plu ɔ 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, 'kɔ 'dɛ bɔ ta 'klɛɛ 'le lele le. ³³ -Ye kɛ Nylsua =nɔ ye po, ɔ nɔ: -Hɛ -na 'suei, -ɛ nue, -tututu, -n nɔ 'o ke, ɔ nɔ ye -nyɔ, 'n -do, 'mɔ kɔ. ³⁴ =Sue =nu, 'na daku Yisraɛkuɛ, ɔ 'ye, 'ke 'le Esipublugba 'mu, 'n ye nɔ, 'nɔ 'wɔn -wɛ 'waa =hien-wewin, 'plu 'nɔ di 'le, -ɛ die nu, 'mu =gbla. Po 'o nua gbo. 'N -hua =bo lee -mu, 'ke 'le Esipublugba 'mu.

³⁵ -Ye 'klɛɛ, Moise -do a -gbe, Yisraɛkuɛ bla la ye, ɔ kɔ -tu 'u po la le: Nyɔ -nu -mu -a nɔ ye'munaanyɔ kɔ -a nɔ -batiponyɔ 'mu 'le? ɔ -do a -gbe, nɔ -Nylsua le, 'ke bɔ 'ya 'a daku a ye'munaanyɔ 'mu, kɔ 'a =gbugblanyɔ 'hɛn. -Tɛ ɔ 'mu le, 'ke ɔ naa 'le 'a lelenyɔ 'mu, ɔ nɔ 'le -gbakuduo =nu 'kwli 'mu. ³⁶ Moise -do a -gbe, nɔ -naa 'le 'nyɔleka-tɔplɔ 'mu, 'kɔ 'hɔn 'le Yisraɛkuɛ 'blugba =nu 'mu, ɔ -mɔ Esipublugba, 'kɔ nue, 'u =ta 'Yru -jɔnɔ, 'plu, 'ke 'le 'yri a -wɔn 'hɔn 'kwli 'mu, -tɛ ɔ nɔ 'le -tɛgbi =nu, nahuɔn 'de 'le 'ti, 'kɔ nu lele 'nyɔleka-tɔplɔ -ye. ³⁷ Moise -do a -gbe, nɔ -le Yisraɛkuɛ, ɔ nɔ: Nylsua di 'a mu ye ya winwɔn-hɛnyɔ -ye. Nɔ -di 'mu ye 'we. ɔ di 'mu 'ya -a nɔ daku a nahuɔn. ³⁸ Moise -do a -gbe lele, nɔ -nɔ la 'o -a nɔ daku Yisraɛkuɛ 'hɔn 'mu, ti =nu -kɔ 'yri ɔ 'kukue la le, 'ke 'o -tɛgbi =nu, nahuɔn 'de 'le 'ti. 'Ke -a nɔ bunu a

-gbε, u nu la 'le 'pia -ye ke, Nyɩsua a leleenyc 'k nu la -we 'le 'pia -ye ke, 'ke 'le Sinaidugba 'lu, Moise 'k nu la 'o 'waa -heyri 'mu, Nyɩsua a leleenyc 'k 'prεε 'le Moise -wɔn, 'k -nyo Nyɩsua a wintε, -ε die nu, 'k 'mue -a mu tɔ. ³⁹ Kεε, -a nu bunu 'die -hua bu puo nua ye gbo, 'u nyo ye -wɔn. 'Waa =wɩ nye 'nɩ -hua, 'ke bu =hɩan -wɔn, bu mu 'le Esipublugba 'mu. ⁴⁰ A 'wɔ =de 'mu, -tε Moise 'de la 'le =nu -heyri nu, 'u le Moise a 'dɩay Ayɔ, u kɔ: Nuɩ -a mu tuyuo lε, 'k 'mu -a nu nyɩsuapu 'mu 'ya, nahuin di 'ble, 'k 'mu -a mu 'hru tɔ, -ε nue, Moise =nu, 'k -ha 'le -a mu Esipublugba 'mu, dε, -ε mue 'lu -wɔn, 'ke 'o =kɔ -wɔn, -a 'die yi. ⁴¹ Kε'ε nu, u nu, 'u nu tuyu, -u 'we =kɔ briyu ye, 'u pi -cɔhlɔn, 'ke 'o tuyu a -gbε ye, 'u nu le'mimre, 'ke 'o tuyu =nu, 'waa -gbε, u nu a 'yi'buaale a -ta 'mu. ⁴² Kεε, -tε u nu dε a -gbε, Nyɩsua -hɩ -wɔn 'yie, 'k, 'k -hɩ mε lε, 'ke bu -tua 'yru a dɩda gbo, u kɔ -hɔkɔ kɔ yahroyɔ 'hεen. -Tɩ a -gbε, u 'cru la nu, 'ke 'le Nyɩsua a winwɔn-henyu a 'cruɩε -ye 'kwɩi 'mu. -Tɩ a -gbε, u nu -gbo:

Nyɩsua kɔ 'nɩ:
 'A mu Yisraekue, -tε a nu la 'yri a -wɩ 'hɔn,
 'ke 'le -tεgbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti,
 'aa la 'wɩugba-tɔplɩ a -cɔhlɩ pi,
 kεε, ε 'de 'mɔ Nyɩsua, a 'nɩ pie =le la 'mu.
⁴³ 'Baa la -ta 'mu -hɔn, dokwɩye =nu,
 -ε kɔ wɔn a po 'le tuyu =nu,
 -u 'we =kɔ pupunyɩsua Molokɩ ye,
 dokwɩye a -gbε, nε- a 'ble,
 ε kɔ ye'wedε =nu 'hεen,
 -ε 'we =kɔ yahroyε =nu ye,
 -ε mɔ pupunyɩsua Yrefan.
 Tuyuo a -gbε, a nuɔ nu,
 -ε die nu, a 'muo kwɩ ye gblε bla,
 'ke 'o 'a 'o=tuule a -ta 'mu.
 Nε- nue, 'nɩ die nu,
 u 'mu 'le 'a mu pupublugba -ye 'mu gba,
 -k hren -wɔn, 'ε -hi 'o Babilɔnɩblugba 'mu.

⁴⁴ -Tε -a nu bunu nu la 'le -tεgbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti, u kɔ la -we 'taapɔkayu =nu, -u mɔ Nyɩsua a kayu, -u kɔ gbo u po 'le 'hε =nu, -ε kɔ ke u 'cru 'o Nyɩsua a tetei. 'Taapɔkayu a -gbε, -tε Nyɩsua nu 'a gblεpupue, 'ke 'o Moise ye, kε'ε nu, u nu 'a pupue. ⁴⁵ 'Taapɔkayu a -gbε, -a nu bunu hiu 'waa 'yuo lε. Ti =nu -kɔ 'yri Sosue mɔ la 'waa ye'munaanyɔ, 'kee nu, u gbu 'le 'blugba =nu 'mu, Nyɩsua po la lε, 'k di la =nu -nyi. Ti a -gbε 'yri, 'ke u la 'o 'blugba a -gbε ke -wɔn, Nyɩsua 'kɔ la daku a gblegblei =nu lε bla, -u nu la 'le 'blugba a -gbε 'mu. 'Taapɔkayu a -gbε, u nu 'le 'blugba a -gbε 'mu -nɩnɩ, Dafidɩ 'k -hε Yisraekue a bodɩ. ⁴⁶ Nyɩsua, 'kɔ la Dafidɩ a -gbε 'mu nu =hapu-tɔplɩ 'kɔplɩ. -Ye Dafidɩ, 'k -hε Nyɩsua nu, 'ke bɔ po Nyɩsua a 'kagblaka, -k mɔ Nyɩsua =nu, Dafidɩ a bu gblaka Sakɔbu, 'kɔ la -we da. ⁴⁷ Kεε, ε 'de =kɔ, 'k 'diu po. 'A 'yu Salomɔ, kɔ- pu.

⁴⁸ Kεε, seyɩ-seyɩ, Yrayɩnyɩsua 'de 'le kayuo =nu gbo nu, -tunahuin po. Nε- 'a winwɔn-henyu 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuacruɩε 'kwɩi 'mu. Dε a -gbε, nε- -gbo:

⁴⁹ Kukɔnyɔ Nyɩsua kɔ 'nɩ:
 Yakɔ, kɔ- mɔ 'na bodɩgbata,
 -tutu mɔ 'na bu a kegbo=tudε.
 ε 'de kayu =de kɔ, a di 'mu lε poo,
 -u kɔ gbo 'n -we 'le =bo nu 'le.

⁵⁰ =Be ε 'de 'mɔ, 'n 'de -tɔplɩ 'bii nu?»

⁵¹ Kε Etienɩ lele po, 'kɔ: «'A mu mɔ nahuin, -u ku 'lu 'mu lε, 'k, -u kɔ =wɩ 'gboklo 'mu, 'k, -u kɔ nu 'kee, 'ke 'o Nyɩsua a wintε -wɔn. Aa Nyɩsua a -Hihiu ye 'nɩ -wɔn 'ε nu ti. -Tε 'a nu bunu nu la 'mu, kε'ε nu, a nu -we 'mu.

⁵² Nyɩsua a winwɔn-henyu 'bii, 'a nu bunu =tue =nu =sue, 'u 'la -we winwɔn-henyu =nu, -u nyi la =tu, -ε mɔ, Nyɩsua di 'a mu ye ya nahuon =nu, -k kɔ -do 'sii 'o ye, -k mɔ 'a nu Waanyɔ. Nahuon a -gbε, kɔ- mɔ -Yusu. -Yusu a -gbε, kɔ- a nu 'cre 'mu, 'plu 'a 'lɔ. ⁵³ 'A mu =nu, Nyɩsua naa 'le 'a leleenyu 'mu, 'k -nyi 'a tetei, a 'de 'o tetei a -gbε 'o =tuu.»

-Tε Etienɩ nu la 'kukue

⁵⁴ -Juukue a -gboligbo a nahuin, 'plu u 'mu Etienɩ a windu a -gbε mu 'wɔn, -ye 'waa =wɩ kɔ yru a 'mubibie 'dɔ, 'u 'plu. ⁵⁵ Etienɩ -mε -ye, Nyɩsua a -Hihiu kɔ ke win 'bii, 'kɔ 'le yakɔ 'mu lε ta, 'k 'ye Nyɩsua a -tɩ a 'yi'buaale, 'k, 'k 'ye -we -Yusu, 'k nyra gbo, 'ke 'o Nyɩsua a diidεɩ ke, ⁵⁶ Etienɩ a -gbε, 'kɔ lε po: «Ba po 'mu nua ye gbo, 'nu yakɔ 'nɩ 'ye, 'k -ki wɔn, 'nɩ -we -Yusu 'ye, -k mɔ -tu-nahuin 'bii a Nahuon, 'k nyra gbo, 'ke 'o Nyɩsua a diidεɩ ke.» ⁵⁷ -Juukue a ye'munaanyu, 'plu u 'mu windu =nu mu 'wɔn, -ye u lε 'nɩ =muma 'dɔ, 'plu 'u 'waa nu yre ka. -Ye tii -do a ti 'yri, u 'bii a -gbε, u =gboo ke, ⁵⁸ 'u =tɩ kɔ 'dɩ 'mu, 'plu 'u -tua 'a 'hε a bibie gbo, -ε die nu, u 'muo 'la. -Ye nahuin =nu, u le, 'ke bu 'la Etienɩ, u -hε 'waa 'luyewlawɩ klε, 'u -nyi gblotayu =de, 'k 'mui 'yie =tu. Gblotayu a -gbε, 'a 'du mɔ Sɔlu. ⁵⁹ -Tε u nyo 'klεε 'hε -wɔn lε po, -ye Etienɩ, 'k da -Yusu, 'kɔ: «Kukɔnyɔ -Yusu, 'ble 'na -hihiu kwa,» ⁶⁰ 'k kɔ kwɩ gbo, 'kɔ 'le win 'yaa, 'kɔ: «Kukɔnyɔ, dε 'kuku -gbo, u nu, 'a -tɩ bɩ -hri -mu -wɔn!» Bɔ po 'klεε lε, -ye 'k mra -hunhlɩn.

8 -Ye gblotayu Sɔlu -nɩ wen, 'k wεen ke, 'ke bu 'la Etienɩ.

-Tε Sɔlu, 'kɔ la -Yusu a nahuin =sue =tue

-Nyɩkɔwɔ -do a -gbε 'mu, -Yusu a nahuin =nu, -u nu 'le Jrusredɩ 'mu, u -tua 'waa =sue a =tuelε gbo. Nε- nue, -Yusu a nahuin 'bii a -gbε 'u 'gba ci lε, 'u 'sεε gbo, =u -ye 'u mu 'le Sudeblugba 'mu, =u -ye 'u mu 'le Samaliblugba 'mu. -Yusu a -wɔnnaanyu -do, nu- hie 'le Jrusre 'mu, ² nahuin -ye, -u 'o Nyɩsua 'o =tuu, u gba Etienɩ, 'u -hɩ 'o, 'k 'u we 'dɔ, 'ke 'o 'a 'kukue a -ta 'mu.

³ סכס -מַע -ye, כּכ 'o =tu 'klu, -ε die nu, כּ 'mu 'cuε a nahuin gbo -כּכ. כּכ gbo na kayuo, כּכ -Yusu a nahuin klu, nyru כּכ nylbepu 'hεen, 'plu כּכ nyu =ju 'mu le po.

-Tε Filipu, כּכ la -Yusu a =haputitie po, 'ke 'le Samaliblugba 'mu

⁴ -Yusu a nahuin =nu, -u 'sεε gbo, uu la 'mu le na -t-
plu, 'uu la -Yusu a =haputitie nahuin yre po. ⁵ ε כּכ -wε
-Yusu a nahuon =de. 'A 'du כּכ Filipu. N- mu 'le Samaliblugba a 'du gblaka 'mu. Waanyo =nu, Nylsua po la le,
כּכ di la 'le ya, כּכ -t- כּכ nahuin ye =tu, ⁶ כּכ 'ηmileka-t-
plu nu. -T- =nu, Filipuu nahuin 'plakpl =nu ye =tu, u nyo
ye gbo po nua -tεε, -ε nue, 'ηmileka-t-plu =nu, כּכ nu, uu
'a -t- 'nu 'wε, כּכ, 'u nyi -wε 'ye. ⁷ 'Nmileka-t-plu a -gbe,
-u 'lu -wεn mue, nu- כּכ 'kuo -huu, -כּכ nu 'o nahuin ke
'mu, כּכ wεn -hε -cici, כּכ 'o =nu ke 'mu -hεn, כּכ,
le-ylyrenyu 'plakpl, כּכ =u -ye, -u 'de nale yi -tεε, 'waa
'kuεi 'u -wε. ⁸ Dε a -gbe, nε- nue, 'uu 'manu nu, 'ke 'le
'du a -gbe 'mu.

⁹ 'Ke 'le 'du a -gbe 'mu, ε כּכ la -wε nahuon =de. 'A 'du
כּכ Sim. כּכ כּכ -pinanyo כּכ nu. כּכ -wεn 'le 'du a -gbe 'mu
nu, כּכ -t-plu =nu nu, -u Samalikuε 'ηmi le ka. כּכ כּכ 'nu, כּכ
כּכ nahuon gblakaa nu. ¹⁰ Nahuin 'bii, 'yuo=pli כּכ
nylkukui, u nyo ye gbo po nua 'd. Ke uu po: «Nahuon
-gbo, כּכ nu ke 'klu, -ε 'we =כּכ Nylsua ye. 'A 'klu a -gbe, u
nyi daa 'klu gblakl.» ¹¹ U nyo ye gbo po nua 'd, -ε nue,
kuε 'le ti -peti 'yie 'mu gbo, 'a -pinadε, εε =nu le ka 'ηmi.
¹² Kεε, -tε Filipu nyre 'kleε 'le 'du a -gbe 'mu, -ye כּכ nyi
nahuin ye 'nu =tu, -tε Nylsua di nahuin a win kekεle
nu, כּכ nyu -wε -Yusu a -t- ye =tu, -ye u kuo -t- a -gbe ye
=wlu, nyru כּכ nylbepu 'hεen, כּכ pu 'nie 'lu le. ¹³ Sim a
-gbe, כּכ kui -wε ye =wlu, 'u puo -wε 'nie 'lu, כּכ 'cipi 'o Fil-
ipu 'huu 'mu, כּכ 'ηmileka-t-plu =nu 'ye, -u 'lu -wεn
mue, 'u =כּכ saka.

¹⁴ -Yusu a -wεnnaanyu, -u nu 'le Jrusre 'mu, u 'wlu nu,
-ε כּכ, Samalikuε, u 'ble Nylsua a wintε kwa. Nε- nue, 'u
lee 'le =nu Piεl כּכ Saan 'hεen -wεn. ¹⁵ -Tε u nyre 'le, -ye
u da Nylsua, 'ke 'o -Yusu a nahuin a -ta 'mu, -ε die nu, כּכ
'mu =nu 'a -Hihiu -nyi. ¹⁶ =Hapuk, 'u pu 'nie 'lu, 'ke 'le
-Yusu a 'du 'kwli 'mu, kεε, 'ke 'le =nu -hεyri, Nylsua a
-Hihiu 'de wen 'o =כּכ =de ke 'mu a bie. ¹⁷ -Ye Piεl כּכ Saan
'hεen, u pu 'lu gble dabu, Nylsua a -Hihiu 'u bi 'o =nu
ke 'mu.

¹⁸ Sim -nu wen, כּכ 'ye, -ε כּכ, -Yusu a -wεnnaanyu pu
'lu gble dabu, Nylsua a -Hihiu 'u bi 'o nahuin a -gbe ke
'mu, -ye כּכ ya Piεl כּכ Saan 'hεen ye 'wliye, ¹⁹ כּכ: «Ba kl
'wliye gbo, a 'mu -wε 'mu 'klu a -gbe -nyi, -ε die nu,
nahuon =nu, 'n di dabu 'lu gbo po, Nylsua a -Hihiu
'muo 'o ke 'mu bi.» ²⁰ Kεε -ye Piεl =tuo -wεn, כּכ: «-N
כּכ -na 'wliye 'hεen, ba -wε gbo, -ε nue, -na 'lu 'ye nu, -ε
כּכ, Nylsua a -Hihiu, כּכ nahuin -nyi, -n -wε 'le -bo -tuu
'wliye ye nu. ²¹ 'Ke 'o Nylsua a -t- ke, -n כּכ -a mu 'hεen,
-a 'de pε, -ε nue, -na =wlu 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye.

²² 'A -t- hie 'o -na 'lu a le-hiele 'klu =nu gbo, -bo da
Kukony, -ε die nu, 'bla 'bε -wε 'le, -na 'lu a le-hiele 'klu
a -gbe, כּכ 'mu 'a -t- wεn -hri. ²³ 'N nye 'nu 'ye, -ε כּכ, 'cre
'yii 'le -na =wlu ke, ε כּכ ca 'hεen, 'plu dε 'kuku, nε- כּכ
-mu win ke 'bii.» ²⁴ -Ye ke Sim a -gbe, כּכ Piεl כּכ Saan
'hεen ye po, כּכ: «'A nu -gbe, ba da Kukony, 'ke 'o 'na
-ta 'mu, -ε die nu, -t- 'bii -gbo, a =tu, 'a dε =de 'nu =han
'mu nue.»

²⁵ -Yusu a -wεnnaanyu 'hεn a -gbe, -tε u =tu Kukony
a -t- nahuin ye, -ye u =han -wεn, 'uu Jrusre 'mu mu. 'Ke
'le 'hru wεn, Samaliblugba a 'dε =nu, uu 'mu na, 'ke uu
-wε 'le Nylsua a =haputitie nahuin pue.

**-Tε Filipu po -Yusu a =haputitie, 'ke 'o Etiopiblugba a
nyugblaka -ye -wεn**

²⁶ Filipu -מַע -ye, ke Nylsua a leleenyo po =כּכ ye, כּכ:
«Mu, 'ke 'o 'hru =nu wεn, -u -hεn 'le Jrusredu 'mu, -uu
'le Gasadu 'mu mu. Mu 'le 'hru a -gbe a =hεn ye, -tεgbi
=nu, nahuin 'de 'le 'ti.» ²⁷ Tii -do a ti 'yri, Filipu כּכ bi wεn
'hru, כּכ mu. כּכ 'kleε mu, -ye כּכ ye ke nylbeyu =de.

Nylbeyu a -gbe, כּכ Etiopiblugba a nyugblaka -yee nu.
כּכ 'a 'blugba a bodu a 'wli'yie=tuny' כּכ nu. Bodu a
-gbe, כּכ nyrugbaa nu, 'u nyo Kadasu daa. Nylbeyu a
-gbe, 'ke כּכ mu 'o 'le Jrusre 'mu, כּכ 'mu 'o 'le Nylsua daa,
'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. -Tε כּכ -כּכ 'kleε Nylsua a
duda -wεn, -ye כּכ =han -wεn, ²⁸ כּכ 'waa 'bri mu. 'Ke כּכ nu
'o -so a -gbe ke gbo, כּכ Nylsua a winwεn-hεnyo Esai a
'cruuε -hre. ²⁹ -Ye ke Nylsua a -Hihiu Filipu ye po, u
כּכ: «Mu, -bo 'yly 'o -so-gbe =nu 'huu 'mu gbo,» ³⁰ כּכ
gba cigbei, כּכ mu 'o -so-gbe a -gbe 'huu 'mu. -Tε כּכ nyre
'kleε 'o, -ye כּכ 'wεn nyugblaka a -gbe a -hihrewin nu, כּכ
Esai a 'cruuε -hre. -Ye Filipu כּכ: «Nylbeyu o, =be dε
=nu, -nu -hre, -n nye 'mu le 'nu yrii?» ³¹ -Ye כּכ =tuo -wεn, כּכ
כּכ: «'Bla nahuon =de 'כּכ 'die 'mu kle -hεhε, -be' 'n di 'a
'muleyriile nu 'le?» כּכ le Filipu, כּכ 'ya 'le =כּכ -wεn, 'ke 'le
-so-gbe wεn. ³² -T- =nu, כּכ -hre, 'ke 'le Nylsuacruuε
'kwli 'mu, u nu -gbo:

«Nahuon a -gbe, כּכ 'we =כּכ blable ye,
uu 'le 'laale 'mu gba,
כּכ, כּכ 'we -wε =כּכ 'blay ye,
-u כּכ -pupui 'buu 'cre,
-u 'nuu po wun.

Nahuon a -gbe, כּכ 'de -t- =de =tu.

³³ U =tu 'le =le, כּכ, 'u puo hu-bati le.
=כּכ =de 'deε כּכ 'ba 'a 'yuo a 'du ye 'mu le,
-ε nue, u 'b nu.

Ke Esai po la, 'ke 'le Nylsuacruuε 'kwli 'mu.»

³⁴ -Ye nyugblaka a -gbe, כּכ =gba Filipu wεn, כּכ: «Le
'mu, 'nu -mu le 'nu 'bati: =Be Esai -gbo, 'a du כּכ =hen
'nyre, -hee', =be nahuon -ye כּכ =hen 'nyre?» ³⁵ Winbu
=nu, nu- כּכ 'kwli 'mu Filipu naa 'le, כּכ pue =כּכ =haputitie
=nu, -εε -Yusu a -t- wεn le na. ³⁶ -Tε uu 'kleε 'hru 'lu
-wεn gba, -ye u ye ke 'nie. -Ye nyugblaka a -gbe, כּכ:

«Nie, nε- gbo. =Be -n -wε 'le -bo po 'mu 'nie 'lu nu, -tε ti nu le 'mu -gbo?» [³⁷ -Ye Filipu kɔ: «Bla =nɪ kuo -Yusu =wlu ye, 'ke 'le -na =wlu 'bii ke, -ye 'hru pε 'o gbo, 'ke =bo po -mu 'nie 'lu.» -Ye kɔ kɔ: «'N pui -tεε, -ε mɔ, -Yusu 'Kɪsu mɔ Nyɪsua a 'Yuu nɪ, 'nɪ kuo =wlu ye,»] ³⁸ kɔ nyra -so gbo, kɔ kɔ Filipu 'hεen, 'u =tu 'le 'nie -wɔn, Filipu 'kɔ puo 'nie 'lu. ³⁹ -Tε u -hɔn 'le 'nie -wɔn 'mu, -ye 'ke Nyɪsua a -Hihiu gba 'le Filipu -tεgbi -ye, nyɪgblaka a -gbe 'kɔ 'kee Filipu a 'yiye. Kεε -ye kɔ nu 'manu, kɔ 'a 'hru 'lu -wɔn gba. ⁴⁰ -Ye Filipu -nɪ wɛn, 'ke kɔ 'hru 'le 'dɔ =nu 'mu, uɔ Asɔtɪ daa. Kε kɔ 'klεε nu, kɔ 'dɛ 'mu le na, kɔ nahuin =haputitie =nu pue, -εε -Yusu a -tu -wɔn le na. Nε- kɔ 'ble kwa -bleble, 'kɔ nyre 'le 'dɔ =nu 'mu, -kɔ mɔ Sesalɪ.

-Tε -Yusu a yraanyɔ Sɔlu, kɔ -hε la -Yusu a -wɔnnaanyɔ
(Nunu-toppli 22.6-16; 26.12-18)

9 Tii -do =nu a ti 'yri, Sɔlu -mε -ye, dε, kɔ la 'lu -wɔn le -hie, nε- kɔ mɔ kɔ -wɔ la -Yusu a nahuin 'bii gbo. ² Nε- nue, 'kɔ mu 'le Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu a nyɪgblaka -wɔn, kɔ kɔ: «'Cruɪ 'cruɪɪ, 'mui 'le Nyɪsua a kayuo a nyɪgblakɪ -wɔn gba, -u nɪ 'le Damasɪdɔ 'mu, -ε die nu, u 'mu 'mu 'mu -hε, nahuin =nu, nyɪbεpu kɔ nyru 'hεen, -u nɪ 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'hru wɔn, -a 'mu klɪ, 'mu Jrusɛdɔ 'mu ya.» ³ Kɔ bi 'klεε 'hru wɔn, kɔ kɔ 'a nahuin 'hεen, kɔ kɔ Damasɪdɔ a -gbe yre 'muεε, -ye tii -do a ti 'yri, -nyre -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ε puo 'le =gbe, ⁴ Sɔlu 'kɔ bi =hlɔn, 'kɔ 'wɔn win, 'u le po: «Sɔlu o, dε tio- kɔ -tu -nɪ 'mu =sue =tue 'le?» ⁵ -Ye Sɔlu =gbo wɔn, kɔ kɔ: «Nahuon tio- n 'ya 'le?» -Ye kɔ kɔ: «'Mɔ -Yusu 'u nɪ, 'mɔ -nɪ =sue =tue. ⁶ Kεε, 'ba 'klεε ye 'mu, -bo 'ya 'dɔ 'mu. Dε, Nyɪsuaa -hua -bo nu, 'ke u di 'le -mu lee -o.» ⁷ Nahuin, -u kɔ =kɔ 'hεen 'hru na, huannu a -tu, u nyra gbo -brii, u 'nɪ po =le wun. U 'wɔn win a -gbe nɪ, kεε, u 'nɪ 'ye =le nahuon =de. ⁸ Sɔlu -mε -ye, 'kɔ 'ba 'mu ye, 'kɔ =wɛε 'yii, kεε, 'kɔ 'nɪ yrii =le le, 'u 'ble 'a dabu kwa, 'u gbo 'le Damasɪdɔ 'mu, ⁹ 'kɔ nu -nyrɔwɪ ta, 'ke kɔ 'nɪnɪ yrii le, kɔ 'nɪnɪ di dε, kɔ 'nɪnɪ 'na -wε.

¹⁰ 'Ke 'le Damasɪdɔ a -gbe 'mu, -Yusu a nahuon -ye nɪ 'le. 'A 'du mɔ Ananiastɪ. Nɔ- -Yusu 'hru ye, kɔ kɔ: «Ananiastɪ o!» -Ye kɔ =tuo -wɔn, kɔ kɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'mɔ nɪ gbo -o.» ¹¹ -Ye Kɔkɔnyɔ kɔ: «Mu 'le 'hru =nu wɔn, uɔ 'Oye'si- ihru daa, -bo pa 'le Judɪa a kayu gbo, -bo =gba nyɪbεyu =nu a -tu wɔn, uɔ Sɔlu daa, -kɔ kɔ 'le Tasɪ 'mu. -Tε ti nɪ le 'mu -gbo, kɔ da Nyɪsua. ¹² 'Ke 'le Nyɪsua a dɪdɪa 'kwli 'mu, 'kɔ 'ye nahuon =de, -ε 'we =kɔ ye 'ke 'le yain 'kwli 'mu. Nahuon a -gbe, -mɔ nɪ, Ananiastɪ. -Mɔ nɪ, -kɔ pa 'le Sɔlu a -gbe -wɔn, =nɪ puo dabu 'lu gbo, -ε die nu, kɔ 'mu lele le yrii.» ¹³ -Ye Ananiastɪ =tuo -wɔn, kɔ kɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'dai nahuin le 'mu nɪ, 'cre 'bii =nu, Sɔlu a -gbe, kɔ nu -na nahuin 'mu, 'ke 'le Jrusɛ 'mu. ¹⁴ 'Plu, 'le- didie -gbo, kɔ di 'le, Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ, nu- nyi =kɔ 'klɪ, 'ke kɔ klɪ nahuin 'bii =nu, -uɔ -mu da.»

¹⁵ Kεε -ye Kɔkɔnyɔ kɔ: «=Nɪ pɪ 'le huannu, mu 'le kayu a -gbe gbo, -ε nue, 'n -ha 'le Sɔlu a -gbe 'mu du, 'ke kɔ =tu 'na -tu daku 'pɔpɔ ye, u kɔ 'waa ye'munaanyu 'hεen, kɔ, kɔ =tui -wε Yisraekue ye. ¹⁶ 'N die =kɔ 'nɪ kɔ, -ε mɔ, kɔ di 'ye =sue 'dɔ 'na -tu.»

¹⁷ -Yusu kɔ po 'klεε le, -ye Ananiastɪ mu nɪ, 'ke 'le kayu -nɪ wɛn gbo. -Tε kɔ nyre 'le, 'kɔ po Sɔlu dabu 'lu gbo, kɔ kɔ: «Sɔlu, 'na 'dɪayu, Kɔkɔnyɔ -Yusu, -kɔ 'hru o 'le -mu ye, 'ke 'le 'hru =nu, -nɪ o 'le ya wɔn, kɔ -kɔ nɪ, -kɔ lee kɔ 'mu, -ε die nu, =mu lele le yrii, kɔ, Nyɪsua a -Hihiu, u 'mu -mu win ke kɔ 'bii.» ¹⁸ Tii -do a ti 'yri, -kɔpɪ =de, -u 'we =kɔ -hrin a 'kue ye, nɪ- ble 'le Sɔlu 'yi 'mu le, 'kɔ -tua le yriile gbo lele, 'kɔ 'ba ye 'mu, Ananiastɪ 'kɔ puo 'nie 'lu. ¹⁹ -Tε kɔ puo 'nie 'lu, -ye Sɔlu di dε nɪ, 'a 'klɪ 'u 'ya 'le.

-Tε Sɔlu =tu la -Yusu a -tu, 'ke 'le Damasɪdɔ 'mu

-Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye Sɔlu -hi 'le -nyrɔwɪ gbi, 'ke 'le -Yusu a -naagbopu -wɔn, -u nɪ 'le Damasɪdɔ 'mu. ²⁰ Tii -do a ti 'yri, 'kɔ -tua -Yusu a -tu a =tutue gbo, 'ke 'le Nyɪsua a kayuo gbo, kɔ kɔ: «-Yusu mɔ Nyɪsua a 'Yuu nɪ.» ²¹ Nahuin 'bii =nu, -uɔ 'a win 'wɔn, u saka =nu nɪ, u kɔ: «Nahuin =nu, -uɔ -Yusu da, nu- nahuon -gbo, kɔ -hua kɔ -wɔ o gbo. Kɔ di 'le =le, -ε die nu, kɔ 'mu klɪ, kɔ, kɔ 'mu Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ kwa po.» ²² Kεε, 'ε nɪ ti, Sɔlu, kɔ =tu Nyɪsua a -tu, 'ke 'le Nyɪsua a -gbe a 'klɪ 'kwli 'mu, Sɔlu a 'klɪ 'u ke bii. -Juukue =nu, -u nɪ 'le Damasɪ 'mu, kɔ nyu ye -hre Nyɪsua a 'cruɪɪ, 'kɔ nye =nu kɔ, -ε mɔ, -Yusu, kɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, kɔ di la 'le ya. -Ye -tu, nahuin a -gbe, bu di =kɔ -wɔn =tu, u 'di yi. ²³ -Nyrɔwɪ gbi bu -hi, -ye -Juukue a -gbe, u -yri nɪ, 'ke bu 'la Sɔlu. ²⁴ Kεε, -tu =nu, u -yra, kɔ 'wɔn nɪ, kɔ, kɔ 'wɔn -we nɪ, -ε mɔ, 'dɔ a paalei 'bii, u nyi 'nɪ -pre, 'kɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, -ε die nu, 'kɔ kɔ mu, u 'muo 'la. ²⁵ Nε- nue, Sɔlu a -naagbopu 'u 'kɔ 'mu, 'u 'ya 'le -mli =nu 'lu, -u =glaa 'le 'dɔ, 'u puo 'le -tugba wɔn, 'plu 'u =tu 'le -mli a -gbe a 'pla -ye =nu ke, 'kɔ mu 'le Jrusɛ 'mu.

-Tε Sɔlu nyre la 'le Jrusɛdɔ 'mu

²⁶ -Tε Sɔlu nyre 'le Jrusɛdɔ 'mu, -ye kɔ nye le 'nɪ =mɔ, 'ke kɔ bi 'le -Yusu a -naagbopu =nu -heyri, kεε, u 'bii, uɔ pɪ 'a huannu, -ε nue, u 'nɪ pui =le -tεε, -ε mɔ, kɔ mɔ -tεε a -Yusu a -naagbopuyuu nɪ. ²⁷ Kεε, -Yusu a -naagbopuyu -ye nɪ 'o. 'A 'du mɔ Banabasɪ. Nɔ- gbo, 'kɔ titio -Yusu a -wɔnnaanyu ye, 'kɔ bi 'o, 'kɔ nε -wɔn le, -tε Sɔlu nu o Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'yiye, 'ke 'le Damasɪdɔ a 'hru wɔn, kɔ, -tε -Yusu a -gbe, kɔ nu o 'le 'a 'le -wɔn'preele, kɔ, 'kɔ le -wε =nu, -tε Sɔlu nu, 'kɔ 'de huannu pɪ, 'kɔ =tu -Yusu a -tu, 'ke 'le Damasɪ 'mu. ²⁸ Kue 'o -nyrɔwɪ a -gbe 'yie 'mu gbo, -Yusu a nahuin, u 'ble Sɔlu kwa -tεε, kɔ Jrusɛdɔ wɔn le na, kɔ 'nɪ pɪ =le huannu, kɔ -Yusu a -tu =tu. ²⁹ Kɔ pree -wε 'le -Juukue =nu -wɔn, -uɔ Gɛkɪkuewin po, 'kɔ =tu 'o 'klɪ, 'ke bu kuo 'a pupowin =wlu ye. Kεε, -Juukue a -gbe, uɔ le =mɔ 'hru, 'ke bu 'la. ³⁰ -Tε -Yusu a nahuin 'wɔn, -ye

u gba Sɔlu nu, 'ke 'le Sesalɔdu 'mu, 'u nue, 'k mu 'le Tasɔdu 'mu.

³¹ Ti a -gbe 'yri, u 'ni =tue =le 'cɛe a nahuin =sue, 'ke 'le Sudeblugba kɔ Galileblugba kɔ Samaliblugba 'mu. 'Cɛe a nahuin a -gbe, u kɔ 'kli, kɔ, 'u kɔ Kukɔnyɔ -Yusu a 'o=tuule, Nylsua a -Hihiu 'u -hu 'mu, -Yusu a nahuin 'u kɛ bii.

-Tɛ Piɛlɔ nu la 'ɲmileka-tɔplɔ, 'ke 'le Lidadɔ kɔ Sopedɔ 'hɛɛn 'mu

³² -Yusu a -wɔnnaanyɔ, kɔ kɔ Piɛlɔ, kɔ 'blugba =nu ke 'ni na, kɔ -Yusu a nahuin yɛ -mrɛ. -Nyrɔwɔ =de 'mu, 'ke kɔ mu 'le -Yusu a nahuin =nu -wɔn, -u nu 'le Lidadɔ 'mu.

³³ 'Ke kɔ ye 'le nahuon =de gbo. 'A 'du kɔ Ene. Nɔ- -yiyɛ lɛ, 'a 'yru a -yehɛn-yehɛn a nɔnɔ nu gbo. Kɔ gbo 'ni pɛɛ -do. ³⁴ Kɛ Piɛlɔ =kɔ ye po, kɔ kɔ: «Ene, -Yusu 'Klɛsɔ -wɔ -na 'kɛ nu. 'Ba ye 'mu, -bo -hlɛntie -na kegboɛɛɛ,» Ene a -gbe 'kɔ 'ba ye 'mu. -Ye 'a 'kɛ -wɛ nu. ³⁵ Nahuin 'bii =nu, -u nu 'le Lidadɔ 'mu, kɔ 'waa dɛ =nu, -ɛ nu 'le 'blugba=tɔ =nu 'mu, u Sano daa, -tɛ u 'ye, -ɛ kɔ, Ene a 'kɛ -wɛ nu, -ye u kuo -Yusu ye =wɔ.

³⁶ ɛ kɔ -wɛ nyrugba =de, 'kɔ nu 'le -Yusu a nahuin =nu -hɛyri, -u nu 'le Sopedɔ 'mu. 'A 'du kɔ Tabita. 'Du a -gbe, nu- kɔ Dɔlɔkasi, 'ke 'le Glɛkɔkɛwin 'kwli 'mu, -ɛ =hɛn 'nyɛ 'Due. 'ɛ nu ti, kɔ o nahuin 'mu nu =hapɔdɛ, 'kɔ o =sɛnyɔ 'mu -hɛ. ³⁷ Tii -do a -gbe 'yri, 'kɛ kɔ =kɔ, 'kɔ. -Tɛ u -plo 'klɛɛ, -ye 'ke u puo 'le yrayɔkayu a -gbo -ye 'mu gbo. ³⁸ -Yusu a -naagbopu, -u nu 'le Sopedɔ 'mu, u 'wɔn nu, -ɛ kɔ, 'ke Piɛlɔ nu 'le Lidadɔ 'mu, kɔ 'muɛɛ Sopedɔ ye. -Tɛ u 'wɔn 'klɛɛ, -ye u lee 'le =kɔ -wɔn nahuin 'hɛn, 'ke bu 'batɔ Piɛlɔ lɛ, kɔ di 'le 'tata.

³⁹ -Tɛ u nyɛ 'le, Piɛlɔ 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ kɛ =nu -wɔn, 'u mu 'le Sopedɔ 'mu. -Tɛ kɔ nyɛ 'le Sopedɔ 'mu, 'u gbo 'le yrayɔkayu -nu wɛn a -gbo =nu 'mu, -tɛ nyrugba a -gbe, kɔ pɛ 'le gbo, kotianyru 'u =glaa 'le =kɔ, 'u wɛ, 'u titie =kɔ 'hɛn 'mulɛpue-tɔplɔ =nu ye, Dɔlɔkasi, kɔ o =nu lɛ 'gblaa, -tɛ kɔ nu 'o 'klɔ. ⁴⁰ -Ye Piɛlɔ 'hrɔ kɔ nahuin 'bii nu, 'kɔ bla kwli gbo, kɔ Nylsua da, 'plɔ 'kɔ =hɛn -wɔn, 'kɔ -mɛ 'le 'kukuku ye gbo, kɔ kɔ: «Tabita, 'ba ye 'mu!» Tabita 'kɔ =wɛɛ 'yii. -Tɛ kɔ 'ye Piɛlɔ, -ye kɔ nu gbo, ⁴¹ Piɛlɔ 'kɔ puo dabu kwa, 'kɔ 'kɔ ye 'mu, 'kɔ da kotianyru kɔ -Yusu a nahuin 'bii, 'kɔ titie =nu Dɔlɔkasi ye, -kɔ lele -hunhlɔn po.

⁴² Dɛ a -gbe, -ɛ mue 'lu -wɔn, nahuin 'bii =nu, -u nu 'le Sopedɔ 'mu, u 'wɔn nu, 'waa 'dai dɛ 'u kuo Kukɔnyɔ -Yusu =wɔ ye. ⁴³ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye Piɛlɔ -wɛn 'le Sopedɔ 'mu nu. 'Ke kɔ nu 'le nahuon =de a -tɛ. Nahuon a -gbe, 'a 'du kɔ Simɔ, kɔ dahuakɛ -kuan 'yri nuu.

-Tɛ Kɔnɛ da la Piɛlɔ

10 ɛ kɔ la nyɛyɛ =de, 'kɔ nu la 'le Sesalɔdu 'mu. 'A 'du kɔ Kɔnɛ. Kɔ kɔ Romakɛ a 'sɔyuo a nyɛgbla-ka -yee nu, 'kɔ la 'sɔyuo a -wɔn =hun naa. 'Sɔyuo a =tɔ =nu, kɔ kɔ 'kwli 'mu kɔ nu 'le, u nyo daa Yitaliblugba a

'sɔyuo. ² Nyɛyɛ a -gbe, 'a 'yrinaabu 'sii 'o ye, kɔ kɔ 'a kayugbokɛ 'bii 'hɛɛn 'u 'o Nylsua 'o =tuu. Kɔ =sɛnyɔ =nu 'mu 'ni -hɛ 'dɔ, -u nu 'le -Juukɛ -hɛyri, 'kɔ 'cipi 'o Nylsua a dida. ³ -Nyrɔwɔ =de 'mu 'klɛɛ, 'yru-hiile a ti 'yri, -ye kɔ 'yee 'mu 'kwla, 'kɔ yree lɛ -tɛɛ, -ɛ kɔ, Nylsua a lɛleenyɔ kɔ nu, kɔ pa 'le =kɔ -wɔn. Nylsua a lɛleenyɔ a -gbe, kɔ kɔ: «Kɔnɛ!» ⁴ -Ye huannu bi 'le Kɔnɛ 'kwli 'mu, 'kɔ nyo 'ye gbee, kɔ kɔ: «=Be lɔ kla nu 'le, Kukɔnyɔ?» -Ye Nylsua a lɛleenyɔ a -gbe, kɔ kɔ: «-Tɛ -nu nu, =nu =sɛnyɔ 'mu -hɛ, kɔ, -tɛ -nu Nylsua a dida nu, Nylsua wɔn ke, 'kɔ po -na -tɔ =wɔ -wɔn. ⁵ -Tɛ ti nu lɛ 'mu -gbo, lee 'le nahuin 'dɔ =nu 'mu, kɔ kɔ Sope, u 'mu Simɔ da, kɔ kɔ kegbohraadu kɔ Piɛlɔ. ⁶ Piɛlɔ a -gbe, 'ke kɔ nu 'le nahuon =de a -tɛ. Nahuon a -gbe, 'a 'du kɔ -wɛ Simɔ, kɔ dahuakɛ -kuan 'yri nuu. 'Ke 'a kayu nu 'le 'yru nua 'mu.» ⁷ -Tɛ Nylsua a lɛleenyɔ po 'klɛɛ 'a nu titie, -ye kɔ mu nu, Kɔnɛ 'kɔ da 'a -kuannunyɔ 'hɛn, kɔ 'sɔyuo, kɔ naa, a nahuon -ye. 'Sɔyotayu a -gbe, 'a 'yrinaabu 'sii -wɛ 'o ye; ⁸ Kɔnɛ 'kɔ bi 'o, 'kɔ na =nu dɛ 'bii =nu -wɔn yɛ, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'plɔ 'kɔ lee 'le =nu Sope 'mu.

⁹ -Nyrɔwɔ -do kɔ -hi 'klɛɛ, -ye u 'muɛɛ Sopedɔ yɛ. Buu 'klɛɛ Sope ye 'muɛɛ, -ye 'ke 'le Sope a -gbe 'mu, 'ke Piɛlɔ nu 'le kayu gbo. Kayu a -gbe, -u kɔ gbo kɔ nu 'le, u kɔ yrayɔkayu nu. 'A 'lu 'wɛ =ke 'o gbo, 'u nyu =ke 'le klɛ 'ya. Muu 'o 'yru a gbonyrati 'yri, -ye 'ke Piɛlɔ 'ya 'le kayu a -gbe ke, kɔ 'mu Nylsua da. ¹⁰ Kɔ nu 'klɛɛ 'le Nylsua a dida 'kwli 'mu, -ye kanu nyo nu. Buu 'klɛɛ 'a dɛ pi, -ye kɔ 'mu 'yee 'kwla. ¹¹ Dɛ =nu, kɔ 'ye, nɛ- kɔ: yakɔ kɔ -ki wɔn, dɛ 'ɛɛ 'le 'mu -hɛn, -ɛ 'we =kɔ danu gblaka ye, 'u 'ba 'a 'nyɛii -hɛn gbo, 'ɛ =tuu 'o =kɔ ye. ¹² 'Ke 'le danu a -gbe 'kwli 'mu, dɛhɛi a gbleglei nu 'le, lɔ kɔ lɛ-jri-tɔplɔ kɔ nublɔ 'hɛɛn. (Dɛhɛidu a -gbe, daku a nahuin, u nyi 'ni di, -Juukɛ -mɛ -ye, lɔ =ɲa nu, 'ke bu di.) ¹³ -Ye kɔ 'wɔn wintɛ, 'ɛɛ lɛ po: «Piɛlɔ, 'ba ye 'mu, 'la dɛhɛi =nu, =mui di.» ¹⁴ Kɛɛ -ye Piɛlɔ kɔ: «'Uɔn, Kukɔnyɔ. Dɛhɛi =nu, lɔ 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. lɔ =ɲa nu, 'ke -a mu -Juukɛ -ba di. 'N 'di -hlɔn a die.» ¹⁵ -Ye kɔ 'wɔn lele win a -gbe nu, lɔ kɔ: «Dɛ =nu, Nylsua plɛ, -ɛ 'sii 'o ye, 'ke -tunahuon kɔ di, =nu =tui 'le, -ɛ kɔ, lɔ =ɲa nu, 'ke kɔ die.» ¹⁶ Dɛ a -gbe, ɛ nu 'lu-wɔnmuewu ta, 'plɔ danu a -gbe, 'u =hɛn -wɔn, 'u mu 'le yakɔ 'mu.

-Tɛ Piɛlɔ mu la 'le pupunahuon =de a kayu gbo, kɔ 'de -Juukɛyɛ

¹⁷ -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye Piɛlɔ, kɔ 'a dɔnɔ wɔn 'ni =gba: «Dɛ -gbo, 'n 'ye, dɛ tio- ɛ =hɛn 'nyɛ 'le?» Kɔ nu 'le 'lu a lɛ-hiile a -gbe 'kwli 'mu, nahuin =nu, Kɔnɛ lee, 'u 'ya 'dɔ 'mu, 'u wɔn lɛ =gba, u kɔ: «-Tɛgbi tio- Simɔ a kayu nu ye 'le?» Nɛ- u nu -nunu, 'u nyɛ 'le kayu a -gbe a paalɛ 'mu, ¹⁸ 'u 'yaa 'le win, 'u wɔn =gba: «=Be kɛ Simɔ Piɛlɔ nu kɔ kayu -gbo gbo?» ¹⁹ Tii -do a -gbe 'yri, -ye Piɛlɔ 'klɛ -hie 'lu lɛ, dɛ =nu, kɔ 'ye, dɛ tio- ɛ =hɛn 'nyɛ, -ye Nylsua a -Hihiuu =kɔ 'ni le: «'Ye kɛ, nahuin ta, -mɔ

טט לε =כמ. ²⁰ 'A -tu, 'ba ye 'mu, -bo =tu ככ kayu 'klb, =nu mumu 'le ke 'mu לε, u ככ -mu 'hεen ba mu, -ε nue, 'mu luu ככ.» ²¹ -Ye Piell =tu 'le kayu 'klb nu, 'k mu 'o nahuin =nu, -u nyo לε =כמ 'huun 'mu, כ ככ: «Nahuon -gbo, aa le =כמ, 'm ככ nu. =Be u kla nu 'le?» ²² U ככ: «'Sokyo a nyig-blaka =nu, -כ ככ Konei, ככ- lee ככ -a mu, ke ככ -mu -ככ. Konei a -gbe, 'a nunuklb 'sii 'o ye, ככ 'o Nylsua 'o =tuu. -Juukue 'bii ככ mu nu. נכ- Nylsua a leleenyo le, 'ke -bo di 'le 'a 'du ככ mu, -ε die nu, -tu =nu, -n ככ -bo =tu =ככ ye, כ 'mui nua ye gbo po.» ²³ 'Plu u 'mu mu -yre, -ye Piell puu gbo kayu, 'k po 'waa =ככ.

-Te -nyre ce לε, -ye Piell ככ =nu 'hεen, u bi wlnn 'hru, 'u mu. -Te ככ ככ =nu 'hεen טט mu, -ye -Yusu a nahuin -ye, -u nu 'le Sope 'mu, nu- gbu 'hru wlnn. ²⁴ -Nyrkw a 'hkn a כככ 'mu, -ye u nyre 'le Sesalt 'mu nu, Konei a -gbe, 'k nyu -pre, כ ככ a =tugba a nahuin, ככ 'a nunatumupu 'hεen, כ da -we. ²⁵ 'Plu Piell 'mu 'klεε kayu gbo mu pa, -ye Konei 'ba 'mu ye, 'k muo ye 'mu 'be wkn, 'k bl kwl ye gbo, 'ke 'le 'a 'o=tuule 'kwli 'mu. ²⁶ Kεε -ye Piell ככ: «'Ba ye 'mu, =nu bla 'le 'mu kwl ye gbo. 'M ככ -tu-nahuoon nu. 'N 'de Nylsua,» ²⁷ Konei a -gbe 'k 'ba ye 'mu, כ ככ Piell 'hεen, 'u -tua toto a pupue gbo. Uu wen toto a pue, 'u pa kayu gbo, Piell 'k ye nahuin 'plkplk =nu ke, -u -we ti ke, ²⁸ ככ: «Ba ככ 'a iyie, -ε ככ, 'm ככ -gbo, -כ ככ -Juukueyu, u =ηa nu, 'ke 'o 'mu -wkn, 'ke =bo 'ylya 'o nahuon =nu 'huun 'mu gbo, -כ 'de -Juukueyu. M, u =ηa -we nu, 'ke =bo mu 'le 'a -te. Kεε, Nylsua tuε 'mu nu, -ε ככ, 'n -hie 'le 'lu -wkn לε, -ε ככ, ε ככ nahuin, -u 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye, 'ke =bo hrun -wkn לε. ²⁹ Ne- nue, -te a da 'mu, 'n 'de 'o wunt 'o =tuu, 'n di 'le. 'A -tu, 'nu 'a mu wlnn 'n =gba, =be u kla nu, -ε ככ 'm a da yo?» ³⁰ -Ye Konei =tuo -wkn, כ ככ: «ε ככ 'klεε -nyrkwu ta, muu o 'o tii -do -gbo a ti 'yri, -ε ככ 'yru-hiile a ti 'yri, 'ke 'n u o Nylsua da, ke ככ kayu gbo. Tii -do a ti 'yri, nahuon 'hru o 'o 'mu ye, 'k pue wlawl 'huun 'mu לε, -u wlnn. Nylsua a leleenyo ככ nu, כ ככ: ³¹ Konei, Nylsua 'wkn -na didawin nu, ככ, -te -nu nu, =nu =suenyu 'mu -he, Nylsua wεen ke. ³² -Ye 'klεε, lee 'le nahuin 'du =nu 'mu, -כ ככ Sope, 'ke bu da Sim, ככ ככ kegbohraadu ככ Piell. Piell a -gbe, 'ke ככ nu 'le nahuon =de a -te. 'A 'du ככ -we Sim, ככ dahuakue -kuan 'yri nuu. 'Ke 'a kayu nu 'le 'yru nua 'mu. ³³ Ne- nue, tii -do a ti 'yri, 'n lee o 'le -mu nahuin -wkn, 'ke bu di o -mu da. 'A -tu, ε nu -teε, -te -n nu, =nu di 'le. -Te ti nu לε 'mu -gbo, -a 'bii, -a -we ke ti, ke ככ Nylsua ye, -ε die nu, -tu 'bii -gbo, Kukonyo =tu -mu wlnn, =mui -a mu ככ, -a 'mui 'wkn.»

Piell a nu ye-haw, ככ =tu la -Yusu a -tu, 'ke 'o nahuin =nu -wkn, -u 'de -Juukue

³⁴ Ke Piell 'klεε nahuin ye po, כ ככ: «-Te ti nu לε 'mu -gbo, 'n nyi 'mu לε 'n yrii, -ε ככ, Nylsua 'n 'jra =le nahuin 'yi 'mu לε: ³⁵ 'ε nu daku a nahuon, 'ככ nu 'o, 'ככ 'o Nylsua 'o =tuu, ככ, 'ככ de =nu nu, -ε 'sii 'o ye, 'ke 'o

Nylsua ye, ככ- Nylsua di ke wεen. ³⁶ Nylsua ya 'a daku Yisraekue ye =haputitie, -ε nyi =tu, -ε ככ, 'ke ככ naa 'le -Yusu 'Kltsu 'mu, -כ ככ nahuin 'bii a Kukonyo, -ε die nu, Nylsua ככ nahuin 'hεen, u 'mu kegbowεen לε ככ. ³⁷ A yi -tkpl 'bii =nu nu, -u mue 'lu -wkn, 'ke 'le Galilebugba 'mu, ככ 'ke 'le Sudebugba 'mu, kuε la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -te Saan, ככ la Nylsua a -tu =tu, ככ, ככ la nahuin 'nie 'lu לε po. ³⁸ A yie nu, -ε ככ, Nasaletu 'mu a -Yusu, Nylsua -nyi =ככ 'a 'kl ככ 'a -Hihiu 'hεen nu. A yie -we nu, -ε ככ, -Yusuu kle na 'du, ככ nahuin =hapude 'mu nu, u 'bii =nu, -u nu 'le 'kuo -huun a nyigblaka a 'kl gbo, ככ 'waa 'kuεi -ככ, -ε nue, Nylsua, ככ- nu 'o =ככ -wkn. ³⁹ -A mu -gbo, -u ככ -Yusu a -wknnaanyu, -a 'ye -tkpl 'bii =nu nu, ככ nuu 'le Jrusredu 'mu, ככ -Juukue a 'bri 'bii. 'Ke 'le Jrusre 'mu, 'ke u ככ 'o tu 'yie 'mu, -ε die nu, ככ 'mu 'ku. ⁴⁰ Kεε, -te ככ 'ku, -nyrkw a ta a כככ 'mu, Nylsua -hu 'le 'kukonyo -heyri nu, 'k -hu 'klb, 'k nue, -Yusu 'k 'hru -a mu ye. ⁴¹ ε 'de Yisraekue 'bii, ככ 'diu ye 'hru, kεε, -a -do -gbo, Nylsua -ha la 'le du 'mu, kuε la 'le gbo, 'ke -ba 'ya nahuin =nu 'mu, -u di -tkpl 'bii =nu 'ye, -u mue 'lu -wkn, -a -do a -gbe, -a mu nu, ככ 'hru ye. -Te Nylsua -hu 'le 'kukonyo -heyri, ככ -hu 'klb, ככ ככ -a mu 'hεen, -a mu dii 'o -tegbii -do de. ⁴² ככ le -a mu nu, 'ke -ba pue nahuin =haputitie =nu, -εε 'a -tu -wkn לε na, ככ, ככ le -we -a mu nu, 'ke -ba =tui nahuin ye, -ε ככ, ככ- Nylsua wa 'du, 'ke ככ di 'klknnyu ככ 'kukonyo -bati לε poo. ⁴³ Nylsua a win-wlnn-henyu 'bii, u =tu la -Yusu a -tu nu. U nyi la 'n =tu, -ε ככ, 'ε nu nahuon 'ככ nu 'o, 'ככ kuo -Yusu a -gbe =wlu ye, -ye 'ke Nylsua di 'le -Yusu 'mu naa, ככ 'mu nahuon a -gbe a de 'kuku 'wuwla.»

Nylsuaa -we 'a -Hihiu nahuin =nu 'n -nyi, -u 'de -Juukue

⁴⁴ Piell nu 'le 'pupre kwa 'mu, Nylsua a -Hihiu 'u bi 'o nahuin =nu ke 'mu, -u puo nua ye gbo. ⁴⁵ -Yusu a nahuin, -u ככ Piell 'hεen- di 'le, -u ככ -Juukue, u saka =nu nu, 'ke Nylsua ככ di 'a -Hihiu nahuin =nu -nyi, -u 'de -Juukue, ⁴⁶ -ε nue, u nyi 'n 'wkn, -te טט win =nu po, u 'de yi, 'טט Nylsua a -tu 'yi 'buaa. ⁴⁷ Ke Piell 'klεε lele po, כ ככ: «Nahuin -gbo, Nylsua -ha 'le 'a -Hihiu nu, 'k -nyu =nu, ε 'we =ככ ye, -te ככ nu -we -a mu 'a -Hihiu a -nyinyie. 'A -tu, ε 'de ye blε, 'ke nahuon =de ככ ple, -ε ככ, u nu pu 'le 'nie 'lu.» ⁴⁸ -Ye ככ lele: «-Ba pu 'nie 'lu, 'ke 'le -Yusu 'Kltsu a 'du 'kwli 'mu!» 'u pu 'nie 'lu. -Te de a -gbe, ε -hi, -ye u ככ: «Piell, -a nye 'n -hua, -bo -hi ככ -a mu 'huun 'mu -nyrkw gbi -ye, 'plu =mu mu.»

Piell nu -Yusu a -wknnaanyu לε -wkn, 'ke 'le Jrusredu 'mu, -ε ככ, Nylsua -nyi -we 'a -Hihiu nahuin =nu, -u 'de -Juukue

11 -Yusu a -wknnaanyu, ככ -Yusu a nahuin -ye 'hεen, -u nu 'le Sudebugba 'mu, u 'wln nu, -ε ככ, nahuin, -u 'de -Juukue, u 'ble -we Nylsua a winte kwa. 2 -Te Piell =huan -wkn, ככ di Jrusredu 'mu, 'ke 'le Sude-

blugba 'mu, -ye -Yusu a nahuin =nu, -u mɔ -Juukue, u -tua 'a crekele gbo, ³ u mɔ: «Nahuin, -u 'de -Juukue, -u 'de yre 'be, nu- kɔ -te -n pa 'le, u kɔ -mu 'hɛɛn 'a di de. Dɛ- 'le?» ⁴ Bu po 'kleɛ le, -ye -tɔpl 'bii, -ɪ mue 'lu -wɔn, Piɛlɪ nɪ =nu yre -wɔn, ⁵ mɔ: «'Ke 'n nɪ o 'le Sopedɔ 'mu, 'nɪ o Nyɪsua da. 'N nɪ 'le Nyɪsua a dɪda 'kwli 'mu, 'nɪ 'yee 'kwla 'mu, dɛ 'ɛ =tu 'o 'mu ye, ɛ 'we =mɔ danu gbɩka ye, 'u 'ba 'a 'nyɛɛii -hɛn gbo. Nɛ- -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛ di o 'mu ye, ⁶ 'nɪ tɛ 'le 'kwli 'mu le -tɛɛ, 'nɪ 'yee 'le dɛhuɛi a gbleglei, 'kwɩagbodɛhuɛi, kɔ le-jri-tɔplɪ, kɔ noblɪ 'hɛɛn, ⁷ 'nɪ 'wɔn wintɛ. Kɛ ɛɛ 'mu ye po: Piɛlɪ, 'ba ye 'mu, 'la dɛhuɛi =nu, =mui di! ⁸ Kɛɛ -ye 'n mɔ: 'Uɔn, Kukɔnyɔ o. Dɛhuɛi =nu, ɪ =ɣa nɪ, 'ke -a mu -Juukue -ba di. 'A dɛ 'de -hlɪn 'o 'na mɛ ke a bie. ⁹ -Ye 'n 'wɔn lele win a -gbɛ nɪ, 'ɪ -hɔn 'le yakɔ 'mu, ɪ mɔ: Dɛ =nu, Nyɪsua plɛ, -ɛ 'sii 'o ye, 'ke -tunahuon bɔ di, =nɪ =tui 'le, -ɛ mɔ, ɪ =ɣa nɪ, 'ke bɔ die. ¹⁰ Dɛ a -gbɛ, ɛ nu 'lu-wɔnmuewu ta, 'plɪ -tɔplɪ 'bii, 'ɪ =hɪan -wɔn, 'ɪ mu 'le yakɔ 'mu. ¹¹ Tii -do a -gbɛ 'yri, -ye kayu =nu, -ɔ kɔ gbo 'n nɪ 'le, nahuiin ta nyre 'le. Nahuin a -gbɛ, 'ke u -hɔn 'le Sesalɔɔ 'mu, 'u luu mɔ 'mu -wɔn. ¹² -Ye Nyɪsua a -Hihiu le 'mu nɪ, u mɔ: =Nɪ mumu 'le ke 'mu le, u kɔ -mu 'hɛɛn ba mu. -Ye -Yusu a nahuiin -huonɔ -gbo, -u nɪ mɔ -a mu -hɛyri, nu- gba o 'mu 'hru wɔn, 'ke 'le Sesalɔɔ 'mu. -Tɛ -a nyre o 'le, -ye 'ke -a pa o 'le nyɪbɛyɪ =nu a -tɛ, uɔ Kɔnɛi daa, ¹³ Kɔnɛi a -gbɛ, 'ɔ le -a mu, -ɛ mɔ, ɔ 'ye o Nyɪsua a leleenɔ, 'ke 'le 'a kayu gbo. Nyɪsua a leleenɔ a -gbɛ, 'ke ɔ nyra o 'o =mɔ ye gbo, ɔ mɔ: Lee 'le nahuin 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Sope, bu mu Simɔ da, -ɔ kɔ kegbohraadu mɔ Piɛlɪ. ¹⁴ -Tɪ =nu, ɔ di -mu ye =tu, nɪ- die nu, Nyɪsua 'mu -mu waa, -n kɔ -na kayugbokue 'hɛɛn. ¹⁵ -Ye 'n -tua o 'puprɛ gbo, 'ke 'o Kɔnɛi kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn ye, Nyɪsua a -Hihiu 'u bi 'o =nu ke 'mu, -ɛ 'we =nu ye, -tɛ u nu la, 'u bi la 'o -a mu ke 'mu, ye-hɛ-nyre 'mu. ¹⁶ -Ye -tɪ =nu, Kukɔnyɔ -Yusu =tu la, ɪ bi o 'le 'mu 'mu 'kwli. Kɛ ɔ po la: Saan, 'niee nɪ, ɔ po 'a mu 'lu le, kɛɛ, Nyɪsua -mɛ -ye, 'a -Hihiu, nu- ɔ di 'a mu -nyi. ¹⁷ 'ɛ mɔ -tɛɛ, Kɔnɛi kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn a -gbɛ, -u 'de -Juukue, -tɛ u kuo o Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye, -ye Nyɪsua -nyi o =nu 'a -Hihiu -do =nu, ɔ -nyi la -a mu, -tɛ -a kuo la =wɩ ye. -Tɛ ɛ nɪ le 'mu, 'n 'die o 'le -wɛ, =bo nyra o Nyɪsua ye gbo, 'ke ɔ 'nɪ =han =nu 'a -Hihiu -nyi.» ¹⁸ 'Plɪ -Yusu a -wɔnmuaanyu 'mu Piɛlɪ a wintɛ a -gbɛ mu 'wɔn, -ye u 'kee 'a -tɪ a yɛɛɛ nɪ, 'u -tua Nyɪsua a baale gbo, u mɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuin =nu, -u 'de -Juukue, Nyɪsua -nyi -wɛ =nu 'kɩ, 'ke bu hie 'o 'waa dɛ 'kuku gbo, bu -nyi 'waa dɔnɔ 'bii Nyɪsua, -ɛ die nu, Nyɪsua a -gbɛ, ɔ 'mu 'klɔ yrayru -nyi.»

'Cue =nu, -ɛ nɪ 'le Atɔsɔɔ 'mu

¹⁹ Ti =nu -kɔ 'yri u 'laa 'o Etienɪ, 'ke u -tua o -Yusu a nahuin a =sue a =tueɛ gbo. Nɛ- nue, -Yusu a nahuin 'u 'sɛɛ 'blugbɪ ke gbo. 'Ke 'le =nu -hɛyri, =u -ye mu -mu- mu, 'u nyre 'le Fenisiblugba 'mu, kɔ Sipreblugba 'mu,

kɔ Atɔsɔɔ 'mu. Kɛɛ -ye -Juukue -do, nu- uɔ Nyɪsua a -tɪ ye =tu. ²⁰ Kɛɛ, ɛ kɔ -wɛ -Yusu a nahuin -ye, 'u kɔ 'le Sipreblugba 'mu, kɔ Silenɔɔ 'mu, Nu- mu 'le Atɔsɔɔ 'mu, 'u mu -wɛ 'le nahuin =nu 'hɩn 'mu, -u 'de -Juukue, 'u nyu =haputitie =nu pue, -ɛɛ Kukɔnyɔ -Yusu a -tɪ -wɔn le na, ²¹ Kukɔnyɔ 'ɔ nyu 'mu -hɛ 'dɔ, 'ɔ kɔ =nu 'a 'kɩ a kenɩɩɛ, 'ɔ nue, nahuin 'plɔplɔ 'u kuo =wɩ ye, kɔ, 'u -nyi =mɔ 'waa 'klɔ 'bii.

²² -Tɪ a -gbɛ, Jrusɛ 'mu a 'cɩɛ a nahuin 'wɩn nɪ. Nɛ- nue, 'u -ha 'le Banabast -nɪ wen, 'u loo 'le Atɔsɔɔ 'mu. ²³ -Tɛ ɔ nyre 'le, -ye ɔ 'ye nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua nu -Yusu a nahuin 'mu =hapudɛ 'dɔ, -ye ɔ nu 'manu, kɔ, 'ɔ -nyi u 'bii 'kɩ, 'ke bu 'cipi 'o Kukɔnyɔ a =wɩ a yekuolɛ, 'ke 'le 'waa =wɩ 'bii ke. ²⁴ 'ɛ mɔ -tɛɛ, Banabast a -gbɛ, ɔ mɔ =hapu- nahuon nɪ, kɔ, Nyɪsua a -Hihiu 'u kɩ win ke 'bii, kɔ, 'u kuo Kukɔnyɔ =wɩ ye 'dɔ. -Ye nahuin 'plɔplɔ, u -nyi 'waa =wɩ Kukɔnyɔ.

²⁵ Ti a -gbɛ 'yri, -ye Banabast mu 'le Tasɔɔ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu Sɔɩ bla. ²⁶ -Tɛ ɔ yɔ 'le gbo, -ye ɔ gbɔ 'le Atɔsɔɔ 'mu. 'Ke 'le Atɔsɔɔ a -gbɛ 'mu, u 'hɔn -wɛ a -gbɛ, u -hi 'le 'yru=gble, 'ke 'le -Yusu a nahuin -hɛyri, 'u tɔn nahuin 'plɔplɔ, -tɛ bu di -Yusu a =wɩ a yekuolɛ nu. 'Ke 'le Atɔsɔɔ a -gbɛ 'mu, -Yusu a -naagbopu, 'ke u -tua 'le =nu -Yusu 'Kɩsu a nahuin a daale gbo. ɛ mɔ la 'a ye-hɛdɛɛ nɪ, 'ke bu daa =nu 'du a -gbɛ.

²⁷ Ti a -gbɛ 'yri, Nyɪsua a winwɔn-hɛnyu =de, nu- -hɔn 'le Jrusɛ 'mu, 'u mu 'le Atɔsɔɔ 'mu. ²⁸ =ɔ -ye a 'du mɔ Agabustɪ. Agabustɪ a -gbɛ, mɔ- 'ba ye 'mu, Nyɪsua a -Hihiu 'u nue, 'ɔ =tui, -ɛ mɔ, ti =de 'de 'le hie, kanu gblaka 'mu =tɪ, ke mɔ -tutu 'bii ke. 'ɛ mɔ -tɛɛ, kanu a -gbɛ 'u =tɪ, ti =nu -kɔ 'yri Klodɪ, ɔ mɔ la 'o Romakue a 'kɩnpu a 'kɩn. ²⁹ Agabustɪ a -gbɛ bɔ po 'kleɛ le, -ye -Yusu a -naag- bopu, -u nɪ 'le Atɔsɔɔ 'mu, u -yri nɪ, 'ke bu -hɛ -Yusu a nahuin =nu 'mu, -u nɪ 'le Sudeblugba 'mu. Nɛ- kɔ -tɪ 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, dɛ ɔ -wɛ 'le bɔ 'ye, 'ɔ nye 'le ya, ³⁰ 'u 'kukue -nyinyi-tɔplɪ a -gbɛ le, 'u -nyi Banabast kɔ Sɔɩ 'hɛɛn, 'ke bu gbɪ 'le Sudeblugba a 'cɩɛ a ye'munaanyu -wɔn.

-Tɛ u 'la la Saktɪ, 'plɪ 'u po la Piɛlɪ =jɪ 'mu

12 Tii -do a -gbɛ 'yri, 'ke 'kɩn Helɔɔ, ɔ -tua -Yusu a nahuin -ye =sue a =tueɛ gbo, 'ke 'le Jrusɛɔɔ 'mu, ² 'ɔ 'le 'a 'sɔyuo, 'ke bu nu 'plie, bu 'la Saktɪ, -ɔ mɔ Saan a 'diayu. ³ -Tɛ ɔ 'ye, -ɛ mɔ, dɛ =nu, ɔ nu, ɛ kɩ -Juukue a nyɩgblakɪ ke, -ye ɔ le lele 'a 'sɔyuo nɪ, 'ke bu kɩ Piɛlɪ, u 'muo =jɪ 'mu po. Ti a -gbɛ, ɪ mɔ la -Juukue a le'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ a ti'i nɪ. ⁴ Piɛlɪ bɔ nɪ 'kleɛ =jɪ 'mu, -ye 'kɩn Helɔɔ le 'sɔyuo -pu =tu 'o -huonɔ, bu nu duii -hɛn, bu -hie =gbɛ, bu =tu Piɛlɪ a -gbɛ 'yie. ɔ mɔ 'nɪ, le'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ, 'bɛ -hi, ɔ 'muo -bati le poo, 'ke 'o nahuin 'bii ye, nahuin 'mui =tu, -ɛ mɔ, ɔ nɪ 'mu 'kukue. ⁵ 'Ke Piɛlɪ nɪ 'le =jɩkayu gbo, 'u nyo 'yie =tu. Kɛɛ, -Yusu a

nahuin -mε -ye, uu Nylsua le 'nu 'batu 'dɔ, 'ke bɔ -hε Pielt 'mu.

-Tε Nylsua a leleenyc -ha la Pielt =ju 'mu

6-Nyrkwɔ -ka 'mu 'kɔn Helɔdɔ di 'o Pielt -bati le poo, 'ke 'o nahuin ye, 'plu -nyrkwɔ a -gbe, ɔ 'mu 'o mu nyre, 'a 'ɔyruwɔ a -gbe 'mu, 'ke 'le =jikayu gbo, 'ke Pielt nu 'le 'sɔyuoɔ 'hɔn -gbahlɔn, 'u nu 'cɔn, 'u mua 'a dabuɔ 'sɔyuoɔ 'hɔn a -gbe a dabuɔ ye gbo, 'k pε 'le =nu -gbahlɔn gbo, 'k hɔmɔ, 'sɔyuo -ye 'u nu 'o paale 'mu, 'u =jikayu 'yie =tu. ⁷Tii -do a ti 'yri, Nylsua a leleenyc 'hru 'le =jikayu a -gbe gbo, -nyre 'εε 'le wluɔ, Nylsua a leleenyc a -gbe 'k 'tu Pielt a 'pɔa le, 'k -hɔn hɔmla 'mu, ɔ nɔ: «'Ba ye 'mu -tε ti nε,» 'cɔn 'l ble 'le =nɔ dabuɔ 'mu le. ⁸-Ye ɔ nɔ lele: «Pue -tɔplɔ 'hɔn 'mu le, ɔ 'suei 'hεn,» Pielt 'k pue -tɔplɔ 'hɔn 'mu le. -Ye Nylsua a leleenyc nɔ lele: «Pue 'klεε -na 'kɔkɔ ke, -bo kɔε 'mu -wɔn,» ⁹Pielt 'k kɔn -wɔn, 'k 'hru 'le =jikayu gbo. ɔ 'di wen -tεε pue, -ε mɔ, dε =nu, Nylsua a leleenyc nu, ε mɔ dε a -tεε. ɔ -mε -ye, ɔ da, ɔ 'mu 'yee 'kwla. ¹⁰U -hi ye-hεsɔyuo =nu le, -u -yaa 'yie =tu, 'u -hi -wε 'sɔyuo a 'hɔn a nɔnɔ le, 'plu 'u nyre 'o -yaa a -gbe a 'maju 'yri, -u mɔ 'plumaju, -u ɔ 'yri u 'o naa, 'u 'le 'dɔ 'kwli 'mu bi. 'Plu u 'mu 'o mu nyre, -ye 'maju a -gbe, u -do, u -hɔn 'o 'mu nu, 'u 'hru, 'u bi 'le 'hru wɔn, 'u mu. Tii -do a ti 'yri, -ye Nylsua a leleenyc -hɔn 'o Pielt 'hɔn 'mu nu. ¹¹-Ye =wɔ di Pielt -wɔn, ɔ nɔ: «ε 'de 'kwla, 'nu 'yoo =le 'mu, ε mɔ -tɔ a -tεε nu, 'nu 'ye. Kukɔnyc Nylsua tε gbo 'a leleenyc, 'k =gbla 'mu, 'ke 'le 'kɔn Helɔdɔ kwa 'mu, ɔ -Juukɔε a 'crε 'bii =nu, u -hɔn bu nu wen 'mu 'mu.» ¹²-Tε Pielt -hie 'lu le, -ye 'ke ɔ mu 'le Mari a -tε, ɔ mɔ Saan a 'dii, Saan =nu, ɔ kεgbohraadu mɔ Maki. 'Ke 'le kayu a -gbe gbo, nahuin 'pɔpɔ 'kukue 'le le, 'ke 'o Nylsua a dɔda a -ta 'mu. ¹³-Tε Pielt nyre 'o -yaa a -gbe a 'maju 'yri, -ye ɔ -tua 'maju a bibie gbo, -kuannunyrɔ =de, 'k mu 'o 'maju 'yri, 'a 'du mɔ Rodɔ, 'k =gba wɔn: «Nyc- nu 'o 'le?» ¹⁴-Ye ɔ yrii Pielt a win nu. 'Manu a -tɔ, 'k 'de 'o 'maju 'o -ha, 'k gba cigbei, 'ke 'le kayu gbo, ɔ nɔ: «Pielt 'de =le. 'Ke ɔ nu 'o 'maju 'yri.» ¹⁵Nahuin, u =tuo -wɔn, u nɔ: «=Be -na 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru, =nu -tɔ a -gbe =tu?» -Ye ɔ nɔ lele: «ε mɔ -tεε, Pielt nu.» -Ye u nɔ: «'Uɔn, Pielt a -hikɔ -n 'ye, -ε nue, u 'kɔ nu.» ¹⁶-Ye Pielt -mε -ye, ɔ 'kɔε bibie 'maju. -Tε u -ha 'klεε 'o 'maju a -gbe, -ye u 'ye nu, -ε mɔ, Pielt nu, 'l saka =nu, ¹⁷Pielt 'k bibiu dabu ye, -ε die nu, u 'mu wien ma, 'k -tua -wɔnɔnɔnɔ gbo, -tε Kukɔnyc Nylsua nu 'le 'a =jikayu a gbo-hɔnɔ. ɔ nɔ lele: «Ba mu, ba le Saki ɔ 'dɔyuo -ye 'hεn.» -Tε ɔ -yre, -ye ɔ 'hru nu, 'k -hɔn 'le Jrusrε 'mu, 'k mu 'le -tεgbi -ye.

¹⁸-Tε -nyre cε le, -ye =gbugbɔgbu bi 'le 'sɔyuo -hɔyri, 'u wɔn le =gbugba: «-Be' Pielt mue ye 'le?» ¹⁹'kɔn Helɔdɔ 'k 'le 'sɔyuo -ye, bu =mɔ le, 'u =mɔ le -mɔmɔ, 'u 'dio 'ye, Helɔdɔ 'k da 'sɔyuo =nu, -u 'tu Pielt 'yie =tu, 'ke 'le =jikayu gbo, 'k puu -bati le, ɔ nɔ: «A nu 'mu 'kukue,»

'u 'lu. 'Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'kɔn Helɔdɔ a -gbe, ɔ -hɔn 'le Sudeblugba 'mu nu, 'k mu 'le Sesalɔdɔ 'mu. 'Dɔ a -gbe 'mu, ɔ -hi 'le 'dai ti.

-Tε 'kɔn Helɔdɔ nu la 'kukue

²⁰Nahuin =nu, -u nu 'le Tɔlɔdɔ ɔ Sidɔdɔ 'mu, 'kɔn Helɔdɔ a -gbe, ɔ nyu le poo yru 'dɔ, 'k nye -hua, ɔ gbo tu -wɔn. -Ye 'dɔεε 'hɔn a -gbe a nahuin, u bibi 'mu le 'yi, 'u di Helɔdɔ 'ye wɔn, 'ke 'le Sesalɔdɔ 'mu, -ε die nu, u ɔ =nɔ 'hεn, u 'mu ke gbo wεn, -ε nue, 'waa didi-tɔplɔ a 'dai dε, 'ke εε 'le Helɔdɔ a 'blugba 'mu -hɔn. ε ɔ 'kɔn a -kuannunyu a nyɔgblaka =de. 'A 'du mɔ Blatusɔ. Nɔ-ɔ 'kɔn Helɔdɔ a kayu 'yie =tu. Nyɔbeyu a -gbe, nɔ- u mu 'le -wɔn, 'u 'kɔn le, 'ke bɔ -hε =nu 'mu, -ε die nu, u ɔ 'kɔn 'hεn, u 'mu kegbowεnε ɔ, 'k wεn ke, 'u mu 'le 'kɔn Helɔdɔ ye, u nɔ: «-A nye 'nu -hua, 'ke -n ɔ -a mu 'hεn, -ba wεn ke gbo.» ²¹-Tε u 'yo 'klεε, -ye ɔ wa 'du -nyrkwɔ, ɔ kɔ 'kwli 'mu ɔ di 'le nahuin -wɔn 'pɔεε. -Tε -nyrkwɔ a -gbe, ɔ nyre 'klεε 'o, -ye ɔ pue 'a 'kɔnwɔlawɔ nu, 'k nu gbo, 'ke 'le 'kɔngbata wɔn, 'k -tua 'puprε gbo. ²²-Ye nahuin nɔ: «Nylsua'a nu, ɔ 'pɔε, ε 'de -tunahuon.» ²³Tii -do a ti 'yri, Nylsua a leleenyc nue nu, 'kɔε 'ε kɔ =nɔ, -ε nue, ɔ 'de nahuin le, -ε nɔ: «Ba 'kee 'na -tɔ a 'yi'buaale, Nylsua, nɔ- ɔ -tɔ ba 'buaa 'yi.» Hɔnɔ dio -didi, 'k 'ku.

²⁴Ti a -gbe 'yri, Nylsua a -tɔ 'sεε la gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu, 'ε nue, nahuin 'pɔpɔ 'u kuo -Yusu =wɔ ye.

²⁵Banabasi ɔ Sɔlɔ 'hεn, -tε u -yra -kuan 'lu, 'ke 'le Jrusrɔdɔ 'mu, -ye u =hɔn -wɔn, 'u mu 'le Atɔɔɔ 'mu. -Tε u mu, -ye u gba nyɔbeyu =de. Nyɔbeyu a -gbe, 'a 'du mɔ Saan, 'a kegbohraadu mɔ Maki.

Pɔlɔ a ye-hεdagba, 13.1-14.28

Nylsua ɔ nu, Sɔlɔ (Pɔlɔ) ɔ Banabasi 'hεn, bu gba -Yusu a -tɔ, 'ke 'le daku a gblegblei -wɔn

13 'Ke 'le -Yusu a nahuin =nu -hɔyri, -u nu 'le Atɔɔɔdɔ 'mu, ε ɔ nahuin -ye, 'u -Yusu a =haputitie nahuin yre po, =u -ye 'u waa 'bienu -Yusu a nahuin ɔ. Nahuin a -gbe, nu- mɔ Banabasi bi 'le ye, ɔ Simeɔ, ɔ kεgbohraadu mɔ Nyl-yruwɔ, ɔ Lukiusɔ, ɔ 'k 'le Silenɔ 'mu, ɔ Manae, ɔ 'kɔn Helɔdɔ, u naa 'le kayuu -do gbo, ɔ Sɔlɔ 'hεn. ²-Nyrkwɔ =de 'mu, bu 'cɔε pa, bu =ci, 'ke 'o Nylsua a dɔda a -ta 'mu, 'ke Nylsua a -Hihiu 'pɔεε 'le =nu -wɔn, u nɔ: «Ba po Banabasi ɔ Sɔlɔ 'pɔa ke, -ε die nu, u 'mu -kuan =nu nu, ɔ kɔ -tɔ 'nu ple ba pu 'pɔa ke.» ³-Tε u 'wɔn windu a -gbe, -ye u lele 'nu =ci, 'u Nylsua da, 'plu, 'u po Banabasi ɔ Sɔlɔ dabuɔ 'lu gble, 'u tu gbo, 'ke bu mu Nylsua a -kuan nu.

-Tε Banabast kɔ Sɔlu 'hεen, u nyre 'le Sipreblugba 'mu

⁴ Kε'ε nɪ, ε nɪ 'mu, Nylsua a -Hihiu 'u le Banabast kɔ Sɔlu 'hεen, 'ke bu bi 'hru wɔnɔ. U kɔ Saan Makɪ 'hεen, nu- mu, -kɔ kɔ 'waa 'mu-henyɔ, 'u mu 'le Selesidɔ 'mu. 'Ke u -ha 'o 'mɪ, 'u mu 'le 'blugba =nu 'mu, uu Sipre daa, 'nie =glaa 'le lε. -Tε u nyre 'le Salaminɪ 'mu, u mu 'le Nylsua a kayu gbo, -tεgbi -Juukueε 'le lε 'kukue, 'u =tu Nylsua a -tɪ.

⁶ -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye u 'bε 'blugba 'bii a -gbε =tɔ, 'u nyre 'le Pafɔsɪdɔ 'mu. 'Ke u yε 'le -pinanyɔ =de gbo. 'A 'du kɔ Baljesu, Glekɪkue 'u nyo Elimasɪ daa. -Juukueyɪ'u nɪ. Kɔ 'a dɔnɔ daa winwɔn-henyɔ. ⁷ Kɔ- kɔ 'blugba =nu a -gulunuma a nɪnatumu. -Gulunuma a -gbε, 'a 'du kɔ Segusɪ Polusɪ. Kɔ kɔ =kɔ. Kɔ- da Banabast kɔ Sɔlu 'hεen, -ε nue, kɔ -hɔa kɔ 'wɔnɔ Nylsua a -tɪ. ⁸ Kεε, -pinanyɔ Elimasɪ -nɪ wɛn, kɔ nyu ye 'nɪ -wɔn, kɔ 'le 'klɪ lε po, -ε die nu, -gulunuma a -gbε, kɔ 'nɪ =han -Yusu =wɪ ye kuo. ⁹ Sɔlu, uu -wε Pɔlu daa, -tε kɔ 'ye dε a -gbε, -ye Nylsua a -Hihiu kɔ ke win 'bii, kɔ -hruu -pinanyɔ a -gbε 'yie 'mu, ¹⁰ kɔ «Suu-, gblagblunɔ, 'cɛnyɔ, -n 'we =nɔ 'kuo -hɔn a nyɔgblaka a 'yu ye. -Kɔ =nu, -kɔ yraa -tɪ a -tεε, -kɔ nɪ, -kɔ Nylsua a win klε -ha. Ti tio- kɔ 'yri -n die 'kee 'le? ¹¹ 'Ye kε, Nylsua di -mu lε poo yru. -Na 'yii di 'nɪ sua. -N 'dεε -bo yrii lε, ε 'mu ti gba.» Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'yii 'kee leyriile nɪ, kɔ nɪ 'le gblɔgblɔyri -heyri, kɔ -wɔn lε =hɔn, kɔ lε dudua, kɔ nahuin lε =mɔ, -u di 'a dabu kwa 'ble, -u dio naa. ¹² Dε =nu, -ε mue 'lu -wɔn, -tε -gulunuma 'ye, -ye Nylsua a win kɔ 'a 'klɪ 'hεen, ɪ 'tu 'a =wɪ lε, kɔ kuo -Yusu =wɪ ye.

-Tε Pɔlu kɔ Banabast 'hεen, u mu la 'le Atɔsɪdɔ 'mu, -ɪ nɪ 'le Pisidiblugba 'mu

¹³ Dε a -gbε, -tε ε -hi, -ye Pɔlu kɔ 'a 'bienu 'hεen, u -ha 'le 'mɪ Pafɔsɪdɔ 'mu, 'u mu 'le Pɛsɪdɔ 'mu, -kɔ nɪ 'le Pafiliblugba 'mu. -Tε u nyre 'le, -ye Saan Makɪ -nɪ wɛn, kɔ hiu 'le gbo, kɔ -mε de, kɔ mu 'le Jrusɛdɔ 'mu. ¹⁴ Pɔlu kɔ Banabast 'hεen, u -mε -ye, u 'klε gbεε 'waa 'dagba 'lu -wɔn, 'u nyre 'le Atɔsɪdɔ 'mu, -kɔ nɪ 'le Pisidiblugba 'mu. -Juukue a -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, 'u pa 'le Nylsua a kayu gbo, 'u nɪ gbo. ¹⁵ Nahuon =de, kɔ -hre Moise a 'cruɪɪ a =tɔ -ye, kɔ Nylsua a winwɔn-henyɔ a 'cruɪɪ a =tɔ -ye -wε. -Tε kɔ -wɔ 'a -hihre -wɔn, -ye Nylsua a kayu a ye'munaanyu, u lee 'o =nu 'hɔn 'mu nahuon, u nɔ: «-Diayuo -a, 'ba kɔ =tɔwin =de, 'ke ba -nyi nahuin 'klɪ, a -wε 'le ba po wun nɪ.» ¹⁶ Pɔlu kɔ 'ba ye 'mu, kɔ bibiu dabu ye, -ε die nu, u 'muo nua ye gbo po, kɔ nɔ: «'A mu -diayuo Yisraekue, kɔ 'a mu pupunahuin -ye =nu, -uu -wε Nylsua da, ba po 'mu nua ye gbo. ¹⁷ Nylsua =nu, -a mu Yisraekue, -aa da, kɔ- -ha 'le -a nɪ bunu du 'mu, 'plɪ ti =nu -kɔ 'yri -a nɪ daku nɪ la 'le daku -ye a 'bri, -ε kɔ Esipublugba, Nylsua a -gbε kɔ nue, 'u -hε daku gblaka, kɔ -hɔ 'le 'blugba a -gbε 'mu, 'ke 'le

'klɔkɔ 'kwli 'mu. ¹⁸ 'Plɪ, -tε u nu la 'yri a -wɪ 'hɔn, 'ke 'le -tεgbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti, kɔ kikle =nu lε, ¹⁹ kɔ -wɔ daku nɪpata gbo, 'ke 'le Kanaablugba 'mu, kɔ -ha 'le 'waa 'blugba a -gbε, kɔ -nyo 'a daku Yisraekue, u 'muo kɔ. ²⁰ Kue 'o ti =nu 'yie 'mu gbo, -a nɪ bunu mu la 'le Esipublugba 'mu, -bo mu -mumu, -bo yε -wε ti =nu -kɔ 'yri Nylsua -nyi =nu Kanaablugba 'bii, ε -wε 'le 'yri a (450) -hɔtruwɪ -hen nɪ lε 'yri a -wɪ 'hɔn =tu 'o -pu.

Ti 'bii a -gbε 'yri, kɔ -nyi =nu -batiponyu, -u kɔ 'waa ye'munaanyu, 'ε gbε -gbagba, 'ε yε Nylsua a winwɔn-henyɔ Samuelɪ a ti ke.

²¹ Samuelɪ a -gbε a ti 'yri, 'ke u -hɔa bodɔ, Nylsua kɔ -ha 'le Saulɪ, 'ke kɔ 'ya 'waa bodɔ 'mu. Saulɪ a -gbε, kɔ kɔ Kist a 'yuu nɪ, kɔ kɔ 'le Besame a =tugba 'mu. Kɔ nu bodɔdε, 'ke 'le 'yri a -wɪ 'hɔn 'kwli 'mu, ²² 'plɪ Nylsua kɔ -hɔ bodɔdε a -gbε ke, kɔ po 'o Dafidɪ. Kε Nylsua po Dafidɪ a -gbε a -ta 'mu, kɔ nɔ: Dafidɪ, -kɔ kɔ Yisai a 'yu, kɔ- kɔ 'na =wɪ a nahuon. 'E nɪ dε, 'nɪ -hɔa kɔ nu, kɔ die 'nɪ nu. ²³ 'Ke 'le Dafidɪ a 'yuo a 'yuo -heyri, 'ke Nylsua -ha 'le Yisraekue a Waanyɔ, -ε 'we =nɔ ye, -tε kɔ nu la 'a =tutue. Waanyɔ a -gbε, kɔ- kɔ -Yusu. ²⁴ 'Plɪ -Yusu a -gbε, kɔ 'mu -kuan -wɪ mu =tu, -ye Saan, kɔ- kɔ la Yisraekue a nahuin Nylsua a -tɪ ye =tu, kɔ nɔ: Ba hie 'o de kuku, aa nu gbo, ba -nye 'a nɪ 'klɔ 'bii Nylsua, 'mu 'a mu 'nie 'lu lε po. ²⁵ 'Plɪ kɔ 'mu 'a -kuan 'lu mu -yra, -ye kε kɔ nahuin ye po, kɔ nɔ: 'N 'de nahuon =nu, 'a nɪ =wɪ plε 'n 'ya 'mu, -ε kɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lε, kɔ di la 'le ya. Kεε, ba 'ye kε, 'bɪa 'nɪ -yra 'na -kuan 'lu, 'plɪ Waanyɔ a -gbε, kɔ 'mu 'le di. 'Na -gbε, 'n 'de nyc =de, 'ke =bo dio 'mu -hε, 'ke 'o 'ε nɪ -kuandε =de a -ta 'mu.»

²⁶ Kε Pɔlu lele po: «'Diayuo -a, 'a mu -Juukue, -u kɔ -a nɪ bu gblaka Abrahamu a 'yuo a 'yuo, kɔ 'a mu =nu, -u 'de -Juukue, kεε -uu -wε Nylsua da, -a 'bii, -a mu kɔ Nylsua a titie =nu, -ε nyi =tu, -tε Nylsua, kɔ -a nɪ waale nu. ²⁷ 'E kɔ -tεε, Jrusɛ 'mu a nahuin kɔ 'waa ye'munaanyu 'hεen, u 'di 'mu lε yrii, nahuon tio- -Yusu kɔ 'ya 'mu, 'plɪ, Nylsua a winwɔn-henyɔ a win, uu -hre, 'ke 'le Nylsua a kayu gbo, 'ε nɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, u 'di -wε 'mu lε yrii. Kεε, ti =nu -kɔ 'yri u 'la o -Yusu, -ye -tɪ =nu, Nylsua a winwɔn-henyɔ a -gbε, u =tu la, ti -hi la a ti 'yri, ɪ mue o -wɔn 'lu. ²⁸ =Hapukɔ, -Yusu kɔ 'de dε =de nu, -ε blε 'kukue ye, kεε, u -hɔε Pilatɪ nɪ, 'ke kɔ 'la -Yusu. ²⁹ -Tε u nu o -tɔplɪ 'bii =nu, Nylsuacrɪnɪε =tu la, -ɪ kɔ -bɪ mue la 'lu -wɔn, -ye u -hɔn o 'o tu 'yie 'mu nɪ, 'u puo o 'le 'dεε wɔn. ³⁰ Kεε, Nylsua -hɔ 'le 'kukonyu -heyri nɪ, kɔ -hɔ 'klɔ. ³¹ -Tε -Yusu 'hɪ 'klɔ, -ye 'ke 'le -nyrɔwɔ 'plɔklɔ 'kwli 'mu, kɔ 'hru nahuin =nu yε, -u kɔ -kɔ 'hεen, -u -hɔn o 'le Galileblugba 'mu, -u mu o 'le Jrusɛ 'mu. Nahuin a -gbε, -u 'ye -tɔplɪ 'bii =nu, -Yusu nu, nu-u kε 'a -tɪ daku, -u kɔ Yisraekue ye =tu.

³² 'N kɔ Banabast 'hεen, 'a mu -a ya =haputitie ye. =Haputitie a -gbε, ε nε- mɔ: Nylsua, kɔ -ha 'le -Yusu 'kukonyu -heyri nɪ, kɔ -hɔ 'klɔ. Dε a -gbε, Nylsua pue la 'le =le, 'ke 'o -a nɪ bunu -wɔn, -ε kɔ, kɔ die la 'nɪ nu. 'E

ከ -ጥጋ, ከ nu de a -gbe, 'ke 'o -a mu -wahn, -a mu -gbo, -u 'ya bunu a -gbe a 'yuo a 'yuo 'mu. Nylsua bo di 'le -Yusu 'kukonyu -heyri -ha, ከ 'muo 'kl -ha, ህ 'crite la -we nu, 'ke 'le Nylsua a -wlabrecruue 'kwli 'mu. Ke 'a -wladu a 'hahn a nunuu po:

Nylsua ከ 'nu:
-Mo ከ 'na 'Yuu nu.
Kue ke ከ -nyrkwah -gbo 'yie 'mu gbo,
'mo ከ -na Bu.

³⁴ Nylsua =tui la nu, -e ከ, ከ dio 'le 'kukonyu -heyri 'nu -ha, ከ 'muo 'kl -ha, -e die nu, 'a -plahuhn 'nu =han =hahn, 'u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacruue 'kwli 'mu, -e ከ:

'Mo Nylsua, 'n pue 'le =le,
'ke 'o Dafidu -wahn,
-e ከ, 'n di 'a mu 'mu nu =hapude.
'E ከ -ጥጋ, de a -gbe, 'n die 'nu nu.

³⁵ Ne- nue, 'u 'cru la lele, 'ke 'le Nylsua a -wlabrecruue 'kwli 'mu, -e ከ:

Nylsua o, =nu ween =le ke,
'ke -na nahuon ከ =hahn 'le 'deew wahn.

³⁶ E 'de Dafidu a -gbe a -tu, ከ 'nu =tui =le, -e nue, -te Dafidu a -gbe, ከ -yra la -kuan =nu 'lu, Nylsua ple ከ nu la, -ye ከ 'ku la nu, 'u -hu la 'o, 'u puo la 'o 'a bunu 'huhn 'mu gbo, 'a -plahuhn 'l =hahn la 'le 'deew wahn. ³⁷ Ke, nahuon =nu, ከ ከ -Yusu, Nylsua -ha 'le 'kukonyu -heyri, ከ -ha 'kl, -Yusu a -gbe, 'a -plahuhn 'de 'le 'deew wahn =hahn. ³⁸ 'A -tu o, 'dayuo -a, ba ከ 'a yiyie: 'ke 'le -Yusu a -gbe 'mu, 'ke Nylsuaa 'le naa, ከ -a nu de 'kuku, -a nu 'wuwla. ³⁹ 'E nu nahuon 'bo nu 'o, 'bo kuo -Yusu =wlu ye, Nylsua dio 'nu =gbla, 'ke 'o de 'kuku, ከ nu -wahn. De a -gbe, tetei =nu, Nylsua -nye la 'a winwahn-henyu Moise, ህ 'die la 'le -we. ⁴⁰ 'A -tu, ba =tu 'a nu dahn 'yie, -tu =nu, Nylsua a winwahn-henyu =tu la, ህ 'nu =han 'a mu nue. -Tu a -gbe, nu -gbo:

⁴¹ 'A mu =nu, -u yraa -tu a -ጥጋ,
bi saka 'a mu, ከ, ba -we gbo,
-e nue, 'a nu ti 'yri, 'n ከ =bo nu -ጥጋ,
a 'deew ba pui wen -ጥጋ,
'bia nahuon 'bo nyi wen 'a mu -wahn yre na.»

⁴² -Te Pulu -yre, buu 'le Nylsua a kayu gbo 'mu -hahn, -ye nahuin le Pulu ከ Banabasi 'heeh nu, 'ke bu di 'le lele -wuwle-nyrkwah =nu 'mu, -k 'le di, -tu =nu, ህ =tu, ህ 'mui lele =tu. ⁴³ -Te -gboligbo -we 'le, -ye -Juukue 'pklpkl, ከ nahuin =nu, -u -he -Juukue, ህ kue Pulu ከ Banabasi 'heeh -wahn, ህ 'mu toto po. ህ 'hahn -we a -gbe, ህ nyu 'mu po =tu, 'ke =hapude =nu, Nylsuaa =nu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbeka 'kwli 'mu, ህ nu ble 'le ke.

Nylsua le la Pulu, 'ke ከ gba -we 'le 'a -tu daku =nu -wahn, -u 'de -Juukue

⁴⁴ -Wuwle-nyrkwah -nu o, -te ከ nyre 'klew 'o, -ye 'du a nahuin 'bii, ህ -we ke ti, ህ 'mu Nylsua a winte 'wahn. ⁴⁵ -Te -Juukue a nyigblaki, ህ 'ye nahuin -huohui =nu, -ye ህ =tu

ca, 'tu Pulu ye -wahn, ከ, 'u nyo tant =tu. ⁴⁶ Ke, Pulu ከ Banabasi 'heeh, ህ 'nu pi =le huannu, ke ህ nyu ye po: «E ከ ከ 'le, 'ke 'a mu -Juukue, 'a mu -bu 'ya ye-henahuin 'mu, -bu 'wahn Nylsua a winte. Ke 'klew, -te a ple, 'a 'nu -hua =le 'kl yrayru =nu, ከ 'nuhu -we 'le, -ye nahuin =nu, -u 'de -Juukue, nu- -a di 'klew 'le -wahn mu, -a 'mu -tu a -gbe ye =tu, ⁴⁷ -e nue, de Kukonyu le -a mu, -ba nu, ne-gbo:

Kukonyu ከ 'nu:
'N nue nu, =nu 'ya -nyre 'mu,
'ke 'o daku a gblegblei =nu -wahn,
-u 'de -we -Juukue,
-e die nu, 'mu 'le -mu 'mu naa,
nahuin -gbo, -u 'see 'kl 'bii -gbo ke gbo,
'mu waa.»

⁴⁸ 'Plu nahuin =nu, -u 'de -Juukue, ህ 'mu win a -gbe mu 'wahn, -ye ህ nu 'manu, 'tu Kukonyu a win baa. 'Plu, nahuin 'bii =nu, Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke -bu ከ 'kl yrayru, ከ 'nuhu -we 'le, ህ kuo -Yusu ye =wlu.

⁴⁹ -Ye Kukonyu a winte 'see 'blugba 'bii =nu gbo ke.

⁵⁰ Ke, 'du a nyru =nu, 'yie 'ye -ጥጋ, ከ, -uu Nylsua da, ህ ከ 'du a ye'munaanyu 'heeh, nu- -Juukue a nyigblaki bi 'le ke 'mu, 'ke bu bla Pulu ከ Banabasi le, 'ke 'le 'waa 'du 'kwli 'mu, 'u =tu 'du 'mu. ⁵¹ -Te ህ =tu 'klew 'du 'mu, -ye Pulu ከ Banabasi 'heeh, ህ bubla 'waa bu, -e die nu, 'pupu =nu, ህ 'mu 'o 'waa bu 'huhn 'mu le -hahn, ህ 'mue nahuin ከ, -e ከ, Nylsua a yru 'bu ye nyigblaki a -gbe, -ye nyigblaki a -gbe, nu- nue 'waa dahn -wahn. -Te de a -gbe, e -hi, -ye 'ke ህ mu 'le Yikahnud 'mu. ⁵² -Yusu a nahuin =nu, Pulu nu hie 'le Atahnud 'mu gbo, ህ nu 'manu 'du, ከ, Nylsua a -Hihiu 'u ከ =nu win ke 'bii.

-Te Pulu ከ Banabasi 'heeh, ህ mu la 'le Yikahnud 'mu

14 Nylsua a kayu =nu, -u nu 'le Yikahnud 'mu, 'ke Pulu ከ Banabasi 'heeh, ህ pa 'le, 'tu -Yusu a -tu =tu. -Te ህ 'a =tutue nu, e nue, -Juukue 'pklpkl, ከ nahuin, -u 'de -Juukue, 'u kuo -Yusu =wlu ye. ² Ke, -Juukue =nu, -u 'de -Yusu =wlu ye kuo, 'waa 'puprewin nue, nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'tu -Yusu a nahuin yru le poo. ³ Ke, Pulu ከ Banabasi 'heeh, ህ -wlen 'le Yikahnud 'mu nu. ህ 'nu pi =le huannu, 'u kuo Kukonyu -Yusu =wlu ye, 'ke ከ =tu 'yie, 'u nyi nahuin yre =tu, -te -Yusu, ከ nahuin a =hapude a 'mununue nu, 'ke 'le -gbugbeka 'kwli 'mu, -Yusu ከ -nyu =nu 'kl, 'ke bu nu 'nymileka-ጥጋ. 'Nymileka-ጥጋ a -gbe 'kwli 'mu, 'ke ከ naa 'le, ከ tu nahuin, -e ከ, -tu =nu, 'a -wahnnaanyu =tu, ህ ከ ከ -tu a -ጥጋ nu.

⁴ 'Du a -gbe a nahuin 'be =tu. 'Ke =u -ye pae 'le -Juukue -wahn, =u -ye 'u pae 'le -Yusu a -wahnnaanyu -wahn. ⁵ -Juukue, ህ ከ nahuin =nu, -u 'de -Juukue, ከ 'waa nyigblaki 'heeh, ህ -yri nu, 'ke bu =tue Pulu ከ Banabasi 'heeh =su, ከ, bu pu 'he -wahn le, -e die nu, ህ 'mu 'la. ⁶ -Te Pulu nu 'wln, -ye ህ 'gba le ci, 'u mu 'le Likahniblug-

ba a 'dɛ =nu 'mu, -ɛ mɔ Lisitri kɔ Dɛbi 'hɛɛn, kɔ 'dɛ =nu, -ɛ =glaa 'le =nu. ⁷ 'Dɛ a -gbɛ 'mu, 'ke uɔ 'le =haputitie po, -ɛɛ -Yusu a -ti -wɔn lɛ na.

-Tɛ Pɔlu kɔ Banabasi 'hɛɛn, u mu la 'le Lisitridɔ 'mu

⁸ 'Ke 'le Lisitridɔ 'mu, Pɔlu kɔ Banabasi 'hɛɛn, u ye 'le gbo nahuon =de. 'A bui -yɔyɛ lɛ. Kuɛ 'le 'a kɔkɛ 'yie 'mu gbo, 'a bui 'de 'kli kɔ. ɔ 'de -hlun a nɛɛ. ⁹ Nyɔsua a -ti =nu, Pɔlɔ =tu, nu- ɔ po nua ye gbo, Pɔlu ɔ nyo 'ye, 'plu ɔ 'ye -wɛ, -ɛ mɔ, nahuon a -gbɛ, ɔ kuo -Yusu ye =wlu, 'ke -Yusu a -gbɛ, ɔ kɔ 'kli, 'ke kɔ -wɔ 'a 'kuɛ. ¹⁰ -Ye Pɔlu 'yaa 'le win, ɔ kɔ: «'Ba ye 'mu, -bo nyra gbo!» nahuon a -gbɛ ɔ =plu, ɔ -tua nuna gbo. ¹¹ Dɛ -gbo, Pɔlu nu, -tɛ nahuin 'ye, -ye u -tua lɛ=mumalɛ gbo, kɛ uɔ po, 'ke 'le 'waa 'briwin 'kwli 'mu, -u mɔ likaɔniwin, u kɔ: «Nyɔsuapu =nu, -u nu 'le yakɔ 'mu, u -hɛ -tunahuin, 'u di kɔ -a mu -heyri,» ¹² nahuin a -gbɛ 'u =tue Banabasi Seisidɔ, -ɔ mɔ 'waa nyɔsuapu a nyɔglaka, 'u =tue -wɛ Pɔlu Hɛmɛsidɔ, -ɔ mɔ 'waa nyɔsuapu a 'puprɛnyɔ, -ɛ nue, 'ke 'le Pɔlu kɔ Banabasi 'hɛɛn -heyri, Pɔlu, kɔ- mɔ 'puprɛnyɔ. ¹³ 'Ke 'le 'dɔ =hlɔn, 'ke kayu =de nu 'o. Nu- kɔ gbo uɔ 'le 'waa nyɔsua =nu, -ɔ mɔ Seisi daa. Seisi a -gbɛ a -cɔhlunpinyɔ, kɔ- ya 'le brobi, ɔ =tu 'flaba 'huɔn 'mu lɛ, 'u gbu 'le Seisi a kayu ye. ɔ kɔ nahuin 'hɛɛn, uɔ -hua bu pi bro a -gbɛ a -cɔhlun, 'ke 'o -Yusu a -wɔnnaanyu Banabasi kɔ Pɔlu 'hɛɛn ye. ¹⁴ -Tɛ -Yusu a -wɔnnaanyu a -gbɛ, u yrii dɛ =nu, -ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye u ccra 'waa wlawlu lɛ, u 'mue nahuin kɔ, -ɛ mɔ, dɛ a -gbɛ, ɛ saka =nu nu, kɔ, 'ɛ 'de 'waa plɔ blee. Nɛ- mɔ bu bi 'le nahuin -gbahlɔn, tii -do a ti 'yri, 'uɔ 'le win 'yaa, ¹⁵ u kɔ: «Daku -a, dɛ tio- aa nu, -ɛ nu lɛ 'mu 'le? -A nu -gbɛ, -a mu mɔ -tunahuiin nu, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ a nu 'mu. -A 'de nyɔsuapu. -A ya 'a mu ye Nyɔsua a =haputitie, -ɛɛ -Yusu a -ti -wɔn lɛ na. -Aa 'a mu 'nu le, 'a nu tuyuo -gbo, -ɔ mɔ 'a nu nyɔsuapu, ba hie 'o 'a dɔda gbo. ɛ nyre lɛ 'yi, 'ke 'o Nyɔsua ye. Ba =hɔn -wɔn, ba da 'Klɔhienyɔsua, -ɛ nue, kɔ- nu yakɔ, kɔ -tutu, kɔ 'yru, kɔ 'ɛ nu dɛ =de, -ɛ nu kɔ 'klɔ ke. ¹⁶ Ti -hi la a ti 'yri, Nyɔsua -ha la daku 'bii lɛ mɛ, 'ke bu kuɛ 'waa -gbɛ a 'lu a lɛ-hiele -wɔn. ¹⁷ Kɛɛ -ye 'ɛ nu ti, =hapudɛ, kɔ nu, nɛ- nyi =gbo 'mu lɛ po, -ɛ mɔ, ɔ nu 'klɔ. Nɔ- nye nu, 'nu 'uɔ di, 'plu =aa -tɔplɔ 'cɛ, ɔ kɔ -a mu didi-tɔplɔ -nyɔ, kɔ, kɔ -wɛ 'a mu plɔ a bleele -nyɔ.» ¹⁸ =Hapukɔ, -Yusu a -wɔnnaanyu 'u nu lɛ 'puprɛ, kɛɛ, ɛ 'yakla nu, 'ke bu ka daku =nu ye, 'ke bu 'diu -cɔhlun =nu pie.

¹⁹ 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye -juukɛɛ -hɔn 'le Pisidiblugba a Atiɔsidɔ 'mu, kɔ Yikɔnɔdɔ 'hɛɛn 'mu, 'u di Lisitri 'mu. -Juukɛɛ a -gbɛ, nu- 'prɛɛ 'le nahuin =nu -wɔn, -ɛ die nu, u 'mu -Yusu a -wɔnnaanyu =nu =suɛ =tue. -Tɛ nahuin 'wɔn 'klɛɛ 'waa win, -ye u -tua Pɔlu a 'hɛ a -wɔnlepupue gbo, -ɛ die nu, u 'muo 'la. -Tɛ u bio 'klɛɛ 'hɛ, -ye u -mɛ -ye, u kɔ 'nu, ɔ 'ku nu, 'u -jro lɛ, 'u =tuɔ 'dɔ 'mu, 'u hio 'le gbo. ²⁰ -Yusu a nahuin -mɛ -ye, -tɛ u =gbo 'le, -ye 'kli dio -wɔn, ɔ 'ba ye 'mu, ɔ 'ya 'dɔ 'mu.

-Tɛ -nyrɛ cɛ lɛ, -ye ɔ kɔ Banabasi 'hɛɛn, 'ke u mu 'le 'dɔ =nu 'mu, uɔ Dɛbi daa.

-Tɛ Pɔlu nu =hɔn -wɔn, u mu 'le Atiɔsidɔ 'mu, -ɔ nu 'le Siliblugba 'mu

²¹ Pɔlu kɔ Banabasi 'hɛɛn, u po -Yusu a =haputitie, 'ke 'le Dɛbidɔ 'mu, 'u nue, 'dai nahuin 'u -hɛ -Yusu a -naagbopu. -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye u =hɔn -wɔn, 'u mu 'le Pisidiblugba a 'dɛ =nu 'mu, -ɛ mɔ Lisitri, kɔ Yikɔnɔ, kɔ Atiɔsi. ²² 'ɛ nu 'dɔ -kɔ ke uɔ 'o nyre, u kɔ bu =tu 'le -Yusu a nahuin =wlu 'kwli 'mu gbo, 'u nyu =tɔ 'mu po, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a =wlu a yekuolɛ. Kɛ uɔ =nu ye po: «-A kɔ -ba 'ye =suɛ 'dɔ, 'plu -a 'mu plɔ a bleele kɔ, ti -kɔ 'yri Nyɔsua di -a mu win ke kɔ 'bii, 'ke 'le 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.» ²³ 'Ke 'le 'cuɛi 'bii, -u kɔ gbo uɔ 'le na, u =tu 'o gblɛ 'cuɛ a ye'munaanyu, 'uɔ =ci, 'uɔ Nyɔsua da, 'u nyu 'le Kukɔnyɔ -Yusu kwa 'mu gbo =tu, u kuo o =wlu ye.

²⁴ 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye u 'bɛ Pisidiblugba =tɔ, 'u mu 'le Pafiliblugba 'mu, ²⁵ 'u nyre 'le Pɛsidɔ 'mu, 'u =tu Nyɔsua a -ti, 'plu 'u mu 'le Atalidɔ 'mu. ²⁶ 'Ke u -ha 'o 'mu, 'u mu 'le Atiɔsidɔ 'mu. 'Ke 'le Atiɔsi a -gbɛ 'mu, 'kee nu, u =tu o 'le Pɔlu nu Nyɔsua kwa 'mu gbo, ɔ 'mu 'yie =tu, 'ke 'o -kuan -gbo, u -wɔ 'klɛɛ -wɔn a -ta 'mu.

²⁷ -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'le Atiɔsidɔ -nu wen 'mu, -ye u 'kukue 'cuɛ a nahuin 'bii lɛ, -tɔplɔ 'bii =nu, Nyɔsua naa 'le =nu 'mu, ɔ nu, 'u lɛ =nu, kɔ, -tɛ ɔ nu, ɔ -ha -wɛ 'hru, 'ke nahuin =nu, -u 'de -juukɛɛ, bu kuo -wɛ -Yusu =wlu ye.

²⁸ 'Ke u -hi 'le 'dai ti, 'ke 'le -Yusu a nahuin =nu -heyri, -u nu 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu.

Nahuin =nu, -u 'de -juukɛɛ, 'bu kuo -Yusu =wlu ye, =be u blɛ ye bu =tuu 'o -juukɛɛ a tetei 'yakli?

15 Tii -do a -gbɛ 'yri, nahuin -ye, nu- -hɔn 'le Sudeblugba 'mu, 'u di Atiɔsidɔ 'mu, 'u -tua -Yusu a nahuin a kɔkɛ gbo, u kɔ: «Nyɔsua 'dɛɛ kɔ waa 'a mu, 'bu 'de 'a mu ye 'bɛ, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ Moise a tetei 'a =tutue nu.» ² Kɛɛ, kɔwin a -gbɛ, Pɔlu kɔ Banabasi 'hɛɛn, u 'di ke wɛɛn, Pɔlu nu kɔ =nu 'hɛɛn, 'u po gblɛ 'dɔ, 'ke 'o 'waa kɔwin a -gbɛ a -ta 'mu. Dɛ a -gbɛ, nɛ- nue, 'cuɛ a nahuin 'u -yru, 'ke Pɔlu kɔ Banabasi kɔ Atiɔsi a 'cuɛ a nahuin -ye 'hɛɛn, u kɔ bu mu 'le Jrusɛdɔ 'mu, -ɛ die nu, u 'mu -ti a -gbɛ =tu, u kɔ -Yusu a -wɔnnaanyu, kɔ Jrusɛɛ 'mu a 'cuɛ a ye'munaanyu 'hɛɛn.

³ -Tɛ u -yru 'klɛɛ, -ye 'cuɛ a nahuin, u gbu wɔn 'hru, Pɔlu nu 'u 'bɛ Fenisiblugba kɔ Samaliblugba =tɔ. 'ɛ nu -tɛgbi, uɔ 'o nyre, u nyi lɛ na -wɔn, -tɛ daku a gbleglei a nahuin =nu, -u 'de -juukɛɛ, u nu, 'u hie 'o 'waa dɛ 'kuku gbo, 'u kuo -Yusu =wlu ye. Dɛ a -gbɛ, ɛɛ -Yusu a nahuin 'bii =nu, -u nyi 'wɔn, nue 'manu. ⁴ -Tɛ u nyre 'le Jrusɛɛ 'mu, -ye 'cuɛ a nahuin, kɔ -Yusu a -wɔnnaanyu, kɔ 'cuɛ a ye'munaanyu, u 'blu kwa -tɛɛ, Pɔlu nu 'u lɛ =nu -tɔplɔ 'bii =nu, Nyɔsua naa 'le =nu 'mu, ɔ nu. ⁵ Kɛɛ -ye

Falisi=tumu a nahuin -ye =nu, -u -he o -Yusu a nahuin, u 'ba 'mu ye, u nɔ: «Nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'bu nɩ 'o, 'bu kuo -Yusu =wlu ye, ε nɔ nɔ 'o le, 'ke bu 'bu yre, kɔ, bu =tuu 'o -Juukue a tetei 'bii 'o, 'plu u 'mu -tɛɛ a -Yusu a nahuin -he.»

⁶ -Yusu a -wɔnnaanyu, u kɔ 'cuɛ a ye'munaanyu 'hɛɛn, u 'kukue le, u 'mu -ti a -gbe 'mu le pupo, ⁷ 'u pupui 'mu le -pupo, Pielɩ 'kɔ 'ba ye 'mu, kɔ nɔ: «-Diayuo -a, a yie nɩ, -ε mɔ Nylsua, kɔ -ha 'le 'mu du 'mu nɩ, 'a ti -wlen gbo, 'ke =bo pue 'a =haputitie nahuin =nu, -u 'de -Juukue, -ε die nu, u 'mui 'wɔn, u 'mu -Yusu =wlu ye kuo. ⁸ 'Plu, Nylsua, -kɔ yi nahuin a =wlu, kɔ -nyi =nu 'a -Hihiu, -tɛ kɔ nu, 'kɔ -nyu o -wɛ -a mu, -ε die nu, kɔ 'mue -a mu nɔ, -ε mɔ, kɔ wɛɛn 'waa de ke. ⁹ -A mu -gbo, -u mɔ -Juukue, kɔ nahuin =nu, -u 'de -Juukue, Nylsua 'nɩ 'jra =le nahuin 'yi 'mu le. -A mu mɔ dɛɛ -do, 'ke 'o =nɔ ye. kɔ nue nɩ, nahuin a -gbe, -u 'de -Juukue, 'waa =wlu 'l 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -ε nue, u kuo -Yusu ye =wlu. ¹⁰ 'A -ti 'klɛɛ, dɛ- kɔ Nylsua a ye-wɔnɔnɔ 'le, 'aa nahuin =nu, -u kuo -Yusu =wlu ye bɛnu hren, bɛnuɔu =nu, -a nɩ bunu kɔ -a nɩ -gbe 'hɛɛn, -a 'de 'le 'buble -wɛ. ¹¹ -A -mɛ -ye, -a pui -tɛɛ, -ε mɔ, Nylsua waa -a mu nɩ, -ε nue, -a nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu nu -a mu 'mu =hapude, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli mu. 'Waa -gbe, ke'ɛ nɩ, kɔ nu -wɛ 'waa waale.»

¹² Pielɩ kɔ po 'klɛɛ le, -ye -gboligbo a nahuin 'bii nu -brii, 'u po Banabasi kɔ Pɔlu nua ye gbo, 'u bi 'o, 'u na 'ɲmileka-tɔpli 'bii =nu -wɔn le, Nylsua naa 'le =nu 'mu, kɔ nu, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -u 'de -Juukue. ¹³ -Tɛ u -wɔ 'pupre -wɔn, -ye Sakɩ =tu -wɔn, kɔ nɔ: «-Diayuo -a, ba po 'mu nua ye gbo. ¹⁴ Simɔ Pielɩ, kɔ nɩ le -wɔn, -tɛ Nylsua nu, 'kɔ kɔ 'le daku a gblegblei =nu, -u 'de -Juukue a de -wɔn. Nɔ- kɔ -heyri kɔ -ha 'le nahuin, 'kɔ nuu 'a nahuin 'mu. ¹⁵ -Ti -do a -gbe, nɩ- Nylsua a winwɔn-hɛnyu =tu la, ti -hi la a ti 'yri, 'u 'cru, 'ke 'le Nylsuacruɩɩ 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, ɩ nɩ- gbo:

¹⁶ Kɔkɔnyɔ Nylsua kɔ 'nɩ:
Bodɩ Dafidi a 'dɩ 'wle nɩ.
'Bɛ -hi, -ye 'n di 'le lele 'nɩ di,
bodɩ Dafidi a 'dɩ =nu, -kɔ 'wle la,
'muo lele po.

¹⁷ -Ye de a -gbe, ε die 'nɩ nu, nahuin -ye,
-u 'de 'na daku a nahuin,
u 'mu 'mu le =mɔ,
-u mɔ daku a gblegblei a nahuin =nu, 'n da,
'ke bu -he 'na daku.

¹⁸ Ke Kɔkɔnyɔ Nylsua po,
-kɔ -yra -tɔpli a -gbe,
kuɛ la 'le gbo, 'plu kɔ 'mu 'klɩ mu nu.»

¹⁹ Sakɩ kɔ lele: «'N nye 'nɩ -hua, nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'bu kuo -Yusu =wlu ye, -a 'nɩ =tue 'le =nu =sue, -a 'nɩ hren 'le =nu -a mu -Juukue a tetei 'yakɩ. ²⁰ Keɛ, -ba 'cru =nu -wɔn, -a 'mue =nu -hua, -ε mɔ, u nɩ di 'le 'wlugba-tɔpli =nu, u u 'kuo pie, kɔ, u nɩ nu 'le 'ε nɩ 'lalude =de, kɔ, u nɩ di 'le dehuɛi, u 'de -plɩ gbo 'bɛ, ε kɔ, u nɩ 'na 'le

dablo, ²¹ -ε nue, kuɛ la 'le -a nɩ bunu a ti 'yie 'mu gbo, tetei a -gbe, Nylsua -nye la Moise, 'ke 'le 'ε nɩ 'dɩ =de 'mu, nahuin nyi 'nɩ -hre, 'ε nɩ -wuwle-nyɔwɔ 'mu, 'ke 'le Nylsua a kayuo gble.»

'Cruɩɩɩ, u gba la 'le -Yusu a nahuin =nu -wɔn, -u 'de -Juukue

²² 'Plu u 'mu mu -yre, -ye -Yusu a -wɔnnaanyu, kɔ 'cuɛ a ye'munaanyu, kɔ 'cuɛ a nahuin 'bii, u -yri nɩ, 'ke bu -ha 'le nahuin 'waa dɩnɩ -gbahɩn, nahuin a -gbe, u kɔ Pɔlu kɔ Banabasi 'hɛɛn, u 'mu 'le Atiɩɩ 'mu lee. Nahuin =nu, u -ha 'le, nu- mɔ Judɩ, u u -wɛ Basabasi daa, kɔ Silasi 'hɛɛn. U mɔ nahuiin nɩ, -Yusu a nahuiin 'o =tuu. ²³ U lu nɩ, 'ke bu gba 'cruɩɩɩ -Yusu a nahuin =nu ye, -u nɩ 'le Atiɩɩ 'mu. 'Cruɩɩɩ a -gbe, 'a win, ɩ nɩ- gbo:

«-A mu -Yusu a -wɔnnaanyu, kɔ 'cuɛ a ye'munaanyu, kɔ -Yusu a nahuin 'bii 'hɛɛn, -a =gba 'a mu wɩn le -tɛɛ, 'a mu -diayuo =nu, -u 'de -Juukue, -u nɩ 'le Atiɩɩɩɩ 'mu, kɔ Siliblugba 'bii 'mu, kɔ Silisiblugba 'hɛɛn 'mu. ²⁴ -A 'wɩn nɩ, -ε mɔ, nahuin =de, nu- -hɩn kɔ -a mu -heyri 'mu, 'u mu 'a mu nɩ wɩn. 'Waa nɩ win a -gbe, ɩ -ha 'a mu 'mu 'ku, 'l nue, 'a nɩ =wlu 'l 'mue gbo. Subali, ε 'de -a mu, -a 'diu le, 'ke bu di 'a mu nɩ. ²⁵ Ne- nue, -a 'bii, =a -yri, 'ke -ba -ha nahuin, -a 'mu 'le 'a mu -wɩn lee, u kɔ -a nɩ 'munɩɩnyu Banabasi kɔ Pɔlu 'hɛɛn. ²⁶ U 'hɩn -wɛ a -gbe, u 'de huannu pi, 'ke bu 'ku, -a nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsu a -kuan a -ti. ²⁷ Nahuin a -gbe, -a -ha, nu- mɔ Judɩ kɔ Silasi 'hɛɛn. -Ti -gbo, -a 'cru kɔ 'cruɩɩɩ -gbo 'kwli 'mu, nu-u nɩ, -u di 'a mu le. ²⁸ Nylsua a -Hihiu, u kɔ -a mu 'hɛɛn, -a 'ye nɩ, -ε mɔ, ε nɩ 'o le, 'ke -a nɩ hren 'le 'a mu bɛnu, -u mɔ -Juukue a tetei 'yakɩ. Keɛ, de -gbo, -aa 'a mu -hua, ne- mɔ: ²⁹ A nɩ di 'le 'wlugba-tɔpli =nu, u pie 'kuo, kɔ, a nɩ 'na 'le dablo, kɔ, a nɩ di 'le -wɛ dehuɛi, u 'de -plɩ gbo 'bɛ, kɔ, a nɩ nu 'le 'ε nɩ 'lalude =de. 'Bla 'baa le naale nu, -ye ε nu -tɛɛ. 'A -ti o, -a =gba 'a mu wɩn le -tɛɛ.»

³⁰ Nahuin =nu, u kɔ bu lee, -tɛ u -nyi =nu 'cruɩɩɩ a -gbe, -ye u -hu le mɛ, 'u mu Atiɩɩ 'mu. -Tɛ u nyre 'le, u 'kukue -Yusu a nahuin 'bii le, 'u -nyi =nu 'cruɩɩɩ a -gbe, ³¹ 'u -hre, 'ke 'o nahuin 'bii ye. -Tɛ u nye =nu ye -hre, -ye 'a wiin nahuin 'bii nue 'manu, -ε nue, ɩ -nyi =nu 'klɩ.

³² Judɩ kɔ Silasi 'hɛɛn, -u mɔ Nylsua a winwɔn-hɛnyu, u 'preɛ 'le -Yusu a nahuin =nu -wɔn -tɛɛ, -ε die nu, u 'mu 'klɩ -nyi, kɔ, u 'mu 'le =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. ³³ U -hi 'le 'dɩ a -gbe 'mu 'dai ti, 'plu -Yusu a nahuin =nu, -u nɩ 'le Atiɩɩ 'mu, 'u gbu wlu, u nɩ: «Nylsua kɔ nɩ 'o 'a mu -wɔn,» 'u -hu mɛ le, 'u -mɛ de, 'u mu 'le lele Jrusɛ 'mu.

³⁵ Keɛ, Pɔlu kɔ Banabasi -mɛ -ye 'hɛɛn, u 'de de -mɛ. 'Ke u nɩ 'le Atiɩɩ 'mu, u kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, 'u u Nylsua a -ti =nu =tu, -u Kɔkɔnyu -Yusu a -ti -wɔn le na.

פֿולס א 'dagba א 'הֶעֶן א כֹּחַ א כֹּחַ, 15.36–18.22

-טע פֿולס כֹּחַ Banabasi 'הֶעֶן, ו -gbugbe la yre

³⁶ -טע 'dai -nyrkwil -hi, -ye פֿולס le Banabasi נל, כֹּחַ: «'N nye 'nל -hua, 'dלע 'bii =nu, -a na o 'mu, =a =tu Nytsua a -tl, -u Kukonyk -Yusu a -tl -wכֹּחַ le na, -ba mu 'le, -a 'mu -Yusu a nahuin ye -mre, -a 'mue 'ye, -te ε -ti 'mu, 'ke 'le =nu -wכֹּחַ.» ³⁷ -Ye Banabasi wכֹּחַ נל, כֹּחַ: «'N nye 'nל -hua, =baa mu, -ba gba Saan Maki.» ³⁸ Kεε -ye פֿולס -me -ye, כֹּחַ 'nל -hua =le bu gכֹּחַ, -ε nue, כֹּחַ 'nל, -te u mu o 'dagba 'mu, 'ke Maki a -gbe, כֹּחַ hiu 'le Pafiliblugba 'mu gbo, כֹּחַ כֹּחַ =nu 'הֶעֶן, ו 'de -kuan 'lu -yra. ³⁹ U =tui -tutu, ו 'de win 'mu le 'wunwכֹּחַ, ו -gbugbe yre. Banabasi, כֹּחַ -gba Maki, ו 'gba 'mu, ו 'mu 'le Sipreblugba 'mu. ⁴⁰ פֿולס -me -ye, כֹּחַ -gba Silasi, -Yusu a nahuin 'u da Nytsua, 'ke כֹּחַ -he =nu 'mu, 'plu 'u mu. ⁴¹ -טע טו 'kleε mu, -ye ו 'be 'blugbi =nu =tu, -l כֹּחַ Siliblugba כֹּחַ Silisiblugba 'הֶעֶן. 'ε נל -tegbi, טו 'o nyre, 'טו 'cuε a nahuin 'kll -nyi, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a =wlu a yekuole.

-טע Timote bi la פֿולס כֹּחַ Silasi 'הֶעֶן ke

16 -טע פֿולס כֹּחַ Silasi 'הֶעֶן, טו mu, -ye 'ke ו nyre 'le Debidu כֹּחַ Lisitridu 'mu. 'Ke ו ye 'o -Yusu a nahuon =de gbo. 'A 'du כֹּחַ Timote. 'A 'dii כֹּחַ -Juukueyrkwlu נל, כֹּחַ -he la -Yusu a nahuon. 'A bu -me -ye, כֹּחַ כֹּחַ Glekikueyu'u נל. ² -Yusu a nahuin =nu, -u נל 'le Lisitridu 'mu, כֹּחַ Yikandudu 'mu, ו =tu Timote a -gbe a =hapu-tl 'dכֹּחַ. ³ פֿולס, כֹּחַ nye 'nל -hua, 'ke כֹּחַ 'ya 'a -wכֹּחַ -naanyk 'mu, כֹּחַ gכֹּחַ, ו 'mu. -טע ו mu 'kleε, -ye פֿולס 'bu ye, -te -Juukue a tetee 'a =tutue nu. כֹּחַ nue נל, 'ke 'o -Juukue =nu, -u נל 'le 'dלע a -gbe 'mu a 'o=tuule a -ta 'mu, -ε nue, ו 'bii, ו yie נל, -ε כֹּחַ, 'a bu כֹּחַ Glekikueyu'u נל, כֹּחַ 'de 'a 'yu ye 'be. ⁴ 'Dלע 'bii =nu, טו 'mu na, טו -Yusu a nahuin 'nל le, -tl =nu, -Yusu a -wכֹּחַnaanyu, כֹּחַ 'cuε a ye'munaanyu, -u נל 'le Jrusre 'mu, ו po 'le, 'ke -Yusu a nahuin 'bii a -gbe bu =tuu 'o. ⁵ -Ye 'kleε, -Yusu a nahuin a 'kll 'le 'nל 'ya, 'ke bu kuo -Yusu =wlu ye, 'plu -Yusu a nahuin a -gbe 'טו kleε bii 'ε נל -nyrkwil.

'Ke 'le Truasiudu 'mu, Nytsua 'prεε 'le פֿולס -wכֹּחַ, 'ke כֹּחַ mu 'le Maseduantlugba 'mu

⁶ Nytsua a -Hihiu 'de פֿולס nu me le -ha, 'ke bu =tu Nytsua a -tl, 'ke 'le Asiblugba 'mu. Nε- nue, ו 'be 'blugbi =nu =tu, -l כֹּחַ Flisi כֹּחַ Galati. ⁷ -טע ו nyre 'le Misiblugba =hlכֹּחַ, -ye ו nye 'nל -hua, 'ke bu mu 'le Bitiniblugba 'mu, kεε, Kukonyk a -Hihiu 'die ke wεεn. ⁸ Nε- nue, ו 'be Misiblugba =tu, ו 'mu 'le Truasiudu a 'wafk ke. ⁹ 'כֹּחַ 'mu 'kleε, Nytsua nue נל, פֿולס כֹּחַ 'ye nahuon =de, -ε 'we =כֹּחַ ye, 'ke 'le yain 'kwli 'mu. Nahuon a -gbe, 'ke כֹּחַ כֹּחַ 'le Maseduantlugba 'mu, כֹּחַ nyrkwil ye gbo, כֹּחַ nyo le 'batl, כֹּחַ

נכ: «פֿולס, di כֹּחַ -a נל Maseduantlugba 'mu, -bo di -a mu 'mu -he!»

Luku, -כֹּחַ 'cru 'cruue -gbo, כֹּחַ- bi פֿולס nu ke, 'u mu

¹⁰ -טע פֿולס 'ye nahuon a -gbe, -ye -a yree 'mu le, -ε כֹּחַ, Kukonyk נל, כֹּחַ da -a mu, 'ke -ba mu 'le 'blugba a -gbe 'mu, -a 'mu 'a =haputitie po, 'ke 'o 'blugba =nu a nahuin ye.

-טע פֿולס mu 'le Filipudu 'mu, nyrugba =de kuo -Yusu ye =wlu; 'a 'du כֹּחַ Lidi

¹¹ Nε- nue, =a -ha 'le 'mu, 'ke 'le Truasi 'mu, =a mu 'le Samotraslugba 'mu, 'nie =glaa 'le le. -טע -nyre ce le, -ye 'ke -a mu 'le Neapolisudu 'mu. 'Ke 'mu =tu 'o -a mu gbo. ¹² 'Ke -a -ha 'o bu, =a mu Filipudu 'mu. Filipudu a -gbe, כֹּחַ כֹּחַ Maseduantlugba a =tu -ye a 'du gblakaa נל. 'Ke 'le 'du a -gbe 'mu, Romakue, ו -huo 'le =le. -A -hi 'le -nyrkwil 'plכֹּחַ. ¹³ -Juukue a -wuwle-nyrkwil 'mu 'kleε, -ye -a =tu 'mu 'du, =a mu 'le 'nie nua 'mu. -A -me -ye, -a כֹּחַ 'nל, 'ke -a di 'o -tegbi =nu gbo ye, -te -Juukue, ו kla 'o le'kukuele-tl, 'ke 'o Nytsua a dida a -ta 'mu. -טע -a nyre 'kleε 'o -tuo a -gbe ke, -ye -a ye 'o gbo nyrugbapu =de, -u 'kukue 'o le, =a נל gbo. Nu- -a 'prεε 'le -wכֹּחַ. ¹⁴ 'Ke 'le =nu -heyri, nyrugba =de נל 'le. 'A 'du כֹּחַ Lidi. 'Ke כֹּחַ כֹּחַ 'le Tiatiludu 'mu. כֹּחַ plo dati 'yakl, -u =die po. Lidi a -gbe, כֹּחַ 'de la -Juukueyrkwil, kεε, כֹּחַ -he -Juukue a nahuon, כֹּחַ =ke Nytsua da. -טע -aa -Yusu a -tl =tu, -ye כֹּחַ po -a mu ye gbo nua, Kukonyk כֹּחַ 'tu 'a =wlu le, -tl =nu, פֿולס =tu, כֹּחַ 'bli kwa, ¹⁵ כֹּחַ -hue, 'ke bu puo 'nie 'lu, כֹּחַ כֹּחַ 'a kayug-bokue 'הֶעֶן, ו 'pu 'nie 'lu le. -טע de a -gbe, ε -hi, -ye כֹּחַ -a mu le 'nל 'batl, כֹּחַ: «'Bla 'ba 'ye, -ε כֹּחַ, 'n kuo Kukonyk -Yusu ye =wlu, -ye ba di 'le 'na kayu gbo, a 'mu 'le gbo נל,» כֹּחַ נל 'o -a mu ke 'mu, =a wεεn ke.

-טע ו po la פֿולס כֹּחַ Silasi 'הֶעֶן =ju 'mu, 'ke 'le Filipudu 'mu

¹⁶ -Nyrkwil =de 'mu, -te -aa 'le Nytsuadaale 'mu mu, -ye 'yu nyrwyu =de, כֹּחַ כֹּחַ -a mu 'הֶעֶן, -a =ηmoo נל. 'Ku -huan נל 'o =כֹּחַ ke 'mu. 'Ku -huan a -gbe, nu- nye nu, -כֹּחַplk =nu, -l di 'lu -wכֹּחַ mue, 'ke 'o nahuin -wכֹּחַ, כֹּחַ nyi -wכֹּחַ le na. De a -gbe, ε nye 'nל nu, 'a kukonyk 'טו 'wli 'plכֹּחַ 'ye. ¹⁷ 'Yu nyrwyu a -gbe, כֹּחַ-כֹּחַ -a mu ke 'mu na, פֿולס כֹּחַ -a mu 'הֶעֶן, כֹּחַ 'le win 'yaa, כֹּחַ: «Nahuin -gbo, ו כֹּחַ Yrayrnytsua a -kuannunyttu נל. Nu- nyi 'a mu ye =tu, -te Nytsua di 'a נל waale nu.» ¹⁸ Nε- כֹּחַ 'cipi 'o nunue. כֹּחַ nue -nunu, 'ε gba -nyrkwil gbi, פֿולס כֹּחַ bi yru 'mu, כֹּחַ =hlan -wכֹּחַ, כֹּחַ 'prεε 'le 'ku -huan a -gbe -wכֹּחַ, כֹּחַ: «'Ke 'le -Yusu 'Kltsu a 'du 'kwli 'mu, 'nu -mu 'nל le, -bo -hכֹּחַ 'o 'yu nyrwyu =nu ke 'mu,» tii -do a ti 'yri, ו 'nכֹּחַ 'o =כֹּחַ ke 'mu. ¹⁹ -טע 'yu nyrwyu a -gbe a kukonyk 'ye, -ε כֹּחַ, ו 'dee bu 'ye lele 'wliye, -ye ו kll פֿולס כֹּחַ Silasi 'הֶעֶן נל, ו 'gbo 'le 'dika, 'ke 'o -batiponyu ye, ²⁰ ו 'yu טו -tl, 'ke 'o Ro-makue a ye'munaanyu ye, ו כֹּחַ: «Nahuin -gbo, טו 'le -a

nu 'du 'mu po =gbugbɔgbu. U mɔ -juukue'ε nu. ²¹ Uu -a mu tɔɔ 'waa 'brɪŋmli, -a nu tetei plɛ, -a nu 'ble 'le kwa, kɔ, -a nu nu 'le, -a mu -gbo, -u mɔ Romakue.» ²² Nahuin =nu, -u nu 'o, u nyu -wɛ lɛ poo yru, Romakue a ye'munaanyu a -gbe, 'u le 'waa 'sɔyuo, 'ke bu -hu wlawli, 'plu bu biu lɔkue. ²³ -Tɛ u -wɔ 'klɛɛ 'waa bibie -wɔn, -ye u pu 'mu =ju, 'u le =jɪkayu a 'yie=tunyc, 'ke bɔ =tu 'yie -tɛɛ. ²⁴ -Tɛ =jɪkayu a 'yie=tunyc a -gbe, kɔ 'wɔn 'klɛɛ, -ye 'ke kɔ pu 'le =jɪkayu a -gbo =nu 'mu, -kɔ 'kɔ 'le lɛ, kɔ pu 'le tik-wlɛ gblakɪ =nu, -ɪ kɔ 'huɛ bu 'mu lɛ, -ɛ die nu, u 'mu =suɛ 'ye.

²⁵ Muu 'o 'tɔ-hɛyri 'yie 'mu, -ye Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, uu da Nyɪsua, kɔ, 'uɔ -wla bre, 'ke 'o 'a baalɛ a -ta 'mu, =jɪnyu -ye, -u nu 'o, 'u nyu nua ye gbo po. ²⁶ U nu 'le Nyɪsua a baalɛ 'kwli 'mu, -ye -tutu -tua 'hɪhrɔlɛ gbo, -tutu a 'hɪhrɔlɛ a -gbe, 'ɛ bubla =jɪkayu a bugbo gbo. Tii -do a ti 'yri, -ye 'maji 'bii, u =gbugba lɛ, ɪ =ga lɛ wɔn, kɔ, =jɪnyu 'bii a 'cuɔn.i =wuwɛɛ lɛ. ²⁷ -Ye =jɪkayu a 'yie=tunyc =wɛɛ 'yii. -Tɛ kɔ 'ye, -ɛ mɔ, =jɪkayu a 'maji 'bii, ɪ =ga lɛ wɔn, -ye kɔ -ha 'le 'a 'plie bɔ wɔn nu, -ɛ die nu, kɔ 'mu 'a dɔnɔ 'la. ɔ -mɛ -ye, kɔ 'nɪ, =jɪnyu 'bii, u 'gba lɛ ci.

²⁸ Kɛɛ -ye Pɔlu, kɔ =mɔ 'mu 'yi, kɔ kɔ: «'Kee, =nu nu 'le -n dɔnɔ dɛ =de 'mu, -a 'bii, kɛ -a nu kɔ.» ²⁹ Nɛ- mɔ =jɪkayu a 'yie=tunyc, kɔ -hua 'napɪ. -Tɛ u -nye =mɔ, -ye kɔ gba cig-bei, 'ke 'le -gbo =nu, -kɔ kɔ 'mu Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u nu 'le, huannu a -tu, kɔ blɔ kwli ye gbo, ³⁰ 'plu 'kɔ 'hruɔ 'le -gbo 'mu, kɔ =gbu wɔn, kɔ kɔ: «-Be' 'n di nu, 'plu Nyɪsua 'mu 'mu waa 'le?» ³¹ -Ye u =tuo -wɔn, u kɔ: «Kuo Kɔkɔnyc -Yusu =wɔ ye, 'plu Nyɪsua 'mu -mu waa, -n kɔ -na kayugbokue 'hɛɛn,» ³² =jɪkayu a 'yie=tunyc a -gbe, kɔ kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn, nu- Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u -tua Nyɪsua a wintɛ a tɔɔlɛ gbo, -ɛɛ Kɔkɔnyc -Yusu a -tu -wɔn lɛ na. ³³ 'Tɔyruwɔn -do a -gbe 'mu, =jɪkayu a 'yie=tunyc kɔ gbu, kɔ nu 'nie, kɔ -wɔ 'waa =ji, 'plu Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn 'u puo 'nie 'lu, kɔ kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn. ³⁴ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye =jɪkayu a 'yie=tunyc gbu 'le gbo kayu, kɔ -ha 'le dididɛ, kɔ -nye =nu. ɔ kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn, uu nu 'manu 'dɔ, -ɛ nue, u kuo Nyɪsua ye =wɔ.

³⁵ -Tɛ -nyre cɛ lɛ, -ye Romakue a ye'munaanyu lee 'waa 'mu-hɛnyu, 'ke 'le =jɪkayu a 'yie=tunyc -wɔn, 'ke bɔ tɛ Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn gbo, ³⁶ kɔ 'mu, kɔ lɛ Pɔlu, kɔ kɔ: «Romakue a ye'munaanyu le nahuin, 'ke =bo tɛ 'a mu gbo. 'A -tu, a -wɛ 'le ba 'hri nu. Ba mu, 'ke 'le plɔ a bleelɛ 'kwli 'mu.» ³⁷ Kɛ Pɔlu Romakue a 'mu-hɛnyu a -gbe ye po, kɔ kɔ: «U 'de -a mu -bati lɛ poo, 'u bi -a mu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'plu 'u po -a mu =ju 'mu, -a mu -gbo, -u mɔ -wɛ Romakue. -Tɛ uu Romakue a 'yiye nu, kɛ'ɛ nu, u kɔ bu nu -a nu 'yiye. -Ye -tɛ ti nu lɛ 'mu -gbo, u nye 'nɪ -hua, bu tɛ -a mu gbo, 'ke 'le -huhliki 'kwli 'mu. 'Bɛ nu lɛ 'mu, -a bla nu. 'Waa -gbe, bu di 'le, u 'mu -a mu gbo tɛ.»

³⁸ -Tɪ =nu, Pɔlu =tu 'mu-hɛnyu a -gbe ye, -ye u gbi 'waa nyugblakɪ -wɔn. 'Plu u 'mui mu 'wɔn, -ɛ mɔ, Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u mɔ Romakue'ε nu, -ye u ta 'mu gblɛ, ³⁹ 'waa -gbe, 'u mu 'le =jɪkayu gbo, u kɔ: «A kɔ 'o =wɔn,»

'plu 'u -huɔ =ju 'mu, 'u 'butu lɛ, 'ke bu =tu 'du 'mu. ⁴⁰ -Tɛ Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u -hɔn 'le =jɪkayu gbo 'mu, -ye 'ke u mu 'le Lidi -wɔn. 'Ke -Yusu a nahuin 'kukue 'le lɛ, Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, 'u -nyi =nu 'klɪ, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a =wɔ a yekuolɛ, 'plu 'u =tu 'du 'mu, 'u mu.

-Tɛ Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u mu la 'le Tesalonikudɔ 'mu

17 Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, 'ke u naa 'le Afipolisidɔ kɔ Apolonidɔ 'mu, 'u nyre 'le Tesalonikudɔ 'mu, ('u pa Jaso ye). 'Ke 'le 'du a -gbe 'mu, 'ke Nyɪsua a kayu nu 'le, -tɛ -juukueɛ =ke 'le lɛ 'kukue. ² 'Ke Pɔlu mu 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ɛ 'we =mɔ ye, -tɛ kɔ nye lɛ nu. 'Ke 'le -wuwle-nyrɔwɔ ta 'kwli 'mu, kɔ -hɪhɪa Nyɪsuacrɪnɛ nahuin =nu klɛ, -u nu 'o, ³ kɔ kɔ =nu, -ɛ mɔ, Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, kɔ di la 'le ya, Waanyɔ a -gbe, kɔ kɔ bɔ 'ye =suɛ, kɔ, kɔ kɔ kɔ 'ku, 'plu Nyɪsua dio 'le 'kukonyu -hɛyri 'nɪ -ha, kɔ 'muo 'klɪ -ha. -Ye kɔ kɔ lele: «-Yusu, kɔ- mɔ Waanyɔ a -gbe, -kɔ kɔ -tu 'nu 'a mu ye =tu.» ⁴ 'Ke 'le -juukue =nu -hɛyri, =u -ye, -tu =nu, Pɔlu =tu, u kui ye =wɔ, 'u bi Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn ke. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- Glɛkɪkue 'plɔkɪ nu, -u -hɛ -juukue, 'plu -uu Nyɪsua da, kɔ 'duyru 'plɔkɪ =nu, nahuiin 'o =tuu.

⁵ Dɛ a -gbe, ɛ nue, -juukue a nyugblakɪ 'uɔ ca =tu 'dɔ, 'u 'tɛ 'crenyu 'hru wɔn lɛ, 'u nue, 'du a nahuin 'u 'kukue lɛ, 'u -tua 'du a =gbugbɔlɛ gbo, 'u mu 'le kayu =nu gbo, -tɛ Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u nu 'le. Kayu a -gbe, Jaso, kɔ- mɔ 'a kukɔnyc. -Tɛ 'du a nahuin a -gbe, u nyre 'klɛɛ 'le, 'uɔ Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn lɛ =mɔ, -ɛ die nu, u 'mu 'le nahuin ye gba. ⁶ Kɛɛ, u 'diu 'le gbo ye. Nɛ- mɔ bu klɪ Jaso a -gbe, kɔ -Yusu a nahuin -ye 'hɛɛn, 'u gbu 'le 'du a ye'munaanyu ye, 'u -tua lɛ'gbugbolɛ gbo, u kɔ: «Nahuin -gbo, u =gbugbɔlɛ 'blugba 'bii nu. -Ye keke -gbo, kɛ u nu kɔ -a mu -wɔn, ⁷ 'plu Jaso, kɔ- 'blu kwa, 'ke 'le 'a kayu gbo. Nahuin a -gbe, u 'nɪ =tuu =le 'o Romakue a 'kuɔn gblaka a tetei. U kɔ 'nɪ, 'kuɔn -ye nu 'o. 'A 'du mɔ -Yusu.» ⁸ 'Plu u 'mu windu a -gbe mu 'wɔn, -ye yru 'yie 'o nahuin kɔ 'du a ye'munaanyu 'hɛɛn nu. ⁹ -Ye 'du a ye'munaanyu a -gbe, u le Jaso kɔ 'a 'bienu -Yusu a nahuin -ye 'hɛɛn nu, bu -ha 'wli, -ɛ die nu, u 'mu gbo tɛ. -Tɛ u -ha 'klɛɛ 'wli a -gbe, 'plu 'u tu gbo.

-Tɛ Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, u mu la 'le Beledɔ 'mu

¹⁰ -Tɛ 'tɔ -wɔn, -ye -Yusu a nahuin =nu, u nue, Pɔlu kɔ Silast 'hɛɛn, 'u mu 'le Beledɔ 'mu. -Tɛ u nyre 'le, -ye 'ke u mu 'le Nyɪsua a kayu gbo, -tɛ -juukueɛ =ke 'le lɛ 'kukue. ¹¹ -juukue =nu, -u nu 'le Beledɔ 'mu, -tɛ Tesa-lonikudɔ a nahuin nu 'mu, u 'de lɛ 'mu nu. Kɛɛ, Nyɪsua a -tu =nu, Pɔlu =tu, 'waa =wɪ 'bli kwa -tɛɛ. U nuɛ 'mu nu, 'ke bu po Pɔlu nu nua ye gbo. 'ɛ nu -nyrɔwɔ, kɛ uu nu, 'uɔ 'le Nyɪsuacrɪnɛ 'kwli 'mu lɛ ta, -ɛ die nu, u 'mue 'ye, 'bɪa -tɪ =nu, Pɔlu =tu, 'bɪ 'ya -tɪ a -tɛɛ 'mu. ¹² 'Ke 'le -juukue a -gbe -hɛyri, 'waa 'plɔkɪ kuo -Yusu ye =wɔ, kɔ, 'ke 'le Glɛkɪkue -hɛyri, nyrugbapu 'plɔkɪ, -u kɔ dɛ, kɔ,

nylberu 'plklp, 'u kuo -we -Yusu =wlu ye. ¹³ -Te de a -gbe, e -hi, -ye -Juukue =nu, -u nu 'le Tesalonikulu 'mu, u 'wun nu, -e kɔ, Pɔlu, kɔ =tu Nylsua a -ti, 'ke 'le Beledu 'mu. Ne- kɔ bu di Bele 'mu, 'u 'preɛ 'le nahuin -wɔn, 'ke bu poo Pɔlu yru le. ¹⁴ Ne- kɔ -Yusu a nahuin =nu, tii -do a ti 'yri, bu gba Pɔlu 'hru wɔn, 'ke 'le 'yru nua 'mu. Silasɔ kɔ Timote 'heɛn -me -ye, u 'de mu. 'Ke u 'kleɛ nɛ 'le Bele 'mu. ¹⁵ Nahuin =nu, -u gba Pɔlu 'hru wɔn, u gbo -gbagba, 'u nyre 'le Atenulu 'mu, 'plu 'u =hɛn -wɔn, 'u di Bele 'mu. -Te u 'le di, Pɔlu pu titie, 'ke bu le Silasɔ kɔ Timote 'heɛn, bu kɛ =nɔ -wɔn, tii -do a ti 'yri, 'bɛ 'bu kɔ 'hru.

-Te Pɔlu nu la 'le Atenulu 'mu

¹⁶ 'Ke Pɔlu nu 'le Glekue a 'du =nu 'mu, -kɔ kɔ Atenɔ, 'kɔ Silasɔ kɔ Timote 'heɛn -pre. 'Ke kɔ 'yee 'o tuyuo. Tuyuo a -gbe, u nuu 'mu 'he, 'kɔ 'we =nɔ 'waa nylsuapu ye, 'kɔ -huo 'le 'du 'kwli 'mu. -Te Pɔlu 'yo 'kleɛ, -ye kɔ bi 'mu yru 'du, 'l saka =nɔ. ¹⁷ 'E nu -nyrɔkɔ, 'ke 'le Nylsua a kayu gbo, ke kɔ nu, kɔ 'le -Juukue -wɔn 'preɛ, kɔ nahuin =nu, -u -he -Juukue, kɔ, -u Nylsua da, kɔ 'ke 'le 'dika, 'kɔ -we 'le 'e nu nahuon =de -wɔn 'preɛ, -kɔ kɔ =nɔ 'heɛn, -u ye gbo bibi. ¹⁸ E kɔ -we 'lule-hienyu =de, 'u nyu Epikulinyu daa, kɔ Sitoinyu. U kɔ =nɔ 'heɛn, u 'tatu 'pupre gbo. 'Ke 'le =nu -heyri, =u -ye kɔ 'nu: «Wunlepony -gbo, -be' kɔ 'kleɛ po 'le?» =U -ye nu 'o, -te u 'wun, -e kɔ, Pɔlu =tu -Yusu kɔ 'ku kɔ kɔ -hɔn 'le 'kukuny -heyri 'mu a -ti, -ye u kɔ: «E 'we =nɔ ye, pupunylsuapu a -ti kɔ =tu.» ¹⁹ -Ye u gbo nu, 'ke 'le 'du a -gboligbo ye, -u le 'kukue, 'ke 'le dugba =nu, u Aleopast daa, u kɔ: «Tɔkɔ =nu, -nu 'le ya, e kɔ de yrayru' u nu, 'ke 'o -a mu -wɔn. -A nye wen 'nu -hua, 'ke -bo yree -a mu 'mu le, ²⁰ -e nue, =tu =nu, -nu =tu, u -a mu 'nu saka. 'A -ti, -a nye 'nu -hua, -ba yi de, u =hen 'nyre, 'plu, de, u =hen 'nyre, -aa -hua -ba yi wen.» ²¹ 'E kɔ -teɛ, Atenkue kɔ 'dagbi =nu, -u 'ti 'le Atenɔ 'mu, 'e nu ti, ke u nu, 'u le 'kukue, -e die nu, -ti yrayru, u 'wɔn, u 'mui =tu, 'waa 'bienu 'mui 'wɔn.

²² Ne- kɔ Pɔlu kɔ 'ba ye 'mu, 'ke 'le =nu -heyri, kɔ kɔ: «A mu Atenkue, 'n nye 'nu 'ye, -e kɔ, 'a mu kɔ nahuiin nu, -u 'o nylsuapu a gblegblei 'o =tuu 'du, ²³ -e nue, -te 'nu 'a nu 'du wɔn le na, 'n 'ye 'a nu nylsuapu a daalei a gblegblei, 'nu 'ye -we -chɔlunpiile =nu, -e kɔ ye u 'cru 'o, -e kɔ: -Chɔlunpiile -gbo, -a nue nu, 'ke 'o nylsua =nu -wɔn, -a 'de yi. -Ye 'kleɛ, Nylsua =nu, a 'de yi, aa da, kɔ -kɔ -ti 'n di 'a mu ye =tu wɔn. ²⁴ Nylsua a -gbe, kɔ -kɔ nu, -kɔ nu 'klɔ -gbo, kɔ 'e nu de, -e nu kɔ =nɔ 'kwli 'mu. Nɔ- kɔ yakɔ kɔ -tutu a Kukonyɔ. Kayu =nu, -tunahuin po, Nylsua 'dio 'le gbo nu. ²⁵ 'Die -hua, 'ke -tunahuin bu pie =nɔ -chɔlun, -e nue, kɔ -nu -tunahuin, kɔ, kɔ -nyu -we -hunhlun -nyi, kɔ -tɔplɔ 'bii =nu 'heɛn, -u nu -teɛ, 'ke 'o =nu -wɔn. ²⁶ 'Ke kɔ naa 'le nahuon -do 'mu, -kɔ kɔ Adamu, 'kɔ nu 'klɔ -gbo a daku 'bii, 'plu 'kɔ =tu gble, 'kɔ

-nyu gbonule, ke kɔ -tutu 'bii -gbo ke. Nɔ- kɔ nu, -kɔ wa 'e nu daku a 'blɔ-pamuɔ 'nyre, kɔ, tii -tie daku a -gbe, u di 'o -hi. ²⁷ 'Nu -tɔplɔ 'bii a -gbe nu, -e die nu, -tunahuin 'muo le =nɔ, 'plu 'bu nyo le =nɔ, u 'muo ke ye. 'E kɔ -teɛ, Nylsua 'de 'e nu nahuon -wɔn hren, ²⁸ -e nue, ke u po: Nylsua, kɔ -nye nu, =aa -hunhlun po, =a nu 'klɔ, =aa le -hihie. Deɛ -do a -gbe, ne- 'a nu 'cruɔnyu -ye 'cru, -e kɔ: -A nu -gbe, -a mu kɔ 'a 'yuo nu. ²⁹ -Te -a 'ya Nylsua a 'yuo 'mu, -a 'de ye ble -ba pui -teɛ, -e kɔ, Nylsua 'we =nɔ tuyu ye, u nuu -gulu 'mu, kɔ 'plude, kɔ 'hɔ, 'ke 'le -tunahuin a 'sre, kɔ 'a dɔnu a 'lu a le-hiele 'kwli 'mu. ³⁰ Ti =nu -kɔ 'yri -tunahuin 'de la 'o Nylsua a yie, kɔ kɔ la =wlu a 'lɔ, 'ke 'o =nu -wɔn. Keɛ, -te ti nu le 'mu -gbo, Nylsua nahuin 'bii 'nu le, -u nu 'o 'e nu -tegbi =de, 'ke bu hie 'o de 'kuku gbo, u nu, bu =hɛn -wɔn, bu -nye 'waa 'klɔ 'bii Nylsua. ³¹ 'Plu, kɔ po 'le -nyrɔkɔ, -kɔ kɔ 'mu kɔ di 'o 'klɔ 'bii -gbo a nahuin -bati le poo, 'ke 'le 'a 'oye'siile 'kwli 'mu. 'Bɔ 'mu -bati a -gbe po, 'ke kɔ di 'le nahuon -do =nu 'mu naa, 'a -gbe, kɔ wa 'du. Nahuon a -gbe, kɔ -ha 'le 'kukuny -heyri, kɔ -ha 'klɔ. Ke'e nu, kɔ nue nahuin a tɔkɔ, -e kɔ, -tɔplɔ a -gbe, kɔ po 'le, kɔ di 'nu nu.»

³² -Te u 'wɔn -ti =nu, Pɔlu =tu, -u kɔ nahuon, kɔ 'ku, 'plu kɔ di 'klɔ 'hri, -ye =u -ye -tua 'a 'caale gbo, =u -ye kɔ: «-A di -mu ye gbo po nua -nyrɔkɔ -ye 'mu, -tu -do -gbo, -n =tu, =mui lele =tu.» ³³ -Te u po 'kleɛ le, -ye u kɔ Pɔlu 'heɛn, u -gbugbe yre. ³⁴ Keɛ, 'ke 'le =nu -heyri, e kɔ nahuin -ye, 'u bi Pɔlu ke, 'u kuo -Yusu =wlu ye. Nahuin a -gbe, =kɔ -ye a 'du kɔ Denisɔ. 'Nu kɔ 'du a -gboligbo a nahuon -yee nu. E kɔ -we nyrugba -ye. 'A 'du kɔ Damalɔ, kɔ nahuin 'plklp -ye 'heɛn. Nu- kuo -Yusu =wlu ye.

-Te Pɔlu mu la 'le Koletulu 'mu

18 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye Pɔlu -hɔn 'le Atenulu 'mu nu, 'kɔ mu 'le Koletulu 'mu. ² 'Ke kɔ ye 'le -Juukue =de gbo. 'A 'du kɔ Akilasɔ. 'Ke kɔ kɔ 'le 'blugba =nu 'mu, -kɔ kɔ Pɔn. 'Nu kɔ 'a nyrugba Prisilɔ 'heɛn, nu- -hɔn le ke 'le Rɔmudulu 'mu, -kɔ nu 'le Yitaliblugba 'mu, -e nue, 'kɔn gblaka Klodɔ, kɔ le -Juukue 'bii nu, bu -hɔn 'le Rɔmudulu 'mu. Akilasɔ kɔ Prisilɔ a -gbe 'heɛn, nu- kɔ -wɔn Pɔlu mu 'le. ³ U kɔ Pɔlu 'heɛn, u yi -kuantugbloo -do. U 'gbla 'taapuekayuo, 'u nyo plo. Ne- nue, Pɔlu 'kɔ nu 'le =nu -wɔn, 'u 'o -tegbii -do -kuan nuu. ⁴ 'E nu -wuwle-nyrɔkɔ 'mu, Pɔlu =tu Nylsua a -ti, 'ke 'le Nylsua a kayu gbo, 'u nye le =nɔ, 'ke -Juukue kɔ Glekue 'heɛn, bu kuo -Yusu =wlu ye.

⁵ -Te 'dai ti -hi, -ye Silasɔ kɔ Timote 'heɛn, u -hɔn 'le Maseduanblugba 'mu nu. -Te u nyre 'kleɛ 'le Koletɔ 'mu, -ye Pɔlu 'nu nu =le 'kleɛ lele 'e nu -kuan =de, 'be 'de kɔ =tu Nylsua a -tu -do, 'kɔ nye -Juukue kle -hɔn, -e kɔ, -Yusu, kɔ -kɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la le, kɔ di la 'le ya. ⁶ Keɛ -ye Nylsua a -ti =nu, kɔ =tu, -Juukue 'nu -hua =le 'a 'wun-wɔn, 'u nyo tanɔ =tu. -Ye Pɔlu nyru gbo ye, 'kɔ bubla 'a wlawlɔ, -e die nu, 'pupu 'mu ble, -ye kɔ kɔ: «Bɛ 'ba hren

Nyisua -wɔn, ε 'de 'mɔ 'n 'die nu. 'A nɪ -gbɛ, 'a mu nue. Kue kɛ 'klɛɛ mɔ gbo, nahuin =nu, -u 'de -Juukue, nu- kɔ -wɔn 'n di 'le mu, 'mu =nu Nyisua a -ti ye =tu.»⁷ Pɔlu kɔ -hɔn 'le =nu -gbahɔn 'mu, kɔ pa 'le Glɛkukueyu =de a -tɛ. Nahuon a -gbɛ, 'a 'du mɔ Titusɪ Jutusɪ, kɔ =ke Nyisua da. 'Ke 'a kayu nɪ 'o Nyisua a kayu 'hɔn 'mu, -u kɔ gbo -Juukue 'le le 'kukue. Titusɪ Jutusɪ a -gbɛ, nɔ- kɔ -tɛ Pɔlu 'le Nyisua a -ti =tuu.⁸ Klipusɪ, -kɔ mɔ Nyisua a kayu a nyɪgblaka, nɔ- 'wɔn -wɛ Nyisua a -ti, kɔ kuo Kukɔnyɔ -Yusu =wlu ye, kɔ kɔ 'a kayugbokue 'hɛɛn. Koletɪkue 'pɔkɔkɔ, -uɔ -ti =nu 'wɔn, Pɔlu =tu, u kuo -wɛ -Yusu ye =wlu, 'u po =nu 'nie 'lu.

⁹ Ti =nu -kɔ 'yri Galio, kɔ mɔ la -gulunuma, 'ke 'le Akaiblugba 'mu, 'ke -Juukue bibi 'o 'yi 'mu le, 'u klɪ Pɔlu, 'u gbo 'le Galio a -gbɛ ye, kɔ 'muo -bati le poo, ¹³ u kɔ -ti, u kɔ: «Nahuon -gbo, kɔ nye le 'nɪ =mɔ, 'ke nahuin 'bii bu =tuu 'o Nyisua. Kɛɛ, -tɛ kɔ ple, -ba nu Nyisua a 'o=tu-ule, -a nɪ tetei 'nɪ po =le le.»¹⁴ Pɔlu -wɛ 'klɛɛ -wɔn, 'ke bɔ po wun, -ye Galio kɔ: «-Juukue -a, 'bɪa 'bɛ 'ya wɛn -ti 'yakli =de 'mu, 'n di wɛn 'a mu ye gbo po nua. ¹⁵ Kɛɛ, -tɛ ε 'ya wɔnlehɪhrale 'mu a -ti, 'ke 'o winbuɪ kɔ 'duɪ a -ta 'mu, kɔ 'a mu -Juukue a tetei 'hɛɛn, 'a mu kue 'le -wɔn. 'N bla nɪ, 'ke =bo po -tɔplɪdu a -gbɛ a -bati. ¹⁶ Ba mu, ba -hɔn kɔ -batipoolɛ 'mu.»¹⁷ 'Ke 'le -tuo a -gbɛ ke, 'ke nahuon =de nɪ 'le. 'A 'du mɔ Sɔtenɪ. kɔ mɔ Nyisua a kayu a nyɪgblakaa nɪ. Nɔ- -Juukue klɪ, 'u -tua 'a bibie gbo, 'ke 'o -batipoolɛ ye 'mu. Kɛɛ, Galio a 'yie 'de 'le nɪ.

Pɔlu a 'dagba a ta wɔn, 18.23–21.16

-Tɛ Pɔlu mu 'le Atɔsɪduɔ 'mu

¹⁸ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ε -hi, Pɔlu nuu 'le 'dai ti, 'ke 'le Koletɪduɔ 'mu, 'plɪ kɔ gba -Yusu a nahuin =nu wlu. 'Ke kɔ -ha 'le 'mu Sankleduɔ 'mu, kɔ mu 'le Siliblugba 'mu, kɔ kɔ Prisilɪ kɔ Akilasɪ 'hɛɛn. Pɔlu ŋmlaa 'o 'a 'lu le, 'ke 'le Sankle 'mu, kɔ 'mue nahuin kɔ, -ε mɔ, kɔ po 'le dɛ, 'ke 'o Nyisua ye. ¹⁹ -Tɛ uɔ 'klɛɛ mu, u nyre 'le Efɛsɪduɔ 'mu. 'Ke Pɔlu hie 'o Prisilɪ kɔ Akilasɪ 'hɛɛn gbo, kɔ -mɛ -ye, kɔ mu 'le Nyisua a kayu gbo, kɔ kɔ -Juukue 'hɛɛn, u 'mu toto po, ²⁰ -Juukue a -gbɛ, 'u nyo le 'bati, 'ke bɔ -hi 'o =nu -wɔn 'dai ti, kɛɛ -ye kɔ 'de wɔn, ²¹ kɔ gbu wlu, kɔ kɔ: «Nyisua 'kɔ -hɛɛ, 'ke =bo di 'le, -ye 'n di 'le lele 'nɪ di,» kɔ -hɔn 'le Efɛsɪduɔ 'mu, kɔ 'ya 'le lele 'mu 'kwli 'mu, kɔ 'dagba 'lu -wɔn gba. ²² -Tɛ kɔ nyre 'le Sesalɪduɔ 'mu, kɔ =tu,

-ye 'ke kɔ mu 'le Jrusɛduɔ 'mu, kɔ 'mu -Yusu a nahuin =nu 'ye. Dɛ a -gbɛ, -tɛ ε -hi, -ye 'ke kɔ mu 'le Atɔsɪduɔ 'mu, ²³ kɔ -hi 'le 'dai ti gbi. -Ye kɔ bi lele wɔn 'hru, kɔ 'bɛ 'blugbu =nu =tuɔ, -u mɔ Galatɪ kɔ Flisɪ, -Yusu a nahuin 'bii =nu, -u nɪ 'le 'blugbu a -gbɛ 'mu, kɔ -nyu 'klɪ, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a =wlu a yekuolɛ.

-Tɛ Apolosɪ mu la 'le 'dɪɛ =nu 'mu, -ε mɔ Efɛsɪ kɔ Koletɪ

²⁴ ε kɔ -Juukueyu =de. 'A 'du mɔ Apɔkɔsɪ. 'Ke kɔ kɔ 'le Esipublugba a 'duɔ =nu 'mu, -kɔ mɔ Alesadrɪ. kɔ mɔ 'puprenyɔ gblakaa nɪ. kɔ yi Nyisuaɔrɪnɪ nɪ -tɛɛ. Nɔ- di la 'le Efɛsɪduɔ 'mu, 'ke 'le Asiblugba 'mu. ²⁵ Tɔkwɪn =nu, -u kɛɛ 'o -Yusu ke gbo, kɔ 'nyɪ o nɪ -tɛɛ. Kɛɛ, -ti =nu, Saan la nahuin ye =tu, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, kɔ, -tɛ Saan a -gbɛ, kɔ nahuin a 'nie a 'lulepupue nu, ε -do, nɛ- kɔ -mɛ -ye, kɔ yi la. ²⁶ 'Ke 'le Nyisua a kayu gbo, -tɛ -Juukue 'le le 'kukue, kɔ 'de -tuɪ a pɪpɪɛ kɔ, 'ke bɔ =tu 'le -Yusu a -ti. -Tɛ kɔ 'prɛ, -ye Prisilɪ kɔ Akilasɪ 'hɛɛn, u nɪ ke -tuo. -Tɛ kɔ -wɔ 'pupre -wɔn, -ye u dɔ nɪ, 'ke 'le 'waa kayu gbo, dɛ =nu, kɔ 'de wɛn 'mu le a yrie, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, 'u -hɪhɪɛ =nɔ klɛ -tɛɛ.

²⁷ -Tɛ dɛ a -gbɛ, ε -hi, -ye kɔ kɔ: «'N nye 'nɪ -hɪa, 'ke =bo mu 'le Koletɪ 'mu, 'ke 'le Akaiblugba 'mu.» -Ye -Yusu a nahuin =nu, u -nyɪ =nɔ 'klɪ, kɔ, 'u 'cruɪ 'cruɪɛ, 'u -nye =nɔ, 'ke bɔ gbɛ 'le -Yusu a nahuin =nu ye, -u nɪ 'le Akaiblugba 'mu, -ε die nu, u 'muo kwa 'ble -tɛɛ. -Tɛ kɔ nyre 'klɛɛ 'le, -ye kɔ ye 'o gbo nahuin, -u kuo o -Yusu =wlu ye, -ε nue, Nyisua nu o =nu 'mu =hapudɛ. Nu- kɔ -hɛ 'mu 'dɔ, ²⁸ 'ke 'o nahuin 'bii ye, kɔ kɔ -Juukue 'hɛɛn, 'uɔ gblɛ po, kɔ tɛɛ =nu, -ε mɔ, uɔ le 'nɪ kɪka, kɔ -hre =nu Nyisuaɔrɪnɪ ye, kɔ tɛɛ =nu -tɛɛ, -ε mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyisua po la le, kɔ di la 'le ya.

-Tɛ Pɔlu mu la 'le Efɛsɪduɔ 'mu

19 Ti =nu -kɔ 'yri Apɔkɔsɪ nɪ 'le Koletɪduɔ 'mu, 'ke 'le Akaiblugba 'mu, Pɔlu naa 'le Asiblugba a 'luye=tɔ 'mu, kɔ nyre 'le Efɛsɪduɔ 'mu. 'Ke kɔ ye 'le -Yusu a nahuin -ye gbo, ² kɔ =gbu wɔn, kɔ kɔ: «=Be ti =nu -kɔ 'yri a kuo Nyisua =wlu ye, kɔ -nyɪ 'a mu 'a -Hihɪu nɪ?» -Ye u =tuo -wɔn, u kɔ: «-A 'de -hlɪn Nyisua a -Hihɪu a -ti a 'wɛɛn.» ³ -Ye Pɔlu =gbu lele wɔn: «-Tɛ u po 'a mu 'nie 'lu, dɛ tio- ε =hɛn 'nyre, 'ke 'o 'a mu -wɔn 'le?» -Ye u kɔ: «Dɛ =nu Saan la kɔ, 'ke 'o 'nie a 'lupupue a -ta 'mu, nɛ- a kuo =wlu ye.» ⁴ -Ye kɔ kɔ: «Nahuin =nu, -u hie 'o dɛ 'kuku gbo, -u -nyɪ 'waa nɪ 'klɔ Nyisua, nu- Saan 'nie 'lu le po. Kɛɛ, kɛ Saan -wɛ nahuin =nu ye po: Bu kuo nahuon =nu =wlu ye, -kɔ dio 'o ke 'mu kue. Nahuon a -gbɛ, nɔ- mɔ -Yusu.»

⁵ 'Plɪ u 'mu win a -gbɛ mu 'wɔn, -ye u pu 'lu 'nie, 'ke 'le Kukɔnyɔ -Yusu a 'du 'kwli 'mu, ⁶ Pɔlu kɔ pu dabuɪ 'lu gblɛ, Nyisua a -Hihɪu 'u bi 'o =nu ke 'mu, nahuin a -gbɛ, 'u -tua win =nu, -u 'de yi a pupue gbo, 'u Nyisua a win

wሎሎ -ከደ. ⁷ Nahuin a -gbe, ሀ -we 'le nahuiin -pu =tu 'o 'ከሎ.

⁸ Plu de a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'ke Pɔlu pa 'le Nyɩsua a kayu gbo. 'Ke 'le yakue ta 'kwli 'mu, 'ε ni -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, ኃ 'ni pi =le huannu, ኃ 'nyl 'dai nahuin kle -hɩhɩa, -te Nyɩsuaa nu, ኃ 'le -Yusu 'mu naa, ኃ 'nyl nahuin win ke ኃ. Pɔlu nye le 'ni =mu, 'ke -tu =nu, ኃ =tu, nahuin bu pui -teε. ⁹ Kεε, 'ke 'le =nu -heyri, =u -ye 'ni -hua =le, bu kuo -Yusu =wlu ye, 'ሀ Nyɩsua a =haputitie a -gbe -ti -hɩn 'hɩn 'mu le =tu. Ne- nue, Pɔlu ኃ -ከሎ 'o =nu 'hɩn 'mu, ኃ ኃ -Yusu a nahuin 'hεn. Kue 'kleε 'o ti a -gbe 'yie 'mu gbo, 'ε ni -nyrɔwɔ, ኃ nyu ኃ Nyɩsua a -ti, 'ke 'le nyɩbeyu =de a kayu gbo. Nyɩbeyu a -gbe a 'du ኃ Tilanus. ¹⁰ Ne- ኃ nu -nunu, 'ke 'le 'yru 'ከሎ 'kwli 'mu. Ne- nue, nahuin 'bii, -u ni la 'le Asiblugba 'mu, -Juukue ኃ nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'ሀ 'ከሎ Kukɔnyɔ a -ti.

-Te Sefa a 'yuo=pli =tuε 'yri, 'ke bu bla 'kuo -hɩn le

¹¹ 'Ke Nyɩsuaa 'le Pɔlu 'mu naa, ኃ 'nyl mileka-ጥጥጢ gblaku nu, ¹² ሀ -we 'a 'tεwei ኃ 'a 'hɩn 'mulepue-ጥጥጢ 'mu 'ba, ሀ 'nyl 'hɩnhrennyu kle po, 'hɩnhrennyu a -gbe, 'waa 'kuεi 'u -we, ኃ, 'kuo -hɩn, ኃ 'ni 'o nahuin ke 'mu, ኃ 'nyu 'o ke 'mu -ከሎ. ¹³ -Ye 'kleε, -Juukue =de'e ni. ሀ ኃ la -dayuopu 'niyata'a ni. 'Waa bu a 'du ኃ Sefa. Sefa a -gbe, ኃ ኃ Nyɩsua a -cɔhɩnpinyɔ gblakaa ni. 'A 'yuo nyɩbeyu a -gbe, nu-ሀ -ጥጥጢ 'mu le na, 'ሀ 'kuo -hɩn le bla, ኃ 'ni 'o 'hɩnhrennyu ke 'mu, ሀ =tuε 'yri, 'ke bu gba -Yusu a 'du, bu bla 'kuo -hɩn le. -Ti =nu, ሀ 'kuo -hɩn a -gbe ye =tu, ni- gbo: «-Yusu -gbo, ኃ ኃ -ti Pɔlu =tu, 'ke 'le 'a 'du 'kwli 'mu, 'ni -mu 'ni le, -ከሎ 'o nahuon =nu ke 'mu!»

¹⁵ -Nyrɔwɔ =de 'mu 'kleε, -ye 'ku -huan =nu, ሀ le bla, ሀ =tu -ከሎ, ሀ ኃ: «'N yi -Yusu ni, ኃ, 'ni 'ከሎ -we Pɔlu a 'du. Kεε, a -me -ye, nahuin tio- a 'ya 'mu 'le?» ¹⁶ -ye nahuon, 'ku -huan ni 'o ke 'mu, ኃ biu 'le -gbahlɔn, ኃ tuε =nu, -ε ኃ, ኃ 'ni ke 'klɩ, ኃ -hi 'o ሀ 'bii =nu 'mu, ኃ -tua 'waa -ጥጥጢ a 'yri'le'lula gbo, ኃ cɩcra 'waa wlawl le, nahuin a -gbe, ሀ 'gba ci le, ሀ -ከሎ 'le 'a -te 'mu. ¹⁷ De a -gbe, -ε mue 'lu -ከሎ, -Juukue, ሀ ኃ nahuin =nu, -u 'de -Juukue, -u 'ti 'le Efesu 'mu, ሀ 'bii, ሀ 'wen ni. ε nue, ሀ huannu pi, ሀ Kukɔnyɔ -Yusu a 'du 'yi 'buaa. ¹⁸ Nahuin =nu, -u kuo -Yusu =wlu ye, 'waa 'kɩkɩ, ሀ 'le 'ni di, de 'kuku =nu, ሀ o ni, ሀ 'nyl yre ኃ ኃ, 'ke 'o nahuin 'bii ye. ¹⁹ Nahuin =nu, -u ኃ -wɩnyu, 'kuenyu, ኃ ኃ, -pinanyu, 'waa 'dai de ya 'le 'waa 'crɩnɩi, -u ኃ 'kwli 'mu, ሀ 'le le ta, ሀ 'waa -kuan nu, ሀ pui ኃ 'le, 'ke 'o nahuin 'bii ye. -Te ሀ gbugba 'crɩnɩi a -gbe a 'wli -ከሎ le, -ye ሀ -we 'le -kuannunyu a (50'000) 'milowu a -wlu 'ከሎ =tu 'o -pu a 'pεεε, 'ke 'le -nyrɔwɔ -do 'kwli 'mu. ²⁰ -ጥጥጢ a -gbe, -u mue 'lu -ከሎ, ሀ 'ni ke 'klɩ 'dɩ, ሀ nue, nahuin =nu, -u 'ከሎ Nyɩsua a -ti, ኃ, -u kuo =wlu ye, ሀ bii ke.

-Te ጥጥጢblanyu, -u ni 'le Efesɩdu 'mu, ሀ bi yru 'mu le

²¹ -Te -ጥጥጢ a -gbe, ሀ -hi, -ye Pɔlu pue 'le =le, 'ke ኃ 'be Maseduanɩbugba ኃ Akaiblugba =tu, 'plu ኃ 'mu Jrus-ɩdu 'mu mu. ኃ ኃ: «'Bla 'ni mu 'le, 'n ኃ =bo nyre 'le Rɔmɩdu 'mu.» ²² ኃ 'le 'a 'mu-henyu 'ከሎ, 'ke bu mu 'le Maseduanɩbugba a -gbe 'mu. 'Mu-henyu a -gbe, nu- ኃ Timote ኃ Elasi 'hεn. Kεε, ኃ -me -ye, ኃ 'kɩε die 'le ti gbi -hi, 'ke 'le Asiblugba 'mu.

²³ Ti a -gbe 'yri, ኃ ኃ =nu, Pɔlu nahuin ኃ, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ne- nue, =gbugɩgbu gblaka ሀ bi 'le Efesɩdu 'mu. ²⁴ 'Ke 'le Efesu a -gbe 'mu, ε ኃ 'kagblaka =de, ኃ ኃ gbo nahuin 'le nyɩsua =de daa. Nyɩsua a -gbe a 'du ኃ Atemisi. ኃ ኃ nyrugbaa ni. 'Ke 'le 'du a -gbe 'mu, -ጥጥጢblanyu ni 'le, ኃ 'plu bla. 'A 'du ኃ Demetriusi. ኃ-ኃ 'sroba nu, ኃ kayuo 'cicri gbi nu, ኃ 'we =ኃ Atemisi a 'kagblaka a -gbe ye, -ε die nu, ሀ 'muo plo. De a -gbe, εε 'le =ኃ kwa 'mu po 'wliye 'dɩ, ኃ ኃ 'a -kuannunyu 'hεn. ²⁵ Demetriusi a -gbe, ኃ- 'kukue 'a -kuannunyu le, ኃ nahuin =nu, -u ኃ =nu 'hεn, -ሀ -kuantugbloo -do nu, ኃ ኃ: «-A 'bi -a, 'be a yie ni, -ε ኃ, -kuan -gbo, -aa nu, ኃ-ኃ -a mu 'wliye -nyl. ²⁶ Kεε, nahuon -gbo, ሀ Pɔlu daa, de -gbo, ኃ nu, a 'wɩn ni. ኃ nahuin 'ni le, -ε ኃ, nyɩsua -gbo, -tunahuiin nu, ሀ 'de -teε a nyɩsua. -Ti a -gbe, nahuin 'kɩkɩ pui -teε, ke ኃ Efesɩdu 'mu, ኃ Asiblugba 'bii 'mu. ²⁷ De a -gbe, ε die 'ni nu, -a ni -kuan -gbo, ኃ 'mu =ከሎ bi. 'Ya 'o lele 'lu, -a ni nyɩsua gblaka -gbo, -aa da, ኃ ኃ Atemisi, 'a 'kagblaka, ኃ 'deε ኃ ኃ lele 'mini, 'plu Atemisi a -gbe, nahuin 'bii da, -u ni ኃ Asiblugba 'mu, ኃ -tutu 'bii ke, ኃ 'deε ኃ ኃ lele -ti a 'yi'buaaε.»

²⁸ Nahuin, -u ni -tuo ke, Demetriusi a pupowin a -gbe, ሀ 'bli kwa, ሀ bi yru 'mu le, ሀ le =muma, ሀ ኃ: «Efesɩkue a nyɩsua, ኃ ኃ Atemisi, ኃ ኃ -ti a 'yi'buaaε!» ²⁹ 'Waa le=mumale nue, 'du a nahuin 'bii ሀ -we ti ke, ሀ 'le -tegi =nu mu, -te nahuin =ke 'le -gboligbo =tuu. ε ኃ nahuin 'ከሎ =de. Nu- ኃ Pɔlu 'hεn 'dagbi 'mu le mu. 'Waa 'du ኃ Gayusi ኃ Alitaki. 'Ke ሀ ኃ 'le Maseduanɩbugba 'mu. Nu- 'du a nahuin klɩ, ሀ gbu 'le -gboligbo=tuule 'mu. ³⁰ Pɔlu -hua ኃ mu 'le nahuin -huohui a -gbe ye, -ε die nu, ኃ 'mu 'le =nu -ከሎ 'preε. Kεε, -Yusu a nahuin 'die ke wεn. ³¹ ε ኃ -we Asiblugba a ye'munaanyu -ye. Nu- ኃ Pɔlu a ninatumupu. Nu- le =ኃ, 'ke 'le 'batle 'kwli 'mu, 'ke ኃ ni mu 'le 'le -gboligbo=tuule 'mu. ³² Ti a -gbe 'yri, nahuin =nu, -u 'kukue le, ሀ le po -cici 'dɩ. 'Waa pupowin wo ni. 'Ke 'le =nu -heyri, 'waa 'dai de, ሀ 'di yi, -ti ኃ -ti ሀ 'kukue le. ³³ -Juukueyu ni 'le, 'ke 'le nahuin -huohui -heyri. 'A 'du ኃ Alesadri. -Ti =nu, -u mue 'lu -ከሎ, ni- ሀ -hɩhɩa =ኃ kle. ኃ- 'a 'bienu -Juukue po 'le ye 'mu, 'ke ኃ po wun, ኃ bibiu dabu ye, -ε die nu, ሀ 'mu wien ma, ኃ 'mu le, -ε ኃ, -Juukue 'de de =de nu. ³⁴ Kεε, -te ሀ yrie, -ε ኃ, ኃ ኃ -Juukueyu'u ni, ሀ po wingbloo -do, ሀ =ma, ሀ nu

-nunu, ε -wε 'le -hawu 'hכח. Ke uu po: «Efeslkuε a nylsua, כ- כמ Atemisi, ככ כ- -tu a 'yi'buaale!»
 35 -Te u =muma le -muma, -ye 'du a ye'mu'crunyc =tu 'o 'klu, כ' nue, 'u ma wien, ככ: «Efeslככ a nahuin -a, nahuin 'bii yie nu, -ε ככ, -a nu 'du Efesi, ככ- ככ -a nu nylsua Atemisi a 'kagblaka a 'yie=tunyc, כ כ' a 'kus-rcgbe 'hεen, -ε ble 'le yakו 'mu. 36 =כ =de 'deε ככ ple, hu' nu. 'A -tu, ba nu gbe, ba -hie 'lu le, a 'nu =han 'yilenyrede nu. 37 Nahuin -gbo, a ya 'le, u 'de de =de 'yri, 'ke 'le Atemisi a 'kagblaka gbo, ככ, u 'de Atemisi a -gbe tant =tu. 38 'Bia Demetriusi, כ כ' a -kuannunyc 'hεen, 'bu ככ bu yεε nahuon -tu, bu ככ 'a yiyie, -ε ככ, ε ככ -nyrcw, -u ככ 'mu uu 'o -bati poo, 'ε ככ -wε 'blugba a ye'munaanyu -ye, u di -hakui pue. Nu- bu le. 39 'Bia -tu -ye 'bu nu 'o, -nyrcwככ -ככ 'mu 'du a nahuiin 'o -bati poo, -a 'mui =tu. 40 De -gbo, -ε mue ke 'lu -wכח a -tu, ε -wε 'le be nue nu, 'blugba a ye'munaanyu, -u ככ Romakue, bu yεε -a mu -tu, -ε ככ, -aa 'blugba 'nu =gbugbככ, -ε nue, -a 'de -tu =de ככ, -ba =tu 'blugba a ye'munaanyu a -gbe ye, -u die kle -hחח, de- nue, =a 'kukue ככ le.» 41 -Te ככ po 'kleε le, -ye u le nahuin =nu nu, -u 'kukue le, 'ke bu -gbe le.

-Te Pככ mu la 'le lele Maseduanublugba ככ Glekublugba 'hεen 'mu

20 -Te =gbugbככgbu -wε 'le, -ye Pככ 'kukue -Yusu a nahuin 'bii le, כ' -nyu 'klu, 'plu כ' gbu wlu, כ' mu 'le Maseduanublugba 'mu. 2 -Te ככ 'blugba a -gbe =tu ככ be, -ye -Yusu a nahuin, -u nu -wε 'le, ככ nyu -nyi 'klu. -Te de a -gbe, ε -hi, -ye 'ke ככ mu 'le Glekublugba 'mu, 3 כ' nuu 'le yakueε ta, כ' -wε 'kleε -wכח, 'ke ככ -ha 'le 'mu, -ε die nu, כ' mu 'le Siliblugba 'mu mu. Kee -ye ככ wlu nu, -ε ככ, -Juukue -yri nu, 'ke bu 'כ, ('ככ nyre 'le Siliblugba 'mu.) Ne- nue, כ' pue 'le, 'ke ככ naa 'le lele Maseduanublugba 'mu, ככ -mε de. 4 -Te ככ 'kleε mu, -ye nahuin 'plככ gbu 'hru wכח. 'Waa 'du, nu- -gbo: Sopate, ככ ככ Pilusi a 'yu, Pilusi a 'yu Sopate a -gbe, 'ke ככ ככ 'le Beled ככ 'mu, ככ Alitaki, ככ Sekudusi; 'ke u ככ 'le Tesalonikid ככ 'mu; ככ Gayusi; 'ke ככ ככ 'le Debid ככ 'mu; ככ Timote, ככ Asiblugba a nahuiin 'hכח, -u ככ Tisiki, ככ Trofimu. 5 Nu- 'nyε 'hru, 'u mu 'le Truasid ככ 'mu, 'u mu 'le -a mu -pre wכח. 6 -A nu -gbe, -Juukue a le'mimre, -ε ככ Paku, -te ε -hi, -ye -a -ha 'le 'mu Filipud ככ 'mu. -Nyrcwu =hun bi -hi, -ye -a yu ke, 'ke 'le Truasid ככ 'mu. 'Ke -a -hi 'le 'wee=gble.

Pככ a 'lele'ככdagba, 'ke 'le Truasid ככ 'mu

7 -Wuwle-nyrcwככ a -wise, -a 'kukue le, -a 'mu -Yusu a 'lele'ככdidide =nu di, Pככ ככ 'le -Yusu a nahuin =nu -wכח 'preε, -u 'kukue le. -Te ככ ככ gba 'dagba 'lu -wכח, -nyre 'be ce le, ne- nue, כ' 'pre -prepre, 'ככ-heyri 'ε nyre 'o. 8 'Ke 'le yrayrikayu =de a -gככ a ta a כככ a -gblו =de 'mu, 'ke -a 'kukue 'le le. -Gblו a -gbe 'mu, 'napli -huo 'le =le. Gblotayu =de, ככ- nu 'o 'winde 'yri gbo. 'A 'du ככ Etisi. -Te Pככ 'kleε gbeε 'pupre 'lu -wכח, -ye Etisi a -gbe,

כ hreε 'le 'mu gbo ηmla. Ne- ככ ככ ble 'le 'winde 'yri, ככ -hli 'le -patu 'mu gbo. -Te u =tu, u 'ככ 'mu, -ye ככ 'ku nu. 10 -Ye Pככ a -gbe, ככ =tu -wε nu, כ' =jro 'lu 'mu gbo, כ' ככ 'mu, ככ: «'Kla nu 'ya 'le 'a mu -wliye. ככ po -hunhlun.» 11 -Ye u 'ya nu 'bii, 'u di -Yusu a 'lele'ככdidide. -Te de a -gbe, ε -hi, -ye Pככ gba 'pupre -wכח 'lu, כ' 'pre -prepre, 'yru 'u 'wu 'le le. -Te 'yru 'wu 'kleε 'le le, -ye ככ mu nu. 12 -Ye nahuin 'bii =nu, -u nu 'o, 'waa ככ ble nu, -ε nue, Etisi -nu wen, ככ lele po -hunhlun, 'u 'ככ 'mu, 'u gככ 'le kayu gbo.

-Te Pככ -hכח la 'le Truasid ככ 'mu, ככ mu la 'le Miletid ככ 'mu

13 -A -mε -ye, -a -ha 'le 'mu Truasid ככ 'mu, =a 'nyε 'hru, =a nyre 'le Asככid ככ 'mu. Pככ -mε -ye, ככ naa bu, -ε nue, ככ -yri nu, 'ke -ba -proo 'le Asככid ככ 'mu, ככ ככ -a mu 'hεen, -a 'mu 'le 'mu -ha, -a 'mu 'dagba 'lu -wכח gba. 14 -Te ככ ye -a mu ke, 'ke 'le Asככ 'mu, כ' 'ya 'le -a mu -wכח 'mu 'kwli 'mu, =a nyre 'le Mitilend ככ 'mu, 15 =a -hi. -Te -nyre ce le, =a na 'o 'nudugbo =nu 'huu 'mu, uu Kככ daa. -Te -nyrcyruwככ -ye -hi, 'a -nyre ce le, =a na 'o 'nudugbo =nu 'huu 'mu, uu Samככ daa, =a -hi. -Nyrcwככ -do ככ -hi lele, -ye -a -hi Efesid ככ le, =a nyre 'le Miletid ככ 'mu. 16 'ε ככ -teε, Pככ pue o 'le =le, 'ke ככ 'deε ככ nyra gbo, 'ke 'le Efesid ככ 'mu, -ε die nu, ככ 'nu =han 'le Asiblugba 'mu 'dai ti -hi. ככ 'nu 'kuka, -ε die nu, 'be -wε 'le, -Juukue a le'mimre, uu Patkככ daa, ככ 'mue 'ye, 'ke 'le Jrusre 'mu.

-Te Pככ 'preε la 'le Efesid ככ a 'cuε a ye'munaanyu -wכח

17 -Te -a nyre 'kleε 'le Miletid ככ 'mu, -ye 'cuε a ye'munaanyu =nu, -u nu 'le Efesid ככ 'mu, nu- Pככ gba 'crunε ye, 'ke bu di 'le, u 'mu 'yiyie, 'ke 'le Miletu 'mu. 18 -Te 'cuε a ye'munaanyu a -gbe, u nyre 'le =ככ 'huu 'mu, -ye ככ ככ: «'Kue 'le -nyrcwככ =nu 'yie 'mu gbo, ככ ככ 'mu 'n nyre la ככ Asiblugba 'mu, -bo ye -nyrcwככ -gbo ke, -te 'nu la naale nu, a yie nu. 19 'N =tu la 'le 'n dככ nu 'bii, 'nu la Kukככ a -kuan nu. 'N 'ye 'kla-wliye'yia a gbleglei, ככ, 'nu 'ye -wε =suε, -ε nue, -Juukue a ye'munaanyu, uu 'na 'lta le 'nu =ככ. 20 -Tu 'bii =nu, -u ככ -bu -he 'a mu 'mu, 'ke ba kuo -Yusu =wlu ye -teε, 'n 'de huannu pi, 'nu tu 'a mu 'bii, 'ke 'o nahuin 'bii ye, ככ 'ke 'le 'a nu -gbe a kayuo gbo. 'N 'de 'a mu 'a de =de 'yi ke -hli. 21 'N le -Juukue nu, ככ nahuin, -u 'de -Juukue, 'ke bu hie 'o 'waa de 'kuku, uu nu gbo, bu -nye 'waa 'klככ 'bii Nylsua, ככ, bu kuo -a nu Kukככ -Yusu =wlu ye. 22 -Te ti nu le 'mu -gbo, Nylsua a -Hihiu nu 'o 'mu 'mu ke, 'ke =bo mu 'le Jrusre 'mu, keε, de -be di 'le 'mu ye, 'n 'die yi. 23 Deε -do 'n yi, ne- ככ, 'ke 'le 'ε nu 'du -ככ 'kwli 'mu 'nu 'le naa, Nylsua a -Hihiu 'mu 'nu le, -ε ככ, =ju ככ =suε a 'yiyie 'hεen, nu- u 'le 'mu -pre. 24 Kee, 'ke 'o 'mu -wכח, 'na -hunhlun, 'nu po, 'nu duu =le de gblaka. Kee, de -gbo, -ε ככ de gblaka, ne- ככ =bo -yra -kuan -gbo 'lu, -a nu Kukככ -Yusu le 'mu =bo nu. -Kuan a -gbe, ככ- ככ =bo pue nahuin

=haputitie, -ε nyi =tu, -ε κω, Nylsua, κω nahuin 'mu nu =hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu.

²⁵ 'N na a 'bii yre, 'nu =tui 'a mu ye, -te Nylsuaa nu, κω nahuin win ke κωκ. Κεε, -te ti nu le 'mu -gbo, 'n yie nu, -ε κω, 'a nu nahuon =de 'die 'le -we κω 'ye 'kleε lele 'mu.

²⁶ Ne- nue, 'nu ke 'a mu le, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'κω hren Nylsua -wκn, 'κω 'wan, -ye ε 'de 'κω 'n 'die nu, ²⁷ -ε nue, -tκpl 'bii, Nylsuaa -hua κω nu, 'n 'de 'a mu 'a de =de 'yi ke -hli, 'n tu 'a mu nu 'bii. ²⁸ Ba =tu 'a nu dκn 'yie, κω, ba =tu -we nahuin 'bii =nu 'yie, Nylsua a -Hihiu -nyi 'a mu, 'ke ba =tu 'yie. Ba =tu 'cue 'yie. 'Ke Nylsua naa 'le 'a -gbe a 'Yu a 'kukue 'mu, 'κω κω 'cue a -gbe. ²⁹ 'N yie nu, 'bla 'nu mu, -ye hitκnyu di 'le di, u 'mu nahuin kaa, -ε 'we =κω ye, -te -jioo nu, κω dehuεi gbo -wκ. ³⁰ 'Plu 'ke 'le 'a mu 'cue a ye'munaanyu -heyri, nahuin di 'le 'mu -hκn, u 'mu hi 'du, u 'mue nu, -Yusu a nahuin 'mu -wκn κue. ³¹ 'A -ti o, ba nu 'o -preε 'mu, a nu ηmo 'le. Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ε κω, 'ke 'le 'yru ta 'kwli 'mu, 'κω 'mu κω -nyre 'mu, 'n 'cipi 'o =o, 'nu o 'a mu =κω 'mu le po, 'plu, 'ε κω ti, 'nu o we 'a nu -tu.

³² -Ye 'kleε, 'ke 'nu 'le 'a mu Nylsua kwa 'mu po, κω =haputitie =nu, -ε nyi =tu, -ε κω, Nylsua, κω nahuin 'mu nu =hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ne- di 'a mu 'mu -he. Nylsua a -gbe, κω- κω 'kl, 'ke κω nue, 'a nu =wlu a yekuole be bii ke, κω, κω -nyi -we 'a mu 'κl yrayru, -κω 'nu -we 'le, a κω nahuin 'bii =nu 'heεn, -u 'ya 'a nahuin 'mu. ³³ 'N 'de -hln nahuon =de 'wliyε a -huε, κω 'a 'hul'mulepue-tκpl. ³⁴ 'A nu -gbe, a yie nu, -ε κω, 'na -gbe a dabulu, nu- 'nu la nu, 'nu la -kuan nu, 'ke 'o 'na mranyue κω 'na 'hul'mulepue-tκpl a -ta 'mu, κω nahuin =nu, -u κω 'mu 'heεn, -u di la 'le. ³⁵ 'Nu o nu -kuan 'dκ, -ε die nu, 'mue 'a mu κω, -te a κω ba nu -kuan a nunue. 'Bla =baa le -kuan a nunue nu, -ye -a -we 'le -ba -he =sueyru 'mu nu. -Ti =nu, Kκκny -Yusu =tu, u nu -hri 'le -a mu -wκn. -Ti a -gbe, u nu -gbo: 'Bla =nu nahuin -tκpl le -nyi, -ye -n κω κl a bleεe, 'ε -hi 'o nahuin =nu 'mu, -nu -tκpl le -nyi.»

³⁶ κω nu 'kleε le 'pupre, -ye κω κω =nu 'heεn, u bla gbo kwli, 'κω da Nylsua. ³⁷ U 'bii, u 'nu we 'dκ, 'u Pκl 'mu le 'wleε, u 'muo wlu gba. ³⁸ De, -εε =nu κω nue, ne- κω Pκl κω ple, u 'dee bu 'yo 'kleε lele. De a -gbe, -te ε -hi, -ye u gbo κω hru, 'ke 'o 'mu =nu, -ε dio gba 'hul 'mu.

-Te Pκl mu la 'le Jrusre dκ 'mu

21 -Te -a κω =nu 'heεn, -a -gbugbe yre, =a -ha 'le 'mu, =a mu 'le Kκs dκ 'mu, =a -hi. -Te -nyre -ye ce le, -a nyre 'le Rκd dκ 'mu. 'Ke -a -hκn 'o 'mu, =a mu 'le Patalad κω 'mu. ² -Te -a =ti, 'ke -a ye 'o 'mu -ye gbo, -εε Fenisiblugba 'mu mu. Ne- κω -ba 'ye 'le wκn, be gba -a mu. ³ -Te -a mu -mumu, -ye 'ke -a nyre 'le Sipreblugba =hκn. 'Blugba a -gbe, 'yru =κω 'le le. -A nu 'le 'mu wκn, =aa 'blugba=tκ a -gbe 'ye, 'κω nu 'le -a nu kamrapta ke, =a

-hi, =aa 'le Siliblugba 'mu mu, =a nyre 'le Til dκ 'mu. 'Ke 'le 'dκ a -gbe 'mu, 'ke 'mu =tu 'le -tκpl =nu, -u nu 'le =κω 'kwli 'mu. ⁴ -A -mε -ye, -te -a =ti, 'ke -a ye 'le -Yusu a nahuin -ye gbo, =a -hi 'o =nu 'wee -do 'hul 'mu. Nu- Nylsua a -Hihiu le, -ε κω, =sue a 'yiyε, ne-ε Pκl -pre, 'ke 'le Jrusre 'mu. Ne- nue, nahuin a -gbe, 'u le Pκl, κω nu mu 'le 'le Jrusre 'mu. ⁵ Κεε, -te 'wee =nu, ε -yre, -ye -a -we -wκn, 'ke -ba gba -a nu 'dagba 'lu -wκn, u 'bii, u κω 'waa nyru κω 'waa 'yuo 'heεn, 'u gba -a mu 'hru wκn, =a =ti dκ 'mu. -Te -a nyre 'o 'yru nua 'mu, =a bla kwli gbo, =a da Nylsua. ⁶ -Te -a -wκ Nylsua a dκd -wκn, =a gbugba wlu le. -A -mε -ye, -a 'ya 'le 'mu =nu wκn, -ε di -a mu gba, u -mε -ye, 'u =hlan -wκn, 'u mu 'le 'waa 'dκ 'mu.

⁷ -Te -a -hκn 'le Til dκ 'mu, 'mu gba -a mu 'mu Polemais dκ. 'Ke ε hie 'o -a mu gbo, =a ye -a nu 'diayuo -Yusu a nahuin ke, =a -hi 'o =nu -nyrκwκ -do 'hul 'mu. ⁸ -Te -nyre ce le, =a gba bu, =a nyre 'le Sesal dκ 'mu. 'Ke 'le 'dκ a -gbe 'mu, 'ke -a pa 'le Filipu a -te. Filipu a -gbe, κω-κω Nylsua a =haputitie nahuin pue. 'Ke κω nu la 'le 'cue a 'mu-henyu 'nιpata =nu -heyri, u -ha 'le du 'mu, 'ke 'le Jrusre a 'cue gbo. ⁹ Filipu a -gbe, κω κω 'yuo nyruyuo -hen, -u 'de tκn κω. Nu-u Nylsua a win wκn -he. ¹⁰ -Te -a -hi 'o 'dai -nyrκw, -ye Nylsua a win-wκn-henyu =de di 'le, 'κω -hκn 'le Sudeblugba 'mu. 'A 'du κω Agabus; ¹¹ 'κω di 'o -a mu 'hul 'mu, 'κω 'ba Pκl a 'betiyε 'mu, 'κω nue, 'κω mua 'a -gbe a bu κω 'a dabu 'heεn, κω κω: «Ke Nylsua a -Hihiu po, u κω: Nahuon, -κω κω 'betiyε -gbo, -te 'n nu 'n dκn a mumua, ke'ε nu, -Juukue a nygblak di 'a mumua nu, 'ke 'le Jrusre 'mu, 'plu u 'muo nahuin =nu kwa po, -u 'de -Juukue.» ¹² 'Plu -a 'mu wintεdu a -gbe mu 'wκn, -a nu -gbe, -a κω Sesal dκ a nahuin 'heεn, -a -tua Pκl a le'batle gbo, 'ke κω nu mu 'le 'le Jrusre 'mu. ¹³ Κεε -ye κω =tu -a mu -wκn, κω κω: «De- κω =hien aa 'kleε we, κω, de- κω 'na =wlu a =hκn-pupue 'le? 'N -we -wκn, 'ke bu mua 'mu, 'plu bu po 'mu =ju 'mu. ε 'de ε -do a -gbe. 'N -we -we -wκn, 'ke =bo 'ku, 'ke 'le Jrusre 'mu, -a nu Kκκny -Yusu a -ti.» ¹⁴ -Te κω 'de -a nu =tκwin ke weεn, -ye -a -hκ le mε, -a κω: «De -gbo Kκκny κω -hua, ne- -be mue 'lu -wκn.»

¹⁵ -Te -nyrκw a -gbe, u -hi, -ye -a -tie -a nu ble nu, -a 'mu 'le Jrusre 'mu mu, ¹⁶ -Yusu a nahuin -ye, -u nu 'le Sesal dκ 'mu, 'u gba -a mu 'hru wκn. -Te -a nyre 'le, 'u paa 'le -a mu -Yusu a nahuon =de a -te. Nylbeyu a -gbe, 'a 'du κω Mrasκ. 'Ke κω κω 'le Sipreblugba 'mu. -Te κω -he la -Yusu a -naagbopuyu, 'a ti hren gbo ke.

-Te Pκl mu la 'le Sakt a -te

¹⁷ -Te -a nyre 'kleε 'le Jrusre 'mu, -a nu 'diayuo -Yusu a nahuin, 'ke 'le 'manu 'kwli 'mu, u 'ble -a mu kwa -teε. ¹⁸ -Te -nyrκwκ -do -hi, Pκl κω -a mu 'heεn, -a mu 'le Sakt a -te. 'Ke 'cue a ye'munaanyu 'bii 'kukue 'le le; ¹⁹ Pκl κω po 'waa 'wio gbo, 'κω bi 'o, -tκpl 'bii =nu, Nylsua naa 'le =κω 'mu, κω nu, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -u 'de

-Juukue, nu- ka -dodo ɔ na -wɔn ɛ. ²⁰ -Te 'cuɛ a ye'mu-naanyu, -u nu 'o, u 'wɔn -ti 'bii =nu, Pɔɔ =tu, -ye u -tua Nyɔsua a baale gbo. -Ye ke u Pɔɔ ye po, u ɔ: «Ye ke, -a nu 'dɔyɔ, -Juukue a 'milowɔ 'pɔɔɔ, nu- kuo -Yusu =wɔ ye, keɛ, u 'kuɛ =tue 'o tetei =nu 'o, Nyɔsua -nyi la 'a winwɔn-henyɔ Moise. ²¹ U 'wɔn nu, -ɛ ɔ, -Juukue 'bii, -u 'ti 'le pupudaku -heyri, -n nyu 'nu ɔ, 'ke bu hie 'o Moise a tetei gbo, ɔ, u nu 'be 'le 'waa 'yuo nyɔɔɔ ye, ɔ, u nu kɛ 'le -a mu -Juukue a tetei -wɔn. ²² -Be' -a di 'klɛ nu 'le? 'Nu ɛ 'pupɔɔ nu, -ɛ 'we =ɔ ye, u di 'nu 'wɔn, -ɛ ɔ, -n di 'le =ɛ. ²³ 'A -ti 'klɛ o, dɛ, -a di -mu le, nɛ -bo nu. Nyɔɔɔ -hen nu ɔ -a mu -heyri. Nu- po 'le dɛ, 'ke 'o Nyɔsua -wɔn. Dɛ a -gbe a -ti, u -wɛ ɛ ke 'o 'lilɛɔmɔɔmla, -ɛ ɔ yriɛ, -ɛ nyi nahuin ɔ, -ɛ ɔ, u 'sii 'o ye. ²⁴ Gba nahuin a -gbe, ba mu 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo, -n ɔ =nu 'hɛn, u 'mu 'o 'a mu ye 'sii, 'ke 'o Nyɔsua ye, ɔ, -bo -ha -wɛ 'le 'wliɛ, -ɛ die nu, u 'mu 'a nu 'li ɛ ɔmla. 'Bɔ =nu nue, -ye nahuin 'bii, u die 'nu 'ye, -ɛ ɔ, -ti =nu, u =tu, 'ke 'o -mu ke, u 'de -ti a -tɛɛ. ɔ, u die -wɛ 'nu 'ye, -ɛ ɔ, Moise a tetei, -na -gbe, -n nyi 'o 'nu =tuu. ²⁵ 'Pɔɔ -ye nahuin =nu, -u 'de -Juukue, -u kuo -Yusu =wɔ ye, -ti =nu, -a -yra, -a 'cɔɔ =nu -wɔn, =a =tui =nu ye. -Ti a -gbe, nu- gbo: U nu di 'le 'wɔɔɔ-tɔɔ =nu, u 'kuo pie, ɔ, u nu 'na 'le dabo, ɔ, u nu di 'le -wɛ dɛɔɔ, u 'de -pɔ gbo 'bɛ, ɔ, u nu nu 'le 'ɛ nu 'laludɛ =de.»

²⁶ -Ye Pɔɔ wɔn nu. -Te -nyɛ ɛ ɛ, ɔ ɔ nahuiin -hen a -gbe 'hɛn, 'u mu 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'pɔɔ Pɔɔ ɔ nu dɛ =nu, ɔ blɛ ye ɔ nu, 'ke 'o 'waa 'oye'siile a -ta 'mu, 'ke 'o Nyɔsua ye, 'pɔɔ ɔ pa 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo, ɔ =tui, -nyɔɔɔ 'nɔpata 'bɔ -hi, ɔ 'mu -ɔɔɔ -ha, ɔ ɔ nahuiin -hen a -gbe 'hɛn, Nyɔsua a -ɔɔɔ -pinyu 'mu pi, 'ke 'o 'waa 'oye'siile a -ta 'mu.

-Te u klɛ la Pɔɔ, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo

²⁷ ɛ ɔ -Juukue =de. Nu- -hɔn 'le Asibɔɔɔ 'mu. -Te -nyɔɔɔ 'nɔpata a -gbe, u mu =ɛɛ, -ye -Juukue a -gbe, u 'ye Pɔɔ nu, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. -Te u 'yo 'klɛ, -ye u nue nu, nahuin 'bii, u 'mu Pɔɔ yru ɛ poo. 'ɛ ɔ -tɛɛ, 'u bi yru 'mu ɛ, 'u klo, ²⁸ 'u -tua 'le win a 'le'yaale gbo, u ɔ: «Yisraekue -a, ba dii -a mu ke! Ba 'ye ke nahuon -gbo. Nɔ-ɔ 'le nahuin 'bii -wɔn 'pɔɔ, 'ke 'o 'ɛ nu -tɛɔɔ =de, ɔ ɔ -ti -hɔn ɛ =tu, 'ke 'o -a mu Yisraekue -wɔn, ɔ 'ke 'o Moise a tetei -wɔn, ɔ 'ke 'o Nyɔsua a 'kagblaka -wɔn, ɔ, ɔ ya -wɛ 'le Gɛkɔɔ, -u 'de -Juukue, ɔ puu ɔ Nyɔsua a 'kagblaka gbo. Nɛ- nue, kayu -gbo, -u ɔ Nyɔsua a 'kagblaka, 'u 'de 'klɛ 'o lele ye 'sii, 'ke 'o Nyɔsua ye.» ²⁹ U nyi 'nu =tu, -ɛ nue, u 'ye o Trofimu nu, ɔ 'de -Juukueɔ, ɔ ɔ 'le Efɛɔɔɔ 'mu, ɔ ɔ Pɔɔ 'hɛn, -tɛ u o 'dɔ wɔn ɛ na. U -mɛ -ye, u da, Pɔɔ ɔ ɔ 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo nu. ³⁰ -Te 'dɔ a nahuin 'wɔn -ti a -gbe, -ye u bi 'mu ɛ yru, 'u -wɛ ti ke, 'u klɛ Pɔɔ, 'u nyo ɛ -jri, 'u -hɔ 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo, tii -do a ti 'yri, 'u

po 'o 'kagblaka a -gbe a 'maji ɛ. ³¹ U nye ɛ 'nu =ɔ, bu 'ɔ. Kɛɛ, Romakue a 'sɔyuo a nyɔɔɔ, ɔ-ɔ 'sɔyuo a 'milowɔ naa, ɔ 'wɔn nu, -ɛ ɔ, Jrusɛɔɔ 'bii 'nu =gbugbɔ. ³² Nɛ- ɔ, tii -do a ti 'yri, ɔ gba 'a -sekeɔ ɔ 'sɔyuo 'hɛn, 'u 'gba ci ɛ, 'u mu 'le nahuin =nu 'hɔn 'mu. Nahuin a -gbe bu 'ye 'sɔyuo ɔ 'waa nyɔɔɔ 'hɛn, -ye u 'kee Pɔɔ a bibie nu, ³³ 'sɔyuo a nyɔɔɔ a -gbe, ɔ 'yɔ 'o Pɔɔ 'hɔn 'mu gbo, 'u klo, 'u le 'a 'sɔyuo, 'ke bu nu 'cɔɔ.ii 'hɔn, bu mu. -Te u -wɔ 'a muma -wɔn, -ye ɔ =gba wɔn, nahuon tio- ɔ 'ya, ɔ, dɛ tio- ɔ nu. ³⁴ Kɛɛ, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, =u -yee ɛ 'nu =muma. 'Waa win 'de pɛ. =U -ye ɔ dɛ -gbo, =u -ye ɔ =ɛ -ye -gbo. ɛ =mu -male a -ti, 'sɔyuo a nyɔɔɔ a -gbe, ɔ 'nu yrii =le dɛ =de 'mu ɛ -tɛɛ. Nɛ- ɔ -ti ɔ le 'a 'sɔyuo, bu gba Pɔɔ 'ke 'le kayu =nu gbo, 'sɔyuo nu 'le. ³⁵ -Te u nyre 'o kayu a -gbe a -gbleti =hɔn, -ye 'sɔyuo 'blo nu, -ɛ nue, nahuin bi 'mu ɛ yru 'dɔ, ³⁶ 'u nyo -wɔn kɛɛ, 'u ɛ =muma, u ɔ: «Ba 'ɔ, ba 'ɔ!»

-Tɔɔ =nu, -ti ke u ye la 'o Pɔɔ -ti, nu- ɔ klɛ -hɔɔ

³⁷ -Te u 'le Pɔɔ 'sɔyuo a kayu -nu wen gbo mu paa, -ye ke ɔ 'waa nyɔɔɔ ye po, ɔ ɔ: «=Be 'n -wɛ 'le =bo =tu -mu -ti ye nu?» -Ye 'sɔyuo a nyɔɔɔ =gbo wɔn, ɔ ɔ: «-Mbe', -n yi Gɛkɔɔwin a pɔɔ? ³⁸ 'A -ti, -n 'de Esipukueɔ =nu, ti -gbo, -ti -hi o, ɔ =gbugbɔ o 'bɔɔ -gbo, ɔ, ɔ gba o 'le -balonyu a 'milowɔ -hen, 'ke 'le -tɛɔ =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti?» ³⁹ -Ye Pɔɔ, ɔ =tu -wɔn, ɔ ɔ: «'Uɔn, ɛ 'de 'ɔ. 'Mɔ -Juukueɔ u nu. 'Ke 'n ɔ 'le Tasɔɔ 'mu, 'ke 'le Silisibɔɔ 'mu. ɔ ɔ 'dɔ gblakaa nu. 'Nu -mu ɛ 'nu 'batɔ, -nye 'mu 'hru, =bo 'pɔɔ 'le nahuin -gbo -wɔn.» ⁴⁰ -Ye 'sɔyuo a nyɔɔɔ wɔn nu, ɔ -nyo 'hru, Pɔɔ ɔ nyra gbo, 'ke 'o kayu a -gbleti ke, ɔ bibie nahuin dabu ye, -ɛ die nu, u 'mu wien ma. -Te u ma 'klɛ wien, -ye ɔ -tua 'le 'waa -wɔn'pɔɔ gbo, 'ke 'le -Juukuewin 'kwɔ 'mu, -ti ɔ 'waa 'briwin, ɔ ɔ:

22 «-Dɔyɔ -a, bunu -a, ba po 'mu nua ye gbo, 'mue 'a mu klɛ -hɔɔ, -ɛ ɔ, 'n 'de dɛ 'klan =de nu.» ² -Te u 'wɔn, -ɛ ɔ, ɔ nu -Juukuewin, ɔ nyu 'le -wɔn 'pɔɔ, -ye u nu -brii. -Ye Pɔɔ ɔ lele: ³ «'Mɔ -Juukueɔ u nu. 'Ke 'n ɔ 'le Tasɔɔ 'mu, 'ke 'le Silisibɔɔ 'mu. Kɛɛ, ke 'n kuu ɔ Jrusɛ 'mu. 'Na ɔ nyɔ, 'a 'du ɔ Gamaliɔ. Nɔ-ɔ la 'mu tetei 'bii =nu, -a nu bunu -Juukue 'o =tuu, -ɛ die nu, 'mui -wɛ 'o =tuu -tɛɛ. -Te aa nu, 'a nu =wɔ 'u nye -hua, 'ke ba nu Nyɔsua a -kuan -tɛɛ, ke'ɛ nu, 'na =wɔ la 'a -huhua nu. ⁴ Nɛ- nue, nahuin =nu, -u kuo Kukɔɔ -Yusu =wɔ ye, 'nu nyu la =sue =tue, nyɔɔɔ ɔ nyɔɔɔ 'hɛn, 'nu nyu la klɛ, 'nu nyu la =ji 'mu ɛ po, ɔ, 'nu nyu la -wɛ ɛ 'lɔ. ⁵ -Ti -gbo, 'nu =tu, -ɔɔɔ -pinyu a nyɔɔɔ, ɔ 'bɔɔ a ye'munaanyu 'hɛn, u -wɛ 'le bu =tui nu, -ɛ ɔ, 'nu =tu -ti a -tɛɛ. Ti a -gbe 'yri, u -nyi la 'mu 'cɔɔɔ, 'ke =bo gɔ 'le -a nu 'dɔyɔ -Juukue -wɔn, -u nu 'le Damasɔɔ 'mu, -Juukue a -gbe, u 'mu 'mu ke bi, 'ke 'o -Yusu a nahuin a kɔɔ a -ta 'mu. 'Ke 'nu la 'klɛ

'le Damast 'mu mu, 'mu la -Juukue =nu klɩ, -u nu 'le, -u kuo -Yusu =wlu ye, 'mu la Jrusre 'mu ya, -ε die nu, u 'mu -bati le poo.»

-Tε Pɔlu nu, 'k -hε la -Yusu a -wɔnnaanyɔ, kɔ- kɔ -tɩ kɔ =tu

(Nunu-toppli 9.1-19; 26.12-18)

6 «-Tε 'n nu la 'klεε 'hru wɔn, 'n 'muεε la Damastɩɔ ye, -ye tii -do a ti 'yri, muu 'o 'yru bu nyra gbo a ti 'yie 'mu, -nyre gblaka, nε- -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ε po 'le 'mu =gbe 'mu, 7 'nu bi =hlɔn, 'nu 'wɔn win, 'u le po: Sɔlu o, dε- kɔ 'kɔ -nu =sue =tue 'le? 8 -Ye 'n =gbo wɔn, 'n kɔ: Nahuon tio- -n 'ya 'le? -Ye kɔ kɔ: 'Mɔ Nasaletɩ 'mu a -Yusu'u nu, 'kɔ -nu =sue =tue. 9 Nahuin, -u kɔ 'mu 'hεεn- la mu, u 'ye -nyre a -gbe nu, kεε, nahuon =nu, -kɔ la 'le 'mu -wɔn 'prεε, u 'nu 'wɔn =le la 'a win. 10 -Ye 'n =gbo wɔn: Kukɔnyɔ, dε tio- -nu -hua =bo nu 'le? -Ye kɔ kɔ: 'Ba 'klεε ye 'mu, -bo mu Damastɩɔ 'mu. Dε Nylsuaa -hua -bo nu, 'ke u di 'le -mu le -o. 11 -Nyre gblaka =nu, bε wɔn 'dɔ a -tɩ, 'na 'yii 't sua. Nε- nue, nahuin =nu, -u kɔ 'mu 'hεεn- mu, 'u 'ble 'na dabu kwa, 'u gba 'mu Damast 'mu.

12 'Ke 'le Damast a -gbe 'mu, nahuon =de nu la 'le. 'A 'du kɔ Aniasɩ. ɔ nεε la Nylsua 'mu nu 'dɔ, 'kɔ la 'o -a mu -Juukue a tetei 'bii 'o =tuu, -Juukue =nu, -u nu 'le Damast 'mu, 'u la 'a =hapu-tɩ =tu. 13 Nɔ- di la 'le 'mu -wɔn, kɔ kɔ: 'Na -dɩayɩ Sɔlu, -na 'yii bɩ klε ke! Tii -do a ti 'yri, 'na 'yii 't klε ke, 'nu -tua lεyriile gbo. 14 ɔ kɔ lele: Nylsua =nu, -a nu bunuu la da, kɔ- -ha la 'le -mu du 'mu, -ε die nu, dε -gbo, kɔ -hua, =mue yi, kɔ, =mu 'a 'Yu =nu 'ye, -kɔ kɔ -do 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, kɔ, =mu 'a wɔn a win 'wɔn, 15 -ε nue, dε =nu, kɔ nu, -n 'ye, kɔ, -tɩ =nu, kɔ =tu, -n 'wɔn, -n ble ye -bo =tɩ nahuin 'bii yre. 16 -Tε ti nu le 'mu -gbo, =nu -pre 'le 'klεε lele ti =de, mu, -bo da Nylsua, =mu -na dε 'kuku, -n nu yrii, 'ke 'o =nɔ ye, bu po -mu 'nie 'lu, Nylsua 'mu -na dε 'kuku a -gbe 'wuwla.»

Kukɔnyɔ le Pɔlu nu, 'ke bɔ po 'a =haputitie, 'ke 'le nahuin =nu -hεyri, -u 'de -Juukue

17 «-Tε dε a -gbe, ε -hi 'klεε, 'n =huan -wɔn, 'nu mu 'le Jrusre 'mu, 'nu pa 'le Nylsua a 'kagblaka gbo. -Tε 'nu Nylsua da, -ye 'nu 'ye dε, -ε 'we =nɔ ye, -tε nahuon bɔ 'nɩnɩ po yain, 18 Kukɔnyɔ 'k 'hru 'mu ye, kɔ kɔ: 'Kɩka, -bo =tɩ Jrusredɩ 'mu, -ε nue, -tɩ =nu, -n di =tu, 'ke 'o 'mu ke, 'dɔ -gbo a nahuin, u 'dεε bu wɔn ke. 19 -Ye 'n kɔ: Kukɔnyɔ, 'waa -gbe, u yie nu, -ε kɔ, 'nu la gble na Nylsua a kayuo, nahuin =nu, -u kuo -mu =wlu ye, 'nu nyu la =jɩ 'mu le po, kɔ, 'nu nyu la -wε lɔkue bii. 20 'Plu, Etienɩ, -kɔ la -na -tɩ =tu, ti =nu -kɔ 'yri u nyo la 'la, 'ke 'na -gbe, 'n nu la -wε 'o. Nahuin, -u nyo la 'la, u kɔ 'mu 'hεεn- pε la, 'nu la -wε 'waa wɔn 'yie =tu. 21 -Ye ke Kukɔnyɔ la lele 'mu ye po, kɔ kɔ: Mu, -hɔn kɔ Jrusre 'mu,

'n di 'le -mu lee -tεgbi -pɛtu, 'ke 'le daku =nu -wɔn, -u 'de -Juukue.»

Pɔlu, kɔ 'de -Juukueyuu -do, kɔ kɔ -wε Romakueyuu nu

22 -Tɩ 'bii =nu, Pɔlu =tu, nahuin -huohui, u puo ye gbo nua. Kεε, -tε kɔ po 'lele' bɔkwin a -gbe, 'ke 'o daku =nu, -u 'de -Juukue a -ta 'mu, -ye u -tua lε=mumale gbo, u kɔ: «-Ha kɔ nahuon -gbo -a mu -hεyri, -bo 'lɔ. ɔ 'de ye ble kɔ 'klε pue -hunhlun!» 23 -Ye 'waa lε=mumale bii ke, 'u -hε 'waa 'luyewlawɩ, 'u -tua 'a yrayɩ a lεpupue gbo, kɔ, 'u -wε 'pupu yrayɩ le po. 24 -Ye Romakue a 'sɔyuo a nyɩgblaka -nu wɛn, kɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu paa 'le Pɔlu 'waa kayu gbo, kɔ, bu bio lɔkue, -ε die nu, kɔ 'mu -tɩ =nu =tu, -tɩ kɔ -tɩ nahuin =nu, u lε =muma, 'ke 'o =nɔ ke. 25 -Tε u mu kɔ 'klεε, u 'muo lɔkue bii, -ye Pɔlu le 'sɔyuo a ye'munaanyɔ =nu, -kɔ kɔ 'sɔyuo a nyɩgblaka a -seke, kɔ kɔ: «Romakueyuu 'kɔ nu 'o, 'bu 'dio -bati le poo, =be teteɩ nu, 'ke ba bio lɔkue? 'Mɔ kɔ Romakueyuu nu.» 26 Bɔ po 'klεε lε, -ye 'sɔyuo a ye'munaanyɔ a -gbe, kɔ mu 'a nyɩgblaka le wɔn, kɔ kɔ: «Nahuon =nu le, kɔ kɔ Romakueyuu nu -o. -Be' -n di nu 'le?» 27 'Sɔyuo a nyɩgblaka kɔ 'wɔn -tɩ a -gbe, kɔ mu 'o Pɔlu 'mu 'huɩn, 'kɔ =gbo wɔn, kɔ kɔ: «Le 'mu, =be -kɔ kɔ Romakueyuu nu?» -Ye Pɔlu kɔ: «ɩn -o.» 28 -Ye nyɩgblaka a -gbe, kɔ kɔ lele: «'Na -gbe -gbo, 'n kɔ =bo 'pεε la 'wɩ 'lɔkɩ, 'u -nye 'mu 'hru, 'ke =bo -hε Romakueyuu.» -Ye Pɔlu kɔ: «'Mε -ye, 'kɔ Romakueyuu nu, -ε nue, 'na bu kɔ Romakueyuu.» 29 'Plu kɔ 'mu mu -yre, -ye 'sɔyuo =nu, -u nyo wɛn mu bi, u hron -wɔn. 'Sɔyuo a nyɩgblaka a -gbe, -tε kɔ 'ye, -ε kɔ, Pɔlu kɔ Romakueyuu nu, 'plu 'kɔ nue, 'u mu kɔ 'cun.i, -ye huannu bio 'le 'kwɩ 'mu.

-Tε u gba la Pɔlu 'ke 'le -Juukue a -gboligbo ye

30 'Sɔyuo a nyɩgblaka a -gbe, kɔ -hua kɔ yrii -tɩ =nu 'mu le -tεε, -Juukue Pɔlu yeε. Nε- nue, -tε -nyre cε lε, 'kɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu =wɔn gbo, kɔ, 'kɔ le Nylsua a -cɔhlunpinyu gblakɩ, kɔ -Juukue a -gboligbo a nahuin 'bii, 'ke bu 'kukue lε. Bu 'kukue 'klεε lε, -ye kɔ 'ba Pɔlu 'mu nu, 'kɔ gɔ, 'kɔ =tuo 'o =nu ye gbo.

23 -Tε kɔ =tuo 'klεε 'o gbo, -ye Pɔlu 'ba ye 'mu 'lu, 'kɔ 'ye -gboligbo a nahuin, kɔ kɔ: «-Dɩayuo -a, kɔε la 'le gbo, -bo ye ke -nyrɔkɔ -gbo ke, 'nu 'ye =le dε =de, =bo di nu, 'ke 'o Nylsua ye, -ε kɔ -tɩ 'na =wlu 'mu 'mu 'nyre =hεn.» 2 Bɔ po 'klεε lε, -ye -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka, -kɔ kɔ Aniasɩ, kɔ le nahuin =nu nu, -u nu 'o Pɔlu 'huɩn 'mu, kɔ kɔ: «Ba puo 'ɨma wien!» 3 -Ye ke Pɔlu nyo ye po, kɔ kɔ: «Suɩ-! -Mɔ -gbo, -kɔ 'lii 'hɔn naa, Nylsua a -gbe, kɔ- di -mu bi. -N nu gbo, =mu 'mu -bati le poo, -ε 'we =nɔ ye, -tε -a nu tetei 'a =tutue nu. Kεε, =nu kɔε =le tetei a -gbe -wɔn, =nu nahuin le, bu bi 'mu.» 4 -Ye nahuin =nu, -u nu 'o Pɔlu 'huɩn 'mu, u kɔ: «=Be Nylsua a -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka, kɔ- -nu tanɩ le poo?» 5 -Ye Pɔlu kɔ: «-Dɩayuo -a, 'n 'di yi, kɔ di -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka 'mu 'ya. 'E

ḿ -tæ, u 'crue la nu, 'ke 'le Nytsuacruntæ 'kwli 'mu, -ε ḿ: -N 'de ye ble -bo =tu -na daku a ye'munaanyo -tu -huun yre.»

⁶-Ye 'klæ, Pɔlu yie nu, -ε ḿ, -gboligbo a nahuin, 'a 'pia -ye ḿ Sadust=tumu a nahuin, k, 'a 'pia -ye ḿ Falisi=tumu a nahuin. =Tumuii 'hɔn a nahuin a -gbe, u 'de pæ. Sadust=tumu a nahuin, u 'nu pui =le -tæ, 'ke nahuin -gbo, -u 'ku, bu di 'le 'kukunyu -heyri 'mu -hɔn, bu di 'klɔ 'hru, 'plu u 'nu pui =le -wε -tæ, -ε ḿ, Nytsua a leleenyu nu 'klɔ, k 'kuo 'hæen. Falisi=tumu a nahuin -mε -ye, -tɔpludu a -gbe, u nyi pue -tæ. Nε- nue, Pɔlu 'k 'yaa 'le win, ḿ: «-Dlayuo -a, 'ḿ ḿ Falisi=tumu a nahuon. 'Na bu ḿ -wε Falisi=tumu a nahuon. Nahuin, -u 'ku, bu -hɔn 'le 'kukunyu -heyri 'mu, bu 'hru 'klɔ, 'n kue ye =wlu, 'nu dε a -gbe -pre, 'ke 'le =wlu a 'lula 'kwli 'mu. 'Na =wlu a yekuole a -gbe, nε- nue, 'aa 'mu -bati lε poo.» 'Plu ḿ 'mu -tu =nu mu =tu, Falisi=tumu a nahuin k Sadust=tumu a nahuin, u -tua =yue a pupue gbo, -gboligbo a nahuin 'u 'bε =tu, 'u lε =muma. ⁹ 'Waa lε =mumalæ klε 'nu bii, 'plu teteitɔkɔnyu -ye, -u ḿ Falisi=tumu a nahuin, 'u 'ba ye 'mu, 'u nyra -gboligbo ye gbo, u ḿ: «-A mu -gbo, -a 'nu 'yee =le 'le nahuon -gbo dε 'klan =de 'mu, ḿ nu. -Tado 'ku =de, -hee' Nytsua a leleenyu =de, ḿ- 'preε 'le Pɔlu -wɔn, Pɔlu ḿ -tu a -gbe =tu.»

¹⁰ Bu po 'klæ lε, -ye =yue bii ke 'dɔ. ε nue, 'sɔyuo a nyigblaka -nu wen, huannu 'u bio 'le 'kwli 'mu, 'ke -gboligbo a nahuin a -gbe bu 'huhla Pɔlu lε. Nε- ḿ ḿ le 'a 'sɔyuo, bu mu 'le nahuin a -gbe -gbahlɔn, bu -ha 'le Pɔlu, u 'muo 'le 'sɔyuo a kayu gbo gba.

¹¹ 'Tɔyruwɔ, u bi 'le 'kwli 'mu, -ye Pɔlu pε gbo, Kukɔkɔ 'k 'hru =ḿ ye, ḿ: «-Na =wlu nu bi 'le =hlɔn. -N =tu 'na -tu nu, kε ḿ Jrusre 'mu. ε ble ye -bo =tui -wε, 'ke 'le Rɔmudɔ 'kwli 'mu.»

-Juukue a nyigblaki, u nye lε 'nu =ḿ, 'ke bu 'la Pɔlu

¹² -Tε -nyre cε lε, -Juukue -ye 'kukue lε, 'u 'sue ke, 'ke u 'deε bu di dε, k, bu 'na -wε, 'bia 'bu 'de Pɔlu 'la.

¹³ Nahuin =nu, -u -yra dε a -gbe, u -hi nahuin a -wlu 'hɔn wɔn. ¹⁴ Nu- mu 'le Nytsua a -cɔhlɔnpinyu gblaki k 'blu nahuin -wɔn, u ḿ: «-A 'sue ke nu, 'ke -a 'deε -ba di dε, 'bia =ba 'de Pɔlu 'la. ¹⁵ A bi 'le ye, a k -gboligbo a nahuin 'hæen, ba mu 'le Romakue a 'sɔyuo a nyigblaka -wɔn, ba lo, 'ke a nye 'nu -hua, ba yrii 'le Pɔlu a dε 'kwli 'mu lε -tæ. 'A -tu, ḿ ye 'a mu ye. 'Bu nyo 'klæ 'le ya, -ye -a di -wɔn 'nu -wε, -ε die nu, -a 'muo 'la 'hru wɔn, 'plu ḿ 'mu ḿ nyre.»

¹⁶ Kεε 'klæ, Pɔlu a 'dlayu nyryu a 'yu nyibeyu, ḿ- 'wɔn Pɔlu a 'lula-tu =nu, -tε u nyi =tu, 'k mu 'le 'sɔyuo a kayu =nu gbo, -tε Pɔlu nu 'le, 'k =tui =ḿ ye, ¹⁷ Pɔlu -mε -ye, 'k da 'sɔyuo a nyigblaka a -sεkε -ye, 'k lo, ḿ: «Gba 'le gblotayu -gbo 'a nu nyigblaka -wɔn, -ε nue, ḿ k -tu ḿ =tu =ḿ ye,» ¹⁸ 'sɔyuo tayu a -gbe, 'k ḿ 'le 'waa nyigblaka -wɔn, ḿ: «=Jnyg -gbo, -k ḿ Pɔlu, ḿ- da 'mu, 'k

le 'mu, =bo ya ḿ -mu gblotayu -gbo ye, -ε nue, ḿ k -tu ḿ =tu -mu ye,» ¹⁹ 'sɔyuo a nyigblaka a -gbe 'k ble gblotayu a -gbe a dabu kwa, ḿ k =ḿ 'hæen 'u bii ye, 'plu 'k =gbo wɔn, ḿ: «-Tu tio- -n -hua -bo =tu 'mu ye 'le?» ²⁰ -Ye ḿ: «-Juukue a nyigblaki -yru nu, 'ke =bo di ḿ -mu -wɔn, -ε die nu, u 'mu -ɔa -mu le, 'ke -bo ya -ɔa 'le Pɔlu, 'ke 'o -Juukue a -gboligbo ye, -ε die nu, u 'muo wɔn lε =gba, u 'mu 'a -tu 'mu lε yrii -tæ. ²¹ Kεε, =nu po 'le 'waa win -tæ, -ε nue, u -wε 'le nahuin a -wlu 'hɔn, 'ε nu lε, nu- di -hli, u 'muo kl. U 'sue ke, 'ke 'u 'deε bu di dε, k, bu 'na -wε, 'bia 'bu 'de Pɔlu 'la. U -wε -wɔn, -na wiin -do, uu -pre.» ²² -Ye 'sɔyuo a nyigblaka ḿ: «-Tu -gbo, -n =tu 'mu ye, =nu le 'le nahuon =de gbe. -N -wε 'le -bo mu 'klæ 'le kayu gbo nu.»

-Tε u gba la 'le Pɔlu -gulunuma Felisi ye

²³ 'Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'sɔyuo a nyigblaka a -gbe, ḿ da 'a -sεkεpu 'hɔn -ye, ḿ: «Ba 'kukue 'sɔyuo a (200) -wlu -pu lε, k -sonaanyu a (70) -wlu ta =tu 'o -pu, k 'sɔyuo, -u 'ble 'dio kwa lε, 'a nahuin a (200) -wlu -pu. A 'bii ba -wε -wɔn, muu 'o 'kɔ ḿ -wɔn, 'a 'nal a ti 'yri kε, a 'mu kε Sesalɔdu 'mu mu. ²⁴ Ba -wɔ -wε -se -wɔn, a 'mu Pɔlu gba, -gulunuma =nu, -k nu 'le Sesalɔ 'mu, -k ḿ 'du ḿ Felisi, a 'muo 'le =ḿ -wɔn gba,» ²⁵ 'k 'ruu -wε Felisi a -gbe -wɔn, ḿ: «²⁶ -Gulunuma Felisi, -na 'wio. 'ḿ, Klodɔ Lisiasu nu, -k ḿ -wɔn 'ruu. ²⁷ Nahuon -gbo, 'na 'sɔyuo ya ḿ -mu -wɔn, -Juukue a nyigblaki, nu- klo o, 'u nyo o mu 'la. Kεε, 'n 'wun nu, -ε ḿ, ḿ ḿ Ro- makueyu nu, 'nu gba 'na 'sɔyuo, =a -hɔ =ḿ kwa, u 'nu =hion 'la. ²⁸ -Tε 'n -hua =bo yi dε =nu, -ε k -tu -Juukue 'u nyo -tu yεε, nε- nue, 'nu ḿ 'le 'waa -gboligbo a nahuin ye, u 'muo wɔn =gba. ²⁹ -Tε u nyo 'klæ wɔn lε =gba, -ye 'n 'ye nu, -ε ḿ, u nyo yεε -tu, 'ke 'o 'waa -gbe a tetei a -ta 'mu. Kεε, ḿ 'de dε =de nu, -bε ble 'kukue ye, k, -ε k ke bu puo =ju 'mu. ³⁰ 'Plu, 'n 'wun nu, -ε ḿ, -Juukue a nyigblaki -yru nu, 'ke bu 'kɔ. -Tε 'n 'wun, tii -do a ti 'yri, 'nu le 'na 'sɔyuo, 'ke bu ḿ -mu ye, k, 'nu le -wε nahuin =nu, -u nyo -tu yεε, -ε ḿ, bu ya -hakui.» Kε'ε nu, 'sɔyuo a nyigblaka nu 'ruuε.

³¹ -Tu =nu, 'sɔyuo a nyigbaka =tu =nu ye, u =tui 'o =o, 'kɔyruwɔ -do a -gbe 'mu, 'u gba Pɔlu, 'u mu 'le Atipatrɔdu 'mu. ³² -Tε -nyre cε lε, 'sɔyuo =nu, -uu bui naa, u =hian -wɔn, 'u mu 'le Jrusre 'mu, 'ke 'le 'waa gbonule 'mu, 'sɔyuo =nu, -uu -se naa, nu- k Pɔlu 'hæen- gba 'dagba 'lu -wɔn. ³³ -Tε u nyre 'le Sesalɔ 'mu, -ye 'sɔyuo =nu, -uu -se naa, u -ha 'le 'ruuε nu, 'u -nye -gulunuma, k, 'u =tuo -wε 'le Pɔlu kwa 'mu gbo, ³⁴ -gulunuma a -gbe 'k -hre 'ruuε, k, 'k =gba Pɔlu wɔn, ḿ: «'Blugba a 'pia tio- k ke, -n k 'le 'le?» ḿ: «'Ke 'n k 'le Silisidɔ 'mu.» -Tε ḿ 'wun 'klæ, ³⁵ -ye ḿ: «Ti =nu -k 'yri nahuin =nu, -uu -mu -tu yεε, u di 'mu -hakui ya, 'ke 'n di 'o -mu wɔn =gbaa.» -Ye ḿ 'le 'a 'mu-henyu, bu ḿ 'le Helɔdɔ a kayu gbo, u 'muo 'yie =tu.

-Juukuae Pɔlu yee -ti, 'ke 'o -gulunuma Felisi ye

24 -Te -nyrɔwɔ =hun -hi, Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu a nylgblaka, ɔ- nyre 'le Sesalɔɔɔ 'mu. Nylgblaka a -gbe, 'a 'du ɔ Ananiastɩ. ɔ ɔ 'blu a nahuin -ye, ɔ 'puprenyɔ -ye 'heɛn, nu- di 'le. 'Puprenyɔ a -gbe, 'a 'du ɔ Tɛtulustɩ; u 'bii a -gbe, 'u mu 'le -gulunuma Felisi -wɔn, -ɛ die nu, u 'muo -hakui pue, 'ke 'o Pɔlu a -ta 'mu. 2 -Te Felisi a -gbe, ɔ 'wɔn, -ye ɔ da Pɔlu nɩ. -Te Pɔlu a -gbe, ɔ di 'le, -ye 'puprenyɔ Tɛtulustɩ, ɔ -tua 'a -ti a yeele gbo, ɔ ɔ: «Nylgblaka Felisi, -na -kafania. -Mɔ ɔ -tu nɩ, =a ɔ kegboweeɩe, ke ɔ 'blugba -gbo 'mu, ɔ, -te -nɩ 'blugba -gbo a naale nu, 'ke 'le =ɔ 'kwli 'mu, ɛ nue, -a mu daku 'bii, =a ɔ plɔ a bleele. 'A -ti, -a -ha 'le 'wio, =a -nyo -mu, 'ke 'o -ɔɔplɩ 'bii =nu, -nɩ -a mu 'mu nu a -ta 'mu. 4 Kee, 'nɩ -hua =le =bo 'waan -na ti 'dɔ. Ne- nue, 'nɩ -mu le 'batɩ, -bo po 'mu nua ye gbo, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. 5 -Ye 'klɛɛ o, nylɔeyu -gbo, ɔ ɔ Pɔlu, 'a 'klɔ nyre le 'yi 'dɔ. Nɔ-ɔ -Juukuae 'bii, -u nɩ ɔ 'klɔ ke =gbugblɔ. 'Plɩ -ye =tumu =nu, -u ɔ Nasaletɩ=tumu, -u ɔ ɔɔɔɔ nɩ 'dɔ, nɔ- ɔ 'waa nylgblaka; 6 ɔ, 'u =tue 'yri, 'ke ɔ nue, 'ke Nyɩsua a 'kagblaka ɔ 'kee 'oye'siile, 'ke 'o Nyɩsua ye. De a -gbe, ne- ɔ ɔ nu, =a klo o. [-Ye -aa -hua -ba puo o -bati le, -ɛ 'we =ɔɔ ye, -te -a nɩ teteii 'a -huhua nu. 7 Kee -ye 'ɔɔyuo a nylgblaka Lisiasɩ, ɔ di 'le =le, ɔ ɔ 'a 'ɔɔyuo 'heɛn, ɔ -hɩ -a mu kwa, 'ke 'le 'klɔɔ 'kwli 'mu, 8 'plɩ 'u le nahuin =nu, -u Pɔlu -ti yee, bu ya -mu -hakui.] 'Bɩ =nɩ =gɔɔ wɔn, -na -gbe, -n die 'nɩ 'ye, -ɛ ɔ, -ti 'bii -gbo, -a nyo yee, ɩ ɔ -ti a -teɛ nɩ.»

9 -Ti =nu, Tɛtulustɩ yee Pɔlu, -Juukuae a nylgblakɩ, -u nɩ -tuo ke, u ɔ: «'A -teɛ, ne-ɛ nɩ.»

Pɔlu, ɔ nye kle 'nɩ -hɩɩa, -ɛ ɔ, ɔ 'de de 'klan =de nu

10 -Ye -gulunuma -nɩ wen, ɔ nu dabu, ɔ 'mue Pɔlu ɔɔ, 'ke ɔ po wun. -Ye Pɔlu ɔ: «-Gulunuma, -me 'le 'mu gbo. 'N yie nɩ, -ɛ ɔ, -te -n -tua la 'le 'blugba -gbo a nahuin a -bati a lepupue gbo, 'a 'yri =gbugbe 'mu nɩ. 'A -ti, 'n kuo -mu ye =wɩ, -ɛ ɔ, -n yi -a mu -Juukuae a -ti nɩ. 'N di -mu kle 'nɩ -hɩɩa, -ɛ ɔ, 'n 'de de 'klan =de nu. 11 -Na -gbe, -n -we 'le -bo =gba wɔn nɩ, -ɛ ɔ, -te 'n mu o Jrusɛ 'mu, 'ke 'o Nyɩsua a dɩda a -ta 'mu, ɛ 'de wen -nyrɔwɔ -pu =tu o 'hɔn le a -hie. 12 =ɔ =de 'de 'mu 'ye, 'ke 'n ɔ nahuon =de 'heɛn -ba po gble. =ɔ =de 'de -we 'mu 'ye, 'ke =bo =gbugblɔ nahuin, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, ɔ, 'ke 'le Nyɩsua a kayuo gbo, ɔ, 'ke 'o 'ɛ nɩ 'dɔ a -teɔbi =de. Gbegbe 'n 'die nu. 13 Nahuin -gbo, -u 'mu -ti yee, u 'die 'le -we bu tue -mu, -ɛ ɔ, -ti =nu, u =tu, ɩ ɔ -ti a -teɛ nɩ. 14 Kee 'klɛɛ, ke ɔ -mu ye, 'n nyi 'nɩ =tu, -ɛ ɔ, Nyɩsua =nu, -a nɩ bunu la da, ɔ- ɔ -kuan 'nɩ nu, 'nɩ 'a 'hru yrayru =nu na, nahuin -gbo, u plɛ, -u 'de =hapu'hru. Ke'ɛ nɩ, 'nɩ Nyɩsua a -kuan a nunue nu. Win 'bii =nu, u 'cru 'le Nyɩsuacrɩɩe 'kwli 'mu, -ɛ ɔ, Nyɩsua a teteicrɩɩe, ɔ Nyɩsua a winwɔn-henyu a

'crɩɩɩe 'heɛn, 'n pue 'a -ti -teɛ. 15 'Plɩ de =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la nu, ne- 'nɩ -pre, 'nɩ kuo =wɩ ye, -te nahuin -gbo, u nu, 'u kuo =wɩ ye. De a -gbe, ne- ɔ: nahuin 'bii, -u 'sii 'o ye, 'ke 'o =ɔ ye, ɔ 'waa de =nu, -ɛ 'de 'o ye 'sii, Nyɩsua, ɔ diu 'le 'kukonyu -heyri 'nɩ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha. 16 Ne- nue, 'nɩ 'o 'klɩ =tu, 'na =wɩ 'nɩ =han 'mu -ti yee, 'ke 'o Nyɩsua ye, ɔ 'ke 'o -tunahuin ye.

17 -Te 'n -hɔn la 'le Jrusɛ 'mu, ɛ gba 'yri 'plɔɔ, 'plɩ, 'nɩ =hɩn o -wɔn, 'nɩ mu o 'le Jrusɛ 'mu, 'nɩ gba o 'le 'wliye, -ɛ die nu, 'mu 'na daku -Juukuae 'mu -he, ɔ, 'mu -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɩsua -wɔn. 18 -Te 'nɩ o 'klɛɛ -cɔhlɔn pi, 'na 'oye'siile a -ta 'mu, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, nahuin -huohui 'de o 'o 'mu 'hɩn 'mu nɩ, ɛ ɔ =gbugblɔgbu 'heɛn, 'ke -Juukuae -ye, -u -hɔn 'le Asiblugba 'mu, u ye o 'o 'mu gbo. -Juukuae a -gbe, nu-u nɩ, -u ɔ -bu di wen ɔ -mu ye, 'bɩ 'nɩ nu wen de 'klan, u 'mu wen 'mu -ti yee. 20 Kee, -Juukuae a -gbe, u 'de 'klɛɛ ɔ nɩ. 'A -ti, -Juukuae -gbo, -u nɩ ɔ -tuo ke, de 'klan =nu, u yri le, u plɛ, 'n nu, ti -ɔ 'yri 'n mu o 'o 'waa -gboligbo gbla-ka ye, bu =tue. 21 'ɛ ɔ -teɛ, 'ke 'o -gboligbo a -gbe ye, 'nɩ 'yaa o 'le win, 'nɩ po o le, -ɛ ɔ: 'N kue ye =wɩ, -ɛ ɔ, nahuin =nu, -u 'ku, Nyɩsua diu 'le 'kukonyu -heyri 'nɩ -ha, u 'mu 'klɔ -ha. Ne- nue, 'aa ke 'mu -bati le poo. =Be -ti a -gbe, 'n =tu o, =be ɩ ɔ 'yilenyredɛ'ɛ nɩ?»

22 -Te Pɔlu po 'klɛɛ le, -ye -gulunuma Felisi, ɔ yi 'dai -ɔɔplɩ, 'ke 'o nahuin =nu ke, -u kuo -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye, ɔ ɔ: «Ba -gbe le. 'ɔɔyuo a nylgblaka Lisiasɩ 'ɔ di 'le, 'plɩ 'mu -bati 'be.» 23 -Ye ɔ le 'a 'ɔɔyuo a ye'munaanyɔ -ye, 'ke ɔ =tu Pɔlu 'yie, -ɛ 'we =ɔ =jɩnyɔ ye, keɛ, ɔ -hɩ me le, ɔ na le, ɔ, ɔ -ha 'a nunatumupu me le, bu -hɩ 'mu.

-Te Pɔlu 'preɛ 'le -gulunuma Felisi ɔ 'a nyrugba Drusilɩ -wɔn

24 -Nyrɔwɩ gbi bi -hi, -ye -gulunuma Felisi ɔ 'a nyrugba Drusilɩ 'heɛn, nu- di Pɔlu 'ye wɔn. 'A nyrugba a -gbe, ɔ ɔ -Juukuae yrɔwɩ nɩ; 'u da Pɔlu, 'u =gɔ wɔn, 'ke 'o -Yusu 'Kɩsu a =wɩ a yekuole a -ta 'mu. 25 -Ye Pɔlu -tua 'pupre gbo, ɔ nyi -wɔn le na, -ɛ ɔ, -tunahuon, ɔ ble ye ɔ =tuu 'o Nyɩsua 'o, ɔ, ɔ yi 'a dɩɩa a naale, ɔ, -te ɔ nyi lele =tu, -ɛ ɔ, Nyɩsua di -hlɩn nahuin le poo -bati, -ye huannu bi 'le -gulunuma Felisi 'kwli 'mu, ɔ ɔ: «-N -we 'le -bo mu 'klɛɛ nɩ. 'Nɩ ɔ lele ti, 'n di lele -mu 'nɩ da.» 26 ɔ -me -ye, ɔ nye -wɔn le -hie 'lu, -ɛ ɔ, Pɔlu dio -nyi 'wliye. Ne- nue, 'u 'cipi 'o 'a dɩda, -ɛ die nu, ɔ ɔ =ɔ 'heɛn, u 'mu toto po.

27 Ne- ɔ nu -nunu, 'yri 'hɔn 'l -hi, 'plɩ Romakue 'u ya 'le -gulunuma yrayru, 'u bi 'o gbata ke, 'ke 'o Felisi a -ta 'mu. -Gulunuma a -gbe, 'a 'du ɔ Pɔkiustɩ Fetustɩ. Felisi -me -ye, ɔ -hua ɔ blee -Juukuae a plɔ. Ne- nue, 'u 'de Pɔlu =jɩ 'mu -ha.

ገሊጽ ነገር ብኪ፣ ስጦታ ስጦታ ከክሊ፣ 'ke ነገር ከክሊ ከክሊ 'a -ጥግሊ ክፊ፣

25 -ጥግሊ -gulunuma Fetust a -gbe, ነገር 'le Sesaldu 'mu, 'a -nyrkawa a ta a kawa 'mu, -ye 'ke ነገር mu 'le Jrusredu 'mu. ² -ጥግሊ ነገር 'le Jrusre 'mu, 'ke Nytsua a -cchlunpinyu a nygblaki, ነገር ነገር -Juukue a ye'munaanyu 'heen, ነገር pue 'le =ነገር -hakui, 'ke 'o ገሊጽ a -ta 'mu, 'u 'le -gulunuma Fetust a -gbe, ነገር ነገር: ³ «A nye 'ni -hua, -bo ya -a mu ገሊጽ ye, ነገር di ነገር Jrusre 'mu.» Kex, sey-seyl, ነገር -yri ni, ገሊጽ 'ቤ ነገር 'hru wln, ነገር 'muo 'la. ⁴ Kex -ye Fetust =tu -wln, ነገር ነገር: «ገሊጽ ነገር 'mu =ji, 'ke 'le Sesal 'mu. ነገር, 'na -gbe -gbo, 'n -we le ke mumue, 'ke 'le Sesal 'mu. ⁵ 'A -ti, 'a ni nygblaki bu kux 'mu -wln. ገሊጽ a -gbe, 'ቤ ነገር de 'klan =de, 'ke u dio 'le -ti yex.»

⁶ -ጥግሊ ነገር nu -nyrkawu -yehen-yehen -hee' -nyrkawu -pu, 'ke 'le =nu -heyri, -ye ነገር =huan -wln, ነገር mu 'le Sesal 'mu, -Juukue a nygblaki 'u ነገር -wln. -ጥግሊ -nyre ce le, -ye ነገር ni gbo, 'ke 'le 'a -batipogbata wln, ነገር 'a 'sawu, 'ke bu ya 'le ገሊጽ. ⁷ -ጥግሊ ነገር 'klea 'o, -ye -Juukue a nygblaki -ni wen, ነገር =ነገር 'le =le, 'u -tua 'a -ti a yeye gbo 'd, 'ke 'o -ጥግሊ 'kplk ke. Kex, -ti 'bii =nu, ነገር =tu, ነገር 'die 'le -we bu tye Fetust, -e ነገር, -ti a -tex ni. ⁸ -Ye ገሊጽ ነገር: «N 'de -Juukue a tete =de 'wla, ነገር, 'n 'de Nytsua a 'kagblaka de 'klan =de 'mu nu, ነገር, 'n 'de -we Romakue a 'kuun gblaka a -ti le -haa.»

⁹ Fetust -me -ye, ነገር -hua ነገር blee -Juukue a ገሊጽ. Ne- nue, ነገር =gba ገሊጽ wln, ነገር ነገር: «=Be -n -hua -bo mu 'le Jrusre 'mu, -e die nu, 'mu 'le -mu -bati le poo, 'ke 'o -ti -gbo -wln?» ¹⁰ -Ye ገሊጽ =tu -wln, ነገር ነገር: «N nye 'ni -hua, 'a mu Romakue a 'kuun gblaka, ነገር -ነገር poo 'mu -bati le, 'ke 'le 'a -batipokayu gbo. -ጥግሊ -na -gbe, -n nu 'a yiyie -tex, 'n 'de -Juukue de 'klan =de 'mu nu. ¹¹ 'Bia 'ni nu de =de, -e ble 'kukue ye, 'n 'dee =bo ple, ነገር 'ni 'la 'le 'mu. Kex, 'bia -ti 'bii -gbo, ነገር 'mu yex, 'bi 'de -ti a -tex, nahuon =de 'die 'le -we ነገር po 'mu -Juukue kwa, -e die nu, ነገር 'mu 'mu 'la. 'N nye 'ni -hua, Romakue a 'kuun gblaka, ነገር -ነገር poo 'mu -bati le.» ¹² ገሊጽ ነገር po 'klea le, -ye Fetust, ነገር ነገር 'a =ጥግሊ 'heen, ነገር 'yiyi 'li, -ye ነገር ነገር: «-ጥግሊ -n ple, -a mu Romakue a 'kuun gblaka, ነገር -ነገር poo -mu -bati le, -ye 'kuun gblaka a -gbe ye, 'ke -n di 'le mu.»

-ጥግሊ ገሊጽ 'pree 'le 'kuun Aglipa -wln, ነገር ነገር 'a -diayu nyryu Belenist 'heen

¹³ -Nyrkawu gbi bi -hi, -ye 'kuun Aglipa, ነገር ነገር 'a -diayu nyryu Belenist 'heen, nu- nyre 'le Sesaldu 'mu, 'u di Fetust ye -mre wln. ¹⁴ -ጥግሊ ነገር 'klea 'o -nyrkawu gbi -hi, -ye Fetust =tu =ነገር ገሊጽ a -ti ye, ነገር ነገር: «Nahuon =de ni ነገር, Felist 'k' dio =ji 'mu -ha, ነገር mu. ¹⁵ -ጥግሊ ነገር mu o 'le Jrusre 'mu, Nytsua a -cchlunpinyu gblaki ነገር -Juukue a ye'munaanyu, ነገር pue o 'le 'mu 'a -hakui, 'u 'le o 'mu, 'ke =bo =tui, -e ነገር, ነገር de 'klan, -e ble 'kukue ye. ¹⁶ -Ye 'n =tu -wln, 'n ነገር: «A mu Romakue a de'e ni, 'ke nahuon -gbo,

ነገር -ti yex, ነገር ነገር ነገር 'hru, 'ke ነገር ነገር 'a -ጥግሊ ክፊ፣

'ke 'le -batipool 'mu, 'plu -a 'mu -bati 'be. ¹⁷ -ጥግሊ ነገር po 'klea le, -ye ነገር ነገር =nu 'heen, =a di ነገር Sesaldu 'mu. 'N 'de 'le ke 'mu le mu -mumu, -te -nyre ce le, 'ni mu 'le -batipool 'mu, 'ni le 'na 'sawu, 'ke bu ya 'le ገሊጽ. ¹⁸ -ጥግሊ ነገር nyre 'le, 'a yraanyu 'u 'ba ye 'mu, 'u ነገር -ti. Kex, 'yilenyre-ጥግሊ 'bii =nu, 'nu o 'lu -wln le -hie, ነገር 'de =ነገር 'a dea -do a -ti yex. ¹⁹ Kex -ye de ነገር ke 'pree, ne- ነገር -te ነገር Nytsuade a nunue nu, ነገር, nahuon =de, ነገር -Yusu daa, ነገር 'ku, ነገር -ገሊጽ ple, ነገር 'hri lele 'kl. ²⁰ -ጥግሊ =bo di o -bati a -gbe a 'bube nu, 'n 'die o yi. Ne- nue, 'ni =gba o ገሊጽ wln, 'bia 'ቤ nyre o -hua, 'ke ነገር mu o 'le Jrusre 'mu, -a 'muo o 'le -bati le poo, 'ke 'o -ጥግሊ a -gbe a -ta 'mu. ²¹ Kex -ye ነገር ነገር 'ni, ነገር -hua =bo ነገር 'le -a mu Romakue a 'kuun gblaka ye. ነገር -ነገር poo -bati le. Ne- nue, 'ni le 'na 'sawu, 'ke bu =tu 'yie, 'ke 'le =ji 'mu, e 'mue gba -gbagba, -nyrkawu =nu, ነገር ነገር 'mu 'n -we 'le =bo ነገር 'le -a ni 'kuun gblaka ye, ነገር 'mu 'o nyre.»

²² -Ye ke Aglipa, ነገር Fetust ye po, ነገር ነገር: «'Na -gbe, 'n -hua =bo 'wln 'a win.» -Ye Fetust ነገር: «-Nanja, -n di -nja 'a win 'ni 'wln.»

²³ -ጥግሊ -nyre ce le, Aglipa a -gbe, ነገር 'a -diayu nyryu Belenist 'heen, 'u di 'le, nahuin 'u -tua 'waa -ti 'yibuaale gbo, 'u pa 'le -gboligbokayu gbo, ነገር ነገር 'sawu a nygblaki, ነገር 'd'u a ye'munaanyu 'heen, Fetust 'ke 'le 'a 'sawu, bu ya 'le ገሊጽ, 'u ነገር 'le. ²⁴ -ጥግሊ ነገር di 'le, -ye Fetust ነገር: «'Kuun Aglipa, ነገር 'a 'bii, -u ni ነገር -tu ke, 'a ni -kafania. Aa nahuon -gbo 'ni 'ye. ነገር -ነገር -ti -Juukue 'bii, -u ni 'le Jrusre 'mu, ነገር, -u ni -we ነገር Sesal 'mu, 'u ya 'mu -hakui, 'u -cici wln -he, 'u le po, ነገር 'ni 'mu 'kukue. ²⁵ 'Mu -gbo, 'ni 'ye =le de =de, ነገር nu, -be ble 'kukue ye. Kex, -te ነገር ple, -a mu Romakue a 'kuun gblaka, ነገር -ነገር poo -bati le, ne- nue, 'ni pue 'le, 'ke =bo ነገር =ነገር ye. ²⁶ Seyl-seyl, de =bo di 'cru, =bo di -a ni 'kuun gblaka ye gba, 'ke 'o ገሊጽ a -gbe ke, 'ni 'ye =le. Ne- nue, 'ni ነገር, 'ke ነገር 'pree ነገር 'a mu ye, sey-seyl, 'ke 'o -ነገር 'kuun Aglipa ye, -e die nu, =ni =gbo wln, de -gbo, 'n di 'cru, 'mue yi. ²⁷ 'E ነገር -tex, 'ke 'le 'mu 'yi 'mu, e 'de 'o le ነገር, 'ke =bo gba =juny -a ni 'kuun gblaka ye, 'bia -ti =nu, ነገር =juny a -gbe yex, 'ni 'di kle -hilia -tex, 'ke 'le 'cruue 'kwli 'mu.»

De -gbo, -e mue 'lu -wln, -te ገሊጽ la 'a -ti -wln le na, 'ke 'o 'kuun Aglipa ye

26 -Ye ke 'kuun Aglipa, ነገር ገሊጽ ye po, ነገር ነገር: «-N -we 'le -bo po wun ni, nahuin =nu, -tu -mu -ti yex, =mu -wln =tu.»

-Ye ገሊጽ nu dabu, -e die nu, nahuin 'mu wien ma, ነገር 'muo nua ye gbo po. Bu ma 'klea wien, -ye ነገር -tua 'pupre gbo, de -gbo, -e mue 'lu -wln, ነገር 'mue kle -hilia, ነገር ነገር: ² «'Kuun Aglipa, -na -kafania. -ጥግሊ 'bii -gbo, -u ke -Juukue 'o 'mu -ti yex, e ነገር 'na 'manude, 'ke =bo -hili ke -mu kle, ³ -e nue, 'waa 'bri-ጥግሊ, ነገር 'waa tetei 'heen,

-n yi ni -tææ. 'A -ti, 'nuu -mu le 'ni 'bati, 'la =wlu, =mu 'mu nua ye gbo po -tææ.

⁴ Kue la 'le 'na gblode 'yie 'mu gbo, -topli 'bii, 'n nu, 'ke 'le 'na 'klb -heyri, -Juukue a pæpæ, u yi ni, -ε nue, ke 'n ni la 'le Jrusre 'mu, 'ke 'le 'na daku -heyri. ⁵ Si la, 'u yi la 'mu. 'A -ti, 'bia 'bu nye -hua, u -wε 'le bu =tui ni, -ε mɔ, 'ke 'n ni la 'le Falisi=tumu a nahuin -heyri. Nu- mɔ =tu-mu, -u kɔ tetei -huo, 'ke 'o Nylsua a dida a -ta 'mu. ⁶ -Tε ti ni le 'mu -gbo, uu ke 'mu le poo -bati, -ε nue, de =nu, Nylsua po la 'le -a ni bunu, ɔ di la nu, nε- 'nu -pre, 'ni kuo =wlu ye. ⁷ De a -gbε, nε- Yisraekue a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu, uu -pre, 'u kuo Nylsua =wlu ye, -ε mɔ, ɔ die 'ni nu. Nε- nue, 'u nyo da, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu. 'Kun Aglipa, deε -do a -gbε, nε- 'nu -pre, 'ni kuo Nylsua =wlu ye. Nε- nue, -Juukue 'bu ke 'mu -bati le poo. ⁸ 'A mu -Juukue -a, de- kɔ -ti 'aa le po, ε 'die 'le -wε, 'ke -ba kue =wlu ye, -ε mɔ, Nylsua di 'le nahuin 'kukunyu -heyri 'ni -ha, ɔ 'mu 'klb -ha 'le?

⁹ 'E mɔ -tææ, 'na -gbε, 'n 'ye la ni, -ε mɔ, ε kɔ 'o le, 'ke =bo naa la 'le 'ε ni de =de 'kwli 'mu, 'mu Nasaletu 'mu a -Yusu a -ti ye -wɔn. ¹⁰ Nε- 'nu la nu, 'ke 'le Jrusre 'mu. Nylsua a -cɔhlunpinyu gblaki, nu- -nyi la 'mu 'kl, 'ke =bo po -Yusu a nahuin 'plɔplɔ =ju 'mu le. 'Bia 'bu ple, u ni 'mu 'kukue, -ye 'na -gbε, 'n wεen la -wε ke. ¹¹ E kɔ ti, 'ni nyu la =sue =tue, 'ke 'le Nylsua a kayuo 'bii gbo, kɔ, 'ni ni la 'o =nu ke 'mu, 'ke bu 'kee -Yusu a =wlu a yekuole. Yru =nu, 'n nyu la le poo, ε nue, 'nu la 'le pupublugbu a 'die -ye kle mu, 'ni nyu la =sue =tue.»

-Tε Pɔlu nu la -Yusu a nahuon a -hɔhɔ, nε- kɔ -ti kɔ -wɔn le na

(Nunu-topli 9.1-19; 22.6-16)

¹² «Nε- nue, 'ni bi la Damastukuehru wɔn, 'n kɔ 'n 'bi-enu 'hεen. Nylsua a -cɔhlunpinyu gblaki, nu- -nyi la 'mu 'kl, kɔ, nu- lee la 'le 'mu. ¹³ 'Kun Aglipa, 'hru, nu- 'n ni la 'klæ wɔn, 'plu, muu 'o 'yru a gbonyrati 'yri, 'ni 'ye -nyre, 'ε -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'εε wɔn. 'A wunwɔn -hi 'o 'yru a wunwɔn 'mu ni, 'ε =glaa 'le -a mu, 'n kɔ 'na 'bi-enu 'hεen, ¹⁴ -a 'bii, =a bi =hɔn le, 'ni 'wɔn win, 'u le po, 'ke 'le -Juukuewin 'kwli 'mu, u kɔ: Sɔlu o, de- kɔ mɔ -nu =sue =tue 'le? -Nu 'mu ye 'ni -wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tε brii nu, 'εε 'a kukɔnyɔ a kotu ye -wɔn. Kεε, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu ni, -n nye 'le nuu. ¹⁵ -Ye 'n =gba wɔn: Nahuon tio- -n 'ya 'le? -Ye Kukɔnyɔ =tu 'mu -wɔn, ɔ kɔ: 'Mɔ mɔ -Yusu'u ni, -nu =sue =tue. ¹⁶ Kεε, 'ba ye 'mu, -bo nyra gbo. 'N 'hru -mu ye, 'mu -mu 'na 'mu-henyɔ 'mu nuu, de -gbo, -n 'ye ke, kɔ -topli -ye =nu, 'n di lele -mu kɔ, =mui nahuin -wɔn yre na. ¹⁷ 'N di -mu 'ni lee, 'ke 'le -na daku -Juukue -wɔn, kɔ daku, -u 'de -Juukue. 'Bia =ni mu 'le =nu -heyri, 'n di -mu 'yie 'ni =tu. ¹⁸ 'N di -mu 'ni lee, -ε die nu, =mue nu, u 'mu 'mu le yrii, kɔ, =mu 'le gbugbyru -heyri -ha, =mu 'le -nyre 'mu gba, kɔ, =mu 'le 'kuo -hɔn a nyigblaka Satan a 'kl gbo -ha, =mu 'le Nylsua a 'kl gbo po, u 'mu 'mu =wlu ye kuo, -ε die nu,

Nylsua 'mu 'waa de 'kuku =nu, u nu a -ti -wɔn -hri, kɔ, u 'mu 'le nahuin =nu -heyri ni, Nylsua po 'pia ke, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu.»

-Ti =nu, Pɔlu, kɔ la =tu, 'ke 'o -Yusu ke, nε- kɔ -ti kɔ -wɔn le na

¹⁹ -Ye ke Pɔlu lele po, ɔ kɔ: «'Kun Aglipa, -Yusu =nu, ɔ 'hru 'mu ye, -kɔ la 'le 'mu -wɔn 'præ, 'n =tuo 'o =o. ²⁰ Ye-henahuin, 'n 'præ la 'le -wɔn, nu- mɔ nahuin =nu, -u ni 'le Damastu 'mu, kɔ nahuin =nu, -u ni 'le Jrusre 'mu, 'plu 'ni 'præ -wε 'le nahuin 'bii =nu -wɔn, -u ni 'le Sudeblugba 'mu, kɔ daku a nahuin =nu 'hεen, -u 'de -Juukue. Nahuin a -gbε, 'n lu ni, 'ke bu hie 'o 'waa de 'kuku =nu gbo, uu nu, bu -nye 'waa ni 'kl 'bii Nylsua, kɔ, bu nu -topli =nu, -u nye nahuin kɔ, -ε mɔ, 'ε mɔ -tææ, u -nyi 'waa 'kl 'bii Nylsua ni. ²¹ -Tε 'nu -ti a -gbε nahuin ye =tu, nε- nue, -Juukue a nyigblaki 'u kl 'mu, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, 'u =tue 'yri, 'ke bu 'la 'mu. ²² Kεε, Nylsua, nɔ- =tu 'mu 'yie -tutu, 'ni ye ke -nyrɔwɔ -gbo ke, 'ni 'kie niε mɔ, -ti =nu, 'n yi, 'ke 'o -Yusu ke, 'mui =tu, 'ke 'o nahuin =nu ye, u 'nun daa nahuin, kɔ 'ke 'o nyigblaki 'hεen ye. -Ti =nu, Nylsua a winwɔn-henyu kɔ Moise 'hεen, u =tu, 'ke 'o de =nu, -ε di 'o nyre a -ta 'mu, u -do a -gbε, ni- 'nu =tu. ²³ -Ti a -gbε, ni- -gbo: Waanyɔ =nu, Nylsua po la le, ɔ di la 'le ya, ɔ kɔ kɔ 'ye =sue, kɔ, ɔ kɔ kɔ 'ku. Nɔ- kɔ -kɔ 'ya ye-henahuon 'mu, -kɔ -hɔn 'le 'kukunyu -heyri 'mu, -kɔ 'hri 'kl, 'plu ɔ 'mu -Juukue -nyre -nyi, kɔ daku =nu 'hεen, -u 'de -Juukue.»

-Tε Pɔlu le la 'kun Aglipa, 'ke kɔ kuo -Yusu =wlu ye

²⁴ -Tε Pɔlu le 'pupre nu, nε- mɔ -gulunuma Fetusi kɔ 'yaa 'le win, ɔ kɔ: «Pɔlu, -na 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru. -N 'nyl 'crunlei 'dɔ. Nε-ε 'o -na 'lu 'hru wɔn -ha.» ²⁵ -Ye Pɔlu kɔ: «Nygblaka Fetusi o, -na -kafania. 'Na 'lu 'de 'o 'hru wɔn 'mu -hɔn. -Ti =nu, 'nu =tu, -ti a -tæε ni, 'plu 'u kɔ 'o. ²⁶ 'Kun Aglipa, ɔ yi -topli 'bii a -gbε ni, -u kɔ -ti 'nu =tu. 'Ni pi =le huannu, 'ni nyi mɔ =nɔ ye =tu, 'nu -hli =nɔ de =de 'yi ke. 'N yie ni -tææ, -ε mɔ, ɔ yi -topli 'bii a -gbε ni, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, -ε nue, -topli a -gbε, -u mue 'lu -wɔn, 'a de =de 'de -hli, 'ke 'le -tεgbi =de. ²⁷ 'Kun Aglipa, =be -ti =nu, Nylsua a winwɔn-henyu =tu, -n pue 'a -ti -tæε 'le? 'N yie ni, -ε mɔ, -n pue 'a -ti -tæε.» ²⁸ -Ye Aglipa =tuo -wɔn, ɔ kɔ: «E 'de 'le ti 'plɔplɔ hie, =mue nu, 'mue -hua, 'ke =bo -hε -Yusu 'Kɔsu a nahuon.» ²⁹ -Ye Pɔlu kɔ: «Mɔ =beti bε 'ya ti gbi 'mu, kɔ, =beti bε 'ya ti 'plɔplɔ 'mu, 'nu Nylsua 'ni da, 'ke 'o -na -ta 'mu, kɔ nahuin 'bii -gbo, -u 'mu nua ye gbo po a -ta 'mu, 'ke, -tε 'n ni 'mu, ke bu ni -wε 'mu. Kεε, u ni pu 'le =ju 'mu.» ³⁰ -Tε Pɔlu po 'klæ le, -gulunuma bi 'le ye, kɔ 'kun, kɔ 'a -diayɔ nyryɔ Belenist 'hεen, kɔ nahuin 'bii =nu, -u kɔ =nu 'hεen -ni 'o -tuoo -do a -gbε ke, 'u 'ba ye 'mu, ³¹ 'u bii ye, -ye ke u po: «Nahuon -gbo, ɔ 'de de =de nu, -bε blε 'kukue kɔ =ju 'hεen ye.» ³² -Ye ke Aglipa, kɔ -gulunuma Fetusi ye po, ɔ

nk: «Nahuon -gbo, -a dio wen gbo 'nu te, 'bia 'bɔ 'de wen le po, ɔ nye 'nu -hua, Romakue a 'kuɔn gblaka, ɔ-bɔ puo -bati le.»

-Te uu la Pɔlu Rɔmudɔ 'mu gba

27 U -yri o nu, -ε ɔ, -a ɔ -ba mu o 'le Rɔmudɔ 'mu, 'ke 'le Yitaliblugba 'mu, 'u -ha 'le Pɔlu, ɔ ɔ =jɔnyu -ye 'hɛɛn, 'u =tu 'le 'sɔyuo a ye'munaanyɔ -ye kwa 'mu gbo, ɔ ɔ ɔ 'sɔyuo a nyɔgblaka a -sɛkɛ, ɔ 'mu Rɔmudɔ 'mu gba. 'Sɔyuo a ye'munaanyɔ a -gbɛ a 'du ɔ Sulusi. 'Ke ɔ nu 'le Romakue a 'kuɔn gblaka a 'sɔyuo -heyri. 2 -A 'ya 'le 'mu -ye wɔn. 'Mu a -gbɛ, 'ke ε -hɔn 'le Adramitɔ 'mu, 'ε ɔ bɛ 'yɔraa Asiblugba =hlɔn le, -ε die nu, ε 'mu gblɛ nyɔnyra, 'ke 'o Asiblugba a 'wafɔ ke. -Te -aa mu, -a ɔ Alitaku 'hɛɛn- mu. 'Ke ɔ ɔ 'le Tesalonikɔ 'mu, 'ke 'le Maseduanɔblugba 'mu. 3 -Te -nyɛ ɔ le, -ye -a nyɛ 'le Sidɔɔ 'mu nu. 'Sɔyuo a ye'munaanyɔ Sulusi -nu wen, ɔ nuɛ Pɔlu a de 'mu nu, ɔ -hu ɔ mɛ le, 'ke ɔ =tu 'le 'mu 'kwɔli 'mu, ɔ 'mu 'a nɔnatumupu mu 'ye, -ε die nu, de =nu, ɔ 'de ɔ, u 'mue =nɔ -nyi. 4 -Te de a -gbɛ, ε -hi, -ye -a bi wɔn 'hru. Kɛɛ, pepee -a mu ye 'nu -wɔn. Nɛ- nue, =a 'bɛɛ ke, =a nyɛ 'le Sipreblugba 'huɔn 'mu, ɔ ɔ ɔ 'nɔdugbo gblaka, =a na 'le 'a 'pɔa =nu -ɔ ke pepe 'de 'le -huo 'dɔ, 5 'plɔ, 'yru=tɔ =nu, -u nu 'o Silisiblugba ɔ Pafiliblugba 'hɛɛn -gbahlɔn, =a 'bɔ =tɔ, =a nyɛ 'le Miladɔ 'mu, 'ke 'le Lisiblugba 'mu. 6 'Kee nu, 'ke 'sɔyuo a ye'munaanyɔ -nu wen, ɔ 'yee 'le 'mu -ye. 'Ke ε -hɔn 'le Alɛsadrɔ 'mu, 'ke 'le Esipublugba 'mu. 'Ke ε 'le Yitaliblugba 'mu mu. 'Ke 'le 'mu a -gbɛ 'kwɔli 'mu, 'ke 'sɔyuo a ye'munaanyɔ 'yaa 'le -a mu.

7 'Ke 'le -nyɛwɔ 'pɔpɔ 'kwɔli 'mu, -a nu 'mu 'nu na =le la 'dɔ. 'A -ti, -a 'ye =suɛ -yeye, =a 'bɛ Kinidɔ 'yi 'mu. -Te pepe 'nɔn wɛɛn -a mu, 'ke -ba 'sii 'o ye, -ba mu, nɛ- nue, =a 'bɛɛ ke, =a nyɛ 'le Klɛtɔblugba 'huɔn 'mu, ɔ ɔ ɔ 'nɔdugbo gblaka, =a na 'le 'a 'pɔa -ye =nu ke, pepe 'de 'le ke -huo 'dɔ, =a -hi Salumɔn le. 8 Pepe a -ti, =aa =suɛ 'ye, gbɛgbɛ =aa mu, =a nyɛ 'le 'wafɔ =nu ke, uu =Hapu'wafɔ daa, 'ε 'muɛɛ Lasɛɔ ye.

9 -A 'waan o 'dai ti, 'yru a 'yilenyɛ-tɔ. -Ye ti =nu -ɔ 'yri pepee 'o -hii 'dɔ, u nyɛ 'o =o. 'A -ti, ε 'yakla nu, 'ke 'o 'mu a gbugba -wɔn. 'ε ɔ -tɛɛ, ti =nu -ɔ 'yri -Juukue 'o =cii, 'a ti -hi o nu. Nɛ- nue, Pɔlu ɔ -gbɛɛ =nu, ɔ ɔ ɔ: 10 «-A 'bi -a, 'n nye 'nu 'ye, -ε ɔ, 'dagba -gbo, ɔ di 'nu 'yakla. 'Mu -gbo, ɔ 'a gbugba-tɔpli 'hɛɛn, u -wɛ 'le bi -wɛ gbo nu, u ɔ -a mu 'hɛɛn.» 11 Kɛɛ, -ti =nu, 'muɔnaanyɔ gblaka ɔ 'muɔkɔnyɔ 'hɛɛn, u =tu, 'sɔyuo a ye'munaanyɔ kui ye =wɔ, 'ε -hi 'o -ti =nu 'mu, Pɔlu =tu wen. 12 'Wafɔ =nu ke, ε 'de -tɛɛ nu, 'ke 'mu bi nu 'o, ɔ ɔ ke pepe gblaka 'hɛɛn a ti 'bi nyɛ 'o. Nɛ- nue, 'dai nahuin, -u nu 'le 'mu =nu 'kwɔli 'mu, 'u =tui, -ε ɔ, bu -hɔn 'o 'mu, -ε die nu, 'bia 'bɛ -wɛ 'le, u 'mu 'le Fenisɔ a 'wafɔ ke nyɛ, ɔ nu 'le Klɛtɔblugbaa -do a -gbɛ 'mu. -Te 'wafɔ a -gbɛ nu 'o, 'ke 'yru poo 'le -gbu, 'ke 'le 'yru a gbopɛɛɛ a diidɛpɔ ke, ɔ 'a kam-

rapɔ ke 'hɛɛn. Nɛ- nue, pepe 'ε 'nɔn -hii 'le 'dɔ, 'mu a nahuin 'u plɛ, ε nu -tɛɛ, 'ke bu nyɛ 'le, 'plɔ ɔ ɔ ke pepe gblaka 'hɛɛn a ti, u 'mu 'o nyɛ.

-Te -hlonpu bi 'le =le, 'ke 'le 'yru ke

13 Ti a -gbɛ 'yri, -ye pepe gbi -hɔn 'le 'yru a gbonyraale 'mu, 'ε -tua -hihie gbo. -Ye 'mu a nahuin -mɛ -ye, u ɔ 'nu, de =nu, u po 'le, nɛ- u di nu. -Ye u -ha 'mu a du 'mu 'nie, =a -tua mumue gbo, =aa Klɛtɔblugba nua 'mu le 'yɔraa. 14 -Te -aa 'klɛɛ mu, tii -do a ti 'yri, -ye pepe gblaka -hɔn 'le 'yru a 'hrule a kamrapɔ ke 'mu, 'ke 'le dugba 'lu, 'ε -tua -hihie gbo 'dɔ, 15 'ε klɔ 'mu, 'ε -tua 'a gbugba gbo, 'ke 'le 'yru ke. ε nue, -a 'de 'le 'a ye-wunwɔn -wɛ, =a -ha pepe mɛ le, -tɛ ε 'yee 'le, 'ε gba 'le -a mu. 16 Nɛ- nue, =a na 'le 'nɔdugbo =nu, uu Koda daa a 'yru a gbonyraale 'mu. 'Ke pepe 'de 'le -huo. 'Ke 'le 'mu a -hunma 'yri, ε ɔ 'blagbe, 'ε muɛ gbo. -A 'ye =suɛ, =a -jri 'blagbe a -gbɛ, =a 'yɛɛ 'le 'mu 'kwɔli 'mu, =a muɛ gbo, -ε die nu, 'yru a 'duɔ 'nu =hien 'yi le nyɛ. 17 -Te u 'yɛɛ 'klɛɛ, -ye u nu 'patɔ, 'u =glu 'le 'mu le. Uu pi huannu, 'ke bu bi 'le Libiblugba a 'yru=tɔ =nu -ɔ 'mu 'puhuɔn -huo 'le. Nɛ- nue, 'mu a danu =nu, u po yɔyɔ, 'u -hu yɔyɔ, 'u -ha pepe mɛ le, -tɛ ε 'yee 'le, 'ε gba 'le -a mu. 18 Pepe 'klɛ -wɛɛn -a mu ye 'dɔ. Nɛ- nue, -tɛ -nyɛ ɔ le, u -tua 'mu a gbugba-tɔpli -ye a 'nie a 'mulepupue gbo. 19 -Te -nyɛ ɔ le le le, -ye u po 'nie 'mu le 'mu a -tɔpli -ye, -u ɔ danu nu, 'patɔ nu, ti nu. 20 -A 'de 'yru ɔ yahroyɔ 'ye, 'ε gba -nyɛwɔ, -ye pepe 'klɛ nuɛ 'klɔ ke. ε nue, =a 'die 'klɛ lele =wɔ ye kuo, 'ke -ba di 'le =ta.

21 Nahuin 'de de di, 'ε gba -nyɛwɔ. -Ye Pɔlu 'ba 'mu ye, ɔ nyɛ gbo, ɔ nk: «-A 'bi -a, -tɛ 'n nyi o =tu, -ε ɔ, 'ke -ba nu o 'le Klɛtɔblugba 'mu, a ɔ ba po o 'mu nua ye gbo. 'Bia 'ba po o 'mu nua ye gbo, -ye -a 'deɛ -ba 'ye wen 'kla-wɔye'yɔya -gbo, -aa 'klɛɛ 'ye. 22 'Nu 'klɛɛ 'a mu le 'nu 'batu, 'a nu =wɔ nu bi 'le =hlɔn, -ε nue, =ɔ =de 'deɛ ɔ -hɔn -a mu ye 'mu. 'Mu -do -gbo, nɛ- -a di 'waan.

23 'ε ɔ -tɛɛ, Nyɔsua =nu, ɔ ɔ ɔ 'na Kukɔnyɔ, ɔ, ɔ ɔ -kuan 'nu nu, 'a leleenyɔ 'hru 'mu ye, 'tɔyɔwɔ -gbo 'mu, 24 'le 'mu, ɔ nk: Pɔlu, =nu pi 'le huannu. ε blɛ ye -bo nyɛ 'le Romakue a 'kuɔn gblaka ye. 'Ya 'o lele 'lu, -na 'batwin, Nyɔsua wɔn ke. 'A -ti, nahuin 'bii =nu, -u nu ɔ 'mu wɔn, 'a nahuon =de 'deɛ ɔ 'ku. 25 Nɛ- nue, -a 'bi -a, 'a nu =wɔ nu bi 'le =hlɔn. 'N kuo Nyɔsua ye =wɔ. -Ti =nu, 'a leleenyɔ =tu 'mu ye, u di 'nu nue. 26 Kɛɛ, -a nu 'mu, 'ke 'le 'nɔdugbo =de 'mu, 'ke ε di 'le wɛɛ.»

27 ε ɔ la 'klɛɛ 'tɔyɔwɔ a -pu =tu 'o -hen a nkɔ 'mu, pepe 'klɛ gbɛɛ 'le -a mu 'yru ke. 'Yru=tɔ a -gbɛ, u nyo daa Adria. Muu 'o 'tɔ-heyri 'yie 'mu, 'muɔnaanyɔ yee nu, -ε ɔ, -aa gbogbo yɛ 'nu 'muɛɛ, 28 'u mua 'plukuo 'patɔ -wɔn gbo, 'u puo 'nie 'mu, -ε die nu, -tɛ 'nie nu 'mugbo-hinhren, u 'mue 'ye. -Ye u 'ye nu, -ε ɔ, 'yru=tɔ =nu a 'mugbohinhren ɔ 'metrɔwɔ a (37) -wɔ =tu 'o -pu =tu 'o 'nɔpata. -Te 'mu mu 'le ye 'mu de gbi, -ye u puo lele 'mu

'nie. -Ye u 'ye nu, -ε κω, 'nie a 'mugbohinhren κω 'metriwt a (28) -wlu =tu 'o -yehen-yehen. ²⁹ Uu pi huan- nu, 'ke -a nu 'mu be we 'hιε yre. Ne- nue, 'u po 'mu a duui -hen 'nie 'mu, 'ke 'le 'mu a -hunma 'yri, 'u =wlu le naa, 'ke -nyre be ce le 'tata. ³⁰ 'Munaanyu nye 'nu -hua, bu gba 'blagbe, bu 'gba ci le. Ne- nue, 'u po 'blagbe 'nie 'mu, 'u nue, 'ke 'le gblagblu 'kwli 'mu, =nu 'ye -κω 'nu, 'mu a duui -hen =nu, -ι nu 'le 'a -hunma 'yri, nu- uu -hua bu -ha 'le, bu mu 'le 'mu a 'lu 'yri gbo. ³¹ Kee -ye ke Pɔlu 'sɔyuo a ye'munaanyκ =nu ye po, κ 'a 'sɔyuo 'heen, κ κ: «'Bia nahuin -gbo, 'bia 'bu 'de κ 'mu -gbo wlon gbo nu, a 'deε ba wa gbe.» ³² Ne- κ 'sɔyuo bu 'bube 'patl =nu le, u mua 'blagbe gbo, 'u -hιε me le, 'ε mu.

³³ -Te -nyreε le ce, -ye Pɔlu da nahuin 'bii nu, κ κ: «'Nu 'a mu le 'nu 'batl, ba di de, -ε nue, ε κω ke -nyrwu -pu =tu 'o -hen, 'ke ba 'de de di. ³⁴ 'A -ti, 'nu 'a mu le 'nu 'batl, ba di de. 'Bia 'baa -hua ba po -hunhlon, -ye ba di de. 'Nu 'a mu 'nu le, 'a nu nahuon =de a 'lu-pupuu -do =de 'deε bu ble 'o, bu 'wan.» ³⁵ Bκ po 'kleε le, -ye κ 'ba 'mu 'fκκ, κ -nyi Nylsua 'wio, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'plu κ 'bu =tu le, κ -tua 'a didie gbo. ³⁶ -Ye 'kl di nahuin 'bii -wκn, 'u -tua -we de a didie gbo. ³⁷ -A 'bii, -u nu 'le 'mu a -gbe wlon, -a -we 'le nahuin a (276) -hκtruwu 'hκn le -wlu ta =tu 'o -pu =tu 'o -huonκ. ³⁸ -Te u di de, u =mra, -ye di-di-topli a ble 'bii =nu, -ι nu 'le 'mu wlon, u pui 'mu le 'nie, -ε die nu, 'mu 'mu 'huhue.

-Te 'mu bi la 'le 'he 'mu, 'ε we

³⁹ -Te -nyre ce 'kleε le, -ye 'munaanyu 'ye gbogbo, keε, 'blugba=tu tio- κ di 'mu 'ya, u 'die yi. Kee, u 'ye nu, -ε κω, 'yru po 'le -gbu, 'plu 'a =tu a -gbe, κ dua keg-bowεenle. -Ye u -yri nu, 'ke bu =tue 'yri, 'ke bu nue, 'mu be -gbii 'o, -te 'nie 'de 'o 'mu gbo hren, ⁴⁰ 'u =wleε 'mu a dui 'bii gble, 'u hi 'le 'yru -wκn gbo, 'plu 'u =wleε wκl =nu gbo, -u 'o 'mu 'hru wlon le po, 'plu 'u po danu yrayri, 'ke 'le 'mu a 'mia 'yri, -ε die nu, pepe 'mue gbogbo ye gba, 'u 'le gbogbo ye mu. ⁴¹ Kee, 'ke u nyre 'o 'nie=tu =de ke, -κ κ 'mu 'pυhκn -huo 'o, 'ke 'o 'nu-hlon 'hκn -gbahκn. 'Ke 'o -teγbi a -gbe, 'ke 'mu -gbii 'o. 'A 'luyε=tu, κ-κ nu, -κ bi 'le 'pυhκn 'mu. Gbegbe, 'mu 'de 'le -ta'mu-huhκn -we. -Ye 'a ke'mu=tu =nu, κ- 'yru a 'dui wuwa le.

⁴² -Ye 'sɔyuo -hua bu 'lula =jnyu 'bii =nu le, -ε die nu, 'a nahuon =de 'nu =han lu, κ 'nu =hiun kwa =ta. ⁴³ Kee, Romakue a 'sɔyuo a ye'munaanyκ =nu, κ -hua κ waa Pɔlu, -ε nue, κ nue 'a de 'mu nu. Ne- nue, 'κ 'de 'sɔyuo me le -ha, 'ke de -gbo, uu 'lu -wκn le -hie, bu nue. Ne- κ -ti, κ le nahuin =nu, -u yi lule, nu- -bu 'ya ye-henahuin 'mu, -bu bi 'nie 'mu, u 'mu gbogbo ye mu. ⁴⁴ =U -ye =nu, -u 'de lule yi, u -me -ye, u κ bu 'ble 'planki kwa le, κ 'mu a tupi 'heen, u 'mu -we gbogbo ye mu. Ke'ε nu, u 'bii, u nu, 'u mu gbogbo ye. De =de 'de =κ =de le 'tu.

De =nu, -ε nue la Pɔlu, 'ke 'le 'nudugbo, -κ κ Malti 'mu

28 -Te -a nyre gbogbo ye, de =de 'de =κ =de le 'tu, -ye -a 'wln nu, -ε κω, 'nudugbo =nu, 'a 'du κ Malti. ² Nahuin, -u nu 'le 'blugba a -gbe 'mu, u 'ble -a mu kwa -teε. -Ye 'nu -tua didie gbo, ce 'εε =tu. Ne- nue, 'u 'tie na, 'u da -a mu, -a 'mu na 'wen, ³ Pɔlu κ 'ba klak-ludu 'mu, κ pu 'le 'tu. Kee, yoyo a -tu, 'ke hre -hκn 'le 'mu, 'ε ne 'a dabu, 'ε -pete 'o le. ⁴ -Te nahuin =nu, -u κ 'blu a -gbe, u 'ye hre =nu, -ε -pete 'o Pɔlu a dabu -wκn le, -ye ke uu yre pupo, u κ: «Nahuon -gbo, κ di 'mu 'ya -balunyκ. Ne- nue, =hapuk, κ 'de 'yru 'mu hie, keε, 'kuo dio 'la.» ⁵ Kee -ye Pɔlu bubla 'a dabu =nu nu, -u κ -wκn hre 'buε 'o gbo, hre a -gbe 'ε bi 'le 'tu. Gbegbe, hre a 'nyl 'de 'o =κ de =de 'yie 'mu nu. ⁶ Nahuin =nu, -u nu -tu ke, u κ 'nu, 'a dabu di 'nu =pu, κ, κ di bi =hκn, tii -do a ti 'yri, κ 'mu 'ku. Kee, -te u -pre 'dai ti, u 'ye nu, -ε κω, de =de 'de 'lu -wκn mue. Ne- κ bu -ha 'lu -ta 'mu, u κ, κ κ nylsua -yee nu.

⁷ 'Muε 'o -teγbi a -gbe ye, 'ke 'blugba a -gulunuma a -yaa nu 'o. -Gulunuma a -gbe, 'a 'du κ Publiust. Nκ- 'ble -a mu kwa -teε, 'ke 'le 'a kayu gbo, =a -hi 'le -nyrwu ta. ⁸ Publiust a -gbe, 'a bu pe gbo, 'a 'hulon 'nu hren, -teklekwli nyo nu, Pɔlu κ 'muo 'ye wκn, κ puo dabu 'lu gbo, κ da Nylsua, 'a 'kue 'ε -we. ⁹ De a -gbe, -te ε -hi, -ye 'hulnhrennyu 'bii, -u nu 'le 'blugba a -gbe 'mu, 'u di -we 'o Pɔlu 'huln 'mu, 'waa 'kuei 'l -we, ¹⁰ 'u -nyi -a mu 'o=tuule a gbleglei, muu 'o ye 'mu, 'u -ha 'le -topli 'bii, -aa -hua, 'ke 'o 'dagba a -ta 'mu, 'u -nyi -a mu.

-Te Pɔlu nyre la 'le Rκmudκ 'mu

¹¹ 'Ke 'le 'nudugbo, -κ κ Malti 'mu, 'ke -a -hi 'le yakueε ta. Yakueε ta a 'mia 'yri, -ye 'mu, -ε -hκn 'le Alesadrudκ 'mu, ne- gba -a mu. 'Mu a -gbe a 'du κ Diosiki. 'Ke ε nu 'o 'le 'nudugbo a -gbe 'mu, ce a ti 'yri. ¹² Ne- gba -a mu, =a nyre 'le Silakusudκ 'mu, =a -hi 'le -nyrwu ta. ¹³ -Hκn 'le 'mu, -a 'yaa gbogbo nua 'mu le -yaaayaa, =a nyre 'le Yrekiodκ 'mu. -Te -nyre ce le, -ye pepe =nu, -ε -hκn 'le 'yru a gbonyraale 'mu, ε -tua -hihie gbo, ε nue, =a -hi 'o -nyrwu 'hκn 'nie ke, 'plu =a nyre 'le Pusκludκ 'mu. ¹⁴ 'Dκ a -gbe 'mu, -a ye 'le gbo -Yusu a nahuin, 'u le -a mu, -ba -hi 'o =nu 'wee-gble 'huln 'mu, =a ween ke. -Te 'wee a -gbe, ε -yre, -ye -a bi lele wlon 'hru, =aa Rκmudκ 'mu mu. ¹⁵ -Te -Yusu a nahuin, -u nu 'le Rκmudκ 'mu, u 'wln, -ε κω, -aa 'le 'nu di, -ye u di -a mu ye 'be wκn, =u -ye κ -a mu 'heen, =a =ηmoo 'o -teγbi =nu, uu Apiuskuεhru a 'Ma daa, =u -ye κ -a mu 'heen, -a bibi gbo ye, 'ke 'o -teγbi =nu, uu 'Dagbi a Kayuoo Ta daa. -Te Pɔlu 'yu, -ye κ -nyi Nylsua 'wio, de a -gbe 'ε -nyi =κ 'kl, ¹⁶ =a mu -mumu, =a nyre 'le Rκmudκ 'mu. -Te -a nyre 'kleε 'le, -ye Rκmukue a 'kunpu -ha Pɔlu le me, 'ke κ -do κ nu 'le kayu -ye gbo, 'sɔyotayu -ye 'muo 'yie =tu.

-ጥጋቢ ጋጋ la Nyisua a -ጥጋ =tu, 'ke 'le Rōmudጋ 'mu

17 -Nyrōwū ta bi -hi, -ye ጋጋ da -Juukue =nu, -u ni 'le Rōmudጋ 'mu a nyigblaki, 'ke bu di 'le =nō -wōn. -ጥጋ u 'kukue le, -ye ke ጋ nyu ye po, ጋ ነ: «-Diayuo -a, =hapukō, 'ni 'de de 'klan =de -a ni daku 'mu nu, ጋ -a ni bunu a tetei 'hēn, keē, -Juukue a nyigblaki kl 'mu ni, 'ke 'le Jrusē 'mu, 'u po 'mu Romakue a 'kūnpu kwa, 18 Romakue 'u poo 'mu -bati le, 'u 'ye, -ε ጋ, 'n 'de de 'klan =de nu, -ε ble 'kukue ye. Ne- nue, 'u -hua bu te 'mu gbo. 19 Keē -ye -Juukue 'die ke wēn. Ne- nue, 'ni =tui, -ε ጋ, Romakue a 'kūn gblaka, -ጋ ni ጋ Rōmudጋ 'mu, ጋ- di 'mu -bati le poo. E 'de =bo -hua =bo ye 'na daku, u ጋ -Juukue -ጥጋ. 20 Ne- nue, 'ni -hūe, 'ke =bo 'ye 'a mu, 'mui 'a mu ጋጋ. 'E ጋ -ጥጋ, 'u mua 'mu, -ε nue, de =nu, daku 'bii, -u ጋ Yisraēkue kuo =wlu ye, ne- 'ni nahuin -wōn ye na.»

21 -Ye u =tuo -wōn, u ነ: «-A ni 'diayuo -Juukue =nu, -u ni 'le Sudeblugba 'mu, u 'de -a mu 'crūne ye ya, 'ke 'o -na -ta 'mu, ጋ, u 'de -we nahuon =de le, 'ke ጋ le -a mu -ጥጋ, -n nu, ጋ, ጋ =tu -we -na -ጥጋ 'klūn =de. 22 Keē, -aa -hua -ba po lele -mu nua ye gbo -ጥጋ, =mu -a mu de =nu le, -nu 'lu -wōn le -hie, -ε nue, -a yie ni, -ε ጋ, 'ε ni -ጥጋ -bi =de, =tumu, -nu po, u 'o 'a nahuin ye 'ni -wōn.»

23 -Ye u ጋ ጋጋ 'hēn, u po 'le -nyrōwō, -ጋ ጋ 'mu u di 'o lele ye gbo bibi.

-ጥጋ -nyrōwō a -gbe, ጋ nyre 'o, u bii ke, 'u mu 'le ጋጋ -wōn. Kue 'le -nyrajru 'yie 'mu gbo, -bo ye -wise ke, ጋጋ ጋ nyu kle -hūa, -ጥጋ Nyisua nu -tunahuin a win a kekōke. Moise a teteicrūne, ጋ Nyisua a win-wōn-henyu a 'crūnei 'hēn, ni- ጋ 'kwli 'mu ጋ 'le naa, ጋ -Yusu a -ጥጋ =tu, u 'mue =wlu ye kuo, 'ke -ጥጋ =nu, ጋ =tu, ጋ ጋ -ጥጋ a -ጥጋ ni. 24 -ጥጋ =nu, ጋ =tu, =u -ye kue ye

=wlu, -ε ጋ, -ጥጋ a -ጥጋ ni. Keē, =u -ye 'ni kui =le =wlu ye. 25 -ጥጋ u mu, u 'ni yiyrii =le win 'mu le, 'ke 'le 'waa dōnō -gbahlōn. Ne- ጋ ጋጋ ጋጋ ple: «Nyisua a -Hihiu ጋ 'o =wōn, -ጥጋ u 'le Nyisua a winwōn-henyu Esai 'mu naa, 'u 'le -a ni bunu -wōn 'pree. 26 'E ጋ -ጥጋ, ke Nyisua a -Hihiu a -gbe, u po:

Mu -bo le daku -gbo,
-ε ጋ, -ጥጋ -gbo, 'n di =tu,
a di 'ni 'wōn -ጥጋ,
keē, a 'deē ba yrii 'mu le;
de -gbo, 'n di nu, a die 'ni 'ye -ጥጋ,
keē, a 'deē ba yree le,

27 -ε nue, daku -gbo, 'waa =wlu 'gboklo 'mu ni 'dō,
'u ka 'waa nu ye,
-ε die nu, 'waa nu 'ni =han -ጥጋ 'wōn,
'u ka 'waa 'yii ke,
-ε die nu, 'waa 'yii 'ni =han de 'ye,
ጋ, 'waa =wlu 'ni =han -ጥጋ 'mu le yrii.
'Bu 'nūni nu wen -ጥጋ a -gbe,
u di wen 'mu ye 'ni -mē,
'mue wen nu, u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'mu ye.

Ke Nyisua po.»

28 -Ye ke ጋጋ lele po: «Ba ጋ 'a yiyie, titie =nu, -ε nyi =tu, -ጥጋ Nyisua di nahuin a waale nu, u pue -we daku =nu ni, -u 'de -Juukue. U -mē -ye, u die ye gbo po nua.» [29 -ጥጋ ጋጋ =tu -ጥጋ a -gbe, -ye -Juukue 'ni mu, 'u gble po, 'ke 'le 'waa dōnō -gbahlōn.]

30 'Yru 'hōn, ni- ጋ -hi 'le kayu =nu gbo, ጋ 'pree, 'ke 'le Rōmudጋ 'mu. Nahuin 'bii, -u -hua -bu 'yo, ጋ nyu kwa 'ni 'ble -ጥጋ. 31 ጋ 'ni pi =le huannu, ጋ, nahuon =de 'ni ka =le =nō ye, 'ke ጋ =tui nahuin ye, -ε ጋ, Nyisua, ጋ- ጋጋ nahuin 'bii win ke, ጋ, 'ke ጋ ጋጋ Kukōny -Yusu 'Klisu a -ጥጋ.

RŌMUKUƎ

1 'Mɔ Pɔlʊs nɪ, -kɔ 'crʊlɛ -gbo 'crʊ. 'Mɔ mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -kuannunɔ. Nɪsʊa, kɔ- da 'mu, 'ke =bo 'ya 'a lɛlɛnyɔ 'mu, kɔ- ha 'le 'mu du 'mu, 'ke =bo =tu 'a =hapu-tɪ nahuin ye. ² =Hapu-tɪ a -gbɛ, Nɪsʊa, kɔ- pui la 'le 'a winwɔn-hɛnyu wɔn, ti -hi la a ti 'yri, 'u 'crʊ la, 'ke 'le Nɪsʊacrʊlɛ 'kwli 'mu. ³ 'A 'Yu -Yusu 'Klɪsʊ, -a nɪ Kʊkɔnyɔ, kɔ- kɔ -tɪ u -wɔn lɛ na. -Tɛ kɔ -hɛ -tunahuon, -ye bodɔ Dafidɪ a =tugba 'mu, 'ke u kɔ 'le. ⁴ -Tɛ kɔ 'ku, 'plɪ kɔ 'hru 'klɔ, -ye kɔ tʊɛ =nu nɪ, 'ke 'le Nɪsʊa a -Hihiu a 'klɪ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, kɔ mɔ Nɪsʊa a 'Yuu nɪ, -ɛ nue, 'klɪ 'bii, Nɪsʊa -hɪ 'le =le, 'kɔ -nyɪ =kɔ. ⁵ -Yusu, kɔ- kɔ -tɪ Nɪsʊa 'kɔ nu 'mu 'a lɛlɛnyɔ 'mu. Nɔ- kɔ -tɪ 'kɔ nu -wɛ 'mu =hapudɛ 'mu, 'ke =bo =tu 'a -tɪ daku a gbleglei ye, -ɛ die nu, u 'muo =wɔ ye kuo, 'plɪ, u 'muo 'o =tuu, -Yusu a 'du, u 'mu -tɪ a 'yi'buaalɛ kɔ. ⁶ 'Ke 'a mu Rɔmukʊɛ, a nɪ -wɛ 'le daku a -gbɛ -hɛyri. 'A mu =nu Nɪsʊa da, 'ke ba kʊɛ -Yusu 'Klɪsʊ -wɔn.

⁷ 'A -tɪ, a 'bii, 'a mu 'nɪ -wɔn 'crʊ, 'a mu =nu, Nɪsʊa nʊɛ 'mu. Nɪsʊa a -gbɛ, kɔ da 'a mu nɪ, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. -A nɪ Bu Nɪsʊa a -gbɛ, kɔ kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hɛɛn, bu nu 'a mu =hapudɛ 'mu, 'plɪ bu -nyɪ 'a mu kegbowɛɛnɛ.

Pɔlʊ, kɔ -hua kɔ mu 'le Nɪsʊa a nahuin =nu -wɔn, -u nɪ 'le Rɔmudɔ 'mu

⁸ Ye-hɛdɛ, 'nɪ 'na Bu Nɪsʊa -nyɪ 'wio 'a nɪ -ta 'mu, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsʊ a 'du 'kwli 'mu. Daku 'bii, u nyɪ 'nɪ 'wɔn, -ɛ mɔ, a kuo -Yusu 'Klɪsʊ ye =wɔ. ⁹ 'ɛ nɪ ti, 'bua 'nɪ Nɪsʊa da, 'nɪ -hri =le 'a nɪ -tɪ -wɔn. kɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, 'nɪ =tu -tɪ a -tɛɛ. Nɪsʊa a -gbɛ, kɔ- kɔ -kuan 'nɪ nu, 'ke 'le 'na =wɔ 'bii ke, kɔ- kɔ 'Yu a =hapu-tɪ 'nɪ nahuin ye =tu. ¹⁰ 'ɛ nɪ ti, 'nɪ Nɪsʊa lɛ 'nɪ 'bati, 'ke kɔ -nyɪ 'mu 'hru, 'bɛ 'ya 'a kewɛɛnɛ 'mu, -ɛ die nu, 'mu wɛn 'le 'a mu -wɔn di, ¹¹ -ɛ nue, 'nɪ nye 'nɪ -hua, 'ke 'le 'na =wɔ 'bii ke, =bo 'ye 'a mu, Nɪsʊa a -Hihiu 'mu 'le 'mu naa, u 'mu 'a mu =hapudɛ 'mu nu, u 'mu -wɛ 'a mu 'klɪ -nyɪ. ¹² 'ɛ =hɛn 'nyre, 'nɪ nye 'nɪ -hua, -a 'bii, -ba -nyinyi 'klɪ, 'a nɪ =wɔ a yekuolɛ 'mu 'mu 'klɪ -nyɪ, 'na -gbɛ, 'na =wɔ a yekuolɛ 'mu -wɛ 'a mu 'klɪ -nyɪ.

¹³ Ba kɔ 'a yiyie, 'na 'dlayuo -a, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ ti, 'nɪ nye o 'nɪ -hua, =bo di o 'le 'a mu -wɔn. Kɛɛ, 'nɪ kɔ =le o 'hru. 'Nɪ di wɛn 'le, 'mu 'a mu Nɪsʊa a win kɔ, Nɪsʊa a win a -gbɛ, u 'mu -kuan nu, 'ke 'le 'a nɪ =wɔ ke, -tɛ u nu, 'u nu -kuan, 'ke 'le daku -ye a nahuin a =wɔ ke. ¹⁴ Nɪsʊa, kɔ- nyɪ 'mu -kuan =nu. Nɛ- nue, 'nɪ kɔ =bo =tu -Yusu a -tɪ

nahuin 'bii ye. 'N kɔ =bo =tui nahuin =nu ye, -u nɪ 'le 'dɛ gblakɪ 'mu, kɔ nahuin =nu, -u nɪ 'le 'dɛ 'cicrei 'mu. 'N kɔ =bo =tui -wɛ 'crʊlɛyinyu ye, kɔ nahuin =nu, -u 'de -wɛ 'crʊlɛ yi. ¹⁵ Nɛ- nue, 'nɪ -hua =bo di -wɛ 'le 'a mu -wɔn, 'mu 'a mu -Yusu a =hapu-tɪ a -gbɛ ye =tu, 'a mu =nu, -u nɪ 'le Rɔmudɔ 'mu.

Pɔlʊ 'nɪ pɪ =le -tʊl, 'ke kɔ =tu -Yusu a =hapu-tɪ

¹⁶ -Yusu a =hapu-tɪ =nu, 'nɪ pɪ =le -tʊl, 'ke =bo =tui nahuin ye, -ɛ nue, =hapu-tɪ a -gbɛ, u mɔ Nɪsʊa a 'klɪ nɪ, 'ke bɪ waa nahuin =nu, -u kuo -Yusu 'Klɪsʊ =wɔ ye. Ye-hɛnahuin, -u 'wɔn =hapu-tɪ a -gbɛ, nu- mɔ -Juukʊɛ, kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, daku 'bii blɛ ye bu 'wɔn.

¹⁷ =Hapu-tɪ a -gbɛ, u nye nahuin 'nɪ kɔ, -tɛ Nɪsʊaa nu, 'kɔ 'o nahuin ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. -Tɛ kɔ 'a nunue nu, ɛ nɛ- -gbo: -Tunahuon, kɔ blɛ ye kɔ kuo -Yusu 'Klɪsʊ -do =wɔ ye, 'plɪ kɔ 'cipi 'o 'a =wɔ a yekuolɛ, nɛ- die nu, kɔ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nɪsʊa ye. Nɪ- u 'crʊ la, 'ke 'le Nɪsʊacrʊlɛ 'kwli 'mu. -Tɪ a -gbɛ, u 'crʊ la, nɪ- -gbo: «-Tunahuon -gbo, -kɔ kuo Nɪsʊa =wɔ ye, 'plɪ Nɪsʊaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, kɔ- di 'klɔ nɪ.»

Nahuin 'bii mɔ -tɪ'wlanyu'u nɪ, 'ke 'o Nɪsʊa ye

¹⁸ -Ye 'klɛɛ, Nɪsʊa nye -a mu 'nɪ kɔ, -ɛ mɔ, kɔ nahuin 'bii lɛ poo yru, -ɛ nue, u 'nɪ 'buaa =le 'a -tɪ 'yi, 'plɪ 'u 'yilɛnyre-tɔplɪ nu. 'Ke 'le 'a yru 'kwli 'mu, kɔ diu lɛ poo -bati, -ɛ nue, 'waa 'yilɛnyre-tɔplɪ, u nu, u ka nahuin ke 'yi, 'ke bu yi -tɪ a -tɛɛ. ¹⁹ 'A -tɪ, Nɪsʊa a -bati diu 'nɪ klɪ, -ɛ nue, 'hru, u kɔ bu gba, u 'mu Nɪsʊa yi, u =ga wɔn. Nɪsʊa a -gbɛ, kɔ- tʊtʊ =nu, kɛɛ, u 'nɪ gbu =le. ²⁰ -Be' Nɪsʊa nɪ 'mu 'le? Nahuin, u 'dio -hlɪn a 'yee. Kɛɛ, -tɛ Nɪsʊa nu 'klɔ, kʊɛ la 'le ti a -gbɛ 'yri gbo, -bo ye ti -gbo ke, -tɔplɪ -gbo, kɔ nu, u nye =nu 'nɪ kɔ -tɛɛ, -tɛ kɔ nɪ 'mu. 'ɛ mɔ -tɛɛ, kɔ kɔ 'klɪ, -tɪ 'nɪnɪ -wɛ 'le. kɔ -do, kɔ- mɔ Nɪsʊa. 'A -tɪ, u 'die 'le -wɛ bu plɛ, u 'de -tɪ'wlanyu, 'ke 'o Nɪsʊa ye. ²¹ =Hapukɔ, 'u yie, -ɛ mɔ, Nɪsʊa nɪ 'klɔ, kɛɛ, u 'nɪ 'buaa =le 'a -tɪ 'yi, -tɛ u kɔ bu nu wɛn 'a -tɪ a 'yi'buaalɛ, kɔ, u 'nɪ -nyo =le 'wio, 'ke 'o 'a =hapudɛ, kɔ nu a -ta 'mu, -tɛ u kɔ bu nu wɛn 'a 'wio a -nyinyie, ɛ 'de =nɛ. -Tɔplɪ, u 'lu -wɔn lɛ -hie, u 'nɪ da =le dɛ =de. 'Ke u nɪ 'le gbigbyru -hɛyri, 'u 'de =hapudɛ yi. ²² U -mɛ -ye, u kɔ 'nɪ, u kɔ =kɔ, kɛɛ, 'waa 'lu a lɛ-hiele muu ke. ²³ U -mɛ -ye, Nɪsʊa =nu, -kɔ kɔ -tɪ a 'yi'bubua, kɔ, -kɔ 'nɪnɪ 'ku gbe, u 'nɪ =tuo =le 'o, kɛɛ, 'kuo =nu, u da, kɔ- u 'o =tuu, 'plɪ tuyuo =nu, 'waa -gbɛ, u nu, -kɔ 'we =kɔ -tunahuin ye, -u 'ku, kɔ-

uu -we 'o =tuu, ε κ τuyuo =nu, -κ 'we =κ nubl ye, κ dehuεi, κ hrei 'heen.

24 Ne- nue, Nylsua κ -hu me le, u 'mu 'yilenyre-tϑpli nu, 'waa =wluu -hua, 'uu -tuu-tϑpli 'mu nunu. 25 U -me -ye, u 'nu pue =le Nylsua a -ti -tee, keε hu'lu nu, uu -wκn kuε. U 'nu =tuu =le 'o Nylsua 'o, -κ nu 'ε nu de, keε, -tϑpli -gbo, κ nu, nu- uu 'o =tuu. Keε, Nylsua, κ- u ble ye bu =tuu wen 'o 'ε nu ti. Ke'ε nu, be nu 'mu!

26 Ne- nue, Nylsua κ -ha 'le =nu 'a dabu -heyri, -ε die nu, u 'mu -tuu-tϑpli nu, -κ κ 'tuu =nu nu. Nyrugbapu, u hie 'o nyube pu gbo, 'uu 'waa 'bienu nyru -wκn pe. 'Klodu a -gbe, κ 'nu bleε =le Nylsua a pl. 27 Nyube pu -me -ye, deε -do a -gbe, ne- uu nu. U hie 'o nyru gbo, 'uu -tuu-tϑpli 'mu nunu, 'uu 'waa 'bienu nyube pu nyru 'mu nuu, ne- κ 'tuu =nu nu 'd. 'Yilenyre-tϑpli a -gbe, nu- κ =sue uu 'ye.

28 -Ye 'kleε, -te nahuin =nu, u 'nulu -hua bu yrii Nylsua, ne- nue, Nylsua κ -ha 'le =nu 'a dabu -heyri, 'waa 'lu a le-hie le 'mu 'yi le nyre, u 'mu 'kl =nu nu, u 'de ye ble bu nu wen. 29 'Yilenyre-tϑpli 'plκplκ 'yii 'le 'waa =wlu ke. -Tϑpli, 'waa 'bienu κ, u nyi -we 'nu -hua, 'uu 'cre 'mu nunu, 'u κ ca, 'uu nahuin 'la, 'uu =yuei po, 'uu nahuin kaa, 'uu 'waa 'bienu creke, 30 'uu 'waa 'bienu a 'du 'yi le nyre, 'u yraa Nylsua, 'uu nahuin tanu =tu, 'uu 'le 'waa duκnu 'yaa, 'uu 'waa duκnu a -pli po, 'uu 'yilenyre-tϑpli yrayru 'lu -wκn le -hie, 'u 'de 'waa bunu κ 'waa 'diinu 'heen a 'o=tuule κ. 31 U 'de 'kleε lele de, -ε κ =hapude yi. 'Bu =tu -ti, u 'nu nui =le. U 'de nahuin a 'munue κ, u 'de -we nahuin a wκl κ. 32 Nahuin a -gbe, u yie nu, -ε κ, Nylsua a tete κ 'nu, nahuin =nu, -uu -tϑpli a -gbe nu, u ble ye 'kukue. =Hapuk, 'u yie, keε, u 'cipi 'o 'a nunue nu. ε 'de u -do a -gbe. 'Bu 'ye, -ε κ, 'waa 'bienu -ye, uu nu 'yilenyre-tϑpli, -ye 'waa pl ble nu.

-Te Nylsua di nahuin a -bati a lepupue nu

2 -κ =nu, -κ le po: «Nahuin a 'kl nyre le 'yi,» nahuon a gblo tio- -n 'ya 'mu 'le, =nu nahuin -bati le poo. =Bett -bo 'ya 'ε nu nahuon =de 'mu, -n 'de 'o =wκn κ, 'ke 'o Nylsua ye, -ε nue, ke -nu po: «Nahuiin 'wla -tu, 'ke 'o Nylsua ye,» keε -ye -tϑpli -do a -gbe, -κ κ -bati -nu nahuin le poo, u -do a -gbe, nu- κ -na nunuηmli. 'Bla =nu le 'pupre nu, -n -do, -κκ -n duκnu -bati le poo. 2 Nahuiin -do a -gbe, -uu 'yilenyre-tϑpli a -gbe nu, -a yie nu, 'ke Nylsua κ 'o =wκn, 'κ nyu yru le poo. 3 -κ =nu, -κ 'yilenyre-tϑpli a -gbe nu, Nylsua a -bati κ bl ye -mu. 4 'ε κ -tee, Nylsua a =wlu 'y'κκ nu, κ, κ κ -we =wlu a 'lula, 'ke 'o -na nunuηmli 'kukui a -ta 'mu. Keε, de a -gbe a -ti, =nu yκκ 'le. Keε, κ 'a yiyie, -ε κ, Nylsua a 'munue, κ 'a =wlu a 'lula, u ble ye bl -he -mu 'mu, -bo hie 'o -na nunuηmli 'kukui gbo, -bo -nyi -na 'kl 'bii Nylsua. 5 Keε, -na =wlu 'gboklo 'mu nu. =Nu -hua =le -bo hie 'o -na nunuηmli 'kukui gbo, -bo -nyi -na 'kl 'bii Nylsua. 'A -ti, -κκ nu, -κκ 'le Nylsua a yru le

'yaa. 'Plu, -nyκwκ -κ 'mu Nylsua di 'o nahuin -bati le poo, -bati di -mu 'nu kl. κ di po -bati a -tee. 6 'ε nu nahuon 'κ nu 'o, κ di 'a nunukl a 'peεle 'nu κ. 7 Nahuin -ye nu 'o, 'uu =hapu'kl nu, κ, 'u nye -hua, 'ke Nylsua κ -nyi =nu -ti a 'yi'buaale κ 'kl yrayru =nu, -κ 'nulu -we 'le. Nahuindu a -gbe, nu- Nylsua di -hlu 'kl yrayru a -gbe -nyi. 8 Nahuin -ye nu -we 'o, 'uu Nylsua a -ti le -haa, 'u 'nulu -hua -ti a -tee. De, -ε nyre 'yi le, ne- uu -wκn kuε. Nahuin a -gbe, nu- Nylsua, κκ yru le poo, nu- 'a -bati di -tado kl. 9 Nahuin 'bii =nu, -uu 'yilenyre-tϑpli nu, =sue a 'yiye κ 'kla-wliye'ylya, u κ bl ye =nu. -Juukue, nu- κ ye-henahuin, =sue a 'yiye κ 'kla-wliye'ylya a -gbe 'heen, u di ye, 'plu ε 'mu -we nahuin =nu ke ye, -u 'de -Juukue. 10 Keε, nahuin 'bii =nu, -uu =hapude nu, nu- Nylsua di -ti a 'yi'buaale -nyi κ kegbowεenle 'heen. Ye-henahuin lele, nu- κ -Juukue, 'plu nahuin =nu, -u 'de -Juukue, u 'mu 'o bi, 11 -ε nue, Nylsua 'nu 'jra =le nahuin 'yi 'mu le. 12 Nahuin 'bii =nu, -uu ηmli 'kukui nu, u di -tado 'nu 'wan. Nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'bu ηmli 'kukui nu, Nylsua, κ di =nu le poo yru, -ε nue, 'ke 'le 'waa =wlu ke, tetei =nu, Nylsua -nyi la Moise, =hapuk, 'u 'di yi, keε, u yi =hapude κ de 'klan a 'yi'mule-hihiale nu. Nylsua 'cru tetei =nu nu, 'ke 'le 'waa =wlu ke. ε κ ti, 'waa -gbe a =wlu 'u =nu 'nyre =hen, κ, ε κ ti, 'waa =wlu -do a -gbe 'u =nu =wκn -nyi. Nahuin =nu, -u κ -Juukue, 'bu ηmli 'kukui nu, Nylsua di -we =nu le po yru, -ε nue, u κ Nylsua a tetei nu, keε, u 'nu =tui =le 'o. U yi =hapude nu, keε, u 'nu nue =le. ε 'de 'nyre =hen, -bo yi =hapude -bo wa, keε, =hapude a -gbe, -n κ -bo nue, 'plu =mu wa. 16 -Nyκwκ -κ 'mu Nylsua di -Yusu 'Klusu le, κ 'mu nahuin -bati le poo, -tϑpli -gbo, 'n 'preε wen ke, u di -hlu 'mu bi pepe'. -Tϑpli -gbo, nahuiin -hli, 'ke 'le 'waa =wlu ke, nu- κ ke κ di 'o =nu -bati le poo. Ne- κ Nylsua a =haputitie, 'nu po.

-Juukue 'de 'o Nylsua a tetei 'o =tuu

17 'A mu -Juukue, a κ 'nu, 'a mu κ -Juukue'ε nu. A pui -tee, -ε κ, 'ε nu de nu -tee, a κ Nylsua 'heen -gbahlκ, a yi tetei, Nylsua -nyi la Moise, 'aa 'a nu duκnu a -pli po, -ε κ, 'a mu κ Nylsua a nahuiin nu. 18 De -gbo, Nylsuaa -hua ba nu, a yie nu, -ε nue, tetei, κ -nye la Moise, u κκ 'a mu 'hru nu, 'ke ba yi =hapude κ 'yilenyre de a 'yi'mule-hihiale. 19 A pui -tee, a yi 'hru nu, -uu 'le Nylsua -wκn mu, 'a -we 'le ba tuu nahuin =nu, -u 'diu yi. A κ 'nu, 'a mu κ -nyreε nu, 'ke 'o nahuin =nu -wκn, -u nu 'le gbıgbıyru -heyri. 20 A κ 'nu, a -we 'le nahuin a naale, -u 'de de =de yi. A κ 'nu -we, a -we 'le nahuin a κκ, -u 'de Nylsua a 'hru yi. 'Be a κ 'nu, -te a yi Nylsua a tetei 'bii, -ye a yi 'ε nu de nu, κ -ti a -tee, 21 'aa nahuin -ye Nylsua a 'hru κκ. De- nue, 'a 'nulu κκ 'kleε 'a nu duκnu 'hru a -gbe 'le? Ke aa nahuin ye po: «A nu 'yri 'le!» Keε -ye 'a nu -gbe, aa 'nu 'yri. 22 Ke aa -we nahuin ye po: «A nu po 'le -jıpl!» Keε -ye 'a nu -gbe, aa

nu -jipbɔdɛ. A Կո 'նու, =wehɪ a kikle, ɛ nyre lɛ 'yi, kɛɛ -ye Կո- Կո -տօփլ ԵԵ =wehɪkayuo gblɛ -ha, 'plu aa plo. 23 A ոճ 'նու, a yi Nyɪsua a tetei ոճ 'ճո, 'aa 'a ոճ ճոնո a -փլի փո, kɛɛ -ye tetei a -գբɛ, a nyi 'նու 'wla. Ե nue, nahuin 'սո Nyɪsua a 'du 'yi lɛ nyre. 24 -Տու -do a -գբɛ, ոճ- ս 'cru la, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -l Կո: «A ոճ -Juukue a nunuklɔ a -տի, nahuin 'սո Nyɪsua a 'du 'yi lɛ nyre.»

25 -Ye 'klɛɛ, 'bɪa 'baa 'o Nyɪsua a tetei 'o =tuu, -ye 'a ոճ -Juukueɛ, ɛɛ 'a ոճ 'mu 'նու -hɛ. Kɛɛ, 'ba 'նու ոճ Nyɪsua a tetei -աճո, -ye 'a ոճ -Juukueɛ, ɛ Կո -gbugbɛɛ ոճ. 26 Daku -ye a nahuin, -ս 'de -Juukue, 'buu 'o Nyɪsua a tetei 'o =tuu, -ye 'ke 'o Nyɪsua ye 'mu, ս 'we =ոճ -Juukue ye. 27 'A ոճ -Juukue, a Կո Nyɪsua a tetei. Ե nue, 'a yi -տօփլ 'փոփո, 'ke 'o Nyɪsua ke, kɛɛ, aa tetei a -գբɛ 'նու 'wla. 'A -տի, daku -ye a nahuin, -ս 'de -Juukue, 'buu 'o tetei =ոճ 'o =tuu, -ye 'waa tetei a 'o=tuule, ɛ die nahuin 'նու Կո, -ɛ Կո, 'a ոճ -Juukue, a -mɛ -ye, 'a ոճ Կո -տի'wlanyu.

28 Ny- Կո 'klɛɛ -tɛɛ a -Juukueyu 'le, -ɛ Կո Nyɪsua a nahuon? A -mɛ -ye, a Կո 'նու, -tɛɛ a -Juukueyu, Կո- Կո nahuon =ոճ, -ո Կո 'dii Կո 'a bu 'hɛɛn, -ս Կո -Juukue, 'plu ս 'bɛ ye, ոճ- Կո 'a yriile, 'ke nahuon a -գբɛ, Կո Կո Nyɪsua a nahuon ոճ. Kɛɛ, ɛ 'de =ոճ. 29 -Tɛɛ a -Juukueyu, Կո- Կո nahuon =ոճ, Nyɪsua -nyi =wlu yrayru. Nyɪsua 'նու =Կո =le 'hɪn a yriile lɛ, -ɛ Կո ye'buɛ, kɛɛ, Կո lɛ =Կո nahuon =ոճ, -ո Կո =wlu yrayru. -Ye =wlu yrayru a -գբɛ, Nyɪsua a -Hihiu, ոճ-ս -kuan a -գբɛ ոճ. Ե 'de tetei =ոճ, ս 'cru la, և 'նու ոճ =le -kuan a -գբɛ. -Ye -tɛɛ a -Juukueyu a -գբɛ, Nyɪsua, Կո- nyo baa, ɛ 'de -tunahuin.

3 'Bɛ ոճ lɛ 'mu, Ե -ոճ di յոն 'նու =գբա: «Nahuon, Կո 'ya -Juukueyu 'mu, =bɛ ɛ nyo 'mu 'նու -hɛ?» 2 Iin, ɛɛ 'mu -hɛ nahuon 'ճո. Ye-hɛɛ, -Juukue, ոճ- Nyɪsua -nyi 'a win. 3 'Ե Կո -tɛɛ, 'ke 'le =ոճ -hɛyri, =ս -ye 'նու ոճ =le Nyɪsua a win a -գբɛ -աճո, ս փլɛ, ս di -աճո ոճ. -Tɛ ս 'նու ոճ Nyɪsua a win -աճո, ɛ 'de 'nyre =hɛn, -ɛ Կո, =hapudɛ =ոճ, Nyɪsua փո la lɛ, Կո di la ոճ, ɛ 'die 'le -wɛ Կո 'die ոճ. 4 Կո, =betɪ nahuin 'bii bu Կո ոճ, Nyɪsua, 'ɛ ոճ ti, -տի, Կո =tu, Կո nyi 'նու ոճ. ոճ- ս 'cru la 'ke, 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu. Dɛ a -գբɛ, ոճ- -գբո:

«Nyɪsua o, 'bɪa =ոճ 'prɛ, nahuin 'bii Կո bu yrie, -ɛ Կո, -ոճ =tu -տի a -tɛɛ. -N Կո nahuon 'hɛɛn, 'baa -տի =tu, -n di 'o Կո =աճո.»

5 Ե Կո ոճ -ye, 'սո lɛ փո: «'Yilenyre-տօփլ, -aa ոճ, ɛ Կո 'mu-hɛɛɛ ոճ, 'ke 'o Nyɪsua -աճո, -ɛ nue, nahuin nye 'նու 'ye, -ɛ Կո, Nyɪsua, Կո- 'sii 'o ye. 'A -տի, =bɛ ɛ ոճ 'o lɛ, 'ke Կո փո -a ոճ yru lɛ?» 6 Gbegbe, ɛ 'de lɛ 'mu ոճ. Nyɪsua, Կո 'sii 'o ye. 'Կո 'de wen 'o ye 'sii, Կո 'die wen 'le -wɛ Կո փո wen nahuin -bati lɛ.

7 -Bakla =de, kɛ =ս -ye di lele փո: «-A ոճ ոճ 'mu'yɪa, ɛɛ nahuin 'mu 'նու -hɛ, 'ke bu yrie, -ɛ Կո, Nyɪsua Կո =hapu-tɪ=tunyo'ոճ ոճ. -Ye 'a -տի, ս dio 'նու baa. -Tɛ ɛ ոճ lɛ 'mu, dɛ- nue, 'սո -a ոճ -տի yeɛ, -ɛ Կո, -a ոճ Կո -տի'wlanyu'ոճ ոճ.» 8 Kɛ =ս -yee lele փո: «-Ba ոճ dɛ

'kɪan, nahuin 'mue 'ye, -tɛ Nyɪsua a =wlu ոճ 'yilɛnɪnɪn.» =U -ye, սո 'mu lɛ փո ոճ-bati, ս ոճ 'նու, 'Կո-ո lɛ 'pupre ոճ. Nahuin =ոճ, -սո lɛ փո, Nyɪsua a -bati diu 'նու ոճ. 'Ե Կո -tɛɛ, ɛ blɛ =ոճ ye.

Nahuon =de 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye

9 -Ye 'klɛɛ, -տի -գբո, 'n =tu wen, ոճ- Կո, -a ոճ -Juukue, -a 'de 'o nahuin -ye 'mu -hi, 'ke 'o Nyɪsua a tetei a 'o=tu-ule a -ta 'mu. -A 'bii, -Juukue Կո daku -ye a nahuin 'hɛɛn, dɛ 'kuku Կո -a ոճ win ke. 10 -Տի -գբո, 'ոճ =tu, ս 'cru la ոճ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu. -Տի a -գբɛ, ոճ- -գբո:

«Nahuon =de 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye. Gbegbe, ɛ 'de nahuon -do =de Կո, -ո 'sii 'o ye. 11 Ե 'de nahuon =de Կո, -ոճ -տի a -tɛɛ 'mu lɛ 'աճո, Կո, ɛ 'de nahuon =de Կո, -ոճ Nyɪsua lɛ =Կո.

12 Nahuin 'bii, ս bibi ke, 'ս hie 'o Nyɪsua a 'hru gbo, 'ս 'wan. Gbegbe, ɛ 'de -wɛ nahuon -do =de Կո, -ոճ =hapudɛ ոճ.

13 'Yilenyrewin, ոճ-տի 'le =ոճ յոն 'mu -աճո, ɛ 'we =ոճ 'kukuku ye, -ս ոճ 'le 'dɛɛ յոն a 'ոճ. 'Waa յոն a win a -գբɛ, և 'la nahuin. 'Waa ոճ kaa nahuin. 'Waa յոն a win, և 'we =ոճ hre a 'nyɪ ye, -և nahuin 'la.

14 'Ե ոճ ti, սո nahuin -աճո փո 'jɪɪ, 'սո -տի -ոճ =tu. 15 'Waa bu 'huhue ոճ, 'ke bu ոճ dablo gbo 'wla. 16 'Ե ոճ -tɛgbi, սո 'o ոճ, սո 'yi lɛ nyre -տօփլ, 'սո nahuin =սո =tue.

17 U 'die yi, -tɛ bu di ոճ, 'plu ս Կո nahuin 'hɛɛn, ս 'mu kegbowɛɛnɛ Կո. 18 U 'նու փո =le Nyɪsua gbe.» Kɛ Nyɪsua a wintɛɛ փո.

19 -Ye 'klɛɛ, -a yie ոճ, -ɛ Կո, 'ɛ ոճ dɛ, Nyɪsua a tetei Կո, -Juukue'ɛ ոճ, և nye Կո. ոճ- Nyɪsua -nyi 'a tetei. 'Ke ս ոճ 'le tetei -գբաճո. 'A -տի, nahuon =de 'de 'o =աճո Կո. Nahuin 'bii Կո -տի'wlanyu, 'ke 'o Nyɪsua ye. 20 -Ye kɛ ɛ ոճ 'mu, -ɛ nue, tetei a 'o=tuule, ɛ 'նու nue =le, nahuon 'նու 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. Tetei a -kuan, ոճ- Կո bu -hɛ -a ոճ 'mu, -ba yrie, 'ke 'le -a ոճ =wɪ ke, -ɛ Կո, -a 'wla -տի, 'ke 'o Nyɪsua ye.

-Tɛ Nyɪsuaa ոճ, 'plu nahuin 'սո 'o ye 'sii, 'ke 'o =ոճ ye

21 'Hru, nahuin di na, 'plu ս 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye, -tɛ ti ոճ lɛ 'mu -գբո, Nyɪsua, Կո ոճ =ոճ ոճ. 'Hru a -գբɛ, ս 'de 'le tetei 'kwli 'mu -աճո. Ե Կո 'hru yrayru'ոճ ոճ, Nyɪsua a -գբɛ, Կո Կո nahuin. 'Hru yrayru a -գբɛ, ս 'cru la 'a -տի ոճ, 'ke 'le Moise a teteicrɪnɪɛ 'kwli 'mu, Կո Nyɪsua a winոն-հոնո a 'crɪnɪɛ 'kwli 'mu. 22 Kɛ 'hru a -գբɛ, ս

ni 'mu: Nahuin -gbo, -u kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, nu- Nylsuaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye. 'Hru a -gbe, Nylsua tuu nahuin =nu ni, -u kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye. E 'de -Juukuee -do a 'hru, 'e ni nahuon, nɔ- kɔ 'hruu ni, Nylsua kɔ tuu =nu ye, -e nue, kɔ 'ni 'jra =le nahuin 'yi 'mu le. ²³ Nahuin 'bii, u 'wla Nylsua a tetei ni. Ne- nue, Nylsua, -ɔ kɔ -ti a 'yi'bubua, kɔ 'de 'kleɛ lele 'o =nu 'huɪn 'mu ni. ²⁴ Keɛ, Nylsua, kɔ nuɛ -tunahuin 'mu ni, kɔ nyu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu, -e nue, -Yusu 'Kltsu, nɔ- nyu 'le de 'kuku -gbahɔn -ha. ²⁵ Nylsua -huɪn ni, 'ke kɔ -he -cɔhlun, 'ke kɔ 'ku -a ni -ta 'mu, -a mu -gbo, -u ble wen 'kukue ye, -e die nu, 'a dablo 'mu -a ni 'yilɛnyre-tɔplɪ 'wuwla. Ke'e ni, kɔ nu, kɔ -a ni 'yilɛnyre-tɔplɪ 'wuwla, 'bla =ba kue =wlu ye, -e kɔ, -Yusu 'Kltsu 'ku ni, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. Ke Nylsuaa 'a nunue nu, -e die nu, nahuin 'mue 'ye, -e kɔ, kɔ 'sii 'o ye, -e nue, nahuin, -uu la 'yilɛnyre-tɔplɪ nu, ti -hi la a ti 'yri, Nylsua 'ni puu =le la yru le, 'a =wlu a 'lɪla a -ti. Keɛ, -te ti ni le 'mu -gbo, kɔ nye nahuin 'ni kɔ, -e kɔ, kɔ 'sii 'o ye. 'A -gbe, kɔ -hua kɔ nu de =nu, -e 'sii 'o ye, 'plu kɔ -we -hua kɔ 'sii 'o nahuin =nu ye, -u kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye. ²⁷ 'A -ti, -a 'de 'hru kɔ gbege, 'ke -ba 'yaa 'le -a ni dɔnu, -e nue, nahuon 'kɔ =tuu wen 'o Moise a tetei 'bii 'o, -ye kɔ kɔ wen 'hru, 'ke kɔ 'yaa wen 'le 'a dɔnu. Keɛ, Nylsua kla ye 'hru -ye, -u kɔ wɔn nahuon 'die 'le -we kɔ 'yaa 'le 'a dɔnu. 'Hru a -gbe, nu- kɔ -ba kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, ²⁸ -e nue, -a yie ni, -e kɔ, Nylsuaa 'o nahuin =nu ye 'ni 'sii, -u kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, e 'de nahuin =nu, -uu 'o Moise a tetei 'o =tuu, kɔ 'ni 'sii =le 'o =nu ye. ²⁹ =Be Nylsua, kɔ kɔ -Juukuee -do a Nylsua'a ni? =Be kɔ 'de -we daku -ye a Nylsua? 'Uun, kɔ kɔ daku 'bii a Nylsua'a ni, ³⁰ -e nue, Nylsua 'ya -do. -Juukue 'bu kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, Nylsua diu 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye. Daku -ye a nahuin, deɛ -do, ne-e ni. 'Bu kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, Nylsua diu -we 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye. ³¹ 'Bla =baa le po, -e kɔ, Nylsuaa 'o nahuin ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye, -e nue, u kuo -Yusu 'Kltsu ye =wlu, =be e =hen 'nyre, ke -aa po: «A ni =tuu 'le 'o tetei 'o?» 'Uun, e 'de le 'mu ni. 'Bla =ba kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, -ye -a kɔ 'klɪ, 'ke -ba =tuu 'o tetei -teɛ.

-Te Nylsua nu, 'plu Abrahamu kɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye

4 -A ni bu gblaka, -kɔ kɔ Abrahamu, =bo pue 'a de ye. -Be' Nylsua nu 'a 'oye'siile 'le? ² Nylsua 'dio la 'o ye 'sii, 'ke 'o 'yilɛnɔ-tɔplɪ =nu, Abrahamu, kɔ la nu a -ta 'mu. 'Bla Nylsua kɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o 'yilɛnɔ-tɔplɪ =nu, kɔ la nu a -ta 'mu, -ye Abrahamu a -gbe, kɔ di la kɔ 'hru, 'ke kɔ 'yaa la 'le 'a dɔnu. Keɛ, kɔ 'de la 'hru kɔ, 'ke kɔ 'yaa la 'le 'a dɔnu, 'ke 'o Nylsua ye. ³ Ke u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrulɛ 'kwli 'mu, -e kɔ: «Abrahamu kuo la Nylsua ye =wlu. Ne- nue, Nylsua kɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye.» ⁴ Ba kɔ 'a yiyie, nahuon 'kɔ nu -kuan, 'bu -nyi =nɔ de, 'ke 'o -kuan =nu, kɔ nu a -ta 'mu, -ye de a -gbe,

ne- kɔ 'a 'pɛɛɛ. U 'die =nɔ -nyi -gbugbe. ⁵ Keɛ, 'ke 'le Nylsua -wɔn, e ni dɔ. 'Bla nahuon 'kɔ kuo Nylsua =wlu ye, 'plu nahuon a -gbe, 'kɔ 'de le po, -e kɔ, kɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, 'a 'yilɛnɔ-kuan a -ti, -ye nahuon a -gbe, nɔ- Nylsuaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye. Nylsua kɔ 'hru, 'ke kɔ 'sii 'o de'kukununyɔ ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye. Ke kɔ nu, kɔ =nu =hapude 'mu nu, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. ⁶ -Tu -do a -gbe, ni- bodɔ Dafidɪ =tu la. Nahuin -gbo, Nylsuaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye, =betɪ bu 'nɪnɪ nu =hapude, ne- kɔ -ti kɔ 'prɛɛ la ke. Nahuin a -gbe, nu- kɔ plɔ a bleleɛ. ⁷ Ke kɔ po:

«Plɔ a bleleɛ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u kɔ de 'kuku Nylsua 'wuwla, 'plu, -u kɔ 'yilɛnyre-tɔplɪ a -ti Nylsua -hri -wɔn.

⁸ Plɔ a bleleɛ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, Nylsua 'nɪnɪ =hen 'nyre, 'waa nununɠmli 'kukui a -ti.»

⁹ -Tu -gbo, Dafidɪ =tu la, =be e =hen 'nyre, -Juukuee -do, nu- kɔ plɔ a bleleɛ? 'Uun, nahuin =nu, -u 'de -Juukue, u di -we kɔ plɔ a bleleɛ. -Te -a po wen, Abrahamu, kɔ kuo la Nylsua ye =wlu. Ne- nue, Nylsua kɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. ¹⁰ Ti =nu -kɔ 'yri Nylsua 'sio la 'o ye, =be ti a -gbe 'yri, Abrahamu a -gbe, kɔ nu la -Juukue a de ni, -e kɔ ye'bɪbe, 'ke kɔ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. 'Uun, ti a -gbe 'yri, kɔ 'de la ye a 'bɛɛ. ¹¹ Ti =nu -kɔ 'yri kɔ 'de la ye a 'bɛɛ, 'ke Nylsua 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -te Abrahamu a -gbe nu, kɔ kuo =wlu ye a -ti. -Te de a -gbe, e -hi, Nylsua lo la ni, -e kɔ, kɔ 'be ye. Ye'bɪbe a -gbe, e kɔ la yriile'e ni, -e nye la nahuin kɔ, -e kɔ, Abrahamu kuo la Nylsua ye =wlu, kɔ 'sii la 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye. 'A -ti, nahuin 'bii =nu, -u 'de ye 'be, 'plu -u kuo Nylsua =wlu ye, nahuin a -gbe, Abrahamu kɔ -we 'waa bu'u ni. -Te Nylsua nu la, kɔ 'sii la 'o Abrahamu ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye, ke kɔ nu, kɔ -we 'o nahuin a -gbe ye 'sii. ¹² Nahuin =nu, -u 'be ye, Abrahamu kɔ -we 'waa bu'u ni. Keɛ -ye ye'bɪbeɛ -do, e 'de =ce, 'ke be nue, -bo -he Abrahamu a 'yu. De, -e nye nu, 'plu =mu Abrahamu a 'yu -he, ne- kɔ -bo kuo Nylsua =wlu ye, -te Abrahamu nu la, kɔ kuo la Nylsua =wlu ye, ti =nu -kɔ 'yri kɔ 'de la ye a 'bɛɛ.

Nahuin =nu, -u kuo -Yusu 'Kltsu =wlu ye, nu- di de =nu kɔ, Nylsua po 'le

¹³ Nylsua pue la 'le =le, -e kɔ, Abrahamu kɔ 'a 'yuo a 'yuo 'hɛɛn, nu- kɔ di la -tutu 'bii -nyi. E 'de Abrahamu kɔ la 'o Nylsua a tetei 'o =tuu a -ti, Nylsua 'dio la le, -e kɔ, kɔ di la =nɔ -tutu 'bii =nu 'ni -nyi. Keɛ, kɔ pue la 'le =le, -e nue, Abrahamu kuo la Nylsua ye =wlu, 'plu Nylsua kɔ 'sio 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. ¹⁴ Nahuin =nu, -uu 'o tetei 'o =tuu, 'bu plɛ, tetei a 'o=tuule a -gbe, ne- u kuo =wlu ye, Nylsua kɔ -nyi wen nahuin a -gbe de =nu, kɔ po la le, kɔ di la =nu -nyi, 'be ni wen le 'mu, -ye nahuin =nu, -u kuo Nylsua =wlu ye, u kuo wen ye =wlu -gbugbe, 'plu -ye de =nu, Nylsua po 'le, e 'deɛ be 'ya wen =hapukɔ 'mu.

¹⁵ Kε'ε ni, ε ni 'mu, -ε nue, -tε nahuin 'wɔn la Nyɪsua a tetei, u 'di 'o =tuu. Nε- nue, Nyɪsua 'k nyu yru lε poo. Tetei 'bi 'de 'o ni, -ye nahuon =de 'die 'le -wε bɔ 'wli.

¹⁶ -Ye dε Nyɪsua po 'le, k pue 'le =le, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u kuo =wlu ye. Kε k nu 'a nunue, -ε die nu, dε a -gbε, k 'mue =nu -nyi, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu. -Ye 'lepoode a -gbε, k nye 'ni -hua, bɔ -nye Abrahamu a 'yuo a 'yuo 'bii. ɔ 'ni -nye =le nahuiin -do =nu, -u kuo Nyɪsua =wlu ye, 'plu -uu 'o Moise a tetei 'o =tuu. Kεε, k nye nahuin 'bii =nu 'ni -nyi, -u kuo Nyɪsua =wlu ye, -ε 'we =kɔ Abrahamu ye, -tε k nu la, 'k kuo la Nyɪsua =wlu ye, -ε nue, Abrahamu, kɔ- kɔ -a 'bii a bu, -u kuo Nyɪsua =wlu ye. ¹⁷ -Ti a -gbε, u 'cru la ni, 'ke 'le Nyɪsuacruiε 'kwli 'mu. -Ti a -gbε, ni- -gbo: Kε Nyɪsuaa la Abrahamu ye po, k kɔ: «'N nue ni, 'ke -bo 'ya daku 'plɔplɔ a bu 'mu.» Abrahamu, kɔ- kɔ -a ni bu, 'ke 'o Nyɪsua ye, -ε nue, k kuo Nyɪsua ye =wlu. Nyɪsua a -gbε, kɔ- kɔ nahuin =nu, -u 'ku 'klɔ lε -ha. ɔ -do a -gbε, kɔ- kɔ nunu-tɔplɔ yrayri nu, -t 'de 'klɔ ni. ¹⁸ -Ye kε Nyɪsua po la lele Abrahamu ye, k kɔ: «'N die 'ni nu, =mu 'yu kɔ.» =Hapukɔ, =u -ye 'u 'nini pue la -tεε, 'ke dε Nyɪsua po la 'le, k die la 'ni nu. Kεε, Abrahamu -mε -ye, k 'kie kue la Nyɪsua =wlu ye, -ε kɔ, -ti =nu, Nyɪsua =tu la, k di 'ni nu. -Ye -ti Nyɪsua =tu la, k nui ni, Abrahamu 'k -hε kε daku 'plɔplɔ a bu. -Ti -do a -gbε, ni- Nyɪsua =tu la =kɔ ye, k kɔ: «'Na 'yuo a 'yuo di -tado 'ni -huo.» ¹⁹ Ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua =tu la =kɔ -ti a -gbε ye, Abrahamu, 'a 'yri a -wlu =hun, u la mu 'ni =cε. ɔ yie la ni, -ε kɔ, k ku la 'dɔ, 'plu 'a nyrug-ba Sara, k 'de la 'yukɔdε. Kεε, 'a 'klɔ 'ni -wε =le la 'le, 'ke bɔ kuo la Nyɪsua =wlu ye. ²⁰ ɔ yie la ni, -ε kɔ, dε Nyɪsua po la 'le, k die la 'ni kɔ, k 'ni pue =le la gblε. 'A =wlu a yekuolε -nyo la 'klɔ, 'kɔ la Nyɪsua baa. ²¹ ɔ pui la -tεε, -ε kɔ, Nyɪsua kɔ 'klɔ, 'ke dε k pue la 'le =kɔ, bɔ nue la. ²² -Tε k kuo Nyɪsua =wlu ye, nε- nue, Nyɪsua 'k 'sio la 'o ye, 'ke 'o =kɔ ye. ²³ -Ti =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nyɪsuacruiε 'kwli 'mu, -ε kɔ, Nyɪsua 'sio la 'o ye, 'ke 'o =kɔ ye, ε 'de k -do a -ta 'mu, u 'di la 'cru. ²⁴ U 'cru la -wε ni, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. 'Bla =ba kuo Nyɪsua =wlu ye, -k -ha 'le -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'kukonyu -heyri, 'plu -k -hɔ 'klɔ, k die 'ni nu, -a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o =kɔ ye. ²⁵ -Yusu a -gbε, Nyɪsua -hɔ ni, -ε die nu, k 'mu 'ku, -a ni dε 'kuku a -ti, 'plu Nyɪsua 'k -hɔ 'klɔ, -ε die nu, k 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye.

-A kɔ Nyɪsua 'hεen, -a wεen gbo ke

5 'ε kɔ -tεε, Nyɪsua 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye, -ε nue, -a kuo ye =wlu. Nε- nue, -a kɔ =kɔ 'hεen, =a wεen ke gbo, dε =nu, -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu nu a -ti. ² -Ye -Yusu 'Klɪsu a -gbε, kɔ- kla 'hru ye, 'ke -ba 'muεε Nyɪsua ye, k 'mu -a mu =hapudε 'mu nu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu, -ε nue, -a kuo ye =wlu. =Hapudε a -gbε, nε- -a 'ble kwa -tεε. 'Ya 'o lele 'lu, -aa nu 'manu, -ε nue, -a yie ni -tεε, =a nye -pre, 'ke Nyɪsua die 'ni nu, -a

'mu -ti a 'yi'bubua kɔ, -ε 'we =kɔ ye, -tε k nu, 'k kɔ -ti a 'yi'bubua. ³ ε 'de ε -do a -gbε, ε 'ni nue =le -a mu 'manu, kεε, -aa -wε nu 'manu, =betɪ -baa =sue 'ye, -ε nue, -a yie ni, -ε kɔ, =sue a 'yiye =nu, εε -a mu 'mu 'ni -hε, 'ke -ba 'nyɪ =wlu a 'lɪla. ⁴ =Wlu a 'lɪla a -gbε, ε nye 'ni nu, =aa 'le -ti -wε. 'Bla =ba -wε 'le -ti, -ye -a kue ye =wlu, -ε kɔ, -ti, Nyɪsua =tu, k di 'ni nu. ⁵ 'Bla =baa lε =wlu a yekuolε nu, ε 'die 'le -wε bε 'ya -gbugbε 'mu, -ε nue, Nyɪsua tɔε -a mu ni, -tε k nu -a ni 'munuεε, 'k -nyi -a mu 'a -Hihiu. Nu- kɔ 'mu kɔ 'le naa, 'k nye -a mu kɔ, 'ke 'le -a ni =wlu ke, -ε kɔ, k nuε -a mu 'mu ni 'dɔ.

⁶ Iin, ti -hi la a ti 'yri, -a 'de la 'klɔ kɔ, 'ke -ba wa la. Kεε, ti -gbo 'yri, -Yusu 'Klɪsu, kɔ- di 'le, 'k 'ku, 'ke 'o -a mu -ti'wlanyu a -ta 'mu. Ti, Nyɪsua wa la 'du, ni- kɔ 'yri -Yusu 'kuu 'o. ⁷ -A yie ni, -ε kɔ, ε kla 'mu ni, 'ke nahuon -ye bɔ 'ku, 'ke 'o 'a 'be a -ta 'mu, =betɪ 'a 'be a -gbε, bɔ 'ya =hapunahuon 'mu, -kɔ 'o tetei 'o =tuu. Nahuon 'bɔ =hapudε nu, -tado nahuon =de -wε 'le bɔ wɔn bɔ 'ku 'a -ta 'mu ni. ⁸ Kεε, -Yusu 'Klɪsu, k 'ku ni -a ni -ta 'mu, -tε -a 'kie 'yεε la -ti'wlanyu 'mu. Kε Nyɪsua nu, 'k kɔ -a mu 'a 'munuεε gblaka. ⁹ -Yusu 'Klɪsu bɔ 'ku -a ni -ta 'mu, 'a dablo a -tu ni, Nyɪsua 'k nue, =a 'sii 'o ye, 'ke 'o =kɔ ye. -Tε ε ni lε 'mu, -ye -a yie ni -tεε, -ε kɔ, -Yusu 'Klɪsu k di -a mu 'ni waa, 'ke 'o Nyɪsua a yru a pupue -wɔn. ¹⁰ Ti -hi la a ti 'yri, -tε -a 'kie yrεε la Nyɪsua, Nyɪsua, k nue la ni, -a kɔ =kɔ 'hεen, =a -muε, =a kɔ kegbowεenlε, -ε nue, 'a 'Yu -Yusu 'Klɪsu 'ku ni -a ni -ta 'mu. -Tε ε ni lε 'mu, -a yrii lε ti, -ε kɔ, k di -a mu 'ni waa 'bii, -ε nue, 'a 'Yu -a -gbε, k -hɔn 'le 'kukonyu -heyri 'mu ni, 'k 'hru 'klɔ. ¹¹ 'Ya 'o lele 'lu, -aa nu 'manu, Nyɪsua a -ti. -A ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu, kɔ- nue, =a kɔ 'manu. Nɔ- nue -wε, -a kɔ Nyɪsua 'hεen =a -muε, =a kɔ kegbowεenlε. -Ye kε ε ni 'mu.

Adamu kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hεen

¹² -Tɪtε-nyrε 'mu, nahuon -gbo, -k kɔ Adamu, kɔ- 'wla la -ti, 'ke 'o Nyɪsua ye. Nahuon -do, kɔ- 'wla la -ti. 'A -ti a 'wuwla a -gbε, nε- ya kɔ dε 'kuku 'klɔ ke. Dε 'kuku a -gbε, nε- ya 'le 'kukue. Nε- nue, 'kukue 'εε nahuin 'bii ye, -ε nue, nahuin 'bii nu dε 'kuku. ¹³ -Tɪtε-nyrε 'mu, nahuin, uu la nu dε 'kuku, 'plu Nyɪsua 'k -nyi la Moise 'a tetei. -Tε tetei 'de la kɔ 'klɔ ke a niε, Nyɪsua 'ni =gba =le la dε 'kuku, nahuiin la nu a -ti wɔn. ¹⁴ Kεε la 'le Adamu a ti 'yie 'mu gbo, -bo yε Moise a ti ke, =betɪ Nyɪsua bɔ 'nini =gba la dε 'kuku a -ti wɔn, 'kukue kɔ la nahuin ke win. Adamu, k 'de 'o Nyɪsua 'o =tuu. Kεε, -tε 'a dε 'kuku ni la 'mu, nahuin a nεnε 'de la lε 'mu ni, kεε, 'kukue kuu la ke win.

Adamu, kɔ- po nahuin 'plɔplɔ a 'hru ye 'mu, -Yusu 'Klɪsu 'k po -wε nahuin 'plɔplɔ a 'hru ye 'mu. ¹⁵ Kεε, u 'hɔn -wε a -gbε, u ni lε 'dɔdɔ. =Hapudε, Nyɪsua nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu, ε 'de Adamu a dε 'kuku ye 'we. Nahuon -do a -gbε, -k kɔ Adamu, 'a dε

'kuku a -ti, nahuin 'plɔplɔ 'ʊʊ lɛ 'kuku. Kɛɛ, Nyɩsua a =hapudɛ, ɔɔ -a mu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, ɛ -hi 'o =o. =Hapudɛ a -gbɛ, ɔɔ nue 'mu nahuin 'plɔplɔ, 'ke 'o nahuoon -do, -ɔɔ ɔɔ -Yusu 'Kɩsu a -ta 'mu.

¹⁶ =Hapudɛ, Nyɩsuaa nahuin 'mu nu, dɛ =nu, ɛɛ -a mu -nyi, ɛ nu 'dɔ. Kɔ, dɛ 'kuku, nahuoon -do nu, dɛ =nu, ɛɛ -a mu -nyi, ɛ nu -wɛ 'dɔ. Nahuoon -do =nu, 'a dɛ 'kuku nue nu, 'ɔɔ -hɛ -ti'wɩanyɔ, Nyɩsua a -bati 'l klo. Kɛɛ, Nyɩsua 'kɔɔ nahuin =hapudɛ 'mu nu, =betɩ bu nu 'yilɛnyre-tɔplɩ 'plɔplɔ, ɔɔ nyu 'o ye 'nɩ 'sii, 'ke 'o 'a dɔɔnu ye, -bati 'l 'nɩnɩ kɩ. ¹⁷ 'E ɔɔ -tɛɛ, nahuoon -do, ɔɔ- nu dɛ 'kuku, 'kukue 'ɛ ɔɔ kɛ nahuin 'bii win ke, nahuoon -do a -gbɛ a -ti. Kɛɛ, nahuon -ye =nu, -ɔɔ ɔɔ -Yusu 'Kɩsu, 'a -kuan nu 'dɔ. Nahuin =nu, Nyɩsuaa =hapudɛ 'plɔplɔ 'mu nu, 'plɩ -ʊ 'sii 'o ye, 'ke 'o =ɔɔ ye, -Yusu 'Kɩsu a -ti, ʊ di ɔɔ 'klɩ yrayru, -ɔɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le, 'plɩ ʊ di ye 'we bodɔɔpɔ ɔɔ 'kɩnpɔ 'hɛɛn. -Ye -tɔplɩ 'bii a -gbɛ, -Yusu 'Kɩsu a -tu nu, Nyɩsua 'ɔɔ nyi -a mu 'mu nu.

¹⁸ 'A -ti, -a nye 'nɩ 'ye, -ɛ ɔɔ, Nyɩsua a -bati kɩ nahuin 'bii nu, nahuoon -do, -ɔɔ ɔɔ Adamu, a dɛ 'kuku a -ti. Kɛɛ, nahuoon -do =nu, -ɔɔ ɔɔ -Yusu 'Kɩsu, -ɔɔ nu =hapudɛ, ɔɔ nahuin 'bii 'mu 'nɩ -hɛ, -bati 'nɩ =hiun kɩ, ɔɔ =nu =hapu'klɩ -nyi. ¹⁹ 'E ɔɔ -tɛɛ, nahuin 'plɔplɔ -hɛ -ti'wɩanyɔ, -ɛ nue, nahuoon -do 'de 'o Nyɩsua 'o =tuu. Kɛɛ, nahuoon -do =nu, -ɔɔ ɔɔ -Yusu 'Kɩsu, ɔɔ nue nu, nahuin 'plɔplɔ 'ʊ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ɛ nue, ɔɔ -mɛ -ye, ɔɔ =tuu 'o Nyɩsua nu.

²⁰ Nyɩsua -nyi nahuin tetei nu, -ɛ die nu, ʊ 'mue yrii, -ɛ ɔɔ, 'waa 'yilɛnyre-tɔplɩ -huo nu. 'Bla =ba nye yrii, -ɛ ɔɔ, -a nu 'yilɛnyre-tɔplɩ -huo nu, -ye -a nye -wɛ 'nɩ yrii, -ɛ ɔɔ, Nyɩsua a =hapudɛ, ɔɔ nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, ɛ bii ke, 'ɛ -hi 'o -a nu 'yilɛnyre-tɔplɩ 'mu. ²¹ -Tɛ dɛ 'kukuu la nu, 'ɛ ɔɔ la nahuin win ke, 'plɩ 'ɛ nyu la lɛ 'lɩla, kɛ Nyɩsua a =hapudɛɛ nu, 'ɛ ɔɔ nahuin win ke, 'plɩ 'ɛ nyu 'o ye 'sii, 'ke 'o =ɔɔ ye, -a 'mu 'klɩ yrayru ɔɔ, -ɔɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. -A nu Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɩsu, ɔɔ- kla 'hru a -gbɛ ye.

-A ɔɔ -Yusu 'hɛɛn, -a 'ku nu, 'plɩ =a 'hru 'klɩ

6 -Bakla =de, nahuon =de di wɔɔn 'nɩ =gba, -ɛ ɔɔ: «'Bla 'bɛ nu lɛ 'mu, =be -ba 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue, -ɛ die nu, Nyɩsua a =hapudɛ, ɔɔ -a mu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, ɛ 'mu kɛ bii?» ² 'Uun, ɛ 'de lɛ 'mu nu! ɛ 'we =ɔɔ ye, -a 'ku nu, 'ke 'o dɛ 'kuku -wɔɔn. Dɛ 'kuku 'de ye blɛ bɛ ɔɔ -a mu win ke. -A 'de 'klɛɛ lele ye blɛ -ba 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue. ³ =Be a 'die yi, -ɛ ɔɔ, -tɛ ʊ po -a mu 'nie 'lu lɛ, -a ɔɔ -Yusu 'Kɩsu 'hɛɛn, -a -mue nu. ɛ =hɛn 'nyre, -tɛ ɔɔ nu la, 'ɔɔ 'ku la, kɛ -a nu, =a 'ku -wɛ. ⁴ -Ye -tɛ ʊ nu la 'o 'a 'o-hɩɩa, -a nu -gbɛ, kɛ ʊ nu -wɛ 'o -a nu 'o-hɩɩa, -ɛ die nu, -a nu Bu Nyɩsua, ɔɔ 'mu -a mu 'klɩ yrayru -nyi, -tɛ ɔɔ nu, 'ɔɔ -ha la 'le -Yusu 'Kɩsu 'kukonyu -hɛyri, 'ɔɔ -nyi =ɔɔ 'klɩ yrayru, 'ke 'le 'a -ti a 'yi'bubua a 'klɩ 'kwli 'mu.

⁵ 'A -ti, -a nu 'kukue 'we =ɔɔ 'a 'kukue ye. -Ye ɔɔ ɔɔ -a mu 'hɛɛn, -a -mue nu. -Tɛ Nyɩsua nu, 'ɔɔ -ha 'le =ɔɔ 'kukonyu -hɛyri, 'ɔɔ -nyi =ɔɔ 'klɩ yrayru, kɛ ɔɔ di -wɛ nu, ɔɔ 'mu 'le -a mu 'kukonyu -hɛyri -ha, 'plɩ ɔɔ 'mu -a mu 'klɩ yrayru -nyi. ⁶ -Ba ɔɔ 'a lɛyriile -tɛɛ, -ɛ ɔɔ, ti =nu -ɔɔ 'yri -Yusu 'Kɩsu 'kuu la 'o tu 'yie 'mu, -a nu 'klɩ 'ka, -a nu o, Nyɩsua ɔɔ -wɛ 'o tu 'yie 'mu nu, -ɛ die nu, -a nu 'klɩ 'ka a -gbɛ, ɔɔ 'mu gbo -wɛ, -a 'nɩ =han 'klɛɛ lele dɛ 'kuku a =go 'mu 'ya, ⁷ -ɛ nue, nahuon a 'klɩ 'ka 'ɔɔ 'ku, dɛ 'kuku 'de 'klɛɛ lele 'klɩ ɔɔ, 'ke 'o =ɔɔ ke. ⁸ -Tɛ -a 'ku, -a ɔɔ -Yusu 'Kɩsu 'hɛɛn, -a yie nu, -ɛ ɔɔ, -a ɔɔ =ɔɔ 'hɛɛn, -a di nu 'klɩ. ⁹ -A yie -wɛ nu, -ɛ ɔɔ, -Yusu 'Kɩsu -hɔɔn 'le 'kukonyu -hɛyri 'mu nu, 'ɔɔ 'hru 'klɩ. Gbe, ɔɔ 'nɩ 'ku =le 'klɛɛ lele nu. 'Kukue 'de lele 'klɩ ɔɔ, 'ke 'o =ɔɔ ke. ¹⁰ 'ku nu, -ɛ die nu, dɛ 'kuku 'nɩ =han 'klɛɛ lele 'klɩ ɔɔ, 'ke 'o -a mu ke. 'A 'kukue ɔɔ 'kɔɔ -do, ɛ 'de 'wɩ 'hɔɔn. -Ye -tɛ ti nu lɛ 'mu -gbo, -tɛ ɛ tɛ ye gbo, Nyɩsua 'huɩn 'mu, 'ke ɔɔ nu 'o. ɔɔ ɔɔ =ɔɔ 'hɛɛn, ʊ -mue nu. ¹¹ -Ye 'ke 'o 'a mu -wɔɔn, dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ-ɛ nu. Ba ɔɔ 'a yiyie, -ɛ ɔɔ, a 'ku nu, 'ke 'o dɛ 'kuku -wɔɔn. Dɛ 'kuku 'de 'klɛɛ lele 'klɩ ɔɔ, 'ke 'o 'a mu ke. Ba yie -wɛ, -ɛ ɔɔ, a nu 'klɩ, a ɔɔ Nyɩsua 'hɛɛn, 'a -mue -wɛ, -ɛ nue, a ɔɔ -Yusu 'Kɩsu 'hɛɛn, a -mue nu.

¹² -Ye -tɛ ɛ nu lɛ 'mu, a nu wɛɛn 'le ke gbe, 'ke dɛ 'kuku bɛ ɔɔ 'klɩ, 'ke 'o 'a mu ke. 'Yilɛnyre-tɔplɩ, 'a nu =wɩʊ -hua, a nu kuɩ 'le -wɔɔn. Blɩ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ ɔɔ, a di nu 'ku. ¹³ A nu wɛɛn 'le 'klɛɛ lele ke gbe, 'ke dɛ 'kuku bɛ 'ye 'hru, 'ke 'le 'a mu 'mu, 'ke ba nu dɛ 'klan. Kɛɛ, dɛ, a ɔɔ ba nu, ba -nyi 'a nu dɔɔnu Nyɩsua, -ɛ nue, ɛ 'we =ɔɔ ye, a 'ku nu, 'plɩ 'a 'hru 'klɩ, 'ke 'le 'klɩ yrayru 'kwli 'mu. Ba -ha 'a nu dɔɔnu 'bii, 'ke 'o Nyɩsua -wɔɔn, ɔɔ 'mu 'le 'a mu 'mu naa, a 'mu 'a -kuan nu. ¹⁴ 'A -ti, dɛ 'kuku 'de 'klɛɛ lele 'a mu win ke ɔɔ, -ɛ nue, ɛ 'de tetei a 'o=tuule, ɛ 'nɩ nue =le, a 'nɩ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kɛɛ, Nyɩsua nu 'a mu 'mu =hapudɛ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu. Nɛ- nue, 'a 'sii 'o ye, 'ke 'o =ɔɔ ye.

-A mu ɔɔ Nyɩsua a =go, -ɛ die nu, -a 'mu 'a -kuan nu

¹⁵ -Bakla =de, nahuon =de di lɛ 'nɩ po: «Nyɩsua a =hapudɛ, ɔɔ -a mu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, nɛ-ɛ -a mu waa, ɛ 'de tetei a 'o=tuule, ɛ 'nɩ waa =le -a mu. 'A -ti, -a ɔɔ 'hru, 'ke -ba nu dɛ 'kuku.» 'Nu 'a mu 'nɩ le: ɛ 'de lɛ 'mu nu. ¹⁶ Ba ɔɔ 'a yiyie, -ɛ ɔɔ, 'bla 'ba -nyi 'a nu dɔɔnu nahuon, 'ba plɛ, a dio 'o 'nɩ =tuu, -ye a -hɛ nahuon a -gbɛ a =go. 'Bla 'bɛ 'ya dɛ 'kuku 'mu, 'bɛ ɔɔ 'a mu win ke, -ye 'a mu ɔɔ dɛ 'kuku a -gbɛ a =go'o nu, a nu 'mu 'kukue. Kɛɛ, 'bla 'baa 'o Nyɩsua 'o =tuu, -ye 'a mu ɔɔ Nyɩsua a =go, 'plɩ ɔɔ di 'o 'a mu ye 'nɩ 'sii, 'ke 'o 'a dɔɔnu ye. ¹⁷ Ti -hi la, 'a mu ɔɔ la dɛ 'kuku a =go. Kɛɛ, Nyɩsua a 'wio, -ɛ nue, 'a -ti a -tɛɛ, ʊ ɔɔ 'a mu, a 'bli kwa, 'plɩ 'a =tuu 'o Nyɩsua 'o. ¹⁸ 'A 'de 'klɛɛ lele dɛ 'kuku a =go. Nyɩsua =gbla 'a mu nu. -Ye ɔɔ- ɔɔ =go a -hɛ 'klɛɛ, -ɛ die nu, dɛ =nu, -ɛ 'sii 'o ye, a 'mue nu. ¹⁹ 'N nye ye po =go a dɛ, -ɛ die nu, a 'mue 'mu lɛ yrii -tɛɛ. Ti -hi la, a -ha la 'a

նու ընտնո 'bii, 'ke ba nu la 'ε nu 'yilenyredε =de. -Tε a nu la, 'a -ha la 'a nu ընտնո, 'ke ba nu la 'yilenyre-տփլ, ke ba nu, ba -nyi 'a nu ընտնո 'bii Nylsua, ba 'ya 'a =go 'mu, -ε die nu, de -gbo, -ε 'sii 'o ye, a 'mue nu, 'a nu nunuηmli 'bii, ι 'mu 'o ye =cεε.

²⁰ Ti -hi la, -tε a 'kle 'yεε la de 'kuku a =go 'mu, a 'nu -hie =le la de -gbo, -ε 'sii 'o ye 'lu -wոn լε. ²¹ Ti a -gբε 'yri, aa la nu 'yilenyre-տփլ, -ι կո -տու, -ու 'kleε 'a mu nu. De tio- a -ha 'le =ոn 'kwli 'mu 'le? A 'de 'le =ոn de =de 'kwli 'mu -ha. -Tոփլ a -gբε, ι nye 'nu nu, nahuin 'սս լε 'kuku, 'u hren Nylsua -wոn. ²² -Ye -tε ti nu լε 'mu -gbo, a 'de 'kleε lele de 'kuku a =go 'mu 'ya. Nylsua, յ =gbla 'a mu nu, 'a -hε 'kleε 'a =go. =Hapudε, aa 'le =ոn 'kwli 'mu -ha, nε- ոn 'a nu nunuηmli, ι =cεε 'o ye, կո, Nylsua di -hլun 'a mu -nyi 'klb yrayru, -ո 'nուn -wε 'le. ²³ Nahuon 'ոն nu de 'kuku, յ ոն 'mu 'kukue. 'Kukue a -gբε, -ε ոn Nylsua a -wոnհinhren, nε- ոn de 'kuku a 'pբεլε. Kεε, Nylsua -mε -ye, յ -nyi -a mu 'klb yrayru, -ո 'nուn -wε 'le, 'ke 'le -gբugբեկո 'kwli 'mu. 'Klb yrayru a -gբε, nε- ոn, -a կո -a nu Kukոnyո -Yusu 'Kltsu 'hεen, -a -mսε nu.

Tetei 'de lele 'klk ko, 'ke 'o -a mu ke

7 'Na -dlayuo -a, 'a mu yi tetei, 'a mu 'nu 'le -wոn 'pբεε. 'Be a yie nu, -ε ոn, nahuon -gbo, -ո ոն 'klb, tetei կո 'klk, 'ke 'o =ոn ke. Kεε, nahuon 'ոն 'ku, -ye tetei 'de lele 'klk ko, 'ke 'o =ոn ke. ² =Bo pue nyrո ko 'a to 'hεen a de ye! Nyrugba 'ոն ko to, յ 'de 'hru ko, 'ke ոն hie 'o 'a to a -gբε gbo, ոն mu to -ye ko, 'bia 'a to a -gբε, 'ոն 'kle nլε 'klb, -ε nue, ε 'de tete. Kεε, to a -gբε, 'ոն 'ku, -ye nyrugba =ոn, յ կո 'hru, 'ke ոն mu to yrayru -ye ko. ι 'de =ηa. ³ Kεε, 'a to a -gբε, 'ոն 'kle nլε 'klb, 'plu 'a nyrugba 'ոն hio 'o gbo, 'ոն ko to -ye, -ye tete ոն 'nu, յ po -jiplb. Kεε, 'a to 'ոն 'ku, -ye յ կո 'hru, 'ke ոն mu to -ye ko. ι 'de =ηa. 'Bo ko to -ye, յ 'de -jiplb po.

⁴ 'Na -dlayuo -a, ke 'a nu de nu -wε 'mu. Tetei 'de 'kleε lele 'klk ko, 'ke 'o 'a mu ke. ε 'we =ոn ye, a 'ku nu, -ε nue, ti =ոn -ոն 'yri -Yusu 'Kltsu 'ku la, 'a nu -gբε, a 'ku la -wε nu. -Ye ոն- ոն 'kleε 'a mu, -ε 'we =ոn ye, -tε to yrayru nu 'mu. -Yusu 'Kltsu, ոն- Nylsua -ha 'le 'kukonyu -hεyri, յ -ha 'klb. 'A -tl, ոն- ոն 'kleε -a mu win ke, -ε die nu, -a 'mu 'yileno-kuan nu, 'ke 'o =ոն-ոն.

⁵ Ti -hi la a ti 'yri, de =ոn, -a nu -gբε, -aa la -hua, nε- aa la nu. Ti a -gբε 'yri, tetei, ι nye la -a mu 'nu ոն, -ε ոն, de -gbo, -aa nu, ε ոն de 'kukuu nu. De 'kuku a -gբε, tetei ոն la -a mu, nε- aa -hua -ba nu la. De 'kuku a -gբε, nε-ε la -kuan nu, 'ke 'le -a mu 'mu, nε-ε la 'le -a mu 'kukue a 'hru wոn gba. ⁶ Ti -hi la a ti 'yri, tetei nuu la -a mu 'mu 'a =go. Kεε, -tε ti nu լε 'mu -gbo, ε 'we =ոն ye, -a 'ku nu, -ye tetei a -gբε, ι 'de 'kleε lele 'klk ko, 'ke 'o -a mu ke. -Ye Nylsua a -Hihiuu -a mu ոն 'hru yrayru, 'ke -ba nu Nylsua a -kuan. -A 'nu nu =le 'kleε lele Nylsua a -kuan, 'ke 'le 'hru 'ka wոn, -ոն կո -tl ոն 'cru la, 'ke 'le Nylsua a teteicruուե 'kwli 'mu.

Tetei, ι nye -a mu 'nu ոն, de tio- ոն de 'kuku

⁷ -Bakla =de, nahuon =de di լε 'nu po: «Moise a tetei, ι ոն de 'kuku.» 'Սոն, ε 'de լε 'mu nu. Tetei, ոն- ոն 'mu, de tio- ոն de 'kuku. 'Bu 'die wen 'cru, 'ke 'le teteicruուե 'kwli 'mu, -ε ոն, =ոն =tu 'le ca, 'ke 'o -ոն 'be a de a -ta 'mu, 'n 'deε =bo yi wen, -ε ոն, de a -gբε, ε ոն de 'kukuu nu. ⁸ -Tε tete ոն 'mu, -ε ոն, de a -gբε, ε ոն de 'kuku, -ye de 'kuku 'ye 'hru, 'ke 'le 'mu 'mu, 'nu =tue -wlu, 'ke =bo -hua =bo nu 'ε nu 'yilenyredε =de. Tetei 'ոն 'de 'o ոն, -ye de 'kuku 'de 'klk ko. ⁹ Ti -hi la, -tε 'n 'de la tetei a yie, 'na =wlu 'nu yεε =le la 'mu -tl. ε =hεn 'nyre, 'ke 'le 'n ընտնո 'yi 'mu, 'n 'mսε la Nylsua ye. ε 'we =ոն ye, 'n ոն la 'klb. Kεε, -tε 'n yrii Nylsua a tetei 'mu լε, -ye 'n -hua =bo 'tatl de 'kuku a nunue, ¹⁰ 'ε nue, 'nu hren Nylsua -wոն. ε 'we =ոն ye, 'n 'ku nu. Nylsua -nyi nahuin tetei, 'ke ոն 'mu =hapu'klb ko. 'Mε -ye լե, tetei a -gբε, ι klk 'mu nu. 'A -tl, 'n blε ye 'kukue. ¹¹ -Tε 'n 'wոn la tetei a -gբε, -ye de 'kuku 'ye 'hru, 'ke 'le 'mu 'mu, 'ε kaa 'mu, 'nu nu 'yilenyredε. -Ye 'n blε ye 'kukue, de 'kuku a -tl.

¹² 'A -tl, 'ke tetei -ոն 'le Nylsua -wոն 'mu. 'ε ոն tete- bu, ոն 'sii 'o ye, 'plu 'ոն ոն 'yi լε. ¹³ =Be ε =hεn 'nyre, =hapudε, -ε ոն, tetei, ι 'la 'mu ոն? 'Սոն, ε 'de լε 'mu nu. De =ոն, -ε 'la 'mu, nε- ոն de 'kuku. De 'kuku a -gբε, 'ke ε naa 'le =hapudε =ոն 'mu, -ε ոն tetei, 'ε 'la 'mu. Kε'ε ոն, ε ոն 'mu, -ε die nu, -a 'mue yi -tεε, -ε ոն, de 'kuku ոն de 'kukuu nu. 'A -tl, -tε tetei po, -ε ոն, nahuon ոն nu 'le de 'kuku, -a nye 'nu 'ye, -ε ոն, de 'kuku nyre լե 'yi, 'ε -hi 'o 'ε ոն de 'mu.

-Aa -hua -ba nu =hapudε, kεε 'yilenyredε, nε- aa nu

¹⁴ -A yie ոն, -ε ոն, 'ke tetei -ոն 'le Nylsua -wոն 'mu, kεε, 'mε -ye, 'n 'de 'klk ko, 'nu -hε de 'kuku a =ge. ¹⁵ De 'nu nu, 'nu yrie =le 'mu լե. De 'nu -hua, 'nu nue =le, kεε, de 'nuոն -hua, nε- 'nu ոն. ¹⁶ -Tε de =ոն, 'nuոն -hua, 'n nye ոն, ε nye 'mu 'nu ոն, -ε ոն, 'n yrie 'mu լե, -ε ոն, tetei ոն =hapudε. 'N ոն tetei 'hεen, -a pբ ոն. ¹⁷ 'A -tl, 'yilenyredε, 'nu ոն, ε 'de 'ոն, 'nu nue =le, kεε, de 'kuku =ոն, -ε ոն 'le 'mu 'mu, nε-ε 'mu 'tu, 'nu 'yilenyredε a -gբε ոն. ¹⁸ 'Mo -gbo, -ոն ոն -tl'wlanո, 'n yie ոն, -ε ոն, 'ke 'le 'mu 'mu, =hapudε 'de 'le ոն. 'N nye 'nu -hua 'ոն, 'ke =bo ոն wen =hapudε, kεε, 'n 'de 'klk ko, 'ke =bo nue. ¹⁹ 'A -tl, =hapudε =ոն, 'nu -hua =bo ոն, 'nu nue =le. Kεε 'yilenyredε =ոն, 'nuոն -hua, nε- 'nu ոն. ²⁰ De 'nuոն -hua =bo ոն, 'bia 'nu nye ոն, ε =hεn 'nyre, ε 'de 'ոն, 'nu nue =le, de 'kuku, -ε ոն 'le 'mu 'mu, nε-ε 'mu 'tu, 'nu nye ոն.

²¹ 'A -tl, de 'nu 'ye 'ε ոն ti, nε- ոն: 'Bia 'nu -hua =bo ոն =hapudε, -ye 'yilenyredεε -do, nε- 'n -wε 'le =bo ոն. ²² ε =hεn 'nyre, 'ke 'le 'na =wlu 'bii ke, 'n nye wen 'nu -hua, =bo =tuu wen 'o Nylsua a tetei 'o. ²³ Kεε, 'ոն -gbo, -ոն ոն -tl'wlanո, 'n nye 'nu 'ye, 'ke 'le 'mu 'mu, =wlu -huan ոն 'le. Ս ոն =hapu=wlu 'hεen, ι 'de pբ. =Wlu -huan a -gբε, ոն 'mu 'mu de 'kuku a =ge. ²⁴ De- ոն 'ոն ոն wոն -ti լե

'mu 'le? De 'kuku, -ε ni 'le 'na =wlu ke, nε-ε 'le 'mu 'kuule 'mu gba. Nyc- di 'kleε 'mu =gbla 'le? ²⁵ Nylsua a 'wio. Nc- naa 'le -Yusu 'Klisu 'mu, 'c =gbla 'mu, 'ke 'le de 'kuku a 'kl gbo.

'A -ti, -ti 'n -hua =bo =tu wen, nε- mc: 'na =hapu=wlu, uu -hua bu =tuu 'o Nylsua a tetei 'o. Kεε, 'na =wlu -huan, nu-u -hua -bu kue de 'kuku -wcn.

-Ba -ha Nylsua a -Hihiu me le, bu naa -a mu

8 'A -ti 'kleε, nahuin =nu, -u kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye, gbege Nylsua a -bati 'deε bi kl =nu. ² 'ε mc -tεε, -te ti ni le 'mu -gbo, Nylsua a -Hihiu a 'kl, ni-l -a mu naa. -Hihiu a -gbe, nu-u -a mu 'kl yrayru -nyi, kc, nu-nye nu, -a kc -Yusu 'Klisu 'hεen, =a -mυε. -Hihiu a -gbe a 'kl, ni- nue, de 'kuku a 'kl 'l 'de 'kleε lele -a mu win ke kc. De 'kuku a 'kl a -gbe, ni-l 'le nahuin 'kuule 'mu gba, ε =hen 'nyre, u hren Nylsua -wcn. ³ Moise a tetei 'de la 'kl kc, 'ke bi -wc la de 'kuku a 'kl gbo, -ε nue, -a mu -tunahuin, -a 'de 'kl kc, 'ke -ba =tuu 'o tetei a -gbe 'o. Kεε, de -gbo, tetei 'de la 'le nunue -we, Nylsua, nc- nue. -Te c nu 'a nunue, nε- -gbo: c lee nc 'a 'Yu -Yusu 'Klisu 'kl ke, -Yusu 'Klisu a -gbe 'c -he -tunahuon. 'A -plahun 'we =nc -a mu de 'kukununy a nni ye, kεε, c 'de de 'kuku nu gbe. c di la 'le =le, 'ke bc 'ku -a ni de 'kuku a -ti. 'A 'kukue nye nahuin ye 'ni kc, -ε mc, Nylsua yraa de 'kuku ni. Nε- nue, yru, Nylsua di wen -a mu le poo, -Yusu, nc- c puu le. ⁴ Nylsua nu de a -gbe ni, -ε die nu, -a 'mu 'kl kc 'bii, 'ke de -gbo, Nylsua a teteii -a mu kc, -ba nue. -A 'ni kue =le 'kleε lele -a ni -gbe a 'lu a le-hiele -wcn, -ε mc -a ni =wli 'kl, kεε, Nylsua a -Hihiu, nu- -aa me le -ha, bu naa -a mu, -ye -a kc 'kl a -gbe ni, 'ke -ba =tuu 'o Nylsua a tetei 'o. ⁵ Nahuin =nu, -uu 'waa -gbe a 'lu a le-hiele -wcn kue, de 'waa -gbe, uu -hua, nε- uu le =mc 'ε ni ti. Kεε, nahuin =nu, -uu Nylsua a -Hihiu -wcn kue, u -me -ye, de, Nylsua a -Hihiuu -hua, nε- uu le =mc 'ε ni ti. ⁶ Nahuin =nu, -uu 'waa 'lu a -wcnle-hie-tpl -wcn kue 'ε ni ti, 'hru, -u kc wcn u ni 'o, nu- mc 'kukue a 'hru. Kεε, nahuin =nu, -uu Nylsua a -Hihiu a -tpl 'lu -wcn le -hie, Nylsua nyu -nyi 'kl yrayru, kc plc a blele, ⁷ -ε nue, nahuin =nu, -uu 'waa 'lu-wcnle-hie-tpl -wcn kue, nu- yraa Nylsua. U 'ni =tuu =le 'o 'a tetei. U 'de -we 'kl kc, 'ke bu =tuu 'o tetei a -gbe 'o. ⁸ Nahuin =nu, -uu 'waa =wli 'kl -wcn kue, u 'ni blee =le Nylsua a plc.

⁹ A -me -ye, a 'ni kue =le 'a ni =wli 'kl -wcn, kεε, Nylsua a -Hihiu, nu- aa -wcn kue, -ε nue, Nylsua a -Hihiu a -gbe, 'ke u ni 'o 'a mu ke 'mu. Nahuon 'bc ni 'o, Nylsua a -Hihiu a -gbe, -u mc -we -Yusu 'Klisu a -Hihiu, 'bu 'de 'o =nc ke 'mu ni, -ye c 'de -Yusu 'Klisu a nahuon.

¹⁰ -Yusu 'Klisu 'bc ni 'le 'a ni =wli ke, -ye 'a -Hihiu, uu 'a mu -nyi 'kl yrayru, -ε nue, Nylsua, c 'sii 'o 'a mu ye, 'ke 'o 'a dnc ye. Ke ε ni 'mu, =beti 'a ni -plahun bi di 'ku, de 'kuku a -ti. ¹¹ 'Ya 'o lele 'lu, Nylsua a -Hihiu, -u -ha 'le -Yusu 'Klisu 'kukonyu -heyri, -u -hc 'kl, 'bu ni 'o 'a mu

ke 'mu, -ye 'ε mc -tεε, Nylsuaa -do a -gbe, nc- di -we 'le 'a mu 'kukonyu -heyri -ha, 'plu c 'mu 'a mu 'hun yrayru -nyi. c di de a -gbe 'ni nu, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu, -u ni 'o 'a mu ke 'mu.

¹² 'A -ti, 'na -diayuo -a, -a ble ye, 'ke de =nu, Nylsua a -Hihiuu -hua, nε- -ba nu. ε 'de de =nu, -a ni =wli 'ku -hua, -a 'de kc -ba nue. ¹³ De =nu, 'a ni =wli 'ku -hua, 'ba nye nu, -ye a hren Nylsua -wcn, ε 'we =nc ye, 'ke a ni 'le 'kukue a 'hru wcn. Kεε, 'ba 'ba -ha Nylsua a -Hihiu me le, bu -ha 'le 'yileny-re-tpl, -l ni 'le 'a ni =wli ke, -ye a di kc 'kl yrayru. ¹⁴ Nahuin 'bii, -uu Nylsua a -Hihiu me le -ha, 'ke bu naa =nu, nu- mc Nylsua a 'yuo. ¹⁵ -Ye Nylsua a -Hihiu a -gbe, u 'ni nuu =le -a mu =go 'mu, -uu huan- nu pl, kεε, uu -a mu 'mu nuu Nylsua a 'yuo, 'plu 'u nye nu, =aa le po, Nylsua, nc- mc -a ni Bu. ¹⁶ Nylsua a -Hihiu, u nye -a mu 'ni kc, 'ke 'le -a ni =wli ke, kc, =a yie, -ε mc, 'ε mc -tεε, -a mu mc Nylsua a 'yuo ni. ¹⁷ -Te -a 'ya 'a 'yuo 'mu a -ti, -ye 'yilen-tpl, c =tu gbo, 'ke 'o -a mu -wcn, c di -a mu 'ni -nyi. -A kc -Yusu 'Klisu 'hεen, -a mu c di -nyi, -ε nue, -te -Yusu 'Klisu nu =sue a 'yiye, ke -aa -we =sue a 'yiye nu. -Ye 'kleε, -a kc -Yusu 'hεen, -a di kc -ti a 'yi'buaale.

=Hapude =nu, -aa -pre

¹⁸ 'N pue -tεε, -ε mc, =sue -gbo, -aa 'ye ti -gbo 'yri, ε mc de 'cicre'ε ni. Nylsua a -ti a 'yi'buaale, c di -a mu -nyi, ε kc =sue a -gbe 'hεen, gbege, l 'de 'le yre 'mumυεε. -Ti a 'yi'buaale a -gbe, ε di 'ni 'bua, ε 'mu 'o =sue a 'yiye 'mu -hi. ¹⁹ 'Kl 'bii, kc -nyrcwc =nu 'ni -pre 'dc, -c kc 'mu Nylsua di 'o 'a 'yuo pepe' 'mu poo, -ε die nu, nahuin 'bii, u 'mu Nylsua a 'yuo a -ti a 'yi'buaale 'ye. ²⁰ -Tpl 'bii, Nylsua nu, 'ke l ni 'le 'kukue a 'kl gbo. l di gbo 'ni -we. Nylsua a nnu-tpl a -gbe, l 'die -hua, 'ke bi ni wen 'le 'kukue a 'kl gbo, kεε, Nylsua, nc- -ha 'le 'a dabu =nu -heyri, -tunahuin a de 'kuku a -ti.

²¹ Nylsua a nnu-tpl a -gbe, l yie ni, -ε mc, -nyrcwc =de 'mu Nylsua di 'ni =gbla, 'ke 'le 'kukue a 'kl gbo, 'plu c 'mui waa. -Te Nylsua di nu, c 'mu 'le 'a 'yuo 'kukue a 'kl gbo -ha, 'plu c 'mu =nu -ti a 'yi'buaale -nyi, ke c di -we nu, c 'mu 'le 'a nnu-tpl 'kukue a 'kl gbo -ha, 'plu c 'mui -ti a 'yi'buaale -nyi. ²² -A yie ni, -ε mc, kue 'le -wlu=tuele 'yie 'mu gbo, -bo ye ti -gbo ke, Nylsua a nnu-tpl a -gbe, u le nu wcn, kc, 'u -we =sue 'ye, ε 'we =nc nyrugba ye, -c -ηla a =sue a 'yiye. ²³ -A ni -gbe, -u mc ye-henahuin, c -nyi 'a -Hihiu, -aa -we le nu wcn, 'ke 'le -a ni =wli ke. Kεε, -nyrcwc -kc 'mu c di -hlun 'o -a mu pepe' 'mu poo, c di -hlun -we -a mu -nyi 'hun yrayru. -Nyrcwc a -gbe, nc- -aa -pre 'dc. ²⁴ Nylsua waa -a mu ni, kεε, -tpl 'bii, c di -hlun -a mu -nyi, -a 'di wen a kue. Kεε, -a kue ye =wlu, =a nye -pre, -ε mc, -a di 'ni kc. De -gbo, -a kuo =wlu ye, kc, -aa -pre, -ε mc, -a die 'ni kc, de a -gbe, =ba nye 'ye, -ye -a 'die 'kleε lele =wlu ye kuo, -ε nue, -a kue ni -dodo. Nahuon 'bc kc de, -ye 'hru 'de

'klɛɛ lele 'o gbo pɛ, 'ke bɔ kue =wlu ye, kɔ bɔ -pre, -ɛ mɔ, dɛ a -gbɛ, ɔ die 'nɪ kɔ. ²⁵ Kɛɛ, dɛ =nu, -a 'de wɛn a kuɛ, nɛ- -a kuo =wlu ye, =a nye -pre. -Ye -a kɔ =wlu a 'lɪla, =a nye -pre.

²⁶ -Ye 'klɛɛ, Nylsua a -Hihiu, nu-u -a mu 'mu -hɛ, -a mu -gbo, -u 'de 'klɪ kɔ. -Tɛ -a di Nylsua a dida nu, -a 'die yi. Kɛɛ, Nylsua a -Hihiu a -gbɛ, nu-u 'le Nylsua -wɔn 'prɛɛ, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu, 'ke 'le 'a =wlu 'bii ke. -Tɛ uu 'a dida nu, ɛ -hi 'o -tunahuon a wintɛ 'mu nɪ. ²⁷ Nylsua yi dɛ =nu nɪ, -ɛ nɪ 'le -tunahuin a =wɪ ke, 'ɔ yi -wɛ dɛ =nu, 'a -Hihiuu -hua, -ɛ nue, 'a -Hihiu a -gbɛ, uu da Nylsua, 'ke 'o -Yusu a nahuin a -ta 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nylsuaa 'a -huhua nu.

²⁸ Nahuin =nu, -u nuɛ Nylsua 'mu, kɔ, Nylsua a -gbɛ, ɔ da, 'ke bu nu 'a -kuan, -a yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ dɛ, -ɛɛ 'o nyre, 'ke 'o =nu -wɔn, Nylsua nye 'nɪ nu, =hapudɛ 'ɛɛ 'le =nɔ 'kwɪ 'mu -hɔn, ²⁹ -ɛ nue, kuɛ la 'le gbo, nahuin =nu, Nylsua -ha 'le du 'mu, ɔ pu ke 'pɪa, -ɛ die nu, u 'mu -Yusu ye 'we, 'a 'Yu a -gbɛ, ɔ 'mu Ye-hɛyu 'mu 'ya, 'ke 'le 'yuo=pli 'plɔplɔ -hɛyri. ³⁰ Nahuin =nu, ɔ po 'pɪa ke, ɔ du nɪ, -ɛ die nu, u 'mu 'a nahuin 'mu 'ya. Nahuin =nu, ɔ da, ɔ nue nɪ, u 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. Nahuin =nu, ɔ 'sii 'o ye, ɔ diu -nyi -tɪ a 'yi'buaale.

Nylsua a 'munuɛɛ, ɛ -hi 'o 'ɛ nɪ dɛ 'mu nɪ

³¹ -Tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, -be' -a di 'klɛɛ lele po 'le? -Tɛ Nylsua kɔ -a mu 'hɛɛn, -a pɛ, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ -ha 'o -a mu 'hru wɔn. ³² Nylsua -ha 'a 'Yuu -do nɪ, 'ke bɔ loo nɔ 'klɔ ke, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'ku -a 'bii a -ta 'mu. -Tɛ Nylsua -nye -a mu 'a 'Yu, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ɛ nɪ =hapudɛ =de, ɔ die -wɛ -a mu 'nɪ -nyi, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwɪ 'mu. ³³ -A mu -gbo, Nylsua po 'pɪa ke, 'ke -ba -hɛ 'a nahuin, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ yɛɛ -a mu -tɪ, -ɛ nue, Nylsua a -gbɛ, nɔ- 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. ³⁴ Nahuon =de 'die 'le -wɛ, bɔ 'bɛ -a nɪ -bati, -ɛ nue, -Yusu 'Kɪɪsu a -gbɛ, ɔ 'ku nɪ -a nɪ -ta 'mu, 'plɪ Nylsua 'ɔ -hɔ 'le 'kukunyu -hɛyri, 'ɔ -hɔ 'klɔ. -Yusu 'Kɪɪsu a -gbɛ, 'ke ɔ nɪ 'o Nylsua 'hɪɪn 'mu, 'kɔ Nylsua da, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu. ³⁵ -Yusu 'Kɪɪsu nuɛ -a mu 'mu nɪ. -A kɔ =nɔ 'hɛɛn, nahuon =de 'die 'le -wɛ, bɔ -hɪɪa -a mu 'yi 'mu lɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu -a nɪ 'munuɛɛ 'kee. 'Bɪa =baa =suɛ 'ye, =ba kɔ 'kla-wɪye'yɪya, kɔ, nahuin 'buu -a mu =suɛ =tue, kɔ, kanu 'buu -a mu nu, =ba 'de 'hɪɪn'mupudɛ kɔ, kɔ, -gbɛtɛ kɔ 'kukue 'hɛɛn 'bɪ -a mu ye, =be -tɔplɪ a -gbɛ, ɪ =hɛn 'nyre, -Yusu 'Kɪɪsu 'de 'klɛɛ lele -a mu 'mu nuɛ? 'Uɔn, ɛ 'de lɛ 'mu nɪ. ɔ 'klɛ nuɛ -a mu 'mu. ³⁶ 'ɛ mɔ -tɛɛ, -a nɪ =suɛ a 'yiye a -gbɛ, u 'cru la 'a -tɪ nɪ, 'ke 'le Nylsuacrɪnɛ 'kwɪ 'mu, -ɪ mɔ:

«Nylsua o,
-mɔ kɔ -tɪ, 'ɛ nɪ tɪ, nahuin 'uu -a nɪ 'lɪla lɛ =mɔ.
'Ke 'le -tunahuin 'yi ke, -a 'we =nɔ blablɔ ye,
uu 'le 'laale 'mu gba.»

³⁷ =Betɪ bɛ nɪ lɛ 'mu, -aa 'le 'kla-wɪye'yɪya wɔn =tu 'nɪ 'bɛɛ 'bii, 'ke 'le -Yusu 'Kɪɪsu, -ɔ nuɛ -a mu 'mu a 'klɪ 'kwɪ 'mu. ³⁸ 'N yie nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'de dɛ =de kɔ, -bɛ di -a mu 'yi 'mu lɛ -hɪɪa, -a kɔ -Yusu 'Kɪɪsu 'hɛɛn, -ɛ die nu, ɔ 'mu -a nɪ 'munuɛɛ 'kee. Mɔ, =ba 'klɛ pue -hunhlɔn, -hoo' =baa 'ku, ɔ 'klɛ nuɛ -a mu 'mu. 'Kuo, kɔ 'ɛ nɪ 'klɪkenɪdɛ =de, kɔ kɛkɛ a -tɔplɪ kɔ -ɲaɲa a nɪnɪ 'hɛɛn, ɪ bi 'le ye, ³⁹ kɔ 'klɪ, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu kɔ -tutu gbo, kɔ 'ɛ nɪ dɛ =de, ɛ 'die 'le -wɛ bɛ ka Nylsua ye, 'ke bɔ 'de -a mu 'mu nuɛ. Dɛ =nu, -Yusu 'Kɪɪsu nu, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu, ɛ nye -a mu 'nɪ kɔ, -ɛ mɔ, Nylsua nuɛ -a mu 'mu nɪ.

Dɛ Nylsua po 'le, 'ke 'o Yisraɛkuɛ -wɔn, -u mɔ -Juukue

9 -Tɪ -gbo, 'nɪ mu =tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ, -ɛ nue, 'mɔ mɔ -Yusu 'Kɪɪsu a nahuon nɪ, 'nɪ 'du =le hɪ. Nylsua a -Hihiu, u nye -wɛ 'mu 'nɪ kɔ, -ɛ mɔ, 'na pupowin mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ, kɔ, 'na =wlu 'nɪ =hɛn =le -wɛ 'mu 'nyre. ² 'N nɔ 'nɪ, 'kla-wɪye'yɪya -hi 'mu wɔn 'dɔ, kɔ, 'na =wlu 'muɛ gbo, ³ 'ke 'o 'na daku -wɔn, -u mɔ Yisraɛkuɛ, -u mɔ 'na -dɪayuo. 'Hru 'bu pɛ wɛn 'o gbo, 'n di wɛn -wɛ 'nɪ =tu, 'ke Nylsua bɔ po wɛn 'mu 'jɔ -wɔn, kɔ, bɔ -hɪɪa wɛn -a mu 'yi 'mu lɛ, 'n kɔ -Yusu 'Kɪɪsu 'hɛɛn, 'bɪa 'bɛ -wɛ 'le bɛ waa wɛn 'na -dɪayuo =nu, -u mɔ Yisraɛkuɛ. ⁴ U mɔ Yisraɛ a 'yuo a 'yuo nɪ, -ɔ mɔ Yisraɛkuɛ a bu. Nu- Nylsua po 'pɪa ke, -ɛ die nu, u 'mu 'a 'yuo 'mu 'ya, 'kɔ kɔ =nu 'a -tɪ a 'yi'bubua, 'kɔ =tue 'yɪ a gblegblei, ɔ kɔ =nu 'hɛɛn, 'kɔ -nyi =nu tetei, kɔ, 'kɔ kɔ =nu 'hru, -tɛ u di 'a dida nu kɔ 'a 'o=tuule, kɔ, 'kɔ lɛ =nu dɛ, ɔ di nu, 'ke 'o =nu -wɔn. ⁵ Nu-mɔ -a nɪ bu gblaka Abrahamu a 'yuo a 'yuo. Nu- kɔ -hɛyri u kɔ -wɛ 'le -Yusu 'Kɪɪsu, -ɔ mɔ Nylsua, -ɔ kɔ 'ɛ nɪ dɛ =de win ke. -Ba baa Nylsua 'ɛ nɪ tɪ. Kɛ'ɛ nɪ, bɛ nɪ 'mu.

⁶ ɛ 'die 'nyre =hɛn, -ɛ mɔ, dɛ Nylsua po la 'le, ɔ 'die nu. Dɛ Nylsua po la 'le, ɛ nyre 'o =o, =betɪ bɛ 'de Yisraɛ a 'yuo 'bii, bu 'de Nylsua a -tɛɛ a daku a nahuin. ⁷ Abrahamu, ɔ kɔ la 'yuo 'plɔplɔ, kɛɛ, ɛ 'de u 'bii, u 'de Abrahamu a -tɛɛ a 'yuo. Tɪ -hi la a tɪ 'yri, kɛ Nylsua po la Abrahamu ye: «-Na -tɛɛ a 'yuo=pli, nu- mɔ -na 'yu Yisaku a 'yuo.» ⁸ ɛ =hɛn 'nyre, 'ke 'le Abrahamu a 'yuo=pli -hɛyri, ɛ 'de u 'bii, u 'de Nylsua a 'yuo=pli. Kɛɛ -ye 'yuo=pli =nu, Abrahamu kɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nylsua nu la 'a -huhua, u -do, nu- Nylsuaa 'a -tɛɛ a 'yuo daa. ⁹ Dɛ Nylsua le la Abrahamu, ɔ di nu, nɛ- mɔ: «'Yru =nu, -a di ke bi, tii -do -gbo 'yri, 'n di 'le lele 'nɪ di. 'Kee nɪ, Sara di 'yu nɪɪbɛyu kɔ.»

¹⁰ Kɛ ɛ nɪ la 'mu, 'ke 'o Rebeka -wɔn. Rebeka a -gbɛ, ɔ mɔ la Abrahamu a 'yu Yisaku a nyrugbaa nɪ. ɔ nɪ la 'mu =yruyru a 'kwɪ. ¹¹ Kɛ Nylsua po la =nɔ ye, ɔ nɔ: «'Yu 'cicre, nɔ- di -tado kukunyu win ke kɔkɔ.» Tɪ -kɔ 'yri Nylsua po la lɛ, Rebeka 'diu la a kuɛ. 'A -tɪ, 'yuo=pli =nu, ɔ di la kɔ, mɔ, u 'de la =hapudɛ a nue, mɔ, u 'de la -wɛ dɛ 'klan a nue. Kɛ Nylsua nu la, -ɛ die nu, ɔ 'mue nahuin kɔ, -ɛ mɔ, dɛ kɔ -hua, nɛ- kɔ nu, 'kɔ 'le nahuin -hɛyri lɛ ta, 'kɔ 'le nahuon -gbo -ha, 'a =wluu -hua. ɛ 'de

nahuon a -gbe, bo nu =hapude a -ti. ¹³ Ne- u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ, Nylsua nɔ 'nu: «Sakɔbu, nɔ- 'n -ha 'le du 'mu, 'ke 'o 'na -kuan a -ta 'mu, ε 'de Esau.»

¹⁴ De tio- ε =hen 'nyre? =Be ε =hen 'nyre, -ε mɔ, Nylsua a nunu-tɔplɛ 'de 'o ye 'sii? 'Uun, ε 'de le 'mu nu. ¹⁵ Ti -hi la a ti 'yri, ke ɔ po la Moise ye, -ε mɔ: «'Mɔ Nylsua, nahuon -gbo, 'n -hua =bo nu =hapude 'mu, nɔ- 'n die 'mu nu, kɔ, nahuon -gbo, ɔ kɔ wɔlɛ 'n -hua =bo yrii, nɔ- kɔ wɔlɛ 'n di yrii.» ¹⁶ Nylsua 'nɔ -ha 'le nahuon du 'mu, ɔ 'muo =hapude 'mu nu, ɔ nye 'nu nu, -ε nue, nɔ- nye -hua, ε 'de nahuon bo nye -hua a -ti, ε 'de -we nahuon bo nu -kuan a -ti. ¹⁷ Ba 'ye ke -ti, Nylsua =tu la Es- ipublugba a bodɔ ye, ɔ nɔ: «'N nuu -mu 'mu bodɔ, -ε die nu, =nu 'de 'o 'mu =tuu, 'mue nahuin 'bii tɔɔ, -ε mɔ, 'n kɔ 'klɛ, 'ke 'o -mu ke, ke nɔ -na 'blugba 'mu, 'plu ε 'mue nu, 'na 'du 'mu gbo 'sɛɛ, ke nɔ 'klɛ 'bii ke.» ¹⁸ 'A -ti, -a nye 'nu 'ye, -ε mɔ, nahuon =nu, Nylsuaa -hua bo nu =hapude 'mu, nɔ- kɔ =hapude 'mu nu, kɔ, nahuon =nu, ɔ kɔ =wɛ Nylsuaa -hua bu 'gboklo 'mu, ɔ nye 'nu nu, 'ke nahuon a -gbe a =wɛ u 'gboklo 'mu.

De Nylsuaa -hua bo nu, nɛ- kɔ nu

¹⁹ =U -ye di wɔnɔ 'nu =gba: Nahuin 'buu 'yilenyre-tɔplɛ nu, de- kɔ -ti Nylsua ɔ nyu 'nyre =hen 'le? 'Be de =nu, Nylsuaa -hua, ɔ =de 'de 'le 'a ye-wunwɔn -we. ²⁰ 'N nɔ 'nu: Nahuon tio- -n 'ya 'klɛ 'le, -mɔ =nu, -kɔ le 'le Nylsua a -wɔn'prɛɛɛ nu? =Be ya -gbo, u mo, ɔ we 'le bo le 'a nununycɔ nu, -ε mɔ: «De- kɔ 'mɔ -n nu le nunue 'le?» 'Uun, ɔ 'die 'le -we. ²¹ Nahuon =nu, -kɔ yl nu, ɔ kɔ 'klɛ, 'ke bo nu buɛ, bo nu 'ε nu ya, kɔ -hua. 'Bo nye -hua, -ye ɔ -we 'le bo nu buɛ a =tɔ -ye nu, bo nu ya, ɔ kɔ -kuan gblaka, 'plu bo nu buɛ a =tɔ -ye nu, bo nu ya, ɔ kɔ -kuan 'cicre.

²² Nylsua 'nɔ -hua bo 'we =nɔ yununcɔ ye, =be -n kue 'le -wɔn? Nylsua nye 'nu -hua, 'ke nahuin bu yie, -ε mɔ, ɔ -we 'le bo po -we yru nu, kɔ, 'nɔ 'klɛ ke. Ne- kɔ -ti, ɔ kɔ =wɛ a 'lɛla 'dɔ, 'ke 'o nahuin =nu ke, kɔ yru le poo, 'plu -u blɛ 'kukue ye. ²³ Nylsua nye -we 'nu -hua, 'ke nahuin bu yie, -ε mɔ, ɔ kɔ -ti a 'yi'bubua 'dɔ, 'plu kɔ -hua bo -nye -a mu -ti a 'yi'bubua. ²⁴ -A mu mɔ nahuin 'bii =nu, ɔ da, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu. ε 'de 'le -juukue -do -gbahlɔn, ɔ 'de 'le nahuin -ha. 'Ke 'le daku -ye -gbahlɔn, ɔ daa -we 'le nahuin. ²⁵ Ne- mɔ -ti, ɔ =tu la, 'ke 'le win-wɔn-henyɔ Hose a 'cruɛɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Nahuin =nu, -u 'de la 'na nahuin, nu- 'n di 'na nahuin daa.

Daku =nu, 'n 'de la 'mu nuɛ, nu- kɔ nahuin 'n di 'na 'munuɛnyu daa.

²⁶ -Tɛgbi =nu, u lee la 'o =nu, -ε mɔ:

A 'de 'na daku, -tɛgbii -do a -gbe, 'mɔ 'Klɔhienyɛsua, 'ke 'n diu 'o 'na 'yuo daa.»

²⁷ Nylsua a winwɔn-henyɔ Esai, ke ɔ po la -we, 'ke 'o daku, -u mɔ Yisraekue a -ta 'mu: «Mɔ =beti Yisraekue bu -huo wen, bu 'we =nɔ 'yru nua 'mu a 'puhuɔn ye, ba yie, -ε mɔ, 'waa nahuin =nu, Nylsua di waa, u 'deɛ bu -huo, 'waa 'cicre gbii -do, nu- ɔ di waa. ²⁸ Kukuncɔ Nylsua di 'le 'nu di 'tata, ke nɔ 'klɛ ke, -ti 'bii =nu, ɔ =tu la, ɔ 'mui nu, ɔ 'mu nahuin 'bii, -u nɔ nɔ 'klɛ ke -bati le poo.» ²⁹ 'Ya 'o lele 'lu, ke Esai po la -we, ti -hi la a ti 'yri, -ε mɔ: «Kukuncɔ Nylsua, ɔ kɔ 'ε nu de =de win ke, 'bo 'de wen -a nu 'yuo a de -ye 'pɛa ke po, -a di wen gbo 'nu -we, -ε 'we =nɔ -tɛ Sodɔmudɔ kɔ Gomɔludɔ a nahuin, u nu la gbo-wuwɛ.»

-Juukue, u bla =haputitie ke, -εε -Yusu a -ti -wɔn le na

³⁰ -Be' -a di 'klɛ lele po 'le? Ke -a di po, nahuin -gbo, -u 'de -juukue, u 'nu =mɔ =le la Nylsua a 'hru le, -u die nu, u 'mu la 'o ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye. Keɛ, -tɛ ti nu le 'mu -gbo, u 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -ε nue, u kuo ye =wɛ.

³¹ -Juukue -mɛ -ye, u la le =mɔ 'hru, -u kɔ wɔn u di la 'o naa, 'plu u 'mu la 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. Keɛ, u la le =mɔ tetei, -u die la nu, u 'mu la 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye, Keɛ, u 'de 'o nyre. ³² De- nue, 'u 'de 'o nyre 'le? U -mɛ -ye, 'waa =wɛ nɔ 'nu, 'waa nunu-tɔplɛ a -ti, u di 'o ye 'nu 'sii, 'plu -ye, u 'de Nylsua =wɛ ye kuo. 'A -ti, 'waa buɛɛ bi ye 'hɔ. 'Hɔ a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Kɛsu. ³³ Ne- kɔ -ti u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Ke Nylsua po:

Ba po 'o nua gbo! 'Ke 'le Sionɔ 'mu,

ɔ kɔ Jrusɛdɔ,

'n di gbo nyra 'hɔ.

'Hɔ a -gbe, nahuin a buɛɛ di 'o yre 'nu bi,

u 'mu =hlɔn le bi.

Keɛ, nahuon -gbo, ɔ kuo 'hɔ a -gbe =wɛ ye,

'n dio 'nu waa.»

10 'N nye 'nu -hua, 'ke 'le 'na =wɛ 'bii ke, 'ke 'na 'dukue -juukue bu ween ke, 'ke Nylsua bo waa =nu. 'Nu Nylsua 'nu da 'dɔ, 'ke 'o 'waa waale a -ta 'mu.

² 'Bla 'nu nyu wen 'o =plɛ 'mu 'prɛɛ, 'n di wen 'nu =tu, -ε mɔ, u nye 'nu -hua 'dɔ, 'ke bu naa Nylsua -wɔn, keɛ, -tɛɛ a 'hru, u di wen gba, u 'muo wen -wɔn na, ε 'de =nu, u 'nu gbu =le. ³ -Tɛ Nylsuaa 'o nahuin a 'oye'siile nu, 'ke 'o =nɔ ye, u 'nu yrii =le 'mu le mɔ. U -mɛ -ye, u -hua bu na 'waa -gbe a =wɛ a 'hru, -ε die nu, u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. Keɛ, -tɛ Nylsuaa nahuin a waale nu, u 'die ke ween. ⁴ -Tɛ -Yusu 'Kɛsu di la nɔ 'klɛ ke, ɔ =tuu 'o Moise a tetei nu. Ne- kɔ 'kwli 'mu, ɔ naa 'le, tetei 'l 'de ke lele 'klɛ kɔ, 'ke bu waa nahuin. 'ε mɔ -tɛɛ, ε 'de tetei a 'o=tuule, ε 'nu nue =le, -a 'nu 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, keɛ, -ba kuo -Yusu 'Kɛsu =wɛ ye, nɛ- nye nu, =aa 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye.

Nahuin 'bii, -u kuo -Yusu =wlu ye, nu- Nylsuaa waa

⁵ Ti -hi la a ti 'yri, Moise 'cru la nu, 'ke 'o tetei a 'o=tuule a -ta 'mu, -ε κω 'hru, -u κω wln Nylsuaa 'o nahuin ye 'sii, 'ke 'o 'a dlnu ye. -Ti =nu, κ 'cru la, ι n- -gbo: «Nahuon =nu, -κκ 'o tetei 'bii 'o =tuu, κ- di 'kl yrayru κ.» N- Moise 'cru la. ⁶ Kεε, nahuin =nu, -u kuo -Yusu =wlu ye, 'hru -κ wln Nylsuaa 'o =nu ye 'sii, u n' d. 'Ke 'o 'hru a -gbe a -ta 'mu, u 'cru la nu, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε κω: «=Nu po 'le le, 'ke 'le -na =wlu ke: Nahuon tio- di 'le yak 'mu mu 'le?» ε =hen 'nyre, -n 'de -we κ -bo mu 'le yak 'mu, -bo mu -Yusu 'Kltsu da, κ 'mu 'le di, -ε nue, κ -hκ 'le 'mu nu, κ di -mu waa κ. ⁷ =Nu po 'le -we le, 'ke 'le -na =wlu ke: «Nahuon tio- di 'le 'kukunyu -wκ =tu 'le?» ε =hen 'nyre, -n 'de κ -we -bo mu 'le 'kukunyu -heyri, -bo mu -Yusu 'Kltsu da, κ 'mu 'le di, -ε nue, κ -hκ 'le 'kukunyu -heyri 'mu nu. ⁸ Kε Nylsuacrune po lele: «Nylsua a winte, 'ke ε n' 'o -mu 'huin 'mu, ε 'de -wκ hren. Winte a -gbe, 'ke ε n' 'o -na wunt 'yri, κ 'ke 'le -na =wlu ke.» Winte -do a -gbe, nε-ε n, -aa nahuin yre =tu, -ε κω, u ble ye bu kuo Nylsua =wlu ye. ⁹ 'Bla =nu le po, 'ke 'o nahuin ye, -ε κω, -Yusu κ κukunyu κ nu, κ, 'bla =nu pui -tεε, 'ke 'le -na =wlu ke, -ε κω, Nylsua -hκ 'le 'kukunyu -heyri nu, 'plu κ -hκ 'kl, -ye Nylsua a -gbe, κ di -mu 'nu waa. ¹⁰ 'Bla =ba kuo -Yusu =wlu ye -tεε, -ye Nylsua 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dlnu ye. κ, 'bla =baa le po, 'ke 'o nahuin ye, -ε κω, -Yusu κ κukunyu κ nu, -ye Nylsua di -a mu 'nu waa. ¹¹ Kε u nu la 'a 'cru le, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε κω: «'E n' nahuon 'κ nu 'o, 'κ kuo =wlu ye, Nylsua dio 'nu waa.» ¹² Nahuon, =beti κ 'ya -Juukueyu 'mu, =beti κ 'de -Juukueyu, u κω dεε -do. κukunyu κ nahuin 'bii a κukunyu κ nu. Nahuin 'bii, -u nyo da, κ nyu 'mu nu =hapude, ¹³ -ε 'we =κ ye, -tε u nu la 'a 'cru le, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε κω: «'E n' nahuon 'κ nu 'o, 'κ κ κukunyu Nylsua da, 'ke 'le 'a =wlu a yekuole 'kwli 'mu, -ye κukunyu a -gbe, κ dio 'nu waa.»

ε 'de u 'bii, u 'de 'o Nylsua 'o =tuu

¹⁴ Kε -ti n' 'mu. Nahuin 'bu 'de κukunyu =wlu ye kuo, u 'deε bu κ, 'ke κ dii =nu ke. 'Bu 'de 'a 'du 'wκ, u 'deε bu kuo =wlu ye. Nahuon =de 'κ 'de =nu κukunyu a -ti ye =tu, u 'deε bu 'wκ 'a 'du. ¹⁵ 'Bla Nylsua a nahuin 'bu 'nunu lee 'le =nu κκκ -wκ, nahuon =de 'deε κ =tu =nu Nylsua a -ti ye. Nε- u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε κω: «Nahuin -gbo, -u =haputitie po, u u 'yilκκ-kuan, 'waa 'ledidie, ε κω 'manude'ε nu.» ¹⁶ 'E κω -tεε, Nylsua tε gbo nahuin, 'u po 'a =haputitie. Kεε, ε 'de nahuin 'bii =nu, -u Nylsua a =haputitie 'wκ, u 'n' 'ble =le kwa. Nylsua a winwln-heny Esai, 'a -gbe, κ κ po la: «=Haputitie, -aa nahuin pue, 'dai nahuin 'die =wlu ye kuo.» ¹⁷ 'A -ti, =haputitie, -εε -Yusu 'Kltsu a -ti -wκ le

na, leleenyc κ κ gbe 'le nahuin -wκ, 'plu u 'mue 'wκ. Nahuin, u κ bu 'wen, 'plu u 'mue =wlu ye kuo. ¹⁸ -Tε ε n' le 'mu, 'nu wln 'n' =gba: =Be -Juukue, u 'de =haputitie a -gbe 'wκ? 'Uun, u 'wen nu, -ε 'we =κ ye, -tε u nu la 'a 'cru le, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu: «Nahuin, u bi 'kl 'bii ke, 'u =tu Nylsua a -ti. 'Waa win 'wlu le, κ κ -tutu 'bii ke, κ, -bo mu -bo ye 'kl a gbopuele.» ¹⁹ 'Nu lele wln =gba dε -ye: =Be -Juukue 'de =haputitie a -gbe 'mu le yrii -tεε? 'Uun, u yrie 'mu le, κεε, u 'de 'a kwa'buble -hua, -ε 'we =κ ye, -tε Moise nu la 'a 'cru le: «Nylsua κ 'n: 'N die 'n' nu, nahuin =nu, -u 'de 'na daku -Juukue, a 'mu ca -wκ =tu, κ, 'n die 'n' nu, a 'mu yru po, 'ke 'o daku =nu -wκ, -u 'de dε =de yi.» ²⁰ 'Ya 'o lele 'lu, Esai, κ 'de la nahuin a huannu pu, 'ke κ =tui la 'o nahuin ye, -ε κω: «Nylsua κ 'n: Nahuin =nu, -u 'nunu =κ la 'mu le, nu-u nu, -u 'ye 'mu. Nahuin =nu, -u 'nunu da la 'mu, nu-u nu, 'n 'hru ye.» ²¹ Kεε, 'ke 'o -Juukue a -ta 'mu, κε Nylsua po: «-Nyrκκ=gble 'kwli 'mu, 'nu po 'na dabu 'na daku ye gbo, -ε die nu, u 'mu κ 'mu -wκ di. Kεε, u bla nu, 'waa 'lu'mulekukue a -ti, u 'n' -hua =le bu =tuu 'o 'mu.»

=Be Nylsua bla 'a daku Yisraekue ke 'bii?

11 'Nu lele wln =gba dε -ye: -Tε ε n' le 'mu, =be ε =hen 'nyre, Nylsua bla 'a daku Yisraekue ke, -u κω -Juukue? 'Uun. Gbegbe, κ 'diu ke bla, -ε nue, 'na -gbe, 'm κ κ Yisraekueyu nu. 'Ke 'n κ 'le Besame a =tugba 'mu, -κ κ Abrahamu a 'yuo a 'yu. ² Nylsua 'de 'a daku =nu, κ -ha 'le du 'mu ke bla. 'Be a yi -tu =nu nu, u 'cru la, 'ke 'o Nylsua a winwln-heny Eli a -ta 'mu ti -hi la a ti 'yri. Eli a -gbe, κ gba la Nylsua -haku, 'ke 'o Yisraekue a -ta 'mu, κ κ: ³ «κukunyu o, Yisraekue, u 'la -na winwln-henyu 'bii nu, κ, κκκ -κ 'yri -aa o 'o -κκκκκ pii, 'ke 'o -mu ye, u 'wuwu le. 'N -do gbi, 'm κ hie 'o, -κ -mu -wκ naa, 'plu -ye u le =κ 'na 'lula.» ⁴ Kε Nylsua nyo la ye po, κ κ: «'Uun, ε 'de -n -do. 'N =tu gbo nahuin a (7'000) 'milowu 'nupata, -u 'kue nεε 'mu -wκ. Tuyu =nu, -u κ Baal, =u -yee nylsua daa, 'na nahuin a -gbe, u 'diu kwli ye gbo bla, κ, u 'n' nu =le -wκ.» Kε Nylsua po la. ⁵ Ti -gbo 'yri, dεε -do, nε-ε n. 'Ke 'le -Juukue -heyri, nahuin nu 'le, Nylsua κ pu 'pla ke, -ε die nu, u 'muo -wκ naa, -ε nue, κ nyu 'mu nu =hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu. ⁶ -Tε Nylsua pu 'pla ke, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ε =hen 'nyre, κ 'diu 'pla ke po, 'waa nunu-κκκ a -ti. 'Bla 'κ pu wen 'pla ke, 'waa nunu-κκκ a -ti, -ye ε =hen wen 'nyre, 'waa nunu-κκκ a 'pele'ε we'en nu, -ye ε 'de wen 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, κ 'diu wen 'le 'pla ke po.

⁷ Ɛ =hen 'nyre, -Juukue, 'ke bu 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, u nye la le 'ni =mɔ, 'ke 'le tetei a 'o=tuule 'kwli 'mu. Kee, 'oye'siile a -gbe, uu la le =mɔ, u 'die 'ye. Kee, nahuin =nu, Nylsua po 'pia ke, nu-u ni, -u 'ye. =U -ye =nu, u ku 'mu le 'lu, 'u 'de Nylsua a -ti a 'muleryiile kɔ. ⁸ 'Waa -ta 'mu, u 'cɛ la ni, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nylsua nue ni, 'u 'nɔni yrii dε =de 'mu le, 'k ka 'waa 'yii ke, kɔ, 'k ka -we 'waa nuɪ yre. Kuε la 'le gbo, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, kε ε 'kɛ nɛ 'mu.» ⁹ Kε bodɔ Dafidi po la -wε, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«'Waa le'mimre-nyrɔwɔ, -l kɔ 'kwli 'mu uu 'le -cɔhlun pii,

'ke 'o Nylsua -wɔn,
bi nue, Nylsua a -bati 'mu klɪ,
-l 'we =nɔ tutu ye.

¹⁰ Nylsua bɔ ka 'waa 'yii ke,
-ε die nu, u 'ni =han dε 'ye,
bu kɔ 'kla-wliye'yɪya 'ε ni ti,
u 'ni =han 'le ke le -ha.»

Nε- bodɔ Dafidi 'cɛu la.

¹¹ 'Nu lele wɔn 'ni =gba: -Tε -Juukue bla Nylsua ke, 'ke bɔ 'sii 'o =nu ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, =be ε =hen 'nyre, Nylsua blu ke 'bii? 'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. Kee, -tε ε ni 'mu, nε- -gbo: 'Waa dε 'kuku, ε nue, Nylsua 'k waa pupudaku, -u 'de -Juukue. ε nue ni, 'ke -Juukue, u 'mu ca =tu, 'ke 'o pupudaku a -gbe a -ta 'mu. ¹² -Tε -Juukue bla Nylsua ke, Nylsua, k nu daku a gblegblei 'mu =hapudε. =Hapudε a -gbe, ε di ke 'ni bii 'dɔ, ti =nu -kɔ 'yri -Juukue 'bii, u di -wɔn =hɪan, u 'mu -Yusu 'Kɪsu =wɔ ye kuo.

-Tε Nylsua nu, 'k waa daku a gblegblei =nu, -u 'de -Juukue

¹³ 'A mu =nu, -u 'de -Juukue, 'a mu 'nu 'kɛε 'le -wɔn 'prεε. 'Mɔ mɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ'k ni, 'a mu kɔ -wɔn, k lee kɔ 'mu. Nε- nue, 'nu 'manu nu, 'ke 'o -kuan, k -nyi 'mu a -ta 'mu. ¹⁴ 'N nye 'ni -hua, 'na daku -Juukue 'buu 'na -kuan 'ye, 'ke 'le 'a mu -heyri, u 'mu ca =tu, -ε die nu, =u -ye, u 'mu -Yusu =wɔ ye kuo, Nylsua 'mu waa. ¹⁵ -Tε Nylsua bla -Juukue ke, -ye kɔ nue ni, k kɔ daku a nahuin -ye 'hεεn 'u -mυε, 'u kɔ kegbowεεnɛ. Ti =nu -kɔ 'yri Nylsua di 'o lele 'a daku kwa 'blee, ε di -tado 'mu 'ya 'yilεnɔdε gblaka. ε di ye 'we -tε 'kukonyu 'nɔni 'hɪ 'klɔ le.

¹⁶ =Bo pue dε ye. Ye-hε-tɔpli, -nu -ci ke 'cεε, 'bla =ni -nyi Nylsua, -ye ε =hen 'nyre, -ci a -gbe a 'dɔdɔ-tɔpli 'bii, Nylsua, nɔ- kul. Tugbe a -wɔlubu, 'bla =ni -nyu Nylsua, -ye ε =hen 'nyre, tugbe a -gbe a babuɪ, nɔ- kul -wε.

¹⁷ -Juukue, u 'we =nɔ tugbe =nu ye, uu olifietu daa. Nu-mɔ =haputugbe. 'A mu =nu, -u 'de -Juukue, a 'we =nɔ 'kwla gbo a olifietu ye. U 'be =haputugbe a -gbe a babuɪ -ye ni, 'plu 'u 'be 'kwla gbo a olifietu a babuɪ, 'u 'nyɪ 'o =haputugbe a babuɪ a =pɪ 'mu gblε. -Ye babuɪ a

-gbe, u -jri tugbe a -gbe a -wɔlubu a 'nie. ε 'we =nɔ ye, =hapu-tɔpli =nu, -Juukue kɔ la, -tε ti ni le 'mu -gbo, 'a mu kul -wε. ¹⁸ Nε- kɔ -ti, a ni yraa 'le babuɪ =nu, u 'be 'o. A ni po 'le 'a ni dɔnɔ a -pli. Ba kɔ 'a yiyie, ε 'de 'a mu babuɪ, a 'de -wɔlubu 'ble, -wɔlubu, ni- 'ble 'a mu babuɪ.

¹⁹ -Tado kε =u -ye di po, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn: «Nylsua 'be 'o babuɪ a -gbe ni, k 'mu 'le -a mu babuɪ a -gbe a 'huε wɔn 'nyra.» ²⁰ 'ε mɔ -tεε. Nylsua 'be 'o babuɪ a -gbe ni, -ε nue, u 'dio =wɔ ye kuo. 'A mu kɔ =tu 'o 'waa -ta 'mu, -ε nue, a kuo ye =wɔ. 'A -ti, a ni 'yaa 'le 'le 'a ni dɔnɔ, ba pɪ Nylsua, ²¹ -ε nue, -tε Nylsua nu, 'k bla -Juukue ke, -u mɔ la -tεε a babuɪ =nu, 'a mu =nu, 'bla 'ba 'dio =wɔ ye kuo, k di -wε 'a mu ke 'ni bla, -ε nue, 'a mu mɔ babuɪ yrayɪ =nu, kɔ =tu 'o ye-hεbabuɪ a -ta 'mu. ²² Ba 'ye kε, -tε Nylsua a =wɔ nu 'yilεnɔn, kɔ, -tε kɔ -wε nahuin a yɪu a lεpupue nu. Nahuin =nu, -uu dε 'kuku nu, nu- kɔ yɪu le poo. Kee, 'a =wɔ nɔ le 'yi, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -uu 'a kewεεnɛ nu, 'bla 'ba 'cipi 'o 'a =wɔ a yekuolε. 'Bla 'be 'de le 'mu ni, k di -wε 'o 'a mu 'ni 'be. ²³ 'Bla -Juukue, 'bu =hɪan -wɔn, 'bu kuo -Yusu =wɔ ye, -ye Nylsua diu 'o lele 'ni 'nyra -tεgbi, k -hu 'o, -ε nue, kɔ kɔ 'klɪ, 'ke bɔ nue. ²⁴ 'A mu =nu, -u 'de -Juukue, a 'we =nɔ 'kwla gbo a olifietu a babuɪ ye, u 'be 'o, 'plu u 'nyra 'le =hapuolifietu wɔn. Dε a -gbe, u 'ni nue =le le. -Tε Nylsua, k -wε 'le bɔ nu dε a -gbe, -ye 'ke 'o =nɔ -wɔn, ε 'de 'mu kla, -tεgbi k -ha la 'o -Juukue, ti -hi la a ti 'yri, bɔ 'nyɪ 'o lele, -ε nue, nu- mɔ -tεε a olifietu a babuɪ.

-Juukue, u di -Yusu =wɔ ye 'ni kuo

²⁵ 'Na 'dɪayuo -a, 'n nye 'ni -hua, 'ke ba yrii =hapu-tɪ =nu 'mu le, Nylsua -hɪ nahuin 'yi ke, 'plu kɔ kɔ 'mu, -ε die nu, a 'ni =han 'le 'a ni dɔnɔ 'yaa. -Tɪ a -gbe, ni- -gbo: -Juukue, 'a 'pia -ye, nu- 'nɔni -hua -bu kuo Nylsua =wɔ ye. Iin, 'ε mɔ -tεε, kεε, u di -wɔn 'ni =hɪan. Kee, 'plu u 'mu -wɔn =hɪan, nahuin 'bii =nu, -u 'de -Juukue, kɔ, Nylsua -ha 'le du 'mu, ε ble ye, nahuin a -gbe bu kuo =wɔ ye, 'plu -Juukue a -gbe, u 'mu -wɔn =hɪan, u 'muo -wε =wɔ ye kuo. ²⁶ -Tε Nylsua di 'a daku -Juukue 'bii a waale nu, kε u nu la 'a 'cɛule, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu. -Tɪ a -gbe, u 'cɛu la, u ni- -gbo:

«Nylsua nɔ 'ni:
'Waa Waanyɔ, 'ke kɔ di 'le Siondɔ,
-k mɔ Jɪrusɛdɔ 'mu -hɔn,
k 'mue nu, Sakɔbu a 'yuo a 'yuo,
u 'mu 'na -tɪ a le-haalε 'kee.

²⁷ 'Yɪ =nu, 'n di =tue, 'n kɔ =nu 'hεεn, ni- mɔ:
'n di 'waa dε 'kuku 'ni 'wowla.»

Nɪ- Nylsua =tu la.

²⁸ 'Ke 'le 'pia -ye ke, -Juukue, u bla Nylsua a =haputitie ke. Nε- nue, 'u -hε Nylsua a yraanyu. ε nyre 'o =o, -ε die nu, 'a mu =nu, -u 'de -Juukue, Nylsua 'mu 'a mu waa. Kɔ, 'ke 'le 'pia -ye ke, Nylsua 'kɛε nuu 'mu, -ε nue, kɔ pue la 'le =le, 'ke 'o -Juukue a bunu ye, -ε mɔ, u di 'mu 'ya 'a

daku. ²⁹ Nylsua 'בַּח -ha 'le nyc du 'mu, 'בַּח nu =נַח =hapude 'mu, ti a pɛpɛ a -tu nu. ן 'nu -ha =le 'lu -ta 'mu. ³⁰ Ti -hi la a ti 'yri, 'a mu =נו, -u 'de -Juukue, a -haa la Nylsua a -ti le. Kɛɛ, ti -gbo, -u kɔ 'yri -Juukue, u 'o 'a -ti le -haa, Nylsua 'ye 'a nu wɔkɔ. ³¹ Kɛ'ɛ nu, ɛ di 'mu -ti, 'ke 'o -Juukue -wɔn. Ti -gbo, -a nu ke, u Nylsua a -ti le 'nu -haa, a -mɛ -ye, Nylsua 'בַּח 'a mu =hapude 'mu nu. Kɛ'ɛ nu, ɛ nu 'mu, -ɛ die nu, u 'mu -wɛ -wɔn =hɔn, Nylsua 'mu -wɛ 'waa wɔkɔ 'ye. ³² 'A -ti, Nylsua -ha 'le nahuin 'bii =nu dabu -heyri nu, u 'mu 'a -ti le -haa. ן nue nu, -ɛ die nu, nahuin 'bii a -gbɛ, ן 'mu 'waa wɔkɔ kɔ.

-Ba baa Nylsua

³³ Iin, 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nylsua a =wɔ nu kɔ le 'yi 'dɔ, 'ke 'o -a mu -wɔn. ן kɔ =tɔ, 'ɛ -hi 'o 'ɛ nu dɛ =de 'mu. ן yi 'ɛ nu dɛ nu. 'Plu, dɛ, kɔ 'lu -wɔn le -hie, ɛ 'de nahuon kɔ, -bɔ -hɔhɔ kɛ. Mɔ, ɛ 'de -wɛ nahuon =de kɔ, dɛ kɔ nu, -bɔ yree 'mu le. ³⁴ Kɛ u nu la 'a 'crɛɛ, 'ke 'le Nylsuacrɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

«Dɛ Nylsuaa 'lu -wɔn le -hie, nahuon =de 'die yi.
 ɛ 'de -wɛ nahuon =de kɔ, -bɔ puo =tɔ 'mu le.

³⁵ ɛ 'de -wɛ nahuon =de kɔ,
 -kɔ -wɛ 'le -bɔ -nyi =נַח dɛ,
 -ɛ kɔ 'kwli 'mu Nylsua di 'le naa,
 ן 'mu -wɛ =נַח dɛ -nyi.»

³⁶ 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nylsua, kɔ- nu 'ɛ nu dɛ, 'plu, kɔ- kɔ 'ɛ nu dɛ =de win ke, kɔ, kɔ- kɔ 'ɛ nu dɛ 'yie =tu, kɔ, 'ɛ nu dɛ nu 'o =o, 'ke 'o =נַח -wɔn. Nɔ- -bɔ kɔ -ti a 'yi'buaalɛ, -tɛ 'kɔ tɛ ye gbo. Kɛ'ɛ nu, bɛ nu 'mu.

-Tɛ -a di nu, 'plu -a 'mu -a dɔnɔ naa

12

'A -ti o, 'na 'diayuo -a, -tɛ Nylsua 'ye -a nu wɔkɔ 'dɔ, 'nu 'a mu le 'nu 'batɔ, ba -ha 'a nu dɔnɔ 'bii, 'ke 'o Nylsua -wɔn, -ɛ die nu, 'a nu 'kɔ 'mu -cɔhɔn ye 'we, aa pi, 'ke 'o =נַח -wɔn. Nylsua kɔ kɔ 'a mu win ke 'bii, -ɛ die nu, ן 'mu 'a nu -cɔhɔn ke wɛɛn. Kɛ ba nu Nylsuadɛ a nunue -tɛɛ. ² A nu nu 'le nahuin -gbo, -u 'de Nylsua yi a nunuɔmli, kɛɛ, ba -ha Nylsua mɛ le, kɔ 'ɔɔɔ 'a nu =wɔ, -ɛ die nu, u 'mu yrayri 'mu bi. 'Bɔ 'baa le nu, -ye dɛ, Nylsuaa -hua, a die 'mu le 'nu yrii, -ɛ mɔ dɛ, -ɛ nɔ 'yi le, kɔ dɛ, -ɛɛ 'a plɔ blee, 'plu dɛ, -ɛ =cɛɛ 'o ye.

³ -Tɛ Nylsua nu 'mu =hapude 'mu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, 'ke =bo 'ya -Yusu a -wɔnnaanyɔ 'mu, a 'bii, 'nu 'a mu 'nu le: A nu 'yaa 'le 'le 'a nu dɔnɔ, kɛɛ, ba kɔ 'a yiyie, -tɛ a nu 'mu. Ba 'ye 'kɔ =nu, Nylsua -nye 'a mu, -ɛ die nu, nahuin a 'ya 'mu, a 'mue yi. ⁴ 'N nye ye poo dɛ. -Tɔnahuon a 'hɔn mɔ -do. Kɛɛ, 'hɔn a -gbɛ, 'ɛ nu 'plɔ 'bɔ nu 'o, ן kɔ 'a nu -kuan. ⁵ 'Ke 'o -a mu -wɔn, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nu. -A -huo nu, kɛɛ, -tɛ -a kɔ -Yusu 'Kɔɔ 'hɛɛn -a -mɛ, -a mu mɔ 'hɔn -do. Nu- mɔ 'cuɛ. 'Plu, 'ɛ nu nahuon 'bɔ nu 'o, ן kɔ 'a nu -kuan, -tɛ -a nu -plahɔn nu 'mu, 'ɛ nu 'plɔ 'kɔ 'a nu -kuan. ⁶ 'ɛ nu nahuon 'bɔ nu 'o, 'ke 'le -a mu -heyri, ן kɔ 'a nu 'kɔ, Nylsua -nyi =נַח, -ɛ 'we

=נַח ye, -tɛ ן -hua bɔ nu -a mu 'a -nyinyie, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu. 'A -ti, 'ɛ nu nahuon 'bɔ nu 'o, 'kɔ, Nylsua -nyi =נַח, nu- bɔ nu 'a -kuan 'yri. Nylsua 'bɔ -nyi -mu 'kɔ, 'ke -bo =tu -ti, ן =tu -mu wɔn, -ye -bo =tui, 'ke 'le Nylsua a =wɔ a yekuolɛ 'kwli 'mu. ⁷ Nylsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kɔ, 'ke -bo -hɛ nahuin 'mu, -ye -bo -huo 'mu -tɛɛ, 'ke 'le -na =wɔ 'bii ke. Nylsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kɔ, 'ke -bo kɔ nahuin Nylsua a -ti, -ye -bo kɔ =nu -tɛɛ.

⁸ Nylsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kɔ, 'ke -bo -nyi nahuin 'kɔ, kɔ -bo =tu 'le =wɔ 'kwli 'mu gbo, -ye nɛ- -bo nu. Nylsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kɔ, 'ke -bo -nyi =suɛnyɔ -tɔplɔ le, -ye -bo nue, 'ke 'le 'yilɛnɔ=wɔ 'kwli 'mu. Nylsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kɔ, 'ke -bo naa nahuin, -ye -bo nu -kuan a -gbɛ -tɛɛ. Nylsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kɔ, 'ke -bo kɔ nahuin a wɔkɔ, -ye -bo nue -tɛɛ, 'ke 'le 'manukɔ 'kwli 'mu.

⁹ Ba nuɛ nahuin 'bii 'mu, 'ke 'le 'a nu =wɔ ke. A nu nu 'le 'mu, 'ke 'o wuntɔ 'yri. Ba yraa dɛ 'klan. Ba nuɛ 'yilɛnɔ dɛ 'mu. ¹⁰ Ba nunue 'mu, -ɛ 'we =נַח 'diayuo ye, -u nunue 'mu -tɛɛ. Ba =tutuu 'o -tɛɛ. ¹¹ Ba nu -kuan, 'ke 'le 'a nu 'kɔ 'bii 'mu. A nu hɛkɛ 'le. Ba -ha 'a nu dɔnɔ 'bii, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a -kuan a -ta 'mu. ¹² Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, dɛ Nylsua po 'le, ן die 'nu nu. 'A -ti, ba nu 'manu 'ɛ nu ti. 'Baa =suɛ 'ye, ba kɔ =wɔ a 'lɔ. Ba da Nylsua 'ɛ nu ti. ¹³ 'A mu -Yusu a nahuin, 'a nu 'bienu, 'buɔ dɛ -hua, -ye ba -huo 'mu. 'Dagbɔ, -u 'le 'a mu -wɔn di, ba 'blu kwa -tɛɛ.

¹⁴ Nahuin 'buɔ 'a mu =suɛ =tue, ba da Nylsua, 'ke bɔ nu =nu =hapude 'mu, ן nu nu 'le =nu dɛ 'klan 'mu.

¹⁵ Nahuin 'buɔ 'manu nu, ba biu ke, ba nu -wɛ 'manu. Mɔ, nahuin 'buɔ we, ba biu ke, ba we -wɛ. ¹⁶ A kɔ 'a nu 'bienu 'hɛɛn, 'a nu =wɔ bɔ pɛ. A nu 'yaa 'le 'le 'a nu dɔnɔ. Ba nu 'a nu -kuan, =betɔ bɛ 'ya -kuan 'cicɛ 'mu. A nu po 'le le, -ɛ mɔ, a yi 'ɛ nu dɛ nu.

¹⁷ Nahuon 'bɔ nu 'a mu dɛ 'klan 'mu, a nu nue 'le -we =נַח -wɔn. Ba =mɔ =hapu'hru le, -u kɔ ke nahuin 'bii di 'o 'a mu baa. ¹⁸ 'Ba -wɛ 'le, a kɔ nahuin 'bii 'hɛɛn, ba 'wun-wɔn win 'mu le, a nu po 'le =yue. ¹⁹ 'Na 'munue-diayuo -a, nahuon 'bɔ nu 'a mu dɛ 'klan 'mu, a nu 'we 'le 'a nu dɔnɔ ke, kɛɛ, ba -ha Nylsua mɛ le, kɔ 'we 'a mu ke, -ɛ nue, u 'crɛ nu, 'ke 'le Nylsuacrɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Kɔkɔnyɔ Nylsua kɔ 'nu: 'Mɔkɔ nu, -kɔ di -mu ke 'we, kɔ, 'mɔ diu -wɛ 'pɛɛ.» ²⁰ U 'crɛ -wɛ nu, -ɛ mɔ: «-Na yraanyɔ, kanu 'bu nyo nu, -ye -nyo dididɛ, ן 'mue di, 'nie'natu 'bu nyo nu, -nyo 'nie, ן 'mu 'na.» 'Bɔ =nu le nu, -ye -tuɔ dio nu, =wɔ 'mu =נַח -wɔn dii. ²¹ =Nu wɛɛn 'le ke, 'ke dɛ 'klan bɛ kɔ -mu win ke, kɛɛ, nu =hapude, -ɛ die nu, =mu dɛ 'klan win ke kɔ.

Ba =tuu 'o 'blugbanaanyu

13

'ɛ nu nahuon blɛ ye bɔ =tuu 'o 'blugba a naanyu, -ɛ nue, nahuin 'bii, -u 'blugba naa, Nylsua'a nu, -kɔ -nyi =nu 'kɔ a -gbɛ, kɔ, kɔ- kɔ, -kɔ 'o 'blugbanaanyu gblɛ =tu. ² 'A -ti, nahuin =nu, -u 'lu'mɔlɛkukue nu, 'ke

'o 'blugbanaanyu -wɔn, Nyɩsua'a nɩ, nahuin a -gbɛ, u 'nɩnɩ =tuu 'o. Nahuin =nu, -uu ɛ nu, -bati diu -tado 'nɩ klɩ. ³ Nahuin =nu, -uu =hapudɛ nu, u 'de kɔ bu pɩ 'blugbanaanyu a huannu. Kɛɛ, nahuin =nu, -uu dɛ 'klan nu, nu- blɛ ye -bu pɩ 'waa huannu. =Nɩnɩ -hua -bo pɩ 'waa huannu, -ye -bo nu =hapudɛ, u 'mu -mu baa, ⁴ -ɛ nue, -kuan =nu, Nyɩsua -nyi =nu, ɔ kɔ- uu nu. U nye 'nɩ -hua, bu -hɛ 'a mu 'mu, 'ke ba nu =hapudɛ. Kɛɛ, 'baa dɛ 'klan nu, -ye ba pɩ 'waa huannu, -ɛ nue, 'klɩ Nyɩsua -nyi =nu, ɛ 'de -gbugbɛ. -Kuan =nu, Nyɩsua -nyi =nu, ɔ kɔ- uu nu. ɔ -nyi =nu 'klɩ, 'ke bu -ha 'le dɛ'klannunyu ɛ, nahuin 'mue 'ye, -ɛ mɔ, Nyɩsuaa dɛ'klannunyu ɛ poo yɩ. ⁵ Nɛ- nue, ba =tuu 'o 'blugbanaanyu. ɛ 'die 'nyɛ =hɛn, u 'nɩ =han 'a mu =suɛ =tue a -tɩ, kɛɛ, ba =tuu 'o =nu, -ɛ nue, a yie nɩ, 'ke 'le 'a nɩ =wɩ ke, -ɛ mɔ, nɛ- mɔ =hapu'hru.

⁶ Nyɩsua =tu 'o gblɛ 'blugba a naanyu. Nu- mɔ -wɛ 'a -kuannunyu. Nɛ- nue, 'aa 'bluwɩ 'pɛɛ, 'ke u 'mu -kuan nu -tɛɛ. ⁷ Ba -nyi 'ɛ nɩ nahuon dɛ a kɔ ba -nyi =nɔ. 'Ba kɔ 'ɛ nɩ 'bluwɩ a 'pɛɛɛ, ba 'pɩ. 'Ba kɔ ba -nyi nahuon 'o=tu- ulɛ, ba -nye =nɔ. 'Ba kɔ ba -nyi nahuon -tɩ a 'yi'buaalɛ, ba -nye =nɔ.

Ba nunue 'mu

⁸ ɛ 'de ye blɛ bɛ hie 'o dɛ =de, a kɔ ba nu, 'ke 'o 'a nɩ 'be -tunahuon -wɔn, 'bɛ 'de 'a 'munuɛɛ. Nahuon =nu, ɔ nɩɛ 'a 'bienu -tunahuin 'mu, nɔ-ɔ 'o Nyɩsua a tetei 'bii 'o =tuu. ⁹ ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsua nɔ 'nɩ: =Nɩ po 'le -jɩpɩ, =nɩ 'la 'le nahuon, =nɩ 'yri 'le, =nɩ =tu 'le ca, 'ke 'o -n 'be a dɛ a -ta 'mu. Tetei a -gbɛ, ɩ kɔ =ɩ -ye 'hɛɛn, ɩ 'bii, ɩ mɔ dɛɛ -do, -ɛ mɔ: Nuɛ -na 'bienu -tunahuin 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔnɔ a 'munuɛɛ. ¹⁰ Nahuon 'bɔ nɩɛ 'a 'be -tu- nahuon 'mu, ɔ 'nɩ nuo =le dɛ 'klan 'mu. Nɛ- nue, 'bɩa =nɩ nɩɛ -na 'bienu -tunahuin 'mu, -ye -nu 'o Nyɩsua a tetei 'bii 'o 'nɩ =tuu.

Ba -wɛ -wɔn, -Yusu 'Kɩɩsu 'le mu 'nɩ di

¹¹ Kɛ'ɛ nɩ ba nu, -ɛ nue, a yi ti, -a nɩ ke nɩ. Ti, a kɔ ba 'hru ŋmla 'mu, ɩ nyɛ 'o =o. Ti =nu, -ɩ kɔ 'yri Nyɩsua di 'o -a mu waa 'bii, ɩ 'muɛɛ yɛ. Ti a -gbɛ, ɩ 'de 'klɛɛ -wɔn hɛn, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɩ nu la -wɔnhinhɛn, ti -kɔ 'yri -a 'tati la -Yusu 'Kɩɩsu a =wɩ a yekuolɛ. ¹² ɛ 'we =nɔ ye, -nyɛɛ ɛ 'nɩ cɛ, 'tɔyɩwɔ -hi nɩ. 'A -tɩ, -ba 'kee 'yilɛnyɛ-tɔpɩ =nu a nunue, nahuiin nu, 'ke 'le 'tɔyɩwɔ 'kwɩ 'mu. Kɛɛ, ɛ nɔ 'o ɛ, 'ke -ba 'ba Nyɩsua a ta-wɔn-tɔ- pɩ 'mu, -a di nu, -a 'mu tu -wɔn -nyɛ 'mu. ¹³ ɛ =hɛn 'nyɛ, -a nɩ 'yrinaabuɩ bɩ 'sii 'o ye, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -uu na -nyɛ 'mu. ɛ 'de ye blɛ, nɔ kɔ kɔ -a mu win ke, kɔ, -a nɩ nu 'le 'lalu, =yɩɛ kɔ ca 'hɛɛn, ɩ nɩ nɩ 'le 'le -a mu -hɛyri, kɔ 'ɛ nɩ -tuɩdɛ =de. ¹⁴ Kɛɛ, ba -ha 'le Kɩkɩnyɔ -Yusu 'Kɩɩsu a =pɩ ɛ, -ɛ die nu, 'a nunukɩ 'mu 'a nɩ nunukɩ 'mu 'ya. 'Yilɛnyɛ-tɔpɩ =nu, -ɩ kɔ 'tuɩ 'a mu nu, a nɩ wɛɛn 'le ke, 'ke bɩ kɔ 'a mu win ke, kɔ, a nɩ -hii 'le 'klɛɛ lele 'lu -wɔn ɛ.

-N 'de ye blɛ, -bo crekɛ -n 'be -tunahuon

14 'ɛ nɩ -Yusu a nahuon =de, 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ -hua bɔ bi 'le 'a mu -hɛyri, ba 'blo kwa -tɛɛ, mɔ =betɩ 'a =wɩ a yekuolɛ bɛ 'huhue, 'ke 'o -Yusu -wɔn. ɔ kɔ 'a mu 'hɛɛn, a nɩ po 'le gblɛ, 'ke 'o dɛ, kɔ 'lu -wɔn ɛ -hie a -ta 'mu. ² 'Na -diayuo -a, 'n -hua =bo pue dididɛ a dɛ ye. =U -ye nɔ 'nɩ, u -wɛ 'le bu di 'ɛ nɩ dɛ nɩ. Nɛ- nue, 'uu 'ɛ nɩ di- didɛ di. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'a =wɩ a yekuolɛ 'bɛ 'huhue, 'ke 'o -Yusu -wɔn, ɔ 'nɩ di =le dɛhɛ. ³ Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'ɛ nɩ dididɛ di, ɔ 'de ye blɛ bɔ crekɛ 'a 'be =nu, -ɔ 'nɩnɩ di dɛhɛ. -Ye nahuon =nu, -ɔ 'nɩnɩ di dɛhɛ, ɔ 'de ye blɛ bɔ crekɛ nahuon =nu, -ɔ 'ɛ nɩ dididɛ di, -ɛ nue, Nyɩsua 'blo kwa. ⁴ -Mɔ =nu, nahuon tio- -n 'ya 'le, 'pɩu =nɩ nahuon -ye a -kuannunyu -bati ɛ poo. ɔ 'de -na -kuannunyu. Nyɩsua a -kuannunyu 'nɩ. 'Bɩa 'bɔ nu dɛ, 'bɛ nyɛ 'yi ɛ, 'a kɩkɩnyɔ 'nɩ, -ɔ di =tu. Mɔ, 'bɛ nɔ 'yi ɛ, nɔ-ɔ nɩ, -ɔ di -wɛ =tu. ɔ di nu =hapudɛ. 'A kɩkɩnyɔ kɔ 'klɩ, 'ke bɔ -hɩ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu =hapudɛ nu.

⁵ 'Ya 'o lele 'lu, =u -ye nɔ 'nɩ, -nyɩwɔ -ye nɩ 'o 'a 'bie -nyɩwɩ 'lu ye, 'ke 'le Nyɩsua 'yi ke. Kɛɛ, =u -ye nɔ 'nɩ, -nyɩwɩ 'bii wɛɛn nɩ. 'ɛ nɩ nahuon 'bɔ nɩ 'o, bɔ yie -tɛɛ, dɛ, kɔ 'lu -wɔn ɛ -hie, kɔ, kɔ nu, -ɛ kɔ ke 'a =wɩ 'nɩnɩ yɛɛ =nɔ -tɩ. ⁶ Nahuon -gbo, -ɔ ɛ po, -nyɩwɔ -ye nɩ 'o 'a 'bie -nyɩwɩ ye 'lu, ɔ nye 'nɩ nu, 'ke ɔ 'mu 'o Kɩkɩnyɔ -Yusu 'o =tuu. Nahuon =nu, -ɔ 'ɛ nɩ dididɛ di, ɔ nye -wɛ 'nɩ nu, 'ke ɔ 'mu 'o Kɩkɩnyɔ -Yusu 'o =tuu, -ɛ nue, kɔ Nyɩsua -nyi 'wio, 'ke 'o dididɛ a -gbɛ a -ta 'mu. Nahuon -gbo, -ɔ 'nɩnɩ di dɛhɛ, ɔ nye -wɛ 'nɩ nu, 'ke ɔ 'mu 'o Kɩkɩnyɔ 'o =tuu, -ɛ nue, kɔ Nyɩsua -nyi 'wio, 'ke 'o dididɛ a -gbɛ a -ta 'mu. ⁷ -Ye 'klɛɛ, ke nɔ -a mu -hɛyri, ɛ 'de nahuon =de kɔ, -bɔ kɔ 'a -gbɛ a -hunhɩn win ke, kɔ 'a 'kukɩɛ 'hɛɛn. ⁸ =Baa -hunhɩn po, -a nyu 'nɩ po, 'ke -a 'mu Nyɩsua a -tɩ 'yi 'buaa, mɔ, =baa 'ku, -aa 'nɩ 'ku, 'ke -a 'mu -wɛ 'a -tɩ 'yi 'buaa. Mɔ =betɩ -ba nɩ 'klɩ, mɔ =betɩ -baa 'ku, Kɩkɩnyɔ, nɔ- kɔ -a mu win ke, ⁹ -ɛ nue, -Yusu 'Kɩɩsu 'ku nɩ, 'pɩu 'kɩ -hɩ 'le 'kukɩnyɔ -hɛyri 'mu, 'kɩ 'hru 'klɩ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'klɩnɩnyu kɔ 'kukɩnyɔ 'hɛɛn a Kɩkɩnyɔ 'mu 'ya. ¹⁰ -Tɛ ɛ nɩ ɛ 'mu, -mɔ =nu, dɛ- kɔ -n 'be a crekɛɛ 'le? -Mɛ -ye, dɛ- kɔ -n 'be a -bati a lɛpupue 'le? -A 'bii, 'ke -a di 'o Nyɩsua ye mu. Nɔ-ɔ nɩ, -ɔ di -a mu -bati ɛ poo.

¹¹ -Tɩ a -gbɛ, u 'cru la nɩ, 'ke 'le Nyɩsuacruɩɛ 'kwɩ 'mu, -ɛ mɔ:
 «Kɩkɩnyɔ Nyɩsua nɔ 'nɩ:
 'Nɩ 'a mu 'nɩ le -tɛɛ,
 -ɛ mɔ, nahuin 'bii, u di -tado gbo bla kwɩ,
 'ke 'o 'mu ye, u 'bii, u 'mu -tado ɛ po:
 -Mɔ mɔ Nyɩsua.»

¹² ɛ =hɛn 'nyɛ, 'ɛ nɩ nahuon 'bɔ nɩ 'o, -tɔpɩ, ɔ nu, 'a -gbɛ a wuntɔ di klɛ 'nɩ -hɩhɩa, 'ke 'o Nyɩsua ye.

=Nl nue 'le, -n 'be nl -haa 'le Nylsua a -tl le

¹³ -Tε ε nl le 'mu, -ye -a nl poo 'le lele -a nl 'bienu -Yusu a nahuin -bati le, keε, -ba -hie 'lu -wɔn le, 'ke -a nl nu 'le de =de, -ε nyre 'yi le, 'ke 'le -a nl 'be 'yi 'mu, 'plu -ε die nu, ɔ 'nl =han Nylsua a -tl le -haa. ¹⁴ -Tε Kukɔnyɔ -Yusu ɔ 'mu 'hεen, -a -mυε, -ye 'n yie nl -tεε, -ε ɔ, di-dide =de 'de 'yi le nyre, 'ke 'le Nylsua 'yi ke. Keε, nahuon 'ɔ nl 'o, 'ɔ plε, didide -gbo, ε nyre le 'yi, 'ke 'le Nylsua 'yi ke, -ye 'ε ɔ -tεε, ε nyre le 'yi, 'ke 'o =ɔn -wɔn. -Ye 'klεε, ɔ 'de ye ble ɔ die. ¹⁵ De -nu di, 'be nye nu, -n 'be a =wlu 'bu =hlɔn bi, -ye ε =hen 'nyre, -n 'dio lele 'mu nυε. -N 'be a -gbe, 'a -ta 'mu, -Yusu 'Klɔsu 'ku nl. 'A -tl, didide -nu di, ε nl nue 'le, -n 'be a -gbe a =wlu nl bi 'le =hlɔn. ¹⁶ 'Bla =nl yie, -ε ɔ, de -nu nu, ε nu -tεε, 'ke 'o -mu -wɔn, 'plu nahuin 'bu -mu crεke 'a -tl, -ye -bo -hie mε le, -ε die nu, ɔ 'nl =han -mu -tl -hɔn yrε =tu. ¹⁷ -A mu -gbo, Nylsua ɔ win ke, de -aa di, ɔ, de -aa 'na, ε 'de de gblaka, 'ke 'o -a mu -wɔn. Keε, de -ɔ de gblaka, 'ke 'o -a mu -wɔn, nε- ɔ -kuan =nu, Nylsua a -Hihiu nu, 'ke 'le -a mu 'mu. Uɔ -a mu 'mu 'nl -hε, 'ke -ba nu de =nu, -ε 'sii 'o ye, ɔ, 'ke -ba wεen ke gbo, -a ɔ -a 'bie 'hεen, ɔ, 'ke -ba ɔ pl ɔ bleε. ¹⁸ Nahuon =nu, -ɔ le -Yusu 'Klɔsu a -kuan a nunue nu, ɔ- ɔ 'le Nylsua 'yi kle, ɔ, ɔ- nahuin di baa. ¹⁹ 'A -tl o, ε ɔ ɔ le, 'ke -a nl nunuηmli bl nue, -ba wεen ke gbo 'ε nl -tegbi, -a di 'o nl, -a ɔ -a 'bie 'hεen, ɔ, ε ɔ -wε 'o le, 'ke -ba -nyinyi 'kl, 'ke 'o -Yusu a =wlu a yekuole a -ta 'mu. ²⁰ De =nu, -nu di, ε nl nue 'le, Nylsua a -kuan nl nyre 'le 'yi le. 'ε ɔ -tεε, ε 'de didide =de ɔ, -be nyre 'yi le, 'ke 'o Nylsua 'yi ke, keε, de =nu, -nu di, 'be die nu, -n 'bie 'bu di 'le de 'kuku -heyri bi, -ye ε nu -tεε, 'ke =nl di 'le didideɔ a -gbe. ²¹ 'Yilenɔde, nε- ɔ, =nl nu 'le de =de, -ε di 'le -n 'bie de 'kuku 'mu po, ɔ, 'be 'ya dehuε a didie 'mu, ɔ ɔ a 'nna, ɔ 'ε nl de =de. ²² =Nl yie, -ε ɔ, -n -wε 'le -bo di 'ε nl de nl, ɔ, =nl yie, -ε ɔ, -n 'die 'le -wε -bo di 'ε nl de, =nl =tui 'le nahuon =de ye. -N ɔ Nylsua 'hεen, a -doo nl, -bu yie. Nahuon 'ɔ ɔ de nu, ɔ ɔ a =wlu 'hεen 'bu pε, nahuon a -gbe, ɔ- ɔ pl ɔ bleε. ²³ Nahuon a =wlu 'bu 'de de ke wεen, 'plu 'ɔ de a -gbe di, -ye ɔ nu 'yilenyredε, 'ke 'o Nylsua ye, -ε nue, ɔ ɔ a =wlu 'hεen, ɔ 'de pε. 'ε nl de, -aa nu, =ba 'die yi, -ε ɔ, de a -gbe, ε nu -tεε, 'ke 'o Nylsua ye, -ye de a -gbe, ε ɔ de 'kuku nl, =a nye nu.

Ba nue, 'a nl 'bienu a pl ɔ ble

15 -A mu -gbo, -u ɔ 'kl, 'ke 'o -Yusu a =wlu a yekuole -wɔn, -a ble ye -ba -hε nahuin =nu 'mu, -u ɔ =wlu a yekuole 'huhue. -A 'de ye ble -ba nu de =nu, -ε di -a -do a pl ɔ ble. ² Keε, -a 'bii, -ba nu de =nu, -ε di -a nl 'be a pl ɔ ble, 'plu, -ε dio 'mu -hε, 'ke 'o -Yusu a =wlu a yekuole -wɔn. ³ -Yusu 'Klɔsu a -gbe, ɔ 'die la le =ɔ, 'ke ɔ nu la 'a -gbe a pl ɔ bleε. Keε, -tl =nu, ɔ

'cru la, 'ke 'le Nylsuacrulε 'kwli 'mu, 'ε ɔ -tεε, ɔ nyre 'o =o, 'ke 'o =ɔn -wɔn. -Tl a -gbe, nl -gbo: «Nylsua o, nahuin =tu -mu tanl, keε, 'waa tanl a -gbe, 'mɔ nl, -ɔ 'ye 'a =suε.» ⁴ -Tl 'bii =nu, ɔ 'cru la nl, -ε die nu, ɔ 'mu -a mu =wlu a 'lɔ ɔ, 'plu ɔ 'mu -a mu 'kl -nyi, 'ke -ba kuo Nylsua =wlu ye, -ε ɔ, -tl, ɔ =tu la, ɔ di 'nl nu. ⁵ Nylsua, ɔ- ɔ nahuin 'kl -nyi ɔ =wlu a 'lɔ 'hεen. ɔ- ɔ -hε 'a mu 'mu, a 'mu ke gbo wεen, a ɔ 'a nl 'bienu 'hεen, -ε 'we =ɔn ye, -tε -Yusu 'Klɔsu 'a -huhua nu, ⁶ -ε die nu, a 'bii, a 'mu Nylsua baa, 'ke 'le wingbloo -do 'kwli 'mu, Nylsua =nu, -ɔ ɔ -a nl Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a Bu.

Daku 'bii bu baa Nylsua

⁷ 'A -tl, ba 'buble kwa, 'ke 'le 'a nl =wlu 'bii ke, -tε -Yusu 'Klɔsu nu, ɔ 'ble 'a mu kwa, ke ba nu -wε, -ε die nu, nahuin 'mu Nylsua baa. ⁸ 'Nu 'a mu 'nl le, -Yusu 'Klɔsu di 'le =le, 'ke ɔ waa -a mu -Juukε, -ε die nu, ɔ 'mυε -a mu ɔ, -ε ɔ, Nylsua 'nl 'du =le hl le. 'ε ɔ -tεε, de Nylsua po la 'le, 'ke 'o -a nl bunu -wɔn, -Yusu di 'le =le, 'ke ɔ nu de a -gbe. ⁹ ɔ di -wε 'le =le, -ε die nu, nahuin, -u 'de -Juukε, ɔ 'mu Nylsua baa, -tε ɔ nu, ɔ 'yrii 'waa wɔl, -ε 'we =ɔn ye, -tε ɔ nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrulε 'kwli 'mu, -ε ɔ:

«Nε- ɔ -tl, 'mɔ -mu baa, 'ke 'le daku -heyri, ɔ, 'mɔ -na 'du -tl a 'yi'buaaε -nyi, 'ke 'le -wla a bibe 'kwli 'mu.»

¹⁰ Ke Nylsua a wiin lele po:

«'A mu daku 'bii, ba nu 'manu, a ɔ Nylsua a daku 'hεen.»

¹¹ -Ye lele:

«'A mu daku 'bii, -u 'de -Juukε, ba baa Kukɔnyɔ. 'A mu daku 'bii, ba 'buaa Nylsua a -tl 'yi.»

¹² -Ye ke winwɔn-henyɔ Esaii lele po:

«'Yisai a 'yuo a 'yu -ye di 'le 'nl di, ɔ 'mu nahuin =nu, -u 'de -Juukε win ke ɔ. U dio ye kuo =wlu, ɔ 'muo -pre, 'ke ɔ waa =nu.»

¹³ Ke 'nu po: Nylsua, ɔ nye nu, nahuin 'u nyo =wlu ye kuo, 'u nyo -pre, ɔ nue, ba nu 'manu 'ε nl ti, ɔ, ba ɔ pl ɔ bleε, 'ke 'le 'a nl =wlu ke, -ε nue, a kuo ye =wlu. -Ye 'a nl =wlu a yekuole, 'ke 'le =ɔn -wɔn, ε di kle 'nl bii, 'ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu.

Pɔl, ɔ =tu 'a -kuan a -tl

¹⁴ 'Na -dɔyuo -a, 'plu 'mu 'cruε -gbo 'cru, 'n yrii le ti, -ε ɔ, 'a mu ɔ =hapunahuin, 'a yi =hapu-tl, ɔ, 'a ɔ 'kl, 'ke ba ɔ Nylsua a -tl. ¹⁵ ɔ =betl ba yi =hapu-tl, keε, 'n 'de huannu pl, 'ke =bo 'cru winbu -ye, 'ke 'o -tl -ye ke, -ε die nu, ɔ 'nl =han 'a mu -wɔn -hri. Ke 'n nu 'a 'crule, -ε nue, Nylsua nu 'mu 'mu =hapudε. ¹⁶ =Hapudε a -gbe, nε- ɔ =bo 'ya -Yusu 'Klɔsu a -kuannunyɔ 'mu, 'ke 'le daku =nu -heyri, -u 'de -Juukε. 'N -ha 'n dɔnɔ nl 'bii, 'nl -nyi 'n dɔnɔ Nylsua, 'ke =bo po Nylsua a =haputitie, -ε -ɔn 'le =ɔn -wɔn 'mu. 'N nye 'nl po, 'ke 'o

daku =nu ye, -u 'de -Juukue, -ε die nu, u 'mu -Yusu 'Klisu =wlu ye kuo, 'plu u 'mu -cōhlon =nu ye 'we, -uu Nylsua a plō blee, kō, 'a -Hihiu po 'pīa ke, 'ke 'o =nō -wōn. ¹⁷ 'A -ti, -tē 'n kō -Yusu 'Klisu 'hēen, -a -mūe, 'n -wē 'le =bo po 'n dōnō a -pli nū, 'ke 'o Nylsua a -kuan, 'nū nu a -ta 'mu. ¹⁸ 'N 'die 'le -wē =bo =tu -ti =de, 'bē 'de dēe -do =nu, -Yusu 'Klisu nu. 'Ke cō naa 'le 'na pupowin kō 'na nunu-tōplī 'mu, 'plū daku 'plōplō, -u 'de -Juukue, 'su 'o Nylsua 'o =tuu. ¹⁹ -Yusu, cō nu -wē 'n mileka-tōplī a gbleg-blei, 'ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'klī 'kwli 'mu. 'E nū -tēgbi =de, 'n naa 'o, 'n po =haputitie =nu nū, -εε -Yusu 'Klisu a -ti =tu, kūe 'le Jrusredō 'mu gbo, -bo ye 'blugba =nu, -cō mō Yiliyri. ²⁰ Eε 'mu nue 'manu 'dō, 'ke =bo po =haputitie a -gbē, 'ke 'o -tēgbi =nu, nahuin 'die wēn 'o a 'wēen. 'N 'die -hua, =bo po =haputitie a -gbē, 'ke 'o -tēgbi =nu, nahuin 'wēen 'o, cō =de 'nū =han lē po, 'n po kayu, 'ke 'o 'n 'be -ye a -tuo ke, -ε =hēn 'nyre, 'nū =han 'o =u -ye a -tuo ke -kuan nuu. ²¹ Kēe, -tē u nu la 'a 'crulē, 'ke 'le Nylsuacrulē 'kwli 'mu, kē 'nū -hua =bo nu 'a nunue, -ε mō:

«Nahuin =nu, -u 'de -hlūn -ti =de a 'wēen, 'ke 'o =nō ke, nu- dio 'ye, nu- di 'mu lē yrii.»

Pōlō, cō -hua bō mu 'le Rōmudō 'mu

²² Nylsua a =haputitie a pupue, 'ke 'le -tēgbi -ye, nē-nue, 'nū 'de wēn 'hru a kūe, 'ke =bo di 'le 'a mu -wōn. ²³ 'Ke 'le 'yri 'plōplō 'kwli 'mu, 'n nye o 'nū -hua, =bo di o 'le 'a mu -wōn, kēe, -kuan ka o 'le 'mu nū. ²⁴ Kēe, -tē ti nū lē 'mu -gbo, 'na -kuan a -gbē, 'nū o nu, kē cō 'blugbi -gbo 'mu, cō -yre 'lu. -Ye kē 'nū 'klēe po, 'n di 'le 'a mu -wōn 'nū di, -ε die nu, 'mu 'manu nu, 'ke 'le 'a mu -heyri. 'Blā 'nū nuu 'le yakue gbi =de, 'plū 'mu -hi, 'mu Espanyblugba 'mu mu. 'N nye 'nū -hua, 'ke ba -hē 'mu 'mu, 'ke 'o 'na 'dagba a -gbē a -ta 'mu.

²⁵ Kēe, 'plū 'mu 'le di, 'n kō =bo mu 'le Jrusredō 'mu. -Yusu a nahuin =nu, -u mō -Juukue, -u nū 'le, nu- kō -wōn 'n di 'le 'wliye gba. ²⁶ -Yusu a nahuin, -u nū 'le Maseduanblugba kō Akaiblugba 'mu, -u 'de -Juukue, nu- 'kukue 'wliye a -gbē lē, u 'mūe =sūenyū =nu -nyi, -u nū 'le -Yusu a nahuin -heyri, 'ke 'le Jrusredō 'mu. ²⁷ 'Waa -gbē, u 'ye nū, -ε mō, ε cō 'o lē, 'ke bu -hē -Yusu a nahuin =nu 'mu, -u nū 'le Jrusredō 'mu, -uu =sūe 'ye, -ε nue, ti -hi la a ti 'yri, -Yusu a nahuin =nu, -u nū 'le Jrusredō 'mu, -u mō -Juukue, nu- -hē la nahuin =nu 'mu, -u 'de -Juukue, 'ke bu 'wōn -Yusu a =haputitie. -Ye ε kō 'o =o, 'ke -Yusu a nahuin, -u 'de -Juukue, bu -hē 'klēe -Yusu a nahuin =nu 'mu, -u mō -Juukue, 'ke 'o 'waa =sūe a 'yiye a -ta 'mu. ²⁸ 'A -ti, 'blā 'nū -wō -kuan a -gbē -wōn, 'nū gba =nu lē'kukuewliye a -gbē ye, -ye 'n bi wōn 'hru, 'mu 'le 'a mu -wōn di, -a 'mu 'yiye, 'plū 'mu 'le Espanyblugba 'mu mu. ²⁹ 'N yie nū, -ε mō, 'blā 'nū di 'le 'a mu -wōn, -Yusu 'Klisu, cō di -a mu 'mu nu =hapude, 'na 'ledidie a -ti.

³⁰ 'Na -dīayuo -a, -tē -a kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye, kō, -tē Nylsua a -Hihiu nue, =a nūnūe 'mu, 'nū 'a mu lē 'nū 'batu, -tē 'nū nu, 'nū Nylsua da 'ε nū ti, kē'ε nū ba nu, ba dō -wē, 'ke 'o 'na -ta 'mu. Ba nue, 'ke 'le 'a nū =wli 'bii ke, ³¹ -ε die nu, -Juukue =nu, -u nū 'le Jrusredō 'mu, -u 'de -Yusu yi, u 'nū =han 'mu =sūe =tue. Ba da -wē Nylsua, 'ke 'o lē'kukuewliye a -ta 'mu, 'nū -Yusu a nahuin ye gba, ε 'mu 'waa plē blee. ³² 'A -ti, 'blā Nylsua 'bō wēen ke, 'n di 'le 'a mu -wōn 'nū di, 'ke 'le 'manukō 'kwli 'mu, -a 'mu 'klī -nyinyi. ³³ Nylsua, -cō nahuin plō a bleele -nyi, cō nū 'o 'a mu -wōn. Kē'ε nū, bē nū 'mu.

Pōlō, cō nahuin wōn lē 'nū =gba

16 -A nū -dīayu nyrōyū Febe, nō- di -tado 'le 'a mu -wōn di. Cō nu Nylsua a -kuan, 'ke 'le -Yusu a nahuin -heyri, -u nū 'le Sankledō 'mu. 'Bō di 'le, -ye ba 'blo kwa -tēe, 'ke 'o -a nū Kūkōnyō -Yusu 'Klisu a -ta 'mu. Ba 'blo kwa -tēe, -ε 'we =nō ye, -tē -Yusu a nahuin, uu nahuon a kwa'buble nu. Dē cō 'de kō, ba -nye =nō, -ε nue, cō -hē 'mu nahuin 'plōplō, cō -hē -wē 'mu 'mu.

³ 'N =gba Prisilī kō 'a tō Akilasī 'hēen wōn lē, -u kō 'mu 'hēen- la -Yusu 'Klisu a -kuan nu. ⁴ Ti -hi la a ti 'yri, -tē 'nū la mu 'ku, u waa la 'mu nū. U =tui nū, -ε mō, =bett 'waa -gbē bu di 'ku 'na -ti, u blē ye bu waa 'mu. 'N nyu -nyi 'wio. E 'de 'n -do. -Yusu a nahuin, -u 'de -Juukue, u nyu -wē -nyi 'wio. ⁵ -Yusu a nahuin, -uu lē 'kukue, 'ke 'le 'waa kayu gbo, 'n =gbu -wē wōn lē. 'N =gba Epainētī wōn lē, -cō mō 'na nūnatumu gblaka. Nō- mō ye-hē-nahuon, -cō kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye, 'ke 'le Asiblugba 'mu. ⁶ 'N =gba Mari wōn lē, -cō nu -kuan 'plōplō, 'ke 'le 'a mu -heyri. ⁷ 'N =gba Adronikustī kō Yuniasī wōn lē, -u mō 'na 'dukue. U kō 'mu 'hēen- pa =jū. 'Ke 'le -Yusu a -wōnnaanyu -heyri, nu- nahuin nūe 'mu -tēe. 'Plū 'mu -Yusu =wlu ye kuo, nu- mō la ye-hēnahuin, -u kuo la =wlu ye. ⁸ 'N =gba 'na nūnatumu Apliasī wōn lē, -cō nūe Kūkōnyō 'mu, -ε 'we =nō ye, -tē 'n nū Kūkōnyō a 'mūnūe. ⁹ 'N =gba Yrube wōn lē. Cō kō -a mu 'hēen- -Yusu a -kuan nu. 'N =gba -wē 'na nūnatumu Sitakistī wōn lē. ¹⁰ 'N =gba Apelesī wōn lē. Cō 'ye =sūe, -Yusu 'Klisu a -ti. Kēe, cō 'de sīa, 'ke cō kuo =wlu ye. 'N =gba Alitobult wōn lē, kō 'a kayugbokue 'hēen. ¹¹ 'N =gba 'na 'dukūetayu Helodio wōn lē. 'N =gba Nasistī a kayugbokue wōn lē, -u kuo -Yusu =wlu ye. ¹² 'N =gba Trifēnī kō Trifōstī wōn lē, -uu -a nū Kūkōnyō a -kuan nu. 'N =gba 'na 'mūnūe-dīayu nyrōyū Pesidī wōn lē, -cō nu -kuan 'dō, 'ke 'o Kūkōnyō a -ta 'mu. ¹³ 'N =gba Rufustī wōn lē, -cō mō -tēe a Nylsua a nahuon. 'N =gba 'a 'dii wōn lē, -cō nuu 'mu 'a 'yu 'mu. ¹⁴ 'N =gba Aseklitī wōn lē, kō Flegō, kō Hēmesī, kō Patrobastī, kō Hēmasī 'hēen, u kō Nylsua a nahuin 'bii, -u nū 'le =nu -wōn. ¹⁵ 'N =gba Filōlogī, kō Suli, kō Nele, kō 'a 'dīayu nyrōyū 'hēen wōn lē. 'N =gba Olēpasī wōn lē, cō kō Nylsua a nahuin 'bii 'hēen, -u nū 'le =nō -wōn.

¹⁶ Ba -nyinyi 'wio -tεε, -ε 'we =ᐱᐱ -dlayuo ye. Nahuin 'bii, -u kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye, u =gba 'a mu wln le.

'Lele'ᐱᐱwin

¹⁷ 'Na -dlayuo -a, nahuin nu 'o, 'tu le po, Nylsua a -ti -gbo, u ᐱᐱ la 'a mu, ε 'de =nu, 'plu 'tu 'a mu 'yilenyrehru ᐱᐱ. Ne- ᐱᐱ 'kwli 'mu tu 'le naa, 'tu -Yusu a nahuin yre -gbugba, ᐱᐱ, 'tu 'le =yue ya. 'Nu 'a mu le 'nu 'batu, ba =tu nahuindu a -gbe 'yie. Ba hrn -wln le, ¹⁸ -ε nue, ε 'de -Yusu 'Klisu a -kuan, u 'nu nuu =le, keε, 'yilenyrede =nu, 'waa =wlu -hua, ne- tu nu. 'Ke 'le wienlenᐱᐱ 'kwli 'mu, 'ke tu 'le naa, 'tu nahuin =nu kaa, -u 'de de 'kln ᐱᐱ =hapude 'heε a 'yi'mule-huhale yi. ¹⁹ A -me -ye, nahuin 'bii, u yie nu, -ε ᐱᐱ, aa 'o -a nu Kukony -Yusu 'Klisu 'nu =tuu. Ne- nue, 'nu 'manu nu, 'ke 'o 'a mu -wln. Keε, de 'nu -hua, ne- ᐱᐱ, ba yi =hapude, a 'mue nu, -ε die nu, a 'nu =han =hapude ᐱᐱ de 'kln 'heε 'yi 'mu le pupo. ²⁰ Nylsua, -ᐱᐱ 'a mu pl a bleele -nyi, ti =de 'de 'le hie, ᐱᐱ 'mu Satan, -ᐱᐱ ᐱᐱ 'kuo -huln a nyglbaka a 'kln gbo -w, ᐱᐱ 'muo 'le 'a nu buhuᐱᐱ gbo =tu. -A nu Kukony -Yusu 'Klisu ᐱᐱ nu 'a mu =hapude 'mu.

²¹ Timote, -ᐱᐱ ᐱᐱ 'mu 'heε- -kuan nu, ᐱᐱ =gba 'a mu wln le. 'Na 'dukuε, Lukiust ᐱᐱ Jaso, ᐱᐱ Sosipate, u =gba 'a mu wln le.

²² 'Mᐱ Tetiust, 'n =gba 'a mu wln le, 'ke 'le -a nu Kukony -Yusu 'Klisu a 'du 'kwli 'mu. 'Mᐱᐱ nu, -ᐱᐱ 'cru 'cruε -gbo, Pᐱᐱ 'a mu ye ya.

²³ Gayust, ᐱᐱ =gba 'a mu wln le. Nᐱ- ᐱᐱ kayu gbo 'mᐱ Pᐱᐱ, 'n nu ᐱᐱ, -ye lele, ᐱᐱ- ᐱᐱ -te -Yusu a nahuin 'bii, tu ᐱᐱ le 'kukue, 'tu 'cuε nu. Elast, -ᐱᐱ ᐱᐱ 'du a 'wligbo=tun- yᐱ, ᐱᐱ -a nu -dlayu Katusi 'heε, u =gba 'a mu wln le.

[²⁴ -A nu Kukony -Yusu 'Klisu ᐱᐱ nu 'a mu =hapude 'mu.]

Nylsuaa -do, ᐱᐱ ᐱᐱ -tu a 'yi'buale

²⁵ -Ba baa Nylsua. ᐱᐱ -we 'le ᐱᐱ -nyi 'a mu 'kln nu, 'ke ba kuo =wlu ye 'ε nu ti. Ke -Yusu a =haputitie po. =Haputitie a -gbe, ne- 'nu 'le nahuin -wln gba. Ti -hi la a ti 'yri, =haputitie a -gbe, Nylsua 'die la nahuin ᐱᐱ. ²⁶ Keε, -te ti nu le 'mu -gbo, ᐱᐱ pue 'mu pepe'. -Ye -tu Nylsua a win-wln-henyu 'cru la, 'ke 'o -Yusu 'Klisu ke, nu- tu ke ke 'preε. Ke 'Klchienylsuaa 'a -huhua nu. =Haputitie a -gbe, daku a pepe 'wen nu. Ne- die nu, u 'muo =wlu ye kuo, ᐱᐱ, u 'muo 'o =tuu.

²⁷ Nylsuaa -do, ᐱᐱ- ᐱᐱ =ᐱᐱ. Nᐱ- ᐱᐱ ᐱᐱ -tu a 'yi'buale 'ε nu ti. -Ba ᐱᐱ 'ε nu ti, -Yusu 'Klisu a -tu. Ke'ε nu, be nu 'mu.

1 KOLETIKUE

1 'Mə Pəlu, Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke =bo -he -Yusu 'Kltsu a -wənnəany, -ε die nu, 'mu 'a =haputitie nahuin pue, 'mə n, -kə 'crunε -gbo 'cru, 'n kə -a n -diayə Səten 'hεen. 2 'A mu Nylsua a nahuin, -u n 'le Koletidə 'mu, 'a mu 'u n, -aa -wə 'cru, 'a mu =nu, Nylsua po 'pə ke, dε =nu, -Yusu 'Kltsu nu a -ti. 3 da 'a mu n, 'ke ba -he 'a nahuin, 'kə da -wε nahuin 'bii =nu, -u -a n Kəkəny -Yusu 'Kltsu da, -u n 'o 'ε n -tεgbi =de. Nə -mə -a 'bii a Kəkəny. 3 -A n Bu Nylsua kə -a n Kəkəny -Yusu 'Kltsu 'hεen, bu nu 'a mu =hapudε 'mu, kə bu nue -wε, 'a 'mu kegbowεenε kə.

=Haputititε =nu, -Yusu nu 'a nahuin =nu 'mu, -u n 'le Koletidə 'mu

4 'Nu Nylsua -nyi 'wio 'ε n ti, 'ke 'o 'a n -ta 'mu, -ε nue, 'kə nu 'a mu 'mu =hapudε, -tε a kə -Yusu 'Kltsu 'hεen, a -mυε. 5 -Tε a kə =nə 'hεen, a -mυε, nε- kə -ti Nylsua 'kə -nyi 'a mu 'klε a gbleglei. Nε- nue, 'a yi -ti a -tεε, 'a n 'klε ke, 'ke ba =tu -ti a -tεε a -gbε nahuin ye. 6 Kε'ε n, ε n 'mu, -ε nue, ti =nu -kə 'yri -a =tu la 'a mu -Yusu 'Kltsu a -ti ye, 'a 'bli kwa -tεε, 'ke 'le 'a n =wlt ke. 7 Nε- nue, 'klε 'bii, Nylsua nahuin -nyi, 'l =cε, 'ke 'o 'a mu -wə, 'a mu =nu, -u ti =nu -pre, -a n Kəkəny -Yusu 'Kltsu di 'le ya. 8 Nylsua, kə -die nu, 'a 'mu 'klε ke n 'd, 'ke ba na -tεε, 'ke 'o Nylsua 'a 'hru wln, -ε die nu, -nyrəwə =nu, -a n Kəkəny -Yusu 'Kltsu di 'le ya, -bati =nu, Nylsua di nahuin lε poo, 'l 'n =han 'a mu klε. 9 Kε'ε n, ε n 'mu, -ε nue, Nylsua a -gbε, kə -da 'a mu, 'ke a kə -Yusu 'Kltsu 'hεen, -kə kə -a n Kəkəny, 'a 'mu -mυε, 'plu Nylsua 'kə =tu -ti, 'kə nyi 'n nu.

-Yusu a nahuin, -u n 'le Koletidə 'mu, u wo n

10 'Na 'diayə -a, 'nu 'a mu lε 'n 'bat, 'ke 'le -a n Kəkəny -Yusu 'Kltsu a 'du 'kwli 'mu, =təltε'btε n n 'le 'le 'a mu -gbahlən, kεε, 'baa dε 'lu -wə lε -hie, -ye win a 'mulε'wənwənlε bε n 'le 'a mu -gbahlən. 11 'Diayə -a, 'n n lε 'puprε, ε =hεn 'nyrε, nahuin -hən 'le nahuon -gbo, -kə kə Kloe -wə 'mu, 'u lε 'mu, -ε kə, =yυεi n 'le 'a mu -gbahlən. 12 -Tl 'nu -hua =bo =tu, n -gbo: A wo n, 'ke 'le 'a mu -gbahlən. =U -ye kə 'n, u kə 'mə Pəlu a nahuin n, =u -ye kə 'n, u kə Apəlsə a nahuin n, -ye =u -ye kə 'n, u kə Piεl a nahuin n, -ye =u -ye kə 'n, u kə -Yusu 'Kltsu a nahuin n. 13 Dε =nu, aa nu, ε 'we =nə ye, -Yusu 'Kltsu 'bε lε =tə. ε 'de 'mə Pəlu, u 'de 'o 'mu tu 'yie 'mu kə, -ε die nu, 'mu 'ku, 'ke 'o 'a n -ta 'mu. 'Ya 'o

lele 'lu, ε 'de 'le 'mə Pəlu a 'du 'kwli 'mu, u 'de 'le 'a mu 'nie 'lu lε poo.

14 'Nu Nylsua -nyi 'wio, -tε 'n nu, 'n 'de 'a n nahuon =de 'nie 'lu po, 'bā 'bε 'de Klipus kə Gayus 'hεen. 15 'A -ti, ε 'de nahuon =de kə, -kə di =tu, -ε kə, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, 'ke 'n poo 'le 'a mu 'nie 'lu lε, -ε die nu, 'a mu 'na -naagbopu -he. 16 Iin, u wən 'mu -wə n mu 'n -hri, -ε kə, 'mə po -wε Sefanas 'nie 'lu, 'kə 'a 'dukε 'hεen. 'Bā 'n kε 'o lele gbo, 'n po =kə =de 'nie 'lu, -ye ε 'we =nə ye, 'a -ti -hri 'mu -wə. 17 -Yusu 'Kltsu 'de 'mu lε, 'ke =bo po nahuin 'nie 'lu lε, kεε, 'kə 'le 'mu n, 'ke =bo pue nahuin 'a =haputitie. 'Bā 'n 'a =haputitie po, -ye 'n nue =le, 'ke 'le -tunahuin a =tə 'kwli 'mu, -ε die nu, 'kukε =nu, 'kə 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ε 'n =han -gbugbε 'mu 'ya, kεε, nahuin 'mue 'mu lε yrii -tεε.

-Yusu -a mu kə Nylsua a 'klε, kə 'a =tə 'hεen

18 Wintε =nu, -ε nyi =tu, -ε kə, -Yusu 'Kltsu 'kuu 'o tu 'yie 'mu, ε 'n da =le dε =de, 'ke 'le nahuin =nu 'yi ke, -u di 'wan, -u di 'le na =nu 'mu mu, -kə 'n n jre gbe. Kεε, -a mu -gbo, Nylsua, kə waa, -a yie n, -ε kə, wintε a -gbε, nε-ε nahuin Nylsua a 'klkenε n kə. 19 -A yi dε a -gbε n, -ε nue, kε'ε n, u nu la 'a 'cruε, 'ke 'le Nylsuacruntε 'kwli 'mu, -ε kə:

«Nylsua kə 'n:

'N di =təkənyu a =tə gbo 'n -wə, 'muo ke bla 'bii.»

20 -Tε ε n lε 'mu, -ye 'klε -gbo a =təkənyu, kə teteitəkənyu, kə 'crunεyinyu 'hεen, u 'bii a -gbε, 'waa =tə 'n da =le dε =de, 'ke 'le Nylsua 'yi 'mu. 'ε kə -tεε, Nylsua tεε -a mu n, -ε kə, 'klε -gbo a nahuin a =tə 'n da =le dε =de. 21 'Klε -gbo a =təkənyu, u 'ye -təplε =nu n, Nylsua nu, 'ke 'le 'a =tə 'kwli 'mu, kεε -ye u 'dio yrii. -Tε u 'dio yrii, nε- kə -ti Nylsua 'kə -yri, 'ke kə naa 'le 'a wintε =nu 'kwli 'mu, -aa nahuin -wə lε na, 'kə 'mu nahuin -gbo waa, -u kuo =wlu ye. Kεε -ye nahuin -ye kə 'n, wintε a -gbε, ε 'n da =le dε =de. 22 -Juukε, u lε =mə 'ηmile-ka-təplε, -ε die nu, u 'mu wintε a -gbε, -aa po =wlu ye kuo. Nahuin =nu, -u 'de -Juukε, u -hua bu nu 'waa -gbε a =tə, bu yrii Nylsua. 23 Kεε, -a -mε -ye, -Yusu 'Kltsu =nu, u kə 'o tu 'yie 'mu, kə -kə -ti -aa -wə lε na. -Tl a -gbε, -Juukε 'bu 'wln, -ye u po yru, 'u -a mu ye -wə, -ε nue, u kə 'n, -aa Nylsua a -ti lε 'n -haa. Nahuin =nu, -u 'de -Juukε, u kə 'n, u kə -tu n, -l 'n n da dε =de.

24 Kεε, nahuin =nu, Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a

nahuin, bu ככ -Juukue, bu 'de -Juukue, u -me -ye, u yie nu, -ε ככ, -Yusu 'Klisu, ככ-כ -a mu Nylsua a 'klukenunε ככ, ε ככ Nylsua a =tε 'hεen. ²⁵=U -ye ככ 'nu, dε =nu, Nylsuaa nu, ε 'nu da =le dε =de, kεε, Nylsua a nunudε a -gbe, u plε, -ε 'nunu da dε =de, ε -hi 'o 'waa =tε 'mu nu.

'Bu plε, Nylsua 'de 'klε ככ, bu ככ 'a yiyie, -ε ככ, Nylsua ככ 'de 'klε ככ =nu, ε -hi 'o 'waa 'klε a kenunε 'mu nu.

²⁶-Dlayuo -a, -tε -gbo, 'nu mu =tu, ba -hi 'lu -wεn le: 'A mu =nu, Nylsua da, 'ke ba -hε 'a nahuin, nahuin a 'du tio- a 'ya 'mu 'le? 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuin 'plεplε 'de 'le nu, -u ככ =tε, 'ke 'le 'klε -gbo a nahuin 'yi 'mu, ככ, 'klukenunyu, ככ nytblakε 'plεplε 'de -wε 'le 'a mu -heyri nu. ²⁷Kεε, nahuin =nu, 'klε -gbo a nahuin plε, -u 'de =tε ככ, nu- Nylsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -hε 'a nahuin. Kε ככ nu, -ε die nu, ככ 'mu 'klε -gbo a =tεככnyu -tuε nue.

Nahuin =nu, 'klε -gbo a nahuin plε, -u 'de 'klε ke nu, nu- Nylsua -ha 'le du 'mu, -ε die nu, ככ 'mu 'klε -gbo a

'klukenunyu -tuε nue. ²⁸Nahuin =nu, u 'nunu daa nahuin =de, ככ, u yraa, nu- Nylsua -ha 'le du 'mu, -ε die nu, ככ 'mu 'klε -gbo a nytblakε gbo -wε. ²⁹Dε a -gbe a -tε, ε

'de nahuon =de ככ, -ככ po 'a dεככ a -pli, 'ke 'o Nylsua ye. ³⁰Nylsua, ככ- nue, -a ככ -Yusu 'Klisu 'hεen, =a -muε. ככ -do a -gbe, ככ- nue, -Yusu ככ ככ -a mu 'a =tε. 'Ke

Nylsua naa 'le -Yusu 'Klisu 'mu, ככ 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dεככ ye, ככ nuu -a mu nahuin =nu 'mu, -u ככ 'kεככ =ככ ke klε, ככ =gbla -a mu, 'ke 'o dε 'kuku -wεn. ³¹'A -tε o, -tε u nu la 'a 'cruε, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu:

«Nahuon =nu, ככ- hua -ככ po -pli, dε =nu, Kεככnyu Nylsua nu, ε -do, nε- ככ -pli ככ po.»

-Yusu a 'kuku-tε, nu- Pככ, ככ la -wεn le na

2 'Na -dlayuo -a, ti =nu -ככ 'yri 'n di la 'le 'a mu -wεn, 'ke =bo ככ 'a mu Nylsua a -tε =nu, -tε -hli la nahuin

'yi ke, 'plε Nylsua ככ -a mu, ti a -gbe 'yri, 'nu po =le la 'briwin 'yaklε, ככ, 'n 'de la 'a mu Nylsua a -tε ככ, 'ke 'le -tunahuin a =tε 'kwli 'mu, a 'nu =han le po, 'n yi 'prεε.

²Kεε, 'plε 'mu la 'le 'a mu -wεn di, 'n pue la 'le =le, 'ke =bo =tu la -Yusu 'Klisu -do a -tε, tii -tie =nu, 'n di la 'le 'a mu -heyri -hi. Seyt-seyt, 'a 'kukueε -do =nu, ככ 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, nε- ככ -tε 'n di la 'a mu ye =tu. ³-Tε 'n nu la 'le 'a mu -heyri, 'n 'de la 'klε ככ, 'nu la huannu plε 'dε. ⁴-Tε 'nu la 'a mu Nylsua a -tε ye =tu, 'nu 'prεε =le la 'le -tu-

nahuin a =tε 'kwli 'mu. Kεε, Nylsua a -Hihiu, nu- tuε 'a mu, 'ke 'le Nylsua a -gbe a 'klε 'kwli 'mu, -ε ככ, Nylsua a -tε =nu, 'nu la =tu, tε ככ -tε a -tεε nu. ⁵-Tε a 'ye la Nylsua a 'klε a kenunε, nε- nue, 'a kuo la -Yusu =wlu ye. ε 'de -tunahuin a =tε, ככ 'die 'nu, a 'dio =wlu ye kuo.

Nylsua a =tε

⁶'ε ככ -tεε, 'bla 'nu 'le nahuin =nu -wεn 'prεε, -u yrii Nylsua a -tε 'mu le -tεε, 'n nyu 'nu ככ, 'ke 'le =tε 'kwli 'mu, kεε, =tεdu a -gbe, ככ 'de 'klε -gbo ke a nahuin a =tε. ככ, ε 'de -wε 'klε -gbo ke a nahuin gblakε a =tε. Nahuin

a -gbe, u di gbo 'nu -wε. ⁷=Tככdu -gbo, -ככ ככ -tε 'nu =tu, ככ- ככ Nylsua a =tε. =Tככ a -gbe, ככ -hli la nahuin ke 'yi, ti -hi la ti 'yri, kεε, -tε ti nu le 'mu -gbo, Nylsua tuε -a mu nu. Ti =nu -ככ 'yri ככ 'de la 'klε a nue, ככ -hie la =tεdu a -gbe -wεn le 'lu, ככ 'muo 'le 'kwli 'mu naa, ככ 'mu -a mu waa, -ε die nu, ככ ככ -a mu 'hεen, -a 'mu 'le 'a -tε a 'yi'buaale -heyri nu. ⁸'Ke 'le 'klε -gbo a nahuin gblakε -heyri, =ככ =de 'de =tε a -gbe 'mu le yrii. 'Bla 'bu yrii wεn =tε a -gbe 'mu le, u 'deε bu ככ wεn 'o -a nu Kεככnyu tu 'yie 'mu, -ככ ככ Kεככnyu =nu, -ככ ככ -tε a 'yi'bubua. ⁹Dε =nu, Nylsua nu, ε 'we =ככ dε =nu ye, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -ε ככ:

«Dε =nu, -tunahuin a 'yie 'de -hln a 'yee, ככ, dε =nu, 'waa nuε 'de -hln a 'wεen, ככ, dε =nu, u 'de -hln 'lu -wεn le a -hie, dε a -gbe, nε- Nylsua -wε -wεn, 'ke 'o nahuin =nu -wεn, -u ככ 'mu.»

¹⁰'A -Hihiu 'kwli 'mu, ככ naa 'le, ככ ככ -a mu -huhlide a -gbe. Nylsua a -Hihiu yi -tεplε 'bii a 'ma nu, 'u yi -wε Nylsua a 'lu a le-hieε =nu, -ε hren 'mu gbo. ¹¹=Bo pue -tunahuon a -hihiu a dε ye: Dε =nu, -n 'be a -hihiu, u 'lu -wεn le -hie, -n 'die yi. ככ -do, ככ- yie. 'Ke 'o Nylsua a -Hihiu -wεn, dεε -do, nε-ε nu. Nylsua a -gbe a -Hihiu, u -do, nu- yi dε =nu, Nylsuaa 'lu -wεn le -hie. ¹²-A -me -ye, Nylsua a -Hihiu =nu, ככ -nyi -a mu, u 'de 'le 'klε -gbo a -tunahuin -wεn 'mu -hככ. Nylsua'a nu, ככ -nyu -a mu, -ε die nu, =hapudε =nu, ככ nu -a mu 'mu, -a 'mue 'mu le yrii. ¹³'Bla =baa -tεplε a -gbe nahuin klε -hחח, -a 'nu nue =le, 'ke 'le -tunahuin a =tε 'kwli 'mu, kεε, -a nu pupowin, 'ke u 'le Nylsua a -Hihiu -wεn 'mu -hככ. -Ye Nylsua a -tε a -tεε =nu, Nylsua a -Hihiuu -a mu ככ, nu-aa nahuin =nu klε -hחח, -u ככ ke 'mu Nylsua a -Hihiu a -gbe nu 'o.

¹⁴Nahuon 'ככ nu 'o, Nylsua a -Hihiu 'bu 'de 'o =ככ ke 'mu nu, -ye -tε a -tεε =nu, Nylsua a -Hihiuu =ככ ככ, nahuon a -gbe, ככ 'die 'le -wε ככ yrii 'mu le. 'Ke 'o nahuon a -gbe -wεn, -tε a -gbe, tε ככ buba-tu nu. ככ 'die 'le -wε ככ yrii 'mu le, -ε nue, Nylsua a -Hihiuu -do, nu-nye nu, 'plε =a nyi 'mu le yrii. ¹⁵Nahuon 'ככ nu 'o, Nylsua a -Hihiu 'bu nu 'o =ככ ke 'mu, -ye ככ -wε 'le ככ yi -tεplε 'bii a 'mule'jyra nu. Kεε, nahuin =nu, -u ככ ke 'mu Nylsua a -Hihiu 'de 'o nu, u 'die 'le -wε bu 'jra nahuon a -gbe a nunu-tεplε 'yi 'mu le. ¹⁶'ε ככ -tεε, u 'cru la nu, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu. -Tε a -gbe, nu- -gbo:

«ε 'de nahuon =de ככ, -ככ yi dε =nu, Kεככnyu Nylsuaa 'lu -wεn le -hie. Nahuon =de 'de -wε 'le 'a =tε a 'mupupue -wε.»

Kε'ε nu, u nu la 'a 'cruε. -A -me -ye, -u ככ ke 'mu Nylsua a -Hihiu nu 'o, dε =nu, -Yusu 'Klisu, ככ 'lu -wεn le -hie, nε-aa -wε 'lu -wεn le -hie.

Pɔlu kɔ Apɔkɔst 'hɛɛn, u mɔ Nyɩsua a -kuannunyuu ni

3 'Na 'dɩlayuo -a, -tɛ 'n ni la 'le 'a mu -wɔn, 'n 'die la 'le -wɛ =bo 'prɛɛ la 'le 'a mu -wɔn, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ uɔ 'le nahuin =nu, -u kɔ ke 'mu Nyɩsua a -Hihiu ni 'o a -wɔn'prɛɛɛ nu. Kɛɛ, 'nu la 'le 'a mu -wɔn 'ni 'prɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ uɔ 'le 'klɔ -gbo a nahuin =nu a -wɔn'prɛɛɛ nu, -uɔ 'waa -gbɛ a 'lu a lɛ-hiele -wɔn kuɛ, -ɛ nue, a 'we la =nɔ 'yuo=pli gbi ye, 'ke 'o -Yusu 'Kɩsu a 'hru wɔn. ²'Nu la 'a mu tɔ ye-hɛ-tɔplɩ -do =nu, -ɩ 'de wɔn kla. 'N 'de la 'a mu -tɔplɩ 'yakɩ a tuɛ, -ɛ nue, a 'de la 'le 'a 'muleyriile -wɛ. A 'we la =nɔ 'yuo=pli ye, -u 'kɩɛ 'nyɛɛ, -u 'de wɛn 'le dɛ 'yakla a didie 'le a -wɛɛ. Kuɛ la 'le gbo, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, a 'kɩɛ 'wee =nɔ 'yuo=pli gbi ye, -u 'de wɛn 'le kukunyu a didide a didie 'le a -wɛɛ, ³-ɛ nue, a 'kɩɛ 'wee =nɔ 'klɔ -gbo a nahuin ye, -uɔ 'waa -gbɛ a 'lu a lɛ-hiele -wɔn kuɛ, 'aa ca -wɔn =tutu, =yɔɛɩ 'ɩ ni 'le 'a mu -gbahlɔn. 'Bɩa 'bɛ ni lɛ 'mu, -ye a 'kɩɛ 'wee 'klɔ -gbo a nahuin ye, -uɔ 'waa -gbɛ a 'lu a lɛ-hiele -wɔn kuɛ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ 'waa nununɩmli ni 'mu, kɛ 'a ni nɩnɩ ni 'mu. ⁴'Ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'bɩa =u -ye 'bɩu lɛ po, u mɔ mɔ Pɔlu a nahuiin ni, =u -ye 'bɩu lɛ po, u mɔ Apɔkɔst a nahuiin ni, -ye a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -u kɔ ke 'mu Nyɩsua a -Hihiu 'de 'o ni.

⁵Nyɔ tio- mɔ Apɔkɔst 'le? Nyɔ tio- mɔ mɔ Pɔlu 'le? -A 'hɔn -wɛ a -gbɛ, -a mu mɔ Nyɩsua a -kuannunyuu ni, Nyɩsua lee 'le 'a mu -wɔn, 'ke -ba pue 'a mu -Yusu 'Kɩsu a =haputitie, -ɛ die nu, a 'muo =wɩ ye kuo. -Kuan =nu, Nyɩsua -nyi -a mu, nɔ-nɔ, -aa nu. ⁶'Mɔ Pɔlu, 'mɔ =tu Nyɩsua a -tɩ a =tutue -wɩ, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'N 'we =nɔ nahuon =nu ye, -kɔ -tɔplɩ 'dɔ; Apɔkɔst -mɛ -ye, 'kɔ gba -kuan a -gbɛ 'lu -wɔn. 'kɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -kɔ 'dɩdɩ-tɔplɩ 'nie lɛ 'wɩaa. Kɛɛ, Nyɩsua, nɔ- nue, -kuan a -gbɛ 'kɔ nyra 'lu ye gbo -tɛɛ. 'ɛ 'we =nɔ ye, nɔ- nue, 'dɩdɩ-tɔplɩ 'ɩ =ga. ⁷-Ye 'klɛɛ, nahuon -gbo, -kɔ -tɔplɩ 'dɔ, kɔ nahuon -gbo, -kɔ nyi 'nie lɛ 'wɩaa, u 'ni nu =le dɛ gbla-ka. Kɛɛ, Nyɩsua, -kɔ nye nu, 'u =ga, nɔ-nɔ dɛ gblaka nu. Nɔ- nye nu, 'a ni =wɩ a yekuolɛ 'ɛɛ klɛ bii. ⁸'A -tɩ, nahuon -gbo, -kɔ -tɔplɩ 'dɔ, kɔ nahuon -gbo, -kɔ nyi 'nie lɛ 'wɩaa, =kɔ =de 'de 'o 'a 'be 'lu ye ni. U mɔ dɛɛ -do. U 'hɔn -wɛ a -gbɛ, -tɛ nahuon a -kuan ni 'mu, kɛ Nyɩsua diu 'wio a -nyinyie nu.

⁹-Ye 'klɛɛ, 'n kɔ Apɔkɔst 'hɛɛn, -a bibi ke, =aa Nyɩsua a -kuan nu. A -mɛ -ye, a 'we =nɔ -ci ye, Nyɩsua, kɔ -ci. A 'we -wɛ =nɔ kayu ye, Nyɩsua, kɔ po. ¹⁰Nyɩsua -nyi 'mu 'klɩ, 'ni =tu -kuan -wɩ, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'N 'we la =nɔ kayuopony ye, -kɔ yi 'o kayuo a gblɛpolɛ, 'ni po 'o kayu gblɛ -tɛɛ, =kɔ -ye 'kɔ di 'le, 'kɔ nyu 'klɛɛ po. 'ɛ ni nahuon, 'kɔ kayu po, kɔ =tu -kuan 'yie, -ɛ die nu, 'kɔ 'mu kayu a -gbɛ po -tɛɛ. ¹¹Nyɩsua, nɔ- =tu 'o -Yusu 'Kɩsu gbo, -ɛ die nu, 'kɔ 'mu kayu a bugbode 'mu 'ya. Nahuon =de 'die 'le -wɛ kɔ po 'le kayu a bugbode -ye. ¹²'Ke 'o kayu a bugbode a -gbɛ ke, u -wɛ 'le bu nu kayupo-tɔplɩ a gblegblei

ni, bu po kayu ni. =U -ye, uɔ nu -gulu, =u -ye 'uɔ 'plu-tɔplɩ nu, -u =die po, =u -ye 'uɔ 'hɛ nu, -ɛɛ =die po. Kɛɛ, =u -ye, uɔ nu ti, =u -ye 'uɔ -wɛ -piti nu, =u -ye 'uɔ =gblag-bugblɩ nu. ¹³-Nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nyɩsua di 'o nahuin -bati lɛ poo, 'kee ni, 'ɛ ni nahuon a -kuan di 'o pepe' 'mu bi, -ɛ nue, -nyrɔwɔ a -gbɛ 'mu, Nyɩsua di 'le 'ɛ ni nahuon a kayupo-tɔplɩ 'mu po na, 'kɔ 'mue 'ye, 'bɩa 'bɛ 'ya 'yilɛnɔ-kuan 'mu. ¹⁴'Bɩa -n nɛ kayudu =nu, -n po, 'bu 'de wɩn †, -ye Nyɩsua di -mu -nyi 'wio. ¹⁵Kɛɛ, -n nɛ kayu =nu, -n po, 'bu wɩn, -ye Nyɩsua 'deɛ kɔ -nyi -mu 'wio. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'kɔ di -mu 'ni waa, kɛɛ, 'ɛ hie 'o dɛ gbi, na 'mu wɛn -mu lɛ hien.

¹⁶'Be a yie ni, 'a mu -Yusu a nahuin, a 'we =nɔ kayu ye, -u kɔ gbo Nyɩsua 'ti 'le, 'a yie -wɛ, -ɛ mɔ, 'ke Nyɩsua a -Hihiu ni 'o 'a mu ke 'mu. ¹⁷'Bɩa nahuon 'kɔ 'wɩa kayu a -gbɛ, -ye Nyɩsua di -wɛ nahuon a -gbɛ 'ni 'la, -ɛ nue, Nyɩsua, nɔ- kɔ kayu a -gbɛ.

¹⁸Nahuon =de ni kaa 'le 'a dɩnɔ. 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'kɔ plɛ, 'kɔ kɔ =tɔ, -ɛ 'we =nɔ 'klɔ -gbo a nahuin ye, -ye kɔ 'we nahuon =nu ye, -kɔ 'de dɛ =de yi, -ɛ die nu, 'kɔ 'mu -tɛɛ a =tɔkɔnyɔ 'mu 'ya. ¹⁹'Nu lɛ 'puprɛ nu, 'ɛ 'we =nɔ ye, -tɔplɩ =nu, -ɩ kɔ ke 'klɔ -gbo a nahuin plɛ, u kɔ 'o =tɔ, 'ɩ 'ni da =le dɛ =de, 'ke 'le Nyɩsua 'yi 'mu. 'ɛ mɔ -tɛɛ, u 'crɩɛ ni, 'ke 'le Nyɩsuacrɩnɩɛ 'kwɩi 'mu, -ɛ mɔ: «Gblag-blukɔnyɔ a =tɔ 'kwɩi 'mu, 'ke Nyɩsuaa 'le naa, 'kɔ nyu klɩ.»

²⁰U 'crɩɛ -wɛ ni, -ɛ mɔ: «Kukɔnyɔ Nyɩsua yi =tɔkɔnyɔ a 'lu a lɛ-hiele ni, 'kɔ yie -wɛ, -ɛ mɔ, 'ɛ 'ni da =le dɛ =de.»

²¹'A -tɩ, 'nu 'a mu 'ni lɛ, a ni po 'le nahuon =de a -pli, a 'ni =han lɛ po, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ 'a nahuiin ni. Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, a kɔ -tɔplɩ 'bii ni, 'a kɔ -wɛ nahuin 'bii. ²²'Mɔ Pɔlu, kɔ Apɔkɔst, kɔ Piɛl 'hɛɛn, -a mu mɔ 'a ni nahuiin ni, =a 'ya 'a ni 'mu-hɛnyu 'mu. Mɔ, 'klɔ, kɔ -hunhlɔn, kɔ 'kukɩɛ 'hɛɛn, kɔ ti -gbo 'yri a -tɔplɩ, kɔ -nɔnɔ a -tɔplɩ 'hɛɛn, 'a mu kuɩ -wɛ. ²³A -mɛ -ye, -Yusu 'Kɩsu, nɔ- ni 'o 'a mu 'lu ye, Nyɩsua 'kɔ ni 'o -Yusu 'Kɩsu 'lu ye.

A ni po 'le 'a ni dɩnɔ a -pli

4 Ba kɔ 'a yiyie, -a mu -Yusu 'Kɩsu a -wɔnnaanyu, -a mu mɔ 'a -kuannunyuu ni, Nyɩsua 'kɔ kɔ -a mu -tɩ a -tɛɛ =nu, -ɩ -hli la nahuin 'yi ke, 'kɔ le -a mu, 'ke -ba tuɩ nahuin. ²-A yie ni, -ɛ mɔ, -kuannunyɔ =nu, u -ha 'le -kuandɛ, u -nye, dɛ =nu, 'a nyɩgblakaa =nɔ -hua, nɛ- mɔ kɔ =tu -kuandɛ a -gbɛ 'yie -tɛɛ. ³'Mɛ -ye, =bo 'ya -tɛɛ a -kuannunyɔ 'mu, mɔ =bo 'de -tɛɛ a -kuannunyɔ, 'ɛ 'de 'a mu, a 'deɛ ba =tui. 'ɛ 'de nahuon =de kɔ, -kɔ -wɛ 'le -kɔ =tui. =Betɩ 'na -gbɛ, 'n 'de -wɛ 'le 'a =tutue -wɛ. ⁴'Na =wɩ 'ni yɛɛ =le 'mu -tɩ, 'ke =bo nu dɛ 'klan =de. Kɛɛ, dɛ a -gbɛ, 'ɛ 'de 'nyrɛ =hɛn, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'n 'de dɛ 'klan =de nu. 'ɛ 'de 'mɔ, 'ni 'bɛ =le 'na -bati. Kukɔnyɔ Nyɩsua'a ni, -kɔ di 'bɛ. ⁵'A -tɩ o, a ni 'bɛ 'le =u -ye a -bati, a ni =tui 'le, 'bɩa nahuon 'kɔ nu -kuan -tɛɛ, mɔ, 'kɔ 'dio nu -tɛɛ. Kɛɛ, ba -pre -nyrɔwɔ =nu, Nyɩsua wa 'du. -Nyrɔwɔ =nu

† ɛ =hɛn 'nyrɛ, -na Nyɩsua a -kuan 'bɔ nu -tɛɛ

-k 'mu Kukonyo -Yusu di 'le di, -taptl 'bii =nu, -t -hli, 'ke 'le gbigbyrti -heyri, ɔ di 'mu po pepe', =betl -taptl =nu, -t -hli, 'ke 'le -tunahuin a =wli ke. -Nyrkwo a -gbe 'mu, 'ke Nylsua di 'o nahuin baa, -ε 'we =nɔ ye, -tε u nu -kuan a nunue.

⁶ Dlayuo -a, Apɔɔst k 'mu 'hɛɛn a -tɪ 'nu =tu, -ε die nu, 'mu 'a mu dε tɔ. 'N nye 'nɪ -hua, 'ke ba kuɛ 'yilɛnɔhru =nu -wɔn, -u kɔ -tɪ u 'cru, 'ke 'le Nylsuacrɪntɛ 'kwli 'mu. A nɪ po 'le 'a nɪ tɔkɔnɔ -ye a -pli, 'plu a nɪ yraa 'le =ɔ -ye. ⁷ Mɔ =nu, dε -kɔ -tɪ =nɪ nye 'lu -wɔn lɛ -hie, -ε mɔ, -mɔ =nu, -n nɪ 'o -n 'bienu -ye ye 'lu 'le? -N 'di 'yi, -ε mɔ, 'ε nɪ dε, -n kɔ, Nylsua, nɔ -nye -mu. -Tε ε 'ya Nylsua 'mu, -ɔ -nye -mu, =nɪ po 'le -n dɔkɔnɔ a -pli. 'Bla =nu -n dɔkɔnɔ a -pli po, -ye ε 'we =nɔ ye, ε 'de Nylsua, ɔ 'die -mu -nyi.

⁸ ε 'we =nɔ ye, a nye -wɔn lɛ -hie 'lu, -ε mɔ, -taptl 'bii =nu, Nylsua, ɔ nahuin -nyi, a kul nɪ. A 'nɪ -hua =le 'klɛɛ lele dε =de, 'a =cɛɛ 'o ye, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn. A nɔ 'nɪ, a 'bii, 'a mu mɔ nyɪgblaku nɪ, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn. Kεɛ, -a -mε -ye, -a 'de nyɪgblaku. 'N nye wɛn 'nɪ -hua, 'ke ba 'ya -tɛɛ a nyɪgblaku 'mu, -ε die nu, a kɔ -a mu 'hɛɛn, -a 'bii, -a 'mu nyɪgblaku 'mu 'ya, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn. ⁹ -A mu -Yusu 'Klɪsu a -wɔnnaanyu, 'ke 'le nahuin -ye 'yi 'mu, Nylsua nue nɪ, =a nɪ 'le nahuin 'bii bu gbo, =a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -bati klɪ, u mu 'la, 'plu 'klɔ -gbo a nahuin kɔ Nylsua a lɛlɛnyu 'hɛɛn, 'u -a mu -ta -wɔn 'ye. ¹⁰ 'Ke 'le 'klɔ a nahuin 'yi 'mu, -a mɔ mu bubanyu 'u nɪ, -ε nue, -aa =tu -Yusu a -tɪ. A -mε -ye, a nɔ 'nɪ, a kɔ =tɔ, -ε nue, a kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hɛɛn, a -muɛ nɪ. 'Ke 'le 'klɔ a nahuin 'yi 'mu, -a 'de 'klɪ kɔ. Kεɛ, a -mε -ye, a nɔ 'nɪ, a kɔ 'klɪ. Nahuin yraa -a mu nɪ. Kεɛ, a -mε -ye, u 'o 'a mu 'nɪ =tuu. ¹¹ Kuɛ la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, kanɔ -a mu nu, u kɔ 'nie'natu 'hɛɛn. -A 'de =hapɔwlawlɪ kɔ, nahuin 'u -a mu bi, =a 'de gbonɔlɛ kɔ, ¹² =aa dabuɪ nu, =aa -kuan nu, -a 'mu dε di. Nahuin 'buu -a mu 'jɔɔ -wɔn po, -ye -aa da Nylsua, 'ke kɔ nu =nu =hapudɛ 'mu. 'Buu -a mu =suɛ =tue, -ye -aa nu gbee, =a kɔ =wlu a 'lɪla. ¹³ 'Buu -a mu tant =tu, -ye -a nu =wlu 'yɔɔ, =a nyu 'le -wɔn 'prɛɛ. Kuɛ la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, 'ke 'le 'klɔ -gbo a nahuin 'yi 'mu, -a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -u 'de gbaalɛ kɔ, -u 'we =nɔ kuɛtɪ ye, u lɛ -ha, 'plu u 'kwla 'mu po.

¹⁴ -Tɪ -gbo, 'nu 'cru, ε 'de =be 'mu 'a mu -tuɪ nue a -tɪ. Kεɛ, 'nu lɛ 'cruɛ nu, ε 'we =nɔ ye, 'mu 'a mu =tɔ 'mu po a -tɪ nɪ, -ε nue, 'a mu mɔ 'na 'munuɛyuo. ¹⁵ =Betl ba kɔ nahuin 'plɔɔ -ye, -u 'a mu -Yusu 'Klɪsu a -tɪ tɔ, a kɔ buu -do. 'Mɔ mɔ 'a nɪ bu'u nɪ, -ε nue, 'mɔ =tu 'a mu -Yusu 'Klɪsu a -tɪ ye, 'a kuo =wlu ye. ¹⁶ 'Nu 'a mu lɛ 'nɪ 'bati, -tɛ 'n 'ya 'a nɪ bu 'mu, ba -ha 'le 'na =plɪ lɛ. ¹⁷ 'N nye 'nɪ -hua, kɛ'ɛ nɪ, ba nu. Nɛ- nue, 'nu 'a mu Timote ye ya. Timote a -gbe, 'mɔ =tuo -Yusu a -tɪ ye, kɔ kuo =wlu ye. Nɔ -mɔ 'na =wlu a nahuon. ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Kukonyo -Yusu a 'hru wɔn. Nɔ -nu 'le 'a mu -wɔn lee, ɔ 'mu lele 'a mu tɔ, -tɛ 'nu nɪna nu, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsu a 'hru wɔn.

-Tɛ ɔ di 'a nɪ tɔkɛ nu, kɛ 'nu -Yusu a nahuin a tɔkɛ nu, 'ke 'o 'ε nɪ -tɛgbi =de, -ε die nu, -tɛ 'nu naalɛ nu, u 'mu -wɛ lɛ naalɛ nu.

¹⁸ 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuin -ye, u 'le 'waa dɔkɔnɔ 'nɪ 'yaa, -ε nue, u kɔ 'nɪ, 'nu plɪ huannu, 'ke =bo di 'le 'a mu -wɔn. ¹⁹ Kεɛ, -a nɪ Kukonyo, 'kɔ wɛɛn ke, -ye 'n -wɛ lɛ kɛ 'ledidie, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'Bla 'nɪ nyre 'le 'a mu -wɔn, 'n di nahuin =nu 'nɪ 'ye, -u 'le 'waa dɔkɔnɔ 'yaa, 'plu 'bla 'buu 'le lɛ 'prɛɛ -do, mɔ, 'bla Nylsua a 'klɪ 'bɪ nɪ 'le =nu 'mu, 'n die 'nɪ yi. ²⁰ 'Nu lɛ 'a =tutue nu, ε 'we =nɔ ye, Nylsua 'kɔ kɔ nahuon win ke, 'ke 'le nahuon a -gbe a nunuɲmli 'kwli 'mu, 'ke -n nye 'le yrii. ε 'de 'le 'a pupowin 'kwli 'mu, =nɪ yrie =le 'le.

²¹ Ba le 'mu, dε 'a nɪ =wlu -hua. 'Bla 'nu 'le di, =be =bo ya 'le -ɲɛ, 'mu 'le 'a mu lɛ -ha, mɔ, 'bla 'ba 'cɪɪ 'a nɪ =wli, 'nu 'le di, 'mu 'le =wlu 'yɔɔ 'le ya, 'ke 'le 'munuɛɛ 'kwli 'mu?

Nahuon 'kɔ nu -wlawli, -ye ba -hɔ 'le 'a nɪ dɔkɔnɔ -heyri

5 'Ya 'o lele 'lu, -tɪ 'nu 'wɔn ti a pɛpɛ, 'ke 'o 'a mu ke, nɪ -mɔ, nahuin nɪ 'le 'a mu -heyri, 'u -wlawli nu. Mɔ, nahuin =nu, -u 'de Nylsua yi, 'yilɛnyredɛdu a -gbe, u 'nɪ nue =le gbe. U 'le 'mu nɪ, -ε mɔ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon nɪ 'le, kɔ -ha 'a bu nyrɔ kwa. ² 'A nɪ dɛ 'kuku a -tɪ, a kɔ ba we wɛn =hien. Kεɛ, ε 'de lɛ 'mu nɪ, 'aa 'a nɪ dɔkɔnɔ a -pli po. Nahuon =nu, -ɔ nu dɛ a -gbe, ba -hɔ 'le 'a nɪ dɔkɔnɔ -heyri. ³ 'Mɔ -gbo, 'n 'de 'le 'a mu -gbahlɔn nɪ. Kεɛ, 'ke 'na =wlu nɪ 'le 'a mu -wɔn, kɔ, 'n 'bɛ -bati =nu nɪ -dodo, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ nu dɛ 'kuku a -gbe, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ =bo 'nɪnɪ nɪ wɛn 'le 'a mu -gbahlɔn. ⁴ 'N 'bɛ -bati a -gbe nɪ, 'ke 'le -a nɪ Kukonyo -Yusu a 'du 'kwli 'mu. Dɛ a kɔ ba nu, nɛ- mɔ, ba 'kukue lɛ, -ye 'ke 'na =wlu di 'le 'a mu -gbahlɔn nɪ, kɔ, -a nɪ Kukonyo -Yusu a 'klɪ a kenɪntɛ 'mu -wɛ -tuo ke nɪ. ⁵ 'Bla 'ba 'kukue 'klɛɛ lɛ, -ye ba po nahuon a -gbe Satan kwa, -ε die nu, Satan 'mu 'a -plahɔn 'la, kɔ, -ε die nu, Nylsua 'mu 'a -hihiu waa, -nyrkwo =nu -kɔ 'mu -a nɪ Kukonyo -Yusu di 'le di.

⁶ ε 'de -tɛɛ nu, 'ke ba po 'a nɪ dɔkɔnɔ a -pli. =Be 'di yi, -ε mɔ, 'flɔɔ a 'yaadɛ 'cicɛ gbi, nɛ-ε 'flɔɔkuo 'bii 'yaa? ε 'we =nɔ ye, dɛ 'kuku 'cicɛ gbi, nɛ-ε wlo, 'ε nye nu, a 'bii 'aa dɛ'kukununyɪ -hɛ. ⁷ A kɔ ba -ha 'le dɛ 'kukudu a -gbe 'a nɪ dɔkɔnɔ -heyri, -ε 'we =nɔ 'flɔɔ a 'yaadɛ ye, -ε die nu, a 'mu 'o ye 'sii, ε =hɛn 'nyɛ, a 'mu 'flɔɔkuo =nu ye 'we, 'flɔɔ a 'yaadɛ 'de 'le 'mu nɪ. 'N yie nɪ, Nylsua nue nɪ, 'a 'sii 'o ye -dodo, 'ke 'o =nɔ ye, -ε nue, -Yusu 'Klɪsu 'ku nɪ, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu. -Yusu a -gbe, ɔ 'we =nɔ 'blayu =nu ye, -Juukoɛ, u 'la, 'ke 'o -cɔhlɔn a pipie a -ta 'mu, u 'mu lɛ'mimre =nu nu, u Pakɪ daa. ⁸ 'A -tɪ, -ba hie 'o -a nɪ -taptl -hɔn =nu gbo, -aa nu, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ -Juukoɛ, u 'a nunue nu, ti =nu -kɔ 'yri u Pakɪ a lɛ'mimre nu, u 'flɔɔkuo =nu di, 'flɔɔ a 'yaadɛ 'de 'le 'mu nɪ. 'Bla =ba hie 'o -a nɪ -taptl -hɔn =nu gbo, -aa nu, -ye -a nɪ nunukɔ 'sii 'o ye, =a -hɛ =hapunahuin.

⁹Crulle =nu, 'n ya o 'a mu ye, 'ke 'le =nch 'kwli 'mu, 'n =tui o 'le =le, -ε mch, nahuin =nu, -uu -wlawli nu, kch 'lalu 'hεen, a kch =nu 'hεen, a nu nanaa 'le -wch. ¹⁰ε 'de o nahuin =nu, -u 'de -Yusu a nahuin a -tu, 'nu =tui =le o. 'ε mch -tεε, nahuin =nu, -uu -wlawli nu, kch 'lalu 'hεen, kch =u =nu, -uu ca =tu, kch =u =nu, -uu 'yri, kch =u =nu, -uu 'kuo da, nahuindu a -gbe, nu- nu kch 'kl -gbo ke. 'Bia -Yusu a nahuon 'bch ple, kch 'nu -huε =le, kch kch nahuindu a -gbe 'hεen, bu nanaa -wch, -ye -Yusu a nahuon a -gbe, kch kch bch -hch wen kch 'kl -gbo ke 'mu. ¹¹De =nu, 'n 'cru o, 'n 'cruε o nu, 'ke 'o -Yusu a nahuin a -ta 'mu. 'Bia nahuon 'bch ple, kch mch -Yusu a nahuon nu, 'plu kch -wlawli nu, kch 'lalu 'hεen, 'bch ca =tu, 'bch 'kuo da, 'bch nahuin a 'du 'yi le nyre, 'bch 'a dch kch a 'hna wch -hie, 'bch 'yri, a kch =nu 'hεen, a nu nanaa 'le -wch. Mch, a kch =nu 'hεen, a nu didi 'le de -wch. ¹²Nahuin =nu, -u 'de -Yusu a nahuin, ε 'de 'na -kuan, 'ke =bo puu -bati le. Nytsua, kch diu -bati le poo. A -mε -ye, nahuin =nu, -u kch 'a mu 'hεen, -u mch -Yusu a nahuin, nu- a ble ye ba poo -bati le. De =nu, Nytsua a 'cruulle =tu, nε- ba nu. ε nε- mch: «Nahuon =nu, -kch de 'klan nu, ba -hch 'le 'a nu dch hεyri.»

Nytsua a nahuin 'de ye ble bu pue -hakui nahuin =nu,

-u 'de Nytsua yi

6 'Ke 'le 'a mu Nytsua a nahuin -hεyri, nahuon 'bch nu 'a mu de 'klan 'mu, a 'de ye ble ba pue -hakui nahuin =nu, -u 'de Nytsua yi. Kεε, a kch ba pue wen 'a nu 'bienu Nytsua a nahuin -hakui. ²=Be a 'di yi, -ε mch, Nytsua a nahuin, nu- di -hln 'kl -gbo a nahuin -bati le poo? 'A -tu, -tε a di 'kl -gbo a nahuin 'bii -bati le poo, ε kch 'o le, 'ke ba po -bati, 'ke 'o -tu 'cicrei a -ta 'mu. ³=Be a 'die -wε yi, -ε mch, Nytsua a leeenyu, -a mu diu -wε -bati le poo? -Tε -a di Nytsua a leeenyu -bati le poo, 'a -tu, ε kch 'o le, 'ke -ba po -bati, 'ke 'o 'kl -gbo a -tchl a -ta 'mu. ⁴'A -tu, -tu 'bi bi 'le 'a mu -gbahlch, de- nue, nahuin =nu, -u 'de Nytsua yi, 'a nyu -hakui pue, 'ke u 'mu 'a mu -bati le poo 'le? ⁵=Be ε 'nu nue =le 'a mu -tu? 'Ke 'le 'a mu -hεyri, =be =tchl =de 'de 'le nu, 'ke bch =tu 'a nu -tu a -gbe? ⁶ε 'de -tεε nu, 'ke ba po -hakui 'a nu 'bie -Yusu a nahuin le, 'ke 'o nahuin =nu ye, -u 'de -Yusu =wlu ye kuo.

⁷=Tutu-tu, 'bu nu 'le 'a mu -gbahlch, ε =hen 'nyre, a 'nu na =le Nytsua a 'hru =nu -tεε. 'Bia nahuon 'bch nu 'a mu de 'klan 'mu, 'bch 'yri 'a nu de, ε kch 'o le, 'ke ba kch =wlu a 'lila, 'ε -hi 'o ba kch -tu, 'ke 'o nahuon -ye ye. ⁸Kεε, a 'de =wlu a 'lila kch. De aa nu, nε- mch, aa =u -ye 'mu nu de 'klan, 'aa 'waa -tchl 'yri, =beti bu 'ya 'a nu 'bie Nytsua a nahuin 'mu. ⁹A yie nu -tεε, -ε mch, nahuin =nu, -uu de 'klan nu, u 'deε bu pa -hln 'le Nytsua a 'kl yrayru =nu 'kwli 'mu, kch di nu. A nu kaa 'le 'a nu dch, ba kch 'a yiyie, nahuin =nu, -uu 'lalu nu, kch nahuin =nu, -uu =wehu kl,

nahuin a -gbe, u 'deε bu pa 'le Nytsua a 'kl yrayru 'kwli 'mu, kch nahuin =nu, -uu -wlawli nu, kch nybεpu =nu, -uu 'waa 'bie nybεpu nyru 'mu nuu, ¹⁰kch nahuin =nu, -uu 'yri, kch nahuin =nu, -uu ca =tu, 'ke 'o 'waa 'bie a kch -tchl a -ta 'mu, kch nahuin =nu, -uu 'waa dch kch wch -hie, kch nahuin =nu, -uu 'waa 'bie a 'du 'yi le nyre, kch -balonyu 'hεen, nahuindu a -gbe, u 'deε bu pa 'le Nytsua a 'kl yrayru 'kwli 'mu gbe. ¹¹Ti -hi la a ti 'yri, nahuin -ye, 'ke 'le 'a mu -gbahlch, u 'cipi la 'o 'yilenyre-tchl a -gbe a nunue. Kεε, -tε ti nu le 'mu -gbo, Nytsua =nu, -aa da, 'a -Hihiu =gbla 'a mu nu, 'ke 'o 'yilenyre-tchl a -gbe a -ta 'mu, 'u po 'a mu 'pia ke, -ε die nu, a 'mu Nytsua a nahuin 'mu 'ya, 'u nue, 'a 'sii 'o ye, 'ke 'o Nytsua ye. Kεε nu, u nu 'a nunue, -ε nue, a kuo -a nu Kuchny -Yusu 'Kltsu ye =wlu.

Ba -ha 'a nu 'huln, 'ke 'o Nytsua a -tu a 'yi'buaale a -ta 'mu

¹²=U -ye 'ke 'le 'a mu -gbahlch, u kch 'nu, u kch 'hru, 'ke bu nu 'ε nu de =de, uu -hua. Iin, =hapukch nu, kεε, ε kch nunu-tchl -ye, 'l 'hln -hu 'mu. 'N -wε 'le =bo po wen -wε le nu, -ε mch, 'n kch 'hru, 'ke =bo nu 'ε nu de, kεε, 'nu -hua =le =bo -hε 'ε nu de =de a =ge. ¹³Kε aa lele po: Di-dide nu 'o =o, 'ke 'o 'kwli -wch, 'kwli nu 'o =o, 'ke 'o didide -wch. Iin, =hapukch nu, kεε, -nyrch =de 'mu -hln, di-di-tchl kch 'kwli 'hεen, Nytsua di gbo 'nu -wch, kεε, ε 'die 'nyre =hen, -ε mch, -a nu 'huln nu 'o =o, 'ke 'o 'lalu a -ta 'mu. 'l nu 'o =o, 'ke 'o Kuchny -Yusu -wch. Kuchny -Yusu a -gbe, kch- kul win ke. ¹⁴-Tε -a nu Kuchny -Yusu 'ku la, -ye Nytsua -hch la 'le 'kuchny -hεyri nu, 'kch -hch la 'kl. -A -mε -ye, =ba 'ku -hln, kch di -wε 'le -a mu 'kuchny -hεyri 'nu -ha, kch 'mu 'a mu 'kl -ha, 'ke 'le 'a 'kl 'kwli 'mu.

¹⁵Ba kch 'a yiyie, -ε mch, 'cuε, ε 'we =nch -Yusu a 'huln ye. 'A -tu, 'a nu 'huln mch -Yusu 'Kltsu a 'huln a 'pl. ε nε- nue, 'nu 'de ye ble gbe =bo 'ba -Yusu 'Kltsu a 'huln a 'pia 'mu, =bo nuo 'lalnyrch a 'huln a 'pia -ye 'mu. ¹⁶Ba kch 'a yiyie, nahuon 'bch nu 'o, kch 'lalnyrch 'hεen, 'bu pe gbo, -ye kch kch =nch 'hεen, u di -hε -tunahuon -do, -ε nue, Nytsua a wintε kch 'nu: «Nybyu kch nyrugba 'hεen, u di -hε -tu-nahuon -do.» ¹⁷Kεε, nahuon 'bch nu 'o, 'bch -nyi 'a dch Kuchny -Yusu, -ye kch kch =nch 'hεen, u -hε -tunahuon -do, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu.

¹⁸Nε- nue, 'nu 'a mu le: Ba yraa 'lalu! Nahuon 'bch de 'kuku -ye nu, ε 'de 'a -plahuln, kch 'nu nue =le =nch 'mu. Kεε, nahuon 'bch 'lalu nu, -ye kch nu de 'kuku, 'ke 'o 'a dch a -plahuln -wch. ¹⁹Ba kch 'a yiyie, -ε mch, 'a nu 'huln, nu- mch Nytsua a -Hihiu a gbonule? Nytsua, kch -nyi 'a mu 'a -Hihiu a -gbe, -ε die nu, u 'mu 'le 'a nu =wlu ke nu. ε 'de 'a nu -gbe, a 'de 'a nu dch win ke kch. Nytsua, kch- kch 'a mu win ke, ²⁰-ε nue, kch -ha 'a 'Yu nu, 'ke bch =gbla 'a mu, 'ke 'o 'a nu de 'kuku a -ta 'mu. 'A -tu, ba -ha 'a nu 'huln, 'ke 'o Nytsua a -tu a 'yi'buaale a -ta 'mu.

Nyrɔ kɔ tɔ 'hɛɛn a -tɪ

7 -Tɪ -gbo, a =gba 'mu wɔn, 'ke 'le 'a nɪ 'crɪnɪɛ 'kwli 'mu, nɪ- 'nɪ 'klɛɛ 'a mu klɛ mu -hɪhɪa. 'N nɔ 'nɪ: ɛ nu -tɛɛ, 'ke nɪɔbɛyɪ nɪ kɔ 'le nyrɔ. ² Kɛɛ 'klɛɛ, =bɛtɪ bɛ nɪ le 'mu, ɛ nu -tɛɛ, 'ke 'ɛ nɪ nɪɔbɛyɪ bɔ kɔ nyrɔ, 'ɛ nu -wɛ -tɛɛ, 'ke 'ɛ nɪ nyrugba bɔ kɔ tɔ, -ɛ die nu, u 'nɪ =han 'lalu nu. ³ Nyrɔ kɔ 'a tɔ 'hɛɛn, 'bu pɛ gbo, tɔ nɪ pleɛ 'le 'le 'a nyrɔ ke, nyrɔ nɪ pleɛ 'le -wɛ 'le 'a tɔ ke. ⁴ Nyrugba 'bɔ kɔ tɔ, ɛ 'de =nɔ, ɔ 'de 'a 'hɪn win ke kɔkɔ. 'A tɔ 'nɪ, ɔ kɪ win ke. ɛ 'de -wɛ nɪɔbɛyɪ, ɔ 'de 'a 'hɪn win ke kɔkɔ. 'A nyrugbaa nɪ, ɔ kɪ win ke. ⁵ 'A -tɪ, nyrugba kɔ 'a tɔ 'hɛɛn, u nɪ bubla 'le yrɛ, 'bɪa 'bu pɛ gbo, 'bɛ 'de u 'hɔn -wɛ a -gbɛ, bu -yrɪ, -ɛ mɔ, kɛ u di nu, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -ɛ die nu, u 'mu ti kɔ, 'ke bu da Nɪɪsua. Ti gbi a -gbɛ 'bɪ -hi, -ye ba -ma lele 'crakɪ. Kɛ'ɛ nɪ, ba nu 'a nunue, -ɛ die nu, a 'mu 'klɪ kɔ, 'ke ba kɔkɔ 'a nɪ 'hɪn win ke, kɔ, Satan 'nɪ =han 'a mu 'mu le =tɔ, a 'nɪ =han de 'kuku nu.

⁶ -Tɪ -gbo 'nɪ =tu, 'ke 'o 'blɪ a -ta 'mu, 'nɪ po =le le, kɛ ba nu. Kɛɛ, 'n nɔ 'nɪ: 'Bɪa 'baa le nu, ɛ 'de 'yɪ le nyre. ⁷ 'Bɛ 'ya wɛn 'n -do -gbo 'mu, 'n di wɛn 'nɪ =tu, -ɛ mɔ, ɛ kɔkɔ 'o le, 'ke nahuɪn 'bɪi bu 'we wɛn 'mu ye, ɔ 'de nyrɔ kɔ. Kɛɛ, 'bɛ nɪ wɛn le 'mu, ɛ 'deɛ bɛ nu wɛn -tɛɛ, -ɛ nue, 'klɪ =nu, Nɪɪsua -nyɪ -a mu, u nɪ le 'dɔdɔ. ɔ -nyɪ =u -ye 'klɪ, 'ke bu kɔ nyrɔ kɔ tɔ 'hɛɛn, kɔ, ɔ -nyɪ -wɛ =u -ye 'klɪ, 'ke u nɪ kɔ 'le nyrɔ kɔ tɔ 'hɛɛn.

⁸ Nahuɪn -gbo, -u 'de 'ti, kɔ nyrugbapɪ, -u mɔ ko-tianyrɪ, nu- 'nɪ 'klɛɛ 'le -wɔn mu 'prɛɛ. ɛ kɔkɔ 'o le, -tɛ 'n nɪ 'mu, kɛ bu nɪ 'mu, u nɪ 'ti 'le. ⁹ Kɛɛ, 'bɪa 'ba 'de 'le 'a nɪ 'hɪn a win a kekɔkɛ -wɛ, -ye ba 'ti. ɛ nu -tɛɛ, 'ke ba 'ti, 'ɛ -hi 'o =suɛ a 'yɪye 'bɛ 'la 'a mu.

¹⁰ -Yusu a nahuɪn, -u 'ti, nu- 'nɪ 'klɛɛ 'le -wɔn mu 'prɛɛ. ɛ 'de 'mɔ, 'nɪ =tɪ =le, Kɪkɔnɔɔ -Yusu 'Kɪsɪs nɪ, nɔ- nyɪ =tu. ɔ kɔ 'nɪ: Nyrugba -gbo, ɔ kɔ tɔ, ɔ nɪ hɪe 'le 'o 'a tɔ gbo. ¹¹ 'Bɪa 'bɔ hɪo 'o gbo, ɔ nɪ kɔ 'le 'klɛɛ lele tɔ. 'Bɔkɔ lele tɔ a kɪkɔ -hua, -ye bɔ mu, ɔ kɔ 'a ye-hɛtɔ =nu 'hɛɛn, bu bɪbɪ lele 'mu. ɔ -mɛ -ye, ɔ nɪ po 'le 'le 'a nyrugba -patu 'mu.

¹² Nahuɪn -gbo, -u kɔ nyrɪ, -hee' -u kɔ tɔnɔ, -u 'de -Yusu =wɪɪ ye kuo, nu- 'nɪ 'klɛɛ 'le -wɔn mu 'prɛɛ. -Tɪ -gbo, 'm kɔ nɪ, ɔ nyɪ =tu, ɛ 'de Kɪkɔnɔɔ -Yusu. 'N nɔ 'nɪ: 'Bɪa nahuɪn 'bɔ kɔ kuo -Yusu =wɪɪ ye, 'a nyrugba 'bɔ 'de -Yusu =wɪɪ ye kuo, 'plɪ nyrugba a -gbɛ, 'bɔ nye -hua, 'ke bɔ nɪ 'o 'a tɔ 'hɪn 'mu gbo, -ye 'a tɔ nɪ puo 'le 'le -patu 'mu. ¹³ Kɛ'ɛ nɪ, ɛ nɪ -wɛ 'mu, 'ke 'o nyrugba =nu -wɔn, ɔ kuo -Yusu =wɪɪ ye. 'A tɔ 'bɔ 'de -Yusu =wɪɪ ye kuo, 'bɔ nye -hua, 'ke bɔ nɪ 'o 'a nyrɔ a -gbɛ 'hɪn 'mu gbo, 'a nyrɔ a -gbɛ, ɔ nɪ =hɪn 'le 'o =hɔn 'mu. ¹⁴ 'N nyɪ 'nɪ =tu, -ɛ nue, tɔ =nu, ɔ 'de -Yusu =wɪɪ ye kuo, ɔ 'muɛɛ Nɪɪsua ye, 'a nyrugba, ɔ kuo -Yusu =wɪɪ ye a -tɪ. Nyrugba -mɛ -ye, ɔ 'de -Yusu =wɪɪ ye kuo, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɪ, 'ke 'o =nɔ -wɔn. 'Bɪa 'a tɔ 'bɔ kuo -Yusu =wɪɪ ye, -ye ɔ

'muɛɛ Nɪɪsua ye. 'Bɪa 'bɛ 'de wɛn le 'mu nɪ, 'waa 'yuo=plɪ, u di wɛn ye 'we 'yuo=plɪ =nu, -u 'de Nɪɪsua yɪ. Kɛɛ, u 'de le 'mu nɪ. U 'muɛɛ Nɪɪsua ye.

¹⁵ Nahuɪn -gbo, ɔ 'de -Yusu =wɪɪ ye kuo, ɔ -mɛ -ye, 'bɔ plɛ, ɔ di 'o 'a nyrɔ -hee' 'a tɔ gbo 'nɪ hɪe, -ye bɔ hɪo 'o gbo. -Mɔ tɔ, -mɔ nyrɔ, =nɪ hɪe 'o, -ha -na nyrɔ -hoo' -na tɔ mɛ le, bɔ mu, -ɛ nue, Nɪɪsua, ɔ da 'a mu nɪ, 'ke ba kɔ plɔ a bleɛɛ. ¹⁶ -Mɔ nyrugba =nu, ɔ kuo -Yusu =wɪɪ ye, -n 'die yɪ, 'bɪa -na -tɪ, Nɪɪsua 'bɔ di -na tɔ waa. Mɔ, -mɔ nɪɔbɛyɪ =nu, ɔ kuo -Yusu =wɪɪ ye, -n 'die yɪ, 'bɪa -na -tɪ, Nɪɪsua 'bɔ di -na nyrugba waa.

-Kuan =nu, -nɪ la nu, ti =nu -kɔ 'yri Nɪɪsua daa la 'o -mu, 'ke -bo kuo =wɪɪ ye, nɔ- -bo 'cipɪ 'o nunue

¹⁷ 'Nɪ 'o lele =nɔ 'lu po dɛ -ye. ɛ nɛ- mɔ: 'ɛ nɪ nahuɪn 'bɔ nɪ 'o, -kuan =nu, ɔ kɔ 'klɪ Nɪɪsua -nyɪ =nɔ, 'ke bɔ nu, ti =nu -kɔ 'yri ɔ kɔkɔ 'o, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, -kuan a -gbɛ, nɔ- bɔ 'cipɪ 'o nunue. ɛ =hɛn 'nyre, -tɛ ɔ nɪ la 'mu, kɛ'ɛ nɪ, ɔ kɔ bɔ nɪ 'mu. Dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- 'nɪ -Yusu a nahuɪn 'bɪi kɔkɔ, 'ke 'o 'ɛ nɪ -tɛgbi =de. ¹⁸ =Bo pue ye 'bɪbɛ a dɛ ye: Nahuɪn 'bɔ nɪ 'o, 'bu 'dɪo ye 'bɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -juukɔɛ a tɛtɛɛ 'a =tutue nu, 'plɪ Nɪɪsua 'bɔ dɔ, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, -ye nahuɪn a -gbɛ, ɔ nɪ =muɛ 'le le, 'ke bu 'bɔ ye. 'Ya 'o lele 'lu, nahuɪn 'bɔ nɪ 'o, 'bu 'bɔ ye, 'plɪ Nɪɪsua 'bɔ dɔ, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, -ye ɔ nɪ -hɪlɪ 'le 'a ye 'bɪbɛ. ¹⁹ Bu 'bɛ 'a mu ye, mɔ, bu 'de 'a mu ye 'bɛ, ɛ 'de dɛ gblaka, 'ke 'o Nɪɪsua ye. Kɛɛ, dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ -ba =tuu 'o Nɪɪsua a tɛtɛɛ 'o.

²⁰ 'ɛ nɪ nahuɪn 'bɔ nɪ 'o, -kuan =nu, kɔ la nu, ti =nu -kɔ 'yri Nɪɪsua dɔkɔ la 'o, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, nɔ- bɔ 'cipɪ 'o nunue. ²¹ =Bo pue -wɛ =ge a dɛ ye: Ti =nu -kɔ 'yri Nɪɪsua daa la 'o -mu, 'ke -bo kuo =wɪɪ ye, 'bɪa =nɪ 'ya la =ge 'mu, ɛ nɪ 'yaa 'le -mu 'kla -wɪye. Kɛɛ, =nɪ 'ye 'hru, 'ke bu tɛ -mu gbo, -ye -bo wɛɛn ke. ²² 'Nɪ le 'puprɛ nu, ɛ 'we =nɔ ye, =ge =nu, Kɪkɔnɔɔ -Yusu da, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, ɔ 'de 'klɛɛ lele =ge, -ɛ nue, Kɪkɔnɔɔ -Yusu =gblɔ nɪ, 'ke 'o dɛ 'kuku -wɔn, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, 'u -muɛ. 'Ya 'o lele 'lu, nahuɪn -gbo, ɔ 'de =ge, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, 'plɪ -Yusu 'Kɪsɪs da, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, nahuɪn a -gbɛ, ɔ -hɛ -Yusu 'Kɪsɪs a =ge, ²³ -ɛ nue, Nɪɪsua, ɔ -ha 'a 'Yu nɪ, 'ke bɔ =gbla 'a mu. 'A mu mɔ 'a nahuɪn nɪ. 'A -tɪ, a nɪ wɛɛn 'le ke, 'ke ba kɔɛ nahuɪn a 'lu a le-hɪɛɛ -wɔn, -ɛ 'we =nɔ -tɛ ba 'nɪnɪ 'ya wɛn 'waa =go 'mu.

²⁴ 'Dɪayuo -a, 'nɪ 'a mu 'nɪ le, 'ɛ nɪ nahuɪn 'bɔ nɪ 'o, -kuan =nu, kɔ la nu, ti =nu -kɔ 'yri Nɪɪsua dɔkɔ la 'o, 'ke bɔ kuo =wɪɪ ye, -kuan a -gbɛ, nɔ- bɔ 'cipɪ 'o nunue, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nɪɪsuaa 'a -huhua nu.

-Tɪ =nu, Pɔɔ =tu, 'ke 'o nahuɪn =nu ke, -u 'de 'blɪ 'ti

²⁵ Nahuɪn =nu, -u 'de 'ti, nu- kɔ -tɪ 'nɪ 'klɛɛ mu =tu. -Tɪ -gbo 'nɪ mu =tu, ɛ 'de Kɪkɔnɔɔ -Yusu, ɔ 'di 'mu le. -Tɪ 'nɪ 'lu -wɔn le -hɪe, nɪ- 'nɪ mu =tu. Kɛɛ, a kɔ ba po 'na

win nua ye gbo, -ε nue, 'm̄ m̄ =wluyekuonyo'k' n̄, 'ke 'le K̄k̄onyo -Yusu a 'kl̄ 'kwli 'mu.

²⁶ 'N n̄ 'n̄, ε nu -t̄ε, 'ke nahuin n̄ 'ti 'le. 'N nyi 'n̄ =tu, -ε nue, -t̄ε ti n̄ l̄ 'mu a ti 'yri, =sue a 'yiye -huo n̄. ²⁷ -M̄ nyibeyu, =n̄ k̄ n̄ȳ, =n̄ =m̄ue 'le l̄, 'ke -bo puo 'le -patu 'mu. M̄, =n̄ 'de n̄ȳ k̄, =n̄ =m̄ue 'le l̄, 'ke -bo k̄ n̄ȳ. ²⁸ K̄ε, 'bla =n̄ -h̄ue -bo k̄ n̄ȳ, ε 'de 'yi l̄ nyre. 'Bla 'yu n̄ȳȳ 'k̄ -h̄ue k̄ k̄ t̄, ε 'de -w̄e 'yi l̄ nyre. K̄ε, ba k̄ 'a yiyie, nahuin =nu, -u 'bl̄ 'ti, u 'ye =sue 'd̄. N̄ε- nue, 'nu l̄ po, a n̄ 'ti 'le, -ε nue, 'n̄ -h̄ue =le, 'ke ba 'ye =sue du a -gb̄ε.

²⁹ 'Diayuo -a, -ti 'nu =tu, n̄ -gbo: Ti =nu, Nyisua -nye -a mu, 'ke -ba nu 'a -kuan, ɿ -w̄e l̄ k̄ 'le-w̄ue. 'A -ti, kuε 'kl̄ε m̄ gbo, nyibeyu =nu, -u k̄ n̄ȳ, bu 'cipi 'o Nyisua a -kuan a nunue, -ε 'we =n̄ nahuin =nu ye, -u 'de n̄ȳ k̄. ³⁰ Nahuin =nu, -u w̄e, bu 'cipi 'o Nyisua a -kuan a nunue, -ε 'we =n̄ nahuin =nu ye, -u 'n̄ w̄e. Nahuin =nu, -u 'manu nu, bu 'cipi 'o Nyisua a -kuan a nunue, -ε 'we =n̄ nahuin =nu ye, -u 'n̄ nu 'manu. Nahuin =nu, -u k̄ d̄ε, bu 'cipi 'o Nyisua a -kuan a nunue, -ε 'we =n̄ nahuin =nu ye, -u 'de d̄ε =de k̄. ³¹ Nahuin =nu, -u 'kl̄ -gbo a k̄k̄-t̄k̄l̄ -kuan 'yri nuu, bu 'we =n̄ nahuin =nu ye, -u 'n̄ n̄ n̄ -kuan 'yri. 'N nyi 'n̄ =tu, -ε nue, 'kl̄ -gbo, -t̄ε k̄ n̄ 'mu, k̄ -w̄e l̄ k̄ 'le-w̄ue.

³² 'N̄ -h̄ue =le, 'ke ba 'yaa 'a n̄ d̄k̄ 'kla -w̄iye. Nyibeyu 'k̄ n̄ 'o, 'k̄ 'de n̄ȳ k̄, K̄k̄onyo -Yusu -do a -kuan, k̄ -k̄ 'lu -w̄k̄ l̄ -hie. ɿ nye 'n̄ -h̄ua, 'ke k̄ blee K̄k̄onyo a pl̄. ³³ K̄ε, nyibeyu 'k̄ k̄ n̄ȳ, 'a kayu gbo a d̄ε, n̄ε- k̄ -w̄e 'lu -w̄k̄ l̄ -hie. ɿ nye 'n̄ -h̄ua, 'ke k̄ nu d̄ε =nu, -εε 'a n̄ȳ a pl̄ blee, k̄ d̄ε =nu, -εε -w̄e Nyisua a pl̄ blee. ³⁴ D̄ε =nu a -ti, 'a =w̄l̄ u 'wo. 'Ke 'o n̄ȳrugba -w̄k̄, d̄εε -do, n̄ε-ε n̄. N̄ȳrugba 'k̄ n̄ 'o, 'k̄ 'de t̄ k̄, K̄k̄onyo -Yusu -do a -kuan, k̄ -k̄ 'lu -w̄k̄ l̄ -hie. ɿ nye 'n̄ -h̄ua, 'ke 'a 'lu a l̄ε-h̄ie, k̄ 'a n̄nu-t̄k̄l̄ 'bii 'h̄εn, b̄i blee Nyisua a pl̄. K̄ε, n̄ȳrugba 'k̄ k̄ t̄, 'a kayu gbo a d̄ε, n̄ε- k̄ 'lu -w̄k̄ l̄ -hie. ɿ nye 'n̄ -h̄ua, 'ke k̄ nu d̄ε =nu, -εε 'a t̄ a pl̄ blee.

³⁵ 'Nu l̄ 'p̄up̄ε nu, 'mu 'a mu 'mu -h̄ε a -tu n̄. ε 'de 'nyre =h̄en, =bo k̄ka 'a mu -h̄unhlun 'mu l̄. 'N nye 'n̄ -h̄ua, 'a n̄ 'yri naabu b̄i 's̄ii 'o ye, k̄, ba kuε K̄k̄onyo -Yusu -w̄k̄, 'ke 'le 'a n̄ =w̄l̄ 'bii ke.

³⁶ Gblotayu k̄ 'yu n̄ȳȳ =nu, -u pl̄, -u di k̄k̄, nu- k̄ -ti 'nu 'kl̄ε ke mu 'p̄r̄ε. 'Bla 'bu -yri, -ε m̄, u 'n̄ -h̄ua =le 'kl̄ε lele bu k̄k̄, 'pl̄u gblotayu =nu, 'k̄ 'ye, -ε m̄, d̄ε =nu, k̄ nu 'yu n̄ȳȳ =nu 'mu, ε nyre l̄ 'yi, k̄, 'yu n̄ȳȳ a k̄k̄t̄ n̄ȳ nu 'd̄, 'pl̄u 'k̄ 'ye lele, -ε m̄, k̄ dio 'n̄ k̄, -ye k̄ k̄, -ε 'we =n̄ ye, -t̄ε k̄ 'a -h̄uh̄ua nu. 'k̄ k̄, k̄ 'de d̄ε 'kuku nu. ³⁷ K̄ε, gblotayu 'k̄ 'ye, -ε m̄, k̄ 'deε k̄ k̄ 'yu n̄ȳȳ a -gb̄ε, 'pl̄u 'k̄ yri ti l̄, 'ke 'le 'a =w̄l̄ ke, -ε m̄, d̄ε -gbo, -k̄ -hie 'lu -w̄k̄ l̄, ε m̄ 'yil̄ε d̄ε 'ε n̄, 'pl̄u 'k̄ -w̄e 'le k̄ k̄ 'a d̄k̄ a 'h̄un win ke, -ye ε nu -w̄ε -t̄ε, 'bla 'k̄ 'dio k̄. ³⁸ 'A -ti o, 'n̄ k̄ 'n̄: Nyibeyu =nu, -k̄ n̄ȳ mu k̄, k̄ nu 'yil̄ε d̄ε. K̄ε,

nyibeyu =nu, -k̄ 'n̄ n̄ mu 'yu n̄ȳȳ =nu k̄ w̄k̄, k̄ pl̄, k̄ di k̄, 'a 'lu a l̄ε-h̄ie k̄ l̄ 'yi, 'ε -hi 'o 'a 'be a n̄ε 'mu.

³⁹ N̄ȳrugba 'k̄ n̄ 'o, 'a t̄ 'k̄ 'k̄ε n̄ε 'kl̄, k̄ 'de 'hru k̄, 'ke k̄ mu t̄ -ye k̄. K̄ε, 'a t̄ 'k̄ 'ku, -ye k̄ k̄ 'hru, 'ke k̄ k̄ t̄ =nu, 'a =w̄l̄u -hua. K̄ε, ε nye 'n̄ -h̄ua, 'ke 'a t̄ a -gb̄ε k̄ 'ya -Yusu a nahuon 'mu. ⁴⁰ K̄ε, 'm̄ε -ye, 'n̄ k̄ 'n̄, 'k̄ 'n̄ n̄ di t̄ k̄, k̄ di k̄ pl̄ a blee, ε 'mu 'o -t̄ε k̄ 'n̄ n̄ k̄ wen t̄ 'mu -hi. 'N yie n̄, -ε m̄, Nyisua a -Hihiu n̄ -w̄ε 'o 'mu 'mu ke. 'A -ti, ba po 'na win nua ye gbo.

Didide =nu, u 'kuo 'mu po, =be -Yusu a nahuin bl̄ ye bu die?

8 -Ye 'kl̄ε, a =gba -w̄e 'mu w̄k̄n: 'Wlugba-t̄k̄l̄ =nu, u po 'kuo 'mu, =be -a bl̄ ye -ba di, -hee' -a 'de ye bl̄ -ba di? † A k̄ 'n̄, a 'bii, a yi Nyisua a -ti a -t̄ε n̄. 'A -ti, a k̄ 'n̄, a yi 'a n̄ d̄k̄ a naale. 'ε m̄ -t̄ε, a yi -ti a -t̄ε n̄. K̄ε, nahuon 'k̄ yi -ti a -t̄ε, ε nue, 'k̄ 'le 'a d̄k̄ 'le 'yaa. K̄ε, d̄ε =nu, -ε di -a mu 'mu -h̄ε, -a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'le Nyisua a =w̄l̄ a yekuole 'kwli 'mu, n̄ε- m̄ 'mun̄s̄uε. ² 'Bla nahuon 'k̄ 'le 'a d̄k̄ 'yaa, k̄, 'k̄ pl̄, k̄ yi 'ε n̄ d̄ε n̄, d̄ε a -gb̄ε, ε =h̄en 'nyre, -ε m̄, k̄ 'de wen -t̄k̄l̄ =nu a yie, Nyisua -hua, -ba yi. ³ K̄ε, nahuon 'k̄ n̄ 'o, 'k̄ 'n̄ 'yaa 'le 'a d̄k̄, k̄ε, 'k̄ n̄ε Nyisua 'mu, k̄- Nyisua yi, -ε m̄, k̄ 'a nahuon n̄.

⁴ -Ye 'kl̄ε, d̄ε =nu, -ε m̄ 'wlugba-t̄k̄l̄ =nu, u po 'kuo 'mu, =be -a bl̄ ye -ba di, -hee' -a 'de ye bl̄ -ba di? D̄ε 'nu 'lu -w̄k̄ l̄ -hie, n̄ε- gbo: -A yie n̄, -ε m̄, 'kuo 'de Nyisua. Nyisua 'ya -do. ⁵ 'ε m̄ -t̄ε, -t̄k̄l̄ 'pl̄k̄l̄ n̄ 'le, 'ke 'le yak̄ 'mu, k̄, =ɿ -ye 'l̄ n̄ k̄ -t̄utu ke, -t̄k̄l̄ a -gb̄ε, nahuin 'u nyi 'waa nyisupu daa. 'ε m̄ -t̄ε, nyisupu 'pl̄k̄l̄ n̄ 'o, ɿ k̄ -t̄k̄l̄ 'pl̄k̄l̄ -ye 'h̄εn, 'l̄ k̄ nahuin win ke. ⁶ M̄ =bet̄i b̄ε n̄ l̄ 'mu, -a -m̄ε -ye, -a yie n̄, -ε m̄, Nyisua 'ya -do. N̄- m̄ -a n̄ Bu. N̄- nu 'ε n̄ d̄ε, k̄ k̄ -t̄utu ke. N̄- nu -a mu, -ε die nu, -a 'mu 'a nahuin 'mu 'ya. -A n̄ K̄k̄onyo 'ya -w̄ε -do. N̄- m̄ -Yusu 'K̄l̄s̄u. N̄- k̄ 'mu Nyisua naa 'le, 'k̄ nu 'ε n̄ d̄ε. N̄- -nyi -a mu -h̄unhlun, =a nyu po.

⁷ K̄ε 'n̄, ε n̄ 'mu. K̄ε, 'ke 'le 'a mu -Yusu a nahuin -h̄eyri, =u -ye n̄ 'le, 'u 'de d̄ε a -gb̄ε yi. Nahuin a -gb̄ε, 'bu 'wlugba-t̄k̄l̄ =nu di, nahuin -ye po 'kuo 'mu, -ye 'ke 'o =nu -w̄k̄, ε 'we =n̄ -t̄ε bu 'n̄ n̄ 'cipi wen 'o 'kuo a d̄da, -ε nue, ti -hi o a ti 'yri, ε yii o 'o =nu 'mu l̄, 'ke bu da o 'kuo. U 'de wen 'kl̄ a kuε, 'ke 'o Nyisua a 'hru w̄k̄n. 'A -ti, 'bu di 'wlugbad̄ε du a -gb̄ε, 'waa =w̄l̄ nyu =h̄en 'nyre, -ε m̄, u nu d̄ε 'kuku.

⁸ -A -m̄ε -ye, -a yie n̄, -ε m̄, ε 'de didide =de, ε 'deε be nue, -ba 'muε Nyisua ye, -hee' -ba h̄en Nyisua -w̄k̄n. =Bet̄i -ba die, ε 'deε b̄ε -h̄ε -a mu 'mu, m̄, =bet̄i -ba 'n̄ n̄ die -w̄ε, ε 'deε b̄ε nu -w̄ε d̄ε =de. ⁹ K̄ε, ba =tu 'a n̄ d̄k̄ 'yie. 'ε m̄ -t̄ε, a k̄ 'hru, 'ke ba di 'ε n̄ d̄ε =de, aa

† 'Ke 'le Koletidu 'mu, 'wlugba-t̄k̄l̄ =nu, u po 'kuo 'mu, u nyi la 'n̄ plo, 'ke 'le 'mai ye, ε k̄ 'wlugba-t̄k̄l̄ -ye 'h̄εn, u 'de 'kuo 'mu po. Nahuon 'k̄ n̄ 'o, 'k̄ -h̄ua k̄ -t̄ε 'wlugbad̄ε, k̄ 'di 'yi, 'bla 'wlugbad̄ε =nu, k̄ di -t̄ε, 'bu pue 'kuo 'mu, -hee' 'bu 'die 'kuo 'mu po.

-hua, =beti 'wlugba-tɔpli =nu, u po 'kuo 'mu. Kεε 'klεε, 'ba nye di, ε -wε 'le bε nue ni, 'ke 'a ni 'be -ye, ɔ 'de wen 'kli a kue, 'ke 'o Nylsua a 'hru wlɔn, bɔ bi 'le dε 'kuku -heyri.

¹⁰=Bo pue dε ye: -Mɔ =nu, ɔ pli, ɔ yi Nylsua a -ti a -tεε, 'ke -n ni 'o -ɔchlunpiile 'mu gbo, =nu 'wlugba-tɔpli =nu di, u po 'kuo 'mu, 'ke 'le -mu 'yi 'mu, ε 'de dε 'kuku. Kεε, -na -ɔlayu -ye, ɔ pli, 'wlugbadεdu a -gbε a didie, ε mɔ dε 'kukuu ni, 'bɔ 'ye -mu, =ni nye di, -ye dε =nu, -nu nu, ε dio 'ni kaa, ɔ di dε =nu nu, -ε mɔ dε 'kuku, 'ke 'le =nɔ 'yi 'mu. ¹¹'A -ti, dε =nu, -n nu, -ε nue, -n nɔ 'ni, -n yi -ti a -tεε ni, ε nye 'ni nu, 'ke nahuon =nu, ɔ 'de 'kli ɔ, 'ke 'o Nylsua a 'hru wlɔn, ɔ 'hru =nu bu wlɔn -ha. Kεε, ɔ 'a yiyie, -ε mɔ, nahuon a -gbε, ɔ mɔ -n -ɔlayuu ni, ɔ ɔ -ta 'mu -Yusu 'Klisu 'kuu 'o. ¹²'Bia =nu lε nu, -ye -n -ɔlayu =nu, ɔ 'de 'kli ɔ, 'ke 'o Nylsua a 'hru wlɔn, -n nyo 'mu nu 'crε. ε 'de -n -ɔlayuu -do, =ni nuo =le 'crε 'mu, -nu -wε -Yusu 'Klisu 'mu nu 'crε. ¹³Nε- ɔ -ti 'nu lε po, 'na dididε -gbo, 'nu di, 'bε nye nu, 'n -ɔlayu -Yusu a nahuon -ye 'bɔ dε 'kuku nu, -ye 'ni -hua =le lele =bo di dididεdu a -gbε, -ε die nu, 'ni =hien nu, ɔ 'ni =han 'hru bu wlɔn -ha.

Ɔɔɔ nɔ 'ni, bu -ha 'le 'a =pli lε

9 'N nye wen 'ni -hua, 'ke ba 'nyu 'o 'mu 'hɔn 'mu. 'N yie ni, -ε mɔ, 'n ɔ 'hru, 'ke =bo nu 'ε ni dε, 'ni -hua. 'Be 'a ni -gbε, a yie ni, -ε mɔ, 'mɔ mɔ -a ni Kukɔnɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni. 'Na -gbε, 'n 'ye -a ni Kukɔnɔ -Yusu a -gbε ni. -Kuan =nu, 'n nu 'le 'a mu -heyri, nɔ- nue, 'a kuo Kukɔnɔ =wlu ye. Nɔ-ɔ ni, ɔ nu dε a -gbε. ²'ε mɔ -tεε, ε ɔ nahuin, 'su lε po, 'n 'de -Yusu a -wɔnnaanyɔ. Kεε, a -mε -ye, a yie ni, -ε mɔ, 'mɔ mɔ 'a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni, -ε nue, 'mɔ mɔ ni, ɔ pue 'a mu -Yusu a =haputitie. Nε- nue, 'a kuo Kukɔnɔ -Yusu =wlu ye. Dε a -gbε, ε nye nahuin 'ni ɔ, -ε mɔ, 'ε mɔ -tεε, 'mɔ mɔ -Yusu 'Klisu a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni.

³'Bia nahuin 'buu 'mu crεε, -ti -gbo, 'n di =nu =wɔn 'yri =tuu, u ni -gbo: ⁴'Bia 'ni nye wen -hua, -tε -Yusu a -wɔnnaanyu -ye, su -tɔpli a nunue nu, 'n ɔ wen 'hru, 'ke =bo nu wen lε 'a nunue, kεε, 'ni nue =le lε. 'Bia 'ni Nylsua a -kuan di nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, =be 'n 'de wen 'hru ɔ, 'ke =bo le wen 'a mu, ba -nyi wen 'mu dididε. ⁵'Ya 'o lele 'lu, =be ε 'de wen 'o ɔ, 'ke =bo ɔ nyɔ, ɔ ɔ 'mu 'hεn, -a 'mu 'dagbu 'mu lε mu, 'ke -ba gba Nylsua a -ti, -ε 'we =nɔ Piel ye, ɔ -a ni Kukɔnɔ -Yusu a -wɔnnaanyu -ye, ɔ -Yusu a 'ɔlayu? ⁶'Ya 'o lele 'lu, 'n ɔ Ba-nabasɔ 'hεn, -su Nylsua a -kuan nu, =be -a -do, -a mu -bo =mɔ -a ni dididε lε -le? ⁷=Be a 'wɔn la -hlun ni, -ε mɔ, nahuon -gbo, ɔ-ɔ 'sɔyuodε nu, ɔ -do, ɔ =mɔ la -hlun 'a dididε lε 'le? 'Uun, ε 'de lε 'mu ni. Nahuon tio-, ɔ -ci la -ci, 'plu 'a 'ɔɔɔ-tɔpli 'bɔ ku, ɔ 'nɔnɔ di -le? Nahuondu tio-, ɔ-ɔ la 'wlugba-tɔpli naa, 'plu ɔ 'nɔnɔ 'yii 'le dε 'kwli 'mu? ε 'de nahuon =de ɔ.

⁸-Ti -gbo, 'n =tu wen, ε 'de nahuiin -do, u 'ni -hi =le 'lu -wɔn lε. Nylsua a tetei, u nyi -wε 'ni =tu. ⁹'ε mɔ -tεε, Moise 'crε la ni, 'ke 'le Nylsua a teteicrunε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Bri -gbo, -εε =gbla huhuɔ, a 'de ye blε ba muε wien lε, -ε die nu, ε 'ni =han dε di.» -Ti a -gbε, Nylsua =tu, ε 'de broo -do, ɔ 'dio 'nyrε =hen. ¹⁰-Ti =nu, ɔ =tu, -a mu ɔ -tu ni, ɔ =tui -wε. =Bo pue lele dε ye. Nahuon 'bɔ -ci -ci, -ye ɔ kue ye =wlu, -ε mɔ, ɔ di 'a 'ɔɔɔ-tɔpli 'ni di, ɔ, nahuon 'bɔ =gbla du, ε ɔ 'o lε, 'ke ɔ di 'a dε. ¹¹-A mu =tu 'a mu Nylsua a -ti ye, -ε 'we =nɔ ye, -tε 'ɔɔɔnɔ nu, ɔ 'dɔ, 'ke 'le -ci ke. =Be a -mε -ye, a ɔ 'ni, ε 'de 'o lε ɔ, 'ke ba -nyi -a mu dididε? ¹²ε ɔ nahuin -ye, 'su -wε Nylsua a -kuan nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'u -hɔε 'a mu, 'ke ba -hɔ 'mu, 'ke 'o dididε a -ta 'mu, 'a wεen ke, 'ke ba -hɔ 'mu. 'Bia 'bε ni lε 'mu, -ye -a -mε -ye, ε blε -wε -a mu ye, 'ke -ba -hua -wε 'a mu dididε, 'ε -hi 'o =u -ye =nu 'mu. Kεε, -a 'die nu. 'Bia 'ni Nylsua a -ti =tu, 'n wεen ke, 'ke =bo 'ye =suε, -ε die nu, 'mu 'n dɔnɔ a naale yi. 'Bia 'ni lε nu, -ye nahuin, u 'dε bu pli, 'wliye a -tu ni, 'ni Nylsua a -ti =tu, -ye u 'dε bu ka 'waa nu yrε, 'ke bu 'wɔn =haputitie =nu, -εε -Yusu 'Klisu a -ti -wɔn lε na.

¹³A yie ni, -ε mɔ, nahuiin 'le ya didi-tɔpli, 'ke 'le Nylsua a 'kagblaka gbo, 'plu nahuin =nu, -su 'le Nylsua a 'kagblaka gbo -kuan nuu, 'ke su 'le gbo klu, 'su dε di, ɔ, nahuin =nu, -su -ɔchlun pi, 'ke 'o Nylsua ye, u ɔ -wε 'le 'waa ni 'pia ni. ¹⁴Kε'ε ni, ε ni -wε 'mu, 'ke 'o nahuin =nu, -su Nylsua a =haputitie po. -A ni Kukɔnɔ -Yusu =tui ni, -ε mɔ, nahuin =nu, -su Nylsua a =haputitie po, 'waa didi-tɔpli, 'ke bi -hɔn 'le 'waa -kuan a -gbε, su nu 'kwli 'mu. ¹⁵=Betɔ bε ni lε 'mu, 'n 'de -hlun 'a mu dididε a -hɔε, 'ke 'o 'na Nylsua a -kuan =nu, 'ni nu a -ta 'mu. 'Ni 'cru =le -ti -gbo, -ε 'we =nɔ ye, a 'mu 'mu dididε ye ya a -ti. 'Bia 'ni -hua wen 'a mu dε, -ye 'n 'die wen 'le -wε, =bo po wen 'n dɔnɔ a -pli, -tε 'ni 'n dɔnɔ ye -wɔn a -ti. Kεε, ε nu wen -tεε, 'ke =bo 'ku, 'ke 'o =suε a 'yie a -ta 'mu, kanu a -ti, 'ε -hi 'o =bo -hua 'a mu dε. ¹⁶-Tε 'ni -Yusu 'Klisu a =haputitie po a -ti, 'n 'de ye blε =bo po 'n dɔnɔ a -pli, -ε nue, Nylsua'a ni, ɔ le 'mu, =bo po =haputitie a -gbε. 'A -ti, 'jɔ 'ke 'o 'mu -wɔn, 'bia 'nɔnɔ po =haputitie a -gbε. ¹⁷'Bia 'na -gbε 'ni -ha wen 'le -kuan a -gbε, ε di wen nu -tεε, 'ke bu 'pεε wen 'mu, kεε, ε 'de 'na -gbε, 'n 'de 'le -kuan a -gbε -ha. 'N nyo 'ni nu, -ε nue, Nylsua'a ni, ɔ le 'mu, 'ke =bo nuo. ¹⁸Dε- mɔ 'klεε 'na 'pεε lε? Nε- mɔ =bo =tu Nylsua a -ti, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu. 'ε mɔ -tεε, ε ɔ wen 'o =o, 'ke bu -nyi wen 'mu dε, -ε nue, 'ni po -Yusu 'Klisu a =haputitie. Kεε, 'ni -hua =le nahuon =de dε =de.

Ɔɔɔ, ɔ nye 'ni nu, -ε die nu, -Yusu 'Klisu a =haputitie, ε 'mu gbo 'sεε

¹⁹-Tε 'n ni 'mu, ε nε- -gbo: 'N ɔ wen 'hru, 'ke =bo nu wen 'ε ni dε 'ni -hua. 'N 'de nahuon =de a =ge. Kεε, 'na

-gbε, 'n -huε ni, 'ke =bo -hε nahuin 'bii a =ge, -ε die nu, 'mu nahuin 'pɔpɔ Nylsua a -ti ye =tu, u 'mui ke wεen, 'ke bu kuo -Yusu =wlu ye.²⁰ 'Bia 'ni ni 'le -Juukue -gbahlɔn, -ye dε uu nu, nε- 'nu nu, 'nu 'o Moise a tetei 'o =tuu, -ε die nu, Nylsua a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, u 'mui ke wεen, u 'mu -Yusu =wlu ye kuo. 'E mɔ -tεε, 'n 'de 'le Moise a tetei a 'klɩ gbo ni. Kεε, 'bia 'ni ni 'le nahuin =nu -heyri, -uu 'o tetei a -gbε 'o =tuu, dε uu nu, nε- 'nu nu, -ε die nu, Nylsua a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, u 'mui ke wεen, u 'mu -Yusu =wlu ye kuo.²¹ Mɔ, 'bia 'ni ni 'le nahuin =nu -heyri, -u 'de Moise a tetei a -gbε yi, dε uu nu, nε- 'nu -wε nu, -ε die nu, Nylsua a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, u 'mui ke wεen, u 'mu -Yusu =wlu ye kuo. 'E 'die 'nyre =hεn, -ε mɔ, 'ni =tuu =le 'o Nylsua a tetei 'o. 'N nyi 'o 'ni =tuu, -ε nue, 'nu 'o -Yusu 'Klɩsu 'ni =tuu.²² 'Bia 'ni nyre 'le nahuin =nu -heyri, -u kuo -Yusu 'Klɩsu =wlu ye, kεε, -u 'de wen 'klɩ 'pɔpɔ a kuε, 'ke 'o =wlu a yekuolε a -ta 'mu, 'ni nu =le -tɔplɩ =nu, u plε, -ɩ nyre 'yi lε, -ε die nu, Nylsua a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, u 'mui ke wεen, u 'mu -Yusu =wlu ye kuo -tεε. 'E 'we =nɔ ye, 'ε ni nahuin =de, -tε u ni 'mu, 'bia 'ni nyre 'le =nu -wɔn, dε uu nu, nε- 'nu nu, -ε die nu, 'ke 'o 'ε ni -tεgbi =de, 'mu 'waa -dodo 'mu -hε, 'ke bu yi Nylsua, -ε die nu, ɔ 'mu waa.²³ -Tɔplɩ 'bii, 'nu nu, 'n nyi 'ni nu, -ε die nu, -Yusu 'Klɩsu a =haputitie, ε 'mu gbo 'sεε, -ε die -wε nu, Nylsua 'mu 'mu =hapudε 'mu nu, 'n ɔ nahuin -ye 'hεen.

²⁴ =Bo pue cigbeilε'gbanyu a dε ye. A yie ni, 'bia nahuin 'buu cigbei lε 'gba, nahuin 'pɔpɔ, nu-u cigbei a -gbε lε 'gba, kεε, nahuoon -do =nu, -ɔɔ 'o 'a 'bienu 'bii 'mu -hi, ɔ-ɔ ni, -ɔ ɔ 'pεεlε. 'A -ti, 'nu 'a mu 'ni le, ba =tu 'o 'klɩ, ba 'we =nɔ nahuin =nu ye, -uu cigbei a -gbε lε 'gba, -ε die nu, a 'mu -wε 'pεεlε ɔ.²⁵ Nahuin 'bii =nu, -uu -hua -bu 'gba cigbei lε, uu 'o =tu 'klɩ, 'uu 'nyl, -ε die nu, u 'mu -tado 'waa 'bienu lε -hi, 'plɩ u 'mu 'pεεlε =nu 'ye. Kεε, 'pεεlε a -gbε, u di =nu -nyi, ε 'deε bε hie 'klɩ. Kεε, -a -mε -ye, -aa 'nyl cigbei a lε'gbugba -tεε, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn, -ε die nu, -a 'mu 'pεεlε =nu 'ye, -ε di 'klɩ hie.²⁶ Nε- nue, 'ni 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ 'sii 'o 'hru ye, -ɔɔ ci lε 'gba, 'ni 'we -wε =nɔ ηmliponyɔ ye, -ɔ ɔ 'a 'be ηmliponyɔ 'hεen -wɔn. Kεε, 'n 'de ηmliponyɔ =nu ye 'we, -ɔɔ 'le ηmli lε po.²⁷ 'E 'we =nɔ ye, 'nu 'n dɔnɔ =tue =sue, -ε die nu, 'mu 'n dɔnɔ win ke ɔɔ, 'mu dε =nu nu, Nylsuaa -hua. 'Bia 'nu lε nu, -ye 'lele'ɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, 'na -gbε -gbo, -ɔ =tu Nylsua a -ti nahuin -ye ye, Nylsua 'deε ɔ po 'mu ke 'mu.

A ni da 'le 'kuo

10 'Na -dlayuo -a, 'n nye wen 'ni -hua, 'ke ba yrii dε =nu 'mu lε, -ε mue la 'lu -wɔn, 'ke 'o -a ni bunu -wɔn, ti =nu -ɔ 'yri u 'de la 'tiile a kuε, uu la Moise -wɔn kuε, 'ke 'le 'pɔhɔnɔnɔlɔgba 'mu. -Tε u ni la 'hru wɔn, Nylsua nue la ni, 'nugba 'ɔ =jri la u 'bii 'lu gbo, u 'bii 'u =ta la 'Yru -jɔhɔn.² 'E 'we =nɔ ye, u 'bii, Nylsua pu la 'lu

lε 'nie, 'ke 'le 'nugba ɔ 'Yru -jɔhɔn a -gbε 'kwli 'mu, -ε die nu, u ɔ Moise 'hεen, u 'mu -mυε;³ u 'bii, 'uu la didide =nu di, -εε la 'le Nylsua -wɔn 'mu -hɔn, ⁴ u 'bii, 'uu la -wε 'nie =nu 'na, -εε la 'le Nylsua -wɔn 'mu -hɔn. 'E mɔ -tεε, 'nie a -gbε, 'ke εε la 'le 'hɩ =de 'kwli 'mu -hɔn. 'Hɩ a -gbε, Nylsua, ɔ-nyo la =nu. Nɔ- mɔ -Yusu 'Klɩsu. ɔ ɔ =nu 'hεen, nu-u la -wɔn nɩna.⁵ =Hapɔkɔ, 'u 'ye la 'ηmileka-tɔplɩ a -gbε, kεε, 'waa 'pɔpɔ a nunɩmli 'kukui 'ni blee =le la Nylsua a ɔ. Nε- nue, 'uu la 'hru wɔn lε 'kuko.

⁶ -Tɔplɩ a -gbε, -ɩ mue la 'lu -wɔn, u -a mu ɔɔ dε -ye, -ε die nu, -a ni =wli 'ni =han 'yilenyre-tɔplɩ -hua, -ε 'we =nɔ ye, -tε uu la 'a -huhua nu.⁷ =U -ye 'ke 'le =nu -gbahlɔn, uu la da 'kuo. Kε'ε ni, u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nylsuacrulε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nahuin, u -tua lε'mimre gbo, 'uu dε di, 'uu ɔ 'na, 'u -tua -wla a yiyie gbo, 'ke 'o 'kuo a dida a -ta 'mu.» A -mε -ye, a ni da 'le 'kuo, -ε 'we =nɔ =nu ye.⁸ =U -ye 'ke 'le =nu -heyri, uu la nu 'lalu. Nε- nue, Nylsua 'ɔ nue, 'waa 'milowɩ a (23'000) -wlu =tu 'o ta, 'u 'kuku lε, 'ke 'le -nyrɔwɔ-do 'kwli 'mu. Kεε, -a -mε -ye, -a 'ni nu 'le 'lalu, -ε 'we =nɔ =nu ye.⁹ Nahuin -ye, 'ke 'le =nu -heyri, u =tɔ la Kɔkɔnyɔ Nylsua 'mu lε, -ε die nu, u 'mu dε =nu 'ye, ɔ di nu. Dε a -gbε a -ti, hrei 'u la =nu lε nine, 'uu la lε 'kuko. Kεε, -a -mε -ye, -a 'ni =tɔ 'le Nylsua 'mu lε, -ε 'we =nɔ =nu ye.¹⁰ =U -ye 'ke 'le =nu -heyri, uu la 'mu lε 'pupre wɔn, 'ke 'o Nylsua ke. Dε a -gbε a -ti, Nylsua a lεleenɔ =nu, -ɔɔ la =ke nahuin lε 'lɩla, 'ɔ di la 'le, 'ɔ 'lulɩ la lε. A -mε -ye, a ni 'pupre 'le 'mu lε, -ε 'we =nɔ =nu ye.

¹¹ -Tɔplɩ 'bii a -gbε, ɩ mue la -wɔn 'lu, 'ke 'o =nu -wɔn, -ε die nu, Nylsua 'mue nahuin ɔɔ, -ε mɔ, u ni nu 'le dε 'kuko. -Tɔplɩ a -gbε, u 'cru la ni, 'ke 'le Nylsuacrulε 'kwli 'mu, -ε die nu, -a 'mu =tɔ ɔ, -ε nue, ti -gbo, -a ni ke, ɩ mɔ 'lele'ɔɔ'ni ni.¹² Nε- nue, 'nu lε po, nahuon 'ɔ plε, dε 'kuko =nu, Yisraekueε la nu, ɔ 'die 'le -wε ɔ nue gbe, -ye nahuon a -gbε ɔ =tu 'a dɔnɔ 'yie, -ε die nu, ɔ 'ni =han Nylsua a 'hru bu wɔn -ha, 'bia dε 'bεε =nɔ 'mu lε =tɔ.¹³ 'Mule=tɔ-tɔplɩ =nu, -u 'o nyre, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ɩ -do a -gbε, ni-ɩ 'o nyre, 'ke 'o nahuin 'bii -wɔn. Nylsua -mε -ye, ɔ di 'a mu 'mu 'ni -hε, -ε 'we =nɔ ye, -tε ɔ nu 'a =tutue. ɔ 'deε ɔ wεen ke, 'ke dε =de bε nyre 'o 'a mu -wɔn, -ε -hi 'a ni 'klɩ wɔn. Kεε, dε 'bεε 'a mu 'mu lε =tɔ, 'ke ba -ha Nylsua a 'hru bu wɔn, -ye Nylsua di 'a mu -nyi 'klɩ, -ε die nu, a 'ni =han 'a 'hru bu wɔn -ha.

-A ɔ 'kuo -hɩn 'hεen, -a 'de -mυε

¹⁴ 'Na 'munυε-dlayuo -a, -tε ε ni lε 'mu, ba hie 'o 'kuo a dida gbo 'bii.¹⁵ 'N yie ni, -ε mɔ, 'a mu -gbo, 'nu -wɔn 'cru, a ɔ 'lu a lε-hiele. 'A -ti, -ti =nu, 'n di 'a mu ye =tu, 'a ni -gbε, ba -hii 'lu -wɔn lε.¹⁶ 'Bia =baa Kɔkɔnyɔ a 'lele'ɔɔdidide =nu mu di, 'bia =baa Nylsua 'wio -nyi, 'ke 'o -wiin-gauwɔ a -ta 'mu, ɔ, =ba nyo 'na, -ye -a ɔ -Yusu 'Klɩsu 'hεen, -a -mυε ni, 'a dablo a -ti. 'Plɩ 'bia =baa 'fɔɔ

=nu =tu le 'be, k, =ba nyo di, -ye -a k -Yusu 'Klisu 'hēen, -a -mue ni, 'a 'kukue a -ti. ¹⁷ 'Flɔkkuo 'ya -do. -A -mē -ye, -a -huo ni, kēē, 'flɔkkuoo -do a -gbe, nɔ- -aa di. De a -gbe, ε =hen 'nyre, -a 'we =nɔ -tunahuoon -do ye.

¹⁸ Ba -hie Nylsua a daku =nu, -u mɔ Yisraekue a de 'lu -wɔn le. Uu pi 'wlugba-tɔpli a -cɔhlɔn, 'ke 'o Nylsua ye. Nahuin 'buu 'wlugba-tɔpli a -gbe di, -ye ε =hen 'nyre, u kɔ Nylsua 'hēen, u -mue ni. ¹⁹ 'A -ti, nahuin 'buu 'wlugba-tɔpli 'kuo pie, de tio- ε =hen 'nyre? 'E mɔ -tēē, 'n =tui ni, -ε mɔ, 'kuo, k 'de Nylsua. Kēē, 'wlugbade =nu, uu 'kuo pie, seyi-seyi 'kuo -hɔn, nɔ- u nye pie. 'Plu 'buu 'kuo -hɔn pie, -ye u kɔ 'kuo -hɔn a -gbe 'hēen, u -mue ni. A -mē -ye, 'ni -hɔe =le, a kɔ 'kuo -hɔn 'hēen, ba -mue. ²¹ 'A 'die 'le -we ba 'naa 'le -a ni Kukɔnyɔ -Yusu a -wiin-gau wɔn, 'plu ba mu, ba 'naa -we 'le 'kuo -hɔn a -gau wɔn. Mɔ, a 'die 'le -we, ba di Kukɔnyɔ -Yusu a didide, 'plu ba mu, ba di -we 'kuo -hɔn a didide. ²² 'Bla =baa le nu, -ye Kukɔnyɔ, kɔ -a mu le poo yru. -A 'ni -hie 'le 'lu -wɔn le, -ε mɔ, -a kɔ 'klɪ, =a -hi 'o -a ni Kukɔnyɔ 'mu.

De -gbo, -ε di -n 'be -tunahuon 'mu -he, nε- -bo -hie 'lu -wɔn le

²³ Nahuin -ye 'ke 'le 'a mu -heyri, u kɔ 'ni, u kɔ 'hru, 'ke bu nu 'ε ni de =de, uu -hua. Iin, =hapukɔ ni, kēē, nunu-tɔpli -ye ni 'o, 'l 'nɔnɔ -he -a ni 'bienu -tunahuin 'mu. 'E mɔ -tēē, nahuindu a -gbe, u kɔ 'hru, 'ke bu nu 'ε ni de =de, uu -hua. Kēē, nunu-tɔpli -ye ni 'o, 'l 'nɔnɔ -he nahuin 'mu, 'ke bu mu ye 'mu, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn. ²⁴ 'E ni nahuon 'kɔ ni 'o, kɔ nu de =nu, -ε di 'a 'be -tunahuon 'mu -he. ɔ ni -hie 'le 'a dɔnɔ -do a de 'lu -wɔn le.

²⁵ 'E ni 'wlugbade =de, uu plo, 'ke 'le 'mai ye, ba -tue, a 'mue di. A ni -hie 'le de =de 'lu -wɔn le. A ni =gba 'le wɔn, 'bla 'bu pie 'kuo. ²⁶ Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, u 'cru la ni, 'ke 'le Nylsuacruuεε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nylsua, nɔ- kɔ -tɔpli 'bii =nu, -l ni nɔ -tutu ke.»

²⁷ 'A -ti o, 'bla nahuon, -ɔ 'de -Yusu yi, 'kɔ da -mu de di wɔn, 'ke 'le 'a kayu gbo, 'bla =ni mu 'le, -ye 'ε ni didide, ɔ di -mu -nyi, die, =ni naa 'le =wlu le, kɔ, =ni =gba 'le wɔn, 'bla 'bu pue 'kuo 'mu, mɔ, 'bu pie -we 'kuo. ²⁸ Kēē, 'bla nahuon =de 'kɔ di 'le, 'kɔ le -mu, -ε mɔ: «'Wlugbade =nu, -nu di, u pie 'kuo,» =ni die 'le 'klēε lele, -ε die nu, =ni =han de =nu nu, nahuon a -gbe, ɔ ple, ε mɔ de 'kuku, 'a =wlu 'ni =hion -ti yεε. ²⁹ 'Bla 'nu -ti a -gbe =tu, ε 'we =nɔ ye, nahuon a -gbe a =wlu a -ti ni, ε 'de -na -gbe a =wlu a -ti.

-Tado, ke -n di po, -ε mɔ: «'Mē -ye, 'n kɔ 'hru, 'ke =bo nu 'ε ni de, 'nu -hua. De- nue 'klēε, 'uu 'mu le, -ε mɔ, 'ni nu 'le de =nu, -ε nue, 'na 'be -ye a =wlu dio yεε -ti. ³⁰ 'Bla 'ni -nyi Nylsua 'wio, 'ke 'o didide =nu, 'nu di a -ta 'mu, de- nue, =ɔ -ye 'kɔ 'mu 'klēε creke 'le?»

³¹ -Ti 'n -hua =bo =tu -mu ye, ni- -gbo: 'E ni de, -nu di, kɔ, 'ε ni de, -nu -we 'na, kɔ, 'ε ni de =de, -nu nu, nue, -te u di nu, u 'mu Nylsua a -ti 'yi 'buaa. ³² =Ni nu 'le de =de, -ε die nu, nahuon =de a =wlu 'ni =han =hɔn bi, ɔ 'ni =han Nylsua a -ti le -haa, =beti nahuin =nu, -u mɔ -Juukue, kɔ nahuin =nu, -u 'de -Juukue, kɔ 'ε ni -Yusu a nahuin =de. ³³ -Te 'nu nu, ke'ε ni, ba nu -we. 'E ni de, 'nu nu, 'n nye 'ni -hua, 'ke be blee nahuin 'bii a plɔ. 'Ni -hie =le deε -do =nu 'lu -wɔn le, -ε di 'mu 'mu -he, kēē, de =nu, -ε di 'n 'bienu 'mu -he, 'ke Nylsua kɔ waa =nu, nε- 'nu 'lu -wɔn le -hie.

11 Ba -ha 'le 'na =pi le, -ε 'we =nɔ ye, -te 'nu nu, 'nu 'le -Yusu 'Klisu a =pi le -ha.

-Te nyrugbaru kɔ bu nu 'waa dɔnu a naale, 'ke 'le 'cɔekayu gbo

² 'Nu 'a mu 'ni baa, -ε nue, -tɔpli =nu, 'n kɔ la 'a mu, a nyi -wɔn le -hie 'lu, 'ε ni ti, 'a nyi nu. ³ Kēē, 'n nye 'ni -hua, =bo kɔ 'a mu de -ye. ε nε- mɔ: Nylsua, nɔ- ni 'o -Yusu 'Klisu 'lu ye, -Yusu 'Klisu 'kɔ ni 'o nyɔbeyu 'lu ye, nyɔbeyu 'kɔ ni 'o nyrugba 'lu ye. ⁴ 'Bla -Yusu a nahuin 'bu 'kukue le, 'bla nyɔbeyu 'kɔ Nylsua da, kɔ, -ti =nu, Nylsua =tu =nɔ wɔn, 'kɔ nyi =tu, 'bla 'kɔ =tu 'nugble 'lu, ɔ 'ni =tuu =le 'o -Yusu 'Klisu 'o, -ɔ ni 'o =nɔ 'lu ye.

⁵ Nyrugba -mē -ye 'kɔ Nylsua da, kɔ, -ti =nu, Nylsua =tu =nɔ wɔn, 'kɔ nyi =tu, 'bla 'kɔ 'de -gese 'lu -hie, -ye ε =hen 'nyre, ɔ 'ni =tuu =le 'o 'a tɔ 'o, -ɔ ni 'o =nɔ 'lu ye. 'Bla 'kɔ 'de -gese 'lu -hie, -ye ε mɔ -tuidεε ni, -ε nue, nyrugba a -gbe, ɔ 'we =nɔ nyrugba =nu ye, -ɔ nmla 'o 'lu le.

⁶ 'Bla nyrugba 'kɔ 'de -gese 'lu -hie, -ye ɔ kɔ 'be -we 'a 'lu klē. 'Bla nyrugba 'kɔ 'be 'a 'lu klē, mɔ 'kɔ nmla 'o le, -a yie ni, -ε mɔ, ε mɔ -tuidεε ni. ε 'we =nɔ ye, ɔ 'de -gese 'lu -hie. 'Be ni le 'mu, -ye kɔ -hie -gese 'lu.

⁷ Nyɔbeyu -mē -ye, 'kɔ Nylsua da, ɔ ni =tu 'le 'nugble 'lu, -ε nue, Nylsua nu ni, -ε die nu, nyɔbeyu 'mu =nɔ ye 'we, kɔ, ɔ 'mu nahuin Nylsua a -ti a 'yi'buaaεε kɔ.

Nyrugba -mē -ye, nyɔbeyu a -ti a 'yi'buaaεε -do, nε- kɔ nahuin kɔ. ⁸ 'A yie ni, -ε mɔ, Nylsua 'de 'le nyɔbeyu nyrugba 'hɔn -wɔn -ha, kēē, nyrugba, nɔ- ɔ -ha 'le nyɔbeyu 'hɔn -wɔn. ⁹ Kɔ, Nylsua 'de nyɔbeyu nu, nyrugba a -ti, kēē, nyɔbeyu a -ti ni, 'kɔ nu nyrugba. ¹⁰ Nε- kɔ -ti, nyrugba 'kɔ kɔ -hie -gese 'lu, -ε die nu, ɔ 'mue nahuin kɔ, -ε mɔ, ɔ 'o 'a tɔ 'ni =tuu, kɔ, Nylsua a leenyu 'ni =han -we yru po.

¹¹ =Hapukɔ, 'ε ni le 'mu, kēē, -a mu -gbo, -u kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu =wlu ye, -a yie ni, -ε mɔ, nyrugba 'de 'le de =de -we, 'bla 'a tɔ 'kɔ 'de 'o ni, mɔ, nyɔbeyu 'de -we 'le de =de -we, 'bla 'a nyrugba 'kɔ 'de 'o ni. ¹² ε =hen 'nyre, Nylsua -ha 'le ye-henyɔbeyu a 'kla, 'kɔ nu nyrugba, nyrugba -mē -ye, nɔ- kɔ 'hɔn -wɔn nyɔbeyuu 'le naa. ε

† Pɔlu a ti 'yri, 'alunyrɔ, nu- 'nɔnɔ -hie la -gese 'lu, kɔ, 'uu la 'o 'lu le nmla. Nyrugbaru -mē -ye, -u kɔ tɔ, kɔ, -u nyo 'o =tuu, nu-u la -gese 'lu -hie.

'we =כח ye, nylbeyu כח nyr כ' h'een, 'ke טו 'le Nylsua -כח 'mu -כח, כ- nu 'ε nu dε.

¹³ 'A nu -gbe, ba -hie 'lu -כח ε, 'bia 'ba 'kukue ε, =be ε כח 'o ε, 'ke nyrugba כח da Nylsua, 'bia 'כב 'de -gese 'lu -hie? ¹⁴ Nahuin 'bii, -ט nu 'o 'ε nu -tεgbi =de, υ yie nu, 'bia nylbeyu a 'lu 'bu hren ε, -ye ε כח -tuideε nu.

¹⁵ Nyrugba -mε -ye, 'bia 'a 'lu 'bu hren ε, -ye εε =כח -nyi -tu a 'yi'buaale, -ε nue, Nylsua, כח- -nyi =כח 'lu -pεtu, -ε die nu, υ 'mu 'a 'lutεye -hli. ¹⁶ 'Bla nahuon 'כב di gble po, 'ke 'o dε a -gbe ke, כח כ 'a yiyie, -ε כח, 'n כח -Yusu a nahuin -ye 'h'een, 'bia =ba 'kukue ε, ke'ε nu, -aa nu. ε כח -a nu dε'ε nu.

-Yusu a 'lele'ככdidide

(Matie 26.26-29; Maku 14.22-25; Luku 22.15-20)

¹⁷ -Tu -gbo, 'nu 'klεε mu =tu, 'n 'dεε =bo baa 'klεε lele 'a mu, -ε nue, 'ba 'kukue ε, 'ke 'o Nylsua a dida a -ta 'mu, a 'nu nu =le 'klεε lele =hapudε, keε, dε 'klan, nε- aa nu. Dε =nu, aa nu, ε nye 'nu nu, 'a 'nulu mu ye 'mu, 'ke 'o Nylsua a 'hru wlח, keε, aa ke 'nu duu -do. ¹⁸ 'N 'wlu nu, -ε כח, 'ba 'kukue ε, -ye aa 'nu wo. -Bakla =de, -tu a -gbe, טו =tu, -tu a -tεε nu. ¹⁹ 'ε כח -tεε, ε כח 'o ε, 'ke ba wo, -ε die nu, 'ke 'le 'a mu -hεyri, nahuin =nu, -ט -Yusu -כח kue -tεε, a 'mu 'ye.

²⁰ 'Bla 'ba 'kukue ε, 'ke a 'mu Kukony a 'lele'ככdidide di, a 'nu -hie =le Kukony a -gbe a -tu 'lu -כח ε. ²¹ 'A nu didideε -do, nε- כח dε aa 'lu -כח ε -hie. Nε- nue, =ט -ye, kanu 'ט nyu nu, =ט -ye 'ט 'waa dחח כח wlח -hie. ²² 'Bla 'baa ε nu, dε- כח -tu 'a 'nulu di dε, 'ke 'le 'a nu kayuo gbo 'le, 'plu a 'mu ε 'kukue 'le? Ba כח 'a yiyie, -ε כח, 'bia 'baa ε nu, -ye a -haa Nylsua a nahuin a -tu ε. ε 'de -tεε nu, 'ke ba nue nahuin =nu -tu, -ט 'de dε =de כח. =Be a -mε -ye, a כח 'nu, dε =nu, aa nu a -tu, 'n di 'a mu 'nu baa? 'Kl כח-כח, 'n 'dεε =bo baa 'a mu.

²³ -Tu =nu, 'n כח 'a mu, 'na -gbe, Kukony -Yusu'u nu, כח tu 'mu. -Tu a -gbe, nu- -gbo: 'Tcyru כח =nu -כח 'mu nahuon =de dio la 'a yraanyu kwa po, כח 'ba la 'mu 'ככ, ²⁴ כ' -nyi Nylsua 'wio, כ' 'כב =tu ε, כח: «'Fl כח- gbo, כח-כח 'na 'hulu, 'n di -ha, 'ke 'o 'a nu -ta 'mu. Kue 'klεε כח gbo, 'ככ=ככ'bedε a -gbe, כח 'a didie 'h'een, nε- ba gba 'lu -כח, -ε die nu, a 'mu 'na -tu 'lu -כח ε -hie 'ε nu ti.» ²⁵ -Tε υ -כח dε ε, -ye כח 'ba 'mu -wiin-gauwu, כח po Nylsua a 'wio gbo, כח -nyo 'a -naagbopu, 'ke bu -hio, כח כח: «-Wiin -gbo, υ =hen 'nyre Nylsua a 'yru yrayru a =tueε. Nylsua a -gbe, כח di nu 'na dablo, כח 'mu 'yru a -gbe =tue, כח כח 'a mu 'h'een. 'ε nu ti, 'baa -wiindu a -gbe 'na, -tε 'nu 'klεε 'a nunue nu, ke'ε nu, ba nu 'a nunue, -ε die nu, a 'mu 'na -tu 'lu -כח ε -hie 'ε nu ti.» ²⁶ Kukony -Yusu a pupowin a -gbe, υ =hen 'nyre, 'ε nu ti, 'baa ε 'ככdu a -gbe a didie nu, כח, 'baa -wε ε -wiindu a -gbe a 'nuna nu, -ye a nye nahuin ye 'nu =tu, -ε כח, Kukony 'ku nu, 'ke כח 'mu -a mu waa a -tu. Kue 'klεε כח gbo, ke'ε nu, aa nahuin -tu a -gbe a ye=tutue nu, ε 'mue gba -gbagba, 'a 'lediti 'mu 'o nyre.

²⁷ -Tε ε nu ε 'mu, nahuon 'כב nu 'o, 'ככ Kukony -Yusu a 'ככdu a -gbe di, כח, 'ככ 'a -wiindu a -gbe 'na, keε, 'ככ 'a -tu ε -haa, 'ke 'le 'ככdu a didie כח 'ke 'le -wiindu a 'nuna a -gbe 'kwli 'mu, nahuon a -gbe, כח nu dε 'kuku, 'ke 'o Kukony -Yusu a 'hulu, כח 'a dablo =nu 'h'een -כח, Nylsua a -bati 'l dio kl. ²⁸ 'A -tu, 'ε nu nahuon 'כב nu 'o, 'plu כח 'mu 'ככdu a -gbe di, כח, כח 'mu -wiindu a -gbe 'na, כח 'jyra 'a =wlu, 'ke 'o -tu a -gbe a -ta 'mu. ²⁹ Nahuon 'כב nu 'o, 'ככ Kukony -Yusu a 'ככ =nu di, כח, 'ככ 'a -wiin =nu 'na, 'plu 'כב 'nulu -hie Kukony a 'hulu a dε 'lu -כח ε, -ye כח nu 'yilenyredε, 'plu 'ככ 'a dחח Nylsua a yru 'lu -jri. ³⁰ Nε- nue, nahuin 'ככdu a 'hulu. i 'lu hren, 'ke 'le 'a mu -hεyri, =ט -ye 'ט 'de 'kl כח, כח =ט -ye 'ט 'kuku ε. ³¹ 'Bla =ba 'jyra -a nu =wlu, 'plu -a 'mu didideε a -gbe di, -ye Nylsua 'dεε כח poo -a mu -bati ε. ³² Kukony Nylsua a -bati 'ככ kl -a mu, 'ככ -a mu =sue =tue, -ye כח -a mu כח dε, -ε die nu, -nyru כח =nu -כח 'mu כח di 'o nahuin 'bii -bati ε poo, כח 'nu =han -a mu -tu yεε, 'a -bati 'nu =han -a mu kl.

³³ 'A -tu, 'na -dayuo -a, 'bia 'ba 'kukue ε, 'ke ba di Kukony -Yusu a 'lele'ככdidide, ba -pre 'a nu 'bienu. ³⁴ 'Bla kanu 'bu nahuon nu, ε nu -tεε, 'ke כח di dε, 'ke 'le 'a -gbe a kayu gbo, 'plu כח 'mu 'le di, -ε die nu, 'ba 'kukue ε, a 'nu =han 'a nu dחח Nylsua a yru 'lu -jri. -Tu -ye =nu, -ט nu 'o, 'bia 'nu di 'le, 'n di 'nu =tu.

'Kl a gbleglei =nu, Nylsua a -Hihiu, טו nahuin -nyi, 'ke bu nu 'a -kuan

12 'Na -dayuo -a, dε =nu, 'n -hua =bo 'preε 'klεε ke, nε- כח 'kl a gbleglei =nu, Nylsua a -Hihiu, טו nahuin -nyi, 'ke υ 'mu 'a -kuan nu. 'N -hua ba yrii dε a -gbe 'mu ε -tεε. ² 'Be, a yie nu, -ε כח, ti =nu -כח 'yri a 'de la -Yusu 'Klεε =wlu ye a kue, aa la kl =wehu a gbleglei. Nu- כח la 'a mu win ke, 'u la 'a mu kaa. ³ Nε- כח -tu 'nu -hua ba yree 'klεε 'mu ε, -ε כח, ε 'de 'klεε lele ε 'mu nu. 'Bla nahuon 'כב nu 'o, Nylsua a -Hihiu 'bu כח win ke, -ye nahuon a -gbe, כח dεε כח po -Yusu 'jru -כח. Keε, nahuon 'כב plε, -Yusu, כח- כח 'a Kukony, -ye Nylsua a -Hihiu, nu- nye nu, כח -tu a -gbe =tu.

⁴ Nylsua a -Hihiu, υ 'ya -Hihiu -do, keε, טו nahuin -nyi 'kl a gbleglei, 'ke υ 'mu 'a -kuan nu. ⁵ -Kulu =nu, -a nu Kukony, כח nahuin -nyi, 'ke bu nu, υ כח -wε -kulu a gbleglei' i nu. Keε, -a nu Kukony a -gbe, כח 'ya -do. ⁶ 'Hri =nu, -ט כח wlח nahuiin 'o naa, 'ט -kulu nu, υ 'ya -wε gbleglei. Keε, Nylsua -do nu, כח 'a nahuin 'bii 'kl -nyi, 'ke υ 'mu -kulu 'bii a -gbe nu. ⁷ 'ε nu 'kl =de, Nylsua a -Hihiu, טו 'ε nu nahuon =de -nyi, 'ke 'le 'a mu -hεyri, υ nyi 'a mu 'nu -nyi, 'ke ba -hε 'a nu 'bienu 'bii 'mu. ⁸ =כח -ye, Nylsua a -Hihiu, טו -nyi =כח 'kl, 'ke כח 'preε 'le =כח win 'kwli 'mu, 'ט =כח -ye 'kl -nyi, 'ke כח =tu -tu =nu, -Hihiu a -gbe, υ כח =כח, ⁹ 'ט =כח -ye 'kl -nyi, 'ke כח kuo -Yusu =wlu ye -tεε, 'ט =כח -ye 'kl -nyi, 'ke כח -כח kulanu a 'kuei. -Tכpl 'bii =nu, Nylsua a -Hihiu -do a

-gbε, nu- nyi nu; ¹⁰ Nylsua a -Hihiuu -do a -gbε 'טו =כּ -ye 'kl -ny, 'ke bכּ nu 'המילעא-תּפּל, 'טו =כּ -ye 'kl -ny, 'ke bכּ =tu -tl =nu, Nylsua =tu =כּ wלכּ, 'טו =כּ -ye 'kl -ny, 'ke bכּ yi dε =nu, Nylsua a -Hihiuu nu, כּ dε =nu, 'kuo -huun nu a 'yi'mule-huhale; 'טו =כּ -ye 'kl -ny, 'ke bכּ po win =nu, כּ 'de yi, 'טו =כּ -ye 'kl -ny, 'ke bכּ -ha win a -gbε 'mu. ¹¹ Nylsua a -Hihiuu -do a -gbεε ni, -טו nahuin 'kl 'bii a -gbε -ny. 'E ni nahuon, Nylsua a -Hihiu, טו =כּ -ny 'kl, -ε 'we =כּ ye, -tε טו 'a -huhua nu.

-Yusu 'Klisu a 'cuε, ε 'we =כּ -tunahuon a 'huun ye, -l כּ 'pl a gbleglei

¹² -A yie ni, -ε כּ, -tunahuon a 'huun כּ 'huun -doo ni. Kεε, l כּ 'pl a gbleglei. =Hapuk, 'pl =nu, -l ni 'o -tunahuon 'yie 'mu, 'l -huo, kεε 'huun -doo ni. Kε'ε ni, ε ni -we 'mu, 'ke 'o -Yusu 'Klisu a 'cuε -wכּ. ¹³ Ti =nu -כּ 'yri, u po la -a mu 'nie 'lu, -a 'bii, -a -he 'huun -do, 'ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu. -A 'bii, =betl -Juukue, =betl nahuin =nu, -u 'de -Juukue, כּ nahuin =nu, -u כּ =go, כּ nahuin =nu, -u 'de =go, -a 'bii a -gbε, Nylsua a -Hihiuu -do a -gbε, nu- Nylsua -ny -a mu.

¹⁴ ε 'de 'plaa -do, כּ 'de 'o -tunahuon 'yie 'mu ni, kεε, l 'ya gbleglei. ¹⁵ 'Bla -tunahuon a bu 'bu ple, u 'de dabu, 'a -tl, u 'de 'o 'huun 'yie 'mu כּ, =hapuk, 'כּ lε 'a =tutue nu, kεε, 'ke u כּ 'o 'huun 'yie 'mu. ¹⁶ 'Bla -tunahuon a nua 'bכּ ple, כּ 'de 'yie, 'a -tl, כּ 'de 'o 'huun 'yie 'mu כּ, =hapuk, 'כּ lε 'a =tutue nu, kεε, 'ke כּ כּ 'o 'huun 'yie 'mu. ¹⁷ 'Bla -tunahuon a 'huun 'bii 'bl 'ya wen 'yii 'mu, -be' כּ di wen 'klεε -tl a 'wunwכּ nu 'le? 'Bla -tunahuon a 'huun 'bii 'bl 'ya wen nu 'mu, -be' כּ di wen 'klεε dε a 'nu a 'wunwכּ nu 'le? ¹⁸ Nylsua 'de lε -tunahuon a 'huun a nunue nu. Kεε 'klεε, -tε כּ nu 'a -huhua, kε'ε ni, כּ nu -tunahuon a 'huun a -tּpl a yrekukle. ¹⁹ 'Bla Nylsua 'bכּ nuu wen -tunahuon 'plaa -do 'mu, ε 'die wen 'le -we bε 'ya wen -tunahuon a 'huun 'mu. ²⁰ Kεε, ε 'de lε 'mu ni. 'Ke 'o -tunahuon 'yie 'mu, 'pl a gbleglei ni 'o. Kεε, 'huun 'bii a -gbε, l כּ 'huun -do ni.

²¹ -Tε ε ni lε 'mu, -tunahuon a 'yie 'die 'le -we bε le dabu: «'Ni -hua =le -mu.» מכּ, 'lu 'die -we 'le -we bu le bu: «'Ni -hua =le 'a mu.» ²² ε 'de ε -do a -gbε. -Na 'huun a 'pl =nu, -n ple, -l 'de -kuan כּ, 'bla 'bl 'de wen 'o -mu 'yie 'mu ni, -n 'deε -bo po wen -hunhlun. ²³ 'Plu -a ni 'huun a 'pl =nu, -a ple, -l 'de =hapu'pl, ni- כּ -tl -a kla, כּ, 'pl =nu, -aa nahuin 'yi ke -hli, ni- -a ni 'yie ni 'le -wכּ.

²⁴ -A ni 'huun a =hapu'pl, ε 'die -hua, 'ke -ba =tui 'yie. Nylsua, כּ- nu -a ni 'huun a 'pl, כּ nue, 'pl =nu, -aa -hli, =a nyi 'yie =tu, 'ε -hi 'o 'pl -ye 'mu. ²⁵ כּ pupo -a ni 'huun a 'pl 'bii =nu 'mu lε 'yi, -ε die nu, l 'ni =han ye -wunwכּ. כּ nye 'ni -hua, 'ke -a ni 'huun a 'pl 'bii, bl -hhe 'mu lε.

²⁶ 'Bla -a ni 'huun a 'plaa -do 'כּ כּ kıkla, -ye 'pl a -gbε, כּ bi 'le ye, כּ כּ -a ni 'huun a 'pl 'bii -ye =nu 'hεen, ni- כּ kıkla. 'Bla =ba כּ 'le -a ni 'huun a 'pl a -ye a dε -wכּ, -ye

'pl a -gbε, כּ bi 'le ye, כּ כּ -a ni 'huun a 'pl 'bii -ye =nu 'hεen, l nu -tεε.

²⁷ A -mε -ye, a 'we =כּ -Yusu 'Klisu a 'huun ye. 'E ni nahuon 'כּ ni 'o, כּ 'we =כּ ye 'huun a -gbε a 'pl a -ye.

²⁸ Kε'ε ni, Nylsua nu nahuin a 'ogble=tutue, 'ke 'le 'cuε 'kwli 'mu, -ε die nu, u 'mu -kuun a gbleglei nu. Ye-he-nahuin, כּ =tu 'o gble, nu- כּ -Yusu a -wכּnaanyu.

Nahuin, -u kuε 'o =nu ke 'mu, nu- כּ 'a winwכּ-henyu, -טו -tl =nu =tu, Nylsua =tu =nu wלכּ. 'Ke 'o =nu ke 'mu, -ye ε ye wכּnyu =nu, -טו Nylsua a -tl כּ, כּ =tu 'o =u -ye gble, 'ke bu nu 'המילעא-תּפּל, 'כּ -ny =u -ye 'kl, 'ke bu -wכּ kıklyu a 'kuεi, כּ, 'כּ -ny -we =u -ye 'kl, 'ke bu -he

'waa 'bienu 'mu, כּ, 'כּ -ny =u -ye 'kl, 'ke bu naa nahuin, כּ, 'כּ -ny -we =u -ye 'kl, 'ke bu po win =nu, u 'de yi. ²⁹ =Be nahuin 'bii, nu- כּ -Yusu a -wכּnaanyu? =Be u 'bii, nu- כּ Nylsua a winwכּ-henyu? =Be u 'bii, nu- כּ wכּnyu, -טו Nylsua a -tl כּ? =Be u 'bii, nu- u 'המילעא-תּפּל nu? ³⁰ =Be nahuin 'bii, Nylsua -nyu 'kl,

'ke bu -wכּ kıklyu a 'kuεi? =Be u 'bii, nu- u win =nu po, u 'de yi? =Be u 'bii, nu- u win a -gbε 'mu -ha? 'Uun, ε 'de lε 'mu ni. ³¹ Kεε, 'nu 'a mu 'ni le, 'kl a gbleglei =nu, -l כּ 'kl gblakl =nu, Nylsua a -Hihiuu nahuin -ny, ni- ba =כּ lε, 'ke 'le 'a ni =wl 'bii ke, -ε die nu, u 'mui 'a mu -ny.

-Tε ti ni lε 'mu -gbo, 'n di lele 'a mu wכּ =hapu'hru, -u -hi 'o 'hri 'bii 'mu, -ε die nu, a 'mu na.

-Tε -a di -a ni 'bienu -tunahuin a 'munuεe ni

¹³ 'Bla 'nu wen 'kl -gbo a nahuin 'bii a 'briwiin po, כּ Nylsua a lεenyu a wiin 'bii 'hεen, kεε, 'bla 'ni 'de 'n 'bienu -tunahuin 'mu nuε, -ye 'n 'we =כּ toku ye, כּ gbege 'hεen, -l כּ win nahuin a nu 'mu 'craa. ² 'Bla 'ni כּ wen 'kl, 'ke =bo =tu -tl =nu, Nylsua =tu 'mu wלכּ, כּ, 'bla 'ni yi wen -tּpl 'bii, כּ, 'bla 'ni wen Nylsua a -huhli-tּpl 'bii 'mu lε yrii, כּ, 'bla 'ni kuo Nylsua =wlu ye, 'na Nylsua a =wlu a yekuole a -gbε, 'be nye wen nu, 'nu dugba le, כּ -hכּ 'o -tεgbi -gbo 'mu, כּ mu 'le -tεgbi =nu, 'plu 'כּ mu, kεε, 'ni 'de 'n 'bienu -tunahuin 'mu nuε, -ye 'na nunu-tּpl a -gbε, l 'die 'le -we bl da dε =de. ³ =Betl =bo -ha wen 'le 'na kuk-tּpl 'bii, =bo -ny wen =suenyu lε, כּ =bo -ha wen 'n dכּnu, 'ke u 'mu 'mu 'כּ po a -tl, kεε, 'ni 'de 'n 'bienu -tunahuin 'mu nuε, 'na nunu-tּpl a -gbε, l 'ni -he =le 'mu 'mu.

⁴ Nahuon 'כּ nuε 'a 'bienu -tunahuin 'mu, -ye כּ כּ =wlu a 'lta, כּ, 'כּ nyu =hapudε 'yi =hכּ lε nu. כּ 'ni =tu =le ca. כּ 'ni po =le 'a dכּnu a -pli, כּ, כּ 'ni 'yaa =le -we 'le 'a dכּnu. ⁵ Nahuon 'כּ nuε 'a 'bienu -tunahuin 'mu, כּ 'ni -haa =le 'waa -tl lε. כּ 'ni -hie =le -tּpl -do =nu 'lu -wכּ lε, -u כּ -do 'mu -he, kεε, כּ -we -tּpl =nu 'lu -wכּ lε -hie, -u 'a 'bienu -tunahuin 'mu -he. כּ 'ni bi =le yru 'mu lε 'tata. 'Bla nahuon 'כּ nuo dε 'klan 'mu, כּ 'ni =tue =le 'le 'kwli 'mu gbo. ⁶ Nahuon 'כּ nuε 'a 'bienu -tunahuin 'mu, -tּpl -huun =nu, טו nu, l 'ni nue =le =כּ 'manu,

κεε, δε -κ' manu ככ nu, נע- כמ =hapude =nu, טו nu.
 7 Nahuon 'כ' כנע 'א' 'bienu -tunahuin 'mu, 'yilenyre-תּוּפּל
 'bii =nu, ט nu, ככ 'א' -תּוּ -כּוּחַ 'נ' -hri, 'plu 'ke 'o 'ε nu de
 =de -כּוּחַ, כ 'cipi 'o =o, כ 'kuo Nylsua =wlu ye, כ, כ 'yie, כ
 nye -pre, -ε כמ, Nylsua di -תּוּפּל 'bii 'נ' -hlentie, כ, כ 'כ
 =wlu a 'lila.

8 'Munuele =nu, nahuon כ, 'ke 'o 'א' 'bienu -tunahuin
 -כּוּחַ, ε 'נ' -wε =le 'le gbe. Nahuon ככ -תּוּ =nu =tu,
 Nylsua =tuo wln, ε di כ ti, ε 'mu 'le -wε, כ, nahuon
 ככ win =nu po, כ 'de yi, ε di -wε כ ti, כ 'mu 'א' pupue
 'kee, כ, nahuon כ yi -תּוּפּל, כ 'mu -wε 'א' yiyie 'kee. 9 'ε
 כ -tεε, -תּוּפּל =nu, -א yi, ι 'de =ce. 'Bla =baa -תּוּ =nu =tu,
 Nylsua =tu -א mu wln, ι 'de -wε =ce. 10 Κεε, ti =nu -כ
 'yri Nylsua di 'o -א mu de =nu ככ, -ε =ceε 'o ye, -ye de
 -gbo, -aa 'kleε 'mu le yrii, ε di gbo 'נ' -wε.

11 Ba 'ye κε, -tε 'n 'ya la 'yu 'mu, -tε 'yuu 'pupre nu, κε
 'nu la 'pupre nu, כ, -tε 'yuu 'lu a le-hiele nu, κε 'nu la 'lu
 a le-hiele nu, כ, -tε 'yuu -תּוּפּל a 'wunwun nu, κε 'nu la
 'א' 'wunwun nu. Κεε, -tε 'n ku 'kleε, -ye 'n hie 'o 'yuu=pli a
 nunukl gbo. 12 -Tε ti n le 'mu -gbo, 'bla =baa -תּוּפּל 'ye,
 -ye ε 'we =כ ye, -א nyi 'נ' 'ye, 'ke 'le 'yila =nu, -כ 'pupuo
 'kwli 'mu. -Nyrkwa =de 'mu, -א n 'yie di -tado -תּוּפּל 'bii
 le 'n yrii -tεε. -Tε ti n le 'mu -gbo, -תּוּפּל -ye n 'o, 'n 'de
 wen 'mu le a yrie -tεε. Κεε, -nyrkwa =de di 'o 'n nyre,
 'mui 'mu le yrii -tεε, -ε 'we =כ ye, -tε Nylsua nu 'na yiyie
 'bii.

13 -Ye 'kleε, -תּוּפּל ta n 'o, -ι 'n n wε gbo gbe. -תּוּפּל a
 -gbe, ι n -gbo: -Ba kuo Nylsua =wlu ye, כ, -ba yie, -ε
 כ, Nylsua di -תּוּפּל 'bii 'נ' -hlentie, כ, -ba nε -א n 'bi-
 enu -tunahuin 'mu. Κεε, ι 'bii =nu, de -hi 'o, נע- כ
 'munuele =nu, -א כ, 'ke 'o -א n 'bienu -tunahuin -כּוּחַ.

פּוּל =tu lele -תּוּ, 'ke 'o 'kl a gblegblei =nu -כּוּחַ,

Nylsua a -Hihiuu nahuin -nyi

14 Ba =tu 'o 'kl, -ε die nu, a 'mu 'א' n 'bienu -tu-
 nahuin 'mu nε. 'Kl a gblegblei =nu, Nylsua a
 -Hihiuu nahuin -nyi, n- ba =כ -wε le, 'ke 'le 'א' n =wlu
 'bii ke. De =nu, a כ ba =כ le 'd, -ε -hi 'o ι 'bii 'mu, נע-
 כ Nylsua a -Hihiu bu -nyi 'א' mu 'kl, 'ke ba =tu Nylsua
 a -תּוּ =nu, ככ 'א' mu wln =tu. 2 'Bla nahuon 'ככ win =nu
 po, כ 'de yi, ε 'de 'א' 'bienu, כ 'n 'prk =le 'le -כּוּחַ, κεε,
 Nylsua'a n, כ 'le -כּוּחַ 'preε, -ε nue, -תּוּ =nu, ככ =tu,
 nahuin 'n yrii =le 'mu le, Nylsua a -huhli-תּוּפּל, n- ככ
 =tu, 'ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu. 3 Κεε, nahuon
 =nu, ככ -תּוּ =nu =tu, Nylsua =tuo wln, 'ke 'le 'א' 'briwin
 'kwli 'mu, כ -mε -ye, 'א' 'bienu ככ 'le -כּוּחַ 'preε, -ε die nu,
 כ 'mu 'kl -nyi, כ, כ 'mu 'le =wlu 'kwli 'mu gbo =tu, כ, כ
 'mue nu, ט 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nylsua a 'hru wln.
 4 Nahuon =nu, ככ win =nu po, כ 'de yi, 'א' d n ככ 'mu
 -hε. Κεε, nahuon =nu, ככ -תּוּ =nu =tu, Nylsua =tuo wln,
 'ke 'le 'briwin 'kwli 'mu, כ -mε -ye, Nylsua a nahuin 'bii,
 n- ככ 'mu -hε.

5 'N nye wen 'n' -hua, 'ke a 'bii ba po wen win =nu, a
 'de yi. Κεε, δε 'nu -hua, -ε -hi 'o de a -gbe 'mu, נע- ככ ba
 =tu Nylsua a -תּוּ =nu, ככ 'א' mu wln =tu, 'ke 'le 'א' n -gbe
 a 'briwin 'kwli 'mu. Nahuon 'ככ win =nu po, כ 'de yi, ε
 nye 'n' -hua, nahuon -ye ככ -h' 'mu, 'ke 'le 'א' n 'briwin
 'kwli 'mu, -ε die nu, Nylsua a nahuin 'mu ye 'mu mu,
 'ke 'le Nylsua a =wlu a yekuole 'kwli 'mu. 'Be 'de 'le 'mu
 n, -ye nahuon =nu, ככ Nylsua a win =nu =tu, כ =tu =כ
 wln, nahuon a -gbe, ככ nahuin 'mu 'n' -hε, 'ε -hi 'o
 nahuon =nu 'mu, -ככ win =nu po, כ 'de yi.

6 'Na -dlayuo -a, 'bla 'n' di 'le 'א' mu -כּוּחַ, 'plu 'nu 'le
 'א' mu -כּוּחַ 'preε, 'nu win =nu po, a 'de yi, -be' ε di 'kleε
 'א' n 'mu-hεεε nu 'le? 'Bla 'n' di 'le, 'n ככ =bo -h'ha 'א'
 mu -huhli-תּוּפּל -ye kle, Nylsua ככ 'mu, כ, =bo nue, 'ke
 ba ככ =כ, כ, =bo =tu 'א' mu -תּוּ =nu ye, Nylsua =tu 'mu
 wln, כ, =bo ככ 'א' mu de -ye. 'Bla 'n' nu le 'א' nunue,
 -ye 'n di 'א' mu 'mu 'n' -hε.

7 =Bo pue bibi-תּוּפּל a de ye. 'Bla =nu 'le papadue le bi,
 כ, =nu -wε le duku' a bibie nu, -be' nahuin di -wladu
 =nu, -nu bi 'א' 'muleyriile nu 'le? 8 Ke -gamu a bibie n
 -wε 'mu. 'Bla daku 'bu tu -כּוּחַ, 'plu nahuon =nu, ככ
 -gamu bi, 'כ' 'n' 'klu 'mu le, -be' nahuin di tu a -gbe a
 kemumue nu 'le? 9 Ke ε n -wε 'mu, 'ke 'o win =nu,
 nahuon 'de yi a pupue -כּוּחַ. 'Bla 'baa win =nu po, a 'de
 yi, -תּוּ =nu, aa =tu, -be' nahuin di 'א' 'muleyriile nu 'le? ε di
 ye 'we, -tε ba 'n' 'preε wen 'le le -gbugbe. 10 'ε ככ -tεε,
 'briwin a gblegblei, n- n ככ 'kl ke. 'Plu ι 'bii a -gbe,
 nahuin nyi 'mu le 'n' yrii. 11 Κεε, 'bla nahuon 'ככ 'le 'mu
 -כּוּחַ 'preε, 'ככ 'briwin =nu po, 'n' yrii 'mu le, 'ke 'o
 'mu -כּוּחַ, ככ 'dagbatayu'u n, 'na -gbe, 'm ככ -wε
 'dagbatayu'u n, 'ke 'o =כ -כּוּחַ. 12 'A -תּוּ, 'nu 'א' mu 'n' le,
 'ke 'le 'א' n =wlu 'bii ke, ba -hua 'kl a gblegblei =nu,
 Nylsua a -Hihiuu nahuin -nyi, 'ke 'o Nylsua a -kuan a
 -ta 'mu, -ε die nu, a 'mu 'kl 'plpkl a -gbe כ, -tε de a
 -gbe, εε 'א' mu ke klu -tεε. Κεε, -תּוּ ככ -תּוּ a 'mui -hua, נע-
 כ, a 'mu 'א' n 'bienu -Yusu a nahuin 'mu -hε, 'ke bu
 mu ye 'mu, 'ke 'o Nylsua a 'hru wln.

13 Ne- nue, nahuon =nu, -כ כ 'kl, 'ke ככ po win =nu, כ
 'de yi, כ ככ -hua -wε Nylsua 'kl, 'ke ככ -ha win a -gbe
 'mu, 'ke 'le 'א' 'briwin 'kwli 'mu. 14 'Bla 'nu win =nu nu, 'n
 'de yi, 'nu Nylsua da, 'ε ככ -tεε, 'na =wlu, n- nyo da.
 Κεε, 'mε -ye, 'n' yrii =le 'א' de =de 'mu le. 15 -Be' 'n di 'kleε
 nu 'le? 'Bla 'nu Nylsua da, 'n di nu win =nu, 'n 'de yi,
 'muo da, כ, 'muo -wε da, 'ke 'le 'na 'briwin 'kwli 'mu, -ε
 die nu, 'mui 'mu le yrii. 'Bla 'nu -wla bre, 'n di -wε nu
 win =nu, 'n 'de yi, 'mu bre, כ, 'mu -wε bre, 'ke 'le 'na
 'briwin 'kwli 'mu. 16 'Be 'de le 'mu n, -ככ =nu, -ככ Nylsua
 'wio -nyi, 'ke 'le win =nu 'kwli 'mu, -n 'de yi, nahuin =nu,
 -u 'de -תּוּפּל a -gbe yi, u 'deε bu po le: Ke'ε n, be n 'mu,
 -ε nue, u -mε -ye, -תּוּ -nu =tu, u 'n' yrii =le 'mu le. 17 -Me
 -ye, -nu Nylsua -nyi 'wio -tεε, 'ke 'le win =nu 'kwli 'mu,
 -n 'de yi. Κεε, ι 'n' -hε =le -n 'be 'mu.

18 'Nu Nylsua -nyi 'wio, -ε nue, 'nu po win =nu, 'n 'de
 yi, 'n' -hi 'o a 'bii 'mu. 19 Κεε, 'n ככ 'n 'bienu -Yusu a

nahuin -ye 'hæen, =ba 'kukue lɛ, 'n nye 'nɪ -hua, =bo nu 'briwin =nu, nahuiin 'mu lɛ yrii, -ɛ die nu, 'mu Nyɪsua a -tɪ klɛ -hɪhɪa, 'ɛ -hi 'o =bo po win 'plɔplɔ =nu, 'n 'de yi, ʊ 'nɪnɪ yrii 'mu lɛ.

²⁰ 'Na -dɪayuo -a, 'a nɪ 'lu a lɛ-hieɛ, ɛ nɪ 'we 'le 'yuo=pli a 'lu a lɛ-hieɛ ye, kɛɛ, bɛ 'we =nɔ nahuin kukui a 'lu a lɛ-hieɛ ye. 'Ke 'o dɛ 'klan a nunue -wɔn, ba 'we =nɔ 'yuo=pli ye, -ʊ 'de dɛ 'klan a nulɛ yi. ²¹ ʊ 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

«Nyɪsua nɔ 'nɪ, ɔ di le nahuin =nu,

-ʊ daku a win po,

-ɛ die nu, ʊ 'mu Nyɪsua a -tɪ 'a daku ye =tu.

'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke ɔ di 'le daku a win 'mu naa,

ɔ 'mu 'le 'a daku -wɔn 'prɛɛ.

Kɛɛ, ɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, =betɪ bɔ nu lɛ,

'a daku 'deɛ bu puo nua ye gbo.»

²² 'A -tɪ, win =nu, -n 'de yi a pupue, ɛ mɔ yriiɛ 'nɪ, Nyɪsua, ɔ nahuin =nu -nyi, -ʊ 'de -Yusu =wɪlɔ ye kuo, -ɛ die nu, ʊ 'mue yi, -ɛ mɔ, ʊ 'de 'a nɪ nahuin. Yriiɛ a -gbɛ, Nyɪsua 'nɪ -nye =le nahuin =nu, -ʊ kuo =wɪlɔ ye -dodo. Kɛɛ, 'klɪ =nu, -ɪ nye nu, nahuin 'ʊʊ -tɪ =nu =tu, Nyɪsua =tu =nu wɔn, nɪ- mɔ yriiɛ =nu, ɔ nahuin =nu -nyi, -ʊ kuo -Yusu =wɪlɔ ye. ɔ 'nɪ -nye =le nahuin =nu, -ʊ 'de -Yusu =wɪlɔ ye kuo.

²³ 'Bɪa 'a mu Nyɪsua a nahuin 'ba 'kukue lɛ, a 'bii a -gbɛ, 'baa win =nu po, a 'de yi, 'plɪ nahuin =nu, -ʊ 'de wɛn -Yusu 'Kɪɪsɪ =wɪlɔ ye a kue, ɔ, =ʊ -ye, -ʊ 'de -tɔplɪ a -gbɛ yi, 'bu pa 'le 'a mu -hɛyri, kɛ ʊ di po, 'a nɪ 'li -hɔn 'o wɔn lɛ 'hru. ²⁴ Kɛɛ, a 'bii, Nyɪsua a -tɪ =nu, ɔ =tu 'a mu wɔn, 'ba nyi =tu, 'ke 'le 'a nɪ 'briwin 'kwli 'mu, 'plɪ nahuin =nu, -ʊ 'de wɛn -Yusu =wɪlɔ ye a kue, ɔ =ʊ -ye =nu, -ʊ 'de -tɔplɪ a -gbɛ yi, 'bu pa 'le 'a mu -hɛyri, -ye -tɪ =nu, aa =tu, ɪ die =nu 'nɪ ɔ, -ɛ mɔ, -tɔplɪ =nu, ʊʊ nu, ɪ mɔ dɛ 'kuku. -Tɪ 'bii =nu, aa =tu, ʊʊ wɔn, ɪ die 'nɪ nu, 'waa =wɪlɔ 'mu -bati lɛ poo. ²⁵ -Ye -huhli-tɔplɪ 'bii =nu, ʊʊ 'lu -wɔn lɛ -hie, ɪ di 'mu bi pepe', ʊ 'mu kwɪlɔ gbo bla, 'ke 'o Nyɪsua ye, ʊ 'muo baa, ɔ, ʊ 'mui =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ mɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke Nyɪsua nɪ 'le 'a mu -hɛyri.»

'Bɪa 'ba 'kukue lɛ, -tɔplɪ =nu, aa nu, bɪ bi gbɔ ye

²⁶ 'A -tɪ ʊ, 'na -dɪayuo -a, dɛ 'n -hua =bo ɔ nɔ 'a mu, nɛ- -gbɔ: 'Bɪa 'ba 'kukue lɛ, =ɔ -yee bre -wɪladɪ, =ɔ -ye ɔ nɔ Nyɪsua a -tɪ ɔ, =ɔ -ye ɔ nɔ nahuin -huhlɪdɛ -ye ɔ, Nyɪsua yrii =nɔ 'mu lɛ, =ɔ -ye ɔ nɔ win =nu po, ɔ 'de yi, =ɔ -ye ɔ nɔ win a -gbɛ 'mu -ha. -Tɔplɪ 'bii =nu, aa nu, ɪ blɛ ye bɪ -hɛ Nyɪsua a nahuin 'mu, 'ke bu mu ye 'mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn. ²⁷ Nahuin 'bu nɪ 'le 'a mu -hɛyri, 'buʊ win =nu po, ʊ 'de yi, nahuiin 'hɔn ta, nɪ- blɛ ye -bu 'prɛ. 'Buʊ 'prɛ, -ye bu po -dodo. 'Plɪ ɛ blɛ ye nahuon ɔ -hɪ 'mu. ²⁸ 'Bɪa nahuon 'bɔ 'de 'o nɪ, -bɔ -hɪ 'mu, -ye ʊ nɪ po 'le wun, 'ke 'o nahuin ye, kɛɛ, bu 'prɛɛ 'le 'waa wɔn ɔ Nyɪsua 'hæen -wɔn, 'ke 'le 'waa =wɪlɔ ke. ²⁹ Nahuin =nu, Nyɪsua =tu -tɪ wɔn, 'bu nyi =tu, nahuiin 'hɔn, ta,

nu- blɛ ye -bu 'prɛ. 'Buʊ 'prɛ, -ye 'waa 'bienu blɛ ye bu pu nua ye gbɔ, -ɛ die nu, ʊ 'mue 'ye, 'bɪa -tɪ =nu, ʊʊ =tu, 'bɛ 'ya -tɪ a -tɛɛ 'mu, ɔ, 'bɛ 'ya hɪ 'mu. ³⁰ 'Bɪa Nyɪsua 'bɔ nahuon dɛ yrayru ɔ, -ye nahuon =nu, ɔ wɛn 'prɛ, ɔ ma wien, -ɛ die nu, 'a 'be =nu, ɔ 'mu wun po. ³¹ 'A 'bii, a -wɛ 'le ba =tu -tɪ =nu nɪ, Nyɪsua =tu 'a mu wɔn, 'bɪa 'baa -do -do po, 'baa 'prɛ, -ɛ die nu, 'ɛ nɪ nahuon, ɔ 'mu dɛ 'nyɪ, ɔ, a 'mu -wɛ 'a nɪ 'bienu 'klɪ -nyi. ³² Nahuon 'bɔ ɔ 'klɪ, 'ke ɔ =tu -tɪ =nu, Nyɪsua =tu =nɔ wɔn, -ye ɔ -wɛ 'le ɔ ɔ -wɛ 'klɪ a -gbɛ win ke nɪ, ³³ -ɛ nue, Nyɪsua 'nɪ -hua =le -ba nu -tɔplɪ, -ɪ 'de gbɔ ye bi. ɔ -mɛ -ye, 'a -tɔplɪ 'bii =nu, ɔ nɪ, ɪ bi ye gbɔ.

Nyru =nu, -ʊ nɪ 'le 'a mu -hɛyri, bu nu -tɔplɪ, -ɪ 'we =nɔ ye, -tɛ nyru 'bii =nu, -ʊ nɪ 'le 'cɪɛi -ye gbɔ, ʊʊ 'a nunue nu. ³⁴ 'Bɪa 'ba 'kukue lɛ, -ye ʊ 'de ye blɛ bu po wun, ('ke 'o gbɛ a pupue a -ta 'mu). Kɛɛ, ʊ blɛ ye bu =tuʊ 'o nyɪbɛpɪ 'o, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʊ nu la 'a 'crɪɛ, 'ke 'le Nyɪsua a teteicrɪnɪɛ 'kwli 'mu. ³⁵ Dɛ 'bɛ nɪ 'o, 'bu 'nɪnɪ yrii 'mu lɛ, 'buʊ -hua bu =gbɔ wɛn wɔn, -ye bu -preɛ 'o ti 'mu lɛ, 'bu nyre 'le kayu gbɔ, ʊ 'mu 'waa wɔn wɔn =gbɔ. ɛ 'de 'o lɛ ɔ, 'ke nyrugba ɔ 'prɛ, 'ke 'le 'cɪɛ gbɔ. ³⁶ =Be a 'die ke wɛn? -Tado, a -mɛ -ye, a da, 'ke Nyɪsua a -tɪ =tue 'le 'a mu -wɔn -wɪlɔ, -hee' a -do 'a mu 'bli kwa.

³⁷ Nahuon 'bɔ plɛ, ɔ ɔ Nyɪsua a -Hihiu a 'klɪ nɪ, -hee' ɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ nɪ, -ye ɔ ɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, -tɪ -gbɔ, 'nɪ 'a mu -wɔn 'crɪ, -a nɪ Kukɔnyɔ a -gbɛ, nɔ =tui. ³⁸ -Tɪ -gbɔ, 'nɪ 'crɪ, nahuon 'bɔ 'nɪnɪ -hua ɔ pui nua ye gbɔ, -ye nahuon =de nɪ puo 'le -wɛ nua ye gbɔ.

³⁹ 'A -tɪ, 'na -dɪayuo -a, ba -hɛɛ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪlɔ 'bii ke, 'ke Nyɪsua a -Hihiu bu -nyi 'a mu 'klɪ =nu, -ɪ nye nu, 'aa -tɪ =nu =tu, Nyɪsua =tu 'a mu wɔn, ɔ, a nɪ ka 'le nahuin =nu ye, -ʊʊ win =nu po, ʊ 'de yi. ⁴⁰ Kɛɛ, -tɔplɪ 'bii =nu, aa nu, ba nui -tɛɛ, ɔ, bɪ bi -wɛ gbɔ ye.

-Tɛ Nyɪsua nu, 'ɔ -ha 'le -Yusu 'Kɪɪsɪ 'kukonyu -hɛyri, 'ɔ -hɪ 'klɔ

15 'Na 'dɪayuo -a, =haputitɪ =nu, 'n pue la 'a mu, ti -hi la a ti 'yri, nɛ- 'n -hua =bo nɪna lele ke. Nɛ- a kuo =wɪlɔ ye, 'a 'ble kwa, 'ke 'le 'a nɪ =wɪlɔ ke. ² =Haputitɪ a -gbɛ, nɛ- Nyɪsuaa nu, ɔ nɔ 'a mu waa, 'bɪa 'ba 'cipi 'o, 'ba kue =wɪlɔ ye, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu la 'a mu 'a yepupue. 'Bɪa 'bɛ 'de lɛ 'mu nɪ, -ye ɛ 'we =nɔ ye, a 'die -hlɪn =wɪlɔ ye a kue.

³ Ye-hɛdɛ, 'n ɔ nɔ la 'a mu -tɔplɪ =nu, -Yusu 'Kɪɪsɪ a -gbɛ, ɔ ɔ nɔ la 'mu. Nɪ- mɔ: -Yusu 'Kɪɪsɪ 'ku nɪ, -a nɪ dɛ 'kuku a -tɪ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʊ nu la 'a 'crɪɛ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu. ⁴ -Tɛ ɔ 'ku, -ye ʊ nɔ -hɪ 'o =o, -nyrɔwɪ 'hɔn, ta a hɔn 'mu, Nyɪsua 'ɔ -hɪ 'le 'kukonyu -hɛyri, 'ɔ -hɪ 'klɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʊ nu la -wɛ 'a 'crɪɛ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu. ⁵ -Tɛ ɔ 'hru 'klɔ, 'ɔ 'hru Pɪɪlɔ ye, 'ɔ 'hru -wɛ 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn =nu

ye, ⁶ -nyrkwō -ye 'mu, 'k 'hru -wε 'a -naagbopu -ye ye, -u -hi (500) -hōtruwu =hun lε. 'Ke 'le nahuin a -gbε -heyri, =u -ye 'ku nι, kεε, 'waa dε =nu, -ε 'kίε pue -hunhlun, nε -huo. ⁷ -Tε dε a -gbε, ε -hi, 'k 'hru -wε Sakti ye, 'plu 'k 'hru -wε 'a -wōnnaanyu 'bii =nu ye.

⁸ -Tε u -hi, -ye 'mō mō 'lele'bwōnahuon, 'k 'hru -wε ye. -Nyrkwō a -gbε 'mu, 'n 'we la =nō 'yuplu ye, -'k 'de ku, u kō. ⁹ 'E mō -tεε, 'ke 'le -Yusu a -wōnnaanyu 'bii -heyri, 'mō mō 'waa 'yu. 'N 'de ye blε, 'ke bu daa 'mu -Yusu a -wōnnaanyu, -ε nue, 'nι la -Yusu a nahuin =tue =sue. ¹⁰ Kεε, Nylsua nu 'mu 'mu =hapudε, 'nι -hε nahuondu =nu, aa kε 'ye. 'Plu =hapudε a -gbε, 'k nu 'mu 'mu, ε 'de -gbugbε, kεε, 'n nue 'yri -kuan 'dō, 'nι -hi 'o -Yusu a -wōnnaanyu 'bii 'mu. Kεε, 'kl =nu, 'nι -kuan 'yri nuu, ε 'de 'na -gbε a 'kl, Nylsua, -'k nu 'mu =hapudε 'mu, nō -kō 'klu nι. ¹¹ 'A -tι o, 'bla 'bε 'ya 'mu 'mu, -'kō -Yusu a =haputitie =nu po, mō 'bε 'ya 'a -wōnnaanyu -ye =nu 'mu, dεε -do, nε-ε nι. -'A 'bii, Nylsua a -tι -do, nι -aa =tu, nι -a kuo =wlu ye.

-Tε nahuin di 'le 'kukonyu a -heyri a 'mu-hunhōn nu, u di 'kl'huhre nu

¹² =Haputitie =nu, -aa nahuin pue, ε nε- -gbo: Nylsua -ha 'le -Yusu 'Klisu 'kukonyu -heyri nι, 'k -hō 'kl. -Tε dε a -gbε, ε nι lε 'mu, dε- nue, 'ke 'le 'a mu -heyri, =u -ye 'u lε po, nahuin 'dεε bu -hōn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bu 'hru 'kl? ¹³ 'Bla 'bε mō wen -tεε, -ε mō, nahuin 'dεε bu -hōn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bu 'hru 'kl, -ε 'we =nō ye, -tε =u -yee 'a =tutue nu, -ye ε =hen wen 'nyre, -Yusu 'Klisu 'de la -wε 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, 'k 'de 'kl 'hru. ¹⁴ 'Bla 'bε mō wen -tεε, -ε mō, -Yusu 'Klisu 'de la 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, 'k 'de la 'kl 'hru, -ye ε =hen wen 'nyre, Nylsua a -tι =nu, -aa =tu, -a nyi wen 'nι =tu -gbugbε, 'a kuo wen -wε -Yusu =wlu ye -gbugbε.

¹⁵ 'Bla 'bε nι wen lε 'mu, -ye ε =hen wen 'nyre, Nylsua a -tι =nu, -aa =tu, hι' l nι, -aa lε 'du, -ε nue, -a lε nahuin nι, -ε mō, Nylsua -ha 'le -Yusu 'Klisu 'kukonyu -heyri nι, 'k -hō 'kl. Kεε, 'bla 'bε mō wen -tεε, -ε mō, Nylsua 'dεε bō -ha 'le nahuin 'kukonyu -heyri, bō -hō 'kl, -ye ε di wen =hen 'nyre, Nylsua 'de la -wε 'le -Yusu 'Klisu 'kukonyu -heyri -ha, 'k 'dio la 'kl -ha. ¹⁶ 'Bla nahuin 'bu 'nιnι di wen 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, 'bu 'nιnι di wen 'kl 'hru, -ye ε =hen wen 'nyre, -Yusu 'Klisu 'de la 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, 'k 'de la 'kl 'hru. ¹⁷ 'Bla -Yusu 'Klisu 'bō 'de la 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, -ye a kuo wen ye =wlu -gbugbε, -ye Nylsua 'de wen 'a nι dε 'kuku a -tι -wōn -hri. ¹⁸ Dε a -gbε, ε =hen wen 'nyre, nahuin -gbo, -u kuo -Yusu =wlu ye, 'plu -u 'ku, Nylsua 'dεε bu waa wen =nu. ¹⁹ 'Bla =ba kue wen =wlu ye, =ba nye wen -pre, -ε mō, -Yusu 'Klisu di -a mu 'mu 'nι -hε, 'plu 'bō wen -a mu 'mu -hε, kε nō 'kl -gbo kee -do, 'kō, -a nι nahuon -do =de 'bō 'nιnι di wen 'le yakō 'mu mu, ε di

wen nu -tεε, 'ke nahuin bu 'ye wen -a nι wōl 'dō, 'ε -hi 'o =u -ye 'mu.

²⁰ Kεε, ε 'de lε 'mu nι. 'E mō -tεε, -Yusu 'Klisu -hōn 'le 'kukonyu -heyri 'mu nι, 'k 'hru 'kl. Nō- mō ye-henahuon, Nylsua -ha 'le 'kukonyu -heyri, 'k -ha 'kl. Dε a -gbε, nε- nye -a mu kō, -ε mō, nahuin -ye =nu, -u 'ku, u di -wε 'le 'kukonyu -heyri 'mu 'nι -hōn, u 'mu 'kl 'hru. ²¹ -Tu- nahuon -do, nō- ya nō 'kukue -tutu ke. Nahuon a -gbε, 'a 'du mō Adamu. -Tunahuon -do -ye, nō- nue, nahuin 'u lε 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, 'u 'kl 'hru. Nahuon a -gbε, nō- mō -Yusu 'Klisu. ²² Nahuin 'bii, u mō Adamu a -gbε a 'yu a 'yuo nι. -Tε Adamu a -gbε, 'k 'ku, nahuin 'bii a -gbε, u di -wε lε 'nι 'kuku. 'Plu, nahuin =nu, -u kō -Yusu 'Klisu 'hεen -mue, -tε -Yusu 'Klisu a -gbε, 'k -hōn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, 'k 'hru 'kl, -ye nahuin 'bii a -gbε, u di -wε 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hōn, u 'mu 'kl 'hru.

²³ Kεε, -tōpl 'bii a -gbε, -l di 'lu -wōn mue, l di 'o -wōn lε 'nι kukue. -Yusu 'Klisu, nō- mō ye-henahuon, -'k 'hru 'kl. -Nyrkwō =nu -kō 'mu, 'k di -tado 'le lele di, nahuin =nu, -u mō 'a nahuin, 'ke Nylsua diu 'le 'kukonyu -heyri -ha, 'k 'mu 'kl -ha. ²⁴ 'Bε -hi, -ye -Yusu 'Klisu di 'kuo -hōn 'bii gbo 'nι -wō, 'k 'waa nylglakl 'bii, 'k 'kl -gbo a ye' mu- naanyu 'bii 'hεen, -u 'nιnι =tuo 'o. 'Bla 'bō -wu gbo, -ye 'kl di 'le 'nι -wε. -Ye -Yusu 'Klisu di 'le 'a bodudε 'nι -ha, 'k 'mue 'a Bu Nylsua -nyi. ²⁵ -Yusu 'Klisu 'bō di -tado 'le lele, ε blε ye, 'ke bō nu lele bodudε, ε 'mue gba -gbag- ba, ti 'mu 'o nyre, -l kō 'yri 'a Bu Nylsua die 'o nuu, 'a yraanyu 'bii, u 'mu 'le -Yusu 'Klisu bu gbo nι. ²⁶ 'Kukue, ε nε- mō 'lele'bwōnyraanyu, Nylsua di gbo -wō. ²⁷ U 'crlε la nι, 'ke 'le Nylsuacrue 'kwli 'mu, -ε mō: «Nylsua nue nι, -tōpl 'bii 'l nι 'le =nō bu gbo.» -Tε Nylsua po la lε, 'k 'die 'nyre =hen, -ε mō, 'a -gbε, 'ke 'k di 'le 'a 'Yu =nu bu gbo nι, -ε nue, 'k -do, nō- nye nu, -tōpl 'bii 'l nι 'le 'a 'Yu bu gbo. ²⁸ Ti =nu -kō 'yri Nylsua die -tado 'o nuu, -tōpl 'bii, l 'mu 'le 'a 'Yu bu gbo nι, -ye 'a 'Yu a -gbε, 'k die 'nι nu, 'k 'mu -tado 'le 'a Bu bu gbo nι, 'a Bu =nu, -'k -nyi =nō -tōpl 'bii. -Ye -a nι Bu Nylsua, nō- di 'ε nι -tunahuon kō 'ε nι dε =de win ke kō.

²⁹ E kō nahuin -ye, 'u nι 'le 'a mu -heyri, 'u nyu 'nie 'lu lε po, 'ke 'o nahuin =nu, -u 'de 'nie 'lu po, 'plu -u 'ku a -ta 'mu. =Be dε a -gbε, u 'nι nue =le, -tε u kue =wlu ye, -ε mō, Nylsua di 'le nahuin 'kukonyu -heyri 'nι -ha, 'k 'mu 'kl -ha? ³⁰ 'Ya 'o lele 'lu, ba ta 'o -a nι dε -wōn lε. -Tε -a kue =wlu ye, -ε mō, Nylsua di 'le nahuin 'kukonyu -heyri 'nι -ha, 'k 'mu 'kl -ha, nε- nue, =a wεen ke 'ε nι ti, 'ke -ba 'ye =sue, 'bla =baa 'le Nylsua a -tι nahuin -wōn gba. ³¹ 'E mō -tεε, 'dlayuo -a, 'ε nι -nyrkwō, 'ke 'n nι 'le 'kukue wōn. -Tι 'bii a -gbε, 'n nyi 'a mu ye 'nι =tu, -ε nue, 'a nι -tι, 'nι po 'n dōn a -pli, -tε a kō Kukōnyu -Yusu 'Klisu 'hεen, a -mue. ³² Kε nō Efesidō 'mu, 'n 'ye =sue 'dō, 'ke 'le nahuin =nu kwa 'mu, -ε 'we =nō ye, -tε 'n kō 'kwlag- bodēhūi 'hεen, -a 'nιnι -wōn wen. Gbegbe, 'n 'die wen 'le -wε =bo wεen =sue -gbo a 'yiye ke, 'bla 'nι 'die wen =wlu ye kuo, -ε mō, Nylsua di 'le nahuin 'kukonyu -heyri

'nu -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha. Nylsua 'bɔ 'hɔnɔ di wen nahuin 'klɔ -ha, 'n di wen 'nɔ 'prɛ, -ɛ 'we =nɔ =u -ye =nu ye, -uɔ lɛ po: «Ba nɔ -ba 'mre kɛ lɛ -tɛɛ, kɔ, -ba di dɛ -tɛɛ, -ɛ nue, -a -wɛ lɛ kɛ 'kukue.»

³³ Kɛɛ, ba =tu 'a nɔ dɔnɔ 'yie, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -uɔ lɛ 'puprɛ nu. 'ɛ kɔ -tɛɛ: -Weyɛɛ -do, nɛ-ɛ 'a 'bienu -wo 'bii pupa 'mu po. ³⁴ Ba di 'a nɔ dɔnɔ -wɔn! A nɔ nu 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku. 'N nye 'nɔ 'ye, -ɛ kɔ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, nahuin -ye nɔ 'le, 'u 'de wen Nylsua a yie. -Tu 'mu 'a mu nu a -tu nɔ, nɛ- nue, 'nɔ lɛ 'puprɛ nu.

-Be' -a nɔ 'hɔnɔ di 'mu nɔ, 'bla =ba 'hru 'klɔ?

³⁵ -Tado nahuon =de di wɔnɔ 'nɔ =gba: -Be' nahuin di 'le 'kukunyɔ a -heyri a 'mu-hunhɔnɔ nu 'le? Nahuon 'bɔ -hɔnɔ 'le 'kukunyɔ -heyri 'mu, -be' 'a 'hɔnɔ di 'mu nɔ 'le? ³⁶ -Mɔ =nu, -kɔ lɛ wɔnɔ=gbugba nu, -n 'de 'lu a lɛ-hiele kɔ. =Bo pue dɛ ye: =Gblayɛ -nɔ 'dɔ, ɛ kɔ bɛ =hɔnɔ, 'plɔ ɛ 'mu =ga. ³⁷ 'Bla =nɔ =gbla 'dɔ, kɔ 'ɛ nɔ 'dɔdɔdɛ 'hɛɛn, 'a 'yɛɛ -do, nɛ- nɔ 'dɔ. -Tɛ 'dɔdɔdɛ a -gbɛ, ɛ di 'mu nɔ, -n 'die yi, -ɛ nue, ɛ 'de 'a tugbɛ, =nɔ 'dɔɛ =le. ³⁸ 'Bla =nɔ 'dɔ 'a 'yɛɛ, -ye Nylsua nye 'nɔ nu, 'ɛɛ =ga, 'ɛɛ tugbɛ -hɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nylsua, kɔ 'a -huhua nu. 'ɛ nɔ 'dɔdɔdɛ a tugbɛ nɔ 'dɔ.

³⁹ -A nɔ -gbɛ, 'ke 'o -a mu -wɔn, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɔ. -A nɔ 'hɔnɔ, ɔ nɔ 'dɔ, dɛhɔɛi a nɔnɔ 'ɔ nɔ -wɛ 'dɔ, nɔblɔ a nɔnɔ 'ɔ nɔ -wɛ 'dɔ, -hɔnɔ a nɔnɔ 'ɔ nɔ -wɛ 'dɔ. ⁴⁰ 'Ke 'le yakɔ 'mu, -tɔplɔ nɔ 'le, kɛ kɔ -tutu ke, -tɔplɔ 'ɔ nɔ -wɛ nɔ. Yakɔ 'mu a -tɔplɔ a 'yilɛnɔnɔ nɔ 'dɔ, -tutu ke a -tɔplɔ a 'yilɛnɔnɔ nɔ -wɛ 'dɔ. ⁴¹ 'Yru a 'yilɛnɔnɔ nɔ 'dɔ, -kɔkɔ a 'yilɛnɔnɔ 'ɛ nɔ -wɛ 'dɔ, yahroyɔ a 'yilɛnɔnɔ 'ɛ nɔ -wɛ 'dɔ. Mɔ, 'ke 'le yahroyɔ -heyri, 'ɛ nɔ yahroyɔ kɔ 'a nɔ 'yilɛnɔnɔ nɔ.

⁴² Kɛ ɛ di -wɛ 'mu nɔ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, Nylsua di 'le 'kukunyɔ -heyri -ha. -Tunahuon a -plahɔnɔ, ɔ 'we =nɔ 'dɔdɔdɛ ye. 'Bla 'bɔ 'ku, 'bu -ha 'o 'a -plahɔnɔ 'o, -ye ɔ =hɔnɔ nɔ. 'Bla Nylsua 'bɔ di 'le nahuon a -gbɛ 'kukunyɔ -heyri -ha, 'bɔ nyo 'klɔ -ha, 'a 'hɔnɔ 'dɛɛ bɔ =hɔnɔ 'klɛɛ lele. ⁴³ 'Bla nahuon 'bɔ 'ku, 'bu -ha 'o 'a -plahɔnɔ 'o, 'a -plahɔnɔ a -gbɛ, ɔ 'de 'klɔ kɔ, kɔ, 'ɔ nyree 'le 'yie 'kwli 'mu lɛ. Kɛɛ, Nylsua 'bɔ di 'le nahuon 'kukunyɔ -heyri -ha, 'a 'hɔnɔ di ke nɔ 'klɔ, 'plɔ ɔ 'mu 'le 'yie 'kwli 'mu lɛ kɔ.

⁴⁴ 'Bla 'bu nyo 'o -ha, 'a -plahɔnɔ =nu, uɔ 'o -ha, ɔ kɔ -tutu -gbo a dɛ'ɛ nɔ. Kɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri Nylsua dio 'le 'kukunyɔ -heyri -ha, ɔ di =nɔ -nyi 'hɔnɔ yrayru. 'Hɔnɔ a -gbɛ, ɔ kɔ Nylsua a -Hihiu a nunudɛ'ɛ nɔ. Kɛ kɔ -tutu -gbo ke, -a kɔ -plahɔnɔ. 'A -tɔ, ba kɔ 'a yiyie, 'ke 'le yakɔ 'mu, -a di -wɛ kɔ 'hɔnɔ yrayru =nu, -ɔ kɔ Nylsua a -Hihiu a nunudɛ. ⁴⁵ Kɛ'ɛ nɔ, ɔ nu la 'a 'crulɛ, 'ke 'le Nylsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: «Adamu, -kɔ kɔ la 'klɔ -gbo a ye-hɛnahuon, Nylsua nue la nɔ, 'kɔ nɔ la 'klɔ.» Kɛɛ, -Yusu 'Klɔsu, -kɔ kɔ 'klɔ yrayru a ye-hɛnahuon, kɔ -hɛ -Hihiu =nu, -uɔ nahuin 'klɔ yrayru -nyi. ⁴⁶ 'Hɔnɔ =nu, Nylsua a -Hihiu di -a mu -nyi, ɛ 'de ye-hɛdɛ, -a 'nɔ 'ye =le. Kɛɛ, ye-hɛdɛ, -aa 'ye, nɛ- kɔ -plahɔnɔ, 'plɔ 'bɛ -hi, -a

'mu 'hɔnɔ =nu 'ye, Nylsua a -Hihiu di -a mu -nyi. ⁴⁷ Ye-hɛnahuon, -kɔ kɔ Adamu, kɔ kɔ la -tutu ke a nahuon nɔ, Nylsua nu -pla, 'kɔ nɔ. Kɛɛ, -Yusu 'Klɔsu, -kɔ kɔ nahuon yrayru, 'ke kɔ -hɔnɔ 'le yakɔ 'mu. ⁴⁸ -Tutu ke a nahuin, ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -kɔ kɔ Adamu, Nylsua nu -pla 'mu. Kɛɛ, yakɔ 'mu a nahuin, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -kɔ -hɔnɔ 'le yakɔ 'mu, -kɔ kɔ -Yusu 'Klɔsu. ⁴⁹ -Tɛ ti nɔ lɛ 'mu -gbo, -a 'we =nɔ nahuon =nu ye, -kɔ kɔ Adamu, Nylsua nu -pla 'mu. -Nyɔkɔ =de 'mu, -a di -wɛ ye 'we nahuon =nu, -kɔ -hɔnɔ 'le yakɔ 'mu, -kɔ kɔ -Yusu 'Klɔsu.

Nylsua -ha 'o 'kukue wɔnɔ 'hru

⁵⁰ 'Dɔlayuɔ -a, -tɔ 'nɔ =tu, nɔ- kɔ: -Tunahuon 'dɛɛ bɔ paa 'le 'a -plahɔnɔ =nu Nylsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. -Tɔplɔ =nu, -uɔ =hɔnɔ, kɔ -tɔplɔ =nu, -ɔ 'nɔnɔ =hɔnɔ, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ nɔ 'o -tɛgbii -do.

⁵¹ Ba po 'mu nua ye gbo, 'mu 'a mu -huhlɛɛ le: ɛ 'de -a 'bii, -a 'dɛɛ -ba 'ku. Kɛɛ, -a 'bii, Nylsua di -a nɔ 'hɔnɔ 'nɔ 'ɔɔɔ. ⁵² 'Bu bi 'lele'kɔkɔti a -ɔjamu, tii -do a ti 'yri, -a di 'nɔ 'ɔɔɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ nahuon kɔ 'nɔnɔ 'kapu wen 'yie. 'Bla 'bu bi -ɔjamu, -ye nahuin =nu, -uɔ 'ku la, nu- di 'le 'kukunyɔ -heyri 'mu -hɔnɔ, ɔ 'mu 'klɔ 'hru. U di ke pue 'hɔnɔ =nu, -ɔ 'nɔnɔ di 'klɛɛ lele =hɔnɔ. -A -mɛ -ye, -uɔ 'de a 'kue, Nylsua di -wɛ -a mu -nyi 'hɔnɔ yrayru. ⁵³ ɛ =hɛn 'nyrɛ, -a nɔ 'hɔnɔ =nu, -ɔ di 'ku, 'plɔ -ɔ di =hɔnɔ, ɔ di -hɛ 'hɔnɔ =nu, -ɔ 'nɔnɔ di 'klɛɛ lele 'ku, kɔ, -ɔ 'nɔnɔ di 'klɛɛ lele =hɔnɔ.

⁵⁴ Ti =nu -kɔ 'yri dɛ a -gbɛ, ɛ di 'o 'lu -wɔnɔ mue, -tɔ =nu, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, ɔ di 'o 'nɔ nyre. -Tɔ a -gbɛ, ɔ 'cru la, nɔ- gbo: «Nylsua -ha 'o 'kukue wɔnɔ 'hru. ɔ -wɛ gbo.

⁵⁵ 'Kukue 'dɛɛ bɛ kɔ 'klɛɛ lele 'klɔ, 'ke 'o nahuin ke. ɛ 'dɛɛ bɛ nu 'klɛɛ lele nahuin 'crɛ 'mu.»

⁵⁶ 'Kukue -wɛ 'le bɛ nu nahuin 'crɛ 'mu nɔ, -ɛ nue, uɔ nu dɛ 'kuku. Dɛ 'kuku -mɛ -ye, ɛ kɔ 'klɔ, 'ke 'o nahuin ke, tɛtɛi a -tɔ. Tɛtɛi, nɔ- nye -a kɔ kɔ, dɛ -kɔ dɛ 'kuku. ⁵⁷ 'A -tɔ, -ba -nyi Nylsua 'wio, -ɛ nue, kɔ -a mu -nyi 'klɔ, 'ke -ba -ha 'o dɛ 'kuku 'hru wɔnɔ, ɛ kɔ 'kukue 'hɛɛn, dɛ =nu, -a nɔ Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu nu -a mu 'mu a -tɔ.

⁵⁸ -Ye 'klɛɛ, 'na -dɔlayuɔ -a, 'n nɔɛ 'mu, -tɛ ɛ nɔ lɛ 'mu, ba 'nɛɛ 'o ye gbo, dɛ =de nɔ nue 'le, a nɔ -hɔnɔ 'le 'o 'hru wɔnɔ 'mu. Kɛɛ, 'ke 'le 'a nɔ =wɔlɔ 'bii ke, ba 'cipi 'o Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a -kuan a nunue. Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ kɔ, -kuan a -gbɛ, aa nu, 'ke 'le 'a 'klɔ 'kwli 'mu, kɔ 'de -gbugbɛ.

'Wliye =nu, uɔ -ha, 'ke 'o -Yusu a nahuin =nu -wɔnɔ, -uɔ nɔ 'le Jrusɛdɔ 'mu

16 -Tɔ -gbo, 'nɔ 'klɛɛ 'a mu ye mu =tu, nɔ- kɔ 'wliye -gbo, aa lɛ 'kukue, 'ke 'o Jrusɛ 'mu a -Yusu a nahuin a -ta 'mu. -Tɛ 'nɔ plɛ, -Yusu a nahuin, -uɔ nɔ lɛ

Galatiblugba 'mu, bu nu 'wliye a le'kukuele, ke'e ni, ba nu -we. ²'E ni 'kocku, nahuon 'bo ni 'o, 'wliye -gbo, k 'ye, k k bo po 'a de 'pta ke. Ke'e ni ba nu, -e die nu, 'ni di 'le 'a mu -wahn, a 'ni =han 'klele lele 'wli =de -ha. ³'Bla 'ni nyre 'le 'a mu -wahn, nahuin =nu, a -ha, 'ke bu gba 'le 'wliye a -gbe Jrusre 'mu, 'n di 'cru 'cruue, 'ke 'o 'wliye a -gbe a -ta 'mu, 'mue =nu -nyi. ⁴Mk, -te 'n di -we 'a 'yiye nu, -ye 'n k =nu 'heen -di mu.

'Dagbu =nu, Plo di 'mu le mu

⁵'N -hua =bo mu 'le Masduaniblugba 'mu. 'Ni 'be 'blugba a -gbe =tu, 'plu 'mu 'a mu ye di -mre. ⁶-Tado, 'ni di 'le, 'n di 'le 'a mu -wahn -hi ti gbi. -Tado 'n ni 'le 'a mu -wahn -nui, ce a ti 'mu 'le -we, 'plu 'mu -hi. 'Bla 'ni nyre 'le 'a mu -wahn, 'na mumuti 'bi nyre 'o, -ye 'e ni -tegi, 'n di 'o mu, -ye a di 'mu 'mu 'ni -he, 'ke 'o 'dagba a -ta 'mu. ⁷'Ni -hua =le =bo di 'le 'a mu -wahn, =bo 'de 'o ti gbi -hi, =bo -hi 'tata. 'Bla -a ni Kukony 'bo ween ke, 'n nye 'ni -hua, =bo -wlen 'o 'a mu 'huin 'mu.

⁸'N nye 'ni -hua, =bo 'kle nu ke Efesudu 'mu, e 'mue gba -gbagba, Patuktu a le'mimre 'mu -hi, 'plu 'mu 'hru wln bi, ⁹-e nue, Nysua kla ye =hapu'hru, 'ke =bo nuu k 'a -kuan, =beti 'na yraanyu bu -huo.

¹⁰'Bla Timote 'bo nyre 'le 'a mu -wahn, ba 'blo kwa -tee, -e die nu, k 'mu pl a bleele k, -e nue, -te 'nu -a ni Kukony a -kuan a nunue nu, ke'e ni, k -we 'a nunue nu. ¹¹Nahuon =de ni yrk 'le 'yie 'mu. Ke, ba -hu 'mu, -e die nu, k 'mu 'a 'dagba 'lu -wahn gba, k, k 'mu -we k 'mu -wahn di -tee. -Yusu a nahuin -gbo, -u ni k, u k 'mu 'heen, -a nyo 'ni -pre.

¹²-A ni 'dlayu Apokst -me -ye, 'ke 'le ti 'plp 'kwli 'mu, 'n 'bo le, 'ke k k -Yusu a nahuin -ye 'heen, u 'mu

'a mu ye mu -mre. Ke, k 'de wen -wahn a -wee, 'ke bo di 'le 'a mu -wahn. Ke, 'bo k 'hru, k di 'le 'ni di.

'Lele'kwwin

¹³Ba ni 'o -preele 'mu. Ba k =wlu -do, ba 'kle kue -Yusu a =haputitit =wlu ye. 'A ni =wlu ni bi 'le =hln. Ba 'ble nybe=wlu kwa. ¹⁴'Bla 'baa 'e ni de =de nu, ba nue 'le 'munuele 'kwli 'mu.

¹⁵'Na 'dlayu -a, a yi Sefanasi ni, k 'a kayugbokue 'bii 'heen, 'a yie -we, -e k, nu- k ye-henahuin, -u kuo -Yusu 'Klusu =wlu ye, 'ke 'le Akaiblugba 'mu. U -ha 'o 'waa dlnu ni, 'ke 'o Nysua a -kuan a -ta 'mu, -e die nu, u 'mu -Yusu a nahuin 'mu -he. 'Nu 'a mu le 'ni 'bat, ¹⁶ba =tuu 'o nahuindu a -gbe 'o. Ba =tuu -we 'o nahuin 'bii =nu, -u k =k 'heen- -kuan nu.

¹⁷Sefanasi, k Ftinatusi, k Akaikusi 'heen, 'waa 'le-didie ke k 'mu -wahn, ee 'mu nue 'manu 'd. 'Bla 'ni nyu 'ye, -ye e 'we =k ye, 'a mu 'u ni, 'nu 'ye. ¹⁸'Waa 'ledidie blee 'na pl 'd, -e 'we =k ye, -te u nu o, 'u di o 'le 'a mu -wahn, 'u blee o 'a ni pl. Nahuindu a -gbe, ba =tuu 'o.

¹⁹-Yusu a nahuin 'bii, -u le 'kukue, ke k Asiblugba 'mu, u =gba 'a mu wln le -tee. Akilasi k Prisil 'heen, u k -Yusu a nahuin, -u le 'kukue, 'ke 'le 'waa kayu gbo, u =gba 'a mu wln le -tee, 'ke 'o Kukony -Yusu a -ta 'mu.

²⁰-Yusu a nahuin 'bii =nu, -u ni k, u =gba -we 'a mu wln le -tee. Ba -nyinyi 'wio -tee, -e 'we =k ye -dlayu.

²¹'Na -gbe, 'm-k 'kle 'a de -gbo 'cru: 'N =gba -we 'a mu wln le -tee.

²²Nahuon 'bo ni 'o, 'bo 'de Kukony -Yusu 'mu nue, Nysua k puo 'jr -wahn! -A ni Kukony, k di 'le! ²³-A ni Kukony -Yusu k nu 'a mu =hapude 'mu. ²⁴'N nue 'a mu 'mu ni 'bii, 'a mu =nu, -u k -Yusu 'Klusu a nahuin.

2 KOLETIKUE

1 'Mɔ Pɔlu, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, 'ke =bo -he -Yusu 'Kɩsu a -wɔnnaanyɔ, 'mɔɔ nɩ, -ɔɔ 'cruɩɩe -gbo 'cruɩ, 'n kɔ -a nɩ 'diayu Timote 'heɛn. 'A mu Nyɩsua a nahuin, -u nɩ 'le Koletɩɔɔ 'mu, kɔ Nyɩsua a nahuin 'bii =nu, -u nɩ 'le Akaiblugba 'mu, 'a mu'ɔ nɩ, -aa -wɔn 'cruɩ.

2 -Aa da -a nɩ Bu Nyɩsua, -ɛ die nu, ɔ kɔ -a nɩ Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɩsu 'heɛn, u 'mu 'a mu =hapudɛ 'mu nu, kɔ, u 'mu 'a mu kegbowɛɛnɩ -nyi.

'Bɩa =baa =sue 'ye, Nyɩsuaa 'le -a mu 'kwli 'mu gbo =tu =wɩu

3 -Ba baa Nyɩsua. Nɔ- mɔ -a nɩ Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɩsu a Bu. Nyɩsua a -gbe, 'ɛ nɩ ti, ɔ kɔ nahuin a wɔɩ, 'ɔ nyu 'le =wɩu 'kwli 'mu gbo =tu. 4 'ɛ nɩ ti, 'bɩa =baa =sue 'ye, ɔɔ a mu -nyi 'klɩ, -ɛ die nu, =u -ye, -uu -we =sue 'ye, -a 'mu -we ɩ 'waa 'klɩ a -nyinyie nu.

5 'ɛ 'we =nɔ ye, -Yusu 'Kɩsu 'ye =sue 'dɔ. -Tɛ -a kɔ =nɔ 'heɛn, -a -mue, -aa 'a -kuan nu, nɛ- nue, -a nɩ -gbe, =aa -we =sue 'ye 'dɔ. Kɛɛ, Nyɩsua, ɔɔ -we -a mu 'mu 'nɩ -he 'dɔ. 6 Nɛ- nue, 'bɩa =baa =sue 'ye, =hapudɛ 'ɛɛ 'le -a nɩ =sue a 'yiye a -gbe 'kwli 'mu -hɔn, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'Bɩa Nyɩsua 'kɔɔ -a mu 'klɩ -nyi, 'ke 'le -a nɩ =sue a 'yiye 'kwli 'mu, -ye ɔɔ -we 'a mu -nyi 'klɩ, -ɛ die nu, a 'mu =wɩu a 'ɩɩa kɔ, 'bɩa 'baa -we =sueɔu =nu 'ye, -aa 'ye. 7 'A -tɩ, -a yie nɩ -tɛɛ, -ɛ mɔ, dɛ =de 'deɛ bɛ nue, 'ke ba -ha Nyɩsua a 'hru bu wɔn. 'ɛ mɔ -tɛɛ, a di 'ye =sue, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -aa -we =sue a 'yiye nu, kɛɛ, -a yie nɩ, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'a mu -nyi 'klɩ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔɔ nu, ɔɔ -a mu 'klɩ -nyi.

8 'Diayuɔ -a, -a nye 'nɩ -hɩa, 'ke ba yree 'mu ɩ -tɛɛ, -tɛ -a nu la =sue a 'yiye, ti =nu -kɔ 'yri -a nɩ la 'le Asiblugba 'mu. =Sue a 'yiye a -gbe, ɛ -hi la -a mu wɔn. -A 'die la -tɛɛ pue, 'ke -ba die la 'le wɔn 'mu -hɔn. 9 'ɛ mɔ -tɛɛ, -a nye la -wɔn ɩ -hie 'lu, -ɛ mɔ, 'ke -a die la 'le wɔn 'kuu. Kɛɛ, =sue a 'yiye a -gbe, ɛ nyre 'o =o, -ɛ die nu, -a 'mue yi, -ɛ mɔ, -a -do a 'klɩ, ɩ 'die 'le -we, bɩ waa -a mu, kɛɛ, -a 'mue yi, -ɛ mɔ, Nyɩsua a 'klɩ, nɩ-ɩ -a mu waa. Nyɩsua a -gbe, ɔɔ -kɔ 'le nahuin 'kukonyɔ -heyri -ha, 'ɔ nyu 'klɩ -ha. 10 Nɔ- =gbla la -a mu, 'ke 'le 'kukue 'yakla =nu wɔn, -ɛ di la -a mu ke ye, kɔ, ɔ 'mu -we -a mu waa, 'ke 'o =suei -ye a 'yiye a -ta 'mu, -ɩ di 'le di. Iin, -a yie nɩ, =a nye -pre, -ɛ mɔ, ɔ di lele dɛ a -gbe 'nɩ nu. 11 'A nɩ -gbe, a di -we -a mu 'mu 'nɩ -he, 'bɩa 'baa Nyɩsua da, 'ke 'o -a nɩ -ta 'mu. 'A -tɩ, nahuin 'pɔpɔ di da Nyɩsua, 'ke 'o -a nɩ -ta 'mu. Nyɩsua 'kɔ nu -a mu =hapudɛ 'mu, nahuin 'pɔpɔ dio 'wio -nyi.

Pɔlu, ɔ nye kle 'nɩ -hɩhɩa, dɛ- kɔ -tɩ, -tɩ =nu, ɔ =tu o, 'ɔ 'di nu

12 Dɛ =nu, -ɛ kɔ -pli -aa po, nɛ- mɔ: -A yie nɩ, 'ke 'le -a nɩ =wɩ ke, -ɛ mɔ, 'ke 'o 'ɛ nɩ nahuon -wɔn, -a nɩ 'yri-naabuɩ 'sii 'o ye -tɛɛ, kɔ, -tɩ =nu, -aa =tu, ɩ nɩ-ɩ nɩ, -aa nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɩsuaa 'a -huhua nu. Sɛyɩ-sɛyɩ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -a nɩ 'yri-naabuɩ 'sii 'o 'o ye -tɛɛ. 'Bɩa =ba nu o ɩ 'a nunue, ɛ 'de 'le -a nɩ -gbe a =tɔ 'kwli 'mu, kɛɛ, Nyɩsua nu o -a mu 'mu =hapudɛ, 'ɔ -he o -a mu 'mu, kɔ, 'ɔ -nyi o -a mu 'a 'klɩ. 13 A yi -tɔpɩ a -gbe nɩ, -ɛ nue, -tɩ 'bii -gbo, -aa 'a mu -wɔn 'cruɩ, ɩ kɔ 'mulɛyriɩɩe. 'Bɩa =baa 'a mu -wɔn 'cruɩ, -a 'nɩ -hɩa =le -ba -hɩi 'a mu dɛ =de 'yi ke. -Nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu Kukɔnyɔ -Yusu di 'le lele di, a di po -a nɩ -pli, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a nɩ -gbe, -a di nu, -a 'mu 'a nɩ -pli po. Kuɛ la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, a yrii -tɩ a -gbe 'mu ɩ dɛ gbi. Kɛɛ, 'n pue -tɛɛ, -tɛ ti nɩ ɩ 'mu -gbo, a di 'mu ɩ 'nɩ yrii -tɛɛ.

15 'N pui o -tɛɛ, -ɛ mɔ, -tɩ a -gbe, a di o 'mu ɩ 'nɩ yrii. Nɛ- nue, 'nɩ -hie o 'lu -wɔn ɩ, =bo di o 'le 'a mu -wɔn, 'plɩ 'mu o 'na 'dagba 'lu -wɔn gba, 'mu 'le Masɩɔuanɩbugba 'mu mu, 'plɩ 'mu o -wɔn =hɩan, 'mu o 'le lele 'a mu -wɔn di, -ɛ die nu, a 'mu o 'mu 'mu -he, 'mu o 'na 'dagba 'lu -wɔn gba, 'ke 'le Sudebugba 'mu. 'Bɩa 'nɩ nu o ɩ 'a nunue, 'n di o nu 'a nɩ 'mu-hɛɛwɩ 'hɔn. Kɛɛ 'klɛɛ, 'n 'de o 'le di.

17 -Tɛ 'n ɩ o 'a mu, -ɛ mɔ, kɛ'ɛ nɩ, 'n di o nu, 'plɩ 'nɩ 'die o nu, =be a -mɛ -ye, a nɔ 'nɩ, 'nɩ naa 'lii 'hɔn? 'Uɔn, 'bɩa 'nɩ po ɩ, dɛ -gbo, 'n die 'nɩ nu, 'n die 'nɩ nu. 'Nɩ nu =le ɩ 'a nunue, -ɛ 'we =nɔ 'klɩ -gbo ke a nahuin ye, -u 'de Nyɩsua yi, -uu ɩ po iin kɔ 'uɔn, 'ke 'o dɛɛ -do ke. 18 'Ke 'o Nyɩsua ye, -ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɩsua, 'nɩ 'a mu 'nɩ ɩ, -ɛ mɔ, ti =nu -kɔ 'yri -aa la 'a mu Nyɩsua a =haputitie =nu pue, -a 'nɩ po =le la ɩ, iin kɔ 'uɔn, 'ke 'o dɛɛ -do ke, 19 -ɛ nue, Nyɩsua a 'Yu, -ɔ mɔ -Yusu 'Kɩsu, ɔɔ -kɔ -tɩ 'n kɔ Silasɩ, kɔ Timote 'heɛn, -aa la 'a mu ye =tu. -Yusu 'Kɩsu a -gbe, ɔ 'nɩ po =le ɩ iin kɔ 'uɔn, 'ke 'o dɛɛ -do ke. -Tɩ =nu, -ɩ mɔ -tɩ a -tɛɛ, ɩ -do, nɩ- ɔɔ =tu 'ɛ nɩ ti. 20 'ɛ 'we =nɔ ye, ɔɔ -kɔ nɩ, -ɔ nyi -a mu ye =tu, -ɛ mɔ, iin, -tɔpɩ 'bii =nu, Nyɩsua po la 'le, 'ke 'o -a mu -wɔn, ɩ mɔ -tɩ a -tɛɛ nɩ. Nɛ- nue, 'ke 'le 'a 'du 'kwli 'muu nɩ, =aa ɩ po: Kɛ'ɛ nɩ, bɛ nɩ 'mu, -ɛ die nu, -a 'mu Nyɩsua -tɩ a 'yi'buaale -nyi. 21 'Ya 'o lele 'lu, Nyɩsua a -gbe, ɔɔ -kɔ nɩ, ɔɔ -a mu 'klɩ -nyi, -a kɔ 'a mu 'heɛn, 'ke 'o -Yusu 'Kɩsu a 'hru wɔn. ɔ -do a -gbe, ɔɔ -po -a mu 'pɩa ke, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu; 22 'ɔ -nyi

-we -a mu 'a -Hihiu, 'ke 'le -a ni =wli ke. Ke'e ni, ɔ nu, ɔ =tue -a mu yriile, -e nye -a mu ɔɔ, -e mɔ, -a mu mɔ 'a nahuiin ni. -Te ɔ -nyi -a mu 'a -Hihiu, ne- nye -a mu ɔɔ, -e mɔ, ɔ di -we -a mu -tɔplɩ =nu 'ni -nyi, -ɩ ɔ -tɩ ɔ =tu.

²³ -Te ti ni le 'mu -gbo, 'n di 'a mu 'ni le, -tɩ ɔ -tɩ 'ni 'de o 'le 'a mu -wɔn di, 'ke 'le Koletidɔ 'mu. 'N 'suɛ ke, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'bia 'ni 'du hi, =bo 'ku: 'n pue o 'le =le, 'ke 'n 'deɛ =bo di o 'le 'a mu -wɔn, 'ni =han ɔ =de a =wlu =hlɔn po, -e nue, 'bia 'ni ɔ =bo di o 'le, 'n ɔ =bo =hen o nahuin 'nyre, 'ke 'o 'yilenyre-tɔplɩ =nu, u nu a -ta 'mu.

²⁴ E 'de 'nyre =hen, -aa -hua -ba ni 'o 'a mu 'lu ye, 'ke 'o -te a ɔ ba nu -Yusu 'Klɩsu a =wlu a yekuole. -A yie ni, -e mɔ, a kuo -Yusu 'Klɩsu ye =wlu -teɛ. De, e =hen 'nyre, ne- mɔ, a ɔ -a mu 'heɛn, -a bibi 'mu le 'yi, =aa -kuan nu, -e die nu, a 'mu plɔ a bleele ɔ.

2 'A -tɩ, 'n -yri o ni, -e mɔ, ti 'de o a nyree, 'ke =bo di o 'le 'a mu -wɔn, -e nue, 'bia 'ni di o 'le, 'n di o lele 'a ni =wli po =hlɔn, -e 'we =nɔ ye, -te 'n nu la 'a nunue.

² Bia 'ni po 'a ni =wli =hlɔn, 'na -gbɛ, 'na =wlu di bi =hlɔn. -Ye 'a ni nahuon =de 'deɛ ɔ =tu 'le 'mu =wlu 'kwli 'mu gbo. ³ Ne- nue, 'ni 'cru o 'a mu -wɔn, -e mɔ, 'n 'deɛ =bo di o 'le. Ti =nu -kɔ 'yri 'n 'cru o 'cruɩɛ a -gbɛ, 'bia 'ni di o 'le, a di o 'na =wlu po =hlɔn. Keɛ, 'a mu mɔ nahuiin ni, -u ɔ -bu =tu wɛn 'le 'mu =wlu 'kwli 'mu gbo. Keɛ, 'n yie ni, -e mɔ, 'bia 'mɔ -gbo, 'ni ɔ plɔ a bleele, 'a ni -gbɛ, a ɔ -we plɔ a bleele. ⁴ Ti =nu -kɔ 'yri 'nu o 'a mu -wɔn 'cru, 'n ɔ o =wlu a lenaale 'dɔ. 'Nu o -we 'ni we. 'Ni -hua =le o =bo po o 'a ni =wli =hlɔn. Keɛ, 'n 'cru o ni, -e die nu, a 'mue yi, -e mɔ, 'n nuɛ 'a mu 'mu ni 'dɔ.

Pɔlu ɔ 'ni, bu -hri de'kukununyɔ a de 'kuku a -tɩ -wɔn

⁵ 'N pue -teɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de, ɔ- po nahuin a =wli =hlɔn. E 'de 'na =wlu, ɔ 'diu =hlɔn po, keɛ, a 'bii a =wlu ɔ po =hlɔn. -Tado, e 'de a 'bii, keɛ, 'dai nahuin a =wlu ɔ po =hlɔn. Keɛ, 'ni -hua =le =bo 'preɛ 'o de a -gbɛ ke 'dɔ; ⁶ 'dai nahuin 'ke 'le 'a mu -heyri, 'u poo nahuon a -gbɛ -bati le. -Bati a -gbɛ, bi -we 'klɛɛ 'le. ⁷ Ti nyre 'klɛɛ 'o =o, 'ke de =nu, ɔ nu o, 'a -tɩ bi -hri 'a mu -wɔn, a 'muo 'le =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. 'Bia ne- e 'de, -ye 'a =wlu di bi =hlɔn 'bii. ⁸ 'A -tɩ, 'nu 'a mu le 'ni 'bati, ba tuɛ =nɔ, -e mɔ, a nuɔ 'mu ni. ⁹ -Tɩ ɔ -tɩ 'ni 'cru o 'a mu -wɔn, ne- mɔ, 'mu 'a mu 'mu le =ɔ, 'mue 'ye, 'bia -tɩ -gbo 'nu =tu, 'bia 'ba nyi 'o =tuu. 'E mɔ -teɛ, 'n 'ye ni, -e mɔ, a =tuu 'o 'mu ni, 'a poo nahuon a -gbɛ -bati le. ¹⁰ 'A -tɩ, ke 'nu 'a mu ye po, 'bia 'ba -hri nahuon =de a de 'kuku a -tɩ -wɔn, -ye 'na -gbɛ, 'n -hri -we -wɔn. 'E mɔ -teɛ, nahuon a -gbɛ, 'n -hri de =nu, ɔ nu a -tɩ -wɔn, 'bia 'bɔ nu o 'mu de =de 'mu. 'Ke 'o -Yusu 'Klɩsu ye, de =nu, nahuon a -gbɛ, ɔ nu, 'n -hri 'a -tɩ -wɔn, -e die nu, 'mu 'a mu 'mu -he. ¹¹ 'N nue ni, -e die nu, Satan 'ni =han 'hru 'ye, 'ke 'le -a mu -heyri. -A yie ni -teɛ, -e mɔ, ɔ -hua ɔ -ha 'o -a mu 'hru wɔn.

Ti =nu, Pɔlu -hi 'le Truasiɔɔ 'mu, ni- ɔ -tɩ ɔ =tu

¹² Ti =de a ti 'yri, 'ke 'n mu o 'le 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Truasi, 'mu o =haputitie =nu po, -eɛ -Yusu 'Klɩsu a -tɩ -wɔn le na. -Te 'n nyre o 'le, -ye 'n 'ye o ni, -e mɔ, Kukonyɔ -Yusu -ha o 'hru, 'ke =bo =tu o 'a -tɩ. ¹³ Keɛ, 'nu o le naa =wli, -e nue, 'n 'de o 'le -a ni 'dayu Titɩ gbo ye. Ne- nue, 'ni gba o -Yusu a nahuin =nu wlu, -u ni 'le Truasiɔɔ 'mu, 'ni -hi o, 'ni mu o 'le Masiduanɩblugba 'mu, 'muo o 'le gbo ye.

-Yusu 'Klɩsu nye 'ni nu, =aa 'o 'e ni de =de 'hru wɔn -ha

¹⁴ Keɛ, -ba baa Nyɩsua. Nɔ -a mu naa 'e ni ti, -e nue, -a ɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, -a -mue ni. -Yusu 'Klɩsu -ha 'o 'a yraanyu wɔn 'hru, ɔ nye nu, =a nyo -wɔn kuɛ, Nyɩsua 'kɔ -a mu naa 'e ni -tegbi, -aa 'o mu, -e die nu, ɔ 'mue nahuin ɔɔ, -e mɔ, -Yusu 'Klɩsu, ɔ -ha 'o 'e ni de =de wɔn 'hru, ɔ 'o -a mu 'e ni -tegbi =de lee, 'ke -ba =tu -Yusu 'Klɩsu a -tɩ. -Yusu 'Klɩsu a -tɩ a -gbɛ, ɩ 'we =nɔ hunhrun-pode ye, -e ɔ hunhrun 'seɛ gbo, -e die nu, nahuin 'mu -Yusu 'Klɩsu a -gbɛ yi. ¹⁵ 'E mɔ -teɛ, -a 'we =nɔ hunhrun-pode ye, -e ɔ hunhrun, u Nyɩsua ke klɩ, -e nue, -aa =tu -Yusu 'Klɩsu a -tɩ, 'e ni -tegbi =de, 'ke 'o nahuin =nu ye, Nyɩsua, ɔ waa, ɔ 'ke 'o nahuin =nu ye, -u 'wan.

¹⁶ Nahuin =nu, Nyɩsua, ɔ waa, hunhrundu a -gbɛ, u nu -teɛ, 'ke 'o =nu -wɔn. U -Yusu a -tɩ ke 'ni wɛn, Nyɩsua 'ɔ nyu 'klɩ yrayru -nyi, ɔ 'nɩ -we 'le. Keɛ, nahuin =nu, -u 'wan, u -me -ye, hunhrundu a -gbɛ, u 'de -teɛ nu, 'ke 'o =nu -wɔn, 'u nye nu, 'u 'ku, 'ke 'o Nyɩsua ye. 'A -tɩ, -Yusu a -tɩ a =tutue, e mɔ -kuaan ni, ɔ -hi -a ni 'klɩ wɔn. ¹⁷ Keɛ, -a mu mɔ nahuin =nu, Nyɩsua le, 'ke -ba nu -kuan a -gbɛ. E ɔ nahuin 'plɔplɔ, 'u Nyɩsua a -tɩ =tu, 'u -hua bu hru 'le kuɛɛ 'kwli 'mu, -e 'we =nɔ puplonyu ye, -u ɔ gblagblɩ. De a -gbɛ, u nu, -a -me -ye, -a 'ni nue =le. -A -me -ye, 'ke 'le -a ni =wli 'bii ke, -aa =tu Nyɩsua a -tɩ, 'ke 'o =nɔ ye, -e nue, -a mu mɔ -Yusu 'Klɩsu a -kuannunyɩ ni.

Pɔlu nu -kuan, 'ke 'le 'yri yrayri 'kwli 'mu

3 -Tɩ -gbo, 'n 'cru wɛn, e 'de 'nyre =hen, -a nye lele =tu -wlu, 'ke -ba po -a dɔnɔ a -pli. -A 'ni -hue =le, 'ke nahuon =de ɔ 'cru 'cruɩɛi, -ɩ nye 'a mu ɔɔ, -e mɔ, -a mu mɔ -teɛ a -Yusu a -wɔnnaanyu 'u ni. -A 'ni -hue =le -we, 'ke ba 'cru 'cruɩɛdu a -gbɛ, -e die nu, -a 'mue nahuin yre titie. =U -ye nye 'ni -hua, 'ke nahuin bu 'cru 'cruɩɛidu a -gbɛ, 'ke 'o 'waa -ta 'mu. Keɛ, 'ke 'o -a mu -wɔn, e 'de le 'mu ni. ² 'A ni -gbɛ, a 'we =nɔ ye 'cruɩɛ =nu, -eɛ -kuan =nu a -tɩ =tu, -a nu, 'ke 'le 'a mu -wɔn. -Yusu 'Klɩsu a -gbɛ, ɔ -creɛ, 'ke 'le 'a ni =wli ke, 'e ni nahuon 'mue -hre, ɔ 'mue 'ye, -e mɔ, -Yusu 'Klɩsu nu -kuan, 'ke 'le 'a ni =wli ke. ³ 'E ni nahuon, ɔ -we 'le ɔ 'ye ni, -e mɔ, 'a mu mɔ 'cruɩɛ =nu, -Yusu 'Klɩsu naa 'le 'mu 'mu, ɔ 'cru. ɔ 'de 'pesitu nu, ɔ 'die 'cru. Keɛ,

'Klɔhienyɪsua a -Hihiuu nɪ, ɔ nu, ɔ 'crɛɛ. ɔ 'die 'cru, 'ke 'o 'hept ke, kɛɛ, ɔ 'cɹɛ nɪ, 'ke 'le -tɔnahuin a =wɪ ke.

⁴ =Baa lɛ 'a 'cɹɛ nɪ, ɛ 'we =nɔ ye, -Yusu 'Kɪsu nue nɪ, =a yrii ti lɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua'a nɪ, ɔ le -a mu, 'ke -ba nu 'a -kuan. ⁵ -A yie nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'ke 'le -a -do a 'klɪ 'kwɪ 'mu, -a 'die 'le -wɛ -ba nu -kuan a -gbɛ. Kɛɛ, Nyɪsua'a nɪ, ɔ -a mu 'klɪ -nyi, 'ke -ba nu. ⁶ Nɔ-ɔ nɪ, ɔ -nyi -a mu 'klɪ, 'ke -ba 'ya 'a -kuannunyu 'mu, -ɛ die nu, 'yɹɪ yɹayɹɪ =nu, ɔ =tue, ɔ kɔ nahuin 'hɛɛn, -a 'mu 'a -tɪ nahuin ye =tu. 'Yɹɪ yɹayɹɪ a -gbɛ, ɪ 'de tetei, ɔ 'di la 'cru, ti -hi la a ti 'yri. Kɛɛ, Nyɪsua a -Hihiuu nɪ, -u -a mu naa. Tetei =nu, ɔ 'cru la, ti -hi la a ti 'yri, ɪ nye 'nɪ nu, nahuin 'u lɛ 'kuku, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kɛɛ, Nyɪsua a -Hihiu -mɛ -ye, u nahuin -nyi 'klɔ yɹayɹɪ =nu, ɔ 'nɪ -wɛ 'le.

⁷ Ti -hi la a ti 'yri, 'ke 'o 'hept ke, 'ke Nyɪsua 'cru la 'o tetei. Ti =nu -kɔ 'yri ɔ la dɛ a -gbɛ nu, nahuiin la 'a -tɪ a 'yi'buaale 'nɪ 'ye, ɔ nue -wɛ, Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔ Moise a yigbakla ɔ la wɪn. =Betɪ 'a yigbakla a wunwɛn a -gbɛ, bɛ 'nɪ di la 'o gbo -wɛn, kɛɛ, Yisrækuɛ 'de la 'klɪ kɔ, 'ke bu 'ye 'a yigbakla a -gbɛ, -ɛ nue, ɔ la 'nɪ wɪn 'dɔ. 'Plɪ -ye, tetei a -gbɛ, ɪ nye 'nɪ nu, nahuin 'u lɛ 'kuku, 'ke 'o Nyɪsua ye. Tetei a -gbɛ, -ɪ nye nu, nahuin 'u lɛ 'kuku, -tɛ ɪ la nahuin Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale ɔ la, ti =nu -kɔ 'yri ɛ la 'o 'hɹɪ, ⁸ -ye Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale, ɛ di 'nɪ 'bua, ɛ 'mu 'o -hi, 'bɛ 'ya Nyɪsua a -Hihiu 'mu, 'buu -kuan nu, 'ke 'le nahuin =nu 'mu, -u nɪ 'le 'yɹɪ yɹayɹɪ 'kwɪ 'mu. ⁹ Moise a tetei nue nɪ, Nyɪsua ɔ la nahuin -bati lɛ poo. -Tɛ tetei a -gbɛ, -ɪ nye nu, ɔ -a mu -bati lɛ poo, -tɛ ɪ -a mu Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale ɔ la, -ye 'yɹɪ yɹayɹɪ =nu, -ɪ nye nu, =a 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -ye ɪ -a mu ɔ la Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale 'dɔ, 'ɛ -hi 'o tetei 'mu. ¹⁰ ɛ 'we =nɔ ye, tetei =nu, -ɪ la nahuin Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale ɔ la, ɪ 'de 'klɛɛ lele -tɪ a 'yi'buaale kɔ, -ɛ nue, -tɪ a 'yi'buaale yɹayɹɪ 'hɹɪ, ɪ -hi 'o 'a 'klɪ =nu 'mu. ¹¹ ɛ mɔ -tɛɛ, 'yɹɪ 'klɪ =nu, Nyɪsua -nyi la nahuin, -ɪ kɔ la 'klɪ, 'ke 'le ti gbi 'kwɪ 'mu, ɪ -a mu ɔ la Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale. -Tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, -ye 'yɹɪ yɹayɹɪ =nu, -ɪ hie 'klɔ, ɪ -a mu ɔ la Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale, 'ɛ -hi 'o 'yɹɪ 'klɪ 'mu.

¹² 'Bɪa =baa 'pɹɛ, -a 'nɪ -hɪ lɛ =le dɛ =de, 'ke 'le -a nɪ 'pupɹɛwin 'kwɪ 'mu, -ɛ nue, -a yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɔplɪ a -gbɛ, -aa -pre, Nyɪsua di nu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. ¹³ Ti -hi la a ti 'yri, Moise nu la danu, ɔ -hɪ la 'a yigbakla, -ɛ nue, Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale =nu, ɛ la 'o =nɔ yɹɛ 'nɪ wɛ, 'plɪ Moise ɔ 'nɪ -hɪ lɛ, Yisrækuɛ bu 'ye la, -ɛ mɔ, -tɪ a 'yi'buaale a -gbɛ, ɛ la 'o =nɔ yɹɛ 'nɪ wɛ. -A -mɛ -ye, -a 'nɪ nu =le 'a dɛ, -ɛ nue, -a 'de dɛ =de a -huhle kɔ. ¹⁴ Yisrækuɛ -mɛ -ye, ti -hi la a ti 'yri, 'waa =wɪ 'gboklo la 'mu nɪ, 'u 'die la 'le -wɛ bu yrii la -tɔplɪ a -gbɛ 'mu lɛ. Ti -gbo 'yri, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɪ, 'ke 'o 'waa 'yuo -wɔn. 'Bɪa 'buu Nyɪsua a 'yɹɪ 'klɪ a 'cɹɪnɪ =nu -hɹɛ, ɔ 'nɪ yrii =le -wɛ dɛ =de 'mu lɛ. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ bu 'nɪ nu wɛn danudu a -gbɛ, bu 'nɪ -hɪ lɛ wɛn 'waa yigbaklɪ. Kɛɛ, nahuon 'kɔ nɪ 'o, ɔ kɔ -Yusu 'Kɪsu 'hɛɛn, 'bu -mɛɛ, -ye -Yusu 'Kɪsu a -gbɛ, nɔ -nye nu, danu a -gbɛ 'u 'o 'mu -hɔn, nahuon a

-gbɛ ɔ la -tɪ 'mu lɛ yrii. ¹⁵ Kɛ 'nɪ lele po, 'bɪa 'buu Moise a 'cɹɪnɪ -hɹɛ, ɔ 'nɪ yrii =le 'mu lɛ. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ danu bu 'nɪnɪ ka wɛn 'waa 'lu a lɛ-hɪɛ ye. ¹⁶ Kɛɛ, 'ɛ nɪ nahuon, 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ =hɪan -wɔn, 'kɔ -nyi 'a 'klɔ 'bii Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu, ɛ 'we =nɔ -tɛ danu a -gbɛ bu 'nɪnɪ -hɔn wɛn 'o 'mu. ¹⁷ Kɛ'ɛ nɪ, ɛ nɪ 'mu, -ɛ nue, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu, kɔ Nyɪsua a -Hihiu 'hɛɛn, ɔ -mɛ nɪ. Nyɪsua a -Hihiu 'bu nɪ 'o nahuin ke 'mu, -ye nahuin a -gbɛ, ɔ 'de lele dɛ =de a =go. ¹⁸ 'A -tɪ, -a 'bii =nu, -u kuo -Yusu 'Kɪsu =wɪ ye, -a 'nɪ nu =le danɪ, -a 'nɪ -hɪ lɛ =le -a nɪ yigbaklɪ, =baa -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu a -tɪ a 'yi'buaale 'ye, 'plɪ, -tɪ a 'yi'buaale a -gbɛ, 'ɛ nye nu, =aa gbo -jihie, -tɛ ɔ nɪ 'mu, =aa lɛ 'mu nɪ. Nɛ-nye nu, =a kɔ 'a -tɪ a 'yi'buaale, 'a -tɪ a 'yi'buaale 'ɛɛ klɛ bii, 'ke 'le -a mu 'mu. Nɛ- mɔ -kuan =nu, Nyɪsua a -Hihiu, u nu.

-A 'de 'klɪ =de kɔ, kɛɛ, Nyɪsua, nɔ -kɔ 'klɪ

4 Nyɪsuaa -a mu 'mu nu =hapudɛ 'dɔ. Nɛ- nue, ɔ -nyi -a mu -kuan -gbo, -aa nu. 'A -tɪ, -a nɪ 'klɪ 'nɪ -wɛ =le 'le, 'ke 'o -kuan a -gbɛ a -ta 'mu. ² 'Bɪa =baa nahuin -Yusu a -tɪ ye =tu, -a 'nɪ naa =le 'le gɔlagɔlu 'kwɪ 'mu, 'ke bu 'bli kwa, -ɛ nue, -a 'nɪ -hua =le -ba kaa nahuin. -A 'nɪ po =le 'le Nyɪsua a -tɪ hɪ -hɛyri. Kɛɛ, =baa -Yusu a -tɪ =tu, -aa =tu -tɪ a -tɛɛ, 'ke 'o nahuin 'bii ye. Nɛ-nye nahuin ɔ la, -ɛ mɔ, -aa nu =hapu-kuan. 'ɛ nɪ nahuon, -kɔ 'a =wɪ 'ɟɟɹa, 'ke 'o Nyɪsua ye, ɔ yi dɛ a -gbɛ nɪ.

³ -Yusu a =haputitɛ =nu, -aa po, nahuin -ye 'nɪ yrii =le 'mu lɛ, -ɛ 'we =nɔ -tɛ danu bu 'nɪnɪ -hɪ lɛ wɛn 'waa yigbaklɪ. =Betɪ bɛ nɪ lɛ 'mu, ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nahuin =nu, -u 'wan, nɔ -nɪnɪ yrii =haputitɛ a -gbɛ 'mu lɛ. ⁴ 'U 'nɪ yrii =le =haputitɛ a -gbɛ 'mu lɛ, -ɛ nue, Satan, ɔ kɔ 'klɔ -gbo win ke, ɔ 'le 'waa 'lu a lɛ-hɪɛ 'mu lɛ 'nɪ pupo, -ɛ die nu, ɔ 'nɪ =han =haputitɛ a -gbɛ =wɪ ye kuo. Satan a -gbɛ, ɔ 'nɪ -hua =le nahuin bu 'ye -nyɹɛ =nu, -ɛɛ wɪn, 'ke 'o =nɔ -wɔn. -Nyɹɛ a -gbɛ, 'ke ɛɛ 'le -Yusu a =haputitɛ a -gbɛ -wɔn 'mu -hɔn. =Haputitɛ a -gbɛ, nɛ-ɛ -a mu -Yusu 'Kɪsu a -tɪ a 'yi'buaale ɔ la. -Yusu 'Kɪsu -mɛ -ye, =nɪ 'yo, -ye -n 'ye Nyɪsua nɪ. ⁵ 'Bɪa =baa =haputitɛ a -gbɛ po, ɛ 'de -a nɪ -tɪ, -a 'nɪ =tɪ =le. Kɛɛ, -Yusu 'Kɪsu a -tɪ nɪ, -aa =tu, -ɛ mɔ, nɔ -mɔ Kɔkɔnyɔ. -A -mɛ -ye, -a mu mɔ 'a nɪ -kuannunyu nɪ, -ɛ nue, -a nɛɛ -Yusu 'mu nɪ.

⁶ Ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsuaa la 'klɔ nu, kɛ ɔ la po: «-Nyɹɛ bɛ 'bɛ, 'ke 'le gɔlgɔyɹɪ -hɛyri.» Nyɪsuaa -do a -gbɛ, nɔ -nue, 'a -nyɹɛ 'ɛɛ kɛ wɪn, 'ke 'le -a nɪ =wɪ ke. -Nyɹɛ a -gbɛ, nɛ-ɛ -a mu -Yusu a yigbakla =nu ɔ la, -kɔ wɪn, 'ke 'o Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale -wɔn. Nɛ- nue, =aa nahuin -Yusu a =haputitɛ a -gbɛ pue.

⁷ -A 'de 'klɪ =de kɔ. -A 'we =nɔ yɪ =nu ye, ɔ nuu buɛ 'mu. Kɛɛ, =betɪ -ba 'we =nɔ yɪ ye, kɔ, =betɪ -ba 'de 'klɪ kɔ, Nyɪsua po 'le -a mu 'mu 'yilɛnɔdɛ, -ɛ mɔ -Yusu a =haputitɛ. Kɛ Nyɪsua nu 'a nunue, -ɛ die nu, nahuin 'mue 'ye, -ɛ mɔ, 'klɪ =nu, -ɪ -hi 'o 'ɛ nɪ 'klɪ =de 'mu, -aa

nu, =aa Nylsua a -kuan nu, 'ke u 'le =כח -כחנ 'mu -חכח. ל 'nu -חכח =le 'le -a mu -כחנ 'mu. ⁸ Nahuiin -a mu =tue =sue a gblegblei, כעע, u 'nu -ha =le 'o -a mu 'hru wln. -A nu =wlu 'mue gbo 'd, כעע, -a nu =wlu 'nu bi =le =hln. ⁹ Nahuiin =tue -a mu =sue, כעע, Nylsua 'nu hie =le 'o -a mu gbo, 'uu -a mu -tutu ke gble pla, -ε die nu, u 'mu -a mu gbo -כח, כעע, u 'de 'le -a nu gbo-wuw -כח -כחנ. ¹⁰ 'E nu ti, u nye le 'nu =כח, 'ke bu 'la -a mu, -ε 'we =כח ye, -te u nu, 'u 'la la -כח -Yusu. כעע, -a 'kle nu 'kl. Ne- nye nu, nahuin 'u nye 'ye, -ε כח, -Yusu nu 'kl, 'ke 'le -a mu 'mu. ¹¹ Ti 'bii -gbo, -aa כח 'kl ke -hi, uu le =כח -a nu 'lula, -ε nue, -a nue -Yusu 'mu nu. כעע, -a nu -plahun =nu, -u 'de 'kl k, u 'de wen a 'kue. Ne- nye nahuin כח, -ε כח, -Yusu nu 'kl, 'ke 'le -a mu 'mu. ¹² 'E 'we =כח ye, 'e nu ti, 'ke -a nu 'le 'kukue kwa 'mu, -ε nue, -aa nahuin pue -Yusu a =haputitie. A -מε -ye, -te a 'כח =haputitie a -gbe, ne- nue, 'a כח 'kl yrayru, -כח 'nu -כח -we 'le.

¹³ -Tu a -gbe, u 'cru la nu, 'ke 'le Nylsuacrue 'kwli 'mu, -ε כח: «'N kuo Nylsua ye =wlu. Ne- nue, 'nu =tu 'a -tu.» -A nu -gbe, ke'e nu, -aa -כח nu, =a kuo Nylsua =wlu ye. Ne- nue, -a nu -gbe, =aa -כח Nylsua a -tu =tu. ¹⁴ -A yie nu, -ε כח, Nylsua =nu, -כח -ha 'le -Yusu 'kukonyu -heyri, -כח -כח 'kl, -a nu -gbe, כח di -כח 'le -a mu 'kukonyu -heyri 'nu -ha, כח 'mu -a mu 'kl -ha, -ε nue, -Yusu כח -a mu 'heen, -a -כח nu. A כח -a mu 'heen, כח di -a mu 'nu gba, 'ke 'o Nylsua ye. ¹⁵ Nylsuaa -a mu -kuan 'bii a -gbe 'nu -nyi, 'ke 'o 'a nu 'mu-hee a -ta 'mu, -ε die nu, כח 'mu nahuin 'plapl =hapude 'mu nu, כח 'mu waa, nahuin a -gbe, u 'mu kle bii. -Ye nahuin =nu, -u di Nylsua 'wio -nyi, כח, -u dio baa, u di -כח kle 'nu bii.

Nylsua a -tu a 'yi'buaale, ne- -aa 'o -כח le ta

¹⁶ -Te ε nu le 'mu, -a nu 'kl 'nu -כח =le 'le, 'ke -ba gba Nylsua a -kuan 'lu -כח. -A yie nu, -ε כח, -a nu -plahun a 'kl, u 'le 'nu =tu, כעע, 'kl yrayru =nu, Nylsuaa -a mu -nyi, כח 'mu bi yrayru 'ε nu -nyr כח. 'E nu -nyr כח, Nylsuaa -a nu -hiiu -nyi 'kl. ¹⁷ =Sue -gbo, -aa 'kle 'ye, ε di כח -nyr כח, ε 'mu 'le -כח. =Sue a 'yiye a -gbe a -tu, -a di כח -tu a 'yi'buaale gblaka. -Tu a 'yi'buaale a -gbe, ε -hi 'o 'ε nu de =de 'mu nu, 'ε hie 'kl. 'Bla =baa -tu a 'yi'buaale a -gbe 'lu -כח le -hie, -ye =sue -gbo, -aa 'kle 'ye, ε 'cum nu, 'ke 'le -a mu 'yi 'mu, ¹⁸ -ε nue, -a nu 'lu a le-hiele, 'ke ε nu 'o Nylsua a -כח =nu ke, -a 'nu 'ye. -A nu 'lu a le-hiele, ε 'de 'o 'kl -gbo a -כח -gbo ke nu, -aa 'ye, -ε nue, -כח -gbo, -aa 'ye, u 'nu hie =le 'kl, כעע, -כח =nu, -a 'nu 'ye, nu -di 'kl hie.

5 -A yie nu, -ε כח, ti =nu -כח 'yri -a nu -plahun -gbo, -u 'we =כח bl 'ka ye, u di 'yi le nyre, Nylsua di -a mu -nyi 'huyn yrayru, 'ke 'le yak 'mu, -u 'we =כח 'kayrayru ye, Nylsua a -gbe, כח po. 'Huyn yrayru a -gbe, u -מε -ye, u di hie 'kl. ² Ke כח -tutu -gbo ke, -aa le nu wln 'd, -ε nue, -a nye 'nu -hua 'd, 'ke Nylsua כח -nyi -a mu 'huyn yrayru, 'ke 'le yak 'mu. ³ 'Bla 'כח -nyi -a mu 'huyn yrayru

a -gbe, -ye -a 'de 'kuo ye 'we, -כח 'de 'huyn כח. ⁴ 'Bla =ba 'kle kue 'huyn 'kl -gbo, -ye -aa pl 'kukue a huannu. -A nye wen 'nu -hua, 'ke -a 'nu 'ku 'le wen. כעע, -a nye 'nu -hua, 'ke Nylsua כח -nyi -a mu 'huyn yrayru a -gbe, -u di 'kl hie, -ε die nu, 'huyn yrayru a -gbe, u 'mu 'o 'huyn 'kl -gbo a =pl 'mu bi. ⁵ Nylsua a -gbe, כח -כח -a mu -כח, 'ke -ba כח 'huyn yrayru a -gbe. כח -nyi -a mu 'a -Hiiu nu. Ne- כח 'kwli 'mu, כח 'le naa, כח nye -a mu כח, -ε כח, כח di -כח -a mu 'huyn yrayru a -gbe 'nu -nyi.

⁶ De a -gbe a -tu, -a nu 'kl 'nu -כח =le 'le, =betl -ba yie, -ε כח, =ba 'kle kue 'huyn 'kl =nu, -a 'de wen 'le Kukonyu -כח a mue. ⁷ 'E =hen 'nyre, -a nu 'yie 'dio wen a 'yee, כעע, -aa na 'hru, =a kuo =wlu ye. ⁸ 'E כח -כעע, -כעע -a 'blee 'o kwa, 'ke -a 'blee 'o kwa. -A nye wen 'nu -hua, 'ke -ba -כח wen כח 'huyn -gbo 'kwli 'mu, -a 'mu 'le -a nu Kukonyu -כח mu. ⁹ 'A -tu, כח =betl -ba 'de wen 'le =כח -כח a mue, כח =betl -ba mu 'le =כח -כח, deε -do =nu, -aa -hua -ba nu, ne- כח de =nu, 'a -gbe, כח -hua, ¹⁰ -ε nue, -a 'bii, -a כח -ba mu 'o -Yusu 'Klisu ye, -ε die nu, כח 'mu -a mu -bati le poo, de =nu, -ε ble -a mu ye, כח 'mue -a mu -nyi, -ε 'we =כח ye, -te -a nu nunu-כח pl nu 'mu, ke כח 'kl -gbo ke, =betl 'yilench-כח pl, =betl 'yilenyre-כח pl.

-Yusu 'Klisu nue nu, -a כח Nylsua 'heen, =a -כח, =a כח kegbowεεle

¹¹ -Te -a yie, -ε כח, Kukonyu -Yusu di -a mu le poo -bati, 'a -tu, -a nyo 'nu pl. Ne- nue, =aa 'o 'kl =tu, =a nyi nahuin 'mu le yrii, -ε כח, -tu -gbo, -aa =tu, u כח -tu a -כעע nu. Nylsua -מε -ye, כח yi -a mu nu -כעע, כח, 'n pui -כעע -כעע, -ε כח, a yie nu, 'ke 'le 'a nu =wlu ke, -ε כח, 'כח כח -כעע a -Yusu a -כח naanyu כח nu. ¹² A nu po 'le le, -ε כח, -a =tu lele -a כח a -pli a pupue -wlu. 'E 'de =ne. כעע, de -aa nu, ne- כח, -a nye 'a mu kle 'nu -hthia, -tu כח -tu 'a -כח 'le ba po -a nu -pli, -ε die nu, 'ba nahuin 'buu -a mu כעע, a 'mu 'waa -כח =tule yi. U -מε -ye, -כח -gbo, nahuiin 'ye, nu -כח ke u 'o 'waa כח a -pli 'o poo. U 'nu ta =le 'le -tunahuon a =wlu kle. ¹³ Nahuin -ye כח 'nu, -a nu 'lu -כח 'o wln 'mu 'hru. 'Bla 'be 'ya =ne 'mu, 'ke 'le 'a mu 'yi 'mu, ε 'we =כח ye, -a -ha 'le -a כח nu, =a -nyi -a nu כח 'bii Nylsua. כעע, -a nu 'lu 'de 'o 'hru wln 'mu -כח. Ba כח 'a yiyie, -ε כח, -a -nye -a nu כח 'bii Nylsua nu, -ε die nu, -a 'mu 'a mu 'mu -כח. ¹⁴ -Kuan -gbo, -aa nu, -a nyo 'nu nu, -ε nue, -Yusu 'Klisu nue -a mu 'mu nu 'd, 'a 'munue a -gbe, 'εε -a mu naa, 'ke 'le 'a 'kl a kenue 'kwli 'mu. -A yie nu, -ε כח, כח 'ku nu, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu. 'A -tu, ε 'we =כח ye, nahuin 'bii, u כח =כח 'heen, u 'ku nu, 'ke 'le Nylsua 'yi 'mu. ¹⁵ כח 'ku nu, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu, -ε die nu, nahuin -gbo, -u 'kle pue -hunhlu, u 'nu =han 'kle lele de =nu nu, 'waa -gbe, uu -hua, כעע, u 'mu de =nu nu, -Yusu 'Klisu a -gbe, כח -hua, -ε nue, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, 'ke כח 'ku 'o, 'plu Nylsua כח -כח 'le 'kukonyu -heyri, כח -כח 'kl.

¹⁶-Tε -a yrii -ti a -tεε a -gbe 'mu le, -a 'nu 'ye =le 'kleε lele nahuin, -ε 'we =nɔ ye, -tε 'klɔ -gbo ke a nahuin, uɔ 'waa 'yiye nu. 'E mɔ -tεε, ti -hi la a ti 'yri, -tε 'klɔ -gbo ke a nahuin, uɔ la -Yusu 'Klɔsu a 'yiye nu, ke'ε nu, -aa la -wε 'a 'yiye nu. Kεε, -tε ti nu le 'mu -gbo, -a 'nu nue =le 'kleε lele nu. ¹⁷Nahuon 'bɔ nu 'o, ɔ kɔ -Yusu 'Klɔsu 'hεen 'bu -muε, -ye ɔ -hε -tunahuon yrayru. 'A nunuηmli 'ki =nu, ɔ -wε gbo, nunuηmli yrayru 'ɪ bi 'o. ¹⁸Nyɔsua, nɔ- nu -tɔpli 'bii a -gbe. =Betɪ -ba 'ya la 'a yraanyu 'mu, 'ke ɔ naa 'le -Yusu 'Klɔsu 'mu, ɔ nue, -a kɔ =nɔ 'hεen, =a -muε, =a kɔ kegbowεenle, ɔ -nyi -a mu -kuan -gbo, ɔ mɔ -ba mu nahuin le, -ε mɔ, ɔ -hua ɔ nue, u ɔ =nɔ 'hεen bu -muε, bu ɔ kegbowεenle. ¹⁹E =hen 'nyre, Nyɔsua ya 'le -Yusu 'Klɔsu nu, -ε nue, Nyɔsua a -gbe, ɔ -hua ɔ kɔ nahuin 'bii 'hεen bu -muε. ɔ 'nu -hre =le 'kleε lele 'waa de 'kuku, kεε, ɔ nye 'nu 'wuwla, ɔ, ɔ le -a mu, 'ke -ba mu nahuin le, -ε mɔ, ɔ nye 'nu -hua, 'ke u ɔ Nyɔsua 'hεen bu -muε, bu ɔ kegbowεenle.

²⁰'A -ti o, -a mu mɔ -Yusu 'Klɔsu a leleenyu'u nu, =aa 'le 'a mu -wɔn 'prεε. E 'we =nɔ ye, Nyɔsua a -gbe gbe, 'ke ɔ 'le -a mu 'mu naa, ɔ 'le nahuin -wɔn 'prεε. -Aa 'a mu le 'nu 'batɪ, 'ke 'le -Yusu 'Klɔsu a 'du 'kwli 'mu, ba wεen ke, 'ke a ɔ Nyɔsua 'hεen, ba -muε, ba ɔ kegbowεenle.

²¹-Yusu 'Klɔsu 'de la de 'kuku =de nu, kεε, -a nu de 'kuku =nu, -a nu, nε- Nyɔsua hren -Yusu, ɔ nue, -Yusu 'Klɔsu ɔ 'ku -a nu de 'kuku a -gbe a -ti, -ε die nu, 'bia =ba 'ya -Yusu a nahuin 'mu, Nyɔsua 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye.

6 'A -ti o, -a kɔ Nyɔsua 'hεen- -kuan nu, =aa 'a mu le 'batɪ, =hapude =nu, Nyɔsua nu 'a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu, a nu nue 'le -sɔgbɔklε. ²'E mɔ -tεε, u 'crɪε nu, 'ke 'le Nyɔsuacrɪnle 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nyɔsua ɔ 'nu:

ti =nu -kɔ 'yri 'n kɔ =bo nu 'a mu =hapude 'mu,
 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu,
 =bo waa 'a mu,
 -tε ɔ nyre 'o,
 -ye 'n 'wɔn 'a nu 'batɪwin nu,
 'nu dii 'a mu ke.»

Kε Nyɔsuaa po. Ba 'ye kε, ti nyre 'kleε 'o =o, 'ke Nyɔsua ɔ nu kε 'a mu =hapude 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu, ɔ, ɔ waa kε 'a mu.

Pɔlu nye 'nu -hua, ɔ tue nahuin, -ε mɔ, ɔ mɔ Nyɔsua a -kuannunyɔnɔ nu

³-A 'nu -hua =le -ba nu de =de, -ε di nahuin ye ka, 'ke 'o Nyɔsua a 'hru wɔn, -ε nue, -a 'nu -hua =le bu creke -kuan -gbo, -aa nu. ⁴Kεε, 'ke 'o 'ε nu de =de -wɔn, -aa nu, -a nye nahuin 'nu ɔ, -ε mɔ, -a mu mɔ Nyɔsua a -kuannunyɔnɔ nu. Mɔ =betɪ bu -a mu =sue =tue, mɔ =betɪ 'kla-wliye'yɪya bε -hi -a mu wɔn, -a kɔ =wlu 'a 'lɪa 'dɔ. ⁵E ɔ -nyrɔwɪ -ye, 'uɔ -a mu bi, -nyrɔwɪ -ye 'mu, 'uɔ -a mu =jɪ 'mu le po, -nyrɔwɪ -ye 'mu, nahuin 'uɔ 'le -a

mu =glaa, 'uɔ -a mu yru le poo, 'ε ɔ -nyrɔwɪ -ye, -kuan ɔ dua -a mu 'lɪa, -nyrɔwɪ -ye 'mu, -a 'nu ɔ =le ti, 'ke -ba ηmo, -nyrɔwɪ -ye 'mu, -a 'nu di =le -wε de. ⁶-A nu 'yri-naabu 'sii 'o ye, =a yi -ti a -tεε, =a kɔ =wlu 'a 'lɪa, =a kɔ =wlu 'kɔkɔ, 'ke Nyɔsua a -Hihiu nu 'o -a mu ke 'mu, =a nuε -a nu 'bienu -tunahuin 'mu -tεε, ⁷=aa nahuin -ti a -tεε ye =tu, Nyɔsua ɔ -a mu 'a 'klɪ -nyi. Nε- nye nahuin ɔ, -ε mɔ, -a mu mɔ Nyɔsua a -kuannunyɔnɔ nu. -A nu -tεε a 'yri-naabu, ɔ 'we =nɔ ta-wɔn-tɔpli ye. Nu- -aa 'mu 'ba, =aa -a nu yraanyu ye -wɔn, =aa -a dɔnɔ -pre.

⁸Nahuin -ye, uɔ 'o -a mu 'nu =tuu, =u -ye 'uɔ -a nu -ti le -haa. =U -yee -a mu 'nu baa, =u -ye 'uɔ -a mu tanɪ =tu. Uɔ -a mu daa hɪnyu, -uɔ nahuin kaa, 'plɪ -ye, -aa =tu -ti a -tεε. ⁹U ɔ 'nu, nahuon =de 'de -a mu yi, 'plɪ -ye, nahuin 'bii, u yi -a mu nu. 'E nu ti, nahuin nye -wɔn le -hie 'lu, -ε mɔ, -a 'deε -ba -wɪn, kεε -ye -a nu 'klɔ, =aa -hunhlun po -tεε. Uɔ -a mu =tue =sue, kεε, -a 'nu 'ku =le.

¹⁰=Hapukɔ, 'uɔ -a nu =wɪ =hlɔn po, kεε, 'ε nu ti, -aa nu 'manu. 'Ke 'le nahuin 'yi 'mu, -a 'de de =de ɔ, kε ɔ 'klɔ -gbo ke, kεε, -a nye 'nu nu, nahuin 'plɔklɔ 'u ɔ de, 'ke 'o Nyɔsua ye. =Nu 'ye -nɔ 'nu, -a 'de de =de ɔ, kεε, seyɪ-seyɪ -a mu ɔ -tɔpli 'bii.

¹¹'A mu Koletikue, -ti =nu, -ɪ nu 'le -a nu =wɪ ke, -a =tui 'a mu ye nu. -A 'de 'a mu 'a de =de 'yi ke -hli. ¹²-A -mε -ye, -a nuε 'a mu 'mu nu. Kεε, a -mε -ye, a 'de -a mu 'mu nuε. ¹³'Nu 'le 'a mu -wɔn 'nu 'prεε, -ε 'we =nɔ 'na 'yuo=pli ye. 'N ɔ 'nu o: Ba le -a mu -ti =nu, -ɪ nu 'le 'a nu =wɪ ke, ɔ, ba nuε -a mu 'mu, -ε 'we =nɔ ye, -tε -a nu 'a nu 'munuεle.

A nu gba 'le kɪkahru

¹⁴Nahuin =nu, -u 'de -Yusu =wlu ye kuo, a ɔ =nu 'hεen, a nu pε 'le, -ε die nu, a 'nu =han 'waa 'lu a le-hiele -wɔn kuε. 'Be de -gbo, -ε 'sii 'o ye, ɔ de -gbo, -ε 'de 'o ye 'sii, ɔ 'die 'le -wε bu bibi 'yi 'mu le. -Nyre ɔ gbugbɪyɪ 'hεen, ɔ 'die 'le -wε bu bibi 'yi 'mu le. ¹⁵-Yusu 'Klɔsu ɔ Sa-tan 'hεen, u 'die -wε 'le -wε bu yiyrii win 'mu le gbe. Nahuin =nu, -u kuo -Yusu =wlu ye, ɔ, nahuin =nu, -u 'dio =wlu ye kuo, u 'deε bu ɔ =wɪugbloo -do. ¹⁶'Ke 'le Nyɔsua a kayu gbo, =wehi 'de 'le nunu-kuan ɔ. -A -mε -ye, -a mɔ mɔ 'Kɔbhienyɔsua a kayuu nu. Nyɔsua -mε -ye, ɔ nu 'klɔ, 'ke 'le -a mu -gbahlɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tε ɔ nu la 'a =tutue. Kε ɔ la po:

«'Ke 'n diu 'le -gbahlɔn nu,
 u ɔ 'mu 'hεen, -a 'mu 'o -tegbii -do nu,
 'mu 'waa Nyɔsua 'mu 'ya,
 u 'mu -wε 'na daku 'mu 'ya,
 u 'mu 'mu da.»

¹⁷Nε- nue, Kɔkɔnyɔ Nyɔsua ɔ 'a nahuin le: «Ba -hɔn 'le nahuin =nu -gbahlɔn 'mu, -u 'de 'mu yi. Nahuindu a -gbe, a ɔ =nu 'hεen, a nu nu 'le 'o -tegbii -do. A nu 'tu 'le -tɔpli =nu le, -ɪ 'de 'o ye 'sii,

'ke 'o 'mu ye.
Nε- die nu, 'mu 'a mu ke wεen.
18 -Ye 'n di 'ya 'a ni Bu,
a 'mu 'na 'yuo=pli 'mu 'ya.

'Mε 'Klkenunysua'a ni, -ε wε 'pre.»

7 'Na ninatumupu -a, Nylsua po 'le -tεplε 'bii a -gbe ni, 'ke 'o -a mu -wεn. -Tε ε ni le 'mu, -a 'ni nu 'le 'ε ni 'yilenyredε =de, -ε nye nu, -a ni -plahun 'i 'nuni 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, kε, -ba -ha -wε 'le 'ε ni 'yilenyredε =de, -ε ni 'le -a ni =wli ke. -A ni 'yrinaabul bi 'sii 'o ye -tεε, -ba =tuu 'o Nylsua 'o, -ε 'we =nε ye, -tε Nylsuaa 'a -huhua nu.

-Ti =nu, -i kε -ti Pεlu, 'εε 'manu nu

2 Ba nuε -a mu 'mu. -A 'de =ε =de de 'klan 'mu nu. Mε, -a 'de -wε =ε =de 'hran. Mε, -a 'de -wε =ε =de kaa, -a 'de =ε =de de kwa -ha. 3 A ni po 'le le, -ε mε, 'nu le 'pupre nu, 'nu 'a mu 'ni creke. 'Be 'n =tui wen ni, -ε mε, -a nuε 'a mu 'mu ni 'dε. De =de 'die 'le -wε be nue, -ba 'kee 'a ni 'munuεε. Mε =beti -ba 'ku, mε =beti -baa -hunhlun po, -a -muε ni. 4 'N yie ni, -ε mε, a kuo -Yusu ye =wlu -tεε. Nε- nue, 'nu -wε 'a ni -pli po. =Betι =bo 'ye =suε 'dε, 'na =wlu 'ni bi =le =hlεn. Kεε, 'nu nu 'manu, kε, 'ni kε plε a bleεε.

5 'N =tui wen ni, -ε mε, -a 'ye =suε. Mε, -tε -a nyre o nε Mastduantblugba 'mu, -a 'kε 'dee wen 'hru a 'yee, 'ke -ba -ha 'le -hunhlun le. 'Kla-wliye'yia a gbleglei, ni =glaa o 'le -a mu, nahuin 'u o -a mu ye -wεn, 'plu =aa o =wli le naa 'dε, =aa o huannu pl. 6 Kεε, -tunahuon a =wlu 'bu bi =hlεn, -ye Nylsua, nε- nyo 'le lele =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. Nahuon -gbo, -ε mε Titu, 'ke Nylsua naa 'le 'a 'ledidie 'kwli 'mu, 'ε =tu 'le -a mu =wlu 'kwli 'mu gbo. 7 ε 'de ε -do a -gbe. 'Ke ε naa -wε 'le Titu a pupowin 'kwli 'mu, 'ε =tu 'le -a mu =wlu 'kwli 'mu gbo, -ε nue, Titu a -gbe, ε le -a mu ni, -ε mε, a -nyo 'kl, 'ε le -wε -a mu, -ε mε, aa -hua 'na 'yie 'dε, kε, 'a ni =wli bi =hlεn, 'ke 'o 'yilenyredε =nu, a nu a -ta 'mu, kε, 'a nye -hua, 'ke ba bi 'mu ke, -ba -wεn 'na yraanyu ye. -Tε 'n 'wεn -ti a -gbe, -ye 'na 'manu bii ke.

8 'N yie ni, -ε mε, 'crunε =nu, 'n ya o 'a mu ye, ε po 'a ni =wli =hlεn. Kεε, =beti be po 'a ni =wli =hlεn, 'ni 'ye =le, -ε mε, ε 'de 'o le kε, 'ke =bo ye o 'a mu ye. 'N -wε 'le =bo 'ye o ni, -ε mε, ε 'de o -tεε nu, 'ke =bo ye o 'a mu ye, -ε nue, 'n yie ni, -ε mε, 'na 'crunε a -gbe, ε po o 'a ni =wli =hlεn, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. 9 Kεε, -tε ti ni le 'mu -gbo, 'nu nu 'manu, 'ke 'o 'crunε a -gbe a -ta 'mu, 'n ya o 'a mu ye. ε 'de =bo po 'a ni =wli =hlεn, ε 'de =nε, ε 'ni nue =le 'mu 'manu. Kεε, de, -εε 'mu 'manu nue, nε- mε 'a ni nunuklε 'klan, nε- -εε po 'a ni =wli =hlεn, 'ε nue, 'a hie 'o 'a ni nunuklε 'klan a -gbe gbo. Nylsua, nε- -hεε o, 'ke 'a ni =wli bi bi o =hlεn, -ε die nu, a 'mu o 'o 'a ni nunuklε 'klan gbo hie. -Tε ε ni le 'mu, -a ni 'crunε 'de 'a mu de 'klan 'mu nu. 10 'Bla -tunahuon a =wlu 'bu bi =hlεn, 'a

nunuklε a -ti, -ε nue, Nylsua nye 'ni -hua, -ye =wlu a =hlεnbibie a -gbe, ε nyo 'mu 'ni -hε, 'ke ε hie 'o 'a nunuklε 'klan gbo. Kεε ni, Nylsuaa nahuon a waale nu, 'ke 'o de 'kuku a -ta 'mu. =Wlu a =hlεnbibiedu a -gbe, ε 'ni nue =le nahuon huannu. Kεε, nahuon a =wlu 'bu bi =hlεn, -ε 'we =nε nahuin =nu ye, -u 'de Nylsua yi, =wlu a =hlεnbibiedu a -gbe, nε- nye nu, nahuon kε 'ku, 'ke 'o Nylsua ye. 11 'ε mε -tεε, =wlu a =hlεnbibie a -gbe, 'ke ε -hεn 'le Nylsua -wεn 'mu. Ba 'ye kε de =nu, ε nu, 'ke 'le 'a ni =wli ke. Ba 'ye -wε, -tε a nu, 'a kε 'klεε -tεε a 'lu a le-hieε. A nye nahuin 'ni kε, -ε mε, a 'de de 'kuku 'mu nuε. 'A ni de 'kuku a -gbe a -ti, 'aa 'a ni dεnε yru le poo, 'aa huannu pl, 'ke de 'klan =de be nue 'a mu, kε, 'aa 'na 'yie le =mε 'dε, kε, 'aa -hua ba nu de =nu, Nylsuaa -hua, kε, 'aa -hua ba poo nahuon =nu -bati le, -ε nu de 'klan. 'Ke 'o 'ε ni de =de -wεn, a tuε nahuin ni, -ε mε, 'a ni dabu 'de 'klεε 'le lele de 'kuku a -gbe -heyri ni.

12 'A -ti, 'crunε -gbo, 'n 'cru o 'a mu -wεn, a ni 'ye 'le, -ε mε, 'n 'cruε o ni, 'ke 'o nahuon -gbo, -ε nu de 'klan =nu a -ta 'mu. 'N 'die o -wε 'cru, 'ke 'o nahuon =nu a -ta 'mu, u nu o de 'klan a -gbe 'mu. Kεε, 'n 'cruε o ni, -ε die nu, a 'mue yi -tεε, 'ke 'o Nylsua ye, -ε mε, a kε -a mu 'hεn, -a pε ni. 13 De a -gbe, ε -nyi -a mu 'kl 'dε.

ε 'de ε -do a -gbe, ε 'de -a mu 'kl -nyi. -Aa -wε nu 'manu, -ε nue, Titu nu 'manu, -ε nue, a 'bii, a -nyo 'kl 'dε. 14 -Tε 'n nyo o lee, 'ke 'le 'a mu -wεn, 'n po o 'a ni -pli. 'N 'ye 'klεε ni, -ε mε, 'n 'de 'a ni -pli po -gbugbe. -Ti 'bii =nu, -aa o 'a mu ye =tu, ε mε -ti a -tεε ni. 'A ni -pli =nu, -a po o, 'ke 'o Titu ye, ε mε -wε -ti a -tεε ni. 15 -Tε ε di o 'le 'a mu -wεn, a 'blo o kwa -tεε, 'a nyo o pl, 'ke 'le 'a 'o=tuule 'kwli 'mu. 'Bεε de a -gbe 'lu -wεn le -hie, -ye 'a ni 'munuεεε klε 'ni bii, 'ke 'le =nε 'mu. 16 'Nu nu 'manu, -ε nue, 'n yie ni, -ε mε, 'n -wε 'le =bo kuo 'a mu =wlu ye ni, 'ke 'o 'ε ni de =de a -ta 'mu.

Uu le 'kukue 'wli, 'ke bu -nyi -Yusu a nahuin =nu, -u ni 'le Sudeblugba 'mu, -u =suε 'ye

8 'Na -dayuo -a, -a nye 'ni -hua, 'ke ba yi de =nu, -Yusu a nahuin =nu, -u ni 'le Mastduantblugba 'mu, u nu. De a -gbe, ε nye -a mu 'ni kε, -ε mε, Nylsua nu =nu 'mu =hapudε. 2 Uu o 'ye =suε 'dε, kεε, 'waa 'manu bii o ke. =Hapukε, 'u o =suε 'ye, kεε, 'waa 'manu a -ti, 'u -ha o 'dai 'wli, 'ke 'o Nylsua a -kuan a -ta 'mu. 3 'Nu 'a mu 'ni le, u -ha o 'dai 'wli, -ε 'we =nε ye, -tε 'waa dabul pue 'o gbo. 'Wli =nu, u -ha, ε -hi =nu wεn. Nahuon =de 'diu le, 'ke bu nu de a -gbe, 'u di 'le, 4 'u 'batu -a mu le 'dε, 'ke -ba -nyi =nu 'hru, bu po 'o 'waa ni dabu, -ε die nu, 'waa -gbe, u 'mu -wε Nylsua a nahuin =nu 'mu -hε, -u ni 'le Sudeblugba 'mu. 5 De =nu, u nu, ε -hi -a ni 'lu a le-hieε wεn. Ye-hεde, u nu, nε- mε u -ha 'waa dεnε ni, 'u -nyi 'waa dεnε Kukεnyε -Yusu, 'plu 'u

wεen ke, 'ke bu nu -tu =nu, -aa o =nu ye =tu, -ε 'we =no ye, -te Nylsuaa 'a -huhua nu.

⁶A -mε -ye, nahuon -gbo, ɔ ɔ Titl, ɔ -tua o 'a nɪ 'wli a le'kukuele gbo. Nε- nue, =a le o =no, 'ke bɔ di 'le lele 'a mu -wɔn, -ε die nu, =hapu-kuan =nu, ɔ =tu o -wlu, 'ke 'le 'a mu -heyri, ɔ 'muo 'lu -yra. ⁷A mu ɔ nahuin, -u ɔ de, 'ke 'o Nylsua ye, 'ε -hi 'o =u -ye 'mu, -ε nue, a kuo -Yusu 'Klɪsu ye =wlu -tεε, 'aa nahuin -Yusu a =haputitie =nu pue, Nylsua ɔ nue, 'a yi -tu a -tεε, 'a -ha 'a nɪ dɔno 'bii, 'ke 'o Nylsua a -kuan a -ta 'mu, 'a nuε -a mu 'mu 'dɔ. -Tε ε nɪ le 'mu, ba nu =hapu-kuan =nu, 'ke 'le 'a nɪ =wlu 'bii ke, ε 'mu 'o =u -ye 'mu -hi.

⁸-Tɪ -gbo, 'nɪ 'a mu ye =tu, ε 'die 'nyre =hen, -ε ɔ, 'n nɪ 'o 'a mu ke 'mu, 'ke ba -ha 'wli. Kεε, 'nɪ 'a mu 'nɪ le, -ε ɔ, -Yusu a nahuin -ye =nu, uɔ nahuin =nu 'mu 'nɪ -hε, =suεε nu. 'N nyi 'nɪ =tu, -ε die nu, 'mue 'ye, 'bla 'ba nuε 'a nɪ 'bienu -tunahuin =nu 'mu, =suεε nu. ⁹A yie nɪ, -ε ɔ, -a nɪ Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu nu -a mu 'yi =hlɔn le =hapude. ɔ -mε -ye, ɔ ɔ la -tu a 'yi'buaale, 'ke 'le Nylsua -wɔn. Kεε, ɔ hie 'o 'a -tu a 'yi'buaale a -gbe gbo, ɔ -hε =suεnyɔ, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu 'mu -hε. ɔ nu de a -gbe nɪ, -ε die nu, -tε ɔ -hε =suεnyɔ, a 'mu deɔnyɔ -hε, 'ke 'o Nylsua ye.

¹⁰-Tɪ 'nɪ 'a mu ye =tu, ε 'de =bo nɪ 'o 'a mu ke 'mu, kεε, de 'nɪ 'lu -wɔn le -hie, 'ke 'o 'wli a -gbe a de ke, nε- 'nɪ 'a mu ye =tu. 'Yru, -a -hɔn 'o ke 'mu, 'a mu ɔ o ye-henahuin, -uɔ -hua -bu 'kukue o 'wli le, 'ke 'o =suεnyɔ a -ta 'mu. 'ε ɔ -tεε, 'a mu ɔ ye-henahuin, -u =tu de a -gbe -wlu. -Tε ti nɪ le 'mu -gbo, ε nu -tεε, 'ke ba -yra -kuan a -gbe 'lu. ¹¹'Klu -do =nu, a ɔ o, ti =nu -kɔ 'yri, a =tu o 'wli a le'kukuele -wlu, ɪ -do a -gbe, nɪ -ba ɔ -wε, a 'mu -kuan a -gbe 'lu -yra. De =nu, a ɔ, nε- ba -ha. ¹²'Bla de =nu, a ɔ, 'ba nye Nylsua -nyi, 'ke 'le =wlu a 'ogbo'wlele 'kwli 'mu, Nylsua die ke 'nɪ wεen. Kεε, 'ba 'de de =de ɔ, Nylsua 'nɪ -hua =le 'a mu de.

¹³'A nɪ =wlu nɪ 'ye 'le, -ε ɔ, 'a mu -bo 'ye =suε, 'ke 'o nahuin -ye a -ta 'mu, -ε die nu, nahuin a -gbe, u 'mu plɔ a bleele ɔ. 'Uɔn, 'n nye 'nɪ -hua, 'ke nahuin 'bii bu wunwεen 'mu le. ¹⁴Ti -gbo 'yri, a ɔ didi-tɔplɪ 'plɔplɔ. 'A -tu, ε nu -tεε, 'ke ba -nye -wε nahuin, -u 'de didide ɔ. -Nyrɔwɔ -ye 'mu, 'bla 'ba 'de de =de ɔ, u -mε -ye, 'bu ɔ de, u di -wε 'a mu 'mu 'nɪ -hε. Nε- die nu, a 'mu 'mu le wunwεen. ¹⁵Nɪ-ɪ nɪ, u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacruɪte 'kwli 'mu, -ε ɔ:

«Nahuin mu nɪ, 'u 'tε didide le,
nahuin =nu, -u 'tε 'a 'dai de le,
'u di de, 'u =mra,
'a de =de 'ε 'de gbo hie,
ɔ, nahuin =nu, -u 'de 'a 'dai de le 'tε,
'u di -wε de, 'u =mra -wε.»

-Ba yi 'wliye a naale

¹⁶Nahuon -gbo, ɔ ɔ Titl, ɔ -ha 'a dɔno nɪ, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu 'mu -hε, -ε 'we =no ye, -tε -a nu, =a -hua -we -ba -hε 'a mu 'mu. Nylsua, nɔ- po 'le =no de a -gbe =wlu ke. De a -gbe a -tu, =aa Nylsua 'wio -nyi. ¹⁷Titl a -gbe, ɔ wεen de =nu ke, -a -hua =no, -ε ɔ, ɔ mu 'le lele 'a mu -wɔn. Kεε, ε 'de ε -do a -gbe. 'A -gbe, ɔ -yri nɪ, 'ke ɔ mu 'le 'a mu -wɔn, -ε nue, ɔ nye 'nɪ -hua 'dɔ, 'ke ɔ -hε 'a mu 'mu. ¹⁸-Aa =no -wɔn =tu nahuon -ye. Nahuon a -gbe, -Yusu a nahuin 'bii, u nyo 'nɪ baa, -ε nue, ɔ yi -Yusu a =haputitie a pole -tεε. ¹⁹ε 'de ε -do a -gbe a -tu, -a 'nɪ loo =le 'le 'a mu -wɔn. 'Cuei a nahuin -hɔ nɪ, -ε die nu, ɔ ɔ -a mu 'hεen, -a 'mu 'dagbɪ 'mu le mu, ɔ 'mu -a mu 'mu -hε, -a 'mu 'wli le 'kukue. =Hapu-kuan a -gbe, ɔ -a nɪ Kukɔnyɔ -nyi -tu a 'yi'buaale, ɔ, ɔ nye nahuin ɔ, -ε ɔ, -aa -hua -ba -hɔ 'mu.

²⁰'Wli =nu, -a di le 'kukue, ɪ di 'nɪ -huo. 'A -tu, -a nyi =tu 'yie -tεε, -ε die nu, nahuon =de 'nɪ =han -a mu creke, -ε ɔ, -a 'de 'a =ɔ yi. ²¹-Aa -hua -ba nu de =nu, -ε ɔ 'yi le, 'ke 'o Nylsua ye, ɔ 'ke -wε 'o nahuin ye.

²²Nahuiin 'hɔn a -gbe, -aa =nu ke po nahuon -ye. Nahuon a -gbe, -a nu 'a 'yri=ɔwɪ 'plɔplɔ, =a nye 'ye, -ε ɔ, ɔ 'a dɔno 'nɪ -ha, 'ke 'o Nylsua a -kuan a -ta 'mu. -Tε ti nɪ le 'mu -gbo, ɔ -ha lele 'a dɔno nɪ, -ε nue, ɔ 'wɔn 'yilɔn-tɪ, 'ke 'o 'a mu ke. ²³Titl -mε -ye, ɔ ɔ 'na -wɔn-naanyɔ ɔ nɪ. ɔ ɔ 'mu 'hεen- -kuan nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn. Nahuiin 'hɔn a -gbe, -u ɔ =no 'hεen, -u di 'le di, 'cui a nahuiin nɪ, -u -hɔ, 'ke bu di 'le 'a mu -wɔn. Nahuin 'buɔ 'waa =hapu-kuan 'ye, -ye uɔ -Yusu 'Klɪsu -nyi -tu a 'yi'buaale. ²⁴Ba tuε nahuin a -gbe, -ε ɔ, a nuɔ 'mu nɪ, 'cui a nahuin =nu, -u -hɔ, u 'mue yi, -ε ɔ, =hapu-tɪ =nu, -a =tu, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, -ɪ ɔ -tu a -tεε nɪ.

Pɔɔ, ɔ lele =tu le'kukuewli a -tu

9 'N 'de ɔ =bo 'cru 'a mu -wɔn, 'ke 'o 'wli =nu a -ta 'mu, -a di -Yusu a nahuin =nu ye gba, -u nɪ 'le Sudeblugba 'mu, ²-ε nue, 'n yie nɪ, -ε ɔ, 'a nɪ -gbe, a nye 'nɪ -hua, 'ke ba -hɔ 'mu. 'Nu po 'a nɪ -pli, 'ke 'o nahuin =nu ye, -u nɪ 'le Masduanɔblugba 'mu, 'nɪ nyu le, -ε ɔ: «'Yru, -a -hɔn 'o ke 'mu, Nylsua a nahuin =nu, -u nɪ 'le Koletɔdɔ 'mu, 'ke 'le Akaɔblugba 'mu, u -yri o nɪ, 'ke bu -hε Nylsua a nahuin =nu 'mu, -u nɪ 'le Sudeblugba 'mu.» 'Bla 'nɪ le 'pupre nu, ε 'we =no ye, nahuin 'plɔplɔ, 'ke 'le =nu -heyri, u nye -wε 'nɪ -hua 'dɔ, 'ke bu -hɔ 'mu. ³Nε- nue, 'mu nahuiin ta a -gbe gbo tε, u 'mu 'le 'a mu -wɔn di, -ε die nu, ε 'mu ke 'mu nɪ, a 'mu 'wli le 'kukue, -ε nue, 'n le nahuin -ye nɪ, -ε ɔ, a die 'nɪ nu. 'Bla 'ba nue, =ba nyre -tado 'le 'a mu -wɔn, -ye 'a nɪ -pli =nu, 'n po, ɪ 'deε bɪ 'ya hɪ 'mu. ⁴'Bla nε- ε 'de, ti =nu -kɔ 'yri 'n ɔ Masduanɔblugba a nahuin 'hεen, -a di 'le 'a mu -wɔn di, 'ba 'de wεn 'wli a -gbe le a 'kukue, -ye -tuɪ di 'mu 'nɪ nu, 'ke 'o =nu ye, -ε nue, -a lu nɪ, -ε ɔ, a di

-wɔn 'nɪ -wɛ, 'plɪ -a 'mɔ 'lɛ nyre. 'N yie -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'ba 'de -wɔn -wɛ, -tɔɪ di -wɛ 'a mɔ 'nɪ nu, 'ke 'o =nɔ ye. ⁵-Tɛ 'n -hie 'lu lɛ, -ye 'n 'ye nɪ, -ɛ mɔ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke =bo tɛ nahuiin ta a -gbɛ gbo, 'ke bu 'nye 'hru, bu di 'le 'a mu -wɔn, 'plɪ 'mɔ -wɔn kɛɛ. 'N nye 'nɪ -hɔa, 'ke 'wli =nɔ, a plɛ, a di -ha, ba 'kukui lɛ. Nɛ- die nu, 'bla 'nɪ nyre 'le 'a mu -wɔn, -ye a -wɔ 'a lɛ'kukueɛ -wɔn. Nɛ- die nahuin tɔɪ, -ɛ mɔ, a -hie 'le ke =wɪ, kɔ, nahuon =de 'de 'o 'a mu ke 'mɔ nɪ, 'a 'di -ha, 'ke 'le 'jɛkɔ 'kwli 'mɔ.

Nyɪsua, ɔɔ -a mu -nyi kɔkɔ-tɔplɪ, -ɛ die nu, -a 'mɔ -wɛ 'o -ha, -a 'mɔ -a nɪ 'bienu -tunahuin 'a dɛ -nyi

⁶-A 'brikɔɛ ɔɔ 'nɪ: «-Tɛ -cii 'mɔ nɪ, kɛ 'a =gblaa 'mɔ -ti.» ⁷'N -hɔa =bo le 'a mu, 'ke 'o 'wli =nɔ, a di -ha a dɛ ke: 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, dɛ =nɔ, 'a =wɪ plɛ bɔ -ha, nɛ- bɔ -ha. 'Bɔ nye -ha, ɔ nɪ -hie 'le, 'ke 'le =wɪ a lɛnaalɛ 'kwli 'mɔ, kɔ, ɔɔ =de nɪ ɔɔ 'le 'o ke 'mɔ, 'ke bɔ -hie. Kɛɛ, bɔ -hie, 'ke 'le =wɪ a 'ogbo'wɛɛɛɛ 'kwli 'mɔ, -ɛ nue, nahuon =nɔ, ɔɔ dɛ -ha, 'ke 'le =wɪ a 'ogbo'wɛɛɛɛ 'kwli 'mɔ, ɔɔ- Nyɪsua nɛɛ 'mɔ. ⁸Nyɪsua kɔ 'klɪ, 'ke bɔ -nyi 'a mu -tɔplɪ 'plɔplɔ, -ɛ die nu, ɛ 'mɔ 'o dɛ =nɔ 'mɔ -hi, aa -hɔa. -Ye a di kɔ -tɔplɪ 'plɔplɔ, a 'mui =hapu-kɔɪn a gblegblei 'yri nuu, ⁹-ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu la 'a 'crɪlɛ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mɔ, -ɛ mɔ:

«=Hapunahumon, ɔɔ =sɔɛnyu 'mɔ nu =hapudɛ, 'ɔ nyu -tɔplɪ lɛ -nyi.

ɔ 'cipi 'o =hapudɛ a nunue nɪ.»

¹⁰Nyɪsua, ɔɔ-ɔ nahuin 'dɪdɔ-tɔplɪ -nyi, kɔ didi-tɔplɪ =nɔ 'hɛɛn, ɔɔ di. ɔ di -wɛ 'a mu -nyi kɔkɔ-tɔplɪ 'plɔplɔ, ɔ 'mɔɛ nu, -tɔplɪ a -gbɛ, ɪ 'mɔ wɪ, -ɛ die nu, a 'mɔ =hapu-tɪ 'plɔplɔ nahuin 'yi =hlɔn lɛ nu. ¹¹ɔ di 'a mu 'mɔ nu =hapu-tɪ a gblegblei, -ɛ die nu, a 'mɔ 'a 'dai dɛ nahuin lɛ -nyi. 'Bla 'ba nye nu, kɔ, 'bla =baa 'a nɪ 'wli nahuin =nɔ ye gba, =sɔɛɛ nu, -ye 'dai nahuin di Nyɪsua -nyi 'wio, 'ke 'o dɛ =nɔ, aa =nɔ -nyi a -ta 'mɔ. ¹²'Wli =nɔ, a di -ha, ɛ 'de ba -hɛ Nyɪsua a nahuin 'mɔɔ -do, -ɔ nɪ 'le Sudeblugba 'mɔ, kɛɛ, dɛ =nɔ, aa nu a -tɪ, nahuin 'plɔplɔ, ɔ 'mɔ -wɛ Nyɪsua 'wio -nyi. ¹³=Hapu-kuan =nɔ, a di nu, ɔ die nahuin 'nɪ tɔɪ, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ =hapunahuiin nɪ. -Tɛ a nu, 'a 'ble -Yusu 'Kɪlɪsɔ a =haputitɪɛ =nɔ kwa, 'a nye 'o =tuu, nahuin 'plɔplɔ, ɔ di dɛ a -gbɛ 'nɪ 'ye, ɔ 'mɔ Nyɪsua baa. ɔ dio -wɛ 'nɪ baa, -tɛ aa nu, 'a nyu =hapudɛ 'mɔ nu, 'a nyu -tɔplɪ lɛ -nyi, 'ke 'le =wɪ a 'yilɛnɔɔ 'kwli 'mɔ, kɔ, 'a nyi -wɛ nahuin 'bii -nyi. ¹⁴Dɛ =nɔ, a di =nɔ -nyi, ɛ die =nɔ 'nɪ tɔɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua nu 'a mu 'mɔ =hapudɛ 'dɔ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mɔ. =Hapudɛ a -gbɛ, nɛ-ɛ 'a mu 'mɔ -hɛ, 'ke ba nu =hapu-kuan a -gbɛ. Nahuin 'buɔ dɛ a -gbɛ 'ye, ɔ di 'a mu 'mɔ 'nɪ nɛɛ 'dɔ, kɔ, ɔ 'mɔ Nyɪsua da, 'ke 'o 'a mu -wɔn. ¹⁵-Ba -nyi Nyɪsua 'wio, -ɛ nue, ɔ -nyi -a mu 'a 'Yu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mɔ. Dɛ a -gbɛ, ɔ nu, ɛ -hi -a mu wɪn.

Nyɪsua -nyi Pɔkɔ 'klɪ, -ɛ nue, ɔ mɔ -Yusu 'Kɪlɪsɔ a -wɔn-naanyɔ 'nɪ

10 'Mɔ Pɔkɔ, =bo =tɪ 'klɛɛ 'na -tɪ, -ɪ nɪ 'mɔ =wɪ ye. 'Ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuin -ye nɪ 'le, 'sɔ lɛ po, 'n kɔ 'a mu 'hɛɛn, =ba nɪ 'o -tɛgbii -do, 'nɪ plɪ 'a nɪ huannu, 'sɔ -wɛ lɛ po, 'nɪ -hɔn 'klɛɛ 'o 'a mu 'huɔn 'mɔ, -ye 'n kla 'le lɛ wɪn, 'bla 'nɪ 'a mu -wɔn 'crɪ. -Tɛ -Yusu 'Kɪlɪsɔ a =wɪ 'yɔkɔ, kɔ, ɔ nɔ 'yi lɛ, 'ke 'le =wɪlɔɔ -do a -gbɛ 'kwli 'mɔ, ²'nɪ 'a mu lɛ 'nɪ 'batɪ, ba 'clɪ 'a nɪ 'lu a lɛ-hieɛ, -ɛ die nu, 'bla 'nɪ di 'le 'a mu -wɔn, a 'nɪ =hien nu, 'nɪ =han 'a mu 'yi 'mɔ kla. ɛ kɔ nahuin, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'sɔ hɪ 'du, 'sɔ lɛ po, 'nɪ nu -kuan, -ɛ 'we =nɔ 'klɔ -gbo ke a nahuin ye. 'Bla 'nɪ di 'le, nahuindu a -gbɛ, 'klɪ =nɔ, Nyɪsua -nyi 'mɔ, nɪ -'n di nu, 'mɔ 'le -wɔn 'prɛɛ. ³'ɛ mɔ -tɛɛ, kɛ -a nɪ ɔɔ 'klɔ -gbo ke. Kɛɛ, -wɔnɔɔ, -aa -wɔn, ɛ 'de 'klɔ -gbo ke a nahuin a -wɔnɔɔ ye 'we. ⁴Ta-wɔn-tɔplɪ, -aa nu, =aa -wɔn, ɪ 'de 'klɔ -gbo ke a ta-wɔn-tɔplɪ. -A nɪ ta-wɔn-tɔplɪ, 'ke ɪ 'le Nyɪsua -wɔn 'mɔ -hɔn. ɪ nɪ ke 'klɪ, 'ke bɪ nyre Nyɪsua a yraanyu a gbonɪlɛi 'yi lɛ, ɪ 'mɔ 'o 'hru wɪn -ha. Nɪ -aa nu, =aa hɪnyu wɪn ka, -sɔ gble po, ⁵'plɪ nahuin 'bii =nɔ, -sɔ 'le 'waa dɔɔɔ 'yaa, =aa 'waa 'lu a lɛ-hieɛ =nɔ 'wɔwɪ, -ɛɛ nahuin =nɔ ye ka, 'ke bu yi Nyɪsua, =aa 'prɛ, -a 'mɔ nahuin a 'lu a lɛ-hieɛ 'clɪ, -ɛ die nu, ɔ 'mɔ 'o -Yusu 'Kɪlɪsɔ 'o =tuu. ⁶'Bla 'ba tɛɛ -a mu, -ɛ mɔ, aa 'o -a mu 'nɪ =tuu, -a -wɛ -wɔn, 'ke -ba poo nahuin 'bii -ye =nɔ -bati lɛ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, -ɔ 'nɪnɪ =tuu 'o -a mu.

⁷'A 'nɪ yrii =le -tɪ a 'ma 'mɔ lɛ -tɛɛ. 'Bla nahuon 'bɔ plɛ, ɔ mɔ -Yusu 'Kɪlɪsɔ a 'puprenyɔ 'nɪ, bɔ kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ -wɛ -Yusu 'Kɪlɪsɔ a 'puprenyɔ 'nɪ. ⁸'Ya 'o lele 'lu, Kukɔɔɔ -Yusu -nyi 'mɔ 'klɪ. ɔ -nyi 'mɔ nɪ, -ɛ die nu, 'mɔ 'a mu 'mɔ -hɛ, a 'mɔ ye 'mɔ mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɪn. ɛ 'de 'a nɪ gbo-wɔ-tɪ, ɔ 'di 'mɔ -nyi. -Tado 'klɪ =nɔ, ɔ -nyi 'mɔ, 'n po 'a -pli 'dɔ. Kɛɛ, dɛ a -gbɛ a -tɪ, -tɔɪ 'nɪ nu =le 'mɔ. ⁹Kɛɛ, 'nɪ -hɔa =le 'ke ba -hie 'lu -wɔn lɛ, -ɛ mɔ, 'bla 'nɪ 'a mu -wɔn 'crɪ, -ye 'nɪ 'le 'a mu 'kwli 'mɔ lɛ po huannu. ¹⁰Kɛ nahuin -yee po, ɔ nɔ: «'Bla Pɔkɔ 'nɔɔ -a mu -wɔn 'crɪ, ɔɔ -a mu 'nɪ lɛ, -ba nu -tɔplɪ =nɔ, -ɪ kla wɪn, kɔ, 'kɔ -a mu 'nyre =hɛn. Kɛɛ, 'bla 'a -gbɛ, 'bɔ nɪ nɔ -a mu -hɛyri, -ye ɔɔ plɪ huannu, 'kɔ nɪ wɪn lɛ, 'a pupowin 'ɪ 'de 'klɪ ke nɪ.» ¹¹Nahuin =nɔ, -sɔ lɛ 'puprɛ nu, bu kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, -tɪ =nɔ, -aa 'crɪ, 'ke 'le -a nɪ 'crɪnɪɛi 'kwli 'mɔ, -aa 'a mu yrɛ ya, nɪ -a di nu, 'bla =ba di 'le 'a mu -wɔn.

¹²Nahuindu a -gbɛ, sɔ 'waa dɔɔɔ daa nyɪgblakɪ. -A -mɛ -ye, -a 'dɛɛ -ba =tui, -ɛ mɔ, -a kɔ =nɔ 'hɛɛn, -a wɛɛn nɪ, mɔ, -a 'dɛɛ -ba puu -wɛ -a dɔɔɔ ye. 'Waa dɔɔɔ sɔ 'le -wɔn lɛ ta, 'plɪ 'sɔ nyi =tɪ, 'ke ɔ mɔ nyɪgblakɪ nɪ, 'plɪ 'sɔ 'waa dɔɔɔ 'waa dɔɔɔ ye poo. Nahuin a -gbɛ, ɔ 'de 'lu a lɛ-hieɛ kɔ. ¹³-A -mɛ -ye, -kuan =nɔ, Nyɪsua -nyi -a mu, ɔ -do, ɔɔ -kɔ -pli -aa po. -A 'dɛɛ -ba po lele dɛ =de a -pli. -Kuan a -gbɛ, Nyɪsua -nyi -a mu, ɔɔ -mɔ -ba di -wɛ

'le 'a mu -wɔn. ¹⁴ 'A -ti, -tɛ -a di la 'le 'a mu -wɔn, 'ke -a 'mu -Yusu 'Klɪsu a =haputitie =nu po, -a 'de -pamu =nu lɛ -hi, Nylɪsua tɔɔ -a mu. ¹⁵ 'A -ti, -kuan =nu, nahuin -yee nu, -a 'nɪ nuo =le, -a 'nɪ po =le -a dɔɔnu a -pli, 'ke 'o -kuan a -gbɛ a ta 'mu. -Kuan =nu, uɔ nu, ɔ 'de 'le dɛ =nu 'kwli 'mu nɪ, Nylɪsua plɛ -ba nu. Kɛɛ, -a yie nɪ, =a nye -pre, -ɛ ɔ, 'a nɪ =wlu a yekuolɛ, 'ke 'o -Yusu -wɔn, ɛ di klɛ 'nɪ bii, -ɛ die nu, -a nɪ -kuan =nu, -aa nu, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, ɔ 'mu -wɛ klɛ bii. Kɛɛ, -a 'dɛɛ -ba -hi dɛ =nu lɛ, Nylɪsua plɛ -ba nu. ¹⁶ 'Bɪa 'bɛ -hi, -ye -a di ɔ 'hru, 'ke -ba -hi Koletidɔɔ lɛ, -a 'mu 'le 'blugbi -ye =nu 'mu mu, -ɪ ɔ 'mu u 'de wɛn 'le -Yusu 'Klɪsu a -ti a 'wɛɛn, -a 'mu -wɛ 'le 'a =haputitie =nu po. -A 'nɪ -hua =le -ba po -a dɔɔnu a -pli, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ nahuin -yee 'a nunue nu, 'ke 'o -kuan =nu, =u -yee nu a -ta 'mu.

¹⁷ Kɛɛ, u 'crɛɛ la nɪ, 'ke 'le Nylɪsuacrɪnɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nahuon =nu, -ɔɔ -hua -bɔ po -pli, dɛ =nu, Kɔkɔnyɔ Nylɪsua nu, ɛ -do, nɛ- ɔɔ -pli ɔɔ po.» ¹⁸ 'ɛ ɔ -tɛɛ, nahuin =nu, -uɔ 'waa dɔɔnu baa, ɛ 'de =nu, Nylɪsua 'nɪ wuɔn =le ke, kɛɛ, nahuin =nu, 'a -gbɛ, ɔɔ baa, nu- ɔɔ ke wɛɛn.

Pɔɔ, ɔɔ =tu nahuin =nu a -ti, -u 'de -Yusu a -tɛɛ a -wɔn-naanyu

11 'N di 'klɛɛ 'le 'a mu -wɔn 'nɪ 'prɛɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ nahuon =nu ye, ɔ ɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu. 'Nɪ 'a mu lɛ 'nɪ 'batt, ba wɛɛn ke, =bo nu lɛ 'puprɛ. ² 'Klaa 'mu -wliye 'ya, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ɛ nue, nahuin nɪ 'o, 'uɔ 'a mu kaa. 'Kla-wliye'yɪa a -gbɛ, 'ke ɛɛ 'le Nylɪsua -wɔn 'mu -hɔn. =Bo pue 'yu nyrɔyɔ a dɛ ye: 'N po 'a mu ke 'pɪa, -ɛ die nu, a 'mu 'o 'cipi, a 'mu 'o ye 'sii, -ɛ 'wɛ =nɔ 'yu nyrɔyɔ =nu ye, 'n plɛ, 'n di nylɔyɔ =de -nyi, ɔ 'muo ɔ. Nylɔyɔ a -gbɛ, 'a 'du ɔ -Yusu 'Klɪsu. ³ 'Nɪ plɛ huannu, 'ke nahuon =de ɔ kaa 'a mu, -ɛ die nu, a 'mu 'o -Yusu 'Klɪsu a 'hru gbo hie. Bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -tɛ hre nu la, 'ɛ 'yɪa la 'o nyrugba =nu 'huɔn 'mu gbo, ɔ ɔ 'du ɔ ɛfu, 'ɛ kaa la =nɔ, 'ke 'le gɔlagɔlu 'kwli 'mu. ⁴ 'Nɪ plɛ huannu, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, -ɛ nue, hitɔɔnyɔ -ye 'kɔ di 'le 'a mu -wɔn, a nyo ke 'nɪ wɛɛn, 'ke ɔ ɔ 'a mu. Tɔɔwin =nu, hitɔɔnyɔ a -gbɛ, u ɔɔ, 'ke 'o -Yusu ke, ɪ ɔ -a nɪnɪ 'hɛɛn, ɪ nɪ lɛ 'dɔɔ. -Hihiudu =nu, -u ɔ -ti uɔ =tu, ɛ 'de Nylɪsua a -Hihiu =nu, -u bi la 'o 'a mu ke 'mu, ɔ, u 'nɪ po =le -Yusu a =haputitie =nu, a kuo la =wlu ye. Mɔ =betɪ bɛ nɪ lɛ 'mu, a nyu ye gbo po nua.

⁵ A -mɛ -ye, a ɔ 'nɪ, nahuindu a -gbɛ, u ɔ -Yusu a -wɔnnaanyu gɔlakɪ nɪ. Kɛɛ, 'n pue -tɛɛ, u 'de 'o 'mu 'mu -hi. ⁶ -Tado, 'n 'de 'prelɛ yi, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ uɔ 'puprɛ nu. Kɛɛ, 'bɛ 'ya Nylɪsua a -ti a 'mulɛyriilɛ 'mu, 'n yrii 'mu lɛ -tɛɛ. Dɛ a -gbɛ, 'n tɔɛ 'a mu nɪ -tɛɛ, 'ke 'le 'dai ti 'kwli 'mu.

⁷ Ti -hi la a ti 'yri, -tɛ 'nɪ la 'a mu Nylɪsua a =haputitie =nu pue, 'nɪ -hua =le la 'a mu 'wli lɛ. Kɛɛ, 'a nɪ -ti, 'nɪ la 'le 'n dɔɔnu 'nɪ =tu, 'nɪ la 'n dɔɔnu lɛ kikle, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ, a 'mu Nylɪsua a nahuin -hɛ. =Be dɛ a

-gbɛ, 'nɪ la nu, ɛ nyre la lɛ 'yi? 'Uɔn, ɛ 'de la 'yi lɛ nyre. ⁸ Ti =nu -ɔɔ 'yri 'n nɪ la 'le 'a mu -wɔn, Nylɪsua a nahuin -yee nɪ, -uɔ la 'mu 'wli yrɛ ya, ɛ 'de 'a mu. 'N nue la nɪ, 'u -hɛ la =suɛnyu, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ. ⁹ Ti a -gbɛ 'yri, 'n 'de la dɛ ɔ. Kɛɛ, 'nɪ -hua =le la 'a mu dɛ =de. -Yusu a nahuin =nu, -u nɪ 'le Masɪduantɔɔlɔgbɔ 'mu, nu-u la 'mu -tɔɔplɪ =nu yrɛ ya, 'n 'de la ɔ. Ti a -gbɛ 'yri, -tɛ 'n 'de la dɛ =de ɔ, 'nɪ -hua =le la 'a mu dɛ =de, ɔ, 'n yie nɪ, -ɛ ɔ, gɔbegbe, 'n 'dɛɛ =bo -hua 'a mu dɛ =de. ¹⁰ 'Nɪ po 'n dɔɔnu a -pli, -ɛ nue, gɔbegbe, 'nɪ gba =le 'a nɪ 'wli. 'Plɪ nahuon =de, kɛ ɔ Akaibɔlɔgbɔ 'mu, ɔ 'dɛɛ ɔ ka 'mu ye, 'ke =bo po 'n dɔɔnu a -pli, dɛ a -gbɛ a -ti. -Ti -gɔ, 'nɪ ɔ =tu, ɪ ɔ -ti a -tɛɛ nɪ, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsu a 'du 'kwli 'mu, ɔ nɪ 'le 'mu 'mu. ¹¹ 'Bɪa 'nɪ lɛ 'puprɛ nu, =be ɛ =hɛn 'nyre, 'n 'de 'a mu 'mu nɛɛ? 'Uɔn, Nylɪsua yie nɪ, -ɛ ɔ, 'n nɛɛ 'a mu 'mu nɪ.

¹² Gbe 'n 'dɛɛ =bo wɛɛn ke, 'ke =bo klɪ 'a nɪ 'wli gɔlɛ. Kɛ'ɛ nɪ, 'n di 'a nunue nu 'ɛ nɪ ti, -ɛ die nu, hitɔɔnyɔ =nu, u 'nɪ =han 'hru 'ye, 'ke bu po 'waa dɔɔnu a -pli, -ɛ ɔ, -tɛ 'nɪ -kuan a nunue nu, kɛ'ɛ nɪ, uɔ -wɛ -kuan a nunue nu. ¹³ Hitɔɔnyɔ a -gbɛ, u 'de -tɛɛ a -Yusu a -wɔnnaanyu. Uɔ nahuin 'nɪ kaa, 'ke 'le 'waa -kuan 'kwli 'mu. Uɔ wɔn lɛ -hre -Yusu 'Klɪsu a -wɔnnaanyu. ¹⁴ Dɛ a -gbɛ, ɛ nɪ saka 'le 'a mu, -ɛ nue, ɛ ɔ ti, Satan ɔ -wɛ Nylɪsua a lɛleenyu =nu wɔn lɛ -hre. ¹⁵ 'A -ti, ɛ nɪ saka 'le 'a mu, Satan a -kuannunyɔ 'buɔ -wɛ Nylɪsua a -kuannunyɔ =nu wɔn lɛ -hre, -uɔ dɛ =nu nu, Nylɪsuaa -hua. 'Lele'kɔɔ-nyrɔyɔ 'mu, Nylɪsua a -bati diu 'nɪ klɪ, dɛ 'klan =nu, u nu a -ti.

Pɔɔ 'ye =suɛ, -ɛ nue, ɔ ɔ -Yusu a -wɔnnaanyu ɔ nɪ

¹⁶ 'N nyi ke 'nɪ nɪna: Nahuon =de nɪ 'ye 'le, -ɛ ɔ, 'na 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru. Mɔ, 'ba plɛ, 'na 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru, -ye ba wɛɛn ke, 'ke =bo po lele 'n dɔɔnu a -pli a dɛ gɔbi, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ aa nu, 'a nye ke wɛɛn, 'ke nahuin =nu, -u ɔ 'li -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu, bu po 'waa dɔɔnu a -pli. ¹⁷ 'Na -pli -gɔ, 'nɪ mu po, ɛ 'de Kɔkɔnyɔ, ɔ 'de 'mu le, =bo nue. 'Bɪa 'nɪ 'n dɔɔnu a -pli po, 'nɪ 'nɪ 'prɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ nahuon =nu ye, ɔ ɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu. ¹⁸ Kɛɛ, 'n nye 'nɪ 'ye, -ɛ ɔ, nahuin 'pɔpɔ, uɔ po 'waa dɔɔnu a -pli, 'ke 'o 'klɔ -gɔ ke a -tɔɔplɪ a -ta 'mu. 'A -ti, 'na -gbɛ, 'n di -wɛ po 'na -pli. ¹⁹ A ɔ 'nɪ, 'a mu ɔ =tɔɔnyɔ uɔ nɪ. 'Plɪ 'ba 'ye nahuin =nu, -u ɔ 'li -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu, 'a nyu ke wɛɛn, 'ke bu ɔ ɔ 'a mu, ²⁰ ɔ, 'ke bu nu -wɛ 'a mu 'waa =go 'mu, 'uɔ -wɛ 'le 'a mu lɛ di, 'uɔ 'a mu kaa, 'u yraa 'a mu, 'uɔ 'a mu =suɛ =tue, 'uɔ 'a mu tanɪ =tu. ²¹ 'Mɔ -gɔ, 'n 'de 'klɔ ɔ, 'ke =bo di lɛ 'a nɪ naalɛ nu. A ɔ 'o =wɔn.

'N 'klɛ die 'le 'a mu -wɔn 'prɛɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ nahuon =nu ye, ɔ ɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu. -Tɔɔplɪ -do =nu, -ɪ ɔ -ti nahuin a -gbɛ, uɔ 'waa dɔɔnu a -pli po, ɪ -do a -gbɛ a -ti, 'mu -wɛ 'n dɔɔnu a -pli po. ²² U ɔ 'nɪ, u ɔ -juukɔɛ'ɛ nɪ. 'Na -gbɛ, 'mɔ ɔ -wɛ -juukɔyɔyɔ nɪ. U ɔ 'nɪ, u ɔ

Yisraekue'e ni, -u m̄ Nylsua a daku. 'Na -gbe, 'm̄ m̄ -we Yisraekueyu ni. U n̄ 'ni, u m̄ Abrahamu a 'yuo a 'yuo ni. 'Na -gbe, 'm̄ m̄ -we 'a 'yuo a 'yuo ni. ²³ U n̄ 'ni, u m̄ -Yusu 'Kl̄su a -kuannunyu ni. 'Na -gbe, 'nu -we nu 'a -kuan, 'pl̄u 'nu -kuan a -gbe nu 'd̄, 'ni -hiu 'o 'mu. 'Nu 'kle'e 'ni 'pre, -e 'we =n̄ hanhunn̄y ye. 'N nu o -kuan 'd̄, 'e -hi 'o =nu 'mu. U nu o 'na =j̄l̄ a 'm̄lepoow̄l̄ 'pl̄k̄l̄, 'e -hi 'o =nu 'mu. U bi o 'mu ni 'd̄, 'e -hi 'o =nu 'mu. 'Ke 'n ni o 'le 'kukue -gbahl̄n̄, 'ni -hi 'o =nu 'mu. ²⁴ -Juukue a ye'munaanyu, u nu o 'na l̄kue a biw̄u =hun. 'E ni 'w̄, u -nyi 'mu l̄kue a 'w̄l̄ a (39) -w̄l̄ =tu 'o -pu =tu 'o seledo; ²⁵ Romakue a ye'munaanyu 'u nu o tugbaye, 'u nu 'na biw̄u ta. 'W̄ =de 'mu, nahuin 'u po o 'mu 'he -w̄n̄ l̄, -e die nu, u 'mu 'mu 'la. 'M̄l̄w̄l̄n̄naaw̄l̄ ta -gbo, 'n nu, 'm̄l̄i a -gbe, 'l̄ we o, 'ni bi o 'nie 'mu. 'W̄ =de 'mu, 'ni -hi o 'le -nyr̄w̄n̄=gble k̄ 't̄yr̄w̄n̄=gble, 'ke 'le 'yru -w̄n̄. ²⁶ 'Dai -nyr̄w̄l̄, 'bia 'nu 'dagba 'mu mu, 'nu 'ye =sue, 'ke 'o 'yiyinie i -ta 'mu, 'nu -we =sue 'ye, -balunyu a -ti, k̄, 'na -gbe a daku a nahuin, -u m̄ -juukue, 'u -we 'mu =sue =tue, k̄ daku -ye a nahuin =nu 'he'en, -u 'de -juukue. 'E ni -te'gbi =de, 'nu 'ye =sue, 'ke 'le 'd̄e 'mu, k̄ 'ke 'le 'kw̄la gbo, k̄ 'ke 'o 'yru ke, nahuin =nu, -u h̄l̄ 'du, -u ple, u m̄ -Yusu a nahuiin ni, 'u -we 'mu =tue =sue, ²⁷ 'nu -we =sue 'ye, 'ke 'le -kuan a nunue 'kw̄li 'mu. E k̄ ti -ye, 'ni k̄ =le 'hru, 'ke =bo ηmo. E k̄ -we ti -ye, 'ni 'ye =le didide k̄ 'n̄n̄anie 'he'en. Ti -ye 'yri, 'ni 'ye =le mumrahau. E k̄ ti -ye, 'ni 'ye =le 'h̄u'n̄'m̄lepuede, e'e 'mu nu. ²⁸ =Sue a 'yiye a gblegblei -ye ni 'o, ke'e, 'n 'de'e =bo =tu 'kle'e 'a -ti. De'e -do hie 'o. 'Nu l̄ naa =w̄l̄, 'ke 'o 'cu'e 'bii a -ta 'mu. 'E ni -nyr̄w̄n̄, 'klaa 'mu -w̄liye 'ya, 'cu'e i a -gbe a -ti. ²⁹ 'Bia nahuon 'b̄ 'de 'kl̄ k̄, 'ke 'o Nylsua a 'hru w̄n̄, e'e 'mu -w̄liye 'yaa 'kla. Nahuon 'b̄ 'w̄la Nylsua a -ti, -ye e'e 'na =w̄l̄ l̄ 'ni 'tu 'd̄.

³⁰ 'Ni k̄ =bo po 'n d̄n̄n̄ a -pli, -ye -t̄pl̄ =nu, -l̄ nye nahuin k̄, -e m̄, 'n 'de 'kl̄ k̄, n̄ -k̄ -pli 'n di po.

³¹ Nylsua, -k̄ m̄ -a ni kuk̄n̄y -Yusu a Bu, k̄ yie ni, -e m̄, 'nu =tu -ti a -t̄e. N̄ - nahuin ble ye bu baa, -t̄e 'kl̄ t̄e ye gbo.

³² Ti -hi la a ti 'yri, -t̄e 'n ni la 'le Damas̄l̄d̄ 'mu, 'blugba 'bii a -gbe a nyigblaka, 'a 'du m̄ la Aletasi, 'k̄ =tu la 'o -gulunuma =de gbo. -Gulunuma a -gbe, n̄ -ha la nahuin, bu -pre la 'd̄ a paalei 'bii, -e die nu, u 'mu la 'mu kl̄. 'D̄ a -gbe, u nu la -m̄li, 'u -h̄l̄ la ye. ³³ Ke'e, 'ke Nylsua a nahuin po la 'le 'mu -tugba gblaka w̄n̄, 'u m̄ la 'pata gbo, 'u naa la 'o 'mu 'winde =de 'yri, 'u =tu la 'le 'mu 'd̄ a -m̄li 'nike, 'ni =ta la =nu kwa.

P̄lu yie ni, -e m̄, -Yusu 'Kl̄su k̄ 'kl̄

12 'N 'kle die 'n d̄n̄n̄ a -pli po. 'N yie ni, -e m̄, de a -gbe, e 'ni -he =le nahuon =de 'mu. =Bet̄ b̄e ni l̄e 'mu, -t̄pl̄ -gbo, Nylsua k̄ 'mu, 'ke 'le yain 'kw̄li 'mu, n̄ -k̄ -ti 'nu mu =tu. ² 'N yi nahuon =de, -k̄ -Yusu

'Kl̄su 'he'en -m̄e. Nahuon a -gbe, 'm̄ m̄; Nylsua 'k̄ gba la 'le 'mu 'a =hapu'd̄ 'mu, 'a 'yru a -pu =tu 'o -he'n a nunu ni ke gbo, 'pl̄u 'ni =h̄an la -w̄n̄, 'ni di la 'le. -Tado 'na -gbe'e ni, -k̄ mu 'le, -tado 'na -hihiuu ni, -u mu 'le. 'N 'de 'a de =de yi. Nylsuaa -do, n̄ -yie. ³ 'N nye lele ke 'ni n̄na, -e m̄, 'n yie ni, Nylsua nue ni, 'ni mu 'le 'a =hapu'd̄ 'mu. -Tado 'na -gbe'e ni, -k̄ mu 'le, -tado 'na -hihiuu ni, -u mu 'le. 'N 'de 'a de =de yi. Nylsuaa -do, n̄ -yie. ⁴ -Ti =nu, 'nu la 'le 'w̄n̄, -tunahuon =de 'de 'le 'a =tutue -we, 'l̄ =ηa -we, 'ke -tunahuon k̄ -h̄l̄ kl̄.

⁵ 'N -we 'le =bo po wen de a -gbe a -pli ni, -e nue la 'mu, ke'e, 'ni nue =le. Ke'e, -t̄pl̄ 'bii -ye =nu, -l̄ k̄e 'o 'mu ke gbo, -t̄pl̄ -do, -l̄ nye nahuin k̄, -e m̄, 'n 'de 'kl̄ k̄, n̄ -k̄ -pli 'n di po. ⁶ -T̄pl̄ -ye ni 'o. 'Bia 'ni nye wen -hua, 'ke =bo po 'a -pli, 'n 'de'e =bo 'pre 'le l̄, -e 'we =n̄ nahuon =nu ye, -k̄ 'lu -h̄n̄ 'o 'hru w̄n̄ 'mu. De =nu, -e m̄ -ti a -t̄e, n̄ -k̄ -pli 'n di wen po. Ke'e, 'ni po =le 'n d̄n̄n̄ a -pli ni, -e nue, 'ni -hua =le 'ke nahuin bu =tuu 'o 'mu, 'ke 'o -t̄pl̄ =nu, -l̄ k̄ -pli 'nu po a -ta 'mu. Ke'e, de 'nu -hua, n̄ -k̄ bu =tuu 'o 'mu, -e nue, u 'na nunu-t̄pl̄ 'ni 'ye, k̄, 'u -we 'na w̄n̄ a win 'w̄n̄, -l̄ m̄ -ti a -t̄e.

⁷ 'Yil̄n̄-t̄pl̄ 'bii a -gbe, Nylsua k̄ 'mu a -ti, 'n -we 'le =bo 'yaa wen 'le 'n d̄n̄n̄ ni 'd̄. Ke'e -ye Nylsua nu lele 'mu 'mu de -ye, 'e'e 'mu 'kla -w̄liye 'yaa 'd̄, -e die nu, 'ni =han 'le 'n d̄n̄n̄ 'yaa. =Sue a 'yiye a -gbe, e 'we =n̄ Sa-tan a -kuannunyu ye, -k̄ 'mu bi. ⁸ 'N nu Nylsua a daaw̄l̄ ta, 'ke k̄ hren 'mu =sue a 'yiye a -gbe -w̄n̄, ⁹ ke'e -ye k̄ =tu 'mu -w̄n̄, k̄ n̄: «'N n̄e -mu 'mu ni. 'Na 'munuele a -gbe, b̄e nu -mu -t̄e. 'Na 'munuele a -gbe, b̄e -he -mu 'mu, 'ke -bo k̄ =w̄l̄ a 'l̄la, 'ke 'o =sue a 'yiye a -gbe a -ta 'mu, -e nue, nahuon 'b̄ 'de 'kl̄ k̄, 'kee ni, 'na 'kl̄, 'u 'o -kuan nu, 'ke 'le nahuon a -gbe 'mu, -e die nu, k̄ 'mu 'kl̄ ke ni 'd̄.» -T̄e e ni l̄e 'mu, -ye 'na pl̄ ble ni. De =nu, -e nye nahuin k̄, -e m̄, 'n 'de 'kl̄ k̄, e n̄ -k̄ -pli 'nu po, -e die nu, -Yusu 'Kl̄su a 'kl̄, 'l̄ 'mu -kuan nu -t̄e, 'ke 'le 'mu 'mu. ¹⁰ -T̄e k̄ 'mu ke dii, 'bia 'ni 'de 'kl̄ k̄, n̄ -nue, 'na pl̄ k̄ ble. M̄ =bet̄ buu 'mu tan̄ =tu, buu 'mu ti 'yakl̄ ye gba, 'kla-w̄liye 'ȳya a gblegblei -ye bu 'mu ye, m̄ =bet̄ -t̄pl̄ 'bii =nu, -l̄ 'o nyre, bi -hi 'mu w̄n̄, 'n yie ni, -e m̄, 'nu 'ye =sue, -t̄e 'n n̄e -Yusu 'Kl̄su 'mu a -ti. N̄ -nue, 'ni k̄ pl̄ a blele, -e nue, ti =nu -k̄ 'yri, 'n 'de 'o 'kl̄ k̄, 'ke -Yusu 'Kl̄su 'o 'mu 'a 'kl̄ -nyii.

P̄lu, k̄ l̄ naa =w̄l̄, 'ke 'o Nylsua a nahuin =nu a -ta 'mu, -u ni 'le Kolet̄d̄ 'mu

¹¹ 'E m̄ -t̄e, 'n po 'n d̄n̄n̄ a -pli, -e 'we =n̄ nahuon =nu ye, -k̄ 'lu -h̄n̄ 'o 'hru w̄n̄ 'mu. Ke'e, 'a mu 'u ni, -u ni 'o 'mu ke 'mu, 'ni nu de a -gbe. 'N po 'n d̄n̄n̄ a -pli, -e nue, 'a mu =nu, -u di wen 'na -pli po, 'a 'ni po =le 'na -pli. 'A mu 'u ni, -u k̄ -bu po wen 'na -pli. =Hapuk̄, 'ni 'de de =de yi, ke'e, 'a ni -Yusu a -w̄n̄naanyu yrayri =nu,

aa nyigblakupu daa, u 'de 'o 'mu 'mu -hi. ¹² A ka ba yi de a -gbe, -ε nue, ti =nu -ka 'yri 'n nu la 'le 'a mu -wɔn, 'ke 'le =wlu a 'lula 'kwli 'muu nu, 'nu la 'le -kuan nuu, Nyɩsua 'kɔ la 'le 'mu 'mu naa, 'kɔ la 'ŋmileka-tɔplu 'plɔplɔ nu. 'Ŋmileka-tɔplu a -gbe, nu- nye 'a mu kɔ, -ε kɔ, 'm kɔ -tɛɛ a -Yusu a -wɔnnaanyɔ. ¹³ =Hapu-tɔplu =nu, 'n nuu 'le -Yusu a nahuin -ye -wɔn, 'n nui -wɛ 'le 'a mu -wɔn nu. 'N 'de nahuin 'yi 'mu le 'jra. Dɛɛ -do nu 'o. Nɛ- 'n 'de la nu, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'N 'die la 'a mu -hua, 'ke ba 'pɛɛ 'mu. A ka 'o -wɔn, 'yilɛnyredɛ a -gbe a -ti.

¹⁴ 'N -wɛ le ke 'le 'a mu -wɔndidie. 'Bla 'nu di 'klɛɛ 'le, -ye ε kɔ 'wɔ a ta kɔkɔ, =bo di 'le 'a mu -wɔn. Dɛ -gbo, 'n di 'klɛɛ 'le ya, 'nu wɛɛn =le lele ke nu, 'ke ba 'pɛɛ 'mu. 'A mu -tunahuin 'nu -hua, ε 'de 'a nu 'wli, 'nu -huɩ =le. =Bo pue 'yuo=pli kɔ 'waa bu kɔ 'waa 'dii 'hɛɛn a dɛ ye. ε 'de 'yuo=pli, u 'nu kikle =le 'waa bu le, kɔ kɔ 'waa 'dii 'hɛɛn, kɛɛ, bu kɔ 'dii 'hɛɛn, nu-u 'waa 'yuo=pli le kikle. ¹⁵ Mɔ =betɩ -tɔplu 'bii -gbo, 'n kɔ, kɔ =betɩ 'na -hunhlun, =bo -huɩ, 'ke =bo -hɛ 'a mu 'mu, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn, dɛ a -gbe, ε 'nu 'yaa =le 'mu 'kla -wliye, kɛɛ, 'n nye 'nu nu, 'ke 'le 'manukɔ 'kwli 'mu. =Be -tɛ 'n nuɛ 'a mu 'mu 'dɔ, nɛ- nue, 'a 'de 'klɛɛ lele 'mu 'mu nuɛ?

¹⁶ A yie nu, -ε kɔ, 'n 'die la 'a mu -hua, 'ke ba 'pɛɛ la 'mu. Kɛɛ, nahuin -ye, 'ke 'le 'a mu -heyri, ke u di po: «Pɔlu kɔ gblagblunyo» kɔ nu. Kɔ -a mu 'nu kaa, kɔ -a nu 'wli gba.» ¹⁷ -Be' 'n nu 'a nu kaalɛ 'le? =Be nahuin -gbo, 'n lee o 'le 'a mu -wɔn, nu- ka 'mu 'n naa 'le, 'nu kaa o 'a mu? 'Uun, ε 'de le 'mu nu. ¹⁸ 'N le o nahuon -gbo, -kɔ kɔ Titɩ nu, kɔ mu o 'le 'a mu -wɔn. Nahuon -ye =nu, a yi, kɔ kɔ =kɔ 'hɛɛn, nu- 'n lee o 'le 'a mu -wɔn. =Be Titɩ kaa 'a mu nu, kɔ -ha 'a mu -tɔplu kwa le? 'Uun. 'A nu -gbe, a yie nu, -ε kɔ, ε 'de -ti a -tɛɛ. Titɩ kɔ 'mu 'hɛɛn, dɛɛ -do, nɛ-aa nu. -A kɔ 'lu a le-hieɛɛ -do.

¹⁹ Dɛ -gbo, -a 'cru kɔ -a nu 'cruɩɩɛ -gbo 'kwli 'mu, a nu 'ye 'le, -ε kɔ, -aa 'a mu -wɔn 'nu 'cru, -ε 'we =kɔ nahuin =nu ye, u -ti yeɛ, 'plu -u nyi kle -hihi. Nyɩsua ye 'muu nu, -aa kɔ 'pɛɛɛ, -ε 'we =kɔ -ye, -tɛ -Yusu 'Kɩsuu 'a -huhua nu. 'Dɩayuo -a, -aa 'a mu -ti 'bii -gbo ye 'nu =tu, -ε nue, -a nye 'nu -hua, -ba -hɛ 'a mu 'mu, -ε die nu, a 'mu 'klɩ ke nu 'dɔ, 'ke 'le Nyɩsua a -ti -heyri. ²⁰ Dɛ =nu, -ε kɔ -ti 'nu huannu pi, nɛ- kɔ, 'bla 'nu di 'le 'a mu -wɔn, -tado 'a nu 'yrinaabu, 'deɛ bi blee 'na plɔ. 'Bla 'bɛ nu le 'mu, 'a nu -gbe, a 'deɛ ba kɔ plɔ a bleɛɛ, 'bla 'ba 'ye 'mu. 'Nu pi huannu, 'bla 'nu nyre 'le 'a mu -wɔn, 'ke ba po =yuei, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, kɔ, 'ke ba =tutu ca -wɔn. -Tado a di 'mu le bi yru, a 'mu wo, kɔ, a 'mu -ti -huɩn yre =tutu, a 'mu =u -ye creke, a 'mu 'le 'a nu dɔkɔ 'yaa, a 'mu -tɔplu =nu nu, -ɩ 'de 'o ye 'sii. ²¹ 'Nu -wɛ pi huannu, 'bla 'nu di 'le 'a mu -wɔn, 'ke -a nu Nyɩsua kɔ nue 'mu wɔlɩ, 'a nu -ti. 'Nu -wɛ pi huannu, 'ke =bo yeɛ 'le 'a mu -heyri -ti 'wlanyu 'plɔplɔ gbo, -u 'nuɩ -hua -bu hie 'o 'waa dɛ 'kuku gbo. -Tado 'waa 'klɩ 'kɩɛ nyree 'yi le, 'u -wlawli nu, kɔ 'lalu 'hɛɛn, 'u 'yilɛnyre-tɔplu a gbleglei -ye nu. 'Bɛ nu le 'mu, 'n di 'nu we, 'waa -ti.

'Lele'kɔwintɛ

¹³ 'Bla 'nu di 'le 'a mu -wɔn, -ye ε kɔ 'klɛɛ 'wɔ a ta a kɔkɔ. 'Nu di 'le, -ye 'n di nahuin =nu le poo -bati, -u nu dɛ 'klan. -Tɛ Nyɩsuacruɩɩɛ 'a =tutue nu, ke'ε nu, 'n di -bati a -gbe a pupue nu. Nyɩsuacruɩɩɛ a -gbe, ε nɔ 'nu: «'Bla nahuon -ye 'kɔ yeɛ 'a 'be -ye -ti, ε nye 'nu -hua, kɔ kɔ -hehɩpuu 'hɔn, ta, -u -tu -do a -gbe =tu, kɔ =tu. 'Bla nɛ- ε 'de, u 'deɛ bu po -bati a -gbe.» ² 'Na 'wɔ a 'hɔn a kɔkɔ, 'n ya o 'le 'a mu -wɔn, 'n -gbe o nahuin 'bii nu, kɔ nahuin =nu, -u nu o dɛ 'kuku. -Tɛ ti nu le 'mu -gbo, 'n 'de wen 'le a die, kɛɛ, 'nu lele 'a mu 'nu -gbe, -ε kɔ, 'bla 'nu di 'le, nahuin 'bii, -u nu dɛ 'kuku, 'n diu le poo -bati. ³ A nye 'nu -hua, 'ke ba yie, 'bla -Yusu 'Kɩsuu 'kɔkɔ 'le 'mu 'mu naa, 'kɔ 'pɛɛ. 'Bla 'nu di 'le, a di dɛ a -gbe 'nu 'ye. -Yusu 'Kɩsuu a -gbe, 'kɔkɔ -kuan nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'a 'klɩ 'nu -wɛ =le 'le, 'kɔ 'a mu 'a 'klɩ a kenɩɩɩ kɔ. ⁴ Ti =nu -ka 'yri u kɔ la 'o tu 'yie 'mu, =nu 'ye -kɔ 'nu, kɔ 'de 'klɩ kɔ. Kɛɛ, kɔ -hɔn 'le 'kukunyu -heyri 'mu nu, kɔ 'hru 'klɩ. -Tɛ ti nu le 'mu -gbo, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɩ 'kwli 'muu nu, 'ke kɔ nu 'le 'klɩ. -A -mɛ -ye, -a kɔ -Yusu 'hɛɛn, -a -muɛ nu. 'A -ti, 'ke 'le 'pɩa -ye ke, -a 'de 'klɩ kɔ. Kɛɛ, 'ke 'le 'pɩa -ye ke, kɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a nu 'klɩ. 'A -ti, 'bla =ba di 'le 'a mu -wɔn, Nyɩsua a 'klɩ nu, -a di -kuan 'yri nuu.

⁵ 'Nu 'a mu 'nu le, ba 'jɔra 'a nu dɔkɔ -tɛɛ, -ε die nu, a 'mue 'ye, 'bla 'ba kuo -Yusu =wlu ye. 'N pue -tɛɛ, a yie nu, 'ke -Yusu 'Kɩsuu nu 'le 'a nu =wɩ ke. 'N pue -tɛɛ, a 'nu -hre =le nahuin =nu wɔn le, -u plɛ, u kuo -Yusu ye =wlu, 'plu -ye hi'ɩ nu, u 'dio =wlu ye kuo. ⁶ Kɛɛ, 'n pue -tɛɛ, a die 'nu 'ye, -ε kɔ, -a -mɛ -ye, -a -wɛ 'le -ba tɩɛ 'a mu nu, -ε kɔ, -a mu kɔ -tɛɛ a -Yusu a -wɔnnaanyu'u nu. ⁷ Kɛɛ, -a 'nu -huɛ =le, -ba tɩɛ 'a mu, -ε kɔ, -a mu kɔ -Yusu a -wɔnnaanyu'u nu. -Aa da Nyɩsua, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε die nu, a 'nu =han dɛ 'klan =de nu. Mɔ, =ba 'de 'hru 'ye, 'ke -ba tɩɛ 'a mu, -ε kɔ, -a mu kɔ -Yusu a -wɔnnaanyu'u nu, dɛ -aa -hua, nɛ- kɔ, ba nu =hapudɛ. ⁸ =Baa le 'pupre nu, ε 'we =kɔ ye, -a 'die 'le -wɛ, 'ke 'le -a nu -kuan 'kwli 'mu, -ba -wɔn -ti a -tɛɛ ye. Dɛɛ -do -a -wɛ 'le -ba nu, nɛ- kɔ dɛ =nu, -ε 'sii 'o ye. ⁹ 'Bla 'ba nu 'klɩ ke, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn, =betɩ -a -mɛ -ye, -ba 'de 'klɩ ke nu, -ye -aa nu 'manu. 'A -ti, -aa da Nyɩsua, -ε die nu, kɔ 'mu 'a mu 'mu -hɛ, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o 'a 'hru wɔn.

¹⁰ ε nu ke 'mu, 'nu 'a mu -wɔn 'cru, -ε die nu, a 'mu 'o dɛ 'kuku a nunue gbo hie, -ε die nu, 'bla 'nu nyre 'le 'a mu -wɔn, 'nu =han 'a mu 'nyre =hɛn. 'ε kɔ -tɛɛ, Nyɩsua -nyi 'mu 'klɩ, 'ke =bo -ha 'le 'a mu le. Kɛɛ, kɔ 'de 'mu 'klɩ -nyi, 'ke =bo -wɔ 'a mu gbo. Kɛɛ, kɔ -nyi 'mu 'klɩ nu, -ε die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn.

¹¹ 'Na 'dɩayuo -a. 'N gba 'klɛɛ 'a mu wlu. 'Nu 'a mu 'nu le, 'ke ba mu ye 'mu, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn. Ba -nyinyi 'klɩ. Ba kɔ win a 'mulɛ'wunwɔnɩɛ, kɔ, ba kɔ keg-bowɛɛnɩɛ. 'Bla 'baa le 'a nunue nu, -ye Nyɩsua, -kɔ nuɛ -a

mu 'mu, ka, -ככ -a mu kegbowεenle -nyi, כ di 'o 'a mu
-ככ 'nu nu.

¹² Ba -nyinyi 'wio -tεε, -ε 'we =כ 'diayuo ye. Nylsua a
nahuin 'bii -gbo, -u nu כ, u =gba 'a mu wlכn ε -tεε.

¹³ 'Nu da Nylsua, 'ke 'o a 'bii a -ta 'mu, 'ke -a nu
Kukony -Yusu 'Klsu כ 'cipi 'o, כ nu 'a mu =hapude
'mu, כ, Nylsua כ -nyi 'a mu 'a 'munueε, כ, Nylsua a
-Hihiu bu nue, ba -mεε.

GALATIꞤUE

1 'MꞤ PꞤlu nu, -ꞤꞤ 'cruꞤe -gbo 'cru. 'MꞤ ꞤꞤ -Yusu 'KlꞤsu a -wꞤnnaanyꞤ ꞤꞤ nu. E 'de -tunahuon =de, Ꞥ 'de 'mu le. Kee, -Yusu 'KlꞤsu a -gbe, ꞤꞤ- le 'mu, Ꞥ ꞤꞤ -a nu Bu NyꞤsua 'hꞤen, ꞤꞤ -hu ꞤꞤ 'le 'kukunyꞤ -hꞤyri, ꞤꞤ -hu ꞤꞤ 'klꞤ.
 2 NyꞤsua a nahuin 'bii -gbo, -u nu ꞤꞤ, u ꞤꞤ 'mu 'hꞤen, -a =gba 'a mu wꞤn le -tꞤe, 'a mu =nu, -u ꞤꞤ NyꞤsua a nahuin, -u nu 'le GalatꞤbugba 'mu. 3 -A nu Bu NyꞤsua, Ꞥ ꞤꞤ -a nu KukꞤnyꞤ -Yusu 'KlꞤsu 'hꞤen, bu nu 'a mu =hapudꞤ 'mu, ꞤꞤ, bu -nyi -wꞤ 'a mu kegbowꞤenle.
 4 -Yusu 'KlꞤsu, ꞤꞤ -ha 'a dꞤꞤ nu, ꞤꞤ 'ku, 'ke 'o -a nu -ta 'mu, -Ꞥ die nu, NyꞤsua 'mu -a nu dꞤ 'kuku 'wꞤwla, ꞤꞤ, 'klꞤ -gbo a 'yilenyre-tꞤꞤpl ꞤꞤ =han 'klꞤe lele -a mu win ke ꞤꞤ. -TꞤ -a nu Bu NyꞤsua nu 'a -hꞤhꞤa, ke'Ꞥ nu, Ꞥ nu 'a nunue. 5 -Ba baa NyꞤsua, -tꞤ 'klꞤ tꞤ ye gbo. Ke'Ꞥ nu, bꞤ nu 'mu.

NyꞤsua a =haputitie, Ꞥ 'ya -do

6 DꞤ aa nu, ꞤꞤ 'mu 'nu saka. =HapꞤꞤ, NyꞤsua ꞤꞤ nu 'a mu =hapudꞤ 'mu, 'ke 'le -gbugbꞤꞤꞤ 'kwli 'mu, -Yusu 'KlꞤsu a -tꞤ, ꞤꞤ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. Kee, -tꞤ a 'ble NyꞤsua a =haputitie kwa, Ꞥ 'de gbo -wꞤn, 'a pleꞤ 'le NyꞤsua ke, 'aa titie -ye nua ye gbo po, a ple, -Ꞥ ꞤꞤ =haputitie, keꞤ, Ꞥ 'de =haputitie. 7 'E ꞤꞤ -tꞤe, NyꞤsua a =haputitie -do =nu, nꞤ- ꞤꞤ wintꞤ =nu, 'n ꞤꞤ 'a mu. E 'de 'klꞤe lele NyꞤsua a =haputitie =de ꞤꞤ, 'bꞤ 'de NyꞤsua a =haputitie =nu, 'n ꞤꞤ 'a mu. 'Bla 'nu le 'le 'a nu -wꞤn'prꞤeꞤ nu, Ꞥ 'we =ꞤꞤ ye, Ꞥ ꞤꞤ nahuin, 'u ꞤꞤ 'a mu kaa. U nye 'nu -hua, bu 'cꞤꞤ NyꞤsua a =haputitie =nu, -ꞤꞤ -Yusu 'KlꞤsu a -tꞤ -wꞤn le na. 8 'Bla nahuon 'ꞤꞤ nu 'o, 'ꞤꞤ 'cꞤꞤ NyꞤsua a =haputitie =nu, -a pue la 'a mu, a 'ble la kwa, NyꞤsua ꞤꞤ puo 'jrꞤ -wꞤn, ꞤꞤ =beti bꞤ 'ya -a mu 'mu. 9 -A =tui 'a mu ye nu, 'plu 'nu nyi lele ke nꞤa: 'Bla nahuon 'ꞤꞤ nu 'o, 'ꞤꞤ 'cꞤꞤ NyꞤsua a =haputitie =nu, -a pue la 'a mu, a 'ble la kwa, NyꞤsua ꞤꞤ puo 'jrꞤ -wꞤn.
 10 =Be 'a nu =wꞤ nye 'nu 'ye, -Ꞥ ꞤꞤ, 'n nye 'nu 'cru, -Ꞥ die nu, nahuin 'mu 'mu baa? 'UꞤn, Ꞥ 'de le 'mu nu. 'N nye 'nu -hua, bꞤ 'ya NyꞤsua 'mu, -ꞤꞤ baa 'mu. =Be a nye -wꞤn le -hie 'lu, -Ꞥ ꞤꞤ, 'n nye le 'nu =ꞤꞤ, 'ke =bo ꞤꞤ 'le -tu- nahuin 'yi klꞤ? 'UꞤn. 'Bla 'nu nye wꞤn lele -hua, 'ke =bo ꞤꞤ wꞤn 'le -tunahuin 'yi klꞤ, 'n 'dꞤe =bo 'ya wꞤn -Yusu 'KlꞤsu a -kuannunyꞤ 'mu.

-TꞤ PꞤlu nu -Yusu a -wꞤnnaanyꞤ a -hꞤhꞤe, Ꞥ nꞤ- ꞤꞤ kle -hꞤhꞤa

11 'Na 'dlayuo -a, =bo -hꞤhꞤa 'a mu kle, -Ꞥ ꞤꞤ, NyꞤsua a =haputitie =nu, 'n pue la 'a mu, Ꞥ 'de -tunahuon, Ꞥ 'die 'lu -wꞤn le -hie, 12 ꞤꞤ, Ꞥ 'de 'o -tunahuin wien, 'n 'die 'o -ha, ꞤꞤ, Ꞥ 'de -wꞤ -tunahuon, Ꞥ 'die 'mu pue. -Yusu 'KlꞤsu a -gbe, ꞤꞤ- 'hru 'mu ye, ꞤꞤ tꞤe 'mu.

13 A 'wꞤn nu, -tꞤ 'na 'klꞤ nu la 'mu, ti =nu -ꞤꞤ 'yri 'n 'klꞤ kꞤe la -a mu -JuukꞤe a tetei -wꞤn. Ti a -gbe 'yri, 'nu la NyꞤsua a nahuin =tue =sꞤe 'dꞤ, -Ꞥ nue, 'n nye la 'nu -hua, =bo -wꞤ la 'a nahuin gbo, 14 'plu, nahuin =nu, -u ꞤꞤ 'mu 'hꞤen- ꞤꞤ la 'yru -do, 'waa nahuin 'pꞤꞤꞤ, 'nu -hiu la 'o 'mu, 'ke 'o -a mu -JuukꞤe a tetei ꞤꞤ 'brinꞤmli a 'o=tuule -wꞤn. 'N -ha la 'n dꞤꞤ nu 'bii, 'ke 'o -a nu bunu a tetei ꞤꞤ 'brinꞤmli a -gbe a -ta 'mu.

15 Kee, kꞤe la 'le 'na 'dii 'kwli 'mu gbo, NyꞤsua ꞤꞤ po la 'mu 'pꞤa ke, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu. Ꞥ nu la 'mu 'mu =hapudꞤ, 'ke 'le -gbugbꞤꞤꞤ 'kwli 'mu. NꞤ- nue, ꞤꞤ da la 'mu, 'ke =bo nu 'a -kuan. Ti =nu, Ꞥ wa la 'du, -tꞤ Ꞥ nyre 'o, 16 -ye ꞤꞤ nue nu, 'a 'Yu -Yusu ꞤꞤ 'hru 'mu ye, -Ꞥ die nu, 'mu 'a =haputitie =nu daku a gblegblei =nu pue, -u 'de -JuukꞤe. Ti a -gbe 'yri, 'n 'de la 'le ꞤꞤ =de -wꞤn mu, 'n 'de la =ꞤꞤ mu -hua. 17 MꞤ, 'n 'de la -wꞤ 'le JrusꞤꞤꞤ 'mu mu, 'ke 'le -Yusu a -wꞤnnaanyꞤ =nu -wꞤn, -u ꞤꞤ la 'a ye-hꞤ- nahuin. Kee, dꞤ 'n nu, nꞤ- ꞤꞤ, tii -do a ti 'yri, 'ke 'n mu 'le Arabiblugba 'mu. -TꞤ 'n -hꞤn 'le 'mu, -ye 'n di 'le =le, 'nu mu 'le DamasꞤꞤꞤ 'mu, 'ke 'le Siliblugba 'mu. 18 -TꞤ 'yru ta -hi, -ye 'ke 'n mu 'le JrusꞤꞤꞤ 'mu, -Ꞥ die nu, 'n ꞤꞤ PiꞤꞤ 'hꞤen, -a 'mu yiyi, 'nu -hi 'o ꞤꞤ 'hꞤn 'mu 'weeii 'hꞤn. 19 Ti a -gbe 'yri, 'n 'de la -Yusu a -wꞤnnaanyꞤ =de 'ye, 'bꞤ 'de PiꞤꞤ -do a -gbe, ꞤꞤ -a nu KukꞤnyꞤ -Yusu a 'dlayu Saku. 20 -TꞤ -gbo, 'nu =tu, Ꞥ ꞤꞤ -tꞤ a -tꞤe nu. 'N nyi 'nu =tu, 'ke 'o NyꞤsua ye. E 'de hu, 'nu 'dui =le. 21 -TꞤ 'n -hꞤn 'le JrusꞤꞤꞤ 'mu, -ye 'ke 'n mu 'le 'blugꞤ =nu 'mu, -Ꞥ ꞤꞤ Siliblugba ꞤꞤ Silisiblugba. 22 Ti a -gbe 'yri, -Yusu a nahuin =nu, -u nu 'le -JuukꞤe a 'blugba 'mu, u 'de la 'mu a 'yee. 23 U nyi la 'nu 'wꞤn -do, -Ꞥ ꞤꞤ: «Nahuon -gbo, -ꞤꞤ la -a mu =sꞤe =tue, Ꞥ ꞤꞤ nu. -TꞤ ti nu le 'mu -gbo, ꞤꞤ nahuin 'nu le, 'ke bu -nyi 'waa =wꞤ -Yusu 'KlꞤsu, ꞤꞤ =beti ti -hi la ti 'yri, ꞤꞤ nye la -hua, 'ke ꞤꞤ -wꞤ la nahuin =nu gbo, -u kuo -Yusu =wꞤ ye.» 24 -TꞤ u 'wꞤn la -tꞤ a -gbe, -ye uu la baa NyꞤsua, 'ke 'o 'na -ta 'mu.

-Te Polu mu la 'le -Yusu a -wannaanyu =nu -wahn, -u ni la 'le Jrusredu 'mu

2 -Te 'yru -pu =tu 'o -hen -hi, 'n k Banabast 'hēen, -ye 'ke -a mu 'le lele Jrusredu 'mu, -ε die nu, -a 'mu 'cue a nyigblaki 'ye. -Te -aa la mu, 'n gba la -we Titu ni. ² 'N mu la 'le =le, -ε nue, Nylsua le la 'mu ni, 'ke =bo mu 'le. -Te -a nyre 'le, -ye 'n k 'cue a ye'munaanyu 'hēen, -a bii ye, 'ni -hthia =nu Nylsua a =haputitie =nu kle, 'nu nahuin =nu pue, -u 'de -Juukue, -ε die nu, 'cue a ye'munaanyu a -gbe, -u k -Juukue, u 'mu 'na -kuan =nu ke wēen, 'nu nu, k, 'n 'kie die nu, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -u 'de -Juukue. 'Na =wlu k 'ni, u nye la -wahn le -hie 'lu, -ε k, 'na -kuan a -gbe, k 'de 'mini k. ³ 'Na -wannaanyu Titu, k k Glekikyeyu'u ni. Kεε, -te -a nyre 'le Jrusredu 'mu, 'cue a ye'munaanyu a -gbe, u 'dio le, 'ke k 'be ye, -ε 'we =k ye, -te -Juukue a tetei 'a =tutue nu, -ε die nu, k 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. ⁴ Kεε, hnyu =de, nu- pa 'le -a mu -heyri, 'u nye la -hua, 'ke Titu a -gbe k 'be ye. Nahuin a -gbe, 'ke 'le gblagblu 'kwli 'mu ni, u pa 'le -a mu -heyri, -ε die nu, u 'mue 'ye, -te -aa nu, =a 'de 'kle 'le lele -Juukue a tetei a 'kl gbo ni, -ε nue, -a k -Yusu 'Klisu 'hēen, -a -mue ni. U nye 'ni -hua, 'ke -ba 'kie kue -Juukue a tetei -wahn, -ε die nu, -a 'mu tetei a -gbe a =go 'mu 'ya. ⁵ Kεε, gbegbe, -a 'de =nu 'hru -nyi. -A 'ni -hua =le 'ke bu nyre Nylsua a =haputitie =nu 'yi le, -ε k -ti a -tεε, -ε die nu, -te =haputitie a -gbe ni 'mu, a 'mue 'wahn. ⁶ Nahuin =nu, uu 'cue a nyigblaki daa, =betu bu 'ya nyigblaki 'mu, bu 'de nyigblaki, de a -gbe, ε 'ni da =le de =de, -ε nue, 'ke 'le Nylsua 'yi 'mu, nahuin 'bii k dεε -do. Nylsua 'ni 'jra =le nahuin 'yi 'mu le. Nyigblaki a -gbe, -te 'n -hthia =nu =haputitie a -gbe kle, 'nu nahuin =nu pue, -u 'de -Juukue, k, u 'de 'mu le, -ε k, ε 'de 'o ye =cεε.

⁷ Kεε, u yrie ni, -ε k, Nylsua'a ni, -k -nyi 'mu =haputitie a -gbe, 'k le 'mu, 'ke =bo mu, =bo pue nahuin =nu, -u 'de -Juukue, -ε 'we =k ye, ti -hi la a ti 'yri, -te k nu la, 'k le la Pieli, 'ke k -mε -ye, k pue la -Juukue. ⁸ U yrie 'mu le, -ε k, -te Nylsua nu, 'k -nyi la Pieli 'kl, 'k lo, 'ke 'le -Juukue -wahn, kε'ε ni, k nu, 'k -nyi -we 'mu 'kl, 'k le 'mu, 'ke 'le daku a gblegblei =nu -wahn, -u 'de -Juukue. ⁹ Saku k Pieli k Saan 'hēen, -Yusu a nahuiin 'cue a nyigblaki daa, u 'ye ni, -ε k, Nylsua a -gbeε ni, -k -ha 'le -kuan a -gbe, 'k -nyo 'mu. Nε- nue, 'u 'tu -a mu kwa le, 'n k Banabast 'hēen. De a -gbe, u nu, ε =hen 'nyre, u k -a mu 'hēen, -a -mue ni. U k -a mu 'hēen, -a -yri ni, -ε k, 'n k Banabast 'hēen, 'ke -a di 'le nahuin =nu -wahn mu, -u 'de -Juukue, -a 'mu =nu Nylsua a =haputitie pue. U -mε -ye, 'ke u di 'le -Juukue -wahn mu, u 'mu -we =nu Nylsua a =haputitie pue. ¹⁰ Dεε -do =nu, u le la -a mu, -ba nu, nε- k: =Baa 'le -Yusu a nahuin =nu -wahn mu, -u 'de -Juukue, -ba le =nu, bu 'kukue 'wli le, -ε die nu, -a 'mu

=suenyu =nu 'mu -he, -u ni 'le -Yusu a nahuin -heyri, 'ke 'le Jrusredu 'mu. De a -gbe, 'n nue ni -tεε.

-Te Polu =hen la Pieli 'nyre, 'ke 'le Atisidu 'mu

¹¹ -Te de a -gbe, ε -hi, -ye 'ke 'n mu 'le Atisidu 'mu, Pieli 'k di 'le, 'k nu de, -ε 'de 'le 'yie 'kwli 'mu le k. Nε- nue, 'ni =hahn 'nyre, 'ke 'o nahuin 'bii ye. ¹² De =nu, -ε mue la 'lu -wahn, nε- gbo: -Te Pieli a -gbe, k nyre la 'le Atisidu 'mu -tite, -ye k k -Yusu a nahuin =nu 'hēen, -u 'de -Juukue, 'ke uu la 'o -tegbii -do de dii. (-Yusu a nahuin =nu, -u 'de -Juukue, u 'ni -hua =le bu =tuu 'o -Juukue a tetei =nu, -u le po, bu 'be ye, k, bu =tuu 'o -Juukue a tetei -ye 'o.) Ti gbi bi -hi, -ye Saku, -k ni 'le Jrusredu 'mu, k te gbo nahuin, 'ke bu di la 'le -Yusu a nahuin =nu -wahn, -u 'de -Juukue, -u ni 'le Atisidu 'mu. -Te u nyre 'le, -ye Pieli, -k k -Yusu a nahuin =nu 'hēen, -u 'de -Juukue, -uu =ke 'o -tegbii -do de dii, -ye Pieli a -gbe, k -jri 'a dahn -wahn, 'u 'kee 'o -tegbii -do de a diile. De -k -ti Pieli 'k nu de a -gbe, nε- k: k -mε -ye, -Juukue =nu, Saku te gbo, k la pi 'waa huannu, -ε nue, ke k po, u dio =hen 'nyre, -te k nu, 'k bi 'le -Yusu a nahuin =nu -heyri, -u 'de -Juukue, -u 'ni =tuu 'o -Juukue a tetei 'o. ¹³ -Yusu a nahuin -ye =nu, -u k -Juukue, 'yilenyrede =nu, Pieli la nu, nε- uu la -we nu, 'uu 'lii 'hahn na, 'u -jri 'waa dahn ye, 'ke 'o nahuin =nu -wahn, -u 'de -Juukue. Nε- Banabasu la -we nu. U 'bii a -gbe, de =nu, u yi, -ε 'de -tεε nu, nε- uu la nu. ¹⁴ -Te 'n 'ye la, -ε k, u 'ni kεε =le la Nylsua a =haputitie =nu -wahn, -ε k -ti a -tεε, nε- nue, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'ni 'prεε la 'le Pieli -wahn, 'ni lo la, -ε k:

«-K k -Juukuey'u ni. Kεε, -na -gbe -gbo, =ni kεε =le 'kleε lele -Juukue a tetei -wahn. De- nue 'kleε, =ni nye -hua, 'ke nahuin =nu, -u 'de -Juukue, bu =tuu 'o -Juukue a tetei 'o 'le? ¹⁵ -A -mε -ye, -a mu k -Juukue'ε ni, -a 'de daku -ye a nahuin, -u 'de Nylsua a tetei yi. ¹⁶ Kεε 'kleε, -a yie ni, -ε k, nahuon =nu, -k 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, k- k nahuon =nu, -k kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye. ε 'de nahuon =nu, -k 'o -Juukue a tetei 'o =tuu. Nε- nue, -a -mε -ye, =a kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye, -ε die nu, Nylsua 'k 'ye de a -gbe, k 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dahn ye. ε 'de -baa 'o -Juukue a tetei 'o =tuu a -ti, -ε nue, tetei a 'o =tuule, ε 'ni nue =le gbe, nahuin 'ni 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye.» Kε 'n nu la Pieli a lile.

Nahuon ble ye k kuo -Yusu 'Klisu =wlu ye, 'plu Nylsua 'muo waa

¹⁷ -A mu -Juukue -mε -ye, -a nye 'ni -hua, 'ke Nylsua k 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dahn ye, -ε nue, -a kuo -Yusu 'Klisu ye =wlu. De a -gbe a -ti, =a 'we =k nahuin =nu ye, -u 'de -Juukue, k, -aa de'kukununy daa, -ε 'we =k nahuin =nu ye, -u 'de -Juukue, -ε nue, -a 'ni =tuu =le 'o -Juukue a tetei. =Be de a -gbe, ε =hen 'nyre, -Yusu 'Klisu ni, -k 'le -a mu de 'kuku -heyri po? 'Uon,

gbegbe, ε 'de le 'mu ni. ¹⁸ -Tε ε ni 'mu, nε- -gbo: Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ hie 'o -Juukue a tetei a 'o=tuule gbo, -ε nue, ε 'ni -hɔ =le 'mu, 'ke bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye, 'plu 'bɔ =hɔan lele -wɔn, 'bɔ kuo lele tetei a -gbe =wlu ye, -ye ɔɔ nu dε =nu, -ε 'nɔnɔ blee Nyɔsua a plɔ. ¹⁹ Tetei a -gbe, ni-ɔ 'mu le, -ε mɔ, 'n ni 'mu 'kukue, 'na dε 'kuku a -tɔ. 'E mɔ -tεε, tetei a -gbe, ni- nue, 'ni 'ku, 'ke 'o Nyɔsua ye. -Tε 'n 'ku 'klεε, -ye tetei 'de 'klεε lele 'kli ɔ, 'ke 'o 'mu ke. E 'we =nɔ ye, 'na 'klɔ 'ka =nu, nɔ- 'ku, 'ni ni 'klɔ, 'ke 'o Nyɔsua ye. -Tε 'n kuo -Yusu 'Kɔsu =wlu ye, nε- nue, 'ni yie, -ε mɔ, tugbe =nu, -ε ɔ 'yie 'mu u kɔɔ 'o, ε 'we =nɔ ye, ɔ ɔ 'mu 'hεen- ni, u ɔɔ 'o, =a 'ku. ²⁰ Nε- nue, 'klɔ -gbo, 'n ni 'klεε, ε 'de 'mɔ, 'n 'de 'klεε lele 'klɔ ni, kεε, -Yusu 'Kɔsu, nɔ-ɔ ni, -ɔ ni 'klɔ, 'ke 'le 'mu 'mu. 'Klɔ -gbo, 'n ni nɔ -wɔn, 'n -ha 'na =wlu 'bii ni, 'ni -nyu Nyɔsua a 'Yu =nu, -ɔ nuε 'mu 'mu, 'plu -ɔ -ha 'a dɔnɔ, -ɔ 'ku, 'ke 'o 'na -ta 'mu. ²¹ =Hapudε =nu, Nyɔsua nu 'mu 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu, 'n 'deε =bo pue gbo, =bo =hɔan -wɔn, =bo kuo lele tetei =wlu ye. Nahuon 'bɔ 'sii wɛn 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye, tetei a 'o=tuule a -tɔ, -ye ε =hɛn wɛn 'nyrε, -Yusu 'Kɔsu 'ku wɛn ni -gbugbe.

-Tunahuon =nu, -ɔ kuo -Yusu =wlu ye, nɔ- Nyɔsuaa waa

3 'A mu Galatikue, a 'de 'lu a le-hiele ɔ. 'N pue -tεε, nahuon =de kaa 'a mu. 'N -hɔhɔε 'a mu kle -tεε, -tε -Yusu 'Kɔsu nu 'kukue, 'ke 'o tu 'yie 'mu. ² 'N -hua =bo =gba 'a mu dε wɔn: =Be -tε aa 'o -Juukue a tetei 'o =tuu, nε- nue, Nyɔsua 'ɔ -nyi 'a mu 'a -Hihiu? 'Uɔn. ɔ -nyi 'a mu 'a -Hihiu ni, -ε nue, a po 'a =haputitie =nu ye gbo nua, 'a kuo -Yusu =wlu ye. =Be ε 'de le 'mu ni? ³ Dε- nue 'klεε, 'a 'de 'a 'muleyriile ɔ? Dε- ɔ -tɔ, -kuan =nu, Nyɔsua a -Hihiu =tu -wlu, 'ke 'le 'a mu 'mu, 'aa -hua ba -yɔɔ 'lu, 'ke 'le 'a ni -gbe a 'kli 'kwli 'mu 'le? ⁴ =Be =hapudε 'bii =nu, Nyɔsua nu 'a mu 'mu, ε mɔ -gbugbεε ni? 'Uɔn, 'ni pue =le -tεε, 'ke bε 'ya -gbugbe 'mu. ⁵ Nyɔsua, ɔɔ 'a mu 'a -Hihiu 'ni -nyi, ɔɔ -wε 'ɛmileka-tɔplɔ nu, 'ke 'le 'a mu -heyri. =Be baa 'o -Juukue a tetei 'o =tuu a -tɔ, 'ɔ nye nu? 'Uɔn, ɔ nye 'ni nu, -ε nue, a po 'a =haputitie =nu ye gbo nua, 'a kuo -Yusu =wlu ye.

⁶ Ba -hie -a ni bu gblaka Abrahamu a dε 'lu -wɔn le. U 'crɛ ni, 'ke 'le Nyɔsuacrɛε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Abrahamu kuo la Nyɔsua ye =wlu. Nε- nue, Nyɔsua 'ɔ 'sio 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye.» ⁷ Dε a -gbe, ε =hɛn 'nyrε, nahuon =nu, -u kuo Nyɔsua =wlu ye -tεε, nu-u ni, -u mɔ Abrahamu a -tεε a 'yuo a 'yuo. ⁸ Ti -hi la ti 'yri, u 'crɛ la ni, 'ke 'le Nyɔsuacrɛε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nahuon =nu, -u 'de -Juukue, u di Nyɔsua ye kuo =wlu, ɔ, Nyɔsua 'mu -wε 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye.» Dε a -gbe a -tɔ, ε ni la ke 'mu, Abrahamu 'ɔ 'wɔn la Nyɔsua a =haputitie, Nyɔsua 'ɔ le =nɔ, ɔ nɔ: «'Ke 'n di 'le -mu 'mu naa, 'mu -tutu ke a daku 'bii =hapudε 'mu nu.» ⁹ Abrahamu kuo la Nyɔsua ye =wlu. Nε- nue, Nyɔsua 'ɔ nuo =hapudε 'mu, 'plu, nahuon

'bii =nu, -u kuo -wε Nyɔsua =wlu ye, ɔ diu -wε 'mu nu =hapudε.

¹⁰ Nahuon =nu, -u nye 'lu -wɔn le -hie, -ε mɔ, Nyɔsua diu 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, -ε nue, -tɔ =nu, tetei =tu, ni- uɔ nu, nahuon a -gbe, Nyɔsua a -bati diu 'ni klɔ. 'E mɔ -tεε, ke Nyɔsua a wintεε po: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɔnɔ =tuu 'o tetei 'bii =nu 'o 'ε ni ti, u 'crɛ, 'ke 'le Nyɔsuacrɛε 'kwli 'mu, nahuon a -gbe, Nyɔsua a -bati dio 'ni klɔ.» ¹¹ -A yie ni, -ε mɔ, ε 'de nahuon =de ɔ, -bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye, -tε ɔɔ 'o tetei 'o =tuu a -tɔ. -A yi dε a -gbe ni, -ε nue, ke Nyɔsua a wintεε po: «Nahuon =nu, -ɔ kuo Nyɔsua =wlu ye, nɔ- 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye. Nahuon a -gbe, nɔ- di 'klɔ ni.» ¹² Kεε, u 'crɛ -wε ni, 'ke 'le Nyɔsuacrɛε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nahuon =nu, -ɔɔ 'o tetei 'o =tuu, nɔ- di 'klɔ ni.» Dε a -gbe, ε nye -a mu 'ni ɔɔ, -ε mɔ, tetei a 'o=tuule, ε ɔ Nyɔsua a =wlu a yekuole 'hɛn, u ni le 'dɔdɔ.

¹³ 'A -tɔ o, Nyɔsua a -bati klɔ -a mu ni, -ε nue, -a 'de 'o tetei 'o =tuu -tεε. Kεε, -Yusu 'Kɔsu, nɔ- di 'le, 'ɔ nyra 'o -a ni -ta 'mu gbo, Nyɔsua a -bati 'l klo. Dε a -gbe, nε- ɔ 'kwli 'mu ɔ naa 'le, 'ɔ waa -a mu, -ε die nu, Nyɔsua a -bati 'ni =han 'klεε lele -a mu klɔ. Kε'ε ni, u nu la 'a 'crɛ, 'ke 'le Nyɔsuacrɛε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «'Bla 'bu 'ba nahuon gbo, 'ke 'le tugbe 'klɔ, ε =hɛn 'nyrε, nahuon a -gbe, Nyɔsua a -bati klo ni.» ¹⁴ Kε -Yusu 'Kɔsu nu 'a nunue, -ε die nu, =hapudε =nu, Nyɔsua po la le, ɔ di la Abrahamu 'mu nu, nahuon =nu, -u 'de -Juukue, ɔ 'mue -wε =nu 'mu nu, dε =nu, -Yusu 'Kɔsu nu a -tɔ. Kε -Yusu nu -wε 'a nunue, -ε die nu, -tε -a kuo =wlu ye, Nyɔsua 'mu -a mu 'a -Hihiu -nyi, ɔ po la le, ɔ di la -a mu -nyi.

=Hapudε =nu, Nyɔsua po la 'le, 'ke 'o Abrahamu -wɔn

¹⁵ 'Na -dɔayuo -a, =bo pue 'yri a =tuele a dε ye. 'Bla dakugbleii 'hɔn, 'bu wɛn ke, 'ke bu =tue 'yri, -ye nahuon =de 'die 'le -wε ɔ 'wla 'yri a -gbe, mɔ, nahuon =de 'die 'le -wε, ɔɔ pui -wε 'o dε 'lu. ¹⁶ Dεε -do, nε-ε ni, 'ke 'o Nyɔsua a 'yri =nu a -ta 'mu, ɔ =tue, ɔ ɔ Abrahamu 'hɛn. Ti =nu -ɔ 'yri Nyɔsuaa 'yri a -gbe =tue, ɔ ɔ Abrahamu 'hɛn, ɔ lo la ni, -ε mɔ, =hapudε =nu, -ε ɔ -tɔ ɔɔ =tu, ɔ die la =nɔ 'mu 'ni nu, ɔ ɔ 'a 'yuo a 'yu 'hɛn. Seyɔ-seyɔ, Nyɔsuacrɛε 'ni po =le le, -ε mɔ, =hapudε a -gbe, ɔ die la Abrahamu 'mu 'ni nu, ɔ ɔ 'a 'yuo a 'yuo 'hɛn. Kεε, ε nɔ 'ni, ɔ die la 'mu nu 'a 'yuo a 'yuo -do. 'Yu a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Kɔsu.

¹⁷ -Tɔ 'n -hua =bo =tu, ni- -gbo: Nyɔsua =tue 'yri, ɔ ɔ Abrahamu 'hɛn, 'ε gba 'yri a (430) -hɔtruwɔ -hɛn ni le 'yri a =wlu =tu 'o -pu, 'plu 'ɔ -ha 'le tetei, 'ɔ -nyi 'a daku, -u mɔ -Juukue. Dε a -gbe, ε =hɛn 'nyrε, 'yri =nu, Nyɔsua =tue la, ɔ ɔ Abrahamu 'hɛn, ɔ, =hapudε =nu, Nyɔsua po la le, ɔ di la =nɔ 'mu nu, tetei 'deε bi nyri 'yi le. ¹⁸ 'Bla Nyɔsua 'bɔɔ wɛn nahuon =hapudε 'mu nu, -tε uɔ 'o tetei 'o =tuu a -tɔ, -ye ε 'we =nɔ ye, ε 'de -tε ɔ po la le, ɔ di la =nu =hapudε 'mu 'ni nu a -tɔ, ɔ 'ni nue =le wɛn =nu 'mu.

KƎƎ 'klƎƎ, Nyɩsua nu la Abrahamu 'mu =hapudƎ, -Ǝ nue, ɔ pue la 'le =le, 'ke 'o =nɔ -wɔn. Ǝ 'de -tƎ Abrahamu, ɔɔ 'o tetei 'o =tuu a -tɩ, 'ɔ 'de la =nɔ =hapudƎ 'mu nu.

DƎ -kɔ -tɩ Nyɩsua 'ɔ -nyi -a mu 'a tetei

¹⁹ -TƎ Ǝ nɩ lƎ 'mu, -bakla =de nahuon =de di wɔn 'nɩ =gba: DƎ- kɔ -tɩ Nyɩsua 'ɔ -nyi -JuukuƎ 'a tetei 'le? Nyɩsua -nyi -a mu nɩ, -Ǝ die nu, -tɔplɩ =nu, -ɩ nyre 'yi lƎ, 'ke 'o =nɔ ye, -a 'mui yi. ɔ -nyi -a mu nɩ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, Ǝ 'mue gba -gbagba, Abrahamu a 'yuo a 'yu =nu, ɔ 'mu 'le di, Nyɩsua po la lƎ, ɔ di la =hapudƎ a -gbƎ 'mu nu. 'Yu a -gbƎ, nɔ- mɔ -Yusu 'Kɩsu. -TƎ -Yusu di 'klƎƎ 'le, -ye tetei 'de 'klƎƎ lele 'klɩ =de kɔ. Nyɩsua -ha 'le 'a tetei, 'ɔ -nyi 'a leleenyu, leleenyu a -gbƎ, 'u -nyi la -tunahuin. Ti =nu -kɔ 'yri u nyi la =nu -nyi, -ye Nyɩsua a win-wɔn-henyɔ Moise, nɔ- nɩ la 'o Nyɩsua kɔ -tunahuin 'hƎƎn a -gbahlɔn. ²⁰ KƎƎ, -tƎ Nyɩsuaa la Abrahamu le, -Ǝ mɔ, ɔ dio la 'mu nu =hapudƎ, Nyɩsua a -gbƎ, nɔ- nyo la 'le -wɔn 'pƎƎ. ɔ 'de la 'le nahuon =de 'mu naa.

²¹ =Be de a -gbƎ, Ǝ =hƎn 'nyre, Nyɩsua a 'lepoode, Ǝ kɔ tetei 'hƎƎn, ɩ 'de pƎ? 'Uun, Ǝ 'de lƎ 'mu nɩ. 'Bia Nyɩsua a tetei =nu, ɔ -nyi la -tunahuin, 'bu wɛn nahuin 'klɔ yrayru -nyi, -ye ɩ -wƎ wɛn 'le bu 'sii wɛn 'o nahuin ye nɩ, 'ke 'o Nyɩsua ye. KƎƎ, Ǝ 'de tete =de kɔ, -bƎ nu de a -gbƎ. ²² U 'criƎ nɩ, 'ke 'le NyɩsuacruɩƎ 'kwli 'mu, -Ǝ mɔ, 'klɔ ke a nahuin 'bii, 'ke u nɩ 'le de 'kuku a 'klɩ gbo. KƎƎ nɩ, Ǝ nɩ 'mu, -Ǝ die nu, =hapudƎ =nu, Nyɩsua po la lƎ, ɔ di la nahuin 'mu nu, ɔ 'mue nahuin =nu 'mu nu, -u kuo -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye. ɔ nye =nu 'mu 'nɩ nu, -Ǝ nue, u kuo -Yusu 'Kɩsu ye =wɩ.

²³ Ti -hi la a ti 'yri, -tƎ 'hru 'de la 'o gbo a pƎƎ, 'ke nahuin bu kuo la -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye, -JuukuƎ a tetei nu la -a mu 'mu =junyu, =a nyi la 'o =tuu, 'Ǝ gbƎ -gbagba, Nyɩsua 'ɔ ya -a mu -Yusu 'Kɩsu ye, 'ɔ ɔɔ -a mu 'hru =nu, -a di na, 'plɩ -a 'mu -Yusu 'Kɩsu a -gbƎ =wɩ ye kuo.

²⁴ Tetei a -gbƎ, ɩ 'we la =nɔ -a nɩ naanyɔ ye, -ɔ kla 'yi 'mu, 'Ǝ gbƎ -gbagba, -Yusu 'Kɩsu 'ɔ di 'le. KƎ tetei nɩ la 'mu, -Ǝ die nu, -tƎ -Yusu 'Kɩsu di 'le, Nyɩsua 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, -Ǝ nue, -a kuo -Yusu 'Kɩsu a -gbƎ ye =wɩ. ²⁵ -TƎ ti nɩ lƎ 'mu -gbo, 'hru pƎ 'o gbo, 'ke -ba kuo -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye. Tetei 'de 'klƎƎ lele -a nɩ naanyɔ.

²⁶ A 'bii, 'a mu mɔ Nyɩsua a 'yuoo nɩ, -Ǝ nue, a kuo -Yusu 'Kɩsu ye =wɩ. Ǝ =hƎn 'nyre, a kɔ -Yusu 'Kɩsu 'hƎƎn, a -mue nɩ. ²⁷ U po 'a mu 'lu 'nie, -Ǝ die nu, a kɔ -Yusu 'Kɩsu 'hƎƎn, a 'mu -mue. -TƎ ti nɩ lƎ 'mu -gbo, a gba -Yusu 'Kɩsu a =wɩ. ²⁸ -Mɔ -JuukuƎyu, -hee' -n 'de -JuukuƎyu, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'yi'mulƎ'jɩra 'de 'o nɩ. -Mɔ =ge, -hee' -n 'de =ge, -mɔ nyɩbeyu, -mɔ nyrugba, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'yi'mulƎ'jɩra 'de 'o nɩ. A 'bii, a kɔ -Yusu 'Kɩsu 'hƎƎn, a -mue nɩ, 'a 'ya deƎ -do. ²⁹ -TƎ a 'ya -Yusu 'Kɩsu a nahuin 'mu, -ye Ǝ =hƎn 'nyre, 'a mu mɔ -wƎ Abrahamu a 'yuo a 'yuoo nɩ. -Ye =hapudƎ 'bii =nu, Nyɩsua po la lƎ, ɔ

di la Abrahamu kɔ 'a 'yuo a 'yuo 'hƎƎn 'mu nu, ɔ die -wƎ 'a mu 'mu 'nɩ nu.

-A 'de 'klƎƎ lele tetei a =go, kƎƎ, -a mu mɔ Nyɩsua a 'yuoo nɩ

4 =Bo pue 'yu gbi a de ye, 'a bu di 'a kuko-tɔplɩ 'bii =nu -nyi, ɔ po 'le, 'ke 'o =nɔ -wɔn. 'Yu a -gbƎ, 'bɔ 'de wɛn a kue, ɔ 'de -tɩ =de kɔ, bɔ di =tu. ɔ 'we =nɔ =ge ye, =betɩ bɔ di 'a bu a kuko-tɔplɩ 'bii kɔ. ² 'Bɔ 'klƎ 'yƎƎ 'yu 'mu, nahuin -yee nɩ, -u kɔ 'le 'a de -wɔn. Nu- kɔ -wƎ 'le 'a kuko-tɔplɩ a de -wɔn, Ǝ 'mue gba -gbagba, ti =nu 'a bu wa 'du, ɩ 'mu 'o nyre. ³ KƎ -a nƎnƎ nɩ -wƎ 'mu. -TƎ -a 'klƎ 'dee la -Yusu 'Kɩsu a yie, -a 'we la =nɔ 'yuo=pli ye, =a 'ya la 'kuo a =go 'mu. ⁴ KƎƎ, ti =nu, Nyɩsua wa la 'du, -tƎ ɩ nyre 'o, -ye ɔ ya -a mu ye 'a 'Yu, ke nɔ 'klɔ -gbo ke. 'Ke ɔ naa 'le nyrugba =de 'mu, ɔɔ la 'o -JuukuƎ a tetei 'o =tuu, ⁵ -Ǝ die nu, ɔ 'mu nahuin =nu =gbla, -u mɔ tetei a -gbƎ a =go, -Ǝ die nu, -a 'bii, -a 'mu Nyɩsua a 'yuo -hƎ.

⁶ DƎ =nu, -Ǝ nye -a mu ɔɔ, -Ǝ mɔ, -a mu mɔ Nyɩsua a 'yuoo nɩ, nƎ- mɔ: Nyɩsua, nɔ- ya -a mu 'a 'Yu a -Hihiu =nu ye, -Ǝ die nu, u 'mu 'le -a nɩ =wɩ ke nɩ. -Hihiu a -gbƎ, nu-u 'le win 'yaa, 'u lƎ po: «Nyɩsua o, -mɔ mɔ 'na Bu.» ⁷ DƎ a -gbƎ, Ǝ =hƎn 'nyre, a 'de 'klƎƎ lele 'kuo a =go. KƎƎ, 'a mu mɔ Nyɩsua a 'yuoo nɩ. -TƎ a 'ya 'a 'yuo 'mu a -tɩ, =hapu-tɔplɩ 'bii =nu, ɔ =tu gbo, 'ke 'o 'a 'yuo -wɔn, ɔ di 'a mu 'nɩ -nyi.

-Yusu a nahuin, -u nɩ 'le Galatɩbugba 'mu, uu Pɔɩ -wliye 'yaa 'kla

⁸ Ti -hi la a ti 'yri, -tƎ a 'klƎ 'dee la Nyɩsua a yie, 'a mu =nu, -u 'de -JuukuƎ, 'kuo =nu, -ɔ 'de Nyɩsua, nɔ- kɔ =go a 'ya la 'mu. ⁹ KƎƎ, -tƎ ti nɩ lƎ 'mu -gbo, a yi Nyɩsua nɩ, 'n =hƎn 'nyre, Nyɩsua, nɔ- yi 'a mu. DƎ- nue, 'aa 'klƎƎ lele -wɔn =hɩan, 'aa 'o 'kuo 'o =tuu, -ɔ 'de 'klɩ =de kɔ? DƎ- nue, 'aa -hua ba 'ya lele 'waa =go 'mu, ¹⁰ 'aa -wƎ 'o -JuukuƎ a tetei -ye 'o =tuu, 'ke 'o -nyrɔwɩ -ye a -ta 'mu, kɔ yakue -ye, kɔ 'yru a ti -ye, kɔ 'yri -ye 'hƎƎn? ¹¹ -Tɔplɩ =nu, aa nu, u 'mu -wliye 'yaa 'kla -tƎƎ. 'Nu pɩ huannu, 'ke -kuan =nu, 'n nuu 'le 'a mu -heyri, 'ke bɔ kɔ bɔ 'ya -gbugbƎ 'mu.

¹² 'Dɩayuo -a, 'nɩ 'a mu lƎ 'nɩ 'bati, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -JuukuƎyu, ti =nu -kɔ 'yri 'n nɩ la 'le 'a mu -heyri, 'a mu =nu, -u 'de -JuukuƎ, -tƎ a nɩ la 'mu, ke 'n nɩ la -wƎ 'mu. 'N 'die la 'a mu -hua, 'ke ba =tuu 'o -JuukuƎ a tetei 'o. 'A -tɩ, -tƎ 'n nɩ 'mu, ke ba nɩ -wƎ 'mu: A nɩ -hie 'le 'lu -wɔn lƎ, -Ǝ mɔ, nahuon 'bɔɔ 'o -JuukuƎ a tetei 'o =tuu, -ye ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. A 'de -hlɩn 'na =wɩ =hlɩn a pue. 'A -tɩ, =betɩ a 'diu =hlɩn po.

¹³ Bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -tƎ 'n di la 'le -tɩtƎ, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'nɩ la 'a mu Nyɩsua a =haputitɩ pue, -ye 'huɩn a hinhren klɩ la 'mu. NƎ- nue, 'nɩ 'die la 'le -wƎ, =bo gba la 'na 'dagba 'lu -wɔn. ¹⁴ 'Ǝ mɔ -tƎƎ, ti a -gbƎ 'yri, 'na 'huɩn a hinhren a -tɩ, aa la 'ye =suƎ 'dɔ, kƎƎ,

'huun a -gbe a -ti, a 'de la 'mu yraa, 'a 'de la -we 'mu le bla. Kee, a 'ble la 'mu kwa -tææ, -ε 'we =nɔ Nyɩsua a leelenyɔ ye, kɔ -Yusu 'Kɩsu ye. ¹⁵ Ti a -gbe 'yri, a kɔ la pl a bleelæ. Dε- nue, -tε ti nɩ lε 'mu -gbo, 'a 'de 'klæ lele pl a bleelædu a -gbe kɔ 'le? 'N yrii lε ti, -ε mɔ, 'bε -wε la 'le, 'ke ba -ha la -wε 'le 'a nɩ 'yii lε, -ε die nu, a 'mui la 'mu -nyi, a die la 'nɩ nu. ¹⁶ =Be -tε ti nɩ lε 'mu -gbo, =boo 'a mu -ti a -tææ ye =tu, nε- nue, 'aa 'mu 'a nɩ yraanyɔ daa? ¹⁷ Ε kɔ nahuin, 'uɩ hɩ lε 'du, 'plɩ, 'uɩ Nyɩsua a =haputi-tie -ta 'mu lε -ha. Nahuin a -gbe, uɩ 'le 'a mu -wɔn 'nɩ 'prææ, -ε die nu, a 'mu =nu -wɔn kuε. Kee 'waa 'lu a lε-hiele 'de -tææ nu. U nye 'nɩ -hua, 'ke ba po 'mu ke ye, -ε die nu, a 'mu =nu -wɔn kuε. ¹⁸ Ε kɔ 'o lε, 'ke ba po nahuin -ye nua ye gbo, keε, =hapunahuin, nu- ba po nua ye gbo. Ke'ε nɩ, bε nɩ 'mu 'ε nɩ ti, mɔ =betɩ =bo nɩ 'o 'a mu 'huun 'mu, =betɩ =bo 'de 'o 'a mu 'huun 'mu nɩ. ¹⁹ 'Na 'yuo=pli -a, 'nɩ lele 'ye =sue, 'a nɩ -ti, -ε 'we =nɔ nyrugba ye, -kɔ mu -ɲla. 'N 'kɩε die =sueɔdu a -gbe 'ye, ε 'mue gba -gbagba, a 'mu -Yusu 'Kɩsu a -tææ a -naag-bopu 'mu 'ya. ²⁰ 'N nye wen 'nɩ -hua 'dɔ, 'ke =bo nɩ wen 'le 'a mu -wɔn, -ε die nu, 'mu 'le 'a mu -wɔn 'prææ, 'na pupowin 'mu 'a nɩ =wɩ lε 'tu, -ε nue, -tε 'n hren 'a mu -wɔn, -ti -gbo, 'n di =tu, 'n 'di yi.

Nyrugbapuu 'hɔn, -u mɔ Sara kɔ Hagalɩ a -ti

²¹ 'A mu =nu, -u nye -hua, -bu =tuu 'o -Juukue a tetei 'o, =bo =gba 'a mu wɔn: =Be -ti =nu, tetei a -gbe, u =tu, a nyi 'mu lε 'nɩ yrii? ²² =Bo -hɩhɩ 'a mu klæ. U 'crɩε nɩ, 'ke 'le Nyɩsuacrɩntε 'kwɩi 'mu, -ε mɔ, Abrahamu kɔ la 'yuo nyɩbepuu 'hɔn. ɔ kɔ Hagalɩ 'hæen, nu- kɔ 'yu -ye, ɔ kɔ Sara 'hæen, 'u kɔ =kɔ -ye. Hagalɩ -mε -ye, ɔ mɔ la =ge'e nɩ. Sara -mε -ye, ɔ 'de la =ge. ²³ Nyrugba =nu, -kɔ mɔ =ge, ɔ kɔ la 'yu, -ε nue, Abrahamu, nɔ- nye la -hua. Ε 'we =nɔ ye, -tunahuon, nɔ- nye la -hua, ε 'de Nyɩsua. Kee, nyrugba =nu, -kɔ 'de =ge, ɔ kɔ la 'yu, -ε nue, ε nɩ la ke 'mu, Nyɩsua 'kɩ le la Abrahamu, -ε mɔ, ɔ di la kɔ 'yu. ²⁴ Dε a -gbe, -ε mue la 'lu -wɔn, εε -a mu ɔkɔ dε. Dε a -gbe, nε- -gbo: Nyruɩ 'hɔn =nu, -u mɔ Hagalɩ kɔ Sara 'hæen, u =hen 'nyre 'yruableii 'hɔn, Nyɩsua =tue, ɔ kɔ nahuin 'hæen. Hagalɩ =nu, -kɔ mɔ =ge, ɔ =hen 'nyre 'yri =nu, Nyɩsua =tue la, ɔ kɔ -Juukue 'hæen, ti =nu -kɔ 'yri ɔkɔ la Moise 'a tetei -nyi, 'ke 'le dugba =nu 'lu, -kɔ kɔ 'du mɔ Sinai. Tetei a -gbe, u -a mu 'mu nuu =goyuo, -ε 'we =nɔ ye, -tε Hagalɩ a 'yuo=pli nu la, 'u 'ya la =go 'mu. ²⁵ Hagalɩdu, u =hen 'nyre Sinai, 'ke 'le Arabukuεwin 'kwɩi 'mu. Hagalɩ a -gbe, ɔ =hen -wε 'nyre keke a Jrusredɩ, -ε nue, -Juukue =nu, -u 'ti 'le 'dɩ a -gbe 'mu, u mɔ tetei a =go'o nɩ, -ε nue, u 'nɩ -hua =le bu kuo -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye. ²⁶ Kee, nyrugba -ye =nu, -kɔ mɔ Sara, -kɔ 'de =ge, nɔ- mɔ -a nɩ 'dii. Nyrugba a -gbe, ɔ =hen 'nyre Jrusredɩ yrayru =nu, -kɔ nɩ 'le yakɔ 'mu. 'Dɩ a -gbe, ɔ 'de =godɩ. Nɔ- mɔ -a nɩ 'dɩ. (ɔ =hen -wε 'nyre 'yri yrayri =nu, Nyɩsua =tue,

ɔ kɔ nahuin 'hæen.) ²⁷ Nyrugba a -gbe, nɔ- kɔ -ti u 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuacrɩntε 'kwɩi 'mu, -ε mɔ: «-Mɔ nyrugba =nu, -kɔ 'de 'yukɔdε, nu 'manu. -Mɔ =nu, -ɲɲlakwɩ 'de -hlɩn a nue, 'yaa 'le win, -bo nu 'manu, -ε nue, nyrugba =nu, 'a tɔ hie 'o gbo, 'a 'yuo=pli di 'nɩ -huo, u 'mu 'o nyrugba =nu 'mu -hi, -kɔ nɩ 'o 'a tɔ =hlɩn.» ²⁸ 'Na -dɩayuo -a, a 'de 'klæ lele tetei a =go, 'a mu mɔ Nyɩsua a -tææ a 'yuo=pli, -ε nue, Nyɩsua pue la 'le =le, -ε mɔ, a di 'ya 'a -tææ 'a 'yuo=pli, -ε 'we =nɔ ye, -tε ɔ nu, 'kɩ le la Abrahamu, -ε mɔ, 'a nyrugba Sara di la kɔ 'yu, -kɔ kɔ 'du mɔ Yisakɩ. ²⁹ Ti a -gbe 'yri, 'yu =nu, Hagalɩ kɔ la, 'ke 'le -tunahuin a 'klɩ 'kwɩi 'mu, 'yu a -gbe, ɔkɔ la 'a 'be Yisakɩ =nu =tue =sue, Sara kɔ la, 'ke 'le Nyɩsua a -Hihiu a 'klɩ 'kwɩi 'mu. Ti -gbo 'yri, ke'ε nɩ, ε 'kɩε nɩε 'mu. ³⁰ Kee, u 'crɩε la nɩ, 'ke 'le Nyɩsuacrɩntε 'kwɩi 'mu, -ε mɔ: «Bla nyrugba =nu lε, -kɔ mɔ =ge, ɔ kɔ 'a 'yu 'hæen, -ε nue, =ge a -gbe a 'yu, ɔ 'de ye blε, 'ke ɔkɔ kɔ 'a bu a kukɔ-ɔkɔplɩ win ke.» Kee, nyrugba =nu, -kɔ 'de =ge, nɔ- kɔ 'yuu nɩ, -kɔ blε ye -kɔ kɔ 'a bu a kukɔ-ɔkɔplɩ win ke. ³¹ 'A -ti o, 'na -dɩayuo -a, -a 'de nyrugba =nu, -kɔ mɔ =ge a 'yuo, keε, nyrugba =nu, -kɔ 'de =ge, nɔ- kɔ 'yuo=pli -a 'ya 'mu. Ε 'we =nɔ ye, -a 'de tetei a =go, keε, -Yusu 'Kɩsu, nɔ- =gbla -a mu, 'ke 'le tetei a 'klɩ gbo.

Ε 'de ye blε -Yusu a nahuin bu 'ya tetei a =go 'mu

5 -Yusu 'Kɩsu =gbla -a mu nɩ, 'ke 'le -Juukue a tetei a 'klɩ gbo, -ε die nu, -a 'nɩ =han 'klæ lele tetei a -gbe a =go 'mu 'ya. 'A -ti o, ba =tu 'a nɩ dɩɔnu 'yie. A nɩ wæen 'le ke, 'ke nahuon =de nɩ nu 'le lele 'a mu tetei a =go 'mu. ² 'Mɔ Pɔɩ, 'nɩ 'a mu 'nɩ le, 'bla 'ba nye 'lu -wɔn lε -hie, -ε mɔ, a 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, -tε aa yre 'bε a -ti, kɔ, -tε aa 'o -Juukue a tetei -ye 'o =tuu a -ti, -ye -Yusu 'Kɩsu 'deε ɔkɔ waa 'a mu. ³ 'Nɩ 'a mu lele 'nɩ le, nahuon 'ɔkɔ nɩ 'o, 'kɔ 'bε ye, -ε die nu, ɔ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ye nahuon a -gbe, ɔ blε ye ɔkɔ =tuu 'o -Juukue a tetei 'bii 'o -tææ. ⁴ 'A mu =nu, -u nye 'lu -wɔn lε -hie, -ε mɔ, Nyɩsua di 'o 'a mu ye 'nɩ 'sii, 'ke 'o 'a dɩɔnu ye, -ε nue, aa 'o -Juukue a tetei 'nɩ =tuu, a kɔ -Yusu 'Kɩsu 'hæen, a 'de 'klæ lele -mυε, kɔ, a pleε 'le Nyɩsua ke, -ye ɔ 'deε ɔkɔ nu 'klæ lele 'a mu =hapudε 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwɩi 'mu. ⁵ -A -mε -ye, -a yie nɩ, =a nye -pre, -ε mɔ, Nyɩsua di 'o -a mu ye 'nɩ 'sii, 'ke 'o 'a dɩɔnu ye, -ε nue, -a kuo -Yusu 'Kɩsu ye =wɩ. Nε- mɔ dε, -aa -pre, 'ke 'le Nyɩsua a -Hihiu a 'klɩ 'kwɩi 'mu. ⁶ Nahuon 'ɔkɔ nɩ 'o, ɔ kɔ -Yusu 'Kɩsu 'hæen 'bu -mυε, nahuon a -gbe, ɔ 'bε ye, ɔ 'de ye 'bε, ε 'nɩ da =le dε =de. Dε -mɔ dε gblaka, nε- mɔ -ba -nye -Yusu -a nɩ =wɩ. 'Bla =ba -nyo -a nɩ =wɩ, nε-ε -a mu 'klɩ -nyi, 'ke -ba nuε -a nɩ 'bienu -tunahuin 'mu.

7 -Te a =tu la -Yusu a =wlu a yekuole -wlu, aa la 'mu mu ye -tɛɛ. Nyc- nue 'klɛɛ, 'a 'kee 'o -ti a -tɛɛ a 'o=tuule 'le? 8 Nyɩsua =nu, -ɔ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu, ɔ 'de 'a mu le, 'ke ba nu le naale. 9 -A 'brikue nɔ 'nɩ: «-Weyɛ -do, nɛ- nye nu, -wo 'bii kɔ pa.» 10 -Te -a 'bii, -a kɔ -a nɩ Kɩkɔnɔ -Yusu 'Kɩtsu 'hɛɛn, -a -mɩɛ, 'n yrii le ti, -ɛ kɔ, -tɛ 'na 'lu a le-hiele nɩ 'mu, ke'ɛ nɩ, 'a nɩ 'lu a le-hiele di -wɛ 'mu nɩ, a 'mu 'o lele =hapu'hru wɔn bi. 'N yie -wɛ nɩ, -ɛ kɔ, nahuon =nu, -kɔ 'a mu kaa, nahuon a gblo tio- kɔ 'ya 'mu, Nyɩsua a -bati dio 'nɩ klɩ.

11 'Na -ɔlayuo -a, ɛ kɔ nahuin 'uɩ le po, -ɛ kɔ, 'mɔ Pɔɔ, 'n nyi 'nɩ =tu, 'ke nahuin blɛ ye bu 'bɛ yrɛ, -ɛ die nu, Nyɩsua 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɩ ye. Kɛɛ, 'bla 'nɩ wɛn le 'a =tutue nu, -ye -Juukue 'deɛ bu =tue wɛn 'mu =suɛ, kɔ, u 'deɛ bu bla wɛn Nyɩsua a wintɛ =nu ke, -ɛ nyi =tu, -ɛ kɔ, -Yusu 'Kɩtsu 'kuɩ 'o tu 'yie 'mu nɩ, -a nɩ de 'kuku a -ti. 12 Nahuin =nu, -uɩ 'a mu kaa, -uɩ 'a mu le, 'ke ba 'bɛ yrɛ, 'n nye 'nɩ -hua, 'ke bu -ha wɛn 'waa dɔnɩ wɔɔ.

A nɩ kuɛ 'le 'a nɩ -gbɛ a 'lu a le-hiele -wɔn, kɛɛ, ba -ha Nyɩsua a -Hihiu mɛ le, bu naa 'a mu

13 'Na -ɔlayuo -a, a -mɛ -ye, Nyɩsua da 'a mu nɩ, -ɛ die nu, a 'nɩ =han 'klɛɛ lele tetei a =go 'mu 'ya. Kɛɛ, -tɛ ɔ =gbɩ 'a mu a -ti, a nɩ po 'le le, 'hru pɛ 'klɛɛ 'o gbo, 'ke ba nu -tɔplɩ -huɩn =nu, 'a nɩ =wlu -hua. Kɛɛ, ba nunue 'mu, kɔ, ba -hɩhɛ 'mu le. 14 'Ke 'le tetei 'bii -heyri, de -mɔ tete gblaka, nɛ- kɔ: «Nuɛ -n 'be -tunahuon 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔnɩ a 'munuɛɛ.» 15 Kɛɛ, 'bla 'a nɩ 'klɩ 'kɔ 'we =nɔ dehuɛi a 'klɩ ye, -uɩ -wɔn -wɔn wɔn, kɔ, -uɩ nine, -ye ba =tu 'a nɩ dɔnɩ 'yie, -ɛ die nu, a 'nɩ =han gbo -wɔwɔ.

16 -Ti 'nɩ =tu, nɩ -gbo: Ba -ha Nyɩsua a -Hihiu mɛ le, bu naa 'a mu. 'Bla 'baa le nu, a 'deɛ ba nu -tɔplɩ -huɩn =nu, 'a nɩ =wlu -hua. 17 -Tɔplɩ -huɩn =nu, -tunahuon a =wɩɩ -hua, ɩ kɔ Nyɩsua a -Hihiu a -huɩhua-tɔplɩ 'hɛɛn, ɩ 'de pɛ. -Tɔplɩ =nu, Nyɩsua a -Hihiu -hua, -ba nu, ɩ kɔ -tɔplɩ -huɩn =nu, -a nɩ -gbɛ, -aa -hua -ba nu, ɩ 'de -wɛ pɛ. Nɛ- nue, de =nu, aa -hua ba nu, 'a 'de 'le 'a nunue -wɛ. 18 'Bla Nyɩsua a -Hihiu 'buɩ 'a mu naa, -ye a 'de 'klɛɛ 'le lele tetei a 'klɩ gbo nɩ.

19 -A yi -tɔplɩ -huɩn =nu nɩ, -tunahuin a =wlu -hua bu nu. -Tɔplɩ a -gbɛ, nɩ- kɔ -wɩwɩ, 'lalu, kɔ 'ɛ nɩ -tuɩde =de, 20 nahuin a -gbɛ 'uɩ =wehɩ klɩ, 'uɩ -wɩde nu, 'uɩ yɩyaa, 'uɩ =yɩɩ po, 'uɩ ca =tu, 'uɩ yru po, 'uɩ u -do a de 'lu -wɔn le -hie, 'uɩ =tu le 'bɛ, 21 de u 'de kɔ, nɛ- uɩ -hua, 'uɩ 'waa dɔnɩ nɔ wɔn -hie, kɔ, 'uɩ -wɛ 'waa dɔnɩ didi-tɔplɩ wɔn -hie, 'uɩ 'yilenyre-tɔplɩ -ye nu, -ɩ kɔ 'a 'bienu 'hɛɛn- 'wuwe ye. 'N -gbɛ la 'a mu nɩ, 'plɩ 'nɩ nye lele ke nɩna, -ɛ kɔ, nahuin =nu, -uɩ -tɔplɩ dɩ a -gbɛ nu, gbege, u 'deɛ bu pa 'le Nyɩsua a 'klɩ yrayru 'kwɩ 'mu.

22 Kɛɛ, -tɔplɩ =nu, -uɩ 'le Nyɩsua a -Hihiu 'mu -hɔn, ɩ 'we =nɔ tugbɛ a 'kui ye. ɛ 'we =nɔ ye, Nyɩsua a -Hihiu 'buɩ nahuin naa, -ye nahuin a -gbɛ, u nunue 'mu nɩ, 'uɩ 'manu nu, 'uɩ kɔ kegbowɛɛnɩ, 'uɩ kɔ =wlu a 'lɩla, kɔ, 'uɩ kɔ -wɛ =wlu 'kɔkɔ, 'uɩ =hapudɛ nu, 'uɩ kɔ =hapunahuin, 23 'uɩ 'le 'waa dɔnɩ =tu, 'uɩ yi 'waa dɔnɩ a naale. Nahuin 'buɩ -tɔplɩ dɩ a -gbɛ nu, -ye Nyɩsua a tetei 'nɩ po =le le, -ɛ kɔ, u nɩ nɩ 'le. 24 Nahuin =nu, -uɩ kɔ -Yusu 'Kɩtsu a nahuin, u hie 'o -tɔplɩ -huɩn 'bii =nu gbo, 'waa =wlu -hua. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ bu 'nɩnɩ kuɩ wɛn 'klɛɛ 'o tu 'yie 'mu. 25 Nyɩsua a -Hihiu, nu-uɩ -a mu 'klɩ yrayru -nyi. -Tɛ ɛ nɩ le 'mu, ɛ nu -tɛɛ, 'ke bu naa -a mu. 26 -A 'nɩ 'yaa 'le 'le -a dɔnɩ, -a 'nɩ nue 'le, -a nɩ 'bienu nɩ bi 'le yru 'mu le, kɔ, -a 'nɩ =tutu 'le ca -wɔn.

-Ba -hɩhɛ 'mu le

6 'ɔlayuo -a, 'ba 'ye nahuon =de, 'kɔ de 'kuku nu, 'a mu =nu, Nyɩsua a -Hihiu naa, ba -hɩ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'o lele =hapu'hru wɔn bi. Kɛɛ, ba nue, 'ke 'le =wlu 'kɔkɔ 'kwɩ 'mu, kɔ, ba =tu 'a nɩ dɔnɩ 'yie, -ɛ die nu, a 'nɩ =han -wɛ de 'kuku nu. 2 Ba -hɩhɛ 'mu le, 'ke 'le 'a nɩ 'kla-wɩye'yɩya 'kwɩ 'mu. 'Bla 'baa le nu, -ye aa 'o -Yusu 'Kɩtsu a tetei =nu 'nɩ =tuu.

3 Nahuon =de 'kɔ nye 'lu -wɔn le -hie, -ɛ kɔ, ɔ 'de ye'wenyc kɔ, kɛɛ, seyɩ-seyɩ, ɔ 'de nahuon =de, -ye kɔ 'a dɔnɩ 'nɩ kaa. 4 'ɛ nɩ nahuon 'kɔ nɩ 'o, kɔ 'jujra 'a -gbɛ a nunukɩ. 'kɔ 'ye, -ɛ kɔ, ɔ nɩ le 'yi, -ye 'a -gbɛ a nunukɩ di =nɔ nue 'manu. -Ye ɔ 'deɛ kɔ nu 'manu, -ɛ nue, ɔ -hi 'o 'a 'be =nu 'mu nɩ. 5 'ɛ nɩ nahuon 'kɔ nɩ 'o, -kuan =nu, Nyɩsua -nyi =nɔ, -tɛ kɔ 'a nunue nu, 'a -gbɛ, kɔ- di 'a -ti Nyɩsua klɛ -hɩhɩa.

6 Nahuon =nu, -kɔ -Yusu a nahuin kɔ, ɛ kɔ 'o le, 'ke nahuin =nu, -uɩ 'nɩ, bu -ha 'le 'waa kɩkɩ-tɔplɩ =nu, u kɔ, bu -nyi =nu 'a 'pɩa.

7 A nɩ kaa 'le 'a nɩ dɔnɩ. Nyc 'nɩ 'caa =le Nyɩsua. De nahuon 'dɔ, ɛ nɛ- kɔ 'ɛɛ. 8 ɛ 'we =nɔ ye, 'bla nahuon 'kɔ 'de Nyɩsua =wlu ye kuo, 'kɔ -tɔplɩ -do =nu nu, 'a -gbɛ a =wɩɩ -hua, ɔ di 'nɩ 'ku, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kɛɛ, 'bla 'kɔ -tɔplɩ =nu nu, Nyɩsua a -Hihiu -hua, -ye Nyɩsua a -Hihiu a -gbɛ, u dio -nyi 'klɩ yrayru, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. 9 'A -ti, -a 'nɩ sɩa 'le, 'ke -ba nu =hapudɛ 'ɛ nɩ ti, -ɛ nue, =ba 'de sɩa, ɛ di kɔ -nyrɔwɔ, -ɔ kɔ 'mu -a di 'o de =nu 'ɛɛɛ, -a 'dɔ.

10 'A -ti, -tɛ -a 'klɛ kuɛ ti, -ba nu nahuin 'bii =hapudɛ 'mu, seyɩ-seyɩ, nahuin =nu, -uɩ kuo -Yusu 'Kɩtsu =wlu ye, nu- -ba nu =hapudɛ 'mu.

-Yusu a 'kukue, nɛ- kɔ -plɩ Pɔɔ po

11 Ba 'ye ke 'makɩbuɩ gblakɩ -gbo. 'Na -gbɛɛ nɩ, -ɔ nyi 'ɔru. 12 Nahuin =nu, -uɩ -hua -bu kɔ 'le nahuin 'bii 'yi klɛ, nu-uɩ nɩ, -uɩ nɩ 'o 'a mu ke 'mu, 'ke ba 'bɛ yrɛ. Nahuin a -gbɛ, u 'nɩ -hua =le bu =tui, -ɛ kɔ, nahuon 'kɔ =tuu 'o -Juukue a tetei 'o, Nyɩsua 'nɩ waa =le =nɔ, kɛɛ, nahuon 'kɔ kuo -Yusu 'Kɩtsu =nu =wlu ye, -ɔ 'kuɩ 'o tu 'yie 'mu, -a

† -hee': 'Flɔɔ a 'yaade 'cicre gbi, nɛ-ɛ 'flɔɔkuo 'bii 'yaa.

ni de 'kuku a -ti, nɔ- Nɔɔsua di waa. 'Bla 'buu wen -ti a -gbɛ =tu, -ye -Juukue diu wen =tue =sue. Nɛ- kɔ huannu uu pi. Nɛ- nue, nahuin a -gbɛ, 'uu 'a mu le, 'ke ba 'bɛ yɛ, a 'mu -wɛ 'o -Juukue a tetei -ye 'o =tuu. ¹³ Mɔ, nahuin =nu, -u 'bɛ yɛ, 'waa -gbɛ, u 'ni =tuu =le 'o -Juukue a tetei 'bii 'o. U nye 'ni -hua, 'ke ba 'bɛ yɛ, -ɛ die nu, u 'mu 'waa dɔnu a -pli po, -ɛ mɔ, -ti =nu, uu =tu, a 'bli kwa. ¹⁴ Mɛ -ye, de, -ɛ kɔ -ta 'mu 'ni 'o -pli poo, nɛ- mɔ 'kukue =nu, -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɔsu 'kuu 'o tu 'yie 'mu. Bɔ 'kuu 'o tu 'yie 'mu, nɛ- nue, 'klɔ -gbo a -tɔpli 'l 'niɔ da de =de, 'ke 'le 'mu 'yi 'mu. ɛ 'we =nɔ ye, u ku 'o tu 'yie 'mu ni, ɪ kɔ -Yusu 'Kɔsu 'hɛɛn. 'Na -gbɛ -gbo, 'n 'we =nɔ nahuon =nu ye, ɔ 'kuu 'o tu -a gbɛ 'yie 'mu,

'plɪ, ɔ hie 'o 'klɔ -gbo a -tɔpli gbo. ¹⁵ 'Bla nahuon =de 'bɔ 'bɛ ye, 'bɔ 'de ye 'bɛ, ɛ 'ni da =le de =de. De -mɔ de gblaka, nɛ- mɔ Nɔɔsua bɔ nue, -ba -hɛ -tunahuin yrayru. ¹⁶ Nahuin 'bii, -uu 'hru yrayru a -gbɛ na, -u kɔ -ti 'n =tu wen, u kɔ nahuin =nu 'hɛɛn, -u mɔ Nɔɔsua a -tɛɛ a daku, nu- Nɔɔsuaa kegbowɛɛnɛ -nyi, kɔ, nu- kɔ wɔɔ kɔ 'ye.

¹⁷ Kuɛ 'klɛɛ mɔ -nyɔwɔ -gbo 'yie 'mu gbo, nyɔ =de ni 'yaa 'le 'klɛɛ lele 'mu 'kla -wɔye, -ɛ nue, 'puɪ -gbo, -ɪ ni nɔ 'mu 'huɔn 'mu, ni- nye nahuin kɔ, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ -Yusu a nahuon ni.

¹⁸ 'Na 'diayuo -a, -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɔsu bɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu. Kɛ'ɛ ni, bɛ ni 'mu.

EFESIKUE

¹ 'Mō Pōlōu nū, -kō 'crūnē -gbo 'crū. Nyūsua, kō -ha 'le 'mu du 'mu, 'ke =bo -hē -Yusu 'Klīsu a titieponyō. 'A mu Nyūsua a nahuin, -u nū 'le Efēsīdō 'mu, -u kuo -Yusu 'Klīsu =wlu ye, -u kō =kō 'hēen, -u -mūē, 'a mu 'nū -kōn 'crū. ² -A nū Bu Nyūsua, kō -a nū Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu 'hēen, bu nū 'a mu =hapudē 'mu, kō, bu -nyī -wē 'a mu kegbowēenlē.

Nyūsua nu -a mu 'mu =hapudē 'dō

³ -Ba baa Nyūsua, -kō kō -a nū Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu a Bu. Ō nū -a mu 'mu =hapu-tōplī a gblegleī, 'ke 'le yakō 'mu, -u kō =hapu-tōplī =nu, nyō 'nūnū 'ye, 'kō -nyī -a mu, -ē nue, -a kō -Yusu 'Klīsu 'hēen, -a -mūē nū. ⁴ Tī =nu kō 'yri Nyūsua 'de la 'klō a nue, 'ke 'kō -ha la 'le -a mu du 'mu, -ē nue, -a kō -Yusu 'Klīsu 'hēen, -a -mūē nū, -ē die nū, -a 'mu 'a nahuin 'mu 'ya, kō, 'ke 'o =kō ye, dē 'klan =de 'nū =han 'le -a mu 'mu nū. -Tē kō nūē -a mu 'mu, ⁵ nē- kō -tī, 'ē nū ye 'mu, 'kō -yri, 'ke kō nū -a mu 'a 'yuo 'mu, dē =nu, -Yusu 'Klīsu nū a -tī. Ō -hūē nū, -ē nue, ēē =kō ke 'nū klū. ⁶ Ō nue nū, -ē die nū, -a 'muo baa, =hapudē =nu, kō nū -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbēkō 'kwli 'mu a -tī. =Hapudē a -gbe, 'a -tī 'bua 'yi. Ō nye -a mu 'nū -nyī, 'ke 'le -gbugbēkō 'kwli 'mu, -ē nue, -a kō 'a 'Munūēyu 'hēen, -a -mūē nū.

⁷ 'A 'Yu a -gbe, kō- kō dablo kō nū, 'kō =gblā -a mu, ē =hēn 'nyrē, kō -hri -a nū dē 'kuku a -tī -wōn. Ō nue nū, -ē nue, -a kō 'a 'Yu a -gbe 'hēen, -a -mūē nū. Nē- kō 'kwli 'mu, kō naa 'le, 'kō tūē -a mu, -ē kō, =hapudē, kō nū -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbēkō 'kwli 'mu, 'a -tī 'bua 'yi. ⁸ 'Plū, 'ke 'le 'a =wlu a 'yilēnūnō 'kwli 'mu, 'kō -nyī -a mu =kō, 'ke -ba yrii dē =nu 'mu lē, kō -hūa kō nū la. ⁹ Dē a -gbe, kō -hūa kō nū la, ē -hli la nū. Kēē, -huhlīdē a -gbe, kō -hūa kō nū la si la, kō tūē 'klēē 'a nahuin nū. Kūē la 'le gbo, kō -yri nū, 'ke kō naa 'le -Yusu 'Klīsu 'mu, -ē die nū, tī =nu, Nyūsua po 'le, tī a -gbe 'yri, -tōplī 'bii =nu, -u nū 'le yakō 'mu kō -tutu ke, kō 'mui lē 'kukue, -Yusu 'Klīsu 'mui 'o 'lu ye nū.

¹¹ -Tōplī 'bii, -tē Nyūsuaa 'a -hūhūa nū, kē'ē nū, kō 'a nunue nū. -Ye 'klēē, ē nū la ke 'mu, 'kō -ha la 'le -a mu du 'mu, -tē kō la 'a -hūhūa nū, -ē die nū, -a 'mu 'a nahuin 'mu 'ya, -ē nue, -a kō -Yusu 'Klīsu 'hēen, -a -mūē nū. 'Plū, -tōplī =nu, kō -hūa kō -nyī -a mu, kō -ha 'le -a nū 'pīa nū, 'kō -nyō -a mu -dodo. ¹² 'A -tī o, -ba baa Nyūsua, -ē nue, 'a -tī 'bua 'yi, -a mu =nu, -u kō ye-hēnahuin, -u -ha 'le -a nū =wli, -u -nyī -Yusu 'Klīsu.

¹³ 'Ke 'o 'a mu -wōn, dēē -do, nē-ē nū. 'A 'wōn =hapuwīn-tē, -u kō =haputitīē, -u kō 'kwli 'mu, Nyūsua naa 'le, 'kō waa 'a mu, 'a kuo -Yusu 'Klīsu =wlu ye. 'A -tī, -tē a kō =kō 'hēen, a -mūē, Nyūsua, kō =tūē 'a mu yriiē. Yriiē a -gbe, nē- kō Nyūsua a -Hihū, kō po la lē, kō di la 'a mu -nyī. Kē'ē nū, kō -a mu 'a kōkē nū, -ē kō, -a mu kō 'a nahuin. ¹⁴ =Hapu-tōplī 'bii, kō po la lē, kō di la 'a daku -nyī, 'a ye-hēdē, kō -nyī -a mu, nē- kō 'a -Hihū. Nē- nye -a mu kō, -ē kō, =hapu-tōplī 'bii a -gbe, kō di -a mu 'nū -nyī tī =nu -kō 'yri Nyūsua di -a mu waa 'bii. -Ba baa Nyūsua. Nō- kō -tī a 'yi'buāāē.

Pōlōu da Nyūsua, 'ke 'o Efēsīkūē a -ta 'mu

¹⁵ Nē- nue, 'a nū -tī 'nū Nyūsua 'wio -nyī. 'N 'wln nū, -tē a nū, 'a 'cipi 'o Kūkōnyō -Yusu a =wlu a yekuolē, kō, 'nū 'wln -wē, -tē a nū Nyūsua a nahuin a 'munūēlē. -Tē 'n 'wln 'klēē, ¹⁶ nē- nue, 'ē nū tī, 'būa 'nū Nyūsua da, 'nū nyo -nyī 'wio, 'ke 'o 'a nū -ta 'mu. ¹⁷ 'Nū da Nyūsua, -kō kō -a nū Bu, -kō kō -tī a 'yi'būbūa. Nō- kō Nyūsua =nu, -kō kō -kuan -a nū Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu la nū. 'N nyo 'nū da, -ē die nū, kō 'mu 'a mu =kō -nyī, kō, -ē die -wē nū, kō 'mu 'a mu 'a dōkōn kō, a 'muo yi -tēē. ¹⁸ 'N nyo -wē 'nū da, -ē die nū, 'ke 'le 'a nū =wli ke, -nyrē 'mu 'le nū, ē 'mu 'a mu 'mu -hē, a 'mu -tōplī =nu 'mu lē yrii, -u kō -tī Nyūsua 'kō -ha 'le 'a mu du 'mu, kō 'mui 'a mu -nyī. 'N nye -wē 'nū -hūa, ba yie, -ē kō, -nyinyi-tōplī, kō di 'a mu -nyī, 'a -tī 'bua 'yi. Ō di 'a mu 'nū -nyī, a kō nahuin -ye =nu 'hēen, -u kō 'a nahuin. ¹⁹ 'N nye -wē 'nū -hūa, ba yie, -ē kō, 'a 'klīkēnūē, ē -hi 'o 'ē nū dē 'mu nū, kō, 'a 'klī a -gbe 'u -kuan nū, 'ke 'le -a mu 'mu, -a mu =nu, -u kuo =wlu ye.

'Klū -do a -gbe, nū -nū -kuan, 'ke 'le -Yusu 'Klīsu 'mu, ²⁰ tī =nu -kō 'yri Nyūsua -hū 'le 'kukonyū -hēyri, kō -hū 'klō, 'kō lē =kō, 'ke kō nū 'o 'a diidēptā ke gbo, 'ke 'le yakō 'mu. ²¹ 'Ke 'le yakō a -gbe 'mu, -Yusu nū 'o 'klī 'bii ye 'lu, -u kō Nyūsua a lēēnyū =nu, kō 'waa nyūgblakī, kō 'kuo, kō -tōplī 'bii =nu, -u kō 'klī, 'ke 'le yakō 'mu. Ō nū -wē 'o nahuin 'bii ye 'lu. Kēkē a 'klō, kō 'klō yrayrū =nu, -kō di 'le di, ē 'de 'klī =de kō, kō 'di 'o 'lu ye nū. ²² Nyūsua nue nū, 'ē nū dē 'ē nū 'le -Yusu a 'klī gbo, -Yusu a -gbe 'kō nū 'o 'ē nū dē =de 'lu ye, Nyūsua 'kō nuo 'cūē a nyūgblakā 'mu.

²³ 'Cūē, ē 'wē =kō -Yusu 'Klīsu a -gbe a 'hūn ye. -Yusu a =hapu-tōplī 'bii 'yīi 'le 'cūē 'kwli 'mu nū, kō 'klō 'bii 'hēen, -Yusu -mē -ye, Nyūsua a =hapu-tōplī 'bii 'lī 'yīi 'le =kō 'mu.

Nyisua nu -a mu 'mu =hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, 'a waa -a mu

2 Ti -hi la a ti 'yri, a 'we la =no -te ba 'nini 'ku wen, 'ke 'o Nyisua ye, -e nue, aa la nu 'yilenyre-tapti, 'aa la Nyisua a tetei 'wla. 2 'Kl -gbo ke a nahuin =nu, -u 'de Nyisua yi, 'waa nununmli, ni- aa la -won kue, k, 'aa la -we 'kuo -huin a nyugblaka -won kue, -k k 'kl, ke no -tutu k yak 'heen -gbahlon. 'Kuo -huin a nyugblaka a -gbe, k nu -kuan, 'ke 'le nahuin =nu 'mu, -u 'nini =tuu 'o Nyisua. 3 'E k -tee, -a 'bii, -te nahuin a -gbe, u ni 'mu, ke -a ni la 'mu. -Tapti -huin =nu, -a ni =wlu la -hua, ni -aa la nu. -A nye la le 'ni =m, 'ke -ba nu la -a ni -gbe a -huhua-tapti -huin =nu. -Te -a ni la le 'mu, -a mu k la nahuin =nu, Nyisua k b poo la yru le, k, 'a -bati k bi kl la, -e 'we =no ye, -te i di nu, 'i di =u -ye kl.

4 Kee, e 'de e be ni le 'mu, 'ke 'o -a mu -won, -e nue, Nyisua, k k -a ni wlu. O nue -a mu 'mu ni 'd, 5 =beti -ba 'we la =no -te -ba 'nini 'ku wen, 'ke 'o =no ye, -a ni nununmli 'kukui a -ti. -Te k nue -a mu 'mu, k -nyi -a mu 'kl yrayru, -a k -Yusu 'Klisu 'heen. Ba k 'a yiyie: O waa 'a mu ni, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu. 6 -Te -a k -Yusu 'Klisu 'heen, -a -mue, Nyisua 'k -ha 'le -a mu 'kukonyu -heyri, 'k -ha -a mu 'kl, -a k -Yusu 'Klisu 'heen, k, 'k -nye -a mu gbonule, 'ke 'le yak 'mu, -a k -Yusu 'Klisu 'heen. 7 Ke'e ni, k nu, 'k naa 'le -Yusu 'Klisu 'mu, 'k nu -a mu =hapude 'mu, -e die nu, -tunahuin a =hrin a =hrin =nu, -u di 'le di, u 'mue 'ye, -e k, 'a =hapude, k nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, e 'bua ni, 'e -hi 'o 'e ni de =de 'mu. 8 Nyisua waa 'a mu ni, -e nue, a kuo ye =wlu. 'Ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu ni, k waa 'le 'a mu. E 'de 'a ni nunu-tapti a -ti. Nyisua a -nyinyide'e ni. 9 E 'de ba nu =hapude =de a -ti, k 'de 'a mu waa. Kee, k waa 'a mu ni, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, -e die nu, nahuon =de 'ni =han 'le 'a dno 'yaa. 10 Ke e ni 'mu, -e nue, Nyisua, k- nu -a mu. 'Ke k naa 'le -Yusu 'Klisu 'mu, 'k -nye -a mu 'kl yrayru, -e die nu, -a 'mu 'yilenk-kuan nu. 'Yilenk-kuan a -gbe, e ni la ke 'mu, 'k -w la -won, -e die nu, -a 'muo nu.

-Yusu 'Klisu nue ni, -Juukue, u k nahuin =nu 'heen, -u 'de -Juukue, 'u -mue

11 'A -ti o, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -te a ni 'mu: -Te u k la 'a mu, a 'de la -Juukue, nahuin =nu, -u 'be yre, -u k -Juukue, 'u 'a mu tan =tu, 'u 'a mu nahuin =nu daa, -u 'de yre 'be. Kee, yriile -do =nu, nahuiin 'o 'waa 'huin ke nuu, ne- k -ti u =tu. 12 Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -e k, ti a -gbe 'yri, a hren la -Yusu 'Klisu -won, -k k Waany =nu, Nyisua po la le, k di la 'le ya. 'A mu k la 'dagbi' ni, 'ke 'le Nyisua a daku -heyri. Nyisua =tue la 'yri a gblegblei, k k 'a daku 'heen, 'k pue la 'le =nu de. Kee, k 'de la 'le 'a mu 'a daku a -gbe -heyri -hree. 'A die la =wlu ye kuo, -e k, =hapude =de di la 'lu -won mue,

'ke 'o 'a mu -won. 'Ke a ni la 'le 'kl a nunu-tapti -heyri. 'A 'de la Nyisua yi. 13 Ti -hi la a ti 'yri, a hren la Nyisua -won, kee, -te ti ni le 'mu -gbo, a 'mue =no ye, -e nue, a k -Yusu 'Klisu 'heen, a -mue ni. -Yusu 'Klisu a -gbe, k 'wla 'a dabo gbo, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. Ne- nue, 'a 'mue Nyisua ye.

14 -Yusu, k- nue, =a k 'kle kegboweenle. Ti -hi la a ti 'yri, -Juukue, k nahuin =nu, -u 'de -Juukue, u -hunhon la 'mu le 'yi. Kee, k -me -ye, k nue ni, =a 'ya ke dakuu -do. Yraale ni la 'le -a mu -gbahlon, e 'we la =no -mli ye. Kee, ti -k 'yri k 'ku la, 'ke k 'wlaa la 'o -mli a -gbe. 15 -Juukue a tetei, ni- m: Nu de -gbo, nu de =nu. Kee, k -me -ye, k -w gbo. O nue ni, -e die nu, k 'mu -Juukue k nahuin =nu, -u 'de -Juukue 'yi 'mu le pupo. -Te u 'bii, u k -Yusu 'heen, u -mue 'kle, u 'de 'kle lele dakugblei 'h, kee, u k dakuu -doo ni. Ke'e ni, k nu, 'u ween ke gbo. 16 -Te k 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, yraale 'de 'kle 'o lele =nu -gbahlon ni. O -we gbo. O nue ni, 'u -he dakuu -do, 'plu 'k nue, u 'h -we a -gbe, u k Nyisua 'heen, 'u bibi 'yi 'mu le, 'u -mue.

17 -Yusu 'Klisu di k 'kl ke ni, 'k po =haputitie =nu, -e nyi =tu, -e k, 'a mu =nu, -u 'de -Juukue, 'plu -u hren la Nyisua -won, a k Nyisua a -gbe 'heen, a ween gbo ke, k, -a mu =nu, -u k -Juukue, -u 'mue la =no ye, -a k =no 'heen, =a ween -we ke gbo. 18 De =nu, -Yusu 'Klisu nu a -ti, a k -a mu 'heen, -a -we 'le -ba 'mue -a ni Bu Nyisua ye ni, 'ke 'le Nyisua a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu. Nyisua a -Hihiu -do a -gbe, nu-u -we -a mu 'mu -he.

19 'A -ti o, 'a mu =nu, -u 'de -Juukue, a 'de lele 'dagbi, a 'de -we lele nahuin =nu, -u 'tiile le =m, kee, 'a mu k 'blugba a -gbe a nahuiin ni, -e 'we =no nahuin =nu ye, -u k -Juukue. 'A mu k -we Nyisua a =tugba a nahuiin ni. 20 =Bo pue kayu a de ye. 'A 'we =no kayu a -plati ye. -Yusu a -wonnaanyu, k Nyisua a winwlon-henyu, nu -we =no kayu a -gbe a bugbo-tutu ye. -Yusu 'Klisu, k- 'we =no 'katuo ye. 21 -Yusu a -gbe, k- nye nu, kayu a -gbe 'u ku gbo, 'u 'o 'ya, -e die nu, u 'mu Nyisua a kayu =nu -he, -u k gbo Nyisua a -gbe, k 'ti 'le. 22 -Te a k -Yusu 'Klisu 'heen, a -mue, 'a ni -gbe, a k =u -ye 'heen, a 'we =no kayu =nu ye, -u k gbo Nyisua a -Hihiu 'ti 'le.

Nyisua nye 'ni -hua, 'ke Pulu k pue nahuin =nu, -u 'de -Juukue -Yusu a =haputitie

3 -Te e -ti 'mu, 'n 'cipi 'o Nyisua a dida, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. U po 'mu 'mu =ji, 'm k Pulu, -e nue, 'nu nu -Yusu 'Klisu a -kuan, 'a mu nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'nu 'a mu -Yusu a =haputitie pue. 2 'N pui -tee, a yie ni, -e k, Nyisua, k- -nyi 'mu -kuan a -gbe, 'nu nu, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. O nu 'mu 'mu =hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, 'k -nyi 'mu -kuan a -gbe. 3 De =nu, -e -hli la, kue la 'le gbo, k tue 'mu ni, -e die nu, 'mue yi. -Huhlide a -gbe, ne- k -ti gbi 'n =tu wen 'a mu ye, ke k 'cruile -gbo 'kwli 'mu. 4 'Bla 'ba -hre -ti a -gbe, a die 'ni 'ye, -e

mw, -huhlide 'ke 'o -Yusu 'Klisu a -ta 'mu, 'n nye 'mu le 'ni yrii -tæ. ⁵ Ti -hi la a ti 'yri, Nylsua 'de la -huhlide a -gbe nahuin tã. Kæ, -tæ ti ni le 'mu -gbo, c ya 'le 'a -Hihiu ni, -ε die nu, c 'mu dε a -gbe nahuin tã. 'E mw -tæ, 'a -wãnaanyu, kã 'a winwãh-henyu =nu 'hæen, c po 'pla ke, 'ke 'o 'a -gbe -wãh, nu- c tã dε a -gbe. ⁶ -Huhlide a -gbe, nε- -gbo: -Tãplɪ =nu, Nylsua -nyi -Juukue, 'a mu =nu, -u 'de -Juukue, c di -wε 'a mu 'ni -nyi. A kã -Juukue 'hæen, a -hε dεε -do. Dε =nu, Nylsua po la 'le, c di la -Yusu 'Klisu a nahuin -nyi, c die 'a mu 'ni -nyi. Kε ε ni 'mu, -ε nue, a 'ble Nylsua a =haputitie kwa.

⁷ Nylsua nu 'mu 'mu =hapudε, 'ke 'le -gbugbεkã 'kwli 'mu, c -nyi 'mu -kuan -gbo, 'nu nu. C nue ni, 'ke 'le 'a 'klɪ a kenɪtε 'kwli 'mu. -Kuan a -gbe, kã- kã =bo pue nahuin 'a =haputitie a -gbe. ⁸ 'Ke 'le Nylsua a nahuin -hæyri, 'mw kã 'lele'kãnyu. =Betɪ bε ni le 'mu, Nylsua nu 'mu 'mu =hapudε, c le 'mu, 'ke =bo pue nahuin =nu, -u 'de -Juukue, =haputitie =nu, -ε nyi =tu, -ε mw, 'ke Nylsuaa 'le -Yusu 'Klisu 'mu naa, kã -a mu =hapu-tãplɪ 'plɪkɪ 'mu nu. =Hapu-tãplɪ a -gbe, ɪ -hi -a ni 'lu a le-hiele wãh; ⁹ c le -wε 'mu, 'ke =bo -hɪhɪa nahuin 'bii dε =nu klε, Nylsua -yra la, kue la 'le gbo, 'ke 'le -huhliko 'kwli 'mu, -tε dε a -gbe, ε di 'lu a -wãnmumue nu. Kue la 'le gbo, -bo yε ti -gbo ke, Nylsua, -c kã -tãplɪ 'bii a nununyc, c -hli dε a -gbe nahuin ke 'yi. ¹⁰ Kæ, -tæ ti ni le 'mu -gbo, Nylsua nue ni, 'ε 'hru 'le 'cue a nahuin -hæyri, -ε die nu, Nylsua a leleenyu, kã 'kuo 'bii, kã 'ε ni 'klɪkenɪdε =de 'hæen, -ε ni 'le yakã 'mu, u 'mu 'cue a nahuin 'ye, u 'mue 'mu le yrii, -ε mw, Nylsua kã =tã, 'plu 'a =tã a -gbe c kã 'hri a gbleglei. ¹¹ Dε a -gbe, c nu, nε- mw dε, c -yra la ti =nu -kã 'yri c 'de la 'o 'klɪ a nue. 'Ke c naa 'le -a ni Kukãnyu -Yusu 'Klisu 'mu, c nu dε a -gbe, c -yra la. ¹² -Tε -a kã -Yusu 'Klisu 'hæen, -a -mue, kã, -a kuo =wlu ye, -a 'dεε -ba pl huannu, 'ke -ba 'yɪya 'o Nylsua 'huɪn 'mu gbo. ¹³ -Ye 'klæ, -tε Nylsua nu le 'a nunue, 'nu 'a mu le 'ni 'batt: =Betɪ =boo =sue 'ye, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, 'a ni =wɪl ni bi 'le =hɪhɪ, -ε nue, 'na =sue a 'yiye a -gbe, ε 'de -gbugbε, kε, ε mw 'mu-hæle gblaka, 'ke 'o 'a mu -wãh.

-Tε -Yusu nu -a ni 'munuεle

¹⁴ Nε- nue, 'nu kwɪ gbo bla, 'ke 'o -a ni Bu Nylsua ye, 'ni nyo da 'a ni -ta 'mu. ¹⁵ 'A nahuin =nu, -u ni 'le yakã 'mu, kã =u -ye =nu, -u ni kã -tutu ke, u mw =tugbɪ a gbleglei, kε, u mw Buu -do a 'yuoo ni. ¹⁶ 'E mw -tæ, Nylsua a -tɪ 'bua 'yi, 'ε -hi 'o 'ε ni dε 'mu. Nε- nue, 'ni nyo da, -ε die nu, 'a -Hihiu 'mu 'a mu 'klɪ -nyi, 'klɪ a -gbe, ɪ 'mu 'le 'a mu 'mu ni. ¹⁷ 'N nyo -wε 'ni da, -ε die nu, -Yusu 'Klisu 'mu 'le 'a ni =wɪl ke ni 'ε ni ti, -ε nue, a kuo ye =wlu. 'N nyo -wε 'ni da, -ε die nu, 'a 'mu 'mu nunuε. 'Bla 'ba nunuε 'mu, a di gbo 'ni ku, -ε 'we =kã tugbε ye, -ε kã -wɪlubu ku gbo -tæ, kã, -ε 'we =kã kayu ye, -u ku gbo. ¹⁸ 'Bla 'bε ni le 'mu, a kã Nylsua a nahuin

-ye 'hæen, a di kã 'klɪ, 'ke ba yrii 'mu le, -ε mw, -Yusu 'Klisu nuε -a mu 'mu ni, 'ε -hi 'o 'ε ni dε 'mu. 'E ni -tægbi aa 'o muu, =betɪ ba 'ya, ba =tɪ, 'a 'munuεle 'klε niε 'le. ¹⁹ 'Nu da Nylsua, -ε die nu, 'a 'mu 'a 'munuεle yi -tæ, =betɪ ba 'de 'klɪ kã, 'ke ba yie 'bii, -ε die nu, -tãplɪ 'bii, -ɪ ni 'le Nylsua 'mu, ɪ 'mu -wε 'le 'a ni =wɪl ke ni.

²⁰ Nylsua, c kã 'klɪ, 'ke bã nu 'ε ni dε, 'ε -hi 'o 'ε ni dε =de 'mu, -aa -hua kã nu, kã, 'ε -hi -wε 'o 'ε ni dε =de 'mu, -aa 'lu -wãh le -hie. Kε 'a 'klɪkenɪtε ni 'mu, 'a 'klɪ a -gbe 'u -kuan nu, 'ke 'le -a mu 'mu. ²¹ -Ba baa Nylsua, 'cue a nahuin a -tɪ, kã -Yusu 'Klisu a -tɪ. -Tunahuin a =hru a =hru bu -nyi =kã -tɪ a 'yi'buaaε, -tε 'klɪ tε ye gbo. Kε'ε ni, bε ni 'mu.

-A mu -Yusu a nahuin, -ba -mue

4 'A -tɪ o, 'mw -gbo, u po =jɪ 'mu, -Yusu 'Klisu a -kuan a -tɪ, 'nu 'a mu le 'ni 'batt: 'A mu =nu, Nylsua nuu 'a nahuin 'mu, 'a ni nunukɪ, kã 'we =kã ye, -tε Nylsuaa 'a -huhua nu. ² Ba =tɪ 'le 'a ni dɪkɪn 'ε ni ti, 'a ni =wɪl bu kã 'yi le, ba kã =wlu a 'lula, 'a ni 'bienu, =betɪ bu nu 'a mu dε 'klan 'mu, a ni puu 'le yru le, kε, ba 'cipi 'o 'waa 'munuεle. ³ Ba =tɪ 'o 'klɪ, dε =nu, Nylsua a -Hihiu nu, =a -mue, ε 'mu 'o 'cipi, kã, ba wæen ke gbo, -ε die nu, 'a 'mu dεε -do 'mu 'ya. ⁴ 'Cue, ε 'we =kã -Yusu 'Klisu a 'huɪn ye, 'plu 'huɪn a -gbe, ɪ kã 'huɪn -doo ni. Nylsua a -Hihiu, u mw -Hihiu -do. Dε =nu, Nylsua po la le, c di la 'a mu -nyi, aa -pre, 'ke 'le =wlu a 'lula 'kwli 'mu, dε a -gbe, ε 'ya -do. ⁵ -A ni Kukãnyu, c kã Kukãnyu -do. -Yusu a =wlu a yekuole, ε mw =wlu a yekuoleε -do. Nahuin a 'nie a 'lulepupue, ε mw 'nie a 'lulepupueε -do. ⁶ Nylsua mw Nylsuagbloo -doo ni. Kã- kã nahuin 'bii a Bu. Kã- kã nahuin kã -tãplɪ 'bii win ke. 'Ke kã 'le 'ε ni nahuon kã 'ε ni dε =de 'kwli 'mu naa, kã -kuan nu.

⁷ -A 'bii, -Yusu 'Klisu nu -a mu 'mu =hapudε, c -nyi -a mu 'klɪ, 'ke -ba nu 'a -kuan, -ε 'we =kã ye, -tε c -hua bã nu -a mu 'a -nyinyie. ⁸ 'E mw -tæ, 'ke 'le Nylsuacrɪtε 'kwli 'mu, u 'cræε ni, 'ke 'o -Yusu ke, -ε mw:

«-Tε c 'ya 'le yakã 'mu,
-ye c -ha 'o 'a graanyu wãh 'hru,
'c gbu, c nuu =jɪnyu 'mu,
'plu -tunahuin, c -nyi =nu -nyinyi-tãplɪ.»

⁹ -Ye 'bu plε, c 'ya 'le yakã 'mu ni, dε, ε =hen 'nyre, c =tɪ kã -tutu ke ni, 'plu, c 'ya 'le yakã 'mu. ¹⁰ Nahuon -gbo, -c =tɪ kã -tutu ke, c -do a -gbe, kã- 'ya 'le yakã 'mu, -ε die nu, 'ke 'o 'ε ni -tægbi =de, c 'mu -tãplɪ 'bii win ke kã.

¹¹ Kã- -nyi nahuin 'klɪ, 'ke bu nu 'a -kuan. =U -ye, c -nyu 'klɪ, 'ke bu 'ya 'a titieponyu 'mu, =u -ye, 'u 'ya Nylsua a winwãh-henyu 'mu, =u -ye 'u -tãplɪ 'mu le na, 'u nahuin Nylsua a wintε kã, =u -ye 'u mw 'cue a nyɪg-blakɪ, kã, 'u -wε Nylsua a wintε kã. ¹² Kε c nu, -ε die nu, u 'mu -Yusu a nahuin 'mu -hε, 'ke bu nu Nylsua a -kuan, -ε die nu, 'cue, -ε 'we =kã -Yusu a -gbe a 'huɪn ye, ε 'mu 'klɪ ke ni. ¹³ 'A 'klɪ di 'le 'ni bii, ε 'mue gba -gbag-

ba, -a 'bii, -a 'mu -mυε, -ε nue, -a 'bii, -a kuo -Yusu 'Klisu ye =wlu, -κ κ Nylsua a 'Yu. De a -gβε, nε- nue, -a 'bii, =a yio. -Ye -a 'deε -ba 'we =κκ lele 'yuo ye, κεε, -a di ye 'we nytkukui, -a 'mu 'o ye =cεε, -ε 'we =κκ -Yusu 'Klisu ye.

¹⁴ Ti a -gβε 'yri, -a 'deε -ba 'we 'klεε lele 'yuo=pli ye, -u κκ 'lu a lε-hiele kla 'cιcιε-tι. -Ye gblagblonyu κκ hinyu 'hεen, u 'deε bu kaa 'klεε lele -a mu, 'ke 'le 'waa κκκε 'kwli 'mu, -ε 'we =κκ ye, -tε 'yru a 'du, u 'mυ a 'pι a κlepupue nu. ¹⁵ E ni ni 'le lε 'mu, 'ke 'o -a mu -wκn. Kεε, -tι a -tεε, Nylsua κκκ -a mu, -ba 'cipi 'o 'a kwa'buble -tεε, κκ, 'bla =ba nyi nahuin ye =tu, -ye -ba =tui, 'ke 'le 'munυεε 'kwli 'mu, -ε die nu, -a ni nunukl 'bii, κ 'mu -Yusu 'Klisu a 'kl ye 'we. -Yusu 'Klisu a -gβε, κκ -κκ 'cuε a 'lu. ¹⁶ Nκ- 'kukue 'a nahuin 'bii lε, -ε die nu, u 'mu deε -do 'mu 'ya, -ε 'we =κκ ye, -tε -tunahuon a 'huin a -tκpl 'bii nu, 'l tutu yre. -Tunahuon a 'huin a -tκpl a -gβε, -l tutu yre -tεε, 'bla ι 'bii, 'bu -kuan nu -tεε, -ye 'a 'huin 'bii, u 'nι ku. Kε ε ni -wε 'mu, 'ke 'o -Yusu a 'huin -wκn, -ι κκ 'cuε a nahuin. Nahuin a -gβε, 'bu nunυε 'mu, -ye 'cuε, ε ni ke 'kl.

-A ni nunukl 'ka κκ 'a yrayru 'hεen

¹⁷ -Tι -gbo, 'nu mu =tu, 'n nyi 'nι =tu, 'ke 'le -a ni Kυκκκκ a 'du 'kwli 'mu. 'Nu 'a mu lε 'nι 'batu: Nahuin =nu, -u 'de Nylsua yi, a ni kuε 'le 'klεε lele 'waa nunukl -wκn. -Tκpl =nu, u 'lu -wκn lε -hie, ι 'nι da =le dε =de.

¹⁸ 'Waa 'lu a lε-hiele 'we =κκ gbgbyry ye, u 'nι yrii =le -tι a -tεε 'mu lε. 'Kl yrayru =nu, Nylsuaa 'a nahuin -nyi, u 'dio κκ, -ε nue, 'waa =wlt 'gboklo 'mu ni, u 'de Nylsua a 'hru yi. ¹⁹ 'Ya 'o lele 'lu, =betι buu -tuι-tκpl nu, -tuι 'nι nu =le =nu. U -ha 'waa dκnκ ni, 'ke bu nu 'yilenyre-tκpl a gbleglei. Nunu-tκpl a -gβε, ni- u 'lu -wκn lε -hiee -do.

²⁰ A -mε -ye, nunuklκdu a -gβε, κ 'de =κκ, -Yusu 'Klisu 'dio 'a mu κκκ. ²¹ 'A wintε, nε- a 'wκn. Nε- aa 'o =tuu. 'A mu =nu, -u κκ -Yusu 'hεen -mυε, a 'nyι -tι a -tεε 'bii =nu ni, κ κκ -a mu. ²² -Tε ε ni lε 'mu, nunuηmli =nu, aa la -wκn kuε, ba 'kee 'a nunue. Nunuηmli a -gβε, u la 'a ni =wlt lε nyre 'yi, -ε nue, 'a ni =wlt a -gβε, u la -hua 'yilenyre-tκpl. Kε'ε ni, aa la 'a ni dκnκ a kaale nu. ²³ Ba -ha Nylsua mε lε, κκ 'ble 'a ni =wlt kwa, ι 'mu yrayru 'mu bi. ²⁴ Ba nu 'kl yrayru =nu, Nylsua a -gβε, κκ -hua, -ε die nu, 'a ni nunukl 'mu 'a 'kl ye 'we. Nunukl a -gβε, κ κκ =hapudε. Nε- nue, κ 'sii 'o ye, κκ Nylsua a pl blee.

²⁵ 'A -tι o, a ni 'du 'le 'klεε lele hι, ba =tu -tι a -tεε 'a ni 'bie ye, -ε nue, -a 'bii, -a -mυε ni. ²⁶ 'Bla 'ba bi yru 'mu, a ni nu 'le dε 'kuku, κεε, 'plu κκ 'mu -wκn, 'a ni =wlt bι =tu 'o lε. ²⁷ A ni -nyi 'le 'kuo -huin a nygblaka 'hru, 'ke κκ κκκ 'a mu win ke. ²⁸ Nahuon =nu, -κκ la =ke 'yri, κ ni 'yri 'le 'klεε lele, κεε, 'a -gβε κκ nu -kuan, 'ke 'le 'oye'siileκκ 'kwli 'mu, -ε die nu, κ 'mu 'a dκnκ ye κlee, κκ, κ 'mu -wε

=suenyu 'mu -hε. ²⁹ A ni =tu 'le -tι -huin lε, κεε, ba =tu =hapu-tι =nu, -ι di 'a ni 'bienu 'mu -hε, 'ke 'o Nylsua a =wlu a yekuolε a -ta 'mu. ³⁰ A ni nue 'le, Nylsua a -Hihiu a =wlu ni 'mυε 'le gbo. -Hihiu a -gβε, -u ni 'o 'a mu ke 'mu, nu- κκ yriile, Nylsua =tue 'a mu, -ε nye 'a mu κκ, -ε κκ, 'a mu κκ 'a nahuiin ni. E nye -wε 'a mu 'nι κκ, -ε κκ, -nyrκwκ =de 'kwli 'mu, κ di 'a mu 'nι waa 'bii.

³¹ -Tκpl 'bii, -ι ni 'le 'a mu 'mu, -ι nye nu, 'a ni -tι 'ι kla wκn, ba -hι 'le 'a ni dκnκ 'mu, ba -ha -wε 'le 'a ni dκnκ yru a pupue 'mu, a ni po 'le 'klεε lele =yυεi, a ni =tutu 'le 'klεε lele tanι, 'yilenyredε =de ni ni 'le 'le 'klεε lele 'a mu 'mu. ³² 'A ni =wlt bι κκ 'yi lε, 'ke 'o 'a ni 'bienu -wκn, ba yiyrii wκl ye, ba -hιri 'a ni 'yilenyre-tκpl =nu, aa 'mu nunu a -tι -wκn, -ε 'we =κκ ye, -tε Nylsua nu, κ 'hri 'a ni 'yilenyre-tκpl a -tι -wκn, dε =nu, -Yusu 'Klisu nu a -tι.

Nahuin =nu, -u ni 'le Nylsua a -nyre 'mu, -tε u κκ bu nu naale

5 'A mu κκ Nylsua a 'munυeyuo 'o ni. 'A -tι o, -tε Nylsua a nunukl ni 'mu, ke 'a κκκ κκ ni -wε 'mu.

² Ba 'cipi 'o, ba nuε 'a ni 'bienu -tunahuin 'mu, -ε 'we =κκ ye, -tε -Yusu 'Klisu nu -a ni 'munυεε. -Tε κκ nuε -a mu 'mu a -tι, κ -ha 'a dκnκ, κ 'ku, -ε 'we =κκ 'wlugbade ye, u 'la, 'ke 'o -cκhlun a pipie a -ta 'mu, 'ke 'o Nylsua ye, Nylsua a -gβε κκ wεen -cκhlun a -gβε ke.

³ 'A mu κκ Nylsua a nahuiin ni. 'A -tι o, ε 'de ye ble ba =κκ nyru =nu lε, -u 'de 'a ni nyru, κκ, -tκpl =nu, 'a ni 'bienu κκ, a ni =tu 'le 'a ca. 'Yilenyre-tκpl a -gβε, a ni =tu 'le -wε 'a -tι. ⁴ E 'de -wε -tεε nu, 'ke ba =tu -tι -huin lε, κκ -tuι-tκpl 'hεen. Kεε, ε nu -tεε, 'ke ba -nyi Nylsua 'wio, 'ke 'o -tκpl =nu, κκ nu a -ta 'mu. ⁵ Ba κκ 'a yiyie, -ε κκ, nahuin =nu, -u nyru lε =κκ, κκ, -u 'yilenyre-tκpl -ye =nu nu, κκ, -tκpl =nu, 'waa 'bienu κκ, -u 'a ca =tu, nahuin a -gβε, Nylsua 'deε κκ -nyi =nu 'hru, 'ke 'le 'a 'kl yrayru, κ di nu 'kwli 'mu, -tε Nylsua a -gβε, κ κκ -Yusu 'Klisu 'hεen, u di 'o nahuin win ke κκκ. Nahuin =nu, -u κκ 'waa 'bienu a -tκpl a ca, -tκpl a -gβε, ni- u 'o =tuu, 'ι -hi 'o Nylsua 'mu. Nahuin a -gβε, u 'we =κκ nahuin =nu ye, -u =wεhι kl.

⁶ A ni -ha 'le nahuon =de mε lε, 'ke κκ naa 'le wintε =nu 'mu, -ε 'nιnι da dε =de, 'ke κκ kaa 'a mu, κκ =tui, -ε κκ, -tκpl a -gβε, ι 'de 'yi lε nyre. Kεε, 'yilenyre-tκpl a -gβε, ni- nye nu, Nylsua 'κκ nahuin =nu yru lε poo, -u 'nιnι =tuo 'o. ⁷ 'A -tι, nahuindu a -gβε, a ni bi 'le 'le =nu -heyri. ⁸ Ti =de a ti 'yri la, 'ke a ni la 'le gbgbyry -heyri, κεε, -tε ti ni lε 'mu -gbo, 'ke a ni 'le -nyre 'mu, -ε nue, a κκ Kυκκκκ -Yusu 'hεen, a -mυε ni. 'A -tι o, nahuin =nu, -u ni 'le -nyre 'mu, -tε 'waa nunukl ni 'mu, ke 'a κκκ κκ ni -wε 'mu. ⁹ -Tε a ni 'le -nyre 'mu, 'a -tι, 'a ni =wlt κκ bι κκ 'yi lε, 'a 'mu 'o ye 'sii, 'a 'mu =hapunahuin 'mu 'ya, -u -tι a -tεε =tu. ¹⁰ Ba =tu 'o 'kl, -ε die nu, 'a 'mu -tκpl =nu yi, -u -a ni Kυκκκκ a pl blee, 'a 'mui nu. ¹¹ A ni po

'le 'le dabu nahuin =nu -heyri, -uu -təplɪ nu, 'ke 'le gbɪg-bɪyri 'mu, -ɪ 'nɪni da dɛ =de, kɛɛ, 'waa nunu-təplɪ a -gbɛ, ba pui pepe' 'mu lɛ. ¹² -Ye 'klɛɛ, -təplɪ a -gbɛ, nahuiin nu, 'ke 'le -huhlikɔ 'kwli 'mu, 'a =tutue nɪ lɛ -tu. ¹³ -Təplɪ a -gbɛ, 'bu pui pepe' 'mu, -tɛ ɪ nɪ 'mu, nahuin di 'nɪ 'ye. ¹⁴ Nahuon 'bɔ -ha Nyɪsua a -nyrɛ mɛ lɛ, 'bɛ po 'a 'yilɛnyrɛ-təplɪ pepe' 'mu, -ye Nyɪsua a -gbɛ, ɔ -wɛ 'le bɔ nue nɪ, nahuon a -gbɛ, bɔ bi 'le 'a -nyrɛ 'mu nɪ. Nɛ- kɔ -tɪ, 'u lɛ po:

«-Mɔ =nu, -kɔ ŋmɔ, 'ba ye 'mu, -hɔn 'le 'kukunyu -heyri 'mu, -ɛ die nu, -Yusu 'Kɪlsu 'mu -mu 'a -nyrɛ -nyi.»

¹⁵ -Tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, ba =tu 'a nɪ nunukɪ 'yie. Nahuin =nu, -u 'dɛ =tɔ kɔ, -tɛ 'waa 'klɪ nɪ 'mu, 'a kɔkɔ nɪ nɪ 'le lɛ 'mu, kɛɛ, ba nu 'klɪ =nu, -ɔ 'wɛ =kɔ nahuin =nu ye, -u kɔ =tɔ, 'plɪ -u kɔ 'mu. ¹⁶ Ti -gbo, -a nɪ mɔ 'yri, nahuiin nu 'yilɛnyrɛ-təplɪ 'kɔkɔ. 'A -tɪ, 'ɛ nɪ dɛ, -ɛɛ 'a mu ye gbo bi, ba nɛɛ 'le 'kwli 'mu, ba nu =hapudɛ. ¹⁷ A nɪ 'ya 'le bubanyu 'mu, ba yrii -təplɪ 'bii =nu 'mu lɛ, -a nɪ Kukɔnyɔ -hua ba nu.

¹⁸ A nɪ -hie 'le 'a nɪ dɔkɔ kɔ 'a 'nɪna wɔkɔ. Dɛ a -gbɛ, ɛɛ 'a nɪ 'klɪ lɛ nyre 'yi. Kɛɛ, ba -ha Nyɪsua a -Hihiu mɛ lɛ, bu kɔkɔ 'a mu win ke 'bii. ¹⁹ Ba bibrɛ Nyɪsua a -wla yrɛ, kɔ -wla -ye, Nyɪsua a -Hihiu 'a mu kɔkɔ, ba bro. Ba bro, 'ke 'o -a nɪ Kukɔnyɔ ye. Ba kɔkɔ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ 'bii ke. ²⁰ 'Ke 'le -a nɪ Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɪlsu a 'du 'kwli 'mu, ba -nyi -a nɪ Bu Nyɪsua 'wio, 'ke 'o -təplɪ 'bii, kɔ nu a -ta 'mu. Ba 'cipi 'o, ba -nyo 'wio.

Tɔkɔ kɔ nyru 'hɛɛn

²¹ 'A mu =nu, -uu 'o -Yusu 'Kɪlsu 'o =tuu, ba =tutuu 'o.

²² 'A mu nyru, ba =tuu 'o 'a nɪ tɔkɔ 'o, -ɛ 'wɛ =kɔ ye, -tɛ Kukɔnyɔ -Yusuu 'a -huhua nu, ²³ -ɛ nue, tɔ, kɔ- mɔ 'a nyrugba a 'luyenɪnyɔ, -ɛ 'wɛ =kɔ ye, -tɛ -Yusu 'Kɪlsu nu, 'ɔ 'ya 'cɛɛ a 'luyenɪnyɔ 'mu. 'Cɛɛ, nɛ- mɔ 'a 'hɔn. -Yusu a -gbɛ, kɔ- nye waa. ²⁴ Nɛ- nue, nyru kɔ bu =tuu 'o 'waa tɔkɔ -tɛɛ, -ɛ 'wɛ =kɔ ye, -tɛ 'cɛɛɛ nu, 'ɛɛ 'o -Yusu 'Kɪlsu 'o =tuu.

²⁵ 'A mu tɔkɔ, ba nɛɛ -wɛ 'a nɪ nyru 'mu, -tɛ -Yusu 'Kɪlsu nu 'cɛɛ a 'munɛɛɛ, 'kɔ 'ku, 'ke 'o 'a -ta 'mu. ²⁶ 'Kɔ nɪ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'cɛɛ 'pɪa ke po, 'ke 'o Nyɪsua a -ta 'mu. 'Ke ɔ naa 'le 'a wintɛ 'mu, 'kɔ =gblɔ 'cɛɛ a -gbɛ, 'ke 'o 'a dɛ 'kuku -wɔkɔ, 'kɔ 'sie 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, ²⁷ -ɛ die nu, ɛ 'mu 'le =kɔ ye di, 'ke 'le -tɪ a 'yi'buuɛɛ 'kwli 'mu, kɔ, ɛ 'mu 'o ye 'sii 'bii, 'ke 'o =kɔ ye, ɛ 'mu -wɛ 'yi lɛ kɔ, dɛ 'klan =de 'nɪ =hien 'le 'mu nɪ, ɛ 'nɪ =han kɪkadɛ =de kɔ.

²⁸ Kɛ ɛ nɪ -wɛ 'mu, 'ke 'o tɔkɔ -wɔkɔ. Bu nɛɛ 'waa nyru 'mu, -ɛ 'wɛ =kɔ ye, -tɛ u nu 'waa dɔkɔ a 'munɛɛɛ. Nahuon 'bɔ nɛɛ 'a nyrugba 'mu, -ye ɛ =hɛn 'nyrɛ, ɔ nɛɛ 'a dɔkɔ 'mu nɪ. ²⁹ 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ 'de nahuon =de kɔ, -bɔ yraa 'a dɔkɔ a 'hɔn. Kɛɛ, ɔ nɪ 'mu nɪ, kɔ dɛ di, kɔ 'a 'hɔn 'yie =tu, -ɛ 'wɛ =kɔ ye, -tɛ -Yusu 'Kɪlsu nu, kɔ 'cɛɛ 'yie =tu, ³⁰ -ɛ nue, -a 'bii, -a mu mɔ -Yusu 'Kɪlsu a 'hɔn a

'pu nɪ. ³¹ U 'cɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsuacɪɪnɛ 'kwli 'mu: «Dɛ a -gbɛ a -tɪ, nyɪbɛyɔ kɔ bɔ hie 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn gbo, -ɛ die nu, ɔ kɔ 'a nyrugba 'hɛɛn, u 'mu 'o -tɛgbii -do 'ti, nahuiin 'hɔn a -gbɛ, u 'mu -tunahuoon -do -hɛ.» ³² 'Ke 'le wintɛ a -gbɛ 'kwli 'mu, 'ke -huhlidɛ gblakɔ nɪ 'le, 'ɛ hɛn 'mu gbo. 'N =hɛn 'nyrɛ, -Yusu 'Kɪlsu kɔ 'cɛɛ 'hɛɛn, nɪ- kɔ -tɪ u =tu. ³³ Kɛɛ, 'a mu kɔ -tɪ u -wɛ =tu: 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, bɔ nɛɛ 'a nyru 'mu, -ɛ 'wɛ =kɔ ye, -tɛ ɔ nu 'a dɔkɔ a 'munɛɛɛ. Nyru kɔ =tuu -wɛ 'o 'a tɔ 'o.

'Yuo=pli, u kɔ 'waa bunu kɔ 'waa 'diinu 'hɛɛn

6 'A mu 'yuo=pli, a kɔ Kukɔnyɔ -Yusu 'hɛɛn, a -muɛ nɪ. 'A -tɪ o, ba =tuu 'o 'a nɪ bu kɔ 'a nɪ 'dii 'hɛɛn, -ɛ nue, dɛ a -gbɛ, ɛ mɔ =hapudɛɛ nɪ. ² Kɛ Nyɪsua a tɛtɛbu -yɛɛ po: «=Tuu 'o -na bu kɔ -na 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'munɛɛɛ 'kwli 'mu.» Tɛtɛbu a -gbɛ, nu- mɔ ye-hɛtɛtɛ-bu, -u kɔ ke Nyɪsua, ɔ po 'le dɛ. ³ 'Lepoodɛ a -gbɛ, nɛ- mɔ: «'Bɪa =nɪ nyu 'o =tuu, -ye -n di kɔ plɔ a bleɛɛ, kɔ, -n di po -hunhlɔn -pɛtu, kɛ kɔ -tutu ke.»

⁴ 'A mu 'yuo=pli a bunu -mɛ -ye, a nɪ nu 'le -təplɪ =nu, -ɪ di 'a nɪ 'yuo=pli yrɔ 'mu lɛ poo. Kɛɛ, ba kɔkɔ =nu, kɔ, ba -hɔ 'le lɛ, -tɛ Kukɔnyɔ 'a -huhua nu.

-Kuannunyu kɔ 'waa nyɪgblakɪ 'hɛɛn

⁵ 'A mu -kuannunyu, ba =tuu 'o 'a nɪ nyɪgblakɪ -tɛɛ, -u nɪ kɔ 'klɪ -gbo ke. Ba =muɛ lɛ, 'ke 'le 'a nɪ 'klɪ 'bii 'kwli 'mu, 'ke ba nu -kuan -tɛɛ. 'Bɪa 'baa lɛ nu, -ye -Yusu 'Kɪlsu, kɔ- aa 'o =tuu. ⁶ 'A nɪ nu 'le -kuaan -do, 'bɪa 'bɔu 'a mu 'yie =tu, -ɛ 'wɛ =kɔ nahuin =nu ye, -uu -hua bu pu 'nyrɛɛ lɛ. Kɛɛ, ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ -Yusu 'Kɪlsu a -kuannunyu nɪ. 'A -tɪ, ba -huɛ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ 'bii ke, 'ke ba nu -təplɪ =nu, Nyɪsuu -hua. ⁷ 'Baa -kuan nu, -ye ba nuo 'le =hapu=wɪ 'kwli 'mu. 'A nɪ po 'le lɛ, -tunahuu -do a -kuan, kɔ- aa nu, kɛɛ, kɛ ba po, Kukɔnyɔ -Yusu, kɔ- kɔ -kuan aa nu. ⁸ -Mɔ -kuannunyu, -hee' -n 'de -kuannunyu, kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, =nɪ nu =hapu-kuan, Kukɔnyɔ -Yusu, kɔ- di -mu 'wio -nyi.

⁹ 'A mu nyɪgblakɪ, ba nu -wɛ 'a nɪ -kuannunyu =hapudɛ 'mu. 'A nɪ 'yuu 'le 'kla -wɪye. Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, a kɔ 'a nɪ -kuannunyu 'hɛɛn, 'a mu mɔ Nyɪgblakɔ =nu, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu a nahuiin nɪ. 'ɔ -mɛ -ye, ɔ 'nɪ 'jra =le nahuin 'yi 'mu lɛ.

Ta-wɔkɔ-təplɪ =nu, Nyɪsua -nyi -a mu, -a di 'mu 'ba, -a 'mu 'o Satan 'hru wɔkɔ -ha

¹⁰ 'Plɪ 'mu mu -yrɛ, 'n nye 'nɪ -hua =bo le 'a mu, -ɛ mɔ: 'A kɔ -a nɪ Kukɔnyɔ 'hɛɛn, ba -muɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu 'klɪ -nyi, -ɛ nue, ɔ nɪ ke 'klɪ 'dɔ. ¹¹ Ta-wɔkɔ-təplɪ 'bii, Nyɪsuu 'a mu -nyi, ba 'bli kwa. 'Bɪa 'ba 'bli kwa, -ye ti =nu -kɔ 'yri 'kuo -hɔn a nyɪgblakɔ di gblagblɔ nu, ɔ 'mu 'a mu ye -wɔkɔ, -ye a dio ye gbo 'nɪ nyra. ¹² 'ɛ mɔ -tɛɛ, tu -gbo, -aa -wɔkɔ, ɛ 'de -tunahuu, -a 'nɪ -wun =le ye, kɛɛ, -aa ye -wɔkɔ 'kuo -hɔn, ɔ kɔ 'waa nyɪgblakɪ

'heen, -k kkw gbugbyrklk -gbo win ke. -Tɔpli 'bii =nu, -l k 'kl -hɔn, 'ke 'le yrayrɪ, nɪ -aa ye -wɔn. ¹³ A -tɪ o, -tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, ta-wɔn-tɔpli =nu, Nyɪsuaa -a mu -nyi, ba 'bli kwa, -ɛ die nu, 'kla-wliye'yɪya a -nyrkwɔn 'bɔ nyre 'o, 'kuo -hɔn 'kɔɔ 'a mu -tua, a 'muo ye gbo nyra, 'plɪ a 'mu -wɔn -wɔnwɔn, tu 'mu 'le -wɛ, tu 'bu -wɛ 'le, a 'mu gbo nyra -tɛɛ.

¹⁴ A -tɪ, ba -wɛ -wɔn, a 'mu tu a -gbɛ -wɔn. Ba 'ya -tɪ a -tɛɛ a nahuin 'mu. -Tɪ a -tɛɛ, ɪ 'we =nɔ 'betɪye ye, a klu 'a nɪ wlawlu ke, -ɛ die nu, a 'mu -wɔn -wɛ, 'ke ba -wɔn tu a -gbɛ. Ba 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. 'Bɪa 'bɛ nɪ lɛ 'mu, -ye ɛ 'we =nɔ tawlawlu ye, a pue. Nu-u 'a mu ke ka. ¹⁵ Ba po -Yusu a =haputitie =nu, -ɛɛ nahuin kegbowɛnɛ -nyi. Ba nue, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ 'bii ke. 'Bɪa 'ba nye nu, -ye ɛ 'we =nɔ 'suei ye, a pue, -u 'a mu 'mu -hɛ, 'aa na -tɛɛ, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn. ¹⁶ Ba 'cipi 'o -Yusu a =wɪ a yekuɔɛ. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ba 'nɪnɪ 'ble wɛn 'klɛɛ ta'wɛ kwa. Nɛ- die nu, 'dio =nu, Satan di 'a mu -wɔn lɛ poo, 'k 'nɪnɪ di 'a mu lɛ 'tu. Mɔ =betɪ kɔɔ na po, ta'wɛ =nu, ɛ dio 'nɪ jre. ¹⁷ Nyɪsua bɔ waa 'a mu, ɛ 'we =nɔ 'plunugble ye, aa 'lu =tu, ɛ 'mu 'a nɪ 'lu ke ka. Ba =tue 'lu, kɔ, ba 'ble -wɛ Nyɪsua a wintɛ kwa. Nyɪsua a wintɛ a -gbɛ, ɛ 'we =nɔ -hɔtɪplie ye, Nyɪsua a -Hihiuu 'a mu -nyi.

¹⁸ ɛ nɪ ti, ba da Nyɪsua, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ 'bii ke. Ba dɔ, -tɛ 'a -Hihiuu 'a mu 'a tɔkɛ nu. A nɪ ŋmo 'le, ba nɪ 'o

-preelɛ 'mu, a nɪ sɪa 'le -wɛ. Ba 'cipi 'o Nyɪsua a dɪda, 'ke 'o 'a nahuin 'bii a -ta 'mu. ¹⁹ Ba da -wɛ Nyɪsua, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ɛ die nu, -tɪ 'n di =tu, k 'mui 'mu kɔ, 'nɪ =han huannu pi, 'mu -Yusu a =haputitie =nu po, ti -hi la a ti 'yri, -ɛ -hli la, kɛɛ, k kɔ 'klɛɛ -a mu. ²⁰ -Yusu, nɔ- nu 'mu 'a titieponyɔ 'mu, 'mu nahuin 'a =haputitie a -gbɛ pue. Ba da Nyɪsua, -ɛ die nu, 'nɪ =han huannu pi, 'bɪa 'nɪ =haputitie a -gbɛ po, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɪsuaa 'a -huhua nu. Nɛ- 'n kɔ =bo nu, =betɪ =bo nɪ kɔ =jɪ 'mu.

Wɔnɛ=gbugba

²¹ Tisiki, -k kɔ -a nɪ 'munɔɛ-dɪayɪ, -kɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ a -kuan nu -tɛɛ, k di 'a mu 'nɪ le, -tɛ 'n nu nɔnɔnɛ, -ɛ die nu, -tɔpli 'bii, 'nu nu, a 'mui yi. ²² A -tɪ o, 'n nyo 'le 'a mu -wɔn 'nɪ lee, -ɛ die nu, -tɛ -a nu nɔnɔnɛ, a 'mue yi, k 'mu 'a mu 'klɪ -nyi.

²³ -A nɪ Bu Nyɪsua, k kɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu 'heen, bu -nye 'a mu -dɪayɪo 'bii kegbowɛnɛ. Bu nue, ba nɔnɔnɛ 'mu, kɔ, ba kuo -Yusu 'Kɪsu =wɪ ye -tɛɛ. ²⁴ Nahuin 'bii, -u 'cipi 'o -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu a 'munɔɛɛ, Nyɪsua bɔ nu =nu =hapudɛ 'mu, 'ke 'le -gbug-bɛkɔ 'kwɪ 'mu.

FILIPUKUE

1 'Mɔ Pɔlu kɔ Timote 'hɛɛn, -u kɔ -Yusu 'Kɪlsu a -kuannunyu, -a muu nɪ, -uu 'crɪnɛ -gbo 'crɪ. 'A mu =nu, -u kɔ Nylsua a daku, 'ke 'le Filipudɔ 'mu, 'a mu'ɔ nɪ, -aa -wɔn 'crɪ, a 'bii =nu, -u kɔ -Yusu 'Kɪlsu 'hɛɛn -muɛ. A bi 'le ye, a kɔ 'cuɛ a 'yie=tunyu, kɔ 'cuɛ a 'mu-hɛnyu 'hɛɛn, a 'bii, 'a mu kɔ 'crɪnɛ -gbo. ²-A nɪ Bu Nylsua, kɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪlsu, bu nu 'a mu =hapudɛ 'mu, kɔ bu -nyi 'a mu kegbowɛɛnɛ.

Filipukue a 'cuɛ a -ti, Pɔlu kɔ Nylsua 'wio -nyi

³'E nɪ ti, 'bla 'nɪ 'a nɪ -ti 'lu -wɔn lɛ -hie, -ye 'nɪ 'na Nylsua -nyi 'wio, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu. ⁴'E nɪ ti, 'bla 'nɪ Nylsua da, 'ke 'o a 'bii -ta 'mu, -ye 'na plɔ ble nɪ. ⁵'Nɪ Nylsua -nyi 'wio, -ɛ nue, kɔ lɛ 'le -nyrɔwɔ =nu 'yie 'mu gbo, -ɔ kɔ 'mu a -hɛ la -Yusu a nahuin, -bo di 'le -didi, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, a bi 'mu ke, =aa Nylsua a =haputitie nahuin pue. ⁶'N yie nɪ, -ɛ kɔ, Nylsua, -ɔ =tu 'yilɛnɔ-kuan =nu -wɪ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke, ɔ dio -wɔn gba 'lu, ɔ 'muo -wɔn -wɔ -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Kɪlsu di 'le lele di. ⁷'E kɔ 'o lɛ, 'ke =bo kɔ 'lu a lɛ-hielɛdu a -gbe, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'E kɔ -tɛɛ, 'n nɛɛ 'a mu 'mu nɪ 'dɔ, 'ke 'le 'na =wɪ 'bii ke, -ɛ nue, a 'bii, a kɔ 'mu 'hɛɛn, Nylsua nu -a mu 'mu =hapudɛ, -ɛ die nu, a 'mu 'mu 'mu -hɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, -tɛ 'n nɪ kɔ =jɪ 'mu, kɔ, 'nɪ Nylsua a =haputitie a -ti -wɔn lɛ na, 'ke 'o -batiponyɔ ye, 'mue =kɔ kɔ, -ɛ kɔ, =haputitie a -gbe, ɛ kɔ -ti a -tɛɛ nɪ. ⁸'Bla 'nɪ plɛ, 'n nɛɛ 'a mu 'mu nɪ, ɛ kɔ -ti a -tɛɛ nɪ, -ɛ nue, Nylsua yie nɪ, -ɛ kɔ, 'nɪ =tu -ti a -tɛɛ. 'Munueɛ =nu, 'n kɔ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'ke ɛɛ 'le -Yusu 'Kɪlsu 'mu -hɔn.

⁹Dɛ -kɔ -ti 'nɪ Nylsua da, 'ke 'o 'a mu -wɔn, nɛ- mɔ ba nunue 'mu, 'plɪ 'mununueɛ a -gbe bɛ bii klɛ. 'Bla 'mununueɛ a -gbe, 'bɛɛ klɛ bii, -ye a di -ti a -tɛɛ =nu 'nɪ yi, kɔ, a 'mu -wɛ 'yilɛnɔ-tɔplɪ kɔ 'yilɛnyre-tɔplɪ a 'yi'mulɛ-hɪhɪlɛ yi, ¹⁰-ɛ die nu, a 'mu 'le 'yilɛnɔ-tɔplɪ -ha, a 'mui nu. 'Bɛ -ti lɛ 'mu, -ye -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Kɪlsu di 'le lele di, a di 'o ye 'nɪ 'sii, 'yilɛnyredɛ =de 'nɪ =han 'le 'a mu 'mu nɪ. ¹¹-Yusu 'Kɪlsu, nɔ- die nu, 'a nɪ nunukɔ 'mu 'o ye 'sii. Nahuin =nu, -u di dɛ a -gbe 'ye, u di Nylsua 'nɪ baa, kɔ, u 'muo -wɛ -ti a 'yi'buaalɛ -nyi.

Dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ =bo -nyi -Yusu 'Kɪlsu -ti a 'yi'buaalɛ

¹²'Diayuo -a, ba kɔ 'a yiyie, bu po 'mu =jɪ 'mu, ɛ 'die nu, Nylsua a =haputitie 'ɛ 'de gbo nyra, kɛɛ, ɛ 'sɛɛ gbo.

¹³'E =hɛn 'nyrɛ, 'sɔyuo 'bii =nu, -uu -gulunuma a kayu 'yie =tu, kɔ nahuin =nu, -u nɪ kɔ -tuɔ ke, u yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ 'n 'ya -Yusu 'Kɪlsu a nahuon 'mu, nɛ- nue, 'nɪ nɪ kɔ =jɪ 'mu. ¹⁴Dɛ -ye nɪ 'o, nɛ- mɔ =bo nɪ kɔ =jɪ 'mu, dɛ a -gbe, ɛ -nyi -Yusu a nahuin 'plɔplɔ 'klɪ, 'ke bu kuo -a nɪ Kɔkɔnyɔ =wɪ ye -tɛɛ. U 'nɪ plɛ =le 'klɛɛ lele huannu, 'ke bu =tu Nylsua a -ti nahuin ye.

¹⁵Nahuin -ye, uu -Yusu 'Kɪlsu a -ti 'nɪ =tu, -ɛ nue, uu 'mu -wɔn =tu ca. Uu -hua bu -nyi 'mu 'kla-wliye'yɪya. Kɛɛ, =u -ye, uu Nylsua a -ti 'nɪ =tu, 'ke 'le 'waa =wɪ 'bii ke. ¹⁶U nye 'nɪ nu, -ɛ nue, u nɛɛ 'mu 'mu nɪ, 'plɪ 'u yie, -ɛ kɔ, Nylsua lee kɔ 'mu nɪ, 'ke =bo tɛɛ nahuin, -ɛ kɔ, Nylsua a =haputitie mɔ -ti a -tɛɛ nɪ. ¹⁷Nahuin -ye =nu, -uu 'mu ca -wɔn =tu, uu -Yusu 'Kɪlsu a -ti 'nɪ =tu, -ɛ nue, u nye 'nɪ -hua, 'ke bu nɪ 'o 'mu 'lu ye. Uu naa 'lii 'hɔn. U kɔ 'nɪ, u nye 'nɪ nu, -ɛ die nu, 'mu lele =sɛɛ 'ye, kɛ kɔ =jɪ 'mu.

¹⁸Kɛɛ, ɛ 'nɪ 'yaa =le 'mu 'kla -wliye. Mɔ =betɪ buu =wɪ 'klan nu, bu nyi =tu, mɔ =betɪ buu =wɪ 'kɔkɔ nu, bu nyi =tu, -Yusu 'Kɪlsu a =haputitie, nɛ- uu po. 'Nɪ nu 'manu, dɛ a -gbe a -ti, kɔ, 'n 'klɛ die 'manu nu, 'a -ti. ¹⁹'E mɔ -tɛɛ, 'n yie nɪ, -ɛ kɔ, -bati =nu, uu 'mu lɛ poo, u die 'nɪ nu, Nylsua 'mu 'mu waa, -ɛ nue, aa da Nylsua, 'ke 'o 'na -ta 'mu, kɔ -Yusu 'Kɪlsu a -Hihiu, uu -wɛ 'mu 'mu 'nɪ -hɛ. ²⁰Dɛ 'nɪ -hua 'dɔ, kɔ, 'nɪ -pre, nɛ- mɔ, 'nɪ nu 'le dɛ =de, -ɛ di 'mu -tuɔ nue, kɔ, 'nɪ sɪa 'le, 'plɪ 'nɪ nye -wɛ -hua, 'na nunukɔ a -ti, 'ke nahuin bu baa -Yusu 'Kɪlsu, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, kɔ 'ɛ nɪ ti =de, mɔ =betɪ =bo nɪ 'klɔ, mɔ =betɪ =bo 'ku. ²¹'Mɛ -ye, =betɪ =bo nɪ 'klɔ, dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ =bo -nyi -Yusu 'Kɪlsu -ti a 'yi'buaalɛ, mɔ =betɪ =bo 'ku, -ye 'na 'kukue, ɛ -hi 'o 'na 'klɔnɛɛ 'mu nɪ, -ɛ nue, 'ke 'n di 'o =kɔ 'hɔn 'mu mu. ²²'Bla 'nɪ 'klɛ nɛ 'klɔ, -ye 'n -wɛ 'le =bo nu -kuan nɪ, -ɔ di nahuin 'mu -hɛ. -Tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, -ye 'hru =nu, 'n di 'le -ha, 'n 'diu yi. ²³=Bo 'ku, =bo nɪ 'klɔ, -tɔplɪ 'hɔn -wɛ a -gbe, nɪ- kɔ -gbahɔn 'n nɪ 'o. 'Ke 'le 'plɛ -ye ke, 'n nye 'nɪ -hua, =bo 'ku wen, -ɛ die nu, 'n kɔ -Yusu 'Kɪlsu 'hɛɛn, -a 'mu 'hɔn 'mu nɪ. Dɛ a -gbe, ɛ di wen nu -tɛɛ, 'ɛ -hi 'o =bo nɪ 'klɔ. ²⁴Kɛɛ, 'ke 'le 'plɛ -ye ke, ɛ nu -wɛ -tɛɛ, 'ke =bo nɪ 'klɔ, 'a nɪ -ti, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ. ²⁵'A -ti, 'n yie nɪ, -ɛ kɔ, 'n 'klɛ die 'klɔ nɪ, 'mu 'le 'a mu -hɛyri nɪ, -ɛ die nu, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn, kɔ, a 'mu 'manu nu 'dɔ. ²⁶'A -ti, 'bla 'nɪ -hɔn kɔ =jɪ 'mu, 'nɪ di 'le 'a mu -wɔn, a di baa -Yusu 'Kɪlsu 'dɔ, 'na 'ledidie a -ti.

²⁷ De, -ε mɔ de gblaka, nε- mɔ 'a mu -Yusu a nahuin, 'a ni nunuklɔ bɔ nue, -Yusu 'Klɪsu a =haputitie, ε 'mu -tɪ a 'yi'buaale kɔ. Mɔ =betɪ =bo di 'le 'a mu -wɔn, mɔ =betɪ =bo 'de 'le di, 'n -hua =bo 'wɪn, -ε mɔ, a kɔ 'lu a lε-hieleε -do, 'a -mυε, kɔ, 'a kɔ =wɪsu -do, 'aa -kuan nu, -ε die nu, nahuin 'mu -Yusu a =haputitie =wɪu ye kuo. ²⁸ A ni pɪ 'le 'klεε lele 'a ni yraanyu a huannu. 'Bɪa 'ba 'nɪnɪ pɪ 'waa huannu, u die 'nɪ yrii, -ε mɔ, Nylsua a -bati diu 'nɪ klɪ, kεε, a -mε -ye, Nylsua, ɔ waa 'a mu nɪ. Nylsua a -gbε, nɔ- di =nu dε a -gbε tɔɔ. ²⁹ 'Ke Nylsua naa 'le -Yusu 'Klɪsu 'mu, 'ɔ -nyi 'a mu 'hru, 'ke ba kuo =wɪu ye. ε 'de ba kuo =wɪu yee -do a 'hru, ɔ 'diu 'a mu -nyi, kεε, ɔ -nyi -wε 'a mu 'hru, 'ke ba 'ye =sυε, 'a -tɪ. ³⁰ A 'ye la nɪ, -ε mɔ, 'nɪ la nu -Yusu 'Klɪsu a -kuan -tεε, -ε 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ yi -wɔn lε -tεε. -Tε ti nɪ lε 'mu -gbo, a nye 'nɪ 'wɔn, -ε mɔ, 'n 'kɪε -wεεn. 'Plɪ -ye, 'a nɪ -gbε, ye-wun-wɔndu a -gbε, nε- aa -wε ye -wunwɔn.

Ba kɔ 'lu a lε-hieledu =nu, -Yusu 'Klɪsu kɔ la

2 A kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hεεn, a -mυε nɪ. Dε a -gbε, nε-ε 'a mu 'klɪ -nyi. Bɔ nυε 'a mu 'mu, dε a -gbε, nε-ε 'le 'a mu =wɪu 'kwɪlɪ 'mu gbo =tu. A kɔ Nylsua a -Hihiu 'hεεn, a -mυε nɪ, 'a nυε 'a nɪ 'bienu 'mu, 'aa wɔlɪ ye yiyrii. ² -Tε ε nɪ lε 'mu, ba kɔ 'mununυεε, ba kɔ =wɪsu -do, ba -mυε, ba 'wunwɔn win 'mu lε. 'Bɪa 'bε nɪ lε 'mu, -ye 'n di nu 'manu 'dɔ. ³ 'Bɪa 'baa dε nu, a nɪ -hie 'le 'a nɪ dɔnɔsu -do a dε 'lu -wɔn lε, kɔ, a nɪ 'yaa 'le 'le 'a nɪ dɔnɔsu, kεε, ba =tɪu 'le 'a nɪ dɔnɔsu 'le. Ba 'ye, -ε mɔ, 'a nɪ 'bienu, nυ- nɪ 'o 'a mu 'lu ye. ⁴ Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'yilεnɔ-tɔplɪ =nu, -ɪ di 'a 'bienu 'mu -hε, nɪ- bɔ nu. A nɪ nu 'le -tɔplɪ -do =nu, -u a -do 'mu -hε. ⁵ 'Lu a lε-hieledu =nu, -Yusu 'Klɪsu kɔ la, nε- ba kɔ.

⁶ =Betɪ -Yusu bɔ 'ya Nylsua 'mu, ɔ 'de la ca kɔ, 'ke bɔ -hε -tε Nylsua nɪ 'mu. ⁷ Kεε, ɔ hie 'o Nylsuatu =nu gbo, 'ɔ -hε Nylsua a -kuannunyo, 'ɔ -hε -wε -tunahuon. ⁸ -Tε ɔ -hε -tunahuon, -ye ɔ =tɪu 'le 'a dɔnɔsu nɪ, 'ɔ =tɪu 'o Nylsua, 'ɔ 'ku -wε. 'Kukυε a -gbε, ɔ 'ku, nε- mɔ bu kɔ 'o tu 'yie 'mu, -ε mɔ -tɪtɪ'kukυε. ⁹ Nε- nue, Nylsua 'ɔ 'kɔ 'o, 'ɔ nɪ 'o -tɔplɪ 'bii 'lu ye, 'ɔ =tue =nɔ 'du =nu, -u nɪ 'o 'duɪ 'bii 'lu ye, ¹⁰ -ε die nu, nahuin 'bii, kɔ 'ε nɪ dε =de 'hεεn, 'ke 'le yakɔ 'mu, kɔ, kε nɔ -tutu ke, kɔ, 'ke 'le -tutu gbo, 'bυs -Yusudu 'wɔn, u 'bii a -gbε, u 'mu 'le di, u 'muo kwɪlɪ ye gbo bla,

'ke 'o 'a 'o=tuule a -ta 'mu. ¹¹ 'ε nɪ nahuon, 'bɔ nɪ 'o, ɔ di 'nɪ =tu, -ε mɔ, -Yusu 'Klɪsu, nɔ- mɔ Kukɔnyɔ. -Ye u di 'a Bu Nylsua -nyi -tɪ a 'yi'buaale.

'Ke 'le ηmli'yilenyrenyu -heyri, ba 'we =nɔ yahroyɔ ye, -ɔɔ wɪn

¹² 'Na nunatumupu -a, -tε a yie, -tε -Yusu nu Nylsua a 'o=tuule, 'a nɪ -gbε, a kɔ ba =tuu -wε 'o Nylsua. Ti =nu -kɔ 'yri 'n nɪ la 'le 'a mu -heyri, a nyo la 'o 'nɪ =tuu. -Tε 'n 'de 'klεε 'le 'a mu -heyri nɪ, a kɔ ba =tuo -wε 'o, ε 'mu 'o 'a 'o=tuule =nu 'mu -hi, a kɔ la, 'ke 'o =nɔ -wɔn, ti =nu -kɔ 'yri 'n nɪ la 'le 'a mu -heyri. ε =hεn 'nyrε, waa lε =nu, Nylsua waa 'a mu, ε nye 'nɪ -hua, 'ke 'le 'a nɪ 'pɪa ke, 'ke ba nu -kuan, 'ke 'le Nylsua a pɪpɪε 'kwɪlɪ 'mu, ¹³ -ε nue, Nylsua a -gbε, ɔ nɪ -kuan, 'ke 'le 'a nɪ =wɪlɪ ke, -ε die nu, -tɔplɪ =nu, -u 'a plɔ blee, a 'mui 'mu nυε, kɔ a 'mui -wε nu. ¹⁴ 'ε nɪ dε =de, aa nu, a nɪ 'pɪpɪε 'le wɔn 'mu lε, kɔ, a nɪ po 'le -wε =yυε, ¹⁵ -ε die nu, a 'mu 'o ye 'sii, 'yilenyredε =de 'nɪ =han 'le 'a mu 'mu nɪ, kɔ, a 'mu Nylsua a 'yuo=plɪ =nu 'mu 'ya, -u 'nɪnɪ nu dε 'klan =de. 'Ke a nɪ 'le nahuin =nu -heyri, -u 'waa 'bienu kaa, 'plɪ -u kɔ 'klɔ nyre 'yi lε. 'Ke 'le nahuindu a -gbε -heyri, a kɔ ba 'we =nɔ yahroyɔ ye, -ɔɔ wɪn. ¹⁶ Ba =tu =nu wintε =nu ye, -εε nahuin 'klɔ yrayru -nyi. 'Bɪa 'baa lε nu, -ye -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Klɪsu di 'le lele di, 'n di po 'a nɪ -plɪ, -ε nue, dε a -gbε, ε die nahuin 'nɪ tɔɔ, -ε mɔ, -kuan 'yakla =nu, 'n nɪ 'le 'a mu -wɔn, ɔ 'de -gbugbε.

¹⁷ 'A nɪ -Yusu a =wɪu a yekuolε, ε 'we =nɔ -cɔhlun ye, aa pi, 'ke 'o Nylsua ye. 'Bu kɔ bu 'la 'mu, -ye 'na dablo di -wε ye 'we -cɔhlun =nu, 'nɪ 'a nɪ -cɔhlun a -gbε ke po. 'Bɪa 'bε nɪ lε 'mu, -ye 'n di kɔ plɔ a bleelε, 'mu 'manu nu, 'n kɔ a 'bii 'hεεn. ¹⁸ Ba kɔ -wε plɔ a bleelε, a 'mu 'manu nu, a kɔ 'mu 'hεεn.

Timote kɔ Epafroditi 'hεεn

¹⁹ 'N yie nɪ, 'bɪa -a nɪ Kukɔnyɔ -Yusu 'bɔ nye -hua, 'n -wε lε ke 'le 'a mu Timote a -wɔnleelε, -ε die nu, 'bɔ =hɪan -wɔn, ɔ 'mu 'mu lε, -tε a nu 'lenɪnɪε, titie a -gbε, ε 'mu -wε 'le 'mu =wɪu 'kwɪlɪ 'mu gbo =tu. ²⁰ Nahuon =de 'de nɔ nɪ, -bɔ kɔ 'na 'lu a lε-hiele, 'bε 'de Timotee -do. 'ε mɔ -tεε, ɔ 'a nɪ -tɪ klε naa =wɪ. ²¹ Nahuin 'bii -ye =nu, 'waa -tɔplɪ -do a dε, nε- u 'lu -wɔn lε -hie. U 'nɪ -hie =le -Yusu 'Klɪsu a -tɔplɪ a dε 'lu -wɔn lε. ²² Timote -mε -ye, a yie nɪ, -ε mɔ, ɔ mɔ =hapunahuon. ɔ kɔ 'mu 'hεεn, -a po Nylsua a =haputitie, 'ke 'o nahuin ye. ɔ 'mu 'mu 'nɪ -hε, 'ke 'le -kuan a -gbε -heyri, -ε 'we =nɔ ye, -tε 'yu 'nɪnɪ -hε wɛn 'a bu 'mu. ²³ 'A -tɪ, 'n yie nɪ, -ε mɔ, 'bu 'bε -tado 'na -bati, 'n dio -tado 'nɪ lε 'tata, 'ke 'le 'a mu -wɔn. ²⁴ 'N yie -wε nɪ, -ε mɔ, Kukɔnyɔ 'bɔ nye -hua, 'n -wε lε ke 'le 'a mu -wɔndidie.

²⁵ Nahuon -gbo, ɔ mɔ Epafroditi, a lee o nɔ 'mu -wɔn, 'ke ɔ 'mu o 'mu 'mu di -hε, 'ke 'o -tɔplɪ =nu, 'n 'de o kɔ a

-ta 'mu, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -a nu -kuan. 'E ɔ -tɛɛ, -a nu -kuan 'dɔ. 'N 'ye nɪ, -ɛ ɔ, ɛ ɔ ɔ 'o lɛ, 'ke =bo tɔ 'klɛɛ gbo, ɔ di 'le 'a mu -wɔn, ²⁶-ɛ nue, ɔ nye 'nɪ -hua, 'ke ɔ di 'le 'a mu -wɔn, ɔ 'mu 'a mu 'ye. 'A nɪ wɔn nyo nu 'dɔ, -ɛ nue, ɔ yie nɪ, -ɛ ɔ, a 'wɔn nɪ, 'ke 'a 'hɔwɔn o 'nɪ hren. ²⁷'E ɔ -tɛɛ, 'kuɛ nyo o nu. ɔ ɔ o mu 'nɪ 'ku. Kɛɛ, Nylsua 'ye 'a wɔn, ɔ -wɔn 'a 'kuɛ. E 'de ɔ -do a wɔn, Nylsua 'di 'ye. 'Na -gbe, ɔ 'ye -we 'na wɔn, -ɛ die nu, 'kla-wliye'yɪya -ye 'nɪ =han 'klɛɛ lele 'mu ke ye. ²⁸Nɛ- nue, 'nɪ -huɛ, =bo lo, ɔ di 'le 'a mu -wɔn, -ɛ die nu, 'bɪa 'ba 'yo, a 'mu 'manu nu, ɔ, 'na -gbe, 'mu =wɔ a lɛnaale 'kee. ²⁹'A -tɪ, 'ɔ di 'le, ba 'blo kwa -tɛɛ, 'ke 'le 'manu 'kwli 'mu. Ba -nyi Nylsua 'wio, 'a -tɪ. -Tɛ ɔ nɪ 'mu, nahuin =nu, -u nɪ -we lɛ 'mu, ba =tuu 'o, ³⁰-ɛ nue, ɔ dua 'kukue, -Yusu 'Klɪsu a -kuan a -tɪ. ɔ nu 'a nɪ 'lu 'mu a -kuan, kɛ ɔ 'mu 'hɔn 'mu, ɔ dua 'kukue, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'mu 'mu -hɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ a di wɛn 'na 'mu-hɛɛ lɛ nu, 'bɪa 'ba nɪ wɛn ɔ.

-Tɛ Nylsua, ɔ nu, ɔ ɔ 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye

3 'Dɪayuo -a, 'na 'lele'ɔwɔwɪntɛ, nɛ- gbo: Ba nu 'manu, -ɛ nue, a ɔ Kukonyo -Yusu 'hɛɛn, a -muɛ nɪ. -Tɪ -do -gbo, 'n 'cru o 'a mu -wɔn, nɪ- 'n di lele ke nɪna. =Bo di lele ke nɪna, ɛ 'nɪ -wɔ =le 'le 'na 'klɪ, -ɛ nue, ɛ ɔ 'mu-hɛɛɛ, 'ke 'o 'a mu -wɔn. ²Ba =tu 'a nɪ dɔnɔ 'yie, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u 'yilɛnyre-kuan nu, 'plɪ -u ɔ hɪtɔnɔ. Nahuindu a -gbe, u 'yi lɛ nyre 'cuɛi, 'u nahuin ɔ, 'ke bu 'bɛ ye. 'Buɔ nahuin ye 'bɛ, -tɛ -Juukueɛ 'a nunue nu, u -mɛ -ye, u ɔ 'nɪ, nɛ- nye nu, nahuin a -gbe 'u -tɛɛ a Nylsua a nahuin -hɛ. Kɛɛ, ɛ 'de lɛ 'mu nɪ. ³Kɛɛ, ɛ 'de 'hɔn a yriile =de, ɛ 'nɪ nue =le, 'plɪ nahuon 'nɪ -hɛ =le Nylsua a daku a nahuon. -A muɔ nɪ, -u ɔ Nylsua a -tɛɛ a daku, -ɛ nue, Nylsua a -Hihiu, nu-u -a mu 'klɪ -nyi, 'ke -ba nu Nylsua a -kuan -tɛɛ. E 'de dɛ -gbo, -a nɪ -gbe, -a -we 'le -ba nu, -a 'nɪ kue =le =wɔ ye, kɛɛ, -Yusu 'Klɪsu, ɔ -a kuo =wɔ ye, 'ke ɔ waa -a mu.

⁴'Bɪa -tunahuin a nunu-tɔplɪ 'bɪ -we 'le bɪ waa wɛn nahuin, 'mɔ ɔ, 'n ɔ wɛn 'hru, 'ke =bo kuo wɛn -tɔplɪ a -gbe =wɔ ye. 'Bɪa nahuon =de 'ɔ ɔ pɛ, ɔ ɔ 'o =wɔn, 'ke ɔ kuo nahuin a nunu-tɔplɪ a -gbe =wɔ ye, 'n yie nɪ, -ɛ ɔ, 'n ɔ 'o =wɔn, 'nɪ -hi 'o nahuon a -gbe 'mu. ⁵-Tɪ ɔ -tɪ 'nɪ pɛ, 'n ɔ 'o =wɔn, nɛ- ɔ, 'mɔ ɔ -tɛɛ a He-brekuɛyɪ'u nɪ. 'Ke 'n ɔ 'le Yisraekue a 'blugba 'mu. 'Nu po Besame=tugba. -Tɛ u ɔ 'mu, -ye -nyrɔwɔ a -yehɛn-yehɛn a ɔ ɔ 'mu, u 'bɛ 'mu ye, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a mu -Juukue a teteii 'a =tutue nu. 'Ya 'o lele 'lu, 'mɔ ɔ la Falisi=tumu a nahuon nɪ, -u 'o -Juukue a tetei 'bii 'o =tuu -tɛɛ, 'u -hi 'o nahuin -ye 'mu. ⁶'Nu la 'o -a mu -Juukue a 'bri-tɔplɪ 'bii 'nɪ =tuu. Nɛ- nue, 'nu la -Yusu a nahuin ti 'yaklɪ ye gba. 'Nɪ 'wɪa =le la -Juukue a teteɔ -do =de. 'Bɪa tetei a 'o=tuule 'bɛɛ wɛn 'o nahuin ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye, 'n di wɛn 'o ye 'nɪ 'sii 'bii.

⁷'Mɛ -ye, 'n nye la -wɔn lɛ -hie 'lu, -ɛ ɔ, -tɔplɪ a -gbe, u di la 'mu 'mu 'nɪ -hɛ. Kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, -tɔplɪ a -gbe, u 'nɪ da =le dɛ =de, 'ke 'le 'mu 'yii ke, -ɛ nue, 'n kuo -Yusu 'Klɪsu ye =wɔ. ⁸'E ɔ -tɛɛ, -tɔplɪ a -gbe, u 'nɪ da =le 'klɛɛ lele dɛ =de, 'ke 'le 'mu 'yi 'mu, -ɛ nue, =bo yi 'na Kukonyo -Yusu 'Klɪsu, dɛ a -gbe, ɛ -hi 'o -tɔplɪ 'bii a -gbe 'mu nɪ. 'E nɪ dɛ =de, 'n hie kɛ 'o gbo, 'na Kukonyo a -gbe a -tɪ. -Tɔplɪ a -gbe, 'n nyi daa 'bahri ke a -tɔplɪ, -ɛ die nu, -Yusu 'Klɪsu 'mu 'na Kukonyo 'mu 'ya, ⁹ɔ, ɔ ɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu -muɛ 'bii. 'Nɪ po =le 'klɛɛ lele lɛ, -tɛ 'nɪ 'o -Juukue a tetei 'o =tuu, nɛ- nue, 'nɪ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye. Dɛ =nu, -ɛɛ 'o 'mu ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye, nɛ- ɔ =bo -nyi 'na =wɔ -Yusu 'Klɪsu. Nylsua, ɔ -'sii 'o 'mu ye, -ɛ nue, 'n kuo ye =wɔ. ¹⁰Dɛɛ -do =nu, 'nɪ -hua 'dɔ, nɛ- ɔ =bo yi -Yusu 'Klɪsu 'bii, ɔ 'a 'klɪkɛnɪɪ =nu, ɔ nu, ɔ -hɔn 'le 'kukonyo -heyri 'mu, ɔ 'hɪ 'klɔ. 'N nye -we 'nɪ -hua, -tɛ ɔ la =sɛ a 'yiye nu, =bo nu -we lɛ =sɛ a 'yiye, ɔ, =bo =tɔ 'le 'n dɔnɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu 'le 'a dɔnɔ a 'le=tɔlɛ ti =nu -ɔ 'yri, ɔ 'ku la, ¹¹-ɛ die nu, 'mue yi -tɛɛ, -ɛ ɔ, Nylsua di 'le 'mu 'kukonyo -heyri 'nɪ -ha, ɔ 'mu 'mu 'klɔ -ha, -tɛ ɔ nu la, ɔ -ha la 'le -Yusu 'kukonyo -heyri, ɔ -hɔ 'klɔ.

-A 'klɛ 'dee wɛn 'o ye a =cɛɛ

¹²'Nɪ po =le lɛ, 'ke =hapudɛ a -gbe, 'nɪ -pre, 'n kɛ nɪ -dodo, ɔ, 'nɪ po =le -we lɛ, -ɛ ɔ, 'n =cɛɛ 'o ye -dodo. Kɛɛ, 'nɪ 'o =tu 'klɪ, 'nɪ ye 'mu mu, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn, -ɛ die nu, 'mu =hapudɛ a -gbe ke ye, 'mue kwa 'ble, -ɛ nue, 'na -gbe, -Yusu 'Klɪsu 'ble 'mu kwa, 'nɪ -hɛ 'a nahuon. ¹³'Dɪayuo -a, 'n 'de lɛ po, -ɛ ɔ, 'n ɔ =hapudɛ a -gbe nɪ -dodo. Dɛɛ -do =nu, 'nɪ nu, nɛ- ɔ -tɔplɪ =nu, -ɪ -hi, 'nɪ 'a -tɪ -wɔn 'nɪ -hri, 'nɪ ci lɛ 'gba, -ɛ 'we =nɔ cig-beilɛ'gbanyo ye, -ɔ ɔ 'klɪ =tu, -ɔ ye 'mu mu, -ɛ die nu, =hapudɛ =nu, -ɛ nɪ 'le 'mu ye 'mu, 'mue ke ye. ¹⁴'Nu lɛ 'gba ci, 'nɪ 'le -tɛgbi =nu mu, 'na 'yie nɪ 'le, -ɛ die nu, 'mu =hapudɛ gblaka =nu ɔ, Nylsua, ɔ -a mu -wɔn da. =Hapudɛ a -gbe, nɛ- ɔ =bo nɪ 'o =nɔ 'hɔn 'mu, 'ke 'le yakɔ 'mu, dɛ =nu, -Yusu 'Klɪsu nu a -tɪ.

¹⁵-A mu -gbo, -u 'de 'klɛɛ lele 'yuo=pli, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔn, kɛ'ɛ nɪ, -a ɔ -ba nu 'lu a lɛ-hiele. 'Bɪa nahuon =de 'ɔ 'de 'lu a lɛ-hieledu a -gbe ɔ, Nylsua die =nɔ 'nɪ ɔ. ¹⁶Dɛ gblaka, nɛ- ɔ 'hru -gbo, -aa na, kɛ 'le gbo, nu- -ba 'cipi 'o nɪna.

¹⁷'Dɪayuo -a, a 'bii, ba -ha 'le 'na =pɪ lɛ. Nahuin =nu, -tɛ 'nɪ naale nu, -u lɛ naale nu, nu- ba ta 'o -wɔn lɛ. ¹⁸E ɔ nahuin 'pɔpɔ, 'waa nunukɔ ɔ nye nahuin ɔ, -ɛ ɔ, u ɔ -Yusu 'Klɪsu =nu, ɔ 'ku 'o tu 'yie 'mu a yraanyu'u nɪ. 'N -tua la 'le 'a mu 'a ye=tutue gbo, si la a ti 'yri. -Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'n nɪ 'le wuwe 'kwli 'mu, 'nɪ nyi lele 'a mu ye =tu. ¹⁹'Lele'ɔwɔtɪ 'yri, Nylsua di nahuin a -gbe gbo 'nɪ -wɔ, -ɛ nue, u 'nɪ kɛ =le Nylsua -wɔn. -Tɔplɪ =nu, 'waa =wɔ -hua, nɪ- u -wɔn kɛ, 'u -tɪ-tɔplɪ nu, 'u 'waa dɔnɔ a -pli po, 'ke 'o -tɪ-tɔplɪ a -gbe a

-ta 'mu. 'Kl -gbo ke a -tɔplu -do, nɔ- u 'lu -wɔn lɛ -hie. ²⁰-A -mɛ -ye, 'ke -a kɔ 'le yakɔ 'mu. -A nɔ Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu, -ɔ kɔ -a nɔ Waanyɔ, nɔ- -aa -pre. 'Ke ɔ di 'le yakɔ a -gbe 'mu -hɔn. ²¹'Bɔ di 'le, -ye -a nɔ -plahɔn -gbo, -ɔ 'de 'klɔ kɔ, ɔ di 'nɔ 'ɔɔɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a 'hɔn =nu ye 'we, -ɔ kɔ -tɔ a 'yi'bubua. 'A 'klɔ =nu, ɔ kɔ, ɔ kɔ 'ɛ nɔ dɛ =de win ke, nɔ- ɔ di nu, ɔ 'mu -a nɔ 'hɔn a -gbe 'ɔɔɔ.

'Lele'kɔkɔwin

4 'A -tɔ, 'na 'munɔɛ-dɔlayuɔ -a, 'a mu =nu, -u mɔ Kukɔnyɔ a nahuin, ba 'nɛɛ 'o ye gbo, 'ke 'o Kukɔnyɔ a =wɔ a yekuolɛ a -ta 'mu. 'N nɔɛ 'a mu 'mu nɔ 'dɔ. 'A nɔ 'yiyetu-u 'mu nu. 'Nu nu 'manu, 'a nɔ -tɔ. 'A mu mɔ yriile =nu, -ɛ nye nahuin ɔkɔ, -ɛ mɔ, 'na -kuan ɔ lɛ 'yi.

²'A mu nyru =nu, -u mɔ Efodi kɔ Setisu 'hɛɛn, ba 'wun-wɔn win 'mu lɛ, -tɛ a 'ya -Yusu a nahuin 'mu a -tɔ. ³-Mɛ -ye =nu, -ɔ kɔ 'na nɔnatumu, 'plɔ -ɔ kɔ 'n 'hɛɛn- -kuan nu, -hɛ nyruɔ 'hɔn a -gbe 'mu, -ɛ nue, u kɔ 'mu 'hɛɛn, -a nu -kuan 'dɔ, kɔ =a 'ye =suɛ, -ɛ die nu, Nyɔsua a =haputitie, ɛ 'mu gbo 'sɛɛ. U kɔ 'mu 'hɛɛn, kɔ Klema, kɔ Nyɔsua a -kuannunyɔ -ye 'hɛɛn, -a bibi 'mu lɛ 'yi, =a nu -kuan. U 'bii a -gbe, Nyɔsua 'cru 'waa 'dɔ nɔ, 'ke 'le 'cruɔɔɔ =nu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ nahuin =nu, -u kɔ 'klɔ yrayru a 'cruɔɔɔ.

⁴Ba nu 'manu, 'ɛ nɔ ti, -ɛ nue, 'a mu mɔ Kukɔnyɔ -Yusu a nahuiin nɔ. 'N nyi lele ke 'nɔ nɔna, ba nu 'manu.

⁵Ba nue, -ɛ die nu, nahuin 'bii 'mue 'ye, -ɛ mɔ, 'a nɔ =wɔ ɔ lɛ 'yi. Ba kɔ 'a yiyie, -a nɔ Kukɔnyɔ -we lɛ ke 'ledi-die.

⁶Dɛ =de nɔ 'yaa 'le 'a mu 'kla -wliye, kɛɛ, ba le Nyɔsua -tɔplɔ 'bii =nu, aa -hua. Ba ɔkɔ, 'ke ɔkɔ -hɛ 'a mu 'mu, kɔ, ba -nyo -we 'wio. ⁷'Bɔ 'baa lɛ nu, -ye Nyɔsua di 'a mu -nyi kegbowɛɛnɛ. Nyɔsua a kegbowɛɛnɛ a -gbe, ɛ -hi 'o -tɔplɔ 'bii =nu 'mu nɔ, -tɔnahuin, u 'mu lɛ yrii, 'plɔ ɛ 'mu 'a nɔ =wɔ 'yie =tu, -ɛ nue, a kuo -Yusu 'Klɔsu ye =wɔ.

⁸'Dɔlayuɔ -a, dɛ -kɔ ke 'n di 'o -yrɛɛ, nɛ- -gbo: Ba -hie 'yilɛnɔ-tɔplɔ =nu 'lu -wɔn lɛ, nahuiin baa. l mɔ -tɛɛ a -tɔ-plɔ nɔ, -aa 'o =tuu, kɔ -tɔplɔ =nu, -ɔ 'sii 'o ye, kɔ, -ɔ =cɛɛ 'o ye, kɔ -tɔplɔ =nu, -u nahuin a plɔ blee, kɔ, -ɔ kɔ -tɔ a 'yi'buaalɛ. -Tɔplɔ a -gbe, nɔ- ba -hie 'lu -wɔn lɛ. ⁹-Tɔ =nu, 'n ɔkɔ 'a mu, a 'ble kwa, kɔ, -tɔplɔ =nu, a 'kɔkɔ 'le 'mu wɔn, 'n nu, a 'ye, nɔ- ba nu -we. -Ye Nyɔsua =nu, -ɔ kɔ nahuin kegbowɛɛnɛ -nyi, ɔ di 'o 'a mu -wɔn 'nɔ nɔ.

-Tɔplɔ =nu, u -nyi Pɔkɔ, nɔ- kɔ 'wio ɔkɔ gbo po

¹⁰'Nu Kukɔnyɔ -Yusu -nyi 'wio, kɔ, 'nɔ 'manu nu 'dɔ, -ɛ nue, a po lele 'na -tɔ -wɔn =wɔ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, aa o 'na -tɔ

-wɔn lɛ po =wɔ, kɛɛ, a 'de o 'hru kɔ, 'ke ba -hɛ o 'mu 'mu, 'plɔ ti 'plɔplɔ 'ɔ -hi, 'ke ba 'de o 'mu 'mu -hɛ. ¹¹ɛ 'die 'nyrɛ =hɛn, =bo 'de dɛ =de kɔ, =bo nu lɛ 'a =tutue. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'n 'nyɛ nɔ, 'ke =bo kɔ plɔ a bleeɛ, mɔ =betɔ =bo kɔ dɛ, mɔ =betɔ =bo 'de dɛ kɔ. ¹²Dɛ =de 'bɛ 'de 'o nɔ, -tɛ 'n di nu, 'mu dididɛ 'ye, 'n yie nɔ, kɔ, -tɛ 'n di nu, 'bɔ -tɔ-plɔ 'bɔ -huo, 'n yie -wɛ nɔ. 'Ke 'o 'ɛ nɔ -tɛgbi =de, kɔ 'ke 'o 'ɛ nɔ dɛ =de -wɔn, 'n 'nyɛ nɔ, -tɛ 'n di nu, 'mu plɔ a bleeɛ kɔ, mɔ =betɔ =bo kɔ dididɛ, mɔ =betɔ kanu buu 'mu nu, mɔ =betɔ =bo 'de dɛ =de kɔ, mɔ =betɔ =bo kɔ dɛ. ¹³'N -wɛ 'le 'ɛ nɔ dɛ =de nɔ, -ɛ nue, -Yusu 'Klɔsu, nɔ-ɔ 'mu 'klɔ -nyi.

¹⁴Kɛɛ, =betɔ bɛ nɔ lɛ 'mu, -tɛ a nu, 'a -hɛ 'mu 'mu, 'ke 'le 'na =suɛ a 'yie 'kwli 'mu, ɛ mɔ =hapudɛɛ nɔ. ¹⁵'A mu Filipudɔ a nahuin, a yie nɔ, -ɛ mɔ, ti =nu -kɔ 'yri 'n -tua la 'a mu -Yusu a -tɔ a ye=tutue gbo, 'ke 'le Masduanɔlugba 'mu, kɔ, -tɛ 'n -hɔn la 'le 'a mu -wɔn 'mu, a -do, 'a mu-u la 'mu 'mu -hɛ. 'A mu mɔ -Yusu a nahuiin -do =nu, 'n pue Nyɔsua a =haputitie, 'plɔ 'n wɛɛn ke, 'ke -bu -hɛ 'mu 'mu. ¹⁶-Tɛ 'n nɔ la 'le Tesa-lonikudɔ 'mu, 'ke 'le ti 'plɔplɔ 'kwli 'mu, aa la 'mu yrɛ ya -tɔplɔ =nu, 'n 'de la kɔ. ¹⁷ɛ 'de =bo nye lɛ =mɔ, 'ke ba ya 'mu -tɔplɔ yrɛ, kɛɛ, 'n kɔ plɔ a bleeɛ, -ɛ nue, Nyɔsua di 'a mu 'mu nu =hapudɛ, 'ke 'o dɛ =nu, aa nu a -ta 'mu.

¹⁸-Tɔplɔ 'bii =nu, a ya o 'mu ye, 'n 'yi o nɔ, 'ɛ -hi -tɔplɔ =nu wɔn, 'n 'de o kɔ. -Tɛ 'n 'ye o -tɔplɔ =nu, Epafroditi ya o 'le, 'na -tɔplɔ 'bii, ɔ =cɛ o nɔ. -Tɔplɔ a -gbe, ɔ 'we =nɔ -cɔhɔn =nu ye, -uɔ hunhrun po, Nyɔsua wɛɛn ke, 'plɔ -uɔ =nɔ ke klɔ 'dɔ.

¹⁹Nyɔsua =nu, 'nu da, 'a kuko-tɔplɔ -huo nɔ. -Tɔplɔ 'bii =nu, a 'de kɔ, 'ke ɔ di 'le -Yusu 'Klɔsu 'mu naa, ɔ 'mui 'a mu -nyi. ²⁰-Tɔ a 'yi'buaalɛ 'ke 'o -a nɔ Bu Nyɔsua -wɔn, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɛ'ɛ nɔ, bɛ nɔ 'mu.

Wɔnɔlɛ=gbugba

²¹'N =gba -Yusu 'Klɔsu a nahuin 'bii wɔn lɛ -tɛɛ. -Yusu a nahuin -gbo, -u kɔ 'mu 'hɛɛn -nɔ mɔ -tɛgbii -do, u =gba -we 'a mu wɔn lɛ. ²²-Yusu a nahuin 'bii, u =gba 'a mu wɔn lɛ. Seyɔ-seyɔ, -Yusu a nahuin =nu, -u nɔ kɔ Ro-makue a 'kuɔn gblaka a -yaa 'mu, nɔ- =gba 'a mu wɔn lɛ.

²³-A nɔ Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu ɔkɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu.

KOLOSIKUE

1 'Mכ Pכlu, Nytsua -ha 'le du 'mu, 'ke =bo 'ya -Yusu 'Klisu a -wכנnaanyכ 'mu, 'מכמכ נל, -ככ 'cruntε -gbo 'cru, 'n ככ -a נל 'dlayu Timote 'hεen. 2 'A mu Nytsua a daku =nu, -u נל 'le Kolכsידכ 'mu, 'a mu'ט נל, -aa -ככנ 'cru. 'A mu ככ -a נל 'dlayuoo נל, -u ככ -Yusu 'Klisu 'hεen -muε, 'plu -u 'sii 'o ye, 'ke 'o Nytsua a 'hru wכn. -A נל Bu Nytsua ככ nu 'a mu =hapudε 'mu, ככ, ככ -nyi 'a mu keg-bowεenε.

Pכlu Nytsua -nyi 'wio

3 'E נל ti, 'bia =baa Nytsua da, -כ ככ -a נל Kukכnyכ -Yusu 'Klisu a Bu, -a nyo -nyi 'wio, 'ke 'o 'a נל -ta 'mu. 4 -A nyo -nyi 'wio, -ε nue, -a 'wכn נל, -ε ככ, a kuo -Yusu 'Klisu ye =wlu -tεε, ככ, 'a nuε -wε Nytsua a daku 'bii 'mu. 5 A nye 'nל nu, -ε nue, a yie נל, 'a nye -pre, -ε ככ, 'kl yrayru =nu, Nytsua di 'a mu -nyi, a dio 'nל ככ. Ti =nu -ככ 'yri טו la 'a mu -Yusu a =haputitie =nu pue, -ε ככ Nytsua a -ti a -tεε, 'ke a 'wכn la 'kl yrayru a -gbe a -ti. 6 -Yusu a =haputitie a -gbe, ε 'sεε 'kl 'bii -gbo ke gbo, 'ε nye nu, nahuin a 'kl 'ככ 'o ye 'sii, 'plu nahuin =nu, -u kuo =haputitie a -gbe =wlu ye, 'טו klε bii. =Haputitie a -gbe, ε nye 'nל nu, 'aa -wε =hapudε nu, kuε la 'le -nyrככwכ =nu 'yie 'mu gbo, -כ ככ 'mu u pue la 'a mu =haputitie a -gbe, 'a yrie -tεε, -ε ככ, Nytsuaa 'a mu 'mu nu =hapudε, 'ke 'le -gbugbεככ 'kwli 'mu, -bo di 'le -didi, -bo ye -nyrככwכ -gbo ke. 7 Nytbeyu -gbo, -כ ככ Epafras, נכ- כככ 'a mu =haputitie a -gbe. Epafras a -gbe, כ ככ -a נל =wlu a nınatumuu נל. כ ככ -a mu 'hεen, -a mu ככ -Yusu 'Klisu a -kuannunyטו נל. ככ nu -Yusu 'Klisu a -kuan -tεε. נכ-כ נל, -כ nyra 'o -a mu =pl 'mu gbo, 'ke 'le 'a mu -wכn. 8 נכ- =tu -a mu 'a נל -ti ye, -tε aa nu, 'a nuε 'a נל 'bienu -tunahuin 'mu, 'ke 'le Nytsua a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu. 9 Nε- nue, kuε la 'le -nyrככwכ a -gbe 'yie 'mu gbo, -tε -a 'wכn la -ti a -gbe, =a 'cipi 'o Nytsua a dlda, 'ke 'o 'a נל -ta 'mu. -A nyo 'nל da, 'ke ככ כככ 'a mu dε =nu, ככ -hua ba nu, ככ, Nytsua a -Hihiu 'mue nu, a 'mu =ככ ככ, ככ, a 'mu 'ε נל dε 'mu ε yrii, 'ke 'o Nytsua a 'hru wכn. 10 -Ye, -tε Kukכnyככ 'a -huhua nu, ke 'a נל 'yrinaabu di -wε 'mu נל, ככ, 'a נל nunu-tכpl 'bii 'mu =ככ ke kl. -Ye a di nu 'yilεnכ-tכpl a gblegblei, ככ, 'a נל Nytsua a yiyie, ε 'mu klε bii. 11 -Aa -wε Nytsua 'nל da, כ 'mue nu, a 'mu 'kl ke נל, 'ke 'le 'a 'kl a kenכnε =nu 'kwli 'mu, -ε ככ -ti a 'yi'bubua, -ε die nu, 'ε נל ti, a 'mu 'o ye gbo 'nεε, ככ, a 'mu =wlu a 'lula ככ, a 'mu 'manu nu. 12 Ba -nyi -a נל Bu

Nytsua 'wio. Nכ- kla 'hru =nu ye, 'ke ba נל -tado 'o =ככ 'huט 'mu, a ככ 'a daku =nu 'hεen, 'ke 'le yakכ 'mu, -tεgbi =nu, 'a -nyrε נל 'o. 13 נכ- waa -a mu, 'כ -ha 'le -a mu gbugbyru a 'kl gbo, 'כ nue, =a נל 'le 'a 'Munuyeu a 'kl gbo. 14 'A 'Yu a -gbe, נכ- ככ -ti ככ 'nyrε 'כ =gbla -a mu, 'כ 'wuwla -wε -a נל dε 'kuku.

-Yusu 'Klisu, כ נל 'o 'ε נל dε =de ye 'lu

15 'E 'de nahuon =de ככ, -ככ 'ye Nytsua. Kεε, -Yusu 'Klisu =nu, nahuin 'ye, נכ- ככ Nytsua a ye'wenyכ. Nכ- nye -a mu כככ, -tε Nytsua נל 'mu. כ נל la 'kl, 'plu Nytsua 'כ nu la 'ε נל dε =de. 'A 'Yu a -gbe, כ נל 'o 'ε נל dε ye 'lu. 16 Nytsua -nyi =ככ 'kl, 'ke ככ nu 'ε נל dε =de. Nכ- ככ 'mu Nytsua naa 'le, 'כ nu 'ε נל dε =de, ככ yakכ 'mu a -tכpl, ככ -tutu ke a -tכpl, ככ -tכpl =nu, nahuin 'ye, ככ -tכpl =nu, nahuin 'nל 'ye, ככ -tכpl 'bii, -u נל 'kl ke, 'ke 'le yakכ 'mu, Nytsua a leleenyu 'bii, ככ 'waa nygblakl 'hεen, ככ 'kuo 'bii. -Tכpl 'bii a -gbe, 'ke Nytsua naa 'le 'a 'Yu 'mu, 'כ nui. כ nui נל, 'ke 'o 'a 'Yu a -gbe -wכn. 17 Ti =nu -ככ 'yri Nytsua 'de la 'kl a nue, 'a 'Yu a -gbe, כ נל la 'kl, 'כ nye nu, -tכpl 'bii 'u נל 'kl. 18 נכ- ככ 'Cuε a 'lu. Nכ- nye naa, -ε 'we =ככ ye, -tε -tunahuon a 'luu nu, 'u nyo naa. 'Cuε, ε 'we =ככ 'a 'huט ye. נכ- ככ 'mu, 'ke 'kl yrayru 'le -wlu =tue. Nכ- ככ ye-hεnahuon, -כ -hכn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, -כ 'hr 'kl, -ε die nu, כ 'mu 'o 'ε נל dε =de 'lu ye נל. 19 Nytsua -yri נל, -tכpl 'bii, -u נל 'le 'a =wlu ke, 'ke bi נל -wε 'le 'a 'Yu a =wlu ke. 20 Nytsua -yri -wε נל, 'ke ככ naa 'le 'a 'Yu a 'kukue 'mu, 'כ nue, כ ככ -tכ- pl 'bii 'hεen, 'u -muε, -tutu ke a -tכpl, ככ yakכ 'mu a -tכ- pl, ככ, 'כ nue, 'ke nahuin נל 'ya 'le 'klεε lele 'a yraanyu 'mu, kεε, bu ככ kegbowεenε, u ככ Nytsua 'hεen. 'Ke כ naa 'le 'a 'Yu a dablo =nu 'mu, -כ 'wε gbo, 'ke 'o tu 'yie 'mu, 'כ nu dε a -gbe. 21 Ti -hi la a ti 'yri, a hren la Nytsua -wכn. A ככ la 'a yraanyu'ט נל, -ε nue, 'yilenyre-tכpl aa la 'lu -wכn ε -hie, ככ, 'aa la -wε 'yilenyre-tכpl nu. 22 Kεε, -tε ti נל ε 'mu -gbo, 'a 'Yu -gbo, כ -hε -tunahuon, 'כ 'ku, 'ke 'o 'a נל -ta 'mu, 'a -gbe a 'kukue 'mu, 'כ naa 'le, 'כ nue, a ככ Nytsua 'hεen 'a -muε. כ nue נל, -ε die nu, 'a נל =wlu 'mu 'o ye 'sii, 'yilenyredε =de 'nל =han 'le 'a mu 'mu נל, כ 'mu 'a mu Nytsua ye titie. -Ye nahuon =de 'dεε ככ yeε 'klεε lele 'a mu -ti. 23 Kεε, a ככ ba 'klε kue -Yusu 'Klisu =wlu ye, a 'mu 'o 'a 'hru wכn 'cipi, a 'nל =han 'pl klε bi, ככ, ba 'klε kue =hapu-ti =nu =wlu ye, aa la 'wכn, ti =nu -ככ 'yri טו la 'a mu -Yusu 'Klisu a =haputitie =nu pue. =Haputitie a

-gbe, u pue 'kl -gbo ke a nahuin 'bii ye. 'Mk Pkl, -kuan, Nytsua lee 'mu -wkn, ne- mk =bo pue nahuin =haputitie a -gbe.

-Kuan =nu, Nytsua -nyi Pkl

24 -Te ti ni le 'mu -gbo, 'nu -we 'ye =sue, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, =sue a 'yie a -gbe, ee 'mu nue 'manu. -E 'we =nk ye, -te -Yusu 'Klsu nu la, ti -hi la a ti 'yri, 'kk la =sue 'ye, 'nu -we 'ye =sue, 'ke 'o 'Cue =nu a -ta 'mu, -e mk 'a 'huln. 'Nu 'ye =sue, -e die nu, 'a -kuan =nu, -k hie 'o, k 'mu 'o ye =cee. 25 'N -he 'Cue a -kuannunyo. Nytsua, nk- -nyi 'mu -kuan a -gbe, -e die nu, 'mu 'a mu 'mu -he. -Kuan a -gbe, nk- mk =bo =tu nahuin 'bii 'a -ti ye. 26 Ti -hi la a ti 'yri, Nytsua -hli la 'a -ti nahuin ke 'yi, kee, -te ti ni le 'mu -gbo, k pui 'mu pepe', 'ke 'o 'a nahuin -wkn. 27 Nytsua -hse bk tue 'a nahuin, -e mk, de -gbo, kk -hua bk nu, e mk de gblakaa ni, 'e -hi 'o 'e ni de =de 'mu, k, k 'mu 'kl -gbo a daku 'bii 'mu -he, =beti -Juukue, =beti nahuin =nu, -u 'de -Juukue. -Huhlida a -gbe, -e bi pepe' 'mu, ne- mk, 'ke -Yusu 'Klsu ni 'le 'a ni =wlt ke. De a -gbe a -ti, a yie ni, 'a nye -pre, -e mk, Nytsua die 'ni nu, a 'mu 'le 'a -ti a 'yi'buaale =nu 'mu pa, 'a mu =nu, -u 'de -Juukue. 28 -Yusu 'Klsu a -gbe, nk-k ni, -k k -ti -aa nahuin ye =tu, k, =aa nahuin 'bii tii, k, =aa =nu -tkpl a -gbe tkk, 'ke 'le =tk =nu 'kwli 'mu, Nytsua -nyi -a mu. -A nye 'ni -hua, nahuin 'bii =nu, -u k -Yusu 'Klsu 'heen -mue, bu =cee 'o ye. 29 'A -ti, 'nu 'o =tu 'kl, 'nu 'o ye gbo 'he. 'Kl =nu, -Yusu 'Klsu po 'le 'mu 'mu, ni- 'nu nu, -e die nu, 'mu -kuan a -gbe 'lu -yra.

2 Ba k 'a yiyie, -e mk, 'nu nu -kuan 'd, 'ke 'o 'a mu -Yusu a nahuin a -ta 'mu, -u ni 'le Kolcsik 'mu, k Laodised 'mu, k -we, 'ke 'o nahuin 'pklpk a -ta 'mu, -u 'de wen 'mu a 'yee. 2 'N nye 'ni nu, -e die nu, 'mu 'a mu 'kl -nyi, a 'mu 'mu nunue, a 'mu -mue. 'N nye -we 'ni -hua, 'ke ba yrii Nytsua a -huhlida =nu, k kk 'klea 'a mu, -e die nu, a 'mue kwa 'ble -tee, k, Nytsua 'mu 'a mu =hapude 'mu nu, -huhlida a -gbe a -ti. -Huhlida a -gbe, Nytsua kk -a mu, ne- mk -Yusu 'Klsu. 3 -Yusu 'Klsu a -gbe, nk- di -a ni 'hru ye kla, -a 'mu =tk k, -a 'mu -tkpl =nu 'mu le yrii, -u 'le Nytsua -wkn 'mu -hkn.

4 'Nu 'a mu -ti a -gbe 'ni le, -e die nu, nahuon =de 'ni =han 'a mu kaa, 'ke 'le le'tuowinte 'kwli 'mu. 5 Ba k 'a yiyie, -e mk, =beti =bo hren 'a mu -wkn, 'ke 'na =wlu pee 'le 'a mu -wkn gbo. 'Nu nu 'manu, -e nue, aa Nytsua a 'hru -wkn gba 'lu -tee, k, 'a -nyi 'a ni =wlt 'bii -Yusu 'Klsu, 'a 'ble 'a -ti kwa -tee.

Ba =tue 'yie, nahuin 'ni =han 'a mu kaa

6 A ween la ke, 'ke -Yusu 'Klsu k 'ya 'a ni Kukonyo 'mu. 'A -ti, a k =nk 'heen, ba -mue, k, -te k 'a -huhua nu, ke 'a ni nunukb k ni 'mu. 7 Ba kue 'le -Yusu 'Klsu 'mu gbo, -e 'we =nk ye, -te tugbe a -wluub nu, 'u -tutu a 'nie -jri, k, ba kuku 'mu le, 'ke 'o -Yusu 'Klsu a 'hru

wkn, -e 'we =nk ye, -te u nu 'a mu 'a tkk. Ba -nyi Nytsua 'wio 'e ni ti.

8 Ba =tu 'a ni dkn 'yie, -e die nu, nahuon =de 'ni =han 'a mu kaa, 'ke 'le hu=twkn =nu 'kwli 'mu, -u 'nnt da de =de. =Tdkd a -gbe, k 'ni -hkn =le 'le -Yusu 'Klsu -wkn 'mu, kee, 'ke k 'le -tunahuin -wkn 'mu -hkn, k 'kuo -huln 'heen -wkn 'mu. 9 A ni pu 'le nua ye gbo, -e nue, Nytsua a nmli 'bii, 'ke u ni 'le -Yusu 'Klsu a =wlu ke. -Te Nytsua ni 'mu, ke'e ni, -Yusu 'Klsu ni -we 'mu. 10 -Te a k =nk 'heen, a -mue, 'ke 'a nmli ni -we 'le 'a ni =wlt ke. -Yusu 'Klsu ni 'o 'kuo 'bii ye 'lu, k k 'waa nyugblak 'heen.

11 -Te k k 'a mu 'heen, a -mue, ne- nue, Nytsua 'k =tue 'a mu yriile, -e nye nahuin tkk, -e mk, 'a mu k 'a nahui- in ni. Ti -hi la a ti 'yri, k le la -Juukue, 'ke bu 'be la yre, -e mk Nytsua a daku a yriile. Kee, a -me -ye, yriile =nu, k k 'mu =tue, e 'ni -hkn =le 'le -tunahuon -wkn 'mu, kee, 'ke ee 'le -Yusu 'Klsu -wkn 'mu -hkn. E =hen 'nyre, k -ha 'a mu =wlu 'ka =nu kwa, a k la.

12 Ti =nu -k 'yri u po la 'a mu 'nie 'lu, e 'we =nk -te bu 'nnt -ha wen 'o 'a mu, a k -Yusu 'Klsu 'heen, k, e 'we -we =nk ye, -te ba 'nnt -hkn wen 'le 'kukonyo -heyri 'mu, ba 'nnt 'hru wen 'kl, -e nue, a kue ye =wlu, -e mk, Nytsua =nu, -k -ha 'le -Yusu 'Klsu 'kukonyo -heyri, -k -hul 'kl, k k 'kl, 'ke k -ha -we 'le 'a mu 'kukonyo -heyri, k -ha 'a mu 'kl. 13 Ti -hi la a ti 'yri, a 'we la =nk -te ba 'nnt 'ku wen, 'ke 'o Nytsua ye, 'a ni de 'kuku a -ti, k, a 'de la Nytsua a nahuin. Kee, -te ti ni le 'mu -gbo, a k -Yusu 'Klsu 'heen, Nytsua -ha 'le 'a mu 'kukonyo -heyri ni, k -ha 'a mu 'kl, k, k 'wuwla 'a ni de 'kuku 'bii. 14 Ti -hi la a ti 'yri, Nytsua a -bati, u la -a mu 'ni kl, =a ble la 'kukue ye, -e nue, -aa la nu de 'kuku, 'plu Nytsua 'k -ha 'o -a mu de 'kuku =nu 'lu, k 'pee gba =nu, -a di wen 'pee. E 'we =nk ye, 'crunte =nu, -ee -a mu -ti yee, Nytsua k 'ni, e 'de 'klea lele -kuan k, k kue 'o -Yusu 'Klsu 'lu ye, 'ke 'o tu 'yie 'mu. 15 -Te -Yusu 'Klsu 'kuu la 'o tu 'yie 'mu, k -w 'le 'kuo -huln 'bii 'a 'kl ni, k k 'waa nyugblak 'heen, k -hul 'o 'hru wkn, k klo, k titio nahuin 'bii yre, k nuo -tul, k, k tue nahuin, -e mk, k ni ke 'kl, k -hi 'o =nu 'mu.

-Yusu 'Klsu =gbla 'a mu ni

16 -Te e ni le 'mu, nahuon =de ni -nyi 'le 'a mu tetei, 'ke 'o didide k 'nntade a -ta 'mu. K, nahuon =de ni creke 'le -we 'a mu, -e nue, a 'ni 'ye =le 'le'mimre a gblegblei =nu, -u k yak yrayru k -wuwle-nyrk, k -nyrkwl -ye 'heen a le'mimre. 17 -Tkpl a -gbe, ni- nye la nahuin tkk, -e mk, =hapude di la 'le di. Kee, u 'de la =hapude a -gbe. =Hapude a -gbe, ne- mk -Yusu 'Klsu. 18 A ni ween 'le ke, 'ke nahuon =de k yee 'a mu -ti. Nahuindu a -gbe, -u k -ti 'nu =tu, u nyi 'ni =tu, -e mk, a k ba =tue 'a ni dkn =sue, k, ba da Nytsua a leleenyu, 'plu, -tkpl =nu, u ple, u 'yee 'kwla 'mu, ni- k -pli uu po 'e ni ti. Nahuindu a

-gbe, u 'le 'waa dɔnɔ 'nɪ 'yaa. Kεε, u 'de dε =de yi. 'Waa 'lu a lε-hiele, ε 'we =nɔ 'klɔ -gbo ke a nahuin a 'lu a lε-hiele ye. ¹⁹ U kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hεen, ɔ kɔ 'ε nɪ dε =de win ke, u 'de 'klεε lele -mυε. -Yusu 'Klɪsu a -gbe, nɔ- mɔ 'Cuε a 'lu, 'Cuε 'ε 'we =nɔ 'a 'hɔɪn ye. Nahuin =nɔ, -u kɔ =nɔ 'hεen -mυε, nɔ- kɔ 'klɪ -nyi, 'ɔ nye nu, 'a nahuin 'uɔ =wɪɔ -do kɔ, 'uɔ ye 'mu mu, 'ke 'o 'a hru wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tε Nyɪsuua 'a -hɔhɔa nu. ɔ nye 'nɪ nu, 'a nahuin 'uɔ 'o -tεgbii -do nɪ, -ε die nu, ɔ kɔ =nɔ 'hεen, u 'mu -mυε, -ε 'we =nɔ ye, -tε -tunahuon a 'hɔɪn a -tɔplɪ nu yɛtɔtɔlε, 'ɪ -mυε.

²⁰ A yie nɪ, -ε mɔ, a 'bii, a kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hεen, ε 'we =nɔ ye, a 'ku nɪ. 'A -tɪ, 'kuo 'de 'klεε lele 'klɪ kɔ, 'ke 'o 'a mu ke. -Tε ε nɪ lε 'mu, dε- nue 'klεε, 'aa na, -ε 'we =nɔ nahuin =nɔ ye, -u 'de wɛn -Yusu 'Klɪsu a yie. Dε- nue lele, 'aa 'o tetei =nɔ 'o =tuu, -u lε po: ²¹ «=Nɪ 'ba 'le dε =nɔ 'mu, =nɪ =tɔ 'le dε =nɔ wɔn, kɔ, =nɪ 'tu 'le dε =nɔ lε.» ²² Teteidu a -gbe, nahuiin nɪ, -u -hi 'lu -wɔn lε. Didi-tɔplɪ 'bii, ɪ nɪ 'o =o, 'ke nahuin bu di. ²³ Ti -hi la a ti 'yri, nahuin nye la -wɔn lε -hie 'lu, -ε mɔ, tetei a -gbe, u la nahuin -nyi =tɔ, -ε nue, u nɔ 'nɪ, -a kɔ -ba kuε nunu-tɔplɪ -ye -wɔn lε, 'ke 'le Nyɪsuua a dida 'kwli 'mu, kɔ, -a kɔ -ba =tue -a nɪ dɔnɔ =suε. Kεε, sɛɪɪ-sɛɪɪ, 'waa teteidu a -gbe, ɪ 'nɪ -hε =le nahuon 'mu, 'ke kɔ kɔ 'a 'lu a lε-hiele -huan win ke.

-Yusu 'Klɪsu -nyi 'a mu nunuɲmli yrayru

3 A yie nɪ, -ε mɔ, Nyɪsuua -ha 'le 'a mu 'kukunyu -hɛyri nɪ, 'ɔ -ha 'a mu 'klɔ, a kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hεen. -Ye -tε ε nɪ lε 'mu, ba =mɔ -tɔplɪ =nɔ lε, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu, -tεgbi =nɔ, -Yusu 'Klɪsu nɪ 'o gbo, 'ke 'le Nyɪsuua a di-idεɪɪa ke. ² -Tɔplɪ =nɔ, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu, nɪ- kɔ -tɪ ba -hie 'lu -wɔn lε 'ε nɪ ti. 'Klɔ -gbo ke a -tɔplɪ -mε -ye, a nɪ -hi 'le 'lu -wɔn lε. ³ A yie nɪ, -ε mɔ, 'a nɪ 'klɔ 'ka =nɔ, ɔ -wε 'le =le, a 'we =nɔ -tε ba 'nɪnɪ 'ku wɛn, 'plu -tε Nyɪsuua kɔ 'nɪnɪ -ha wɛn 'le 'a mu 'kukue wɔn. 'A nɪ 'klɔ yrayru =nɔ, 'ke ɔ puo 'le -Yusu 'Klɪsu kwa 'mu. Nyɪsuua, nɔ- nyo 'yie =tu. ⁴ 'A nɪ -hɔnhɔn, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsu. 'Bɔ di -tado 'le lele, a kɔ =nɔ 'hεen, 'a mu di 'le 'a -tɪ a 'yi'bubua =nɔ 'kwli 'mu pa.

⁵ 'A -tɪ, ba -ha 'le 'a nɪ dabuɪ 'klɔ a nunu-tɔplɪ -hɔɪn =nɔ -hɛyri. Ba hie 'o -wɪawli kɔ 'lalu gbo, 'a nɪ 'yriinaabuɪ nɪ nyre 'le 'klεε lele 'yi lε. A nɪ wɛn 'le ke, 'a nɪ =wɪɪ a -hɔhɔa-tɔplɪ -hɔɪn nɪ kɔ 'le lele 'a mu win ke. A nɪ =mɔ 'le 'klεε lele 'yilenyre-tɔplɪ lε. -Tɔplɪ -gbo, a 'de kɔ, a nɪ =tu 'le 'a ca, -ε nue, 'bɪa 'baa 'a ca =tu, -ye ε =hɛn 'nyre, a 'we =nɔ nahuin =nɔ ye, -uɔ =wɛhɪ klɪ. ⁶ 'Yilenyre-tɔplɪ a -gbe, nɪ- kɔ -tɪ Nyɪsuua kɔ nahuin =nɔ yru lε poo, -u 'nɪnɪ =tuo 'o. ⁷ Ti -hi la a ti 'yri, 'yilenyre-tɔplɪdu a -gbe, 'a nɪ -gbe, nɪ- aa la -wε nu, 'ɪ kɔ la 'a mu win ke.

⁸ Kεε, -tε ti nɪ lε 'mu -gbo, ba -ha -tɔplɪdu 'bii a -gbe mε lε. A nɪ po 'le 'klεε lele yru, 'a nɪ =wɪɪ nɪ 'yaa 'le 'le lε, 'ke ba nu dε -huan, a nɪ nu 'le nahuin 'cre 'mu, a nɪ =tu

'le nahuin tanɪ, a nɪ =tu 'le 'klεε lele -tɪ -hɔɪn lε, ⁹ a nɪ 'dudu 'le hɪ yre, -ε nue, a hie 'o 'a nɪ nunukɔ 'ka gbo, kɔ -tɔplɪ =nɔ, aa la =ke lε nu. ¹⁰ 'A wɛn 'klεε ke 'klɔ yrayru. Nyɪsuua, nɔ-ɔ nɪ, ɔ -nyi 'a mu 'klɔ yrayru a -gbe, 'ɔ nyo yrayru 'mu po, -ε die nu, ɔ 'mu Nyɪsuua a 'klɔ ye 'we, a 'mu Nyɪsuua yi -tεε, Nyɪsuua a yiyie a -gbe, ε 'mu klε bii, 'ke 'o 'a mu -wɔn.

¹¹ Dε a -gbe a -tɪ, -Yusu a nahuin 'bii, 'u mɔ dεε -do. -Juukuε kɔ daku a gbleglei a nahuin, 'ke 'o Nyɪsuua ye, 'yi'mulε'jɲra 'de 'o nɪ. Nahuon 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'bε ye, 'bɔ 'de ye 'bε, 'ke 'o Nyɪsuua ye, 'yi'mulε'jɲra 'de 'o nɪ. Nahuon yi 'crɪnɪε, ɔ 'de 'crɪnɪε yi, -mɔ =ge, -n 'de =ge, 'ke 'o Nyɪsuua ye, 'yi'mulε'jɲra 'de 'o nɪ, -ε nue, -Yusu 'Klɪsu -do, nɔ- nɪ 'o nahuin 'bii 'lu ye, kɔ, 'ɔ nɪ 'le 'a nahuin 'bii a =wɪɪ ke.

-Yusu 'Klɪsu nue nɪ, 'a bi yrayru 'mu

¹² Bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ε mɔ, Nyɪsuua -ha 'le 'a mu 'mu du, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. ɔ nɪ 'a mu 'mu nɪ. -Tε ε nɪ lε 'mu, -tɔplɪ =nɔ, a kɔ ba nu, nɪ- mɔ: Ba kɔ nahuin a wɔɪ, 'a nɪ =wɪɪ bɪ 'yɔkɔ, ba =tɔ 'le 'a nɪ dɔnɔ, ba -hie =u -ye a dε 'lu -wɔn lε, ba kɔ -wε =wɪɪ a 'ɪɪa. ¹³ 'A nɪ 'bienu, =betɪ bu nu 'a mu dε 'klan 'mu, a nɪ puu 'le yru lε, kεε, ba -hri dε 'klan a -gbe a -tɪ -wɔn. -Tε -a nɪ Kukɔnyɔ nɪ, 'ɔ -hri -a nɪ dε 'kuku a -tɪ -wɔn, ke'ε nɪ, -ba nu, -ba -hri -wε nahuin a dε 'kuku a -tɪ -wɔn, u nu -a mu 'mu. ¹⁴ Dε -mɔ dε gblaka, nε- mɔ ba nunuε 'mu, -ε nue, 'bɪa 'bε nɪ lε 'mu, a di kɔ =wɪɪ -do. ¹⁵ Ba wɛn ke, 'ke kegbowɛnɪ =nɔ, -Yusu 'Klɪsu 'a mu -nyi, nε- bε kɔ kɔ nɪ =wɪɪ win ke, -ε nue, Nyɪsuua da 'a mu nɪ, 'ke ba -mυε, kɔ, ba kɔ kegbowɛnɪ. Ba -nyo -wε 'wio 'ε nɪ ti. ¹⁶ Ba -hie -Yusu a wintε a dε 'lu -wɔn lε 'ε nɪ ti. Ba tutɔkɔ. Ba pupo =tɔ 'mu lε. Ba nu -wɪadɪ a gbleglei, a 'mu Nyɪsuua baa, kɔ -wɪadɪ =nɔ, Nyɪsuua a -Hihiuu 'a mu kɔ. Ba nu 'manu, ba -nyo 'wio. ¹⁷ 'ε nɪ dε, aa nu, ba nue, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsu a 'du 'kwli 'mu, kɔ, 'ε nɪ -tɪ, aa =tu, ba =tui -wε, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsu a 'du 'kwli 'mu. Ba -nyi -wε -a nɪ Bu Nyɪsuua 'wio, 'ke 'le -Yusu a 'du 'kwli 'mu.

-Tε -Yusu a nahuin a 'yriinaabuɪ kɔ bɪ nɪ 'mu, 'ke 'o nahuin -ye ye

¹⁸ 'A mu nyru, ba =tuu 'o 'a nɪ tɔnɔ 'o, -ε nue, nε- kɔ 'yi lε, 'ke 'o -a nɪ Kukɔnyɔ ye.

¹⁹ 'A mu tɔnɔ -mε -ye, ba nɪ 'a nɪ nyru 'mu, a nɪ puu 'le yru lε.

²⁰ 'A mu 'yuo=pli -mε -ye, ba =tuu 'o 'a nɪ bunu, kɔ 'a nɪ 'diinu 'hεen, 'ke 'o 'ε nɪ dε =de a -ta 'mu, -ε nue, nε-ε Kukɔnyɔ ke klɪ.

²¹ 'A mu 'yuo a bunu -mε -ye, a nɪ poo 'le 'a nɪ 'yuo=pli yru 'mu lε, -ε die nu, 'waa =wɪɪ 'nɪ =han =hɔn bi.

²² 'A mu -kuannunyu, ba =tuu 'o 'a nɪ nyɪgblakɪ 'o, 'ke 'o 'ε nɪ dε =de a -ta 'mu. A nɪ =tuu 'le 'oo -do, 'bɪa 'bu nɪ 'o 'a mu ye, -ε die nu, u 'mu 'a mu baa. Kεε, ba nu -kuan

-tæ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪl 'bii ke, -ɛ nue, -a nɪ Kʊkɔnyɔ, nɔ- aa 'o =tuu. ²³ 'E nɪ -kuandɛ, ʊ di 'a mu -nyi, ba nue, 'ke 'le 'a nɪ =wɪl 'bii ke, -ɛ nue, aa nu -a nɪ Kʊkɔnyɔ a -kuan. E 'de -tunahuiin -do a -kuan, a 'nɪ nuo =le. ²⁴ Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ nɔ, Kʊkɔnyɔ kɔ nɪ, -ɔ di 'a mu 'wio -nyi. 'Klɔ yrayru =nu, ɔ -wɔ -wɔn, 'ke 'o 'a nahuin -wɔn, ɔ dio 'a mu 'nɪ -nyi, 'ke 'le yakɔ 'mu. 'A nɪ Nyɪgblaka =nu, -ɔ kɔ -kuan aa nu, nɔ- nɔ -Yusu 'Kɪɪsʊ. ²⁵ Nahuin =nu, -ʊ dɛ 'klan nu, ʊ -mɛ -ye, Nyɪsua a -bati diu 'nɪ klɪ, dɛ 'klan a -gbɛ a -tɪ. ɔ -mɛ -ye, ɔ 'nɪ 'jra =le nahuin 'yi 'mu lɛ.

4 'A mu nyɪgblakɪ -mɛ -ye, 'a nɪ =wɪl bɪ nɔ 'yi lɛ, 'ke 'o 'a nɪ -kuannunyo -wɔn. Ba nu =nu dɛ =nu 'mu, -ɛ 'sii 'o ye. Bɪ bi 'le 'a mu 'kwɪlɪ 'mu lɛ, -ɛ nɔ, 'a nɪ -gbɛ, a kɔ -wɛ Nyɪgblaka, 'ke 'le yakɔ 'mu, 'ɔ nɪ 'o 'a mu 'lu ye.

Ba 'cipi 'o Nyɪsua a dida, kɔ, ba kɔ =ɔ

² Ba 'cipi 'o Nyɪsua a dida. 'A nɪ 'klɪ nɪ -wɛ 'le 'le, 'ke ba dɔ. Ba -nyo -wɛ 'wio. ³ Ba da -wɛ Nyɪsua, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'hru ye kla, 'ke -ba pue nahuin 'a =haputitie, kɔ, -ba =tu -Yusu 'Kɪɪsʊ a -tɪ =nu, -ɪ -hli nahuin 'yi ke, -a 'mui =nu klɛ -hɪhɪ. 'Be a yie nɪ, -ɛ nɔ, -tɛ 'nɪ -Yusu a -tɪ =tu, nɛ- nue, 'ʊ po 'mu =jɪ 'mu. ⁴ Ba da Nyɪsua, -ɛ die nu, 'mu nahuin -Yusu a -tɪ klɛ -hɪhɪ -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɪsuaa 'a -huhua nu.

⁵ Ba =tu 'a nɪ 'yrinaabuɪ 'yie, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'le nahuin =nu -hɛyri, -ʊ 'de -Yusu a nahuin. A nɪ 'waan 'le ti, 'ke ba =tu =nu -Yusu a -tɪ ye, kɔ, ba -hɪ 'mu. ⁶ 'A nɪ pupowin bɪ nɔ 'yi lɛ. Bɪ klɪ nahuin ke. 'E nɪ nahuon, 'kɔ kɔ 'a mu wɔn =gba, ba yi -tɛ a di 'a klɛ-hɪhɪɛ nu.

Wɔnɪ=gbugba

⁷ -A nɪ =wɪl a nahuon, -ɔ kɔ Tisikɪ, kɔ nu -Yusu 'Kɪɪsʊ a -kuan, 'ke 'le 'a =wɪl 'bii ke. ɔ kɔ 'mu 'hɛɛ =ke -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu a -kuan nu. Nɔ- di 'a mu lɛ, -tɛ 'n nu nɔnɔnɛ. ⁸ Nɛ- nue, 'nɪ nyo 'le 'a mu -wɔn lee, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu lɛ, -tɛ -a nu nɔnɔnɛ, kɔ, ɔ 'mu -wɛ 'a mu 'klɪ

-nyi. ⁹ ɔ kɔ -a nɪ =wɪl a nahuon Onesimu 'hɛɛn, ʊ 'hɔn -wɛ a -gbɛ, nu- 'nɪ 'le 'a mu -wɔn lee. Onesimu a -gbɛ, ɔ kɔ 'a nɪ 'brikueyu 'u nɪ. ɔ kuo -Yusu 'Kɪɪsʊ ye =wɪl -tɛɛ. ʊ 'hɔn -wɛ a -gbɛ, nu- di 'a mu -tɔplɪ 'bii =nu lɛ, -ʊ nɔ 'lu -wɔn mue.

¹⁰ Nahuon -gbo, -ɔ kɔ Alitakɪ, -ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -ʊ nɪ nɔ =jɪ 'mu, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ. Makɪ, -ɔ kɔ Ban-abasɪ a 'diayu -ye, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ. 'Bla 'bɔ nyre 'le 'a mu -wɔn, ba 'blo kwa -tɛɛ. 'N =tu o 'a mu 'a -tɪ ye nɪ. ¹¹ Jesu, -ɔ kɔ 'dʊ -ye kɔ Jutusɪ, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ. Nahuiin ta a -gbɛ, nu- kɔ -juukueɛ -do, -ʊ kɔ 'mu 'hɛɛn- -kuan nu, -ɛ die nu, nahuin 'mue yi, -ɛ nɔ, Nyɪsua, nɔ- kɔ nahuin 'bii win ke. ʊ 'mu 'mu 'nɪ -hɛ 'dɔ.

¹² Nahuon -gbo, -ɔ kɔ Epafrasɪ, -ɔ kɔ -wɛ 'a nɪ 'brikueyu, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ. ɔ kɔ -wɛ nu -Yusu 'Kɪɪsʊ a -kuan. 'E nɪ ti, kɔ 'o =tu 'klɪ, kɔ Nyɪsua da, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, -ɛ die nu, a 'mu 'klɪ kɔ, kɔ, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn, kɔ, dɛ =nu, Nyɪsuaa -hua, a 'mue yi 'bii, kɔ, a 'mue -wɛ nu. ¹³ 'Na -gbɛ, 'n nye 'nɪ 'ye, -ɛ nɔ, kɔ nu -kuan 'dɔ, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, kɔ 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -ʊ nɪ 'le Laodisedɔ 'mu kɔ Hielapolisɔ 'hɛɛn 'mu. ¹⁴ Luku, -ɔ kɔ -data gblaka =nu, -a nɛ 'mu, ɔ kɔ Demasɪ 'hɛɛn, ʊ =gba -wɛ 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ.

¹⁵ -Yusu a nahuin 'bii =nu, -ʊ nɪ 'le Laodisedɔ 'mu, 'n =gbɔ wɔn lɛ -tɛɛ. Nyrugba =nu, -ɔ kɔ Nifa, 'n =gbɔ wɔn lɛ, ɔ kɔ -Yusu a nahuin =nu 'hɛɛn, -ʊ =ke lɛ 'kukue, 'ke 'le 'a -tɛ. ¹⁶ 'Bla 'ba -hre 'crɪnɛ -gbo, -ye ba gbɛ 'cɛɛ a nahuin =nu ye, -ʊ nɪ 'le Laodisedɔ 'mu, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, ʊ 'mue -wɛ -hre. 'Crɪnɛ =nu, 'n gba o Laodisekue ye, bu ye -wɛ 'a mu ye, a 'mue -wɛ -hre. ¹⁷ Ba le Asipu, 'ke kɔ =tu 'o 'klɪ, -kuan =nu, -a nɪ Kʊkɔnyɔ -nyi =nɔ, ɔ 'muo 'lu -yra.

¹⁸ 'Kɔ Pɔkɔ nɪ, -kɔ 'klɛ 'crɪnɛ=tɔ -gbo 'crɪ: 'N =gba 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ. ɪ nɪ -hri 'le 'a mu -wɔn, -ɛ nɔ, 'n 'klɛ nɛ nɔ =jɪ 'mu. Nyɪsua kɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu.

1 TESALONIKIKUẸ

1 'Mɔ Pɔkɔs nɪ, -kɔ 'crɪnɛ -gbo 'crɪ, 'n bi 'le ye, kɔ Silasɪ kɔ Timote 'hɛɛn. 'A mu =nu, -u mɔ Nyɪsua a nahuin, -u nɪ 'le Tesalonikɪdɔ 'mu, 'a mu'ɔ nɪ, -aa -wɔn 'crɪ, 'a mu =nu, -u nɪ 'le -a nɪ Bu Nyɪsua kwa 'mu, ɔ kɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɪ 'hɛɛn. Nyɪsua kɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu, kɔ, kɔ -nyi 'a mu kegbowɛɛnɛ.

Pɔkɔ, kɔ Nyɪsua -nyi 'wio, 'ke 'o -Yusu a nahuin a -ta 'mu, -u nɪ 'le Tesalonikɪdɔ 'mu

2 'ɛ nɪ ti, 'bla =baa -a nɪ Bu Nyɪsua da, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, -ye -a nyo -nyi 'wio, 'a nɪ -tɪ. 'Bla =ba nyo da, -ye -a nye -wɔn lɛ -hie 'lu, -tɛ a nu, 'a kuo -Yusu 'Kɪsɪ =wɪ ye, 'aa 'a -kuan nu, kɔ, -tɛ a nu Nyɪsua a 'munuɛɛ, kɛ'ɛ nɪ, a nu -wɛ =u -ye a 'munuɛɛ, kɔ, -tɛ a nu, 'a kue =wɪ ye, 'a nye -pre, 'ke 'le =wɪ a 'lɪla 'kwɪ 'mu, -ɛ mɔ, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɪ di 'le lele 'nɪ di. 4 'Diayuo -a, -a yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua nuɛ 'a mu 'mu nɪ, kɔ, 'kɔ -ha 'le 'a mu du 'mu, 'ke ba -hɛ 'a nahuin. 5 -A yi dɛ a -gbe nɪ, -ɛ nue, ti =nu -kɔ 'yri -aa la 'a mu -Yusu a =haputitie pue, -a 'nɪ 'prɛ =le la 'le lɛ, kɛɛ, 'ke 'le Nyɪsua a -Hihiu a 'klɪ 'kwɪ 'mu nɪ, -aa la 'le 'prɛɛ, kɔ, =a yrii ti lɛ, -ɛ mɔ, -Yusu a =haputitie a -gbe, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. -Tɛ -a nɪ la 'le 'a mu -wɔn, -ye a yi la -a nɪ nunukɔ nɪ. -A nye la 'nɪ nu, -ɛ die nu, -a 'mu 'a mu 'mu -hɛ.

6 A -mɛ -ye, -a nɪ =pɪ'ɪ nɪ, aa 'le lɛ -ha, kɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ a =pɪ 'hɛɛn. -Tɛ a 'ble la Nyɪsua a wintɛ kwa a -tɪ, nahuin 'ɔsɪ 'a mu =sue =tue, kɛɛ, aa nu 'manu, Nyɪsua a wintɛ a -gbe a -tɪ, -ɛ nue, Nyɪsua a -Hihiu, nu-u 'a mu 'mu -hɛ. 7 ɛ nue, Nyɪsua a nahuin =nu, -u nɪ 'le Maseduanɔblugba 'mu kɔ Akaiblugba 'mu, 'a kɔ =nu -tɛ 'waa nunukɔ kɔ kɔ nɪ -wɛ 'mu. 8 'A mu nue, nahuin 'plɔ-plɔ 'u 'wɔn -a nɪ Kɔkɔnyɔ a -tɪ. ɛ 'de 'le Maseduanɔblugba 'mu kɔ Akaiblugba 'mu -do, kɛɛ, 'ɛ nɪ -tɛgbi =de, nahuin 'wɪn nɪ, -tɛ a nu, 'a kuo Nyɪsua =wɪ ye. -A 'de dɛ =de kɔ, -ba =tu 'o =nɔ 'lu. 9 Nahuin 'bii, u nyi 'nɪ =tu, -tɛ a nu la -a nɪ kwa'buble -tɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri -a di la 'le 'a mu -wɔn. U nyi -wɛ 'nɪ =tu, -tɛ a nu, 'a hie 'o 'a nɪ =wehɪ gbo, 'a -nyi 'a nɪ =wɪ 'bii Nyɪsua, 'a nyo 'o =tuu. Nyɪsua a -gbe, kɔ- hie 'klɔ, kɔ, kɔ- mɔ -tɛɛ a Nyɪsua.

10 Nahuin a -gbe, u yie -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'Yu =nu, -ɔ di 'le yakɔ 'mu -hɔn, kɔ- aa -pre. 'A 'Yu a -gbe, kɔ- mɔ -Yusu, Nyɪsua -ha 'le 'kukonyu -heyri, ɔ -ha 'klɔ. -Yusu a -gbe, kɔ- di -a mu waa, 'ke 'o Nyɪsua a yru a -ta 'mu, ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua a -gbe, ɔ di 'o nahuin -bati lɛ poo.

Nyɪsua a -kuan =nu, Pɔkɔ, kɔ la nu, 'ke 'le Tesalonikɪdɔ 'mu

2 'Diayuo -a, 'a nɪ -gbe, a yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ -a di la 'le 'a mu -wɔn, ɛ 'de la -gbugbe. 2 A yie -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'plɪ -a 'mu la 'le 'a mu -wɔn di, -tɛ -a 'klɛ nɪ la 'le Fil- ipudɔ 'mu, nahuin la -a mu =tue =sue 'dɔ, 'ɔsɪ la -a mu tanɪ =tu. -Tɛ -a di la 'klɛ 'le 'a mu -wɔn, 'ke 'le Tesa- lonikɪdɔ 'mu, -a nɪ yraanyu 'klɛ -hue la 'le. Kɛɛ, Nyɪsua, kɔ- =tu la 'le -a mu =wɪ 'kwɪ 'mu gbo, =a pue la 'a mu -Yusu a =haputitie, -ɛɛ 'le Nyɪsua -wɔn 'mu -hɔn. 3 'Bla =baa nahuin lɛ, 'ke bu 'ble Nyɪsua a wintɛ kwa, -a 'nɪ 'du =le hɪ lɛ, 'yilɛnyredɛ =de 'de 'le 'le -a nɪ =wɪ ke nɪ, kɔ, -a 'nɪ kaa =le nahuon =de. 4 Kɛɛ, -tɪ -do =nu, Nyɪsuaa -hua, -ba =tu, nɪ- -aa =tu, -ɛ nue, ɔ 'ye nɪ, -ɛ mɔ, -a mu mɔ nahuin, -u 'sii 'o ye, 'kɔ wɛɛn -a nɪ -tɪ ke, 'kɔ le -a mu, 'ke -ba pue nahuin 'a =haputitie. -A 'nɪ 'prɛ =le, 'ke 'o -tunahuin a plɔ a bleɛɛ a -ta 'mu, kɛɛ, -aa 'nɪ 'prɛ, 'ke 'o Nyɪsua a plɔ a bleɛɛ a -ta 'mu. Nɔ-kɔ nɪ, -kɔ -tɔplɪ =nu 'ye, -ɪ nɪ 'le -a nɪ =wɪ ke.

5 A yie nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, -tɛ -a nɪ la 'le 'a mu -wɔn, -a 'de 'le lɛ'tuowintɛ 'le ya, kɔ, -a 'nɪ 'prɛ =le la, 'ke 'a 'mu la -a mu kɔkɔ-tɔplɪ -nyi. -Tɪ -gbo, 'nɪ 'crɪ, Nyɪsua yi nɪ, -ɛ mɔ, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. 6 -A 'die -hlɪn lɛ a =muɛɛ, 'ke nahuin bu baa -a mu, mɔ, ɛ 'de 'a mu, mɔ, ɛ 'de nahuin =de. 7 ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ -a 'ya -Yusu a -wɔnnaanyu 'mu, -a kɔ 'hru, 'ke -ba lɛ la 'a mu, ba kɔ 'o -a nɪ 'o=tuulɛ, kɔ, ba -ha la kɔkɔ-tɔplɪ, 'ke 'o -a nɪ 'mu-hɛɛɛ a -ta 'mu. Kɛɛ, -a 'die nu. -Tɛ -a nɪ la 'le 'a mu -heyri, -a kɔ la =wɪ 'yɔkɔ, -ɛ 'we =nɔ 'yuo=pɪ a 'dii ye, -ɔ kɔ 'le 'a 'yuo a dɛ -wɔn. 8 -A nuɛ 'a mu 'mu nɪ 'dɔ. Nɛ- nue, =a nye la -hua, 'ke -ba pue la 'a mu Nyɪsua a =haputitie. ɛ 'de ɛ -do a -gbe. -A -wɛ la -wɛ -wɔn, 'ke -ba -ha la -a nɪ -hunhlun, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, -ɛ nue, a -hɛ la -a nɪ =wɪ a nahuin.

9 'Diayuo -a, 'n pui -tɛɛ, -tɛ -aa la nu, =aa la 'o 'klɪ =tu, =aa la -kuan nu, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'a -tɪ 'die 'le -wɛ bu -hri 'a mu -wɔn. -Aa la 'a mu Nyɪsua a =haputitie =nu a pue, =aa la -kuan nu, 'kɔ 'mu kɔ -nyrɛ 'mu, -ɛ die nu, -a 'mu -a dɔnɔ ye -wɔn, a 'nɪ =han lɛkiklɛ kɔ, -a nɪ -tɪ.

10 A yie nɪ, Nyɪsua 'kɔ yie -wɛ, -ɛ mɔ, -tɛ -a nɪ la 'le 'a mu -wɔn, -a nɪ nunukɔ 'sii la 'o ye, 'ke 'o 'a mu ye, 'a mu =nu, -u 'ble Nyɪsua a -tɪ kwa. 'Yilɛnyredɛ =de 'de la 'le =nɔ 'kwɪ 'mu nɪ, kɔ, nahuon =de 'die la 'le -wɛ kɔ yɛɛ la -a mu -tɪ. 11 A yie -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, -aa la a 'bii 'mu 'nɪ -hɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'yuo=pɪ a buu nu, 'kɔ 'a 'yuo 'mu -hɛ,

¹²=aa la 'le 'a mu =wlu 'kwli 'mu gbo =tu, kɔ, =aa la 'a mu le 'batl 'ε ni ti, 'ke 'a ni 'yrinaabuɪ bi blee Nyɪsua a plɔ. Nyɪsua, kɔ-kɔ 'a mu da, 'ke ba pa 'le 'a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu, a 'mu 'le 'a -tɪ a 'yi'buaaɛ 'kwli 'mu nɪ.

¹³-Aa -wε Nyɪsua -nyi 'wio 'ε ni ti, -ε nue, -tε a 'wɔn la 'a -tɪ =nu, -aa la 'a mu ye =tu, 'a nɪ =wɪ 'bli kwa. A yie la nɪ, -ε kɔ, Nyɪsua a wintεε nɪ, ε 'de -tɔnahuon a wintε. 'E kɔ -tεε, Nyɪsua a wintεε nɪ, -εε -kuan nu, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke, 'a mu =nu, -u -nyi 'a nɪ =wɪ -Yusu 'Kɪɪsu.

¹⁴'Dɪayuo -a, dε =nu, -ε nue nahuin =nu, -u kuo -Yusu 'Kɪɪsu =wɪ ye, -u nɪ 'le Sudeblugba 'mu, nε- nue -wε 'a mu. E =hɛn 'nyrε, -tε -Juukue nu, 'u =tue -Yusu a nahuin a -gbε =sue, -u nɪ 'le Sudeblugba 'mu, kε'ε nɪ, 'a nɪ 'brikue nu, 'u =tue -wε 'a mu =sue. ¹⁵-Juukueε -do a -gbε, nu-u la Nyɪsua a winwɔn-henyu 'la, ti -hi la a ti 'yri, u -do a -gbε, nu- 'la -wε -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu, ti -gbo 'yri, u -do a -gbε, nu-u -wε -a mu =sue =tue. Dε =nu, Nyɪsua a =wɪ yraa, nε- uɪ nu. U yraa nahuin 'bii nɪ, ¹⁶'u nye lε =kɔ, 'ke bu ka -a mu ye, 'ke -ba =tu Nyɪsua a -tɪ daku =nu ye, -u 'de -Juukue, -ε die nu, Nyɪsua 'nɪ =hi-un waa. -Tε ti nɪ lε 'mu -gbo, u -wɔ 'le 'waa dε 'kuku 'bii ye, Nyɪsua a yru 'u ye =nu -dodo.

Pɔɔ, kɔ -hua kɔ mu Tesalonikikue ye -mrε

¹⁷'Dɪayuo -a, -a -mε -ye, -tε -a -hɔn la 'le 'a mu -wɔn 'mu, 'a nɪ 'yiyetuu -a mu nu. =Hapukɔ, =a kɔ -ba -hɔn la 'le 'a mu -wɔn 'mu, kεε, -a nɪ =wɪ 'klε nɪε 'le 'a mu -wɔn. 'Ke 'le ti 'pɔɔpɔɔ 'kwli 'mu, -a =tu 'o 'klɪ, 'ke -ba di o 'le 'a mu -wɔn. ¹⁸Sεyɪ-sεyɪ 'kɔ Pɔɔ, 'n =mue o lε, 'ke 'le ti 'pɔɔpɔɔ 'kwli 'mu, 'ke =bo di o 'le 'a mu -wɔn, kεε, Satan ka o 'mu ye. ¹⁹-Aa -hua -ba 'ye lele 'a mu, -ε nue, 'ke a nɪ 'le Nyɪsua a nahuin =nu -heyri, -u nye nu, =a yie, =a nye -pre, -ε kɔ, Nyɪsua di -a mu -nyi 'wio. 'A mu'u nɪ, -u nye nu, =aa 'manu nu, kɔ, 'a mu'u nɪ, -u nye nahuin kɔ, -ε kɔ, -a nɪ -kuan kɔ lε 'yi. Nε- die nu, =a -wε 'le -ba po -a dɔkɔ a -pli, 'ke 'o -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu ye, ti =nu -kɔ 'yri kɔ di -tado 'le di. ²⁰'E kɔ -tεε, 'a nɪ -tɪ, =aa -a nɪ Kɔkɔnyɔ baa, =aa 'manu nu.

3 -Tε -a 'nɔn 'kɔkɔ o 'le 'a mu -wɔn lε, -a 'de o 'klεε 'le lele =wɪ a 'ɪɪa -wε. Nε- nue, =a -yri o, 'ke -ba lee o 'le 'a mu -wɔn Timote, -a -do, =a hie o 'le Atenɪdu 'mu. A yie nɪ, -ε kɔ, Timote kɔ -a nɪ nahuon nɪ, kɔ kɔ -a mu 'hεen, -a muɪ nahuin -Yusu 'Kɪɪsu a =haputitie pue. -A loo o 'le 'a mu -wɔn nɪ, -ε die nu, kɔ 'mu 'a mu 'klɪ -nyi, 'ke ba na Nyɪsua a 'hru -tεε, ³'a 'nɪ =han 'o Nyɪsua a 'hru gbo hie, =sue =nu, nahuiin 'a mu =tue a -tɪ. -A yie nɪ, -ε kɔ, ε kɔ 'o lε, 'ke -a mu -gbo, -u kɔ Nyɪsua a nahuin, -ba 'ye =sueɪdu a -gbε. ⁴-Tε -a 'klε nɪε la 'le 'a mu -wɔn, ε nɪ la ke 'mu, =a le la 'a mu, -ε kɔ, =sue a 'yiye di la 'le di. 'E kɔ -tεε, 'a 'ye, -ε kɔ, =sue a 'yiye a -gbε, ε nyre 'o =o. ⁵-Tε 'n yie, -ε kɔ, aa 'ye =sue, nε- nue, 'nɪ 'de o 'le =wɪ a 'ɪɪa -wε, 'nɪ lee o 'le 'a mu Timote -wɔn, -ε die nu, 'mue yi, 'bla 'ba 'klε kue -Yusu 'Kɪɪsu

=wɪ ye -tεε, -ε nue, 'nɪ o pɪ huannu, 'ke Satan kɔ kaa o 'a mu. 'Bɪa 'bε nɪ o lε 'mu, -ye ε 'we =kɔ ye, -kuan =nu, -a nu la 'le 'a mu -heyri, kɔ kɔ -gbugbεε nɪ.

Tesalonikikue a -tɪ, Pɔɔ nu 'manu

⁶Kεε 'klεε, -tε Timote mu o 'le 'a mu -wɔn, kɔ di 'le =le, 'kɔ le -a mu, -ε kɔ, a nɪ 'le -tεε, 'kɔ le -wε -a mu, -ε kɔ, a 'klε kue -Yusu 'Kɪɪsu =wɪ ye -tεε, 'a nunue 'mu, 'kɔ le -wε -a mu, -ε kɔ, -a nɪ -tɪ nɪ 'o 'a mu ye =wɪ 'dɔ, kɔ, -a nɪ 'yiyetu-u 'a mu nu. -A nɪ -gbε, 'a nɪ 'yiyetuu -wε -a mu nu. ⁷'Dɪayuo -a, -aa o 'ye =sue 'dɔ, kεε, -tε Timote di 'le, kɔ le -a mu, -tε a nu 'lenɪnε, -ye ε =tu 'le -a mu 'kwli 'mu gbo =wɪ, -ε nue, a 'klε kue -Yusu 'Kɪɪsu =wɪ ye -tεε. ⁸-Tε a 'klε nɪε 'o Kɔkɔnyɔ a 'hru wɔn, nε-ε 'le -a mu =wɪ 'kwli 'mu gbo =tu. ⁹Pɔɔ a bleeɪdu =nu, aa -a mu -nyi, 'a 'wio =nu, -aa Nyɪsua -nyi, 'kɔ 'de 'o -a mu wien wεen. ¹⁰'Kɔ 'mu kɔ -nyrε 'mu, -aa Nyɪsua lε 'nɪ 'batl, 'ke 'le -a nɪ =wɪ 'bii ke, 'ke kɔ -nyi -a mu 'hru, -a 'mu 'a mu ye di -mrε, -a 'mu 'a mu dε =nu kɔ, a 'de wen a yie, 'ke 'o -Yusu a =wɪ a yekuole a -ta 'mu.

¹¹-Aa -a nɪ Bu Nyɪsua a -gbε lε 'nɪ 'batl, kɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'hεen, 'ke bu -ha 'hru, -ba di 'a mu ye -mrε. ¹²-A nɪ Kɔkɔnyɔ kɔ nue, -ε die nu, a 'mu 'mu nunue, 'a nɪ 'mununueɛ, a -gbε, ε 'mu klε bii, kɔ, a 'mu -wε nahuin 'bii 'mu nɪε -tεε, -ε 'we =kɔ ye, -tε -a nu 'a nɪ 'munueɛ. ¹³-A nɪ Kɔkɔnyɔ 'kɔ nu lε 'a nunue, -ye a di kɔ 'klɪ, 'ke 'o 'a 'hru wɔn, -ε die nu, dε 'klan =de 'nɪ =han 'klεε 'le lele 'a nɪ =wɪ ke nɪ, kɔ, a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o -a nɪ Bu Nyɪsua ye, -nyrɔkɔ =nu -kɔ 'mu -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'le lele di, kε kɔ 'klɔ -gbo ke, kɔ kɔ nahuin 'bii =nu 'hεen, -u kɔ 'a nahuin.

Nyɪsua nye 'nɪ -hua, 'ke -a nɪ 'yrinaabuɪ bi 'sii 'o ye

4 'Dɪayuo -a, dε -kɔ ke -a di 'o -yrε, nε- kɔ: Ti -hi la a ti 'yri, -a tɔε la 'a mu nɪ, -tε a kɔ ba nu naale, 'plɪ a 'mu Nyɪsua a plɔ blee. -A yie nɪ, -ε kɔ, kε'ε nɪ, aa naale nu, kεε, -aa 'a mu lε 'nɪ 'batl 'dɔ, 'ke 'le -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪɪsu a 'dɔ 'kwli 'mu, ba =tu 'o 'klɪ, ε 'mu 'o 'klɪ =nu 'mu -hi, aa 'klεε 'o =tu. ²A yi -tɔpɪ =nu nɪ, -a kɔ la 'a mu. Nɪ- kɔ -tɔpɪ, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪɪsu nahuin le, bu nu. ³Dε Nyɪsuaa -hua, nε- kɔ ba -ha 'le 'a nɪ dɔkɔ, a 'mu 'a nɪ dɔkɔ 'bii Nyɪsua -nyi, 'a nɪ 'yrinaabuɪ 'mu 'o ye 'sii. Dε, ε =hɛn 'nyrε, nε- kɔ, a nɪ nu 'le 'lalu kɔ -wɪwɪ. ⁴'E nɪ nyɪbeyu 'kɔ nɪ 'o, kɔ kɔ 'a nyrɔ 'hεen, bu 'bubble kwa -tεε, -ε 'we =kɔ ye, -tε Nyɪsuaa 'a -huhua nu, kɔ, -tε nahuiin -wε 'a -huhua nu. ⁵Kεε, a nɪ kɔε 'le 'yilenyre-tɔpɪ =nu -wɔn, 'a nɪ =wɪ -hua, -ε 'we =kɔ nahuin =nu ye, -u 'de Nyɪsua yi. ⁶Nahuon =de nɪ =kɔ 'le 'a 'be a nyrɔ lε, kɔ, kɔ nɪ kaa 'le 'a 'be gbe, 'ke 'o nyrug-bapu a dε ke. -A le la 'a mu nɪ, =a tii la 'a mu -tεε, -ε kɔ, nahuindu =nu, -uɪ 'yilenyre-tɔpɪ a -gbε nu, -a nɪ Kɔkɔnyɔ Nyɪsua a -bati diu 'nɪ klɪ. ⁷Nyɪsua 'de -a mu da, 'ke -a 'mu -wɪwɪ kɔ 'lalu 'hεen nu. Kεε, kɔ da -a mu

ni, -a ni 'yrinaabu 'mu 'o ye 'sii. ⁸ 'A -ti, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɪni pui nua ye gbo, ε 'de -tɪnahuin a wintε, ɔ 'die le -haa, kεε, Nyɪsua =nu, -kɔ 'a mu 'a -Hihiu -nyi, nɔ-kɔ wintε ɔ -haa le.

⁹ 'Dɪayuo -a, 'n 'de dε =de kɔ, =bo di 'a mu le, 'ke 'o 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin a 'munuεle a -ta 'mu, -ε nue, -tε a kɔ ba nu 'mɔnɔnuεle, Nyɪsua a -gbε, ɔ tɪε 'a mu ni -dodo. ¹⁰ 'E kɔ -tεε, a nuε Nyɪsua a nahuin 'bii =nu 'mu ni, -u ni 'le Masɪduanɪblugba 'mu. Kεε, ba =tu 'o lele 'kl, 'ke 'o 'munuεle a -gbε a -ta 'mu. ¹¹ Ba =tu -wε 'o 'kl, -ε die nu, 'a ni nunuklɔ 'nɪ =han cahla, kɔ, a ni bi 'le 'le 'a ni 'bienu a -ti -heyri le, kɔ, 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, bɔ =tu 'o 'kl, ɔ 'mu 'a dɪnɔn le kikle, -ε 'we =nɔ ye, -tε -a nu la 'a mu 'a ye=tutue. ¹² 'Bɪa 'baa le nu, -ye nahuin =nu, -u 'de -Yusu a nahuin, u di 'o 'a mu 'nɪ =tuu, kɔ, nahuon =de 'deε bɔ pue 'a mu na wien.

-Nyrɔwɔ =nu, -Yusu di 'le ya

¹³ 'Dɪayuo -a, -a nye 'nɪ -hua, ba yi dε =nu, -ε di 'o nyre, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u 'ku, -ε die nu, 'a ni =wɪ 'nɪ =han gbo 'muε, -ε 'we =nɔ nahuin =nu ye, -u 'de -Yusu yi, 'plɪ -u 'nɪni -pre 'a 'ledidie. ¹⁴ -A pui -tεε, -ε mɔ, -Yusu 'ku ni, =a pui -wε -tεε, -ε mɔ, Nyɪsua -hɪ 'le 'kukɔnyu -heyri ni, 'ɔ -hɪ 'klɔ. Nε- nue, =a yie, -ε mɔ, nahuin =nu, -u kuo -Yusu =wɪ ye, 'plɪ -u 'ku, Nyɪsua diu 'le 'kukɔnyu -heyri 'nɪ -ha, u kɔ -Yusu 'hεen, u 'mu 'o -tegbii -do ni.

¹⁵ -Tɪ -gbo, -aa 'klεε 'a mu ye mu =tu, -a ni Kukɔnyɔ, nɔ-kɔ ni, -ɔ tɪ -a mu: -Nyrɔwɔ =nu, ɔ di 'le ya, -a mu =nu, -u 'klε die 'klɔ ni, -a 'deε -ba -hi nahuin =nu le, -u 'ku. ¹⁶ -Nyrɔwɔ a -gbε 'mu, nahuin di Nyɪsua a win 'nɪ 'wɔn, -tε ɔ di 'le 'a leleenyu -wɔn 'prεε, Nyɪsua a leleenyu a -gbε, 'waa nyɪglakɔ, ɔ 'mu 'le gbo 'wɔn, ɔ 'mu 'prε. 'Bε -hi, -ye Nyɪsua a -ɲamu di po wun, -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu a -gbε, ɔ 'mu 'le yakɔ 'mu -hɔn, ɔ 'mu =tɪ. Nahuin =nu, -u kuo la =wɪ ye, 'plɪ -u 'ku, nu- mɔ ye-hε-nahuin, -u 'di 'le 'kukɔnyu -heyri 'mu -hɔn, u 'mu 'klɔ 'hɪɪ, ¹⁷ 'plɪ -a mu -gbo, -u 'klε die 'klɔ ni, Nyɪsua 'mu -a mu le 'kukue, -ε die nu, -a kɔ =nu 'hεen, -a 'mu ye gbo bibi, 'ke 'le yrayɪ, -a 'bii, -a 'mu mu, -a 'mu -a ni Kukɔnyɔ ye 'mu mu 'bε, 'ke 'le yrayɪ. -Ye -a kɔ -a ni Kukɔnyɔ 'hεen, 'ke -a di 'o -tegbii -do ni, -tε 'klɔ tε ye gbo. ¹⁸ 'A -ti o, -tε ε ni le 'mu, wintε a -gbε, nε- ba nu, ba =tutu 'le =wɪ 'kwli 'mu gblε.

-Ba ni 'o -preεε 'mu

5 'Dɪayuo -a, -a 'de 'klεε lele ye blε, 'ke -ba 'crɪ 'a mu -wɔn, 'ke 'o ti =nu a -ta 'mu, -ɪ kɔ 'yri -tɔplɪ a -gbε, ɪ di 'o 'lu -wɔn mue, ² -ε nue, 'a ni -gbε, a yie ni, -ε mɔ, -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu nahuin 'nɪni -preεε 'o -Yusu, 'kee ni, ɔ di 'le di, -ε 'we =nɔ 'yrinyɔ ye, -kɔ kayu di wa, 'tɔ 'mu, ti =nu -kɔ 'yri nahuin 'nɪni -proo 'o. ³ Ti =nu -kɔ 'yri nahuin 'nɪni -hie 'o 'lu -wɔn le, u di 'o le poo: «'Dɪ

-wan gbo ke, =gbugbɔgbɔ 'de 'le ni,» 'kee ni, 'waa =suε a 'yie di 'o -wɪ =tue, 'plɪ =ɔ =de 'deε bɔ =tεε 'le wɔn. ε di ye 'we nyrugba =nu, -kɔ mu -ɲla, 'kwli kl, ti =nu -kɔ 'yri ɔ 'nɪni -hie 'o 'lu -wɔn le.

⁴ 'Dɪayuo -a, -nyrɔwɔ a -gbε 'bɔ nyre 'o, a 'deε ba ta 'mu gbo, -ε nue, a -mε -ye, a 'de nahuin =nu ye 'we, -u ni 'le gbugbɪyɪ -heyri, ⁵ -ε nue, a 'bii, aa 'mu na -nyre. -A 'de nahuin =nu ye 'we, -u 'tɔ 'mu na, 'ke 'le gbugbɪyɪ -heyri. ⁶ -Tε ε ni le 'mu, -a 'nɪ ɲmo 'le, -ε 'we =nɔ ye, -tε =u -yee nu, 'u ɲmo. -A -mε -ye, -ba ni 'o -preεε 'mu, -ba kɔ -a dɪnɔn win ke. ⁷ 'Tɔ 'mu, 'ke nahuin =ke gblε pε, 'u ɲmo, 'tɔ 'mu, 'ke u -wε 'waa dɪnɔn nɔ wɔn -hie. ⁸ -A -mε -ye, -nyre 'mu ni, -aa na. -A 'nɪ na =le 'tɔ 'mu. -Tε ε ni le 'mu, -ye -a kɔ -ba kɔ -a ni dɪnɔn win ke, kɔ, -ba 'cipi 'o -Yusu 'Kɪsu a =wɪ a yekuole, kɔ, -ba 'cipi -wε 'o, -ba nunuε 'mu, -ε nue, ε 'we =nɔ ye, -tε -ba 'nɪni pue wen ta-wɔnwɪawɪ, -ε die nu, dε =de 'nɪ =han -a mu le 'tu. 'Ke 'le =wɪ a yekuole 'kwli 'mu, -ba -pre -nyrɔwɔ =nu, -ɔ kɔ 'kwli 'mu Nyɪsua di 'o -a mu waa, -ε nue, ε 'we =nɔ ye, -tε -ba 'nɪni =tu wen 'klεε ta-wɔnnugble 'lu. ⁹ Nyɪsua 'de 'le -a mu du 'mu -ha, 'ke 'a yru bu ye -a mu. Kεε, ɔ -ha 'le -a mu 'mu du, -ε die nu, dε =nu -Yusu 'Kɪsu nu a -ti, ɔ 'mu -a mu waa, 'ke 'o 'a yru a -ta 'mu. ¹⁰ -Yusu 'Kɪsu 'ku ni, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ε die nu, ɔ kɔ -a mu 'hεen, -a 'mu 'o -tegbii -do ni. Mɔ =betɪ -ba 'ku, mɔ =betɪ -ba 'klε nε 'klɔ, -nyrɔwɔ =nu, ɔ di 'le ya, -a kɔ =nɔ 'hεen, -a 'mu 'o -tegbii -do ni. ¹¹ 'A -ti o, ba -nyinyi 'kl, kɔ, ba -hɪε 'mu le, -ε 'we =nɔ ye, -tε aa 'a nunue nu -dodo.

'Lele'wɔwintε

¹² 'Dɪayuo -a, -aa 'a mu le 'nɪ 'bati, nahuin =nu, -u Nyɪsua a -kuan nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, ba =tuu 'o. Nu-mɔ nahuin =nu, Kukɔnyɔ =tu 'o gblε, 'ke bu 'ya 'a ni ye'munaanyu 'mu, -ε die nu, u 'mu 'a mu 'a 'hru kɔ.

¹³ Nyɪsua a -kuan =nu, u nu a -ti, ba =tuu 'o -tεε, kɔ, ba nuε -wε =nu 'mu -tεε. A kɔ 'a ni 'bienu 'hεen, ba kɔ keg-bowεenle.

¹⁴ 'Dɪayuo -a, -aa 'a mu le 'nɪ 'bati, ba le nahuin =nu, -u hɪkε, -ε mɔ, hɪkεle 'de -tεε nu. Nahuin =nu, -u kɔ huannu, ba =tu 'le =wɪ 'kwli 'mu gbo. Ba -hε nahuin =nu 'mu, -u 'de 'klɔ kɔ. Ba kɔ =wɪ a 'ɪla, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu. ¹⁵ Ba -gbεε 'a ni dɪnɔn, -ε die nu, nahuon 'bɔ nu 'a mu dε 'klan 'mu, a 'nɪ =hion -wε dε 'klan 'mu nu. Ba =tu 'o 'klɔ 'ε ni ti, -ε die nu, a 'mu 'a ni 'bienu =hapudε 'mu nu, kɔ 'ε ni nahuon =de 'hεen.

¹⁶ Ba nu 'manu, 'ε ni ti, ¹⁷ kɔ, ba 'cipi 'o Nyɪsua a dɪda. ¹⁸ =Betɪ 'ε ni dε =de bεε 'a mu nue, ba -nyi Nyɪsua 'wio. Ba 'cipi 'o Nyɪsua a 'wio a -nyinyie, -ε nue, kε Nyɪsuaa 'a -huhua nu, 'a mu =nu, -u kɔ -Yusu 'Kɪsu 'hεen -muε.

¹⁹ A ni ka 'le Nyɪsua a -Hihiu ye, 'ke bu nu -kuan. ²⁰ Nahuin =nu, -u Nyɪsua win wɔn -hε, a ni yraa 'le 'waa wintε. ²¹ -Tɪ 'bii, nahuin di =tu, ba 'jɪ 'yi 'mu le, -ε

die nu, a 'mue 'ye, 'bla 'bu 'le Nylsua -wɔn 'mu -hɔn.
 'Bla 'ba 'jru 'mu ɛ, 'a dɛ =nu, -ɛ ɔɔ 'o ɛ, nɛ- ba 'ble kwa.
 22 Ba hie 'o 'ɛ nɛ 'yilɛnyredɛ =de gbo 'bii.
 23 Nylsua a -gbɛ, -ɔɔ -a mu kegbowɛɛnɛ -nyi, ɔɔ nue,
 a 'mu 'o ye =cɛɛ 'bii, ɔɔ, ɔɔ =tu -wɛ 'a nɛ -hihiu, 'a nɛ
 =wɔ, ɔɔ 'a nɛ -plahɔɔn 'bii 'yie, -ɛ die nu, -nyrɔɔwɔ =nu, -a
 nɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɔɔsɔ di 'le ya, dɛ 'kuku 'nɛ =han 'le 'a
 mu 'mu nɛ. 24 Nylsua =nu, -ɔɔ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a

nahuin 'mu, ɔ di dɛ a -gbɛ 'nɛ nu, -ɛ nue, -tɛ =nu, ɔ =tu, ɔ
 nyi 'nɛ nu.
 25 'Dɔɔyuo -a, ba da -wɛ Nylsua, 'ke 'o -a nɛ -ta 'mu.
 26 Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, -ɛ 'we =ɔɔ 'dɔɔyuo ye.
 27 'Nu 'a mu ɛ 'nɛ 'batɛ, 'ke 'le -a nɛ Kɔkɔnyɔ a 'du 'kwli
 'mu, ba -hre 'crɔɔnɛ -gbo, 'ke 'o Nylsua a nahuin 'bii ye.
 28 -A nɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɔɔsɔ ɔɔ nu 'a mu =hapudɛ
 'mu.

2 TESALONIKIKUË

1 'Mɔ Pɔlʊs nɪ, -kɔ 'crʊnɛ -gbo 'crʊ, 'n bi 'le ye, kɔ Silasɪ kɔ Timote 'hɛɛn. 'A mu'ʊ nɪ, -aa -wɔn 'crʊ, -ʊ kɔ Nylsua a nahuin, -ʊ nɪ 'le Tesalonikʊdɔ 'mu. 'A mu kɔ -a nɪ Bu Nylsua kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ a nahuiin nɪ. ²-A nɪ Bu Nylsua kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -gbe, bu nu 'a mu =hapudɛ 'mu, kɔ bu -nyi 'a mu kegbowɛɛnɛ.

Nylsua di nahuin lɛ poo -bati, -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu di 'le lele di

³'Dɪayuo -a, ɛ kɔ 'o lɛ, 'ke -ba -nyi Nylsua 'wio 'ɛ nɪ ti, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu, -ɛ nue, a kuo -Yusu ye =wɔ -tɛɛ, 'a nɪ =wɔ a yekuolɛ a -gbe, 'ɛɛ klɛ bii, kɔ, 'a nɪ 'mʊnʊnʊɛɛ, 'ɛɛ -wɛ klɛ bii. ⁴Nɛ- nue, 'bɪa =ba nɪ 'o -Yusu a nahuin -ye ye, =aa 'a nɪ -pli po, -ɛ nue, =betɪ nahuin bu 'a mu =sʊɛ =tue, kɔ, bu yraa 'a mu, -tɛgbi a 'blee 'o kwa, 'ke a 'klɛ 'blee 'o kwa, 'a 'klɛ kue -Yusu 'Klɪsʊ =wɔ ye.

⁵Dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mu kɔ, -ɛ kɔ, -bati =nu, Nylsua di nahuin lɛ poo, ɪ di 'o ye 'nɪ 'sii. -Tɛ a 'klɛ kue -Yusu =wɔ ye, 'ke 'le =sʊɛdʊ a -gbe a 'yiye 'kwli 'mu, 'a -tɪ, Nylsua die 'nɪ nu, a 'mu 'le 'a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu pa, -kɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 'Ke 'o Nylsua a 'klɔ yrayru a -gbe a -ta 'mu, aa 'ye =sʊɛdʊ a -gbe. ⁶'ɛ kɔ -tɛɛ, Nylsua a -bati di 'o ye 'nɪ 'sii, -ɛ nue, -tɛ nahuiin nu, 'ʊ =tue 'a mu =sʊɛ, kɛ Nylsua di nu, kɔ 'mu -wɛ =nu =sʊɛ =tue. ⁷'A mu -gbo, -ʊ =sʊɛ 'ye, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, kɔ di 'a mu -nyi plɔ a bleelɛ, a kɔ -a mu 'hɛɛn. Kɛ'ɛ nɪ, kɔ di nu ti =nu -kɔ 'yri -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu di 'le yakɔ 'mu -hɔn, kɔ kɔ 'a lɛleenyu =nu 'hɛɛn, -ʊ nɪ 'klɪ ke. ⁸'Bɪa kɔ 'le di, -ye -a di 'ye nahru, kɔ 'mu nahuin =nu =sʊɛ =tue, -ʊ 'de Nylsua a -tɪ kwa 'ble, kɔ, -ʊ 'de =haputitɪ =nu =wɔ ye kuo, -ɛɛ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu a -tɪ -wɔn lɛ na. ⁹=Sʊɛ, ʊ di 'ye, ɛ nɛ- kɔ: ʊ di 'nɪ 'wan, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo, Nylsua 'mu 'waa 'hru ye ka, -ɛ die nu, ʊ 'nɪ =han 'o -a nɪ Kʊkɔnyɔ 'hʊn 'mu nɪ, kɔ, ʊ 'nɪ =han 'le 'a -tɪ a 'yi'buaalɛ gblaka -hɛyri nɪ.

¹⁰-Nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -a nɪ Kʊkɔnyɔ di 'le lele di, 'ke -tɔplɪ a -gbe, ɪ di 'lu -wɔn mue. -Nyrɔwɔ gblaka a -gbe 'mu, kɔ di 'le 'nɪ di, -ɛ die nu, 'a nahuin 'muo baa. Nahuin 'bii =nu, -ʊ kuo =wɔ ye, ʊ dɪo -nyi -tɪ a 'yi'buaalɛ. 'A nɪ -gbe, 'ke a diu 'le -hɛyri nɪ, -ɛ nue, -Yusu a -tɪ =nu, -a =tu 'a mu ye, a kui ye =wɔ.

¹¹Nɛ- nue, =aa Nylsua da 'ɛ nɪ ti, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mu. -A nyo 'nɪ da, -ɛ die nu, kɔ 'mue nu, a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye, kɔ, a 'mu nahuin =nu 'mu 'ya, -ʊ blɛ 'a 'klɔ yrayru =nu ye, -kɔ kɔ 'kwli 'mu kɔ daa 'le 'a mu. -A nyo -wɛ 'nɪ da,

-ɛ die nu, kɔ 'mu 'a mu 'mu -hɛ, 'ke 'le 'a 'klɪkɛnɪnɛ 'kwli 'mu, 'ke ba nu =hapɔ-tɔplɪ 'bii =nu, aa -hua ba nu, ɪ kɔ -kuan =nu 'hɛɛn, aa nu, 'ke 'le 'a =wɔ a yekuolɛ 'kwli 'mu. ¹²Nahuin 'buɔ dɛ a -gbe 'ye, -ye ʊ di -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'nɪ baa 'a nɪ -tɪ, ʊ 'mu -wɛ 'a mu baa, -a nɪ Kʊkɔnyɔ a -gbe a -tɪ. Dɛ a -gbe, ɛ di -wɔn mue 'lu, -ɛ nue, -a nɪ Nylsua kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hɛɛn, ʊʊ 'a mu 'mu nu =hapudɛ.

Dɛ =nu, -ɛ di 'lu -wɔn mue, 'plɪ -Yusu 'Klɪsʊ 'mu 'le di

2 'Dɪayuo -a, ti =nu -kɔ 'yri Kʊkɔnyɔ -Yusu di 'le lele di, -a 'mu lɛ 'kukue, 'ke 'o =nɔ ye, nɪ- kɔ -tɪ 'nɪ 'a mu ye mu =tu. -Aa 'a mu lɛ 'nɪ 'batt: ²Nahuin -ye 'bu nyi =tu, -ɛ kɔ, -nyrɔwɔ =nu, -a nɪ Kʊkɔnyɔ di 'le ya, kɔ nyre 'o =o -dodo, ɛ nɪ =gbugblɔ 'le 'a mu, kɔ, ɛ nɪ nue 'le 'a mu huannu. A nɪ pui 'le -tɛɛ, kɔ =betɪ bu lɛ po, -ɛ kɔ, Nylsua'a nɪ, -kɔ tʊɛ =nu, kɔ =betɪ ba 'wɔn -wɛ 'o nahuin =nu wien, -ʊʊ =ke Nylsua a -tɪ lɛ =tu, kɔ =betɪ bu lɛ po, -ɛ kɔ, 'mɔ kɔ nɪ, -kɔ 'crɪɛ. ³A nɪ wɔn 'le ke gbe, 'ke nahuin bu kaa 'a mu. Ba kɔ 'a yiyie, 'plɪ -nyrɔwɔ a -gbe, kɔ 'mu 'o mu nyre, nahuin 'plɔplɔ di 'o Nylsua a 'hru gbo 'nɪ hie, kɔ, 'Crenyɔ gblaka =nu, Nylsua di -tado 'le na 'mu po, kɔ- di 'a -kuan -wɔ =tu. ⁴'Crenyɔ a -gbe, kɔ di nahuin 'nɪ le, bu 'kee 'ɛ nɪ dɛ =de a dɪda, kɔ =betɪ Nylsua. Kɔ di -wɛ 'nɪ =tu, -ɛ kɔ, 'ke kɔ nɪ 'o 'ɛ nɪ dɛ =de 'lu ye, kɔ 'mu -wɛ 'le Nylsua a 'kagblaka =nu gbo pa, kɔ 'mu 'le gbata =nu wɔn gbo nɪ, kɔ 'mui =tu, -ɛ kɔ, kɔ- kɔ Nylsua.

⁵-Tɛ 'n nɪ la 'le 'a mu -wɔn, -tɪ a -gbe, 'n =tɪ la 'a mu ye nɪ. =Be ɪ 'nɪ bi =le 'le 'a mu 'kwli 'mu? ⁶-Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, dɛ =de ka 'Crenyɔ a -gbe ye, 'ke kɔ di 'le. Dɛ a -gbe, a yie nɪ. Ti =nu, Nylsua wa 'dʊ, 'bɪ nyre 'o, 'Crenyɔ a -gbe, kɔ di 'mu bi pepe'. ⁷'ɛ kɔ -tɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, nahuin 'plɔplɔ, 'ʊʊ Nylsua ye -wɔn. -A yi 'klɪ -hʊn a -gbe nɪ, -ɛ nue, Nylsua, kɔ- tʊɪ -a mu. -Tɪ -gbo, 'nɪ =tu, ɪ di 'o 'nɪ nyre, kɛɛ, ɪ 'de wɛn 'o a nyree. ɛ nye 'nɪ -hua, 'ke nahuon =nu, -kɔ 'Crenyɔ a -gbe ye ka, bu -hɔ 'o 'hru wɔn, ⁸'plɪ 'Crenyɔ a -gbe, kɔ 'mu pepe' 'mu bi. -A nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'kɔ di 'le, 'ke 'le 'a -tɪ a 'yi'buaalɛ 'kwli 'mu, kɔ di 'Crenyɔ a -gbe 'lu =hloon pepe, kɔ 'mu gbo -wɛ. ⁹'Crenyɔ a -gbe, 'kɔ bi pepe' 'mu, kɔ di 'le 'nɪ di, 'ke 'le Satan a 'klɪ 'kwli 'mu, kɔ 'mu 'ɲmileka-tɔplɪ a gblegblei nu. 'ɲmileka-tɔplɪ a -gbe, nɪ- kɔ di nu, kɔ 'mu nahuin kaa. ¹⁰Kɔ di nu 'yilenyre-tɔplɪ a gblegblei, kɔ 'mu nahuin =nu kaa, ʊ di 'le na =nu 'mu po, -kɔ 'nɪnɪ jre gbe. Nahuin a

-gbe, u di 'ye =sue, -ε nue, u 'ni -hua =le -ti a -tεε, 'u 'di 'mu nue. 'Bia 'bu wεen wen -ti a -tεε ke, Nytsua diu wen 'ni waa. ¹¹ -Tε u 'nini -hua Nytsua, Nytsua nye 'ni nu, 'waa 'lu a le-hiele 'εε ke muu, kɔ, 'u kuo hi =wlu ye. ¹² 'A -ti, Nytsua a -bati di nahuin 'bii =nu 'ni klu, -u 'nini -hua -ti a -tεε, kɔ, -u nue 'mu -bu nu dε 'klan.

Nytsua -ha 'le 'a mu 'mu du, 'ke bɔ waa 'a mu

¹³ 'Diayuo -a, 'a mu =nu, Nytsua nue 'mu, ε kɔ 'o le, 'ke -ba -nyo 'wio 'ε ni ti, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ε nue, -tε Nytsua 'mu la 'klɔ -wlu mu =tu, ɔ -ha la 'le 'a mu 'mu du, 'ke bɔ waa 'a mu, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'klu 'kwli 'mu. 'A -Hihiu a -gbe, nu- nue, 'a -hε Nytsua a nahuin. ɔ -wε 'a mu 'ni waa, -ε nue, a kuo -ti a -tεε ye =wlu. ¹⁴ ɔ 'mu 'a mu waa, nε- nue, 'ɔ da la 'a mu, 'ke ba kuo la =wlu ye ti =nu -kɔ 'yri -a pue la 'a mu -Yusu a =haputitie. ɔ nye la 'ni -hua, 'ke ba nu -wε 'manu, 'ke 'o -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a -ti a 'yi'buaale a -ta 'mu. ¹⁵ 'A -ti, 'na 'diayuo -a, ba 'kle kue -Yusu 'Klɔsu =wlu ye, kɔ, ba naa -tɔplɔ =nu =wlu kle, -a kɔ 'a mu, 'ke 'o wuntɔ 'yri, kɔ 'ke 'o 'crunε ke.

¹⁶ -A ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a -gbe, ɔ kɔ -a ni Bu Nytsua, ɔ nue -a mu 'mu, bu =tu 'le 'a mu =wlu 'kwli 'mu gbo, kɔ, bu -nyi 'a mu 'klu, 'ke ba nu =hapu-tɔplɔ, kɔ, 'ke ba =tu -wε =hapu-ti 'ε ni ti. -Tε Nytsuaa -a mu =hapudε 'mu nu, kɔ -a mu -nyi 'klu 'ε ni ti, kɔ, kɔ -a mu 'mu -hε, 'ke -ba -pre =hapudε =nu, -a yi, ɔ di -a mu -nyi.

Ba da Nytsua, 'ke 'o -a ni -ta 'mu

3 'Diayuo -a, dε -kɔ ke -a di 'o -yrεε, nε- mɔ: ba da Nytsua, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ε die nu, Kukɔnyɔ -Yusu a wintε 'mu gbo 'sεε, kɔ, nahuin 'mue kwa 'ble, u 'mue 'o =tuu, -ε 'we =nɔ ye, -tε aa 'a nunue nu. ² Ba da -wε Nytsua, -ε die nu, ɔ 'mu -a mu 'mu -hε, 'crenyu 'ni =han -a mu dε 'klan =de 'mu nu, -ε nue, ε kɔ nahuin, 'u 'nini -huε, 'ke bu kuo -Yusu =wlu ye.

³ Kεε, 'bia =ni kuo -a ni Kukɔnyɔ =wlu ye, ɔ 'ni hie =le 'o -mu gbo. ɔ di 'a mu 'mu 'ni -hε, a 'mu 'klu ke ni, kɔ, ɔ 'mue nu, 'kuo -hɔn a nygblaka 'ni =han 'a mu dε 'klan =de 'mu nu. ⁴ -A kuo -a ni Kukɔnyɔ ye =wlu, 'ke bɔ nue, -ti =nu, -a kɔ la 'a mu, a 'mu 'o 'cipi, a 'mui nu.

⁵ -A ni Kukɔnyɔ bɔ -hε 'a mu 'mu, -ε die nu, Nytsua a 'munuele 'mu kle bii, 'ke 'le 'a ni =wlu ke, kɔ, -tε a 'blee 'o

kwa, 'ke ba 'kle 'blee 'o kwa, -ε 'we =nɔ ye, -tε -Yusu 'Klɔsu la 'a nunue nu.

ε kɔ 'o le, 'ke nahuon bɔ nu -kuan

⁶ 'Diayuo -a, -a nye 'a mu 'ni -hua, 'ke 'le -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a 'du 'kwli 'mu, ba hren -Yusu a nahuin =nu -wɔn le, -u hleεε. U -mε -ye, u 'ni =tuu =le dε =nu 'o, -a kɔ 'a mu. ⁷ 'A ni -gbe, a yie ni, -tε a kɔ ba nu 'le -a ni =pɔ a 'lele-hihia. -Tε -a di la 'le 'a mu -wɔn, -a 'ni nu =le la hleεεmli le. ⁸ -A 'ni di =le la 'a ni didi-tɔplɔ -gbugbe. Kεε, 'kɔ 'mu kɔ -nyrε 'mu, -aa la 'ye =sue, =aa la -kuan nu, -a ni -gbe, -ε die nu, -a 'mu -a dɔnɔ ye -wɔn. -A 'ni -hua =le la ba kɔ lekiklele -a ni -ti. ⁹ 'ε mɔ -tεε, 'hru pε la 'o gbo, 'ke -ba -hua la 'a mu didide, kεε, dε'ε ni, -aa la 'a mu ye kɔ, nε- nue, =aa la -kuan nu. ¹⁰ -Tε -a ni la 'le 'a mu -wɔn, kε -aa la pɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nini -hua bɔ nu -kuan, ɔ 'de ye ble bɔ di dε.»

¹¹ 'ε 'we =nɔ ye, -a 'wɔn ni, -ε mɔ, 'ke 'le 'a mu -hyri, nahuin -ye ni 'o, 'u hleεεmli le nu. U 'ni -hua =le bu nu -kuan, kεε, 'waa -kuan, nɔ- mɔ bu bi 'le 'waa 'bienu a -ti 'mu le. ¹² Nahuindu a -gbe, nu- aa 'le -wɔn 'pɔrε. -A nyu 'ni le, 'ke 'le -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a 'du 'kwli 'mu, -ε mɔ, bu nu 'waa -kuan -tεε, -ε die nu, 'waa -gbe, u 'mu 'waa dɔnɔ ye -wɔn.

¹³ 'Diayuo -a, a -mε -ye, 'a ni 'klu ni -wε 'le 'le, 'ke ba nu =hapudε. ¹⁴ -Tado, ε di kɔ nahuon, -ti -gbo, -aa 'a mu -wɔn 'cru, ɔ 'nini di 'o =tuu. 'Bia 'bε ni le 'mu, ba 'kɔ 'yie ke gbo, kɔ, ɔ kɔ 'a mu 'hεen, a ni bibi 'le 'yi 'mu le, -ε die nu, -tu 'muo nu. ¹⁵ Kεε -ye a ni 'yo 'le, -ε 'we =nɔ ye 'a ni yraanyɔ, kεε, ba -gbɔ -tεε, -ε nue, ɔ mɔ 'a ni 'diayuu 'ni.

'Lele'kɔwintε

¹⁶ -A ni Kukɔnyɔ -Yusu a -gbe, kɔ =ke nahuin keg-bowεenle -nyi, bɔ -nyi 'a mu kegbowεenle 'ε ni ti, 'ke 'o 'ε ni dε =de a -ta 'mu. Nɔ- bɔ ni 'o a 'bii -wɔn.

¹⁷ Kε mɔ 'crunε a =tu -gbo ke, 'mɔ Pɔlu a -gbεε ni, kɔ mɔ 'cru. 'N =gba 'a mu wɔn le -tεε. Kε'ε ni, 'nu 'na 'du a 'cruε nu, 'ke 'le 'na 'crunεi 'bii 'kwli 'mu. 'Na 'crudabu, ni- die 'a mu kɔ, -ε mɔ, 'mɔ Pɔlɔ nu, ɔ 'cru 'crunε -gbo.

¹⁸ -A ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu bɔ nu a 'bii =hapudε 'mu.

1 TIMOTE

1 'Mə Pəluu ni, -kə 'cruluə -gbo 'cru. 'Mə mə -Yusu 'Klusu a -wənnəanyə'k ni, -ε nue, -a ni Waanyə Nyɩsua kə -Yusu 'Klusu 'hɛɛn, nu- le 'mu. -Yusu 'Klusu a -gbe, kə- di dɛ =nu nu, -aa -pre. ² Timote o, -mə kə ni, 'nu -wə 'cru. 'Mə kə 'mu Nyɩsua naa 'le, 'plu =ni kuo kɛ -Yusu =wlu ye. Nɛ- nue, =ni 'ya 'na 'yu 'mu. -A ni Bu Nyɩsua kə -a ni Kukənyə -Yusu 'Klusu 'hɛɛn, bu nu -mu =hapudɛ 'mu, bu yrii -na wəɩ, kə, bu -nyi -wɛ -mu keg-bowɛɛnɛ.

Ba -gbeɛ 'a ni dɩkɩ, 'ke 'o hɩkɩ a -ta 'mu

³ -Ye 'klɛɛ, ti =nu -kə 'yri 'nu o Maseduanɩblugba 'mu mu, 'n le o -mu ni, -bo ni o 'le Efɛsɩdu 'mu gbo. -Tu -do a -gbe, 'n =tu o -mu ye, ni- 'n 'klɛ =tue: -bo ni 'le Efɛsɩ 'mu gbo, -ε nue, 'ke 'le Efɛsɩ 'mu, 'ke nahuin -ye ni 'le, -ti =nu, 'n 'de =nu kə, 'ke 'o Nyɩsua a -ti a -ta 'mu, ni- uu nahuin kə. Le =nu, bu 'kee 'a nunue. ⁴ Le -wɛ =nu, bu 'kee hɩdatɩgbɩ a yrɛ-mumale, 'ke 'o Nyɩsua a -ti ke, kə, bu 'kee -wɛ gblɛ a pupue, 'ke 'o -a ni bunu a =hrɩn a =hrɩn a -ta 'mu. -Tɔplɩdu a -gbe, ɩ nye 'ni nu, nahuin 'u gblɛ -pɛtu po, kɛɛ, ɩ 'ni -hɛ =le nahuin 'mu, 'ke bu wɛɛn dɛ =nu ke, Nyɩsuaa -hua, -ε nye nu, 'u nyo =wlu ye kuo, Nyɩsua 'k nyu waa. ⁵ Dɛ -mə dɛ gblaka, 'ke 'le Nyɩsua a -ti a kɩkɩ 'kwli 'mu, nɛ- mə -Yusu a nahuin bu kə 'munuɛɛ. Nahuon 'kə ni 'o, 'a =wlu 'bu 'sii 'o ye, 'a =wlu 'bu 'nɩnɩ yɛɛ =kə -ti, 'kə kuo -Yusu =wlu ye -tɛɛ, -ye nahuon a -gbe, kə di kə 'munuɛɛ =nu, -ε kə -ti 'nu =tu. ⁶ Kɛɛ, 'ke 'le Efɛsɩ 'mu, ɛ kə kɩkɩ -ye, 'u hie 'o =haputɩkɩ gbo, 'u gblɛ po, -ε 'nɩnɩ da dɛ =de. ⁷ Uu -hua bu 'ya Nyɩsua a tɛtɛkɩkɩnyu gblakɩ 'mu, kɛɛ, 'ke 'le -tɛɛkɩ 'kwli 'mu, -ti =nu, uu kə, u 'di yi, kə, -ti =nu, 'waa -gbe, u pue -tɛɛ, -ɩ kə ke uu 'o 'prɛɛ 'dɩ, u 'ni yrii =le 'mu le.

⁸ -A yie ni, -ε mə, Nyɩsua a tɛtɛi mə =hapudɛɛ ni, 'bla -ti -gbo, ɩ =tu, =baa le 'a nahuin a kɩkɩ nu. ⁹ -Ba kə 'a yiyie, -ε mə, Nyɩsua 'de tɛtɛi a -gbe nu, 'ke 'o nahuin =nu -wə, -uu 'a kewɛɛnɛ nu, kɛɛ, kə nui ni, 'ke 'o dɛ'kukununyɩ -wə. Dɛ'kukununyɩ a -gbe, u 'ni =tuu =le 'o Nyɩsua kə 'a tɛtɛi 'hɛɛn, kə, 'u 'de -wɛ 'o 'waa 'bi-enu -tunahuin a 'o=tuule kə, 'waa =wlu 'ɩ yraa Nyɩsua a -ti, 'u nahuin 'la, mə =betɩ bɛ 'ya 'waa bu kə 'waa 'dii 'hɛɛn 'mu, ¹⁰ 'u 'lalu nu, kə 'ɛ ni 'kubapudɛ =de 'hɛɛn, nyɩbɛpu 'u 'waa 'bie nyɩbɛpu nyru 'mu nuu, 'u -tu-nahuin a 'yɩ, 'u nyu =go 'mu nuu, 'u hɩ le 'du, kə, 'bu =tu -ti, u 'ni nui =le. Nahuindu a -gbe, -tɔplɩ 'bii =nu,

uu nu, ɩ kə =haputɩkɩ 'hɛɛn, ɩ 'de pɛ. ¹¹ =Haputɩkɩ a -gbe, Nyɩsua a =haputitɩ, nɛ- nye -a mu kə. =Haputitɩ a -gbe, Nyɩsua, kə- le 'mu, 'ke =bo pue nahuin. =Haputitɩ a -gbe, ɛɛ -a mu kə Nyɩsua a -ti a 'yi'bubua, Nyɩsua =nu, -kə -a mu plɩ a bleelɛ -nyi.

Pəluu -Yusu -nyi 'wio, =hapudɛ =nu, kə nuu 'mu a -ti

¹² 'Nu -Yusu 'Klusu -nyi 'wio, -kə mə -a ni Kukənyə. Nə-nyi 'mu 'klɩ, 'ke =bo nu -kuan -gbo, kə -nyi 'mu. 'N nyo -nyi 'wio, -tɛ kə nu, 'kə -ha 'le 'mu du 'mu, 'ke =bo 'ya 'a -kuannunyɩ 'mu, ¹³ 'mə -gbo, ti -hi la a ti 'yri, -kə la 'a 'du 'yi le nyre, -kə nyo la =sue =tue, kə kə 'a nahuin 'hɛɛn, -kə nyo la tanɩ =tu. Kɛɛ, Nyɩsua 'ye 'na wəɩ, -ε nue, 'n 'de la -Yusu 'Klusu =wlu ye kuo, kə, dɛ =nu, 'nu la nu, 'n 'die la yi. ¹⁴ -Ye -a ni Kukənyə, kə nu 'mu 'mu =hapudɛ 'dɩ, 'ke 'le -gbugbəkɩ 'kwli 'mu. ɩ nue ni, 'ni kuo =wlu ye, kə, 'ni kə 'a 'munuɛɛ.

¹⁵ ɛ kə wintɛ -ye, 'ɛ mə -tɛɛ a wintɛ. Nahuin 'bii blɛ ye bu kue =wlu ye. Wintɛ a -gbe, nɛ- gbo: -Yusu 'Klusu, kə di 'le =le, kɛ kə -tutu ke, -ε die nu, kə 'mu dɛ'kukununyɩ waa. 'Na -gbe -gbo, 'mə mə la dɛ'kukununyɩ a nyɩgbla-ka. ¹⁶ Dɛ 'kuku, 'nu la nu a -ti, nɛ- nue, Nyɩsua 'k 'ye 'na wəɩ, 'kə nue, -Yusu 'Klusu 'k 'la =wlu 'dɩ, 'ke 'o 'na -ta 'mu, =betɩ 'na dɛ 'kuku, 'nu la nu, bɛ -huo. Kɛ'ɛ ni, kə nu, 'kə titɩ nahuin ye, -ε mə, =betɩ nahuon a nunuŋmli 'kukui bɩ -huo, -Yusu 'Klusu kə =wlu a 'lɩla, 'ke 'o nahuon a -gbe a -ta 'mu, -ε die nu, 'ɛ ni nahuon, kə 'muo =wlu ye kuo, Nyɩsua, kə 'mu nahuon a -gbe 'klɩ yrayru -nyi, -kə 'nɩnɩ -wɛ 'le. ¹⁷ Nyɩsua kə kə -ti a 'yi'buaale kə 'o=tuule, -tɛ 'klɩ tɛ ye gbo. Nə- mə 'klɩkɩbɩdɩ. ɩ 'ni 'ku =le gbe. Nahuon =de 'ni 'yo =le. ɩ -do, kə- mə Nyɩsua. Kɛ ɛ ni 'mu.

¹⁸ 'Na 'yu Timote, tiilɛ -gbo, 'nu -mu tii, 'a -ti ni -hri 'le -mu -wə: =Tu 'o 'klɩ, 'yilɛkɩ-kuan =nu, -nu nu, -bo nuu -tɛɛ, -ε 'we =kə ye, -tɛ 'kɩyɩotayuu nu, 'kə tu -wə. Bɩ bi 'le -mu 'kwli 'mu, -ε mə, Nyɩsua a -gbeɛ ni, -kə -nyi -mu 'yilɛkɩ-kuan a -gbe. Nə- nu o 'le 'a winwɩkɩ-henyɩ wɩkɩ, 'u =tui o. ¹⁹ 'Cipi 'o -Yusu a =wlu a yekuolɛ. Po -na =wlu a win nua ye gbo, =ni =han -tɔplɩ =nu nu, -ɩ kə ke -na =wlu, uu 'o -mu 'nyre =hɛɛn. ɛ kə nahuin -ye, =betɩ 'waa =wlu buu =nu 'nyre =hɛɛn, u 'ni pu =le nua ye gbo. Nɛ- nue, 'u sɩa, 'ke 'o -Yusu a =wlu a yekuolɛ a -ta 'mu. ²⁰ 'Ke 'le =nu -hɛyri, 'ke Himene kə Alɛsadrɩ 'hɛɛn, u ni 'le. Nɛ- nue, 'ni pu 'kuo -huu a nyɩgblaka Satan kwa, -ε die nu,

u 'mu =sue 'ye, u 'mue yi, -ε κς, nyc 'nι =tu =le Nylsua -ti -hultn yrε.

-Tε -a κς -ba nu -tϰplι a nunue, 'ke 'le 'cue 'kwli 'mu

2 Ye-hede, 'nu 'a mu -hua, 'a mu -Yusu a nahuin ba nu, nε- κς ba da Nylsua, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu, ba pu 'le Nylsua kwa 'mu, ba -nyi Nylsua 'wio, 'waa -ti. 2 Ba da Nylsua, 'ke 'o 'kultpu κς bodκpu κς 'blugba a ye'munaanyu 'bii a -ta 'mu, -ε die nu, -a 'mu pl κς a bleele κς, ε κς kegbowεenle 'hεen, ke κς 'kl κς. -Ba =tuu 'o Nylsua 'o, κς, -a nι nunukl κς 'sii 'o ye. 3 De a -gbe, nε- κς 'yi le, 'ke 'o Nylsua ye. Nκ- waa -a mu, 4 κς, 'κς nye -wε -hua, 'ke κς waa nahuin 'bii, κς, bu yi -ti a -tεε. 5 Nylsua 'ya -do. 'Ke κς nι 'le 'pια -ye ke, -tunahuin 'u nι κς 'pια -ye ke. Nahuoon -do, κς- nι 'o Nylsua κς -tunahuin 'hεen a -gbahlκn. Nahuon a -gbe, κς- κς -Yusu 'Klιsυ, κς -hε -tunahuon. 6 C di 'le =le, 'κς -ha 'a dκnκ, 'κς 'ku, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu, 'κς 'mu =gbla, 'ke 'le 'waa de 'kuku wκn, 'κς 'mu 'a nahuin 'mu nuu. Ke'ε nι, -Yusu nue nahuin 'a tκκ, -ε κς, Nylsuaa -hua κς waa nahuin 'bii. Ti =nu, Nylsua wa la 'du, 'kee nι, -Yusu tκκ nahuin de a -gbe. 7 Nε- κς -ti -Yusu 'κς nuu 'mu 'a leleenyc 'mu, κς 'a -wκnnaanyκ 'hεen, -ε die nu, nahuin =nu, -u 'de -Juukue, 'mu Nylsua a =haputitie tκκ, u 'mu -Yusu =wκ ye kuo, κς, u 'mu -ti a -tεε yi. -Ti -gbo, 'nι =tu, ι κς -ti a -tεε nι, ι 'de hι.

8 'A -ti 'kleε, 'n nye 'nι -hua, nytbepu bu da Nylsua, 'ke 'o 'ε nι -tεgbi =de. 'Bu nyo da, 'waa =wκ bι 'sii 'o ye, yru κς gble 'hεen nι nι 'le 'le 'waa =wκ ke.

9 Nyrugbapu -mε -ye, 'waa 'hultn'mulepue-tϰplι, u 'hultn 'mu le pue, bι κς 'o, u nι 'yaa 'le 'le 'waa dκnκ. 'Waa 'yilenκn, u ble ye bu =κς le, ε 'de bu hra 'li, -u nahuin 'mu gble 'ta, κς, bu =tu 'le 'b κς nι 'mu le, bu po =gbei dabu 'mu le, κς, bu po 'cun.i dκ le, κς, bu po -wε -tϰplι =nu 'hultn 'mu le, -u =die po 'dκ. 10 -Tε 'waa 'yilenκn κς bε nι 'mu, nε- gbo: 'Waa nunukl κς 'sii 'o ye. 'Buu le naale nu, -ye nahuin, u nye 'nι 'ye, -ε κς, nyrugbapu a -gbe, u nυε Nylsua 'mu nι, 'u nyo 'o =tuu. 11 Nyrugbapu 'bu Nylsua a tκκwin 'wκn, u ble ye bu po 'o nua gbo, bu =tuu 'o 'cue a ye'munaanyu =nu, -u Nylsua a -ti tκκ. 12 'Nι -hυε =le, 'ke nyrugba κς tκκ nytbeyu Nylsua a -ti, κς, 'nι -hυε =le -wε, 'ke nyrugba κς κς nytbeyu win ke, κεε, κς po 'o nua gbo, 13 -ε nue, Adamu, κς- Nylsua nu -tite, 'plu 'κς nu 'a nyrugba, κς κς εfu. 14 'Ya 'o lele 'lu, Satan, κς κς 'kuo -hultn a nytblaka, ε 'de Adamu, 'κς 'dio mε le -ha, 'ke κς kaa =κς, κεε, nyrugba, κς- hκ mε le, 'κς kaa =κς, 'plu nyrugba a -gbe, 'κς 'wla Nylsua a tete. 15 Keε, =beti bε nι le 'mu, nyrugbapu di κς 'yuo=pli, 'plu Nylsua 'mu waa, 'bι 'bu 'cipi 'o 'a =wκ a yekuole, κς, 'bu nυε nahuin 'mu, κς, 'waa nunukl κς 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, κς, 'bu 'nιnι 'yaa 'le 'waa dκnκ.

'Cue a 'yie=tunyu

3 Wintε -gbo, -ε κς -tεε a wintε, ε nε- gbo: Nahuon 'κςκ -hua κς 'ya 'cue a 'yie=tunyc 'mu, de κς 'lu -wκn le -hie, ε κς 'yilenκde'ε nι. 2 'Cue a 'yie=tunyc, 'a nunukl ble ye κς κς 'yi le, -ε die nu, nahuon =de 'nι =hion -ti yεε, κς, κς ble ye κς 'ya nyrκκ -do a tκ †, κς κς yi 'a dκnκ a naale, κς κς κς -hie 'lu le -tεε, 'a nunuηmli bι 'sii 'o ye, κς κς κς kikle 'dagbi =nu le -tεε, -u 'le 'a kayu gbo pa, κς, κς κς yi Nylsua a -ti a tκκ -tεε, 3 κς 'de ye ble κς -hie 'a dκnκ κς wκn, κς 'de ye ble κς nι yru ye, κεε, κς κς κς =wκ a 'lιa, κς, κς ble ye κς =mυε le, 'ke nahuin 'bii bu κς kegbowεenle, κς 'de ye ble κς nυε 'wliye 'mu 'dκ, 4 κς ble ye κς yi 'a kayu a naale -tεε, κς nue, 'a 'yuo=pli bu κς 'o 'a 'o=tuule -tεε, 5 -ε nue, nahuon 'κς 'de 'a -gbe a kayu a naale yi, -ye κς 'die 'le -wε κς naa Nylsua a 'cue.

6 'Bιa 'baa 'o 'cue a 'yie=tunyc gbo =tu, κς nι 'ya 'le nahuon =nu 'mu, κς -hε le ke -Yusu a nahuon. 'Bιa 'b κς 'ya nahuon =nu 'mu, κς -hε le ke -Yusu a nahuon, -ye κς di 'le 'a dκnκ 'nι 'yaa. 'Bκ nue, -ye Nylsua a -bati dio 'nι klι, -ε 'we =κς ye, -tε ι nu, 'ι klι 'kuo -hultn a nytblaka. 7 Nahuon -gbo, κς di 'cue a 'yie=tunyc 'mu 'ya, ε nye 'nι -hua, nahuin =nu, -u 'de -Yusu a nahuin, bu κς 'o 'a 'o=tuule. Nε- 'de =nε, κς di pl 'waa 'yie, 'plu u 'muo -ti yεε, -ye 'kuo -hultn a nytblaka -wε 'le =le κς κς ye, κς 'nι =han -kuan nu -tεε.

'Cue a 'mu-henyu

8 'Cue a 'mu-henyu -mε -ye, u κς bu bi gblo ye. U 'de ye ble bu naa 'lii 'hκn. U nι 'na 'le κς 'dκ. U nι nυε 'le 'wliye 'mu 'dκ. 9 'Waa nunukl κς 'sii 'o ye, -ε die nu, 'waa =wκ 'nι =hiun 'nyre =hεn. 'Plu wintε -gbo, Nylsua tκκ =nu, bu 'ble kwa -tεε. 10 'Plu a 'mu 'o 'cue a 'mu-henyu gbo mu =tu, ye-hede, a κς ba nu, nε- κς, ba =tu 'yri. 'Ba 'ye, -ε κς, 'waa nunukl κς 'sii 'o ye, -ye ba =tu 'o gbo.

11 'Waa nyru -mε -ye, 'waa nunukl κς 'sii -wε 'o ye. ε 'de ye ble 'waa pupowin bι nyre 'yi le. U ble ye bu bi gblo ye. U ble ye bu 'ya nyrugbapu =nu 'mu, nahuin -wε 'le bu kuo =wκ ye.

12 'Cue a 'mu-henyu, 'a nahuon, κς ble ye κς 'ya nyrκκ -do a tκ ††. C ble ye bu yi 'a kayu a naale -tεε. 13 'Cue a 'mu-henyu 'buu -kuan nu -tεε, -ye nahuin diu 'o 'nι =tuu. 'Buu -Yusu a -ti =tu, u 'deε bu pl nahuon =de a huannu, -ε nue, u kuo -Yusu ye =wκ -tεε.

De gblaka =nu, -ε -hli nahuin 'yi ke, 'plu Nylsua tκκ -a mu

14 Timote, 'nι -mu -wκn 'nι 'cru, κεε, 'na =wκ nye wen 'nι -hua, 'ke =bo di wen 'le -mu -wκn. 15 'Na 'ledidie 'bεε gbo -wlen, 'cruuε -gbo, ε nε- die -mu tκκ, -tε Nylsua a

† -hee': κς 'de ye ble κς nu -wlawli †† -hee': κς 'de ye ble κς nu -wlawli

=tugba a nahuin kɔ bu nu 'waa dɔnɔ a naale. =Tugba a -gbe, nɔ- kɔ 'cuɛ. 'Klɔhienyɔsua a 'cuɛɛ nɔ. 'Cuɛ, nɛ- 'ble Nylɔsua a tɔkwɪn kwa, -ɪ kɔ -tɪ a -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'katui nu, 'ɪ 'ble 'ka-gbɔ. ¹⁶-Tɪ a -tɛɛ a -gbe, ɛ -hli o nahuin ke 'yi, Nylɔsua 'kɔ tɔɛ -a mu. ɛ nye -a mu 'nɪ tɔɔ, -tɛ -a kɔ -ba nu Nylɔsua a 'hru a nɪna. -Tɪ a -tɛɛ a -gbe, ɛ mɔ dɛ gblakaa nɪ, -ɛ mɔ:

- Yusu 'Klɔsɔ, kɔ -hɛ -tunahuoŋ,
- 'kɔ di kɔ 'klɔ ke,
- kɛɛ, Nylɔsua a -Hihiu tɔɛ nahuin nɪ,
- ɛ mɔ, kɔ mɔ Nylɔsua a 'Yuu nɪ.
- Tɛ kɔ nɪ 'mu, kɛ Nylɔsua a lɛlɛenyu nu 'a 'yiye,
- nahuin 'u =tu 'a -tɪ,
- 'ke 'le daku 'bii -hɛyri,
- daku a -gbe a nahuin a gblegblei 'u kuo =wɔ ye,
- Nylɔsua 'kɔ gbɔ 'le yakɔ 'mu,
- 'kɔ -nyi =nɔ -tɪ a 'yi'buuaɛ.

Nahuin =nu, -uɔ hɪtɔkɛ tɔɔ

4 Nylɔsua a -Hihiu, u nyi 'nɪ =tu, 'lelɛ'ɔkɔɪ 'yri, 'plɪ -Yusu 'mu 'le di, ɛ di kɔ nahuin, -u 'nɪnɪ dio 'klɛɛ lele =wɔ ye kuo, u 'mu nahuin =nu nua ye gbo po, -u mɔ hɪwinwɔn-henyu, 'plɪ, hɪwinwɔn-henyu a -gbe, 'kuo -hɔn a tɔkɛ, nɛ- uɔ -wɔn kɔɛ. ²Hɪwinwɔn-henyu a -gbe, uɔ naa 'lii 'hɔn, 'uɔ hɪ lɛ 'du. 'Waa =wɔ 'nɪ =hɛn =le =nu 'nyrɛ, 'buɔ hɪ a -gbe 'du. ³Nahuinɔ a -gbe, u nɔ 'nɪ, nyɪbɛpɔ kɔ nyru 'hɛɛn, u nɪ kɔkɔ 'le. 'Ya 'o lele 'lu, u nɔ 'nɪ, ɛ kɔ didi-tɔplɪ -ye, nahuin nɪ di 'le. Kɛɛ -ye Nylɔsua nu didi-tɔplɪ a -gbe nɪ, -ɛ die nu, nahuoŋ 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ kuo -Yusu 'Klɔsɔ =wɔ ye, 'kɔ yi -tɪ a -tɛɛ, -ye kɔ -nyi Nylɔsua 'wio, didi-tɔplɪ a -gbe a -ta 'mu, kɔ 'mui di. ⁴'ɛ nɪ dɛ, Nylɔsua nu, ɛ nu -tɛɛ. -A 'de ye blɛ -ba yraa 'a dɛ -ye, 'bla =baa Nylɔsua 'wio -nyi, 'ke 'o 'a -nyinyi-tɔplɪ a -ta 'mu. ⁵Dididɛ, -aa di, ɛ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylɔsua ye, -ɛ nue, Nylɔsua a -gbe, kɔ nyi 'nɪ =tu, kɔ, -ɛ nue, -a nyo 'nɪ da, 'bla =baa dɛ di, 'ke kɔ nu -a mu =hapudɛ 'mu.

-Yusu 'Klɔsɔ a -tɛɛ a -kuannunyo

⁶-Tɪ -gbo, 'nɪ =tu, 'bla =nɪ nyi -Yusu a nahuin tɔɔ, -ye -mɔ mɔ -Yusu 'Klɔsɔ a -tɛɛ a -kuannunyo. ɛ 'we =nɔ ye, Nylɔsua a wintɛ, -n kue ye =wɔ, 'plɪ -tɛ ɛɛ po, kɛ'ɛ nɪ, -nɪ naale nu. -Ye Nylɔsua a =haputɔkɛ, nɛ- -nɪ -wɔn kɔɛ. ⁷Kɛɛ, 'datɪgbɪ, -ɪ 'nɪnɪ da dɛ =de, 'plɪ Nylɔsua 'nɪnɪ -hua, =nɪ pui 'le nua ye gbo. =Muɛ lɛ 'ɛ nɪ ti, -tɛ Nylɔsuaa 'a -huhua nu, kɛ'ɛ nɪ, -bo nu naale. ⁸Nahuoŋ 'kɔ 'cipi 'o cigbɛi a lɛ'gbugba, -ɛ die nu, 'a 'hɔn 'mu -tɛɛ nu, ɛ mɔ 'mu-hɛɛɛ gbi'ɪ nɪ. Kɛɛ, -tɛ Nylɔsuaa 'a -huhua nu, 'kɔ kɛ lɛ naale nu, dɛ a -gbe, nɛ- mɔ 'mu-hɛɛɛ gblaka, kɛ nɔ 'klɔ -gbo, -a nɪ nɔ ke, kɔ 'ke 'le Nylɔsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu, -kɔ di 'le di. ⁹-Tɪ -gbo, 'nɪ =tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. Nahuin 'bii blɛ ye bu 'bli kwa. ¹⁰-A kuo 'Klɔhienyɔsua ye =wɔ. Nɛ- nue, =aa 'o 'klɔ =tu, =aa =suɛ 'ye, =aa 'a -kuan

nu. Nylɔsua a -gbe, nɔ-kɔ nahuin 'bii waa, kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ, nahuin =nu, -u kuo -Yusu =wɔ ye, nu- kɔ waa.

¹¹-Tɪ 'bii -gbo, 'nɪ =tu, 'nɪ ke -tɛɛ, -bo tɔɪ nahuin -tɛɛ, u 'mui yi. ¹²=Nɪ wɛɛn 'le ke, nahuoŋ =de nɪ =tɔ 'le 'le -mu, -tɛ -n 'ya gblotayu 'mu a -tɪ. Kɛɛ, -na nununɔmli bu tɔɛ -Yusu a nahuin, -tɛ 'waa nununɔmli kɔ bu nɪ 'mu. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -na pupowin nɪ 'mu, -tɛ -na 'yrinaabɔ nɪ 'mu, -tɛ -na nahuin a 'munuɛɛ nɪ 'mu, -tɛ -na Nylɔsua a =wɔ a yekuolɛ nɪ 'mu, -tɛ -na =wɔ a 'oye'siile nɪ 'mu, ɪ 'bii a -gbe, bu tɔɛ -Yusu a nahuin, -tɛ 'waa 'klɔ kɔ kɔ nɪ 'mu. ¹³'Plɪ 'mu 'le -mu -wɔn di, 'cipi 'o Nylɔsua a wintɛ a -hihre, 'ke 'o nahuin ye. Yrie =nu 'mu lɛ, kɔ, tɔɛ =nu.

¹⁴Dɛ =nu, -ɛ kɔ 'klɔ Nylɔsua -nyi la -mu, 'ke -bo nu, dɛ a -gbe, =nɪ nue 'le -sɔgbɔlu klɛ. 'Klɔ a -gbe, Nylɔsua -nyi la -mu nɪ, ti =nu -kɔ 'yri 'cuɛ a winwɔn-henyu =tui la, kɔ, 'cuɛ a ye'munaanyu, u po la -mu dabɔ 'lu gbo. ¹⁵'Klɔ =nu, Nylɔsua -nyi la -mu, nui -kuan 'yri -tɛɛ, -ɛ die nu, nahuin 'bii, u 'mue 'ye, -ɛ mɔ, -na -Yusu a =wɔ a yekuolɛ klɛ 'nɪ bii -tɛɛ. ¹⁶-Na -gbe, =tu -na 'yrinaabɔ 'yie, kɔ, -tɔplɪ =nu, -nɪ nahuin tɔɔ, =tui -wɛ 'yie. 'Cipi 'o 'a nunue. =Nɪ lɛ 'a nunue nu, -ye Nylɔsua di -mu 'nɪ waa, kɔ nahuin =nu, -uɔ -wɛ -mu nua ye gbo po.

5 Nahuin -gbo, -u mɔ kukunyo, 'bla =nɪ nyu =kɔ 'mu po, =nɪ =hɔn 'le 'nyrɛ, kɛɛ, 'pruu 'le -wɔn, 'ke 'le 'waa 'o=tuule 'kwli 'mu, -ɛ 'we =nɔ -na bunu ye. Gblotayu -mɛ -ye, 'pruu 'le -wɔn, -ɛ 'we =nɔ -na 'dɪayu nyɪbɛpɔ ye. ²Nyru kukui -mɛ -ye, 'pruu 'le -wɔn, -ɛ 'we =nɔ -na 'diinu ye. Nyrukuɛi -mɛ -ye, 'pruu 'le -wɔn, -ɛ 'we =nɔ -na 'dɪayu nyruyuo ye. -Na 'lu a lɛ-hiele, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, bɛ 'sii 'o ye.

-Tɛ -Yusu a nahuin di nu, u 'mu kotianyrɔ 'mu -hɛ

³Nyru =nu, -u mu kotianyrɔ, 'bu 'de 'mu-henyɔ =de kɔ, -n kɔ -bo =tuu 'o, 'plɪ -bo kɔ 'le 'waa dɛ -wɔn. ⁴Kɛɛ, 'bla 'a nahuoŋ 'kɔ kɔ 'yuo=pli, -hee' 'a 'yuo=pli, 'bu kɔ 'yuo, tɔɛ =nu, -ɛ mɔ, nu- blɛ ye -bu kikle 'waa 'dii lɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'waa 'dii a -gbe kɔ 'waa bu 'hɛɛn, uɔ la nu, 'u nyu la lɛ kikle. Dɛ a -gbe, nɛ-ɛ Nylɔsua a plɔ bleɛ. ⁵Kotianyrɔ =nu, -kɔ 'de 'mu-henyɔ kɔ, Nylɔsuaa -do, nɔ- kɔ kuo =wɔ ye, 'kɔ nyo da, 'kɔ 'mu kɔ -nyrɛ 'mu, 'ke kɔ -hɔ 'mu. ⁶Kɛɛ, kotianyrɔ =nu, -kɔ nuɛ 'klɔ -gbo ke a -tɔplɪ 'bii 'mu, =hapukɔ, kɔ -hunhlun po, kɛɛ, ɛ 'we =nɔ ye, kɔ 'ku nɪ, 'ke 'o Nylɔsua ye. ⁷-Tɪ 'bii -gbo, 'nɪ =tu, tɔɪ nahuin, -ɛ die nu, u 'mui nu, nahuoŋ =de 'nɪ =han 'hru 'ye, 'ke kɔ yɛɛ =nu -tɪ. ⁸Nahuoŋ 'kɔ nɪ 'o, 'kɔ 'nɪnɪ -hɛ 'a 'dukuɛ 'mu, sɛyɪ-sɛyɪ 'a kayugbokɛ, -ye ɛ 'we =nɔ ye, kɔ 'kee -Yusu a =wɔ a yekuolɛ nɪ. 'A nunukɔ nyre lɛ 'yi, 'kɔ -hi 'o nahuoŋ =nu, -kɔ 'de -Yusu yi a 'klɔ 'mu.

-Kuan =nu, kotianyrɔ di nu

⁹Kotianyrɔ, 'plɪ a 'mu 'a 'du 'cru, 'ke kɔ nu Nylɔsua a -kuan, kɔ, 'ke 'cuɛ a nahuin 'muo lɛ kikle, kotianyrɔ a -gbe, kɔ blɛ ye kɔ -hi 'yri a -wɔ ta 'lu 'mu, 'plɪ kɔ blɛ ye kɔ

'ya la nylbeyuu -do a nyrɔ 'mu. ¹⁰ E ble -we ye, nahuin bu =tu 'a =hapu-ti, 'ke 'o 'a nunuklɔ a -ta 'mu. ɔ ble ye bɔ naa la 'a 'yuo=pli -tɛɛ, bɔ 'ble la 'dagbɪ kwa -tɛɛ. -Yusu a nahuin, -uu la 'le =nɔ -wɔn pa, ɔ ble ye bɔ 'blu la kwa -tɛɛ, bɔ -he la =suɛnyu 'mu, bɔ 'cipi la 'o =hapudɛ a nunue. 'A nunuklɔ 'bɔ nɪ la lɛ 'mu, -ye ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke -bo 'cru 'a 'du, 'cuɛ 'muo lɛ kikle.

¹¹ Kɛɛ, kotianyru =nu, -u 'klɛ 'yɛɛ nyrɔkuei 'mu, =nɪ 'cru 'le 'waa 'du, -ɛ nue, Nylsua a -kuan =nu, -ɔ kɔ -ti u le o -Yusu 'Klɪsu, u plɛ, u di o nu, ti =nu -kɔ 'yri tɔkɔtu diu nu, -ti a -gbɛ, u di =nu -wɔn 'nɪ -hri, -ye u di kɔ tɔ. ¹² 'Bu lɛ 'a nunue nu, -ye Nylsua a -bati diu 'nɪ klɪ, -ɛ nue, dɛ, u po o 'le, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsu ye, u 'die nu. ¹³ 'Ya 'o lele 'lu, kotianyru a -gbɛ, 'cuɛ a nahuin 'bu nyu lɛ kikle, -ye u -he hlɛkenyu, 'uu kayuo a -dodo gblɛ naa. E 'de ɛ -do a -gbɛ, u 'nɪ nue =le, kɛɛ, uu lɛ po wun 'dɔ, 'waa mɛ 'nɪ pɪ =le -ti lɛ. -Ti, u 'de ye ble bu =tu, nɪ- uu =tu. ¹⁴ Nɛ- nue, 'nɪ nye -hua, kotianyru a -gbɛ, -u 'de lɛ 'muɛɛ, bu kɔ tɔnɔ yrayri, u 'mu 'yuo=pli kɔ, kɔ, u 'mu 'waa kayuo naa -tɛɛ, -ɛ die nu, nahuin =nu, -u 'de -a mu -Yusu a nahuin 'mu nuɛ, u 'nɪ =han 'hru 'ye, 'ke bu yɛɛ -a mu -ti. ¹⁵ 'N nyi 'nɪ =tu, -ɛ nue, 'dai kotianyru, -u 'de wɛn 'yruɔ a -gbɛ ke a yɛɛ, u hie 'o Nylsua a 'hru gbo, 'uu Satan -wɔn kuɛ, -ɔ kɔ 'kuo -huɪn a nylgblaka.

¹⁶ Kotianyru 'bɔ nɪ 'o, 'ke 'le 'a 'dukuɛ -heyri, 'bɛ kɔ nyrugba =de, -ɔ kuo -Yusu =wlu ye, nɔ- ble ye -bɔ kiklo lɛ. E 'de ye ble, 'cuɛ a nahuin bu kikle kotianyru a -gbɛ lɛ, -ɛ die nu, kotianyru =nu, -u 'de 'mu-henyɔ =de kɔ, 'cuɛ a nahuin 'mu lɛ kikle.

'Cuɛ a ye'munaanyu

¹⁷ 'Cuɛ a ye'munaanyu, 'buu 'cuɛ naa -tɛɛ, -ye 'cuɛ a nahuin ble ye bu -huɪ 'mu, kɔ, bu =tuu 'o. Bu =tuu 'o nahuin =nu -tɛɛ, -uu 'o 'klɪ =tu, -uu Nylsua a -ti tɔ. ¹⁸ 'E kɔ -tɛɛ, kɛ Nylsua a wintɛɛ po: «Bri -gbo, -ɛɛ =gbla huɪhuɪ, a 'de ye ble ba muɛ wien lɛ, -ɛ die nu, ɛ 'mu dɛ di.» Kɛ ɛɛ lele po: «Nahuon -gbo, -kɔ -kuan nu, ɛ ble ye bɔ kɔ 'pɛɛɛ.»

¹⁹ 'Cuɛ a ye'munaanyu, nahuon =de 'bɔ nyo -ti yɛɛ, =nɪ puo 'le nua ye gbo, kɛɛ, 'bu -we 'le 'hɔn kɔ ta, 'bu nyo -ti yɛɛ, -ye -bo pu nua ye gbo. ²⁰ 'Cuɛ a ye'munaanyu 'bɔ nu 'yilɛnyredɛ, =huɪn 'nyrɛ, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ die nu, nahuin -ye, u 'mu huannu pɪ, 'ke bu nu -we 'yilɛnyredɛ.

²¹ 'Nu -mu lɛ 'nɪ 'batɪ, 'ke 'o Nylsua ye, kɔ 'ke 'o -Yusu 'Klɪsu ye, kɔ 'ke 'o Nylsua a lɛleenyu 'hɛɛn ye, ɔ -ha 'le du 'mu, -ti 'bii -gbo, 'nɪ =tu, =tui 'o. =Nɪ 'jra 'le nahuin 'yi 'mu lɛ, po -tɛɛ a -bati, =betɪ nahuon =nu, u yɛɛ -ti, bɔ 'ya -na nɪnatumu 'mu. ²² 'Plu =mu 'o nahuon gbo mu =tu, 'ke bɔ nu 'cuɛ a -kuandɛ, =tɔɔ 'yri -tɛɛ. =Nɪ nu 'le dɛ =de, -ɛ die nu, nahuin 'nɪ =han lɛ po, nahuon 'kɔɔ dɛ 'kuku nu, =nɪ puo =le mɛ lɛ. -Na -gbɛ, -na 'yrinaabuɪ bɪ 'sii 'o ye.

²³ -Na 'kwli =nu, -ɛ 'cipi 'o kɪkla a -ti, =nɪ 'na 'le 'klɛɛ lele 'niee -do, kɛɛ, 'na -wiin a dɛ.

²⁴ E kɔ nahuin -ye, 'waa dɛ 'kuku, uu nu, ɛ 'de -hli. Nahuin 'bii, u nye 'nɪ 'ye, 'plu Nylsua a -batipo-nyrɔwɔ 'mu 'o nyre. E kɔ -we nahuin -ye, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nylsua di 'o -bati 'o poo, 'ke 'waa dɛ 'kuku di 'o pepe' 'mu bi. ²⁵ E -do a -gbɛ, nɛ-ɛ nɪ, 'ke 'o =hapu-tɔpɪ =nu, nahuiin nu a -ta 'mu. 'A dɛ -ye, nahuin nye 'nɪ 'ye. Kɛɛ, 'a dɛ -ye, nahuin 'nɪ 'ye =le. Kɛɛ, =betɪ bɛ -hli, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, mu 'le ye 'mu, ɛ di 'mu bi pepe'.

-Kuannonyu -gbo, -u wɛɛn -Yusu a -ti ke, u ble ye bu =tuu 'o 'waa nylgblaki

6 'Ke 'le -Yusu a nahuin -heyri, nahuin 'bii, -u kɔ -kuannonyu, u ble ye bu =tuu 'o 'waa nylgblaki, -ɛ die nu, nahuin 'nɪ =han Nylsua a 'du 'yi lɛ nyre, kɔ, u 'nɪ =han -ti -huɪn lɛ =tu, 'ke 'o Nylsua a tɔkwɪn ke. ² Nylg-blaki a -gbɛ, 'bu kuo -Yusu =wlu ye, 'waa -kuannonyu 'de ye ble bu 'kee 'waa 'o=tuulɛ, -ɛ nue, u kɔ 'diayuo nɪ. Kɛɛ, dɛ u kɔ bu nu, nɛ- mɔ bu =tu 'waa -kuan =nu, uu nu 'yie, -ɛ nue, 'buu lɛ 'a nunue nu, -ye uu 'waa nylg-blaki a -gbɛ 'mu 'nɪ -he, -u kɔ -we -Yusu a nahuin, 'plu, u nuɛ 'mu.

Ba =tu 'a nɪ huɪn 'yie, 'ke 'o huɪnonyu -wɔn, -u nuɛ 'wliye 'mu 'dɔ

-Tɔpɪ -gbo, 'n 'prɛɛ ke, tuɪ nahuin, kɔ, pu =tɔ 'mu, u 'mui nu. ³ Nahuon =de, 'kɔ kɔkwɪn -ye tɔɔ, 'na -gbɛ, 'n 'de tɔɔ, kɔ, 'bɔ 'nɪnɪ 'ble -a nɪ kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu a =hapuwɪn kwa, kɔ, 'bɔ 'nɪnɪ wɛɛn -we -ti -gbo ke, -aa tɔɔ, -tɛ nahuon di naale nu, 'ke 'o Nylsua ye a -ta 'mu, ⁴ -ye ɛ =hɛn 'nyrɛ, nahuon a -gbɛ, ɔ 'yaa 'le 'a huɪn nɪ. ɔ 'de dɛ =de yi. Dɛɛ -do, kɔ lɛ =mɔ, nɛ- mɔ kɔ po gblɛ, kɔ, kɔ po =yuei, 'ke 'o winbuɪ a -ta 'mu. -Tɔpɪ a -gbɛ, u nye 'nɪ nu, nahuin, -u nyu nua ye gbo po, 'u kɔ ca, 'uu =yuei po, 'uu tantɪ =tutu, 'uu -tɔpɪ -huɪn 'lu -wɔn lɛ -hie, 'ke 'o 'waa 'bienu -wɔn, ⁵ 'u kla gblɛpo-tɪ, -ɛ nue, 'waa 'lu a lɛ-hiele nyre lɛ 'yi, 'plu u 'de 'klɛɛ lele -ti a -tɛɛ yi. U -mɛ -ye, u kɔ 'nɪ, 'buu Nylsuadɛ nu, u di 'le =nɔ 'kwli 'mu 'yee 'wliye 'dɔ, u 'mu plɔ a blelɛ kɔ.

⁶ 'E kɔ -tɛɛ, nahuon 'bɔ kuo -Yusu =wlu ye, -ye ɔ kɔ plɔ a blelɛ, 'bɪa 'bɔ 'nɪnɪ po lɛ, dɛ -gbo, ɔ kɔ, ɛ 'de -huo.

⁷ -Tɛ uu la -a mu kɔ, -a 'de la 'le dɛ =de ya. =Ba 'ku -we, -a 'dɛɛ -ba gba dɛ =de. ⁸ 'A -ti, =ba kɔ dididɛ, kɔ, =ba kɔ -we 'huɪn'mulɛpue-tɔpɪ, -a 'nɪ po 'le lɛ, dɛ a -gbɛ, ɛ 'de -huo. ⁹ Nahuin =nu, -uu -hua -bu kɔ dɛ, dɛ a -gbɛ, nɛ- kɔ 'mu Satan, -ɔ kɔ 'kuo -huɪn a nylgblaka, kɔ 'le naa, 'ɔ nyu 'mu lɛ =tɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ tutuu dɛhuɛ a kikle nu, 'u kɔ 'lu a lɛ-hiele -huan, 'uu buba-tɔpɪ nu, 'waa 'klɔ 'bii 'ɔ nyre 'yi lɛ, 'uu Nylsua -wɔn hren 'bii. ¹⁰ Nahuon bɔ nuɛ 'wliye 'mu 'dɔ, nɛ-ɛ 'le 'yilɛnyre-tɔpɪ a gbleglei ya. Nahuin -ye nɪ 'o, 'wliye a 'munuɛɛ a -ti, 'u 'kee kɛ -Yusu

a =wlu a yekuole, 'waa =wlt 'l 'yii 'o, 'ke 'o 'kla-wliye'ytya -wɔn.

'Lele'bwɔwinte

¹¹ Timote, -mɛ -ye o, -mɔ mɔ Nyɩsua a nahuon nɩ. Hren 'yilenyre-tɔplɩ 'bii a -gbɛ -wɔn. =Mue lɛ, 'ke -na 'yri-naabuɩ bi 'sii 'o ye. Nuɛ Nyɩsua 'mu, 'cipi 'o -Yusu 'Kɩsu a =wlu a yekuole -tɛɛ. Nuɛ -na 'bienu -tunahuin 'mu. Kɔ =wlu a 'lɩla, kɔ -na =wlu bu 'yɔkɔ. ¹² -Tɛ cigbeilɛ'gbanyɔkɔ nu, kɔ 'nɩnɩ sɩa, 'ke 'o cigbei a 'gbugba a -ta 'mu, ke'ɛ nɩ, -bo nu, =nɩ sɩa 'le, 'ke 'o -Yusu a =wlu a yekuole a -ta 'mu. 'Ble 'klɩ yrayru =nu kwa, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le, -ɛ nue, Nyɩsua -ha 'le -mu 'mu du, 'ke kɔ -nyi -mu 'klɩ yrayru a -gbɛ. 'Yilɛnɔ-tɔplɩ =nu, -n kuo =wlu ye, nɩ- kɔ -tɩ -n =tu la, 'ke 'o nahuin 'plɩplɩ ye. ¹³ 'Nu -mu 'nɩ le, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ɔ nye nu, 'plɩ -tɔplɩ 'bii 'l nɩ 'klɩ, kɔ 'ke 'o -Yusu 'Kɩsu ye, -ɔ =tu la =hapu-tɩ, 'ke 'o -gulunuma Pusi Pilatu ye, ¹⁴ -tɩ =nu, -Yusu 'Kɩsu le -mu, -bo nu, =tui 'o, -bo nui 'bii, nahuon =de 'nɩ =han -mu -tɩ yeɛ, ɛ 'mue gba -gbagba, -Yusu 'Kɩsu a -gbɛ, kɔ 'mu 'le di. ¹⁵ Nyɩsua a -gbɛ, nɔ-wa ti =nu 'du, -Yusu di 'le ya. Nyɩsua a -gbɛ, nɔ- mɔ 'Kɩkenɩnyɩsua. ɔ -do, nɔ- mɔ Nyɩsua. Nɔ-kɔ nahuin plɩ a bleelɛ -nyi. Nɔ- mɔ 'kunpu a 'Kun, kɔ bodɔpu a Bodɔ. Nɔ- mɔ kukɔnyu a Kukɔnyu. ¹⁶ ɔ -do, nɔ- 'nɩnɩ 'ku. 'A

gbonulɛ, nɛ- mɔ -nyɛɛ. -Tɛgbi a -gbɛ, nahuon =de 'de 'le -wɛ kɔ 'muɛɛ 'o ye. Nahuon =de 'dio -hlɩn a 'yee. Nahuon =de 'de -wɛ 'le 'a 'yiye -wɛ. Nahuin bu 'buua 'a -tɩ 'yi. Nɔ- -bɔ kɔ nahuin win ke, -tɛ 'klɩ tɛ ye gbo. Ke'ɛ nɩ, bɛ nɩ 'mu.

¹⁷ Nahuin =nu, -u kɔ kukɔ-tɔplɩ -huo, ke nɔ 'klɩ -gbo ke, le =nu, u nɩ 'yaa 'le 'le 'waa dɔnɩ, kɔ, u nɩ kuo 'le 'waa kukɔ-tɔplɩ a -gbɛ =wlu ye, -ɛ nue, ɩ -wɛ 'le bi -wɛ gbo nɩ 'tata a ti 'yri. Keɛ, Nyɩsua, nɔ- bu kuo =wlu ye. Nɔ-kɔ -a mu -tɔplɩ 'plɩplɩ 'yi =hlɩn lɛ nu, -ɛ die nu, ɩ 'mu -a nɩ plɩ blee. ¹⁸ Le =nu, bu nu =hapudɛ. 'Waa =hapu-tɩ, u di lɛ nu, nɩ- -bi -huo. 'Waa dabuɩ bi 'huhue, 'ke bu -nyi nahuin dɛ, kɔ, bu nɔ 'mlɩ. ¹⁹ 'Buu lɛ 'a nunue nu, -ye ɛ 'we =nɔ ye, uu gbo =tu =hapu-tɔplɩ, -ɩ 'nɩnɩ di gbo -wɛ, kɔ, -ɩ di =nu waa, 'ke 'le ye 'mu. Nɛ- die nu, u 'mu =hapu'klɩ kwa 'ble.

²⁰ Timote o, dɛ =nu, Nyɩsua -nyi -mu, =tue 'yie -tɛɛ. Nahuin 'buu toto po, -ɔ 'nɩnɩ da dɛ =de, =nɩ po 'le 'le -na wuntɔ, kɔ, =nɩ bi 'le 'le 'waa tɔkɩɛ =nu -heyri, uu =hapu=tɔ daa. Keɛ, ɛ 'de =hapu=tɔ. ɛ mɔ hlɩ. ²¹ 'N nyi 'nɩ =tu, -ɛ nue, 'dai nahuin, -uu totodu a -gbɛ po, u 'kee -Yusu a =wlu a yekuole nɩ.

Ke 'n pue mɔ gbo. Nyɩsua kɔ nɩ 'o 'a mu -wɔn.

2 TIMOTE

1 'Mɔ Pɔlʊs nɪ, -kɔ 'crʊnɛ -gbo 'crʊ. Nɪʊsʊa, kɔ- nuu 'mu -Yusu 'Klɪsʊ a -wɔnnaanyɔ 'mu, 'kɔ le 'mu, 'ke =bo =tu 'klɔ yrayrʊ =nu a -tɪ, Nɪʊsʊa pɔ la lɛ, ɔ di la nahuɪn =nu -nyɪ, -u kɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hɛɛn -mʊɛ. ² -Mɔ Timote, -ɔ kɔ 'na 'munʊɛyʊ, -kɔ 'nʊ -kɔn 'crʊ. -A nɪ Bu Nɪʊsʊa, kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hɛɛn, bu nu -mu =hapudɛ 'mu, bu 'yɛ -na wɔlɪ, kɔ, bu -nyɪ -mu keg-bowɛɛnɛ.

Pɔlʊ, kɔ Nɪʊsʊa -nyɪ 'wɪo, 'ke 'o Timote a -ta 'mu

³ ɔ 'mu kɔ -nyrɛ 'mu, 'blɔ 'nʊ Nɪʊsʊa da, 'n nyo -nyɪ 'wɪo, 'ke 'o -na -ta 'mu. ɔ -do, kɔ- kɔ -kʊan 'nʊ nu, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ 'na bunʊ, ʊ la 'a -kʊan a nunue nu. 'N yie nɪ, -tɛ 'nʊ 'a -kʊan a nunue nu, ɛ 'sɪi 'o ye. ⁴ -Tɛ 'nʊ la 'le -mu gbo hie, =hien =nu, -nʊ la we, 'a -tɪ, ʊ 'le 'mu lɛ bi 'kwli. 'N nye 'nɪ -hua 'dɔ, =bo 'yɛ wɛn lele -mu, -ɛ die nu, 'mu 'manʊ nu. ⁵ 'Nʊ Nɪʊsʊa -nyɪ 'wɪo, 'ke 'o -na -ta 'mu, -ɛ nʊe, -tɛ -n nu -Yusu 'Klɪsʊ a =wɪlʊ a yekuolɛ -tɛɛ, ɪ 'nɪ -hri =le 'mu -wɔn. -Na 'dii gblaka Loisi, kɔ- mɔ ye-hɛ-nahuon, -ɔ kʊo -Yusu =wɪlʊ ye, 'plɪ -na -gbɛ a 'dii Enɪsɪ 'kɔ kʊo -wɛ =wɪlʊ ye. 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, -na -gbɛ, -n kʊo -wɛ ye =wɪlʊ.

Pɔlʊ, kɔ Timote -nyɪ 'klɪ

⁶ 'A -tɪ, 'nʊ lele -mu 'nɪ le, 'klɪ =nu, Nɪʊsʊa -nyɪ -mu, ti =nu -kɔ 'yri 'n pɔ la -mu dabʊl 'lʊ gbo, =nɪ nui 'le -sɔg-bɔlɔ klɛ. Kɛɛ, wɛɛn ke, bɪ nu -kʊan, 'ke 'le -na =wɪlʊ ke. ⁷ =Nɪ pɪ 'le huannʊ, -ɛ nʊe, Nɪʊsʊa a -Hihiu =nu, ɔ -nyɪ -a mu, ʊ 'nɪ nʊe =le, -a 'nɪ pɪ =le huannʊ. Kɛɛ, -Hihiu a -gbɛ, ʊ -a mu -nyɪ 'klɪ, 'ke -ba nu Nɪʊsʊa a -kʊan, kɔ, -ba nʊɛ nahuɪn 'mu, kɔ, -ba kɔ -a dɪnɔn win ke. ⁸ 'A -tɪ o, =nɪ pɪ 'le -tʊl, 'ke -bo =tu -a nɪ Kʊkɔnyɔ a -tɪ nahuɪn ye. Kɔ, =nɪ pɪ 'le -wɛ -tʊl 'na -tɪ, =bett =bo nɪ nɔ =jɪ 'mu. Kɛɛ, -na -gbɛ, wɛɛn -wɛ ke, 'ke -bo 'yɛ =sʊɛ, -Yusu a =haputitie =nu a -tɪ, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ 'nʊ nu, 'nʊ =sʊɛ 'yɛ. Kɛ'ɛ nɪ, -bo nu, 'ke 'le Nɪʊsʊa a 'klɪ 'kwli 'mu. ⁹ Nɪʊsʊa a -gbɛ, kɔ- waa -a mu, 'kɔ da -a mu, 'ke -ba 'ya 'a nahuɪn 'mu. ɛ 'de -ba nu =hapu-tɔplɪ a -tɪ, ɔ 'de -a mu waa, kɛɛ, ɔ waa -a mu nɪ, -ɛ nʊe, ɔ -yri nɪ, 'ke kɔ nu -a mu =hapudɛ 'mu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu. ɛ =hen 'nyrɛ, ti =nu -kɔ 'yri ɔ 'de la 'klɔ a nʊe, 'kee nɪ, ɔ -yri la, 'ke kɔ nu la -a mu =hapudɛ a -gbɛ 'mu, 'ke 'o dɛ =nu, -Yusu 'Klɪsʊ di la nu a -ta 'mu. ¹⁰ Kɛɛ, ti -gbo 'yri, =hapudɛ a -gbɛ, ɛ bi 'mu pepe', -tɛ -a nɪ Waanyɔ -Yusu 'Klɪsʊ di kɔ -tutu ke. -Yusu 'Klɪsʊ a -gbɛ, kɔ- wɔ 'kʊkʊɛ

a 'klɪ gbo, 'kɔ tʊɛ -a mu, -ɛ mɔ, 'blɔ =ba 'ble 'a =haputitie kwa, -yɛ ɔ di -a mu -nyɪ 'klɔ yrayrʊ =nu, -ɔ 'nʊnɪ -wɛ 'le.

¹¹ 'Mɛ -yɛ, Nɪʊsʊa nuu 'mu 'mu -Yusu 'Klɪsʊ a -wɔnnaanyɔ, -ɛ die nu, 'mu nahuɪn =haputitie a -gbɛ pue, kɔ, 'mʊɛ -wɛ =nu kɔ. ¹² Nɛ- kɔ -tɪ 'nʊ =sʊɛ 'yɛ, kɛ kɔ =jɪ 'mu. Kɛɛ, 'nɪ pɪ =le 'a -tʊl, -ɛ nʊe, 'n yɪ -Yusu 'Klɪsʊ nɪ, 'nɪ kʊo =wɪlʊ ye, 'nɪ yie -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ kɔ 'klɪ, =haputitie -gbo, ɔ plɛ =bo pue nahuɪn, 'ke kɔ =tʊɛ 'yie, ɛ 'mʊɛ gba -gbag-ba, -nyrɔkɔ =nu, ɔ 'mu 'o nyrɛ, -ɔ kɔ 'mu ɔ di 'le lele di. ¹³ =Haputitie -do =nu, -n 'wɔn 'o 'mu wien, nɛ- -bo pue nahuɪn -yɛ, =nɪ 'cɪcɪ 'le 'a dɛ =de. =Nɪ nye pɔ, -yɛ -bo kʊo -Yusu 'Klɪsʊ =wɪlʊ ye, kɔ, -bo nʊɛ nahuɪn 'mu, 'ke 'le 'klɪ =nu 'kwli 'mu, -Yusu 'Klɪsʊ -mu -nyɪ. ¹⁴ =Haputitie =nu, Nɪʊsʊa -nyɪ -mu, =tʊɛ 'yie, nahuon =de nɪ 'cɪcɪɛ 'le. 'Ble =haputitie a -gbɛ kwa -tɛɛ, 'ke 'le Nɪʊsʊa a -Hihiu, -u nɪ 'o -a mu ke 'mu a 'klɪ 'kwli 'mu.

Pɔlʊ, kɔ -wɔn lɛ na 'a dɪnɔn a -tɪ

¹⁵ -N yie nɪ, -ɛ mɔ, Nɪʊsʊa a nahuɪn 'bii =nu, -u nɪ 'le Asiblugba 'mu, ʊ hie 'o 'mu gbo. Nahuɪn =nu, -u mɔ Fisɛl kɔ Hɛmʊsɛnɪ 'hɛɛn, 'ke ʊ nɪ 'le nahuɪn a -gbɛ -gbahlɔn. ¹⁶ Kɛɛ, Onesifɔlɪ -mɛ -yɛ, ɛ kɔ ti, kɔ 'mu 'klɪ -nyɪ. ɔ 'nɪ pɪ =le -tʊl, -tɛ 'n nɪ nɔ =jɪ 'mu a -tɪ. -A nɪ Kʊkɔnyɔ kɔ nuo =hapudɛ 'mu, ɔ kɔ 'a kayugbokʊɛ 'hɛɛn. ¹⁷ -Tɛ ɔ di o nɔ Rɔmʊdɪ kɔ 'mu, -tɛgbi 'n nɪ 'o, nɛ- ɔ =mɔ lɛ -kɔmɔ, 'kɔ yɛ 'mu ke. ¹⁸ -A nɪ Kʊkɔnyɔ kɔ nuo =hapudɛ 'mu, -nyrɔkɔ =nu -kɔ 'mu ɔ di 'le lele di. -Tɛ -na -gbɛ, -n nu 'a yiyie, ti =nu -kɔ 'yri 'n nɪ la 'le Efɛsɪdɪ kɔ 'mu, ɔ -hɛ la 'mu 'mu nɪ 'dɔ.

-Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ bɪ bi 'le -mu 'kwli 'mu

2 'Na 'yʊ o, -mɛ -yɛ, -hʊɛn 'o -wɔn 'mu, 'ke -Yusu 'Klɪsʊ kɔ -nyɪ -mu 'klɪ, 'ke -bo kʊo =wɪlʊ ye -tɛɛ. ² Ti -hi la a ti 'yri, 'mɔ kɔ la -mu Nɪʊsʊa a -tɪ. Nɪʊsʊa a -tɪ a -gbɛ, 'nʊ la =tʊ, 'ke 'o nahuɪn 'plɔplɔ ye, tʊl -wɛ nahuɪn -yɛ =nu, -n -wɛ 'le -bo kʊo =wɪlʊ ye, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, ʊ 'mu 'klɪ kɔ, 'ke bu tʊl lele nahuɪn -yɛ.

³ 'Blɔ =nɪ kɔ -bo 'yɛ =sʊɛ, -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ, kɔ =wɪlʊ a 'lɪlɔ, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ =hapu'sɔyʊotayʊ, kɔ nu, kɔ =sʊɛ 'yɛ, 'ke 'le =wɪlʊ a 'lɪlɔ 'kwli 'mu. ⁴ 'Blɔ 'sɔyʊotayʊ 'kɔ tu ke mu, 'kɔ nye 'klɛɛ -hua kɔ blee 'a nyɪgblaka a plɔ, -yɛ nahuɪn =nu, -u 'de 'sɔyʊo, ɔ 'nɪ bi =le 'le 'waa -tɪ -hɛyri. Kɛ'ɛ nɪ, bɛ nɪ -wɛ 'mu, 'ke 'o -mu wɔn. ⁵ =Bo pue lele cig-beilɛ'gbanyɔ a dɛ ye. 'Blɔ cigbeilɛ'gbanyɔ kɔ cigbei 'gba, 'kɔ 'nɪnɪ =tuu 'o cigbei a tɛtɛ 'o, ʊ 'dɛɛ bu puo -ti.

⁶ =Bo pue lele 'dudɔnyɔ a dɛ ye. 'Bla 'dudɔnyɔ 'kɔɔ 'o 'klɪ =tu, 'kɔɔ -ci a -kuan nu, -ye kɔɔ -kɔ nu, -ɔ blɛ ye -bɔ di -ci a -gbɛ a ye-hɛ-tɔplɪ. ⁷ -Tɪ -gbo, 'nu -mu ye =tu, nu =wɪ klɛ, -ɛ nue, =nɪ nyi =wɪ klɛ naa, -a nɪ Kɔkɔnyɔ di -mu -nyi 'klɪ, =mu -tɪ 'bii a -gbɛ 'mu lɛ yrii.

⁸ -Yusu 'Kɪsɪ, -ɔ kɔ la bodɔ Dafidɪ a 'yuo a 'Yu, 'a -tɪ bɪ bi 'le -mu 'kwɪ 'mu. -Yusu a -gbɛ, ɔ 'ku nɪ, Nyɪsɪ a ɔ -hɔ 'le 'kukɔnyɔ -hɛyri, ɔ -hɔ 'klɪ. Nɛ- mɔ =haputitɪ =nu, 'nu nahuin pue. ⁹ =Haputitɪ a -gbɛ a -tɪ, 'nu =sue 'ye, 'u po -wɛ 'mu =jɪ 'mu, -ɛ 'we =nɔ dɛ'klannunɔnyɔ ye. Kɛɛ, Nyɪsɪ a wintɛ, ɔ 'die 'le -wɛ bu pue =jɪ 'mu, -ɛ nue, ɛɛ gbo 'nɪ 'sɛɛ. ¹⁰ 'A -tɪ, 'n wɛɛn ke, 'ke =bɔ 'ye =sue, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, Nyɪsɪ -ha 'le du 'mu, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, ɔ 'mu 'hru =nu 'ye, -ɔ kɔ wɔn -Yusu di 'o naa, ɔ 'mu waa, kɔ, ɔ 'mu 'le 'a 'klɪ yrayru =nu 'kwɪ 'mu pa, -ɔ kɔ -tɪ a 'yi'buuaɛ. ¹¹ ɛ kɔ wintɛ, 'ɛ mɔ -tɛɛ a wintɛ. Wintɛ a -gbɛ, ɛ nɛ- -gbo:

«'Bla =ba hie 'o -a nɪ 'klɪ 'ka gbo, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a kɔ -Yusu 'hɛɛn, -ba 'nɪnɪ 'ku wɛn, -ye ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a di -wɛ 'hru 'klɪ.

¹² 'Bla =ba wɛɛn ke, 'ke -ba 'ye =sue, -tɛ -a 'ya -Yusu a nahuin 'mu a -tɪ, -ye ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a mu di nahuin win ke kɔɔ. Kɛɛ, 'bla =ba nyi =tu, -ɛ mɔ, -a 'dio yi, -ye ɔ di -wɛ 'nɪ =tu, -ɛ mɔ, ɔ 'de -a mu yi.

¹³ Kɛɛ, 'bla =ba 'de =wɔyɛkuonyɔ, ɔ -mɛ -ye, ɔ mɔ =wɔyɛkuonyɔ'ɔ nɪ, -ɛ nue, -tɪ =nu, kɔ =tu, ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke bɔ 'di nu.»

=Tu 'o 'klɪ, -bɔ nu Nyɪsɪ a -kuan -tɛɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu -mu baa

¹⁴ -Tɪ -gbo, 'nu -mu ye =tu, pui 'le =ɔ -ye 'kwɪ 'mu lɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mui 'lu -wɔn lɛ -hie. Tɪu, 'ke 'le Nyɪsɪ a 'du 'kwɪ 'mu, 'ke ɔ nɪ po 'le =yue, 'ke 'o winbuɪ, -tɪ 'nɪnɪ da dɛ =de a -ta 'mu, -ɛ nue, =yueɪ a -gbɛ, ɪ 'nɪ -hɛ =le nahuon =de 'mu, kɛɛ, nahuin =nu, -ɔ nyi nua ye gbo po, ɪ 'waa =wɪ lɛ nyre 'yi. ¹⁵ -Mɛ -ye, =tu 'o 'klɪ, -bɔ nu Nyɪsɪ a -kuan -tɛɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu -mu baa. 'Bla =nu 'ya Nyɪsɪ a =hapu-kuannunɔnyɔ 'mu, -ye -tɪ 'deɛ bɪ nu -mu, 'ke 'o =nɔ ye. 'Bla =nu Nyɪsɪ a =hapuwɪn nahuin tɔɔ, -ye bɪ 'sii 'o ye, bɪ kɔ 'mulɛyriiɛ. ¹⁶ ɛ kɔ nahuin, 'su gblɛ po, -ɛ 'nɪnɪ da dɛ =de, 'plɪ -ɛ 'nɪnɪ blee Nyɪsɪ a plɪ. -Mɛ -ye, =nɪ pu 'le 'le wuntɔ -hɛyri, -ɛ nue, nahuin =nu, -su gblɛ a -gbɛ po, su Nyɪsɪ a 'hru wɔn -ha bu gbɛgbɛ. ¹⁷ -Tɪ =nu, su tɔɔ, ɪ 'nɪ wɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ =jio, kɔ nu, 'kɔ wɔ, 'ke 'o nahuon 'huɪn 'mu. Nahuindu =nu, -su dɛ a -gbɛ nu, 'ke Himene kɔ Filetɪ 'hɛɛn, ɔ nɪ 'le =nu -gbahɔn. ¹⁸ ɪ 'nɪ tɔɔ =le 'klɛɛ lele Nyɪsɪ a -tɪ a -tɛɛ, 'su hɪ 'du, ɔ nɔ, nahuin =nu, -ɔ 'ku, Nyɪsɪ -hɔ 'le 'kukɔnyɔ -hɛyri nɪ -dodo, ɔ -hɔ 'klɪ. Nɛ- nue, nahuin -ye 'u hie 'o Nyɪsɪ a 'hru gbo.

¹⁹ Kɛɛ, -tɛɛ a Nyɪsɪ a win, ɪ 'nɪ 'clɪ =le, ɛ 'we =nɔ 'hɔ 'pa ye, -ɔ kuu 'le gbo -tɛɛ. 'Ke 'o 'hɔ 'pa a -gbɛ ke, 'ke ɔ 'cru 'o: «Kukɔnyɔ, ɔ yi 'a nahuin nɪ.» 'u 'cru -wɛ 'o: «'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ plɛ, ɔ mɔ Kukɔnyɔ a nahuon nɪ, ɔ kɔ bɔ hie 'o dɛ 'klan a nunue gbo.»

²⁰ 'Bla =nɪ mu 'le dɛkɔnyɔ a kayu gbo, -n di 'le 'yee 'pɔhɪ a gblegblei. =l -ye nɪ 'o, 'u nui -gɔlɪ 'mu, =l -ye nɪ 'o, 'u nui ti 'mu, =l -ye nɪ 'o, 'u nui buɛ 'mu. 'A dɛ =nu, -tɪ mɔ -gɔlɔpɔhɪ =nu, =hapunahuin 'bu di 'le, 'plɪ 'u nyi 'hrɔɔ, =l -ye =nu, 'ɛ nɪ -nyrɔɔ, 'u nyi -kuan 'yri nuu. ²¹ -A nɪ -gbɛ, ke -a nɪ dɛ nɪ -wɛ 'mu. 'Bla nahuon 'bɔ hie 'o -tɔplɪ 'klɪn 'bii =nu gbo, -tɪ kɔ -tɪ 'n =tu wɛn, Nyɪsɪ dio -nyi -kuan, -ɔ nɪ 'dɔ. ɔ di ye 'we -gɔlɔpɔhɪ -nɪ wɛn. 'A kukɔnyɔ dio ke po 'pɪ, 'ke 'o 'a -gbɛ -wɔn, -ɛ nue, kɔ 'a kukɔnyɔ 'mu 'nɪ -hɛ, kɔ, ɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ nu 'ɛ nɪ =hapu-kuan.

²² 'A -tɪ, 'yilɛnyre-tɔplɪ =nu, gblɔtayɔ -ye, su 'lu -wɔn lɛ -hie, su nu, =nɪ nui 'le. 'Gba -tɔplɪdu a -gbɛ ye 'mu ci lɛ. =Mue lɛ 'ɛ nɪ ti, 'ke -na nunukɪ bɔ 'sii 'o ye. Kuo -Yusu =wɔ ye -tɛɛ. Nuɛ nahuin 'mu. =Mue lɛ, 'ke nahuin -gbo, -ɔ kɔ =wɔ 'sii 'o ye, kɔ, -su -a nɪ Kukɔnyɔ da, ɔ kɔ -mu 'hɛɛn, ba kɔ kegbowɛnɛ. ²³ 'Bla nahuin 'bu gblɛ po, 'ke 'o -tɔplɪ =nu ke, -tɪ 'nɪnɪ da dɛ =de, 'plɪ, -tɪ 'nɪnɪ -hɛ nahuin 'mu, =nɪ po 'le 'le -na wuntɔ, -ɛ nue, -n yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɔplɪdu a -gbɛ, ɪ gblɛ po =yue. ²⁴ Nahuon =nu, -kɔ -a nɪ Kukɔnyɔ a -kuan nu, ɔ 'de ye blɛ bɔ po =yue. Kɛɛ, ɔ kɔ bɔ nu nahuin 'bii =hapudɛ 'mu. ɔ kɔ bɔ tɔɔ nahuin 'bii Nyɪsɪ a -tɪ -tɛɛ. ɔ kɔ bɔ kɔ =wɔ a 'ɪɪa. ²⁵ 'Bla nahuin 'bu nyo ye -wɔn, ɔ kɔ bɔ tɔɔ, 'ke 'le =wɔ 'yɔkɔ 'kwɪ 'mu. -Tado Nyɪsɪ di =nu -nyi 'klɪ, 'ke bu hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mu -tɪ a -tɛɛ yi. ²⁶ -Tado ɔ di wɛn 'le Satan kwa 'mu 'nɪ -hɔn, -ɔ kɪ, -ɛ 'we =nɔ tutu ye, -ɔ klɪ dɛhɔɛ, -ɛ die nu, dɛ =nu, Satan a -gbɛ, kɔ -hua, ɔ 'mue nu.

'Lele'kɔɔtɪ 'yri, 'plɪ 'klɪ 'mu 'o mu -hɔn, nahuin di 'ye =sue a gblegblei

3 -Tɪ -gbo, 'nu -mu ye mu =tu, yrii 'mu lɛ -tɛɛ: 'Kɪ -gbo a 'lele'kɔɔtɪ 'yri, 'plɪ 'klɪ 'mu 'o mu -hɔn, nahuin di 'ye =sue a gblegblei. ² Ti a -gbɛ 'yri, nahuin, 'waa dɔnɔ -do a dɛ ɔ di 'lu -wɔn lɛ -hie. ɪ di 'mu nuɛ 'wɪyɛ 'dɔ, ɔ 'mu 'waa dɔnɔ a -pli po, kɔ, ɔ 'mu -wɛ 'le 'waa dɔnɔ 'yaa, ɔ 'mu Nyɪsɪ tanɪ =tu, ɔ 'mu 'waa 'di-inu kɔ 'waa bunu 'hɛɛn a -tɪ lɛ -haa, nahuin =nu, -ɔ nyu 'mu -hɛ, ɔ 'deɛ bu -nyu 'wio, kɔ, ɔ 'deɛ bu =tuu 'o 'ɛ nɪ dɛ =de, ³ ɔ 'deɛ bu nuɛ 'waa -gbɛ a 'dukɔɛ 'mu, ɔ 'deɛ bu kɔ nahuin a wɔlɪ, ɔ 'mu nahuin hɪ klɛ po, ɔ 'deɛ bu yi 'waa dɔnɔ a naalɛ, dɛɛ -do, ɔ di nu, nɛ- mɔ bu =tue nahuin =sue, ɔ 'deɛ bu nuɛ =hapudɛ =de 'mu, ⁴ ɔ 'mu nahuin kaa, ɔ 'mu yru 'mu lɛ bi 'tata, ɔ 'mu 'le 'waa dɔnɔ 'yaa 'dɔ, dɛ =nu, -ɛɛ 'waa plɪ blee, nɛ- ɔ di 'mu nuɛ, kɛɛ, ɔ 'deɛ bu nuɛ Nyɪsɪ 'mu. ⁵ Nahuindu a -gbɛ, ɔ di ye 'we Nyɪsɪ a nahuin, kɛɛ, ɔ 'nɪ -hua =le bu yi

Nyɩsua a 'kɩl =nu, -ɩ nye nu, 'plɩ -tunahuon a 'yrinaabul 'u 'o ye 'sii. Hren nahuindu a -gbɛ -wɔn lɛ.

⁶Waa dɛ -ye, 'ke 'le =nu -hɛyri, u di yrɛ pa nahuin, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, u 'mu nyrugbapu =nu kaa, -u 'de 'lu a lɛ-hiele kɔ, -ɛ die nu, nyru a -gbɛ, u 'mu 'waa pupowin ke wɛɛn. Nyru a -gbɛ, uu nu dɛ 'kuku 'dɔ, 'yilɛnyre-tɔplɩ 'bii, 'waa =wɩ -hua, nɩ- uu nu. ⁷Uu nahuin 'bii ye gbo po nua, kɛɛ, u 'nɩ yrii =le -tɩ a -tɛɛ 'mu lɛ. ⁸Nahuindu a -gbɛ, -uu nahuin yrɛ pa, uu Nyɩsua a =hapuwɩn ye 'nɩ -wɔn, -ɛ 'we =nɔ ye, Moise a ti 'yri la, -tɛ Sanɛstɩ kɔ Sabɛstɩ 'hɛɛn, uu la nu, 'uu la Moise a -gbɛ ye -wɔn. 'Waa 'lu a lɛ-hiele nyre lɛ 'yi. U 'de -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye kuo. ⁹Kɛɛ, u 'dɛɛ bu mu ye 'mu, -ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ, u di 'mu lɛ 'nɩ yrii, -ɛ kɔ, 'waa 'lu a lɛ-hiele nyre lɛ 'yi -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, ti -hi la a ti 'yri, -tɛ nahuin, u nu la, 'u yrie la 'mu lɛ, -ɛ kɔ, Sanɛstɩ kɔ Sabɛstɩ 'hɛɛn -nɩ wɛn, 'waa 'lu a lɛ-hiele nyre la lɛ 'yi -tɛɛ.

Ɔɔɩ, ɔɔ Timote 'nɩ lɛ, -ɛ kɔ, ɔ nɩ sɩa 'lɛ

¹⁰-Mɛ -ye, dɛ 'nɩ kɔ, -n yie nɩ, 'plɩ, =nɩ yie, -tɛ 'na 'yri-naabul nɩ 'mu, =nɩ yi -wɛ dɛ =nu, 'nɩ -hua =bo nu, 'ke 'le 'na 'klɔ 'kwli 'mu, kɔ, -tɛ 'n nu Nyɩsua a =wɩ a yekuolɛ, =nɩ yie -wɛ, -tɛ 'nɩ =wɩ a 'lɩa nu, kɔ, -tɛ 'n nu nahuin a 'munuɛlɛ, kɔ, -tɛ 'nɩ nu, 'nɩnɩ sɩa. ¹¹-N yie nɩ, -tɛ nahuin nu la 'na ti 'yakɩ a yegbugba, kɔ, -tɛ 'n nu la =suɛ a 'yiye, 'ke 'le 'dɩɛ =nu 'mu, -ɛ kɔ Atɩstɩ, kɔ Yikɔnɩ, kɔ Lisɩtrɩ 'hɛɛn. 'ɛ kɔ -tɛɛ, u gba 'mu yrɛ ti 'yakɩ 'dɔ, kɛɛ, -tɔplɩ 'bii =nu, -ɩ nue 'mu, -a nɩ Kukɔnyɔ, ɔ =gɩa 'mu nɩ. ¹²'ɛ kɔ -tɛɛ, nahuin 'bii =nu, -uu -hua -bu na Nyɩsua a 'hru, -ɛ nue, u kɔ -Yusu 'Kɩsu a nahuiin nɩ, u di 'ye =suɛ, 'ke 'le nahuin kwa 'mu. ¹³Kɛɛ, 'crɛnyu kɔ nahuin =nu, -uu 'waa 'bienu kaa, u -mɛ -ye, 'waa nunukɩ, 'a 'yilɛnyinyre di klɛ 'nɩ bii, 'plɩ, u di kaa nahuin, nahuin 'mu -wɛ kaa.

¹⁴-Mɛ -ye, -tɔplɩ -gbo, -n 'nyɩ, kɔ, -n wɛɛn ke, 'ke 'le -na =wɩ 'bii ke, 'nɩ 'o ye gbo, ti a pɛpɛ, -ɛ nue, -n yie nɩ, -ɛ kɔ, nahuin -gbo, -u kɔ -mu, u kɔ -mu nɩ -tɛɛ, ¹⁵'plɩ =nɩ yi -wɛ Nyɩsuacrɩnɩɛ, kuɛ la 'le -na 'yu-nyre 'yie 'mu gbo. 'Crɩnɩɛ a -gbɛ, nɛ-ɛ -mu =ɔ -nyɩ, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn, 'ke -bo kuo -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye, -ɛ die nu, Nyɩsua 'mu -mu waa. ¹⁶-Tɩ 'bii =nu, u 'crɩ la, 'ke 'le Nyɩsuacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, Nyɩsua a -Hihiu, nu- nue, nahuin 'u 'crɩ. Nyɩsuacrɩnɩɛ a -gbɛ, ɛɛ -a mu 'mu 'nɩ -hɛ, 'ke -ba yrii dɛ =nu, Nyɩsuaa -hua -ba nu, nɛ-ɛ -a mu 'mu -hɛ, 'ke -ba yrii dɛ 'kuku =nu, -a nu, nɛ-ɛ 'o -a mu =hapu'hru wɔn po, nɛ-ɛ nye -wɛ -a mu kɔ, -tɛ -a di nu, 'plɩ -a nɩ 'yrinaabul 'mu 'o ye 'sii. ¹⁷Kɛ Nyɩsua a -Hihiu, u nu 'a nunue, -ɛ die nu, Nyɩsua a nahuon, ɔ 'mu 'o ye =cɛɛ. Nyɩsua -nyɩ =nɩ 'klɩ 'bii =nu nɩ, kɔ -hua, 'ke ɔ 'mu 'ɛ nɩ =hapudɛ nu.

Po -Yusu a =haputitie 'ɛ nɩ ti

⁴-Nyruɔwɩ di 'o 'nɩ nyre, -Yusu 'Kɩsu 'mu 'le lele di, ɔ 'mu nahuin 'bii win ke kɔ, kɔ, ɔ 'mu 'kukonyu kɔ 'klɔnɩnyu 'hɛɛn -bati lɛ poo. Nɛ- nue, 'nɩ -mu lɛ 'bati, 'ke 'o Nyɩsua ye, kɔ 'ke 'o -Yusu 'Kɩsu ye, ²pue nahuin -Yusu a =haputitie. 'Nɩ ke, =betɩ nahuin buu 'a 'wun-wɔn -hua, kɔ =betɩ bu 'nɩnɩ -hua 'a 'wunwɔn. 'Bɩa nahuin 'buu dɛ 'kuku nu, lu, bu hie 'o dɛ 'kuku a -gbɛ gbo, -nyɩ =nɩ 'klɩ, 'ke bu nu =hapudɛ. Tɔ kɔ =nu, 'ke 'le =wɩ a 'lɩa 'kwli 'mu. ³'ɛ kɔ -tɛɛ, ɛ di kɔ ti, ɩ 'mu 'o nyre, -ɩ kɔ 'yri nahuin 'nɩnɩ di nahuin =nu nua ye gbo po, -uu =nu -tɩ a -tɛɛ kɔ. Kɛɛ, u die 'nɩ -hua, 'ke bu nu 'yilɛnyre-tɔplɩ. Nɛ- die nu, u 'mu hitɔkɔnyu 'plɔplɔ lɛ 'kukue, -u di -tɩ =nu =tu, -ɩ di 'waa plɔ blee. ⁴U 'dɛɛ bu po 'klɛɛ lele -tɩ a -tɛɛ nua ye gbo, hitɔkɔɛ -do, nɛ- u di nua ye gbo po. ⁵Kɛɛ, -mɛ -ye, 'cipi 'o -n dɩkɔ a win a kekɔɩ, 'ye =suɛ, pue nahuin -Yusu a =haputitie =nu. -Kuan =nu, Nyɩsua -nyɩ -mu, gɩbɩ 'lu -wɔn, =muo 'lu -yra.

⁶'Mɛ -ye lɛ, ti nyre 'o =o, 'n -wɛ lɛ kɛ 'kukue. 'N 'we =nɩ -cɔhɩn ye, u di Nyɩsua pie. ⁷'Ke 'le 'na =wɩ 'bii ke, 'n nu -Yusu 'Kɩsu a -kuan, -ɛ 'we =nɩ =gbaponyɔ ye. -Kuan =nu, Nyɩsua -nyɩ 'mu =bo nu, 'n -yrɩ 'lu, -ɛ 'we =nɩ cig-beilɛ'gbanyɔ ye, ɔ -yra 'a cigbei a 'gbugba 'lu. -Tɔplɩ =nu, -a kuo =wɩ ye, 'n =tɩ 'o =o -tɛɛ. ⁸'N yie nɩ, -ɛ kɔ, Nyɩsua -wɩ 'na =hapudɛ gɩlaka -wɔn, 'ke 'le yakɩ 'mu, -ɛ nue, ɔ 'sii 'o 'mu ye, 'ke 'o 'a dɩkɔ ye. =Hapudɛ gɩlaka a -gbɛ, ɛ 'we =nɩ -guluklaun =nu ye, uu cigbeilɛ'gbanyɔ =nu -nyɩ, ɔ -ha 'o 'a 'bienu. -A nɩ Kukɔnyɔ, kɔ -tɛɛ a -bati po, -nyruɔwɩ =nu -kɔ 'mu ɔ di nahuin -bati lɛ poo, 'ke ɔ di 'o 'mu =hapudɛ a -gbɛ -nyɩ. ɛ 'de 'n -do, ɔ 'dɛɛ kɔ -nye 'mu. Kɛɛ, ɔ die -wɛ nahuin 'bii =nu 'nɩ -nyɩ, -u nɩ 'mu, 'plɩ -u nyo -pre.

Ɔɔɩ, ɔ nye 'nɩ -hua, 'ke Timote bɔ di 'le =nɩ -wɔn

⁹=Tu 'o 'klɩ, =mu kɔ 'mu -wɔn di 'tata a ti 'yri, ¹⁰-ɛ nue, Demastɩ, ɔ hie 'o 'mu gbo. ɔ nuɛ 'mu 'klɩ -gbo a -tɔplɩ 'dɔ, ɔ mu 'le Tesalonikudɩ 'mu. Klɛsastɩ -mɛ -ye, 'ke ɔ mu 'le Galatɩblugba 'mu, kɔ, Titɩ ɔ mu 'le Damatɩblugba 'mu. ¹¹Lukuu -do, kɔ- nɩ kɔ 'mu 'hɩn 'mu. 'Bɩa =nɩ 'le di, -ye -n kɔ Makɩ 'hɛɛn ba di 'le, -ɛ nue, ɔ -wɛ 'le kɔ -hɛ 'mu 'mu nɩ, 'ke 'o -kuan a -ta 'mu. ¹²Tisikɩ -mɛ -ye, 'ke 'n loo 'le Efɛstɩdɩ 'mu. ¹³'Bɩa =nɩ 'le di, 'ke -bo naa 'le Truasɩdɩ 'mu, 'ke 'le nahuon =nu -wɔn, ɔ kɔ Kalupusɩ, =mu 'mu 'na cɛkɩ =nu ye ya, 'n hie 'le gbo. Ya -wɛ 'le 'crɩnɩɛ =nu, sɛyl-sɛyl 'a dɛ =nu, u nuu dahuakue 'mu.

¹⁴-Tɔplɩblanyɔ, ɔ kɔ Alɛsadri, ɔ nu 'mu 'mu 'crɛ 'dɔ. Dɛ =nu, ɔ nu 'mu 'mu, -a nɩ Kukɔnyɔ, kɔ- dio 'pɛɛ. ¹⁵-Na -gbɛ, =tu -n dɩkɔ 'yie, ɔ 'nɩ =han -wɛ -mu 'crɛ 'mu nu, -ɛ nue, ɔ 'de -a nɩ kɔwin 'mu nuɛ.

¹⁶Ye-hɛ-nyruɔwɩ =nu 'mu, u gba 'le 'mu -batipoolɛ 'mu, -tɛ 'n nye klɛ -hɩhɩa, -ɛ kɔ, 'n 'de dɛ 'klan =de nu,

nahuon =de 'de 'le di, 'na 'mu-he-ti. U 'bii, u hie 'o 'mu gbo. De =nu, u nu 'mu 'mu, Nyisua ko -hri 'a -ti -won.

¹⁷ Kee, -a ni Kukonyo, ko- 'de 'o 'mu gbo hie. Ko- -nyi 'mu 'kli, 'ni =tu Nyisua a -ti -tee, daku a nahuin a gbleg-blei 'u 'win. Kukonyo a 'kli, ni- nue -we, -bati 'l 'de 'mu kli, 'ni =ta kaka' kwa. ¹⁸ 'N yie ni, -e ko, -a ni Kukonyo di 'mu 'ni =gbla, 'ke 'o 'e ni 'yilenyrede =de -won, ko, ko 'mu 'mu 'yie =tu, 'mu 'le yak ko 'mu mu, -tegi ko ko 'o nahuin win ke. Ba ni -ba ko, -te 'kl te ye gbo. Ke'e ni, be ni 'mu.

Wlonle=gbugba

¹⁹ 'N =gba Prisili ko Akilasi 'heen wlon le -tee, ko, 'ni =gba -we Onesifoli wlon le -tee, ko ko 'a kayugbokue 'heen. ²⁰ Elasti, 'ke ko hie 'le Koletidu 'mu. Trofimu -me -ye, 'a 'huln a hinhren a -ti, 'ke 'n hio 'le Miletidu 'mu gbo. ²¹ =Tu 'o 'kli, -bo di 'le, 'plu ce a ti 'mu 'o nyre.

Ebulusi, ko Pudasi, ko Linusi, ko nyrugba =nu, -ko ko Klodia, ko Nyisua a nahuin 'bii -ye 'heen, -u ni ko, u =gba -mu wlon le -tee.

²² -A ni Kukonyo ko 'ni 'o -mu -won, ko, ko nu a 'bii =hapude 'mu.

TITL

1 'Mɔ Pɔlʊs nɪ, -kɔ 'crʊnɛ -gbo 'crʊ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ Nylsua a -kuannunyɔ, kɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -wɔn-naanyɔ. Nylsua, kɔ- le 'mu, -ɛ die nu, 'mu nahuin =nu 'mu -hɛ, ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke bu kuo =wlu ye, kɔ, 'ke bu yi -tɛɛ a tɔkɔ win 'bii =nu, -u -a mu nunuklɔ =nu tɔkɔ, -kɔ Nylsua a plɔ blee. ² Kɛ 'nɪ 'a nunue nu, -ɛ die nu, nahuin 'mue yi -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ kɔ 'klɔ yrayru =nu nɪ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. Ti =nu -kɔ 'yri Nylsua 'de la 'klɔ a nue, 'ke ɔ pue la 'le, 'ke bɔ -nyi la nahuin 'klɔɔ a -gbe. 'Plu gbegebe, Nylsua 'nɪ 'du =le hɪ. ³ Ti =nu, ɔ kɔ po la 'le, -tɛ ɪ nyre 'o, 'ke ɔ naa 'le 'a win =nu 'mu, nahuin, ɔ tɔkɔ, ɔ tɔkɔ -a mu 'klɔ yrayru a -gbe. -Ti a -gbe, nɪ- ɔ le 'mu, =bo =tu. Nylsua =nu, -kɔ -a mu waa, kɔ- le 'mu, =bo mu -tɪ a -gbe nahuin -ye ye =tu.

⁴ Titl ɔ, -mɔ 'nɪ -wɔn 'crʊ. -N 'we =kɔ 'na kukɔyɔ ye, -ɛ nue, -Yusu 'Klɪsɔ -do, kɔ- -a kuo =wlu ye. -A nɪ Bu Nylsua, ɔ kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn, -ɔ waa -a mu, bu nu -mu =hapudɛ 'mu, kɔ, bu -nyi -mu kegbowɛɛnɛ.

-Tɛ 'cuɛ a ye'munaanyɔ a nunuklɔ, ɔ kɔ bɔ nɪ 'mu

⁵ 'Ke 'n hie 'le -mu Klɛtɔblugba 'mu gbo, -ɛ die nu, -tɔ plɪ =nu, -ɪ 'de wɛn a -hlɛntieɛ, =mui -hlɛntie. 'N nye -wɛ 'nɪ -hua, 'ke -bo na 'dɛ 'bii klɛ, -ɛ nɪ 'le Klɛtɔblugba 'mu, -ɛ die nu, =mu 'o nahuin gblɛ =tu, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ 'n nɔ 'a =tutue, ɔ 'mu 'cuɛ a ye'munaanyɔ 'mu 'ya.

⁶ Nahuon -gbo, -ɔ di 'cuɛ a ye'munaanyɔ 'mu 'ya, ɔ blɛ ye bɛ 'ya =hapunahuon 'mu. ɔ blɛ ye bɔ 'ya nyɔkɔ -do a tɔ. † 'A 'yuo=pli kɔ bu kuo -Yusu 'Klɪsɔ =wlu ye, kɔ, 'waa nunuklɔ kɔ bɔ 'sii 'o ye, -ɛ die nu, nahuin 'bii 'mue 'ye, -ɛ mɔ, ɔ 'nɪ nu =le 'yilɛnyrekɔ, kɔ, ɔ kɔ 'o nahuin a 'o=tu-ule. ⁷ 'Cuɛ a 'yie=tunyɔ, ɔ mɔ Nylsua a -kuannunyɔ nɪ. Nɛ- nue, 'yilɛnyredɛ =de 'de kɔ bɛ nɪ 'le 'a nunuklɔ -hɛyri. ɔ 'de ye blɛ bɔ 'yaa 'le 'a dɔkɔ. ɔ 'de ye blɛ bɔ bi yru 'mu lɛ 'ɛ nɪ ti. ɔ 'de ye blɛ bɔ -hie 'a dɔkɔ kɔ wɔn. ɔ 'de -wɛ ye blɛ bɔ kɔ 'kla. ɔ 'de -wɛ ye blɛ bɔ nɛ 'wliye 'mu 'dɔ. ⁸ Kɛɛ, dɛ ɔ kɔ kɔ nu, nɛ- mɔ: nahuin =nu, -ɔ 'le =kɔ -wɔn pa, ɔ kɔ kɔ kuklu lɛ -tɛɛ. ɔ kɔ kɔ nɛ =hapudɛ a nunue 'mu. ɔ kɔ kɔ -hie 'lu lɛ -tɛɛ. Bɔ 'sii 'o ye, bɔ 'ya -tɛɛ a Nylsua a nahuon 'mu, bɔ yi 'a dɔkɔ a naalɛ. ⁹ -Tɛɛ a Nylsua a =haputitɛ =nu, -aa nahuin tɔkɔ, nɛ- kɔ -bɛ nɪ 'le 'a =wlu ke ti a pɛpɛ. -Ye ɔ kɔ 'hru, 'ke bɔ nu wintɛ a -gbe, bɔ -nyi =ɔ -ye 'klɪ, kɔ, ɔ 'mue -wɛ nahuin 'bii tɔkɔ, 'ke nahuin =nu, -ɔ wintɛ a -gbe ye -wɔn, -ɛ mɔ, ɔ 'nɪ kɔ.

¹⁰ Kɛ'ɛ nɪ, -bo nu 'o 'cuɛ a ye'munaanyɔ a gblɛ=tutue, -ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ, ɔ 'de Nylsua a wintɛ a 'o=tuule kɔ, 'plɪ 'waa =tutu-tɪ, ɪ 'nɪ da =le dɛ =de, kɔ, 'ɔ -wɛ nahuin kaa. Sɛyɪ-sɛyɪ, nahuin =nu, -ɔ -tɔplɪ a -gbe nu, 'waa 'plɔplɔ, nu- mɔ -Juukɛ, -ɔ -hɛ -Yusu a nahuin, 'plɪ -ɔ nyi =tu, -ɛ mɔ, -Yusu a nahuin 'bii, ɔ kɔ bu =tuu 'o -Juukɛ a tɛtɛi 'o. ¹¹ 'Cuɛ a ye'munaanyɔ, ɔ kɔ bu le =nu, 'ke bu 'kee -tɔplɪdu a -gbe a tɔkɔ, -ɛ nue, ɔ nue nɪ, kayuo -ye gbo, nahuin 'bii 'u -ha =hapu'hru bu wɔn. -Tɔplɪdu, ɔ nahuin a -gbe tɔkɔ, ɔ 'de ye blɛ bu tɔɪ =nu. Kɛɛ, ɔ nye 'nɪ nu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'wli 'ye. ¹² 'Ke 'le Klɛtɔkɛ a -gbe -hɛyri, nahuon =de nɪ la 'le, ɔ kɔ la 'waa winwɔn-hɛnyɔ -ye. Kɔ- nyi la =tu, -ɛ mɔ: «Klɛtɔkɛ mɔ hɪnyɔ'ɔ nɪ, ɔ 'we =kɔ -baludɛhuɛi ye, kɔ, ɔ 'nɪ -hua =le bu nu -kuan. Dididɛɛ -do a -tɪ, nɪ- ɔ 'lu -wɔn lɛ -hie.» ¹³ Winwɔn-hɛnyɔ a -gbe, ɔ =tu la -tɪ a -tɛɛ. Nɛ- nue, =nɪ nyu 'le -wɔn 'prɛɛ, -ye -bo klɪ 'yi 'mu, -ɛ die nu, dɛ =nu, -ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ, ɔ 'mue =wlu ye kuo. ¹⁴ Le =nu, 'ke ɔ nɪ kɛ 'le 'klɛɛ lele -Juukɛ a hɪdatɔgbɪ -wɔn, -ɪ 'nɪnɪ da dɛ =de, kɔ, ɔ nɪ kɛ 'le 'klɛɛ lele nahuin =nu a tɛtɛi -wɔn, -ɔ 'nɪnɪ -hua -tɪ a -tɛɛ.

¹⁵ Nahuon a =wlu 'bu 'sii 'o ye, -ye -tɔplɪ 'bii =nu, kɔ nu, ɪ 'sii -wɛ 'o ye. Kɛɛ, nahuin =nu, -ɔ kɔ =wlu 'de 'o ye 'sii, 'plɪ -ɔ 'de Nylsua =wlu ye kuo, ɔ -mɛ -ye, -tɔplɪ 'bii =nu, ɔ nu, ɪ nyre lɛ 'yi. 'ɛ nɪ ti, 'yilɛnyre-tɔplɪ, nɪ- ɔ 'lu -wɔn lɛ -hie. Mɔ =betɪ ɔ 'yilɛnyre-tɔplɪ nu, -tɔ 'nɪ nu =le. ¹⁶ U nyi 'nɪ =tu -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ yi Nylsua nɪ, kɛɛ, 'yilɛnyre-tɔplɪ =nu, ɔ nu, ɪ nye nahuin 'nɪ tɔkɔ, -ɛ mɔ, ɔ 'dio yi. U 'nɪ =tuu =le 'o Nylsua 'o. Dɛ =nu, Nylsua yraa, nɛ- ɔ nu. U 'de 'klɪ kɔ, 'ke bu nu =hapudɛ.

Tɔkɔ nahuin -tɛɛ a Nylsua a wintɛ

2 -Mɛ -ye, tɔkɔ nahuin -tɪ a -tɛɛ, -ɪ kɛ 'le Nylsua -wɔn gbo. ² Le kukunyɔ, ɔ nɪ -hie 'le 'waa dɔkɔ kɔ wɔn. Bu nu -tɔplɪ =nu, -ɪ 'sii 'o ye, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'o =tuu. Bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, ɔ 'mu 'waa dɔkɔ a naalɛ yi. Bu kuo Nylsua =wlu ye. Bu nɛ nahuin 'mu, 'ke 'le 'waa =wɪ 'bii ke. Bu kɔ =wlu a 'lɪla, 'ke 'le =sɛɛ a 'yiye 'kwli 'mu.

³ Nyrokukui -mɛ -ye, le -wɛ =nu, -ɛ mɔ, 'waa 'yri-naabu, ɪ kɔ bɪ blee Nylsua a plɔ. U 'de ye blɛ bu nyre nahuin a 'dɔɪ 'yi lɛ. U 'de ye blɛ bu -hie 'waa dɔkɔ kɔ wɔn. U kɔ bu po =hapu=tɔ, ⁴ -ɛ die nu, ɔ 'mue 'yuo nyruyuo tɔkɔ, 'ke bu nɛ 'waa tɔkɔ 'mu, kɔ 'waa 'yuo 'hɛɛn, ⁵ kɔ, bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, ɔ 'mu 'waa dɔkɔ a naalɛ

† -hee': ɔ 'de ye blɛ bɔ nu -wɪwɪ.

yi, kɔ, 'waa 'yrinaabus 'mu 'o ye 'sii. Bu kɔ 'le 'waa kayu a -kuan a dɛ -wɔn -tɛɛ. Bu nu 'yilɛnɔ-tɔplɩ. Bu =tuu 'o 'waa tɔnɔ 'o. 'Buu lɛ nu, -ye nahuin 'dɛɛ bu =tu -tɩ -huɩn, 'ke 'o Nyɩsua a wintɛ ke.

⁶ Gblotayuo -mɛ -ye, le -wɛ =nu, 'ke bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, u 'mu 'waa dɔnɔ a naalɛ yi. ⁷ -Na -gbɛ, 'nu -wɛ -mu 'nɩ le, 'yilɛnɔ-tɔplɩ -do, nɩ -bo nu, -ɛ die nu, -n 'bie gblotayuo, -tɛ 'waa 'yrinaabus, ɩ kɔ bɩ nɩ 'mu, u 'mue yi. 'Bla =nɩ nyu tɔɔ, nue, bu yie, -ɛ mɔ, -n nuɛ -tɩ a -tɛɛ 'mu nɩ. Tɔɔ -tɛɛ, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'o -mu 'o =tuu. ⁸ Dɛ =nu, -ɛ nɔ 'yi lɛ, nahuon =de 'de 'le -wɛ bɔ crekɛ, nɛ -bo tɔɔ, -ɛ die nu, -tuɩ 'mu -na yraanyu nu, 'bla 'bu 'nɩnɩ 'ye -tɩ 'klɩn =de bu =tu, 'ke 'o -a mu -wɔn.

⁹ -Kuannunyu -mɛ -ye, le -wɛ =nu, bu =tuu 'o 'waa nyɩgblakɩ 'o 'ɛ nɩ ti. Bu nu dɛ =nu, -ɛɛ 'waa nyɩgblakɩ a -gbɛ a plɔ blee. U kɔ =nu 'hɛɛn, u nɩ 'cɛti 'le, ¹⁰ kɔ, u nɩ 'yri 'le 'waa -tɔplɩ. Kɛɛ, bu nu =hapu-kuan, -ɛ die nu, 'waa nyɩgblakɩ 'mue 'ye, -ɛ mɔ, u mɔ =hapunahuiin nɩ. 'Bla 'buɩ lɛ nu, -ye Nyɩsua, -ɔ mɔ -a nɩ Waanyɔ, 'a wintɛ =nu, -aa tɔɔ, nahuin die 'o 'nɩ =tuu.

Nyɩsua bɔ nuɛ -a mu 'mu, nɛ-ɛ -a mu 'klɩ -nyi, 'plɩ -a nɩ nunuklɔ 'kɔ 'o ye 'sii

¹¹ -Tɩ -gbo, 'nuɩ =tu, Nyɩsua a nahuin kɔ bu nui, -ɛ nue, Nyɩsua tɔɛ nahuin 'bii nɩ, -ɛ mɔ, ɔ nyu 'mu nu =hapudɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu waa. ¹² -Tɛ Nyɩsua nu lɛ 'a nunue, 'a -tɩ, -a yie nɩ, -ɛ mɔ, -a kɔ -ba hie 'o -a nɩ nunuklɔ =nu gbo, ɔ 'nɩnɩ blee 'a plɔ, kɔ, -a 'de kɔ -ba nuɛ 'klɔ a 'yilɛnyre-tɔplɩ 'mu, -u -a mu 'tu 'mu lɛ pue. Kɛɛ, ti 'bii -gbo, -aa nɔ 'klɔ ke -hi, -a kɔ -ba -hie 'lu lɛ -tɛɛ, kɔ, -a kɔ -ba nu dɛ =nu, -ɛɛ Nyɩsua a plɔ blee. ¹³ Kɛ'ɛ nɩ, -ba nu, -ba -pre -nyrɔwɔ =nu, ɔ kɔ 'mu -a nɩ Waanyɔ -Yusu 'Kɩsu, ɔ di 'le lele di, 'ke 'le 'a -tɩ a 'yi'buaaɛ 'kwli 'mu. Nɔ- mɔ -a nɩ Nyɩsua. ¹⁴ Nɔ- -ha 'a dɔnɔ, ɔ 'ku, 'ke 'o -a nɩ -ta 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu -a mu =gbla, 'ke 'le -a nɩ dɛ 'kuku wlɔn, kɔ, ɔ 'mue nu, -a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye. Kɛ'ɛ nɩ, ɔ nu, =a -hɛ 'a nahuin, =a nuɛ 'mu, 'ke -ba nu =hapudɛ 'ɛ nɩ ti.

¹⁵ -Tɔplɩ a -gbɛ, nɩ -bo tɔɔ nahuin, -nyu 'klɩ, kɔ, -gbɛɛ nahuin =nu, -u 'nɩnɩ 'wɔn -tɩ. 'Kɩ =nu, Nyɩsua -nyi -mu, nɩ -kɔ 'kwli 'mu -bo 'preɛ 'le. =Nɩ -huɛn 'le -wɔn 'mu, nahuin nɩ yraa 'le -tɩ =nu, -nɩ =tu.

-Tɛ Nyɩsua a nahuin a nunuklɔ, ɔ kɔ kɔ nɩ 'mu

3 Le Nyɩsua a nahuin, -ɛ mɔ, u kɔ bu =tuu 'o 'blugba a ye'munaanyu 'bii 'o. Bu nu dɛ =nu, 'blugba a ye'munaanyu a -gbɛ, uu =tu. Bu nuɛ 'mu 'ɛ nɩ ti, bu nu =hapudɛ. ² Le =nu, u nɩ =tu 'le nahuin -tɩ -huɩn yɛɛ, kɔ, u nɩ po 'le =yɔɛ. Kɛɛ, 'waa =wɩ bɩ nɔ 'yi lɛ, bu =tuu 'o nahuin 'bii 'o.

³ Kɛ'ɛ nɩ, -bo nu 'waa leele, -ɛ nue, -a nɩ -gbɛ, ti -hi la a ti 'yri, -a 'de la 'lu a lɛ-hiele kɔ. -A 'nɩ =tuu =le la 'o nahuin. -A 'waan la =hapu'hru nɩ. 'Yilɛnyre-tɔplɩ a gblegblei, nɩ -aa la nu. ɩ -do a -gbɛ, nɩ -aa la 'lu -wɔn lɛ -hie, =aa la ca =tu. Nahuin yraa la -a mu nɩ, -a nɩ -gbɛ, =a yruu la -wɛ. ⁴ =Hapukɔ, =aa la lɛ nu, kɛɛ, Nyɩsua =nu, ɔ mɔ -a nɩ Waanyɔ, ɔ tɔɛ -a mu nɩ, -ɛ mɔ, ɔ nahuin 'bii 'mu nu =hapudɛ, kɔ, ɔ nuɩ 'mu nɩ 'dɔ. ⁵ ɛ =hɛn 'nyɛɛ, ɔ waa -a mu nɩ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu. ɛ 'de -baa =hapu-tɔplɩ nu a -tɩ, ɔ 'de -a mu waa. Kɛɛ, ɔ waa -a mu nɩ, -ɛ nue, ɔ 'ye -a nɩ wɔɩ. Dɛ 'kuku =nu, -ɛ nɩ la 'o -a mu 'lu, ɔ -hɩɛ 'o =o. ɔ nue nɩ, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'klɩ 'kwli 'mu, -ɛ die nu, -a 'mu kuɛwɩ 'hɔn nu, kɔ, -a 'mu 'klɔ yrayru kɔ. ⁶ Nyɩsua nue nɩ, 'a -Hihiu 'u kɔ -a mu win ke 'bii, dɛ =nu, -a nɩ Waanyɔ -Yusu 'Kɩsu nu a -tɩ. ⁷ Kɛ'ɛ nɩ, ɔ nu 'a nunue, -ɛ die nu, -a 'mu 'klɔ yrayru =nu kɔ, ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le, ɔ kɔ -tɩ -a yi, ɔ di -a mu -nyi, =a nyo -pre. Kɛ'ɛ nɩ, ɛ nɩ 'mu, -ɛ nue, ɔ nu -a mu 'mu =hapudɛ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, kɔ, ɔ 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye.

⁸ -Tɩ =nu, 'nuɩ =tu, ɩ mɔ -tɩ a -tɛɛ nɩ. 'N nye 'nɩ -hua, 'ke -bo 'nu ke, -ɛ die nu, nahuin =nu, -u kuo Nyɩsua =wlu ye, u 'mu 'o 'cipi, u 'mu =hapudɛ nu. Wintɛ -gbo, -aa tɔɔ, nɛ- nɔ 'yi lɛ, 'ɛɛ nahuin 'mu -hɛ. ⁹ Gblɛ =nu, -ɛ 'nɩnɩ da dɛ =de, =nɩ po 'le 'le -na wuntɔ. 'Bla nahuin 'buɩ gblɛ po, 'ke 'o -a nɩ bunu a =hrɩn a =hrɩn a dɛ ke, =nɩ po 'le 'le wuntɔ. U kɔ -mu 'hɛɛn, a nɩ po 'le =yɔɛ. Kɔ, a nɩ po 'le gblɛ, 'ke 'o Moise a tetei ke. -Tɔplɩ a -gbɛ, ɩ 'nɩ da =le dɛ =de, kɔ, ɩ 'nɩ -hɛ =le nahuin 'mu. ¹⁰ Nahuon 'bɔ -Yusu a nahuin yɛ -gbugba, ye-hɛdɛ, tio. 'Bɔ 'kɩɛ gbɛɛ 'lu -wɔn, tio lele. 'Bɔ 'kɩɛ 'dee wen -mu nuɩ ye gbo a pue, -ye -bo hron -wɔn. ¹¹ 'Be -n yie nɩ, -ɛ mɔ, nahuindu a -gbɛ, -uu lɛ nu, u 'waan =hapu'hru nɩ. U mɔ dɛ'kukununyɔ' u nɩ. 'Waa dɛ 'kuku a -gbɛ, uu nu, ɛ nye nahuin 'nɩ tɔɔ, -ɛ mɔ, 'ke u nɩ 'le kɩka -hɛyri.

'Leɛ'kɔwintɛ

¹² 'N di le nahuon, 'ke 'le -mu -wɔn. 'Bɛ 'de Atimasɩ, -ye Tisiku nɩ. 'Bɔ di 'le, -ye -bo =tu 'o 'klɩ, -bo mu 'le Nikopolidɔ 'mu, =mu 'le 'mu gbo yɛ, -ɛ nue, 'n pue 'le =le, cɛ a ti 'yri, 'ke 'n di 'le gbo mu nɩ. ¹³ Nahuin =nu, -u mɔ Sɩnasɩ, ɔ yi tetei, ɔ kɔ Apɔkɔsɩ 'hɛɛn, 'buɩ 'le 'a mu -wɔn 'mu -hɔn, -huɩ 'mu, 'ke 'o 'dagba a -ta 'mu, -ɛ die nu, 'waa -tɔplɩ 'mu =cɛ. ¹⁴ Nahuin =nu, -u kuo -Yusu 'Kɩsu =wlu ye, -ɛ 'we =nɔ -a mu ye, bu 'nyɩ -wɛ -tɛ u di nu, u 'mu =hapudɛ nu 'ɛ nɩ ti, -ɛ die nu, u 'mu nahuin =nu 'mu -hɛ, -uu =suɛ 'ye. 'Bla 'buɩ lɛ nu, -ye 'waa nunuklɔ 'dɛɛ bɔ 'ya -gbugbɛ 'mu.

¹⁵ Nahuin 'bii, -u kɔ 'mu 'hɛɛn, -u nɩ nɔ, u =gba -mu wlɔn lɛ -tɛɛ. -A =gba -wɛ Nyɩsua a nahuin 'bii wlɔn lɛ, -u nuɛ -a mu 'mu. Nyɩsua bɔ nu a 'bii =hapudɛ 'mu.

FILEMO

1 'Mō Pōlō nū, -ō nū nō =jī 'mū, -Yusu 'Klīsu a -tī, 'mō nū, -ōō 'crūnē -gbo 'crū, 'n kō -a nū 'diayū Timote 'hēn. -Mō Filemō, -ō mō 'na nūnatumu, kō, -ō kō -a mū 'hēn -ūt -kuaan -do nū, -mō nū, -ō kō 'crūnē -gbo. ²-A =gba -a nū -diayū nyrōyū Apia wōn lē -tē, -ō kō -a nū -diayū nylbēyū Asipū 'hēn, -ō mō -wē -Yusu a 'sōyuo-tayū, -tē -a nū 'mū. -A =gba -wē 'cūē a nahuin wōn lē -tē, -ūt lē 'kukue, 'ke 'lē -na kayū gbo. ³-A nū Bu Nyūsua, -ō kō -a nū Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu 'hēn, bū nū 'a mū =hapudē 'mū, kō, bū -nye 'a mū kegbowēnē. ⁴'E nū tī, 'bīa 'nū Nyūsua da, 'ke 'o -na -ta 'mū, -ye 'n nyo -nyī 'wio, ⁵-ē nue, 'n nyī 'nū 'wōn, -ē mō, -n nūē -n 'bienu -Yusu a nahuin 'bīi 'mū nū, kō, =nū kuo Kūkōnyō -Yusu =wlu ye. ⁶'Nū da Nyūsua, -ō 'mūē nū, nahuin, -ū kuo -wē -Yusu =wlu ye, -ū kō -mū 'hēn, 'a nū -mumūē, ε 'mū klē bīi, kō, =mū =hapu-tōplī 'bīi =nū yī, -a -wē 'lē -ba nū, -ē die nū, -a 'mū -Yusu 'Klīsu a -tī 'yī 'būaa. ⁷'Na -diayū, -tē -nū nū, =nū nūē -n 'bienu -Yusu a nahuin 'mū, =nū nyū 'klī -nyī, ε nue 'mū 'manū 'dō, kō, 'ē -nyī -wē 'mū 'klī.

Pōlō, -ō Filemō lē 'nū 'batī, 'ke 'o Onesimū a -ta 'mū

⁸-Tē -n nūē -n 'bienu -Yusu a nahuin 'mū, 'nū -mū lē 'nū 'batī, -tī -gbo, 'n dī =tū, nūi. -Tē 'n 'yā -Yusu 'Klīsu a -wōnnaanyō 'mū, 'n kō 'klī, =bo lē -mū, 'ke -bo nū =hapudē. ⁹Kē, ε 'de 'lē 'tudu a -gbē 'kwīi 'mū, 'nū nū =lē lē 'puprē. 'N 'yē nū, -ē mō, ε nōō 'o lē, 'ke =bo 'batī -mū lē, -ē nue, -n kō nahuin a 'mūnūē. 'Mō kōkōnyō Pōlō nū, -ōō 'prē. Kē 'n nū nō =jī 'mū, -tē 'n kuo -Yusu 'Klīsu =wlu ye a -tī. ¹⁰-Yē 'klē, 'nū -mū lē 'nū 'batī, 'ke 'o Onesimū a -ta 'mū, -ō kō -na =ge, 'plū -ō 'gba la cī lē. -Tē 'n 'yō la, 'mō =tū =nō -Yusu a -tī ye, kē nō =jī 'mū, 'kō kuo -Yusu a -gbē =wlu ye. ε 'wē =nō ye, -ō -hē 'klē 'na 'yū. ¹¹Tī -hī la a tī 'yī, Onesimū, -ō kō 'dū =hēn 'nyrē 'mū-hēnyō, -ō 'nū -hē =lē la -mū 'mū, kē, -tē tī nū lē 'mū -gbo, -ō -a mū 'mū 'nū -hē 'dō, -n kō 'mū 'hēn. ¹²'N nyo 'klē -mū ye 'nū yā. -ō -hē 'na =wlu a 'yū. ¹³Tī 'bīi -gbo, 'nū nō =jī 'mū -hī, 'n nye wēn 'nū -hūa, 'ke bō nū

wēn mō 'mū 'hūn 'mū gbo, 'ke 'o -na -ta 'mū, -ō 'mū wēn 'mū 'mū -hē. ¹⁴Kē, 'nū -hūa =lē dē =nū, -n 'de ke wēn, =bo nū 'o -mū ke 'mū, -bo nūē. Kē, 'n nye 'nū -hūa, 'bīa =nū 'mū =hapudē 'mū nū, bē -hōn 'lē -na -gbē a =wlu ke 'mū.

¹⁵-Tado Nyūsua 'a nū, -ō nue, 'plū Onesimū 'ō hren -mū -wōn, 'ke 'lē tī gbi 'kwīi 'mū, -ē die nū, -ō 'mū -wōn =hūn, a 'mū 'hūn 'mū nūnū tī a pēpē. ¹⁶-ō 'de 'klē lele =geē -do, -ō -hē 'klē -a nū -diayū. 'N nū 'mū nū -tē. 'N pūē -tē, -n dīo -wē 'mū 'nū nūē, ε 'mū 'o -tē -ō nū la 'lē -mū -wōn 'mū -hī, -ē nue, 'plā -yē ke, -na =ge'e nū, 'plā -yē ke, -tē -ō kuo -wē -Yusu =wlu ye, -ō -hē 'klē -na -diayū.

¹⁷-Tē -n 'yā 'na -diayū kō 'na nūnatumu 'hēn 'mū, 'blo kwa -tē, -ē 'wē =nō ye, -tē -n dī wēn 'na kwa'būbū nū, 'bīa 'nū dī wēn 'lē -mū -wōn. ¹⁸'Bō nyre -na dē =de 'yī lē, kō, -na gba 'bō nū 'lē =nō -wōn, lē 'mū, -ē die nū, 'mūō 'pē. ¹⁹'Mō Pōlō a -gbē nū, -ōō winbū -gbo 'crū, -ē mō: 'Bō kō kō 'pē -mū dē =de, 'mō die 'pē. Kē, 'nū -hī 'lē -mū -wōn, -n 'ble kwa 'na gba, -ē nue, 'mō nū, -ō =tū -mū -Yusu a -tī ye, Nyūsua 'ō -nyī -mū 'klō yrayrū, -ō 'nūnū -wē 'lē. ²⁰'Na -diayū o, 'nū -mū lē 'nū 'batī, -tē -a kō -a nū Kūkōnyō 'hēn, -a -mūē, =hapudē -gbo, 'nū -mū -hūa, nue 'mū 'mū, -ē die nū, 'mū plō a bleelē kō.

²¹'Nū 'crūnē -gbo 'crū, ε 'wē =nō ye, 'n kuo -mū ye =wlu, -ē mō, dē 'nū -mū -hūa, -n die 'nū nū. 'N pūē -tē, -ē mō, dē =nū, -n dī nū, ε dī 'o dē =nū, 'nū -hūa 'mū 'nū -hī.

²²'Yā 'o lele 'lū, -ō -gblo -wōn, 'ke 'o 'na -ta 'mū, -ē nue, 'n pūē -tē, -ē mō, Nyūsua dī 'a nū 'batīwin 'nū 'wōn, -ō 'mūē nū, -ū 'mū 'mū gbo tē, 'mū 'lē 'a mū -wōn dī.

Wōnlē=gbugba

²³Epafrasī, -ō kō 'mū 'hēn -nū =jī 'mū, -tē -ō 'yā -Yusu a nahuon 'mū, -ō =gba -mū wōn lē. ²⁴Makī, kō Alitakī, kō Demasī, kō Luku 'hēn, -ū kō 'mū 'hēn -kuan nū, -ū =gba -wē -mū wōn lē -tē.

²⁵-A nū Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu bō nū 'a mū =hapudē 'mū.

HEBREKUE

-Yusu nu 'o Nyɩsua a winwɩɩn-hɛnyu ye 'lu

1 Ti -hi la a ti 'yri, 'ke Nyɩsuaa la 'le 'a win-wɩɩn-hɛnyu 'mu naa, ƙƙ la 'le -a nu bunu -wɩɩn 'prɛɛ 'ɛ nu ti, ƙƙ 'ke 'le -tɔplɩ a gblegblei 'kwli 'mu. 2 Kɛ'ɛ nu, Nyɩsuaa la nu, ƙƙ nyu la 'le -wɩɩn 'prɛɛ, 'ɛ ye ti -gbo ke, -ɩ ƙƙ 'klɩ -gbo a 'lele'ɩɩɩti. Kɛɛ, ti -gbo 'yri, 'ke Nyɩsua naa 'le 'a 'Yu -Yusu 'mu, ƙƙ 'prɛɛ 'le -a mu -wɩɩn. Ti =nu -ƙƙ 'yri Nyɩsuaa la 'klɩ nu, 'ke ƙƙ naa 'le 'a 'Yu a -gbe 'mu, ƙƙ nu 'klɩ -gbo. Nɩ-ƙƙ nu, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, -ɛ die nu, ƙƙ 'mu 'ɛ nu dɛ =de win ke ƙƙ. 3 Nɩ- ƙƙ 'mu -aa 'le Nyɩsua a -tɩ a 'yi'buaale 'yee. 'ɛ ƙƙ -tɛɛ, -tɛ Nyɩsua nu 'mu, kɛ'ɛ nu, ƙƙ nu -wɛ 'mu. 'A wɩɩn a win nu ke 'klɩ. Nu- ƙƙ 'mu ƙƙ 'le naa, ƙƙ 'klɩ 'bii -gbo kwa 'ble. Nɩ-ƙƙ nu, -ƙƙ 'ku, 'ke 'o -tunahuin a -ta 'mu, -ɛ die nu, ƙƙ 'mu =gbla, 'ke 'o 'waa dɛ 'kuku -wɩɩn, -ɛ die nu, u 'mu 'hru ƙƙ, 'ke bu 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. -Tɛ ƙƙ nu dɛ a -gbe, -ye 'ke ƙƙ mu 'le yakɔ 'mu, ƙƙ nu 'o 'Klɩkenyɩsua a diidɛɩa ke gbo, -ƙƙ nu 'o 'ɛ nu dɛ =de 'lu ye, -ɛ die nu, ƙƙ ƙƙ =nɩ 'hɛɛn, u 'mu 'klɩ 'bii win ke ƙƙ.

-Yusu nu 'o Nyɩsua a leleenyu ye 'lu

4 Nɛ- nue, Nyɩsua ƙƙ nue, 'a 'Yu a -gbe ƙƙ nu 'o 'a leleenyu 'lu ye, ƙƙ ƙƙ 'a 'Yu, ƙƙ =tue =nɩ 'du =nu, -u 'bua, 'plɩ -u nu 'o 'a leleenyu a 'du 'lu ye. 5 Kɛ Nyɩsuaa la 'a 'Yu ye po, ƙƙ nɩ:
 «-Mɩ ƙƙ 'na 'Yu.
 Kɛkɛ -gbo, 'n -hɛ kɛ -na Bu.»
 Nu- u 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuacrɩnɩɛ 'kwli 'mu. -Tɩ a -gbe, Nyɩsua 'di -hlɩn 'a leleenyɩ =de ye a =tue. Kɛ Nyɩsuaa la -wɛ po, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ƙƙ nɩ:
 «'N di 'mu 'ya 'a Bu,
 ƙƙ 'mu -wɛ 'na 'Yu 'mu 'ya.»
 -Tɩ a -gbe, Nyɩsua 'di -hlɩn a =tue, 'ke 'o 'a leleenyɩ =de a -ta 'mu. 6 ɛ ƙƙ -tɩ -ye, Nyɩsua ƙƙ =tui, 'ke 'o 'a 'Yu a -gbe ke, -ƙƙ nu 'o 'ɛ nu dɛ =de 'lu ye. 'Plɩ Nyɩsua 'muo ƙƙ -tutu ke mu lee, ƙƙ nɩ:
 «'A mu =nu, -u ƙƙ 'na leleenyu,
 ba blɩ kwli ye gbo, a 'muo baa.»
 7 'Ke 'o 'a leleenyu -mɛ -ye ke, -tɩ =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, ɩ nu- -gbo:
 «Nyɩsua nuu 'a leleenyu 'mu 'a -kuannunyɩ.
 U 'we =nɩ pepe ye, ƙƙ, 'u 'we =nɩ nahru ye.»
 8 Kɛɛ, -tɩ -gbo, u 'cru la, 'ke 'o 'a 'Yu -mɛ -ye ke, ɩ nu- -gbo:

«Nyɩsua ƙƙ 'nu:
 -Mɩ =nu, -ƙƙ ƙƙ Nyɩsua, -mɩ di 'klɩ 'bii win ke ƙƙ,
 -tɛ 'klɩ tɛ ye gbo.
 -Tɛ -n di 'klɩ a win a kekɩɩɩ nu,
 ɛ di 'o ye 'nu 'sii.
 9 Dɛ =nu, -ɛ 'sii 'o ye, nɛ- -n nuɛ 'mu,
 =nɩ yraa dɛ =nu, -ɛ 'de 'o ye 'sii.
 Nɛ- nue, -na Bu Nyɩsua ƙƙ -ha 'le -mu du 'mu,
 ƙƙ -nyi -mu -tɩ a 'yi'buaale,
 'ɛ -hi 'o -n 'bienu 'mu,
 ƙƙ, ƙƙ nue, 'manu 'u 'yii 'le -na =wlu ke.»
 10 -Tɩ =nu, u 'cru lele, 'ke 'o 'a 'Yu a -gbe ke, ɩ nu- -gbo:
 «Kukɩnyɩ o, ti -hi la ti 'yri,
 -tɛ 'klɩ -gbo a -tɔplɩ 'bii,
 ɩ 'mu la -wlu mu =tue,
 -na dabulu, nu- nu -tutu ƙƙ yakɩ.
 11 -Tɔplɩ 'bii =nu, -n nu, ɩ di -gbo 'nu -wɛ.
 Kɛɛ, -mɛ -ye, -n 'kɩɛ die 'klɩ nu.
 -Tɔplɩ a -gbe, ɩ di -hɛ 'kɩ,
 -ɛ 'we =nɩ 'huɩ'mulɛpue-tɔplɩ ye.
 12 -Tɛ uu 'huɩ'mulɛpue-tɔplɩ 'kɩ a 'pupla nu,
 kɛ'ɛ nu, -n di -tɔplɩ a -gbe a 'pupla nu.
 -Tɔplɩ a -gbe, ɩ di lɛ nyre 'yi,
 -ɛ 'we =nɩ ye, -tɛ 'huɩ'mulɛpue-tɔplɩ nu,
 'u 'yi lɛ nyre.
 Kɛɛ, -mɛ -ye, -n 'kɩɛ die 'klɩ nu.
 =Nu 'cɩɩ =le gbe.
 -Na 'klɩ 'dɛɛ ƙƙ ƙƙ 'lu-yɛɛɛ.»
 Nu- mɩ -tɩ, u 'cru la, 'ke 'o -Yusu ke. 13 Kɛ Nyɩsuaa lele 'a 'Yu ye po, ƙƙ nɩ:
 «Nu ƙƙ 'na diidɛɩa ke gbo,
 -ɛ die nu, -n ƙƙ 'mu 'hɛɛn,
 -a 'mu nahuin win ke ƙƙ,
 ɛ 'mue gba -gbagba,
 'mue nu, =mu -na yraanyu bu 'lu gblɛ =tu,
 -ɛ 'we =nɩ buɩkegbo=tudɛ ye.»
 -Tɩ a -gbe, Nyɩsua nyi ye =tu 'a 'Yu. ɛ 'de 'a leleenyɩ =de ƙƙ, -ƙƙ =tui ye.
 14 Nahuin tio- mɩ 'kɩɛ Nyɩsua a leleenyu 'le? U mɩ 'kuodu -yee nu, -ƙƙ Nyɩsua a -kuan nu, Nyɩsua ƙƙ nyo lɛ lee, 'ke ƙƙ -hɛ nahuin =nu 'mu, Nyɩsua di waa.

-Tu =nu, Nytsua =tu -a mu ye, 'ke 'o -a ni waale a -ta 'mu, -a 'ni nui 'le -sɔgbɔlu kle

2 -Te Nytsua nu, 'k naa 'le 'a 'Yu 'mu, 'k 'prɛɛ 'le -a mu -wɔn, -a kɔ -ba =tu 'o lele 'klɪ, -ba po 'a winte nua ye gbo -tɛɛ, -ɛ die nu, -a 'ni =han =hapu'hru bu wɔn -ha. ² -A yie ni, -ɛ mɔ, -ti =nu, Nytsua a leeenyu di =tu wɔn, ɪ mɔ -ti gblaku ni. Nahuin =nu, -u 'de -ti a -gbɛ nua ye gbo po, kɔ, -u 'di 'o =tuu, Nytsua =tue =nu =sue =nu, -ɛ ble =nu ye. ³ Kɛɛ, -a -mɛ -ye, -a 'wɔn Nytsua a -ti =nu ni, -ɪ nyi =tu, -tɛ Nytsuaa -a ni waale nu. -Ti a -gbɛ, ɪ -hi 'o -ti =nu 'mu ni, 'a leeenyu =tu nahuin ye. 'A -ti, 'bia =baa Nytsua a -ti -sɔgbɔlu kle nu, -ye =sue =nu, -ɛ ble -a mu ye, nɛ- kɔ di -wɛ -a mu =tue. -A ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu a -gbɛ, nɔ- mɔ ye-hɛnahuon, -kɔ kɔ -a mu Nytsua a -ti a -gbɛ, -ɪ nyi =tu, -tɛ Nytsuaa -a ni waale nu, 'plɪ nahuin =nu, -u 'wɔn, 'u le -a mu, -ɛ mɔ, -ti a -gbɛ, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni, ⁴ Nytsua a -gbɛ, 'k tɛ -wɛ nahuin, -ɛ mɔ, -ti a -gbɛ, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. -Te kɔ nu 'a nunue, ɛ nɛ- gbo: 'Ke kɔ naa 'le 'ɲmɪlɛka-tɔplɪ a gblegblei 'kwli 'mu, 'k tɛ nahuin, -ɛ mɔ, -ti a -gbɛ, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. 'Ya 'o lele 'lu, 'ke kɔ naa 'le 'a -Hihiu 'mu, 'k -nyi nahuin 'klɪ a gblegblei, 'ke bu nu 'a -kuan, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ kɔ 'a -huhua nu.

-Yusu kɔ -a mu 'hru, -a di na, 'plɪ -a 'mu 'le 'a 'klɪ yrayru 'kwli 'mu pa

⁵ 'Klɪ yrayru =nu, Nytsua di nu, nɔ- kɔ -ti -aa =tu. Nytsua 'de 'o 'a leeenyu gble =tu, 'ke bu kɔ 'klɪ a -gbɛ win ke. Kɛɛ, -Yusu =nu, -kɔ -hɛ -tunahuon, nɔ- kɔ =tu 'o gbo. ⁶ 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke 'le Nytsuacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, u 'crɪɛ la ni, -ɛ mɔ:

«Nytsua o, nyɔ- mɔ -tunahuon,
'plɪ =nu 'a -ti 'lu -wɔn lɛ -hie 'le?
-Tunahuon 'de dɛ =de.

'A -ti, ɪ saka -a mu ni, 'ke -bo dio 'mu -hɛ.

⁷ -N nue ni, -tunahuon 'k ni 'le -na leeenyu bu gbo, 'plɪ =ni -nyo -ti a 'yi'buaale,
-ɛ 'we =nɔ bodɔ ye,

⁸ =ni nue, -tɔplɪ 'bii 'ɪ ni 'le =nɔ buhuɔ gbo.»

-Ti a -gbɛ, u 'crɪɪ ni, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. -Te u 'crɪɛ, -ɛ mɔ: «'Ke -tɔplɪ 'bii ni 'le =nɔ buhuɔ gbo,» ɛ =hɛn 'nyrɛ, ɛ 'de dɛ =de kɔ, kɔ 'de win ke kɔ. Kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, -a 'die a 'yee -tɛɛ, -tɛ -Yusu a -gbɛ, kɔ nu -tɔplɪ 'bii a win a kekɔlɛ. ⁹ Kɛɛ, -a nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, Nytsua nue la ni, -Yusu 'k ni la 'le Nytsua a leeenyu bu gbo, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'plɪ Nytsua 'k -nyo -ti a 'yi'buaale, 'ke 'le 'a dɔnɔ 'huɪn 'mu. Nytsua kɔ yrii -a ni wɔlɪ, kɔ, 'k 'mu -a mu waa a -ti, 'k nue, -Yusu 'k di nɔ -tutu ke, -ɛ die nu, 'k 'mu =sue 'ye, 'k 'mu 'ku, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu. -Te kɔ 'ye =sue a -gbɛ, 'plɪ kɔ 'ku, nɛ- nue, Nytsua 'k -nyo -ti a 'yi'buaale.

¹⁰ Nytsua, nɔ- nu 'klɪ -gbo a -tɔplɪ 'bii. ɔ nui ni, 'ke 'o 'a -gbɛ a -ti a 'yi'buaale a -ta 'mu. Nɛ- nue, 'k nye -hua, 'ke kɔ waa nahuin 'plɔplɔ, u 'mu 'a 'yuo=pli -hɛ, u 'mu 'le 'a -ti a 'yi'buaale -heyri pa. 'Ke kɔ naa 'le -Yusu a =sue a 'yiye kɔ 'a 'kukue 'hɛɛn 'kwli 'mu, -ɛ die nu, -Yusu 'mu 'o ye 'sii, 'ke kɔ paa 'le 'a nahuin Nytsua a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu. ¹¹ -Yusu a -gbɛ, -kɔ nye nu, nahuin 'u 'o ye 'sii, 'ke 'o Nytsua ye, kɔ kɔ nahuin 'bii =nu, kɔ 'o ye 'sii, u kɔ Buu -do. Nɔ- mɔ Nytsua. Nɛ- nue, -Yusu 'k 'nɪnɪ pɪ -tuɪ, 'ke kɔ duu 'a -dɪayuo. ¹² 'A -gbɛ, kɛ kɔ Nytsua ye po, kɔ nɔ:

«Nytsua o, 'n -hua =bo =tu -na -ti,
'ke 'o 'na 'dɪayuo ye.
'N di -mu 'ni baa, 'ke 'le -na nahuin -heyri.»

¹³ Kɛ kɔ lele po, kɔ nɔ:
«Nytsua, nɔ- 'n kuo =wɪɪ ye 'ɛ ni ti.»

Kɛ kɔ lele po, kɔ nɔ:
«'Mɔ ni gbo, 'n kɔ nahuin =nu 'hɛɛn,
Nytsua -nyi 'mu.»

¹⁴ Nahuin =nu, -u kɔ -ti kɔ =tu, nu- mɔ -tunahuin =nu, -u ni kɔ 'klɪ -gbo ke. Nɛ- nue, -Yusu a -gbɛ, 'k -hɛ -tu-nahuon, 'k 'ku, kɔ, 'k naa 'le 'a 'kukue a -gbɛ 'kwli 'mu, 'k -wɔ Satan a 'klɪ gbo, -ɛ nue, Satan, nɔ- nye nu, nahuin 'u lɛ 'kuku. ¹⁵ -Te =goo nu, 'kɔ 'waa 'mase a huannu pɪ, kɛ nahuin nu, 'u 'kukue a huannu pɪ, ti 'bii =nu, u kɔ 'klɪ ke -hi. Kɛɛ, -Yusu 'ku ni, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, -ɛ die nu, 'k 'mu =gbla, 'ke 'o huannu a -gbɛ a -ta 'mu.

¹⁶ Nytsua a win, ɪ nyi 'ni =tu, -ɛ mɔ, ɛ 'de Nytsua a leeenyu, 'k 'diu di waa, kɛɛ, kɔ di 'le =le, 'ke kɔ waa -tu-nahuin, -u ni kɔ -tutu ke, -u mɔ Abrahamu a 'yuo a 'yuo. ¹⁷ 'A -ti, ɛ kɔ la 'o lɛ, 'ke -Yusu a -gbɛ, kɔ -hɛ -tu-nahuon, 'k 'mu -a mɔ -gbo, -u mɔ 'a 'dɪayuo ye 'we, 'ke 'o 'ɛ ni dɛ =de -wɔn. ɔ yrii -tunahuin a wɔlɪ, 'k -hɛ Nytsua a -cɔhlɔnpinyɔ gblaka, 'k 'mu 'o Nytsua kɔ -tu-nahuin 'hɛɛn a -gbahlɔn ni, -ɛ die nu, Nytsua 'mu 'a nahuin a dɛ 'kuku 'wuwla, u kɔ Nytsua 'hɛɛn, u 'mu -muɛ. ¹⁸ -Te -Yusu a -gbɛ, kɔ ni la nɔ -tutu ke, kɔ la 'ye =sue 'dɔ, 'u nyo la 'mu lɛ =kɔ. 'A -ti, -a -mɛ -ye, 'bia 'buu -a mu 'mu lɛ =kɔ, -ye -Yusu kɔ 'klɪ, 'ke kɔ dii -a mu ke.

-Yusu ni 'o -a ni bu gblaka Moise ye 'lu

3 'Na 'dɪayuo -a, Nytsua -ha -wɛ 'le 'a mu 'mu du, 'ke ba 'ya 'a daku 'mu, a 'mu 'le 'a 'klɪ yrayru 'kwli 'mu pa. -A mu -gbo, -u mɔ 'a nahuin, dɛ -gbo, -a kuo =wɪɪ ye, kɔ, -aa nahuin -wɔn yrɛ na, nɛ- gbo: -Yusu, nɔ- Nytsua lee nɔ -a mu -wɔn, 'k -hɛ Nytsua a -cɔhlɔnpinyɔ gblaka, 'k ni 'o Nytsua kɔ -a mu 'hɛɛn a -gbahlɔn, 'k nue, -a kɔ Nytsua 'hɛɛn, =a -muɛ. 'A -ti, -Yusu a -ti, ni -ba -hie 'lu -wɔn lɛ 'ɛ ni ti. ² -Kuan =nu, Nytsua -nyi =nɔ, kɔ nyo la =tu 'yie -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Moisee la nu, 'kɔ la -kuan =nu 'yie =tu -tɛɛ, Nytsua -nyi la =nɔ. -Kuan a -gbɛ, nɔ- mɔ kɔ naa Nytsua a kayu. ³ Nahuon =nu, -kɔ po kayu, nɔ- u baa, 'ɛ -hi 'o kayu a -gbɛ 'mu. 'Ke 'le -Yusu

ƙ Moise 'hɛɛn -gbahlɔn, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɪ. 'Ke Moise nɪ 'le kayugbokue -hɛyri, -Yusu -mɛ -ye, 'ƙ ƙɔ kayuƙonyɔ. Nɔ- ƙɔ Nylsua a daku a ƙuƙonyɔ. 'A -tɪ, -Yusu nɪ 'o Moise ye 'lu. -Yusu a -gbɛ, nɔ- -a blɛ ye -ba baa, 'ɛ -hi 'o Moise 'mu. ⁴ Nylsua a daku, 'n nyu ye poo kayu a dɛ: -A yie nɪ, -ɛ ƙɔ, 'ɛ nɪ kayu ƙɔ ƙuƙonyɔ. Ƙɛɛ -ye Nylsua, -ɔ nu 'ƙɔ -gbo a -tɔplɪ 'bii, nɔ- ƙɔ -tɔplɪ 'bii a -gbɛ a ƙuƙonyɔ. ⁵ Moise a -gbɛ, Nylsua a -kuaan -doo, nɔ- ƙɔ la nu, ƙɔ la Nylsua a kayu 'yie =tu -tɛɛ. 'A -kuan, nɔ- ƙɔ blɛ la nahuin -tɔplɪ =nu, Nylsua di la nu, 'ke 'le ye 'mu. ⁶ Ƙɛɛ, -Yusu 'Ƙɪlsu -mɛ -ye, ƙ 'de Nylsua a -kuannunyɔ -do, ƙɛɛ, ƙ ƙɔ Nylsua a 'Yuu nɪ, ƙɔ 'a Bu Nylsua a kayu 'yie =tu -tɛɛ. Nɔ- ƙɔ Nylsua a daku 'bii a ƙuƙonyɔ. -A mu -gbo, -a mu ƙɔ Nylsua a daku, =a ƙɔ -wɛ 'a kayugbokue, 'bla =ba 'ƙɪɛ kuo =wlu ye, ɛ ƙɔ, =ba yie, =ba nye -pre, 'ke 'le 'manu 'kwli 'mu, -ɛ ƙɔ, Nylsua di -a mu 'mu nu =hapudɛ gblaka.

Nylsua di 'a daku -nyi -wleeɛ

⁷ Nɛ- nue, Nylsua a -Hihiu 'uɪ la lɛ po:
 «Ƙɛɛ -gbo, 'bla 'baa ƙɛ Nylsua a wintɛ 'wɔn,
⁸ ba 'ble kwa.
 'A nɪ =wɪ nɪ 'gboklo 'le 'mu,
 -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'a nɪ bunuɪ la nu,
 'waa =wɪ 'l 'gboklo la 'mu.
 Ti a -gbɛ 'yri, 'ke u nɪ la 'le 'blugba =nu 'mu,
 -tɛ nahuin 'de la 'le 'ti,
 'uɪ la Nylsua ye -wɔn,
 'u 'cipi la 'o dɛ 'kuku a nunue,
 -ɛ die nu, u 'mue 'ye,
 'bla Nylsua 'bɔ diu yru lɛ poo.»
⁹ Ƙɛ Nylsuaa la po, ƙ nɔ:
 «=Hapu-tɔplɪ =nu, 'nɪ o nu,
 'ke 'le 'yri a -wɪlɪ 'hɔn 'kwli 'mu,
 =hapuƙɔ, 'u 'yi,
 ƙɛɛ, ƙɛ ɛ nɪ 'mu, 'u 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue.
¹⁰ Nɛ- nue, 'nɪ nahuin a -gbɛ yru lɛ poo,
 'nɪ nyi =tu, -ɛ ƙɔ, 'waa =wɪlɪ nyre lɛ 'yi.
 Dɛ =nu, 'nɪ =nu -hua, u 'nɪ yrie =le 'mu lɛ.
¹¹ 'A -tɪ, 'ke 'le 'na yru a pupue 'kwli 'mu,
 'n 'sɛ ke,
 -ɛ ƙɔ, nahuin a -gbɛ, u 'dɛɛ bu pa 'le 'blugba =nu 'mu,
 'n di 'na nahuin -nyi,
 -tɛ =hapu-wleeɛ nɪ 'le.»
¹² 'Na 'dɪayuo -a, ba =tu 'a nɪ dɪɔnɔ 'yie, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon =de nɪ nɪ 'le 'le, -ɔ ƙɔ =wlu -huan, -ɔ 'de Nylsua =wlu ye kuo, -ɛ nue, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de 'ƙɪɛ lele Nylsua =wlu ye kuo, -ye ɛ =hɛn 'nyre, ƙ hie 'o 'Ƙɪhienylsua gbo. ¹³ Dɛ a ƙɔ ba nu, nɛ- ƙɔ, ba -nyinyi 'ƙɪ 'ɛ nɪ -nyrɔwɪ, -ɛ die nu, Satan 'nɪ =han 'a mu kaa, a 'nɪ =han dɛ 'kuku nu, ƙɔ, 'a nɪ =wɪlɪ 'nɪ =han 'mu 'gboklo. Ƙɛ'ɛ nɪ, a di 'ƙɪ a -nyinyile nu, -ɛ nue, ƙɛɛ -gbo, Nylsuaa -hua bɔ 'prɛɛ ƙɛ 'le lele -a mu -wɔn. ¹⁴ 'Bla =ba

'ƙɪɛ kuo -tɔplɪ =nu =wlu ye, -a kuo la =wlu ye, ti =nu -ƙɔ 'yri -a 'ble la -Yusu a -tɪ kwa, =ba 'de sia, =ba -yri 'lu, -ye 'ɛ ƙɔ -tɛɛ, -a mu ƙɔ -Yusu a nahuin nɪ. ¹⁵ U 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nylsuaɔrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -ɛ ƙɔ:
 «Ƙɛɛ -gbo, 'bla 'baa ƙɛ Nylsua a wintɛ 'wɔn,
 ba 'ble kwa.
 'A nɪ =wɪlɪ nɪ 'gboklo 'le 'mu,
 -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'a nɪ bunuɪ la nu,
 'waa =wɪlɪ 'l 'gboklo la 'mu,
 'uɪ la Nylsua ye -wɔn.»
¹⁶ A yie nɪ -tɛɛ, nahuin tɪo-, -u 'wɔn Nylsua a win, 'plu -u nyo la ye -wɔn. Nu- ƙɔ nahuin 'bii =nu, Moisee la naa, ti =nu -ƙɔ 'yri uɪ la 'le Esipublugba 'mu -hɔn. ¹⁷ A yie -wɛ nɪ, nahuin tɪo- Nylsua poo la yru lɛ, 'ke 'le 'yri a -wɪlɪ 'hɔn 'kwli 'mu. Nu- ƙɔ nahuin =nu, -uɪ la dɛ 'kuku nu. Nɛ- nue, 'u 'kuku la lɛ, 'ke 'le 'blugba =nu 'mu, -tɛ nahuin =de 'de la 'le 'ti. ¹⁸ A yie -wɛ nɪ -tɛɛ, nahuin tɪo- ƙɔ -tɪ Nylsua 'sɛ la ke, -ɛ ƙɔ, gbegbe, u 'dɛɛ bu pa 'le 'blugba =nu 'mu, ƙ di la 'a nahuin -nyi, -tɛ =hapu-wleeɛ nɪ 'le, nu- mu nahuin =nu, -u 'nɪnɪ =tuo la 'o. ¹⁹ 'A -tɪ o, 'na 'dɪayuo -a, -a nye 'nɪ 'ye, -ɛ ƙɔ, -a nɪ bunu 'de la Nylsua =wlu ye kuo, 'u 'dio 'o =tuu. Nɛ- nue, 'u 'die la 'le -wɛ bu pa la 'le 'blugba =nu 'mu, Nylsua -nyi la 'a nahuin, -tɛ =hapu-wleeɛ nɪ 'le.
4 Ti -hi la a ti 'yri, Nylsua pue la 'le =le, 'ke 'o 'a nahuin -wɔn, -ɛ ƙɔ, ƙ diu la -nyi 'hru, 'ke bu pa 'le 'a gbonɪɛ =nu 'mu, -tɛ =hapu-wleeɛ nɪ 'le. 'Lepoodɛ a -gbɛ, ɛ 'ƙɪɛ kɛ 'ƙɪl, 'ke 'o -a mu -wɔn. 'A -tɪ, -ba =tu -a dɪɔnɔ 'yie, -ɛ die nu, ƙɛ nɔ -a mu -hɛyri, nahuon =de 'nɪ =han gbo hie, 'ke bɔ pa 'le -wleeɛ a -gbɛ 'mu. ² -Tɛ -a nɪ bunu nu la =haputitɪ a -gbɛ a 'wunwɔn, ƙɛ'ɛ nɪ, -a nɪ -gbɛ, -a nu -wɛ 'a 'wunwɔn. Ƙɛɛ, -a yie nɪ, -ɛ ƙɔ, =haputitɪ a -gbɛ, ɛ 'diu 'mu -hɛ, 'ke bu pa 'le Nylsua a -wleeɛ 'mu, -ɛ nue, -tɛ u 'wɛn, u 'die =wlu ye kuo, 'u 'de 'o Nylsua 'o =tuu. ³ -A mu -gbo, -u kuo =haputitɪ a -gbɛ =wlu ye, -a mu nɪ, -u di 'le -wleeɛ a -gbɛ 'mu pa. -A nɪ bunu -mɛ -ye, -u 'de titɪ a -gbɛ =wlu ye kuo, ƙɛ Nylsuaa po, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, ƙ nɔ:
 «'Ke 'le 'na yru a pupue 'kwli 'mu,
 'n 'sɛ ke,
 -ɛ ƙɔ, nahuin a -gbɛ, u 'dɛɛ bu pa 'le 'blugba =nu 'mu,
 'n di 'na nahuin -nyi,
 -tɛ =hapu-wleeɛ nɪ 'le.»
 Dɛ a -gbɛ, ɛ 'die 'nyre =hɛn, -ɛ ƙɔ, -wleeɛ 'de 'o Nylsua 'hɪn 'mu nɪ, -ɛ nue, -tɛ Nylsua nu la 'ƙɪ, 'ke 'le -nyrɔwɪ -huonɔnɔ 'kwli 'mu, 'kee nɪ, ƙ -wɔ la 'a -kuan -wɔn, ƙ -wɛ la. ⁴ 'Ke 'le Nylsuaɔrɪnɪɛ a =tɪ -ye 'kwli 'mu, u =tu -tɪ, 'ke 'o -nyrɔwɪ a 'nɪpata a nɔnɔ a -ta 'mu. -Tɪ a -gbɛ, u 'crɪɪ la, nɪ -gbo: «Nylsua -wɔ la 'a -kuan 'bii -wɔn, 'ke 'le -nyrɔwɪ -huonɔnɔ 'kwli 'mu, -nyrɔwɪ a 'nɪpata a nɔnɔ 'mu, ƙ -wɛ la.» ('A -tɪ -wleeɛ nɪ 'o Nylsua 'hɪn 'mu.) ⁵ Ƙɛɛ, 'ke 'le Nylsuaɔrɪnɪɛ a =tɪ -ye 'kwli 'mu, u 'crɪɛ lele nɪ, -ɛ ƙɔ: «Nylsua nɔ 'nɪ: Gbegbe, u 'dɛɛ bu pa 'le 'na -wleeɛ =nu 'mu.» ⁶ Ye-hɛnahuin =nu,

-u 'wɔn la Nylsua a =haputitie a -gbɛ, u 'de la 'le Nylsua a -wleeɛ a -gbɛ 'mu pa, -ɛ nue, u 'de la =haputitie a -gbɛ =wlu ye kuo, u 'de la 'o Nylsua 'o =tuu. 'A -ti, -a nye 'nɪ 'ye -tɛɛ, -ɛ mɔ, -tɛ nahuin =nu, -u 'de Nylsua =wlu ye kuo, u 'de la 'le pa, nahuin -ye, nu-u nɪ, -u di 'le pa. ⁷ -A nɪ bunu =nu, -u 'de la Nylsua =wlu ye kuo, u 'kuku lɛ, 'ke 'le 'blugba =nu 'mu, -ɔ kɔ 'mu nahuin =de 'de la 'le 'ti. -Ye Nylsua a nahuon =nu, -ɔ kɔ 'du mɔ Sosue, kɔ-kɔ la Nylsua a daku naa, kɔ gbu 'le Kanaablugba =nu 'mu, Nylsua po la lɛ, kɔ di la =nu -nyi. Kɛɛ, Sosue a -gbɛ, kɔ 'diu la =hapu-wleeɛ -nyi, 'ke 'le Kanaablugba a -gbɛ 'mu. 'N nyi 'nɪ =tu, -ɛ nue, -a yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ u nyre la 'le 'blugba a -gbɛ 'mu, ɛ gba 'yri 'plɔplɔ, 'plɪ Nylsua kɔ naa 'le 'a -kuannunyo Dafidi 'mu, kɔ 'a daku lɛ, kɔ kɔ:

«Kɛkɛ -gbo, 'bɪa 'baa kɛ Nylsua a wintɛ 'wɔn, ba 'ble kwa.

'A nɪ =wɪl nɪ 'gboklo 'le 'mu.»

-Tɛ Nylsua nu la lɛ 'puprɛ, -ye ɛ =hɛn la 'nyrɛ, ti a -gbɛ 'yri, 'a daku 'de la =hapu-wleeɛ a 'yee, 'ke 'le Kanaablugba 'mu. Nɛ- nue, kɔ 'klɛ -nyuu la 'hru, 'ke bu 'wɔn 'a wintɛ, -ɛ die nu, 'bu 'klɛ kuo =wlu ye, u 'mu =hapu-wleeɛ 'ye. ⁹ Nɛ- nue, 'nɪ nyi =tu, -ɛ mɔ, -a mu -gbo, -u mɔ Nylsua a daku, -a di 'le =hapu-wleeɛ a -gbɛ 'mu 'nɪ pa, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nylsua nu, kɔ -wle la, -nyrɔwɔ a 'nɪpata a kɔnɔ 'mu. ¹⁰ Nahuon -gbo, -kɔ 'le 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu pa, -tɛ Nylsuaa 'o 'a nahuin -wleeɛ -nyi, nahuon a -gbɛ, kɔ 'nɪ nu =le 'klɛɛ lele -kuandɛ =de. 'A -kuan -yrɛ 'lu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nylsua nu, kɔ -yra la 'a -kuan 'lu, kɔ -wle la. ¹¹ Dɛ a -gbɛ a -ti, -ba =tu 'o 'klɪ, -ɛ die nu, -a 'mu 'le -wleeɛ a -gbɛ 'mu pa. -Ba =tue 'yie, -ɛ die nu, 'ke 'le -a mu -hɛyri, nahuon =de 'nɪ =han Nylsua a -ti lɛ -haa, kɔ 'nɪ =han gbo hie, -ɛ 'we =nɔ -a nɪ bunu ye, -u la Nylsua a -ti lɛ -haa.

¹² 'A -ti, -ba 'ble Nylsua a wintɛ kwa -tɛɛ. Nylsua a wintɛ a -gbɛ, nɛ-ɛ nahuin 'klɔ yrayru -nyi. Nɪ- kɔ 'kwli 'mu Nylsuaa 'le naa, kɔ -kuan nu. Nylsua a wintɛ a -gbɛ, ɛ 'we =nɔ -hɔtɪplie =nu ye. Kɛɛ, Nylsua a wintɛ nɪ ke 'klɪ, 'ɛ -hi 'o 'pliedu a -gbɛ 'mu, 'ɛɛ 'le -tunahuon a 'hɪn 'kwli 'mu pa, 'ɛɛ 'a =wlu lɛ 'tu. ɛ 'we =nɔ 'plie ye, -ɛɛ 'klɪ yrɛ 'bɛ, 'ke 'o -tɛgbi =nu, ɪ tutu 'o yrɛ, 'ɛɛ mu -mumu, 'ɛɛ 'kla =nu a =hanmri ke ye. -Tɔplɪ =nu, -tu-nahuon =wlu klɛ naa, kɔ -hua kɔ nu, nɪ- Nylsua a wintɛ a -gbɛ, ɛɛ pepe' 'mu po. ¹³ ɛ 'de dɛ =de kɔ, -bɛ -hli Nylsua 'yi ke. Nylsua a nunu-tɔplɪ 'bii, 'ke ɪ nɪ 'o =nɔ 'yi =hɪnɔ. -Tɔplɪ 'bii =nu, -a nu, -a di klɛ 'nɪ -hɪhɪ, 'ke 'o =nɔ ye.

-Yusu, nɔ- mɔ -a nɪ -cɔhlunpinyɔ gblaka

¹⁴ -A kɔ -cɔhlunpinyɔ gblaka. 'Ke kɔ nɪ 'o -tunahuin kɔ Nylsua 'hɛɛn a -gbahlɔn. Nɔ- mɔ Nylsua a 'Yu -Yusu, -ɔ mu 'le yakɔ 'mu, 'ke 'o Nylsua 'hɪn 'mu. 'A -ti, kɔ- -ba 'klɛ kue =wlu ye, kɔ, -ba 'klɛ =tue 'a -ti nahuin 'bii ye.

¹⁵ -A nɪ -cɔhlunpinyɔ a -gbɛ, kɔ yrii -a nɪ 'kla-wliye'yɪya

'bii 'mu lɛ, kɔ yie -wɛ, -ɛ mɔ, -a mu -tunahuin, ɛ kɔ ti, 'mulɛ=tɔdɛ 'bɛ ye -a mu, =a 'de 'klɪ kɔ, 'ke -ba -wɔn 'mulɛ=tɔdɛ a -gbɛ ye, kɔ, kɔ -a nɪ wɔlɪ, -ɛ nue, 'a -gbɛ, -tɛ kɔ nɪ la nɔ -tutu ke, 'mulɛ=tɔ-tɔplɪ a gblegblei, nɪ- ye =nɔ, -ɛ 'we =nɔ -a mu ye. Kɛɛ, kɔ -mɛ -ye, kɔ 'de dɛ 'kuku nu. ¹⁶ -A yie nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu a -ti, Nylsua kɔ kɔ -a nɪ wɔlɪ. 'A -ti, -a 'nɪ plɪ 'le huannu, -ba 'yɪya 'o =nɔ 'hɪn 'mu gbo, 'ke 'le 'a =wlu a yekuolɛ 'kwli 'mu, -ɛ die nu, kɔ 'mu -a nɪ wɔlɪ 'ye, kɔ 'mu -a nɪ dɛ 'kuku 'wuwla, kɔ, kɔ 'mu -a mu 'mu -hɛ, ti =nu -kɔ 'yri 'kla-wliye'yɪya di 'o -a mu yeɛ.

5 'ɛ nɪ -cɔhlunpinyɔ gblaka, kɛ nɔ -a mu -Juukue -hɛyri, 'ke u nyo 'le -tunahuin -hɛyri -ha, 'u nyo 'o gbo =tu, -ɛ die nu, -cɔhlunpinyɔ a -gbɛ, kɔ 'mu 'le Nylsua -wɔn 'prɛɛ, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu, kɔ, kɔ 'mu Nylsua -cɔhlunpie, 'ke 'o dɛ 'kuku, nahuin nu a -ta 'mu. ² -Cɔhlunpinyɔ a -gbɛ, -tɛ kɔ 'ya -tunahuon 'mu, ɛ kɔ ti, 'mulɛ=tɔdɛ 'bɛ ye =nɔ, kɔ 'de 'klɪ kɔ, 'ke kɔ 'de dɛ 'kuku nu. Nɛ- nue, nahuin 'bu 'de =hapu'hru yi, kɔ, 'bu dɛ 'kuku nu, -cɔhlunpinyɔ a -gbɛ, kɔ -wɛ 'le kɔ yrii nahuin a -gbɛ a 'kla-wliye'yɪya 'mu lɛ nɪ, kɔ, kɔ yrii 'waa wɔlɪ nɪ. ³ Dɛ a -gbɛ a -ti, ɛ 'de nahuiin -do a dɛ 'kuku a -ti, kɔ 'nɪ pi =le -cɔhlun. Kɛɛ, 'a -gbɛ a dɛ 'kuku a -ti, kɔ kɔ kɔ pi -wɛ -cɔhlun.

⁴ Nahuon 'kɔ 'ya -cɔhlunpinyɔ gblaka 'mu, -ye kɔ kɔ -ti a 'yi'buaalɛ. Nahuon =de 'de -hɪn 'a dɔnɔ -cɔhlunpinyɔ gblaka 'mu a nue. Kɛɛ, ɛ blɛ ye, 'ke Nylsua a -gbɛ kɔ da nahuon, 'ke kɔ -hɛ -cɔhlunpinyɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, ti -hi la a ti 'yri, -tɛ Nylsua a -gbɛ, kɔ nu la, kɔ da la Ayrɔ, Ayrɔ kɔ -hɛ la -cɔhlunpinyɔ gblaka. ⁵ Dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɪ, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsu -wɔn. kɔ 'de la 'a dɔnɔ -cɔhlunpinyɔ gblaka 'mu nuu. Kɛɛ, Nylsua a -gbɛ, kɔ- nyo -ti a 'yi'buaalɛ, kɔ kɔ, kɛ kɔ =nɔ ye po, kɔ kɔ:

«-Mɔ mɔ 'na 'Yuu nɪ.

Kɛkɛ -gbo, 'n -hɛ kɛ -na Bu.»

⁶ 'Ke 'le Nylsuacrɪnɪɛ a =tɔ -ye 'kwli 'mu, u 'crɛɛ -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, kɛ Nylsuaa po:

«-N di 'ya -cɔhlunpinyɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo,

-ɛ 'we =nɔ nahuon -gbo ye,

-ɔ kɔ 'du mɔ Mɛkɪsɪdɛkɪ.»

⁷ -Tɛ -Yusu nɪ la nɔ 'klɔ ke, kɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, Nylsua kɔ 'klɪ, 'ke kɔ =gblɔ, 'ke 'o 'kukue -wɔn. 'Plɪ -Yusu a -gbɛ, kɔ 'mu la mu 'ku, kɔ da la Nylsua -dada, kɔ -tua la wuwe gbo, kɔ, kɔ la 'le win 'yaa, -ɛ nue, kɔ -hua kɔ =tuu 'o Nylsua, kɔ 'mue ke wɛɛn, 'ke kɔ 'ku, Nylsua kɔ wɛɛn 'a 'batwin ke. Nɛ- nue, -tɛ -Yusu a -gbɛ, kɔ 'ku, Nylsua kɔ -hɔ 'le 'kukunyɔ -hɛyri, kɔ -hɔ 'klɔ, -ɛ nue, -Yusu a -gbɛ, kɔ nyo la 'o 'nɪ =tuu. ⁸ =Betɪ -Yusu kɔ 'ya Nylsua a 'Yu 'mu, kɔ kɔ kɔ 'ye =sɛɛ 'dɔ, -ɛ die nu, kɔ 'mu Nylsua a 'o=tu-ule 'nyɪ. ⁹ Ti =nu -kɔ 'yri Nylsua -yra 'a -kuan 'lu, 'ke 'le -Yusu 'mu, -ye -Yusu a -gbɛ, kɔ -hɛ nahuon =nu, -kɔ nahuin 'bii =nu waa, -u nyo 'o =tuu, -ɛ die nu, u 'mu 'klɔ yrayru =nu kɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, ¹⁰ Nylsua kɔ nue, -Yusu kɔ -hɛ -wɛ -cɔhlunpinyɔ gblaka, -ɛ 'we =nɔ nahuon -gbo ye, -ɔ kɔ 'du mɔ Mɛkɪsɪdɛkɪ.

Ba =tu 'a nu dɔɔnu 'yie, -ε die nu, a 'nu =han 'o Nylsua a 'hru gbo hie

11 -A ɔɔ -tɔɔplɩ 'pɔɔɔɔ, 'ke -ba =tu 'a mu ye, 'ke 'o nahuon -gbo, ɔɔ ɔɔ Mekisɩdeki a -ta 'mu. Kee, ε kla wɔɔn, 'ke -ba yrii 'a mu 'mu le, -ε nue, a 'nu yrii =le -tu 'mu le 'tata. 12 -Te ti nu le 'mu -gbo, a ble ye, 'a nu -gbe, ba 'ya wen ɔɔɔnyu 'mu, -ε nue, si la, a -tua la 'le 'nyɩnyɩe gbo, kee, a 'di wen 'mu le a yrie -tεε. E nye 'nu -hua, 'ke nahuin -ye bu di 'le 'a mu -wɔɔn, ye-he-tɔɔplɩ =nu, a 'nyɩ, 'ke 'o Nylsua a wintε a -ta 'mu, u 'mui lele 'a mu ɔɔɔ. E 'we =nɔ ye, a 'de wen 'le dididε =nu, kukunyuu di a didie 'le a -wεε. A 'kɩε 'yεε 'yuo=pli 'mu, -u 'kɩε 'nyεε. 13 'Yu-pluu -do, ɔɔ- 'kɩε 'nyεε, ɔɔ- 'de wen kukunyɔ a 'puprewin 'mu le a yrie. 14 Kee, 'bia nahuon 'ɔɔ -he kukunyɔ, ɔɔ- ble kukunyɔ a didi-tɔɔplɩ ye. Ke'e ni, ε nu -wε 'mu, 'ke 'o Nylsua a wintε -wɔɔn. Nahuon -gbo, ɔɔ ku 'le Nylsua a wintε 'nyɩ 'mu, 'plu ɔɔ yi =hapudε ɔɔ de 'klan a 'yi'mule-hɩɩale, nahuondu a -gbe, ɔɔ- -wε 'le -ɔɔ yrii Nylsua a wintε 'bii 'mu le, ɔɔ- u ble ye bu -nye Nylsua a wintε a -gbe.

6 'A -tu, -a 'nu 'we 'le 'yuo=pli ye, 'ke 'o Nylsua a 'hru wɔɔn, kee, -ba mu ye 'mu, -ba 'nyɩ Nylsua a wintε =nu, -ε ble nahuin =nu ye, -u kuu 'le Nylsua a wintε 'nyɩ 'mu. -Te -a =tu la -Yusu a =wlu a yekuole -wlu, ye-he-tɔɔplɩ =nu, -a 'nyɩ la, -a ɔɔ -ba -hi le, -ba 'nyɩ -tɔɔplɩ gblaki -ye, 'ke 'o -Yusu 'Kɩsu a -ta 'mu. Ye-he-tɔɔplɩ a -gbe, -u ɔɔ -tu 'nu =tu, nu- ɔɔ: Nahuin ɔɔ bu hie 'o de 'kuku a nunue gbo, -εε 'le 'kukue ya, ɔɔ, u ɔɔ bu -nyi 'waa =wlu 'bii Nylsua. 2 'Ke 'le ye-he-tɔɔplɩ a -gbe -heyri, ε ɔɔ de -ye, 'u nye ɔɔɔ, 'ke 'o 'nie a 'lupupue a -ta 'mu, ɔɔ nahuin a dabu a 'lugbopupue, 'ke 'le Nylsua a 'du 'kwli 'mu, ɔɔ, -te Nylsua di nu, ɔɔ 'mu 'le nahuin 'kukonyu -heyri -ha, ɔɔ 'mu 'klɔ -ha, ɔɔ, -te ɔɔ di 'waa -bati a lepupue nu, 'lele'ɔɔɔti 'yri. 3 -A ɔɔ -ba -hi -tɔɔplɩ a -gbe le, -ba mu ye 'mu, -ε die nu, 'mu 'a mu -tɔɔplɩ yrayri ɔɔɔ. Ke'e ni, -ba nu 'a nunue, 'ke 'le Nylsua a 'klɩ 'kwli 'mu.

4 'Bla =baa lele ye-he-tɔɔplɩ ɔɔɔ, ε 'die 'le -wε be -he nahuin 'mu, -ε nue, 'bia nahuon 'ɔɔ -nyi 'a dɔɔnu Nylsua, 'plu 'ɔɔ plee 'le Nylsua ke, -ye ε 'die 'le -wε, 'ke bu -hu 'mu, ɔɔ -nyi lele 'a dɔɔnu Nylsua. Nahuon a -gbe, ɔɔ 'ye Nylsua a -nyre ni, 'plu Nylsua 'ɔɔ nu =nɔ =hapudε 'mu 'dɔ, 'ɔɔ -nyi -wε =nɔ 'a -Hihiu. 5 Nahuon a -gbe, ɔɔ yie ni, -ε ɔɔ, Nylsua a wintε, ε ɔɔ =hapuwii ni, Nylsua 'ɔɔ -nyi =nɔ 'a 'klɩ a kenɩɩε =nu, -ε -hɔn 'le 'a 'klɔ yrayri =nu 'mu, ɔɔ di 'le di. 6 Nahuon 'ɔɔ ni 'o, 'ɔɔ kuo -tɔɔplɩ 'bii a -gbe =wlu ye, 'plu 'ɔɔ plee 'le Nylsua ke, -ye ε 'die 'le -wε, 'ke bu -hu 'mu, ɔɔ -nyi lele 'a dɔɔnu Nylsua, -ε nue, 'ɔɔ plee 'le Nylsua ke, -ye ε 'we =nɔ ye, -te ɔɔ 'nɩnɩ ɔɔɔ wen 'o lele Nylsua a 'Yu tu 'yie 'mu, ɔɔ 'nɩnɩ =tuo wen tant, 'ke 'o nahuin 'bii ye.

7 =Bo pue -ci a de ye. 'Bla 'nu 'buu di, 'dɩdɩ-tɔɔplɩ 'bu =ga, 'bu tu, 'ke 'le -ci 'kwli 'mu, -ye ε =hen 'nyre, Nylsua

po -ci a -gbe -wɔɔn wa. 8 Kee, 'bia -ci a -gbe, 'be =gaa 'witi, 'be nyre 'a 'dɩdɩ-tɔɔplɩ 'yi le, -ye -ci a -gbe, ε 'de -kuan ɔɔ. -Ye ε =hen 'nyre, Nylsua -wε le ke 'a 'jɔɔ a -wɔɔn-pupue. -Ye -ci a -gbe, ε di 'nu 'yri. 'A -tu, -ba 'we =nɔ =hapu-ci =nu ye.

9 'Na 'dɩayuo -a, =hapuko, =aa le 'pupre nu, kee, -a yie ni -tεε, -ε ɔɔ, a -me -ye, =hapu'hru, nu- aa na, ɔɔ, de, -ε di 'le =nɔ 'kwli 'mu -hɔn, ne- ɔɔ, Nylsua di 'a mu 'nu waa. 10 -Kuan =nu, a nu, 'a -he 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin 'mu, 'a -tu 'deε bu -hri Nylsua -wɔɔn. E =hen 'nyre, a -he 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin 'mu ni, ɔɔ, 'a 'kɩε -hu 'mu. Ne- nye -a mu ɔɔɔ, -ε ɔɔ, a nuε Nylsua 'mu ni. Gbegbe, ɔɔ 'deε ɔɔ -hri =hapudε a -gbe a -tu -wɔɔn, -ε nue, ɔɔ 'sii 'o ye. 11 -A nye 'nu -hua, -te a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'kɩε 'blee 'o kwa, ε 'mue gba -gbagba, 'lele'ɔɔɔ-nyrɔɔ =nu, ɔɔ 'mu 'o nyre. A ni sta 'le, -ε die nu, -tɔɔplɩ 'bii =nu, a kuo =wlu ye, ɔɔ, aa -pre, a 'mui ɔɔ. 12 'A ni 'klɩ ni -wε 'le 'le, kee, nahuin =nu, -u kuo Nylsua =wlu ye, ɔɔ, -u ɔɔ =wlu a 'lɩla, ba -ha 'le 'waa =plɩ le. Nahuindu a -gbe, nu- Nylsua di de =nu -nyi, ɔɔ pue 'le =nu.

De =nu, Nylsua pue la 'le Abrahamu, ɔɔ nue la ni

13 A yie ni, -ε ɔɔ, ti -hi la a ti 'yri, Nylsua po la 'le Abrahamu de. -Te ɔɔ pue la 'le, -ye ɔɔ 'sue la ni, -ε ɔɔ, ɔɔ di la de a -gbe 'ni nu. Nahuon =de 'de 'o Nylsua 'mu -hi, Nylsua ɔɔ di 'suu. 'A -tu, 'a -gbe a 'du 'kwli 'mu ni, ɔɔ 'suu 'le. 14 -Te ɔɔ la 'suu, ke ɔɔ la Abrahamu ye po, ɔɔ ɔɔ: «'N 'su ni, -ε ɔɔ, 'n di -mu 'mu nu =hapudε. 'N die 'ni nu, -na 'yuo a 'yuo, u 'mu wlo.» 15 -Tu =nu, Nylsuaa la Abrahamu ye =tu, ɔɔ kui la ye =wlu -tεε, 'ɔɔ nyi la -pre, 'ke 'le =wlu a 'lɩla 'kwli 'mu. E nue, 'ɔɔ 'ye -tɔɔplɩ a -gbe, Nylsua pue la 'le =nɔ.

16 Nahuin 'buu 'suu, nahuon =nu, ɔɔ nu 'o 'lu ye, ɔɔ- ɔɔ 'du 'kwli 'mu, uu 'le 'suu. 'Suuledu a -gbe, ne- nye nu, 'ε ni -tu 'u 'le -wε. 17 Ne- nue, Nylsua 'ɔɔ 'sue. ɔɔ nye 'ni -hua, 'ke nahuin =nu, ɔɔ pue 'le de, bu yrie 'mu le, -ε ɔɔ, de =nu, ɔɔ pue 'le =nu, ɔɔ 'deε ɔɔ 'ɩɩε. Ne- nue, 'ɔɔ pue 'le =nu, 'plu 'ɔɔ 'sue la. 18 'A -tu, -tɔɔplɩ 'hɔn a -gbe, -u ɔɔ 'lep-oodε, ɔɔ 'suule 'hεen, ɔɔ 'deε ɔɔ pui 'le hi 'kwli 'mu. 'A -tu, -a mu -gbo, -u 'ye -hliile, 'ke 'o Nylsua 'huɩ 'mu, -tɔɔplɩ 'hɔn a -gbe, nu- -a mu 'klɩ -nyi, 'ke de =nu, Nylsua pue 'le -a mu, -a nye -pre, 'ke 'le =wlu a yekuole 'kwli 'mu.

19 De =nu, -aa -pre, ne- 'ble -a mu kwa, ne- nye nu, -a ni =wlu 'u ku gbo, 'ke 'o Nylsua ye, -ε 'we =nɔ ye, -te 'mu a duu nu, 'bu pu 'nie 'mu, 'uu 'mu kwa 'ble. De a -gbe, ne- nye nu, danu =nu, -uu Nylsua a gbonule =nu -hli, 'ke 'le 'a 'kagblaka gbo, ɔɔ ni 'le yakɔ 'mu, 'u =ga wɔɔn, 'ke 'o -a mu -wɔɔn, =aa 'le -tegbi =nu pa, -te Nylsua ni 'o. 20 -Yusu, ɔɔ- 'nye 'hru, 'ɔɔ pa 'le -tɩte, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ε nue, ɔɔ- -he Nylsua a -cɔhlunpinyɔ gblaka, -te 'klɩ te ye gbo, -ε 'we =nɔ nahuon =nu ye, ɔɔ ɔɔ 'du ɔɔ Mekisɩdeki.

Mekisudeki a -ti, i hren 'mu gbo

7 Mekisudeki a -gbe, nɔ- mɔ la 'du =nu, -ɔ mɔ Salemu a bodɔ, 'k mɔ la -we Yrayrɔnyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ. E kɔ la ti =de, Abrahamu 'k mu la tu ke, 'k 'la la bodɔɔpu -huohui. -Tɛ ɔɔ la 'le di, -ye Mekisudeki a -gbe, nɔ- muo la ye 'mu 'be wɔn, 'k da Nyɔsua, 'ke bɔ nu Abrahamu a -gbe =hapudɛ 'mu, ²-tɔplɔ 'bii =nu, Abrahamu -ha tu ke, 'k -nyi la Mekisudeki 'a gblei a -pu a nɛnɛ. Mekisudeki a -gbe, 'a 'du, ye-hɛdɛ, u =hɛn 'nyɛ, nɛ- mɔ 'Oye'siibodɔ, 'k mɔ -we bodɔ =nu, -ɔ nuɛ kegbowɛɛnɛ 'mu, -ɛ nue, ɔ mɔ la Salemuɔɔ a bodɔɔ nɔ. Salemuɔɔ a -gbe, u =hɛn 'nyɛ kegbowɛɛnɛ. ³ Nyɔsua a wintɛ, -ɛɛ Mekisudeki a -ti =tu, ɛ 'nɔ le =le -a mu, nyɔ- mɔ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn. Mɔ, ɔɔ =de 'de -we 'a bunu yi. Ti =nu -kɔ 'yri u kɔɔ 'o, Nyɔsua a wintɛ 'nɔ le =le -a mu. Mɔ, ti =nu -kɔ 'yri ɔ 'kɔɔ 'o, Nyɔsua a win 'nɔ =tui =le -we. Mekisudeki a -gbe, ɔ 'we =nɔ -Yusu 'Kɔsu ye, -ɔ mɔ Nyɔsua a 'Yu, -ɛ nue, 'a -cɔhlɔnpɔ-kuan, Nyɔsua -nyi =nɔ, ɔ 'de 'lu-yɛɛɛ kɔ.

⁴ Ba 'ye kɛ, -tɛ Mekisudeki a 'du nu 'bubua, kɔ, ba 'ye -we Abrahamu, -ɔ mɔ -a mu Yisraekue a bu. -Tɔplɔ 'bii =nu, ɔ -ha tu ke, ɔ -nyi 'a gblei a -pu a nɛnɛ Mekisudeki. ⁵ -Ye 'klɛɛ, tetei =nu, Nyɔsua -nyi la Moise, i nɔ 'nɔ, 'ke 'le Yisraekue a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -heyri, Lefipu a =tugba, -u mɔ 'klɛɛ Lefi a 'yuo a 'yuo, nu- blɛ ye -bu nu -cɔhlɔnpɔ-kuan, 'ke 'o Nyɔsua ye. -Tɛ uɔ -cɔhlɔnpɔ-kuan a -gbe nu, 'a -ti, Yisraekue 'bii, u blɛ ye, ti a pɛpɛ bu -ha 'le 'waa kɔkɔ-tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, bu -nye -cɔhlɔnpɔ-pinyu a -gbe, 'ke 'o 'waa 'mu-hɛɛɛ a -ta 'mu. Kɛ teteii 'a =tutue nu. ɛ =hɛn 'nyɛ, Lefipu a -ɔlayuo =nu, =betɔ 'waa -gbe, bu 'ya -we Abrahamu a 'yuo 'mu, -ɛ 'we =nɔ Lefipu ye, u blɛ ye bu -nyi Lefipu -tɔplɔ a -gbe. ⁶ Mekisudeki -mɛ -ye, ɔ 'de Lefi a 'yu. Mɔ =betɔ bɛ nɔ lɛ 'mu, Abrahamu -mɛ -ye, ɔ -ha 'le 'a -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, ɔ -nye =nɔ, 'plɔ Mekisudeki a -gbe, 'k puo la wa -wɔn. Abrahamu a -gbe, Nyɔsua po la 'le dɛ, 'ke 'o =nɔ -wɔn. Nɛ- nye -a mu kɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ mɔ nahuon gblakaa nɔ, 'plɔ -ye Abrahamu a -gbe, nɔ- Mekisudeki po la wa -wɔn. ɛ 'de Abrahamu, ɔ 'de la Mekisudeki wa -wɔn po. ⁷ -A yie nɔ, -ɛ mɔ, nahuon =nu, -kɔ nahuon -ye wa -wɔn po, nɔ- nɔ 'o nahuon a -gbe 'lu ye. 'A -ti, Mekisudeki nɔ 'o Abrahamu ye 'lu. ⁸ Lefipu a =tugba a -cɔhlɔnpinyu, nahuiin 'waa -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ -nyi, 'a nahuon -ye a -kuan 'kɔ nyra gbo, -ɛ =hɛn 'nyɛ, 'kɔ 'ku, -ye 'a 'be -ye, nɔ- bi 'o 'a -ta 'mu. Kɛɛ, Mekisudeki -mɛ -ye, Abrahamu -nyi 'a -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, Nyɔsua a wintɛ nyi 'nɔ =tu, 'ke 'o 'a -ta 'mu, -ɛ mɔ, ɔ -mɛ -ye, ɔ hie 'klɔ, 'a -kuan 'nɔ -we =le 'le. ⁹ Kɛ 'nɔ po: Moise a tetei nɔ 'nɔ, Yisraekue blɛ ye, ti a pɛpɛ bu -ha 'le 'waa -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, bu -nye Lefipu a =tugba. Kɛ'ɛ nɔ, teteii 'a =tutue nu. Kɛɛ, Lefi a -gbe, ɔ -ha 'le 'a -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, 'k -nye Mekisudeki, -ɔ 'de Lefipuyu. 'N nyi 'nɔ =tu, -ɛ nue, ti =nu -kɔ 'yri u 'de la Lefi a -gbe a kɛɛ, 'kee nɔ,

Mekisudeki, ɔ mu la Abrahamu ye 'mu 'be wɔn, Abrahamu 'k -nyi =nɔ 'a -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ. Dɛ, ɛ =hɛn 'nyɛ, ɛ hren 'mu gbo. ɛ nɛ- mɔ: Lefi a -gbe, nɔ- -ha -we 'le 'a -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, 'k -nye Mekisudeki, ti =nu -kɔ 'yri Lefi a -gbe a bu gblaka Abrahamu, ɔ -ha la 'le 'a -tɔplɔ a gblei a -pu a nɛnɛ, 'k -nye la Mekisudeki. Dɛ a -gbe, ɛ nye -a mu 'nɔ kɔɔ, -ɛ mɔ, Mekisudeki, ɔ nɔ 'o Lefi ye 'lu, -ɔ mɔ -cɔhlɔnpinyu 'bii a bu.

Nyɔsua =tu 'o gbo -cɔhlɔnpinyu gblaka -ye, -ɔ 'we =nɔ Mekisudeki ye

¹¹ Tetei =nu, Nyɔsua -nyi la Moise, nɔ- nyi =tu, -ɛ mɔ, Lefi a 'yuo a 'yuo, -ɛ =hɛn 'nyɛ, nahuon -gbo, -ɔ mɔ Ayɔ a =tugba, nu- blɛ ye -bu nu Nyɔsua a -cɔhlɔnpɔ-kuan, 'waa -kuan a -gbe, ɔ 'mue nu, Nyɔsua 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wuwla, -ɛ die nu, u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɔsua ye. Kɛɛ, sɛyɔ-sɛyɔ, 'waa -cɔhlɔnpɔ-kuan a -gbe, ɔ 'de 'klɔ kɔ, 'ke bɔ =cɛɛ 'o dɛ a -gbe ye. Nɛ- nue, -cɔhlɔnpɔ-pinyu gblaka -ye, 'k di 'le. -Cɔhlɔnpɔ-pinyu gblaka a -gbe, -ɔ di 'le, ɔ 'de 'le Ayɔ a -gbe a =tugba 'mu kɔɔ, kɛɛ, ɔ 'we =nɔ Mekisudeki ye. ¹² -Cɔhlɔnpɔ-pinyu a -gbe, nɔ- mɔ -a nɔ Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɔsu. -A yie nɔ, -ɛ mɔ, -Yusu a -gbe, -ɔ -hɛ -tunahuon, ɔ po Juda a =tugba. (ɔ 'nɔ po =le Lefipu a =tugba.) Moise a tetei, i 'nɔ =tui =le, -ɛ mɔ, Juda a =tugba a nahuon, nɔ- blɛ ye -nɔ nu -cɔhlɔnpɔ-kuan, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo. Kɛɛ, Nyɔsua a -gbeɛ nɔ, -ɔ -hue, 'ke -Yusu bɔ bi 'o Lefipu a -cɔhlɔnpinyu a -ta 'mu. Nɛ- nue, 'k -nyi -a mu tetei yrayrɔ, 'u -Yusu a -ti =tu. Tetei a -gbe, i nɔ 'o Moise a tetei ye 'lu.

¹⁵ Kɛ 'nɔ po: Lefipu a =tugba a -cɔhlɔnpɔ-kuan 'de la 'klɔ kɔ, 'ke bɔ nue, nahuin bu 'muɛɛ Nyɔsua ye. 'N nyi 'nɔ =tu, -ɛ nue, -Yusu, nɔ- Nyɔsua nuu -cɔhlɔnpɔ-pinyu gblaka 'mu, 'k 'we =nɔ Mekisudeki ye, Nyɔsua 'k =tuo 'o Lefipu a -cɔhlɔnpinyu a -ta 'mu gbo. ¹⁶ Lefipu, u kɔ la -cɔhlɔnpɔ-kuan, 'ke 'le tetei a 'klɔ 'kwli 'mu, -ɛ nue, u mɔ la Lefi a 'yuo a 'yuoo nɔ. -Yusu -mɛ -ye, Nyɔsua a -gbe, nɔ- nuo -cɔhlɔnpɔ-pinyu gblaka 'mu, -ɛ nue, 'ke 'le 'a 'klɔ a kenɔnɛ 'kwli 'mu, ɔ -nyi =nɔ 'klɔ yrayrɔ, -ɔ 'nɔnɔ -we 'le. ¹⁷ Kɛ'ɛ nɔ, u nu la 'a 'crulɛ, 'ke 'le Nyɔsuacrulɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «-N di 'ya -cɔhlɔnpinyu, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo, -ɛ 'we =nɔ nahuon -gbo ye, -ɔ kɔ 'du mɔ Mekisudeki.» ¹⁸ 'A -ti, ye-hɛtetei =nu, -u -cɔhlɔnpinyu a -ti =tu, Nyɔsua 'wuwli nɔ, -ɛ nue, i 'de la 'klɔ kɔ, 'ke bɔ nue, nahuin bu 'muɛɛ Nyɔsua ye. ¹⁹ Moise a tetei a -gbe, i 'de la 'klɔ kɔ, 'ke bɔ 'sii 'o nahuin ye, 'ke 'o Nyɔsua ye. Nɛ- nue, Nyɔsua 'k ya -a mu -Yusu ye. Nɔ- -aa -pre, 'ke 'le =wlu a yekuolɛ 'kwli 'mu, =a yie, -ɛ mɔ, nɔ- kɔ -cɔhlɔnpɔ-kuan nye nu, =aa Nyɔsua ye 'muɛɛ.

²⁰ -Ti a -gbe, -a blɛ ye -ba kui =wlu ye, -ɛ nue, ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsuaa 'o -Yusu gbo mu =tuu, 'ke bɔ nu 'a -cɔhlɔnpɔ-kuan, ɔ 'sue nɔ, 'plɔ 'k =tuo 'o gbo. Kɛ ɔɔ po: «'Mɔ Kukɔnyɔ Nyɔsua, 'n 'deɛ =bo 'clɔ dɛ =nu, 'n 'suu.

'N 'sue ni, -ε κω, -n di 'ya -cōhlunpinyo,
 -te 'klb te ye gbo.»
 Kεε, ti =nu -kō 'yri Lefipu a =tugba, uu la -cōhlunpinyo
 -he, Nyɩsua 'die la 'suu. ²² De a -gbe a -ti, -a yrii le ti, -ε
 κω, -Yusu a -ti, 'yri yrayri =nu, Nyɩsua =tue, κ κ -a mu
 'heen, ι ni ke 'kli, ι -hie 'o ye-heyrɩ =nu 'mu.
²³ De -ye ni 'o. Ne- κω: Lefipu a =tugba a -cōhlunpinyo
 -huo la ni, -ε nue, uu la le 'ni 'kuku. =Ɔ -ye 'bō 'ku, -ye =Ɔ
 -ye bi 'o 'a -ta 'mu. ²⁴ Kεε, -Yusu -mε -ye, 'a nene 'de le
 'mu ni. Ɔ hie 'klb, -te 'klb te ye gbo. Ɔ 'dee bō 'ku gbe. 'A
 -kuan 'dee bō κ 'lu-yrεε. ²⁵ De a -gbe a -ti, κ κ 'kli 'ε ni
 ti, 'ke bō waa nahuin =nu, -uu Nyɩsua da, 'ke 'le -Yusu a
 'du 'kwli 'mu, -ε nue, κ hie 'klb, κκ Nyɩsua da, 'ke 'o
 nahuin a -gbe a -ta 'mu.
²⁶ -Yusu, κκ- κκ -cōhlunpinyo gblaka =nu, -aa -hua, -ε
 nue, κ =cεε 'o ye. Kikade =de 'de 'le =κκ 'mu ni. Ɔ 'de
 -hln de 'kuku a nue. Ɔ 'de de 'kukununyɩ ye 'we. Ɔ ni
 'dō. 'Ke Nyɩsua =tuo 'o 'a dōnu 'huɩn 'mu gbo, 'ke 'le
 yakō 'mu. ²⁷ -Juukue a -cōhlunpinyo gblaki -ye =nu, u
 -mε -ye, 'ε ni -nyrκω, u κ bō pi -cōhlun, 'ke 'o Nyɩsua
 ye. 'Bu 'mu -cōhlun mu pi, ye-hede, uu nu, ne- κκ bō pi
 -cōhlun, 'ke 'o 'waa -gbe a de 'kuku a -ta 'mu. 'Be -hi,
 'plu u 'mu -cōhlun pi, 'ke 'o nahuin -ye a de 'kuku a -ta
 'mu. Kεε, -Yusu -mε -ye, κ 'de la le 'a nunue nu. Ɔ -mε
 -ye, -te κ 'mu la mu 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, κ -ha la 'a
 dōnu, κ -he Nyɩsua a -cōhlun, -a ni de 'kuku a -ti. Ɔ nu
 la -cōhlun-heεwκκ -do, -te 'klb te ye gbo. Kue la 'le
 -nyrκω a -gbe 'yie 'mu gbo, -cōhlun =de 'de 'kleε lele
 -kuan κ. ²⁸ -Cōhlunpinyo =nu, uu 'o gble =tu, 'ke 'le Moi-
 se a tetei a 'kli 'kwli 'mu, u κκ nahuiin ni, -uu de 'kuku
 nu. Kεε, tetei a -gbe, ι 'de 'kleε lele 'kli κ, -ε nue, ti =nu
 -κō 'yri Nyɩsua po la le: «'N 'sue ni, -ε κω, -n di 'ya -cōh-
 lunpinyo, -te 'klb te ye gbo,» ti a -gbe 'yri Nyɩsua a winte
 a -gbe, ne- bi 'o Moise a tetei a -ta 'mu, Nyɩsua κ =tu 'o
 'a 'Yu -Yusu gbo, 'ke κκ 'ya -cōhlunpinyo gblaka 'mu. 'A
 'Yu -mε -ye, κ =cεε 'o ye. Ke'ε ni, κ di 'mu ni, -te 'klb te ye
 gbo.

-Yusu, κκ- κκ -a ni -cōhlunpinyo gblaka, κκ- nue, -a κ
 Nyɩsua 'heen, =a -mue

8 De gblaka =nu, 'nu -hua =bo le 'a mu, ne- -gbo: -Ti
 -gbo, 'n =tu wen, ι nye -a mu 'ni κκ, -te -a ni -cōh-
 lunpinyo gblaka -Yusu ni 'mu. κκ-κ -a mu 'mu -he.
 Nyɩsua =nu, κ κκ 'ε ni de =de win ke, κκ- κκ diidepia ke
 -Yusu ni 'o gbo, 'ke 'le yakō 'mu.
² -A yie ni, -ε κω, -cōhlunpinyo 'bii, -u ni κκ -tutu ke,
 'waa -kuan, κκ- κκ, bu nu 'wlugba-κplɩ, bu pi Nyɩsua a
 -cōhlun, κκ -nyinyi-κplɩ -ye, uu Nyɩsua -nyi. 'Bia 'buu
 -cōhlun a -gbe mu pi, 'ke uu 'le Nyɩsua a kayu =nu gbo
 pa, -tunahuin po. -Yusu -mε -ye, 'a -kuan, κ 'ni nuo =le
 'le Nyɩsua a kayu =nu gbo, -tunahuin po. Kεε, 'ke κ nyo
 'le Nyɩsua a =hapukayu =nu gbo nuu, -u ni 'le yakō 'mu,
 -u κκ kayu =nu, Nyɩsua a -gbe, κ po. -Ye 'kleε, -te -Yusu

'ya -a ni -cōhlunpinyo 'mu, κκ nu Nyɩsua a -cōhlun-
 pi-kuan. ⁴ Kεε, κ 'ni nu =le -kuan a -gbe, ke κκ 'klb -gbo
 ke, -ε nue, ε κκ -cōhlunpinyo, 'u ni κκ 'klb -gbo ke, 'uu
 -cōhlunpi-kuan nu, -ε 'we =κκ ye, -te Moise a tetei 'a
 =tutue nu.
⁵ Nyɩsua a kayu =nu, -u κκ gbo uu 'le -kuan nuu, ti =nu
 -κō 'yri Moise nyu la 'o mu poo, ke Nyɩsua puo la ye, κ
 κκ: «=Tue 'yie -teε, -ε die nu, -te 'n nu -mu 'a κκκ, ke κκ
 dugba -gbo 'lu, =mu le 'a pupue nu.» De a -gbe, ε =hen
 'nyrε, Nyɩsua a kayu =nu, Moise po la, u κκ -cōhlun-
 pi-kuan 'heen, κ κκ -ti Moise a tetei =tu, ι κκ -κplɩ
 =nu, -ι ni 'le yakō 'mu a ye'wedε'ε ni. Kεε, -κplɩ =nu, -ι
 ni 'le yakō 'mu, ni- κκ =hapu-κplɩ.
⁶ 'A -ti, -a nye 'ni 'ye, -ε κω, -Yusu a -cōhlunpi-kuan, κκ
 nu, 'ke 'le yakō 'mu, κ -hi 'o -Juukue a -cōhlunpinyo a
 -kuan 'mu ni. 'Ke -Yusu ni 'o Nyɩsua κκ -tunahuin 'heen
 a -gbahln, Nyɩsua κ =tue 'yri yrayri, κ κκ -tunahuin
 'heen. 'Yri yrayri a -gbe, ι -hi 'o ye-heyrɩ =nu 'mu ni, -ε
 nue, 'ke 'le 'yri yrayri a -gbe 'kwli 'mu, -κplɩ =nu,
 Nyɩsua po la le, κ di la nu, ι κκ le 'yi, ι -hi 'o -κplɩ =nu
 'mu, κ nu la ti -hi la a ti 'yri. ⁷ 'Bia ye-heyrɩ =nu, Nyɩsua
 =tue la, κ κκ -tunahuin 'heen, 'bɩ =cεε la 'o ye, -ye κ 'dee
 bō =tue wen 'o lele 'yri yrayri -ye, κ κκ -tunahuin 'heen.
⁸ Kεε, -a nye 'ni 'ye, -ε κω, ye-heyrɩ a -gbe, ι 'de la 'o ye
 =cεε. Ne- nue, Kukkonyo Nyɩsua κκ la 'a nahuin -ti yεε,
 'ke 'o 'waa de 'kuku a -ta 'mu. Ke κκ la =nu ye po, κ κκ:
 «ε di κκ ti, -ι κκ 'yri 'n di 'o 'yri yrayri =tue,
 'n κκ Judakue a =tugba κκ Yisraekue a =tugbɩ 'bii
 'heen.
⁹ Ti -hi la a ti 'yri,
 -te 'n κκ la 'waa bunu dabu ye,
 'n -huo la 'le =gode -gbahln,
 'ke 'le Esipublugba 'mu,
 ti a -gbe 'yri, 'n =tue la 'yri, 'n κκ =nu 'heen.
 Kεε, 'yri yrayri -gbo, 'n di =tue, 'n κκ =nu 'heen,
 ι di ni 'dō.
 'Yri =nu, 'n =tue la, 'n κκ =nu 'heen,
 u 'di 'o =tuu. Ne- nue, 'ni hiu 'o gbo.
 'Mκ -gbo, -κ κκ 'waa Kukkonyo,
 'mκκ ni, -κκ le 'pupre nu.
¹⁰ 'Yri yrayri =nu, 'n di =tue,
 'n κκ Yisraekue 'heen,
 -te ι di 'mu ni, ne- -gbo:
 'N die 'ni nu, u 'mu 'na tetei yi,
 'mui -we 'cru, 'ke 'le 'waa =wlɩ ke.
 'N di 'ya 'waa Nyɩsua, u 'mu 'na nahuin 'mu 'ya.
¹¹ ε 'dee be κκ 'kleε lele nahuon,
 -κ di 'a 'be κκ 'a 'dlayu κκ,
 -ε κκ, bu yi Nyɩsua,
 -ε nue, kue 'o 'yu ke gbo, -bo ye kukunyo,
 u 'bii a -gbe, u di 'mu 'ni yi.
¹² 'N di 'waa de 'kuku 'ni 'wuwla,
 κκ, 'mu -we 'waa de 'kuku a -gbe a -ti -wκn -hri.»

¹³ Ke Nyɩsua nu la 'yri yrayri a -ti a =tutue. E =hen 'nyre, ye-heyri =nu, l 'de 'kleɛ lele 'kli kɔ. -A yie ni, -ɛ mɔ, dɛ =nu, -ɛ 'de 'kleɛ lele -kuan kɔ, kɔ, -ɛ 'nɩnɩ -hɛ nahuon 'mu, ɛ -wɛ lɛ kɛ gbo-wuwɛ.

-Tɛ -Juukue la Nyɩsua a dida nu

9 'Ke 'le ye-heyri 'kwli 'mu, -tunahuin, nu- =tutu -tɔ- pɩ ye gblɛ, 'ke 'o -tuo =nu ke, uu 'o Nyɩsua daa. Tetei =nu, Nyɩsua -nyi la Moise, nɩ- nyu le, -tɛ u di -tɔpɩ a -gbɛ a yegblɛ=tutule nu, 'ke 'le Nyɩsua a kayu gbo, kɔ, -tɛ u di -cɔhlɩn a pipie nu, 'ke 'o Nyɩsua ye. ²-Tɛ u nu -tɔpɩ a -gbɛ a yegblɛ=tutule, ɛ nɛ- -gbo: U po 'taapɔkayu. Kayu a -gbɛ, u kɔ -gblɩi 'hɔn. 'A ye-hɛ-gblo, u nyo daa Nyɩsua a -ɲmayenɩ-gblo. 'Ke 'le -gblo a -gbɛ 'mu, 'napitu nɩ 'le, -u kɔ 'canɩyɔ kɔ 'nɩpata, 'ɛ kɔ -wɛ 'teble, -ɛ kɔ ke uu 'o 'flɔkɔdu =nu gblɛ po, uu -ha, 'ke 'o Nyɩsua a -ta 'mu. ³'Ke 'le ye-hɛ-gblo =nu 'kwli 'mu, 'ke -gblo a 'hɔn a kɔhɔn =nu a paale nɩ 'le. 'Ke 'o 'a paale =nu ye, 'ke u 'baa 'o dagblaka =nu gbo. -Gblo a 'hɔn a kɔhɔn, u nyo daa Nyɩsua a -ɲmayenɩ-gblo gblaka. ⁴'Ke 'le -gblo a 'hɔn a kɔhɔn ye 'mu, 'ke 'teble nɩ 'o, u nuu -gɩɩ 'mu. Nɛ- kɔ ke uu 'o hunhrunpo-tɔpɩ 'tɔ lɛ po, 'ke 'o Nyɩsua a -cɔhlɩn a -ta 'mu. 'Ke 'le -gblo a 'hɔn a kɔhɔn 'kwli 'mu, dokwɩye, nɛ- nɩ -wɛ 'le, u 'wlaa -gɩɩ 'lu lɛ 'bii, 'u nye 'yri dokwɩye daa. Dokwɩye a -gbɛ, nɛ-ɛ nahuin 'yri =nu kɔ, Nyɩsua =tue la, kɔ kɔ 'a daku 'hɛɛn. 'Ke 'le dokwɩye a -gbɛ wɩɔn, ya nɩ 'le, u nuu -gɩɩ 'mu. Nɔ- kɔ 'kwli 'mu dididɛ nɩ 'le, 'u nye manɩ daa. 'Ke 'le dokwɩyee -do a -gbɛ wɩɔn, 'ke nahuon -gbo, -kɔ kɔ 'du kɔ Ayrɔ a kotu =nu, -u =gaa la hai, nu- nɩ -wɛ 'le, u kɔ 'hɛpɩ 'hɔn =nu 'hɛɛn, -l kɔ ke Nyɩsua a tetei 'crɛɛ la 'o. ⁵'Ke 'o dokwɩye a -gbɛ ke, 'ke u =tu 'o tuyuoo 'hɔn gbo. Tuyuoo 'hɔn a -gbɛ, kɔ 'we =nɔ Nyɩsua a lɛleenyu ye, 'kɔ nye nahuin kɔ, -ɛ kɔ, Nyɩsua nɩ ke -tuo, 'waa wanwen 'ɛ =jri dokwɩye a -gbɛ 'lu gbo. 'Ke 'le 'waa wanwen a -gbɛ gbo, 'ke -cɔhlɩnpinyɔ gblaka, kɔ -cɔhlɩn a dablo lɛ -gbla, 'ke 'le dokwɩye a -gbɛ ke, -ɛ die nu, Nyɩsua 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wuwla. Kɛ'ɛ nɩ, ɛ nɩ 'mu. Kɛɛ, -tɔpɩ 'bii, 'n 'dɛɛ =bo yrii kɔ 'a mu 'mu lɛ -tɛɛ.

⁶Kɛ'ɛ nɩ, u nu -tɔpɩ 'bii a -gbɛ a yegblɛ=tutule. 'E nɩ -nyrɔkɔ, 'ke -cɔhlɩnpinyɔ 'le ye-hɛ-gblo =nu 'mu pa, -ɛ die nu, u 'mu 'le 'waa -cɔhlɩnpi-kuan nuu. ⁷Kɛɛ, -gblo a 'hɔn a kɔhɔn 'kwli 'mu, -cɔhlɩnpinyɔ gblakaa -do, kɔ kɔ 'le paawɔ -do nu, 'ke 'le 'yri 'kwli 'mu. 'Bɩa 'kɔ 'le pa, -ye kɔ 'le gba 'wɩgba-tɔpɩ a dablo, kɔ -ha, 'ke 'o Nyɩsua a -cɔhlɩn a -ta 'mu, -ɛ die nu, Nyɩsua 'mu 'a dɛ kuku, kɔ nahuin a dɛ 'kuku 'wuwla.

⁸-Tɔpɩ a -gbɛ, nɩ- Nyɩsua a -Hihiu 'le 'kwli 'mu naa, 'u nye -a mu kɔ, -ɛ kɔ, ti 'bii =nu, ye-hɛ-gblo =nu, kɔ di 'o -hi, 'hru 'de wen 'o gbo a pɛɛ, 'ke nahuin bu pa 'le -gblo a 'hɔn a kɔhɔn 'mu, -kɔ kɔ -ɲmayenɩ-gblo gblaka. E =hen 'nyre, 'hru 'de wen 'o gbo a pɛɛ, 'ke nahuin bu 'muɛɛ Nyɩsua ye -tɛɛ. ⁹-Tɔpɩ a -gbɛ, nɩ- nye -a mu kɔ, -ɛ kɔ,

-Yusu, nɔ- -hɛ -tɛɛ a -cɔhlɩn, -a yi kɛ. -Tɔpɩ 'ku a -gbɛ, -l kɔ 'wɩgba-tɔpɩ kɔ -tɔpɩ -ye 'hɛɛn, uu la -ha, 'ke 'o Nyɩsua a -cɔhlɩn a -ta 'mu, l 'de =nɩ, l 'die 'le -wɛ bu nue, nahuin =nu, -uu -cɔhlɩn a -gbɛ -ha, bu 'sii 'o 'waa =wɩ ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. ¹⁰Nahuin =nu, -uu -cɔhlɩn pi, u kɔ bu =tuu 'o =ɲanɩ =nu 'o, -l kɔ didi-tɔpɩ, kɔ 'nɩnadɛ 'hɛɛn, kɔ, -tɛ u di -cɔhlɩn a -tɔpɩ a lɛyɩra nu, -ɛ die nu, l 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye. =Nanɩ a -gbɛ, l 'die 'le -wɛ bu 'cɩɩ -tunahuin a =wɩ. Nyɩsua, nɔ- =tui 'o gblɛ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'ɛ gblɛ -gɔgɔ, ti 'l nyre 'o, -l kɔ 'yri Nyɩsua ya 'le -Yusu, 'kɔ 'cɩɩ -tɔpɩ 'bii.

-Yusu -ha 'a dɔhɩn nɩ, 'ke 'o -cɔhlɩn -wɔn

¹¹-Tɛ -Yusu 'Kɩsu di 'kleɛ 'le, nɔ- kɔ 'kleɛ Nyɩsua a -cɔhlɩnpinyɔ gblaka. Nɔ- nye nu, -a kɔ Nyɩsua 'hɛɛn, =a kɔ kegbowɛɛnɩ. Nyɩsua a kayudu =nu, -u kɔ gbo kɔ 'le -kuan nuu, 'ke 'le yakɔ 'mu, u 'bua nɩ, 'u =cɛɛ 'o ye, 'ɛ -hi 'o Nyɩsua a kayu =nu 'mu, Moise po la. E 'de nahuin, u 'de kayudu a -gbɛ po. Nyɩsua a -gbɛ, nɔ- pu, 'pɩɩ, u 'de nɔ 'klɔ -gbo ke nɩ. ¹²Nyɩsua a -cɔhlɩnpinyɔ gblakɩ =nu, -u nɩ kɔ -a mu -Juukue -heyri, -tɛ uu nu, 'uu 'wɩgba-tɔ- pɩ, -l kɔ wɩɔn kɔ brobɩ a dablo gba, 'ke 'le Nyɩsua a kayu a -gblo a 'hɔn a kɔhɔn 'mu, -kɔ kɔ -ɲmayenɩ-gblo gblaka, 'ɛ nɩ 'yri, kɛ'ɛ nɩ, -Yusu 'Kɩsu nu, 'kɔ mu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu, -ɛ die nu, kɔ 'mu Nyɩsua lɛ 'batɩ, Nyɩsua 'mu -tunahuin a dɛ 'kuku 'wuwla. Kɛɛ, -Yusu 'Kɩsu -mɛ -ye, -tɛ kɔ 'le Nyɩsua 'hɩn 'mu mu mu, kɔ 'de 'wɩgba-tɔpɩ a dablo gba, kɛɛ, 'a -gbɛ, kɔ -hɛ -cɔhlɩn, 'kɔ gba 'a dɔhɩn a dablo, 'kɔ nu paawɔ -do, 'kɔ mu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu. 'A dablo a -gbɛ, nɔ- nue, Nyɩsua 'kɔ 'wuwla -a nɩ dɛ 'kuku, 'kɔ waa -a mu, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. ¹³Ye-heyri a tetei kɔ 'nɩ, bu nu wɩɔn kɔ brobɩ a dablo, kɔ bri'gba, u hien a 'pupu, bu -gblɩ nahuin =nu lɛ, -u 'wla -ti, -u 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ɛ die nu, nahuin a -gbɛ, u 'mu 'o ye 'sii. ¹⁴'E -mɔ -tɛɛ, 'wɩgba-tɔpɩ a dablo kɔ la 'kli, kɛɛ, -Yusu 'Kɩsu a dablo nɩ ke 'kli, 'kɔ -hi 'o 'wɩgba-tɔpɩ a dablo =nu 'mu. -Yusu 'Kɩsu a -gbɛ, kɔ 'de dɛ 'kuku nu, 'kɔ -ha 'a dɔhɩn, 'kɔ -nyi 'a dɔhɩn Nyɩsua, 'ke 'le Nyɩsua a -Hihiu, -u hie 'klɔ a 'kli 'kwli 'mu. 'A dablo, nɔ- nye nu, -a nɩ =wɩ 'mu 'o ye 'sii, -a 'nɩ =han 'kleɛ lele 'yɩlenyre-tɔpɩ =nu nu, -u 'le 'kukue ya, kɛɛ, -a 'mu 'Kɩhienyɩsua a -kuan nu.

Dɛ =nu, -Yusu 'Kɩsu nu a -ti, Nyɩsua 'kɔ =tue 'yri yrayri, kɔ kɔ -tunahuin 'hɛɛn

¹⁵-Tɛ -Yusu 'Kɩsu nu lɛ 'a nunue, nɔ- kɔ nahuon =nu, -kɔ nɩ 'o Nyɩsua kɔ -tunahuin 'hɛɛn a -gbahlɩn, Nyɩsua 'kɔ =tue 'yri yrayri, kɔ kɔ -tunahuin 'hɛɛn. Dɛ a -gbɛ a -ti, nahuin =nu, Nyɩsua da, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu, kɔ diu -nyi 'klɔ yrayri, -kɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. U di 'klɔ yrayri a -gbɛ 'nɩ kɔ, -ɛ nue, -Yusu 'Kɩsu a -gbɛ, kɔ 'ku nɩ. 'Ke kɔ naa 'le 'a 'kukue a -gbɛ 'kwli 'mu, 'kɔ =gbla nahuin, 'ke 'o 'waa dɛ

'kuku, uu la nu -wɔn, ti =nu -kɔ 'yri u 'kɛ nɛ la 'le ye-heyru a 'kɪ gbo.

¹⁶ -A yie nɪ, -ɛ mɔ, 'bɪa nahuon 'bɔ 'cru 'cruɛ, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ: «'Bɪa 'nɪ 'ku, kɛ ba nu 'na kukɔ-tɔplɪ a wuwe,» -ye ɔ kɔ bɔ 'ku, 'plɪ u 'mu -tɔplɪ a -gbɛ wo. ¹⁷ 'Bɪa 'bɔ 'kɛ nɛ 'klɔ, -ye 'cruɛ =nu, ɔ 'cru, ɛ 'de 'klɔ kɔ. Kɛɛ, 'bɪa 'bɔ 'ku, 'plɪ 'cruɛ a -gbɛ, 'ɛ kɔ 'klɔ. ¹⁸ Kɛ 'yri a gblegblei =nu, Nyɪsua =tue, ɔ kɔ 'a daku 'hɛɛn, ɪ nɪ -wɛ 'mu. -Tɛ Nyɪsuaa la ye-heyru mu =tue, ɔ kɔ 'nɪ, bu 'la 'wɪugbadɛ, -ɛ die nu, u 'mu 'a dablo gbo 'wɪa, ɔ 'mu 'yri a -gbɛ =tue, ɔ kɔ 'a daku 'hɛɛn, 'yri a -gbɛ, ɪ 'mu 'klɔ kɔ. ¹⁹ Ti -hi la a ti 'yri, tetei 'bii =nu, Nyɪsua -nyi la 'a nahuin, Moise -hɪhɪ la =nu klɛ, 'plɪ 'ɔ 'la broyuo [kɔ wlobɪ 'hɛɛn], 'ɔ 'ba 'a dablo kɔ 'nie 'hɛɛn 'mu, 'ɔ pupui 'yi 'mu ɛ, 'ɔ nu -wɛ 'kwɪa-hugba, 'ɔ mu 'kɔtrɪ -jɔhɪn ɛ, 'ɔ 'nyru 'le dablo a -gbɛ -wɔn, 'ɔ -gbɪa dablo a -gbɛ tete-icruɛ ɛ, kɔ, nahuin 'bii =nu, -u nɪ 'o, 'ɔ -gbɪu -wɛ dablo ɛ. ²⁰ -Tɛ kɔ =nu dablo a -gbɛ ɛ -gbɪa, -ye kɛ kɔ po, ɔ kɔ: «Dɛ -gbo, nɛ- mɔ dablo =nu, Nyɪsuaa nu, 'ɔ =tue 'yri, ɔ kɔ 'a mu 'hɛɛn, 'ɔ le 'a mu, ba =tu 'yri a -gbɛ 'yie.» ²¹ -Tɛ ɔ -wɔ nahuin dablo a ɛ-gbugbɪa -wɔn, -ye ɔ -gbɪu -wɛ ɛ Nyɪsua a 'taapɔkayu =nu, kɔ -kuannuu-tɔplɪ 'bii =nu 'hɛɛn, -ɪ nɪ 'le kayu a -gbɛ gbo, uu 'mu 'ba, 'uu Nyɪsua da. ²² Ye-heyru a tetei kɔ 'nɪ, bu nu dablo, u 'muo Nyɪsua a 'taapɔkayu ɛ -gbɪa, u kɔ -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ nɪ 'le kayu a -gbɛ gbo, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye. -Tɔplɪ =nu, u 'de dablo ɛ -gbɪa, ɪ 'de -huo. 'Hru =de 'de 'o gbo pɛ, 'ke Nyɪsua bɔ 'wɪwɪa -tunahuin a dɛ 'kuku, 'bɪa 'bu 'de -cɔhlundablo gbo 'wɪa.

-Yusu 'Kɪsu a dablo, kɔ-kɔ nahuin a dɛ 'kuku 'wɪwɪa

²³ -A yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'taapɔkayu =nu, Moise po la, u mɔ la Nyɪsua a =hapɔkayu =nu, -u nɪ 'le yakɔ 'mu a ye'wedɛ'ɛ nɪ. Nyɪsua a 'taapɔkayu a -gbɛ, kɔ 'a gbo a -tɔplɪ 'hɛɛn, u kɔ bu -gbɪu 'wɪugba-tɔplɪ a dablo ɛ, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'o ye 'sii, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ Moise a tetei, ɪ 'a =tutue nu. Kɛɛ, 'bɛ 'ya Nyɪsua a =hapɔkayu =nu 'mu, -u nɪ 'le yakɔ 'mu, ɛɛ -hua =hapɔ-cɔhlɪn, -u -hi 'o 'wɪugba-tɔplɪ a -cɔhlɪn 'mu. =Hapɔ-cɔhlɪn a -gbɛ, nu- mɔ -Yusu 'Kɪsu. ²⁴ -A nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu 'Kɪsu 'de 'le Nyɪsua a kayu =nu gbo pa, -tunahuin po. Kayu a -gbɛ, u mɔ Nyɪsua a =hapɔkayu a ye'wedɛ'ɛ nɪ. Kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, 'ke ɔ mu 'le yakɔ 'mu, -tɛ Nyɪsua nɪ 'le. -Tɛ ti nɪ ɛ 'mu -gbo, 'ke ɔ nyra 'o Nyɪsua ye gbo, 'ɔ nyo da, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu.

²⁵ -Juukɛ a -cɔhlɪnpinyɔ gblaka -mɛ -ye, 'ɛ nɪ 'yru, ɔ kɔ bɔ pa 'le Nyɪsua a kayu a -gbɪo a 'hɔn a kɔnɔ 'mu, -ɔ kɔ mɔ -ɲmayɛnɪ-gblo gblaka. 'Bɪa 'bɔ 'le pa, -ye kɔ gba 'wɪugba-tɔplɪ a dablo. ɛ 'de 'a -gbɛ a dablo, ɔ 'nɪ gɔ kɔ =le 'le. -Yusu 'Kɪsu -mɛ -ye, ɔ -ha 'a dɔnɔ nɪ, 'ɔ -nyi 'a dɔnɔ Nyɪsua, 'ke 'o -cɔhlɪn -wɔn. ɔ -mɛ -ye, ɔ nu 'a dɔnɔ a -haawɪ -do, ɛ 'de 'wɪ 'pɔkɔpɔ. ²⁶ 'Bɪa 'bɔ nu la 'a dɔnɔ a -haawɪ 'pɔkɔpɔ, 'ke 'o -cɔhlɪn -wɔn, -ye kɛ la 'le gbo, -tɛ

Nyɪsua nu la 'klɔ, ɔ di la nu =suɛ'yeewɪ 'pɔkɔpɔ. Kɛɛ, ɔ 'de =suɛ'yeewɪ 'pɔkɔpɔ nu. ɔ nu 'lediwwɔ -do, 'lele'ɔnɔɪ -gbo, -a nɪ 'yri, 'ɔ -nyi 'a dɔnɔ Nyɪsua, 'ke 'o -cɔhlɪn -wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wɪwɪa, ɔ 'mu waa, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

²⁷ ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, kɔ nu 'kuuwɔ -do. 'Bɔ 'ku, -ye 'ke ɔ mu 'o Nyɪsua ye, -ɛ die nu, Nyɪsua a -gbɛ, ɔ 'muo -bati ɛ poo. ²⁸ Kɛ -Yusu 'Kɪsu a dɛ nɪ -wɛ 'mu. ɔ nu la 'kuuwɔ -do. -Tɛ ɔ 'mu la 'ku, -ye ɔ -nyi 'a dɔnɔ Nyɪsua, 'ke 'o -cɔhlɪn -wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wɪwɪa. ɔ di 'le lele 'nɪ di. 'Bɪa 'bɔ di 'le, ɛ 'de ɔ 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wɪwɪa a -tɪ. Kɛɛ, ɔ di 'le 'nɪ di, -ɛ die nu, nahuin =nu, -u nyo -pre, ɔ 'mu waa.

-Yusu nu -cɔhlɪn-hɛɛwɔ -do, nɛ- nue, 'hru 'u pɛ 'o gbo, 'ke -ba 'sii 'o ye 'bii, 'ke 'o Nyɪsua ye

10 ɛ nɪ la ke 'mu, Moise a tetei 'u la nahuin =hapudɛ =nu kɔ, Nyɪsua di la =nu 'mu nu. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke Nyɪsua naa 'le -Yusu 'mu, 'ɔ nu =nu =hapudɛ a -gbɛ 'mu. Kɛɛ, ɔ 'de la 'le Moise a tetei a -gbɛ 'kwɪ 'mu naa, ɔ 'de la =nu =hapudɛ a -gbɛ 'mu nu. Tetei a -gbɛ, ɪ nyi 'nɪ =tu, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ 'yru, nahuin kɔ bu nɪna -cɔhlɪn a pipie klɛ, 'waa dɛ 'kuku a -tɪ, -ɛ die nu, u kɔ Nyɪsua 'hɛɛn, u 'mu -muɛ. Kɛ tetei a -gbɛɛ 'a =tutue nu. Kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ -cɔhlɪndu a -gbɛ, u 'de 'klɔ kɔ, 'ke bu 'sii 'o nahuin ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. ² 'Bɪa -cɔhlɪndu a -gbɛ 'bu kɔ wen 'klɔ, 'ke bu 'sii wen 'o nahuin ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, 'ke 'le piiwɔ -do 'kwɪ 'mu, nahuin die wen 'nɪ yrii, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsua 'wɪwɪa 'waa dɛ 'kuku nɪ, kɔ, u 'dɛɛ bu pi wen 'klɛ lele -cɔhlɪn =de gbe. ³ Kɛɛ, ɛ 'de ɛ 'mu nɪ. -Cɔhlɪndu a -gbɛ, u nye 'nɪ nu, 'ɛ nɪ 'yru, 'waa dɛ 'kuku 'ɛɛ 'le =nu 'kwɪ 'mu ɛ bi. Kɛɛ, ɪ 'nɪ nue =le, u 'nɪ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, ⁴ -ɛ nue, 'wɪugba-tɔplɪ, brobɔ kɔ wlobɔ 'hɛɛn, 'a dablo 'die 'le -wɛ bɔ 'wɪwɪa nahuin a dɛ 'kuku.

⁵ Nɛ- nue, -tɛ -Yusu 'Kɪsu 'mu kɔ 'klɔ ke di, 'ɔ le Nyɪsua, -ɛ mɔ: «=Nɪ -hua =le, 'ke bu pie -mu 'wɪugba-tɔplɪ a -cɔhlɪn, kɔ, -cɔhlɪn -ye 'hɛɛn. Kɛɛ, -mɔ lee kɔ 'mu, -ɛ die nu, 'mu 'n dɔnɔ -ha, 'mu -mu 'n dɔnɔ -nyi. ⁶ 'Wɪugba-tɔplɪ =nu, uu hien 'bii, uu -mu pie, ɪ 'nɪ klɪ =le -mu ke. Kɔ, -cɔhlɪn =nu, uu -mu pie, 'ke 'o -tunahuin a dɛ 'kuku a -ta 'mu, ɪ 'nɪ klɪ =le -wɛ -mu ke gbe. Dɛ -nu -hua, nɛ- mɔ nahuon bɔ =tuu 'o -mu. ⁷ -Ye kɛ 'nɪ lele po: Nyɪsua o, 'mɔ nɪ gbo, 'n di kɔ 'klɔ ke nɪ, 'mu dɛ =nu nu, -nɪ -hua, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ u nu la 'a 'cruɛ, 'ke 'o 'na -ta 'mu,

'ke 'le -na teteicruuie 'kwli 'mu.»
 Ke -Yusu 'Klisu po. ⁸Ye-he-ti =nu, ɔ =tu, ni- mo: Nylsua 'dio le, 'ke bɔ pie =nɔ 'wlugba-tɔplɔ a -cɔhlɔn kɔ, -cɔhlɔn -ye 'hɛɛn. 'Wlugba-tɔplɔ =nu, uɔ hien 'bii, uɔ =nɔ pie, ɪ 'ni klu =le =nɔ ke. Kɔ, -cɔhlɔn =nu, uɔ =nɔ pie, 'ke 'o dɛ 'kuku a -ta 'mu, ɪ 'ni klu =le -wɛ =nɔ ke gbe. -A yie ni, -ɛ mɔ, tetei =nu, Nylsua -nyi la Moise, ɪ nyi 'ni =tu, 'ke bu -ha -cɔhlɔndu a -gbe. Mɔ =betɪ bɛ ni lɛ 'mu, ke -Yusu nu la 'a =tutue. ⁹'Ya 'o lele 'lu, ke ɔɔ lele po, ɔ nɔ: «Nylsua o, 'mɔ ni gbo, 'n di nɔ 'klɔ ke ni, 'mu dɛ =nu nu, -nu -hua.» Dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mu ɔɔ, -ɛ mɔ, Nylsua 'ni -hua =le 'klɛ lele -cɔhlɔn 'klɔ =nu. Nɛ- nue, 'ɔ ya 'le -cɔhlɔn yrayru, 'ke 'o -cɔhlɔn 'klɔ a -ta 'mu. -Cɔhlɔn yrayru a -gbe, nu- mɔ -Yusu 'Klisu. ¹⁰-Tɛ -Yusu 'Klisu nu, 'ɔ =tuu 'o Nylsua 'bii, 'ɔ -ha 'a dɔnɔ, 'ɔ nu -cɔhlɔn-hɛɛwɔɔ -do, nɛ- nue, =a 'sii 'o ye 'bii, 'ke 'o Nylsua ye. 'Bɛ -Yusu a -cɔhlɔn =nu ke, -cɔhlɔn =dɛ 'dɛ 'klɛ lele 'klɔ kɔ, 'ke bu -hɛ -a mu -tunahuin 'mu.

¹¹-Juukue a -cɔhlɔnpinyu, 'ɛ ni -nyrɔwɔ, 'ke uɔ 'le Nylsua a kayu gbo pa, 'uɔ gblɛ nyra, 'uɔ 'waa -cɔhlɔn-pi-kuan nu, 'uɔ -cɔhlɔn a pipie klɛ nɔna. Kɛɛ, -cɔhlɔn a -gbe, ɪ 'dɛ 'klɔ kɔ, 'ke bɪ 'wuwla nahuin a dɛ 'kuku.

¹²Kɛɛ, -Yusu 'Klisu -mɛ -ye, ɔ -ha 'a dɔnɔ ni, 'ɔ nu -cɔhlɔn-hɛɛwɔɔ -do. -Cɔhlɔn a -gbe, nu- kɔ 'klɔ, 'ke bu 'wuwla nahuin a dɛ 'kuku, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. -Cɔhlɔn =dɛ 'ni -hɛ =le 'klɛ lele nahuin =dɛ 'mu. -Tɛ ɔ -yra 'a -kuan a -gbe 'lu, -ye ɔ mu ni, 'ɔ ni 'o Nylsua a diidɛɪa ke gbo.

¹³'Ke ɔ ni 'klɛ 'o gbo, ɔɔ -nyrɔwɔ =nu -pre, ɔ kɔ 'mu Nylsua die nu, -Yusu 'mu 'a yraanyu bu 'lu gblɛ =tu, -ɛ 'we =nɔ bukegbo=tudɛ ye. ¹⁴-Tɛ ɔ nu -cɔhlɔn-hɛɛwɔɔ -do, nɛ- nue, 'ɔ 'sii 'o 'a nahuin ye, 'ke 'o Nylsua ye, 'ɔ pu 'pɪa ke, 'ke 'o Nylsua a -ta 'mu. ɔ 'siu 'o ye, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

¹⁵Nylsua a -Hihiu, uɔ nye -wɛ -a mu 'ni ɔɔ, -ɛ mɔ, 'a -cɔhlɔn -do =nu, uɔ nu -tɛɛ. -Tɪ =nu, uɔ =tu, ni- -gbo:

¹⁶«Kukɔnyɔ Nylsua ɔ 'ni:
 'Yrɪ yrayrɪ =nu, 'n di =tue,
 'n kɔ Yisraekue 'hɛɛn,
 -tɛ ɪ di 'mu ni, nɛ- -gbo:
 'N die 'ni nu, uɔ 'mu 'na tetei yi,
 'mui -wɛ 'cru, 'ke 'le 'waa =wɪ ke.»

¹⁷'Plɪ, ke uɔ lele po, uɔ nɔ: «'Waa dɛ 'kuku =nu, uɔ nu, 'n di 'a -tɪ -wɔn 'ni -hri 'bii.» ¹⁸'A -tɪ, -tɛ Nylsua 'wuwla 'klɛ 'a nahuin a dɛ 'kuku, -cɔhlɔn =dɛ 'dɛ 'klɛ lele -kuan kɔ, 'ke bu pii Nylsua.

Ba di 'le, -ɛ die nu, -a 'mu 'o Nylsua 'huɔn 'mu gbo 'yɪa

¹⁹'Na -dɪayuo -a, -tɛ ɛ ni lɛ 'mu, -Yusu 'Klisu a 'kukue kɔ 'a dablo =nu, ɔ 'wla gbo a -tɪ, -a yie ni, -ɛ mɔ, 'hru =ga wɔn, 'ke 'o -a mu -wɔn, -ɛ die nu, -a 'ni =han huan-nu pi, 'ke -ba 'yɪa 'o Nylsua 'huɔn 'mu gbo, 'ke 'le 'a -ɲmayɛn-gblo gblaka 'mu. ²⁰-Yusu 'Klisu cra danu =nu ni, uɔ 'ba la gbo, 'ke 'le Nylsua a kayu gbo, -uɔ la

Nylsua a gbonuɛ =nu -hli, 'ɔ kla 'hru =nu ye, -a di na, -a 'mu 'o Nylsua 'huɔn 'mu gbo 'yɪa. U mɔ 'hru yrayru' u ni. =Ba nyu na, -ye -a kɔ 'klɔ yrayru. Danu =nu, -Yusu cra, nu- mɔ -Yusu a -gbe, u ɔɔ 'o tu 'yie 'mu. ²¹-Yusu 'Klisu, nɔ- mɔ -a ni -cɔhlɔnpinyɔ gblaka. Nɔ-ɔ -a mu 'yie =tu, -a mu -gbo, -u mɔ Nylsua a kayugbokue. ²²-Yusu 'Klisu a dablo 'sii 'o -a ni =wɪ ye, kɔ, 'nie a 'lupupue 'ɛ 'wuwla -a ni dɛ 'kuku. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ uɔ nu, 'uɔ -Juukue a -cɔhlɔnpinyu dablo lɛ -gbla, -cɔhlɔnpinyu a -gbe 'uɔ 'nie -plo, -ɛ die nu, uɔ 'mu 'le 'wu, kɔ, uɔ 'mu 'o ye 'sii, 'plɪ uɔ 'mu 'o Nylsua 'huɔn 'mu gbo 'yɪa, ke'ɛ ni, -Yusu a dablo nu, 'ɔ 'sii 'o -a mu ye, 'uɔ po -a mu 'nie 'lu. Dɛ a -gbe a -tɪ, -ba kuo -Yusu 'Klisu =wɪ ye 'bii, kɔ, -ba 'yɪa 'o Nylsua 'huɔn 'mu gbo, 'ke 'le -a ni =wɪ 'bii ke. ²³Dɛ =nu, Nylsua po la lɛ, ɔ di la nu, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, ɔ die 'ni nu. ɔ 'ni 'du =le hi lɛ gbege. 'A -tɪ, -ba 'klɛ lee nahuin, -ɛ mɔ, dɛ =nu, Nylsua po la 'le, 'ke 'o -a mu -wɔn, -a kue ye =wɪ, =a nye -pre. -A ni 'klɔ ni -wɛ 'le 'le, 'ke -ba kue =wɪ ye, -ɛ mɔ, ɔ die 'ni nu.

²⁴-Ba kɪkla -tɪ, -ɛ die nu, -a 'mu 'klɔ -nyinyi, 'ke -ba nunue 'mu, 'mununueɛ a -gbe, ɛ 'mu klɛ bii, kɔ, -a 'mu =hapudɛ nu 'ɛ ni ti. ²⁵'Bɪa =baa lɛ 'kukue, 'ke 'o Nylsua a -tɪ a -ta 'mu, ɛ kɔ nahuin -ye, 'uɔ 'kee nɔdidie. -A -mɛ -ye, -a 'ni nu 'le lɛ 'a nunue, kɛɛ, -ba -nyinyi 'klɔ, -ɛ nue, a yie ni, -ɛ mɔ, ti =nu -kɔ 'yri -Yusu di 'le lele di, ɪ 'muɛɛ yrɛ.

²⁶-A yi Nylsua a -tɪ a -tɛɛ ni. 'A -tɪ, 'bɪa =ba 'klɛ gbɛɛ dɛ 'kuku a nunue 'lu -wɔn, 'plɪ =ba yie, -ɛ mɔ, ɛ 'dɛ =hapudɛ, -ye -cɔhlɔn =dɛ 'dɛ 'klɛ 'o lele ni, -bu 'wuwla -a ni dɛ 'kuku. ²⁷Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ lɛ dɛ 'kuku a nunue nu, -ye bɔ pi huannu, -ɛ nue, Nylsua a -bati dio 'ni klɔ. -Bati a -gbe, ɪ di ye 'we nahru gblaka, -u di nahuin =nu hien, -u 'nɔnɔ =tuu 'o Nylsua. ²⁸A yie ni, -ɛ mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'wla Moise a tete, nahuiin 'hɔn, ta 'bu 'yo, 'bu ɔɔ -tɪ, 'ke 'le -batipoolɛ 'mu, -ye -tɪ'wlanɔyɔ a -gbe, uɔ 'ni 'ye =le 'a wɔl, 'uɔ nyo 'la. ²⁹Ke'ɛ ni, ɛ ni la 'mu, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ 'wla la Moise a tete. 'A -tɪ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'dɛ Nylsua a 'Yu a -tɪ ke wɛɛn, -ye ɔ blɛ ye, Nylsua ɔɔ =tue =nɔ =suɛ, 'ɛ -hi 'o nahuon =nu 'mu, -ɔ 'wla Moise a tete. 'Bɪa 'bɔ 'dɛ Nylsua a 'Yu a -tɪ ke wɛɛn, kɔ, 'bɔ 'dɛ 'a dablo =nu a -tɪ ke wɛɛn, Nylsua nu, 'ɔ =tue 'yri, ɔ kɔ 'a nahuin 'hɛɛn, -ɔ mɔ dablo =nu, -ɔ nue, nahuon a -gbe, 'ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, kɔ, 'bɔ -wɛ Nylsua a -Hihiu =nu tanɪ =tu, -uɔ -a mu =hapudɛ 'mu nu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, -ye nahuon a -gbe, Nylsua dio =tue =suɛ 'dɔ, ɛ 'mu 'o 'ɛ ni dɛ =dɛ 'mu -hi. ³⁰-Tɪ =nu, uɔ 'cru la, 'ke 'le Nylsuacruuie 'kwli 'mu, ni- -gbo: «Nylsua ɔ 'ni: Nahuin =nu, -uɔ 'dɛ 'na -tɪ ke wɛɛn, 'na -gbe, 'mɔ di 'n dɔnɔ a 'lu 'mu a yru po. 'Yilenyre-tɔplɔ =nu, uɔ nu, 'n diu 'ni 'pɛɛ.» -A yie ni, -ɛ mɔ, dɛ =nu, ɔ plɛ, ɔ di nu, ɔ die 'ni nu. U 'cru -wɛ -tɪ -ye. -Tɪ a -gbe, ni- -gbo: «Nylsua ɔ 'ni: 'Mɔ Kukɔnyɔ Nylsua, 'n di 'na daku lɛ poo -bati.» ³¹'Kɪɔhienylsua a -bati, 'bɪ klɔ nahuon, -ye 'jrɔ 'ke 'o nahuon a -gbe -wɔn,

-ε nue, =sue =nu, Nylsua di nahuon a -gbe =tue, ε di 'o 'ε ni de =de 'mu 'ni -hi.

³² Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, ti -hi la a ti 'yri, -te a 'ble la Nylsua a -ti kwa, ti a -gbe 'yri, aa la 'ye =sue 'dɔ, 'ke 'le nahuin =nu kwa 'mu, -u 'de Nylsua yi. Kεε, a kɔ la =wlu a 'lɪla, 'a kuo Nylsua =wlu ye. ³³ ε kɔ la ti -ye, 'u la 'a mu tanɪ =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'u la 'a mu -tɔplɪ -huɪn 'mu nu, 'ε kɔ la ti -ye, 'a mu =nu, -u 'nɪnɪ 'ye la =sue, 'aa la nahuin =nu =wlu 'kwli 'mu gbo =tu, -u la =sue 'ye. ³⁴ Nahuin =nu, u po la =jɪ 'mu, -te u 'ya Nylsua a nahuin 'mu a -ti, 'waa wɔɪɪ la 'a mu nu. -Te nahuin -ha la 'a mu 'a ni kɔkɔ-tɔplɪ kwa lɛ, aa la nu 'manu, -ε nue, a yie ni, -ε mɔ, Nylsua a 'klɔ yrayru =nu, -kɔ 'a mu -pre, 'ke 'le yakɔ 'mu, kɔ kɔ lɛ 'yi, 'kɔ -hi 'o 'klɔ -gbo ke a -tɔplɪ 'bii 'mu, 'plɪ 'klɔ yrayru a -gbe, kɔ 'ni nyre =le 'yi lɛ ni gbe. ³⁵ Dɛ a -gbe a -ti, ba 'cipi 'o Nylsua a =wlu a yekuolɛ. 'Bɪa 'baa lɛ 'a 'lu a -wɔngbugba nu, -ye Nylsua di 'a mu -nye 'wio gblaka. ³⁶ Nε- nue, 'nu lɛ po, -te a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa, -ε die nu, dɛ =nu, Nylsuaa -hua, a 'mue nu, a 'mu 'le Nylsua a 'klɔ yrayru =nu 'kwli 'mu pa. ³⁷ Nε- nue, 'u 'crɪ lɛ la, 'ke 'le Nylsuacrɪnɪ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Nylsua kɔ 'ni:

Ti -ɪ hie 'le, ɪ 'de -huo,

Waanyɔ =nu, -ɔ di 'le di,

ɔ 'mu 'le di.

ɔ 'dɛɛ kɔ -wɪn gbo.

³⁸ Nahuon =nu, -ɔ kuo 'mu =wlu ye,

kɔ- 'n 'sii 'o ye, 'ke 'o 'mu ye,

kɔ- di 'klɔ yrayru kɔ.

Kεε, nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ 'kee 'na =wlu a yekuolɛ,

-ye 'n 'dɛɛ =bo kɔ plɔ a bleelɛ,

'ke 'o =kɔ -wɔkɔ.»

³⁹ -A -mɛ -ye, 'n 'die -tɛɛ pue, -ba di 'le nahuin =nu -heyri

ni, -u 'kee Nylsua a =wlu a yekuolɛ, 'plɪ -u 'wan. Kεε,

-a mu mɔ nahuiin =nu, -u kuo Nylsua =wlu ye. 'A -ti, kɔ di

-a mu -nyi 'klɔ yrayru =nu, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le.

Nahuon 'kɔ kuo Nylsua =wlu ye, dɛ tio- ε =hɛn 'nyre

11 'Bɪa =ba plɛ, -ε mɔ, -a kuo Nylsua ye =wlu, -ye ε =hɛn 'nyre, -a kue ye =wlu, -ε mɔ, -tɔplɪ =nu,

Nylsua po la lɛ, kɔ di la nu, 'ε mɔ -tɛɛ, kɔ di 'ni nu, =a nyi

-pre. -A kue -wɛ ye =wlu, -ε mɔ, -tɔplɪ =nu, -a ni 'yie 'nɪnɪ

'ye, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ. ² Ti -hi la a ti 'yri, kɛ'ε ni, Nylsua a

nahuin nu la 'a =wlu a yekuolɛ. Nε- nue, 'u la Nylsua

ke kɪlɪ.

³ -Te -a kuo Nylsua =wlu ye, nε- nue, =a yrie, -ε mɔ, 'ke

Nylsua naa 'le 'a win 'kwli 'mu, 'kɔ nu 'klɔ -gbo. ε =hɛn

'nyre, -tɔplɪ 'bii -gbo, -aa 'ye, kɛ kɔ 'klɔ -gbo ke, Nylsua

nue ni, 'ɪ -hɔkɔ 'le dɛ =nu 'mu, -tɔnahuon a 'yie 'nɪnɪ 'ye.

⁴ Abelɪ, -kɔ mɔ la Adamu a 'yu, -te kɔ kuo la Nylsua =wlu

ye, nε- nue, 'kɔ pi la Nylsua a =wlu a -kɔhlɔn, 'u kɔ 'yi lɛ,

'u -hi 'o 'a 'diayɪ Kaen a -kɔhlɔn 'mu. -Te kɔ kuo la Nylsua

=wlu ye, nε- nue, Nylsua 'kɔ lo, -ε mɔ, kɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o =kɔ ye. Abelɪ yi dɛ a -gbe ni, -ε nue, Nylsua wɛn la 'a -kɔhlɔn ke. =Hapukɔ, Abelɪ 'kɔ 'ku la, kɛɛ, -te kɔ kuo la Nylsua =wlu ye, nε- nue, 'kɔ 'kɪɛ tɪɛ -a mu 'hru =nu, -a di na, 'plɪ -a 'mu Nylsua =wlu ye kuo -tɛɛ.

⁵ Kɛ'ε ni, Henkɪ nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu ye.

Nε- nue, 'kɔ 'de 'ku, Nylsua 'kɔ gbo 'le yakɔ 'mu, =ɔ =de 'kɔ

'dio la 'klɛɛ lele 'ye. U 'crɪɛ ni, 'ke 'le Nylsuacrɪnɪ 'kwli

'mu, -ε mɔ, kɔ la nu Nylsua a =wlu a dɛ. Nε- nue, Nylsua

'kɔ gbo 'le yakɔ 'mu. ⁶ 'ε mɔ -tɛɛ, nahuon 'kɔ 'de Nylsua

=wlu ye kuo, kɔ 'dɛɛ kɔ kɪlɪ Nylsua ke. 'Bɪa nahuon 'kɔ

-hua kɔ 'yɪyɪ 'o Nylsua 'huɪn 'mu gbo, -ye kɔ blɛ ye kɔ

kue =wlu ye, -ε mɔ, Nylsua ni 'klɔ, kɔ, kɔ blɛ ye kɔ kue

-wɛ =wlu ye, -ε mɔ, nahuin =nu, -u -hua -bu yio, kɔ nyu

'mu nu =hapudɛ.

⁷ Kɛ'ε ni, Noe nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu ye, 'kɔ

nyo la 'o =tuu, Nylsua 'kɔ le =kɔ -tɔplɪ =nu, -ɪ di la 'o nyre.

Noe a -gbe, kɔ 'de wɛn -tɔplɪ a -gbe a 'yee, kɛɛ, kɔ =tuu 'o

Nylsua, 'kɔ nu 'mu, -ε 'we =kɔ ye, -te Nylsua nu la 'a

=tutue, 'kɔ pɪɛ 'le wɔkɔ, kɔ kɔ 'a kayugbokɔɛ 'hɛn, 'plɪ

Nylsua 'kɔ waa =nu, 'u 'de 'nie 'mu 'kɔɔ. Dɛ =nu, kɔ nu, nε-

nye -a mu kɔ, -ε mɔ, nahuin -ye =nu, -u ni la 'klɔ Noe a

ti 'yri, 'waa 'yrinaabuɪ nyre la lɛ 'yi, Nylsua a -bati 'ɪ kɪlɪ,

-ε nue, u -mɛ -ye, u 'de Nylsua =wlu ye kuo. -Te Noe a

-gbe, kɔ kuo Nylsua =wlu ye, nε- nue, Nylsua 'kɔ 'sio 'o ye,

'ke 'o 'a dɔkɔ ye.

⁸ Kɛ'ε ni, Abrahamu nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu

ye, 'kɔ nyo la 'o =tuu. Nylsua lo la ni, 'ke kɔ mu 'le 'blug-

ba =de 'mu, kɔ di la =kɔ -nyi. =Hapukɔ, 'kɔ 'de la 'blugba a

-gbe yi, kɛɛ, kɔ =tuu 'o Nylsua a wintɛ, 'kɔ mu. ⁹ -Te kɔ nyre

'klɛɛ 'le 'blugba a -gbe 'mu, Nylsua po la lɛ, kɔ di la =kɔ

-nyi, kɔ 'dio la =kɔ a -nyie. 'A -ti, Abrahamu 'ye la ni, -ε

mɔ, ε 'de la =kɔ, kɔ 'de wɛn 'blugba =nu a kuɛ, kɛɛ, 'a 'yuo

a 'yuo, nu- dio kɔ. Kεε, -te kɔ kuo la Nylsua =wlu ye, nε-

nue, 'kɔ wɛn ke, 'ke kɔ 'ya 'dagbatayu 'mu, 'ke 'le 'blug-

ba a -gbe 'mu. ɔ 'de la gbonɪɪ kɔ. Nε- nue, kɔ la lɛ -hi-

hie, 'kɔ ni la 'le 'taapɔkayu gbo. 'A 'yu Yisakɪ, kɔ Yisakɪ a

'yu Sakɔbu 'hɛn, Nylsua po la lɛ, kɔ di la -wɛ 'blugba a

-gbe -nyi, u mɔ la -wɛ 'dagbɪ'ɪ ni, 'ke 'le 'blugba a -gbe

'mu, 'u ni la -wɛ 'le 'taapɔkayu gbo, -ε 'we =kɔ 'waa

bu Abrahamu ye. ¹⁰ Kɛ'ε ni, Abrahamu la 'a nunue nu,

-ε nue, kɔ nye la 'ni -pre, 'ke kɔ 'ti 'le 'dɔ =nu 'mu,

Nylsua a -gbe, kɔ po, 'ke 'le yakɔ 'mu. 'Dɔ a -gbe, kɔ kuku

'mu lɛ, 'klɔ -wɔkɔ, kɔ 'ni 'wɪɛ =le ni.

¹¹ Abrahamu a nyri Sara, -te kɔ kuo la Nylsua =wlu ye,

nε- nue, 'kɔ kɔ la 'yu. =Betɪ kɔ -hi la 'yukɔti lɛ, Nylsua nue

la ni, 'kɔ kɔ la 'yu. ɔ yie la ni, -ε mɔ, dɛ =nu, Nylsua po la

'le, 'ke 'o =kɔ -wɔkɔ, kɔ die la 'ni nu. ¹² Dɛ a -gbe a -ti,

Abrahamu, -kɔ -wɛ la 'yi 'dɔ, -kɔ -hi la -wɛ 'yukɔti lɛ, kɔ -do a

-gbe, Nylsua nue ni, 'kɔ wɔ. Nylsua, kɔ- lo la, -ε mɔ, 'a

'yuo a 'yuo di 'ni wɔ, -ε 'we =kɔ yahroyɔ ye, -kɔ ni 'le

yakɔ 'mu, kɔ 'puhuɔn =nu, -kɔ ni 'le 'yru nua 'mu, nahuon

=de 'de 'le -hihre -wɛ.

¹³ Abrahamu ko 'a 'yuo 'hɛɛn, u kuo Nylsua =wlu ye -kuokuo, 'kukue 'ɛ yu ke. U -mɛ -ye, u 'de -tɔplɪ =nu 'ye, Nylsua pue la 'le =nu. Kɛɛ, u kue ye =wlu, -ɛ mɔ, -tɪ =nu, Nylsua =tu la, k di la 'nɪ nu -nyɔwɔ =de 'mu, 'uɔ 'manu nu. Kɛ uɔ po, u 'de kɔ 'klɔ -gbo ke kɔ, u mɔ 'dagblɪ u nɪ.

¹⁴ Nahuin =nu, -uɔ lɛ 'puprɛ nu, u nye -a mu 'nɪ kɔ -tɛɛ, -ɛ mɔ, uɔ lɛ =mɔ gbonule yrayru, 'ke 'le yakɔ 'mu. ¹⁵ U 'nɪ -hie =le 'klɛɛ lele 'waa 'bri =nu, u hie 'o gbo a -tɪ 'lu -wɔkɪ lɛ. 'Bla 'bu nye la 'lu -wɔkɪ lɛ -hie, u di la 'hru =nu 'nɪ 'ye, u di la na, u 'mu la de -mɛ. ¹⁶ Kɛɛ, ɛ 'de la lɛ 'mu nɪ. Uɔ la lɛ =mɔ gbonule yrayru, -ɛ kɔ 'yi lɛ, 'ɛ -hi 'o 'bri 'ka =nu 'mu. ɛ 'we =kɔ ye, uɔ lɛ =mɔ gbonule =nu, -ɛ nɪ 'le yakɔ 'mu. Dɛ a -gbe, ɛ klu Nylsua ke 'dɔ, Nylsua 'kɔ =tui, -ɛ mɔ, kɔ -mɔ 'waa kɔkɔwɔ. Kɔ -di la =nu =hapugbonule -nyi, 'ke 'o =kɔ 'hɪlɪ 'mu, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

¹⁷ Nylsua po la 'le Abrahamu dɛ =de, 'kɔ lo la, kɔ kɔ: «'Ke 'le -na 'yu Yisaku 'mu, 'ke -na 'yuo a 'yuo di 'le 'mu -hɔkɪ.» -Tɛ kɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye kɔ -hɪa kɔ =kɔ Abrahamu 'mu lɛ, -ɛ die nu, kɔ 'mue 'ye, 'bɪa 'kɔ 'klɛ kuo =wlu ye, 'kɔ lo, kɔ kɔ: «-Na 'yuu -do =nu, -kɔ mɔ Yisaku, 'nɪ nye 'nɪ -hɪa, 'ke -bo pii 'mu 'a -kɔhɪlɪ lɛ.» -Tɛ Abrahamu kuo Nylsua =wlu ye, nɛ- nue, 'kɔ =tuo 'o, 'kɔ 'ba 'a 'yu Yisaku a -gbe 'mu, -ɛ die nu, kɔ 'muo -kɔhɪlɪ 'mu nuu. ¹⁹ Kɛ'ɛ nɪ, kɔ nu, -ɛ nue, kɔ kuo Nylsua ye =wlu, -ɛ mɔ, kɔ kɔ 'klɔ, 'ke kɔ -ha 'le Yisaku a -gbe 'kukunyɔ -hɛyri, kɔ -hɪ 'klɔ. Nɛ- nue, -tɛ Abrahamu -ha Yisaku, Nylsua 'kɔ -nyo =kɔ. -Tɛ kɔ -nyo =kɔ, ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ Yisaku kɔ 'nɪlɪ 'ku wɛn, 'plɪ, kɔ 'nɪlɪ 'hɪlɪ wɛn 'klɔ.

²⁰ Yisaku -mɛ -ye, kɛ'ɛ nɪ, kɔ nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu ye. Nɛ- nue, 'kɔ le la 'a 'yuo Sakɔbu kɔ Esau 'hɛɛn, kɔ kɔ: «Nylsua kɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu.» -Tɛ kɔ nyu la lɛ, -ye kɔ kue la ye =wlu, -ɛ mɔ, -tɪ =nu, kɔ =tu, -nyɔwɔ =de 'mu, u di la -wɔkɪ mue 'lu.

²¹ Sakɔbu -mɛ -ye, kɛ'ɛ nɪ, kɔ nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu ye. Nɛ- nue, tɪ =nu -kɔ 'yri kɔ la mu 'ku, 'kɔ da la Nylsua, 'ke 'o 'a 'yu Sosefu a 'yuo 'hɔkɪ =nu a -ta 'mu, -ɛ die nu, Nylsua 'mu =hapudɛ 'mu nu, 'kɔ kɪ 'a kotu 'lu gbo, 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ baa Nylsua.

²² Sosefu -mɛ -ye, kɛ'ɛ nɪ, kɔ nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu ye. Nɛ- nue, tɪ =nu -kɔ 'yri kɔ la mu 'ku, 'ke 'le Esipublugba 'mu, 'kɔ le 'a 'yuo, -ɛ mɔ, ɛ di kɔ tɪ, Nylsua 'mu 'a daku Yisraekue Esipublugba 'kwli 'mu 'hɔkɪ, kɔ 'mu 'le 'blugba =nu 'mu gba, kɔ di la =nu -nyi, Sosefu 'kɔ lu -wɛ, -ɛ mɔ, 'buɔ 'le Esipublugba 'mu -hɔkɪ, u kɔ bu gba 'a -plahɪlɪ, u 'muo 'o -ha, 'ke 'le 'blugba yrayru a -gbe 'mu.

²³ Moise a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn, u -mɛ -ye, u kuo la -wɛ Nylsua ye =wlu. Nɛ- nue, -tɛ u kɔ Moise, u 'ye, -ɛ mɔ, 'yu a -gbe, kɔ kɔ lɛ 'yi 'dɔ, 'u -hɪo, 'ke 'le yakue ta 'kwli 'mu. =Hapukɔ, Esipublugba a bodɔ kɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu 'la Yisraekue a 'yu nyɔbɛpu 'bii, u kɔ lɛ kɛ, kɛɛ, Moise a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn, u 'de huannu plɪ, 'u kuo Nylsua =wlu ye, 'ke kɔ di 'waa 'yu waa. Nɛ- nue, 'u -hɪo.

²⁴ Kɛ'ɛ nɪ, Moise a -gbe, kɔ nu la, 'kɔ kuo la -wɛ Nylsua =wlu ye. Nɛ- nue, -tɛ kɔ ku la, 'a =wlu 'u yɔɛ la, 'ke bu dɔkɔ la Esipukue a bodɔ a 'yu nyɔwɔ a 'yu, -kɔ mɔ 'yu nyɔwɔ =nu, -kɔ kɔ. ²⁵ U kɔ 'nɪ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke kɔ 'ye =sue, kɔ kɔ Nylsua a daku, -u mɔ Yisraekue 'hɛɛn. Dɛ a -gbe, nɛ- -hi 'o kɔ nu 'manu, 'ke 'le dɛ 'kuku a nuule 'kwli 'mu, -ɛ nue, 'manudu a -gbe, u mɔ -hihide'ɛ nɪ. ²⁶ 'Ke 'le =kɔ 'yi 'mu, ɛ nu -tɛɛ, 'ke nahuin bu yraa =kɔ, -ɛ 'we =kɔ Waanyɔ =nu ye, Nylsua di la 'a daku ye ya. Dɛ a -gbe, nɛ- -hi 'o, 'ke kɔ kɔ Esipublugba a kɔkɔ-tɔplɪ 'bii. Kɛ 'a 'lu a lɛ-hiele nɪ la 'mu, -ɛ nue, 'a =wlu la =hapudɛ =nu 'nɪ -pre, Nylsua dio la 'mu nu, 'ke 'le ye 'mu.

²⁷ -Tɛ Moise a -gbe, kɔ kɔ Yisraekue 'hɛɛn, uɔ la 'le Esipublugba 'mu mu -hɔkɪ, -ye Esipukue a bodɔ bi la 'mu yru 'dɔ. Kɛɛ, -tɛ Moise kuo la Nylsua =wlu ye, nɛ- nue, 'kɔ 'de bodɔ a -gbe a huannu plɪ. -Tɛgbi kɔ 'blee la 'o kwa, 'ke kɔ 'blee la 'o kwa. Nahuon =de 'de -hɪlɪ Nylsua a 'yee. Kɛɛ, Moise -mɛ -ye, kɔ 'we =kɔ -tɛ kɔ 'nɪlɪ 'ye wɛn Nylsua, 'u -hɔkɪ 'le Esipublugba 'mu, 'u mu. ²⁸ Plɪ u 'mu la 'le Esipublugba 'mu mu -hɔkɪ, Nylsua lɛ Moise, 'ke Yisraekue bu nu 'blabɪ a dablo, u 'muo 'o 'waa kayuo a 'maji a wɔlɪ' lɛ hrii, -ɛ die nu, Nylsua a leleenɔ =nu, -kɔ di la 'le di, -kɔ di la Esipukue a ye-hɛyuo, -u mɔ nyɔbɛpu 'la, kɔ 'nɪ =han -wɛ 'waa ye-hɛyuo, -u mɔ nyɔbɛpu 'la. Dɛ a -gbe, u nu, ɛ -hɛ kɛ Yisraekue a lɛ'mimre, uɔ Pakɪ daa. -Tɛ Moise a -gbe, kɔ kuo Nylsua =wlu ye, 'kɔ =tuo 'o, 'kɔ =tu 'o Pakɪ a lɛ'mimre a -gbe gbo.

²⁹ Moise kɔ Yisraekue 'hɛɛn, -tɛ u -hɔkɪ la 'le Esipublugba 'mu, 'u kuo la lele Nylsua =wlu ye. Nɛ- nue, 'yru=tɔ =nu, uɔ 'Yru -jɔhɪn daa, 'u 'bɛ la =tɔ, 'u =ta la, 'nie 'diu la kɔkɔ. -Tɛ u =ta 'klɛɛ, -ye Esipukue -mɛ -ye, u nyu la -wɔkɪ 'nɪ kɛɛ, 'u -hɪa bu =ta -wɛ. Kɛɛ, -tɛ uɔ 'klɛɛ =ta, u 'bii, 'nie =mɔ la nɪ, 'ɛ 'lu.

³⁰ -Nyɔwɔ -ye 'mu, Nylsua 'kɔ le la Yisraekue, bu na, bu =glaa 'le Selikodɔ 'le lɛ, 'ke 'le -nyɔwɔ 'nɪpata 'kwli 'mu, -ɛ die nu, -mli =nu, -ɪ =glaa 'le 'dɔ a -gbe, u 'mu 'wɛ, -ɛ die nu, u 'mu 'dɔ 'mu pa, u 'mu 'a nahuin 'la. -Tɛ Nylsua lɛ =nu dɛ a -gbe, -ye u kuo ye =wlu, 'u =glaa 'le 'dɔ a -gbe 'le lɛ, 'a -mli 'u 'wɛ.

³¹ 'Ke 'le Selikodɔ a -gbe 'mu, 'plɪ Yisraekue 'mu la 'le mu nyre, -ye 'lalunɔ =nu, -kɔ kɔ 'du mɔ Rahabu, kɔ -mɛ -ye, kɔ kuo la -wɛ Nylsua ye =wlu. Nɛ- nue, Yisraekue a leenyɔ =nu, -u di la 'a 'blugba 'mu lɛ na wɔkɪ, 'kɔ puɔ kayu gbo, u 'nɪ =hiun 'la. Nɛ- nue, tɪ =nu -kɔ yri Yisraekue 'bii =nu, u pa 'le 'dɔ 'mu, 'u 'la nahuin =nu, -u 'de Nylsua a 'o=tuule kɔ, 'u 'de la Rahabu a -gbe 'la.

³² Nahuin -ye =nu, -u kɔ la Nylsua a =wlu a yekuolɛ, u -huo nɪ 'dɔ: Gedeon, Bayrakɪ, Samusɔ, Jefete, Dafidɪ, Samuɛlɪ, kɔ Nylsua a winwɔkɪ-hɛnyɔ -ye 'hɛɛn. 'Bla 'nɪ kɔ =bo na wɛn 'waa -tɪ -wɔkɪ lɛ, -ye ɛ di wɛn 'mu wɔkɪ 'nɪ -hi. ³³ U 'bii a -gbe, u kuo Nylsua ye =wlu. Nɛ- nue, u kɔ 'blugbɪ -ye 'hɛɛn, 'u -wɔkɪ, 'u -hɪo 'o 'hru wɔkɪ, kɔ, 'u naa nahuin -tɛɛ, 'ke 'le 'oye'siile 'kwli 'mu, 'u 'ye dɛ =nu, Nylsua po la 'le, 'ke 'o =nu -wɔkɪ, 'u gba =u -ye, 'u pu 'le

kokue' -heyri, kee, e 'diu de =de 'mu nu, ³⁴ 'u pu 'le nahru gblaka 'mu, kee, na a -gbe, c 'diu hien. -Te nahuiin -hua bu nu -hctiplic, bu 'lu, -ye Nyisua, nc- nue, 'u =te 'le wln. U 'de la 'kl k, kee, Nyisua nue ni, 'u k 'kl, 'u -he ta'biupu gblaki, 'u bla ta'biupu -ye =nu le. ³⁵ Nyrug- bapu -ye, u kuo la -we Nyisua ye =wlu. Ne- nue, 'waa 'dukue =nu, -u 'kuku la le, Nyisua 'c -hu lele 'kl, 'c -nyu nyrugbapu a -gbe.

Kee, 'ke 'le 'pia -ye ke, nahuin -ye, -u kuo Nyisua =wlu ye, u -me -ye, u =tue =nu =sue 'do. 'Bla 'bu po la le, u 'de Nyisua a nahuin, u diu la me le 'ni -ha. Kee, u 'die ke ween, 'ke bu =tui, -e m, u 'de Nyisua a nahuin. Kee, =beti bu di 'ku, u kuo Nyisua ye =wlu, -e m, c diu 'le 'kukonyu -heyri 'ni -ha, c 'mu 'kl -ha, 'waa 'kl yrayru 'mu =hapu'kl 'mu 'ya, e 'mu 'o 'a 'ka =nu 'mu -hi.

³⁶ Nahuin -ye, u nyu 'ni 'caa, 'u nyu loku e bii, 'u nyu mua, 'plu 'u nyu =ji 'mu le po, kee, u 'de Nyisua a 'hru bu wln -ha. ³⁷ =U -ye, u nyu -wln le poo 'he, 'u nyu le 'lila, =u -ye 'u nyu =tlu le 'be, =u -ye 'u -hctiplic nu, 'u nyu le 'lila, =u -ye 'u 'de gbonule k, 'kl -gbo, nc- uu ke na, =sue 'e nyu nu, 'u 'blakue k wlokue 'huin 'mu le pue, nahuin 'u nyu =sue =tue, 'u nyu 'cre 'mu nu, ³⁸ =u -ye, 'u nyu le bla, 'u 'kwla gbo na, k, 'u dugbi 'lu le na. 'Ke uu 'le dugbi a 'hue wln le pee. Ke 'nu po, 'kl -gbo a nahuin =nu, -uu Nyisua a nahuin le bla, u 'de ye ble, 'ke Nyisua a nahuin a -gbe bu ni 'le =nu -heyri.

³⁹ Nyisua a nahuin 'bii a -gbe, -te u nu, 'u kuo Nyisua =wlu ye, ee Nyisua ke 'ni klu. =Betu be ni la le 'mu, de gblaka =nu, Nyisua po la le, c di la nahuin -nyi, 'waa 'yie 'die 'ye, 'u 'ku, ⁴⁰ -e nue, Nyisua pue la 'le =le, 'ke b nu la =nu =hapude 'mu, -e -hi 'o 'a ye-hede 'mu. C nc 'ni, =hapude a -gbe, u bi 'le ye, -a bi 'le ye, 'ke 'o -tegbii -do, 'kee 'ni, c die la 'o -a mu -nyii, ti =nu -k 'yri -a di 'le 'a 'kl yrayru =nu 'kwli 'mu pa.

-A ni Bu Nyisua, 'a 'yuo a 'munue-ti, 'c nyu 'le le -ha

12 Nahuin 'bii a -gbe, u kuo la Nyisua ye =wlu, 'e gbe -gbagba, 'u 'kuku la le. Nu- =glaa 'kl ee 'le -a mu, 'u -a mu 'hru k, -te -a ni -gbe, -a di nu, -a 'mu 'le 'waa =pi le -ha. 'A -ti, e nu -tee, 'ke -ba hie 'o -tctpl 'bii -gbo gbo, -u nye nu, 'ke -a 'nini mu ye 'mu, 'ke 'o Nyisua a 'hru wln. K, -ba hie -we 'o de 'kuku =nu gbo, -ee -a mu ye ka, -e die nu, -a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyisua a 'hru wln. -Te -a 'blee 'o kwa, 'ke -ba 'blee 'o kwa. ² 'Bla =baa ye 'mu mu, 'ke 'o Nyisua a 'hru wln, 'ke -ba ta 'le -Yusu -wln le, -e nue, nc- k ni, -c nue, =a kuo =wlu ye, nc- die -we nu, -a ni =wlu a yekuole 'mu 'o ye =cee. C ween ke, 'ke bu 'b, 'ke 'o tu 'yie 'mu, -e 'we =nc -baluny ye. 'Kukuedu a -gbe, e ni -tui, kee, c 'de -tui pi, 'ke b 'ku 'kukuedu a -gbe, -e nue, c yie ni, -e m, Nyisua die 'ni nu, c 'mu 'manu nu. -Te ti ni le 'mu -gbo, 'ke c ni 'o Nyisua, -c k 'e ni de =de win ke a di- idepla ke gbo.

³ Ba -hie -Yusu a -gbe a -ti 'lu -wln le, -te de'kukunun- yu nu la, 'u wln la, kee, c -me -ye, c k la =wlu a 'lila, 'ke 'le =sue a 'yie =nu 'kwli 'mu, uu la =nc =tue. Ba -ha 'le 'a =pi le, -e die nu, 'a ni =wln 'ni =han =hln bi, k, 'a 'ni =han Nyisua a 'hru bu wln -ha. ⁴ 'E m -tee, aa de 'kuku ye 'ni -wln, -e die nu, e 'ni =han 'a mu win ke k. Kee, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'die wen 'le wln a 'kue. 'A -ti, ba 'cipi 'o de 'kuku a ye-wunwln. ⁵ Winte =nu, Nyisua nu, 'c -nyi 'a mu 'kl, be bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. C 'le 'a mu -wln 'ni 'pree, -e 'we =nc ye, -te buu nu, 'c 'le 'a 'yuo=pli -wln 'pree. Ke c po:

«'Na 'yu,
'bla Kukony Nyisua 'k 'le -mu le -ha,
c 'mu -mu de k a -ti,
-ye -bo puo nua ye gbo -tee.

'Bla 'b 'kla -mu 'yi 'mu,
-na =wlu ni bi 'le =hln.

⁶ K 'a yiyie, -e m, nahuon =nu, c nu e 'mu,
nc- k 'le le -ha.

Nahuon =nu, c 'a 'yu daa, nc- k ni, c bi.»

⁷ 'A -ti, a k ba k =wlu a 'lila, 'ke 'le =sue a 'yie 'kwli 'mu, -e die nu, 'a mu 'le 'nyunyide 'nyu. 'Bla Nyisua 'k 'a mu =sue =tue, ne- nye 'a mu k, -e m, c nuu 'a mu 'mu 'a 'yuo. E 'de 'yu =de k, 'a bu b 'nini -ha 'le le.

⁸ Ke'e ni, Nyisua, c 'a 'yuo 'bii a 'lele-hlita nu. 'A -ti, 'bla 'b 'nini -ha wen 'le 'a mu le, a 'dee ba 'ya wen 'a -tee a 'yuo 'mu.

⁹ Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -e m, -a ni bunu, -u ni ke nc 'kl ke, uu 'le -a mu le 'ni -ha, =a nyu 'o =tuu. 'A -ti, -te e ni le 'mu, -a k -ba =tuu -we 'o -a ni Bu =nu 'o, -c ni 'le yak 'mu, 'e -hi 'o -a ni bunu =nu 'mu, -u ni nc 'kl ke. 'Bla =ba nyo 'o =tuu, c di -a mu -nyi 'kl yrayru, -c 'nini -we 'le. ¹⁰ -A ni bunu =nu, -u ni nc 'kl ke, u -me -ye, uu 'le -a mu le 'ni -ha, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -e 'we =nc ye, -te uu 'a -huhua nu. -A ni Bu Nyisua, -c ni 'le yak 'mu, c -me -ye, c 'le -a mu le 'ni -ha, -e die nu, c 'mu -a mu 'mu -he, -a ni 'yrinaabul 'mu 'o ye 'sii, -e 'we =nc 'a 'yri- naabul ye. ¹¹ Ti =nu -k 'yri uu 'le -a mu le -ha, -a -me -ye, -a nc 'ni, uu -a mu 'mu nu 'cre, e 'ni nue =le -a mu 'manu. Kee, 'bla =sue a 'yie 'be -hi, nahuin =nu, -u 'nyu 'le 'nyunyide, 'waa 'yrinaabul di 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o Nyisua ye, k, u 'mu pl a blele k.

-Te -a k -ba nu Nyisua a -kuan a nunue

¹² 'Na -diayuo -a, ke'e ni, e ni 'mu. 'A -ti, 'a ni =wln ni bi 'le =hln, k, 'a ni 'kl ni -we 'le 'le, -e die nu, 'a mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyisua a 'hru wln. ¹³ 'Ke 'le 'a mu -heyri, =u -ye ni 'o, 'u 'de 'kl k, 'ke 'o Nyisua a 'hru wln. 'A -ti, ba na 'hru =nu -tee, -u 'sii 'o ye, -e die nu, nahuin a -gbe, u 'ni =han Nyisua a 'hru bu wln -ha, kee, u 'mu Nyisua -wln kue -tee.

¹⁴ Ba =tu 'o 'kl, -e die nu, a k nahuin 'bii 'heen, a 'mu kegbowenle k. Ba ween ke, 'ke Nyisua b k 'a mu

win ke 'bii, 'a ni 'yrinaabu 'mu 'o ye 'sii -tεε, 'ke 'o Nylsua ye, -ε nue, 'bia nε- ε 'de, -ye 'a 'deε ba 'ye Nylsua a -gbε, 'ke 'le 'a 'kl yrayru 'kwli 'mu. ¹⁵ 'A -ti, ba =tu 'a ni dɔɔnu 'yie, -ε die nu, nahuon =de 'nɪ =hien ke bla, 'ke Nylsua bɔ nuo =hapudε 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwli 'mu. Ba =tu -wε 'a ni dɔɔnu 'yie, -ε die nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'nɪ =han dε 'klan =de 'hru -nyi, -ε nue, -weyεε -do, nε- nye nu, -wo 'bii 'kɔ pa. ¹⁶ Ba =tu 'a ni dɔɔnu 'yie, -ε die nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'nɪ =han 'lalunyo 'mu 'ya, kɔ, nahuon =de 'a =wlu 'nɪ =han Nylsua a -tɔplɪ yraa, -ε 'we =nɔ nyubeyu -gbo ye, -ɔ kɔ 'du mɔ Esau. Esau a -gbε, kɔ mɔ la 'a bu a ye-heyu. -Tε kɔ 'ya la 'a bu a ye-heyu 'mu, kɔ- 'a bu blε ye bɔ po wa -wɔn, -ε die nu, Nylsua 'muo =hapudε 'mu nu, kɔ, kɔ 'mu -hlɪn kukudε nu, 'ke 'o 'a bu a -ta 'mu. Kεε, -nyrɔwɔ =de 'mu, Esau a -gbε, kɔ -ha la 'le 'a kukudε, kɔ -nye la 'a 'dɔayɪ 'cicrε, -ε die nu, 'a 'dɔayɪ a -gbε, kɔ 'muo didide -nyi, 'plɪ 'a 'dɔayɪ 'cicrε a -gbε, kɔ- 'a bu po wa -wɔn. ¹⁷ 'A yie nɪ, -ε mɔ, -tε dε a -gbε, ε -hi la, Esau nye la 'nɪ -hɔa 'dɔ, 'ke 'a bu bɔ puo -wε wa -wɔn, kɔ 'mu 'a bu a -ta 'mu bi, kɔ 'mu kukudε nu. Kεε, 'a bu 'die la ke wεen, Esau a -gbε kɔ -wε we, kεε, ε 'de la 'hru kɔ, 'ke dε -gbo, kɔ nu la, bɔ 'cɪcɪε.

Nylsua a -ti a 'yi'buaale

¹⁸ Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, a 'yɪya 'o Nylsua 'mu gbo 'hɪn, kεε, 'a nɪ dε 'de 'Yisrækuε a dε ye 'we, -u nɪ la 'klɔ, ti -hi la a ti 'yri. U -mε -ye, -nyrɔwɔ -ye 'mu, 'u 'yɪya 'o dugba =nu 'hɪn 'mu gbo, uɪ Sinai daa, Nylsua 'kɔ nyu la 'le -wɔn 'prεε. U -wε 'le bu nu la dabu nɪ, bu 'tu la dugba a -gbε lε nɪ, nahru 'yakla 'uɪ la 'o dugba a -gbε 'lu wɪn, -nyrε 'ε =ɲɔmɔɲmɪo la, -hlonpu 'uɪ la -hi 'dɔ, ¹⁹ 'u 'wɔn -ɲamɔ a win, 'u 'wɔn -wε Nylsua a wintε. -Tε u 'wɔn wintε a -gbε, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, 'u 'batɪ Nylsua lε, -ε mɔ, kɔ nɪ 'pruɪ 'le 'klεε lele -wɔn, ²⁰ -ε nue, -ti =nu, kɔ =tu la =nu ye, ɪ -hi 'waa 'lu a lε-hiele wɔn. Kε kɔ =nu ye po, kɔ kɔ: «Nahuon 'bɔ 'tu dugba =nu lε, mɔ =betɪ bɔ 'ya -tunahuon, -hee' 'wɪugbadε, ba pu 'hε -wɔn lε, ba 'lu.» ²¹ -Tɔplɪ =nu, 'u 'ye, ɪ pu la 'le 'kwli 'mu huannu 'dɔ. ε nue, Moise a -gbε, kɔ =tui -wε, kɔ kɔ: «'Na 'hɪn 'nɪ 'hɪrɔ, huannu a -ti.»

²² 'A -mε -ye, 'a nɪ dε nɪ 'dɔ. ε 'we =nɔ ye, 'ke 'a 'yɪya 'o dugba =nu 'hɪn 'mu gbo, uɪ Sion daa. 'Ke 'klɔhienylsua a 'dɔ nɪ 'o. 'Dɔ a -gbε, u nyo daa 'Jrus-rɛdɔ, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu. Nylsua a lεleenyu 'pɔkɔpɔ, u 'kukue 'le lε, 'uɪ Nylsua baa, 'uɪ 'manu nu. Nahuon =de 'de 'le 'waa -hihre -wε. ²³ 'Ke a nɪ 'le Nylsua a 'yuo -heyri, -u 'kukue lε, -uɪ 'manu nu. 'A mu mɔ 'a 'yuo=pli, -u kɔ 'ε nɪ dε, kɔ, 'plɪ, -u kɔ 'dɔ kɔ 'crɪ, 'ke 'le 'a 'crɪnɪε 'kwli 'mu, 'ke 'le yakɔ 'mu. 'Ke a 'yɪya 'o Nylsua 'hɪn 'mu gbo, -ɔ mɔ nahuin 'bii a -batiponyɔ. 'Ke a 'yɪya -wε 'o Nylsua a nahuin =nu 'hɪn 'mu gbo, -u nɪ la 'klɔ, ti -hi

la a ti 'yri, -u 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, 'plɪ Nylsua nu, 'u =cεε 'o ye. ²⁴ 'Ke a 'yɪya -wε 'o -Yusu 'hɪn 'mu gbo, -ɔ nɪ 'o Nylsua kɔ -tunahuin 'hεen a -gbahlɔn. Nε- kɔ -ti kɔ 'nyrε, Nylsua 'kɔ =tu 'yri yrayri, kɔ kɔ -tunahuin 'hεen. 'Ke a 'yɪya -wε 'o -Yusu a dablo 'hɪn 'mu gbo, kɔ 'wla gbo, 'ke 'o tu 'yie 'mu. 'A dablo a -gbε, kɔ 'nɪ =mɔ =le 'a 'lu 'mu a yruponyɔ lε, -ε 'we =nɔ Abɛlɪ a dablo ye, kεε, -Yusu a dablo a -gbε, kɔ nue nɪ, -a kɔ Nylsua 'hεen, =a -mɪε.

²⁵ 'A -ti, ba =tu 'a ni dɔɔnu 'yie, -ε die nu, 'a 'nɪ =han Nylsua a wintε ke 'bεε, 'bɔ 'le 'a mu -wɔn 'prεε. 'Nɪ 'a mu 'nɪ tii: Ti -hi la a ti 'yri, nahuin blε la ke, 'ke bu po Moise nua ye gbo, -kɔ la =nu Nylsua a -ti ye =tu, kε nɔ -tutu ke. Nε- nue, Nylsua a -bati 'lɪ klu, 'u 'di 'le wɔn =ta. -Tε ε nɪ la lε 'mu, -ye -a mu -gbo, -uɪ -Yusu 'klɪsɪ a wintε =nu 'wɔn, -εε 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'bia =ba blε ke, 'hru 'de 'o gbo pε, 'ke -ba =ta 'le Nylsua a -bati wɔn. ²⁶ Ti -hi la a ti 'yri, -tε Nylsuaa la wun po, -ye -tutu la 'nɪ 'hɪrɔ. Kεε, -tε ti nɪ lε 'mu -gbo, kε kɔ -a mu ye po: «'N die lele 'nɪ nu, -tutu 'mu 'hɪrɔ, kɔ, yakɔ 'mu -wε 'hɪrɔ.» ²⁷ -Tε kɔ po la lε, kɔ die lele 'nɪ nu, wintε a -gbε, ε nye -a mu 'nɪ kɔ, -ε mɔ, -tɔplɪ 'bii -gbo, Nylsua nu, ɪ di 'nɪ 'hɪrɔ, kɔ, ɪ 'mu gbo -wε. Kεε, -tɔplɪ =nu, -ɪ 'die 'le -wε -blɪ 'hɪrɔ, nɪ -di 'o hie.

²⁸ 'A -ti, -ba -nyi Nylsua 'wio, -ε nue, kɔ -a mu -nyi 'dɔ yrayru, -ɔ 'nɪnɪ 'hɪrɔ gbe. -Ba baa Nylsua, -ε 'we =nɔ ye, -tε kɔ 'a -huhua nu. -Ba -nyo -ti a 'yi'buaale, kɔ, -ba =tuo 'o. ²⁹ 'ε mɔ -tεε, Nylsua =nu, -aa da, kɔ 'we =nɔ nahru ye. Nahuin 'bii =nu, -u 'nɪnɪ =tuo 'o, kɔ nyu gbo 'nɪ -wɔ.

'Yrinaabu =nu, -u Nylsua ke klu

¹³ 'A mu -Yusu a nahuin, ba 'cipi 'o, ba nunuε 'mu. ² 'Dagbɪ =nu, -uɪ 'le 'a mu -wɔn pa, ba 'blu kwa. -Ti a -gbε, ɪ nɪ -hri 'le 'a mu -wɔn. Nε- nahuin -ye nu la, 'u 'ble la Nylsua a lεleenyu kwa -tεε. Kεε, u -mε -ye, u 'di la yi, -ε mɔ, Nylsua a lεleenyu 'u nɪ. ³ Nahuin =nu, -u nɪ 'le =jɪ 'mu, ba po 'waa -ti =wɪlɪ -wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tε a kɔ =nu 'hεen, ba 'nɪnɪ nɪ wen 'le =jɪ 'mu. Nahuin =nu, uɪ =suε =tue, ba po -wε 'waa -ti =wɪlɪ -wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tε a kɔ =nu 'hεen, ba 'nɪnɪ 'ye wen =suε.

⁴ Nahuin 'bii, bu =tuu 'o wintε =nu 'o, Nylsua =tu, 'ke 'o 'blɪ a -ta 'mu. Nyruɲba, =nɪ hie 'le 'o -na tɔ gbo, =nɪ nu 'le -wɪlawli. Tɔ, =nɪ hie 'le -wε 'o -na nyruɲba gbo, =nɪ nu 'le -wε -wɪlawli. Ba kɔ 'a yiyie, nahuin =nu, -uɪ dε a -gbε nu, Nylsua diu lε poo -bati, kɔ, kɔ 'mu -wε nahuin -ye =nu -bati lε poo, -uɪ 'lalu nu.

⁵ 'Wliye a 'munuεlɪ nɪ kɔ 'le 'a mu win ke. 'A nɪ =wɪlɪ nɪ bi 'le =hlɔn, 'ke 'o dε =nu, a kɔ a -ta 'mu, =betɪ bε 'de -huo. Kε Nylsuaa po, kɔ kɔ: «'N kɔ =bo kikle -mu lε. 'Klɔ -wɔn, 'n 'deε =bo hie 'o -mu gbo.» ⁶ -Tε Nylsua nu lε 'a =tutue, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'ε nɪ nahuon -wε 'le bɔ =tui nɪ, 'ke 'le =wɪlɪ a yekuole 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Kukɔnyɔ Nylsua, kɔ-kɔ 'mu 'mu -hε 'ε nɪ ti.

† -hee': 'flɔɔ a 'yaade 'cicrε gbi, nε-ε 'flɔɔkuo 'bii 'yaa.

'Nl pi =le de =de a huannu,
 -ε nue, nahuin =de 'de 'le 'na 'cre a 'mununue -wε.»
 7 Ye-henahuin =nu, -uu la 'a mu naa, 'ke 'o Nyɩsua a
 'hru wɔn, -uu la 'a mu Nyɩsua a -ti ye =tu, a ni -hri 'le
 'waa -ti -wɔn. 'Waa 'yrinaabu, kɔ 'kukuɛdu =nu, u 'ku,
 'a -ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. Ba kuo Nyɩsua =wlu ye, -ε
 'we =nɔ ye, -te u nu la 'a =wlu a yekuole. 8 -Te -Yusu
 'Kɩsu ni la 'mu, ke'ε ni, kɔ 'kle niε ke 'mu. -Te 'klɔ te ye
 gbo, ke'ε ni, kɔ 'kle die 'mu ni. Gbegbe, kɔ 'dee bɔ 'ciɩ.
 9 Ba =tu 'a ni dɔnɔ 'yie, -ε nue, ε kɔ nahuin -ye, 'uu -tɔ-
 pli yrayri kɔ, -i nu ni 'dɔdɔ lε. -Tado, u die 'ni nu, a 'mu
 Nyɩsua a 'hru bu wɔn -ha. Ke uu po: 'Ke 'o didi-tɔpli ke,
 ba kuε tetei -ye -wɔn, -ε die nu, 'a ni =wli 'mu 'klɩ kɔ. -Ti
 =nu, uu =tu, a ni pui 'le nua ye gbo, -ε nue, de =nu, -εε
 -tunahuon a =wlu 'klɩ -nyi, nε- kɔ =hapudε =nu, Nyɩsua
 nyo 'mu nu, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. ε 'de de =nu,
 -aa di, -hee' -a 'nɩni di, ε 'ni -nyi =le -tunahuon a =wlu
 'klɩ. Nahuin =nu, -uu 'o teteidu a -gbe 'o =tuu, tetei a
 -gbe, i 'ni -hu =le 'mu gbe.
 10 -A mu -gbo, -u kuo -Yusu 'Kɩsu =nu =wlu ye, -kɔ -he
 -cɔhlun, -a ni de 'kuku a -ti, -a muu ni, Nyɩsua, kɔ waa.
 Keε, nahuin =nu, -u 'kle =tue 'o didi-tɔpli a tetei 'o, 'plɩ
 -u 'kle kuε -Juukuε a -tɔpli -wɔn, 'ke 'o -cɔhlun a pipie a
 -ta 'mu, Nyɩsua 'ni waa =le =nu. 11 -Nyrɔkɔ -do, 'ke 'le
 'yru 'kwli 'mu, -Juukuε a -cɔhlunpinyɔ gblaka, 'kɔ 'wlug-
 ba-tɔpli 'la, 'ke 'o Nyɩsua a -cɔhlun a -ta 'mu, 'kɔ 'wlug-
 ba-tɔpli a -gbe a dablo gba, 'kɔ 'le Nyɩsua a kayu gbo
 pa, 'ke 'le 'a -gbo a 'hɔn a nɔnɔ 'mu, -ε die nu, kɔ 'mu
 Nyɩsua lε 'batɩ, 'ke bɔ 'wuwla 'a nahuin a de 'kuku.
 -Cɔhlun a -gbe, u nyu 'mu =tɩ 'dɩ, 'u nyu 'tɩ po. 12 Ke'ε
 ni, -Yusu a de ni la -wε 'mu. ɔ wεn ke, 'ke bu =tɩ 'dɩ
 'mu, bu 'kɔ 'o tu 'yie 'mu, -ε die nu, kɔ 'mu 'a dablo nu, kɔ
 'mu 'a daku a de 'kuku 'wuwla. 13 'A -ti, -a 'ni kuε 'le 'kleε
 lele -Juukuε a de -wɔn. Keε, -te -Yusu 'Kɩsu nu, 'kɔ wεn
 ke, 'ke bu -haa 'a -ti lε, -ba wεn -wε ke, 'ke -ba -ha 'klɩ
 -gbo a -tɔpli mε lε, -ba kuε -Yusu -wɔn, =betɩ bu di -a ni
 -ti lε -haa, 14 -ε nue, ke nɔ 'klɩ -gbo ke, -a 'de nɔ
 =hapu'dɩ kɔ, -kɔ hie 'klɩ. 'Ke -a ni =hapu'dɩ ni 'le Nyɩsua
 'huɩ 'mu, 'ke 'le -a mu ye 'mu. =Hapu'dɩ a -gbe, nɔ-
 -aa lε =mɔ.
 15 'A -ti, -ba baa Nyɩsua, 'ε ni ti, kɔ, -ba -nyo 'wio, 'ke
 'le -Yusu a 'du 'kwli 'mu. Baale =nu, -a nyo baa, ε 'we
 =nɔ -cɔhlun ye, -aa -ha, 'ke 'o Nyɩsua -wɔn, 'u nye

nahuin kɔ, -ε mɔ, -a mu kɔ 'a nahuiin ni. 16 Ba nu 'a ni
 'bienu -tunahuin =hapudε 'mu, kɔ, ba -hɩhe 'mu lε 'ε ni
 ti, -ε nue, -cɔhlundu a -gbe, nu-u Nyɩsua ke klɩ.

17 Ba =tuu 'o 'a ni 'cuε a ye'munaanyu 'o. Ba po 'waa
 =tɔwin nua ye gbo, -ε nue, nu-u 'a mu 'yie =tu, -ε die nu,
 a 'ni =han Nyɩsua a 'hru bu wɔn -ha. 'ε mɔ -teε, Nyɩsua
 diu wɔn 'ni =gba, u 'mue kle -hɩha, -te u nu 'waa -kuan
 a nunue. 'A -ti, -te ε ni lε 'mu, ba =tuu 'o, -ε die nu, u
 'mu -kuan nu, 'ke 'le 'manu 'kwli 'mu. 'Bla 'ba 'nɩni =tuu
 'o, -ye 'waa =wli di bi =hlɩn. 'Waa =wli 'bu bi =hlɩn, -ye de
 a -gbe, ε 'dee be -he 'a mu 'mu.

18 Ba 'cipi 'o, ba da Nyɩsua, 'ke 'o -a mu -wɔn, -ε die
 nu, kɔ 'mu -a mu 'mu -he. -A yie ni, -ε mɔ, -a ni =wlu 'ni
 yεε =le -a mu -ti. -A nye 'ni -hua 'ε ni ti, 'ke -ba nu
 =hapudε. 19 Ba da -wε Nyɩsua, -ε die nu, kɔ 'mu 'mu 'hru
 -nyi, 'mu 'le 'a mu -wɔn di 'tata a ti 'yri.

'Lele'kɔwintε

20 Nyɩsua =nu, -kɔ -a mu kegbowεn lε -nyi, 'ke 'le -a ni
 =wli ke, nɔ- -ha 'le -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'kukunyɩ -heyri,
 'kɔ -hɩ 'klɩ, 'kɔ nuo -a ni 'yie=tunyo gblaka 'mu. -Yusu a
 -gbe a dablo, nɔ- Nyɩsua nu, 'kɔ =tue 'yri yrayri, kɔ kɔ -a
 mu 'hεn. 'Yri yrayri a -gbe, i di hie 'klɩ. 21 -Te ε ni lε
 'mu, Nyɩsua bɔ -nyi 'a mu 'klɩ, -ε die nu, a 'mu 'a =wlu a
 de nu. Nyɩsua a -gbe, nɔ- die nu, a 'mu de =nu nu, -εε
 =nɔ ke klɩ, -ε nue, 'ke -Yusu 'Kɩsu ni 'le 'a ni =wli ke. 'A
 -ti, -Yusu 'Kɩsu bɔ kɔ -ti a 'yi'buaale, -te 'klɩ te ye gbo.
 Ke'ε ni, be ni 'mu.

Wɔnlε=gbugba

22 'Na 'diayu -a, 'nu 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε die nu, 'mu
 'a mu 'klɩ -nyi. 'Cru lε -gbo, ε 'de lε hren. 'A -ti, 'nu 'a
 mu lε 'ni 'batɩ, ba 'ble 'a wintε kwa, 'ke 'le 'a ni =wli ke.

23 =Bo le 'a mu: -A ni 'diayu Timote, kɔ 'de 'kleε lele =ju
 'mu ni. U tɩ gbo. 'Bla 'kɔ nyre nɔ 'mu -wɔn 'tata a ti
 'yri, 'bla 'nu 'a mu ye di -mrε, -ye kɔ kɔ 'mu 'hεn, -a mu
 di 'le di.

24 'N =gba 'a ni 'cuε a ye'munaanyu 'bii wɔn lε, u kɔ
 Nyɩsua a nahuin 'bii 'hεn. Nyɩsua a nahuin, -u ni 'le Yi-
 taliblugba 'mu, u =gba -wε 'a mu wɔn lε.

25 Nyɩsua bɔ nu a 'bii =hapudε 'mu.

SAKL

1 'Mō Saku nū, -kō 'crūnɛ -gbo 'crū. 'Mō mō Nylsua kō Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu a -kuannunyō. 'A mu =nu, -u mō Nylsua a daku, -u 'sɛɛ 'kl̩ 'bii -gbo ke gbo, 'a nū 'wio -o.

Nahuin =nu, -u kuo Nylsua =wlu ye, nahuin a -gbe, nu -kō =tō -nyi

2 'Na -dlayuo -a, 'bla 'baa =sue a gbleglei 'ye, -ye ba nu 'manu -tɛɛ. 3 Ba kō 'a yiyie, 'bla 'ba 'cipi 'o -Yusu a =wlu a yekuolɛ, =beti baa =sue 'ye, ɛ die 'nū nu, a 'mu =wlu a 'lula kō. 4 ɛ blɛ ye, =wlu a 'lula bɛ nue, ba =cɛɛ 'o ye 'bii, kɪkadɛ =de nū nū 'le 'le 'a mu 'mu.

5 Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon 'kōkō dɛ nu, 'bō 'de 'a =tō kō, -ye kō -hua =tō a -gbe Nylsua, Nylsua 'muo =kō -nyi, -ɛ nue, Nylsua 'nū bla =le 'ɛ nū nahuon =de ye, -kō nyo =tō -hua. Kɛɛ, 'ke 'le =wlu a 'yilɛnɪnɪ 'kwli 'mu, 'ke kō nyo 'le =kō -nyii. 6 'de 'a yru kō. 6 'kōkō =tō a -gbe -hua, bō nue, 'ke 'le =wlu a yekuolɛ 'kwli 'mu. 7 Nū pue 'le gblɛ, -ɛ nue, nahuon =nu, -kōkō Nylsua dɛ -hua, gblɛɛ 'le =wlu ke nū, kō 'we =kō 'yru a 'dū ye, pepee 'p̩ klɛ po, 'plu -tɛgbi =nu, ɛɛ 'le -hua, 'ɛ nyi 'le gbaa. 7 Nahuondu a -gbe, kō nū pui 'le -tɛɛ, 'ke dɛ =nu, kō -hua, Kūkōnyō Nylsua die =kō 'nū -nyi. 8 Kō mō nahuon nū, -kō 'lii 'hōn naa, 'ke 'o Nylsua a 'hru wbn.

=Suenyō kō dɛkōnyō 'hɛɛn

9 -Dlayu =nu, =sueɛ nu, kō nu 'manu, -ɛ nue, Nylsua, kō -dio 'le 'yaa. 10 -Dlayu =nu, -kō kō dɛ, kō nu -wɛ 'manu, -ɛ nue, Nylsua, kō -dio 'le =tō. Dɛkōnyō a -gbe, kō yie nū, -ɛ kō, kō di 'nū 'ku, kō 'we =kō -piti a -pui ye. 11 'ɛ kō -tɛɛ, -tɛ 'yru nu, 'u 'le 'wɪ, 'u huan, 'u nye nu, -piti 'u 'yru, kō, 'a -pui a 'yilɛnɪnɪ 'ɛɛ 'wan, kɛ dɛkōnyō nu, kō wen 'a kōkō-tɔpl̩ -kuan 'yri a nue, 'kō nyi gbo hie, 'kō 'ku.

Ba 'cipi 'o Nylsua a =wlu a yekuolɛ, =beti baa =sue 'ye

12 Nahuon 'kō nū 'o, =sue 'bɛ nyo 'mu lɛ =tō, 'ke kō nu dɛ 'kuku, nahuon a -gbe, 'kō kō =wlu a 'lula, 'kō 'de sia, 'ke 'o Nylsua a =wlu a yekuolɛ a -ta 'mu, -ye kō kō pl̩ a bleelɛ, -ɛ nue, Nylsua dio -nyi 'kl̩ yrayru, -kō 'nū -wɛ 'le. 'kl̩ yrayru a -gbe, kō -mō 'wio, Nylsua plɛ, kō di nahuin =nu -nyi, -u nū 'mu.

13 Dɛ 'bɛ nū 'o, 'bɛɛ -mu 'mu lɛ =tō, 'ke -bo nu dɛ 'kuku, =nū 'ye 'le, -ɛ mō, Nylsua 'a nū, -kō nye nu, -ɛ nue, ɛ 'de nahuon =de kō, -kō plɛ, kō di Nylsua 'mu lɛ 'nū =tō, 'ke bō

nu dɛ 'kuku, mō, Nylsua a -gbe, kō 'nū =tō =le nahuon =de 'mu lɛ, 'ke kō nu dɛ 'kuku. 14 -Tunahuon a -gbe, 'a 'lu a lɛ-hielɛ 'klan, nɛ- nyo 'mu lɛ =tō, 'ke kō nu dɛ 'kuku.

15 Dɛ 'kuku a -gbe, kō 'lu -wōn lɛ -hie, ti gbi 'b̩ -hi, -ye nū -kō nu. 'Bɛɛ klɛ bii, -ye ɛɛ 'le ya 'kukuɛ, -ɛ mō Nylsua a -wōnhinhren.

16 'Na 'munue-dlayuo -a, a nū kaa 'le 'a nū dɪkɪn! 17 'ɛ nū -nyinyidɛ, -ɛ kō 'yi lɛ, 'plu -ɛ =cɛɛ 'o ye, 'ke ɛɛ 'le Nylsua -wōn 'mu -hōn, -kō mō 'yru kō -hōkō kō yahroyō a nununyō. Nylsua a -gbe, kō 'nū 'ɪɪɪ =le, -ɛ 'we =kō ye, -tɛ 'yru nu, 'u 'le yakō 'mu lɛ -wɛ, gbɪgbɪyri 'u 'o lɛ bi.

18 'Ke kō naa 'le 'a wintɛ 'mu, -ɛ kō -t̩ a -tɛɛ, 'kō -nyi -a mu 'kl̩ yrayru. 'A -gbe, kō -hɛɛ, -ɛ die nu, -a 'mu ye-hɛ-nahuin =nu 'mu 'ya, 'ke 'le -tɔpl̩ =nu -hɛyri, kō nu.

Nylsua a wintɛ, aa 'wōn, ba nui

19 'Na 'munue-dlayuo -a, b̩ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mō, 'ɛ nū nahuon, kō blɛ ye kō po 'a 'be nua ye gbo -tɛɛ, kō, kō nū 'kl̩ 'le 'puprɛ-t̩, kō, kō nū bi 'le -wɛ 'yru 'mu 'tata, 20 -ɛ nue, nahuon 'kō kla 'yru'mubi-t̩, kō 'die 'le -wɛ kō nu -tɔpl̩ =nu, -t̩ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye. 21 'A -t̩, ba hie 'o 'yilɛnyrɛ-tɔpl̩ 'bii =nu gbo, -t̩ nū 'le 'a nū =wli ke. A nū nū 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku. Ba =t̩ 'le 'a nū dɪkɪn, 'ke 'o Nylsua ye, kō, 'a wintɛ, a 'wōn, -ɛ nū 'le 'a nū =wlu ke, ba kue =wlu ye -tɛɛ. 'A wintɛ a -gbe, nɛ- wɛ 'le -bɛ waa 'a mu, a 'nū =han Nylsua -wōn hren.

22 -Tɔpl̩ =nu, Nylsua a wintɛɛ 'a mu kōkō, a nū pui 'le nua ye gbo -do, kɛɛ, a blɛ ye ba nui. Nahuon 'kōkō Nylsua a wintɛ nua ye gbo po -do, 'kō 'nū nui, -ye kō 'a dɪkɪn 'nū kaa. 23 Nahuondu a -gbe, kō 'we =kō nahuon =nu ye, -kō 'le 'yula 'kwli 'mu lɛ ta, -tɛ 'a yigbakla nū 'mu, -kō nyo 'ye. 24 'B̩ 'yo 'klɛɛ, 'kō po 'o ke, -ye -tɛ 'a yigbakla a -gbe, kō nū 'mu, ɛ saka =kō nū. 25 Nahuon 'kōkō 'le Nylsua a tetei 'kwli 'mu lɛ ta, -t̩ =nu, u =tu, 'kō nyi nu, -ye Nylsua dio 'mu nu =hapudɛ. Nahuon a -gbe, kō 'de ye blɛ kō po tetei nua ye gbo -do, 'plu b̩ -hri =kō -wōn, kɛɛ, kō blɛ ye kō =tui 'o, -ɛ nue, tetei a -gbe, ɪ =cɛ nū, 'plu 't̩ kō 'kl̩, 'ke b̩ =gbl̩ -a mu, 'ke 'le dɛ 'kuku kwa 'mu.

26 Nahuon 'kō plɛ, kō -wōn kɛ Nylsua, 'plu 'kō 'nū =tu 'a mɛ 'yie, 'plu 'kō 'kɛ pue 'yilɛnyretoto, -ye kō 'a dɪkɪn 'nū kaa. Kō 'nū, kō nu Nylsuadɛ, kɛɛ, kō 'le lɛ 'nū 'prɛ -gbugbɛ. 27 -Tɛɛ a Nylsuadɛ, -a nū Bu Nylsua a -gbe, kō -hua, nɛ- kō: -Ba kō 'le 'kuiyeyuo a dɛ -wōn, kō, nyru =nu, -u kō kō 'ku, 'plu -u =sue 'ye, -ba kō -wɛ 'le 'waa

de -wahn. 'Ya 'o lele 'lu, -ba =tu -a dahn 'yie, 'kl -gbo a 'yilenyre-tapl 'nu =han -a mu win ke kahn.

A nu 'jra 'le nahuin 'yi 'mu le

2 'Na -diayuo -a, -te a kuo -a nu Kukahnyc -Yusu 'Klusu =wlu ye, -kahn -ti a 'yi'bubua, a nu 'jra 'le nahuin 'yi 'mu le. 2=Bo pue nahuiin 'hahn a de ye: Aa wen 'cuε a nue, tii -do a ti 'yri, -ye nahuiin 'hahn, nu- pa 'le 'a mu -heyri. =D -ye nu 'o, 'kahn pue 'yilenchlawli, kahn 'yilenchkahn, u nuu -gulu 'mu, kahn -nu 'le =kahn -jio 'mu le. =D -ye =nu, kahn mah =sueny 'kahn nu. 'A 'hahn'mulepue-tapl cire le. 3 -Ye a -nyi nahuon =nu 'wio, -kahn pue 'yilench-tapl 'hahn 'mu le, -ye a kahn: «'Yilenchgbata, kahn -gbo. Kahn -bo nu ke gbo.» =Sueny -me -ye, -ye ke a nyo ye po: «Nyra 'o -te =nu gbo!» kahn: «Di 'le, -bo waa mah 'na bui =hahn gbo!» 4 'Bia 'baa le 'a nunue nu, -ye aa 'yi 'mu le 'jra nahuin, -ye 'a nu 'lu a le-hiele nyre le 'yi, -ε nue, nahuiin 'hahn =nu -gbahahn, a poo =kahn -ye le -bati.

5 Ba po 'mu nua ye gbo, 'na 'munue-diayuo -a! Ba kahn 'a yiyie, nahuin =nu, -u 'de de kahn, ke kahn -tutu ke, nu-Nytsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu kuo -Yusu =wlu ye. -Yusu a =wlu a yekuole a -gbe, ε mah de gblakaa nu, 'ε -hi 'o de a kahn 'mu. Nahuin a -gbe, nu- Nytsua -ha -we 'le du 'mu, 'ke bu pa 'le Nytsua a 'kl yrayru 'kwli 'mu. 'Kl yrayru a -gbe, Nytsua kahn 'nu, nahuin =nu, -u kahn 'mu, nu- dio 'le 'kwli 'mu pa. 6 A -me -ye, nahuin, -u 'de de kahn, a 'nu duu =le nahuin. Kee -ye 'kl -gbo a dekhanyu, nu-u 'a mu =sue =tue, nu-u 'le 'a mu -batiponyu -wahn le gba. 7 U -do a -gbe lele, nu-u -a nu Kukahnyc -Yusu a 'du 'yi le nyre. 'Du a -gbe, nu- u -nyi 'a mu, 'a mu =nu, -u mah -Yusu a nahuin.

8 'Bia 'baa 'o Nytsua a tete gblaka =nu 'o =tuu, u 'cru la, 'ke 'le 'a 'cruue 'kwli 'mu, -ye aa nu =hapude. Tete a -gbe, ne- mah: Nuε -n 'be -tunahuon 'mu, -ε 'we =kahn ye, -te -n nu -n dahn a 'munue. 9 Kee, 'bia 'baa -tunahuin 'yi 'mu le 'jra, -ye de 'kukuu nu, aa nu, -ye Nytsua a tetei di 'a mu 'nu kl, -ε nue, a 'wla tete -ye nu. 10 Nahuon 'kahn 'o Nytsua a tetei 'bii 'o =tuu, keε, 'kahn 'wla tetebuu -do, -ye kahn 'wla tetei 'bii nu. 11 'ε mah -teε, Nytsuaa -do =nu, -kahn ple: =Nu nu 'le -wlawli, kahn -do a -gbe, kahn -kahn lele le po: =Nu 'la 'le nahuon. 'A -ti =beti -bo 'nunu nu -wlawli, keε, =nu 'la nahuon, -ye ε 'we =kahn ye, -n 'wla Nytsua a tetei 'bii nu, -ye 'a -bati kahn bi kl -mu.

12 Ne- nue, 'nu 'a mu le: -Ti 'bii -gbo, aa =tu, kahn -kahn 'bii -gbo, aa nu, ba kahn 'a yiyie, nu- kahn ke Nytsua di 'o 'a mu -bati le poo, -ε 'we =kahn ye, -te a nu 'o 'a tetei a 'o=tu-ule. Tetei a -gbe, nu- u -a mu =gbla, 'ke 'le de 'kuku kwa 'mu. 13 Nahuon 'kahn 'de nahuin a wahn kahn, -ye ti -kahn 'yri Nytsua dio 'o -bati le poo, kahn 'deε kahn kahn -we 'a wahn. Kee, nahuon 'kahn kahn nahuin a wahn, -ye Nytsua di -we nahuon a -gbe a wahn 'nu kahn.

Nahuon =nu, -kahn kuo -Yusu =wlu ye, kahn kahn nu =hapude

14 'Na -diayuo -a, nahuon 'kahn ple, kahn kuo Nytsua ye =wlu, keε, =hapude, Nytsuaa -hua kahn nu, 'kahn 'nunu nue, -ye nahuon a -gbe, 'a pupowin, u 'nu da =le de =de. 'Kahn le Nytsua a =wlu a yekuole nu, -ye ε 'die 'le -we be waa =kahn, 'ke kahn =ta 'le Nytsua a yru wahn. 15 -Bakla =de, 'ke 'le 'a mu -heyri, -Yusu a nahuon -ye, kahn -de 'hahn'mulepue-tapl kahn didide 'heen kahn. 16 'Bia 'baa -diayu a -gbe le, -ε mah: «Nytsua kahn nu 'o -mu -wahn! Pue -kahn 'hahn 'mu le -teε, -bo di de, =mu =mra!» Kee -ye -kahn -gbe, kahn 'de kahn, 'ba 'nunu -nyi =kahn, -ye 'a nu pupowin, u 'nu da =le de =de. 17 Ke ε -ti 'mu, 'ke 'o Nytsua a =wlu a yekuole -wahn. Nahuon =de 'kahn =tui, -ε mah, kahn kuo Nytsua ye =wlu, 'plu =hapude, Nytsuaa -hua kahn nu, 'kahn 'nunu nue, -ye 'a Nytsua a =wlu a yekuole, ε mah -gbugbeε nu.

18 -Tado, ke nahuon -ye di po: «=U -ye kuo Nytsua ye =wlu, =u -ye 'u 'yilench-tapl nu.» -Ti 'n di =kahn ye =tu, u nu- gbo: «Tue 'mu, -te -n nu Nytsua a =wlu a yekuole a kahn, 'plu =nunu nu 'yilench-tapl, 'na -gbe, 'yilench-tapl, 'nu nu, 'mui -mu kahn, -ε die nu, =mue 'ye, -ε mah, 'n kuo Nytsua ye =wlu.» 19 'N yie nu, -ε mah, -n pui -teε, -ε mah, Nytsua 'ya -do. 'Nu -mu 'nu le: ε nu -teε, 'kuo -hahn, kahn pui -we -teε, -ε mah, Nytsua 'ya -do. 'A -ti, ne- kahn 'hahn kahn huannu a -ti. 20 -Mah =nu, -kahn 'de 'lu a le-hiele kahn, =bo tue -mu, -ε mah, 'bia =nu kuo Nytsua =wlu ye, 'plu =nunu nu =hapude, -ye -na Nytsua a =wlu a yekuole, ε mah -gbugbeε nu. 21 -A nu bu Abrahamu a -ti bi bi 'le -mu 'kwli 'mu. Abrahamu a -gbe, kahn -we la -wahn, 'ke kahn =tuu la 'o Nytsua, =beti kahn di 'a 'yu Yisaki -ha, 'ke 'o Nytsua a -kahn a -ta 'mu. 'A nunude a -gbe a -ti, Nytsua 'kahn 'sio la 'o ye, 'ke 'o =kahn ye. 22 -N nye 'nu 'ye, -ε mah, kahn kuo la Nytsua ye =wlu 'dahn. Ne- nue, 'kahn -we la -wahn, 'ke kahn nu la 'ε nu de, Nytsuaa la =kahn -hua. 'A nunu-kahn a -gbe, nu- nue, 'a Nytsua a =wlu a yekuole 'ε 'sii la 'o ye. 23 -Ti =nu, u 'cru la, 'ke 'le Nytsuacruue 'kwli 'mu, u mue la -wahn 'lu. -Ti a -gbe, nu- -gbo: «Abrahamu kuo la Nytsua ye =wlu. Ne- nue, Nytsua 'kahn 'sio la 'o ye, 'ke 'o =kahn ye,» 'plu Nytsua 'kahn kahn 'a nunatumu. 24 'A -ti, a nye 'nu 'ye, Nytsuaa 'o nahuon ye 'nu 'sii, 'ke 'o 'a dahn ye, 'ke 'o nahuon a -gbe a =hapude kahn nu, a -ta 'mu, ε 'de kahn ple, kahn kuo Nytsua ye =wlu -do.

25 'Ya 'o lele 'lu, 'lalunyc Rahabu a -ti bi bi -we 'le -mu 'kwli 'mu. Ti -kahn 'yri Yisraεue a leeenyu pa la 'waa 'dahn 'mu, kahn -hu la 'mu nu -teε, 'kahn kahn la =nu ke'beεhru, -ε die nu, u 'nu =hiun la 'la. De a -gbe, kahn nu la, ne- nue, Nytsua 'kahn 'sio la 'o ye, 'ke 'o =kahn ye.

26 -Ye 'klεε, -te -tunahuon nu, -hahnluu 'bu 'de 'le =nu 'mu nu, kahn 'ku, ke'ε nu, ε -ti 'mu, 'ke 'o Nytsua a =wlu a yekuole a -ta 'mu. Nahuon 'kahn nyi =tu, -ε mah, kahn kuo Nytsua ye =wlu, 'plu 'kahn 'nunu nu =hapude, -ye 'a =wlu a yekuole, ε mah -gbugbeε nu.

Ba =tu 'a ni mē 'yie

3 'Na -dlayuo -a, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin 'plɔplɔ ni 'ya 'le Nyɔsua a -tu a tɔknyu 'mu. Ba kɔ 'a yiyie, -a mu -gbo, -uu Nyɔsua a -tu kɔkɔ, 'bla =ba nu dɛ 'klan, -a ni -bati, Nyɔsua di -a mu lɛ poo, ɪ di 'ni 'yakla, ɪ 'mu 'o nahuin =nu 'mu -hi, -u 'nunu kɔkɔ Nyɔsua a -tu. ² -A 'bii, -aa lɛ 'ni kɪka, 'ke 'o -tɔplɪ 'plɔplɔ, -aa nu a -ta 'mu. Nahuon 'kɔ ni 'o, 'a pupowin 'bɪ kɔ 'yi lɛ 'ɛ ni ti, 'kɔ 'nunu kɪka lɛ, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ =çɛɛ 'o ye, ɛ =hɛn 'nyɛ, ɔ -wɛ 'le =le kɔ nue, 'a nunuklɔ 'bii kɔ 'sii 'o ye. ³ =Bo pue -so a dɛ ye. 'Plu =muo 'o ke mu 'ya, -n kɔ -bo kɔkɔ 'le 'pludɛ wɔkɔ, -ɛ kɔ 'mu 'lili naa 'le. 'Lili a -gbɛ, ni-ɪ -mu 'mu -hɛ, =ni nyo 'o 'hru wɔkɔ po, -tɛgbi -nu 'le -hua, kɔ 'le -mu gba. ⁴ =Bo pue lele 'blagbe a dɛ ye, -ɛ kɔ danu, uu yrayɪ po. =Betɪ 'blagbe a -gbɛ bɛ 'bua, =betɪ pepe gblaka bɛ nye gba, 'blagbenaanyɔ, wɔkɔ 'cɪrɛ kɔkɔ nu, 'kɔ nye 'o 'hru wɔkɔ lɛ po. ⁵ Kɛ'ɛ ni, ɛ -ti 'mu, 'ke 'o -a ni mɛ -wɔkɔ. =Hapukɔ, 'ɛ 'ɔmɪ, kɛɛ 'a nunu-tɔplɪ 'bua ni.

-Ba pue lele na'klamɛ a dɛ ye. ɛ -wɛ 'le tii -do a ti 'yri bɛ po -citu=gble 'kɔ ni. ⁶ -A ni mɛ 'we =kɔ nahru ye. ɛ kɔ 'yilɛnyredɛ'ɛ ni, 'ɛ ni 'le -tunahuon wɔkɔ. 'A nunu-tɔplɪ, ɪ nye 'ni nu, -tunahuon a 'klɔ kɔ 'yi lɛ nyre. Mɛdu a -gbɛ, ɛ 'we =kɔ nahru ye, -u 'bɛ, 'ke 'le -tunahuon 'mu. Nahru a -gbɛ, -tunahuon a 'klɔ 'bii, kɔ -uu 'yi lɛ nyre. 'Ke uu 'le 'kuo -huɪn a nyɪgblaka 'mu -hɔkɔ. ⁷ -Tu-nahuon, ɔ -wɛ 'le kɔ naa 'ɛ ni dɛ ni: 'kwla gbo a dɛhuɛi, kɔ nubɪ, kɔ wɔkɔwɔkɔ-tɔplɪ, kɔ -hrin 'hɛɛn. ⁸ Kɛɛ, nahuon =dɛ 'die 'le -wɛ kɔ kɔ 'a dɔkɔ a mɛ win ke. 'A mɛ a -gbɛ, ɛ kɔ 'yilɛnyredɛ'ɛ ni, ɛ 'ni -wle =le.

'A nunu-tɔplɪ, ɪ kɔ 'kuɛi, 'u nahuin lɛ 'lɪla. ⁹ Nɛ- -aa nu, =aa Nyɔsua 'wio -nyi, ɔ kɔ -a ni Bu, kɔ, ɔ kɔ -wɛ -a ni Kukɔkɔ. ɛ -do a -gbɛ, nɛ- -aa -wɛ 'mu 'ba, nahuin =nu, Nyɔsua nuu 'a ye'wenyu 'mu, =a nyu 'jrɔ -wɔkɔ po. ¹⁰ Wuntɔkɔ -do a -gbɛ wɔkɔ, 'ke wiin 'le 'mu -hɔkɔ, =aa Nyɔsua 'wio -nyi, ɔ -do a -gbɛ wɔkɔ, 'ke wiin -wɛ 'le 'mu -hɔkɔ, =aa nahuin 'jrɔ -wɔkɔ po. 'Na -dlayuo -a, dɛ a -gbɛ, ɛ 'de 'o lɛ kɔ. ¹¹ ɛ 'de 'nɪhɔkɔ =dɛ kɔ, ɔ kɔ wɔkɔ, tii -do a ti 'yri, =hapu'nɛɛ 'le 'mu -hɔkɔ kɔ 'nie -huan 'hɛɛn. ¹² 'Na -dlayuo -a, -a 'die -hlɪn a 'yee, bubuotu bu di =hunm-rakui tu, kɔ, -a 'die -hlɪn -wɛ a 'yee, -gbugbɔkɔtu bu di bubuokui tu, kɔ, -a 'die -hlɪn -wɛ a 'yee, 'nɪhɔkɔ, ɔ kɔ wɔkɔ 'tanɛɛ 'le 'mu -hɔkɔ, tii -do a ti 'yri =hapu'nie bɛɛ -wɛ 'le 'mu -hɔkɔ.

=Tɔ =nu, Nyɔsuaa nahuin -nyi

¹³ 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'kɔ ni 'le, 'kɔ plɛ, ɔ kɔ =tɔ, -ye 'a nunuklɔ kɔ 'sii 'o ye, kɔ, kɔ =tɔ 'le 'a dɔkɔ, -ɛ die nu, nahuin 'mue -tɛɛ pue, -ɛ kɔ, nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ =tɔ. ¹⁴ Kɛɛ, =ni kɔ ca 'dɔ, kɔ, -na =wɪlɔ 'bu nyre 'yi lɛ, kɔ, =nu -n -do a plɔ a bleelɛ lɛ =kɔ, -ye =ni po 'le -n dɔkɔ a -pli, -ɛ kɔ, -n kɔ =tɔ. 'Bla =nu lɛ 'pupɛ nu, -ye hi'ɪ ni, -nu lɛ 'du. ¹⁵ =Tɔdu a -gbɛ, -n plɛ, -n kɔ, ɛ 'de

Nyɔsua, ɔ 'dio -mu -nyi. Kɛɛ, -tunahuin a =tɔkɔ ni. =Tɔdu a -gbɛ, 'kuo -huɪn a nyɪgblaka, kɔ- nyo nahuin -nyi. ¹⁶ -Tɛ =nu, -tunahuin kɔ 'o ca, kɔ, -tɛ uu 'o 'waa dɔkɔ a plɔ a bleelɛ -do lɛ =kɔ, kegbowɛɛnɛ 'de 'o ni, kɛɛ, 'yilɛnyre-tɔplɪ a gblegblei, ni-ɪ 'o 'lu -wɔkɔ mue. ¹⁷ Kɛɛ, nahuon 'kɔ ni 'o, 'kɔ kɔ =tɔdu =nu, Nyɔsuaa nahuin -nyi, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ 'sii 'o ye, -ye ɔ nye 'ni nu, nahuin 'uu kegbowɛɛnɛ kɔ, kɔ, ɔ 'ni 'yaa =le 'le 'a dɔkɔ, kɛɛ -ye kɔ nahuin ye gbo po nua, 'ke 'o 'waa 'o=tuule a -ta 'mu, 'kɔ kɔ nahuin a wɔkɔ, kɔ, 'ɛ ni ti, kɔ -tɔplɪ nu, -ɪ kɔ 'yi lɛ. ¹⁸ Nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ =wɪlɔ kɔ 'yi lɛ, 'plɪ ɔ nye nu, nahuin 'uu kegbowɛɛnɛ kɔ, 'a nunu-tɔplɪ a -gbɛ 'kwli 'mu, =hapudɛ di 'le 'mu -hɔkɔ. Nahuon a -gbɛ, ɔ 'we =kɔ 'dɪdɔkɔ ye: 'dɪdɔ-tɔplɪ, kɔ 'dɔ, 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbɛ, ni-ɔ di 'çɛ.

Ba yraa 'klɔ -gbo a 'yilɛnyre-tɔplɪ, ba nuɛ Nyɔsua 'mu

4 'Ke 'le 'a mu -heyri, 'ke ye-wunwɔkɔ kɔ =yɛɛ 'hɛɛn, ɪ ni 'le. -Be' ɪ -hɔkɔ 'mu 'le? 'Ke ɪ 'le 'a ni 'yilɛnyre=wɪl ke 'mu -hɔkɔ, =wɪdu =nu, -u 'yilɛnɔ=wɪl ye -wɔkɔ. ² -Tɔplɪ =nu, 'a ni =wɪlɔ -hua, a 'di kɔ. Nɛ- nue, 'aa nahuin a 'lɪla lɛ =kɔ. -Tɔplɪ =nu, 'a ni 'bienu kɔ, ni- ɔ kɔ ca aa =tu, kɛɛ, a 'ni kɪlɔ =le. Nɛ- nue, 'aa =yɛɛ po, kɔ, 'aa ye -wunwɔkɔ. -Tɔplɪ =nu, aa -hua, a 'ni kɪlɔ =le, -ɛ nue, a 'ni 'batɪ =le Nyɔsua lɛ, 'ke kɔ -nyi 'a mu. ³ =Betɪ ba -huɪ Nyɔsua, ɔ 'ni -nyi =le 'a mu ni, -ɛ nue, -tɛ aa 'a -huhua nu, ɛ 'ni bleɛ =le 'a plɔ. -Tɔplɪ a -gbɛ, a nyi 'ni -hua, -ɛ die nu, a -do, a 'mu plɔ a bleelɛ kɔ.

⁴ -Tɛ -wɪwɪnyɔkɔ nu, kɔ 'o 'a tɔ gbo hie, kɔ -wɪwɪlɪ nu, kɛ aa nu, 'aa 'o Nyɔsua gbo hie, 'a nuɛ 'klɔ -gbo ke a 'yilɛnyre-tɔplɪ 'mu. Ba kɔ 'a yiyie, nahuon 'kɔ nuɛ -tɔ-plɪdu a -gbɛ 'mu, -ye ɔ yraa Nyɔsua ni. 'Nu lele 'a mu 'ni le, nahuon =nu, ɔ nuɛ 'klɔ -gbo a 'yilɛnyre-tɔplɪ 'mu, kɔ- kɔ =wɪlɔ yraa Nyɔsua. ⁵ A ni 'ye 'le, -ɛ kɔ, -tɪ =nu, Nyɔsua a 'crɪnɛɛ =tu, ɪ kɔ -gbugbɛkɔ ni. -Tɪ a -gbɛ, ni- -gbo: «Nyɔsua a -Hihiu -gbo, ɔ -nyi -a mu, uu -hua bu kɔkɔ -a mu win ke 'bii.» ⁶ -Ye 'klɛɛ, Nyɔsua, kɔ -a mu -nyi 'klɪ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, 'ke -ba -wɔkɔ 'yilɛnyre-tɔplɪ 'bii =nu ye, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ u nu la 'a 'crɪlɛ, 'ke 'le Nyɔsua a 'crɪnɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ kɔ: «Nyɔsua 'ni -hua =le nahuin =nu, -uu 'le 'waa dɔkɔ 'yaa, kɛɛ, nahuin =nu, -uu 'le 'waa dɔkɔ =tɔ, nu- kɔ =hapudɛ 'mu nu, 'ke 'le -gbug-bɛkɔ 'kwli 'mu.»

⁷ 'A -tɪ, ba =tɔ 'le 'a ni dɔkɔ, 'ke 'o Nyɔsua ye. Ba -wɔkɔ 'kuo -huɪn a nyɪgblaka ye, ɔ 'mu 'a mu -wɔkɔ hren. ⁸ Ba 'muɛɛ Nyɔsua ye, ɔ 'mu -wɛ 'a mu ye 'muɛɛ. 'A mu dɛ'kukununyɔ, a ni nu 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku. 'A mu =nu, -uu 'lii 'hɔkɔ naa, 'a ni =wɪlɔ bu 'sii 'o ye. ⁹ 'A ni dɛ 'kuku -gbo, a nu a -tɪ, 'kla kɔ 'ya 'a mu -wɪye. Ba nu wɔkɔ lɛ, kɔ ba we. Ba 'kee 'cɪca, ba we =hien. Ba 'kee 'manu a nunue, kɛɛ, 'kla kɔ 'ya 'a mu -wɪye. ¹⁰ Ba =tɔ 'le 'a ni dɔkɔ, 'ke 'o Kukɔkɔ Nyɔsua ye, ɔ 'mu 'le 'a mu 'yaa.

A ni poo 'le 'a ni 'bienu -bati le

¹¹ 'Diayuo -a, a ni =tu 'le 'a ni 'bie -ti -huln yre!
Nahuon =nu, -ככ 'a 'be -ti -huln yre =tu, ככ, -כ nyo -bati
le poo, nahuon a -gbe, ככ =tu -ti -huln, 'ke 'o Nylsua a
tetei -wān, ככ, Nylsua a tetei a -gbe, ni -ככ -bati le poo.
'Bia =nu Nylsua a tetei -bati le poo, -ye ε =hen 'nyre, =ni
=tui =le 'o, keε, -n nyi le poo -bati. ¹² Nylsuaa -do, ככ-כ
nahuin 'a tetei -nye, ככ, כ -do, ככ- ble ye -ככ pui -bati le.
כ -do, ככ- wε 'le -ככ waa nahuin, ככ, כ -do, ככ- wε 'le
-ככ nue, bu -wε gbo. -ככ =nu, -ככ -n 'be -tunahuon -bati
le poo, nahuon tio- -n ple -n 'ya 'mu 'le?

A ni 'yaa 'le 'le 'a ni dōnu

¹³ Ba po 'o nua gbo, 'a mu =nu, -uu le po: «Kεεε,
-nānā, 'ke -a di -nā 'le 'dū -gbo -hee' 'dū =nu 'mu mu,
-a 'mu 'le 'yru -hi, -a 'mu 'le kuεεε hra, -ε die nu, -a 'mu
'wliye 'ye -tεε.» ¹⁴ 'A mu a -gbe, -uu le 'pupre nu, =be dε,
-ε di -nā 'lu -wān mue, a yie ni? -Hunhlun =nu, aa po, u
'we =ככ -jru ye. 'Bu 'hru, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, tii -do a ti
'yri, -ye u -gbe 'le le. ¹⁵ Ke a kō ba po wen: «Kukōnyo
Nylsua 'bō nye -hua, -ye -a di po -hunhlun, ככ, dε -gbo
-hee' dε =nu, -a 'mue nu.» ¹⁶ Kεε, nε- a hie 'o gbo, 'aa 'le
'a ni dōnu 'yaa, 'aa -wε 'a ni dōnu a -pli po. 'Baa le 'a ni
dōnu a 'le'yaale nu, ε nyre le 'yi. ¹⁷ 'A -ti, ba kō 'a yiyie,
nahuon =nu, -כ yi =hapudε a nule, 'plu -כ 'huln nue,
nahuon a -gbe, ככ nu dε 'kuku.

Dekōnyu, ba =tu 'a ni nunukl 'yie

5 'A mu dekōnyu, ba po 'mu nua ye gbo! Ba we,
=sue a di 'ye a -ti, 'kla-wliye'yīya, -ε di 'a mu ye a -ta
'mu, ba nu wān le. ² 'A ni kukō-tōpli =hōn ni, ככ, 'hrc be
'a ni 'huln'mulepue-tōpli ni. ³ =Jawe nyre 'a ni 'wliye le
'yi. =Jawe a -gbe, nε- die 'a mu ככ, -ε ככ, a 'de 'a ni
kukō-tōpli -kuan 'yri nuu -tεε, ככ, nε- di 'a ni 'huln 'yi le
nyre, -ε 'we =ככ ye, -tε na ככ 'nūn hien wen 'a mu.
=Hapuk, =a ni 'le 'lele'kōkō 'kwli 'mu, 'plu 'kl 'mu 'o
'mu -hōn, keε, a 'kue 'kukue kukō-tōpli le. ⁴ 'Plu, nahuin
=nu, -u nu -kuan, 'ke 'le 'a ni -cii ke, a 'diu 'pεε. Ba po 'o
nua gbo, -tε nahuin a -gbe, uu 'le win 'yaa, 'uu we.
'Waa =hienwewin a -gbe, u nyre 'le Nylsua -wān ni, -כ
ככ 'kl 'bii -gbo a Kukōnyo. ⁵ Ti 'bii, a -hi ככ 'kl ke, 'ε ni
dε, aa -hua, a kuε ni, ככ, 'a ni pl a bleleε -do, nε- aa le
=ככ. Aa o di dε -tεε, 'a 'bua, -ε 'we =ככ 'wugba-tōpli ye,
-u 'bua, 'plu uu 'la, 'ke 'o 'a didie a -ta 'mu. ⁶ Nahuin
=nu, -u 'sii 'o ye, nu- a poo hi-bati le, 'a 'lū le, -ε nue, u
'deε bu -wān 'a mu ye.

Ba 'la =wlu, -Yusu a 'lediti 'muεε yre

⁷ 'Na -diayuo -a, ba kō =wlu a 'lūa, ε 'mue gba -gbag-
ba, Kukōnyo -Yusu 'mu 'le di. Ba 'ye ke 'dūdkōnyo, -tε ככ
nu, ככ -tōpli 'dō, 'plu 'ke 'le =wlu a 'lūa 'kwli 'mu, 'ככ

ye-henu -pre, ככ, 'lele'kōkōnu 'hεεn, 'כ 'ble kwa -bleble,
'εε -tōpli a -gbe a 'cūceti ke ye. ⁸ 'A ni -gbe, ba 'la -we
=wlu. 'A ni =wlu ni bi 'le =hōn. -A ni Kukōnyo a 'lediti
'muεε ye.

⁹ 'A ni yiyie 'le -ti, -diayuo -a, -ε die nu, Nylsua 'ni
=han 'a mu -bati le poo. Ba kō 'a yiyie, -batiponyo -Yusu
a 'lediti 'muεε yre, 'ke כ ni 'o 'maju 'yri. ¹⁰ 'Na -diayuo -a,
Nylsua a winwōn-henyu =nu, -uu la 'pre, 'ke 'le Kukōnyo
Nylsua a 'dū 'kwli 'mu, ti -hi la a ti 'yri, 'waa -ti bi bi 'le
'a mu 'kwli 'mu. U kō la =wlu a 'lūa, =beti buu la =sue
'ye. 'A ni -gbe, ke ba nu -wε =wlu a 'lūa a kukō. ¹¹ -A ככ
'ni, Nylsua a winwōn-henyu a -gbe, u kō la pl a bleleε,
-ε nue, u 'de sūa, 'ke 'o Nylsua a =wlu a yekuole -wān.
Nylsua a nahuon, -כ ככ Sōbu, -כ -mε -ye, a 'wān 'a -ti ni,
-tε כ nu la =wlu a 'lūa a kukō, 'ke 'le =sue a 'yiyie 'kwli
'mu. A 'wūn -wε ni, -tε Kukōnyo Nylsua nu, 'plu 'a =sue a
'yiyie a -gbe, =hapudε 'ε -hūen 'le 'kwli 'mu. 'ε ככ -tεε,
Kukōnyo Nylsua, ככ -tunahuin a wān, ככ, 'כ nyu -wε
=hapudε 'yi =hōn le nu.

¹² 'Na -diayuo -a, dε gblaka, 'n -hua =bo le 'a mu, ε nε-
-gbo: A ni 'su 'le! A ni 'suu 'le yakō, a ni 'suu 'le -wε
-tutu, a ni 'suu 'le -wε 'ε ni dε =de. 'Bε 'ya iin 'mu, ke ba
po iin, ככ, 'bε 'ya 'uun 'mu, ke ba po 'uun. Ke ba nu,
Nylsua 'ni =han 'a mu -bati le poo.

¹³ 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bō ni 'le, 'ככ =sue 'ye,
-ye ככ da Nylsua, Nylsua ככ 'muo 'mu -hε. Nahuon 'bō ni
'o, 'manu 'bu nyo nu, -ye ככ bree Nylsua -wān.

¹⁴ Nahuon 'bō ni 'le 'a mu -heyri, 'bō ככ 'huln a hinhren,
-ye ככ da 'cūε a ye'munaanyu, u 'muo 'nyra 'lu po, 'ke
'le Kukōnyo a 'dū 'kwli 'mu, u 'mu Nylsua da, 'ke Nylsua
ככ -wā 'a 'kuε. ¹⁵ 'Bu da Nylsua, 'bu kuo =wlu ye, -ε ככ,
dε =nu, uu -hua, Nylsua die 'ni nu, -ye Nylsua di
'hulnhrennyo a -gbe a 'kuε 'ni -wā, ככ 'muo ye 'mu 'ba.
'bō nu o dε 'kuku, Nylsua di 'a dε 'kuku a -gbe 'ni
'wuwla.

¹⁶ 'A -ti, dε 'kuku, a nu, ba wεen yre, ככ, ba da Nylsua,
'ke 'o 'a ni 'bienu a -ta 'mu, -ε die nu, Nylsua 'mu 'a ni
'kuεi -wā. Nahuon =nu, -כ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, 'a
Nylsua a dūda kō 'kl, 'ke Nylsua ככ nu dε =nu, nahuon
a -gbe, ככ -hua. ¹⁷ Nylsua a winwōn-henyu, -כ ככ Eli, 'a
-ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. -Tε -a ni 'mu, ke כ ni la -wε
'mu. Nō- da la Nylsua, 'ke 'le 'a =wlu 'bii ke, 'nu 'ni =han
la di. Kuε 'o -nyrōwō =nu 'yie 'mu gbo, 'nu 'de di, 'ε nu
'yru ta kō yakūεε -huonkō. ¹⁸ -Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye כ
da la lele Nylsua ni, 'ke 'nu 'mu la =hōn bi. -Tε כ dō la
'klεε, -ye Nylsua wān la ni, 'nu 'u 'tati la lele didie, -ye
'dūdkō-tōpli =ga la lele ni.

¹⁹ 'Na -diayuo -a, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bō hie 'o
Nylsua a 'hru gbo, -u ככ -ti a -tεε a 'hru, ba -hū 'mu, -ε
die nu, ככ 'mu 'o Nylsua a 'hru a -gbe wōn bi. ²⁰ Ba kō 'a
yiyie, nahuon =nu, -כ -hε 'a 'be a -gbe 'mu, ככ waa =ככ ni,
'ke ככ 'de Nylsua -wān hren, ככ 'ni =han 'wan. =Betu dε
'kuku bε -huo, Nylsua die 'ni 'wuwla.

1 PIELL

1 'Mō Piell, -כ כּ -Yusu 'Kltsu a -wōnnaany, 'מכּ כּ נּ, כּ-כּ 'crunε -gbo 'cru. 'A mu =nu, -וּ כּ Nylsua a nahuin, -וּ 'sεε 'blugbι =nu ke gbo, -ל כּ Pōnblugba, Galatiblugba, Kapadōsiblugba, Asiblugba, כּ Bi-tiniblugba 'hεen, 'a mu'וּ נּ, 'נּ -כּ 'cru. 'A mu כּ 'dagbι'ל נּ, 'ke 'le 'blugbι a -gbε 'mu. ² Si la a ti 'yri, -a נּ Bu Nylsua כּ -yri la, 'ke כּ -ha 'le 'a mu du 'mu, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. 'Ke כּ naa 'le 'a -Hihiu 'mu, כּ nue, 'a 'ya 'a nahuin 'mu, -ε die nu, a 'mu 'o -Yusu 'Kltsu 'o =tuu, כּ, -Yusu 'Kltsu a -gbε a dablo 'mu 'a נּ dε 'kuku 'wōwla, -ε die nu, a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. Nylsua כּ nu 'a mu =hapudε 'mu, כּ -nyi -wε 'a mu kegbowεenε, =hapudε כּ kegbowεenε a -gbε 'hεen, ל 'mu klε bii.

-Ba baa Nylsua =nu, -כּ waa -a mu

³ -Ba baa Nylsua, -כּ כּ -a נּ Kūkōny -Yusu 'Kltsu a Bu, -ε nue, כּ 'ye -a נּ wōl, כּ -nyi -a mu 'kl yrayru. -Yusu 'Kltsu =nu, Nylsua -ha 'le 'kukonyu -hεyri, כּ -ha 'kl, כּ-כּ כּ 'mu Nylsua a -gbε, כּ naa 'le, כּ -nyi -a mu 'kl yrayru a -gbε. Nε- כּ -tl, =a yie, =a nye -pre, 'ke כּ -ha -wε 'le -a mu 'kukonyu -hεyri, כּ 'mu -wε -a mu 'kl -ha. ⁴ -A yie -wε נּ, -ε כּ, Nylsua di -a mu -nyi =hapudε. =Hapudε a -gbε, ε 'nι nyre =le 'yi lε, כּ, ε 'nι pa =le -wε =jawe, כּ, ε 'nι =hōn =le -wε gbe. =Hapudε a -gbε, 'ke 'le yakō 'mu, 'ke כּ =tue 'le gbo, 'ke 'o 'a נּ -ta 'mu. ⁵ 'A mu =nu, -וּ kuo Nylsua =wlu ye, כּ 'a mu =tu 'yie, 'ke 'le 'a 'kl a kenunε 'kwli 'mu, -ε die nu, 'kl a 'o'mu-hōnti 'bu nyre 'o, nahuin 'bii 'mue 'ye -tεε, -ε כּ, כּ waa 'a mu נּ. ⁶ =Hapudε a -gbε, Nylsua nu 'a mu 'mu a -tl, 'a כּ pl a bleelε, =betl ba di kε =sue a gbleglei 'ye, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. ⁷ =Sue a -gbε, aa 'ye, a nye 'nι 'ye, -ε die nu, nahuin 'mue 'ye, -ε כּ, a kuo Nylsua ye =wlu -tεε. =Betl -gul =nu, -וּ di 'yi lε nyre, וּ nyu 'mu 'nι 'ba, 'וּ nyu 'wla, -ε die nu, וּ 'mue 'ye, 'bua 'bu כּ 'yi lε. Kε ε נּ 'mu, 'ke 'o 'a נּ =wlu a yekuolε a -ta 'mu. 'A נּ =wlu a yekuolε a -gbε, ε כּ dε gblakaa נּ, 'ε -hi 'o -gul 'mu. Kε'ε נּ, ε נּ 'mu, -ε die nu, -nyrōw =nu -כּ 'mu -Yusu 'Kltsu di 'le lele di, Nylsua 'mu 'a mu baa, כּ, כּ 'mu -wε 'a mu -tl a 'yi'buaalε -nyi, כּ, כּ 'mu -wε 'le 'a נּ 'du 'yaa, -ε nue, a 'klε kuo =wlu ye. ⁸ -Yusu a -gbε, =betl ba 'dio wen a 'yee, a כּ 'mu נּ. =Betl ba 'nι 'yo, -tε ti נּ lε 'mu -gbo, a kuo ye =wlu. Nε- כּ -tl, 'a כּ pl a bleelε. -Tε 'a נּ pl nu lε buble, כּ =de 'de 'le 'a =tutue -wε, ⁹ -ε nue, Nylsua, כּ 'a mu 'nι waa. Waalε a -gbε, nε- aa -pre.

¹⁰ Ti -hi la a ti 'yri, Nylsua a winwōn-henyu, וּ nye la le 'nι =כּ, bu yrii la 'mu lε -tεε, -tε Nylsua di nahuin a waalε nu. ε נּ la ye 'mu, =hapudε =nu, Nylsua po la lε, כּ di la 'a mu 'mu nu, 'וּ la nahuin 'a -tl ye =tu. ¹¹ -Yusu 'Kltsu a -Hihiu =nu, -וּ נּ la 'o =nu ke 'mu, ε נּ la ye 'mu, 'וּ le la =nu -Yusu 'Kltsu a =sue =nu, כּ di la 'ye a -tl, 'וּ le la =nu, -ε כּ, =sue a 'yie a -gbε, 'bε -hi, Nylsua dio -nyi -tl a 'yi'buaalε. Nylsua a winwōn-henyu a -gbε, וּ =mue la lε, 'ke bu yrii dε a -gbε 'mu lε, -ε die nu, וּ 'mu ti =nu yi, -ל כּ 'yri -tōpl a -gbε, ל di 'o 'lu -wōn mue, כּ, וּ 'mue yi, -tε ל di 'mu נּ, ¹² Nylsua כּ le =nu, -ε כּ, ε 'de =nu, וּ 'deε bu 'ye -tōpl a -gbε, kεε, 'a mu'וּ נּ, -וּ di 'ye. Ti -gbo 'yri, nahuin =nu, -וּ -Yusu a =haputitie po, וּ le 'a mu -tōpl 'bii a -gbε נּ. Nylsua a -Hihiu =nu, כּ nahuin -nyi, nu- =tu =nu -tōpl a -gbε wōn. -Tōpl a -gbε, Nylsua a leleenyu, וּ nye -wε 'nι -hua, 'ke bu yi wen, kεε, Nylsua a -Hihiu 'di =nu כּ.

'A נּ nunukl כּ 'sii 'o ye

¹³ -Tε Nylsua nu -tōpl a -gbε, 'ke 'o 'a mu -wōn, 'a -tl, ba -hi 'lu -wōn lε -tεε, -ε die nu, a 'mu -wōn -wε, 'ke ba nu Nylsua a -kuan. Ba כּ 'a נּ wōn win ke! A נּ -hie 'le dε =de 'lu -wōn lε, 'bε 'de =hapudε =nu, Nylsua di 'a mu 'mu nu, -nyrōw =nu -כּ 'mu -Yusu 'Kltsu di 'le lele di. ¹⁴ 'ε נּ ti, ba =tuu 'o Nylsua 'o. Ti =nu -כּ 'yri a 'de la -Yusu a =haputitie a yie, aa la -wōn kue 'yilenyre-tōpl =nu, 'a נּ =wlu la -hua. Kεε, -tε ti נּ lε 'mu -gbo, a נּ kue 'le 'klεε lele 'yilenyre-tōpl a -gbε -wōn. ¹⁵ Nylsua =nu, -כּ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a daku 'mu, כּ 'sii 'o ye. 'A -tl, 'a נּ -gbε, 'a נּ 'yrinaabul bu 'sii -wε 'o ye. ¹⁶ Ti -hi la a ti 'yri, וּ 'cruε la נּ, 'ke 'le Nylsuacrunε 'kwli 'mu, -ε כּ: «Nylsua כּ 'nι: Ba 'sii 'o ye, -ε nue, 'na -gbε, 'n 'sii 'o ye.» ¹⁷ 'Bla 'baa Nylsua da, kε aa po: «-A נּ Bu.» -Tε a nyo 'klεε Bu daa, -ye a כּ ba =tuo 'o, 'a נּ 'yrinaabul, ל 'mu 'o ye 'sii, ti 'bii -gbo, a di כּ 'kl ke -hi. Bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ε כּ, 'ε נּ nahuon, -tε 'a nunukl נּ 'mu, kε'ε נּ, Nylsua di 'a -bati a lεpupue nu, -ε nue, כּ -mε -ye, כּ 'nι 'jra =le nahuin 'yi 'mu lε. ¹⁸ A yie נּ, -ε כּ, Nylsua -ha 'a 'Yu נּ, כּ =gbla 'a mu, 'ke 'o nunu-tōpl =nu a -ta 'mu, 'a נּ bunu la 'a mu כּ, -ל 'nι da dε =de. ε 'de 'wliye =nu, -εε =jawe pa, כּ 'die nu, כּ 'de 'a mu =gbla, ¹⁹ kεε, -Yusu 'Kltsu a -gbε a dablo =nu, -כּ נּ 'kl ke, -ε -hi 'o 'ε נּ dε =de 'mu, כּ- Nylsua nu, כּ =gbla 'a mu. -Yusu 'Kltsu 'we =כּ blablε ye, וּ -ha, 'ke 'o -cōhlun -wōn. כּ 'sii 'o ye -tεε. Dε 'klan =de 'de 'le =כּ 'mu נּ. ²⁰ 'Plu Nylsua

'mu la 'kl nu, 'kee nu, Nylsua -ha 'le -Yusu 'Klisu du 'mu. Kee, ti -gbo 'yri, -u m' lele' b'cti, c titio nahuin 'bii ye, -e die nu, c 'mu 'a mu waa. ²¹ Ne- k' -tu nu, 'a kuo Nylsua =wlu ye. N'c- h'c 'le 'kukunya -heyri, 'c -h'c 'kl, k, 'c -nyo -ti a 'yi' buaale. -Yusu 'Klisu a -gbe, n'c- nue, 'a kuo Nylsua =wlu ye, 'a yie -we, -e m'c, c di 'a mu 'n' waa.

²² A 'sii 'o 'a nu d'cnu ye, -e nue, aa 'o Nylsua a winte 'n' =tuu. Ne-e 'a mu 'kl -nyi, 'ke ba nu e 'a nu 'bienu 'mu, -u -we Nylsua -w'cnu ke. 'Nu 'a mu 'n' le, ba 'cipi 'o 'mununu'e, 'ke 'le 'a nu =wlu 'bii ke. ²³ B' bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, Nylsua a winte =nu, -u nahuin 'kl yrayru -nyi, k, -l 'de e -b' -we gbo gbe, n'c- k' 'mu Nylsua naa 'le, 'c -nyi 'a mu 'kl yrayru. Nylsua a -gbe, -c 'n' 'ku gbe, n'c- k' 'yuo=pli a -he. E 'de -tunahuon, -c' 'ku a 'yuo=pli, a 'diu -he. ²⁴ U 'cree la nu, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -e m'c:

«-Tunahuin 'bii,
u 'we =n' -piti ye, -u 'ku.

'Waa 'yilen'c,
e 'we =n' -piti a -pui =nu ye, -u 'y'c.

²⁵ Kee, Kukonyc Nylsua a winte,
e 'n' -we =le gbo gbe.»

Nylsua a winte a -gbe, -e k' -ti -aa =tu, n'e- m'c =haputi-tie =nu, a 'w'c.

Nylsua -ha 'le 'a mu 'mu du, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu

2 -Te Nylsua -nyi 'a mu 'kl yrayru a -gbe, 'a -ti, -t' -pli -h'c 'bii =nu, -u nu 'le 'a nu =wlu ke, ba -h' 'le, a nu 'du 'le 'kle e lele h'c le, a nu naa 'le -we 'lii 'h'c, a nu =tu 'le 'kle e lele ca, k, a nu creke 'le nahuin. ² Kee, ba 'we =n' 'yuplu ye, -c' 'a 'dii a nye -hua 'e nu ti. Ke'e nu, ba nu Nylsua a -ti a -huhua, -e die nu, 'a nu =wlu a yekuole 'mu kle bii. Ne- ba nu, e 'mue gba -gbagba, ti =nu -k' 'yri Nylsua di 'o 'a mu waa 'bii, u 'mu 'o nyre. ³ De a -gbe, n'e- k' -huhua a k' ba gba 'lu -w'c, -e nue, a =t' =hapude =nu w'c, Kukonyc, c' nahuin -nyi, 'a 'ye, -e m'c, e n'c w'c.

⁴ Ba 'y'ya 'o Kukonyc -Yusu 'Klisu 'h'c 'mu gbo. N'c- nahuin 'kl yrayru -nyi. N'c- 'we =n' 'h'c =nu ye, kayuonyu 'de -hua bu nuu -kuan 'yri. Kee, Nylsua -me -ye, n'c- c -ha 'le, 'c nuu -kuan 'yri, -e nue, c -me -ye, 'ke 'le =n' 'yi 'mu, c n'c le 'yi, 'c -hi 'o 'he 'bii 'mu. ⁵ 'A nu -gbe, -u k' 'kl yrayru a -gbe, ba 'we =n' 'he =nu ye, -e nu 'kl, -e die nu, Nylsua 'mu 'a mu 'mu 'ba, c 'mu kayu =nu po, -u k' gbo 'a -Hihi di 'le nu. 'Ke 'le kayu a -gbe gbo, 'a mu di -c'hlunpinyu 'mu 'ya. -C'hlun =nu, a di pi, -u di 'a pl' blee, n'e- m'c ba -ha 'le 'a nu =wlu, ba -nyu =n'c, -Yusu 'Klisu a -ti. ⁶ 'E m'c -tee, u 'c'rie la nu, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -e m'c, ke Nylsua po:

«Ba 'ye ke, 'n -ha 'le =hapu' h'c,
'n' nyo 'le 'd'c =nu, u Sion (Jrus'e) daa 'mu gbo =tu.
N'c- k' ke 'n di 'o 'na kayu poo.
N'c- 'n -ha 'le du 'mu, -e nue, c n'c le 'yi.

'E nu nahuon 'c' nu 'o, 'c' kuo =wlu ye, gbege -tu 'de e nu =n'c.»
⁷ =Hapu' h'c a -gbe, c m'c =hapude e nu, 'ke 'o 'a mu -w'c, -u kuo =wlu ye. Kee, e 'de le 'mu nu, 'ke 'o nahuin =nu -w'c, -u 'dio =wlu ye kuo. 'E m'c -tee, u 'c'rie la nu, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -e m'c:

«'H'c =nu, kayuonyu 'de -hua bu nuu -kuan 'yri, n'c- =u -ye 'du 'mu, 'c -he 'h'c gblaka, 'u nuu -kuan 'yri, 'u po kayu.»

⁸ 'E 'cree -we nu, 'ke 'le Nylsuacrune 'kwli 'mu, -e m'c: «'H'c a -gbe, c nye 'n' nu, nahuin a bu'yc 'c nyo yre bi, 'u =h'c le bibi.»

'E m'c -tee, 'waa bu'yc nyo yre 'n' bi, 'u =h'c le bibi, bu 'n' =tuu 'o Nylsua a win. Ke la 'le gbo, Nylsua -yri nu, 'ke bu bi =h'c le, 'bu 'n' =tuu 'o 'a win.

⁹ A -me -ye, 'a mu m'c daku =nu, Nylsua -ha 'le du 'mu. 'A mu m'c bod'c'c nu, -u 'we =n' -c'hlunpinyu ye, -u Nylsua a -kuan nu. 'A mu m'c Nylsua a daku nu, c po 'p' ke, 'ke 'o =n' -w'c. C =gbla 'a mu nu, -e die nu, a 'mu nahuin le, 'ke 'o -t'pl' gblak' =nu, c nu a -ta 'mu. 'E m'c -tee, c da 'a mu nu, 'c -ha 'le 'a mu gb'gb'yr' -heyri, 'c gba 'le 'a mu 'a -nyre 'mu, -e w'c, -e -hi 'o 'e nu de =de 'mu. ¹⁰ Ti -hi la a ti 'yri, a 'de la Nylsua a daku, kee, -te ti nu le 'mu -gbo, a -he 'kle e 'a daku. Ti -hi la a ti 'yri, a 'die la yi, -e m'c, Nylsua k' la 'a nu w'c, kee, -te ti ne 'mu -gbo, a yie nu, -e m'c, 'e m'c -tee, c k' 'a nu w'c.

Ba 'ya Nylsua a =go 'mu

¹¹ 'Na nunatumupu -a, b' bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -e m'c, 'a mu m'c 'dagb' 'nu, ke n'c 'kl -gbo -w'c. 'Kl -gbo, c 'de 'a nu gbonu'e, yak, n'c- m'c 'a nu gbonu'e. Ne- nue, 'nu 'a mu le 'bat' a nu nu 'le 'kle e lele 'yilenyre-t'pl' =nu, 'a nu =wlu -hua ba nu. -T'pl' a -gbe, u -hua b' nyre 'a nu =wlu 'yi le. ¹² 'Ke 'le nahuin =nu -heyri, -u 'de Nylsua yi, 'a nu 'yrinaabu b' 'sii 'o ye, m'c =bet' bu pl'e, aa nu 'yilenyre-t'pl', =hapu-t'pl' =nu, aa nu 'e nu ti, u 'mui 'ye, e 'mue nu, u 'mu Nylsua baa, -nyr'c' =nu -k' 'mu c di 'le di.

¹³ -Te aa -a nu Kukonyc -Yusu 'Klisu -w'c nu, 'a -ti, ba =tuu 'o 'kl ke a nahuin 'bii, -u 'blugba naa. Ba =tuu 'o Romakue a 'kuu gblaka =nu, -c' k' nahuin 'bii win ke.

¹⁴ Ba =tuu -we 'o -gulunumapu =nu, 'kuu gblaka =tu 'o gble. C =tu 'o gble, -e die nu, nahuin =nu, -u de 'klan nu, u 'mu 'le le -ha, k, nahuin =nu, -u =hapude nu, u 'mu baa. ¹⁵ Nylsua nye 'n' -hua, 'ke ba nu =hapude, -e die nu, nahuin =nu, -u 'n' -hua -bu yrii Nylsua, 'plu, -u 'a mu creke, u 'mu -ti a -gbe a =tutue 'kee. ¹⁶ 'A nu nunuk' b' tu'e nahuin, -e m'c, -Yusu nue nu, 'a 'de 'kle e lele de 'kuku a =go. A nu po 'le le, -te a 'de lele =go a -ti, a -we 'le ba nu de 'klan nu -gbugbe. Kee, ba 'ya Nylsua a =go 'mu. ¹⁷ Ba =tuu 'o nahuin 'bii 'o, ba nu e 'a nu 'bienu

-Yusu a nahuin 'mu, ba =tuu 'o Nytsua 'o, k, ba =tuu -we 'o Romakue a 'kuun gblaka 'o.

'A ni 'yrinaabul bi 'we =nɔ -Yusu 'Klɩsu a 'yrinaabul ye

¹⁸ 'A mu -kuannunyu =nu, 'a mu 'nu 'kleɛ 'le -wɔn mu 'preɛ. Ba =tuu 'o 'a ni nyigblakl 'o -tɛɛ. Ba kɔ -we 'waa -ti a 'yi'buaale -tɛɛ. =Betl 'waa =wɩl bi nɔ 'yi lɛ, =betl 'waa =wɩl bi nyre -we 'yi lɛ, ke'ɛ ni, ba nu. ¹⁹ 'E mɔ -tɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bu nyo =sue =tue, =betl bɔ 'de dɛ 'klan =de nu, -bɛ blɛ =sue a =tuelɛ ye, 'bɔ kɔ =wɩl a 'lɩla, 'ke 'le =sue a 'yiye a -gbɛ 'kwli 'mu, -ɛ nue, ɔ kɔ Nytsua a 'o=tu-ule, -ye dɛ a -gbɛ, ɛ di Nytsua a plɔ 'ni blee. ²⁰ 'Bla 'baa dɛ 'klan nu, dɛ 'klan a -gbɛ a -ti 'buu 'a mu =sue =tue, 'ba kɔ =wɩl a 'lɩla, 'ke 'le =sue a 'yiye a -gbɛ 'kwli 'mu, -ye nahuon =de 'dɛɛ bɔ baa 'a mu. Kɛɛ, 'bla 'baa =hapudɛ nu, 'plu =hapudɛ a -gbɛ a -ti 'buu 'a mu =sue =tue, 'baa =wɩl a 'lɩla kɔ, -ye dɛ a -gbɛ, ɛ di Nytsua a plɔ 'ni blee. ²¹ Nytsua da 'a mu ni, 'ke ba 'ye =sue, =betl baa =hapudɛ nu, -ɛ nue, -Yusu 'Klɩsu, 'a -gbɛ, ɔ 'ye -we =sue, ɔ 'mu 'a mu waa a -ti. ɔ kɔ 'a mu 'hru ni, -ɛ die nu, a 'mu 'le 'a =pɩ lɛ -ha. ²² ɔ -mɛ -ye, ɔ 'de dɛ 'klan =de nu gbe. ɔ 'de nahuon =de kaa. ²³ -Tɛ u puo tant lɛ, ɔ 'de -wɔn =hɩan, ɔ 'de 'a nɩnɩ po. -Tɛ u nyo =sue =tue, ɔ 'di =tu, 'ke bɔ nu nahuin a -gbɛ dɛ 'klan 'mu. Kɛɛ, dɛ ɔ nu, nɛ- mɔ bɔ po 'le 'a dɩnɩnɩ Nytsua kwa 'mu, -kɔ -tɛɛ a -bati po. ²⁴ -Yusu 'Klɩsu a -gbɛ, ɔ 'ble -a ni dɛ 'kuku, 'ɔ 'ye =sue -a ni dɛ 'kuku a -gbɛ a -ti, 'u kɩnɩ 'o tu 'yie 'mu, 'ɔ 'ku. -Tɛ ɔ nu dɛ a -gbɛ, ɔ =gbla -a mu ni, 'ke 'o dɛ 'kuku a -gbɛ -wɔn, -ɛ die nu, -a 'mu 'klɩ kɔ, 'ke -ba nu =hapudɛ. Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -tɛ ɔ nu lɛ =sue a 'yiye, 'a ni 'kuei 'l -we. ²⁵ Ti -hi la a ti 'yri, a 'we la =nɔ blablɔ =nu ye, -ɔ 'wan. Kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, a =hɩan -wɔn, 'aa blablɔkɩnyɔ -wɔn kue, -kɔ 'a mu 'yie =tu, dɛ 'klan =de 'ni =han 'a mu lɛ 'tu.

Nyru kɔ 'waa tɔnu 'hɛɛn

3 'A mu nyru, ba kɔ 'o 'a ni tɔnu a 'o=tuule, -ɛ die nu, 'ke 'le 'a ni tɔnu -gbahlɔn, nahuin 'bu ni 'le, 'bu 'de 'o Nytsua a wintɛ a 'o=tuule kɔ, u 'mu Nytsua =wɩl ye kuo, 'a ni 'yrinaabul a -ti. Mɔ =betl ba 'nɩnɩ =tu =nu Nytsua a -ti ye, ² u die 'ni 'ye, -tɛ 'a ni 'yrinaabul nu 'oye'siile, kɔ -tɛ aa nu, 'a nyu 'o =tuu. ³ A ni -hie 'le 'lu -wɔn lɛ 'ɛ ni ti, -tɛ 'a ni wlawl a 'yilɛnɩnɩ di 'mu ni, -tɛ a di 'lu a hɩhra nu, -ɛ di nahuin 'mu gblɛ 'ta, kɔ, -tɛ a di -gulɩ-tɔplɩ a 'hɩn'mulepupue nu, kɔ, -tɛ a di -we 'yilɛnɩdanɩ a -wɔnɩpupue nu. ⁴ Kɛɛ, dɛ ba -hie 'lu -wɔn lɛ 'ɛ ni ti, nɛ- mɔ 'a ni =wɩl bi nɔ 'yi lɛ, -ɛ mɔ =wɩl a 'lɩla, kɔ =wɩl 'kɔkɔ. Nɛ- mɔ 'yilɛnɩnɩ, -ɛ 'nɩnɩ -we 'le gbe. Nɛ- mɔ dɛ gblaka, 'ke 'o Nytsua ye. ⁵ Ye-hɛ-nyre 'mu a nyru, -uɩ la Nytsua -wɔn kue, ke'ɛ ni, u nu la 'yilɛnɩnɩ. Uɩ la 'o 'waa tɔnu 'ni =tuu. ⁶ Nyrugba =nu, -ɔ kɔ Sara, 'a -ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ɔ kɔ la 'o 'a tɔ Abrahamu 'ni =tuu, 'ɔ nyo la 'a kukɩnyɔ daa. 'Bla 'baa =hapudɛ nu, -ɛ 'we =nɔ

Sara ye, a -hɛ 'a 'yuo nyruyuo. ɛ 'de ye blɛ dɛ =de bɛ ka 'a mu ye, 'ke ba nu =hapudɛ a -gbɛ.

⁷ 'A mu tɔnu -mɛ -ye, ba nu 'a ni nyru =hapudɛ 'mu. Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, -tɛ a nu 'klɩ a kenɩnɩɛ, u 'de lɛ 'mu ni. Ba =tuu 'o, -ɛ nue, 'klɩ yrayru =nu, Nytsuaa 'a mu -nyi, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu, a 'hɩn -we a -gbɛ, 'a mu ɔ nyo -nyi. Ba =tuu 'o, -ɛ die nu, 'baa Nytsua da, ɔ 'mu 'a mu nua ye gbo po.

-Yusu a nahuin, u di 'ye =sue, =betl buu =hapudɛ nu

⁸ Dɛ -kɔ ke 'nu 'o -yɛ, nɛ- gbo: A 'bii, ba kɔ 'lu a lɛ-hieɛgbloo -do. Ba yiyrii wɩl, ba nɩnɩɛ 'mu, -ɛ nue, 'a mu mɔ 'dayuoo ni, 'ke 'o Nytsua a 'hru wɩnɩ. Ba nunu =hapudɛ 'mu, kɔ, ba =tɩ -we 'le 'a ni dɩnɩnɩ. ⁹ 'Bla nahuon 'bɔ nu 'a mu dɛ 'klan 'mu, a ni nuo 'le -we dɛ 'klan 'mu. 'Bla nahuon 'bɔ poo 'a mu tant lɛ, a ni puo 'le -we tant lɛ. Kɛɛ, dɛ ba nu, nɛ- mɔ ba da Nytsua, 'ke bɔ nuo =hapudɛ 'mu, -ɛ nue, ti =nu -kɔ 'yri Nytsua da la 'a mu, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu, ɔ pue la 'le =le, 'ke bɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu. ¹⁰ U 'crɛɛ la ni, 'ke 'le Nytsuacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

«Nahuon 'bɔ ni 'o, 'kɔ -hua bɔ ni =hapu'klɩ, kɔ, 'kɔ -hua bɔ kɔ plɔ a bleelɛ, ɔ 'de ye blɛ, 'ke bɔ =tu 'klɛ lele -ti -hɩn =de, kɔ, ɔ 'de -we ye blɛ bɔ 'du hɩ lɛ. 'Bɔ lɛ nu, -ye ɔ ni =hapu'klɩ.

¹¹ ɔ 'de ye blɛ, 'ke bɔ nu 'klɛ lele -tɔplɩ -hɩn =de lɛ, kɛɛ, =hapudɛ, nɛ- ɔ kɔ bɔ nu, bɔ =mue lɛ, 'ke 'le 'a =wɩl 'bii ke,

ɔ kɔ 'a 'bie 'hɛɛn, bu wɛɛn ke gbo.

¹² Nahuin =nu, -uɩ =hapudɛ nu, Nytsua nyu =tu 'yie.

'Bla 'bu nyo dɛ -hua, -ye ɔ nyu ye gbo po nua. Kɛɛ, dɛ'klannunyu -mɛ -ye, ɔ nyu ye 'ni -wɔn.»

¹³ 'Bla 'ba nye lɛ =mɔ, 'ke 'le 'a ni =wɩl 'bii ke, 'ke ba nu =hapudɛ, =ɔ =de 'dɛɛ bɔ nu 'a mu 'crɛ 'mu. ¹⁴ Mɔ =betl baa =sue 'ye, 'ke 'o =hapudɛ =nu, aa nu a -ta 'mu, Nytsua di 'a mu 'mu nu =hapudɛ. 'A -ti, a ni pɩ 'le nahuin =nu a huannu, -uɩ -hua -bu nu 'a mu 'crɛ 'mu. 'A ni =wɩl ni 'wu 'le 'ku 'mu. ¹⁵ Kɛɛ, 'ke 'le 'a ni =wɩl ke, ba =tuu 'o -Yusu 'Klɩsu. Bɔ 'ya 'a ni kukɩnyɔ 'mu. Ti a pɛpɛ, ba ni 'o -preeɛ 'mu, -ɛ die nu, a 'mu nahuin 'bii =nu kle -hɩhɩa, -uɩ 'a mu wɩnɩ lɛ =gba, dɛ- kɔ -ti 'a kuo -Yusu 'Klɩsu =wɩl ye. ¹⁶ 'Bla 'ba nye =nu kle -hɩhɩa, -ye ba kɔ =wɩl a 'lɩla, kɔ, ba kɔ -we 'waa 'o=tuule. A ni nu 'le -tɔplɩ =nu, -ti kɔ -ti 'a ni =wɩl 'u 'a mu 'nyre =hen, -ɛ die nu, nahuin 'buu -hua bu creke 'a mu, -tuɩ 'mu nu, -ɛ nue, uɩ =tu -ti -hɩn, 'ke 'o 'a ni 'yrinaabul a -ta 'mu, 'a mu =nu, -uɩ ni 'o -Yusu a 'hru wɩnɩ. ¹⁷ ɛ nu -tɛɛ, =hapudɛ =nu, aa nu a -ti, ba 'ye =sue, Nytsua 'bɔ nye -hua, 'ɛ -hi 'o ba 'ye =sue, 'yilɛnyre-tɔplɩ =nu, aa nu a -ti. ¹⁸ -Yusu 'Klɩsu a -gbɛ, ɔ 'ku ni, -a ni dɛ 'kuku a -ti. 'A 'kukue mɔ 'kɩsuu -do. Nahuon =nu, -ɔ 'sii 'o ye, nɔ- 'ku, 'ke bɔ

waa -a mu =nu, -u 'de 'o ye 'sii, -ε die nu, ɔ 'mue nu, -a 'mu Nylsua ye 'muεε. Nahuin, nu- 'lɔ, kεε, Nylsua a -Hi-hiu, nu- -hɔ 'le 'kukonyu -heyri, 'u -hɔ 'klɔ. ¹⁹ 'Ke 'le Nylsua a -Hihiu a 'klɔ 'kwli 'mu, 'ke ɔ mu 'le 'kuo =nu -wɔn, ɔ nɪ 'le =jɪ 'mu, 'ɔ =tu =nu Nylsua a -tɪ ye. ²⁰ 'Kuo a -gbε, ɔn- ɔn nahuin =nu, ti -hi la a ti 'yri, -u 'nɪnɪ =tuu la 'o Nylsua. 'E ɔn -tεε, Nylsua ɔn la =wɔ a 'lɪla, 'ɔ nyu -pre, ti =nu -ɔn 'yri nahuon =nu, ɔn ɔn Noe, ɔn la 'o 'mu =nu nuu, kεε, nahuin a -gbε, u 'kɪε -hεε la Nylsua a -tɪ ε. Nahuin =nu, -u pa la 'le 'mu a -gbε 'kwli 'mu, u 'de la -huo. U ɔn la nahuiin -yehen-yehεen nɪ, Nylsua waa, 'ke 'o 'yiyinie =nu a -ta 'mu. ²¹ 'Nie a -gbε, -ε ɔn 'kwli 'mu u naa 'le, ε ɔn 'nie -gbo, u kε 'a mu 'lu ε po, -εε 'a mu waa a yriile'ε nɪ. 'Nie a 'lupupue a -gbε, ε 'de u 'mu 'a nɪ 'huɪn -plo a -tɪ. Kεε, nε- ɔn dε, -aa Nylsua -hua, ɔn nue, -a nɪ =wɪ 'mu 'o ye 'sii. 'Nie a 'lupupue, εε 'a mu 'nɪ waa, -ε nue, -Yusu 'Kɪsɪ -hɔn 'le 'kukonyu -heyri 'mu nɪ, 'ɔ 'hɪ 'klɔ. ²² -Yusu 'Kɪsɪ, ɔ =hɪan -wɔn, 'ɔ mu 'le yakɔ 'mu, 'ɔ nɪ 'o Nylsua a diidεpɪa ke gbo, 'ɔ ɔn Nylsua a lεleenyu win ke, ɔn 'kuo 'bii, ɔn 'ε nɪ 'klɪkenɪdε =de 'hεεn.

Nylsua, ɔn- ɔn ɔn 'a mu win ke

4 -A yie nɪ, -ε ɔn, -Yusu 'Kɪsɪ 'ye =sue, 'ke 'le 'a -plahɪn 'kwli 'mu. 'A -tɪ, 'a nɪ -gbε, ba ɔn 'lu a lε-hieledu a -gbε, -ε ɔn: Ba -wε -wɔn, 'ke ba 'ye =sue, -ε 'we =nɔ ye, -tε ɔn =sue a 'yiyie, -ε nue, nahuon =nu, ɔn 'ye =sue, 'ke 'le 'a -plahɪn 'kwli 'mu, ɔn 'nɪ nu =le 'klεε lele dε 'kuku. ² Kue 'klεε ɔn gbo, ti 'bii -gbo, a di ɔn 'klɔ -gbo ke -hi, a ɔn ba nu dε =nu, Nylsuaa -hua ba nu. A nɪ nu 'le 'yilenyreklɔ =nu, 'a nɪ =wɪlɪ -hua. ³ Nahuin =nu, -u 'de Nylsua yi, -tɔplɪ =nu, u nɪε 'mu bu nu, 'a nɪ -gbε, nɪ-aa la nu, 'ke 'le ti 'pɔpɔ 'kwli 'mu. 'Ke bɪ pue 'klεε 'o gbo. Ti -hi la a ti 'yri, aa la 'a nɪ dɔnɔ 'ε nɪ dε wɔn 'nɪ -hie, -tɔplɪ -huɪn, 'a nɪ =wɪlɪ -hua, nɪ- aa la nu, 'aa la 'yi 'mu lε bibi, 'aa la 'a nɪ dɔnɔ didi-tɔplɪ ɔn ɔn 'hεεn wɔn -hie, ɔn, 'a klɪ la =wεhɪ, -u Nylsua a -tɪ lε -haa. ⁴ Kεε, -tε ti nɪ lε 'mu -gbo, 'bɪa nahuin =nu, -u 'de Nylsua yi, 'buu 'waa dɔnɔ 'ε nɪ dε =de wɔn -hie, a 'nɪ ku =le 'klεε lele -wɔn lε. -Tε a 'nɪnɪ ku 'klεε lele -wɔn lε, -ye ε saka =nu nɪ, 'u 'a mu tanɪ =tu. ⁵ Kεε, -nyrɔwɔ =de 'mu, 'ke u di -hɪn 'o Nylsua ye mu, ɔn 'mu -bati lε poo. Ti 'de 'klεε lele -wɔn hren, -u ɔn 'yri ɔn di 'o 'klɔnɪnyu ɔn 'kukonyu 'hεεn -bati lε poo. ⁶ Nahuin =nu, -u 'ku, -tε u 'kɪε nɪε la ɔn 'klɔ ke, Nylsua puu lε -bati, -ε 'we =nɔ ye, -tε ɔn nahuin 'bii a -bati a lεpupue nu. -Tε u 'ku, -ye -Yusu 'Kɪsɪ pue =nu Nylsua a =haputitie =nu nɪ, -ε die nu, u 'mu 'klɔ nɪ, -ε 'we =nɔ Nylsua ye.

'Kɪ =nu, Nylsua -nyɪ 'a mu, nɪ- ba nu, ba -hε 'a nɪ 'bienu 'mu

⁷ Ti, -u hie 'le, 'klɔ 'mu 'o 'mu -hɔn, u 'de -huo. 'A -tɪ, ba ɔn 'a nɪ dɔnɔ win ke, ɔn, ba nɪ 'o -preεε 'mu, -ε die

nu, a 'mu Nylsua da. ⁸ Dε gblaka =nu, -ε -hi 'o -tɔplɪ 'bii 'mu, nε- ɔn ba 'cipi 'o, ba nɪnɪε 'mu, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ 'bii ke, -ε nue, 'bɪa 'ba nɪε nahuin 'mu, aa 'waa dε 'kuku a -tɪ -wɔn 'nɪ -hri. ⁹ Ba 'ble nahuin =nu kwa -tεε, -u 'le 'a mu -wɔn di. A nɪ 'puprε 'le wɔn lε. ¹⁰ Nylsua nu 'a mu 'mu =hapudε a gblegblei, 'ɔn -nyɪ 'ε nɪ nahuon 'klɪ, 'ke ɔn nu -tɔplɪ a gblegblei. 'Kɪ =nu, Nylsua -nyɪ 'ε nɪ nahuon, ɔn nɪ hihri 'le lε. Nɪ- ɔn nu, ɔn -hε 'a 'bienu 'mu. ¹¹ 'Bɪa Nylsua 'ɔn -nyɪ nahuon 'klɪ, 'ke ɔn 'prε, nahuon a -gbε, ɔn =tu Nylsua a -tɪ. 'Bɪa Nylsua 'ɔn -nyɪ nahuon 'klɪ, 'ke ɔn -hε 'a 'bienu 'mu, -ye 'klɪ =nu, Nylsua -nyɪ =nɔ, nɪ- ɔn nu, ɔn -hɪ 'mu. -Tɔplɪ 'bii =nu, aa nu, bɪ nue, Nylsua 'mu -tɪ a 'yi'buaalε ɔn, 'ke 'o -Yusu 'Kɪsɪ a -ta 'mu. -Yusu 'Kɪsɪ, ɔn- ɔn -tɪ a 'yi'buaalε, ɔn- ɔn 'klɪ, -tε 'klɔ tε ye gbo. Kε'ε nɪ, ε nɪ 'mu.

Pɔ a bleεε 'ke 'o -Yusu a nahuon =nu -wɔn, ɔn =sue 'ye, -tε ɔn 'ya -Yusu a nahuon 'mu a -tɪ

¹² 'Na =wɪ a nɪnatumupu -a, 'bɪa Nylsua 'ɔn 'le =sue a 'yiyie gblaka 'kwli 'mu naa, 'bɔn 'a mu 'mu lε =tɔ, u nɪ saka 'le 'a mu. -Tɔplɪ a -gbε, u 'a mu 'nɪ nue, -ε die nu, ɔn 'mue 'ye, 'bɪa 'ba kuo =wɪ ye -tεε. A nɪ 'ye 'le, -ε ɔn, ε 'de 'o lε ɔn. ¹³ =Suεdu =nu, -Yusu 'Kɪsɪ 'ye, a nye -wε 'nɪ 'ye. 'A -tɪ o, ba nu 'manu, -ε die nu, -nyrɔwɔ =nu -ɔn 'mu nahuin di 'o 'a -tɪ a 'yi'buaalε 'yee, a 'mu 'manu nu 'dɔ, ε 'mu 'o 'ε nɪ dε =de 'mu -hi. ¹⁴ 'Bɪa 'buu 'a mu tanɪ =tu, -Yusu 'Kɪsɪ a -tɪ, -ye Nylsua di 'a mu 'mu nu =hapudε, -ε nue, Nylsua a -Hihiu, -u ɔn -tɪ a 'yi'bubua, -ε -hi 'o 'ε nɪ dε =de 'mu, nu- di 'o 'a mu -wɔn nɪ.

¹⁵ 'Ke 'le 'a mu -heyri, 'bɪa nahuon 'ɔn =sue 'ye, -tε ɔn nu dε 'klan a -tɪ, -hee' ɔn 'la nahuon, -hee' ɔn ɔn 'yriinyɔ, -hee' ɔn 'le 'a 'bienu a -tɪ lε bɪ -heyri, -ye ɔn =de 'nɪ ɔn =le, -tɔplɪ a -gbε a -tɪ. -Tɔplɪdu a -gbε, u nɪ nɪ 'le 'le 'a mu -heyri. ¹⁶ Kεε, nahuon =de 'ɔn nɪ 'o, 'bu nyo =sue =tue, -ε nue, ɔn ɔn -Yusu a nahuon nɪ, -ye nahuon a -gbε, -tuɪ nɪ nuo 'le. Kεε, ɔn -nyɪ Nylsua 'wio, -tε u nu, 'u nyo -Yusu 'Kɪsɪ a nahuon daa.

¹⁷ Ti =nu, -u ɔn 'yri Nylsua di 'o nahuin -bati lε poo, u nyre 'o =o. 'A nahuin =nu, nu- ɔn di -bati lε poo -tɪtε. 'Bɪa 'bɔn poo -a mu -bati lε -tɪtε, -be' ε di 'mu -ti, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u 'de 'a =haputitie =wɪ ye kuo 'le? ¹⁸ 'E mɔ -tεε, u 'crεε la nɪ, 'ke 'le Nylsuaacrɪnɪε 'kwli 'mu, -ε ɔn: «E kla wɔn, 'ke Nylsua ɔn waa nahuin =nu, -u 'sii 'o ye.

'Bɪa 'bε nɪ lε 'mu, -be' ε di 'mu -ti, 'ke 'o dε'klannunyɔ =nu -wɔn, -u 'de Nylsua yi 'le?»

¹⁹ 'A -tɪ o, nahuin =nu, -u =sue 'ye, -ε nue, Nylsua nye 'nɪ -hua, nahuin a -gbε bu 'cipi 'o =hapudε a nunue, 'plu Nylsua =nu, ɔn ɔn -a nɪ nununyɔ, ɔn, ɔn 'le -a nɪ dε -wɔn, ɔn- bu po 'le 'waa dɔnɔn kwa 'mu.

Ba =tu 'le 'a nu dɔɔ, 'ke 'o Nyɔsua ye

5 'Cue a ye'munaanyu 'nu 'kleɛ 'le -wɔn mu 'preɛ. 'Na -gbe, 'mɔ mɔ -we 'cue a ye'munaanyu'kɔ nu. Ti =nu -kɔ 'yri -Yusu 'Kɔsu la =sue 'ye, 'n 'yo la nu. Ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsua di 'o -Yusu 'Kɔsu a -tu a 'yi'buaale nahuin ɔɔ, a bi 'le ye, 'n bi 'le ye, -a di 'le kɔ 'pla. 'A -tu, 'nu 'a mu le 'nu 'bati, ² ba =tu Nyɔsua a nahuin =nu 'yie, ɔ po 'le 'a mu kwa 'mu gbo. Ba nue, -ɛ 'we =nɔ blablakɔnyɔ ye, -kɔ 'a blablakɔ 'yie =tu. Ba =tu 'yie, 'ke 'le 'a nu =wlu 'bii ke, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɔsuaa 'a -huhua nu. A nu nue 'le, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ nahuon 'nɔnɔ nu wɛn 'o 'a mu ke 'mu. Ba 'wlaa 'o =wlu gbo, ba nu -kuan a -gbe. A nu nuo 'le, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ aa 'wliye 'ye a -tu. ³ Nahuin =nu, Nyɔsua -nyi 'a mu, 'ke ba =tu 'yie, a nu nu 'le 'lu gbo. Kɛɛ, 'a nu 'yrinaabuɔ bu tɛɛ =nu, -tɛ u di 'waa dɔɔ a naale nu. ⁴ 'Ba 'baa le nu, -nyɔkɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Kɔsu, -kɔ mɔ blablakɔnyu a Nyɔgblaka, ɔ di 'le di, ɔ di 'a mu -nyi 'wio gblaka, -kɔ mɔ 'klɔ yrayru =nu, -kɔ 'nɔnɔ -we 'le gbe. ⁵ 'A mu =nu, -u mɔ gbloyuo, 'nu 'a mu 'nu le, ba =tuu 'o 'a nu ye'munaanyu. A 'bii, ke 'nu 'a mu ye po, ba =tu 'le 'a nu dɔɔ, a 'mu 'mu le -hɔɔ, -ɛ nue, u 'creɛ nu, 'ke 'le Nyɔsuacruɔɔ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nahuin =nu, -u 'le 'waa dɔɔ 'yaa, Nyɔsua diu 'le 'nu =tu. Kɛɛ, nahuin =nu, -u 'le 'waa dɔɔ =tu, ɔ diu 'mu nu =hapudɛ.» ⁶ 'A -tu o, 'nu 'a mu 'nu le, ba =tu 'le 'a nu dɔɔ, 'ke 'o Nyɔsua =nu ye, -kɔ nu 'klɔ ke, -ɛ die nu, ti =nu -kɔ 'yri ɔ nye 'o -hua, ɔ 'mu 'le 'a mu 'yaa. ⁷ -Tɔplɔ 'bii =nu, -u 'a mu 'kla -wliye 'yaa, ba pui 'le =nɔ kwa 'mu, -ɛ nue, 'a nu -tu 'nu -hri =le =nɔ -wɔn.

⁸ Ba kɔ 'a nu dɔɔ win ke, ba nu 'o -preɛ 'mu! 'A nu yraanyɔ, -kɔ mɔ Satan, kɔ le 'nu -hihie, 'kɔ nahuon le =mɔ, ɔ di klɔ, -ɛ 'we =nɔ -ji ye, -ɛɛ klu, -ɛɛ didide le =mɔ. ⁹ Ba nyɔ ye gbo, ba 'cipi 'o Nyɔsua a =wlu a yekuole. 'Be a yie nu, -ɛ mɔ, 'a nu 'bienu -Yusu a nahuin, -u nu kɔ 'klɔ ke, u 'ye =sue, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ aa nu, 'aa =sue 'ye. ¹⁰ 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ ti nu le 'mu -gbo, aa 'ye =sue. Kɛɛ, ti gbi 'bu -hi, Nyɔsua =nu, -kɔ kɔ -wɔn =hapu-tɔplɔ 'bii 'le 'mu -hɔn, 'a -gbe, ɔ die 'nu nu, a 'mu 'o ye =ceɛ, 'plɔ ɔ 'mu 'a mu 'klɔ -nyi, kɔ, ɔ 'mue nu, a 'mu gbo ku, 'ke 'le 'ɛ nu 'hru =de wɔn. ɔ da 'a mu nu, -ɛ die nu, a kɔ -Yusu 'Kɔsu 'hɛɛn, a 'mu 'le 'a -tu a 'yi'buaale =nu -heyri pa, -ɛ 'nɔnɔ -we 'le. ¹¹ Nɔ- kɔ 'klɔ 'bii win ke, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɛ'ɛ nu, ɛ nu 'mu.

Wbɔnɛ=gbugba

¹² Nahuon -gbo, -kɔ mɔ Silasi, nɔ- hɛ 'mu 'mu, 'nu 'cru 'a mu 'cruɔɔ gbi -gbo -wɔn. ɔ mɔ -a nu -ɔlayuu nu, -kɔ -Yusu 'Kɔsu -wɔn naa -tɛɛ. 'Nu 'a mu -wɔn 'nu 'cru, 'mu 'le 'a mu =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. 'Ya 'o lele 'lu, 'nu 'a mu 'nu le, 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɔsua, kɔ -a mu 'mu nu =hapudɛ, -tɛ 'n nu 'a 'cruɔɔ. =Hapudɛ a -gbe, ba 'ble kwa -tɛɛ.

¹³ -Yusu a nahuin =nu, -u nu kɔ Babilɔndu 'mu, Nyɔsua -ha 'le du 'mu, -tɛ ɔ nu, 'kɔ -ha 'le 'a mu du 'mu, u =gba 'a mu wɔn le -tɛɛ. Maki, 'n nɛɛ 'mu, -ɛ 'we =nɔ 'na 'yu ye, ɔ =gba -we 'a mu wɔn le -tɛɛ. ¹⁴ Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, ɛ 'mue nahuin kɔ, -ɛ mɔ, a nɔnɔ 'mu nu, -ɛ 'we =nɔ -ɔlayuo ye.

A 'bii =nu, -u nu 'le -Yusu 'Kɔsu kwa 'mu, Nyɔsua ɔ -nyi 'a mu kegbowɛɛnɛ.

2 PIELL

1 'Mō Simō Piellu nī, -kō 'crūnīe -gbo 'cru. 'Mō mō -Yusu 'Klīsu a -kuannunycō nī, 'nī mō -wē 'a -wōn-naanyō. 'A mō =nu, -u kuo -Yusu 'Klīsu =wlu ye, -ε 'we =nō ye, -tē -a nu 'a =wlu a yekuolē, 'a mō 'nū -wōn 'cru. =Wlu a yekuolē a -gbē, a bi 'le ye, -a bi 'le ye, εε -a mō 'mō 'nī -hē 'dō. -Yusu 'Klīsu, nō- nue, -a 'bii, =a kuo =wlu ye, -ε nue, cō 'sii 'o ye, cō 'nī 'jra =le nahuin 'yi 'mō lē. Nō- mō Nylsua, cō mō -wē -a nī Waanyō. ² Nylsua bō nu 'a mō =hapudē 'mō, cō, bō -nyi -wē 'a mō kegbowēnīe. 'Bīa 'a yiyie cō -a nī Kūkōnyō -Yusu a yiyie 'hēen, 'bu klē bii, -ye 'ε mō -tēε, cō di -tōplī a -gbē 'nī nu.

Ba =tu 'o 'klī, 'a nī 'yrinaabul 'mō 'o ye 'sii

³ -Yusu 'Klīsu, nō- nue, =a yi Nylsua =nu, -cō da -a mō, 'ke -a cō -Yusu 'hēen, -ba pa 'le 'a -tī a 'yi'buaalē 'kwli 'mō, cō, -a nī 'yrinaabul 'mō -Yusu a 'yrinaabul =nu ye 'we, -tī 'sii 'o ye -tēε. -Tē -a yi 'klēε Nylsua, -ye -Yusu a -gbē, 'ke 'le 'a 'klīkenīnīe 'kwli 'mō, cō -nyi -a mō -tōplī 'bii =nu nī, -a 'de cō, -ε die nu, -a 'mō 'klb yrayru =nu cō, cō, -a nī 'yrinaabul 'mō Nylsua a plō bleē. ⁴ 'Ke cō naa 'le -tōplī a -gbē 'kwli 'mō, cō -nyi -a mō -tōplī gblakī =nu, cō plē, tī -hi la a tī 'yri, cō di la -a mō -nyi. -Tōplī a -gbē, tī mō 'yilēnō-tōplī nī, 'ke 'o -a mō -wōn. Kē cō nu 'a nunue, -ε die nu, 'yilēnyre-tōplī =nu, -tī nī cō 'klb ke, nahuin a =wlu -hua, tī 'nī =han 'a mō 'tu 'mō lē pue, cō, a 'mō Nylsua a =wlu cō. ⁵ Nē- nue, 'nū 'a mō lē, ba =tu 'o 'klī, 'a mō =nu, -u kuo -Yusu 'Klīsu =wlu ye, 'a nī 'yrinaabul 'mō 'o ye 'sii. 'Bīa 'a nī 'yrinaabul 'bī 'sii 'o ye, -ye ba =mūε lē, 'ke a 'mō =tō cō. ⁶ 'Bīa 'ba cō =tō, ba yi -wē 'a nī dōnō a naalē. 'Bīa 'ba yi 'a nī dōnō a naalē, -ye ba cō =wlu a 'lūla. 'Ba cō =wlu a 'lūla, -ye ba =tuu 'o Nylsua 'o. ⁷ 'Bīa 'baa 'o Nylsua 'o =tuu, -ye ba nunuε 'mō, -ε 'we =nō -dīayuo ye. 'Bīa 'ba nunuε 'mō, -ye ba nuε -wē nahuin 'bii 'mō. ⁸ 'Bīa 'ba 'cipi 'o -tōplī a -gbē a nunue, -ye 'a nī Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu a yiyie, ε 'deε bē 'ya -gbugbē 'mō, 'plū ε 'mūε nu, 'a nī =hapu-tōplī =nu, a di nu, tī 'mō klē bii. ⁹ Kēε, nahuin 'bu nī 'o, 'bu 'nūnī nu -tōplī a -gbē, -ye u 'we =nō 'yīsuanyō ye, -u 'nūnī yrii lē. Nahuin a -gbē, tī -hri =nu -wōn, -ε mō, 'yilēnyre-tōplī =nu, u la nu, Nylsua 'wowlī nī.

¹⁰ 'Na -dīayuo -a, -tē ε nī lē 'mō, ba =tu 'o 'klī, -ε nue, Nylsua da 'a mō nī, cō, cō -ha 'le 'a mō du 'mō, 'ke a 'mō =hapu-tōplī a -gbē nu. 'Bīa 'baa lē naalē nu, gbegbe, a 'deε ba -hōn 'o Nylsua a 'hru wlōn 'mō. ¹¹ 'Baa lē nu, -ye Nylsua di 'a mō -nyi 'hru, 'ke ba pa -tado 'le -a nī

Kūkōnyō cō -a nī Waanyō -Yusu 'Klīsu a 'klb yrayru =nu 'kwli 'mō, -cō 'nūnī -wē 'le gbe.

¹² Nē- nue, 'nī 'klē die 'le 'a mō -tī a -gbē 'kwli 'mō lē po, =betī ba yi -dodo, cō =betī -tī =nu, u la 'a mō tōcō, ba 'klē 'bīi kwa. ¹³ 'Nī 'klē nīe 'klb, 'nī yie nī, -ε mō, ε nu -tēε, 'ke =bo po 'le 'a mō -tī a -gbē 'kwli 'mō lē, -ε die nu, a 'mō 'o -preelē 'mō nī. ¹⁴ 'Nī yie nī, -ε mō, 'nī -wē lē kē 'kukūε, -ε 'we =nō ye, -tē -a nī Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu nu o 'mō 'a tōcō. ¹⁵ 'A -tī, 'nī di 'o =tu 'klī, 'mō 'crūnīe -gbo 'cru, -ε die nu, -tī a -gbē, tī 'mō 'le 'a mō 'kwli 'mō lē bī 'ε nī tī, =betī =bo 'ku -tado.

Nylsua tuε -a mō nī, -ε mō, -Yusu 'Klīsu mō 'a 'Yuu nī

¹⁶ Tī -hi la a tī 'yri, -a =tūi 'a mō ye, -tē -a nī Kūkōnyō -Yusu 'Klīsu di la 'ledīdie nu, 'ke 'le 'a 'klī a kenīnīe 'kwli 'mō. -Tī a -gbē, 'nī =tu la 'a mō ye, tī 'de la hūdatī =nu, -tu- nahuii 'lū -wōn lē -hie, 'ke 'le 'waa -gbē a =tō 'kwli 'mō. Kēε, -a nī -gbē, -a nī 'yīi 'ye la 'a -tī a 'yi'buaalē =nu nī. ¹⁷ Tī =nu -cō 'yri 'a Bu Nylsua -nyi la =nō -tī a 'yi'buaalē, -a nī la ke -tuo, =a 'wūn la, -ε mō, Nylsua =nu, -cō cō -tī a 'yi'bubua, 'ε -hi 'o 'ε nī dē =de 'mō, cō po la wūn, cō nō: «Nahuon -gbo, nō- mō 'na 'Munūeyu. Cō 'mō -nyi plō a bleelē.» ¹⁸ -A nī -gbē, -a nī la ke -tuo, -a cō -a nī Kūkōnyō -Yusu 'hēen, 'ke 'le dugba =nu 'lū, -cō cō 'lū Nylsua =tuu la 'le -tī =nu, -a nī nūi 'lū la 'a win 'wōn, -u la 'le yakō 'mō -hōn.

¹⁹ -Tē -a 'ye la dē a -gbē, ε nue, -tī =nu, Nylsua a win- wlōn-henyū =tu la, =a kui =wlu ye -tēε, -a nī =wlu a yekuolē a -gbē 'ε bīi klē. 'A -tī, 'waa -tī a -gbē, ba pui nua ye gbo -tēε, -ε nue, tī 'we =nō 'napī ye, -εε wlōn, 'ke 'le gbugbūyri -heyri. Ba pui nua ye gbo -popo, -nyre bē cē lē. -Nyre a -gbē 'bē cē lē, -ye -nyregblyahroyē =nu, nahuin nye 'nī 'ye, 'εε wlōn. ε 'we =nō ye, -Yusu 'Klīsu a -nyre di 'nī wlōn, 'ke 'le 'a nī =wli ke.

²⁰ Dē gblaka, 'nū 'a mō ye =tu, nē- mō: -Tī =nu, Nylsua a winwlōn-henyū =tu la, tī -hi la a tī 'yri, 'plū u 'cru la, 'ke 'le Nylsuacrūnīe 'kwli 'mō, nahuon =de 'die 'le -wē, bō -hūhī klē, 'ke 'le 'a -gbē a 'klī 'kwli 'mō, 'bē 'de Nylsua a -Hīhiu a 'klī 'kwli 'mō. ²¹ -Tē Nylsua a winwlōn-henyū, u la 'prē, ε 'de la 'waa -gbē a 'klī, kēε, Nylsua a -Hīhiu, nu- nyu la 'klī -nyi, 'u la -tī =nu =tu, -u 'le Nylsua -wōn 'mō -hōn.

Ba =tu 'a nı dınu 'yie, 'ke 'o hitınyu a -ta 'mu
(Judı 4-13)

2 Ti -hi la a ti 'yri, hıwinwıbn-henyu, nu- nı la 'le Nıysua a daku -heyri. Kε'ε nı, ε di 'mu -ti, ti -gbo 'yri, hitınyu 'mu -we 'le 'a mu -gbahlın 'hru, u 'mu hitınyu tı, -ε di nahuin a 'kl 'yi le nyre. Hitınyu a -gbe, u 'dıe bu wεen Kıkınyu -Yusu 'Kısu a -tı ke, -ı waa o =nu, 'ke 'o 'waa de 'kuku a -ta 'mu. Nε- nue, 'ε 'de 'le 'dai ti hie, Nıysua a -bati 'mu ye, u 'mu gbo -we. ²Waa nınu-tıplı -hıuı, nı- nahuin 'plıplı di -wın kuε. 'Waa -tı, nahuin, u di Nıysua a =hapu'hru =nu 'hıuı 'mu le =tu -tı 'klı. ³Hitınyu a -gbe, uu =tu ca 'dı, 'ke 'o 'waa 'bienu a kıkı-tıplı a -ta 'mu. Nε- kı -tı, 'uu hı le 'du, 'uu 'a mu kaa, -ε die nu, u 'mu 'a nı -tıplı gba. Kεε, kuε la 'le gbo, Nıysua -yri la nı, 'ke bı puu -bati le, ı 'mu gbo -wı.

⁴'E mı -tεε, ti -hi la a ti 'yri, Nıysua a leleenyu -ye =nu, -u nu la de 'kuku, Nıysua 'de la -we 'waa wıkl yrii, 'ı pu 'le na 'mu, -ı 'nıuı jre gbe. 'Ke u nı 'le gıgbıyru -heyri, 'u nyu 'yie =tu, ε 'mue gba -gbagba, -nyıwı =nu -kı 'mu Nıysua di 'o nahuin -bati le poo, ı 'mu 'o nyre. ⁵'Ya 'o lele 'lu, ti -hi la a ti 'yri a nahuin =nu, -u 'nıuı =tuu la 'o Nıysua, ı 'de la -we 'waa wıkl yrii, 'ı nue, 'nie 'ε 'yi la, 'ε -wı la nahuin a -gbe gbo. ı 'de la 'waa nahuon =de waa. Nahuon -do =nu, -ı mı Noe, nı- ı waa, ı kı nahuin 'nıpata -ye 'hεen, -ε nue, Noe a -gbe, ı la le nahuin, 'ke 'waa 'yrınaabuı bı 'sıi 'o ye. ⁶'Ya 'o lele 'lu, 'dıe =nu, -ε mı, Sıdımı kı Gımlı, -tε 'a nahuin la 'yılennyre-tıplı nu, Nıysua klu la nı, 'ı nu la na, 'ı pu la 'tı 'bıi. 'Ke ı naa 'o, 'ı tıe nahuin =nu, -u 'nıuı =tuı 'o, -ε mı, ke 'waa nεnε di -tado 'mu -tı. ⁷Tıi -do =nu -kı 'yri ı la 'o 'dıe a -gbe 'tı mu po, ı 'hrı la nahuon =nu nı, -ı mı Lıtı, -ε nue, 'a 'kl 'sıi la 'o ye. 'Yılennyre-tıplı =nu, 'dıe =nu a nahuin la nu, nı- po la 'a =wı =hıbn. ⁸Lıtı a -gbe, -ı kı 'kl 'sıi la 'o ye, 'ke ı 'tı la 'le nahuin =nu -gbahlın, -u kı 'kl nyre 'yi le, 'ε nı -nyıwı, 'ı la 'yılennyre-tıplı =nu 'ye, uu la nu, 'ı la -we 'waa pupowin -hıuı =nu 'wın. De a -gbe, εε la 'a =wı 'nı di 'dı, -ε nue, ı -mε -ye, ı 'sıi la 'o ye.

⁹Ti -hi la a -tıplı nye -a mu 'nı ı, -ε mı, Nıysua yi 'hru nı, ı di na, ı 'mu 'a nahuin waa, 'ke 'o 'mule=ttı a -ta 'mu. -Tıplı a -gbe, nı- nye -we -a mu ı, -ε mı, ı yi 'hru =nu nı, ı di na, nahuin =nu, -u kı 'kl nyre 'yi le, ı 'mu 'pıa ke po, -ε die nu, -batıpo-nyıwı 'bı nyre 'o, ı 'mu =sue =tue. ¹⁰Seyl-sıyı, nahuin =nu, Nıysua di =sue =tue 'dı, ε 'mu 'o nahuin -ye 'mu -hi, nu- mı nahuin =nu, -u 'cıpi 'o 'yılennyre-tıplı =nu a nunue, 'waa =wıu -hua, ı, -u 'nıuı -hua -bu =tuu 'o Nıysua 'o.

Hitınyu =nu, -u kı -tı 'nı =tu 'a mu ye, u 'de de =de a huannı kı. U 'nı po =le nahuon =de nua ye gbo, mı, u 'nı pı =le -we Nıysua a leleenyu, -u kı -tı a 'yi'buaaε, 'u nyu tanı =tu. ¹¹Mı, Nıysua a leleenyu =nu, -u nı 'klı ke, 'ε -hi 'o hitınyu a -gbe 'mu, u 'nı yeε =le -we hitınyu a

-gbe -tı, 'ke 'o Nıysua ye. ¹²Nahuıdu a -gbe, u 'de 'lu a le-hıeε kı. 'Waa nunukı, ı 'we =nı dehuıe a nunukı ye. Dehuıe a -gbe, u nı 'o =o, 'ke nahuin 'mui 'la. -Tıplı =nu, u 'nıuı yrii 'mu le, nı- uu 'caa. 'E mı -tεε, Nıysua diu gbo 'nı -wı, -ε 'we =nı dehuıe ye. ¹³Nıysua diu -we =tue =sue, -ε 'we =nı ye, -tε uu nu, 'uu nahuin =sue =tue. 'Waa pı a bleεε -do, nε- mı bu nu 'ε nı 'yılennyreε, 'waa =wıu -hua. Mı, =betı -nyre 'mu, u nye 'nı nu. 'Bıa 'ba 'kukue le, 'ba nı 'o dedııle 'mu, 'bu nı 'le 'a mu -gbahlın, -ye 'waa nunukı, ı 'a mu nue -tı, -ε nue, uu ı hı-tıplı, 'uu 'a mu kaa. Kεε -ye de a -gbe, εε =nu nue 'manu. ¹⁴'Waa 'lu a le-hıeεε -do, nε- mı bu =mı 'lalunyrı le. 'Waa 'klı 'nı -we =le 'le, 'ke bu nu 'yılennyre-tıplı. 'Bıa 'bu 'ye nahuin, -u kı =wıu a yekuole 'de gbo ku, -ye u nyu 'nı kaa, -ε die nu, 'waa -gbe, u 'mu -we de 'kuku nu. 'E nı ti, nahuin a -tıplı, nı- kı ca uu =tu. Kεε, Nıysua a -bati diu 'nı klı. ¹⁵U hıe 'o Nıysua a 'hru gbo, 'uu 'wan. Winwıbn-henyı =nu, -ı kı 'du mı la Balamı, -ı mı la Bıba a 'yu, 'yılennyrekı -do =nu, ı la nu, nı- nahuin a -gbe, uu -we nu. 'Ke ı la 'le de 'klan -gbahlın naa, -ε die nu, ı 'mu 'wııye 'ye. ¹⁶Bı bı 'le 'a mu 'kwıı 'mu, -nyıwı =de 'mu, Balamı a -gbe, -ı nu la de 'kuku, ı nı la 'hru wıbn, Nıysua 'ı naa 'le 'kasra =de 'mu, -ı 'nıuı 'pre le, 'kasra a -gbe 'ı 'preε 'le Balamı a -gbe -wın, 'ı nyo 'nyre =hen, 'ı ka 'a 'hru ye, -ε die nu, ı 'nı =han 'klεε lele 'yılennyreε mu nu.

¹⁷Hıwinwıbn-henyı =nu, -u kı -tı 'nı =tu 'a mu ye, -uu nahuin kaa, u 'we =nı 'nıhuıe ye, -ε ma 'le wıbn le. U 'we -we =nı 'nugbı ye, pepeε -hie, -ε nye nu, 'nu =nu, nahuin -pre, 'u 'nıuı di di. 'Waa gbonıle =nu, Nıysua -wı -wın, 'ke 'o =nu -wın, nε- mı 'le gıgbıyru kla -heyri. ¹⁸U nıe 'mu bu 'wıbn 'le gbo, bu po 'waa dınu a -plı, 'uu wınte =nu po, -ε 'nıuı da de =de, 'u nye le =mı, 'ke bu kaa nahuin =nu, -u -hıbn le ke 'le nahuin =nu -heyri 'mu, -u 'de Nıysua a 'hru yi, 'u nye -hua, 'ke nahuin a -gbe, bu nu -we -tı-tıplı -do =nu, 'waa =wıu -hua, ¹⁹'uu nahuin a -gbe le, -ε mı, nahuon =de 'dıu wıbn ke ı, 'a -tı, 'ε nı de =de, 'waa =wıu -hua, u -we 'le bu nue nı. Subalı, hitınyu a -gbe, -uu le 'pıpre nu, de 'kuku, nε- kuu wıbn ke. 'Be a yıe nı, -ε mı, de =nu, -ε ı -tı-tu-nahuon wıbn ke, nε- kı =ge -tınahuon 'ya 'mu. ²⁰'Bıa nahuin 'bu yrii -a nı Kıkınyu -Yusu 'Kısu, -ı nı nahuin waa, ı, 'bu hıe 'o 'kl -gbo a 'yılennyre-tıplı gbo, -ı nı nahuin 'yi le nyre, kεε, 'bıa 'be gba tı gı, 'plı 'bu =tu lele 'yılennyre-tıplı a nunue -wıu, 'plı -tıplı a -gbe 'bı kı =nu wıbn ke, -ye 'a de yrayru -gbo, uu nu, ε di le nyre 'yi 'dı, ε 'mu 'o 'a ye-hede 'mu -hi. ²¹-Tε ε nı le 'mu, ε di wın nu -tεε, 'ke 'o =nu -wın, 'ke u nı yi 'le wın 'hru =nu, -u 'sıi 'o ye, 'ε -hi 'o bu yi 'hru a -gbe -tεε, 'plı bu hıu 'o gbo, bu 'nıuı =tuu 'klεε 'o lele -tı =nu, Nıysuaa =nu ye =tu. ²²De =nu, -εε 'o nahuin a -gbe -wın nyre, ε kı -talıdu. -Talıdu a -gbe, u nu- gbo: «De =nu, -gbıi -wıa, nε- εε lele di.» 'plı: «Bıcu -gbo, u -plı le ke, nu-u 'le lele 'bru -heyri gbo mu pe.»

-Yusu 'Klisu, ɔ di 'le lele 'nu di

3 'Na nɪnatumupu -a, 'crunɛ -gbo, 'nu 'a mu -wɔn 'cru, nɛ- mɔ 'crunɛ a 'hɔn a nɛnɛ. 'Ke 'le 'crunɛii 'hɔn a -gbɛ 'kwli 'mu, -tɔplɪ =nu, a yi -dodo, nɪ- 'nu 'a mu -wɔn 'cru, 'nu nyi 'le 'a mu 'kwli 'mu lɛ po, -ɛ die nu, a 'mu 'o -preɛ 'mu nɪ, a 'mu -tɔplɪ a -gbɛ 'lu -wɔn lɛ -hie -tɛɛ. ² -Tɪ =nu, Nyɪsua a winwɔn-hɛnyu la =tu, ti -hi la a ti 'yri, 'n nye 'nu -hua, bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu lɛ. -Tɪ =nu, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu, -ɔ mɔ -a nɪ Waanyɔ, ɔ le 'a mu ba nu, bɪ bi -wɛ 'le 'a mu 'kwli 'mu lɛ. 'Ke ɔ naa 'le 'a -kuannunyɔ =nu 'mu, ɔ ya 'a mu ye, 'u ɔ ɔ 'a mu -tɪ a -tɛɛ. ³ Dɛ gblaka =nu, 'n -hua ba yi, nɛ- mɔ: Ti =nu -kɔ 'yri 'klɔ di 'o 'lu -yrɛɛ, nahuin di 'le 'nu di, 'yilɛnyre-tɔplɪ 'bii =nu, 'waa =wlu -hua, u 'mui nu. Nahuin a -gbɛ, u di 'a mu 'nu 'caa. ⁴ Kɛ u di po: «-Be' -Yusu 'Klisu nɪ 'klɛ ye 'le? =Be ɔ 'de la lɛ po, -ɛ mɔ, ɔ di la 'le lele 'nu di? -A nɪ bunu 'kuku lɛ, 'ɔ 'de -hlɔn 'le a die. Kɛ la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -ɪ kɔ 'yri Nyɪsua nu la 'klɔ, -tɛ -tɔplɪ nɪ la 'mu, kɛ ɪ 'klɛ nɛ 'mu. Dɛ =de 'de 'ɔɔɔ.»

⁵ Nahuindu a -gbɛ, -u lɛ 'puprɛ nu, u 'nu -hua =le bu yrii 'mu lɛ, -ɛ mɔ, si la, Nyɪsua 'ɔ po la wun, 'ɔ nu yakɔ ɔ -tutu 'hɛn. 'Ke ɔ naa 'le 'nie 'mu, 'ɔ nu -tutu, 'ɔ -hɪhɪa -tutu ɔ 'nie 'hɛn 'yi 'mu lɛ. ⁶ 'Niee -do a -gbɛ, nɛ- ɔ nu la, ti -hi la ti 'yri a 'klɔ, 'ɔ -hlɔ la 'o, ti =nu -kɔ 'yri 'yiyinie gblaka, ɛ 'yi la, 'ɛ ka la 'klɔ 'bii ke. ⁷ Nyɪsua a -gbɛ, nɔ-po lele wun, -ɛ mɔ, yakɔ ɔ -tutu 'hɛn, aa kɛ 'ye, 'ke ɪ di 'o nɪ, ɛ 'mu -nyrɔwɔ =nu ke ye, ɔ di na nu, ɔ 'mu -tutu ɔ yakɔ 'hɛn hien 'bii. Yakɔ ɔ -tutu 'hɛn, ɪ nɪ 'o -nɪnɪ, -batipɔ-nyrɔwɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'mu Nyɪsua di 'o nahuin =nu gbo -wɔwɔ, -u 'nɪnɪ =tuɔ 'o.

⁸ 'Na nɪnatumupu -a, ɛ kɔ dɛ gblaka, -ɛ kɔ -tɪ a 'nɪnɪ di -wɔn -hri. Nɛ- mɔ: 'Ke 'o Nyɪsua ye, -nyrɔwɔ -do, ɔ mɔ 'yri a 'milowɔ, kɔ, 'yri a 'milowɔ, ɔ mɔ -wɛ -nyrɔwɔ -do. ⁹ Nahuin -ye a 'lu a lɛ-hielɛ, nɛ- mɔ: Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, ɔ gbo 'nɪ -wɛn, kɔ, dɛ -gbo, ɔ plɛ, ɔ di la nu, ɔ 'nɪ nue =le. Kɛɛ, ɛ 'de lɛ 'mu nɪ. ɛ 'we =nɔ ye, ɔ kɔ =wlu a 'lɪla, 'ke 'o 'a mu -wɔn. ɔ ɔ 'a mu -nyɪ 'hru, 'ke ba hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, -ɛ nue, ɔ 'nɪ -hua =le =ɔ =de ɔ 'wan. Kɛɛ, dɛ -gbo, ɔ -hua, nɛ- mɔ nahuin 'bii bu hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo.

¹⁰ -Ye 'klɛɛ, ti 'bɪ nyre 'o, 'ɛ mɔ -tɛɛ, Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu di 'le lele 'nu di. -Nyrɔwɔ =nu, ɔ di 'le ya, =ɔ =de 'dio

yi. 'A 'ledidie, ɛ di ye 'we 'yrinyɔ a 'ledidie, -kɔ 'le di, ti =nu -kɔ 'yri u 'nɪnɪ -proo 'o. -Nyrɔwɔ a -gbɛ, Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'le ya, nahuin di 'wɔn -cici gblakɪ, kɔ, yakɔ 'mu 'wan, -tɔplɪ 'bii, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu, ɪ 'mu hin 'bii, -tutu ɔ -tɔplɪ 'bii, -ɪ nɪ ɔ -tutu ke, ɪ 'mu -wɛ 'wan.

¹¹ -Tɛ -tɔplɪ 'bii, ɪ kɔ bɪ nu lɛ gbo-wuwɛ, 'a -tɪ, 'a nɪ 'yri-naabu ɔ bɪ 'sii 'o ye. 'Ke a ɔ ba nɪ 'le Nyɪsua kwa 'mu 'bii, kɔ, a 'muo 'o =tuu, 'ke 'o 'ɛ nɪ dɛ =de a -ta 'mu. ¹² Ba -pre -nyrɔwɔ =nu, Nyɪsua di 'le ya, a 'mu -wɛ 'o 'klɪ =tu, -ɛ die nu, -nyrɔwɔ a -gbɛ, ɔ 'mu 'le di 'tata. -Nyrɔwɔ a -gbɛ 'mu, yakɔ di 'nɪ hin, kɔ, ɔ 'mu 'wan, kɔ, -tɔplɪ 'bii, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu, ɪ 'mu hin 'bii. ¹³ Kɛɛ, Nyɪsua pue 'le =le, -ɛ mɔ, ɔ di nu yakɔ yrayru ɔ -tutu yrayru 'hɛn. -Tɛgbi a -gbɛ, =hapudɛ -do, nɛ- nahuin di nu. Nɛ- mɔ dɛ -aa -pre.

¹⁴ Nɛ- kɔ -tɪ, 'nɪ 'a mu lɛ, 'na nɪnatumupu -a, -tɛ aa -nyrɔwɔ =nu -pre, Kɔkɔnyɔ di 'le ya, -ye ba =tu 'o 'klɪ, 'a nɪ 'yri-naabu 'mu 'o ye 'sii, -ɛ die nu, Kɔkɔnyɔ 'bɔ di 'le lele, 'bɔ ye 'o 'a mu gbo, a 'nɪ =han 'le dɛ 'kuku -hɛyri nɪ, kɔ, kegbowɛnɛ 'mu 'le 'a nɪ =wɪ ke nɪ. ¹⁵ Bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, dɛ -nye nu, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu, 'a 'ledidie 'ɛ 'klɛ -wɛn gbo, nɛ- mɔ, ɔ kɔ =wlu a 'lɪla, 'ɔ nye -hua, 'ke nahuin bu ɔ 'hru, bu hie 'o 'waa dɛ 'kuku gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mu waa. Pɔɔ, -ɔ mɔ -a nɪ 'munɔɛ-diayu, 'ke 'le 'a 'crunɛi 'kwli 'mu, -tɪ -gbo, 'nu =tu, ɔ tɪ -wɛ 'a mu nɪ. =Tɔ =nu, Nyɪsua -nyɪ =nɔ, nɔ- ɔ nu, 'ɔ 'cru 'crunɛi a -gbɛ. ¹⁶ 'Ke 'le 'a 'crunɛi a -gbɛ 'kwli 'mu, 'bɔ -tɪdu a -gbɛ 'cru, -tɪ -do a -gbɛ, 'nu =tu, nɪ- ɔ -wɛ =tu. Kɛɛ, -tɔplɪ -ye, ɔ 'cru, 'ke 'le 'a 'crunɛi 'kwli 'mu, ɪ kla wɔn. Nahuin =nu, -u 'de =ɔ kɔ, kɔ, -u 'de -wɛ =wlu kɔ, -tɪ =nu, ɔ =tu, u nyɪ 'nɪ 'ɔɔɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ u nu, 'u -wɛ Nyɪsua a wintɛ a =tɛ -ye 'ɔɔɔ. Dɛ =nu, u nu, Nyɪsua a -bati u 'waa dɔnɔ 'lu lɛ daa.

¹⁷ 'Na nɪnatumupu -a, a -mɛ -ye, a yi -tɔplɪ a -gbɛ nɪ -dodo. 'A -tɪ, 'nɪ 'a mu 'nɪ lɛ, ba =tu 'a nɪ dɔnɔ 'yie, -ɛ die nu, nahuin =nu, -u 'nɪnɪ =tuu 'o Nyɪsua 'o, u 'nɪ =han 'a mu kaa, a 'nɪ =hiun -wɔn kɛ, kɔ, -tɛgbi =nu, a 'blee 'o kwa, a 'nɪ =han 'o 'mu -hɔn. ¹⁸ Kɛɛ, ba 'cipi 'o, ba kɛ -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu -wɔn, -ɔ mɔ -a nɪ Waanyɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu =hapudɛ 'mu nu, =hapudɛ a -gbɛ ɛ 'mu klɛ bii, kɔ, 'a yiyie, ɛ 'mu -wɛ klɛ bii. Nahuin 'bii bu -nyɪ =nɔ -tɪ a 'yi'buuaɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, kɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɛ'ɛ nɪ, bɛ nɪ 'mu.

1 SAAN

-Yusu 'Klisu, ኡ- ኡ Nyisua a Winte, -εε -a mu 'klb yrayru -nyi

1 Nahuon -gbo, ኡ ኡ -ti -aa 'a mu -wɔn 'cru, ti =nu -ኡ 'yri Nyisua 'de la 'klb a nue, ኡ ኡ la 'klb. -A ኡ -gbe, -a 'wɔn 'a win ኡ, -a ኡ 'yii 'l 'yo, ኡ, -a ኡ dabul 'l 'tuɔ le. Nahuon a -gbe, ኡ- ኡ Nyisua a Winte =nu, -εε nahuin 'klb yrayru -nyi. ² Nyisua, ኡ- titie -a mu 'klb yrayru a -gbe ye, =a 'ye 'klb yrayru a -gbe, =aa 'a mu 'a -ti ye =tu, -ε ኡ 'klb yrayru =nu, ኡ 'nɔn -we 'le. Kue la 'le gbo, 'klb yrayru a -gbe ኡ ኡ 'o -a ኡ Bu Nyisua 'huɔn 'mu, -te ti ኡ le 'mu -gbo, Nyisua ኡ titio -a mu ye. ³ De -gbo, -a ኡ 'yii 'ye, ኡ -a ኡ ኡ 'wɔn, nε- ኡ -ti -aa 'a mu ye =tu, -ε die nu, a 'mu -a mu ke bi, a ኡ -a mu 'hεen, -a 'mu 'le 'pla ኡ, ኡ, -a 'mu -mυε. -A -mε -ye, -mυmυε a -gbe, -a -mυε, -a ኡ -a ኡ Bu Nyisua 'hεen, -a mu -mυε, ε ኡ 'a 'Yu -Yusu 'Klisu 'hεen. ⁴ -Ti a -gbe, -a nyi 'a mu -wɔn 'nɔn 'cru, -ε die nu, -a ኡ 'manu 'mu 'o ye =cεε.

Ba na -nyre 'mu

⁵ Nyisua ኡ -nyreε ኡ. 'Ke 'le =ኡ 'huɔn 'mu, gɔgɔyru 'de 'le ኡ. Titie =nu, -a 'wɔn 'le -Yusu 'Klisu wɔn, ኡ, -aa 'a mu pue, ε nε- -gbo: ⁶ 'Bla =baa le po, -a ኡ Nyisua 'hεen, -a -mυε ኡ, 'plu =baa 'le gɔgɔyru -heyri na, -ye ε =hen 'nyre, -a mu ኡ hɔnɔn 'u ኡ, 'plu -a 'nɔn =le 'hru =nu, -u 'sii 'o ye. ⁷ Kεε, 'bla =baa 'le -nyre 'mu na, -ε 'we =ኡ ye, -te Nyisua nu, ኡ ኡ 'le -nyre 'mu, -ye ε =hen 'nyre, -a ኡ -a ኡ 'bienu 'hεen, -a -mυε ኡ, ኡ, Nyisua a 'Yu -Yusu, 'a dablo, 'ኡ -a ኡ de 'kuku 'wuwla, -ε die nu, -a 'mu 'o ye 'sii.

⁸ 'Ya 'o lele 'lu, 'bla =baa le po, -a 'nɔn nu =le de 'kuku gbe, -ye -aa -a dɔnɔn 'nɔn kaa, 'plu Nyisua a -ti a -teε 'de 'le -a ኡ =wɔ ke ኡ. ⁹ Kεε, 'bla =ba nye yrii, ኡ, =ba nyi =tu, -ε ኡ, -a ኡ de 'kuku, -ye -a -we 'le -ba kuo Nyisua =wɔ ye ኡ, -ε ኡ, -ti =nu, ኡ =tu, ኡ nyi 'nɔn nu. -Ti a -gbe, ኡ- ኡ, ኡ di -a ኡ de 'kuku a -gbe 'nɔn 'wuwla, ኡ 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔn ye, de 'klan =de 'nɔn =han 'le -a mu 'mu ኡ. ¹⁰ Kεε, 'bla =ba ple, -a 'de de 'kuku nu, -ye ε =hen 'nyre, ke -aa po, Nyisua ኡ hɔnɔn 'u ኡ, -ye 'a winte 'de 'le -a ኡ =wɔ ke ኡ.

2 'Na 'yuo=pli -a, 'nu -ti -gbo 'nɔn 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε die nu, a 'nɔn =han de 'kuku nu. Kεε, 'bla nahuon 'ኡ ኡ de 'kuku, ba ኡ 'a yiyie, -ε ኡ, -a ኡ nahuon, ኡ ኡ 'mu de 'kuku 'de 'le ኡ. ኡ- nyra 'o -a ኡ Bu Nyisua ye gbo, ኡ nyo da, 'ke 'o -a ኡ -ta 'mu.

Nahuon a -gbe, ኡ- ኡ -Yusu 'Klisu. ² ኡ- hε -cɔhɔn, 'ኡ 'ku, 'ke 'o -a ኡ -ta 'mu. 'Ke Nyisuaa 'le =ኡ 'mu naa, 'ኡ -a ኡ de 'kuku 'wuwla. ε 'de -a -do a de 'kuku, ኡ 'nɔn 'wuwle =le. Nahuin 'bii =nu, -u ኡ ኡ 'klb ke, nu- ኡ de 'kuku ኡ -we 'wuwla.

Nahuon =nu, ኡ yi Nyisua, ኡ nyo 'o 'nɔn =tuu

³ 'Bla -ti =nu, Nyisuaa -a mu ye =tu, =ba nyi nu, nε- nye -a mu ኡ, -ε ኡ, 'ε ኡ -teε, -a yio ኡ. ⁴ 'Bla nahuon 'ኡ ኡ 'o, 'ኡ ple, ኡ yio ኡ, 'plu 'ኡ 'nɔn =tuu 'o 'a win, -ye ኡ ኡ hɔnɔn 'u ኡ, -ti a -teε 'de 'le 'a =wɔ ke ኡ. ⁵ Kεε, nahuon 'ኡ ኡ 'o, 'ኡ 'o Nyisua a win 'o =tuu, -ye ኡ- ኡ ኡ, ኡ ኡ Nyisua 'mu 'bii. 'Bla =baa 'o Nyisua 'o =tuu, nε- nye -a mu ኡ, -ε ኡ, -a ኡ Nyisua 'hεen, -a -mυε ኡ. ⁶ Nahuon 'ኡ ኡ 'o, 'ኡ ple, ኡ ኡ Nyisua 'hεen, u -mυε ኡ, -ye ε ble ye, -te -Yusu 'Klisu la naale nu, ke 'ε ኡ, ኡ nu -we naale.

⁷ 'Na ninatumupu -a, tetebu -gbo, 'nu 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ε 'de tetebu yrayru, a 'de -hɔn a 'wεen. Kεε, -tu -do =nu, u =tu la 'a mu ye, ti =nu -ኡ 'yri u =tu la -Yusu 'Klisu a -ti a =tutue -wɔ, u -do a -gbe, ኡ- u ኡ.

⁸ Kεε, 'ke 'le 'pla -ye ke, -ti -gbo, 'nu 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, u 'we =ኡ tetebu yrayru ye. -Yusu 'Klisu a 'yri- naabu tuε -a mu ኡ, -ε ኡ, tetebu a -gbe, u ኡ -teε a tetebu 'u ኡ. 'A ኡ 'yri naabu, u nye -we -a mu 'nɔn ኡ. -A yie ኡ, -ε ኡ, ε ኡ de yrayru 'u ኡ, -ε nue, gɔgɔyru 'le 'nɔn -we, -teε a -nyre -nye ኡ -dodo.

⁹ Nahuon 'ኡ ኡ 'o, 'ኡ ple, 'ke ኡ ኡ 'le -nyre 'mu, 'plu 'ኡ yraa 'a 'bienu -Yusu a nahuin, -ye ba ኡ 'a yiyie, 'ke ኡ 'kle nε 'le gɔgɔyru -heyri. ¹⁰ Kεε, nahuon 'ኡ ኡ 'o, 'ኡ nuε 'a 'bienu 'mu, 'ke ኡ ኡ 'le -nyre 'mu. De =de 'de 'le 'a =wɔ ke ኡ, -ε -we 'le -be nue, ኡ nu de 'kuku. ¹¹ Kεε, nahuon 'ኡ ኡ 'o, 'ኡ yraa 'a 'bienu, -ye 'ke ኡ 'kle nε 'le gɔgɔyru -heyri. Gɔgɔyru a -gbe, ኡ- ኡ -heyri ኡ 'le na. ኡ 'nɔn 'ye =le de =de, gɔgɔyru a -ti.

A ኡ nυε 'le 'klb -gbo a -tɔplɔ 'mu

¹² 'A mu 'yuo=pli, 'nu -ti -gbo 'nɔn 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'ke 'o de =nu, -Yusu 'Klisu nu a -ta 'mu, Nyisua 'wuwla 'a ኡ de 'kuku ኡ. ¹³ 'A mu bunu -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'nɔn 'cru, -ε nue, a yi nahuon =nu ኡ, ኡ ኡ la 'o, ti =nu -ኡ 'yri Nyisua 'de la 'klb a nue. 'A mu gɔlotayuo -mε -ye, 'nu -we 'a mu -wɔn 'nɔn 'cru, -ε nue, a -ha 'o 'kuo -huɔn a nyɔgɔlaka Satan wɔn 'hru, ኡ ኡ 'klb a 'yilenyinyre -hi 'o 'ε ኡ de =de 'mu.

¹⁴ A mu 'yuo=pli -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'nu 'cru, -ε nue, a yi Nylsua nu, -ɔ kɔ -a nu Bu. 'A mu bunu -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'nu 'cru, -ε nue, a yi nahuon =nu nu, -ɔ kɔ la 'o, ti =nu -kɔ 'yri Nylsua 'de la 'klɔ a nue. 'A mu gblotayu -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'nu 'cru, -ε nue, a nu ke 'kli, kɔ, 'a =tu Nylsua a -ti gbo, 'ke 'le 'a nu =wli ke, 'a -ha -wε 'o Satan 'hru wɔn, -ɔ kɔ 'klɔ a 'yilenyinyre -hi 'o 'ε nu dε =de 'mu.

¹⁵ A nu kuε 'le 'klɔ -gbo a -tɔplɔ -wɔn, kɔ, a nu nuε 'le -wε 'klɔ -gbo a -tɔplɔ 'mu. 'Bla nahuon 'kɔ nuε 'klɔ -gbo a -tɔplɔ 'mu, -ye ε =hen 'nyre, ɔ 'de -a nu Bu Nylsua 'mu nuε. ¹⁶ -Tε 'klɔ -gbo a -tɔplɔ, ɔ nu 'mu, ε nε -gbo: 'Yilenyre-tɔplɔ =nu, nahuin -hua bu nu, kɔ -tɔplɔ =nu, -ɔ kɔ ca nahuin kɔ, kɔ -tɔplɔ =nu, -ɔ kɔ -ti nahuin, su 'le 'waa dɔnɔ 'yaa, -tɔplɔ 'bii a -gbe, ke ɔ kɔ 'klɔ -gbo ke 'mu -hɔn. ɔ 'nu -hɔn =le 'le -a nu Bu Nylsua -wɔn 'mu. ¹⁷ Ba kɔ 'a yiyie, -ε kɔ, 'klɔ -gbo, ɔ di 'le 'nu -wε, kɔ, -tɔplɔ 'bii =nu, -ɔ kɔ ca nahuin kɔ, ɔ di -wε 'le 'nu -wε. Kεε, nahuon =nu, -kɔ Nylsua a kewεnε nu, ɔ -mε -ye, ɔ di nu 'klɔ yrayru =nu, -ɔ 'nu -wε 'le.

Ba =tu 'a nu dɔnɔ 'yie, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u yraa -Yusu 'Klɔ

¹⁸ Na 'yuo=pli -a, ti =nu, -ɔ hie 'le, 'klɔ -gbo, ɔ 'mu 'le -wε, ɔ 'de -huo. A 'wɔn nu, -ε kɔ, 'lele'kɔkɔ 'yri, -Yusu 'Klɔ a yraanyɔ di 'le 'nu di. 'E kɔ -tεε, -a yie nu, -ε kɔ, ti -gbo, -a nu ke, -Yusu 'Klɔ a yraanyɔ 'pɔpɔ di 'le. 'Waa 'ledidie nye -a mu 'nu kɔ, -ε kɔ, 'lele'kɔkɔ 'i nu, -a nu ke. ¹⁹ Yraanyɔ a -gbe, ke ɔ nu la kɔ -a mu -heyri, kεε, sɛyɔ-sɛyɔ, ɔ 'de -hlɔn -a nu nahuin 'mu a 'yεε. Nε -kɔ -ti, 'u -hɔn kɔ -a mu -heyri 'mu. 'Bla 'bu 'ya wen -a nu nahuin 'mu, ke ɔ 'klɔ die wen kɔ -a mu -gbahlɔn nu. Dε a -gbe, ε nyre 'o =o, -ε die nu, -a 'mue 'mu le yrii, -ε kɔ, ɔ 'de la -a nu nahuin.

²⁰ A -mε -ye, -Yusu 'Klɔ -nyi 'a mu 'a -Hihiu nu. Nε -nue, a 'bii 'a yi -ti a -tεε. ²¹ 'Bla 'nu 'a mu -wɔn 'cru, 'nu po =le le, -ε kɔ, a 'de wen -ti a -tεε a yie. 'Nu 'a mu -wɔn 'nu 'cru, 'mui =tu, -ε kɔ, a yi -ti a -tεε nu, kɔ, 'a yie -wε, -ε kɔ, 'ke 'le -ti a -tεε -heyri, hu 'de 'le nu. ²² Nyɔ -kɔ 'klεε hɔnyɔ 'le? Nɔ -kɔ nahuon =nu, -kɔ le po, -Yusu 'Klɔ, ɔ 'de Waanyɔ =nu, Nylsua po la le, ɔ di la 'le ya. Nahuon =nu, -ɔ 'de -a nu Bu Nylsua kɔ 'a 'Yu 'hεen a -ti ke wεen, kɔ -kɔ -Yusu 'Klɔ a yraanyɔ. ²³ 'Bla nahuon 'kɔ 'de Nylsua a 'Yu a -ti ke wεen, -ye ε =hen 'nyre, ɔ 'de -wε -Yusu 'Klɔ a -gbe a Bu Nylsua yi. Kεε, 'bla nahuon 'kɔ nyi =tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε kɔ, -Yusu 'Klɔ kɔ Nylsua a 'Yuu nu, nahuon a -gbe, ɔ yi -Yusu 'Klɔ a Bu Nylsua nu.

²⁴ A -mε -ye, -tɔplɔ =nu, a 'wɔn, kuε la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -ɔ kɔ 'yri ɔ =tu la -Yusu 'Klɔ a -ti a =tutue -wlu, -tɔplɔ a -gbe bu 'klεε nuε 'le 'a nu =wli ke. 'Bla 'bu 'klεε nuε 'le 'a nu =wli ke, -ye 'a nu -gbe, a kɔ Nylsua a 'Yu, kɔ 'a Bu

Nylsua 'hεen, a 'klε die -mεε. ²⁵ Nylsua a 'Yu pue 'le =le, -ε kɔ, ɔ di -a mu -nyi 'klɔ yrayru, -ɔ 'nu -wε 'le.

²⁶ Nahuin -gbo, -su -hua -bu kaa 'a mu, nu -kɔ -ti 'nu 'a mu -wɔn 'cru. ²⁷ A -mε -ye, Nylsua a -Hihiu =nu, -Yusu 'Klɔ -nyi 'a mu, nu -'klεε nuε 'o 'a mu ke 'mu. -Tε ε nu le 'mu, a 'nu -huε =le 'klεε lele, 'ke kɔkɔ -ye kɔ kɔ 'a mu, -ε nue, Nylsua a -Hihiu, su 'a mu 'nu kɔ, 'ke 'o 'ε nu dε =de ke, 'plɔ, su kɔ 'a mu -ti a -tεε, ɔ 'nu kaa =le 'a mu. 'A -ti o, a kɔ -Yusu 'Klɔ 'hεen, ba 'cipi 'o -mumεε, -ε 'we =kɔ ye, -tε ɔ nu 'a nu kɔkɔ.

²⁸ 'E kɔ -tεε, 'na 'yuo=pli -a, a kɔ -Yusu 'Klɔ 'hεen, ba 'cipi 'o -mumεε, -ε die nu, -nyɔkɔ =nu, -ɔ kɔ 'mu ɔ di 'le di, huannu 'nu =han -a mu nu, 'plɔ -tu 'nu =han -wε -a mu nu, 'ke 'o =kɔ ye. ²⁹ A yie nu, -ε kɔ, -Yusu 'Klɔ 'sii 'o ye -tεε. 'A -ti, ba kɔ -wε 'a yiyie, -ε kɔ, nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ -tɔplɔ =nu nu, -ɔ 'sii 'o ye, -ye nahuon a -gbe, kɔ -kɔ -mu Nylsua a 'yu.

-A mu kɔ Nylsua a 'yuo=pli' i nu

3 Ba 'ye 'munuεε gblaka =nu, -a nu Bu Nylsua kɔ, 'ke 'o -a mu -wɔn. ɔ -wε -a mu daa 'a 'yuo=pli. 'E kɔ -tεε, -a mu kɔ 'a 'yuo=pli' i nu. -Ti -kɔ -ti 'klɔ ke a nahuin, 'u 'nu yrie, -ε kɔ, -a mu kɔ Nylsua a 'yuo=pli' i nu, nε -kɔ, ɔ 'de -a nu Bu Nylsua yi. ² Na nunatumupu -a, -tε ti nu le 'mu -gbo, -a mu kɔ Nylsua a 'yuo=pli' i nu. Kεε, dε -a di -hlɔn -hε, -a 'die wen a yie -tεε. Kεε, dε -a yi, nε -kɔ, -Yusu 'Klɔ 'kɔ di -hlɔn 'le lele, -ye -tε ɔ nu 'mu, ke -a di -wε 'mu nu, -ε nue, -a dio le 'nu yrii -tεε. ³ 'E nu nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ yi dε =nu, -Yusu 'Klɔ di nu, kɔ, 'kɔ nye -pre, -ye ɔ 'dεε kɔ nu dε 'kuku, -ε 'we =kɔ ye, -tε -Yusu nu, 'kɔ 'nu nu dε 'kuku.

⁴ 'Bla nahuon 'kɔ 'cipi 'o dε 'kuku a nunue, -ye ε =hen 'nyre, ɔ 'nu =tuu =le 'o Nylsua a tetei 'o, -ε nue, dε 'kuku a nunue, nε -kɔ nahuon kɔ 'nu =tuu 'o Nylsua a tetei. ⁵ A yie nu, -ε kɔ, -Yusu 'Klɔ di kɔ 'klɔ ke nu, -ε die nu, dε 'kuku =nu, -aa nu, ɔ 'mue 'wuwla. ɔ -mε -ye, dε 'kuku 'dio 'le 'mu nu. ⁶ 'A -ti, 'bla nahuon kɔ -Yusu 'Klɔ 'hεen, 'bu 'cipi 'o -mumεε, -ye ɔ 'nu 'cipi =le 'o dε 'kuku a nunue. Kεε, 'bla nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ 'cipi 'o dε 'kuku a nunue, -ye ε nye -a mu 'nu kɔ, -ε kɔ, ɔ 'de wen -Yusu 'Klɔ a 'yee, kɔ, ɔ 'dio -wε yi.

⁷ Na 'yuo=pli -a, nahuon =de nu kaa 'le 'a mu. 'Bla nahuon 'kɔ dε =nu nu, -ε 'sii 'o ye, -ye ɔ 'sii 'o ye, -ε 'we =kɔ ye, -tε -Yusu 'Klɔ nu, 'kɔ 'sii 'o ye. ⁸ Kεε, nahuon =nu, -ɔ 'cipi 'o dε 'kuku a nunue, ɔ -mε -ye, 'ke ɔ -hɔn 'le Satan -wɔn 'mu, -ε nue, kuε la 'le 'klɔ a -wlu=tutue 'yie 'mu gbo, Satan a -gbe, ɔ 'klεε nue -hlɔn dε 'kuku. -Ti -kɔ -ti Nylsua a 'Yu 'kɔ di kɔ -tutu ke, nε -kɔ kɔ -kɔ Satan a -gbe a nunu-tɔplɔ 'bii gbo.

⁹ Nahuon 'kɔ nu 'o, 'kɔ 'ya Nylsua a 'yu 'mu, ɔ 'nu 'cipi =le 'o dε 'kuku a nunue, -ε nue, 'klɔ yrayru =nu, Nylsua -nyi =kɔ, kɔ -kɔ -kuan nu, 'ke 'le 'a =wlu ke. 'Hru 'de 'klεε 'o lele nu, 'ke kɔ 'cipi 'o dε 'kuku a nunue, -ε nue, ɔ kɔ

Nyɩsua a 'yuu nɩ. ¹⁰ Dɛ -gbo, -ɛɛ Nyɩsua a 'yuo=pli kɔ Sa-tan a 'yuo=pli 'hɛɛn 'yi 'mu lɛ -hɩhɩa, nɛ- mɔ: Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'nɩnɩ nu -tɔplɩ =nu, -ɩ 'sii 'o ye, kɔ, 'bɔ 'de 'a 'bi-enu 'mu nuɛ, dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mu tɔkɔ, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe, kɔ 'de Nyɩsua a 'yu.

Nyɩsua kɔ 'nɩ, -ba nunuɛ 'mu

¹¹ Tɔkɔwin =nu, a 'wɔn la ti =nu -kɔ 'yri u =tu la -Yusu 'Kɩsu a -ti a =tutue -wlu, nɩ- mɔ: -A kɔ -ba nunuɛ 'mu. ¹² Nahuon =nu, -ɔ kɔ 'du mɔ Kaɛn, -tɛ kɔ nɩ la 'mu, -a 'de ye blɛ -ba nɩ -wɛ lɛ 'mu. ɔ -mɛ -ye, kɔ mɔ la Satan, -ɔ kɔ 'klɔ a 'yilɛnyinyre -hi -o 'ɛ nɩ dɛ =de 'mu a 'yuu nɩ, 'plɩ kɔ 'la la -wɛ 'a -gbe a -dɩayu. Dɛ- kɔ -ti 'kɔ la 'le? ɔ 'bɔ la nɩ, -ɛ nue, 'kɔ -mɔ Kaɛn, 'a nunu-tɔplɩ 'bii, kɔ la nu, ɩ nyre la lɛ 'yi. Kɛɛ, 'a -dɩayu a nɩnɩ -mɛ -ye, ɩ 'sii la 'o ye. ¹³ 'Na 'dɩayu -a, ɛ nɩ saka 'le 'a mu, 'bɩa 'klɔ ke a nahuin 'bu yraa 'a mu. ¹⁴ -A -mɛ -ye, -a yie nɩ, -ɛ mɔ, -a -hɔn 'le 'kukue wɔn 'mu nɩ, =a pa 'le 'klɔ yrayru 'kwɩi 'mu, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. -Be' -a nu 'a yiyie 'le? -A yie nɩ, -ɛ nue, -a nuɛ -a nɩ -dɩayu 'mu nɩ. Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'de 'a -dɩayu 'mu nuɛ, -ye 'ke kɔ 'kɩɛ nɩɛ 'le 'kukue wɔn. ¹⁵ Nahuon 'bɔ yraa 'a -dɩayu, -ye kɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -kɔ nahuin -gbetie 'mu lɛ 'laa. A yie nɩ, -ɛ mɔ, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ nahuin -gbetie 'mu lɛ 'laa, -ye kɔ 'de wɛn Nyɩsua a 'klɔ yrayru =nu a kuɛ, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. ¹⁶ -Yusu 'Kɩsu nuɛ -a mu 'mu nɩ. Nɛ- kɔ -ti 'kɔ di 'le, 'kɔ 'ku, 'ke 'o -a nɩ -ta 'mu. Dɛ a -gbe, nɛ- mɔ 'hru =nu, -u nye -a mu tɔkɔ, -tɛ -a di -a nɩ 'bienu a 'munuɛle nu. -A kɔ -ba -wɛ -wɛ -hɔn, 'ke -ba 'ku, 'ke 'o -a nɩ -dɩayu a -ta 'mu. ¹⁷ 'Bɩa nahuon 'bɔ kɔ dɛ, 'plɩ 'bɔ 'a 'dɩayu 'ye, -ɔ 'de dɛ =de kɔ, 'plɩ 'bɔ 'de 'a 'dɩayu a -gbe a wɔlɩ kɔ, 'ke kɔ -hɩ 'mu, -ye kɔ 'die 'le -wɛ kɔ =tui, -ɛ mɔ, kɔ nuɛ Nyɩsua 'mu nɩ. ¹⁸ 'Na 'yuo=pli -a, -tɛ ɛ nɩ lɛ 'mu, -a 'de ye blɛ -ba nuɛ -a nɩ -dɩayu 'mu, 'ke 'o wuntɔkɔ -do 'yri, kɛɛ, -a blɛ ye -ba nuɛ 'mu, 'ke 'le -a nɩ =wɩ ke, kɔ, 'ke 'le -a nɩ nunu-tɔplɩ 'kwɩi 'mu.

Nyɩsua a 'yuo=pli, u 'deɛ bu pi 'a huannu

¹⁹ 'Bɩa =ba nunuɛ 'mu, -ye -a yie nɩ, -ɛ mɔ, -a mu mɔ Nyɩsua =nu, -ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɩsua a 'yuo=pli'i nɩ. 'Bɩa =ba nunuɛ 'mu, -ye -a nɩ =wɩ 'nɩ yɛɛ =le -a mu -ti, 'ke 'o Nyɩsua ye. ²⁰ Mɔ =betɩ -a nɩ =wɩ bu -a mu -ti yɛɛ, -a -wɛ 'le -ba yie nɩ, -ɛ mɔ, Nyɩsua yi -tɔplɩ 'bii nɩ, 'ɛ -hi 'o -a nɩ =wɩ 'mu. ɔ yi 'ɛ nɩ dɛ nɩ. ²¹ 'Na nɩnatumupu -a, 'bɩa 'bɛ mɔ -tɛɛ, -ɛ mɔ, -a nɩ =wɩ 'deɛ bɩ yɛɛ 'klɛɛ lele -a mu -ti, -ye ɛ =hɛn 'nyre, -a 'deɛ -ba pi Nyɩsua a huannu, 'bɩa =ba nyo da. ²² -Tɔplɩ 'bii =nu, -aa -wɛ =nɔ -hua, kɔ nyi -a mu 'nɩ -nyi, -ɛ nue, -aa 'o 'a tetei 'nɩ =tuu, =aa dɛ -gbo nu, -ɛɛ 'a plɔ blee. ²³ Tete -gbo, -ɛ kɔ -ti kɔ -a mu ye =tu, nɛ- mɔ: -A kɔ -ba kuo 'a 'Yu -Yusu 'Kɩsu =wɩ ye, kɔ, -a kɔ -ba nunuɛ 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ kɔ nu -a mu 'a ye=tutue. ²⁴ Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'o Nyɩsua a tetei 'o =tuu, -ye kɔ kɔ Nyɩsua a

-gbe 'hɛɛn, u -muɛ nɩ, u 'we =nɔ nahuon -do ye. Nyɩsua a -Hihiu =nu, kɔ -nyi -a mu, nu- nye -a mu tɔkɔ, -ɛ mɔ, kɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a -muɛ nɩ.

Nyɩsua a -Hihiu, kɔ 'a yraanyɔ a -hihiu 'hɛɛn, -tɛ -a di 'a 'yi'mule-hɩhɩale nu

⁴ 'Na nɩnatumupu -a, a nɩ kuo 'le nahuin 'bii =nu =wɩ ye, tii -do a ti 'yri, -uu lɛ po, 'ke Nyɩsua a -Hi-hiu nɩ 'o =nu ke 'mu. Kɛɛ, ba =tu 'yri, -ɛ die nu, a 'mue yi, 'bɩa 'bɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsua a -Hihiu 'bu nɩ 'o =nu ke 'mu. 'Nɩ lɛ 'puprɛ nu, ɛ 'we =nɔ ye, hɩwinwɔn-hɛnyu 'plɔplɔ, nu- 'hru kɔ 'klɔ -gbo ke, 'uu lɛ po, uu =tu Nyɩsua a -ti. ² Nahuon 'bɔ nɩ 'o, Nyɩsua a -Hihiu 'bu nɩ 'o =nɔ ke 'mu, -tɛ a di 'a yriile nu, ɛ nɛ- -gbo: Nahuon 'bɔ nyi =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ mɔ, -Yusu 'Kɩsu, -ɔ mɔ Nyɩsua a 'Yu, 'ɛ mɔ -tɛɛ, kɔ -hɛ -tunahuon, -ye ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -Hihiu nɩ, -u nɩ 'o nahuon a -gbe ke 'mu. ³ Kɛɛ nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ ple: -Yusu 'de -tunahuon -hɛ, -ye ba yrii ti lɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -Hihiu 'de 'o nahuon a -gbe ke 'mu nɩ. Kɛɛ -ye -Yusu 'Kɩsu a yraanyɔ, kɔ- kɔ -hihiu nɩ 'o =nɔ ke 'mu. A 'wɩn o nɩ, -ɛ mɔ, -Yusu a yraanyɔ a -hihiu a -gbe, u kɔ bu di 'le. 'ɛ mɔ -tɛɛ, u di 'le =le. Kɛ u nɩ kɔ 'klɔ ke. ⁴ 'Na 'yuo=pli -a, a -mɛ -ye, 'a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo=pli'i nɩ, 'a -ha 'o nahuin =nu 'hru wɔn, -u mɔ hɩwin-wɔn-hɛnyu, -ɛ nue, Nyɩsua a -Hihiu, -u nɩ 'o 'a mu ke 'mu, u nɩ ke 'klɩ, 'u -hi 'o -hihiu =nu 'mu, -u nɩ 'o nahuin =nu ke 'mu, -u 'de -Yusu yi. ⁵ Hɩwinwɔn-hɛnyu a -gbe, u -mɛ -ye, u mɔ 'klɔ ke a nahuin nɩ. Nɛ- nue, 'uu 'klɔ ke a -tɔplɩ a -ti =tu, 'plɩ 'klɔ ke a nahuin 'u nyu nua ye gbo po. ⁶ -A -mɛ -ye, -a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo=pli'i nɩ. Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ yi Nyɩsua, -ye kɔ -a mu ye gbo po nua. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'de Nyɩsua a 'yu, -ye kɔ 'nɩ po =le -a mu nua ye gbo. Dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mu tɔkɔ, 'bɩa nahuon 'bɔ kɔ Nyɩsua a -Hihiu =nu, -uu -ti a -tɛɛ tɔkɔ, -hoo' 'bɔ kɔ -hihiu =nu, -uu nahuin kaa.

-Tɔplɩ 'bii =nu, Nyɩsuaa nu, 'ke 'le 'munuɛle 'kwɩi 'muu nɩ, kɔ nyi 'le nuu

⁷ 'Na nɩnatumupu -a, -ba nunuɛ 'mu, -ɛ nue, 'ke 'munuɛleɛ 'le Nyɩsua -hɩhɩ 'mu -hɩhɩ. 'Bɩa nahuon 'bɔ nuɛ Nyɩsua kɔ nahuin 'hɛɛn 'mu, -ye dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mu tɔkɔ, -ɛ mɔ, kɔ mɔ Nyɩsua a 'yuu nɩ, kɔ, 'kɔ yi -wɛ Nyɩsua. ⁸ Nahuon 'bɔ 'de Nyɩsua kɔ nahuin 'hɛɛn 'mu nuɛ, -ye nahuon a -gbe, kɔ 'de Nyɩsua yi. -A yi dɛ a -gbe nɩ, -ɛ nue, -tɔplɩ 'bii =nu, Nyɩsuaa nu, 'ke 'le 'munuɛle 'kwɩi 'muu nɩ, kɔ nyi 'le nuu. ⁹ -Tɛ Nyɩsua nu -a mu 'a 'munuɛle a tɔkɔ -tɛɛ, ɛ nɛ- -gbo: ɔ ya -a mu ye 'a 'Yuu -do, kɛ kɔ 'klɔ ke, -ɛ die nu, kɔ 'mu -a mu 'klɔ yrayru =nu -nyi, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. ¹⁰ -Tɛ 'munuɛle a -gbe, ɛ nɩ 'mu, nɛ- gbo: ɛ 'de -ba 'ya ye-hɛnahuin 'mu, -u nuɛ Nyɩsua 'mu, kɛɛ, Nyɩsua, kɔ- mɔ ye-hɛnahuon, -ɔ nuɛ -a mu 'mu, 'kɔ ya -a mu 'a 'Yu ye, -ɛ die nu, 'a 'Yu a -gbe, kɔ 'mu 'ku, -ɛ

'we =nɔ -cɔhɫun ye, ʊt pi, 'ke 'o Nylsua -wɔn, Nylsua a -gbɛ, ɔ 'mu -a nɪ dɛ 'kuku 'wɔwla.

¹¹ 'Na nɪnatumupu -a, -tɛ Nylsua nu lɛ -a nɪ 'munuɛlɛ, 'a -tɪ, -a nɪ -gbɛ, -a kɔ -ba nunuɛ 'mu. ¹² ɔ =de 'de -hɫɪn Nylsua a 'yee, kɛɛ, 'bla =ba nunuɛ 'mu, -ye Nylsua kɔ -a mu 'hɛɛn, -a -muɛ nɪ, 'plɪ 'munuɛlɛ =nu, -ɛ -hɔn 'le =nɔ 'mu, ɛɛ nu -kuan, 'ke 'le -a nɪ =wɫɪ ke.

¹³ ɔ -nyi -a mu 'a -Hihiu nɪ. Dɛ a -gbɛ, nɛ- nye -a mu ɔɔ, -ɛ kɔ, ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a -muɛ nɪ, -a 'we =nɔ nahuoon -do ye. ¹⁴ -A nɪ -gbɛ, -a nɪ 'yii 'ye nɪ, -ɛ kɔ, -a nɪ Bu Nylsua ya -a mu ye 'a 'Yu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a nahuin waa. -A nyi nahuin ye 'nɪ =tu, -ɛ kɔ, -tɪ a -gbɛ, ɪ kɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. ¹⁵ 'Bla nahuon 'bɔ nyi =tu, -ɛ kɔ, -Yusu kɔ Nylsua a 'Yuu nɪ, -ye ɔ kɔ Nylsua 'hɛɛn, ʊ -muɛ nɪ, ʊ 'we =nɔ nahuoon -do ye. ¹⁶ -A -mɛ -ye, -a yie nɪ, =a kue =wɫɪ ye, -ɛ kɔ, Nylsua nuɛ -a mu 'mu nɪ. -Tɔ- plɪ 'bii =nu, Nylsuaa nu, 'ke 'le 'munuɛlɛ 'kwɫi 'mu nɪ, ɔ nyi 'le nuu. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ nuɛ Nylsua kɔ nahuin 'hɛɛn 'mu, -ye ɔ kɔ Nylsua 'hɛɛn, ʊ -muɛ nɪ, ʊ 'we =nɔ nahuoon -do ye.

¹⁷ Dɛ =nu, -ɛ nye -a mu ɔɔ, -ɛ kɔ, -a nuɛ Nylsua 'mu nɪ 'bii, nɛ- kɔ: -Nyrɔkɔ =nu -kɔ 'mu Nylsua di 'o nahuin -bati lɛ poo, -a 'dɛɛ -ba pɪ huannu, -ɛ nue, -tɛ -Yusu nɪ 'mu, kɛ -a nɪ -wɛ 'mu, kɛ kɔ -tutu ke. ¹⁸ Nylsua bɔ nuɛ -a mu 'mu 'bii, nɛ-ɛ 'le -a mu huannu 'kwɫi 'mu -ha. 'Bla nahuon 'bɔ kɔ huannu pɪ, -ye ɛ 'we =nɔ ye, ɔ pui -tɛɛ, -ɛ kɔ, -bati klo nɪ -dodo. 'Bla nahuon 'bɔ kɔ huannu pɪ, -ye 'munuɛlɛ =nu, -ɛ -hɔn 'le Nylsua -wɔn 'mu, ɛ 'nɪ nu =le -kuan, 'ke 'le nahuon a -gbɛ a =wɫɪ ke.

¹⁹ Nylsua, kɔ- kɔ ye-hɛnahuon, ɔ nuɛ -a mu 'mu. Nɛ- kɔ -tɪ, =a nuɛ Nylsua kɔ nahuin 'hɛɛn 'mu. ²⁰ 'Bla nahuon 'bɔ pɛ, ɔ nuɛ Nylsua 'mu nɪ, 'plɪ 'bɔ yraa 'a 'bi- enu, -ye ɔ kɔ hɫɪnɔ 'nɪ, ɔ 'de Nylsua 'mu nuɛ. 'Bla nahuon 'bɔ 'de nahuin =nu 'mu nuɛ, ɔ 'ye, -ye ɔ 'die 'le -wɛ kɔ =tui, -ɛ kɔ, ɔ nuɛ Nylsua 'mu nɪ, ɔ 'nɪnɪ 'ye. ²¹ Tetebu =nu, -Yusu 'Kɫɪsu -nyi -a mu, nu- -gbo: 'Bla nahuon 'bɔ nuɛ Nylsua 'mu, -ye ɔ kɔ bɔ nuɛ -wɛ 'a 'bi- enu 'mu.

'Klɔ -gbo a 'klɫɛnɪ-tɔplɪ, -a -hɪ 'o wɫɪn 'hru

5 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kue =wɫɪ ye, -ɛ kɔ, -Yusu, kɔ- kɔ Waanyɔ =nu, Nylsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya, nahuon a -gbɛ, kɔ- kɔ Nylsua a 'yu. 'Bla nahuon 'bɔ nuɛ bu 'mu -tɛɛ, -ye ɔ kɔ bɔ nuɛ -wɛ bu a -gbɛ a 'yuo=plɪ 'mu. ² 'Bla =ba nuɛ Nylsua 'mu, kɔ, =baa 'o 'a tetei 'o =tuu, -ye -a yie nɪ, -ɛ kɔ, -a nuɛ Nylsua a 'yuo=plɪ 'mu nɪ. ³ 'Bla =ba nuɛ Nylsua 'mu -tɛɛ, -ye ɛ =hɛn 'nyrɛ, dɛ =nu, ɔ pɛ -ba nu, -a die 'nɪ nu, 'plɪ dɛ =nu, ɔ pɛ -ba nu, ɛ 'de 'mu kla, 'ke 'o -a mu -wɔn, ⁴ -ɛ nue, Nylsua a 'yuo=plɪ 'bii, ʊ nɪ ke 'klɪ, 'ʊ -hi 'o 'klɔ -gbo a 'klɫɛnɪ-tɔplɪ 'bii 'mu. -Be' -a di 'klɛɛ 'o 'klɔ -gbo a 'klɫɛnɪ-tɔplɪ a 'hru a wɫɪn-hɫɪa nu 'le? -A di 'o wɫɪn -ha 'hru, -ɛ nue, -a kuo -Yusu 'Kɫɪsu ye =wɫɪ. ⁵ Nahuon =de

'de 'le 'klɔ -gbo a 'klɫɛnɪ-tɔplɪ a 'hru a 'owɫɪn-hɫɪa -wɛ, 'bɛ 'de nahuiin -do =nu, -ʊ kue =wɫɪ ye, -ɛ kɔ, -Yusu, ɔ kɔ Nylsua a 'Yuu nɪ.

-Tɔplɪ =nu, -ɪ nye -a mu ɔɔ, -ɛ kɔ, -Yusu, ɔ kɔ Nylsua a 'Yuu nɪ

⁶ -Yusu 'Kɫɪsu a -gbɛ, ɔ di kɔ 'klɔ -gbo ke nɪ, 'kɔ bi 'le 'nie =nu -wɔn, -ɛ kɔ 'lupuenie, 'kɔ 'wla -wɛ 'a dablo gbo, tɪ =nu -kɔ 'yri ɔɔ la 'ku. ɛ 'de kɔ bi 'le 'nie -wɔn -do, kɛɛ, ɔ 'wla -wɛ 'a dablo gbo. Nylsua a -Hihiu a -gbɛ, nu- nye -a mu ɔɔ, -ɛ kɔ, -tɪ a -gbɛ, ɪ kɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ, -ɛ nue, 'ɛ nɪ tɪ, -tɪ a -tɛɛ, nɪ- ʊt nahuin ɔɔ. ⁷ ɛ kɔ yriileii ta. Nɪ- nye -a mu ɔɔ, -ɛ kɔ, -Yusu, ɔ kɔ Nylsua a 'Yuu nɪ. ⁸ Yriileii ta a -gbɛ, nɪ- kɔ Nylsua a -Hihiu, kɔ 'nie, kɔ dablo. -Tɔplɪ ta a -gbɛ, dɛɛ -do, nɛ- ʊ -a mu ɔɔ. ⁹ 'Bla nahuin 'bu 'ye dɛ, 'buɔ 'a -tɪ =tu, -ye -a nyi pue -tɛɛ. 'A -tɪ o, ba kɔ 'a yiyie, Nylsua -mɛ -ye, -tɪ ɔɔ =tu, ɪ 'bua nɪ, 'ɪ -hi 'o -tunahuin a =tutu-tɪ 'mu. Nylsua a -gbɛ, kɔ- =tu -tɔplɪ ta a -gbɛ a -tɪ, 'ke 'o 'a 'Yu a -ta 'mu. ¹⁰ Nahuon 'bɔ kuo Nylsua a 'Yu =wɫɪ ye, ɔ yie nɪ, 'ke 'le 'a =wɫɪ ke, -ɛ kɔ, -tɪ a -gbɛ, Nylsua =tu, ɪ kɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. -Tɪ =nu, Nylsua =tu, nahuon 'bɔ 'di -tɛɛ pue, -ye ɛ 'we =nɔ ye, ɔ kɔ 'nɪ, Nylsua kɔ hɫɪnɔ 'nɪ, -ɛ nue, kɛ ɔ po, -tɪ =nu, Nylsua =tu, 'ke 'o 'a 'Yu a -ta 'mu, ɪ kɔ hɫɪnɪ nɪ. ¹¹ -Tɪ =nu, Nylsua =tu -a mu ye, ɪ nɪ- -gbo: ɔ -nyi -a mu 'klɔ yrayru, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 'Ke ɔ naa 'le 'a 'Yu 'mu, 'kɔ -nyi -a mu 'klɔ yrayru a -gbɛ. ¹² Nahuon =nu, ɔ yi Nylsua a 'Yu, kɔ- kɔ 'klɔ yrayru a -gbɛ. Nahuon =nu, ɔ 'de Nylsua a 'Yu yi, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'de 'klɔ yrayru a -gbɛ kɔ.

-A kɔ 'klɔ yrayru =nu, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le

¹³ -Tɔplɪ 'bii -gbo, 'n 'cru 'a mu -wɔn nɪ, 'a mu =nu, -ʊ kuo Nylsua a 'Yu =wɫɪ ye, -ɛ die nu, a 'mue yi -tɛɛ, -ɛ kɔ, a kɔ 'klɔ yrayru =nu nɪ, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le.

¹⁴ 'Bla =ba 'muɛɛ Nylsua ye, -a 'nɪ pɪ =le huannu, -ɛ nue, -a yie nɪ, =ba nyo dɛ -hua, -ye ɔ die -a mu 'nɪ -nyi, sɛyɫ-sɛyɫ =ba nyo dɛ =nu -hua, 'a =wɫɪ -hua. ¹⁵ -Tɛ -a yie, -ɛ kɔ, 'ɛ nɪ dɛ =de, -aa =nɔ -hua, ɔ die -a mu 'nɪ -nyi, -ye -a yie -wɛ nɪ, -ɛ kɔ, ɔ -nyi -a mu dɛ =nu nɪ -dodo, -aa =nɔ -hua.

¹⁶ 'Bla nahuon 'bɔ nye 'ye, -ɛ kɔ, 'a -dɫayu -ye, ɔ nu dɛ 'kuku, dɛ 'kuku a -gbɛ, 'bɛ 'de 'kukue ye blɛ, -ye ɛ nu -tɛɛ, 'ke bɔ da Nylsua, 'ke 'o 'a -dɫayu a -gbɛ a -ta 'mu, -ɛ die nu, Nylsua 'mue nu, -dɫayu a -gbɛ, ɔ 'mu 'klɔ nɪ. Nahuin, 'n =hɛn 'nyrɛ, nu- kɔ nahuin =nu, -ʊ nu dɛ 'kuku =nu, -ɛ 'de 'kukue ye blɛ. Dɛ 'kuku nɪ 'o, 'ɛ blɛ 'kukue ye. 'N 'de lɛ po, ba da Nylsua, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -ʊ nu dɛ 'kukudu a -gbɛ. ¹⁷ 'Yilɛnyrɛ-tɔplɪ 'bii, nahuin, ʊt nu, ɪ kɔ dɛ 'kukuu nɪ, kɛɛ, ɛ kɔ -tɔplɪ -ye, 'ɪ nyrɛ 'yi lɛ, 'ke 'o Nylsua ye, 'ɪ 'de 'kukue ye blɛ.

¹⁸ -A yie nɪ, -ɛ kɔ, Nylsua a 'yuo=plɪ, ʊ 'nɪ 'cipi =le 'o dɛ 'kuku a nunue, kɛɛ, Nylsua a 'Yu, kɔ- nyu 'yie =tu. 'A -tɪ, Satan, ɔ 'die 'le -wɛ kɔ nu =nu dɛ 'klan 'mu. ¹⁹ -A yie nɪ,

-ε כּ, -a mu כּ Nylsua a 'yuo=pli'i ni. Kεε, 'klb ke a nahuin 'bii -ye =nu, Satan, כּכ- כּטט win ke.

²⁰ -A yie ni, -ε כּ, Nylsua a 'Yu, כּ di כּכ -tutu ke ni, כּ -nyi -a mu =כּ, 'ke -ba yi Nylsua =nu, כּכ -tεε a Nylsua. -Tεε a Nylsua a -gbε, כּכ -a mu 'hεεn, -a -mυε

ni. 'Ke כּ naa 'le 'a 'Yu -Yusu 'Klisu 'mu, כּ nu dε a -gbε. Nכּכ -tεε a Nylsua. Nכּכ nahuin 'klb yrayru =nu -nyi, כּכ 'חח -wε 'le.

²¹ 'Na 'yuo=pli -a, ba =tu 'a ni dכּכnu 'yie, 'ke 'o 'kuo a dda a -ta 'mu, כּכ, 'ke 'o =wεhi a kikle a -ta 'mu.

2 SAAN

¹ 'Mכ-gbo, כ-כ מ'cuε a ye'munaanyכ, 'מככ nל, -ככ 'a nל 'cuε -wככ 'cru, ε כ 'a nahuin 'bii. 'N nυε 'a mu 'mu nל -tεε. ε 'de 'n -do, 'n 'de 'a mu 'mu nυε. Nahuin 'bii-gbo, -u yi Nylsua a -ti a -tεε, u nυε -wε 'a mu 'mu nל. ² 'N nυε 'a mu 'mu nל, -ε nue, a כ 'mu 'hεεn, -a yi Nylsua a -ti a -tεε nל, 'ke 'le -a nל =wlε ke, כ, l 'mu 'le -a nל =wlε ke 'cipi 'ε nל ti.

³ -A nל Bu Nylsua כ 'a 'Yu -Yusu 'Klsu 'hεεn, u di -a mu 'mu nu =hapudε, כ, u 'mu -a nל wככ yrii, כ, u 'mu -a mu kegbowεεnלε -nyi. Ke'ε nל, ε di 'mu -ti, 'ke 'o -a mu -wככ, -u -ti a -tεε -wככ kυε, כ -u nυnυε 'mu.

-Ba nunυε 'mu

⁴ 'Nl o nu 'manu 'dכ, -ε nue, 'n 'wל nל, -ε כ, 'a nל 'cuε a nahuin -ye, u na -tεε a 'hru. -Tε -a nל Bu Nylsua plε, -ba nu -ככplε a nunue, ke'ε nל, u 'a nunue nu. ⁵ 'A -ti 'klεε o, 'a mu 'cuε a nahuin =nu, de 'nל -hua =bo le 'a mu, nε-ככ -ba nunυε 'mu. De a -gbe, ε 'de tetebu yrayru, a 'de -hlל a 'wεεn. U ככ tetebu'u nל, -u ככ -ti -a 'wככ la ti =nu -ככ 'yri u =tu la -Yusu 'Klsu a -ti a =tutue -wlu. ⁶ 'Bla =ba nυε Nylsua ככ nahuin 'hεεn 'mu, -ye ε =hen 'nyre, -aa 'o Nylsua a tetei 'nל =tuu. -Tl =nu, a 'wככ la ti =nu -ככ 'yri u =tu la -Yusu 'Klsu a -ti a =tutue -wlu, nל-ככ, ba nunυε 'mu.

-Yusu 'Klsu a yraanyכ

⁷ 'N nyi 'a mu ye 'nל =tu, -ε nue, hלnyu 'plככ, nu- 'hru ככ 'klε-gbo ke. U 'die ke wεεn, -ε ככ, -Yusu 'Klsu -hε

-tunahuon, 'כ di ככ 'klε ke. Nahuon 'ככ lε 'pυpυε nu, ככ-ככ -Yusu 'Klsu a yraanyכ =nu, -ככ nahuin kaa. ⁸ 'A -ti, ba =tu 'a nל dככ 'yie, -ε die nu, -kuan 'bii-gbo, a nu, כ 'nל =han -gbugbe 'mu 'ya, keε, a 'mu =hapudε =nu 'ye, Nylsua plε, כ di 'a mu 'mu nu.

⁹ Ba ככ 'a yiyie, 'bla nahuon 'ככ 'nל na 'hru =nu, -Yusu 'Klsu ככ -a mu, 'ככ ye bii, 'ככ -ככplε -ye nu, nahuondu a -gbe, כ 'de Nylsua yi. Keε, nahuon 'ככ nל 'o, 'hru =nu, -Yusu 'Klsu ככ -a mu, 'ככ nyu na 'ε nל ti, nahuon a -gbe, ככ-yi -a nל Bu Nylsua, ככ 'a 'Yu 'hεεn. ¹⁰ 'A -ti, 'nל 'a mu 'nל le, 'bla nahuon 'ככ di 'le 'a mu -wככ, -tε -Yusu 'Klsu, ככ la ככ lε nu, 'bla 'ככ 'nל nu lε ככ lε, -ye a nל 'blo 'le kwa, 'ke 'le 'a nל kayuo gbo, ככ, ba hron -wככ. ¹¹ Nahuin =nu, -u 'nל dio -wככ hren, ε 'we =ככ ye, 'yilenyredε =nu, nahuondu a -gbe, ככ nu, u ככ =ככ 'hεεn pε.

'Lele'ככwin

¹² 'N ככ -ככplε 'plככ =bo =tu 'a mu ye, keε, 'nל -hua =le =bo =tui ככ 'cruε -gbo 'kwli 'mu, -ε nue, 'n nye 'nל -hua, =bo di 'le 'a mu -wככ, -a 'mu ye gbo nל, -a 'mui =tu, -a nל 'manu 'mu 'o ye =cεε.

¹³ 'A nל 'bienu 'cuε a nahuin 'bii =nu, -u nל ככ, u =gba 'a mu wככ lε -tεε.

3 SAAN

1 'Mə -gbo, -kə mə 'cəe a ye'munaanyə, 'mə kə nɪ, -kə -mɔ -wəh 'cru, -mə Gayusɪ, -kə mə 'na =wɪl a nɪnə-tumu, 'n nɪe 'mɔ -tɛɛ.

²'Na nɪnatumu, 'nɪ da Nyɪsua, -ɛ die nu, -təplɪ 'bii, ɪ 'mɔ -mɔ wɛɛn, kə, -na 'hɪlɪ 'mɔ -wɛ -tɛɛ nu. 'N yie nɪ, -ɛ mə, -na =wɪl nu -tɛɛ, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɪh.

Uu Gayusɪ 'nɪ baa

³-Yusu a nahuin =nɔ, -sɔ 'le -mɔ -wəh lɛ 'mɔ -həh, -sɔ 'le lɛ di, ɪ nyi 'nɪ =tu, -ɛ mə, -n 'cipi 'o -tɛɛ a 'hru a nɪnə. Dɛ a -gbɛ, ɛɛ 'mɔ nue 'manɔ 'dɔ. 'N yie nɪ, -ɛ mə, kɛ'ɛ nɪ, -n nye lɛ nu. ⁴'Bla 'nɪ nyi 'wəh, -ɛ mə, 'na 'yuo=pli, sɔ na -tɛɛ a 'hru, dɛ a -gbɛ, ɛɛ 'mɔ nue 'manɔ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'ɛ nɪ dɛ =de 'mɔ.

⁵'Na nɪnatumu, -mə mə nahuoon nɪ, -kə Nyɪsua a -kuan nu -tɛɛ, -ɛ nue, -Yusu a nahuin =nɔ, -sɔ 'le 'waa 'blugbi klɛ 'mɔ -həh, -sɔ Nyɪsua a -tɪ mu =tu, -n nyu 'mɔ 'nɪ -hɛ 'dɔ. ⁶Nahuin a -gbɛ, -nɪ 'mɔ -hɛ, 'bu di 'le, -ye sɔ -Yusu a nahuin =nɔ, -sɔ nɪ kə 'nɪ lɛ, -ɛ mə, -n sɔ 'mɔ nɪ 'dɔ. 'Nɪ -mɔ lɛ 'nɪ 'batɪ, 'cipi 'o 'waa 'mɔ-hɪhɪɛ, -ɛ die nu, ɪ 'mɔ 'waa 'dagbi 'lɪ -wəh gba. -Hɪ 'mɔ, -ɛ 'we =kə ye, -tɛ Nyɪsuaa 'a -huhua nu. ⁷'Dagbi =nɔ, sɔ 'mɔ lɛ mu, -Yusu 'Kɪsɪ a -kuaan nɪ, sɔ mu nu. ɪ 'die ke wɛɛn, 'ke nahuin =nɔ, -sɔ 'de -Yusu yi, bu -hɪ 'mɔ. ⁸'A -tɪ, -a mɔ -gbo, -sɔ mə -Yusu a nahuin, -a kə -ba -hɛ nahuindu a -gbɛ 'mɔ, -ɛ die nu, -a 'mɔ ke bi, Nyɪsua a -kuan =nɔ, sɔ nu, ɪ kə -a mɔ 'hɛɛn, -a 'mɔ nu, -tɪ a -tɛɛ =nɔ, -ɪ -həh 'le Nyɪsua -wəh 'mɔ, ɪ 'mɔ gbo 'sɛɛ.

Diotrefu kə Demetriusɪ 'hɛɛn a -tɪ

⁹'N 'cru 'cəe -wəh, kɛɛ, nahuon -gbo, -kə mə Diotrefu, -tɪ 'nɪ =tu, kə 'nɪ -hua =lɛ kə pui nua ye gbo, -ɛ nue, kə nye 'nɪ -hua, 'ke kə 'ya nyɪgblaka 'mɔ, 'ke 'le 'cəe gbo. ¹⁰'Bla 'nɪ di 'le, 'yilɛnyre-təplɪ =nɔ, kə nu, 'n di 'a -tɪ 'nɪ =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye. Kə 'na 'du lɛ nyre 'yi. ɛ 'de dɛɛ -do a -gbɛ, kə 'nɪ nue =lɛ. 'Bla -Yusu a nahuin -ye, -sɔ mə 'dagbi, 'bu mu 'le =kə -wəh, -ye kə 'nɪ 'blu =lɛ kwa, 'plɪ nahuin -ye 'bu -hua bu 'blu kwa, -ye kə 'nɪ -hɪ =lɛ mɛ lɛ, 'ke bu nue, 'kə nahuin a -gbɛ lɛ bla, 'ke 'le 'cəe gbo.

¹¹'Na nɪnatumu, =nɪ kɛɛ 'le nahuin a nunuklɔ -huan -wəh, kɛɛ, =hapunahuin a nunuklɔ, kə -bo kɛɛ -wəh. Nahuon =nɔ, -kə 'cipi 'o =hapudɛ a nunue, kə -mə Nyɪsua a 'yu. Kɛɛ, nahuon =nɔ, -kə 'cipi 'o 'yilɛnyredɛ a nunue, kə -mɛ -ye, kə 'de wɛn Nyɪsua a yie.

¹²Nahuon =nɔ, -kə mə Demetriusɪ, kə -mɛ -ye, nahuin 'bii, sɔ =tu 'a =hapu-tɪ. 'A 'yrinaabɪ, ɪ 'sii 'o ye -tɛɛ, 'lɪ nahuin -tɪ a -tɛɛ kə, -ɪ -həh 'le Nyɪsua -wəh 'mɔ. -A nɪ -gbɛ, -a wɛɛn ke, -ɛ mə, kə mə =hapunahuoon nɪ. 'Be -n yie nɪ, -ɛ mə, -tɪ -gbo, -aa =tu, ɪ mə -tɪ a -tɛɛ nɪ.

'Leɛ'kəwin

¹³'N kə -təplɪ 'pɪkɪl =bo =tu -mɔ ye, kɛɛ, 'nɪ -hua =lɛ =bo =tɪ kə 'cruɪɛ -gbo 'kwli 'mɔ. ¹⁴'N nye 'nɪ -hua, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mɔ, =bo di wɛn 'le -mɔ -wəh, -a 'mɔ ye gbo nɪ, -a 'mɔ wɛn =tu.

¹⁵Kegbowɛnɛ 'ke 'o -mɔ -wəh. -Na nɪnatumupu 'bii -gbo, -sɔ nɪ kə, ɪ =gba -mɔ wɪh lɛ -tɛɛ. -A nɪ nɪnə-tumupu 'bii =nɔ, 'ɛ nɪ nahuon 'kə nɪ 'o, -a =gbə wɪh lɛ -tɛɛ.

JUDI

1 'Mɔ Judu nu, -ɔ mɔ Saki a -dlayu, 'mɔ kɔ nu, -kɔ 'cruluɛ -gbo 'cru. 'Mɔ mɔ -Yusu 'Klɛsu a -kuannun- kɔ nu. 'A mu nahuin =nu, -a nu Bu Nyɛsua nuɛ 'mu, 'a mu 'u nu, 'nu -wɔn 'cru, 'a mu =nu, ɔ da -wɛ, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. 'Ke kɔ 'le -Yusu 'Klɛsu 'mu naa, kɔ 'a mu 'yie =tu.

² Nyɛsua kɔ nu 'a mu =hapudɛ 'mu, kɔ -nyi 'a mu keg- bowɛɛnɛ, kɔ, kɔ nue, 'a 'mɔnɔɛɛ 'mu 'le 'a nu =wɛ ke nu. =Hapu-tɔplɛ a -gbe, bu bii klɛ, 'ke 'o 'a mu -wɔn.

Nahuin =nu, -uɔ hɛtɔklɛ kɔ
(2 Piɛl 2.1-17)

³ 'Na nɛnatumupu -a, 'n nye 'o 'nu -hɛa 'dɔ, 'ke =bo 'cru 'o 'a mu -wɔn, -ɛ die nu, -tɛ Nyɛsua nu -a 'bii a waalɛ, 'mue 'o 'a mu klɛ -hɛhɛ. Kɛɛ, 'n 'ye 'klɛɛ nu, -ɛ mɔ, ɛ kɔ 'o lɛ, 'ke =bo 'cru 'a mu -wɔn, 'mu 'a mu lɛ, 'ke ba =tu 'o 'klɛ, ba 'klɛ 'blee Nyɛsua a =haputitie =nu kwa, a kuo =wɛ ye. Bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, Nyɛsua 'a nu, -ɔ -nyi 'a =haputitie a -gbe 'a nahuin. =Haputitie a -gbe, ɛ 'nu 'cɛɛ =lɛ gbe. ⁴ 'N nyi 'nu =tu, -ɛ nue, hɛtɔkɔnyu =nu, -u 'nɛnɛ =tuu 'o Nyɛsua 'o, nu- pa 'le 'a mu -hɛyri, 'ke 'le -hɛhɛklɛ 'kwli 'mu, 'u nye lɛ =mɔ, 'ke bu 'cɛɛ -tɛ =nu, -u nyi =tu, -ɛ mɔ, Nyɛsua, kɔ -a mu 'mu nu =hapudɛ, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, kɔ -a nu dɛ 'kuku 'wɔwɛla. U -mɛ -ye, u kɔ 'nu, Nyɛsua, kɔ -a mu -nyi 'hru, 'ke -ba nu 'ɛ nu dɛ 'klan =de, -aa -hɛa. U 'nu -hɛa =lɛ -wɛ -Yusu 'Klɛsu, -ɔ mɔ -a nu kɔkɔnyɔ -do, kɔ, -ɔ mɔ -a nu Kɔkɔnyɔ. Ti -hi la a ti 'yri, ɛ 'crɛɛ la nu, 'ke 'le Nyɛsuacruluɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, Nyɛsua a -bati di nahuindu a -gbe 'nu klɛ.

⁵ =Hapukɔ, 'a yi -tɔplɛ -gbo, -u kɔ -tɛ 'nu 'a mu ye mu =tu, kɛɛ, 'n -hɛa =bo pui 'le 'a mu 'kwli 'mu lɛ. Ti -hi la a ti 'yri, Nyɛsua waa la 'a daku Yisraɛkɛ, 'hɛ 'le Es- ipublɔgba 'mu. -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye ɔ 'la nahuin =nu nu, 'ke 'le =nu -hɛyri, -u 'dio =wɛ ye kuo. ⁶ 'Ya 'o lele 'lu, Nyɛsua a lɛleenyu =nu, -u 'nɛnɛ =tuu la 'o Nyɛsua, 'waa -tɛ bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. U 'de -hɛa bu nuu 'klɛ =nu -kuan 'yri, Nyɛsua -nyi =nu, 'u 'du 'klɛ -ye 'mu, 'u hie 'o gbonulɛ =nu gbo, -tɛ =nu, Nyɛsua =tu 'o gbo. Dɛ a -gbe a -tɛ, Nyɛsua 'kɔ klɛ, 'kɔ pu 'cɛɛ, 'kɔ gbu 'le gbugbɛyri =nu 'mu. 'Ke ɔ nyu 'le 'yie =tu. 'Ke u di 'le gbo nu, ɛ 'mue gba -gbagba, -nyɔkɔ gblaka =nu, ɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'mu ɔ di 'o nahuin 'bii -bati lɛ poo. ⁷ 'Ya 'o lele 'lu, 'dɛ -gbo, -ɛ mɔ Sodɔmu kɔ Gomɔlɛ, 'a -tɛ bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, kɔ 'dɛ -ye =nu, -ɛ 'mɔɛɛ la =nu yɛ. 'Dɛ a -gbe a nahuin, u la nu 'lalu, 'u la 'yilɛnyre-tɔplɛ 'bii =nu nu, -tu-

nahuon 'de ye blɛ kɔ nu wɛn. 'Ke Nyɛsua pu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɛnɛ jre gbe. Dɛ a -gbe, nɛ-ɛ nahuin dɛ =nu kɔ, -ɛ di 'o nyre, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -uɔ -tɔplɛ u a -gbe nu.

⁸ Hɛtɔkɔnyu -nu wɛn, -u pa 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilɛnyre-tɔplɛ -do a -gbe, nu- uɔ -wɛ nu. Yain =nu, uɔ po, uɔ nue, 'uɔ 'lalu nu. U 'nu -hɛɛ =lɛ, 'ke Nyɛsua kɔ kuu win ke, 'plɛ 'uɔ Nyɛsua a lɛleenyu =nu, -u kɔ -tɛ a 'yi'buaalɛ tanɛ =tu. ⁹ Nyɛsua a lɛleenyu 'bii a nyɔgblaka =nu, -ɔ kɔ 'du mɔ Misɛlɛ, 'a -gbe, ɔ 'de la Satan tanɛ lɛ poo. Ti =nu -kɔ 'yri Misɛlɛ a -gbe, ɔ kɔ Satan 'hɛɛn, uɔ la nahuon -gbo, -ɔ mɔ Moise a 'hɛn ke -wɔn, ɔ 'de la Sa- tan tanɛ lɛ poo gbe. Kɛɛ, kɛ ɔ po =kɔ ye: «Kɔkɔnyɔ a yru bu ye -mu.» ¹⁰ Hɛtɔkɔnyu -nu wɛn, u -mɛ -ye, -tɔplɛ =nu, u 'nɛnɛ yrii 'mu lɛ, nu- uɔ tanɛ =tu. U 'we =kɔ 'kwla gbo a dɛhɛɛ ye, 'u 'de -tɛɛ a 'lu a lɛ-hie lɛ kɔ. -Tɔplɛ =nu, -u 'waa plɛ blee, nu- u yi nɛlɛ. -Tɔplɛ a -gbe, uɔ nu, u 'waa 'klɛ lɛ nyre 'yi. ¹¹ 'Jrɔ 'ke 'o =nu -wɔn, -ɛ nue, uɔ -wɔn kɛ nahuon -gbo, -ɔ mɔ Adamu a 'yu Kaɛn, -ɔ yraa la 'a -dlayu, 'plɛ -kɔ 'la; kɔ, 'uɔ -wɛ nahuon -gbo, -ɔ mɔ Bal- amu -wɔn kɛ, 'uɔ -wɛ 'crɛ nu, -ɛ die nu, u 'mu 'wliye 'ye, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ Balamu a -gbe, kɔ la nu, 'uɔ -wɛ Nyɛsua ye gbo nyra, -ɛ 'we =kɔ nahuon -gbo ye, -ɔ mɔ Kole. Nɛ- nue, 'uɔ lɛ 'kuku, -ɛ 'we =kɔ ye, -tɛ Kole a -gbe, ɔ nu la 'kukuɛ. ¹² Hɛtɔkɔnyu a -gbe, u kɔ 'a mu 'hɛɛn, 'ba 'baa 'o -tɛgbii -do dɛ dii, -ye uɔ 'a mu nue -tu, 'uɔ 'yi 'mu lɛ bibi, 'uɔ kɔ 'na. 'Waa dɔkɔ -do a dɛ uɔ 'lu -wɔn lɛ -hie, mɔ, -tuɔ 'nu nu =lɛ gbe. U 'we =kɔ 'nugbɛ ye, pepee 'le lɛ -gba, 'nu 'u 'nɛnɛ di. U 'we -wɛ =kɔ ti =nu ye, -u 'nɛnɛ tu 'kui, mɔ =betɛ 'waa tututi bu nyre 'o, 'u 'we =kɔ ti =nu ye, -u kɔ -wɛlɛ u -ha -wɛ lɛ, 'plɛ -u 'ku 'bii. ¹³ U 'we =kɔ 'yru a 'du gblakɛ =nu ye, pepee lɛ =gbuo. 'Waa dɛ 'kuku 'we =kɔ kuɛtɛ ye, 'yiyinie hie gbo. U 'we =kɔ yahroyɔ ye, -ɔ 'nɛnɛ 'hru 'o -tɛgbii -do. Nyɛsua -wɔ -wɔn -tu, 'ke 'o =nu -wɔn, 'ke 'le gbugbɛyri -hɛyri. 'Kee nu, u di 'le gbo nu, -tɛ 'klɛ tɛ ye gbo.

¹⁴ Ti -hi la a ti 'yri, nahuon =nu, -ɔ kɔ 'du mɔ Hɛnɔklɛ, -ɔ mɔ Adamu a 'yuo a =hrɛn a 'nɛpata a kɔkɔ, kɛ'ɛ nu, ɔ po la, 'ke 'o nahuindu a -gbe a -ta 'mu, -ɛ mɔ: «Ba 'ye kɛ, Kɔkɔnyɔ 'kɔ klɛ di, ɔ di 'le ya 'a lɛleenyu 'plɛ plɛ, ¹⁵ nahuin 'bii =nu, -u nu kɔ 'klɛ ke, ɔ 'mu -bati lɛ poo, 'plɛ nahuin 'bii =nu, -u 'de Nyɛsua yi, 'a -bati 'mu klɛ, 'yilɛnyre-tɔplɛ 'bii =nu, u nu Nyɛsua 'mu, kɔ 'yilɛnyrewin- tɛ, u po =kɔ yɛ a -tɛ.» ¹⁶ U nu- kɔ -tɛ Hɛnɔklɛ a -gbe, ɔ nu lɛ =tutue. Nahuindu a -gbe, u 'mu lɛ 'puprɛ wɔn 'ɛ nu

ti. Gbegbe, u 'de -hlu pl a bleele a kuε. 'Yilenyre-tɔpli 'bii, 'waa =wlu -hua, n- u u nu, 'u 'waa dɔnu a -pli po, k, 'u 'le nahuin le 'tuo, 'u nyu kaa, -ε die nu, dε =nu, 'waa =wlu -hua, nahuin a -gbe, u 'mue nu.

-Tε -Yusu a nahuin a 'yrinaabu kɔ bi ni 'mu

¹⁷ 'Na ninatumupu -a, a -mε -ye, -ti =nu, -a ni Kukɔny -Yusu 'Klusu a -wɔnaanyu =tu la 'a mu ye, -u di 'lu -wɔn mue, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ¹⁸ Kε u la po, 'lele'wɔti 'yri, 'plu 'kl' 'mu 'o 'mu mu -hɔn, ε di kɔ nahuin, 'a mu =nu, -u kɔ -Yusu a nahuin, u 'mu 'a mu 'caa. U -mε -ye, u 'de Nyɔsua yi. 'Yilenyre-tɔpli 'bii =nu, 'waa =wlu -hua, n- u u nu. ¹⁹ 'E kɔ -tεε, nu-u ni, -u nahuin wo. 'Kl -gbo ke a -tɔpli, n- kuu win ke. Nyɔsua a -Hihiu 'de 'o =nu ke 'mu ni.

²⁰ 'Na ninatumupu -a, a -mε -ye, ba =tu 'o 'kl, -ε die nu, a 'mu 'mu le -hɔhε, k, a 'mu 'a ni dɔnu -ha 'bii, a 'mu Nyɔsua a =haputitie =nu =wlu ye kuo, -ε -hɔn 'le 'a -gbe -wɔn 'mu, 'a ni =wlu a yekuole a -gbe, ε 'mu kle bii. Ba da Nyɔsua, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'kl 'kwli 'mu. ²¹ 'A ni 'yri-naabu bi 'sii 'o ye, -ε die nu, a 'mue yi 'ε ni ti, -ε kɔ, Nyɔsua nuε 'a mu 'mu ni. Ba -pre ti =nu, -u kɔ 'yri -a ni

Kukɔny -Yusu 'Klusu di 'o -a mu 'kl yrayru -nyi, -ɔ 'hɔn -wε 'le, -ε nue, k kɔ -a ni wɔl.

²² Nahuin =nu, -u kɔ =wlu a yekuole 'de gbo ku -tεε, ba yrii 'waa wɔl. ²³ Nahuin -ye, 'waa nunukɔ die 'ni nu, Nyɔsua a -bati 'mu kl. A kɔ ba waa =nu, -ε die nu, u 'ni =han 'le na =nu 'mu bi, -ɔ 'hɔn jre gbe. =U -ye ni 'o, -u kɔ wɔl a kɔ ba 'ye, kεε, ba =tu -wε 'a ni dɔnu 'yie, -ε die nu, a 'ni =han 'le 'waa dε 'kuku -heyri bi. A ni 'tu 'le -wε 'waa dε =de le, kɔ =beti 'waa 'hɔn'mulepue-tɔpli.

Nyɔsua, nɔ- ni 'o 'ε ni dε =de 'lu ye

²⁴ Ba ni -ba baa Nyɔsua. Nɔ- kɔ 'kl, 'ke kɔ =tu 'a mu 'yie, -ε die nu, a 'ni =han 'o 'a 'hru bu wɔn -ha. Nɔ- di 'a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye, k 'mu 'a mu gba, a 'mu 'le 'a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu ni, a 'mu 'manu nu. ²⁵ Ba ni -ba baa Nyɔsua. ɔ -do, nɔ- kɔ Nyɔsua. Nɔ- naa 'le -a ni Kukɔny -Yusu 'Klusu 'mu, 'k waa -a mu. Nahuin 'bii bu -nyi =nɔ -ti a 'yi'buaale, k, bu kɔ. Nɔ- -kɔ kɔ -a mu win ke. 'A 'kl 'ni -wε =le 'le gbe. Kε'ε ni, ε -ti 'mu, kuε la 'le gbo, -bo di 'le -didi, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke. Kɔ, kε'ε ni, ε di 'mu -ti, -tε 'kl tε ye gbo. Kε'ε ni, ε ni 'mu.

'KWLA'MU'YEECRUUNLE

Saan, כ nyi kle 'nu -hūhū, -tē כ nu -tōplī =nu a 'kwla a 'mu'yeele

1 'Crūnle -gbo, 'kwla'mu'yee-tōplī =nu, -Yusu 'Klīsu, כ נכ Nylsua a -kuannunyu, n- k- t- tē =tu. Nylsua le -Yusu a -gbe n, 'ke bō tū =nu, -ε die nu, u 'mu -tōplī =nu yi, -t -wē lē kē 'onyinyre. Nε- nue, -Yusu 'Klīsu כ lee 'a lēleenyc, 'ke 'le 'mō Saan, כ- כ 'a -kuannunyc -wōn, כ 'mō 'mu -tōplī a -gbe, 2 'plū -tōplī 'bii =nu, Nylsua a lēleenyc ככ 'mu, כ, 'n 'ye, 'nū nyi nahuin ye =tu. ε 'we =כ ye, 'n nyi 'nū =tu, -ε כ, 'ε כ -tē, -tōplī a -gbe, t mō Nylsua a wintē n, כ, -Yusu 'Klīsu, כ- nye nahuin ככ, -ε כ, -tōplī 'bii a -gbe, t mō -tī a -tē n. 3 Plō a bleele 'ke 'o nahuon =nu -wōn, כ- 'crūnle -gbo -hre, 'ke 'o nahuin ye. 'Crūnle -gbo a wintē, 'ke εε 'le Nylsua wōn 'mu -hōn. Plō a bleele -wē, 'ke 'o nahuin =nu -wōn, -u wintē a -gbe nua ye gbo po, 'plū -u nye 'o =tuu. Ba כ 'a yiyie, tī =nu, t 'de -wōn hren, -t כ 'yri -tōplī a -gbe, t di 'o 'lu -wōn mue.

Saan, כ 'cuēii 'nūpata a nahuin =nu wōn lē 'nū =gba

4 'Mō Saan n, כ- 'crūnle -gbo 'cru. 'Cuēii 'nūpata =nu, -t nū 'le Asiblugba 'mu, n- k nahuin 'nū -wōn 'cru. Nylsua bō nu 'a mu =hapudē 'mu, כ, כ- nyi 'a mu kegbowēenle. 'Plū 'klī 'mu -wlu mu =tue, כ nū la 'klī, כ, כ -do a -gbe, כ- 'klē nū 'klī, כ, כ- di 'le di. Nylsua a -Hi-hii 'nūpataf1 =nu, bī nū -wē 'a mu =hapudē 'mu, כ bī -nyi 'a mu kegbowēenle. N- nū 'o Nylsua a bodōgbata =nu ye 'mu. 5 כ, -Yusu 'Klīsu =nu, כ- t- tē =tu, כ, nahuin -wē 'le -bū kuo =wlu ye, כ nū -wē 'a mu =hapudē 'mu, כ, כ- nyi 'a mu kegbowēenle. N- mō ye-henahuon, Nylsua -ha 'le 'kukunyu -heyri, כ -ha 'klī. N- nū 'o 'klī -gbo a 'blugbūnaanyu 'bii 'lu ye.

כ nūε -a mu 'mu n, כ 'ku, 'ke 'o -a nū -ta 'mu. 'A dabloo n, כ nū, כ =gbla -a mu, 'ke 'o dē 'kuku -wōn.

6 כ- nū -a mu 'a daku 'mu. N- כ- mō daku a -gbe a naany, כ 'nue -wē, =a 'ya -cōhlunpinyu 'mu, 'ke 'o 'a Bu Nylsua ye. N- blē -tī a 'yī'buaale ye, -tē 'klī tē ye gbo, כ 'klī a kenūnle. Kē'ε n, ε nū 'mu.

7 Ba ta 'o lē, כ- di 'le di, 'ke 'le 'nugbī -heyri. 'ε nū nahuon =de dio 'nū 'ye, כ, nahuin =nu, -u nū 'di, -u waa 'a =mūēi ke, u dio -wē 'nū 'ye. Daku 'bii, -u nū כ- tutu ke, u di lē nū wōl 'a -tī. 'ε כ- tē, kē'ε n, ε nū 'mu.

8 Kūkōny Nylsua, כ nū 'klī ke, kē כ po: «'Mō =tu 'ε nū dē =de -wlu. 'N -do a -gbe, 'mō n, כ- di -wē 'ε nū dē =de 'lu

-yra.» Nylsua a -gbe, כ- nū 'klī ke, כ -hi 'o 'ε nū dē =de 'mu. 'Plū 'klī 'mu -wlu mu =tue, כ nū la 'klī, כ, כ -do a -gbe, כ- 'klē nū 'klī, כ, כ- di 'le di.

-Tē Saan 'yee -Yusu 'kwla 'mu

9 'Mō mō 'a nū -dūayu Saan n, כ- 'crūnle -gbo 'cru. 'N bi 'le ye, a bi 'le ye, -a כ- Yusu 'Klīsu 'hēen, -a -mūε n. Nε- nue, a כ 'mu 'hēen, =aa =suegbloo -do 'ye, -a 'bii, =a כ =wlu a 'lūlā, כ, -a 'bii, -Yusu a -gbe, כ- כ- a mu win ke. -Nyrōwō =de 'mu, nahuin =de, nū- klī 'mu, 'u gba 'le 'mu 'nūdugbo =nu 'mu, כ- כ 'du mō Patūmōstī. U כ 'n, dē =nu, 'n nū, ε nyre lē 'yī, -tē 'nū nū, 'nū Nylsua a -tī nahuin ye =tu, 'nū nyi =tu, -ε כ, -Yusu, כ-כ- a mu -tī a -tē כ. 10 -Nyrōwō =de 'mu, Nylsua a -Hihiu 'u כ- a mu win ke 'bii. -Nyrōwō a -gbe, כ mō o -wuwle-nyrōwō 'n; 'plū 'nū 'wōn wintē, 'εε 'le 'mu ke 'mu -hōn. Wintē a -gbe, εε 'nū 'wlu, כ- n- n- jamu a win. 11 Kē εε po: «Dē =nu, -nū 'ye, 'ba 'crūnle 'mu, -bō 'cru, -bō gbe 'cuēii 'nūpata a nahuin =nu ye, -u nū 'le Efēsūdū 'mu, כ Siminūdū, כ Pegamūdū, כ Tiatilūdū, כ Sadesūdū, כ Filadēfidū, כ Laodisedū 'hēen 'mu.»

12 -Tē 'n 'wūn, -ye 'n =hūn -wōn, 'mu nahuon =nu 'ye, כ- 'le 'mu -wōn 'prē. 'Plū 'mu -wōn mu =hūn, -ye 'n 'ye 'napitioo 'nūpata, u nū -gulū 'mu. 13 'Ke 'le 'napitio a -gbe -gbahōn, 'n 'ye dē =de, -ε 'we =כ- tunahuon ye, כ pue -hlokoto, -gulubētyē, n- כ klū -bubui ke, 14 'a 'lu 'u 'plē -pūepū, 'a 'yīi 't 'we =כ- nahru ye, 15 'a būi 't 'we =כ- 'plūde ye, u po 'le 't, -ε =hlu -gbōgbō; 'a wintē -mē -ye, 'εε 'wlu, -ε 'we =כ- 'nie gblaka a -glī, -u 'plū, 16 'כ 'ble yahroyō 'nūpata kwa, 'ke 'le 'a diidedabu 'mu, -hōtōplīε 'εε 'le =כ- wōn 'mu -hōn, 'a yigbaklā כ- wōn, -ε 'we =כ- 'yru =nu ye, -u huan, 'mahūn 'mu.

17 -Tē 'n 'yo, -ye 'n bi =hōn, 'ke 'o =כ- ye, -ε 'we =כ- ye, -tē 'nū 'ku wēn, כ po 'mu 'a diidedabu ke gbo, כ כ: «'Nū pī 'le huannū. 'Mō n, כ- =tu 'ε nū dē =de -wlu, 'n -do a -gbe, 'mō n, כ- di -wē 'ε nū dē =de 'lu -yra. 18 'Mō mō nahuon =nu, כ- 'klē die 'klī n. 'N 'ku la n, kēε, 'n -hōn 'le 'kukunyu -heyri 'mu n, 'nū 'hri 'klī. 'N 'klē die 'klī n, -tē 'klī tē ye gbo. 'N כ- 'kukūε ke win, כ 'kuopu a 'bri 'hēen. 19 'A -tī, dē -nū 'ye, 'crē. 'Cru -tōplī =nu, -u 'klēε 'lu -wōn mue, כ- tōplī =nu, -t di 'lu -wōn mue.

20 Yahroyō 'nūpata כ- gulūnapitioo 'nūpata -gbo 'hēen, -nū 'ye, 'ke 'le 'na diidedabu 'mu, =bo le -mu, dē ε =hen 'nyre. Yahroyō 'nūpata -gbo, כ =hen 'nyre Nylsua a lēleenyu 'nūpata =nu, -u 'cuēii 'nūpata a -gbe 'yie =tu.

'Naptioo 'nupata -gbo, ɔ =hen 'nyre 'cuɛii 'nupata a -gbe.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Efesudu a 'cuɛnyu -wɔn

2 (Nahuon a -gbe, ɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ (ɔ:)) «'Cru leleenyɔ =nu -wɔn, ɔ-ɔ Efesudu a 'cuɛnyu 'yie =tu, -ɛ mɔ: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, ɔ-ɔ 'ble yahroyɔn 'nupata kwa, 'ke 'le 'a diidɛdabu 'mu, ɔ, ɔ-ɔ 'le -gulonaptioo 'nupata =nu -gbahlɔn naa. 2 'N yi -tɔplɛ 'bii, aa nu nɛ, 'nɛ yie -wɛ, -ɛ mɔ, a =tu 'o 'klɛ 'dɔ, 'ke 'o Nyɛsua a -kuan a -ta 'mu, 'a 'de sɛ. 'N yie nɛ, -ɛ mɔ, a 'nɛ -hɛa =le 'le 'a mu -gbahlɔn 'crenyu. Nahuin =nu, -u plɛ, -u mɔ 'na -wɔnnaanyu, kɛɛ, -u 'de 'na -wɔnnaanyu, a =tu 'yri, 'a yrie, -ɛ mɔ, u mɔ hɛnyu'ɔ nɛ. 3 'Na -tɛ, aa 'ye =suɛ, 'ke 'le =wɛ a 'lɛla 'kwli 'mu, ɔ, 'a nɛ =wɛ 'lɛ 'de =hlɔn bi. 4 Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilɛnyredɛ nɛ 'le. Nɛ- ɔ 'nyre 'nɛ 'a mu =hen. ɛ nɛ- mɔ: -tɛ a nu la 'na 'munuɛɛ, ti -ɔ 'yri a =tu la 'na =wɛ a yekuolɛ -wɛ, -tɛ ti nɛ 'le 'mu -gbo, a 'de 'klɛ lele 'le 'na 'munuɛɛ nɛ. 5 -Tɛ 'a nɛ 'yrinaabu nɛ la 'mu, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, 'plɛ ba =muɛ lɛ, dɛ -ɔ ke a 'wɛa 'o -tɛ. Ba hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, ba =hɛn -wɔn. =Hapɔ-tɔplɛ =nu, aa la nu, nɛ- ba nu lele. 'Bɛ 'bɛ 'de =nɛ, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'nɛ di, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'a nɛ 'naptɛ =nu, -tuo -ɔ ke ɛ nɛ 'o, 'mue 'o -ha. 6 Kɛɛ -ye dɛ nɛ 'o, aa nu, -ɛ nɔ 'yi lɛ, nɛ- mɔ: 'yilɛnyre-tɔplɛ =nu, Nikola a =tumu a nahuin, u nɛ, 'a nɛ =wɛ yru nɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'na =wɛ nu -wɛ 'a yraale.

7 Nɔ 'kɔ 'tɛ-tɛ wɔnna, ɔ 'wɔn -tɛ -gbo, Nyɛsua a -Hihiuu 'cuɛ a nahuin ye =tu. Nahuin =nu, -u 'nɛnɛ di sɛ, 'ke 'o 'na =wɛ a yekuolɛ a -ta 'mu, 'n di =nu -nyi 'hru, 'ke bu di tugbe =nu a 'kui, -u nahuin 'klɛ yrayru -nyi, -ɛ mɔ tugbe =nu, -ɛ nɛ 'le Nyɛsua a 'dɛdɛɔ a -ci ke.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Siminudu a 'cuɛnyu -wɔn

8 (Nahuon -do a -gbe, ɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ (ɔ:)) «'Cru leleenyɔ =nu -wɔn, ɔ-ɔ Siminudu a 'cuɛnyu 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, ɔ-ɔ =tu 'ɛ nɛ dɛ =de -wɛ, ɔ, ɔ-ɔ di 'ɛ nɛ dɛ =de 'lu -yra. Nahuon a -gbe, ɔ 'ku la nɛ, 'plɛ ɔ-ɔ hɔn la 'le 'kukonyu -heyri 'mu, ɔ 'hru la 'klɛ. 9 'N yi 'a nɛ 'kla-wliye'yɛ nɛ, ɔ, 'nɛ yi -wɛ, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ =suɛnyu'ɔ nɛ. Kɛɛ, sɛyɛ-sɛyɛ, 'a mu mɔ dɛkɔnyu'ɔ nɛ, -ɛ nue, dɛ =nu, a ɔ, nɛ- mɔ =hapudɛ, Nyɛsua -nyi 'a mu, =betɛ bɛ 'de 'yiyedɛ; 'nɛ yi -wɛ win -huɔn 'bii =nu, -u ɔ ke nahuin =nu, u 'o 'a mu -tɛ yɛɛ. Nahuin a -gbe, u ɔ 'nɛ, u mɔ -Juukɛ, -ɛ =hen 'nyre, u mɔ -tɛɛ a Nyɛsua a nahuin. Kɛɛ, ɛ 'de =nɛ, u 'de Nyɛsua a nahuin. U mɔ 'kuo -huɔn a nyɛglɛka Satan a -gboligbo a nahuin nɛ. 10 'Nɛ 'a mu 'nɛ le, a di 'ye =suɛ, kɛɛ, a nɛ plɛ 'le huannu. Ba po 'o nua gbo: Satan die 'nɛ nu, nahuin -ye, -u nɛ 'le 'a mu -gbahlɔn, u 'mu =ju 'mu lɛ pupo, -ɛ die nu, Satan a -gbe, ɔ 'mu 'a mu 'mu lɛ =ɔ. A di 'ye -nyɔwɛ -pu a =suɛ. Kɛɛ, ba 'cipi 'o 'na =wɛ a yekuolɛ, =betɛ bu di 'a mu 'la.

'Bɛ 'baa lɛ 'a nunue nu, =hapudɛ =nu, 'n di 'a mu -nyi, nɛ- mɔ 'klɛ yrayru, ɔ-ɔ 'nɛnɛ -wɛ 'le.

11 Nɔ 'kɔ 'tɛ-tɛ wɔnna, ɔ 'wɔn -tɛ -gbo, Nyɛsua a -Hihiuu 'cuɛ a nahuin ye =tu. Nahuon =nu, ɔ-ɔ 'nɛnɛ di sɛ, 'ke 'o Nyɛsua a =wɛ a yekuolɛ a -ta 'mu, ɔ 'dɛɛ ɔ 'ku -do 'hɔn a ɔ, -ɛ mɔ Nyɛsua a -wɔnhɛnɛn.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Pegamudu a 'cuɛnyu -wɔn

12 (Nahuon -do a -gbe, ɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ (ɔ:)) «'Cru leleenyɔ =nu -wɔn, ɔ-ɔ Pegamudu a 'cuɛnyu 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, ɔ-ɔ 'ble -hɔtɔplɛ kwa. 13 'Dɛ =nu -ɔ 'mu a nɛ 'le, 'n yio nɛ. 'N yie nɛ, -ɛ mɔ, 'kuo -huɔn a nyɛglɛka Satan, ɔ-ɔ ɔ 'dɛ a -gbe a nahuin win ke. Nahuon =nu, ɔ-ɔ mɔ Antipa, ɔ 'nɛ plɛ =le o huannu, ɔ 'nyɛ o =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ mɔ, ɔ mɔ 'na -naagbopuyuu nɛ. Ti -ɔ 'yri u 'la o Antipa a -gbe, a 'de sɛ, 'ke ba kuo 'mu =wɛ ye. 'Ke u 'kɔ 'le 'a nɛ 'dɛ 'mu, ɔ-ɔ ɔ 'mu Satan 'ti 'le. Kɛɛ, aa nahuin 'nɛ le, -ɛ mɔ, mɔ aa -wɔn kɛɛ. 14 Kɛɛ 'klɛɛ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilɛnyre-tɔplɛ nɛ 'le, -u ɔ 'nyre 'nɛ 'a mu =hen. l nɛ- mɔ: nahuin nɛ 'le 'a mu -gbahlɔn, 'u wɔn =nu -wɔn kɛɛ, Balamu, ɔ la Balaku ɔ-ɔ, -a nɛ bunu a ti 'yri. ɔ nyo la 'nɛ ɔ-ɔ, -tɛ ɔ di la nu, 'plɛ Yisraekɛ 'mu la -tɛ 'wɛ, 'ke 'o Nyɛsua ye. ɔ le la =nu nɛ, 'ke bu di la 'wɛglɛ-tɔplɛ =nu, u pie 'kuo, ɔ, 'ke bu nu la -wɛ 'lalɛ. 15 =U -ye nɛ 'le 'a mu -gbahlɔn, dɛɛ -do a -gbe, nɛ- u nɛ, 'u Nikola a =tumu a nahuin a wɔn -wɔn kɛɛ. 16 'A -tɛ, ba hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, ba =hɛn -wɔn. Nɛ- 'de =nɛ, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'nɛ di, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'mu nahuin a -gbe -wɔn -wɔn. -Hɔtɔplɛ =nu, -ɛɛ 'le 'mu wɔn 'mu -hɔn, nɛ- 'n di nu, 'mu nahuin a -gbe -wɔn -wɔn.

17 Nɔ 'kɔ 'tɛ-tɛ wɔnna, -ye ɔ 'wɔn -tɛ -gbo, Nyɛsua a -Hihiuu 'cuɛ a nahuin ye =tu. Nahuon =nu, ɔ-ɔ 'nɛnɛ di sɛ, 'ke 'o Nyɛsua a =wɛ a yekuolɛ a -ta 'mu, 'n dio -nyi dididɛdu =nu, u manɛ daa, -ɛ -hɛ, 'ke 'le yakɔ 'mu. 'N di -wɛ =nɔ -nyi 'hɛnɛnɛn, ɔ-ɔ ke u 'cru 'o 'du yrayru. 'Du yrayru a -gbe, nahuon =de 'diu yi, 'bɛ 'de nahuon =nu, u di 'du a -gbe =tue.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Tiatiludu a 'cuɛnyu -wɔn

18 (Nahuon -do a -gbe, ɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ (ɔ:)) «'Cru leleenyɔ =nu -wɔn, ɔ-ɔ Tiatiludu a 'cuɛnyu 'yie =tu: titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le Nyɛsua a 'Yu wɔn 'mu -hɔn. Nyɛsua a 'Yu a -gbe, 'a 'yii 'we =nɔ nahru ye, 'a bu 'lɛ 'we =nɔ 'plɛ ye, u po 'le 'ɔ, -ɛ =hɛ -gbɔgbɔ. 19 'N yi -tɔplɛ 'bii, aa nu nɛ. 'N yie nɛ, -ɛ mɔ, a nɛ 'a nɛ 'bienu -tunahuin 'mu nɛ, ɔ, 'a 'klɛ kɛ 'mu =wɛ ye, ɔ, 'a ɔ =wɛ a 'lɛ; 'nɛ yie -wɛ, -ɛ mɔ, aa 'a nɛ 'bienu 'mu 'nɛ -hɛ. -Kuan -gbo, aa 'klɛɛ nu, ɔ -hi 'o -kuan =nu 'mu nɛ, aa o nu. 20 Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilɛnyre-tɔplɛ nɛ 'le, -u ɔ 'nyre 'nɛ 'a mu =hen. l nɛ- mɔ: nyɛglɛka =nu, u Sesabɛ daa, a nyo lɛ -ha mɛ, 'ke ɔ nɛ 'le 'a mu -heyri. ɔ nɛ 'nɛ, ɔ mɔ Nyɛsua a winwɔn-hɛnyɔ nɛ. Kɛɛ, ɔ 'na -kuannunyu 'nɛ kaa, ɔ

nyu ככ, 'ke bu nu 'lalu, ככ, bu di 'wlugba-təplɪ =nu, u pie 'kuo. ²¹ 'N -nyi =nɔ ti, 'ke bɔ hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, bɔ =hɪan -wɔn. Kɛɛ, ɔ 'nɪ -hɪa =le bɔ hie 'o 'a 'lalude gbo. ²² Nɛ- die nu, 'mue nu, 'hɪn a hinhren gblaka 'muo yɛ, ɔ 'mu -wɛ =sɛ 'ye. Nahuin =nu, -u ɔ =nɔ 'hɛɛn- o 'lalu nu, 'waa -gbɛ, 'bu 'de 'o dɛ 'kuku =nu a nunue gbo hie, ɔ nyrugba a -gbɛ a nununɔmli 'klɪn 'hɛɛn, 'n diu -wɛ =tue =sɛ gblaka. ²³ 'Ya 'o lele 'lu, nyrugba a -gbɛ, 'n di 'a 'yuo 'bii 'nɪ 'la, -ɛ die nu, 'cɛɪ a nahuin 'bii, u 'mue yrii, -ɛ ɔ, 'mɔ ɔ nahuon =nu, ɔ yi nahuin a 'lu a lɛ-hieɛ, ɔ 'waa -huhua-təplɪ. A 'bii, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'ɛ nɪ -kuandɛ, ɔ nu, nɔ- ɔ 'pɛɛɛ 'n di =nɔ -nyi. ²⁴ A -mɛ -ye =nu, -u nɪ 'le Tiatilɪdɪ a 'cɛɛ gbo, a 'de nyrugba a -gbɛ a tɔwɪn -hɪn a -gbɛ nua ye gbo po, 'plɪ dɛ =nu, u Satan a -huhli-təplɪ daa, a 'di 'nyɪ. Nɛ- nue, 'nɪ 'de dɛ =de ɔ, 'ke =bo le 'a mu ba nu, ²⁵ 'bɛ 'de -tɛgbɪ =nu, a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa, ɛ 'mue gba -gbagba, ɛ 'mu 'na 'ledi-nyrugba ke yɛ. ²⁶ Nahuin =nu, -u 'nɪnɪ di sɪa, 'ke 'o Nylsua a =wɪ a yekuolɛ a -ta 'mu, ɔ, dɛ =nu, 'nɪ -hɪa, -u die nu, 'leɛ'kɔ-nyrugba 'mu 'o nyre, nu- 'n di 'klɪ -nyi, 'ke bu ɔ daku 'bii win ke, -u nɪ ɔ 'klɪ ke. ²⁷ 'Klɪ =nu, 'na Bu -nyi 'mu, nɪ- 'n di =nu -nyi. U di nahuin ke ɔ win, 'ke 'le 'klɪ a kenɪɛ 'kwli 'mu, u 'mu =wɪ'yilɛnyrenahuin gbo -wɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ u nu, 'u yɪ 'ku lɛ wɪwɪ. ²⁸ 'N di -wɛ =nu -nyi -nyreg-blyahroyɛ =nu, -ɛɛ wɪn -tɛɛ.

²⁹ Nyc 'kɔ ɔ -tɪ'wɔnɪa, ɔ 'wɔn -tɪ -gbo, Nylsua a -Hihuu 'cɛɪ a nahuin ye =tu.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Sadɛsɪdɪ a 'cɛɛnyu -wɔn

3 (Nahuoon -do a -gbɛ, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «'Cru lɛleenyc =nu -wɔn, ɔ-ɔ Sadɛsɪdɪ a 'cɛɛnyu 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, ɔ- ɔ Nylsua a -Hihii 'nɪpata, ɔ, ɔ- ɔ -wɛ yahroyɔ ɔ-ɔ nɪpata. 'N yi -təplɪ 'bii, aa nu nɪ. 'N yie nɪ, -ɛ ɔ, u ɔ 'nɪ, a ɔ 'klɪ yrayru. Kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ 'klɪ 'kaa -do =nu, nɔ- a 'kɪɛ nue. ɛ 'we =nɔ ye, a 'ku nɪ. ² Ba 'ba ye 'mu, ba =tu 'o 'klɪ, -ɛ die nu, dɛ =nu, -ɛ 'kɪɛ nɛ 'klɪ, 'ke 'le 'a mu 'mu, ɛ 'nɪ =han -wɛ 'ku. Nɛ- 'de =nɛ, a di 'nɪ 'ku 'bii, -ɛ nue, 'n 'ye nɪ, -ɛ ɔ, 'a nɪ nunu-təplɪ 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nylsua ye. ³ Nylsua a win =nu, a 'wɔn la, ti -hi la a ti 'yri, bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu lɛ, ɔ, -tɛ a nu la -wɛ 'a kwa'buble. Ba =tuu 'o win a -gbɛ 'o, ɔ, ba hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, ba =hɪan -wɔn. 'Bɪa 'ba 'de ye 'mu 'ba, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'nɪ di, 'mu 'a mu -bati lɛ poo. Kɛɛ, ti =nu, 'n di 'le ya, a 'di yi. 'Na 'ledidie a -gbɛ, ɛ di ye 'we 'yrinyɔ a 'ledidie, ɔ-ɔ 'le di, ti =nu -ɔ 'yri u 'nɪnɪ -proo 'o.

⁴ Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu Sadɛsɪdɪ a 'cɛɛnyu -hɛyri, =u -ye nɪ 'o, u 'kɪɛ 'sie 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye. U 'we =nɔ nahuin =nu ye, -u 'de 'waa wlawlɪ sru pue. U -mɛ -ye, u blɛ ye bu pue wlawlɪ pɔɔpɔ, u ɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu 'hɪn 'mu nɪnaa. ⁵ Kɛ ɛ di 'mu -ti, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u 'nɪnɪ di sɪa, 'ke 'o Nylsua a =wɪ a yekuolɛ a -ta 'mu. 'N diu

pue wlawlɪ pɔɔpɔ, ɔ, gbe, 'n 'dɛɛ =bo 'wuwla 'waa 'dɪɪ, -tɪ 'cɪɛ, 'ke 'le 'cɪɛɪ =nu 'kwli 'mu, -ɛ ɔ nahuin =nu, -u ɔ 'klɪ yrayru a 'cɪɛɪ. Ti -ɔ 'yri 'n di 'o 'n Bu Nylsua ye nɪ, ɔ ɔ 'a lɛleenyc 'hɛɛn, 'n di 'nɪ =tu, 'ke 'o u 'bii ye, -ɛ ɔ, nahuin a -gbɛ, u ɔ 'na nahuin nɪ.

⁶ Nyc 'kɔ ɔ -tɪ'wɔnɪa, ɔ 'wɔn -tɪ -gbo, Nylsua a -Hihuu 'cɛɪ a nahuin ye =tu.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Filadɛfidɪ a 'cɛɛnyu -wɔn

⁷ (Nahuoon -do a -gbɛ, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «'Cru lɛleenyc =nu -wɔn, ɔ-ɔ Filadɛfidɪ a 'cɛɛnyu 'yie =tu: titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, ɔ- ɔ =cɛɛ 'o ye, ɔ, ɔ- ɔ -tɪ a -tɛɛ =tu. Nɔ-ɔ nɪ, ɔ- ɔ 'ble bodɪ Dafidɪ a 'maju a 'yɛɛ =nu kwa, -ɛɛ 'o 'maju 'o -ha, 'plɪ nahuin 'le Nylsua a gbonɪɛ 'mu pa. 'Bɪa 'bɔ -ha 'o 'maju a -gbɛ, nahuon =de 'de 'klɪ ɔ, 'ke -bɔ pu 'o. 'Bɪa 'bɔ po 'o 'maju a -gbɛ, nahuon =de 'de lele 'klɪ ɔ, 'ke -bɔ -hɪɪ 'o. ⁸ 'N yi -təplɪ 'bii, aa nu nɪ. 'N yie nɪ, -ɛ ɔ, a 'de 'klɪ =de ke nɪ. Kɛɛ, a =tuu 'o 'na win nɪ, 'a nyi =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ ɔ, 'a mu ɔ 'na nahuin nɪ. Ba ta 'o lɛ, 'n =ga 'maju wɔn, 'ke 'o 'a mu -wɔn. Nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ pu 'o. ⁹ Ba 'ye kɛ dɛ, 'n di nu, nɛ- -gbo: Nahuin nɪ 'o, 'u lɛ po, u ɔ -juukɛ, -ɛ =hɛn 'nyre, u ɔ -tɛɛ a Nylsua a nahuin. Kɛɛ, ɛ 'de =nɛ. U ɔ Satan a -gboligbo a nahuin nɪ. 'N die 'nɪ nu, nahuin a -gbɛ, u 'mu 'le di, 'ke 'o 'a mu ye, u 'mu kwɪ gblɛ bla, 'ke 'o 'a nɪ =tuɪɛ a -ta 'mu. 'N die 'nɪ nu, u 'mue yrii, -ɛ ɔ, 'n nɛɛ 'a mu 'mu nɪ. ¹⁰ A -mɛ -ye, -tɛ 'n le la 'a mu, -ɛ ɔ, ba ɔ =wɪ a 'lɪa, 'ke 'le 'na =wɪ a yekuolɛ 'kwli 'mu, -ye a =tuu 'o 'mu nɪ. 'A -tɪ o, 'n ɔ =bo ɔ 'le 'a nɪ dɛ -wɔn, ti =nu -ɔ 'yri =sɛɛ a 'yie di 'le di, 'ke 'o 'ɛ nɪ nahuon -wɔn. =Sɛɛ a 'yie a -gbɛ, ɛ ɔ bɛ =ɔ -tutu ke a nahuin 'bii 'mu lɛ. ¹¹ 'N -wɛ lɛ kɛ 'le-didie. -Tɛgbɪ, a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa, -ɛ die nu, =hapudɛ =nu, 'n di 'a mu -nyi, nahuon =de 'nɪ =hɪn 'a mu kwa -ha. ¹² Nahuin =nu, -u 'nɪnɪ di sɪa, 'ke 'o Nylsua a =wɪ a yekuolɛ a -ta 'mu, 'n die 'nɪ nu, u 'mu 'na Nylsua a 'kagblaka a 'kati ye 'we. Dɛ =de 'dɪɛ bɛ pu 'le -patu 'mu. 'Ke 'o 'waa yigbakɪ ye, 'n di 'o 'cru 'na Nylsua a 'dɪ, ɔ 'na Nylsua a 'dɪ a 'dɪ. Nahuin a -gbɛ, 'ke u di 'le 'dɪ a -gbɛ 'mu 'ti. 'Dɪ a -gbɛ, nɔ- ɔ 'Jrusɛ yrayru. 'Ke ɔ di 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le Nylsua -wɔn, ɔ 'mu ɔ -tutu ke =tu. 'Ke 'o =nu ke, 'n di -wɛ 'o 'cru 'na 'dɪ yrayru.

¹³ Nyc 'kɔ ɔ -tɪ'wɔnɪa, ɔ 'wɔn -tɪ -gbo, Nylsua a -Hihuu 'cɛɪ a nahuin ye =tu.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Laodisedɪ a 'cɛɛnyu -wɔn

¹⁴ (Nahuoon -do a -gbɛ, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «'Cru lɛleenyc =nu -wɔn, ɔ-ɔ Laodisedɪ a 'cɛɛnyu 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, ɔ- ɔ 'du ɔ: kɛ bɛ nɪ 'mu. Dɛ =nu, Nylsua a nu, nahuon a -gbɛ, nɔ- nyi =tu. ɔ ɔ =hapunahuoon nɪ, ɔ-ɔ =hapudɛ nu. 'Ke Nylsua naa 'le =nɔ 'mu, ɔ nu -təplɪ 'bii. ¹⁵ 'N yi -təplɪ 'bii,

aa nu ni. Ma, a 'de ce ni, ma, a 'de -we hren. 'N nye wen 'ni -hua, 'ke ba ni wen ce, ma, 'ke ba hren wen. ¹⁶ Kee, -te a ni 'o -heyri 'mu, -e =hen 'nyre, ma, a 'de ce ni, ma, a 'de -we hren, 'n di 'a mu wlon 'ni -wla. ¹⁷ A na 'ni, 'a mu ma dekonyu'u ni, a ko 'e ni de ni. 'A -ti, a 'ni -hua =le 'kle e 'e ni de =de. Kee -ye a 'di yi, -e ma, sey-sey a 'de pl a bleele ko, 'a ni wlon le. 'A mu ma =suenyu'u ni, 'a 'de 'huln'mulepue-tapl ko, 'a =ga 'huln wlon, 'plu 'a ni 'yii 'l sua. ¹⁸ Ne- nue, 'nu 'a mu =tu 'mu po, ba -tka ko 'mu -gulu =nu -wka, u po 'le 'ka, u 'mu 'le -wka le 'hren a -ti, -e die nu, a 'mu -tee a dekonyu -he. 'Bla 'ba nue, -ye 'e ma -tee, 'a mu ma dekonyu'u ni. 'Nu lele 'a mu 'ni le, ba -tka ko 'mu wlawl pucpuc -wka, a 'mui 'huln 'mu le pue, -tu 'ni =han 'a mu nu, -te a =ga 'huln wlon a -ti, ko, ba -tka -we ko 'mu 'yii a =wehl -wka, -e die nu, a 'mu le yrii. ¹⁹ Me -ye, 'bia 'ni nue nahuon 'mu, nahuon a -gbe, 'n nyo 'le le 'ni -ha, 'ni nyo =sue =tue. 'A -ti, ba =tu 'o 'kl, ba hie 'o de 'kuku gbo, ba naa 'mu -wka, a ni ni 'le lele ce. ²⁰ Ba po 'o nua gbo, 'ke 'n ni 'o 'a ni =gbuhan.ye, 'nu gbgko po. Nahuon 'ko ni 'o, 'ko 'wka 'na win, 'ko ple =bo pa, -ye 'n dio 'le -wka 'ni pa, ko ko 'mu 'hien -a 'mu de di. ²¹ Nahuin =nu, -u 'nlu di sia, 'ke 'o Nylsua a =wlu a yekuole a -ta 'mu, 'n diu -nyi 'hru, u 'mu ma 'mu 'huln 'mu di, -e die nu, u ko 'mu 'hien, -a 'mu ma 'na gbata ke gbo ni, -e 'we =ko ye, -te 'n nu, 'ni 'de sia, 'na Bu Nylsua ko -nyi 'mu 'hru, 'ke ko ko 'mu 'hien, -ba ni 'o 'a gbata ke gbo.

²² Nyo ko ko -ti-waknua, -ye ko 'wka -ti -gbo, Nylsua a -Hihuu 'cuai a nahuin ye =tu.»

-Te uu Nylsua a baale nu, 'ke 'le yak ko 'mu

4 -Te de a -gbe, e -hi, -ye 'n 'ye 'maju, 'ke 'le yak ko 'mu, 'u =ga wlon, 'ni 'wka lele nahuon =nu a win, ko 'pree wen 'le 'mu -wka. l ma winte =nu, -ee wen 'wlu, -ko -namu a win. Nahuon a -gbe, ke ko 'mu ye po, ko ko: «Di ko 'mu -wka, ke ko yrayri, -e die nu, 'mu -mu de =nu ko, -e di 'lu -wka mue.» ² Tii -do a ti 'yri, Nylsua a -Hihuu 'u ko 'mu win ke 'bii, 'plu 'ni 'ye bodlogbata, 'ke 'le yak ko 'mu, nahuon =de ko ko ke gbo. ³ Nahuon a -gbe, 'a yigbakla ko le 'yi, -e 'we =ko =hapu'hie ye, -ee wlu, uu sasupu ko salduani daa. -Payru =glaa 'le gbata a -gbe le. -Payru a -gbe, uu -we 'ni wlu, -e 'we =ko =hapu'hie =nu ye, uu emelodi daa. ⁴ Gbatu a (24) -wlu =tu 'o -hen, nu =glaa 'le ye-hegbata a -gbe le. 'Ke 'o gbatu a -gbe ke, nyigblaki a (24) -wlu =tu 'o -hen, nu- ni 'o gble, 'u pue wlawl pucpuc, ko, 'u =tu -guluklaun.i 'lu le. ⁵ Gbata =nu, ko ni 'o -heyri 'mu, tuatui, nu- 'le =ko 'mu -hka, ko, -te 'ee 'o le =muma. 'Ke 'o gbata a -gbe ye 'mu, 'ke -hru 'niyata ni 'o, 'u wlu. -Hru a -gbe, nu- ma Nylsua a -Hihii 'niyata =nu, -u ni 'o Nylsua ye. ⁶ De =de ni 'o bodlogbata a -gbe ye, 'e 'we =ko 'nie gblaka ye, 'ee wlu, -ko 'yila.

'Ya 'o lele 'lu, -tapl -hen =de, -u -hunhlun po, nu =glaa 'le bodlogbata a -gbe le, ko ni 'o -heyri 'mu. 'A ye

'mu, ko 'a ke 'mu, u ma 'yii -gbugbe. ⁷ 'A ye-hede, e 'we =ko ko ko 'ye, 'a 'hka a nene 'e 'we =ko bribu -tutu ye, 'a ta a nene, 'a yigbakla ko 'we =ko -tunahuon a yigbakla ye, 'a -hen a nene 'e 'we =ko ke =nu ye, -ee wan. ⁸ l -hen 'bii a -gbe, 'a de 'be ni 'o, e ko wanween -huonko. 'A 'huln, u ma 'yii -gbugbe, 'ke 'le 'kwli 'mu, ko, 'ke 'o 'a 'huln ke. l po 'le 'ka ko -nyre 'hien, 'u -wla bre. l 'ni nyra =le -wla a -gbe gbo. Ke u po:

«Kukonyo Nylsua o, ko ni 'kl ke, -n =cee 'o ye 'bii. -Na 'kl ni 'o 'e ni 'kl =de ye 'lu. 'Plu 'kl 'mu -wlu mu =tue, -n ni la 'kl, =ni 'kle nue 'kl, =ni di 'le di.»

⁹ Ke'e nu, -tapl -hen a -gbe, u nu, 'u bre, 'u Nylsua =nu baa, ko ni 'o bodlogbata a -gbe ke gbo, 'plu ko ni 'kl, -te 'kl te ye gbo, 'l nyo -ti a 'yi'buaale ko 'wio -nyi. ¹⁰ 'E ni ti, 'bia 'bu le nu, -ye nyigblaki a -wlu =tu 'o -hen -ni wen, uu gbo bla kwli, 'ke 'o Nylsua ye, ko ni 'o gbata =nu ke gbo, ko, ko hie 'kl, 'u nyo baa, 'uu waa 'klaun.i =nu 'lu le -he, 'u nyi 'o =ko ye gbo =tu, -ye u ko:

¹¹ «A ni Kukonyo Nylsua, -ma ni, ko nu -tapl 'bii. E 'we =ko ye, -n -hue ni, ne- nue, =nu nu -tapl 'bii a -gbe, 'plu 'l ni 'o.

Ne- nue, 'e ble ye nahuin 'bii bu -nyi -mu -ti a 'yi'buaale, ko, bu =tuu 'o -mu, ko, bu yrie, -e ma, 'ke 'kl 'bii 'le -mu -wka 'mu -hka.»

Nahuon =nu, ko 'we =ko 'blayu ye, u nuu -chulun 'mu

5 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye 'crulle, 'ke 'le nahuon =nu kwa 'mu, ko ni 'le bodlogbata a -gbe ke gbo, ko 'ble 'crulle a -gbe kwa, 'ke 'le 'a diided-abu 'mu. 'Crulle a -gbe, 'a 'pu 'hka, nu- u 'cru 'o ke, 'u 'ple, 'u nu =gbaa-tapl 'niyata, 'u =gba 'crulle a -gbe, -e die nu, ko =de 'ni =hien ye kla. ² 'Plu 'ni 'ye -we Nylsua a leeenyo gblaka, ko 'le win 'yaa, ko ko wlon =gba, ko ko: «Nahuon tio- ble ye -ko =gbla =gbaa-tapl =nu, ko 'mu 'crulle =nu =wle 'le?» ³ Kee, e 'de nahuon =de ko, ke ko -tutu ke, 'ke 'le yak ko 'mu, ko 'ke 'le -tutu gbo, ko -we 'le -ko =wle 'crulle a -gbe, 'plu -ko te 'le 'kwli 'mu le. ⁴ De a -gbe, e nue, 'ni we 'ko, -e nue, e 'de nahuon =de ko, -ko ble ye -ko =wle 'crulle a -gbe, -ko -te 'le 'kwli 'mu le. ⁵ -Ye nahuon -do, 'ke 'le nyigblaki a -gbe -heyri, ke ko 'mu ye po, ko ko: «=Ni we 'le. 'Ye ke ko ko' =nu. ko- ma Ju da a =tugba a nahuon. ko ma -we bodu Dafidu a 'yuo a 'yuu ni. ko- -ha 'o 'e ni de =de 'hru wlon. ko- ble ye -ko =gbla 'crulle a =gbaa-tapl 'niyata =nu, -ko =wle 'crulle =nu.»

⁶ 'Plu 'ni 'ye nahuon =de. ko- nyra 'o -heyri 'mu gbo, 'ke 'o bodlogbata a -gbe ye. Nyigblaki ko -tapl -hen =nu, -u -hunhlun po, nu =glaa 'le =ko. Nahuon a -gbe, ko

'we =nɔ 'blayu ye. =Nɪ nyo 'ye, -nɔ 'nɪ, ɔ 'lɔ o nɪ, 'Blayu a -gbe 'u =gaa =mɔɔ 'nɪpata kɔ 'yii 'nɪpata. 'A 'yii a -gbe, nɪ- mɔ Nɪɔsua a -Hihii 'nɪpata =nɔ, Nɪɔsua, ɔɔ lɛ lɛ, kɛ nɔ 'klɔ 'bii -gbo ke; ⁷ 'Blayu a -gbe 'u mu 'o nahuon =nɔ ye 'mu, -ɔ nɪ 'o gbata a -gbe ke gbo, 'u -ha 'le =nɔ 'crɪnɪ =nɔ kwa 'mu, -ɛ nɪ 'le 'a diidedabu 'mu. ⁸ -Tɛ ɔ -hiɛ 'klɛɛ 'le =nɔ kwa 'mu, -ye -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, kɔ nyɪgblakɪ a -wɪɔ =tu 'o -hɛn =nɔ, ɔ bla gbo kwɪ, 'ke 'o 'Blayu a -gbe ye. ɔ 'bii a -gbe, ɔ 'ble kwa dukɪ, 'u 'ble -wɛ -gɪɪ-gaɪwɪ kwa lɛ, hunhrunpo-tɔplɪ 'yii 'le wɔn lɛ. Hunhrunpo-tɔplɪ a -gbe, nɪ- mɔ Nɪɔsua a nahuin a 'batɪwin; ⁹ 'uɔ -wɪɔdu yrayru bre. Nu- mɔ:

«-Mɔ blɛ ye -bo 'ba 'crɪnɪ =nɔ 'mu,
 -bo =gbla =gbaa-tɔplɪ =nɔ,
 -ɛ nue, ɔ 'la o -mu nɪ,
 =nɪ nu -na dablo, =nɪ =gbla nahuin,
 'plɪ =nɪ gbɔ 'o Nɪɔsua 'huɪn 'mu.
 Nahuin a -gbe, ɔ mɔ 'klɔ -gbo a daku 'bii a nahuin,
 'uɔ 'briwiin a gblegblei po,
 'u -hɔn 'le 'ɛ nɪ 'blugba =de 'mu,
 =nɪ gbɔ 'o Nɪɔsua 'huɪn 'mu,
¹⁰ =nɪ nuu =nɔ -na daku 'mu,
 =nɪ 'ya 'waa bodɔ 'mu,
 kɔ, =nɪ nue -wɛ, 'u 'ya -ɔhlunpinyu 'mu,
 'ke 'o Nɪɔsua ye.

Nu- di nahuin win ke kɔ, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke.»

¹¹ 'Plɪ 'nɪ 'ye -wɛ Nɪɔsua a lɛleenyu 'pɔkɔkɔ, 'u mɔ lɛleenyu a 'milowɪ a 'milowɪ, nahuon =de 'de 'le 'waa -hihre -wɛ; 'u =glaa 'le bodɔgbata a -gbe, kɔ -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, kɔ nyɪgblakɪ =nɔ 'hɛn, 'nɪ 'wɔn -wɛ 'waa -wɪ a win, ¹² 'uɔ 'le win 'yaa, 'uɔ bre, ɔ nɔ:

«'Blayu =nɔ, ɔ 'la o, -ɔ -hɛ -ɔhlun,
 'ke 'o nahuin a -ta 'mu,
 'ke 'klɔ 'bii nɪ 'le =nɔ kwa 'mu,
 'kɔ kɔ 'ɛ nɪ dɛ =de,
 'kɔ kɔ =tɔ, 'kɔ -hi 'o 'ɛ nɪ dɛ =de 'mu,
 'kɔ nɪ 'klɔ ke.

Nɔ- blɛ ye, 'ke nahuin bu =tuu 'o,
 bu -nyi -tɪ a 'yi'buaalɛ, bu baa.»

¹³ 'Plɪ -tɔplɪ 'bii =nɔ, Nɪɔsua nu, -ɪ -hunhlun po, 'nɪ 'wɔn -wɛ 'a win, -ɪ mɔ -tɔplɪ =nɔ, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu, kɔ -tutu ke, kɔ -tutu gbo 'hɛn, kɔ 'a dɛ =nɔ, -ɛ nɪ 'le 'nie -wɔn. ɪ 'bii a -gbe, ɪ ble -wɪɔdu, ɪ nɔ:

«-Ba baa nahuon =nɔ,
 -ɔ nɪ 'o bodɔgbata =nɔ ke gbo,
 kɔ 'Blayu 'hɛn. -Ba =tuu 'o.
 Nu- kɔ 'mu 'klɔ 'bii 'le 'mu -hɔn.
 -Tɛ 'klɔ tɛ ye gbo, nu- mɔ nyɪgblakɪ.»

¹⁴ -Ye -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, ɪ nɔ: «Kɛ'ɛ nɪ, ɛ nɪ 'mu,» nyɪgblakɪ a -gbe 'u blɔ kwɪ ye gbo, 'ke 'o 'waa 'o=tuulɛ a -ta 'mu.

'Blayu, nu-ɔ 'crɪnɪ a =gbaa-tɔplɪ =gbla

6 -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye 'Blayu =nɔ nɪ, -ɔ 'ble 'crɪnɪ -nɪ wɛn kwa, 'u =gbla 'crɪnɪ a -gbe a ye-hɛ=gbaadɛ. -Tɛ ɔ =gblɛ 'klɛɛ, -ye -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, 'n 'wɔn ɛ -do -ye a wintɛ, 'ɛɛ lɛ po: «Di 'le!» 'A win 'we =nɔ -tɛ a win ye. ² -Tɛ 'n ta 'le lɛ, -ye 'n 'ye -so pɔɔpɔ, nahuon =de 'kɔ nyo naa, 'kɔ 'ble pru kwa, 'u -nyi nahuon a -gbe 'klaun. Nɔ- mu tu ke, -ɔ 'we =nɔ ta'bu ye, 'kɔ bi 'klɔ 'bii -gbo ke, 'kɔ -ha 'o 'ɛ nɪ nahuon =de 'hru wɔn, -ɔ nyo -wɔn -wɔn.

³ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye 'Blayu =gbla =gbaadɛ a 'hɔn a nɛnɛ nɪ, 'nɪ 'wɔn -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, 'a 'hɔn a nɛnɛ a wintɛ, 'ɛɛ lɛ po: «Di 'le!» ⁴ -Ye -so -ye 'hru nɪ. -So a -gbe, ɔ =hɪɪ nɪ, -ɛ 'we =nɔ nahru ye, nahuon 'kɔ nyo naa, 'u -nyi nahuon a -gbe 'klɪ, 'ke kɔ po tu gbo, kɛ nɔ 'klɔ ke, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'lɪɪ, 'u -nyi -wɛ =nɔ -hɔtɔplɪ gblaka.

⁵ -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'Blayu =gbla =gbaadɛ a ta a nɛnɛ nɪ, 'nɪ 'wɔn -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, 'a ta a nɛnɛ a wintɛ, 'ɛɛ lɛ po: «Di 'le!» -Tɛ 'n ta 'le lɛ, -ye 'n 'ye -so -yruɔɔ, nahuon =de 'kɔ nyo naa, 'kɔ 'ble 'wɛɛdɛ kwa.

⁶ -Ye 'n 'wɔn wintɛ, 'ke 'le -tɔplɪ -hɛn =nɔ -hɛyri, -ɪ -hunhlun po. Win a -gbe, ɪ 'we =nɔ -tunahuon a win ye, 'u lɛ po: «=Gbla kɔ -gbolu 'hɛn, ɪ kla lɛ, 'u =die po. -Nyrɔkɔkɔ -do a -kuan a 'wɪyɛ, ɛɛ -tɔ =gbla a -kilowɔ -do. 'Bɛ 'ya -gbolu 'mu, -ye ɛ mɔ -kilowɔ ta.» Kɛ win a -gbe, ɪ lele nahuon =nɔ ye po, -ɔ nɪ 'o -so a -gbe ke: «'Nyra kɔ nɔ 'hɛn, dɛkɔnyuɔ -tɔ, nɔ- 'nɪnɪ po =die.»

⁷ 'Plɪ dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'Blayu =gbla =gbaadɛ a -hɛn a nɛnɛ nɪ, 'nɪ 'wɔn -tɔplɪ -hɛn =nɔ, -ɪ -hunhlun po, 'a -hɛn a nɛnɛ a wintɛ, 'ɛɛ lɛ po: «Di 'le!» ⁸ -Tɛ 'n ta 'le lɛ, -ye 'n 'ye -so -ye. 'A 'huɪn 'puhuo nɪ, nahuon =de 'kɔ nyo naa. Nahuon a -gbe, 'a 'du mɔ 'kukɔɛ, kɔ nahuin lɛ 'lɪɪ, 'plɪ -tɛgbi =nɔ, ɔ 'kuoɔpɔ a 'bri daa, nɛ-ɛ -ta 'mu -hɔn, 'ɛ nyo -wɔn kɔɛ. 'Ke ɪ di 'le tu 'kwɪ 'mu naa, kɔ kanɔ, kɔ =tɪtakɔɛi, kɔ 'kwɪ a gbo a dɛhuɛi 'hɛn, ɔ 'mu nahuin lɛ 'lɪɪ, 'ke 'le 'klɔ a =geii -hɛn a 'pɪɪ -ye ke.

⁹ -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'Blayu =gbla =gbaadɛ a =hun a nɛnɛ nɪ, 'plɪ 'nɪ 'ye 'kukonyu a -hikuɛ, 'ke 'o Nɪɔsua-ɔhlunpiilɛ =nɔ =hlɔn. Nahuin a -gbe, ɔ 'lɪɪ o lɛ, -ɛ nue, ɔ 'ble o Nɪɔsua a wintɛ kwa, 'uɔ o Nɪɔsua a -tɪ nahuin ye =tu; ¹⁰ 'plɪ 'uɔ 'le wintɛ 'yaa, ɔ nɔ: «-A nɪ Kukɔkɔ Nɪɔsua, -tɪ a -tɛɛ, 'ke ɪ 'le -mu -wɔn 'mu -hɔn. Nahuin =nɔ, -ɔ nɪ 'le 'klɔ ke, -ɔ 'lɪɪ -a mu lɛ, ti tio- kɔ 'yri -n diu -bati lɛ poo 'le, kɔ, ti tio- kɔ 'yri -na yru diu ye 'le?» ¹¹ Bu po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ pue nahuin 'bii a -gbe wɪwɪ pɔɔpɔ, (-ɪ nye nahuin kɔ, -ɛ mɔ, ɔ 'sii 'o ye,) 'plɪ 'u lɪ, ɔ nɔ: «Ba -pree 'o ti 'mu lɛ dɛ gbi, -ɛ nue, ɛ blɛ ye, 'ke bu 'lɪɪ 'a nɪ 'bienu -ye =nɔ lɛ, -ɔ Nɪɔsua a -kuan nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu 'a nɪ lɛ'lɪɪlɛ. -Tɛ Nɪɔsua nu la 'a 'lep-

oolε, 'bu nu lε 'a nunue, -ye nahuin =nu, -u 'lula 'a mu lε, Nylsua diu lε poo -bati.»

¹² Dε a -gbε, -tε ε -hi, -ye 'Blayu =gbla =gbaadε a -huonnε a nεnε nι, 'plu, -tutu 'u 'hιhrε 'd, 'yru 'u jre, -ε 'we =nε 'kui=cidanu ye, -hεkε 'bii 'k =hlu, -ε 'we =nε dablo ye, ¹³ yahroyε 'k ble 'le yakε 'mu lε, -ε 'we =nε tikui ye, -ι 'de wen a =hlee, pepeε blee, ¹⁴ yakε 'k 'puplε, 'k 'wan, -ε 'we =nε 'craka ye, u 'pla, 'plu, u -ha 'o; dugbι kε 'nιdugbe 'bii 'ι -hεn -ta 'mu lε; ¹⁵ nahuin 'bii, -u nι nε 'klε ke, 'u 'gba ci lε, boduεpu, 'blugbιnaanyu, 'sεyuo a nylg-blakι, dεkεnyu, 'klukεnyu, kε nahuin 'bii, =go, kε nahuin, -u 'de =go, u 'bii a -gbε, u 'gba lε ci, 'ke 'le dug-bι 'lu, 'u -huhli lε, 'ke 'le 'hυε wλn, kε 'ke 'le 'hε -gbahlεn, ¹⁶ 'u le dugbι kε 'hε 'hεεn, 'ke bι bι =nu 'lu, bι =jri =nu 'lu gbo, bι -hli =nu, -ε die nu, nahuon =nu, -k nι 'le boduεgbata =nu ke gbo, kε 'nι =hiun 'ye, kε, 'Blayu a yru 'nι =hiun ye, ¹⁷ -ε nue, ti nyre 'o =o, 'ke 'waa yru bu ye nahuin. -Nyrεwε a -gbε 'mu, ε 'de nahuon =de kε, -bε di wa.

Nylsua a leleenyc =tue Nylsua a nahuin yriile

7 -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye 'n 'ye Nylsua a leleenycu -hεn, 'u nι 'le 'klε a =geii -hεn 'yri, 'u ka pepeii -hεn =nu ye, -ε die nu, ι 'nι =han kε 'klε ke -hi, kε, ι 'nι =han -tutu lε 'tu, kε, ι 'nι =han -wε 'nie lε 'tu, ε kε ti =nu 'hεεn; ² 'nι 'ye -wε Nylsua a leleenyc -ye, 'k -hεn 'le 'yru a 'hrulε 'mu, 'k 'ble dε =de kwa, kε nu, kε 'Klεhienylsua a nahuin yriile =tue; 'k da -wε Nylsua a leleenycu -hεn -nι wen, Nylsua -nyι 'klε, 'ke bu nyre -tutu kε 'nie 'hεεn 'yi lε, kε 'le win 'yaa, ³ kε nε: «Ti 'de 'o a nyree, 'ke ba nyre -tutu, kε 'nie, kε ti 'hεεn 'yi lε. Ba -pre, 'ke -ba =tue Nylsua a -kuannuncy yriile, 'ke 'o 'waa yigbakl ye.» ⁴ -Tε ε -hi, 'plu 'u le 'mu, nahuii -tie =nu, u =tue yriile a -gbε: u mε nahuin a (144'000) 'milowι a gblei a -wlu 'nι-pata =tu 'o -hεn. Nahuin a -gbε, 'ke u -hεn 'le Yisraekue a =tugbι -pu =tu 'o 'hεn =nu -heyri 'mu. ⁵ 'E nι =tugba 'bε nι 'o, 'a nahuin a (12'000) 'milowι -pu =tu 'o 'hεn, nu- u =tue yriile a -gbε. =Tugbι a 'dυl, nι- -gbo: Ju-da=tugba, Rubε=tugba, Gadι=tugba, Ase=tugba, Nεfu-talι=tugba, Manase=tugba, Simeε=tugba, Lefι=tugba, Yisaka=tugba, Sabulo=tugba, Sosεfu=tugba, kε Besame=tugba 'hεεn. Nahuin 'bii a -gbε, nu- u =tue Nylsua a yriiledu a -gbε.

-Tunahuin -huohui

⁹ Plu dε a -gbε, ε 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye -tunahuin 'plε-plε. Gbegbe, kε =de 'de 'le 'waa -hihre -wε. Nahuin a -gbε, 'ke u -hεn 'le 'klε -gbo a 'blugbι 'bii 'mu, 'u mε -wε daku 'bii a nahuin, 'u -hεn 'le 'ε nι -tεgbi =de 'mu, 'u 'briwiin a gbleglei po. 'Ke u nι 'o Nylsua a boduεgbata =nu ye, kε 'ke 'o 'Blayu ye. U 'bii, u pue wlawlε puεpuε, (-ι nye nahuin kε, -ε kε, u 'sii 'o ye,) 'u 'ble yuohran kwa lε, 'ke 'o Nylsua a baalε a -ta 'mu, ¹⁰ 'u 'le win

'yaa, u nε: «Nylsua, -k nι 'o boduεgbata =nu ke, kε 'Blayu =nu 'hεεn, nu- waa -a mu.»

¹¹ Nylsua a leleenycu 'bii, u =glaa 'le 'a boduεgbata =nu nι, kε, 'u =glaa -wε 'le nylgblakι kε -tεplu -hεn =nu 'hεεn, -u -hunhlun po, 'u kε 'li gble, 'ke 'o boduεgbata a -gbε ye, 'u Nylsua baa, ¹² u nε: «'E mε -tεε, -a nι Nylsua, nε- kε -tι a 'yi'ububua. 'Ke 'klε 'bii nι 'le =nε 'mu, 'plu 'k kε =tε. Ba nι -ba -nyo 'wio, -ba =tuo 'o, kε -ba kε, -tε 'klε tε ye gbo. Kε'ε nι, bε nι 'mu.»

¹³ Nylgblakι a (24) -wlu =tu 'o -hεn -nι wen, kε 'a nahuon -ye po 'mu ye, kε nε: «=Be -n yi nahuin =nu nι, -u pue wlawlε puεpuε? -Be' u -hεn 'mu 'le?» ¹⁴ -Ye 'n nε: «Nylεyε u, -mε kε nι, -k yie. 'Mε -gbo, 'n 'de 'a dε =de yi.» -Ye kε nε: «Nahuin -gbo, nu- mε nahuin =nu, -u 'ye =sue 'dε, 'lele'bkεti 'yri, 'u 'de 'o Nylsua a 'hru gbo hie, 'u yra 'waa wlawlε, 'ke 'le 'Blayu a dablo -heyri, -ε die nu, ι 'mu 'le 'wu. ¹⁵ Nε- kε -tι 'u 'cipi 'o Nylsua a boduεgbata =nu ye, 'u nyo baa, 'ke 'le 'a kayu gbo, 'tε 'mu kε -nyre 'mu 'hεεn. Boduε =nu, -k nι 'o gbata =nu ke gbo, nε- diu 'yie =tu. ¹⁶ Kanu 'dεε bu nu 'klεε lele =nu, kε 'nie'natu 'hεεn. 'Yru 'dεε bu hiun 'klεε lele lε. ε 'de dε =de kε, -bε diu 'klεε lele lε hien, kε, -bε nu =nu dε 'klan 'mu, ¹⁷ -ε nue, 'Blayu =nu, -u nι 'o boduεgbata =nu ye 'mu, nu- diu 'yie =tu. Nu- diu 'le 'nie =nu nua 'mu gba, -εε nahuin 'klε yrayru -nyι. Nylsua a -gbε, nε- diu 'yi =hεn lε 'hran.»

'Blayu =gbla 'lele'bkε=gbaadε nι

8 -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye 'Blayu =nu, -u 'ble 'crunε -nι wen kwa, u =gbla =gbaadε a 'nιpata a nεnε nι. -Tε u =gble 'klεε, -ye -tεplε 'bii, -ι nι 'le yakε 'mu, ι nu -brii. l nue -nunu, 'ε gba -haawε a =tε. ² Plu 'nι 'ye Nylsua a leleenycu 'nιpata =nu, -u nι 'o =nε ye 'mu, 'u -nyι =nu -ηamuι 'nιpata.

³ Nylsua a leleenyc -ye nι 'o, 'k 'ble -guluya kwa, -k kε wλn u 'le hunhrunpo-tεplε 'tε lε po, 'k di 'o -cεhlunpiile 'mu, u nuu -gulε 'mu, 'u -nyι =nε hunhrunpo-tεplε 'plε-plε, -ε die nu, kε 'mui 'tε lε po, 'a 'nyanyu, kε Nylsua a nahuin 'bii a 'batwin, ι 'mu 'le Nylsua -wεn mu. 'Ke 'le -cεhlunpiile 'mu, 'ke kε nyι 'le 'tε lε poo, 'ke 'o Nylsua a boduεgbata ye, ⁴ hunhrunpo-tεplε a 'nyanyu 'u 'hru 'le Nylsua a leleenyc =nu kwa 'mu, -k nι 'o Nylsua ye 'mu, 'u mu 'le yakε 'mu, ε kε Nylsua a nahuin a 'batwin 'hεεn. ⁵ Plu Nylsua a leleenyc =nu, 'k 'ba -guluya -nι wen 'mu, 'k 'yie 'le -guluya a -gbε, 'ke 'o na'klyε -wεn, -k nι 'le -cεhlunpiile 'mu. -Tε kε -wε -wεn, -ye 'ke kε =hunhuon kε 'klε ke. -Tε kε =hunhuon 'klεε kε 'klε ke, -ye -tε -tua lε=mumalε gbo, tlatlei 'u wλn, -tutu 'u 'hιhrε.

-ηamuι 'nιpata

⁶ Dε a -gbε, -tε ε -hi, -ye Nylsua a leleenycu 'nιpata =nu, -u 'ble -ηamuι 'nιpata kwa, u -wε -wεn, 'ke bu bi.

⁷ -Ye ye-hεleleenyc bi 'a -ηamu nι. -Tε kε biu 'klεε, -ye cεkui, kε na, kε dablo, nι- bibi 'yi 'mu lε, 'ι ble 'le yakε

'mu, 'l bi k -tutu ke, -tutu 'u nu =tule'bæwu ta, 'a =tuko -do, 'k hin, 'k k ti =nu 'hæen, -l nu 'o ke, -piti yrayr 'bii 'l hin -wæ.

⁸Plu Nylsua a leleenyc a 'hcn a kcnk 'k bi 'a ni -njamu. -Tæ 'k biu 'klæ, -ye u 'ba 'mu dæ =de, -æ 'bua, -æ 'we =cn dugba gblaka ye, na 'k nyo 'o 'lu wln, 'u puo 'le 'yru -wcn, 'yru 'u nu =tule'bæwu ta, 'a =tuko -do 'k -hæ dablo, ⁹-tckpl 'bii, -l nu 'le 'yru=tuk a -gbe -wcn, 'l 'kuku le, 'yru=tuk a -gbe a 'mli 'bii, 'l nyre -wæ 'yi le.

¹⁰Plu Nylsua a leleenyc a ta a kcnk 'k bi 'a ni -njamu, yahroye gblaka 'æ ble 'le yak 'mu, 'æ wln, -æ 'we =cn -hru ye, 'æ bi 'le 'niei -wcn, k 'nlnhæ 'hæen wcn le, 'æ nyri 'yi le. ¹¹Yahroye a -gbe, 'a 'du k Dæ Klakla; 'niei 'l nu =tule'bæwu ta, 'a =tuko -do -ye, 'k -hæ 'nie klakla, nahuin 'plkpl, -u 'na 'nie a -gbe, 'u 'kuku le, -æ nue, æ kla ni 'd.

¹²Plu Nylsua a leleenyc a -hæn a kcnk 'k bi 'a ni -njamu. -Tæ 'k biu 'klæ, -ye 'yru k -hck 'hæen, æ 'we =cn ye, bu 'nln nu wcn =tule'bæwu ta, 'yru a 'pla -ye 'k jre, k, -hck a 'pla -ye 'k jre -wæ. Yahroye -mæ -ye, 'a 'kck ta 'k nu 'o, 'a ta a nænæ 'æ jre -wæ. 'k 'nln wln =le 'klæ lele -tæ. 'Tcyruwcn k -nyrcwcn nu =tule'bæwu ta. 'Yru 'kee hunhuan nu, -nyrcwcn a =tuk -ye 'kwli 'mu, -hck 'k 'kee -wæ hunhuan, 'tcyruwcn a =tuk -ye 'kwli 'mu.

¹³Plu 'mu 'le lele le mu ta, -ye 'n 'ye ke, 'ke 'le yrayr, 'æ wan, 'æ 'kcnk 'le gbo, æ k: «'Kla-wliye'ylya -o, 'kla-wliye'ylya -o. Nahuin di 'ye =sue -o, kæ k 'kl ke -o. æ k Nylsua a leleenyc ta, 'u 'de wcn 'waa -njamu a bie. 'Bla 'bu bi, =sue a 'yiye di ke 'n bii 'd.»

⁹Plu, Nylsua a leleenyc a =hun a kcnk 'k bi 'a ni -njamu, 'n 'ye yahroye, 'æ ble 'le yak 'mu, 'æ bi 'o -tutu ke, 'u -nyi yahroye a -gbe 'maju a 'yæ, -æ die nu, æ 'mu 'hcn gblaka =nu ye kla, -k hren 'mu gbo, ²yahroye 'æ kla 'hcn a -gbe ye. -Tæ æ kl ye, -ye 'nyanyu -hcn 'le 'mu, 'u 'ya, -æ 'we =cn nahru gblaka a 'nyanyu ye. 'Nyanyu a -gbe, u ka 'yru ke, gbigbyr 'l =tu, 'l nu -jojo, ³'plu 'kolio 'k -hcn 'le 'nyanyu a -gbe 'kwli 'mu, 'k 'sæ -tutu 'bii ke gbo, 'u -nyi 'kolio a -gbe 'kl, -æ 'we =cn -gaya a 'kl ye, ⁴'u lo: «A ni nyre 'le -piti k ti 'hæen 'yi le, k 'æ ni 'dudæ =de 'hæen. Kæ, nahuin 'bu ni 'o, Nylsua a yriile 'be 'de 'o 'waa yigbakl ye ni, -ye nu- ba ne le.»

⁵U 'de 'kolio a -gbe 'kl -nyi, 'ke bu 'la nahuin. Kæ, u -nyo 'kl, 'ke k nue, nahuin bu 'ye =sue, 'ke 'le yakæ =hun 'kwli 'mu. 'Kolio a -gbe, 'k ne nahuon, =sue, k 'ye, æ 'we =cn -tæ -gaya k 'nln ne wcn nahuon a =sue.

⁶'Ke 'le yakæ =hun a -gbe 'kwli 'mu, nahuin di le =m 'kukæ, -æ die nu, u 'n =han 'klæ lele =sue 'ye, kæ, u 'dæ bu 'ku. U di 'kukæ 'n -hua 'd, kæ, 'kukæ a -gbe, æ di =nu -wcn 'n hren.

⁷'Kolio a -gbe, k 'we =cn -se ye, u -k -wcn, 'ke -k mu tu ke. 'Ke 'o =nu 'lu, dæ ni 'o, 'æ 'we =cn -guluklaun ye. 'Waa yigbakl 'we =cn -tunahuin a yigbakl ye. ⁸'Waa 'lu-pupui hren le, -æ 'we =cn nyru a nln ye, k, 'waa 'nyl 'l 'we =cn kck' a 'nyl ye. ⁹Dæ =de ni 'o =nu -wliye, 'æ 'we =cn tawlawlu ye, u nuu 'plude 'mu. 'Waa wanwen, æ 'n

'wlu, -æ 'we =cn -gbe =nu ye, -see -jri, 'scyuo ni 'o ke, 'u tu ke mu. ¹⁰'Waa -bu 'we =cn -gayl a -bu ye, 'u -wæ nahuin le ne, -cn -gayl. 'Waa -bu a -gbe, nu- nyo 'kl -nyi, 'ke k =tue nahuin =sue, 'ke 'le yakæ =hun 'kwli 'mu. ¹¹'Kolio a -gbe a nygblaka, -k -k 'ku -huan =nu, -u kcn 'hcn =nu, -k hren 'mu gbo win ke. 'A 'du k Abad, 'ke 'le -juukæwin 'kwli 'mu. Glekæ -mæ -ye, u nyu daa Aponio. 'Du 'hcn a -gbe, l =hæn 'nyre -tckplg -bo-wcnk.

¹²-Ye 'klæ, ye-hæ=sue a 'yiye -hi ni. æ hie 'le 'a gbleii 'hcn -ye.

¹³Plu Nylsua a leleenyc a -huoncn a kcnk 'k bi 'a ni -njamu, 'n 'wcn wintæ, 'æ -hcn 'le -cchlunpiile =nu 'mu, -æ k =geii -hæn. æ k -cchlunpiile =nu, u nuu -gulu 'mu, -æ ni 'o Nylsua ye. ¹⁴Wintæ a -gbe, kæ æ Nylsua a -gbe ye po, æ k: «=Wlæ 'kuoo -hæn =nu gbo, u mua o gbo, 'ke 'o 'nie =nu, u Efrat daa nua 'mu!» ¹⁵'Kuoo -hæn =nu, -k -tu k =tu, Nylsua -wcn -wcn, 'ke k nu -kuan, 'ke 'le 'yru -do a -gbe 'kwli 'mu, k, 'ke 'le yak -do a -gbe 'kwli 'mu, k, 'ke 'le -nyrcwcn -do a -gbe 'kwli 'mu, k, 'ke 'le -haawcn -do a -gbe 'kwli 'mu. 'k -k -wcn, 'ke k mu nahuin 'la, nahuin ta 'bu ni 'o, u 'mu 'a nahuon -do 'la. -Tæ wintæ -nln wcn, æ po le Nylsua a leleenyc ye: «=Wlæ 'kuo =nu gbo!» -ye k mu ni, 'k =wcn gbo. ¹⁶Plu 'n 'ye 'scyuo 'plkpl, 'u ni 'o -se ke gblæ, nahuin -tie u 'ya 'mu, 'u le 'mu. U k (200'000'000) 'milow a -hckruw 'hcn a 'milow.

¹⁷-Tæ 'n nu 'kwla'mu'yeele -gbo, 'n 'ye -se, k nahuin =nu, -u n ke gblæ, 'u pue tawlawl 'hln 'mu le. Wlawl a -gbe, l k gblegblei. 'A dæ -ye 'ya -jhun, 'a dæ -ye 'æ 'ya -yruwcn 'mu, 'a dæ -ye 'æ 'ya -gbapu 'mu. -Se a -gbe a 'li, l 'we =cn kckæ' a 'li ye, 'plu nahru, k 'nyanyu, k 'nu =nu, -u nahuin le 'lila, 'u 'le =nu wcn 'mu -hcn.

¹⁸=Suedu a gbleii ta =nu, -l k nahru, k 'nyanyu, k 'nu a -gbe 'hæn, 'ke 'le nahuin ta -heyri, l 'la nahuon -do.

¹⁹æ 'we =cn ye, -se a wln, næ-æ -se a -gbe 'kl -nyi, 'ke be =tue nahuin =sue, -æ die nu, u 'mu le 'kuku, 'waa -bu 'u -wæ nahuin =sue =tue, 'Waa -bu a -gbe, l 'we =cn hrei ye, hrei a 'li 'l ni 'o -bu a -gbe ke. Ni -se a -gbeæ nu, 'æ nahuin le nine.

²⁰Nahuin =nu, =sue a 'yiye a gbleii ta =nu, l 'de 'la, u 'de 'o 'waa dæ 'kuku a nunue =nu gbo hie, 'u 'cipi 'o 'kuo -hln a dda, k =wehi a kikle. =Wehi a -gbe, l m tuyuo =nu, 'waa -gbe, u nu. U 'mu 'ba -gulu, 'u tuyuo a -gbe nu, 'u -wæ 'plude 'mu 'ba, k 'hæ, k ti 'hæn, 'u tuyuo nu. Tuyuo a -gbe, k 'n 'ye =le dæ =de, k, k 'n 'wcn =le -tu, k, k 'n na =le -wæ. Kæ, nahuin a -gbe, u 'n 'kee =le =wehi a -gbe a kikle, ²¹'u 'kæ gbeæ 'waa 'bienu -tunahuin a 'lila 'lu -wcn, 'u 'kæ nue -wæ, 'u -wlawli nu, k 'lalu 'hæn, 'u 'yri. Dæ 'kuku a -gbe a nunue, u 'n hie =le 'o gbo.

Nyɩsua a leleenycɔ =nu, ɔ 'ble 'cruunɛ gbi kwa

10 -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi lele, -ye 'n 'ye Nyɩsua a leleenycɔ gblaka -ye, ɔ 'le yakɔ 'mu -hɔn, ɔ 'le di, 'nugba ɔ =glaa 'le =nɔ, -ɛ 'we =nɔ wlawlu ye. -Payru =glaa 'le 'a 'lu ɛ, 'a yigbakla ɔ wɩn, -ɛ 'we =nɔ 'yru ye, 'a buɩ 'l 'we =nɔ nahru ye, ² ɔ 'ble 'cruunɛ gbi kwa, -ɛ klɛ ye, ɔ =tu 'o 'a diidɛbu 'yru ke gbo, ɔ, ɔ =tu 'o 'a kamrabu -tutu ke gbo, ³ ɔ 'yaa 'le win, ɔ po wun, -ɛ 'we =nɔ -tɛ ɔ 'nɔnɩ klu wɛn. -Tɛ ɔ nu ɛ wunpupue, -ye 'n 'wɔn -tɛ a win, 'ɛ nu wunpowiin 'nɩpata, -ɛ 'we =nɔ -tɛ nahuon ɔ 'nɩn =tuo wɛn -wɔn. ⁴ -Tɛ 'n 'wɔn -tɛ a win a -gbɛ, -ye -tɩ =nu, ɛ =tu, 'n duɔ 'a 'crule. Kɛɛ -ye 'n 'wɔn wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛ le 'mu: «=Nɩ 'crul 'le -tɩ =nu, -tɛ a win =tu, nahuon =de 'nɩ =hin yi.»

⁵ Plɩ dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye Nyɩsua a leleenycɔ =nu, ɔ ɔ bu -ye nɩ 'o 'yru ke, =u -ye 'u nɩ 'o -tutu ke, nɔsrɩ 'a diidɛdabu, 'ke 'le yakɔ 'mu, ⁶ ɔ 'suɩ Nyɩsua, -ɛ nue, Nyɩsua hie 'klɔ. Nɔ- nu yakɔ ɔ ɔ-tɩplɩ 'bii =nu, -tɩ nɩ 'le 'kwli 'mu, ɔ nu -tutu ɔ ɔ-tɩplɩ 'bii =nu, -tɩ nɩ ɔ ke, ɔ nu 'yru ɔ ɔ-tɩplɩ 'bii =nu, -tɩ nɩ 'le -wɔn, Nyɩsua a leleenycɔ a -gbɛ, ɔ 'sɩɛ ke, ɔ nɔ: «Ti =de 'de 'o hie, -ɛ nue, ⁷ 'bɩa Nyɩsua a leleenycɔ a 'nɩpata a nɔnɩ ɔ 'bi 'a -ɳamu, -huhlɩɛ =nu, Nyɩsua -hie 'lu -wɔn ɛ, ɔ die 'nɩ nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu la 'a -kuannunyɩ, -u ɔ 'a win-wɔn-henyɩ a lile.»

⁸ Plɩ win =nu, 'n 'wɔn 'le yakɔ 'mu, kɛ u lele 'mu ye po, u nɔ: «'Crɩunɛ gbi -nɩ wɛn, -ɛ klɛ ye, mu -bo -hiɛ Nyɩsua a leleenycɔ =nu kwa, ɔ ɔ bu -ye nɩ 'o 'yru ke, =u -ye 'u nɩ 'o -tutu ke.» ⁹ -Tɛ 'n mu 'o Nyɩsua a leleenycɔ a -gbɛ 'hɩn 'mu, 'nɩ lo: «-Nyɩ 'mu 'cruunɛ gbi =nu.» -Ye ɔ nɔ: «'Buɛ 'mu, =mue di. ɛ di 'nɩ 'sɩrɩ, -ɛ 'we =nɔ dɩnyra ye, 'ke 'le -mu wɔn. Kɛɛ, =nɩ mre, ɛ di 'nɩ kla.» ¹⁰ 'nɩ -ha =nɔ 'cruunɛ gbi a -gbɛ kwa, 'nɩ die. 'ɛ nɔ -tɛɛ, ɛ 'sɩrɩ nɩ, 'ke 'le 'mu wɔn, -ɛ 'we =nɔ dɩnyra ye. Kɛɛ, -tɛ 'n mre, -ye ɛ kla nɩ. ¹¹ Plɩ, 'u le lele 'mu, u nɔ: «-N 'klɛ die -tɩ =nu nahuin ye =tu, Nyɩsua =tu -mu wɔn, 'ke 'o daku a gbleglebi a -ta 'mu, -uɩ 'briwiin a gbleglebi po, ɔ 'ke 'o 'blugblɩ 'plɩplɩ a -ta 'mu, ɔ 'ke 'o 'waa ye'munaanyɩ a -ta 'mu.»

Nahuiin 'hɔn =nu, -uɩ Nyɩsua a -tɩ =tu

11 -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye u -nyɩ 'mu 'mɩsɩɛ, -ɛ 'we =nɔ kotu -pɛtu ye, 'plɩ, 'u le 'mu, u nɔ: «'Ba ye 'mu, -bo mu Nyɩsua a 'kagblaka 'mɩsɩ, ɔ ɔ-hɩnɩpiile 'hɛɛn, ɔ, -bo -hre nahuin =nu, -uɩ Nyɩsua da, 'ke 'le kayu a -gbɛ gbo. ² Kɛɛ, =nɩ 'mɩsɩ 'le 'kagblaka a -yaa, -ɛ nue, Nyɩsua -hɩ 'le =le, ɔ -nyo daku -ye a nahuin, -u 'dio yi. Nahuin a -gbɛ, u di Nyɩsua a 'dɩ =nu 'nɩ 'wla, 'ke 'le yakɩɛ a (42) -wɩu 'hɔn =tu 'o 'hɔn 'kwli 'mu. ³ 'N di 'le lee nahuiin 'hɔn, -u di 'na -tɩ =tu. Nahuin a -gbɛ, u di 'hɩn 'mu ɛ pue 'kui=ci-tɩplɩ, u 'mu 'na -tɩ =nu nahuin ye =tu, Nyɩsua =tu =nu wɔn, 'ke 'le yakɩɛ a -wɩu 'hɔn

=tu 'o 'hɔn a -gbɛ 'kwli 'mu, ɛ =hɛn 'nyre, 'ke 'le -nyrɔwɩ a (1'260) 'milowɩ -do nɩ ɛ -hɔtrɩwɩu 'hɔn =tu 'o -wɩu ta 'kwli 'mu.»

⁴ Nyɩsua a -tɩ=tunyɩu 'hɔn a -gbɛ, 'ke u nɩ 'o Kukɔnycɔ Nyɩsua ye, ɔ ɔ 'klɩ 'bii -gbo win ke. Nahuiin 'hɔn a -gbɛ, u 'we =nɔ tii 'hɔn =nu ye, uɩ olifieti daa, 'u 'we -we =nɔ 'napɩii 'hɔn ye. ⁵ 'Bɩa 'waa yraanyɩ, 'buɩ -hua bu nu =nu -balu 'mu, -ye nahru diu 'le wɔn 'mu -hɔn, u 'mu 'la. Kɛ'ɛ nɩ, 'waa yraanyɩ a -gbɛ, u di ɛ'kukule nu. Gbe, u 'deɛ bu =tɛ 'le wɔn. ⁶ 'Bɩa nahuiin 'hɔn a -gbɛ, 'buɩ Nyɩsua a -tɩ =tu, Nyɩsua =tu =nu wɔn, u di ɔ 'klɩ, 'ke bu nue, 'nu bu 'de di, ɛ 'mue gba -gbagba, ɛ 'mu ti =nu ke ye, -tɩ ɔ 'yri u di 'o Nyɩsua a -tɩ a =tutue -wɔn -wɔn; 'u di -wɛ 'klɩ ɔ, 'ke bu nue, 'nie bɛ -hɛ dablo, ɔ, 'ke bu =tue -tutu ke a nahuin =sɩɛ a gbleglebi, -tɛ u di 'a -huhua nu.

⁷ 'Bɩa 'bu -wɔn Nyɩsua a -tɩ =nu a =tutue -wɔn, -ye dɛhɩɛ =nu, -ɛ di 'le 'hɩn wɔn 'mu -hɔn, ɛ di nahuiin 'hɔn a -gbɛ -wɔn 'nɩ -wɔn, ɛ 'mu 'o 'hru wɔn -ha, 'plɩ ɛ 'mu 'la. ⁸ 'Ke 'waa 'kukukui di 'o 'dɩ gblaka =nu a 'hru wɔn nɩ, -tɛgbi =nu, u ɔ ɔ la 'o 'waa Kukɔnycɔ -Yusu tu 'yie 'mu. 'Dɩ a -gbɛ a -huhlɩɩ ɔ Sodɔmɩdɩ, -hee' Es-ɩpublugba. ⁹ Daku 'bii =nu a nahuin, -u -hɔn 'le 'ɛ nɩ 'blugba =de 'mu, -uɩ 'ɛ nɩ 'briwin =de po, u di 'waa 'kukukui a -gbɛ 'nɩ 'ye, 'ke 'le -nyrɔwɩu ta ɔ =tɩ 'kwli 'mu, ɔ, u 'deɛ bu wɛɛn ke, 'ke bu -hɩ 'o. ¹⁰ 'Klɩ -gbo ke a nahuin, u di nu 'manu 'dɩ, -ɛ nue, u 'la nahuiin 'hɔn a -gbɛ nɩ, u 'mu -wɛ ɛ 'mre, u 'mu 'kue-tɩplɩ ye gbugba. U di nu 'manu 'dɩ, -ɛ nue, kɛ u di po: «Nyɩsua a win-wɔn-henyɩu 'hɔn =nu, -tɛ uɩ o Nyɩsua a -tɩ =tu, u =tue o -a mu =sɩɛ 'dɩ.»

¹¹ -Tɛ -nyrɔwɩu ta ɔ =tɩ a -gbɛ, u -hi, -ye Nyɩsua =hloon 'le nahuiin 'hɔn a -gbɛ 'mɩa 'mu pepe, 'u 'hru lele 'klɩ, 'u 'ba ye 'mu. -Ye nahuin 'bii =nu, -u 'yu, huannu biu 'le 'kwli 'mu. ¹² Plɩ nahuiin 'hɔn a -gbɛ, u 'mu ye 'mu mu 'ba, -ye u 'wɔn wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mu. Kɛ ɛɛ =nu ye po: «Ba di nɩ yrayru!» 'ke 'o 'waa yraanyɩ ye, 'u 'ya 'le yrayru, 'ke 'le 'nugba -hɛyri. ¹³ Tii -do a ti 'yri, -ye -tutu nɩ 'hɩnɩ 'dɩ. 'Ke 'le 'dɩ -nɩ wɛn 'mu, kayuu -do, 'ke 'le kayuoo -pu -hɛyri, nu- nyre 'yi ɛ. -Tutu =nu, -u 'hɩnɩ, u 'la nahuin a (7'000) 'milowɩu 'nɩpata. =U -ye =nu, -u 'de 'ku, huannu nyu nu 'dɩ, 'u baa Nyɩsua =nu, ɔ ɔ yakɔ win ke.

¹⁴ Kɛ'ɛ nɩ, =sɩɛ a 'yiye a 'hɔn a nɛɛ =nu, ɛ nu 'lu a -wɔnɩmumue. Kɛɛ, 'a ta a nɛɛ, ɛ -wɛ ɛ kɛ 'ledidie.

Nyɩsua a leleenycɔ a 'nɩpata a nɔnɩ, ɔ bi 'a nɩ -ɳamu nɩ

¹⁵ Plɩ, Nyɩsua a leleenycɔ a 'nɩpata a nɔnɩ, ɔ bi 'a nɩ -ɳamu, 'nɩ 'wɔn win a gbleglebi, -tɩ nɩ 'klɩ ke, 'l -hɔn 'le yakɔ 'mu, u nɔ: «-A nɩ Kukɔnycɔ Nyɩsua, ɔ 'a 'Yu -Yusu 'Kɩsɩ, ɔ =tu 'o gbo, nu- hɛ 'klɩ -gbo a nyɩgblakɩ. Nyɩsua, nɔ- di 'o gbata ke gbo nɩ, -tɛ 'klɩ tɛ ye gbo.»

¹⁶-Te win a gbleglei a -gbe, u nyra gbo, -ye nyugblaki a (24) -wlu =tu 'o -hen =nu, -u ni 'o bodugbatu ke gble, 'ke 'o Nylsua ye, u bl ye gbo kwli, 'u nyo baa, ¹⁷ u ko: «-A ni Kukonyo Nylsua, -o ni 'klu ke, 'plu 'kl 'mu -wlu mu =tue, -mo ni la 'kl, ko, -mo 'kle ni 'kl, -a -ha 'le 'wio, =a -nyo -mu, -e nue, -n ni ke 'kl, -mo =tu nahuin a win a kekole -wlu. ¹⁸ Daku a gbleglei =nu, -u 'de -na daku, uu -mu le poo yru 'do. 'A -ti, ti nyre 'o =o, -l ko 'yri -n diu 'o yru le poo. Ti nyre -we 'o =o, 'ke -bo poo 'kukunyu -bati le. Tii -do a -gbe 'yri, 'kee ni, -n di 'o -na -kuannunyu 'wio -nyii, -u mo -na winwlon-henyu, =mu -we -na daku a nahuin 'wio -nyi, -u mo nyugblaki, ko nahuin =nu, -u 'de nyugblaki, -u mo nahuin 'bii =nu, -uu 'o -mu =tuu. Nahuin =nu, -uu -tutu -gbo 'yi le nyre, u -me -ye, -n diu gbo 'ni -wa 'bii.» ¹⁹ 'Plu u 'mu 'pupre -won mu -wa, -ye Nylsua a 'kagblaka =nu, -o ni 'le yrayri, o =ga wlon. 'Ke 'le 'kagblaka a -gbe gbo, 'kee ni, 'yru=tuecrunle a dokwliye ni 'le, 'e bi pepe' 'mu, tiatlei 'lu wlon, -te 'e 'o le =muma, -tutuu 'uu 'huro, cekui 'plok 'lu 'le yak 'mu le ble.

Nyrugba ko dchre 'heen

12 'Plu e 'mu lele mu -hi, -ye 'hmilekade gblaka 'hru 'le yak 'mu, 'ni 'ye nyrugba =de. 'Yru, nu- mo 'a wlawlu, -hoko, ko- mo 'a bukegbo=tude. Yahroyo -pu =tu 'o 'hok, ko- mo 'a 'klaun. ² Nyrugba a -gbe, 'kwli nyo nu. Ne- nue, ko le 'gbugbo. ³ 'Plu, 'hmilekade -ye, 'e 'hru 'le yak 'mu, 'ni 'ye dchre gblaka, 'e =hlu, 'e ko 'lil 'nupata, 'l =cee 'klaun.ii 'nupata, 'e =ga =mutu -pu; ⁴ dchre a -gbe 'e nu 'a -ba, 'ke 'le yahroyo ta -gbahon, 'e 'le 'yee -do 'le -ha, 'e nye ko -tutu ke po, 'plu 'e nyra 'kle 'o nyrugba a -gbe ye gbo, ko -nla, -e die nu, 'ko -nla, e 'mu 'yu =nu gba, e 'muo di. ⁵ Nyrugba a -gbe, ko ko 'yu nyibeyu. 'Yu nyibeyu a -gbe, ko di 'ya bodu, ko ni 'klu ke, ko 'mu 'kl -gbo a daku 'bii win ke ko, 'ke 'le 'klu a kenute 'kwli 'mu. -Te nyrugba a -gbe, ko -nla, tii -do a ti 'yri, 'u 'ba 'yu 'mu, 'u gbo 'o Nylsua ye, ko ni 'o 'a bodugbata ke gbo, ⁶ nyrugba a -gbe ko 'gba ci le, ko mu 'le -tegbi =nu, 'du bii 'le ye, -tegbi =nu, Nylsua -wako 'o 'a gbonule -won. 'Ke 'o -tegbi a -gbe, 'ke Nylsua dio 'o didide -nyii. 'Ke ko di 'le -nyrowi a (1'260) 'milowoko -do ni le -hokrowi 'hok ni le -wlu ta -hi. ⁷ De a -gbe, -te e -hi, -ye tu 'be 'le yak 'mu ni. -Ye Nylsua a leeenyo gblaka =nu, ko ko 'du mo Miseli, ko ko 'a leeenyo -ye 'heen, u -tua dchre =nu a -won-wunwon

gbo, dchre a -gbe, e ko 'a leeenyo 'heen, 'uu -we Miseli ko 'a leeenyo 'heen ye -won. ⁸ Kee, Miseli ko 'a leeenyo 'heen, u -ha 'o dchre ko 'a leeenyo 'heen a -gbe wlon 'hru. Dchre ko 'a leeenyo 'heen, u 'de 'kle 'hru ko, 'ke bu ni 'le yak 'mu gbo, ⁹ 'u po 'le dchre a -gbe -patu 'mu. Dchre a -gbe, ne- mo hre 'ka =nu, -ee 'kl -gbo a nahuin kaa. U nye -we daa 'kuo -hun a nyugblaka. 'A 'du -ye mo Satan. Ne- u po 'le -tutu ke, e ko 'a leeenyo 'heen. ¹⁰ -Te de a -gbe, e -hi, -ye 'n 'won lele winte, 'ke 'le yrayri. Ke ee po: «-Te ti ni le 'mu -gbo, Nylsua waa -a mu ni 'bii, ko tye -a mu, -e mo, ko ni 'o 'e ni de =de ye 'lu. No- mo nyugblaka. -Te ti ni le 'mu -gbo, 'a 'Yu -Yusu 'Klisu, ko =tu 'o gbo, ko tye -we -a mu ni, -e mo, ko ni ke 'kl, -e nue, u =hunhuon ko Satan =nu -tutu ke ni, ko -o -a ni 'dlayuo -ti yee, 'e ni ti, 'ke 'o Nylsua ye, ko 'mu ko -nyre 'mu. ¹¹ Kee, -a ni 'dlayuo a -gbe, u -ha -we 'o Satan a -gbe wlon 'hru, -e nue, 'Blayu =nu, -u mo -Yusu 'Klisu, ko nu 'a dablo, ko =gbla -a ni 'dlayuo a -gbe. -A ni 'dlayuo a -gbe, u -ha -we 'o Satan wlon 'hru, -e nue, u =tu Nylsua a -ti nahuin ye ni, -l mo -ti a -tee. Ke'e ni, u nu, 'u -ha 'waa doko a -hunhlon, 'u 'ku. ¹² -Te u bla 'kle Satan le, 'ke 'le yak 'mu a -ti, 'manu ko bu ni 'le. 'A ni -gbe, -u ni 'le yak 'mu, ba nu 'manu. Kee, a -me -ye, -u ni ko -tutu ke, 'a mu'ni, -u di =sue 'ye, -e nue, ke Satan di ko 'a mu -won. Ko po yru, -e nue, ko yie ni, ti -hie 'le =ko, u 'de -huo.» ¹³ -Te dchre a -gbe, e 'ye, -e mo, ke u pue ko -tutu ke, -ye e -tua nyrugba =nu, ko ko 'yu nyibeyu =nu a leubla gbo. ¹⁴ Kee -ye u -nyi nyrugba =nu wanween 'hok, -e 'we =ko ke gblaka a wanwen ye, -e die nu, ko 'mu wan, ko 'mu 'le -tegbi =nu mu, 'du bii 'le ye, -te Nylsua dio 'o didide -nyii, ko 'mu 'le 'yru ta ko 'a =tu 'heen -hi. Dchre 'die 'le -we be kloo 'o -tegbi a -gbe. ¹⁵ 'Plu, dchre a -gbe, 'e nue, 'nie 'plok 'e -hok 'le =ko wlon 'mu, -e die nu, 'nie 'mu nyrugba a -gbe -won kue, e 'muo gba. ¹⁶ Kee, -tutu -he nyrugba a -gbe 'mu ni, 'u 'ca wlon, 'u mra 'nie 'bii =nu, -e -hok 'le dchre wlon 'mu. ¹⁷ -Te dchre 'ye de a -gbe, -ye ee nyrugba a -gbe le poo yru 'do, 'e =han -won, 'e mu nyrugba a -gbe a 'yuo=pli -ye =nu tu -won -won. 'Yuo=pli a -gbe, nu- mo nahuin =nu, -uu 'o Nylsua 'o =tuu, ko, -u kuo winte =nu =wlu ye, -Yusu ko =nu; ¹⁸ dchre a -gbe 'e mu 'o 'yru nua 'mu gbo ni won.

Dehuyi 'hok

13 'Plu 'ni 'ye dehue =de, 'e -hok 'le 'yru -won 'mu. E ko 'lil 'nupata, ko, 'e =gaa =mutu -pu, 'l =cee 'klaun.i. 'Ke 'o 'e ni 'lu ke, u 'cru 'o 'du, -uu Nylsua tanu le poo. ² Dehue a -gbe, e 'we =ko -ji ye. 'A bu 'we =ko -tui a bu ye. 'A wuntu 'we =ko kaka' a wuntu ye. Dchre -ni wen, ne- nyi dehue a -gbe 'a 'kl, dehue a -gbe 'e ni 'o dchre a -gbe a gbata ke gbo. ³ =Ni 'ye, -ko 'ni, u hra 'lu -ye de, -e die nu, e 'mu 'ku, kee, =jio a -gbe, ko -we ni.

Nahuin 'bii =nu, -u nu nu 'kl ke, u saka =nu nu, 'u nye -wahn kue, 4 u 'bii, 'uu -we dchre a -gbe baa, -e nue, e -nyi dehue a -gbe 'a 'kl, 'uu -we dehue a -gbe baa, u nu: «E 'de ye'wedε kε. E 'de de =de kε, -be die 'o 'hru wlcn -ha.»

5 Dehue a -gbe, u -nye 'hru, 'ke be 'yaa 'le 'a dcnu, kε, be =tu Nytsua tanu. U -nye 'kl, 'ke be nue, 'ke 'le yakue a (42) -wlu 'hcn =tu 'o 'hcn 'kwli 'mu. 6 -Ye e -tua Nytsua -tl -hcn a yre=tutue gbo, kε, 'e nyo tanu =tu, u kε -tuo =nu 'hεen, Nytsua nu 'o ke, u kε nahuin 'bii =nu 'hεen, -u nu 'le yak u 'mu, 7 'u -nye -we 'hru, 'ke be -wahn Nytsua a nahuin ye, -e die nu, e 'mu 'o 'hru wlcn -ha, 'u -nye -we 'kl, 'ke be kε 'kl -gbo a daku 'bii a nahuin win ke. Nahuin a -gbe, uu po 'briwiin a gbleglei, 'u nu 'o 'e nu 'blugbl =de ke. 8 'Kl ke a nahuin 'bii, u di dehue a -gbe 'nu baa, 'be 'de nahuin =nu, -u kε 'du u 'cru 'le nahuin =nu, -u kε 'kl yrayru a 'cruue 'kwli 'mu. -Te Nytsua 'de la 'kl a nue, 'ke u 'cru la 'du a -gbe. 'Cruue a -gbe, 'Blayu =nu, u 'la la, nu- kue.

9 Nahuon 'kε kε -tl'wahnua, -ye kε 'wahn -tl -gbo -do-do, 'nu mu =tu: 10 Nahuon 'kε nu 'o, 'bu kε bu puo =ju 'mu, 'e kε -tεε, u dio 'mu po =ju. 'Bu kε bu nu -hctuplie, u 'muo 'la, 'e kε -tεε, nε- u di nu, u 'muo 'la. -Te e nu le 'mu, Nytsua a nahuin, u kε bu kε =wlu a 'lula, 'plu bu 'kle kue Nytsua =wlu ye.

11 'Plu 'nu 'ye dehue a 'hcn a nene, 'εε 'le -tutu 'kwli 'mu -hcn. E kε =muu 'hcn, 'u 'we =kε 'blayu a =mu ye, 'a 'puprewin 'we =kε dchre a 'puprewin ye. 12 Ye-hedehue, nε- kε 'kl e 'ba 'mu, 'εε 'hmileka-tkpl nu, 'ke 'o ye-hedehue a -gbe ye, 'e nu 'o 'kl ke a nahuin 'bii ke 'mu, e nu: «Ye-hedehue, -e kε =jio -we, nε- ba baa.»

13 Dehue a 'hcn a nene, e nu -we 'hmileka-tkpl 'kplkpl, 'e nue -we, 'ke 'o nahuin 'bii ye, nahru 'u -hcn 'le yak u 'mu, 'u di kε -tutu ke. 14 -Te u -nye 'kl, 'ke be nu 'hmileka-tkpl, 'ke 'o ye-hedehue ye, nε- nue, 'e kaa 'kl ke a nahuin, e nu: «Ba nu tuyu, -u 'we =kε ye-hedehue =nu ye, u hra -hctuplie, kεε, -e 'de 'ku. Kε ba nu, -e die nu, a 'mue -tl a 'yi'buaale -nyi.» 15 dehue a 'hcn a nene, -εε le 'pupre nu, 'u -nye 'kl, 'ke be =hloon 'le pepe tuyu =nu 'mua 'mu, -e die nu, u 'mu -hunhlun po, u 'mu 'pre, kε, u 'mu -we nahuin 'bii =nu 'la, -u 'nuu diu baa, 16 dehue a -gbe 'e nu 'o nahuin ke 'mu, nyglblakl, kε nahuin =nu, -u 'de nyglblakl, dekonyu, kε =suenyu, =go, kε nahuin =nu, -u 'de =go, 'ke bu wεen ke, bu =tue =nu yriile, 'ke 'o 'waa diidedabu ke, kε, 'ke 'o 'waa yigbakl ye. 17 Nahuon =nu, u 'nuu di yriile =tue, u 'deε kε -kε de, kε, u 'deε kε plo -we de. Yriile a -gbe, nε- kε dehue =nu a 'du. 'A 'du kε -we 'noba'a nu.

18 Nahuin ble ye bu kε =kε. Nahuon =nu, -u kε =kε, u die 'nu yi, de tio- 'noba a -gbe, u =hen 'nyre. -Tunahuon u =hen 'nyre. 'Noba a -gbe, kε- kε (666) -hctruwu -huon-nc nu le -wlu ta =tu 'o -huonnc.

Nytsua a nahuin, uu bre -wladu yrayru

14 -Te 'n ta 'le lele le, -ye 'n 'ye lele de -ye. De a -gbe, nε- kε 'Blayu -nu wen, 'u nu 'o dugba =nu 'lu, uu Sion daa. 'Ke 'o =kε 'huu 'mu, 'ke nahuin a (144'000) 'milowu -pu =tu 'o 'hcn a gbleii -pu =tu 'o 'hcn nu 'o. 'Blayu a -gbe a 'du kε 'a Bu Nytsua a 'du, 'ke u 'cru 'o nahuin a -gbe a yigbakl ye. 2 'Plu 'nu 'wahn wintε, 'εε 'le yak u 'mu -hcn, 'εε 'wlu, -e 'we =kε 'nie gblaka a -gl ye, -u 'plu, 'e 'we lele =kε ye, -te -te be 'nuu =ma wen. 'A win a 'yilenku, e 'we -we =kε -te bu 'nuu bi wen duku'. 3 Nahuin 'kplkpl a -gbe, nu-u -wladu a -gbe bre. 'Ke u nu 'o Nytsua a bodukgbata =nu ye gbo, kε, 'ke 'o nyglblakl =nu ye, kε, 'ke 'o -tkpl -hen =nu ye, -u -hunhlun po, 'uu -wladu yrayru bre. -Wladu a -gbe, nahuon =de 'de 'a brele yi, 'be 'de nahuin a 'milowu a 'milowu a -gbe. Nu-Nytsua =gbla, kε kε nahuin =nu -gbahlcn, -u nu kε -tutu ke. 4 'E nu -tegi =de, 'Blayu =nu, uu 'o muu, u 'nu 'tu =le -wahn, 'u nyu -wahn kue, -e 'we =kε nyrugba kε kε 'hεen, -u 'nuu hihie gbo, -e die nu, u 'nu =han -wlawli nu. Nu- kε nahuin =nu, Nytsua =gbla, 'ke 'le nahuin =nu -gbahlcn, -u nu kε -tutu ke, -e die nu, u 'mu Nytsua kε 'Blayu =nu 'hεen a ye-henahuin 'mu 'ya. 5 U 'de -hlun hu a 'due. De =de 'de 'o nu, -e kε ke bu diu 'o -tl yeε.

Nytsua a leleenyu ta

6 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye lele Nytsua a leleenyc -ye, 'ke 'le yrayru, kε wan. 'A -kuan, kε- kε kε mu Nytsua a =haputitie =nu po, -e 'nuu -we gbo, kε kε 'kl -gbo ke a nahuin -wahn, 'ke 'le 'blugbl 'bii 'mu, kε daku 'bii -wahn, -u nu 'o 'e nu -tegi =de, -uu 'e nu 'briwin po; 7 Nytsua a leleenyc a -gbe kε 'le win 'yaa, kε 'le =nu -wahn 'pre, u kε: «Ba pu Nytsua, kε, ba kε, -e nue, ti =nu, -u kε 'yri u di 'o nahuin -bati le poo, u nyre 'o =o. Nε-ba bla kwli ye gbo, -e nue, kε- nu yak, kε -tutu, kε 'yru, kε 'niei 'hεen.»

8 -Te Nytsua a leleenyc a -gbe, u -hi, -ye 'a 'hcn a kε 'hru ye, u kε: «'du gblaka =nu, -u kε Babilcn, u di bi =hcn. 'E kε -tεε, u bi =hcn -dodo. 'A nahuin nue nu, 'waa 'lalude =nu, -εε =nu ke klu, 'e 'sεε gbo, 'ke 'le 'e nu daku =de -heyri, nε- nue, Nytsua u nyu yru le poo.»

9 -Te Nytsua a leleenyc a 'hcn a kε -hi, -ye 'a ta a kε, kε- 'hru ye, kε 'le win 'yaa, u kε: «Nahuin 'bu nu 'o, 'bu dehue =nu kwli ye gbo bla, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu, kε 'a tuyu =nu 'hεen, 'plu 'bu =tue nahuin a -gbe dehue a -gbe a yriile, 'ke 'o 'waa yigbakl ye, -hee' 'ke 'o 'waa dabu ke, 10 nahuin a -gbe, Nytsua diu le poo yru, u 'mu =sue 'ye, 'ke 'le na =nu 'mu, -u 'nuu jre gbe, kε 'ke 'le 'nu =nu -heyri, -uu nahuin le 'lula. =Suedu a -gbe, u die -we 'nu 'ye, 'ke 'o Nytsua a leleenyc ye, kε 'ke 'o 'Blayu 'hεen ye. 11 Na =nu, -uu nahuin le hien, 'a 'nyanyu, u 'nu nyra =le gbo gbe. Nahuin a -gbe, u bla o gbo kwli, 'ke 'o dehue =nu kε 'a tuyu 'hεen ye, 'u =tue

nahuin a -gbe dehuε =nu a yriile. Ne- nue, gbe, u 'deε bu 'ye -wleeε, keε, u di 'ye =sue, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu.»
12 'A -ti o, 'a mu Nyɩsua a nahuin =nu, -u nyo 'o =tuu, 'plu -u kuo -Yusu =wlu ye, 'nu 'a mu 'nɩ le: A nɩ sɩa 'le, kɔ, -tε a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa.

13 -Tε de a -gbe, ε -hi, -ye 'n 'wɔn wintε, 'ε -hɔn 'le yakɔ 'mu. Ke εε 'mu ye po: «'Cru -ti =nu, 'nu mu =tu: Kuε 'kleε mɔ gbo, nahuin -gbo, -u kuo Kukɔnyɔ =wlu ye, 'plu -u 'ku, nu- Nyɩsua di =hapudε 'mu nu. Bu kɔ plɔ a bleleε.»
-Ye ke Nyɩsua a -Hihiuu po, u kɔ: «Ke'ε nɩ, ε nɩ 'mu. Nahuin a -gbe, u -yra 'waa -kuan 'lu. 'A -ti, bu nɩ gbo, u 'mu -wle. 'Waa =hapu-kuan =nu, u nu, ɔ di 'mu bi pepe'. U di kɔ 'a 'wio.»

Dε =nu, -ε di 'lu -wɔn mue, 'klɔ a 'le-weti 'yri

14 -Tε 'n ta 'le lele ε, -ye 'n 'ye 'nugba puɔpu, de =de 'ε nɩ kɔ 'o ke, 'ε 'we =nɔ -tunahuon ye, 'kɔ =tu -guloklaun 'lu, 'kɔ 'ble =gbla'cεε-faka kwa. -Faka a -gbe, kɔ 'nɩ 'wɔn -tεε.
15 'Plu, Nyɩsua a leleenɔ -ye, 'kɔ -hɔn 'le Nyɩsua a 'kag-blaka gbo 'mu, kɔ 'le win 'yaa, kɔ nahuon =nu le, -ɔ nɩ 'o 'nugba ke, kɔ: «'Ba -na -faka 'mu, -bo 'cε =gbla, -ε nue, =gbla'ceti nyre 'o =o. -Tutu ke a =gbla =hlu nɩ.»
16 'Plu nahuon =nu, -ɔ nɩ 'o 'nugba ke, 'kɔ 'ba 'a -faka 'mu, 'kɔ 'cε -tutu a -tɔplɩ 'bii.

17 'Plu, Nyɩsua a leleenɔ -ye, 'kɔ 'hru 'le Nyɩsua a 'kag-blaka gbo, -ɔ nɩ 'le yakɔ 'mu, 'kɔ 'ble -wε -faka kwa. -Faka a -gbe, kɔ -wε 'nɩ 'wɔn -tεε. 18 'Plu, Nyɩsua a leleenɔ -ye, 'kɔ -hɔn 'le -cɔhlunpiile 'mu. Nɔ- kɔ 'le -cɔhlunpiile a de -wɔn. Nɔ- di 'le, 'kɔ da 'a 'be =nu, -ɔ 'ble -faka =nu kwa, 'kɔ lo, kɔ: «'Ye ke, 'ke 'le 'klɔ ke, ti 'bii =nu, -u 'yɔ =nu tu, uu resen daa, 'a 'yɔ =hlu nɩ. 'Ba -na -faka 'mu, -bo mu -bo -hɩ.» (Tiyɔdu =nu, -ɔ kɔ -ti kɔ =tu, nɔ- mɔ -tunahuin =nu, -u 'nɩnɩ =tuu 'o Nyɩsua.) 19 -Ye Nyɩsua a leleenɔ a -gbe, kɔ 'ba 'mu 'a -faka, 'kɔ mu, 'kɔ -ha tiyɔ 'bii =nu, 'kɔ mu 'o -tεgbi =nu, uu 'o tiyɔ 'mu le 'plɔ, 'ke 'le 'hɩ wɔn, -ε die nu, 'a 'nie 'mu 'hru, u 'mue kɔ 'mu nuu, 'kɔ 'wɔ 'o gbo. -Tεgbi a -gbe, uu 'o tiyɔ =nu 'mu le 'plɔ, 'ke ε nɩ 'le 'dɔ =hɩn. -Tε u nyo 'mu 'plɔ, -ye dabloo nɩ, -ɔ nyo 'le 'kwli 'mu -hɩn. Dablo a -gbe, kɔ gble 'nɩ -hi, -ε 'we =nɔ -tε 'nie bε 'nɩnɩ -hi gble, 'ε nu -kilowɩ a -hɩtruwɩ ta. Dablo a -gbe, kɔ gble -hi, bri 'bε nyo wen 'mu na, 'a 'luu -do, nu- di wen ye 'hru. Ke'ε nɩ, Nyɩsua di nahuin =nu, -u 'nɩnɩ =tuo 'o a yru a lepupue nu.

Nyɩsua a leleenɔ, nu-u 'le =sue a 'yiye a gbleii 'nɩpata ya

15 De a -gbe, -tε ε -hi, -ye 'n 'ye lele 'ɣmilekade gblaka -ye, 'ke 'le yakɔ 'mu. De a -gbe, ε ka 'mu le 'ɣmi. 'N 'ye Nyɩsua a leleenɔ 'nɩpata, 'ε nɩ leleenɔ 'kɔ nɩ 'o, 'kɔ 'ble =sue a 'yiye kwa. Nɩ- mɔ 'lele'kɔkɔ=sue a 'yiye, Nyɩsua di nahuin =tue, -ε nue, nɩ- kɔ ke Nyɩsua a yru a pupue di 'le -wε.

2 'Plu 'nɩ 'ye de -ye, 'ε 'we =nɔ 'yru ye, 'uu wɩn, -ε 'we =nɔ 'yɩa ye, -ε nue, nahu nɩ 'le 'kwli 'mu; 'nɩ 'ye -wε nahuin =de. Nahuin a -gbe, nu- -ha 'o dehuε -nɩ wen 'hru wɩn, 'u 'de 'a tuyu kwli ye gbo bla, 'u ble ke, 'ke bu 'cru 'o =nu 'noba =nu ye, -ε =hɩn 'nyre dehuε a -gbe a 'du. 'Ke nahuin a -gbe, u nɩ 'o 'yru nua 'mu, 'u 'ble dukɩ' =nu kwa, Nyɩsua -nyɩ =nu, 3 'u bre -wladu =nu, -ε 'we =nɔ ye, -tε Nyɩsua a -kuannunɔ Moise nu la 'a bubre; -wladu a -gbe 'u 'we -wε 'Blayu a -wladu ye. -Wladu a -gbe, nu- -gbo:

«A nɩ Kukɔnyɔ, -mɔ kɔ 'Klukenɩnyɩsua.
-Na nunu-tɔplɩ, ɩ 'bua nɩ,
'ɩ -hi 'o 'ε nɩ de =de 'mu.
-Mɔ =nu, -ɔ mɔ daku a pepe a Bodu,
-na 'lu a ε-hiele, ε 'sii 'o ye,
'ε mɔ -ti a -tεε.
4 Kukɔnyɔ o, nahuin 'bii, uu -mu 'nɩ plɩ,
'uu -mu baa.
-N -do, -mɔ mɔ Nyɩsua.
Daku a pepe, u di 'le 'nɩ di,
u 'mu -mu kwli ye gbo bla,
-ε nue, u 'bii, u 'ye nɩ,
-ε mɔ, -na nunu-tɔplɩ, ɩ 'sii 'o ye.»

5 -Tε -wladu a -gbe, u -hi, -ye 'n ta 'le lele ε, 'nɩ 'ye Nyɩsua a 'kagblaka, -ɔ nɩ 'le yakɔ 'mu, 'kɔ =ga wɩn, 'ke 'le =nɔ 'kwli 'mu, 'nɩ 'ye -tεgbi =nu, Nyɩsua 'le 'a dɩnɩ nahuin ye titiee, 6 'nɩ 'ye -wε Nyɩsua a leleenɔ 'nɩpata =nu, -u 'ble =sue a 'yiye a gbleii 'nɩpata =nu kwa, 'u 'hru 'le 'kagblaka a -gbe gbo, 'u pue 'yilɩnɩwɩwɩ puɔpu, 'u kɩi -gulubɩtyei kle. 7 -Tɔplɩ -hɩn =nu, -u -hunhɩn po, 'a 'yεε -do, nε- woo Nyɩsua a leleenɔ 'nɩpata =nu -gulu-gauwɩ 'mu le. -Gauwɩ a -gbe, ɩ 'yii 'le =le, 'ke 'o Nyɩsua a yru -wɩn. 'Kɩɩhɩnyɩsua a -gbe, kɔ-ɔ nahuin yru le poo. 8 'Plu 'nyanyu 'u 'yii 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo. 'Ke uu 'le Nyɩsua a -ti a 'yi'buuεε kɔ 'a 'klukenɩnɩ 'mu -hɩn. Nahuon =de 'die 'le -wε kɔ pa 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -gbe gbo, ε 'mue gba -gbagba, =sue a =tueε a gbleii 'nɩpata =nu, ε 'mu 'le Nyɩsua a leleenɔ =nu kwa 'mu -wε.

Nyɩsua a yru a pupue

16 -Tε de a -gbe, ε -hi, -ye 'n 'wɔn win, 'ɩ nɩ 'klɩ ke, 'ɩ -hɩn 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo 'mu. Ke u Nyɩsua a leleenɔ 'nɩpata =nu ye po, ɩ kɔ: «Nyɩsua a yru =nu, -u nɩ 'le -gauwɩ 'nɩpata =nu wɩn, ba mu, ba 'wɩ gble, 'ke 'le -tutu ke,» 2 Nyɩsua a leleenɔ a ye-hɩnahuon, 'kɔ mu, 'kɔ 'wɩ 'a nunu gbo, 'ke 'le -tutu ke, nahuin =nu, u =tue dehuε =nu a yriile, 'plu -u bla 'a tuyu =nu kwli ye gbo, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu, nu- =ji 'bε, 'u kla 'dɔ.

3 'Plu Nyɩsua a leleenɔ a 'hɩn a kɩnɩ 'kɔ mu, 'kɔ 'wɩ 'le 'a nɩ -gauwɩ 'yru -wɩn gbo. -Ye 'yru=tɩ a -gbe, kɔ -hε dablo, -ɔ 'we =nɔ 'kukuku a dablo ye, -tɔplɩ 'bii =nu, -ɩ nɩ 'le =nɔ -wɩn, 'ɩ 'kuku le.

4'Plu Nylsua a leleenyc a ta a koch 'k' mu, 'k' wla 'le' a -gauw 'niei' -wch gble k' n'huε wln le, 'l' 'bii, 'l' -he -we dablo. 5-Ye 'n' wch Nylsua a leleenyc =nu, -k' k' 'le' 'niei' a dε -wch a wintε, k' Nylsua baa, k' k' «-N -do, -m' m' Nylsua. 'Plu 'kl' 'mu' -wlu mu =tue, -n -do =nu, -m' m' la 'kl, -m' k'le nε 'kl. -Bati -gbo, -n' 'bε, 'l' 'sii' 'o' ye.

6 Nahuin =nu, 'u' 'la' -na winwln-henyu k' -na nahuin 'hεen, =nu nyu dablo -nyi, -ε die nu, 'u' 'muo' 'na. ε k' 'o' =o.» 7'Plu 'n' wch wintε, 'ε' -hch 'le' -cchlunpiile 'mu, ε k' «-A n' Kukochy o, -m' m' Klukenyysua. -m' m' -tεε a Nylsua. 'Plu 'ε' n' ti, -na -bati, -nu po, 'l' 'sii' 'o' ye.»

8'Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye Nylsua a leleenyc a -hen a koch, k' wla 'le' 'a' n' -gauw 'yru' 'yi' 'mu, nahru 'u' -hch 'le' 'yru' 'yi' 'mu, 'u' nahuin le hien, 'u' -ha 'o' =nu =ji 'huin' 'mu' le. 9=Hapuk, 'u' 'ye' =sue, kεε, 'u' 'de' 'o' 'waa' dε 'kuku' a nunue gbo hie, 'u' 'die' ke wεen, 'ke' bu -nyi Nylsua -ti a 'yi' buaale, kεε, 'u' nyo =tu tan, -ε nue, 'u' k' 'n' Nylsua, kch- nue, =ji 'l' 'hri' =nu 'huin' 'mu' le.

10 -Tε dε a -gbe, ε -hi, Nylsua a leleenyc a =hun a koch 'k' mu, 'k' wla 'o' 'a' n' -gauw dεhuε =nu 'lu, -ε n' 'o' gbata ke gbo, gblgbyru 'l' bi 'le' 'a' 'blugba' 'mu, nahuin 'u' 'waa' mei di, =sue a 'yiye' a -ti. 11 Kεε, 'u' 'de' 'o' 'waa' dε 'kuku' a nunue gbo hie, 'u' Yrayryysua tan =tu, -ε nue, 'u' 'ye' =sue, =ji a -ti.

12'Plu Nylsua a leleenyc a -huonch a koch 'k' mu, 'k' wla 'le' 'a' n' -gauw 'nie' gblaka =nu -wch, 'u' Efrati daa, 'nie' a -gbe 'ε' ma, -ε die nu, 'blugbi' a ye'munaanyu =nu, -u' 'le' 'yru' a 'hrule' 'mu' -hch, 'u' 'mu' 'hru' 'ye, 'u' 'mu' =ta, 'u' 'mu' 'le' di, 'u' 'mu' tu di -wch. 13'Plu 'n' 'ye' 'kuo' -huin ta, 'k' 'we' kch -kch ye. =U -ye, 'ke' 'u' -hch 'le' dchre =nu wln 'mu, =u -ye 'u' -hch 'le' dεhuε =nu wln 'mu, =u -ye 'u' -hch 'le' hwinwln-henyu =nu wln 'mu. 14'Kuo -huin a -gbe, 'ke' k' -hch 'le' Satan -wch 'mu. Kch-k' =ke 'ηmile-ka-tchl' nu, k' 'le' 'kl' -gbo a 'blugbunaanyu' 'bii' -wch mu, 'k' nyu le 'kukue, -ε die nu, 'u' 'mu' Klukenyysua tu -wch -wch, -nyr' kch =nu -k' 'mu' Nylsua a -gbe, k' di 'o' nahuin 'a' 'kl' kch.

15 Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu po wun, k' k' «Ba po 'o' nua gbo -tεε. -Nyr' kch =nu, 'n' di 'le' ya, =k' =de 'dio' yi. 'Na' 'le' didie, ε di ye 'we' 'yriny' a 'ledie, -k' 'le' di, ti =nu -k' 'yri' 'u' n' -proo 'o. Pl' a blele 'ke' 'o' nahuon =nu -wch, -k' n' 'o' -prele 'mu, -k' k' wlawl n' 'o' =k' 'huin' 'mu, -ε die nu, 'b' n' di 'le, k' 'mui' pue, k' 'n' =han 'huin' wln =ga, 'b' k' na, k', -tu' n' =hion nu, 'ke' 'o' nahuin ye.»

16'Kuo -huin ta -n' wen, k' 'kukue' 'blugbi' a ye'munaanyu le, 'ke' 'o' -tegi =nu, 'u' Hamaged' daa, 'ke' 'le' -juukuw' win 'kwli' 'mu.

17'Plu Nylsua a leleenyc a 'n' pata a koch 'k' mu, 'k' wla 'le' 'a' n' -gauw pepe -gbahl' gbo, wintε =de 'ε' -hch 'le' Nylsua a bod' gbata 'mu, 'ke' 'le' 'a' 'kagblaka' gbo, ε k' «ε -we 'le' =le,» 18 tlati 'u' 'o' wln, -tε 'εε' 'o' le =mumaa, -tutu 'u' 'h'hr. Kue la 'le' gbo, -tε Nylsua nu la -tu- nahuin, -bo ye ti -gbo ke, -tutu 'de' -hln le 'h'hr' le a nue, 19 -tutu a -gbe 'u' -ki wln, 'd' gblaka =nu 'k' nu

=tule' bεwu ta, k', 'kl' ke a 'd'ε' 'bii, 'ε' nyre -we 'yi' le. 'D' gblaka =nu, -k' k' 'du' m' Babil' n, Nylsua 'de' 'a' dε 'kuku' 'a' -ti -wch -hri, 'k' -tua' 'a' yru a lepupue gbo. ε 'we' =kch ye, -tε k' 'n' n' -nyu dε 'klan, bu 'na, k' k' «Ba 'nε -nana, ba -we 'le!» 20'Plu, 'blugbi' 'bii, 'nie' =glaa 'le, 'u' =mε, dugbi 'bii' 'u' 'wle, 21 cεkui 'pl' pl' 'u' 'le' yak' 'mu' ble. 'A' 'kuoo' -do, k' -we 'le' k' wεε -kilowu a =wlu 'hch' n. N' -l' nahuin kle bi, nahuin 'u' Nylsua tan =tu, -ε nue, cεkui =nu, u' =nu =tue =sue 'd'. =Sued' a -gbe, 'u' 'ye, ε -hi' 'o' =suei' 'bii' 'mu' n.

-Bati gblakl =nu, Nylsua di 'lalunyr' gblaka =nu le poo

17 Dε a -gbe, -tε ε -hi, -ye 'ke' 'le' Nylsua a leleenyc 'n' pata =nu -heyri, -u' 'ble' -gauw 'n' pata -n' wen kwa, 'a' nahuon -do di 'le, 'k' le 'mu, k' k' «Di 'le, 'mue' -mu kch, -tε Nylsua di 'lalunyr' gblaka =nu a yru a lepupue nu. 'Lalunyr' a -gbe, k' =hen 'nyre' 'd' gblaka =nu, 'u' po, 'ke' 'o' 'nie' 'pl' pl' nua 'mu. 2' Kl' -gbo a 'blug- bnaanyu k' =kch 'hεen, 'u' nu 'lalu, k', 'kl' ke a nahuin 'u' 'na' 'a' k', 'u' -hio 'waa' d' wln, 'u' nu -we 'lalu.»

3 -Tε dε a -gbe, ε -hi, -ye Nylsua a -Hihiu kch 'mu' ke win 'bii, k', Nylsua a leleenyc a -gbe, 'k' gba 'le' 'mu' 'kwla' gbo. -Tε 'n' n' 'kleε' 'le, -ye 'n' 'ye' nyrugba =de, 'k' n' 'o' dεhuε -jchun =de ke gbo. Dεhuε a -gbe, ε k' 'lii' 'n' pata k' =mu -pu, 'ke' 'o' =kch ke, 'u' 'cru' 'o' 'yilenyredu, 'l' 'wle' =kch 'huin' 'mu' gbo, 'u' Nylsua tan =tu. 4 Nyrugba a -gbe, k' pue 'yilenwlawl' -jchun, k', 'k' 'wle' -gulu 'huin' 'mu' gble, k' 'yilenche' a gbleglei =nu, -u' =die po, 'k' 'ble' -gulu-gau kwa. -Tchl =hchun, n' -'yii' 'le' -gau a -gbe wln. Dε 'l' =hen 'nyre, nε- m' 'lalu' =nu, k' nu. 5 'Ke' 'o' nyrugba a -gbe a yigbakla ye, 'u' 'cru' 'o' 'du. Dε 'du' a -gbe, 'u' =hen 'nyre, nahuin 'n' yree =le 'mu' le. Nε- mch: 'd' gblaka =nu, -k' m' Babil' n, kch- m' 'lalunyr' k' 'yilenyre-tchl' 'bii' =nu, -l' n' k' 'kl' ke a 'dii. 6 'N' 'ye' -we n, -ε kch, nyrugba a -gbe, k' bε o' Nylsua a nahuin a dablo, dablo a -gbe 'k' nyo nu, -ε 'we' =kch ye, -tε kch k' 'n' n' nu wen 'kleε' nahuon. Nylsua a nahuin a -gbe, 'u' 'l' o' n, -ε nue, 'u' nyi' o' n' =tu, 'ke' 'o' nahuin 'bii' ye, -ε kch, -Yusu m' 'waa' Kukochy' k' n.

-Tε 'n' 'yo, -ye 'l' saka 'mu' n' 'd'. 7 -Ye Nylsua a leleenyc a -gbe, k' le 'mu' n, k' k' «Dε- k' -ti 'l' saka -mu 'le?» -Ye k' k' «Po 'o' nua gbo, 'mu' -mu le, dε nyrugba a -gbe, k' =hen 'nyre, k' k' dεhuε =nu 'hεen, k' n' 'o' ke, -ε kch dεhuε =nu, -ε k' 'lii' 'n' pata k' =mu -pu. 8 Dεhuε =nu, -n' 'ye, εε o' po -hunhln. Kεε, -tε ti n' le 'mu' -gbo, ε 'n' po =le 'kleε' lele -hunhln. Ti, -l' hie 'le, 'l' 'de' -huo, ε 'mu' 'le' 'hu' =nu wln 'mu' -hch, -k' hren 'mu' gbo. 'Bε' -hch 'le' 'mu, 'ke' ε di 'le' gbo-wεεle 'mu' mu. Ti =nu -k' 'yri' 'kl' =tue la 'le' -wlu, k', -tε Nylsua 'cru' la 'o' nahuin a 'du, 'ke' 'le' 'cru' =nu 'kwli' 'mu, -ε kch nahuin =nu, -u' k' 'kl' yrayru a 'cru' =nu, ti a -gbe 'yri, ε k' la nahuin -ye, -u' k' 'du' 'de' la 'creε. Nahuin =nu, -u' k' 'du' 'de' la 'creε, 'bu' 'ye' dεhuε a -gbe, 'l' di =nu 'n' saka, -ε nue, dεhuε a -gbe, εε o' po -hunhln,

κεε, -τε ti νε 'mu -gbo, ε 'nu po =le 'kleε lele -hunhlun, 'plu, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, ε 'mu lele 'kl 'hru.»

⁹-Ye Nylsua a leleenyc a -gbe, κ le lele 'mu nu, κ κ: «Nahuin bu κ =κ, -ε die nu, υ 'mu -κπl -gbo a 'muleyriile κ. Dεhue a 'lii 'nιpata a -gbe, ι =hen 'nyre dugbu 'nιpata =nu, -ι κ 'lu nyrugba a -gbe, κ di 'le nu, ι =hen -we 'nyre 'blugbunaanyu 'nιpata. ¹⁰'Blugbunaanyu a -gbe, 'waa gbleii =hun, nu- 'de 'kleε 'o lele gbata a -gbe ke nu. 'Waa nahuoon -do -ye, κ- 'kleε nιε 'o gbata a -gbe ke. Nahuon a 'nιpata a κκκ a ti 'de wen 'o a nyree. 'A ti 'bι nyre 'o, κ 'deε κ- wlen 'o. ¹¹Dεhue =nu, -εε ο -hunhlun po, 'plu -ε 'nιnι po 'kleε lele -hunhlun, νε- κ 'blugbunaanyu a nahuon a -yehen-yehen a κκκ. 'Ke ε nι 'o 'le 'blugbunaanyu 'nιpata =nu -heyri. 'Be -hκn 'le 'huc =nu wκn 'mu, 'ke ε di 'le gbo-wεεle 'mu mu.

¹²Dεhue a =muu -pu =nu, -n 'ye, ι =hen 'nyre 'blugbunaanyu -pu. Nu- 'de wen 'o gbata ke a bie. Κεε, Nylsua di =nu -nyι 'klι, -ε die nu, υ κ dεhue a -gbe 'hεen, υ 'mu nahuin win ke κκ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. ¹³'Blugbunaanyu -pu a -gbe, υ κ 'lu a le-hielee -do. 'Ke 'le 'waa 'kl 'bii 'kwli 'mu, υ di dεhue a -gbe -κκκ nuu -kuan, -ε die nu, ε 'mu nahuin win ke κκ, ¹⁴nahuon =nu, -κ 'we =κκ 'Blayu ye, υ 'muo ye -κκκ. Κεε, κ -mε -ye, κ diu 'o wκn -ha 'hru, -ε nue, κκ- κκ κκκκκ a κκκκκ, κκ- κκ -we bodκκ a Bodκ, κ 'κκκκ a 'Kκn. 'A nahuin, υ nyo -κκκ 'nι κκ, 'ke 'le 'waa =wι 'bii ke. κ -hι 'le 'mu du, κ du, 'ke bu κκ =κκ- κκκ. 'A -tι, υ κ =κκ 'hεen, nu- di 'o 'a yraanyu a -gbe 'hru wκn -ha.»

¹⁵-Ye Nylsua a leleenyc a -gbe, κ le lele 'mu nu, κ κ: «'Niei =nu, -n 'ye, -ι κ nua 'mu 'lalunyrκ nι 'o, ε =hen 'nyre daku 'bii a nahuin, -υ nι κκ 'kl -gbo a 'blugbι 'bii ke, -υυ 'briwiin a gbleglei po. ¹⁶Dεhue a =muu -pu -mε -ye, -n 'ye, ι κ dεhue a -gbe 'hεen, ι di 'lalunyrκ a -gbe 'nι yraa. ι dio -κκκ le -ha -κπl 'bii, -ε die nu, κ 'mu -patapata pue, ι 'muo κl, ι 'muo di. 'A dε =nu, -ε di 'o hie, ι 'mue 'le na 'mu po. ¹⁷Nylsua'a nι, -κ nue, 'blugbunaanyu -pu a -gbe, 'υυ win 'mu le 'wunwκκ, κ, 'υυ dεhue =nu -kuan -κκκ nuu, -ε die nu, dεhue a -gbe, ε 'mu nahuin win ke κκ. Nylsua nue nι, -ε die nu, υ 'mu dε =nu nu, κκ -hua. Dεhue a -gbe, νε- di nahuin win ke κκ, ε 'mue gba -gbagba, -tι =nu, Nylsua =tu, ι 'mu nue.

¹⁸Nyrugba =nu, -n 'ye, κ -mε -ye, κ =hen 'nyre 'dκ gblaka =nu, -κ κκ 'blugbunaanyu 'bii win ke, -υ nι κκ 'kl ke.»

Nylsua poo Babilκκκ a nahuin le yru

18 'Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye Nylsua a leleenyc -ye, κ 'h-κκ 'le yakκ 'mu. κ nι ke 'kl 'dκ, 'a -tι a 'yi'buaale 'ε nue, -nyre 'ε 'be κκ 'kl 'bii ke, ²κκ 'le gbo κκκ, κ κ: «'Dκ gblaka =nu, -κ κκ Babilκκ, κ bi =hκn. Babilκκ bi =hκn 'bii, κ 'hε 'kuo -hυn a gbonule. 'Kuo -hυn a gbleglei, κκ- nι 'le =κκ 'kwli 'mu. Nubl

=nu, -υ nahuin huannu nue, κκ nahuin 'de 'mu nυε, nι- nι -we -tuo ke. ³Babilκκ bi =hκn, -ε nue, 'a nahuin nue nι, 'waa 'laludε =nu, -εε =nu ke κκ, 'ε 'σεε gbo, 'ke 'le 'ε nι daku =de -heyri, κκ, 'κκ 'bii a 'blugbunaanyu, υ κκ =nu 'hεen 'υ nυ -we 'lalu, puplonyu 'bii, 'υ -hε dεκonyu, 'ke 'o -κπl =nu, -υ nahuin ke κκ a puple a -ta 'mu.»

⁴'Plu 'nι 'κκκ win -ye, 'ι 'le yakκ 'mu -hκκ, 'ι le po: «'Na nahuin, ba -hκκ 'le 'dκ =nu 'kwli 'mu. Ne- 'de =νε, 'ba biu 'le -heyri, 'ba nu dε 'kuku, -ye a di -we 'ye =sυε 'dκ, -ε 'we =κκ ye, -te υυ =sυε a 'yiye nu. ⁵Ba -hκκ 'le 'dκ a -gbe 'kwli 'mu, -ε nue, 'waa dε 'kuku -huo nι 'dκ, κκ, Nylsua 'de 'waa dε 'kuku a -gbe a -tι -κκκ -hri. ⁶Bu =tue =nu =sυε, -ε 'we =κκ ye, -te υ nυ ο nahuin a =sυε a =tuelε. Dε =nu, υ nυ ο nahuin 'mu, bu nυ -we =nu 'a 'wυ 'hκκ 'mu. Yru =nu, υ poo ο nahuin le, bu nυ -we =nu 'waa lepoowυ 'hκκ. ⁷Bu =tue =nu =sυε 'dκ, -ε die nu, υ 'mu wκl le nu, -ε 'we =κκ ye, -te υ nυ, 'υ κκ -tι a 'yi'buaale 'dκ, 'υ κκ -we -κπl 'bii =nu, υυ -hua. Κε υυ 'waa dκκκ ye po, υ κκ 'nι, υ κκκ nyκgblakκ nι, 'waa 'dκ 'de wκl le nι, -ε 'we =κκ -tugbanyru ye. ⁸-Te υυ le 'lu a le-hiele nu a -tι, tii -do a ti 'yri, 'waa =sυε a 'yiye 'mu -wυ =tue. 'Kυei, κκ 'kuiye, κκ kanu gblaka, -nyrκκκκ -do a -gbe 'mu, 'ke ι di -we 'o -wυ =tuu. Na di 'dκ a -gbe po 'κκ, -ε nue, Kκκκκ Nylsua, κκ- κκ 'Kκκκκκκκκκ, κκ- nυ -bati le poo.»

⁹'Blugbunaanyu, -υ nι κκ 'kl ke, -υ nυ ο 'lalu, 'ke 'le 'dκ a -gbe 'mu, ti =nu -κκ 'yri 'dκ a -gbe, κ di 'o hiin, 'bu 'ye 'a 'nyanyu, υ di 'nι we, υ 'mu wκl le nu, -ε nue, ti -hi ο a ti 'yri, -κπl 'bii =nu, υυ ο -hua, υ κκ ο nι. ¹⁰=Sυε a 'yiye a -tι, huannu diu 'nι nu, υ 'mu -κκκ hren, υ 'mu le po: «Popowli -o, popowli -o. 'Dκ gblaka =nu, -κ κκ Babilκκ, -κ nι ο 'kl ke, κ bi =hκn, κ 'nyre 'yi le 'bii. ε 'de gbo -wlen, Nylsua a -bati 'ι κl.»

¹¹'Kl -gbo a puplonyu, υυ -we 'nι we, 'υυ wκl le nu, 'dκ a =hκnbi-tι, -ε nue, nahuon =de 'de 'kleε lele -te nι, -κ di 'waa -κπl -κκ. ¹²-Tκπl a -gbe, nι- κκ: -gυl-κπl a gbleglei, κκ 'yilenκhε 'bii, κκ 'yilenκdanι κκκκ, κκ 'yilenκtι a gbleglei =nu, -υ =die po, κκ -κπl -ye =nu, υ nuu dκκκ 'mu, κκ =ι -ye =nu, υ nuu ti 'mu, κκ =ι -ye =nu, υ nuu 'plu-κπl 'mu, κκ =ι -ye =nu, υ nuu -we 'hε 'mu.

¹³Puplonyu a -gbe, υυ -we plo lepluunyra κκ hai a gbleglei =nu 'hεen, -υ hunhrun po, 'υυ -we κκ plo, κκ 'nyra, κκ =gbla, κκ 'flκκpupu, 'υυ -we bro plo, κκ blablκ, κκ -se, κκ -so-gbe =nu, -see -jri, κκ =go, κκ nahuin -ye 'hεen. -Tκπl 'bii a -gbe, nahuon =de 'de 'kleε lele 'o nι, -κκ -tυ 'le =nu kwa 'mu. ¹⁴-Ye puplonyu a -gbe, υυ 'nι we, 'υυ 'dκ a nahuin le: «-Tκπl =nu, -υ ο 'a mu 'tu 'mu le pue, ι hin nι. 'A nι κκκ-κπl 'bii, ι -we gbo. 'A 'deε ba 'yi 'kleε lele.» ¹⁵Puplonyu 'bii =nu, -υ plo -plo, -υ -hε dεκonyu, 'ke 'le 'dκ a -gbe 'mu, =sυε a 'yiye a -tι, huan- nu diu 'nι nu, υ 'mu -κκκ hren, υ 'mu we, υ 'mu wκl le nu, ¹⁶υ 'mu le po: «Popowli -o, popowli -o. 'Dκ gblaka nyre le 'yi. κ 'we =κκ nyrugba ye, -κκ 'yilenκdanι -κκκ pue, -κκ 'le -gυl-κπl a gbleglei =nu 'hυn 'mu le pue,

u nuu -gulu 'mu k' yilench'e 'h'een. ¹⁷ 'Plu, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -t'p'li 'bii a -gbe, 't -we gbo.»

'Munaanyu k' waa nyigblaki, k' puplonyu 'bii =nu, 'muui 'le ya, k' nahuin 'bii =nu, -u ni 'le 'mu 'kwli 'mu, u hren -w'ach, ¹⁸ 'u 'le 'le ta. -Te u 'kle'e 'le 'le ta, -ye u 'ye 'd'u =nu, -k' hin a 'nyanyu ni, 'u 'le win 'yaa, u k' : «'D'u =nu, -k' hin, 'd'u =de 'de 'bua, k' 'dio ke ye,» ¹⁹ 'u we, 'u w'ak' le nu, 'u 'gbo, u k' : «Popowli -o, popowli -o. 'D'u gblaka, k' nyre 'le 'yi. Ba 'ye ke, 'd'u -gbo, -k' nue, nahuin 'bii, -u k' 'mu, 'u -he dekonyu, 'd'u a -gbe, k' -nyre 'yi le, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu.»

²⁰ 'A mu nahuin =nu, -u ni 'le yak' 'mu, ba nu 'manu, 'd'u -gbo, -k' nyre 'yi le a -tu. 'A mu Nytsua a nahuin =nu, k' 'a mu -Yusu a -w'achnaanyu, k' Nytsua a win-w'ach-henyu, ba nu 'manu, -e nue, Nytsua a yru klu ni, 'ke 'o -t'p'li 'bii =nu, u nu 'a mu 'mu a -ta 'mu.

²¹ -Te de a -gbe, e -hi, -ye Nytsua a leeenycy gblaka -ye, k' mu ni, k' 'ba 'h'u gblaka 'mu, k' puo 'le 'yru -w'ach, k' k' : «Ke'e ni, u di nu, u 'mu 'kl' nu, u 'mu 'd'u gblaka =nu, -k' k' Babilon 'kwla 'mu po. U 'de'e bu 'ye 'kle'e lele 'd'u a -gbe. ²² Nahuin =nu, -u -geta bi, 'ke 'le Babilon 'd'u a -gbe 'mu, k' nahuin =nu, -u bre, k' nahuin =nu, -u papaduei bi, k' -hamu 'h'een, u 'de'e bu ni 'kle'e lele -te. 'Ke 'le 'd'u a -gbe 'mu, u 'de'e bu 'ye 'kle'e lele 'srenycy =de, u 'de'e bu 'w'ach 'kle'e lele 'hun a win. ²³ 'Napi 'de'e bu w'lu 'kle'e lele. U 'de'e bu 'w'ach 'kle'e lele 'bl'mupanyu k' 'a nyru 'h'een a win. Ti -hi la a ti 'yri, 'd'u a -gbe a puplonyu -hi la 'o 'kl' 'bii a puplonyu 'mu ni, k' 'ke 'o 'e ni -te'gbi =de, 'a nahuin 'u -w'ude nu, 'u nahuin kaa. Ne-nue, u 'mu gbo -we 'bii.»

²⁴ Nytsua a -bati kl' Babilon 'd'u a nahuin ni, -e nue, u ye 'le gbo Nytsua a win-w'ach-henyu k' Nytsua a nahuin 'h'een a dablo; k' nahuin 'bii =nu, u 'l'la le, ke k' -tutu ke, Babilon 'd'u a nahuin, nu- ni 'le gbo.

19 De a -gbe, -te e -hi, -ye 'n 'w'ach nahuin 'p'p'k' a win, 'ke 'le yak' 'mu, win a -gbe 'u 'le 'yaa. Ke u po: «Ba baa Nytsua. N'k' -a mu waa. -A ni Nytsua a -gbe, k' -k' -tu a 'yi' 'bubua, k' ni 'kl' ke, k' -hi 'o 'e ni de =de 'mu. ² 'A pupo-bati, 's'ii 'o ye, 'e ni ti. 'A -bati a -gbe, 'kl' 'lalunycy -ni wen ni. 'Lalunycy a -gbe a nunu'mli -h'u, 'u nyre nahuin 'bii a 'lu le 'yi, ke k' 'kl' -gbo ke. Nytsua =tu =su'e, -e nue, k' 'la Nytsua a -kuannunycy.»

³ Ke u lele po, u k' : «Ba baa Nytsua, -e nue, 'd'u =nu, u po 'k' 'a 'nyanyu =nu, aa 'ye, u 'de'e bu nyra gbo gbe.»

⁴ -Te u po 'kle'e le, -ye nyigblaki a (24) -w'lu =tu 'o -hen -ni wen, u k' -t'p'li -hen -ni wen, -u -hunhlun po, u bla gbo kwli, 'ke 'o Nytsua ye, -k' ni 'o 'a gbata ke gbo. Ke u po, u k' : «'E k' -te'e, ba baa Nytsua.»

Nahuon =nu, -k' 'we =k' 'blayu ye, k' -k' 'bl'mupaale a le'mimre

⁵ -Te de a -gbe, e -hi, -ye 'nu 'w'ach win, 'u 'le Nytsua a gbata ke 'mu -h'ach, 'u le po: «A 'bii =nu, -u k' Nytsua a

-kuannunycy, k' 'a mu =nu, -u nyo 'o =tuu, nyigblaki, k' nahuin, -u 'de gbaale k', ba baa -a ni Nytsua,» ⁶ 'plu 'ni 'w'ach lele nahuin 'p'p'k' a win, win a -gbe 'u 'w'lu, 't 'we =k' 'nie gblaka a -gl' ye, -u 'plu, 't 'we lele =k' ye, -te -te be 'nu =ma wen. -Te 'n po 'o nua gbo, ke u po, u k' : «Ba baa Nytsua, -e nue, -a ni Kukony, -k' k' 'Kl'kenunycy, k' -k' nahuin win ke. ⁷ -Ba k' pl' a ble'e, -ba nu 'manu, -ba k' -e nue, ti nyre 'o =o, -u k' 'yri 'Blayu di 'o 'a nyrugba 'bl' 'mu paa ('a nyrugba =nu, -k' k' Nytsua a daku). 'A nyrugba a -gbe, k' -we -w'ach, k' nyo -pre. ⁸ U -nyi 'a nyrugba a -gbe 'hru, 'ke k' pue 'yilench'lawlu =nu, -u w'lu, 'plu -u 'de sru ni.» 'Yilench'lawlu a -gbe, de u =hen 'nyre, ne- k' 'yilench-t'p'li =nu, Nytsua a nahuin, u nu.

⁹ -Ye Nytsua a leeenycy =de, k' -le 'mu, k' k' : «'Cr'e, 'ke 'le 'crun'e 'kwli 'mu, -e k' : Pl' a ble'e 'ke 'o nahuin =nu -w'ach, Nytsua da, 'ke bu di 'le, -e die nu, u 'mu 'Blayu a -gbe a 'bl'mupaale a didide di.» -Ye k' le lele 'mu ni, k' k' : «-Tu -gbo, 'nu =tu, 'u k' -tu a -te'e ni, -e nue, 'ke 'u -h'ach 'le Nytsua w'ach 'mu.»

¹⁰ K' po 'kle'e le, -ye 'n bla =k' ye gbo kwli, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu. Ke -ye k' le 'mu ni, k' k' : «=Ni nue 'le, -e nue, 'mu k' Nytsua a -kuannunycy ni, -e 'we =k' ye, -te -n nu, =ni 'ya Nytsua a -kuannunycy 'mu, -n k' -na 'bi-enu =nu 'h'een, -u kuo winte =nu =w'lu ye, -Yusu k' =nu. 'A -tu, Nytsua, k' -bo baa.»

Winte a -gbe, -Yusu k' nahuin, ne-e Nytsua a win-w'ach-henyu 'kl' -nyi.

-Yusu, k' -k' ni, -k' ni 'o -so p'p'k' =nu ke gbo

¹¹ De a -gbe be -hi, -ye 'n 'ye yak' ni, k' 'ca w'ach, k' 'ni 'ye -we -so p'p'k', k' 'hru ye, nahuon =de, k' 'ya 'o -so p'p'k' a -gbe ke. Nahuon a -gbe, 'a 'du k' =Hapu-nahuon, -k' =hapude nu. 'A tu a -wunw'ach e 's'ii 'o ye, k', 'a pupo-bati 't 's'ii -we 'o ye. ¹² 'A 'yii 'we =k' nahru ye, k' =tu 'klaun.i a gblegblei 'lu le, 'u 'cru 'o =k' 'du ke.

Nahuon =de 'de 'du a -gbe yi, 'be 'de k' -do. ¹³ 'A wlawlu =nu, k' pue, u k' dablo -gbugbe. Nahuon a -gbe, 'a 'du k' «Nytsua a Winte.» ¹⁴ Nytsua a leeenycy =nu, -u k' 'a 's'ycy, nu- nyo -w'ach ke. 'Ke u ni 'o -se p'p'k' kle, 'u pue wlawlu p'p'k', -u 'de sru ni. ¹⁵ -H'at'plie, ne-e 'le =k' w'ach 'mu -h'ach. Ne- k' di nu, k' 'mu 'o 'kl' -gbo a daku 'bii =nu 'hru w'ach -ha, -u nyo ye -w'ach. K' diu ke k' win, 'ke 'le 'kl' a kenunycy 'kwli 'mu, k' 'mu kle na, -e 'we =k' tiy' =nu ye, u r'esen daa, u ke yi, 'ke 'le 'h'ach w'ach, -e die nu, u 'mu 'a 'nie =nu k' 'mu nuu. E =hen 'nyre, -a ni 'Kl'kenunycy po yru 'd'. ¹⁶ Nahuon a -gbe, u 'cru 'a 'du ni, 'ke 'o 'a wlawlu ke, k', 'ke 'o 'a 'p' ke. 'A 'du a -gbe, u 'cru, nu- k' : Bod'p' a Bod', k' kukony a Kukony.

¹⁷ 'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi lele, 'ni 'ye Nytsua a leeenycy -ye, k' nyra gbo, 'ke 'le 'yru 'yi 'mu, k' 'le win 'yaa, k' nubli 'bii =nu da, -u 'we =k' kei ye. Ke k' nyi ye

po, ɔ ɔ: «Ba 'kukue le, a 'mu le'mimre a didide =nu di, Nylsua pie 'a mu. ¹⁸ Ba di 'le, ba di 'blugbinaanyu =nu, -u 'ku a -plahutn. Ba di -we 'sɔyuo =nu, -u 'ku, ɔ 'waa nylgblakl a -plahutn. Ba di -we -se ɔ nahuin =nu, -u nye naa, ɔ nahuin 'bii =nu, -u 'ku a -plahutn. Ba di -we =go, ɔ nahuin =nu, -u 'de =go, nylgblakl, ɔ nahuin, -u 'de gbaale ɔ a -plahutn.»

¹⁹ 'Plu 'nɪ 'ye dɛhɛ -nɪ wɛn, ɔ 'klɔ -gbo a 'blugbinaanyu. 'Waa 'sɔyuo 'kukue le, -ɛ die nu, nahuon =nu, -ɔ 'ya -so puɔɔpɔ a -gbe ke, u 'muo -wɔn -wɔn, ɔ ɔ 'a 'sɔyuo 'hɛɛn. ²⁰ 'Plu 'u klɔ dɛhɛ a -gbe, ɛ ɔ hɪwɪn-wɔn-hɛnyɔ -nɪ wɛn 'hɛɛn. Hɪwɪnwɔn-hɛnyɔ a -gbe, ɔ-ɔ nɪ, -ɔ ɔ 'ɔɔmɪlɛka-tɔɔplɪ nu, 'ke 'o dɛhɛ a -gbe ye. Kɛ'ɛ nɪ, ɔ nu, 'ɔ kaa o nahuin, -ɛ die nu, u 'mue ke wɛɛn, 'ke bu =tue =nu dɛhɛ a -gbe a yriile, ɔ, u 'mu tuyu =nu kwli ye gbo bla. -Tɛ u klɔ dɛhɛ a -gbe, ɛ ɔ hɪwɪn-wɔn-hɛnyɔ a -gbe 'hɛɛn, u 'diu 'la, 'u pu 'le 'hɔɔ gblaka =nu wɔn, -ɔ ɔ wɔn na nɪ 'le, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe, ɔ ɔ 'nu =nu 'hɛɛn, -u nahuin le 'lɪla. ²¹ Dɛhɛ a 'sɔyuo a -gbe, u -mɛ -ye, nahuon =nu, -ɔ nɪ 'o -so ke gbo, ɔ nu -hɔɔtɔplɪe, -ɛɛ 'le =nɔ wɔn 'mu -hɔn, 'ɔ 'lɪ, nublɪ 'bii 'l -we ti ke, 'l di 'waa 'kukukui a -gbe -didi, 'l =mra.

'Yru a (1000) 'milowɔ a -tɪ

20 -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye Nylsua a leleenɔ -ye, 'ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɔ di ɔn -tutu ke. Nɔ- 'ble 'maju a 'yɛɛ =nu kwa, ɔ nu, ɔ 'hɔɔ =nu, -ɔ hren 'mu gbo a 'maju =gba, 'ɔ 'ble -we 'ɔɔn gblakl kwa; ² 'ɔ mu, 'ɔ klɔ dɔhɛ -nɪ wɛn, -ɛ ɔ hɛ 'ka =nu, -ɛ ɔ Satan, -ɔ ɔ 'kuo -hɔn a nylgblaka; Nylsua a leleenɔ a -gbe 'ɔ muɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le 'ɔɔn a -gbe wɔn nɪ, 'ke 'le 'yru a (1'000) 'milowɔ 'kwli 'mu. ³ -Tɛ Nylsua a leleenɔ muɔ, -ye 'ke ɔ puo 'le 'hɔɔ a -gbe wɔn, 'ɔ po 'o 'maju 'o, 'plu 'ɔ nu 'maju a 'yɛɛ, 'ɔ =gbu, 'plu 'ɔ =tu 'o yriile, -ɛ die nu, ɔ 'nɪ =han 'hɪrɪ, ɔ 'nɪ =han 'klɛɛ lele 'klɔ -gbo ke a nahuin mu kaa. 'Yru a (1'000) 'milowɔ 'ɔn -hi, -ye u dio gbo 'nɪ tɛ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu.

⁴ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye 'n 'ye -batipogbatɪ, nahuin 'u nɪ ke gblɛ, Nylsua 'ɔ -nyu 'klɪ, 'ke bu poo nahuin -bati le. 'Plu 'nɪ 'ye -we Nylsua a nahuin, -u 'ku a -hihi. Nahuin a -gbe, u 'bɛ la 'o 'waa 'li le, -ɛ nue, u kuo la win-tɛ =nu ye =wɔ, -Yusu ɔɔ la =nu, ɔ, 'u la Nylsua a -tɪ =tu. U -mɛ -ye, u 'de la dɛhɛ a -gbe kwli ye gbo bla, ɔ, 'u 'die ke wɛɛn, 'ke bu =tue =nu dɛhɛ a -gbe a yriile, 'ke 'o 'waa yigbakl ye, ɔ 'ke 'o 'waa dabu ke. -Ye 'n 'ye nɪ, -ɛ ɔ, u nɪ lele 'klɔ, u ɔ -Yusu 'Klɪsɪ 'hɛɛn, 'u ɔ ɔ nahuin win ke, 'ke 'le 'yru a (1'000) 'milowɔ 'kwli 'mu.

⁵ Nahuin a -gbe, nɔ- ɔ ye-hɛnahuin, -u -hɔn 'le 'kukunyɔ -hɛyri 'mu, -u 'hɪrɪ 'klɔ. Nahuin -ye =nu, u -mɛ -ye, u 'de 'klɔ a 'hɪrɛ. 'Yru a (1'000) 'milowɔ =nu, nɪ- di -hi, 'plu u 'mu -we 'klɔ 'hɪrɪ. ⁶ Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u ɔ ye-hɛnahuin, -u -hɔn 'le 'kukunyɔ -hɛyri 'mu, -u 'hɪrɪ 'klɔ. Nylsua pu ke 'plɔ, 'ke 'o 'a -gbe a -ta

'mu. U 'dɛɛ bu 'ku -do 'hɔn a ɔ. U di 'ya -ɔhɔnɔpɪnyu, 'ke 'o Nylsua ɔ -Yusu 'Klɪsɪ 'hɛɛn ye, u ɔ -Yusu 'Klɪsɪ 'hɛɛn, u 'mu nahuin win ke ɔɔ, 'ke 'le 'yru a (1'000) 'milowɔ 'kwli 'mu.

-Tɛ Nylsua di 'o Satan 'hru wɔn -ha

⁷ Bɪa Satan, 'ɔn nu 'yru a (1'000) 'milowɔ, 'ke 'le 'ɔɔn a -gbe wɔn, -ye u ɔn gbo, u 'muo 'le 'hɔɔ =nu wɔn -ha. ⁸ ɔ di 'nɪ 'hɪrɪ, ɔ 'mu mu, ɔ 'mu lele 'klɔ -gbo a daku 'bii a nahuin kaa. Daku a -gbe, 'a 'duɔ ɔn Gɔɔɔ, ɔ Magɔɔɔ 'hɛɛn; ɔ 'mu le 'kukue, -ɛ die nu, u 'mu Nylsua tu -wɔn mu -wɔn. U di 'nɪ -huo, -ɛ 'we =nɔ 'yru nua 'mu a 'puhɔn ye. ⁹ -Tɛ 'n 'yu, -ye u 'sɛɛ 'klɔ 'bii -gbo ke gbo, 'u =glaa 'le -tɛgbi =nu, Nylsua a nahuin nɪ 'le, ɔ 'ɔɔ =nu, Nylsua nɛɛ 'mu. -Tɛ u =glɔɔ 'klɛɛ 'le, -ye na -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɔ -wɔ nahuin 'bii a -gbe gbo, -u =glaa 'le Nylsua a nahuin. ¹⁰ Satan =nu, -ɔ nyu o kaa, ɔ -mɛ -ye, u klo nɪ, 'u puo 'le 'hɔɔ gblaka =nu wɔn, -ɔ ɔ wɔn na nɪ 'le, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe, ɔ ɔ 'nu =nu 'hɛɛn, -u nahuin le 'lɪla. -Tɛgbi =nu, u puo 'le, 'kee nɪ, u po -we 'le dɛhɛ ɔ hɪwɪn-wɔn-hɛnyɔ -nɪ wɛn 'hɛɛn. 'Kee nɪ, u di 'le =sɔɛ 'yee, 'ɛ nɪ ti, 'ɔ 'mu ɔ -nyɛ 'mu.

-Tɛ Nylsua di nahuin 'bii -bati le poo

¹¹ -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye -batipogbata gblaka puɔɔpɔ, nahuon 'ɔ ɔn 'le wɔn gbo. -Tutu ɔ yakɔ 'hɛɛn, u 'wan nɪ, 'ke 'o =nɔ ye. Nahuon =de 'dɛɛ ɔn 'yi 'klɛɛ lele. ¹² 'Plu 'nɪ 'ye nahuin 'bii =nu, -u 'ku, nylgblakl, ɔ nahuin, -u 'de gbaale ɔ, 'u nɪ 'o gbata a -gbe ye, 'plu nahuon =de 'ɔ kla 'crɪnɛɪ =de ye, 'ɔ kla -we 'crɪnɛɪ -ye ye, -ɛ ɔ nahuin =nu, -u ɔ 'klɔ yrayru a 'crɪnɛɪ. -Tɛ u kla ye-hɛcrɪnɛɪ ye, -ye Nylsua poo nahuin =nu le -bati, -u 'ku. ɔ puu le -tɛɛ a -bati, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'waa 'yri-naabu nɪ la 'mu, ɔ, -tɛ u nu la 'a 'crɪlɛ, 'ke 'le ye-hɛcrɪnɛɪ a -gbe 'kwli 'mu. ¹³ Mɔ, nahuin =nu, -u 'kuo 'nie 'mu, 'nie tuu gbo, ɔ, 'kukue, ɔ 'kuopu a 'bri, u tɛ -we nahuin =nu gbo, -u nɪ 'le, Nylsua 'ɔ poo u 'bii -bati le, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'waa nunu-tɔɔplɪ nɪ la 'mu. ¹⁴ 'Plu 'u po 'le 'kukue ɔ 'kuopu a 'bri, 'ke 'le 'hɔɔ gblaka =nu wɔn, -ɔ ɔ wɔn na nɪ 'le, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe. 'Hɔɔ a -gbe, ɔ-ɔ ɔ nahuin =nu, -u di 'ku -do 'hɔn a ɔ a gbonɪlɛ. ¹⁵ 'ɛ nɪ nahuon, -ɔ ɔ 'du 'de 'le nahuin =nu, -u ɔ 'klɔ yrayru a 'crɪnɛɪ 'kwli 'mu nɪ, 'ke u puo -we 'le 'hɔɔ gblaka =nu wɔn, -ɔ ɔ wɔn na nɪ 'le, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe.

Nylsua di nu yakɔ yrayru ɔ -tutu yrayru

21 'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye lele yakɔ yrayru ɔ -tutu yrayru 'hɛɛn. Ye-hɛyakɔ ɔ ye-hɛ-tutu, u 'wan la nɪ, 'yru 'u 'de 'klɛɛ lele -tɛ nɪ. ² 'Plu 'nɪ 'ye -we Nylsua a 'ɔɔ gblaka. 'Dɔɔ a -gbe, ɔ-ɔ ɔn Jɪrɪsɪ-ɔɔ yrayru, 'ɔ 'hɪrɪ ye. 'Dɔɔ a -gbe, 'ke ɔ 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le Nylsua -wɔn, ɔ ɔn -tutu ke =tu. Nylsua nue nɪ, 'dɔɔ a -gbe 'ɔ ɔn 'yi le, -ɛ 'we =nɔ nyɪrɪgba ye, -ɔ

pue 'yilenc-tɔplɪ 'hɔɪn 'mu lɛ, -ɔ -wɛ -wɔn, 'ke ɔn mu 'a tɔ ye 'mu 'bɛ, 'ke 'le 'blɪ'mupaale 'mu. ³Plu 'nɪ 'wɔn wintɛ, 'ɛɛ 'le gbata a -gbɛ ke 'mu -hɔn, 'ɛɛ 'wlu. Kɛ ɛɛ po: «Ba 'ye kɛ, 'ke Nylsua 'ti 'le nahuin =nu -gbahlɔn. ɔ di 'o =nu -wɔn 'nɪ nɪ. U di 'ya 'a daku, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'mu 'waa Nylsua 'mu 'ya. ⁴Nɔ- di =nu 'yi =hlɔn lɛ 'hran. U 'deɛ bu 'ku 'klɛɛ lele. U 'deɛ bu nɪ 'klɛɛ 'le lele 'kuiye -gbahlɔn. U 'deɛ bu we 'klɛɛ lele. 'Waa 'hɔɪn a dɛ =de 'deɛ bɛ kla 'klɛɛ lele. -Tɔplɪ 'klɪ di 'nɪ 'wan.»

⁵Plu nahuon =nu, -ɔ nɪ 'o gbata a -gbɛ ke, ɔ nɔ: «'Ye kɛ, 'n nye 'nɪ nu, -tɔplɪ 'bii, ɪ 'mu -tɔplɪ yrayrɪ -hɛ.» -Ye ɔ nɔ: «-Tɪ -gbo, 'n di =tu, 'cru, -ɛ nue, ɪ ɔn -tɪ a -tɛɛ nɪ, hɪ 'di 'le -gbahlɔn nɪ.» ⁶-Ye kɛ ɔn lele po, ɔ nɔ: «-Kuan -wɛ -wɔn. 'Mɔ =tu 'ɛ nɪ dɛ =de -wlu. 'N nɪ la 'klɔ, 'plɪ 'ɛ nɪ dɛ =de 'ɛ nue. 'N -do a -gbɛ, 'mɔ ɔn, -ɔ di -wɛ 'ɛ nɪ dɛ =de 'lu -yra. -Tɔplɪ 'bii, ɪ di gbo 'nɪ -wɛ, kɛɛ, 'n 'klɛ die 'klɔ nɪ. 'ɛ nɪ nahuon, 'nie'natuu nu, 'n dio -nyi 'nie -gbugbɛ. 'Niedu a -gbɛ, 'n di =nɔ -nyi, ɛ di ye 'we 'nie =nu, ti a pɛpɛ, -ɛɛ 'le -tutu gbo 'mu -hɔn, -ɛɛ -tunahuin 'klɔ yrayrɪ =nu -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. ⁷'ɛ nɪ nahuon, -ɔ 'nɪnɪ di sta, 'ke 'o 'na =wlu a yekuolɛ a -ta 'mu, 'n di =nɔ -tɔplɪ a -gbɛ 'nɪ -nyi. 'Mɔ di 'a Nylsua 'mu 'ya, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'mu 'na 'yu 'mu 'ya. ⁸Kɛɛ, nahuin =nu, -u ɔn huannunyɔ, ɔn nahuin =nu, -u 'de 'mu =wlu ye kuo, ɔn nahuin =nu, -u ɔn =wlu nyre 'yi lɛ, ɔn =u -ye =nu, -uu nahuin 'la, ɔn =u -ye =nu, -uu 'lalu nu, ɔn =u -ye =nu, -uu -wɪdɛ nu, ɔn =u =nu, -uu =wehɪ klɪ, ɔn hɪnyɔ 'bii, u 'bii a -gbɛ, 'ke u diu 'le 'hɔn gblaka =nu wɔn po, -ɔ ɔn wɔn na nɪ 'le, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe, ɔ ɔn 'nu =nu 'hɛɛn, -uu nahuin lɛ 'lɪla. 'Ke 'le -tɛgbɪ a -gbɛ, 'ke nahuiin 'le 'kuu -do 'hɔn a ɔn.»

Nylsua a 'dɔ yrayrɪ, -ɔ ɔn Jrusɛ a -tɪ

⁹Plu Nylsua a lɛleenycɔ =nu, ɔ di 'o 'mu 'hɔɪn 'mu. 'Ke ɔ nɪ wɛn 'le Nylsua a lɛleenycɔ 'nɪpata =nu -hɛyri, -u 'ble -gaɔwɪ 'nɪpata =nu kwa, -ɪ ɔn 'kwli 'mu =suɛ a 'yiye a gbleii 'nɪpata =nu, ɪ 'yii 'le. -Tɛ ɔ di 'le, -ye ɔn le 'mu nɪ, ɔ nɔ: «Di 'le, 'mu -mu nyrugba =nu ɔn, 'Blayu di ɔn (-ɔ ɔn nyrugba =nu, -ɔ ɔn Nylsua a nahuin).» ¹⁰Plu Nylsua a -Hihɪu 'u ɔn ɔn 'mu win ke 'bii, Nylsua a lɛleenycɔ a -gbɛ 'ɔn gba 'le 'mu dugba -pɛtu =de 'lu, ɔ ɔn ɔn 'mu Jrusɛdɔ, -ɔ ɔn Nylsua a 'dɔ. 'Dɔ a -gbɛ, 'ke ɔn 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le Nylsua -wɔn, ɔn ɔn -tutu ke =tu. ¹¹'Dɔ a -gbɛ, ɔn 'nɪ wɔn 'dɔ, -ɛ 'we =nɔ 'yilɛnɔhɔn =nu ye, uu sasupu daa, ɔn -wɛ wɔn, ɔn 'yɪla. Nylsua a -tɪ a 'yi'bubuaa nɪ, -ɛɛ lɛ wunwɛn nu. ¹²U nu -mli, 'u -ha 'dɔ a -gbɛ ye. -Mli a -gbɛ, ɪ 'gboklo 'mu nɪ, ɔn, ɪ 'hɛn 'klɔ. 'Majii (12) -pu =tu 'o 'hɔn, nɪ -nɪ 'le -mli a -gbɛ 'kwli 'mu. 'Maji a -gbɛ, nɪ -ɔn 'yri nahuiin 'o naa, 'uu 'dɔ 'mu pa. Nylsua a lɛleenycɔ -pu =tu 'o 'hɔn, nu-u 'maji a -gbɛ 'yie =tu. 'Ke 'o 'maji a -gbɛ 'yri, 'ke u 'cru 'o Yisraekue a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu a 'du a -dodo. ¹³'Dɔ a -gbɛ a -mli a 'pɪaa -do ke, 'majii ta nɪ 'o: ta 'ke 'le 'yru a 'hrule 'mu, ta 'ke 'le 'yru a paale 'mu, ta 'ke 'le 'lu ye, ta 'ke 'le =hlɔn

ye. ¹⁴'Ke 'le -mli a -gbɛ bu gbo, u po 'le 'hɛɛ -pu =tu 'o 'hɔn. 'Ke 'o 'hɛ a -gbɛ ke, u 'cru 'o 'Blayu a -wɔnnaanyɔ =nu a 'du a -dodo.

¹⁵Nylsua a lɛleenycɔ =nu, -ɔn 'le 'mu -wɔn 'prɛɛ, ɔ 'ble kwa 'mɪsɪdɛ, u nuu -gulu 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'dɔ 'mɪsɪ, ɔn 'a 'maji, ɔn 'a -mli 'hɛɛn. ¹⁶'Dɔ a 'pu -hɛn a -gbɛ, ɪ wunwɛɛn 'mu lɛ. Nylsua a lɛleenycɔ a -gbɛ, ɔn 'a 'mɪsɪdɛ, ɔn 'mɪsɪ 'dɔ =nu. 'Dɔ a -gbɛ a lɛhinhɛn, ɛ mɔ 'mɛtrɪwɪ a (200) -hɔtrɪwɪ 'hɔn a gblei a (12'000) 'milowɪ -pu =tu 'o 'hɔn. 'A lɛhinhɛn, ɔn 'a klɛ'bubua, ɔn 'a 'klɔhinhɛn, ɪ ɔn dɛɛ -do. ¹⁷Plu Nylsua a lɛleenycɔ 'ɔn 'mɪsɪ -mli a -gbɛ a 'klɔhinhɛn. 'A 'klɔhinhɛn a -gbɛ, ɛ ɔn ɔn -hɔn 'o -jiomɪ 'yri 'mu, -bo ye -ɲɛ, 'a gblei a (144) -wlu 'nɪpata =tu 'o -hɛn. ɔn 'mɪsɪ nɪ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ nahuiin -tɔplɪ a 'mɪsɪ nɪ. ¹⁸'Hɛdu =nu, u nu, 'u po -mli a -gbɛ, 'a 'du ɔn sasupu. 'Dɔ -mɛ -ye, u nu -tɛɛ a -gulu, 'u puo, ɔn wɔn, -ɛ 'we =nɔ 'yɪla ye. ¹⁹-Mli a -gbɛ a bugbo, u nu 'yilɛnɔhɛ a gblegblei, 'u pui.

Ye-hɛhɔ, u nu, 'u =tu 'a pupue -wlu, u nyo daa sasupu,

- 'hɔn a 'hɔn a ɔn ɔn, 'u nyo safilɪ daa,
- ta a ɔn ɔn, 'u nyo kasɪduanɪ daa,
- hɛn a ɔn ɔn, 'u nyo emelodɪ daa,
- ²⁰=hun a ɔn ɔn, 'u nyo sadonɪ daa,
- huonɔn a ɔn ɔn, 'u nyo salɪduanɪ daa,
- 'nɪpata a ɔn ɔn, 'u nyo klisolɪ daa,
- yehɛn-yehɛn a ɔn ɔn, 'u nyo belɪlɪ daa,
- seledo a ɔn ɔn, 'u nyo topasɪ daa,
- pu a ɔn ɔn, 'u nyo klisoplasɪ daa,
- pu =tu 'o -do a ɔn ɔn, 'u nyo hiasɛtɪ daa,
- pu =tu 'o 'hɔn a ɔn ɔn, 'u nyo ametɪstɪ daa.

²¹'ɛ nɪ 'maju ɔn 'hɔn nɪ, uu 'yilɛnɔhɔn daa. 'Dɔ a 'hru -mɛ -ye, u nu -tɛɛ a -gulu. Nu- u po 'o =nɔ wɔn, 'uu wɔn ɔn 'yɪla.

²²'Ke 'le 'dɔ a -gbɛ 'kwli 'mu, 'n 'de 'le Nylsua a 'kag-blaka 'ye, -ɛ nue, Kɔkɔnycɔ Nylsua a -gbɛ, -ɔ nɪ 'klɪ ke, ɔn Nahuon =nu, -ɔ 'we =nɔ 'blayu ye, 'waa -gbɛ, u nɪ ke -tuo. Nu- ɔn Nylsua a 'kagblaka. ²³'N 'ye -wɛ nɪ, -ɛ ɔn, 'yru ɔn -hɔn 'hɛɛn, ɪ 'nɪ wɔn =le 'klɛɛ lele 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu. 'Waa wunwɛn 'nɪ -hɛ =le nahuin 'mu, -ɛ nue, Nylsua a -gbɛ a -tɪ a 'yi'bubua, nɛ-ɛ wɔn, 'Blayu 'uu -wɛ nahuin -nyre -nyi, 'ke 'le 'dɔ a -gbɛ 'kwli 'mu. ²⁴-Nyɛɛ -do a -gbɛ, ɛ die 'nɪ nu, 'klɔ 'bii -gbo a daku, u 'mu lɛ na, 'ke 'le 'dɔ a -gbɛ 'kwli 'mu. 'Blugbɪnaanyɔ 'bii -gbo, -u nɪ ɔn 'klɔ ke, u di 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu 'nɪ pa, u 'mu 'waa 'klɔ 'bii Nylsua -nyi. ²⁵'Dɔ a -gbɛ a 'maji, ɪ di wɔn lɛ 'nɪ =ga, -nyɔkɔ a =gble 'kwli 'mu. Gbe, u 'nɪ pui =le 'o =o, -ɛ nue, ɔn 'nɪ -wɔn =le 'klɛɛ lele nɪ. ²⁶Daku a gblegblei, u di 'le 'klɔ -gbo a -tɪ a 'yi'buaale ɔn 'a =hapu-tɔplɪ 'bii 'nɪ ya, u 'mui 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu paa, u 'mui Nylsua -nyi.

²⁷'Yilɛnyre-tɔplɪ -mɛ -ye, ɪ 'deɛ bɪ pa 'le. Nahuin =nu, -u ɔn =wɔn nyre 'yi lɛ, ɔn hɪnyɔ 'hɛɛn, u 'deɛ bu pa -wɛ 'le. Nahuiin -do =nu, -u di 'le pa, nu- ɔn nahuin =nu, -u ɔn

'du u 'cru 'le 'Blayu a 'cruue =nu 'kwli 'mu, -ε mɔ nahuin =nu, -u kɔ 'klɔ yrayru a 'cruue.

22 -Tε dε a -gbe, ε -hi, 'plu Nylsua a leeenyc a -gbe, 'nɔ wɔn, -nɔ 'yɔla. 'Ke εε 'le Nylsua a gbonule kɔ 'Blayu a gbonule 'mu -hɔn, ²'εε -hi, 'ke 'o 'dɔ a -gbe a 'hru a -hɛyri 'mu. Tugbe =nu, -ε kɔ 'kuii nahuin 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɔnɔ -wε 'le, 'ke ε =gaa 'o 'nie a -gbe nua 'mu. 'Nie a -gbe a 'pu 'hɔn =nu ke, 'ke ε =gaa 'o. εε nu 'kuituuwu -pu =tu 'o 'hɔn, 'ke 'le 'yru 'kwli 'mu, -ε =hɛn 'nyre tuuuwɔ -do, 'ke 'le yakɔ 'kwli 'mu. 'A hai mɔ =wehu nɔ, 'ɔ nye nu, daku a nahuin 'bii a 'kɔɛi 'u -wε. ³-Tɔplɔ =nu, Nylsua po 'jrɔ -wɔn, 'ɔ dεε bɔ nɔ 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu. Nylsua kɔ 'Blayu 'hɛn, 'waa bodɔgbata, nɔ- di 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu nɔ, kɔ, 'a nahuin =nu, u dio 'nɔ baa, ⁴u 'mu 'a yigbakla 'ye, u 'mu 'a 'du 'cru, 'ke 'o 'a nahuin =nu a yigbaklɔ ye. ⁵'Tɔ dεε kɔ -wɔn 'klεε lele. 'Napi kɔ 'yru 'hɛn, 'ɔ dεε bɔ -hɛ 'klεε lele nahuin 'mu, -ε nue, Kɔkɔnyc Nylsua a -gbe, nɔ- di wɔn, kɔ 'mu -nyre -nye. Nylsua kɔ 'a nahuin 'hɛn, nu- di 'o gbata ke gbo nɔ, -tε 'klɔ tε ye gbo.

-Yusu di 'le lele 'nɔ di

⁶-Ye kε Nylsua a leeenyc a -gbe, kɔ 'mu ye po, kɔ: «-Tɔ -gbo, 'nɔ =tu, 'ɔ kɔ -tɔ a -tεε nɔ, hɔ 'di 'le -gbahɔn nɔ. Kɔkɔnyc Nylsua, kɔ 'a winwɔn-hɛnyu 'a -Hihiu 'nɔ -nye, -ε die nu, u 'mu 'a -tɔ =tu. Nɔ-kɔ nɔ, -ɔ le 'a leeenyc, -ε die nu, kɔ 'mu 'a -kuannunyc -tɔplɔ =nu kɔ, -ɔ -wε lε kε nunue.» ⁷-Ye kε -Yusuu po, kɔ: «Ba po 'o nua gbo. 'N -wε lε kε 'ledidie. Plɔ a bleelε 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u 'cruue -gbo a wintε 'o =tuu, -ε nue, Nylsua a -gbe, nɔ- tɔε nahuin.»

⁸Mɔ Saan nɔ, -ɔ 'wɔn -tɔplɔ a -gbe, 'plu -ɔ 'yi. -Tε 'n 'wɔn -tɔplɔ 'bii a -gbe, kɔ, 'n 'yi, -ye 'n bla gbo kwli, 'ke 'o Nylsua a leeenyc =nu ye, -ɔ tɔl 'mu, -ε die nu, 'muo baa. ⁹Kεε -ye kɔ le 'mu nɔ, kɔ: «=Nɔ nue 'le, -ε nue, 'mɔ mɔ Nylsua a -kuannunyc, -ε 'we =nɔ ye, -tε -n nu, =nɔ 'ya Nylsua a -kuannunyc 'mu, -n kɔ -na 'bienu Nylsua a winwɔn-hɛnyu 'hɛn, kɔ nahuin =nu 'hɛn, -u 'cruue -gbo a wintε 'o =tuu. 'A -tɔ, =nɔ baa 'le 'mu. Nylsua, nɔ- bɔ baa.»

¹⁰Kε kɔ lele 'mu ye po, kɔ: «Wintε =nu, -n 'cru kɔ 'cruue -gbo 'kwli 'mu, Nylsua, nɔ- tɔε -mu. 'A -tɔ, =nɔ -hɔi 'le -tɔplɔ a -gbe, kεε, tɔl nahuin, -ε nue, -tɔplɔ a -gbe, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'ɔ di -wɔn mue 'lu. ¹¹Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ nɔ dε 'klan a nunue 'mu, -ye kɔ 'cipi 'o dε 'klan a nunue. Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'a 'yrinaabu 'bɔ 'de 'o ye 'sii, -ye kɔ 'cipi 'o -tɔplɔ =nu a nunue, -ɔ 'de 'o ye 'sii.

Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ dε =nu nu, Nylsua -hua, -ye kɔ 'cipi 'o =hapudε a -gbe a nunue. Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nylsua ye, -ye kɔ 'cipi 'o ye'siile, 'ke 'o Nylsua ye.»

¹²-Ye kε -Yusuu lele po, kɔ: «Ba po 'o nua gbo, 'n -wε lε kε 'ledidie. 'Nu 'le ya =hapu-tɔplɔ, -ε die nu, 'ε nɔ nahuon, 'bɔ nɔ 'o, 'mui =nɔ -nyi, -ε 'we =nɔ ye, -tε kɔ nu -kuan a nunue. ¹³'Mɔ =tu 'ε nɔ dε =de -wɔlɔ. 'N nɔ la 'klɔ, 'plu 'ε nɔ dε =de 'ε nue. 'N -do a -gbe, 'mɔ nɔ, -ɔ di 'ε nɔ dε =de 'lu -yra. -Tɔplɔ 'bii, 'ɔ di gbo 'nɔ -wε, kεε, 'n 'klε die 'klɔ nɔ.

¹⁴Plɔ a bleelε 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -u 'we =nɔ nahuin =nu ye, -u 'waa wlawɔlɔ yra, 'u 'le 'wu. Nu- kɔ 'hru, 'ke -bu pa 'le Nylsua a 'dɔ a -gbe 'mu, u 'mu tugbe a 'kui =nu di, -u -tɔnahuin 'klɔ yrayru =nu -nyi, -ɔ 'nɔnɔ -wε 'le. ¹⁵Nmli'yilɛnyrenyu, -u yraa Nylsua, kɔ =u -ye =nu, -u -wɔdε nu, kɔ =u -ye =nu, -u 'lalu nu, kɔ =u -ye =nu, -u nahuin lε 'lɔla, kɔ =u -ye =nu, -u =wehɔi klɔ, kɔ =u -ye =nu, -u hɔ 'du, 'ke u di 'o -patu 'mu hree. Gbegbe, u 'dεε bɔ pa 'le 'dɔ a -gbe 'mu.

¹⁶'Mɔ -Yusu'u nɔ, -ɔ lee kɔ 'na leeenyc, -ε die nu, kɔ 'mu 'a mu -tɔ a -gbe ye =tu, 'ke 'le 'a mu Nylsua a nahuin -gbahɔn. 'Mɔ mɔ nahuon =nu, aa -pre, -ɔ di la 'le bodɔ Dafidi a =tugba 'mu 'hru. 'Mɔ mɔ -wε -nyreg-bɔyahroyε =nu, -εε wɔn -tεε.»

¹⁷Kε Nylsua a -Hihiu, kɔ 'blɔ'mupanyrɔ =nu, u po, -ε mɔ: «Di 'le!» 'A mu =nu, -u po 'o nua gbo, kε ba po -wε: «Di 'le!» 'A mu =nu, 'nie'natuu nu, ba di 'le, 'a 'mu 'niedu =nu 'na, -εε nahuin 'klɔ yrayru -nyi. Nahuin =nu, -u nye -hua, u nye =nu 'nɔ -nyi, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu.

'Lele'wɔwin

¹⁸'A 'bii =nu, -u 'cruue -gbo a win 'wɔn, Nylsua a -gbe, kɔ kɔ, 'mɔ Saan nɔ, -kɔ 'a mu -gbeε, -ε mɔ: 'bla nahuon 'bɔ po 'o dε, 'ke 'o wintε a -gbe ke, Nylsua dio =tue =sue a gbleglei =nu, -ε kɔ -tɔ kɔ =tuu kɔ 'cruue -gbo 'kwli 'mu. ¹⁹'Bɔ nahuon 'bɔ -ha -wε 'o dε, 'ke 'o wintε a -gbe ke, tugbe =nu, -ε kɔ 'kuii nahuin 'klɔ yrayru -nyi, 'a 'pɔa =nu, -ɔ ble =nɔ ye, Nylsua dio =nɔ kwa 'nɔ -ha. Nahuon a -gbe, kɔ 'dεε bɔ pa 'le Nylsua a 'dɔ a -gbe 'mu. Tugbe a 'kui a -gbe, kɔ 'dɔ a -gbe, 'cruue -gbo, ε =tu 'a -tɔ nɔ.

²⁰Nahuon -gbo, -ɔ nyi =tu, -ε mɔ, -tɔ -gbo, 'ɔ kɔ -tɔ a -tεε nɔ, kε kɔ po: «'ε mɔ -tεε, 'n -wε lε kε 'ledidie.»

Kε'ε nɔ, bε nɔ 'mu! Kɔkɔnyc -Yusu o, di 'le -o!
²¹Kɔkɔnyc -Yusu kɔ nu a 'bii =hapudε 'mu. †

† 1.4 -ε =hen 'nyre, Nylsua a -Hihiu, -u nɔ 'o 'ε nɔ -tegbi =de